

Napló

2003 – 2006

II.

Bulányi György

41. BABÉR-UTCA HAVI NAPLÓ

2003. Szeptember 16. – Október 12.

Városmajor, 2003. szeptember 16.

A előző vasárnapi textus: Izajás az orca megkeményítéséről, Jakab a cselekedetek nélküli hit értelmetlenségéről s Márk a Fülöp-Cezária-i bejelentésről szól: *az Emberfiának szenvednie kell* (Mk 8,32-33). Az előző hét minden napjára esett egy-egy csoporttalálkozó. Nem tudtam megírni a prédikációt, csak vázlatpontok készültek.

Izajás: nem hátráltam meg, arcomat megkeményítettem. *Lábvizet veszek az óceánból s elmélkedem Isten nagyságáról* – erről van szó? Semmiképpen sem. Arcmegkeményítés nélkül nincs Jézust követés.

Jakab: mutasd meg nekem a hitedet – cselekedetek nélkül! Nem tudja megmutatni. *Hiszem, hogy Istennek ezer szeme és ezer füle van.* Ennek a hitnek semmi köze ahhoz a hithez, amelyik Isten Országát teremt. Olcsó ez a hit. Nem kerül semmibe. A jézusi hit nagyon sokba kerül: Jézust utánzó élet nélkül nincs hit, – már ahogyan a hitet Jézus gondolta.

Márk: az Emberfiának sokat kell szenvednie. Az Emberfia az embernek a fia? Kis Pityi Palkó? Aligha. Az olyat a vének, a főpapok és az írástudók meg nem ölik, észre sem veszik. Az Emberfia harmadnapon feltámad. Kis Pityi Palkó ezt sem szokta csinálni, ha éppen megölnék őt. Aki pedig, mint Péter szegény, nem áll szóba a *kell* szóval, az nem az Isten, hanem az emberek szerint gondolkodik Aki Jézust akarja követni, vegye fel a keresztyét. Aki tönkreteszi Jézusért az életét, az menti meg az életét. Csak így lehet követni Jézust.

Példát adott nekünk, s ez a példa aligha követhető. Legalábbis úgy látszik, hogy nem akad Jézusnak követője. Az elmúlt napokban mondtam egy közösségben egy pár perces egyháztörténetet. Az volt a tartalma, hogy Jézus kisközösségi, tanítványt gyűjtő módszerének, modelljének, profiljának – *nem volt folytatása*. Helyette beállt a monarchikus epizkopátus. Mi ez? A papok prédikálnak, s a hívők serege mondja: *És a te lelkeddel!*

Csak egy pár percre, a 20. század közepén, látszott úgy, hogy folytatása lesz annak, amit Jézus csinált, a kisközösségnek. De a létező szocializmus hatására történt ez a pár perces kísérlet is. A politikai fordulat hatására elhal a pár perces Jézust utánozni akarás. A Bokor *módszer-modell-profil* vitájának tartalma: **nem látjuk a folytatás értelmét**. Az első nemzedék ma már inkább karításkodik, minthogy összejárjon *agyalni*. A második nemzedék meg még nem nyugdíjas, s rá sem igen ér eljönni a csoporttalálkozókra... A harmadik nemzedékből – ha akad valaki, aki elmegy a találkozókra – jól akarja érezni magát barátai körében, s esze ágában sincs azon filózni, hogy mit akart Jézus, és hogyan lehet azt megvalósítani. (Egy csoport találkozóján mondta egyik testvérem: *Csak volna egy akkora mosógépem, amelyikbe beletárolhatnám, hogy kimossam belőled ezt a pesszimizmust!* – Ilyen igazságtalanságok történnek velem. Ki érti ezt?)

Jézus életközösséget csinált a tanítványokból – egy akkor jelentős szolgálat megtevésével. Egy ilyesfajta szolgálatot kellene megtalálni azoknak, akik ma Jézust akarnak követni. A Bokor egy része azonban '89 óta inkább papot keres, akinek beülhet a templompadjába hívőnek, más része pedig kivonul mindenféle közösségi istentiszteletből, legfeljebb a családjával ül le imádkozni, ha ugyan tudnak erre közös időpontot találni.

Elmúlt a bolsi veszedelem, s visszaáll a régi rend. Vagy járunk templomba, vagy nem – miként '45 előtt. A papok dolga a papok dolga. A hívők meg vagy igénybe eszik szolgáltatásaikat, vagy nem. *Mindig így volt a világi élet...* – mondja Vörösmarty, miközben húzatja a cigánnyal. Visszaáll a dolgok ősi rendje. Ki törődik azzal, hogy Jézus nem ismerte a papok és hívek két kategóriáját? Ki akarna még tanítvány lenni? Arra csak akkor volt szükség, amikor a Kreml nem volt hajlandó szóba állni a Vatikánnal. '64-től kezdve (a Kreml szóba áll) a Vatikán számára volt a legkínosabb a kisközösségek okvetetlenkedése. '76-ban a Montini pápa meg is írja az *Evangelii Nuntiandi*-ban, hogy milyen a jó kisközösség: figyel a

hierarchia szavára. Már megbocsásson Montini: Ehhez nem kell kisközösség. A templompadból is figyelhetnek a kedves hívek!!!

Testvéreim! Lehet Jézust követni? Tudjuk Jézust követni? Képesek vagyunk arra, amit ő csinált a Tizenkettővel? El tudjuk hagyni műhelyünket? Rá tudjuk bízni magunkat egy feladatra, amelyért majd azzal fizetnek, hogy megegyezzenek minket. Képesek vagyunk arra, hogy ne legyen hova fejünket lehajtani? Pedig ő arra gondolt, hogy utána csináljuk, amit Tőle láttunk! Példát adtam nektek....

Azt hiszem, hogy már az első keresztény nemzedék is mást csinált, nem a jézusi példát, hanem csak tömegpasztorációt: ezeket keresztelt meg egyszerre. A század végére meg létrehozta a monarchikus episzkopátust, a kisközösségek felszámolását. – Ennyi volt a vázlatom.

Városmajor, 2003. szeptember 22.

Egy héttel később. – A mai szentmise kezdőverse: bármilyen nyomorúságból kiáltanak is hozzám, megmentem őket. A szentírási helye nincs megjelölve, úgyhogy szabadon formálok, s mondom: bármilyen bokornyomorúságból is kiáltsunk hozzá, ő meghallgat minket. Van ilyen bokornyomorúságunk? Azt gondolom, hogy van. Mi az? Nincs következő lépésünk, s lassan egy negyedszázad második felébe fordulunk úgy, hogy nincs: 89 óta eltelt már 14 esztendő. S az idővel nem lehet packázni.

Kezében óriás rostával / Áll az idő, és rostál egyre...

s a többi, ahogy Ady énekelte majd száz évvel ezelőtt.

A misekönyvem azzal vezeti be a mai vasárnapot, hogy idézi Jézust, amikor tanítványainak mondja: Példát adtam nektek, hogy amit én tettem, ti is tegyétek. S mit mond nem Jézus, hanem Jézussal együtt a Tizenkettő? Lényegében ezt szeretném megválaszolni ma. Teszem: *Példát adtunk nektek*, hogy amit mi tettünk, tegyétek ti is.

Amíg ezt nem tesszük, addig *Hiába!* és *Nincsen remény!* Addig a másodszor is megnyitott Sen-Tszung- és Vang-An-Si-féle toronyablakon keresztül bezúg a megváltatlan emberiség vastag hülyesége: *Most remény sincs meggazdagodni!* A *Nem hiába* és a *Van remény* csak akkor hangozhatik a toronyablakon keresztül kívülről befelé, ha tudomásul vesszük a Tizenhárom üzenetét: Mi mindenünket elhagytuk. Én, a Názáreti Jézus, bezártam a názáreti boltot, mi, Péter és András, Jakab és János ott hagytuk a hálót, én, Máté, ott hagytam a vámot, én, a kariótbeli Judás otthagytam Judeát, mi, más hat galileai otthagytuk a szülői házat s ottani munkánkat. Mi, tizenhárman, elhagytuk mindenünk. Mi, tizenhárman követtük lelkünk legbelső hangját. Hogy nem kell várni Marx Károlyra. Mert az emberiség teljesen feleslegesen vesztegeti idejét s életét, ha arra vár, hogy fegyverrel, Vörös Hadsereggel, hozza meg az ember számára az üdvöt. Mi, tizenhárman lemondunk arról, hogy többet akarjunk birtokolni, mint a másik. Mi belenyugszunk, hogy nem gazdagodunk meg. Nekünk elég, ami a másiknak jut. Én, Názáreti Jézus, én, Péter, én, András, én, Jakab, én, János, én, Máté, én, Tamás, én, Kariótbeli Júdás, én Simon, Júdás, Jakab, Fülöp, Nátánael beadjuk a közösbe, ami a zsebünkben van, hogy egész lélekkel annak éljünk, amit a Mennyei Atya akaratának tudunk. Üzenjünk az utókornak, azoknak, akik Jézusról akarják nevezni magukat, a jézusistáknak, Jézus tanítványainak, hogy képtelennek tetsző vállalkozásunk sikerült. Az utolsó, a keresztre feszítése előtti napon Jézus megkérdezte tőlünk: Amikor elküldtelek titeket erszény, tarisznya és saru nélkül, volt-e hiányotok valamiben? S mi ezt válaszoltuk neki: Semmiben. Pedig egyetlen számlát sem állított ki a három esztendő alatt semelyikünk. Amit hazulról elhoztunk, ami a miénk volt, a názáreti ácsműhely tőkéje is, amit adtak az emberek gyógyító szolgálatainkért, amit adtak a bennünket kísérő asszonyok, szóval jövedelmi forrásaink elégnak bizonyultak. Nem voltunk nagyon igényesek, tudtunk aludni a szabadban is – nagyjából tavasztól ősziig. A mi szélességi fokunknál ez nem nagy dolog. Nos, hiányunk nem volt semmiben. Működött a dolog, mert volt mit csinálnunk, s amit csináltunk, annak értelmét

láttuk. Az egyetlen értelmes dologra tettük rá az életünket. Arra, amit Vang-An-Si is akart: *megcsináljuk, mit még senki se mert, akart, az Isten Országát a földön...* Ennek a nagy jónak a reményében. S a folytatásnak a reményében: *Senki sincs, aki elhagyta házáat, testvérét, apját, anyját, a földjeit az Isten Országá jó híréért, hogy ne kapjon százannyit: most ebben a világban – házakat és testvéreket, anyát, gyermeket és szántóföldeket üldöztetésekkel együtt. A jövő világban pedig örök életet.* Nem is akárhogyan, mert Jézus ezt is mondta nekünk: *ti, akik követtetek engem, az újjászületéskor, amikor az Emberfia beül dicsőségének királyi székébe, ti is tizenkét királyi székbe ültök, és ítéletet tartotok Izrael tizenkét törzse felett.*

Problémátok az együttélés során nem is volt? Volt. Jézus beszélt bolondokat. Hogy az Emberfiának emberek kezébe kell kerülni. Ezt tiszta lehetetlenségnek tartottuk. Péter meg is mondta Jézusnak. De a főnök nagyon zabos lett érte: lesátározta őt.

És magatok között minden rendben volt? Nem egészen. Veszekedtünk. Min? Hogy ki a nagyobb? Hogy ki üljön jobb felől, meg bal felől. Ki akar egy osztályban utolsó tanuló lenni? Mi együtt voltunk három éven keresztül. Észrevettük a nyomulásokat, a stréberkedéseket. Péternél nem annyira. Annak tekintélyét kénytelenek voltunk elismerni. De Jakabot, s főleg Jánost nem mindig álltuk. Igen, az evangéliumok három rangvitát is ismernek. Egy a mai vasárnap szövegében is szerepel (Mk 9,30-37).

Hogyan neveljük serdülő, felnőtt gyerekeinket – kérdezte Melinda a bokor-nagytábori előadásában. Jézus úgy, hogy szemléltető oktatás céljából kerített egy kis klambót. A Tizenkettőt körbe állította, a kis klambót középre. Ő a nagyobb, mert a legkisebb. Vagy ha nem volt klambó, letérdepelt, s ráhajolt tanítványai lábára, s akkor ő volt a legkisebb. Nemcsak szemléltető oktatás volt, volt magyarázat is hozzá: Aki legjobban tud szolgálni, az a legnagyobb köztetek.

Mi otthon 11-en voltunk. Apám, anyám, a hét gyerek, meg a két özvegy nagymama. Nem volt kétség, hogy ki volt tizenegyünk közül a legnagyobb. Az Anyukák tudnak általában verhetetlennek lenni ebben a műfajban.

Más bajotok nem volt? Én rákérdeznék valamire, bár tudom, hogy az evangéliumok semmiféle eligazítást nem adnak erről. Hogy voltatok a csajokkal? Arról sem számolnak be az evangéliumok, hogy lett volna *eltáv*. Ebben Jézus alighanem kemény lehetett. Legalábbis erre lehet következtetni abból, ami ránk maradt. Mi maradt ránk? Ez: *Aki rátette kezét az ekeszarvára, hátra ne forduljon.* Meg ez: *Hagyd a holtaknak, hogy eltemessék halottaikat!* Mivel a tanítványok legtöbbször Kafarnaumban meg Kafarnaum környékén lakott, sűrűn köröztek Kafarnaum körül, s ilyenkor a feleséges Péter otthon alhatott. Nincs kizárva, mert l'art pour l'art aligha aludtak szabad ég alatt. De arra nincs példa, hogy pl. a Getszemániban vagy másutt időnként nem tizenhárman voltak, hanem tizenhatan, mert három hozta a kedvesét. Nem hozta. Lányt nem lehetett akkoriban hozni, mert 12-14 évesen jegyezték el őket, s az anyjuk vigyázott rájuk. Asszonyt sem, mert megkövezés járt érte, csak *kát*. De azt talán nem viselte el a csapat szellemisége.

Melinda a párkapcsolat címén többek között ezt írja. Olvashatjátok majd a *Koinónia* októberi számában:

Öt lehetőségünk: (hangsúlyoznám, hogy mind az öt megoldásra tudnék név szerint is kisközösségi testvér házaspárt mondani)

– Ez bűn, amíg ezt fel nem számolod, nem jöhetsz haza és a testvéreiddel sem találkozatsz /Szerintem ez a szülői magatartás nem egyeztethető össze az agapé-szeretettel./

– Ez bűn, te a gyerekek vagy, bármikor itt a helyed, de a párod be nem teheti a lábát hozzánk /Ez sem!/
– Ha úgy döntöttél, hogy a házasság jogait szeretnéd, akkor vállald a kötelességeit is, költözz el, s tartsátok el magatokat (Ez a magatartás hallatlanul logikusnak tűnik, de ennek is vannak buktatói)

a/ harag nélkül megy,

b/ abba kell hagyni a tanulást, hogy pénzt keressenek,

c/ a társ sosem hinné el, hogy nem övele van bajunk, s ez megmérgezhethet egy esetleges későbbi meny-vő viszonyt is,

d/ büntetjük az őszinteséget (lehet, hogy más gyerekünk is a párjával alszik, de csak azt szankcionáljuk, aki be is vallja).

– Felemás helyzet, a fiatal időnként a barátjánál, barátnőjénél alszik, s hazajár tiszta zokniért, meg a fél spájzért. (Abszolút kényszerhelyzet, s erősen bűnpártolás szaga van, akkor is, ha világosan tudomására hozzuk, hogy nem helyeseljük ebbéli döntését.)

– Ott laknak a szülőknél, olcsó, meleg van, könnyebben lehet segíteni, ha gond van stb. (Erre is igaz az előző tétel. Csakhogy az embernek szíve is van, nemcsak logikája, s ha a gyerek már a híd alatt lakik, mert semmi áron sem akarja elhagyni választottját, akkor feltehetően még ez a megoldás is jobb. Van olyan Bokor-szülő, aki több gyermekével és azok párjával lakik együtt, s a kérdésre, hogy ők ezt jól bírják-e, ezt válaszolta: tudsz jobbat?)

Öt lehetőségünk... tudsz jobbat? Igen. Jó húsz éve rojtosra beszélem erről a számat. Megírtam a Bokorlelkiségben is. Ha dolgoznak a fiatalok, eltartják magukat. Ha tanulnak, eltartják őket a szüleik. Semmi sem indokolja a sorrend cserét. S a sorrend: előbb a pap áldása, s utána a lefekvés. (De ha nem tudják még végleg elkötelezni magukat????!! Akkor le se feküdjenek! Akkor azt se tudják! – Ez a rend kitartott mostanáig. Amely népeknél pedig nem tartott ki, azokról már csak a történelemkönyvekből hallunk... mert kihalnak. Igenis magvuk szakad. Minden nagylelkű engedelkenységünk – társadalmat temet. Sebj! A Római Birodalom társadalmának szétfelbomlása után majd jönnek a barbárok! Jönnek és csinálnak Nagy Károlytal, Szent Istvánnal új társadalmat. Holnap is így lesz. *Aki kihull, megérdemelte...*)

Ilyen problémák lehettek. De olyanok, hogy ebből a pénzből nem lehet kijönni, nem voltak, mert nem volt pénzüik. Judásnál a kasszában volt, az ő zsebükben nem volt. Mindezt azért említem, mert 14 év óta nem él körünkben olyan személy, akinek volna olyan hatása, mint amilyen Jézusnak, és ezért nincsen tizenhárom ember, aki folytatná a kétezzer éve előtti tizenháromnak a példáját. '89 előtt hiába adtak nekünk erre példát, mert Rákosi Mátyás és Kádár János a példakövetésbe nem egyezett bele, azaz korábban nem volt erre lehetőségünk.. De most már nincsen Rákosi Mátyás és Kádár János, s a világon semmi akadály a sincs annak, hogy a példát, amit ők adtak nekünk, azt megvalósítsuk. Amen.

Mindezeket szeptember 21-én délelőtt 10-kor mondtam el a Bokorportán a Bokor három nemzedékének képviselői jelenlétében. Éreztem a feszültséget, s azt oldani kellett. Megszavaztattam őket: akarnak-e a paténát kézbe véve hozzá imádkozni a hallottakhoz, vagy a mise könyvből olvassam fel a hat egyetemes könyörgést, s ők majd rámondják: Kérünk téged hallgass meg minket! Akartam egy sánszot adni nekik a hozzászólás megspórolására. Nem éltek vele. Amikor mondtam, hogy *Most tessék szavazni!*, mindössze hat ember tette fel a kezét. Törpe kisebbség.

A végén a kezembe vettem a paténát én is és ezt mondtam: Istenem! Én azt hiszem, hogy egyszer már tönkre ment, amit akartál. A konstantini fordulatkor azért nem sikított senki, mert addigra már mindent elfeledtünk. Ezt Hamvas Béla állapítja meg. Azt gondolom, hogy megértettük hatvan esztendővel ezelőtt, amit akartál. És semmi biztosítéka nincs annak, hogy ne menjen újra tönkre. Én azt tudom, hogy halálig harcolni fogok azért, hogy ne menjen tönkre. Add meg, Uram!

Este, Adyiligetén újra elmondtam az egészet. Kicsit beszámoltam a délelőtti eredményekről, őszinte bűnbánati hangokról is... Majd három perc szünetet tartva – felolvastam a templomi közönségnek (vagy már inkább közösségnek) misekönyvemből a hivatalos egyetemes könyörgéseket.

Városmajor, 2003. szeptember 28.

Aztán következett a Babér utcai hét, annak csütörtöke, pénteke, szombatja. Meghívást kaptam, hogy templombúcsú előtt prédikáljak hármat az esti félhetes miséken. Vigyázó Miklóstól, a plébánostól kaptam a meghívást. Testvéreibe, Laciba, Mariba már beleakadtam évtizedekkel hamarább. Most öbele akadtam. Ilyen beleakadásban még nem volt részem, pedig már hetedik éve rehabilitált vagyok. Ha élek még egy-két évtizedet, talán egészen elfogadott leszek. Autót is küldött értem, mely el tudta cipelni könyveimet, melyet a misék végén majd Ida fog árulni. Jött két fiatal az autóval, és beszéltek és beszéltek, s én csak hallgattam őket. Aztán valamit én is mondtam, s ők megkérdezték, hogy hol szoktam prédikálni. Terike mondta, hogy Adyligeten. Idejében jöttek, s meg is érkezünk valamikor öt után a Babér utcába. Miklós hívott a szobájába, én azonban a templomba kéredeztem. Nem az ájtatosságom, hanem izgulásom okán.

Hatvan esztendő után se tudod, hogy mit mondj az embereknek? Tudnám, de mi lesz belőle, ha mondom? Olyan ez, mintha Jézus szót kapott volna feltámadása után a templomban: *Na, mondd csak az istenkáromlást, ha mered!* Mit csináljak, hogyha tudom, hogy nem azt kell prédikálnom, amit egy rendes papnak prédikálnia kell? Hogy mondjam el azt az egészen mást, mint amit várnak tőlem? '51 előtt nyugodtan prédikáltam azt, ami mindenkit meghökkentett, mert a főpapok is érezték-tudták, hogy az igazat beszéltem. De '82 után már mást kell tudniok. Hogy mondjam el az evangéliumot ezeknek az embereknek, akik vagy bíznak majd bennem, vagy sem? Mert mindannyian hallhattak rólam. Hallhatták bizony, hogy nincs minden rendben a tanításom körül. Ezért nem tudtam felmenni Miklós szobájába, mert tele voltam frásszal, félelemmel, hogy sikerül-e hangot fognom-találnom e ménkü nagy templomban az ott összegyűlő katolikusok előtt.

Aztán csak félhét lett s én keresztet vetettem: Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Ámen. Majd kitártam két karom:

Az Atyaisten, aki öröktől fogva arra gondolt, hogy legyen neki a Szentháromságon kívül még egy otthona, az emberek között, egy istenországa, a Fiú, aki az idők teljességében átgondolta, hogy eljövök és elmondta, hogy hogyan kell istenországát csinálni, s a Lélek, aki mindannyiunknak a szívében kiáradt, hogy igent tudjuk mondani az Atya és a Fiú örök tervére, – ez az Atya, Fiú, Lélek, teljes Szentháromság legyen mindnyájatokkal!.

Most pedig, testvéreim vizsgáljuk meg lelkiismeretünket: kész-e a mi szívünk igent mondani arra., amit az Atya öröktől fogva s a Fiú kétezer esztendővel ezelőtt megtervezett nekünk. Vizsgáljuk meg lelkiismeretünket!

Így kezdtem. Majd jött Kodály Kyriéje, a mise könyörgése, majd Aggeus szövege s az Alleluja. Utána meg felolvastam a napi evangéliumot Szent Lukács könyvéből: *Jézus összehívta a tizenkettőt, hatalmat adott nekik a gonosz lelkek fölött s a betegek gyógyítására. Aztán elküldte őket, hogy hirdessék Isten országát s gyógyítsák meg a betegeket. Semmit ne vigyetek az útra – hagyta meg nekik –, se botot, se tarisznyát, se kenyeret, se pénzt, sem egy váltás ruhát! Azok útra keltek, hirdették az evangéliumot, és gyógyítottak mindenütt. Heródes negyedes fejedeleme mindenről hallott, ami csak történt, és nagy kétségek gyötörték, mert némelyek azt mondták, hogy János támadt fel a halálból. Mások, hogy Illés jelent meg. Ismét mások, hogy a régi próféták közül támadt fel valamelyik. Heródes meg töprengett: Jánost én lefejeztettem, de kicsoda ez, akiről ezeket hallom? És kereste a módját, hogy valahol lássa őt.* Majd következett a prédikáció:

Tisz de hűtosz esztin – mondja az eredeti, a görög szöveg. Magyarul: k i c s o d a ez? De mielőtt válaszolnék a kérdésre... nem tudom elkezdni ezt a három napot úgy, hogy el ne áruljam, hogy meg vagyok hatódva. Miért vagyok meg hatódva? Hát csak azért, mert 1942-ben prédikálhattam a Szegedi Dómban is, aztán még egypár évig a debreceni Szent Anna templomban, aztán soha többet. Ilyen nagy templomban én nem beszélhettem több mint

félszázadon keresztül. Nagyon hálás vagyok nektek ezért a meghívásért. A mise előtt is sokat imádkoztam magamban, hogy tudjak valami olyasmit mondani, amivel meg tudlak szólítani benneteket. Hogyan tudnám elmondani nektek, hogy *tisz de hútosz esztin*, hogy kicsoda ez a Jézus?

Mielőtt bármit is mondanék róla, előreküldök egy költőt. Mondja ő el! A neve Sinka István. Írt egy verset Eső Virág Andrásról. Az a vers címe, hogy *Virágballada*. A ballada – tragédia dalban elbeszélve Ez az *Eső* nem nemesi előnév, és bizony nem annyit jelent hogy nem süt a nap, hanem András sorsáról mond valamit. Őt bocsátom magam elé mert azt gondolom, hogy világirodalmi szinten sem adtak még ehhez fogható hatású választ arra a kérdésre, hogy *k i c s o d a* az, aki fejfájást okozott egyszer Heródesnek, s az idők végezetéig azt okoz az urak világának?

Felolvastam, elszavaltam, elzokogtam, elénekeltam tehát a Virágballadát: Azt, hogy *mért játszik sokkal szebben és más húron a bolond. – Testét majd a disznófertő belepi vagy a lomb. Elővette mind a kését, s mire odanézett a hold, Eső András csak volt... S a végét is: Így lett Virág András televényföldje a fának s ágya száz új ibolyának.* S amikor bevégeztem, föltemtem kérdést:

Lesz e körülünkben ágya száz új ibolyának? Lett-e kétezer esztendő alatt valami abból az álomból, amit az Atya öröktől fogva álmodott? Lett-e valami abból az álomból, amiről Jézus úgy gondolta, hogy beteljesedett az idő, megért az emberiség arra, hogy végre elkezdődjék az, amiért az Isten megteremtette az egész világot. Mit felelünk erre?

Még mindig nem válaszolok arra, hogy *tisz de hútosz esztin*, hogy kicsoda ez az ember? Valamit még előrebecsátok. Körülbelül 130 esztendővel ezelőtt egy görög metropolita a könyvtárban kutakodott, és megtalált egy írást, amelyet az ókorban ismertek és nagyon sokan idézgettek, de elveszett, pedig-pedig a kánon kialakulása előtt valakik azt gondolták hogy ez is a keresztények kánoni szentkönyvei közé fog tartozni. Az írásnak az a címe, hogy a *Didaché tón dódeka apostolón*, azaz *A tizenkét apostol tanítása*. Mit tanított ez a tizenkét apostol? Hát alighanem azt, amit a tizenkét apostol Jézustól hallott. Tizenhat rövid fejezetből áll az egész. Az első fejezetet fogom felolvasni belőle, és nektek, akik jól ismeritek az evangéliumokat, állandóan visszacseng majd benne Máté hegyi beszéde, Lukács síksági beszéde, de nem az. Nem másolás. Nem szóról szóra ugyanaz. Tudós munkák folytak arról, hogy Máté hatott-e a Didaché szerzőjére, hogy Lukács hatott-e a Didaché szerzőjére, vagy éppen fordítva van: a Didaché hatott Mátéra és Lukácsra. Vannak akik azt gondolják, hogy talán már 70 előtt meg volt ez az írás. Jól tudjuk, hogy a legkorábbi, Márk evangéliuma, 70 körül készült el.

A forrásokhoz megyünk. *Két út van: egy az életé és egy a halálé. De nagyon sok a különbség a két út között. Az élet útja pedig ez: 1. Keresd a téged megalkotó Istent. 2. Szeresd fele barátodat, mint magadat. Mindazokat tehát, amiket akarnád hogy ne történjék teveled, te se tedd másnak. Ezeknek az igéknek a tanítása pedig ez: Áldjátok az ellenetek átkozódókat, imádkozzatok ellenségeitekért, böjtöljetez üldözötteitekért! Mert milyen adás az, ha szeretitek a titeket szeretőket? A pogányok is ugyanezt teszik. Ti pedig szeressétek gyűlölőiteket és ne is legyen ellenségetek! Ha valaki pofont ad neked a jobb arcodra, fordítsd oda neki a másikat is, és akkor tökéletes leszel. Ha kényszerítene téged valaki egyezzerre, menj vele kettőt. Ha elveszi valaki a köpönyeged, ad oda neki a ruhádat is. Ha elveszi valaki tőled a tiédet, ne követeld vissza, persze nem is vagy képes rá. Minden tőled kérőnek. adj és ne követeld vissza. Mert az Atya mindenkinek akar adatni a maga adományaiból. Boldog, aki ad a parancs szerint, ártatlan ugyanis. De jaj annak, aki kap. Ugyanis szükségét szenvedő valaki kap, az ártatlan, de a szükségét nem szenvedőt számot fog adni arról, hogy miért és minek kapott. Szorongattatásba kerülve fogják ugyanis kikérdezni azokról, amiket cselekedett és ki nem szabadul onnét, amíg vissza nem fizette az utolsó garast is. S erről is mondatott, hogy izzadjon meg az alamizsnád a kezeden, amíg eldöntöd hogy kinek adod.*

Ha olvasom ezt az ókeresztény írást, mintha Jézus szavait hallanám, mintha a Máté- és a Lukács-féle szöveg mellett egy harmadik szöveget is, amelyik belevisz engem egy világba, amelyik hamisítatlanul jézusi világ. Egy olyan világba, amelyik nincsen se előtte, se utána. Bizony, bizony utána sem. (Miklós atya azt mondta, hogy 25 percet beszélhetek, ezért nézem az órát.)

Tisz de hútosz esztin? Hátha hihetünk az evangélisták jelentésének, akkor ez az ács. Akkor ez a názáreti ács, akkor ez a József fia, akkor ez a Mária fia. Ha hihetünk az evangélisták jelentéseinek, akkor a testvérei és nővérei mind ott élnek Názáretben. Ha hihetünk az evangélisták jelentéseinek, ez az ács ott él Názáretben a 30-35 éves koráig, és nem csinált semmi különöset. Ha hihetünk az evangélistáknak, akkor amikor tanítói körútján visszamegy Názáretbe, és szót kér a zsinagógában és kinyitja Izaiást: *Ma beteljesedett az, amit hallottatok...* kínos jelenet következik és a végén csak éppen hogy le nem taszítják Őt a szakadékba ezek a názáretiek. Mitől ez a nagyralátás? Kicsoda ez? – kérdezik ők is, miként Heródes. Csak annyit tudunk, hogy egyszer abbahagyta az ácskodást, egyszer becsukta a boltot, egyszer feltette a kulcsot az ereszet alá s elindult. Miért indult el? El kellett Néki indulnia.

Az evangéliumokból tudjuk, hogy a Pilátusnak is volt felesége, hogy a Péternek is volt felesége, hogy Zebedeusnak is volt felesége, tehát több szereplőről megtudjuk, bár semmi különös szerepe sincsen pl. Péter feleségének. Jézusról nem tudunk meg ilyesmit. Hogyhogy egy zsidónak 33-34 éves korában még nincsen felesége? A Jézus korabeli rabbik azt mondták, hogyha egy férfi 18 éves korában nem nő, az nem az Istentől van. Azért nem az Istentől van, mert kutyálkodik. Van egy másik Sinka vers is. Elolvasom, hátha telik a 25 percből. Hátha megmagyaráz valamit abból, hogy e javakorbéli férfinak, Jézusnak nincs felesége. Íme: *Hontalanok útján*.

Nagy csavargásaim idején, útján a hontalanoknak,
Egy virágszemű pásztormenyecske így szólt hozzám?:– ismerlek téged.
Te vagy a pusztán egyetlenegy, kinek egy juha sincs, habár
olyan szép vagy, akár a nyár.

Állj meg tehát virágok szentje, s nézd: gyepűm alatt foly egy erecske,
Kék, mint az ég, mosd meg vizében két szemed,
S feküdj le a virágzó rozsba... és miként anyád sok hajnalon,
Úgy ringat el majd két karom.

Jönnék ide éneklő parasztok kiszürcsölni a kút vizét.
Mindegyiküknek arany szája, tanakodnak felőled sokszor,
De el nem mondom, hogy te itt vagy, mert amikor így ring a dél,
Költő csak, vagy dongó henyél...

Este meg ha jönne a nyáj, cserépszilkébe fejném meg a
Kerekszemű juhaimat... s te néznéd, hogy egy boldog bárány
térdre borul és úgy szopik – még azt is mondta a menyecske,
hogy várjam, míg bágyad az este.

S feleltem én: szép teremtés! Rozsod hiába virágzik
Gyepűd alatt folyhat erecske: te fehérebb vagy a lilomnál,
S a dél ad tenéked illatot... Én nem azért, hogy nem tehetem,
De kezem kendődre se vetem.

Engemet hajt a pusztá láza... Apám holtig élt e síkon,
A szélnek dalolt, ide temette bánatát,
Most azt keresem gyepűd alatt, hol száz juhod meleg esőben
Ácsorog kinn a mezőben,

Názáretben és nem Názáretben lehettek bőven, akik fehérebbek voltak a liliomnál, s ott is volt olyan fehér cseléd, akinek a dél adott illatot. Ez az ember a 30-as éveiben még nőtlen volt, és elindult a Jordán felé. Mért indult el? Nyugtalan volt, nem elégítette ki őt, hogy jól menő ácsüzemet működtethetett. Meg kellett keresnie az unokabátyját, aki bemerítse őt a Jordán vizébe. Följött a vízből – így írják az evangélisták –, s akkor belül azt hallotta, hogy maga az Isten mondja neki: *Te vagy az én szerelmes fiam.* 40 napra elment a pusztába, s a 40 nap végére kész volt a programja. A program az volt, hogy csinálja az ellenkezőjét annak, ami addig – s azután is – az emberiség történelme. Nem kell a föld minden dicsősége. Nem kell a gazdasági csoda. Nem kell az, hogy leborulva csodálják őt. Nem, nem, nem! Valami egészen más kell, ennek az ellenkezője: az Isten Országá!

S amikor kijön a pusztából, elbolondít 12 gyereket. Talán valaki ismeri közületek Síllye Jenőnek azt az énekét, hogy *Az Isten szeret, az Isten elszeret. Az apámtól, az anyámtól, a házamtól, a hazámtól.* Hát mért gyerekeknek, miért nem Keresztelő Szent Jánosnak magyarázta meg, amit meg tudott magyarázni. Nem lehet értelmes emberekkel semmit sem kezdeni. Csak a tizenéveseknek a lelke nyitott még egészen az Istenre meg arra, aki Isten nevében meg tudja szólítani őket. El kellett magyarázni az embereknek, hogy nem úgy van a dolog az Istenről, mint amit képzelték. Az Isten nem büntet. Az Isten nem megvesztegethető. Az Isten nincsen valakiknek a pártján. Az Istent nem lehet imádkozással lekenyerezni, hogy amíg én tartom magasra a karomat, addig a Jozsuének sikerül az amalekitákat egy szálíg kiirtani, de hogyha Mózesnek elfárad a karja, akkor az amalekiták azonnal felülkerekednek. Nem, az Isten nem ilyen. Énekelheti Kölcsey a Himnuszban, hogy *Őseinket felhozád Kárpát szent bércére. Általad nyert szép hazát, Bendegúznak vére.* És mivel felhozott bennünket, összeomlott a nagy morva birodalom, s összeomlott Zalán hazai bolgár birodalma, és futott az árva. Mert Isten a magyaroknak fogta pártját. Isten se zsidónak, se magyarnak nem fogja pártját.

Nem, az Isten ezekben nincsen. Az Isten olyan mint egy apuka, az Isten olyan mint egy anyuka (lehet hogy ez fokozás). Az Isten olyan, aki szereti a gyermekeit, az Isten olyan, aki nem tesz különbséget. Az Isten olyan, amilyen az én anyukám is volt, aki hetünknek volt az édesanyja, s amikor cukkoltuk őt, hogy vallja be melyik a legkedvesebb gyereke, ugye a Livi, ugye a Gyurika, akkor ő: Nem és nem, mert nekem mind egyforma. Hát tessék ezt tudomásul venni, hogy az Istennek is mind egyforma, és hogy egy anyuka azt mondja a gyerekére, hogy azt nem szeretem – ez nem lehetséges.

Jézus azt gondolta, hogy a történelem lehet más is. Más, mert nem úgy megy a világ az Isten tervei szerint, mint ahogy megy. De Eső Virág András lett belőle. Eső Virág András, mert a főpap megtépte a ruháját: *Ez káromkodik!* Tiszta út ez: az Isten Fia istenkáromló! És átüzent a szomszéd palotába egy másik úrnak, akit Pilátusnak hívtak. És főpapok és írástudók és vének,, – főpapok és írástudók és vének az evangéliumok állandó hármasa ez – akaratából Eső Virág Andrássá kellett Jézusnak lennie.

S aztán kitalálták később azt, amiről Jézus soha sem beszélt, hogy a Mennyei Atya rettenetesen dühös volt az egész emberiségre, azért mert az Éva evett az almából és Ádámnak is adott, és ki kellett engesztelni a Mennyei Atyát. Rettenetes haragjában hogy ne legyen rajtuk az Isten haragja. Hurrá, meg vagyunk váltva! Az emberiség élete pontosan úgy folyik tovább, ahogy idáig. Nem ezt akarta Jézus, hogy úgy folyjék tovább. Tanítványokat gyűjtött mert úgy gondolta hogy tanítványok nélkül nem lehet. Ma is tanítványokat gyűjt. Kikből? Hát azokból, akik vannak. Ámen.

Áldozás előtt pedig kezemben a Kenyérrel ezt mondtam: Íme, az Isten báránya, aki oda tudta adni az életét azért, hogy megtegye, amit a Mennyei Atya kívánt tőle, és most sajátmagával, testével-vérével táplál bennünket, hogy mi is képesek legyünk ugyanarra, amire ő képes volt...

Az áldozás utáni könyörgésem pedig ez volt: Istenem, te velünk akarsz országot csinálni. Fiad pedig magából készít lakomát nekünk. Hogy alkalmasokká váljunk az idő tengelyén arra, hogy Isten Országá legyünk. Segíts bennünket, hogy azzá tudjunk lenni ami Urunk, Jézus Krisztus által.

Városmajor, 2003. szeptember 29.

Másnap folytatódott, ami elkezdődött. Így: Testvéreim! Szent Kozma és Damján vértanúkat ünnepli ma az egyház. Kezdjük el e vértanúkra gondolva a szentmisét – az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Az Atyaisten, aki szövetséget akar kötni velünk, a Fiú, aki megmutatja, hogyan kell hűséges szövetségese lenni az Atyának, s a Szentlélek aki azért vesz lakást a szívünkben, hogy mi is hűséges szövetségesei legyünk Istenünknek... ez az értünk élő Szentháromság – legyen mindnyájatokkal.

Most pedig vizsgáljuk meg lelkiismeretünket, hogy kész-e a szívünk az Isten partnere lenni abban a nagy munkájában amelyik országot akar formálni magának ebből a világból. Vizsgáljuk meg készségünket, magunkat!

A mise evangéliuma pedig ez volt: *Hát ti kinek mondotok engem? Péter válaszolt: Az Isten Felkentjének. Jézus rájuk parancsolt, hogy ezt senkinek se mondjal el. Majd így szólt? Az Emberfiának sokat kell szenvednie. A vének, a főpapok és írástudók el kell hogy vessék, meg kell hogy öljék. De harmadnapon fel kell támadnia.*

Ezt prédikáltam: Testvéreim, megint mondanék egy személyes szót. Köszönöm, hogy itt vagytok, hogy nem menekültetek el. Úgy látszik, hajlandók vagytok befogadni valamit abból, amit mondok. Most már bátrabban folytatom, amit elkezdtem. Tegnap nagyon izgultam még: elfogadjátok-e szavaimat.

Tisz de hútosz esztin? Kicsoda ez az ember? – kérdezte Heródes. Ki vagyok én? – kérdezi Jézus. Egy pár verssel van csak odébb ez a kérdés Lukács evangéliumában a tegnapiánál. Hátha csak egy pár vers választja el a tegnaptól, s ha csak egy nappal később mondja Jézus azt, amit hallottunk, akkor ha én ott lettem volna a Tizenkettő között, akkor azt mondtam volna Jézusnak, hogy miért nem mondtad ezt hamarabb? Mit minek és miért küldtél bennünket Isten országát csinálni, betegeket gyógyítani?! Hát erről nem volt szó, hogy téged megölnék. Arról sem, hogy harmadnapra majd föltámadsz!

Testvéreim, ez Lukácsnak az evangéliuma. Lukács talán nem is élt akkor, amikor a kérdések elhangzottak. Ha élt is, szír volt, pogány volt, orvos volt! Mit ért ő a teológiához! Csak úgy hallotta a hagyományokat. s összerakta valahogy.

De Máténál és Márknál a két dolog, hogy egyfelől Jézus küldi a tizenkettőt betegeket gyógyítani, országot hirdetni, s hogy másfelől bejelenti, hogy mi lesz az egész vállalkozás vége: az emberfiát a főpapok az írástudók, a vének megölik... egy sereg fejezet van az egyik és a másik között. És mi történt a kettő között? Mi az, amit nem ír meg Lukács? Hát nem írja meg, hogy mivel fejeződik be a csodálatos kenyérszaporítás. János megírja. Azzal, hogy megindul az 5000 férfiú, zsidó férfiú, kemény férfiú, a csiziót értő kemény zsidó férfiú Jézus felé, hogy királlyá tegye őt. *Krach in die Melone* – mondták gyerekkoromban ferencvárosi nyelven. Jézust királlyá tenni, amikor a sántát visszautasította?! Nem kell néki, nem ez az ő szakmája, nem a királyokból csinálják az Isten országa tagjait, s elsorolhatnám, hogy még kikből nem. De hát jön ez az 5000 bölcs és okos férfiú, a maga módján érte meg Jézust a Messiást, s Jézus fölmenekül előlük a hegyre imádkozni – egész éjszaka imádkozni. Előbb a tanítványokat viszont kényszeríti, hogy bemenjenek a hajóba, nehogy már az 5000 férfiú

elragadja a 12 tanítványt és együttes erővel 5012-en menjenek Jézushoz, hogy királyt csináljanak belőle. Ez az egyik, ami történt.

A másik pedig az, hogy megérkeznek Kafarnaumba, s a csodálatos kenyérszaporítástól megkötyagosodott embereknek elkezd Jézus beszélni arról, hogy miféle kenyeret akar adni ő. Olyan kenyeret, amely megmarad az örök életre Nem olyat amelyet Mózes adott, mannát, a pusztában a zsidóknak. Hát elront mindent ez a Jézus! *Kemény beszéd ez, ki hallgatja?* A tanítványok is kifordulnak – nem a Tizenkettő, hanem egy szélesebb kör – a kafarnaumi zsinagógából. Úgyhogy Jézus a 12 felé fordul: Ti is el akartok menni? Megint Péter szólal meg: Az örök élet igéi nálad vannak. Hova menjünk? Maradnak, s Jézus megmondja hova menjenek. Föníciába, át a Karmel hegyén. Vakációra. Majd kiabálhat a szír-föníciai asszony: Jézus Isten fia, Messiás! Nem érdekes. Csak a tanítványokkal akar lenni. Csak a tanítványoknak akarja megmagyarázni, hogy mi történt itt. Mi? *Csak amikor a tömkelegbe lépünk, venni észre gyászos tévedésünk.*

Jézus hitt abban, hogy lehetséges istenországát csinálni. Hitt akkor, amikor kijött a pusztából – 40 napi imádkozás után. Jézus hitt abban, hogy meg lehet csinálni ezt az országot, amikor egyenként összeszedte ezeket a gyerekeket és elszerette az apjuktól s az anyjuktól. Hitt benne, hogy lehetséges. Mert hát mégis csak Isten képére és hasonlatosságára lettünk megteremtve, hát mégis csak értenie kell az embernek azt a szót, ami az Istentől jön. És kénytelen volt belátni, hogy nem értjük. Kenyérben, királyságban, gazdagodásban, rómaiak kiverésében, ezekben a dolgokban gondolkodnak az emberek, annak ellenére, hogy Jézus meggyógyította a leprást, meggyógyította az inaszakadtat, meg még nem tudom kit meg nem gyógyított, mert mindent meg tud gyógyítani Jézus, ha egyszer fel tudja kelteni bennünk egyéniségének erejével a hitet... de a gondolkodásunkat nem tudja átalakítani. Már pedig az Isten országának alapfeltétele, hogy hajlandó legyek másképpen gondolkodni, mint a világ fiai. Hogy gondolkodnak a világ fiai? Nagyok akarnak lenni, gazdagok akarnak lenni, uralkodók akarnak lenni. Jézus mondhatja, hogy boldogok a szegények, boldogok a szelídek, meg boldogok az üldözöttek, és hogy a szelídek fogják örökölni a földet. Ez csak duma!

Megindultak feléje: Ez kell nekünk! S Jézus elviszi a tanítványokat, amint mondtam, nyaralásra, a Karmelen túlra, hogy beszéljen a fejükkel. És amikor visszajönnek – Máté pontosan leírja –. akkor, amikor Fülöp Cezaréához érkeznek, Jeruzsálemtől északra vagy 150-200 km-re, akkor s ott teszi föl ezt a kérdést, amit Lukács az előző kérdést követően illeszt be evangéliumába: hogy ti kinek tartjátok az emberfiát? Hát Messiásnak, hát az Isten fölkentjének. Hát annak, akit az Isten küld. Küld, de mire? Hát megcsinálni Izrael számára a királyságot. Testvéreim, az Apostolok Cselekedeteinek bevezetésében van egy mindent világossá tevő és a Tizenkettőről árulkodó szó. A tanítványok megkérdezik Jézust az utolsó pillanatban, a mennybemenetel előtt. Miről kérdezik? Mit kérdeznek? Azt, hogy mostanában állítod-e helyre Izrael számára a királyságot? Ezek a tanítványok végig megőrizték a maguk zsidó, nacionalista tudatát. De Jézus azt mondja nekik, hogy majd eljön a Szentlélek. S a Szentlélek majd csinál valamit veletek. Én most már megyek. Messiásnak ők sem azt értették, amit Jézus a Messiáson vagy Isten fián, vagy Emberfián értett. Mit értett? Jézus azt értette, aki megcsinálja az Isten országát. Ők meg mást. Azt értették, amit a Dávid és Salamon dicsőségében reménykedő törpe, kicsi nép ért Zsidó országon – a mai Irak és Egyiptom között. Két hatalmas kultúra, Babilon és Egyiptom, Asszíria és Egyiptom között egy maroknyi piciny nép, amelyik egy történelmi pillanatra – Dávid és Salamon királysága között van ez a történelmi pillanat – királyságot tudott kibontani, aztán összezsapnak a hullámok a fejük felett, de nem tudják feladni a maguk nacionalista álmát... Azt, hogy hatalmas zsidó országot lehet csinálni. Ezt értik Messiáson. Nem azt, aki nagyság, uralkodás, hatalom és gazdagság nélkül szegényen, szelíden és üldözötten meg akarja csinálni az Isten országát. Nem azt, aki boldognak tartja a szegényt, üldözöttet és jajt kiált a gazdagnak, jajt kiált az erőszakosnak, jajt kiált az üldözőnek.

Péter megmondja: Távol legyen ez tőled, Uram! Jézus dühbe gurul és lesátánozza ezt a szegény gyereket: Távozz tőlem sátán, emberek szerint gondolkozol, s nem úgy gondolkozol, ahogy az Isten gondolkodik. Hiába csináltam veletek akármit. Újból és újból bejelenti még szenvedését Jézus. Azt, hogy a főpapok, írástudók és vének meg fogják ölni őt, s hogy harmadnapra feltámad. Többé már nem óvják, nem kérdezik. Nem kell nekik, hogy még egyszer letolja őket. Nem értenek az egészből semmit, de félnek megkérdezni őt. Most a tanítványokról beszéltem, de nyugodtan beszélhettem volna a Jézust követő 2000 esztendőről. Ha megnézik a kereszténység történetét, pont ugyanaz, mint a politikai történet. A magyar történet is, az egyház történet is, a világi történet is. Szent István csinálja a püspököket, fölnégyeli az egyik unokatestvérét, megvakíttatja a másik unokatestvérét és ólmot öntet a fülébe. A kalocsai érsek ott van Muhinál és Mohácsnál, és védi a hazát. A kalocsai érsek, a Jézus tanítványa – az ország déli részének leggazdagabb ura és természetesen hadsereg-főparancsnok is. Még jó, hogy nem olyan templomban prédikálok, ahol Szent István és Szent László állnak az oltár előtt, ez a két kardos-kopjás személy.

Mit lehet itt csinálni? Dumálni fölösleges. Tenni, tenni, tenni radikálisan! Radikálisan ellene mondani mindannak, amit 2000 esztendőn keresztül csináltunk. Keresztény katona ugyanannyi mint fából vaskarika. Egyoldalúan és radikálisan kilépni ebből a buliból. Van egy milliárd keresztény, és egyedül gondolom így? Akkor kilépek egyedül a buliból. Nagyon szerettem a verseket, s megálltam egy Ady versnél. Valamikor úgy éreztem, hogy ez az Ady vers egy hazafiatlan vers. Aztán később rájöttem, hogy ez egy Krisztus lelkéből fogant vers. Csak én egy hazafias piarista diák és hazafias piarista tanár voltam, és nem értettem meg azt, ami Krisztusból fakadt. A vers címe: *Gyáva Barla diák*.

Hadverő nem volt Barla diák, / Én jámbor, görögös, kopottas őszám.
Elmaradt Tőhötöm seregétől / Ama véres őszám.

Áthágta a Meszest a sereg, / Üszkös falvak küldtek utána átkot
S nem kereste a seregben senki / Kis Barla diákot

Ő ott maradt a dúlt falvak között. / Virágos kunyhó épült a romokra
S kizöldült a megsebzett vidéknek / minden véres bokra.

Zúgva nyargalt a hősi sereg / A reszkető, bérce Erdélyen által,
Barla maradt, rótt, szántott, álmodott / Egy kis szláv leánnyal.

Hát ezt éreztem én hazafiatlan versnek. S Ady Endre, aki úgy értette Jézust, hogy nálánál jobban kortársai közül csak Babits Mihály értette, megírta ezt a verset, mert valamit sejtett. Mit sejtett? Azt, hogy akármekkora is a magyar, verekedésekkel csak nemzetet elveszejteni lehet. Mondjam, hogy Ferenc Jóska azt mondta '14-ben, hogy mindent meggondoltam, mindent megfontoltam, s mi lett a vége? Hogy elveszítettük hazánk kétharmadát. Aztán két évtized múlva a tengelyhatalmakhoz csatlakoztunk, mint a világ legerősebb katonai szövetségéhez. Mindig a világ legerősebb katonai szövetségéhez – ha a Varsói, ha a NATO –, mindig ahhoz csatlakozunk. S még jobban bevették a Trianon cöveket a történelembe. Kunok, hunok, úzok, besenyők, kabarok, avarok, kiket mondjak még? Mindazok a nemzetek, amelyekben a férfi foglalkozása nem a munka, hanem a tömeggyilkolás, mind elpusztultak. Nemzetet a katonák csak elpusztítani tudnak. Van Ady Endrének egy másik verse is, ami felel arra, mitől maradnak meg a nemzetek? Címe: *Ének a Visztulán*.

*Isten vidám úr a Föld fölött / Lengyelországot Isten óvja.
Polónia a vidám rabok / S törött sajkások víg hajója.*

*A Visztulánál hajdan s ma is / Tréfás, dalos halászok ülnek
S Polóniának asszonyai / Új és új lengyelt egyre szülnek.*

*Halat a Visztula s gyermeket / Lengyel asszony ad örökké.
Miért hát a Halál jelszava, / A sírból szálló „soha többé”?*

*Boldog hajó a vén gálya is, / Ha hátán gyermekek is futnak
S nincs ott pokol és nincs ott Halál, / Ahol dalolni és szülni tudnak,*

*Isten vidám úr a Föld fölött, / Minden fajzatnak üdvössége.
Az Isten: Élet – halleluja – / S az életnek nincs soha vége.*

A 19. század utolsó harmadában az okos politikusok bevezették a sorkatonaságot. Addig verbunkos nótákat kellett zenélni. Addig verbuválták, leitatták a legényeket, hogy álljanak be katonának. A 19. század utolsó harmadában hazafiúi kötelesség lesz hogy tömeggyilkossá legyek. Ha nem leszel tömeggyilkossá, állj a falhoz. Nyolc év aradi börtön. Mert De Gaulle, a keresztény tábornok mondta a világ legnagyobb szamárságát: Ki választhatja el a keresztet a kardtól? Kereszt és kard! Így gondokozott a Ferenc Jóska és a nem Ferenc Jóska. És akkor megint egy költő, az áldott Tolsztoj mondta ki a szót, hogy ez istentelenség. Azt hogy leitattok valakit hogy menjen el embert gyilkolni, ez is nagy disznóság, de hogy törvénybe teszitek, s aki nem lesz gyilkos, az hazaáruló – ez már több a soknál! S mi lett a vége? Az ortodox egyház kiközösítette, mert nemcsak a római katolikus, a református, az evangélikus, de a görög-keleti egyház is tudja azt, amit csak Jézus tudott, s amit a tanítványok se tudtak. Én se tudtam.

Nagyon nehezen értettem meg, de amikor már mindent hatvanhatszor leírtam, akkor a 70-es évek végén egy négygyermekes édesapa, amikor behívták katonának, visszaadta a katonakönyvét: *Lelkiismeretem nem engedi meg a katonai szolgálatot.* S utána a Bokor fiataljai szép sorban mind leülték a maguk három esztendejét. Nem a nyolcat, amennyit Rákosi Mátyás idejében kellett a Jehova tanúinak ülni. Valakinek el kell kezdenie. Valakinek el kell kiáltania, hogy a király ruhája nem szép, hogy a király meztelen. Valakinek el kell kezdeni. Ezt talán még fel tudom olvasni. A Bokor levele az USA-hoz szeptember 11-e után.

Mélyen tisztelt Elnök Úr!

Mi, a magyarországi Bokor közösség, keressük meg Önt közös történelmünk e sorsdöntő órájában. A New York-i és Washington-i öngyilkos támadók áldozatai miatt – mi is mély fájdalmat érzünk. Kérjük, fogadja részvételünket!

A katonai szakértők és sokan mások azt kívánják Öntől, hogy üssön vissza. Engedje meg Elnök Úr, hogy idézzem Tolsztojt, aki annak idején levelet írt III. Sándorhoz, a meggyilkolt II. Sándor cár fiához: "Ha nem bocsát meg, és kivégezteti a bűnösöket, ezzel a százak közül kiemel hármát-négyet. De a visszaiütés erőszakot szül, s a három-négy helyére majd harminc-negyven lép. Ön pedig elmulasztaná a percet, amikor teljesítheti Isten akaratát. Ha nem teljesítené, örökre maga után hagyná az útelágazást, ahol választhatná a jót a rossz helyett..."(1881. márc.)

Ön most a harmadik évezred kezdetén szintén útelágazás előtt áll. Erőszakra erőszakkal válaszol, vagy nem üt vissza, és elindítja a háború végzetes forgatókönyve helyett a béke forgatókönyvét. A háborúé jól ismert: a "Szemet szemért, fogat fogért" erkölce hullahegyeket hoz létre. A béke forgatókönyve még várat magára. Ön keresztény, tehát hisz Jézusban, aki hüvelyébe dugatta a kardot, s azt tanította, hogy ne álljunk ellen a gonosznak, s hogy szeressük ellenségeinket. Jézus Istene jó a gonoszok iránt is. Hallgasson a nem-pap, a civil Jézusra. Próbálja ki azt, amit még egyetlen államférfi sem próbált ki a történelemben.

Hirdesse meg az erőszakmentes szeretet kultúráját, a "megdobnak kővel, dobd vissza kenyérrel" erkölcsét! Engedje el a szegények minden adósságát. A háború sokkal többbe kerülne. Itt a történelmi perc, ne hagyja ki. Válassza a szelídség útját. Amerika népe és Ön mutasson példát a világnak! Hallgasson Istenre és lelkiismeretére!

S a másik: Nyílt levél az amerikai bomba-támadás terrorista vezetőihez.

Mi, a magyarországi Bokor közösség nyílt levéllel fordulunk Önökhöz a történelemnek e sorsdöntő órájában. Nem akarunk elmenni részvét nélkül sem a támadás áldozatai mellett, sem a támadás végrehajtóinak áldozata mellett. Fogadják ez utóbbiak rokonai és barátai is – őszinte részvételünkkel!

Értjük, hogy igazságtalannak tartják a világ jelenlegi berendezkedését. Értjük: azt akarják, hogy mindenki odaülhessen az élet asztalához, mert ez az Isten akarata. Vannak muszlim barátaink. Tőlük tudjuk, hogy az erőszakmentesség nem idegen a Korántól. A Korán, a Tóra, az Evangélium és az emberi lelkiismeret ugyanazt a közös nyelvet beszéli. Lehetnénk jó muszlimok, jó zsidók és jó keresztények is. Kérjük, legyenek az erőszakmentes szeretet szószólóivá!

Üljenek tárgyalóasztalhoz a világ vezetőivel, hogy népeikért s a Föld valamennyi népéért érzett felelősséggel megvitassák, hogyan juthat kenyér, tiszta víz, biztonságos otthon, iskoláztatás - megkülönböztetés nélkül - minden embernek. Ha ezt teszik, történelmi fordulatot indítanak el. Hallgassanak Istenre és lelkiismeretük szavára!

Budapest, 2001. szeptember 20. A Bokor közösség képviselőitől

A Népszabadságban megjelent. Hogy Bush és az Al-kaida szervezet elolvasta-e, azt nem tudom, de hát jelenthették, hogy mit üzen a Bokor nekik.

Az, aki közülünk megtagadta elsőnek a katonai szolgálatot, mesélte, hogy valaki ráismert az aluljáróban, és odament hozzá: *Uram; van még lelkiismeret?* Magam meg befejezésül csak ezt kérdezem: Vannak még keresztények? Adja Isten, hogy legyenek! Ámen.

Városmajor, 2003. október 1.

A harmadik napon meg ezt prédikáltam: Testvéreim! A vasárnapi evangéliumszöveget olvastam. B év van, Márknak az éve. Búcsút mondtunk tehát a tegnap és tegnapelőtt Lukácsának. – Márk mai szövegében három dolog is van.

Egy: A tanítványok nagyon hamar belejöttek az egyházadiba. Hatóságot játszanak, tiltanak. *Aki nincs velünk, nem űzhet ördögöt, engedyünk nélkül nem tehet senki jót sem.* Jézus leállítja őket. Az Isten országában a protestánsoknak, a muzulmánoknak, még az ateistáknak is helyük van. Az a pláne ebben az Országban, hogy lelkiismeretünk hangját követhetjük, az Atya akaratát megtehetjük – akármelyik vallásban is nevelkedünk. Ha az ateista tartja oda a másik arcát, az ateista is Isten gyereke. Mondok egy viccet is. Egy öreg rabbi elhalálozik. Ballag a túlvilágon. Kapu elé ér, megkocogtatja, s Szent Péter nyit ajtót neki. A rabbi visszahőköl: *hát itt is gojok vannak?* De Szent Péter invitálja: Rebelében, gyere csak be, itt a helyed! Bemegy, s látja, hogy muzulmánok, protestánsok, Krisna-hitűek, buddhisták, mind ott sétálnak. De nem találja a katolikusokat. Gyanút fog, s kérdőre vonja Pétert: S hol vannak a katolikusok? Péter a szájához emeli az ujját: Psz! Látod ott azt a nagy falat? – Látom, de mi van vele? – A mögött vannak a katolikusok, hogy hihessék: csak ők üdvözülhetnek.

Kettő: Vágjuk le kezünk-lábunk, szúrjuk ki szemünk, ha azok megbotránkoztatnak bennünket. Mi az, hogy megbotránkoztat? Hát arra biztat pl., hogy a kezünkkel üssünk, a lábunkkal rúgjuk – nem a focit, hanem embertársunkat –, a szemünkkel meg kívánjuk meg a szomszéd férjét-feleségét. Ezzel meg az a baj, hogy Jézus azt mondta, hogy példát adott nekünk, hogy rendre azt tegyük, amit ő. S erre a vágásra-vájásra nem adott példát. Hát akkor miért mondja? Olyat akar mondani, amit soha nem teszünk: olyan bolondot. Stílusfordulat ez! Mást csinálni életünkkel, mint az Isten Országát keresni, olyan örültség ez, mint a vágás és a

vájás. Ezt az örültséget gyakoroljuk már kétezer éve. Erre is mondok egy nagyon szomorú viccet. Az egyik közeli bolygón eszes teremtmények élnek. Nem tudnak még eljönni hozzánk látogatóba, de jók már a távolba néző csöveik. Amit ezekkel látnak, azt írják meg történelemkönyveikbe. Mit? Ama bolygón furcsa élőlények élnek. Húsz-harminc-negyven éven keresztül is szorgosan dolgoznak, építkeznek. Aztán egyszer csak felszállnak gépeikkel a levegőbe, s ledobnak a munkájukra valami bombákat, amik egy pillanat alatt elpusztítják, amit évtizedek munkájával létrehoztak. Aztán ennek is vége lesz, s megint dolgoznak vagy negyven évet. Akkor megint felszállnak a levegőbe, és így tovább. Háttha ilyen bolondot akarnánk cselekedni, legjobb levágni félkezünk, fél lábunk s kivájunk félszemünk. Nem tesszük, csak csináljuk rendületlenül a bolondot. Miért? Erről beszél az evangélium harmadik eleme.

Három: Aki inni ad nektek akár csak egy pohár vizet is, nem marad jutalom nélkül. Itt számomra egy szó a jelentős. Egy ige – de nyelvtani értelemben: az **ad**. Elmondom az Újszövetség leggyakoribb ígét. A leggyakoribb a létige: a *lenni-válni*. Utána következnek: a *mond, a bír, a jön, a tesz, a hall*, s megérkeztünk: hetedikül az **ad**. *Minden tőled kérőnek adj, mert az Atya mindenkinek akar adatni a maga adományaiból*. A tegnap előtt hallott Didaché is nyüzsög szavunktól, de nem nyüzsög tőle, sajnós, az emberiség élete. Egy másik szótól nyüzsög. A **vesz** – ez a szó. Ezért feszítjük a sztyeppén az íjat, kovácsoljuk a kardot a szent keresztény középkorban, s ezért gyártjuk korunkban európaiságunk büszke tudatában az atombombát. Hogy vehessünk. Hogy elvegyük, amit nem adnak nekünk oda önként vagy kényszerből – adóba. Ezért a honfoglalás. Józsúé Jerikónál, Árpádé a Zagyva vizénél, s a kisantanté Trianonban. A vevésért, nem az adásért, az osztozásért. Jézus azt mondta, hogy jaj a gazdagoknak, mert azok mennek haláluk után egyenest a pokolba. Azt mondta, hogy óvakodjunk a többet birtokolni akarástól, a pleonexiától. Erről kellene szólnia a teológiának!

Ezt a görög szót a középkori magyar nyelv fősvénységnek, telhetetlenségnek, majd kapzsiságnak fordította. Tudjátok, hogy mi ennek az ellentéte? Elmondom. Van a *kap* ige, és van a -*zsi* igéből melléknevet képző szócska: a **kapzsi**. Elmondom ennek az Isten Országabeli változatát. Van az *ad* ige. Hozzáteszem a -*zsi* igéből melléknevet képző szócskát, s már meg is van az *adzsi*. Hát az minő szerzet? Az olyan, hogy beéri az egy dénárral; azzal, ami a felebarátjának is jut, nem akar többet birtokolni. Nem akar mindent megadni a saját gyerekének, csak annyit, amennyit a többi hat és fél milliárd is meg tud adni gyermekeinek. Amire az erdélyi szülők is képesek, a kárpátaljaiak is, a csecsen szülők is, az afganisztániak is. S akkor nem lesz értelme atombombát gyártani, mert osztozkodni fogunk mindnyájan a mennyei Atyánk kincseiből, aki olyan, mint egy rendes anyuka meg apuka: azok egyformán szeretik minden gyermeküket.

S mivel ez olyan világos, mint a vakablak, megszületett a szocializmus, s megszületett a kommunista kiáltvány is arról, hogy ha már nem vagyunk hajlandók önként osztozni, egy hatalmas világforradalomnak meg kell szüntetnie a magántulajdont, s akkor végre rend lesz. S most következik e lelkigyakorlat azt hiszem legnagyobb verse. Írta Szabó Lőrinc. Címe: Vang-An-si. Ez a neve a kínai filozófusnak, a remetének, a szent bölcsnek, aki mindezt megértette. Szerepel még a versben Sen-Tszung, a sárkány trón ura, és szerepel a Tanács, aki nem értette meg a szocializmust, és azt mondja, hogy *hiába* és hogy *nincsen remény*. És szerepel még a nép, a kétszáz millió kínai kuli megannyi hangja is. Hát persze, hogy hiába és nincsen remény. Hát persze, mert Jézus nem is arról beszélt, hogy elvesszük, hanem arról, hogy odaadjuk. Amíg nem osztozunk, addig nincsen remény, csak Nato és Nato-kompatibilis fegyverek és a honvédelmi tárcától igényelt milliárdok és billiók.

Újra mondom, amit tegnap is. Aki megértette Jézust, az radikálisan leszerel. Aki megértette az adzsi Jézust, az radikálisan felszámolja a magántulajdont, s asszonnyal s féltucat gyerekkel szól Jézus valamelyik tanítványának, s létre hozza vele azt, amit létrehozott Jézus, amikor kijött a pusztából. Mit hozott létre? Összejáró közösséget, melyben

kéthetenként este 6-tól 9-ig találkozott a Tizenkettővel? Óh, nem összejáró közösséget, hanem életközösséget? Reggeltől estig és estétől reggelig, s három éven keresztül. Jézus életközössége működött. Élete végén megkérdezte tanítványait, volt-e a három esztendő alatt valamiben hiányuk. Azt válaszolták, hogy semmiben.

Lehet úgy élni, hogy nincs magántulajdonom. Lehet úgy élni, hogy nincs pénz a zsebemben. Lehet úgy élni, hogy azt eszem, amit elém tesznek, Megvalósítható az Isten Országá, amiről Jézus beszélt. Csak le kell mondani a kiváltságról. Csak rá kell jönnöm, hogy a kiváltságok nélküli élet az Isten élete. Igazán? Igazán! Illusztrálom ezt egy egyetlen verssorral Weörös Sándortól: ***Uraktól nyüzsg a végtelen ég, szolga csak egy van, az Isten!***

Testvérem, te milyen akarsz lenni? Olyan, mint az Isten? – Ámen.

Városmajor, 2003. október 6.

A B év 27 vasárnapján az evangélium a válás kérdésével foglalkozik: Szabad-e a férjnek elbocsátania feleségét? Egyik versében Sík Sándor bocsánatot kér Istentől, hogy könnyeket szemébe nem a *Miserere* zsoltár, hanem a rutafa nótája csalt. Ismeritek ezt a nótát?

Magos a rutafa, ága elágazik, / Selyemsár haja, Magyar Ilona,

Haján folyú gyöngy, koszorúja gyöngy.

Még a tengeren is által hajladozik, Selyemsár haja...

Egyik ága hajlik barna legény udvarába. Selyem sárhaja...

Másik ága hajlik szőke leány udvarába, Selyem sárhaja...

Magam pedig a 40-es években, amikor esküdtünk arra, hogy a regőscserkészet fogja megmenteni a hazát, az egyházat stb., a regős előadásokon mindig szőltam egy balladát, amely a pogány király lányáról szőlt.

A pogány király leánya szépen sétál az utcába,

A szép kedves éfiúval, a szép kedves éfiúval.

Azt meglátá pogány király, megfogata szép éfiút.

Feltétet a várfokra, ott fúvatá hideg szélllel, ott veretá az esővel.

Odamene kis Lilia, szépen termett, szép viola:

Mit csinál sz itt, szép éfiú? – Én bizony, csak mint egy árva,
ki társától meg van válva.

Hazaaméne kis Lilia, szépen termett szép viola:

Atyám, király egyet szólnék, ha nehezen nem is esnék.

Azt izente szép éfiú, vétesse le a várfokról,

Ne fuvassa hideg szélllel, ne veresse az esővel.

Megfordula pogány király s úgy megrúgá az ő lányát:

Piros szoknya elhasada, piros vére elindula, s ahajt szörnyű halált hala.

Húzni kezdék a harangot, meghallá a szép éfiu:

– Jaj de szépen harangoznak, talán az én Liliámnak?

Jaj ha ő meghalt énért, én is meghalok őérte.

S lefordula a várfokról, s ahajt szörnyű halált hala.

S mivel három a magyar igazság, még előveszek egy szöveget az egykori regős-műsorból.

Falu végén áll egy nyárfa magába, juhászlegény furulyázik alatta,

Juhászlegény jaj de szépen furulyál, behallik az Endre báró ablakján.

Ki is nyílt az Endre báró ablakja, kökényszemű barna jány néz ki rajta.

A küsaszony így súhajt fel magába: Mért is lettem az Endre báró leánya?

Másnap reggel Endre báró nagy búsan, kiballag az Endrebáró-pusztára,

Megkérdezi a számadó juhásztól, nem látta-é a kisasszonyt valahun?

Báró uram, nem láttam én, ha mondom. A bojtárom három napja nem látom.

A bojtárom három napja oda van, a küsaszony bizonyosan vele van.

*Lányom, lányom lányomnak sem mondalak, ha én téged egy juhásznak odadlak.
Nem bánom én, édesapám tagadja meg, de a szívem egy juhászért szakad meg.
Falu szélén faragják a bitófát, amelyre a juhászlegényt akasztják.
Fújja a szél gyolcsing fejét gatyáját, Mért szerette el a báró leányát!*

Azt is lehet mondani, hogy ez az egész szerelem nem más, mint a faj fenn- maradásának eszköze, csalija, de azt is lehet mondani, hogy a szerelmet azért érezzük a legnagyobb dolognak a világon, mert a szerelem a Szentháromság legközvetlenebb lenyomata az ember életében. S amikor János evangélista Jézusa arról énekel, hogy az Atya mindenét odaadta a Fiúnak, s a Fiúnak az volt az élete, hogy megtegye Atyja akaratát, s nem sajnálta Atyja kezébe ajánlani életét a Golgotán... – mert János Jézusa erről a hatalmas szerelemről énekel, amelynek szolgálatában a szép *éfiú* lefordult a várfokról, s a juhászlegénynek fűtta a szél gyolcsing fejr gatyáját a bitófán, melyet megfaragtak faluvégen.

A szerelem szentháromság-mintájú. A házasság is szentháromság-mintájú. Az Atya nem válik el a Fiútól, a Fiú sem az Atyától, mert egyikük sem válik a Lelküktől, amely közös Lelke Atyának és Fiúnak, s ennek következtében lehetetlen a válás. Ubi tu Caius, ego Caja – mondták a rómaiak. Ahol én fekszem, ott van az ágyad – mondta József Attila. Holtomiglan, holtodiglan. Philemon és Baucis. *Játszani ily nagy dolgok nem adattanak* – írja Laurának, még menyasszonyának, Vörösmarty.

Nagyszüleim nemzedékében még nem volt válás. Nem volt tartásdíj. Szüleim nemzedékében már volt. Volt már tartásdíj. Az én nemzedékemben már feles az arány az elváltak és az el-nem-váltak között. Az utánam következőkben már csak élettársi kapcsolatokat létesítünk. Tartásdíj s minden egyéb jogi következmény nélkül szűnhetik meg a kapcsolat, mely eleve is ideiglenes jellegűnek volt szánva.

Akkor esik ki a világ feneke, amikor elkezdjük cserélgetni egymást. Férj a feleséget, feleség a férjet. Ma válás, holnapra nemzetpusztulás. Gyereket az asszony akkor szül, ha biztonságban van. A többség pedig asszimilál. Hol vannak a kelták? Veres Péter hetven éve azt mondta nekünk, hogy minden nemzet urbánus rétegeiben pusztul, paraszti rétegeiben szaporodik. Nekünk már nincs ilyen paraszti rétegünk, tartalékunk. Majd átveszik az életteret s az életet a mohamedánok. Ady írja egy versében, melynek címe: **Az idő rostál.**

*Kezében óriás rostával / Áll az idő és rostál egyre,
Virágokat szed és rostál ki / Vidáman és nem keseregve
S búsul csak az, akit kihullat. / S aki kihull, megérdemelte,
Az ocsút az Idő nem szánja, / Aszott nemzetek, hűlt világok,
Tört életek miazmás vágya / Halálra valók s nem kár értük.*

De kár! Nem lesz, aki sír a Rutafán, s ízlelgeti Aranyt, a Virág balladát meg a Funtineli boszorkányt. És ezen felül még örök kár is. A halál a Mammon szolgálatának a következménye. Csak bűnök következtében tud kihalni egy nemzet. A sztyeppe népeinek nem volt elég az, amit megtermeltek, még kalandoztak is. Úzok, kúnok, hunok, besenyők. Hol vannak? Egyetlen egy sincs belőlük. Amelyik nemzetben nemzeti ipar a gyilkolás, kihál. Mért gyilkolunk? A zsákmányért. Hogy többünk legyen. Mint a másoknak. S itt is vagyunk már a pleonexiánál, a kapzsiságnál. Húsz év alatt fogytunk legalább egy milliót. A tíz milliós létszám ne tévesszen meg senkit: a Vajdaságból, Erdélyből, a Párciumból töltekezünk. Előjátéka volt a fogyásnak, hogy a vágy a kocsira megelőzte a vágyat a kicsire. Az egész keresztény Európa kihalásra van ítélve. Színesedünk.

Az elmúlt kétezer évben feladtuk a lábmosást, a szegénységet, a szelídséget, s urak, gazdagok és hadseregaparncsnokok lehettek a főkeresztények. Egyet megőriztünk: a VI. parancshoz ragaszkodtunk: Ne törj házasságot! Ezt most kezdjük feladni. Egyházi bíróságtól lehet papirost kapni, hogy a házasságunk nem volt házasság, hiába voltunk szerelmesek egymásba úgy, mint ahogyan a fiatalok tudnak szerelmesek lenni, s hiába nemzettünk-szültünk akár két vagy több gyereket is.

Ilyesféle papirosokból nem lesz élet. Csak bűnbánatból: tönkrement egy házasság, és ki meri tiszta lélekkel állítani, hogy csak a másik fel volt a hibás? Rendre kettőn áll a vásár. Ha papirost kapok is arról, hogy nem volt házasság a házasságom, féltő, hogy az új házasságba is régi magamat viszem. Pedig az új házasság sikerültét nem biztosítja papiros. Csak mi? Az, hogy a Mammont megvessem, és Istent mindenek felett szeressem.

Mennyi időt, pénzt, szeretetet fordítunk azokra, akik e három nem propagált, nem reklámozott árucikkben (a Mammon megvetése, az Isten és a házastárs szeretése) rosszabbul vannak elerestve, mint mi? Mennyit? Annyit, mint a Mammonra?

Városmajor, 2003. október 12.

Melyik gazdag üdvözü? Lehet-e s szabad-e ilyen kérdést feltennie annak, aki Jézus tanítványa? Nem, hiszen megmondta Jézus világosan, hogy könnyebb egy tevének átbújni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutnia Isten Országába. Mégis könyvet írt erről a kérdő mondatról a kereszténység első tudósa, aki Alexandriában élt, s meghalt még 215 előtt. Latin neve volt: Titus Flavius Clemens, de ő is görögül írt, mint koránk többi művelt embere. Tis ploutos sódzomenos? – kérdezi azt, amit egy Jézus-tanítványnak nem is illenék kérdeznie. Csak válaszolnia illenék a kérdésre: Egyik sem!

Milyen eredményre jutott? Erre: nem a gazdag van a mennyországból kizárva, hanem a bűnös, ha nem bánja meg a bűnét. Tétele bizonyítására egy legendát mesél: a legenda ifjúja nem gazdag, hanem kapitánya egy rablóbandának. De János apostol megtérítette, s fel is vette őt az egyházba – írja az Altaner-féle klasszikus *Patrológia* 1966-os kiadása. Csakhogy Vanyó László *Az ókeresztény egyház irodalma* c. könyvében, amely 1980-ban látott napvilágot, többet is mond a mű tartalmáról. Mit? Ezt: *A gazdag és bűnös szavak által jelölt fogalmak asszociálódtak egyes keresztények tudatában. (Magam is ezen egyesek sorába tartozom.) Eme felfogás ellen emelte fel szavát Kelemen. A gazdagokat nem lehet eleve bűnösöknek tekinteni... ez ellene mond Krisztus egyetemes missziós parancsának... a gazdagnak is van lehetősége a megtérésre... a szegények támogatására fordíthatja vagyonát. A vagyoni helyzet, a társadalmi rang nem zárhat ki az üdvösségből... Az üdvösség isteni adomány, mely döntést kíván az embertől... eme lehetőséget nem lehet megvonni senkitől azon a címen, hogy gazdag és vagyona van.* Dícséretére legyen mondva a közben meghalt Vanyónak – a könyv szövegének egy mondata: Kelemen nem a Hegyibeszéd boldogság-fogalmából indult ki. Ő ennyit mond, s már én teszem hozzá: nem abból, hogy *Boldogok a szegények és jaj a gazdagoknak!*

Testvéreim, Jézus tanításával szemben három magatartás lehetséges. Az első: *letagadni a csillagot az égről.* Jézus azt mondja, hogy könnyebb a tevének átbújni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutnia Isten országába. S a kereszténység első tudósa megállapítja azt, amit hallottatok, s amelyet mond majd a második keresztény tudós, meg a tízezredik is – napjainkig. Aki pedig azt találja véletlenül erről mondani, amit Jézus tanított, mondjuk Husz János, azt Konstanz városában elégetjük a máglyán – Isten nagyobb dicsőségére. Ez az első magatartás szuverén módon nem vesz tudomást arról, hogy mit tanított Jézus, csak mondja ettől függetlenül a keresztény (és katolikus is) erkölcszociológiát.

Második magatartás: Zárójelbe tesszük. Nem beszélünk róla. Ennek példája lehet – hogy az alighanem legnagyobb magyar katolikus teológust említsem – Prohászka Ottokárunk, aki tudott 25 vastag kötetet írni a kereszténységről, s tudott két kötetben elmélkedni az evangéliumról, de az erőnemalkalmazásról nem ejtett szót: Máté 5. fejezetének ide vonatkozó részeiről, ellenségszeretésről, másik arcunk odatartását átugorta, erről nem elmélkedett. Fontosabb dolgokról elmélkedett. Miről elmélkedünk korunkban? Arról, amiről Jézus sohasem beszélt. Arról, hogy a Mennyei Atyánk haragszik ránk. Hogy ki kell őt engesztelni. Jézus ezt megtette ugyan a Golgotán. De hát újabb bűneink is vannak. Hát ezekért a bűnökért meg Jézust kell engesztelni. Ki tudja őt kiengesztelni? Hát legjobban a Szűzanya. Ezért mi megkérjük őt: *Engeszteld ki Szent Fiadat. Mutasd meg nekünk szent Fiadat.* Pedig világos

Jézus tanításából, hogy Isten sem, meg ő sem haragszik senkire. Nem kell őket kiengesztelni. Helyette meg kell térni: haza kell menni az Atyához (tesuvah – zsidóul), oda kell igazítani gondolkodásunkat Jézuséhoz (metanoia – görögül). A megtérés azzal kezdődik, hogy úgy kezdünk gondolkodni, mint ő. Ezért aztán nem keressük a legerősebb katonai szövetséget, helyette szülünk magyarokat, mert csak ettől marad meg magyar földnek az a föld, ahol élünk még... egyelőre. A Nato ebben nem tud nekünk segíteni. Meg ezen felül még meg is kell szabadulnunk vagyonunktól. Engesztelő imádságokat mondani teljes üres járat. Pótcselekvés. De ezt csináljuk, hogy el is felejtsük, amit csinálnunk kellene. Ennél a Kelemen magatartása sokkal jobb, becsületesebb, mert ő még szóba áll a jézusi mondanivalóval, ha kimagyarázza is azt, s nagy erőfeszítésekkel eljut az ellenkezőjére annak, amit Jézus tanított. A második magatartás: *úgy csinálni, mintha Jézus egy árva szót sem szólt volna a szóban forgó kérdésről.*

A harmadik magatartás lenne a legbecsületesebb. Tisztelünk, becsülünk Jézus. Szépet álmodtál. Nemcsak álmodtál. Rá is tetted az életedet. De értsd meg: mi nem akarunk utánad menni. Az utad nem út. Az utad két és fél esztendő alatt Golgotába torkollott. Mi élni akarunk. Kaifást nem lehet kihagyni az emberi történelemből. A jelen történelméből sem. Kaifás gazdag, és a gazdagok barátja. Sem tegnap, sem ma nem viseli el, hogy valaki hatékony igehirdetést folytasson a gazdagok gazdagsága ellen, a mindenekelőtti és mindenek fölötti szentség – túl a hét szentségen –, a magántulajdon szentsége ellen. Nyolcvan és száz év közötti fogatlan – pardon, ma már fogsoros – oroszánok beszélhetnek, amíg ki nem esik szájukból a fogsor, de ha harminc évesek beszélnek, a főpap mindig megszaggatja a ruháját, az ügyész mindig halált kér, hiába mondja József Attila, hogy

Totyogjon, aki buski medve, / láncon – nekem nem szabad!

Költő vagyok – szólj ügyészre, / ki ne tépje a tollamat!

De kitepi! Ki, mert Jézusunk, amit te hoztál, akármennyire igaz is, nem élhető, csak halható. S mivel csak halható, nem akarjuk meghallani, el akarjuk feledni, helyette megkérjük a Szűzanyát, hogy engeszteljen ki téged, s a Mária Szent Szívének tiszteletére legombolunk profitunkból egy pár milliárd eurót vagy dollárt, mondjuk egy néhány komoly harci repülőgép árát, s felépítjük e célra a világ legnagyobb templomát – a *Fiát engesztelő Szent Szűz* titulusára. Az evangéliumokat meg kioperáljuk a Bibliából. Nem odavalók, Az emberiség legszebb meséi című antológiába rakjuk át: a meséket a tékozlófiúról, az irgalmas szamaritanusról, az egy dénáros szőlősgazdáról, meg a többi zöldséget, akarom mondani gyönyörűséget, mert amíg ezek nem kerülnek át ebbe a mesegyűjteménybe, nem tudjuk nyugodtan építeni az említett templomot. Pedig arra nagyon nagy szükségünk van, hogy nyugodt és jó lelkiismerettel csinálhassuk a fogyasztói társadalmat, amelyben egészségünk és szépségünk óvását egyre többféle kence-fencével szolgáljuk – multinacionális bizniszeink minél nagyobb profitjára és Isten minél nagyobb dicsőségére. A harmadik magatartás Jézus kiutasítása erkölcsi tudatunkból. *Nagyon szép meséket mondtál, Jézus, de meséket! Odavalók, s ne mérgezd a tudatunkat többé a meséiddel! –*

Összefoglalás:

1. Nem azt tanítottad a gazdagságról, amit tanítottál.
2. Nem tanítottál semmit sem róla.
3. Tanítottál róla szép és ostoba meséket, s rakjuk őket át a mesekönyvbe.

Ez volna három magatartás, s nekem az a dolgom, engem legalábbis Jézus arra tart, hogy egy negyedikről jártassam a számat, s szájam jártatása szerint cselekedjem. Mi ez a negyedik? Hát az, hogy valljam: bizony könnyebb a tevének... S hogy hogyan kell eszerint cselekednem, ...nünk. Valamiről beszámolhatok. A tavaszon egy szolnoki testvérünk figyelmeztetésé lett egy tévé-adásra: fedél nélkül maradt egy nyolcgyerekes család. Amit látott, elhíresztelte. Egyik testvérünk, aki itt szokott ülni közöttünk, belenyúlt a lajbi-zsebébe, azaz leemelt a folyó-számlájáról két és fél milliót, s vett nekik Kecelen egy portát. Nem csalás, nem ámítás. Meglátogattam a nyáron magam is őket, s tartottam benne a gyerekeknek egy hittan órát is.

Más: a múlt héten mutatott a tévé egy három gyerekes családot nylon-sátorban a Mázsa-téren. Ezt is meglátta egyik testvérünk, s emlékezett, hogy egyik csoporttársa felajánlotta másfél éve ilyen célra makádi házikóját. Mire kiértek a Mázsa-térre, a gyivi már segített. Elvette szüleitől a három gyereket, majd visszaadja őket szüleiknek, ha lesz fürdőszobás lakásuk. Testvéreink a szülőket kivitték Makádra, ahol van egy kerti csap. A Mag nevű közösség meg csütörtök este két órás röpgyűlést tartott. Ennek folyományaképpen péntek délutánra már úgy láttuk, hogy azt kell csinálni, amit Böjte Csaba csinált Déván. Vásárolt egy bérházban egy lakást, aztán amikor valaki elköltözött a bérházból, megvásárolta a második lakást, s ma a Szent Ferenc Alapítványé az egész bérház, két éve én is aludtam egyik szobájában. A Bokor Hazai Rászoruló Alapítványának egy megfelelő helyen levő s megfelelő nagyságú bérházban meg kell vásárolnia gyorsan egy lakást, amelyikben van fürdőszoba, s abba kell berakni a szóban forgó családot valaminő bérfizetés ellenében, mert az apa kőműves és tud dolgozni. Csak bele kell nyúlunk a lajbi-zsebbe. Ennek a megoldásnak az az előnye, hogy a fentebbiekben elmondott három magatartásnak békét hagyhatunk, s mondhatjuk Jézus nevében a gazdagságról azt, amit Jézus tanított. Amen.

42. Régvolt idők havi napló

2003. október 13 – november 12.

Városmajor, 2003. október 13.

Hatvankét éves volt, amikor hazatért. Tíz esztendeje már. A tizedik évfordulón összejöttünk. Egy szobában, ahol láttam őt tizenévesen is..., ahol élt, dolgozott, szeretett. A szoba akkor a szüleié volt, most a fiáé. Dugig megtöltöttük. Kik? A család és egy egyetlen közösség. Szűk körű találkozó volt. A család: fia és lánya, menyé és veje, no meg a tíz unoka. Ezekből az első kettő már feleségestül, s az egyik asszony már az első dédunokával a méhében. A közösség pedig a Pótkávé: hétpróbás barátai, akiknek a tíz esztendő alatt nem tízszer jutott eszükbe, hogy valaki hiányzik közülünk. Közel harmincan voltunk

Persze hogy misével kezdtünk. Percnyi pontosan. Délután háromkor. A szentleckét a fia olvasta, az evangéliumot meg a lánya: *Boldog a szem, amely látja, amit ti láttok. Bizony mondom nektek, hogy sok próféta és király akarta látni, amit ti láttok és nem látta, hallani, amit ti hallotok és nem hallotta.* Ezek voltak az evangélium igéi, s mindenki gondolhatott arra, akire akart. Én meg prédikáltam:

”Ki a legnagyobb magyar? Hát a Béla papája” – mondták a Szép utcai Úri kaszinóban. Ki az Isten legkedvesebb gyermeke? Hát akinek a tanítványai a legtöbbet érok. Ki a Bokor nagyszőnye – hogy ezt az archaizáló szót használjam? Hát akinek az unokái a katekumenátusnak, az ifjúsági misének meg a mozduló harmadik nemzedéknek majd a felét adják.

Mondják, hogy a harmadik nemzedék panaszkodik a szülők közösségbe járkálása okán. Jutka és Pisti ugyan a második nemzedékhez tartoznak. Ezért vagy nem ezért, de sohasem hallottam tőlük felpanaszolni, hogy anyjuk mennyiszer hagyta őket magukra – bokor-dolgai miatt. Pedig aligha volt, aki nála sűrűbben bokrozott volna... – legalábbis a nem-papok közül. Nem tudok jellemtani értekezést írni, mely megmagyarázza ezt a halála után is termékeny, gyerekeiben-unokaiban egyre termékenyebbé váló életet. A tényeket látom. Az okot is meg tudom valahogyan nevezni. De ez csak egy név: az Andi ilyen volt, ő így hat halála után tíz esztendővel is. Aki elvégezte az ELTE egyik fakultásán, vagy másutt a pszichológiát, az kellő szavakkal (affinitás, szenzibilitás... ilyesfélével?) tudhat értekezni is a tény okairól. Én csak Aranyt tudom idézni:

... lerázván, ami benne földi, / Egy éltető eszmévé finomul,

Mely fennmarad, s nőtön nő tiszta fénye, / Amint időben, térben távozik;

Melyhez tekint fel az utód erénye: / Óhajt, remél, hisz és imádkozik.

Andiról talán tudnék beszélni, emlékezni, de mit tudnék mondani – neki, magának? Anyámnak, apámnak mit tudok mondani? E tekintetben még inkább tehetetlen vagyok. Istenhez tudok beszélni. Miért? Mert úgy érzem, hogy Neki mondhatom a magam baját. Anyámnak s apámnak mért mondjam a magam baját? Az ő mai gondjait végleg nem ismerem, s azt gondolom, hogy az ő bajukról – ha van ilyen – kellene beszélnem velük. Csak ha kölcsönös a gond, akkor nyílik alkalom a jó beszélgetésre.

Az Isten baját – úgy gondolom – ismerem. Ezért tudok kommunikálni vele. Ismered? Ember, mit mondasz? Az Istennek van egyáltalán baja? Van. Ugyanaz, ami az enyém. Csak annak folytán lehet Isten az én Istenem, ha neki is az fáj, ami nekem. Ha Jézus átimádkozott egy éjszakát, csak arról tudhatott beszélni Istennel, ami kettejük baja volt. S aligha tudott volna vele egy éjszakát eltölteni, ha Istent valami más érdekelte volna, mint őt. Ha Istennek nem lett volna baja az, ami Jézus baja volt...ha nincs a két felet egyaránt érdeklő baj, tárgy, akkor legkésőbb fél óra után ásítanak s felállnak. Megérezzük a tárgyhiányt. Azt, hogy a bajunk iránt érdektelen a partnerünk. Hogy is mondta Szabó Lőrinc Istennek? Így:

Mondd, látsz minket? Voltál te éhes? / Fáztál valaha? Ugye, fáztál?

Szidta magad, / Mikor a téli esőben áztál?

*Ha nem éheztlél, dideregtél, / Nem szólok hozzád soha többet,
Úgyse tudod, / Mit gondol a szegény előtted;
De ha tudod, mi a csalódás, / Ha gazdag vagy, de vagy szegény is,
akkor, uram, / hozzád küldöm imámat én is.*

Van közös gondunk-bajunk Andival! Tíz év előtti emlékezésében Hampelné Mária ezt írja Andiról: *Az utolsó három évben rendszeres karitatív, békességszerző munkát is végzett a Betániában, Mégis kevesellte, amit csinált, új feladatokat keresett. Közös vállalkozásban reménykedett, amit egy-egy közösség, vagy több együtt valósít. Otthont létesíteni árva gyermekeknek, elhagyott öregeknek, törődni velük, jóra nevelni... Talán odaát intézi ügyeinket? Rengeteg tennivalója lehet.*

Isten gondja aligha lehet más, mint az Isten Országá. Magam is Istentől tanultam meg ezt a gondot. Andi ezzel a gonddal ment odaátra. Van tehát miről beszélgetnünk Istennel is, Andival is. Hát beszélgessünk.

Mondjátok meg ti ketten, hogy mitől nem megy, ami mind a kettőtöknek fontos! Mért nem tudjuk csinálni? Nem igazán tartjuk fontosnak? Fontosnak tartjuk, csak nem érünk rá? Tegnap is volt egy közösségi találkozóm. Aki talán a legtöbbet tette már le közülünk az asztalra, azt mondta, hogy nem jön többet közénk. Azért nem jön, mert legfeljebb beszélgetünk arról, amit csinálnunk kellene. Vagy nem is arról beszélgetünk, hanem csak járátjuk az agyunkat (meg a szánkat), fogalmazunk, gömbölyítjük a nullát, cukrozzuk a semmit. Ha nem is ezeket a kifejezéseket használta, ez volt az értelme annak, amit mondott. Erre neki nincs ideje. A végén imádkoztunk arról, hogy valakik kifordultak a kafarnaumi zsinagógából, mert keménynek találták Jézus beszédét. Most valaki ki akar fordulni a mi zsinagógánkból, mert puhának tartja beszédünket, linknek az életünket.

Mondjad már, hogy odaátról mi látszik? El is temettetek már minket? Vagy még bíztok bennünk? Hiszitek még, hogy tudunk valamit érőt letenni *az asztalra?*. Sújtatok! Imádkozni kellene? Megállni a rohanásban? C-lelkigyakorlat – délelőtt, délután két órás csenddel? Ugyan már! Ki ér arra rá? Mondjátok valamit, ami felébreszti az alvó tanítványokat! Hogy mozduljon valami! Hogy úrrá ne legyen életünkön a Mammon! Hogy el ne akadjon a kocsi életünk sarában! Úgy mondjátok, hogy meglökjük a kocsit... hogy el- és meginduljon.

S ha nem löknők, ha nem indulna, mondjátok meg, hogy mi a neve annak, amit mégiscsak meglökünk, amit mégiscsak megindítunk! Mert olyan nincs, hogy az ember semmit sem lök, semmit sem indít. Azt kell abbahagyni, amit lökünk s amit indítunk? Akkor lehet energiánk arra, hogy a kocsinkat elindítsuk? Vagy nem így van? Hogyan van?

A kocsi meg egyenlő a közös vállalkozással, amit egy-egy közösség, vagy több közösség együtt indít meg alakít. Vannak nekünk egyáltalán olyan ügyeink, amiket odaátról is segíthetnének Isten és az ő szentjei? Vagy csak egy-személyes és egy-családot érintő dolgaink vannak? Olyanok, amelyeket nem jegyeznek be a jézusi mindenkit egybeölelés országában s az ottani tőzsdén? Csak olyan ügyeink vannak, amelyeket a csak magamra, csak a szűk enyéimre gondolás országának jólismert tőzsdéin jegyeznek? Ki ne mondjam, már ennek az országnak a nevét!

Szépen könyörgök, segíts rajtunk szent Balázs! – imádkozta gégerákjában Babits Mihály. Én is imádkozom, mi is imádkozzunk: Segítsetek rajtunk mind, akik odafent vagytok! Üdvözültekhez szabad imádkoznunk – vallásunk krédója szerint. Hiszen az imádkozás beszélgetés azokkal, akiket hallható szavunkkal el nem érünk. Imádkozom tehát: Andikám, segíts nekünk, ahogy tudsz, hogy felhagyjunk a tehetetlenkedéssel, s tegyük végre azt, amiről már tíz évvel ezelőtt is gondolkoztál, ábrándoztál. Segíts, odaáti Bokor, hiszen annyian vagytok már ott, ahol a tisztaszívűek megláthatják az Istent! Segítsetek mind, akik hazatértek az elmúlt 56 esztendőben: Andi, Mária, Karcsi, Miklós, Laci, Bandi bácsi, Barna, s most legutóbb: Ernő is. Segítsetek! Támasszatok s küldjete nekünk Isten s az összes üdvözült

szentek erejéből olyan testvéreket, akik meg tudják mutatni nekünk az utat, amelyen járnunk kell! Amen.

Városmajor, 2003. október 20.

Nem árurom el, hogy november 17-ét mutat már naptáram. Visszadatálok. De hát október 12-vel végződött a NAPLÓ előző füzet, s most valljam be, hogy egy teljes hónapig feléje se néztem napló-gyerekenek? De gondolkodtam rajta és róla. De mi az, amit csináltam? Először is közel két hónapot vacakoltam az orbánccal. Közben azért megjelent a Koinónia októberi és novemberi száma, de sürget az idő, hogy legkésőbb két hét múlva meglegyen a decemberi szám is. De nem ám háromszor korrektúrázott nyomdakészen, hanem a nyomdába elszállítva, a nyomdából hazahozva – kinyomtatva. Az előfizetők és a vásárlók – mondjuk! – öröme. Méghozzá, ha egyszer decemberi a szám, akkor legyen benne egy legalább tűrhető minőségű karácsonyi elmélkedés is. Tegnap volt világvége-vasárnap, a jövő héten pedig még csak Krisztus király, s én írjak most, a ködös novemberben valamit, ami méltó a Születés ünnepéhez? Jó, írok én ködben is fehér karácsonyról, hóesésről... De mikor s honnan vegyem hozzá az időt? És gyorsan, mert nyomdába kell küldeni azt a számot...De jó, hogy tízen is vannak a szerkesztőségben, s nekem semmi más dolgom sincs, mint megírom azt a szöveget! (Ekkorát az idén még nem hazudtam!)

Most pedig összeszámolom, hány oka van annak, hogy vissza kell datálnom vagy harminc napot. Hát az orbánc s a Koinónia mellett ott van még maga a *Napló* is, mert közben azért csak megjelent szeptemberben a *Veni sancte*, és októberben a *Babér-utca havi* füzet. S ha csak ennyi történt volna vele! De **december elejére megjelenik a NAPLÓ III. kötete** is, s azt is össze kellett állítani. Ráment arra több mint egy hetem minden munkája, meg a *tíz tagú szerkesztőségé* is. (Még az értékesítés is gondom! A bolti ára: 1600, nálam 1200, de 5000-ért adok öt példányt, s azt ki-ki annyiért értékesíti, amennyiért akarja. Karácsonyi ajándéknak is adható, stb., stb.)

S csak most említem a legnagyobbat: október 13-án hajnalban elindultam Erdélyország felé, s csak 18-án estére érkeztem haza. S ez idő alatt kettőre nem volt időm: meghalni és naplót írni. Úgy kezdődött, hogy a gyémántmisémre, februárban fel vagy lejött Budapestre Ipó Gyuri Marosvásárhelyről. Gyurit ott helyben, Marosvásárhelyt, ismertem meg 2001. áprilisában, amikor Bernád Ilona rendezett volt nekem erdélyi előadókörutat. Valamikor, az idei tavaszon megírtuk Ipó Gyurinak, hogy bekukkantanánk újra Erdélybe, ha volnának ott, akik megint meghallgatnának S ha volna valaki, aki ezt megtudakolná. Gyuri vállalkozott erre. Ennek eredményeként megemilezte/megímélezte, hogy szeptember 15-én indulhatunk. Én pedig szeptember közepén már világosan láttam, hogy nem orbánccban fogok meghalni, de az antibiotikumokat azért még szednem kellett erősen, s a lábamra nézni bizony nem volt gyönyörűség. Ment tehát az Emil Gyurinak, hogy négy héttel eltolnánk a programot, s csak október 13-án indulunk Budapestről.

Városmajor, 2003. október 21.

Negyedjére mentem Erdélybe – ebben a században. Elsőül 2001. áprilisában Kundra Pistával és Terivel jártuk körbe Erdélyt. Fél év múltán Kundra Pista autójával – de Pista nélkül – Zénó, Gergő, Jenci társaságában kukkantottunk be odaátra: Várad, Kolozsvár, a tordai hasadék, Torockó, Nagygyed, Déva, Belényes voltak a mérföldkövek. Újabb félév múltán Szűcs Ferenc református teológiai professzorral mentem ki, s a Kolozsvárott frissen doktorrá avatott Vankó Zsuzsával jöttem haza. S most egy hosszú évnél is hosszabb szünet után kerül sor a negyedik útra. Ismét Kundra Pista autójával, magával, de nem Terikével, hanem Anikóval, aki csak az imént vezényelte le egyedül – s Kundra Pista kocsija nélkül – délvidéki utamat, amelyről illő módon be is számolt a 38., a DÉLVIDÉKI napló.

A 13-a előtti napokban megtöltöttem magam írta könyvekkel annyi táskát, hogy igaz körösztennyé válhatna tőlük fél Erdély, ha elolvassná. S hétfő hajnalban jött – hősiesen – a reggelente sokáig aludni szerető Pista. Lecíngölte a könyveket, berakta a csomagtartóba, s könnyedén ráfért azokra még kettőnk kisecesszer-tartója – pizsamánknak, borotválkozó eszközeinknek, miegyébnak tartása céljából. Indulhattunk a Szív utcába Anikóért, akit kijelöltünk kaja- s pia-felelősnek. Gondoskodott is a szükségesekről mindhármunk meg még egy kisebb hadsereg javára. Az ő necesser-tartója meg egy hátára szerelhető hifitorony volt, amelyben minden szükséges megvolt arra az estre, ha úgy járnánk, mint az Emberfia Izrael földjén. Hogyan? Úgy, hogy nagy Erdélyországban nincs hová fejünket lehajtanunk, s valahol az útszélen kell felütni sátrunkat. Ezeket az ehető és nem ehető holmikat szépen elhelyezte a hátsó három ülésen, s még ő maga is befért valahogy a balszögletbe. Becsuktuk az ajtókat, s indulhattunk. Irány az M 3-as.

Utunk elejét és végét nem Ipó Gyuri, hanem magam szerveztem. Az ő szervező munkája csak hétfő délután hattól csütörtök éjfélig tartott. S mi már reggel 8-kor repesztettünk a mondott M 3-ason. Hova? Bélfenyérré! Minden rendes bokros tudja, hogy hol található e hely a mappán. A rendesebbek meg már jártak, sőt dolgoztak is ott. Ez utóbbi kategóriába szerettünk volna átigazolni. Dolgozni ugyan nem akartunk, mert közben megokosodtunk: munkaerő akad Fenyéren, csak fizető eszköz nem terem arrafelé. Azt kell tehát oda vinni. Volt is a bríftasnkban közel százmillió – igaz, hogy csak lejben. Mivel akadhat olyan, aki még a rendes kategóriába se jutott be, elárulom, hogy Bélfenyér Szalontától keletre 30, Váradtól délre 40 kilométernyi távolságban található a Fekete-Körösnek, ha nem is a partján, de közvetlen közelében. Aki még többet akar tudni e helyről, annak még elmondom, hogy három kilométerre van tőle Várad felé a járási székhely: Tenke, ahol hétfőn heti piac tartatik a község lakosainak meg az átutazók szolgálatára is. De nem vágunk a dolgok elébe.

Egyelőre repülünk a sztrádán 140-nel. Az első parkolóban megállunk. Hoztam három Agendát. Javaslom: legyen az út lelki feltöltődés is. Legyen minden nap reggeli s esti zsolozsmázás és szentmise elmélkedéssel, körben-imádkozással! Elfogadtatik. Letudva a reggeli zsolozsmát, folytatjuk utunkat, s beszélgetünk. Miről? A Bokorban szokásos világmegváltó problémákról, s közben tudatosítjuk mindhármán magunkban, hogy ha meglátjuk a Füzesabony táblát, ott megkeressük a kijárást. Anikó kevésbé váltja a világot, mint mi Pistával. Ő az, aki elsőnek megszólal: *Füzesabony*. Jobbra letérünk, s megyünk át a Hortobágyon. Megmutatnók Anikónak a kilenc lukú hidat Hortobágyánál, mert még nem látta, de el van foglalva a holmijaival, későn néz fel, s a kilenc lyukból már legfeljebb csak egyet lát. Tiszató és Tiszafüred után Balmazújváros közelében jobbra kell fordulni Szoboszlóra, majd meg kell találni Hajdúszovátot, Derecskét, hogy Berettyóújfaluba érjünk, ahonnan már egyenes az út a határig. A jelezések hiányossága vagy a világmegváltás következtében-e, nem tudom, de mindegyik városban elkevertünk. Félóra veszteséggel azért csak elérünk Ártándra, s jó negyedóra alatt átvesszük a határon. Borsiban vagyunk, tankolunk, megyünk Váradnak, ahol még a külvárosban meglátunk egy táblát: *Salonta*. Ki tudjuk kerülni a nagyvárosi forgalmat s az útvesztőket. Szalonta felé fordulunk tehát, s megyünk előre egész Váradlesig, ahonnan majd Tenkének fordulunk. De közben dél lett. Megállunk egy parkolóban, asztalt is találunk, ebédelünk. Anikó terít. Komótosan, megadja a módját. Kivárjuk. Meleg van és süt a nap. Kabát sincs rajtunk. Rendelni se lehetett volna jobb időt. Evés előtt éneklünk is, rendesen: *Te hívsz meg minket a lakomára...*

Váradlesnél balra térünk, s pár perc múlva megállunk Tenkén. Piacnap. Hatalmas szemű otelló szőlő néz rám egy ládából. Kérdem, hogy mibe kerül. Mondják magyarul, hogy kilója mennyi lej. Én meg, hogy csak forintom van.

– Az is jó, kilója nyolcvan forint.

Költőpénznek, koldusok számára teleraktam még Pesten a zakóm balzsebét egy csomó kétszáz forintossal. Egyet előveszek belőle, s már méri is a nylonba a két és fél kiló fekete

szőlőt. Anikó is vásárol egy százasért – az is van a zakózsebben – egy halom szép paprikát. Az utóját majd jeges hidegben esszük meg péntek délután, Beszterceből Naszódba utaztunkban a parkolóban. De most még csak hétfő van és ebéd után. Nekiesem az otelló szőlőnek (Pista és Anikó érdektelenek), de nem sokra jutok vele, mert megérkezünk Bélfenyérrre, s megkeressük s megtaláljuk a csodapalotát, amely bizony meg nem épült, azaz hogy szépült volna a Bokor segítségével nélkül.

Hogy kerül ekkora palota egy ilyen kicsiny bihari faluba? Úgy, hogy itt plébánoskodott *Bunyitay Vince*, aki 1837-ben született Sátoraljaújhelyen, alighanem a piaristáknál járt iskolába, nagyváradai egyházmegyes pap lett belőle, püspöki könyvtáros is, s mellékesen 1884-től még a Magyar Tudományos Akadémia tagja is volt. Többek között azért is lett akadémikus, mert megírta *A váradai püspökség történetét*. Szép kort ért, 1915-ben halt meg. Megérte a szabadságharcot, a kiegyezést s az első világháborút. Ha nem hal meg idejében, megéri még Trianont is: azt is, hogy Bélfenyér átigazol Romániába. Mindezt Kiss Marci is meséli, aki már harminc éves és boldog plébános, mert tele van árva és nem árva gyerekkel a csodapalota. Megnézünk mindent... Csak *ámultam és bámultam mint apró kis legény*, amikor cirkusz érkezik a faluba. Ámulok a renden. Nincs ám *kupacolás!* – ezt Melindának üzenem szeretettel, meg a Kőszegi-lányoknak fenyegetésül, hogy bizony el nem veszek kupacolókat felségül; én, aki még nősülés előtt vagyok. Itt sincs kupacolás! Odahaza, Mátyásföldön sem volt, a tatai és a debreceni piarista konviktusban sem volt. A kupacolás rendetlenség, s hiszem, hogy idegen az Isten Országától. A szenttélevés azzal kezdődik, hogy rendet rakok a holmim között. Nekem diákkoromban csak egy fiókom volt. Olyan két csárdás... kaptam apámtól, ha rendetlenség volt benne. Apám, sajnos, akkor még nem olvasta a KIO-t. Rendetlenségben nem talál meg az Isten. Én sem őt.

Hogy miből lett a csodapalota, mutatja a másik hatalmas épület, melyhez Marci még hozzá sem fogott. Hat-nyolc millió forintra van szüksége ahhoz, hogy abból is az legyen, ami lett az egyikből. Iskola lesz majd benne – a környékbeliek számára is. A gyerekek boldogok. Bújnak Marcihoz és hozzánk is. Elgondolom, hogy mit hagyhattak el, s mit kaptak cserébe. Fényképezés következik. Majd javaslom: menjünk át a templomban. Még nem volt meg a mai misém. Marci koncelebrálni akar. Csak nehezen tudom lebeszélni róla..

– Nem, te maradj a gyerekekkel, s vezesd az éneket, mert én nem tudom, hogy ti itt miket énekeltek. Mondok egy oldott bokormisét. Szabadon, kötetlenül, mosolygósan – és jézusi tartalmakkal. Élvezik, s Marci tesz vallomást: Nagy élmény volt, ilyet még sose hallottam. Közben már három óra is elmúlt, s én reggel félhat óta talpon, s kóválygok. Marci ebédeltetni akar minket. Megköszönöm, de én személyesen egy heverőt kérek, ahol pihenhetek egyet, mert alighanem éjfélkor jutunk csak ágyba. Megkapom. Szunyálok egy fél órát. Nagy ebédelésben találom őket. Mondom, hogy indulnunk kell, hogy idejében beérjünk Váradra. Én is eszem a kompótból. Otthagyjuk az otelló szőlőt a gyerekeknek vacsorára. Sajnos, ott hagyom a *Váradai egyházmegye* gyönyörű sematizmusát, melyet Marci még mise előtt ajándékozott nekem, amikor leültünk a csodapalotában beszélgetni, s érdeklődtem az egyházmegyei viszonyokról. Olyan szép a sematizmusuk, mint a gyulafehérvári. Nem rendes dolog Marcitól, hogy még nem küldte utánam. De nem hagyom benne, inkább elmegyek érte még egyszer Bélfenyérrre.

Városmajor, 2003. október 22.

Fél öt lesz, mire elszakadunk tőlük. Tenkén megállunk. Tart még a piac, az otelló szőlő is. Költekezem. Megint veszek belőle – 200 forintokért! Hova megyünk Váradon? Hát a Hosszú Gyulaékhoz. Honnan tudom? Megküldte címét, telefonját ímélen Kundra Pistának Ipó Gyuri. Én meg felhívtam Gyulát. Megmondtam előadásom címét, ő meg az óráját. Ennek a beszélgetésnek lett eredménye, hogy mindenfelé kifüggesztették A/4-es papiroson:

MI FÁN TEREM A KERESZTÉNYSÉG ?
PARTIUMI KERESZTÉNY EGYETEM DÍSZTERME

2003. október 13., 18 óra

Bulányi György előadása

Egy firkás diák felelt is a kérdésre, s ráírta a hirdetményre a választ: KERESZTFÁN. Mit mondtam el benne? Ismeritek talán az *EZREDVÉGI TÁJÉKOZÓDÁS* című füzetemet, s a benne levő öt tanulmányt. Ezeknek az elsejét mondom el, amikor új közönség előtt adhatok elő: *Az Isten Országá megvalósulásának lehetőségei*. Ezt raktam a Szent Pál teológiája VIII. kötet (Mutatók) végére is, mert summázza a dolgozat a KIO-t is meg a Pál-szintézist is. Ha értő közönségem van, akkor ez hat. Kipróbáltam már sokfelé: Tatabánya, Balatonfüred, pesti evangélikus papok, Kolozsvár, Székelyudvarhely, Marosvásárhely, Kovászna, Kiskúnhalas. Többnyire pozitív visszhanggal.

Jó negyvenen voltak kíváncsiak rá. Diákok, tanárok, értelmiségiek. A hozzászólásaik arról beszéltek, hogy nem fogták annak tragikumát, amiről beszéltem, de pótelőadást tartattak velem a Bokorról, s vettek a könyveimből. Előadás után Gyuláékhoz voltunk hivatalosak. Gyula 38 éves villamosmérnök, a Partium Egyetem alkalmazottja, fiatal házaspár: Erika most készül neki gyermeket szülni. Nagyon rokonszenves, kedves és szerény emberek. Ott volt barátnőjük, Balogh Judit is, a katolikus püspöki kölcsönkönyvtár könyvtárosa is. Engedélyt kértem Erikától, hogy vacsora előtt elmondhassuk hatan a három hozott füzetből közösen az esti zsolozsmát, s vacsora alatt és után jót és hosszasan beszélgettünk. Kiss Marcit ismerik s szeretik. Az egyház nagy urainak gondolkodását olyasféléképpen látják, mint a Bokor. A magyarság romániai jövőjét sötéten látják: aki tudja, ott hagyja Erdélyt, a Partiumot. A Partium könyvtárának is, Judit könyvtárának is adtam egy-egy példányt minden munkámból. Meghívóinknak pedig egy-egy kötet Naplót. Debrecenből Várad egy óra. Hosszabbítható lenne a Keleti Szél? Erről beszélnem kell Balogh Laciékkel. Vagy mi magunknak kellene barátkoznunk e három emberrel? Meghívni őket egy hétre Budaváriba a Balaton mellé? Addig is Anikónak osztottuk ki a feladatot, hogy barátkozzék velük.

Az Egyetem kollégiumában aludtunk. Anikó egy temesvári asszonnyal és lányával egy szobában, Pista és én egy másikban. Reggel nyolckor zsolozsmáztunk, miséztünk. Gyula is bejött misénk második felére. Reggeliztünk, majd Gyula beült negyediknek a kocsiba, végigvezetett minket Váradon, s kikötöttünk a katolikus könyvtárban. A könyvtáros örült nekünk, s mi neki. Megnéztük a székesegyházat meg a környékét. Majd Kolozsvárnak igazítva bennünket elváltunk Gyulától testben, de nem lélekben. Ebben az állapotban vagyunk most is.

Városmajor, 2003. október 23.

Immáron két év óta negyedszer gyönyörködhettem e tájban – balról a Réz-hegységben, jobbról a Király-erdőben – miként szűkítik, egyre jobban szűkítik a Sebes-Körös völgyét.. Azért gyönyörködöm ebben, mert mindig a Körös-kapun jövök be Erdélybe. (Merre lehet még bejönni? Hát a Meszes-kapu serpentinjein meg a Maros-kapun, azaz a Maros mentén Dévának, no meg még a Tisza mentén is Máramaroszigetnek, Naszódnak, Besztercének... – ez volna tán a Szamos-kapu. De hát ezek a kapuk csak hadászati kapuk. Aki jó turista, és szeret hegyet mászni, annak nyílik kapu ezer felé is a gerinceken keresztül.) Ártánd, Bors, Várad, s a serpentin a Királyhágóra, ahonnan nyugatra láthatjuk a nagy magyar Alföldet, keletre meg Erdélyt. Azaz csak láthatnánk, mert sűrű októberi köd ült a tájra.

Kiszállni azért kiszálltunk egy pár percre a kocsiból, mert megtettük már az út kisebbik felét. Aztán hajtottunk Csúcsának. Ott is megálltunk, de szégyen ide, szégyen oda, nem azért, hogy megnézzük Boncza Berta kastélyát, hanem csak azért, hogy részt vegyünk egy almaszüreten. Szőlőnk már volt, almánk még nem. A széles autóúttól kicsit beljebb folyt az almaszüret. Piros alma, sárga alma. Kommunikálni nem tudtunk, mert románok voltak, de csalhatatlanul megértették, hogy mit akarunk. Magunk is segítettünk szedni. A zakó rajtam,

lobogtatom a kétszáz forintosomat. Elfogadták éppen, de rá volt írva az arcukra, hogy adnák forintom nélkül is boldogan, mert van, mert megkívántuk. Pedig nyilvánvaló volt számukra, hogy magyarok vagyunk. Nem tudták, hogy utálni vagy gyűlölni kellene bennünket. Ilyen tapasztalat is van. Összeszedtünk vagy öt kiló. Vihettünk volna többet is. Már a kocsin kívül elkezdtek az almarágást. Pista, Anikó folytatták kocsin belül is. Én maradtam inkább az otellónál.

Megálltunk, s kiszálltunk Bánffyhunyadi, Kalotaszeg legnagyobb helyén. Lehet tízezer lakosa, s ebből kétezer a református magyar. Hét közben háromezer, mert a környező falvakból idejárnak dolgozni. Pista becsöngetett a református parókiára. Hamarosan jött a lelkész két hollandussal, s mutatta nekünk Árpád-kori eredetű és Szent Erzsébetnek szentelt templomát. Beírtuk nevünket a vendégekönyvbe, egy *Rákóczyt* betettünk a perselybe, s hajtottunk tovább Kolozsvárra. Lehetett haladni, mert új utat építettek Várad és Kolozsvár között. Akkor csinálták a végét: a Kolozsvár-külvárosi szakaszt. Csak ott kellett araszolnunk. Mobilon megtelefonáltuk Varduca Gyurinak, hogy háromra ott leszünk a főtéren a Szent Mihály templom előtt. Pista kívül maradt a templomon, én meg bementem Anikóval, hogy lásson csudát. A padba betérdeltünk, énekeltünk is egyet, majd jöttük kifelé, s templom közepén öleltem meg Gyurit és örmény feleségét. Megnéztük a német kultúrtermet, ahol majd előadni fogok, a kolozsvári katolikus vikariátust, ahol tisztelgő látogatást tennék Czirják Árpádnál, s kivitt Gyuri bennünket megszokott szálláshelyünkre, a hollandusok által felépített református diakonissza házba.

Pihenhattunk egyet. Hatra hirdette az újság az előadást. Mi öt óra felé jöttünk be – kipi-henten – a városba, hogy én tiszteletemet tegyem a vikáriusnál, s közben Pista meg mutassa meg Anikónak Mátyás király szülőházát, a Templom előtt a Mátyás-szobrot, meg a többi látnivalót. Czirják nem volt otthon, csak a káplánjával beszélgettem. Neki mondtam el, hogy szeretnék másnap reggel misézni a Szent Mihály templomba. Nagyon készséges, kedves volt, s jelezte, hogy tudja, ki vagyok – baráti és tisztelettel teli hangon.

Megvolt az előadás. Mivel a váradi szövegemet 2001. őszén már Kolozsvárt elmondtam, ezért az Ezredvégi tájékoztató utolsó darabjára esett a választásom, melynek címe: *Eszeveszett volt-e Jézus?* A közönségemtől ugyan mondhattam volna a váradi szöveget is, mert senki sem volt ott azokból, akiknek azt már két éve elmondtam, csak Gyuri. Ott volt két idős piarista diák is. Az egyikük hitet tett amellest, hogy Jézus nem lehetett Isten, s volt egy ügyvéd is hallgatóságomban, aki szépen összefoglalta, amit hallott. Nagyon érzik, hogy Gyurinak nincs közössége; egy újsághirdetés nem tud érthető közönséget vonzani. Kár, hogy nem tudtam Czirjakkal beszélgetni. Ha legközelebb Erdélybe megyek, írhatok neki, s felajánlhatom, hogy állok rendelkezésére.

Előadás után Gyuriékhoz mentünk, s Azaduhi vacsoráját fogyaszthattuk. Anikónak újdonság volt a puliszka. Tíz órakor abbahagytuk, szálláshelyre mentünk. Hogy az esti zsolozsmát elmondtuk-e, nem emlékszem. Csak arra, hogy negyednyolcra ébredtem, pedig félnyolckor kellett volna misézniem a Szent Mihály templomban. Jóval nyolc után értünk oda. A sekrestyések éppen be akarták zárni a sekrestyét. Elmondtam nekik, mit szeretnék. Ráálltak, de ne nagyon siessek, mert ők csak egy háromnegyed óra után tudnak visszajönni. Boldog voltam.

Senki se volt elől a hatalmas templomban, csak a templom végiben ült egy-egy betérő. Hárman voltunk csak a misén. Énekeltem is. Meg voltam hatódva, még soha nem miséztem ebben a templomban. Csak a piaristák templomában félszázada, amikor Börzsei Márton piarista hívott 1943 karácsonján szórványlelkészkedni, csak amikor a saújhelyi cserkészekkel jártam erre – 1943 nyarán! Hatvan évvel ezelőtt! S hatvanév után most a kolozsvári főtemplomban misézhettem, amely katolikus templomnak épült a középkorban, s a reformáció során lett luteránus, református, unitárius, majd ismét református, és a török kitakarodása után jó harminc évvel, 1718-tól kezdve, immár közel 300 éve újból katolikus templom.

Hogy kerültek piaristák Kolozsvárra? Úgy, hogy 1773-ban XIV. Kelemen pápa feloszlatta, eltörölte a jezsuita rendet. Úgy, hogy *Mária Terézia magyar királynő 1776-ban a jezsuiták kezén volt intézetek közül a gimnázium, az egyetemi bölcseleti és mennyiségtani kar, a nemesi és a nem nemesi konviktus igazgatását és tanárokkal ellátását a piarista rendre bízta. A szerződés értelmében a kért 19 rendtag ellátására...* (Balanyi György, *A Magyar piarista rendtartomány története*, 1943) fizet a királynő évi megfelelő mennyiségű forintot. Így kerültünk Kolozsvárra. Ha én nem is, de majdnem. S tanítottunk egyfolytában egészen 1948-ig. Tehát Trianon után is. Csak a kommunista hatalomváltás tudott véget vetni ennek a százados munkának. Egyetlen magyar piarista él még a Trianon után alakult erdélyi rendtartomány-részlegből, az is Temesváron, 1921-ben született. Meg kellene látogatni! És nem tudunk talpra állni, mert nincsenek piaristák, s most hiába fizetne Mária Terézia akár mennyit is, egyetlen piaristát se tudnának küldeni Budapestről. De lehetne folytatni a piarista munkát Kolozsváron. Mert Kalazanti Szent József jézusi lelkétől ma is meg tudnak hatódni emberek, fiatalok, tanárnak készülők. Csak meg kellene bocsátani nekik, hogy megszerettek egy leányt, s hogy folytatják a teremtés művét, és kis magyarokkal vagy nem magyarokkal ajándékozzák meg a hazát és az Isten Országát. De nem lehet. Mert van a *megszentelt élet*, értsd a nőtlenség egyházi hagyománya, s e gyilkos hagyomány nem engedi meg, pl. azt, hogy Kolozsváron legyen újból Kalazanti Szent József eszményeire (pietas et litterae = jámborság és tudomány) tanító gimnázium.

Amikor Kolozsvárt járok, mindig benézek, ha csak egy percre is a volt piarista rendházba, gimnáziumba és templomba, mint jó hatvan évvel ezelőtt. Amikor kérdezek valamit az ott levőktől, megvallom, hogy magyar piarista vagyok Budapestről, felcsillan a szemük, és szeretettel válaszolnak arra, amit kérdezek

Városmajor, 2003. október 24.

Kolozsvárnak hamar búcsút mondtunk. Csak megreggeliztünk a főtéren egy kávéházban, azaz ittunk egy bögre meleg tejet – kávéval dúsítva. Aztán búcsút intve még a Bethlen-bástyának, hajtottunk Torda felé. Egy parkolóban azért elmondtuk a harmadik reggeli zsoltoszmát, s hamarosan ott is voltunk. Ha csak hallom e város nevét, ettől rendre eszembe jut egy Ady-sor: *Az utolsó kuruc* című versének a kezdete:

*Súlyos ínségimben / Se Bécsben Úristen,
Se Krisztus Pozsonyban, / Se Szentlélek Tordán
Igazán nem hittének, ...*

Ez a *se Szentlélek Tordán* alighanem arra utal, hogy 1567-ben volt egy zsinat Tordán, amelyen Dávid Ferenc megvédte unitárius tanait, s ennek is része volt abban, hogy unitárius hitvallását 1571-ben a marosvásárhelyi országgyűlés a bevett vallások közé sorolta. Vagy talán inkább arra akar utalni, hogy 1568-ban mondja ki a tordai országgyűlés a vallásszabadságot. Mit? Azt, hogy Erdélyben lehet bátran akárki – akár luteránus, akár kálvinista, akár unitárius, még katolikus is. Akkor, amikor Európa készül a harminc éves háborúra a szent céllal, hogy írmagja se maradjon a foltos hitnek, a pápaságnak, s a gaz eretnekségnek, a lutheránizmusnak.. Dávid Ferenc kitalálta s az életét adta érte, hogy nincs Fiú és nincs Szentlélek. Hanem mi van. Az, ami a róluk szóló Jókai-regény címe: *Egy az Isten!* Mert mit ér a lutheri, kálvini hitújítás, ha megtartják a katolikusok Szentháromság-tanát!? Az országgyűlés elfogadja ezt a hitet is, mely egy pillanatra még a magyar kálvinizmust is kivetni látszik győztes helyzetéből. De Dávid tovább spekulál, ezt az urak már megsokallják, s Déva börtönébe zárják.. Hiába, mert Pécsi Simon folytatja a spekulációt, s megszületnek a *szombatosok*. Bözödújfalú székel népe pájeszt növel – mert ha egy az Isten, miként Mózes hitte, akkor vásároljunk már inkább – szombaton...

Beértünk Erdély sűrűjébe. Talán már Kolozsvárnál kezdődik, ahol a város unitáriussá lesz a 16. század ötvenes éveiben (Kálvin még él!), s a Szent Mihály templomban is azt

prédikálják, hogy egy az Isten. Ahogy Tordát elérjük teljes lesz a vallási és nemzeti kavalkád: lutheránus szász falvak, ortodox román falvak, s unitárius, kálvinista, szombatos magyar és székely falvak, Csíkban még katolikusok is akadnak. A száz nemzetileg is, vallásig is egyféle: német és lutheránus. A román is csak román és orthodox. A magyar – az tízféle: lutheránus, kálvinista, unitárius, szombatos és katolikus; mégpedig mindegyikük két változatban: mert a magyar – az vagy erdélyi magyar (transzilván öntudat) öt különböző vallással, vagy pedig székely. Atilla vagy Csaba királyfi népe – külön székely nemzeti himnusszal. Ötféle magyar, s ötféle székely.

Leírom már, hátha valaki belekap. Azt képviselném, hogy a Szent István alapította egyházmegyék püspökeiből egyik se viselt el egyházmegyéjében egyetlen keleti liturgiájú egyházközséget. A 11. századtól kezdve így volt ez a hitújításig. Aki magyar, az latin szertartású római katolikus. Nincs hír arról, hogy a hitújítás idején a keleti keresztények elkezdtek volna téríteni Luther tanítványaival, Kálvin tanítványaival, Dávid Ferencsel párhuzamosan a magyarokat. Az ország északkeleti felében a 19. században feltűnnek keleti liturgiájú magyarok, akik ósláv, orosz vagy román nyelvű szentmisét kapnak pópáiktól az ikonos templomokban. Mit képviselek? Azt, hogy ezek nem a Géza-István előtti vagy akár későbbi bizánci misszionálás eredményei. A magyar középkor királyai, püspökei nem viselnek el keleti liturgiát. Nincsenek is keleti rítusú katolikusok Magyarországon. Aki keleti rítusú, az rutén, román vagy szerb. Honnan nőttek? *Ezek – protestáns hitre térített magyarokból lettek, akiket pásztoraik elhagytak, vagy akik elhagyták pásztoraikat.* A 16. század végén, a 17. században létrejött a keleti rítusú katolikus (= görög katolikus). az *unió*. Ezeknek a pópáihoz csatlakoztak névanyagukból megállapíthatóan színmagyar protestánsok. Nincsenek dokumentumaim e folyamatról, de nem tudom másképpen megmagyarázni, hogy megszületik a hajdudorogi egyházmegyére az igény. Vannak magyar nemzetiségű keleti rítusú katolikus magyarok, legyen tehát saját egyházmegyénk is. Ha igaz a feltevésem, döntenem lehet az alternatívában. Én azt hiszem, hogy az unitáriusokban győzött a keleti liturgia vonzereje a protestáns liturgia vonzereje felett. Én azt hiszem, hogy elkezdtek a magyar atyafiak a román és rutén pópák istentiszteleteire járni. Én azt hiszem, hogy így elfogyott a protestáns pásztor népe. Én azt hiszem, hogy e vallást cserélő magyarságnak csak egy része lett ruténná, románá. A magyaroknak megmaradók csinálták meg Hajdúdorogot.

Ma már csak pár száz magyar hívük él Tordán – mesélte az unitárius gondnok (katolikus se több), s kérésünkre megmutatta kicsiny, de szép templomukat – az Aranyosba ömlő Rákospatak túlsó partján. Felirata: *Boldogok, akik lakoznak a te házában.* A patak innenső partján sikerült beazonosítanunk a Fejedelmek házát, mely szálláshelye volt Erdély fejedelmeinek a 16. században.

Nem mentünk a Hasadékbá. (Én láttam már!) Siettünk tovább. Marosludason, Dicsőszentmártonon keresztül értük el Medgyest, ezt a szászok építette, s ma közel százezer lakosú nem-szász várost. Régvolt időkről emlékező füzet ez a *42. Napló*. Piarista őseimre emlékezem benne, ha egyszer arra járok, ahol éltek, tanítottak és szerettek. Kolozsvárra csak 1776-ban érnek, s csak a feloszlott jezsuitáktól megsegítve, de Medgyesen már 1741-ben ott vannak... Nem, vagyunk! A rendalapító szent 1597-ben Rómában hozza létre az első ingyenes iskolát. 1642-ben már magyar földön, a Poprád menti Podolinban vannak a piaristák. A rendi szájhagyomány szerint: *tót szerzet valánk.* A század végére elérjük a magyar nyelvterület szélét: Nyitrát. S a szatmári béke után betelepítjük-bepiaristásítjuk az Alföldet: Vác, Pest, Kecskemét, Szeged, Debrecen. De ugyanakkor hogyan kerülünk el az erdélyi szász városba? Rendtörténetírónk ezt válaszolja: *Nem reális szükséglet, hanem csupán a mindenáron való terjeszkedés vágya hozta létre a medgyesi kollégiumot.*

– Lehet, hogy igazad van rendtörténetíró, de akkor is csúnya vagy! 1938-ban visszakaptuk Lévát, ahol iskolánk volt. A rendkormány megállapította, hogy a lévai ház csak arra jó, hogy összelövezzük. Akkor én kispap voltam. Hatvanad magammal tüntettünk a rend-

kormány ellen. Vacsora után négyes sorokban körbejártuk a dunaparti palota IV. emeletének folyosóit – ütemesen skandálva: *Piaristák Lévára! Piaristák Lévára!* A terjeszkedés vágya volt bennünk, és szentnek éltük meg ezt a vágyat. S boldogok voltunk, hogy megnyithattuk '40-ben a máramarosszigeti s nagykárolyi iskolánkat, s '42-ben, hogy indulhatott a piarista élet Szabadkán. Közel félszázadon keresztül voltunk Medgyesen. A történetíró: *a tanítás biztatóan indult. A diákok, mivel tanáraik állandóan latinul társalogtak velük, tavaszra annyira belejöttek a latin beszédbe, hogy még labdázás közben is latinul enyelegtek egymással Ez tetszett a szász uraknak. Most már megenyhültek a hasznos jövevények iránt...*

Olyat, mint Medgyes, mi, magyarok nem tudtunk építeni: 16-17. századbeli reneszánsz épületek alakítják a város tekintélyes főterét. 1736 táján épült ezen a főtéren az a ház, amelyben iskolánk működött. Rajta a felirat *Scuola piaristilor*. Benéztem az udvarba, s felmentem az impozáns csavart lépcsőn. Elhanyagolt állapotú, de ugyanolyan csavart lépcső vezetett az emeletre, mint Kolozsvárott abban a házban, amelyikben a vikárius lakik. Fallal vették körül városaikat, s nem szolgáltatták ki magukat a tatárok pusztításainak. Hatalmas vesztesége a Kárpát-medencének, hogy Ceaucescu kiárúsította őket.

Ahogy elnézem a történelem kialakította főteret, talán valami más is vezethette piarista őseimet a mindenáron terjeszkedni akaráson kívül. Medgyes nem akármilyen város, történelme van. Báthori István ebben a városban fogadja az őt királyukká választó lengyeleket (1576). Itt választják fejedelemmé Báthori Zsigmondot (1588), majd Bocskai Istvánt. Ha a történelmi Magyarország közepe Szarvas, a történelmi Erdély közepe – Medgyes. Nagy kár, hogy nem tudtuk egy kicsit magyar kultúrcentrummá is tenni, pedig nem akárkiket dobtunk itt munkában: 1767–69-ben itt tanított retorikát és poézist az első magyar regényt, az Etelkát megíró – Dugonics András.

Továbbmentünk Segesvárra, megmásztam újra a kétszáz lépcsőt a vártemplomhoz, mint 30 évvel ezelőtt. Akkor nem kellett pihenőket beiktatnom. Szép, de nem olyan impozáns, mint Medgyes. Segesváron piacra találtunk. Szőlőt, almát nem vettünk, nem adtunk, de körtét találtunk ott és aszalt szilvát. Anikó meg elkezdte begyűjteni Erdély áfonyapálinka termését. Megbízásból – gondolom, mert nem vallattam ki, kiknek viszi. Szerettünk volna bekukkantani Erzsébetvárosba is, de nem lehetett, vártak már ránk Székelyudvarhelyen. Azért még megebédeltünk az út mentén valahol. Közben bóklásztam. Találtam egy októberben nyíló nemtudommiylen virágot. Csokrot formáltam belőle. Kinyomoztam, hogy Anikónak három nap múlva lesz – nem a tizenhatodik születésnapja. Megköszöntöttem őt kezemben a frissen szedett csokorral. Meg is pusztultuk – mind a ketten. Anikó ragyogott. Érdemes az embernek a lába elé nézni, miközben harapdálja a libatöpörtyűt, s végez az otelló szőlő maradékával.

Ezek után már mehettünk Udvarhelyre. Ott volt a csúcs! Közel 50 főnyi közönség, kétharmad része diák. Senki sem mondta, hogy találkoztunk már. Csak a meghívó András Jenő és Veronika voltak ismerősök. A téma a kolozsvári volt: *Eszeveszett volt-e Jézus?* A kérdésekre már nem emlékezem, de jók voltak, a témát megragadó. Ajándékot kaptam. A hallgatóságban ott ült egy szobrászművész. Egy fába faragott Wass Albert-portrét. Neve rajta a művön, de rovásírással. Én nem rovásírással dedikált Napló kötetet adtam neki hálából. S most meg kell tanulnom a rovásírást, ha meg akarom tudni a művész nevét. S virágot is kaptam.

Az előadás után ugyanabba az étterembe mentünk, mint két és fél éve. Jenő ragyogott. Mérnök, 50 éves, könyvterjesztéssel foglalkoznak. Politikailag és egyházilag el nem kötelezett. Csak székelyileg! Nem az erdélyi magyarságban gondolkodik, hanem a székelyekben. Nem látom tisztán, mit akar. Talán ő sem egészen. Érzí az erejét. A székelyekét, és a magáét is. Megrendítő volt a beszámolója a csíkszeredai *István a király* rockopera előadásáról. Elmesélte, hogy az előadásomat egyházi szervezésben gondolta. Van egy udvarhelyi plébános, aki jó embere. A pap felhívta e tárgyban a püspökséget. Válasz: *Már háromszor jött be*

Erdélybe engedélyünk nélkül. (Sic!) Tavaszra indítani akar Jenő valami székely hétvégi egyetemet. A teológiai tanszéket – négyhetenként egy hétvége – nekem szánja. Érthető, ha egy kicsit el vagyok bűvölve tőle.

Közel éjfélig beszélgettünk. Nagyon rangos volt a szállásunk egy kollégiumban. Ugyanott reggeliztünk, ahol vacsoráztunk. Könyveket hagytunk Jenőék boltjában. Tíz után elhagytuk Székelyudvarhelyt.

Városmajor, 2003. október 25.

Az első hely, ahol megálltunk – Farkaslaka. Tamási Áron faluja, Szervátius síremléke, s a temető mellett merőlegesen az országútra egy utcányi sor árusokból: *Nálunk minden olcsóbb, mint Korondon!* Vettem bicskát, kulacsot, székelykaput s rengeteg lányokat szépítő bizsut: karperecet, nyakláncot, legyezőt – egy szatyorral. Olcsó, fából csinált, fűzött, helybeli és nem giccses. Kapják majd a lányok, s fiúk is, hogy ők is szédíthessenek – Bokorportán, ifjúsági misén, Pótkávé s a közösségekben – ameddig el nem fogy.

De azért Korondon is megálltunk, ahol kilométernél is hosszabb az árusok sora. Veszek is 12 korondi bögrét – pálinkának, meg egy háznál ordát és juhsajtot – nagyban! Megyünk tovább Parajdnak. Felejthetetlen élmény volt számomra, hogy '43-ban lemegettünk a saújhelyi fiúkkal a sóbánya mélyébe. Mesélem is utitársaimnak, s csinálók nekik hosszú fogat, de mire odaérünk, már nincs sóbányanézési lehetőség – délutánra már nincs járat. Sajnáljuk, s megnézzük Szovátát. Nem ismerem rá arra, amit hatvan éve láttam. Ha nem is Héviz, de közel olyan. A Medve-tónál ebédelünk. Asztalnál. Rendelünk feketekávé, s elővesszük kincseinket: bokodi katakönyökét, tenkei paprikát, segesvári körtét. Süttetjük magunkat a nappal.

Nézzük a térképet. Menjünk Szászrégenbe? Menjünk! Az út arrafelé gyengécske, de megnézzük a látnivalókat, s ezzel mentesítjük a holnapi napot, akkor már majd csak keresztülszaladunk rajta. Nincs Régennek szász jellege. Semmilyen jellege sincs. Se magyar, se román, csak szegényes. Nem Szováta az!

Onnan Marosvásárhelynek indulunk. Hívjuk Ipó Gyurit: itt és itt találkozunk. Nem szállunk ki a kocsiból, de Vásárhelyhez közeledve látjuk a gernyeszei Teleki-kastélyt. Befutunk Vásárhelyre, s úgy érezzük: elvesztünk. Fogalmunk sincs, hol találjuk meg Ipó Gyurit. Ezer kérdezősködés végül is eredményre vezet. Elvisz bennünket szálláshelyünkre, egy nagyon kedves és szintén Anikó nevű ismerőshez. Megpihenünk, s innen visz el bennünket jó későn – 7 órára – a találkozó színhelyére. Vannak jó harmincan. Téma, mert Vásárhelyen már jártam: *Eszeveszett volt-e Jézus?* A hallgatóságban az egyetlen ismerős arc Bernád Ilonáé – ő szervezte korábbi látogatásomat. Szépen meghallgatják, de amiket kérdeznek, azon látni lehet, hogy nem az a gondjuk, ami az enyém. Én meg sem igen értem, amit kérdeznek tőlem, de ők jól összevitakoznak témáikon. Kilenc után végzünk. Elmegyünk egy kínai vedéglőbe. Két falat nem sok, de az is nehezen megy le a torkomon. Nagyon bonyolultan jutunk ágyba, mert Gyuri az éjjelre kerítésen belül akarja tudni Pista kocsiját. Közel éjfél, mire ágyba jutunk. Esti zsoltosma nincs, de reggel imádkozunk rendesen.

Beszélgettünk Gyurival. Közösségüknek nincs heti-havi találkozási menetrendje. Mindig kell valami, aminek a címén összetrombitálható. Ha ezt én nagy semminek gondolnám, akkor Vásárhelyt csak a semmit lehet csinálni. Nem tudom, hogyan tudnánk segíteni neki.

Városmajor, 2003. október 26.

A pénteki út részemről még soha meg nem járt út volt. Balra a Mezőség. Jobbra a Görgényi–havasok, Kelemen–havasok, Borgói–hegység, Radnai–havasok a kétezer méternél is magasabb *Nagy Pietrosszal*. Ködös volt az idő, olykor szemerkélt az eső is – nem sokat láthattunk. Utunktól balra látogattam három nyári héten keresztül '41-ben a kolozsvári cserkészekkel a magyar szórványokat, utunktól jobbra pedig a 43-44 évi karácsonyi szünetben

a Borgói – hegység fölötti Ilva völgyében szórványlelkészkedtem. S olyan vidékeken jártunk, ahol a magyarság a tíz százalékot sem éri el. Szász a múltja, s román a jelene.

Ilyen a közel százezer lakosú Beszterce városa is, amely az észak-erdélyi szászság fővárosa volt. A négyezer fő befogadására épített hatalmas szász (luteránus) templomnak mára ha ötven híve van. Katolikus magyar él a városban 1 400. Ezt tudom a gyulafehérvári sematizmusból. Papja egy Geréd Péter nevű székely. A templom zárva, megyek be mellette az udvarra, fordulok egyet, s látok egy mozgatható kétszárnyú kaput, s rajta latin nyelven a piarista jelmondat. PIETATE ET LITTERIS. Na, gondolom, itthon vagyok. Nehezen találok valakit, aki tud magyarul. Végül is kerítenek egyet, aki megmutatja, hol kell becsöngetni a plébániára. Egy öreg néni jelenik meg az emeleti ablakban. Kulcsot dob le. Megyek föl a lépcsőn, leültetnek. Jön Pista is. Anikó a kocsiban marad. Végre előkerül a plébános is. Mondom néki, hogy magyar piarista vagyok, s szeretném tudni, van-e valami emlék arról, hogy másfél századig itt voltunk. Nagyon is sok – válaszolja.. Egy hatalmas épület a rendház, amelyben a piaristák éltek. A bútorok, a könyvtár, mind a piarista múltról beszél. Hív, hogy jöjjenek hozzá nyaralni. Mutatja a ház tetején is a piarista emblémát. Ebédeltetni akar minket. Köszönjük, de mi sietünk, mert este Szigeten előadok. Megajándékozom egy kötet Naplóval. Alig tudunk elszakadni tőle, s nagynehezen elválunk.

Hogyan kerültek a piaristák Besztercére, a világ végére, e határszéli vármegyénk székvárosába? Kérdezzem inkább azt, hogy mikor? A nyitrai megtelepedés után, amikor elkezdjük bepiaristásítani a nagy magyar Alföldet. A pesti ház alapításával egyugyanazon esztendőben, 1717-ben. Mi ennek a magyarázata? Csak annyi, hogy a török ki van verve, Rákóczi zászlaja letörve, és katolikussá kell tenni az országot, mert a Habsburgok, az új és győztes urak, katolikusok. A magyarok pedig kálvinisták. Megvan az első pesti diákjaink névsora. Akad is abban magyar nevű, de inkább nem akad. Ilyen névsor lehetséges Besztercében is.

Hogyan került sor az alapításra? Rendtörténetünk ezt írja: *Gróf Steinville István tábornok, Erdély akkori katonai parancsnoka... hihetőleg magasabb rendeletre 1717-ben telepítette meg Kalazancius magyar fiait a kies fekvésű szász városkában, s eltartásukra a plébánia jövedelmét rendelte... a piarista plébánia egészen 1878-ig fennállott...A szászok virágzó gimnáziummal rendelkeztek, románok pedig még nem jutottak olyan fokra...Így érthető, hogy a piarista iskola állandó tanulóihiánnyal küzdött...*

Csoda, hogy addig kihúztuk, mert ritka az a piarista, aki hajlandó főállásban plébániai munkát végezni. A piarista főállásban tanít, s hajlandó azt pasztorálással fűszerezni. Legalábbis eddig így volt.

Beszterce után egy parkolóban ebédelés következik. Hideg van. Anikó háziasszonykodik: rakja ki a parkolóban az asztalra a – kiraknivalókat. Van már kenyér is, vaj is. Én meg előszedem Farkaslakán vásárolt hegyes késemet, s beletúrok a vajba. Anikó megszólal, hogy van vajkenő kés is. Tudom már, hogy vétkeztem, de nagyon fádom, s szeretnék visszaülni a vajas kenyérrel a kocsiba. Két hét múlva valamelyik csoporttalálkozón hallom a fiúk egyikétől: El kellett utánad simítani a vajat! Megy a hír! Volt egyéb bűnöm is. A kabátomra csurgott a Segesváron vásárolt zafos körték leve. Ez sem maradt szó nélkül. Mintha otthon lettem volna. Semmi sem hiányzott. De jó, hogy Isten nőket is teremtett. Ennek örömeivel értük el Naszód városát. Nem akármilyen hely. A történelmi Beszterce – Naszód vármegyében található. Hétezer lakosából több mint egy százalék (101 fő) katolikus, s az óradnai plébános gondozza őket – jó ötven kilométerről.

Naszód után olyan falvakon szaladtunk keresztül, melyek nevét csak *A funtineli boszorkány* harmadik kötetéből ismerem: Telcs, Fiad, Romoly a *patak* mentiben, amelynek vizét Bethlen előtt nyeli el a Nagy-Szamos. Romoly után van a vízvázasztó (addig kapaszkodtunk felfelé, azután – somogyi tájszóval – már mindig csak *lenek*, s *nem főnek* jöttünk) Utána már a Tisza gyűjti a vizeket – közeledünk a nagy magyar alföldhöz –, nem a

Nagyszamos. Az Iza és a Visó völgyébe jutottunk. A Visó még Sziget előtt beleömlik a Tiszába, az Iza pedig csak Szigetnél. Mert Sziget az Iza partján elterülő város. S azért lett a város neve Sziget, mert csak hidakon keresztül lehet bejutni a város közepébe. Valamikor nagyobbára magyar város volt, ezért is színészkedhetett itt Arany. Itt tanárkodott Szilágyi István, aki Arany tanuló társa volt Debrecenben. Őrá emlékezik Arany egy nevezetes versében, melyet Petőfinek írt *Válaszul: Végre kincset leltem: házi boldogságot... És az Iza partján ama hű barátot...*

Én is leltem valakit az Iza partján: a Jakubinyi Lacit. Valamikor volt is nálam, de barátaimtól folyamatosan hallottam felőle. Legalább a Bokor szimpatizánsai közé sorolom őt. (Három kategóriám van: szimpatizál velünk, közösségbe is jár, közösséget is gyűjtött.) Felhívtam őt telefonon: ekkor és ekkor Erdélybe megyek, s ennek kapcsán szívesen elmennék Szigetre, s mondanék is ott valamit. Laci azt válaszolta, hogy megszervezi, s ő maga is ott lesz. Hazamegy erre a napra Miskolcra, ahol dolgozik. Megadta édesanyja szigeti címét és telefonját. Így jutottunk el pénteken fél öt körül édesanyja, Szabó Klára házába.

Klára tiszta ősz, de ragyog a fiatalságtól. Bár Anikónk ezt sem kér, azt sem, őt is leveszi a lábáról, s ott marad késő estig a vacsora-asztalnál, s folyik a szó végeláthatatlanul. De hát sorba kell mennie a beszámolónak, s akármilyen is Klára, nem lehet ő – a tárgy, hanem csak utunk célja, az előadás. A ferencesek imaterme az előadás színhelye. Egy oltár, amely mögött nem lehet leülni. Várni kell egy párpercet, mert közönségem keresztúti ájtatosságon van. Várunk, s bezúdul vagy negyven asszony. A férfiakat képviseli Laci meg a sekrestyés. Laci megnyitja a találkozót, elmond rólam minden gyönyörűt, ami elmondható, s én hozzáfoghatok. Mihez? Hát az előadáshoz, hogy Mi fán terem az Isten Országá? s hogy mik a megvalósulás feltételei. Uram, segíts! Hogy mondjam el, hogy meg ne botránkoztassam ezeket a jámbor néniket?!

Szólok hát a *magyartanárnak*, s ott van az asztalon a verseskönyvem: *Jászolba fektették*. Kezdem a Virág-balladával! Mit akart az én Virág Andrásom, hogy Kaifás oly rövid idő alatt *Esővé* tette őt? Bekezdésként megállok előadásom szövegében, s megkérdem, hogy folytathatom-e még. Rövidítek: a nehezebb mondatokat kihagyom. Eljutok az első rész, *A jézusi örökség* végére. Énekelni kellene, de csak szólózhathék. Helyette verseket mondok. *Szebb volt Kis Julis a nyárnál* és hogy *Simon Virág nagyon szép* volt, meg a többi. Hozzákezek a *Páli fordulathoz*. Sűrűn kérdezem: Mehet-e még? S csak elvergődök valahogy a végéig. Laci hozzászól, megköszöni. Más nem szól hozzá semmit sem. A végén elénekelem a Bokor-himnusz. Tudják, velünk együtt éneklük. Bízató szempárok néznek rám, de nemigen szólítanak meg, csak a dedikálások során mondhatok egy-egy személyes szót.

A végén előkerül a pap is. Kimenti magát valamivel. Elmondja, hogy a magyar gyerekek nem tudnak már magyarul. Sokszor románra kell fordítania a szót, hogy megértsék, amit mondani akar. A legsúlyosabb válság előtt állnak: abbahagyni az egészet, vagy románul beszélő gyülekezetté válni. Értem őt. Jobban talán, mint ő magamagát. Hogyhogy? Elmondom. Van egy mesénk: hogy tolt a Ádám a kapanyelet, s hogy ütötte azt helyre Jézus. Ezt lehet mondani, ha ennek ellenében megmaradunk magyarnak. De ezt mondania egy magyarnak úgy, hogy közben eltemeti szavaival a magyarságot – lélektani lehetetlenség. Én az én jézusi szövegemet tudom-tudnám mondani akármilyen nyelven. Miért? Mert annak az tartalma, hogy magyarnak, romának, akármilyen össze kell ölelkeznie, nem pedig arra törekedni, hogy valaki elveszítse ősei nyelvét. Ez – és nem az, hogy a golgotai halál kiengesztelte a ránk Ádám miatt haragvó Atyát. De ezért a mondanivalóért Erdélyben is ki-közösítés jár az Egyházból, nemcsak idehaza. Nem baj! Ismételni kell a jézusi történet: az Emberfiának beszélni kell az Isten Országáról, s az Emberfiának az emberek kezébe kell adnia!

Hazaértünk. Pálinkában, borban, ennivalóban *mi szemnek szájnak ingere, hogy nézni is tereh*. Ital-specialitás a vadcserezsnye pálinka, étel-specialitás a valaminő palacsinta. Ha

mégegyszer az életben eljutok Klarához, felírom, hogy mit eszek, mit iszok, hogy legalább elmondhassam a menüt, mint az Ibsen-dráma hőse... Nagyon sajnáltam, hogy csak egy gyomrom van, mert a másikat a Városmajorban hagytam. Lacival elmondattam az egész Jakubinyi-történetet (nagybácsija a gyulafehérvári érsek!). Meg Laci történetét is: Miskolcra kerülését, házasságát, s a három szép gyereket. Laci a gyógypedagógia területén dolgozik. Mondtam, hogy össze kell hoznom őt a Bokor gyógypedagógusaival. Aztán elmentünk aludni. Fel voltam dobva. Egy vastag, A polcukról levett, vastag Ady életrajzot olvastam az ágyam melletti kislámpa fényénél, amíg végre el tudtam aludni.

Reggel zsolozsma, mise – Klarával és fiával, Lacival. Az ő nagysztalukon. Elmélkedem. Ők hozzáimádkoznak, s megy körbe a paténa. Áldozáskor a kehely is. Hiszem, hogy nem felejtik el. Utána reggeli – Szabó Klára módra! Megint hiányzik az otthon hagyott másik gyomor. Majd indulás várost nézni. A jelent és a múltat. Megnézzük, hogy hol folyik bele az Iza a Tiszába, s utána következik a múlt. Miféle múlt? Hát a piarista.

A piarista térképen három várost találunk egymás közelében. Mondom a három várost a piarista iskola-alapítási dátummal együtt: Debrecen (1719), Nagykároly (1725) és Máramarossziget (1930). Látnivaló: a nagy magyar Alföld piaristásításának a vonulata ez. Hogy került sor rá? Megelégtelve a szigeti színészi pálya nyomorát, 1836 nyarán Arany hét napot gyalogolva hazamegy Szalontára. Utolsó gázsijából vesz magának az útra szalonnát és cipőt. S most az ő Vándorcipóját idézném:

Most éjszakára fel a bércnek! / előttem rónaszéki só

Megy sok szekéren: biztosabb már / A vándor és vándor cipő.

A só, a rónaszéki só! Emiatt kerültek a piaristák Szigetre. Halljuk csak a Rendtörténetet: *A szigeti alapítás gondolatát báró Zuana Márk királyi biztos vetette fel, aki a sóbányák felülvizsgálása alkalmával szomorúan tapasztalta a szellemi elmaradottságot a megfelelő iskolák hiánya miatt. Elhatározta, hogy ha törik, ha szakad, segít a tarthatatlan helyzetben. Bécsben jó szövetségest talált... aki a királyi kamara elé vitte 1728-ban az ügyet.* Minden megy, ha az urak akarnak valamit... és 1730 december 2-án Szolnoki Elek rendfőnök Máramarosszigetre küldötte Sándor Krizosztomot házfőnöknek... és Pogádl Flóriánt rónaszéki adminisztrátornak és német hitszónoknak. S azóta folyik a munka egyfolytában 1920-ig. Majd 1940-től 48-ig, Most éppen szünetel, de megnéztük a rendházat, az iskolát, a templomot. Bármikor folytatható. Csak piarista kell bele.

De szeretném megalakítani a Rend házaspár frakcióját. Hátha Jézusért, Kalazanciuserért megmozdulnának a fiatalok, ha hozhatnák Mancikát is. Hátha tudnák szeretni Jézust és Szentatyánkat akkor is, ha a feleségüket is, a férjüket is szeretik. Piarista feleségek is taníthatnának a piarista iskolákban, ahogy a piarista férjek is. Elfogadnák a Mancika nélküli piaristákat is. A Lacika nélküli piarista tanárnőket is. Mindenki, aki szereti Jézust és szentatyánkat, Kalazanciust.

Megköszöntük a mi Lacinknak a kalauzolást. Hazaküldtük őt Klarához az anyjához, meg Miskolcra a feleséghez, mi pedig nem az Ávas felé mentünk a Tisza mentén a só úton, hanem magas hegyek közé, mert látni akartuk Nagybányát, ahol nem sót bányásznak.

Városmajor, 2003. október 27.

Az út gyönyörű volt. Kőhát és Gutin a nevük a hegyeknek, melyeken serpentinezve keresztülmegyünk. Arany nem vállalta ezt az utat, pedig hamarabb elérte volna Szalontát. De félt a medvéktől, mert akkoriban még jártak azok is erre. Honnan tudom, hogy félt? Szalonna- és cipóvásárlás után

Egy bot talán jó volna mégis – / Ahol egy tört logó-darab!

Ettől ugyan valódi medve / Nem fél, de képzelt megszabad.

– Cigánykő, Nagy-Peleske nem érik el az 1300 méteres magasságot, maradnak az 1200-as régióban, de a Rozsály igen: az 1307 méter magas. Alatta fekszik Nagybánya. Ez a fránya

rohanás. Ha ráértünk volna legalább egy délelőttöt nyugodtan eltölteni a hegyekben, mennyi gombát gyűjthettünk volna. Utitársaim ugyan nem kifejezett gomba-rajongók, de barátságból azért biztosan velem jöttek volna... De hát nem lehet, mert estére már Budapesten kell lennem, s addig még annyi a látnivaló, hogy egy hétre is elegendő volna.

Nagybánya már nem az a város, amelyben én '41 nyarán jártam, s cserkésziszti kabátomat félremagyarázván a kis szatmári magyar cselédleány a házigazdának ezt jelentette: *Egy vitéz úr keresi az ügyvéd urat*. Meg sem találtam a régi városközpontot. Egy jó százezres város panelrengetegében találtam magamat, közepén egy hatalmas görög katolikus román katedrálissal. Van, amikor egy öreg szív is tud fájni. Nacionalista vagyok? Fájok az elfogyó magyar miatt? Igen, fájok. Rettenetesen fájok., ha magyar városok tűnnek el Szatmárban.. Hajlandó volnék tenni valamit a románok ellenében, ami nekik fájna? Nem! Nem, mert Jézusé akarok lenni. Pistának, Anikónak nem szólok erről. Csak annyit mondtam, hogy gyerünk tovább. Hova? Szatmár felé, melyből miután Nagymajtényban letörött a zászló, Szatmárnémeti lett és megyeszékhely. Előtte még Nagykároly volt az. Itt ismerte meg Júliát Petőfink – a *megyebálon*.

Útközben megálltunk Szinyérváralján. Megnéztük a katolikus templomot is, a reformátust is. Ez utóbbiban egy lelkésznotát találtunk. Elmondta, hogy megünnepelték a falu nagy szülöttét. Hogy 450 éve halt meg Erdősi Sylvester János. Mért ünnepelték, mit csinált? 1541-ben megjelent tőle egy vaskos magyar könyv. Címe: *Új testamentum magyar nyelven*. Azt, hogy *Üdvözlég Mária*, így fordítja benne görögből. *Örülj kedves Szűz!* Elfelejtettem megkérdezni a kolléganőtől, hogy íznek-e ma még a faluban. Íző nyelvjárásban fordított Edösi: *Próféták által szólt náked rígen az Isten*.

Beértük Szatmárnémetibe. Megkerestük a püspöki székesegyházat. Tele volt gyerekek. Egyházmegyei három napos lelkigyakorlatot tartottak. Vagy 10-12 csoportban ültek a gyerekek. Sajnos éppen szünet volt. Csak hangszórón keresztül halható utasításokat hallottunk. Az egyik fiútól megkérdeztem, hogy mit csinálnak. – Börtönben vagyunk, még pisilni sem engednek ki. Jó humora volt. Munka folyhatott. Örültem neki. Jó volt látni őket.

Egy parkolóban Szatmárnémeti és Nagykároly között azért megebedeltünk. Alig találtuk meg Károlyban a volt iskolát és rendházat, pedig voltam bennük '43 nyarán, amikor nyár végén három hetes székelyföldi bicigli túráról ide futottunk be, s itt közölték velem, hogy szeptembertől már nem Saújhelyben fogok tanítani, hanem Tatán. De valami újat is találtam. Egy szobrot, egy másik bibliafordítóét, Károli Gáspárét. Azt közölte velem a szobor, hogy Gáspár Nagykárolyban született. Nem tudtam, hogy ez okon lett Gáspár –*Károli* Gáspár. Leszaladtunk Érmihályfalváig – követve a magyar-román határvonalat. Jaj, de okosak voltunk!. (Magam tanácsoltam Pistáéknak. Ők meg elfogadták. Dicsérjük már magunkat, mert ha mi nem dicsérjük magunkat, ki a fene dicsérjen minket... Prohászka változata egy apáca-lelkigyakorlaton: *Kedves nővérek, szeressék már egymást, mert ha maguk nem szeretik egymást, akkor ki a fe,,*). Mért dicsérem magunkat? Egy fél perc alatt léptük át a határt. Érmihályfalva nem Bors. A kutya se jár erre. Pedig! Fél óra alatt bent vagyunk innen Nyírábrányon, Vámospártsen keresztül Debrecenben. Mégpedig a Kossuth utcára futunk be. Ha keresszük a Piac utcát, már a Hortobágyra vezető úton vagyunk, amely Füzesabonyban eléri a M 3-ast. Mi is kerestük a Piac utcát, de utána a csonka tornyú református templom tövében leparkoltunk a Piac utcán.

Kiszálltunk, s megindultunk az állomás felé. Se Pista, Se Anikó nem volt még Debrecenben: *Mért arra megyünk, amikor arra felé szép?* –láadtak, s a Nagytemplom felé mutattak. Megnyugtattam őket, hogy előbb megyünk a fontosabb, aztán a szebb felé. Befordultunk a Szent Anna utcába. Megmutattam nekik a Varga utcán a rendházat, amely előtt 48-ban az egyetemisták skandáltak: *Fasisztákat lámapvasra, Bulányit is jó magasra!* A gimnáziumot, amelyben tanítottam Emil bót, akit ismertek a gyémántmiséről. A templomlépcsőt, ahol Ábrahám Zsóka 45 áprilisában elfogott: Tanár Úr, tessék megengedni, hogy

bemutassam a barátnőmet. Egy 16 éves kislány volt a barátnője. Valami Kovács Terinek hívták. Aztán bementünk a templomba. Megmutattam a szószéket, melyről szelíden mennydörögtem. A jobboldali oratóriumot, amelyben havonta egyszer délután háromtól hétig lelkinapot tartottam. A baloldalt, ahol eskettem Balogh Laci szüleit, s kereszteltem Balogh Lacit. Megmutattam a gyóntatószékemet, amelybe betérbetyült a Bokor első nemzedéke. Az oltárt, amelynél hétköznap miséztem, s ahol Merza Jóska ministrált... Még bementem a sekrestyébe, mert megláttam a Ferikét, a hatvan év előtti sekrestyést. Nem ismert rám. Megmondtam a nevemet. Mire ő: Jaj de megtetszett fiatalodni! Ebből is látható, hogy érdemes hat napot Erdélyben tölteni, s ilyen társaságban!. No, egy szóval: megmutattam Pistának s Anikónak a Bokor bölcsőjét.

Kijöttünk a templomból, végigmentünk a Battyhány utcán, s jobbra a Kossuthon, s mentünk a szép rész felé. A nagy templomba nem engedtek be, mert esküvő folyt. A kollégiumba bementünk s megcsodáltuk, amit meglehetett. Mivel Kundra Pista meghívott bennünket egy kávéra, én azt mondtam neki, hogy tudok olyan helyet, ahol ingyen is adnak kávé nekünk. Felhívtam Balogh Lacit. Rita vette fel a telefont. Hol vagytok? Megyek értetek. Mentünk magunktól. Rita bölcs útmutatása nyomán Anikó elvezetett minket az Ember Pál utcába. Hatig ott tanyáztunk. Kaptunk minden földi és lelki jót. Kilenc előtt otthon voltam.

Piarista út volt. Piarista városból indultunk, s oda érkeztünk vissza. Hat napot töltöttünk idegenben, s meglátogattunk hat piarista várost. Kijön-e a hat? Kolozsvár egy, Medgyes kettő, Beszterce három, Máramarossziget négy, Nagykároly öt, Debrecen hat – kijött. Szabálytalan út volt. Pista százúttal jött át a Hortobágyon, s százötvennel jött az M 3-ason (a rendőrségen majd letagadom, majd azt mondom: költői túlzás volt, és hogy szépirodalom ez, s nem radar-jelentés...). Debrecen után Anikó számadásaiba mélyedt. Ennek eredménye az volt: hogy 51 ezer forint volt a közköltség: mindenkire jutott 17 ezer forint. Majd ennyit eladott nekem Pista a könyveimből. Az út ez utolsó szakaszán is nagyon jókat beszélgettünk. Hogy miről, nem emlékszem. Hogy mikén vesztünk össze, azokra emlékszem, de nem árulom el.

Mikor is megyünk a legközelebb, s hova is? A csángókhoz?

Városmajor, 2003. november 3.

Másnap, vasárnap. Délelőtt Bokorporta, délután Adyliget. Prédikáció *ex hasibusz*. Azért valamit leírtam előtt reggel, meg délután, de egy óvatlan mozdulattal kitöröltem a masinából, s az *okt.19. file* üresen ásít, csak ennyit mond: 0 karakter (becsült érték). Sokra megyek vele. Pedig csak mondtam valamit. Nem az volt az egyetlen tárgy, hogy hoztam lányokat szépítő szereket. Azokat csak a égén mutattam meg, s nem úti beszámoló volt a prédikáció. No, de sebjaj. Megőrizte a gép az október 26-i prédikáció szövegét.

A vak koldus

És én mit akarok látni? Milyen vakságomnak kell megszűnnie, hogy kövessem Jézust az úton? Nekem mi bajom van? Most mondjam el én? Találjam ki, hogy mi bajod van Neked és Neked, Nektek? Vagy próbáljam megrajzolni közös bajunkat? Ez látszik a legegyszerűbbnek lenni. Bár nagyon valószínű, hogy közös bajunkat saját képemre és hasonlatosságomra fogom megrajzolni. Mégis – csak ezt teszem.

Első közös bajunk, hogy nincs semmi bajunk. Második bajunk, hogy úgy csinálunk, mintha volna valami bajunk. A harmadik bajunk, hogy mástól várjuk a segítséget. A negyedik bajunk, hogy Isten segítségét nem akarjuk igénybe venni. Az ötödik bajunk, hogy tudjuk, hogy Isten nem tud segíteni rajtunk. A hatodik bajunk, hogy nem tudjuk elfogadni, hogy valójában semmi bajunk. A hetedik bajunk pedig, hogy nem indulunk el oda, ahol az Isten tenyerén élhetünk, s ahol eszünkbe sem juthat, hogy valami bajunk lehet.

1. Semmi bajom.

85 éves vagyok. Látok, hallok, tapintok, ízlelek, Ülök, járok, alszom. Eszem, iszom, dolgozom. Szeretek, szeretnek. Fűtött szobában lakom. Írok, olvasok. Látogatókat fogadok, közösségekbe járok. Időzavarban vagyok, még fontos embernek is képzelhetem magam. Ha nem volna számítógép a világon, amely naponként rendez számomra érthetetlen újdonságokat, én volnék a világon a legboldogabb ember. Tehát – az ég világon semmi bajom.

2. Úgy csinállok, mintha volna valami bajom.

Nem tudom megoldani azt az egyenletet, amelyet felállítottam magamnak. Nem tudom, hogyan kell Isten Országát csinálni – Budaváriban, a Városmajorban, Adyligeten, a Borkorban s annak különböző közösségeiben. Csak beszélek és beszélek és beszélek, és nem történik semmi, ami említésre méltó, s nem tudom, hogy mikor hagynak faképnél azok, akiket összegyűjtöttem életem során abból a célból, hogy Isten Országát csináljunk. Nagyon nagy bajban vagyok tehát.

3. Mástól várom a segítséget.

Semmi bajom nem volna, ha Isten Országát magamban is csinálhatnék, de hát magamban nem csinálhatok Országot, népet, közösséget. Csak másokkal együtt csinálhatom azt, de senki sem akar ezen a címen mást csinálni, csak azt, amit én magam is hajlandó vagyok. Mit? Beszélgetni, és beszélgetni, no meg a feleslegemből jótékonykodni. De ezt Kaifás, Pilátus és Heródes is megtette a maga barátaival, meg a maga támogatóitai javára, s nekem – köztudottan – nagyon rossz véleményem van ezekről az urakról. Arra várok, hogy valaki indítsa el azt a szekeret, amelyre majd én felkérérdzkelem.

4. Nem veszem igénybe Isten segítségét.

Hogyan kellene? Úgy, ahogy Jézus. Kivonta magát a forgalomból, s elment 40 napra a pusztába imádkozni. Az az igazság, hogy képtelen vagyok rá. El se tudom képzelni magamat szoba, szék, könyvtár és számítógép nélkül. Csak módjával bírom el, hogy senki és semmi másom ne legyen csak egyedül az Isten. Ennek a képtelenségnek iszom-eszem a következményeit. Szeretném magam megoldani a gondjaimat. Ez még Istennek sem megy nélkülünk. Nekünk sem megy nélküle.

5. Tudjuk, hogy Isten sem tud segíteni rajtunk.

Mindenható. Sok mindent tud, de nem tud helyettünk akarni. Jézuson azért tudott segíteni, mert Jézus tudott akarni: segített is önmagán, s Istennek csak annyi dolga-gondja volt, hogy mondja: Ez az én szerelmes fiam, akiben nekem jókedvem telik. El tudott Jézus menni a pusztába, s Isten beragyogott ezután neki három esztendő, s utána rövid Golgota-intermezzoval következett a feltámadás és az örök élet ragyogása.

6. Nem tudjuk elfogadni, hogy valójában semmi bajunk sincs.

Három igazi, tényleges, nagy bajunk van, de ezek egyike sem baj. Nincs egészségünk, nincs elég pénzünk, s nem szeretnek bennünket. Első álbajunk: Nincs egészségünk, de hát egy gyógyíthatatlan betegséggel születünk mindannyian, betegségeken keresztül futunk be a halálba, az örök életbe, az Isten karjaiba. Mit akarunk az egészséggel csinálni? Múmiává száradni? Második álbajunk: nincs elég pénzünk. Mire? Enni, fűteni, öltözködni? Nem igaz. Ha akarunk dolgozni, akkor ezekre van. Ja, hogy bizonytalan a jövő? Az, hogy holnap is meglesz-e minden, meg holnapután is és nemcsak a mai, ami mára kell? Az a bajunk, hogy gondban vagyunk a holnapért. Vagy az, hogy nem láttad még Thai-földet, az Amazonast, Texast és Japánt? *Deine Sorge möcht' ich haben* – mondhatnám Faust Wagnerével. Azaz magyarul: hogy oda ne rohanjak! A Marson, s a szomszéd galaxisban sem voltál még. Harmadik álbajunk: nem szeretnek minket! Nem is akarod, hogy szeressenek, csak mondd, hogy ez a bajod. Ha igazán akarnád, mindjárt elkezdenél valami jót tenni, s akkor szeretnének azok, akikhez jó vagy.

7. Nem megyünk olyan helyre, ahol semmi bajunk sem lenne.

Van ilyen hely. Van. Az Eldorádó. A jutalomhely. Jézus beszélt róla. Pár vasárnapja hallhattuk az evangéliumban: *Egy ember sem hagyhat el házat, testvéreket, anyát, apát,*

gyermeket, szántóföldeket értem és az örömhírért úgy, hogy ne kapná meg százszorosát most ebben az időben; házakat, testvéreket, anyákat, gyermekeket és szántóföldeket... az elkövetkező korban pedig örökéletet. S mért nem megyünk oda? Hát csak azért, mert van nekünk éppen elég bajunk Jézus és örömhíre, meg mindenünk elhagyása nélkül is. Hogyan vállalhatnánk el, hogy bajt vegyünk magunkra még érte és örömhíréért is?! Hogyan hagyhatnánk el, amink van? Hogyan bújhatnánk ki a saját bőrünkéből? Babitsnak van egy verse, melynek címe *Az örök folyosó*.

Első szakasza:

A véghetetlen portikusznak egyhangú oldalívei rejtett forrású fényben úsznak.

Utolsó szakasza:

Míg a végtelen portikusznak egyhangú oldalívei rejtett forrású fényben úsznak.

S utána ez van: (S megint előlről.) Tehát: *A véghetetlen portikusznak...* Én mára más veret írtam, s azt mondom megint előlről: *Első bajunk, hogy nincs semmi bajunk. A második...és így tovább a hetedikig, és megint előlről.* Szent Pállal együtt sírhatunk: Én szerencsétlen ember, ki szabadít meg engem e halálra ítélt testemtől, a bajaimtól. – ez volna az első felvonás.

Második felvonás a szünet után:

Bartimeus csak követte Jézust. Ment utána. Na és? Ez nagyon hosszú felvonás lenne, majd ha megírom a Naplóban, ott elolvashatjátok.

Harmadik és nagyon rövid felvonás:

Bartimeus sem hagyott el semmit. Nyoma, híre sincs annak, hogy bármit csinált volna az Országért. Követte Jézust, s talán a második utcasarkon bement már egy kricsmibe, hogy leengedjen a torkán egy féldecit a gyógyulás örömére. S e két szélső magatartás között a közép: Örült, hogy nem kell kéregetnie. Örült, hogy dolgozhatott. Családot alapított, gyereket nevelt. Szombatonként eljárt a zsinagógába, s igyekezett nem szembekerülni lelkiismeretével. S mint jószándékú embert fogadta őt magához élete végén Istene, bár voltak bajai. Hét baja is. Olyanok, mint a felsoroltak, vagy mások. Mert hát az élet bajjal jár. Ettől élet az élet. S Jézusnak sem sikerült megváltania a világot, s tőlünk is elég lesz, hogy életünk ikszedik évében befejezzük a pályát, s csak ennyit mondunk majd: Ennyi tellett tőlem, én Istenem, fogadj el engem. Amen

Városmajor, 2003. november 12.

Utána november 2. következett. Pénteken a reformáció emléknapija, szombaton Mindenszentek, és vasárnap nem a soros 31. évközi vasárnap, hanem HALOTTAK NAPJA. Miket mondtam, mivel vezettem be, nem tudom már, de szavaló estét tartottam: Illyés Gyula egyik versét adtam elő, melynek címe: *A reformáció genfi emlékműve előtt*.

Száznegyvenhármát léptem, ez a hossza / az emlékműnek. Hírnök, ki megölt milliók végső tisztelgését hozza, / úgy mentem el a szobor-sor előtt.

Kálvin, Knox, Farel, Béza! S bika-fővel / a hadrakelt hit zord hadnagyai, a Vilmosok! És Coligny és Cromwell / – ők néznek rám – S a baltás Bocskay!...

Hátrálnom kellett közelükből: mindet / nem fogta össze messzibb tekintet.

Fölhúzódtam a kert felé, a fáig / s lelkemben is hűs tárgylagosságig.

S most mintha ők / álltak volna kaszárnya számadáson

az én szemem előtt, / feszesen katonásan / kilépvén éppen akkor

a háttérül kapott nagy szikla-falból / s abból a másik, épp oly teli tömbből,

a mögjük kövesedett időből. / Addig jöhettek, maguk is meredt

kövek a napfénybe, hol nem lehet / szavuk már. Szavuk immár csak a tett,

mely idővel ad magyarázatot! / Holtak, vigyázz-ban állók szóljatok!

Vagy előbb én beszélhetek?

Kik „ott álltatok, nem tehetve másképp”, / mert ez vagy az, de megalkuvás nincsen,

mert a langyosat kiköpi az Isten, / kik után tárgyként maradt fönn a szándék,
mennyi az igazság még öklötökben ,
mely négy százada oly nagy esküt markolt, / mely kőbe s öröklétbe görcsösödten
tartja ma is a bibliát és a kardot? / Mit adott, melyre fölgerjedt szerelmes
dühével törtetek, a cél, ahogy / elértétek?

Ti kérditek?

S ha nem lesz

örömtökre meghallanotok? / Elmondom. Épp mert nekem is keserves.
Álltatok, égve az Úr igazától, / állt szemközt épp oly tűzzel teli tábor,
aztán dönteni kezdett ezredegyszer, / az ész helyett a fegyver s a láng.

Hogy várja örök üdv a lelket: / rángtak milliószám kínban a testek
csatamezőn, bitófán, vérpadon, / karón, keréken, meg a fájdalom-
szerzés új mestergépein, növesztett / egymással szemben erdőnyi keresztet
Jézus példája, végig Európán, / égtek, hogy égjen itt a kép s a „bálvány”,
ott a „csalárd könyv” – városok és falvak, / hol újra emberhúst faltak a félvad
zsoldosok, eladdig míg a tűz a tűzzel, / nem állt egymással szemben bűn a bűnnel,
eladdig, míg nem jött – a „győzelem”? / Az idő. Okosan, türelmesen
s némi humorral.

A kétféle had / és hit várai szemközt állnak

ma is, az én hazámban is, a zordon / fehér falú s arany cifrázta templom
vén tornyai még ágyúként vitáznak / minden beharangozáskor, vasárnap
papjaik bent még ősimód dörögnek, / de kijövet az utcán átköszönnek
s ujjon mutatják, hogy hány órákor / s kinél lesz a ferbli-kör vagy harcsa-tor
s egy kis ital.

Szép. Magam is helyeslem, / ha pap vagyok, magam is így cselekszem:
„Értsük meg egymást!” / De nem volt nagy ár mégis a harminc évi dögghalál,
d’ Aubigné dühe, Coligny halála, Szent Bertalan bosszútlan éjszakája,
fél Németország, a ketté törött / Európa s hogy itt volt a török
százötven évig és a mi hazánk... – / Ez lett a „győzelem”! Ezt küldte ránk
Isten azzal, hogy „napként kimutatta”: / nem érette folyt a harc, hanem *miatta*;
ilyen volt, mit díjul szánt, a jövő: / – mert volt e vajon győztes, kit nem ő
rendelt eleve győzni?

Győztetek.

Maga a Sátán győzött veletek! / Balekok voltatok, mind! Hátra arc!
Nincs jogotok egy lépés sem előre. / Törlődjete be kőbe és időbe

Elveszett – eleve! – a harc! / – mondtam keményen, mint aki magára
támad először is igazával: / majd:

Megbuktatok! A haddal simára

törölt kontinens – e fekete tábla – / közepére mi íratott eredmény?
Egy betű, egy már tréfának sem új / buta betű s az is csak magyarul:
mért több a keresztyén mint a

keresztény?

Értelmet annyi millió halott / véréből ennyit párolhattatok,
midőn – feledve, kinek mi a dolga – / karddal csaptatok ti is a csomóba:
a Földadatba, mely épp a kötés / kibogozásával szép és merész.
Ez az „eredmény”!

És ha – ez se volna?! / – kondult bennem is, ahogy várható volt,
a túlsó torony az innen valóra / (és attól fogva mind a kettő bongott)
s kelt ezredszer is – alig finomodva – / bennem a két ős ádáz szó-birokra:
a mindig úrrhitú tolnai pásztor / s a csupa dac sárréti prédikátor.

Mert mi szorította kézbe a fegyvert? / Nem a rossz ellen támadt, aki felkelt?
S ha annyi sem lett volna harc? Ha szótlán / „hal el a hit” a „római mocsokban”?
Ha arra tart eszme s világ, amerre / a „tiarás templom kufár” vezette,
ha nincs, ki a bűnnek ellenszegül / s – ha úgy fordul, hát reménytelenül,
de csak annál szebb önfeláldozásképp – / odavágja, hogy „nem tehettem másképp”,
ma hol vagyunk?! Akkor tán elmarad / a kín, a vér, akkor nincs áldozat,
nincs - inkvizíció?!

Ha – bár „hiába” – / Gusztáv Adolf nem ül harci lovára,
s jobbágy-iga helyett nem vágynak inkább / fegyvert ölteni a toulouse-i tiszták,
valdeusok, husziták, Bocskay / írást-imát se tudó hajdui,
hiszed, hogy lett volna béke, olyan bár / amilyet az imént lemosolyogtál?
Hiszed, hogy volna olyan-amilyen / magyarság, ha nincs – Kálvin?

Nem hiszem.

Vagy mást mondok: szobádba volna villany, / ha nem lép Giordano Bruno a tűzbe?
Hol kezdődött, hogy atomerő is van / s holnap rakétán repülsz ki az űrbe?
Övék az érdem, kiket sem a máglya / nem riasztott vissza, sem a gálya –
sem harcaik bukása, / a léptenként fölmeredő „hiába”!
Látták, vagy nem a céljuk, / azt jól látták, hogy nincs visszafelé út;
a múlt, ahogy füst-vetve összeomlott, / úgy lökte őket, mint lőpor az ólmot:
előre! és ők vállalták e sorsot – / Mond hát velem, hogy dicsőség reájuk!

Álltam némán, hírhozó katonájuk, / már azt forgatva, hogy én mit kapok,
nem is ötölük magyarázatot:/ a tettektől, melyek – akár a gyermek –
magukért csak felnőtt-sorban felelnek./

Végül, ezt mondtam, önvígasztalásképp: / volt bárkié a szándék,
maga az Isten se tudhatta másképp.

1946-ban írta e verset, 44 éves korában, érett férfi korban. Ez volt a reformáció. Ilyen szentek vagyunk mi, s így megyünk sírba. Lehetne magunkat reformálnunk, s lehetnénk más-milyen szentek, és nem volna Halottak napja, csak odaáti egyház, csak odaáti Bokor. S nem lenne *Dies irae, dies illa*. Hanem magyar leány, tót fiúcska, testvértáncra pöndörödne... Ki is írta ezt? Talán Mécs László? Nem tudom. Csak minden lehetne egészen más és sokkal szebb. Az én életem is. Bearanyozhatnám szeretettel, jó kedvvel mindazok életét, akik csak találkoznak velem. Majd adventben csinálunk valamit. *Rorate coeli desuper...*

43. Hólapátolási napló

2003. november 14 - december 15.

Városmajor, 2003. november 14.

December 6-án szentmisével búcsúzzunk Éva nénitől. Megáldjuk hamvait, melyeket Zusuzsa majd szétszór Zebegényben a Dunaparton, a Dunába... A szentmisén kezébe akarunk nyomni mindenkinek egy emléket róla, s ebbe kellett egy életrajz. Rám maradt a megírása. Örömmel írtam.

VADAS ÉVA, SZALÉZIA: 1911 – 2003

Ki ez az asszony? – kérdezték a kórházi orvosok, amikor jó harminc éve legurult a lépcsőn, s a Rókusba került. Kérdezték, mert nem akart fogyni a látogatók áradta. Most megkapta a nagy behívót: hazament. Ideje már feleljünk az orvosok kérdésére, és még inkább a magunkéra: ki járt közöttünk?

1911 – 1931

Értelmiségi szülők egyetlen gyermeke. Törékeny, magántanuló, nincs barátnője, zongorázik – koncerteken is. De a Zeneakadémiára felvétele előtti napon belép Prohászka Ottokár és Farkas Edit rendjébe, a Szociális Missziótársulatba. Évából Szalézia nővér lesz.

1931 – 1949

A szülők kétségbe vannak esve, és évekre szólóan megszakítják a kapcsolatot gyermekükkel, aki tönkreverte reményeiket: lányuk zenei karrierjét. A Társulatban használható: amit rábíznak, annak a végére jár. '45 után is. Iskoláink már államosítva, Mindszenty már börtönben, mégis a bíboros elítélését követő nyáron az egyház összegyűjti az országból a legelszántabb középiskolás lányokat; nyolcnapos lelkigyakorlatra – vagy nyolcvanra. Farkas Edit felajánlja erre a Krisztina körúti házat, és Szalézia nővért jelöli ki háziasszonynak. Ezen találkozik a Bokor Jézusával: életre szólóan megigézi őt.

1949 – 2003

A Társulat engedélyével – a Bokorban is használható. Hallgatóságot szervez, helyet keres és talál, ahol elmondjuk, amiben ő kincset talált. Csak három évig csinálhatja. Fel nem akasztják, de ő ülte Jézusért a Bokorban a legtöbbet. (Alighanem a magyar katolikus nők között is.) Három részletben, 1952-től 1963-ig. Megszenvedti a börtönt, mind a három szabadulása után kórházba kell mennie.

Abból él, hogy két börtönből-szabadultnak (egy kommunistának és egy papnak) bér-gépel az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda szolgálatában. S azért él, hogy nem bérért gépelje a Bokor-irodalmat. Számításaim szerint legalább százmilliószor ütötte le a Bokor javára a billentyűt. Ennek értéke OFFI-tarifa szerint egy kétszobás budai lakás. Ezt ő adta nekünk, s ezért kellett a testvéreknek rendre befogadniok őt.

S azért él, hogy fáradhatatlanul csinálja tovább, amit a Társulatban is tanult: utánamenni az embereknek, az elesetteknek; s utánamenni a Jézust még nem értőknek, s ezekből tanítványokat formálni Jézus számára – ahogyan a Bokorban tanulta. Utolsó éveiben boldoggá teszi, hogy ott folytathatta, ahol hetven év előtt elkezdte: Rendjében, a Krisztina körúton.

2003 –

Ez a nő karriert csinált. Különbet, mint amelyet szülei álmodtak róla. A Bokor a „hitvallók” között tartja számon. De ez csak első lépés. A második, hogy a Társulata is megköszöni Istennek, hogy kiért és kihez imádkozhatik majd. S a harmadik, hogy az egyház is alázattal megvallja, hogy ki volt ez a törékeny nő, apáca, Krisztus jegyese és a Bokor tagja – Vadas Éva. Kezdetben: Lézi néni, aztán Éva, majd csaknem mindenkinek: Éva néni, s aki a múlt század második felében – így gondoljuk nem kevesen – a magyar katolikus nők egyik legnagyobbja – ha Jézus a mérce.

A mennyei befogadó ünnepség programjából:

1. A már korábban hazatértek nevébe köszönti az újonnan érkezőt
Lilla és Bandi bácsi.

2. *Kicsi vagyok én, majd megnövök én, ha innen majd odaátra elköltözöm én.*

Zongorán előadja *Vadas Éva*, a Liszt Ferenc Zeneakadémiának immár örökre fel nem vett hallgatója.

A műsor további elemei nem jutottak tudomásunkra, csak annyit tudtunk még meg, hogy a műsor befejeztével az *új bor* került az asztalra.

Városmajor, 2003 november 15.

Egy naplóba minden beírható. Még az is, amit mondanak rólad. Mit mondtak? Kettőt is. Az egyiket ma, amikor a kocsijában ültem. De előbb én mondtam el neki, hogy legutóbbi szentmisén rá volt írva az arcára, hogy elszáll a szavam a feje felett. Támadásba lendült: Tele vagy elvárással... Húzni akarod a füvet, hogy nőjön, s a többi. Megvallottam, hogy úgy van, ahogy mondja. Mivel nem védekeztem, ő engesztelődött meg: Így vagy az igazi! A másik meg két napja volt, de a szobámban: Amit elértem az életben, a Bokorban, nem annyira teológiai elemzéseim, hanem a végtelen türelmem következménye – mondta.

Mentségükre legyen mondva: mind a ketten az utolsó öt évben jöttek a Bokorba. Kevés idejük volt arra, hogy jól kitanuljanak. Magam sem értem őket igazán. Az elsőnek a szenvedélyét, a másíknak az empátiáját. Hogy még érthetlenebb legyen: az első nő, a második férfi; a nő harminc körüli, a férfi ötvenes.

Mind a kettőről feltételezem, hogy őszinték velem szemben. A skolasztikus tétel jut eszembe: *Omnis, quod recipitur, recipitur secundum modum recipientis.* [Mindaz, ami befogadtatik, a befogadónak a módja szerint fogadtatik be.] Magyarul: én lehetek az, ami vagyok, de A... úgy fog látni engem, ahogyan ő tud, s ez különbözni fog attól, ahogyan s aminek Gy... tud látni engem. Hát még attól, ahogyan én látom magamat!

Itt az ideje, hogy gondolkozzam végleg magamról is, nemcsak a Bokorról, meg az Országról. Valamit azért csak megláttak belőlem. A...nak is igaza van, Gy...nak is. Hogy a fenébe ne akarnám húzni a füvet, amikor már hatvan éve dolgozom ezért a Bokor-gyepért, s csak nem akar meglátszani rajta, s rémálmaimban kimúlik az egész, a gyep s a Bokor – a világból. Nem tudnám a Bokor temetésén Jób szavát mondani: Az Úr adta, az Úr elvette, legyen áldott a szent neve. Jézus sem ezt imádkozta a Golgotán! S hogyan ne lennék türelmes, hiszen ez az egyetlen eszköz, amivel érett embereket...és normális tizenéveseket meg lehet fogni.

Egy Ady-vers jut eszembe: *Szabad-e engem hidegen megértni? / Szabad könnyel előlem kitérni?* Lefordítom bulányira: Szabad-e engem faképnél hagyni? Elmondhatatlanul hosszú a sora azoknak, akik már megtették. Férfi vagyok, s ilyenként mondom: egy nőt meg kell tudni tartani. Ilyen jelegű viszonyban vagyok én azokkal, akiket megszólítottam, akik figyeltek rám, aki egyszer feljöttek a szobámban, akik egyszer meghallgattak, akik egyszer egy lelkigyakorlat csendjében megéreztek, hogy mi mozgat engem. Tessék tudomásul venni, hogy nem bírom, ha elfelejtenek. Hogy lehetek ennyire önközpontú? Sehogy. Én nem magamat prédikálom. Én közhasznú társadalmi hirdetések forgalmazok, én arról az Isten országáról járatom az agyamat, meg forgatom a nyelvemet, ami nélkül tönkremegy a világ, s tönkremész te és ő és mi mindannyian. Én az abszolút közügyről beszélek, s ha valaki azt mondja, hogy gyermekkorának kedves emléke vagyok, de közben benőtt a feje lágya, s inkább X.Y. püspök úrral barátkozik, minthogy velem tárgyaljon ifjúsága témájáról, arról, hogy miként lehet Isten Országát csinálni – ettől nekem felmegy az agyvizem, elbődülök, mint a letaglózott bika, és üvölni tudok a fájdalomtól, mert ott van előttem tizenéves képed, amikor még elhitted nekem az evangéliumot, s nem kötöttél kényszeregyességet a Mammonnal, a létező társadalommal, s a létező egyházzal is.

Előadást tartottam a Gyulai Pál utcában, Farkas Józsi bácsinál, a református atyafiaknál, s amikor bevégeztem s megtapsoltak, ezt mondta híveinek Józsi bátyám: *Láthatjátok, ön- és közveszélyes! Én meg rádúplázok: Nem ajánlható! Szóba állni vele veszedelmes. Elvárásai vannak. Életre szólóan barátkozik.* Hát azt lehet. De lehet-e hatvan s még több éven keresztül? Elfelejtettek a komcsik felakasztani. Azaz nem! Szabály volt, hogy papot és szociáldemokratát nem akasztanak az elvtársak. De agyonverni azért lehetett volna. Ezt nem tiltotta a párt-reglame Ha megtették volna, most nem siránkozhatnék. Mindenkinek jobb lenne. De nekem nem. Arra lettem, hogy a fűszálak megtudják, hogy igyekezniök kell. Nekem meg türelmesnek lennem.

Városmajor, 2003. november 16.

A Szellemi Búvárok Egyesülete közel tíz éve halastavam. Leeresztették benne a vizet. Egy pár hal tátog benne: a Terike, az Ida, a Tivadar, a Marcsi, a Gergő. Időnként betéved egy új ember, aztán eltűnik. A tavaszon a helyet adó Liptay András is beült a körbe. Sőt, még javasolt nekem témákat is. Eredeti bűn, Isten létezése, feltámadás, személy-e az Isten, büntet-e? Boldogan elfogadtam. Egyet már ki is végeztünk belőle. Most vagyunk a másodiknál. Rám maradt a vita-indítás feladata. Ezt írtam indítónak:

FELTÁMADÁS

Arany: Ami annyi szívbe oltva élt világ kezdete oltá... én ezt meg nem tagadom. Mit hisz a tudós? Ő lássa.

Csokonai: Létel, te mennyország ezer ínségben is. Nem-létel, te pokol még nem érezve is.

Kosztolányi:... a porban, hol lelkek és göröngyök közt botoltam, mégis csak egy nagy ismeretlen Úrnak vendége voltam.

Babits: Szenvedni annyi, mint diadalt aratni: óh hány éles vasnak kell rajtunk faragni, míg méltók leszünk, hogy az Ég királya beállítson majdan szobros csarnokába, Krisztus urunk, segíts meg! – Csak te borulsz rám, asszonyi jóság, mint letört karóra a rózsák, rémült szemem csókkal eltakarni... Óh jaj, meg kell halni, meg kell halni.

E hangulati bevezetés után közöltem, hogy 1993-ban jelet meg a katolikus egyház Katekizmusa. Egy év múlva már magyarul is olvasható volt. A mennyország (213-4) és Az új ég és új föld reménysége (217-9) című részek szólnak közelebbről témánkról. Röviden: Minden ember mindjárt halála után megkapja örök jutalmát Krisztustól. A katekizmus idézi az elmúlt kétezer esztendő vallási szövegeit. Kérdések, amelyek bennem felmerültek:

a/ Ha van Isten, miért nem teszi egyértelműen nyilvánvalóvá számunkra, hogy van életünk a halálunk után is?

b/ Érthető-e, hogy nagyon sokan érdektelenek egy nem igazolt, egy meg nem tapasztalt halál utáni élet iránt?

c/ A halálközeli élmények tapasztalatai képesek-e felszámolni, akárcsak csökkenteni is, bizonytalanságunkat?

d/ Értelmes beszéd-e azt mondani, hogy a halál utáni életet nem tudni, hanem hinni kell?

e/ A somogyi parasztnak van-e igaza, aki feltámadásról prédikáló plébános kérdésére ezt felelte: Tisztelendő úr, majd meglátjuk?

f/ Örök sorsunk szempontjából számít-e valami, hogy hiszünk-e az örök életben vagy nem?

g/ Mi számít örök életünk szempontjából?

Városmajor, 2003. november 17.

Róma püspökének, a pápának címadó temploma a Lateráni Bazilika. Tehát nem a Szent Péter bazilika ad címet, pápacímet a pápának. A Katolikus Lexikonban azt találom e bazilikáról, hogy ez a pápa székesegyháza. Úgy, mint pl. Esztergom érsekének az esztergomi bazilika. A címadó templomot *San Giovanni in Laterano*-nak mondják az olaszok. Ennek felszentelési évfordulója van a mai napon. Egyébként ma a B liturgikus év 32. vasárnapja

volna, s szegényasszony két fillérjéről szólna az evangélium. Mivel féltő, hogyha erről a két fillérről prédikálnék, megint kiderülne, hogy milyen selejtes Jézus követők vagyunk, inkább engedek a liturgikus előírásnak, s a templomfelszentelési mise szövegeit használom.

A HANG-újságban Mlecsenkov Angel testvérem a mai evangéliumból kiemeli ezeket a szavakat: „*De ő saját testének templomáról mondta ezt*”. Mit? Romboljátok le ezt a templomot, és három nap alatt felépítem. És Angel a *Vasárnapi gondolatok* rovatban három kérdést tesz fel, melyek elseje: *Számomra mennyire valóság a harmadnapra történő feltámadás?* Magyarul: Elhiszed-e? Elhiszem-e?

Azért hiszem el, mert feltámadás nélkül Jézus pályája fiaskó.

A következő kérdése: *Az én testem vajon templom-e?*

Akkor templom, ha Isten Lelke lakik benne.

S a harmadik kérdés: *Mennyire fontos számomra, hogy az Isten temploma legyek?*

Válaszolok:

Jól tudom, hogy ennél fontosabbnak nem szabad lennie az életemben semminek sem.

Hozzáfogok az első kérdésre adott válaszom kifejtéséhez. Nyilvános működésének második felében Jézus tudja már, hogy az Emberfiának – emberek kezébe kell adatnia. Az első felében nem tudta? Azt gondolom, hogy nem. Azt gondolom, hogy csak a második felében tudta. Azért megy tanítványaival Tírusz és Szidon vidékére, hogy felkészítse őket a nagy bejelentésre. A tanítványok nem tudnak mit csinálni a bejelentéssel. *Távol legyen ez tőled!* – mondja Péter. Nem történhetik ez meg veled! Miért nem? Mert nem erre számítottak. Királyságra számítottak. Csak ők? Jézus nem? Jézus nem, de Jézus etette magát, hogy csak sikerül az, amit akar. Aztán a húr elpattant. Kenyérszaporítás után, amikor az ötezer férfi megindul feléje, hogy királlyá tegye, akkor? Az éjszakai, a hegyen imádkozás csendjében, akkor? A kafarnaumi zsinagógában, amikor saját emberi is kifordulnak a zsinagógából, akkor? Amikor követői is kemény beszédnek minősítik, hogy nem Mózes-féle valóságos kenyeret fog adni nekik Jézus, hanem saját testét, mert az az igazi étel! Aki azt eszi, az lakik őbenne, s abban lakik majd ő. Könyörgöm, hát van ennek értelme? Ezt már nem eszik meg a derék tanítványok. Mit? Azt, hogy az Isten lakik az emberben, s az ember lakik az Istenben? [Sajnos, sajnos, csak ennek van értelme! Sajnos, sajnos, csak ebből van Isten Ország. A valóságos kenyérből, amivel meg lettek vendégelve, még nincs. Csak abból, amivel én vendégelek másokat. Ezt meg csak akkor teszem, ha az Isten lakik bennem, én az Istenben!]

Meggyógyította betegeiket Jézus, s beszélt egy csodálatos országról, s jöttek ötezren. S megindult az ötezer férfi, hogy meglegyen az ország. Jöttek, mert ettek a kenyérből. S alighanem a kafarnaumi zsinagógában jön létre a nagy fordulat: Jézus nem eteti magát tovább. Megy a Tizenkettővel Szíriába. Megy temetni az álmát, hogy sikerülhet az, amit akart. S hazafelé jöve Fülöp Cezáreájában megteszi a bejelentését: emberek kezébe kell adatnom! S innen már egyenes az út a Golgotáig, Júdás árulásáig, Péter megtagadásáig, a Tíznek a szétszaladásáig, s annak, hogy visszatérnek kenyérkereső foglalkozásukhoz: halásznak újból a Genezáreti tavon.

Ha nincs feltámadás, akkor csak pofára esés van. Kik mindenkik esnek pofára? Jézus, az ő Atyja, a Lélek s a Tizenkettő. Mert feltámadás nélkül befejeződnek az Aranjuez-i szép napok. Nincs imádkozás az emeleti felső szobában, nincs Pünkösöd és nincs folytatás, és nincs semmi.

Erre persze akad jó barátom, aki azt mondja, hogy nem így van. Mert amit Jézus tanított, az mindenképpen igaz. Akkor is, ha van feltámadás, és akkor is, ha nincs. S teljesen igaza van. De nekem is igazam van, mert feltámadás nélkül nem indul meg a hinta. A Tizenkettő elmegy a tóra halászni, s nem jön a Lélek. Nem kövezik meg Istvánt. Pál nem örzi István ruháját. Nem megy Damaszkusba. Nem hallja, hogy *Mért üldözl engem?* Nem megy Arábiába. Nem találja ki, hogy Jézus kiengesztelte halálával az Atyát. Nem közösjük ki a tanítványokat a zsinagógából Jamniában. Nem jön Konstantin. Nem leszünk államegyház. Nem égetjük el az eretnekeket. Nem lesz harminc éves vallásháború. Nem lesznek

katolikusok meg reformátusok. Nem lesz történelemi materializmus. Nem akarja a Bokor megmenteni az egyházat. Nem fedezzük fel a 20. század közepén (mi is Loisy abbé nyomán), hogy Jézus nem egyházat, hanem Isten Országát akart. Mindez nincs, ha nincs feltámadás.

Végső engedményt is teszek a barátomnak: ha a tanítványok nincsenek meggyőződve arról, hogy Jézus feltámadt, bár nem támadt fel..., akkor nincs semmi, akkor nincs folytatás. Azt az engedményt, hogy csak tetszhalott volt, s 36 óra alatt felépült – már nem teszem meg, mert ez majd akkor csoda, mint a feltámadás.

Angel második kérdése: *Az én testem vajon templom-e?* Válaszom: Igen. Igen, mert ha ez az adyligeti templom – templom, akkor az én testem is templom. Azon az alapon, hogy Isten, Jézus szeretné olyan jól érezni magát bennem is, mint ahogy szeretné jól érezni magát az adyligeti templomban is. És a válaszom az is, hogy – Nem. Nem, mert Isten csak akkor érzi jól magát egy templomban, ha kisdoboz a nagydobozban, és nagydoboz a kisdobozban, Ha Ő bennem lehet, és én Benne vagyok. Mikor van ez így? Nem akkor, amikor olyan tökéletes vagyok, mint amilyen nem vagyok. Csak akarnom kell hordozni a tervet, amelyért világot teremtett. Csak akarnom kell az Isten Országát. Csak akarnom kell a kiváltságmentességet. Csak akarnom kell az egy dénárt. Csak testvéremnek kell tekintenem a hat és fél milliárd embert. Csak nem szabad feladnom Jézus álmát. A pálya második felében sem. Akkor sem, amikor már tudom, hogy az urak megint erősebbek lesznek: a Kaifások, a Pilátusok, a Heródesek. Csak késznek kell lennie a szívemnek, hogy elszenvedem én is ezért az álomért azt, ami rám esik. Egy testvérem azt mondta a csoporttalálkozón, hogyha lenne egy akkora mosógépe, hogy beleférnék, akkor beledugna, hogy kimossa belőlem a pesszimizmust. Fölösleges lenne a mosógép, mert nincs mit kimosnia belőlem. Mert csak azt mondom Petőfivel, hogy még nincs itt a Kánaán. S ha nem hinnék a Kánaán lehetőségében, már rég meghaltam volna. Kizárólag azért túlórázok kilencven felé menetelve, mert mondani tudom, hogy újra kell próbálni azt, ami Jézusnak nem sikerült. Azzal kell próbálni, hogy testünk az Isten temploma lesz annak következtében, hogy Jézus bennünk, és mi Jézusban.

S végül Angel harmadik kérdése: *Mennyire fontos nekem, hogy az Isten temploma legyek?* Mennyire?

Nagyon fontos most, hogy ne hazudjak; hogy az igazat és csak az igazat mondjam. Mondom tehát: *Szeretném, szeretném, ha ez volna számomra a legfontosabb.* Egy 19 éves fiú verséből idéznék néhány sort. Az a címe, hogy *Én*.

A világ az Isten kertje; / Gyom s virág vagytok ti benne, / Emberek.

Én a kertnek egy kis magja, / De az Úr ha pártom fogja:

Benne gyom tán nem leszek.

Tiszta e kebelnek mélye; / Égi kéz lövellt beléje / Lángokat.

És a lángok szűzen égnek / Szent oltárul az erénynek

El nem romlott szív alatt.

Mint a róna hol születtem / Lelkem útja tetteimben / Egyenes;

Szavaimmal egy az érzet, / Célra jutni álbeszédet

Tétovázva nem keres.

Szeretném, ha én is, hazugság nélkül merném elimádkozni Istenemnek ezt a szöveget. Aki merte, annak neve: Petőfi Sándor. Egyszer azt mondta magáról, hogy magánál becsületesebb embert nem ismer. Jézus sem volt szent, hanem becsületes. Vagy ha szent volt, azért volt szent, mert becsületes volt. Egyezzünk meg: az a szent, aki becsületes; s aki becsületes, az egyúttal szent is. Persze a tényeket meg a csillagokat nem szabad letagadni az égről. Azt sem, hogy hat és félmilliárd testvérem él a földön. Ennek megvallása is beletartozik a becsületbe meg az életszentségbe. Aztán az, hogy *Amit lehet megteszek, áldozattá úgy leszek.* Amen

Városmajor, 2003. november 18.

Talál-e az Emberfia ma hitet a földön?

Mért ne találna? Van vallás, amely hittartalmat, hinnivalót kínál fel, akár ezer is. Miféle hitet akarna találni az Emberfia? S még előbb: kicsoda is ez az Emberfia? Számomra nyilvánvaló, hogy nem gondolta magát kis Pityi Palkónak, azaz olyan legénynek, leánynak, amilyenből pillanatnyilag éppen hat és fél milliárd akad, már mint itt az élők között, a földön. Úgy gondolta, hogy ő valaki. Olyan valaki, aki az Isten szeretett gyereke, s akiben Istennek kedve telik. S nem volt életének különbsége, mint az, hogy Istennek továbbra is, végig, halála órájáig kedve teljék benne. Ha volt még törekvése ezen felül is, az párja volt ennek az első törekvésének. Micsoda? Hát csak az, hogy a pillanatnyilag található hat és fél milliárd szintén legyen valaki. Olyan valaki, akiben Istennek kedve telik; csak úgy és csak annyira, mint Jézusban. E tekintetben minden szerénykedésünk – érvénytelen és illetéktelen. Ha nem lesz belőlem jézusi méretű ember, bár lehetne, akkor nem telik kedve bennem a Mennyei Atyának. Csakhogy különböző méretű poharak találhatók. Jézusé mekkora volt? Akkora, amekkora egy názáreti ácsé? Akkora. S tele lehet tölteni mindenféle poharat. A kérdésem csak annyi, hogy az enyémet tele találja-e ma az Emberfia? Hát a tiédet? És az övét? És a miénket, a Bokorét? Vagy csak üres meg félig tele-félig üres poharakat talál? Isten nem teremtett kis Pityi Palkókat, kis Pityi Pannikat sem. Üres poharúakat, meg félig-tele poharúakat sem. Isten csak istengyerek-jelölteket teremtett. Méghozzá poharat mellékelve mindegyikünknek. S mindüktől azt várja, hogy teletöltsük azt.

De hát hitet keres az Emberfia, s nem poharat. A hit kerül a pohárba. Miféle hitnek kell kerülnie a pohárba, amelyet ott találunk a bölcsőnk mellett, akár Grönlandon, Tahitiben, akár fatornyos kisfalunkban születtünk? Jézusi. Ezt a jézusi hitet nem kell senkinek sem elhinnie. Ezt a hitet tudnia kell mindenkinek, és reá is kell tenni az életünket. Csak elhinni – nem használna. Csak elhinni – semmibe sem kerül. Tudnunk kell, hogy mit higgyünk? Bizony! S ezt a hitet tudja is minden Palkó meg Panni. Ezt a hitet akarná ma megtalálni bennünk az Emberfia. Nem mondhatjuk neki ezt az istentelen beszédet: A hit kegyelme nem adatott meg nekem! Nem, mert ránk dörög: Mért nem ítéletek meg magatok, hogy mi az istennektetsző? Én magam? Mi magunk? Igen! Ne mondd már, hogy nem tudod, mi a jó. Ne mondd már, hogy nem tudod, mit kell tenned, hogy kedve teljék benned Mennyei Atyádnak. Ne mondd, mert tudod te az jól... Mit? Csak azt, hogy nem tehetsz olyat másnak, amit nem kívánsz magadnak, és csak azt teheted, amit magadnak is kívánsz!

Mit kívánsz? Hogy megbecsüljenek! Kik? Mindenki, aki csak érintkezik veled. Ady Endre írja Ki látott engem? című versének utolsó soraiban:

Szabad-e engem hidegen megérintni? / Szabad közönnyel előlem kitérni?

Gerjedt lelkemnek ki látta valóját? / Ki lát, szívem, sebes és örök jószág?

Istenülő vágyaimba ki látott? / Óh, vak szívű, hideg szemű barátok.

Ilyen vagyok én is. Igen. Ilyen vagy te is? Igen. Miért? Mivel nem vagyok kis Pityi Palkó és Panni sem, azért vagyok ilyen. Így kell bánnotok velem! És ti sem vagytok mások, mint én, s ezért nekem is így kell bennem veletek. Hideg megérintés? Nem kell senkinek. Tartsam meg magamnak! Közönnyel akarsz előlem kitérni? Szabó Lőrinc imádkozza Istenhez: Ne bánts a pénzes nyomorultat. Ki közönyével megtiport... Igen, a közöny megtipor engem is, téged is. Hideg a szemed, vak a szíved, ha nem látod meg, ha nem veszed észre, hogy sebes és örök jószág lakik bennem, s ezért nem bánhatsz velem akárhogyan. És hideg a szemem és vak a szívem, ha nem látom meg, hogy sebes és örök jószág lakik tebenned is, s nem bánhatok veled akárhogyan. Úgy bizony, mert nem kis Pityi Palkónak és Panninak hívnak... sem téged, sem engem. De nem ám! Egyetlen példány vagy, egyetlen...s az Istennek sincs többje belőled.

A poharat meg kell töltened! Mivel? Csupa olyannal, ami nélkül nem vagy meg sem te, sem más. Az, hogy hogyan bánssz velem, hogy hogyan bánok veled, az csak a kis dolog. Hátha nem szeretsz, akkor le vagy hanyva! Fiú gyerek vagyok én, megélek a jég hátán is én. Tartsd

meg a megbecsülésed! Göngyöld más alá a lelked. De van nagy dolog is, amiben nincs ilyen könnyű dolgod!

Vang-An-Si kísérletének meg kell buknia? Mit kísérelt meg? Csak az Isten Országát a földön! Mért bukott meg? Mert a kétszáz millió kulinak nem volt elég, hogy az ő csajkájába is jutott egy marék rizs, miként a másik kuliéba. Meg kellett buknia, mert a kétszáz millió kuli mind gazdagabb akart lenni, mint a másik kuli. A vers egyetlen mondata elmondja, hogy miért nem valósul meg az Isten Ország a kulik földjén, meg a nem kulik földjén. A mondat ez: Most remény sincs meggazdagodni! Gazdagabb akarok lenni, mint a testvérem. Ez a póre igazság. Mennyivel. Hát csak annyival, amennyivel tudok. A többet birtokolni akarás ördöge nem engedi, hogy megvalósuljon Vang-An-Si kísérlete. Többet akarok birtokolni, mint te, mint a testvéreim Jézusban, azaz az ördögben. A kettő egyre megy... A gyermekemnek mindent meg akarok adni, vagy legalábbis annyit, amennyit csak tudok, Hogy te mit tudsz megadni, az nem érdekel. Nem, mert te a kis Pityi Palkó és Panni vagy, de én nem az vagyok, hanem az, akinek joga van a többhöz, mert okosabb, mert szebb vagyok, s mert az őseim többet gyűjtöttek nekem, mint amennyit neked gyűjtöttek a tied. És nincs, és nincs, és nincs egyenlődsdi.

Hát ezért nem talál hitet ma az Emberfia a földön. Mert nem hiszed, mert hiába tudod, mert úgy sem akarod rátenni az életed. Mire? Arra, amit tudott Petőfink is: Majd ha a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet, akkor mondhatjuk, hogy itt van a Kánaán. A KIO-t olvasó Bokor biztosan tudja, hogy mire kellene rátenni az életünk. Egy nagyon rangosnak tekinthető társaságban mondtam az elmúlt napokban: Kétségtelen, hogy Jézus a Tizenkettővel életközösséget hozott létre, s nem négyhetenként összejárót. Nem élünk életközösségben. Mondjátok meg, hogy hogyan teszitek szuverénül túl magatokat Jézus és a Tizenkettő példáján. Kétszer is megismételtem a kérdést. Nem kaptam választ. Mintha nem mondtam volna semmit sem. Mért járatam a számat? Üres, egészen üres marad a pohár? Óh nem. Van valami az alján. Pénzt küldünk Prakashnak, Csabának Dévára, Marcinak Bélfenyérre, s karácsonykor három napon ételt osztunk a Baross téren a hajléktalanoknak. Az én phara, ettől nincsen tele. A tied tele van tőle?

Mitől lehetne még tele a pohár? Mikor találhatna az Emberfia hitet a földön vagy akárcsak a Bokorban is? Ha azt gondolnánk, hogy az egymást megbecsülésnek, az egyenlősdinek van történelmi jövője. Hát nem gondoljuk? Azok biztosan nem gondolják, akiknek politikai érdeklődésük van. A híranyag kétségtelenné teszi, hogy a politikai hatalom megszerzése nem az Isten Ország eszményeinek megvalósulását szolgálja, hanem annak az ellentétét. Azt, hogy kinek a zsebébe kerülhet több a dollárból, az euróból. Azt meg talán már az óvodásaink is tudják, hogy minden politika alapja-feltétele, hogy a kardot ne dugjuk a hüvelybe, hanem belépünk a legerősebb katonai szövetségbe. S azt is tudja minden óvodás a Bokorban, hogy az Isten Ország csak úgy valósulhat meg, hogy a szelídek öröklik a Földet.

Nincs hinni való! Nincs, mert a jézusi hinnivaló mind tudnivaló. Akarjuk-e ezt a tudnivalót, amit Isten a bölcsőnk mellé rakott, belerakni a kapott pohárba? Lehet minderre nem válaszolni. De nem válaszolva nem lehet megmaradni a Bokorban. Ha nem válaszolunk, ez alighanem pontosan annyit jelent, hogy kivihetetlennek tartjuk Jézus példáját a magunk számára. Át kell igazolni egy pártba. Mért oda? Mert ott hallható a megnyugtató szöveg. Az a szöveg, hogy meg kell oldani a problémákat. Amelyek megoldásra is találnak, ha a mi pártunk nyeri meg a választásokat. Az ember nem tud eszmék, célok, remények nélkül élni. Ha nem is lehetséges az Isten Ország, a párt győzelme azért lehetséges... És át kell igazolni a hierarchia vezette egyházba is. Minek? Megtanulni, hogy a Szűzanya majd kiengeszteli szent Fiát, s ez hozza a problémáink megoldását.

De lehet egyebet is csinálni. Leülni. Imádkozni. Bevallani. Mit? Azt, hogy képtelenek érezzük, tartjuk magunkat arra, amit Jézus kíván tőlünk. Amikor majd ez megtörténik, akkor

hasad a hajnal. Akkor tovább él a Bokor. A szent kísérlet, amelyért Jézusnak el kellett szenvednie a Golgotát,

Átalakítom a kérdésem. Az Emberfia talál-e bevallást, bánatot, a gondolkodás átalakítani akarását, a kérdésekkel szóba állni akarást a Bokorban? Talál-e ma? Vagy a mában már teljesen reménytelen? Reménytelen! Mert szavalni lehet sok mindenről. De úr csak egy van. Egyetlen egy. És az nem az Isten. Valaki egészen más. Nagy M-mel kezdődik a neve. Vagy még sincsen így? Csak alszik a leányzó, s a mesebeli királyfi csókjára vár, amitől felébred majd. Ki tudja? Én nem. Csak az Isten tudja. Ámen.

Városmajor, 2003. november 19.

Panteizmus

= Isten léte azonos a világgal

= nem teremtés útján jött létre a világ

= a világ – Isten lényegének a kibontakozása, önkifejtése, valójában

= Isten egyenlő, azonos a világgal.

= vallásilag lehetetlen, mert kiküszöböli az imát, végességünk elfogadását, a felelősséget, bűneink megbánását, a vallást.

= esetén még a rossz is az Isten belső mozzanata lenne.

Rahner Teológiai Kiszótárát kivonatolják a fenti sorok. Lényegében panteisták vagyunk, ha tagadjuk Isten személyes voltát, aki más, mint én; ahogyan a többi emberek is mások, mint én. Nem vagyok azonos sem az Istennel, sem embertársaimmal. Ugyanakkor törekednem kell valamilyen azonosságra Istennel, a házastársammal, az emberiséggel is, ez utóbbin belül elsősorban azokkal, akikkel találkozom. A KIO írása idején elemi erővel hatot reám a Jézustól tanított azonosság. Az isten és ember azonossága. A létazonosság. A magatartásbeli azonosság. És a sorsazonosság is. De ez az azonosság nem jelenti személyi különállásom megszűntét, feladását, Ez az azonosság azt jelenti, hogy az Isten hullámhosszán akarunk maradni. A létazonosság azt jelenti, hogy nem vagyunk erre képtelenek, mert egymásban vagyunk az Istennel; úgy, ahogy a tő és a szőlővessző egymásban van. Kisdoboz a nagydobozban, és nagydoboz a kisdobozban. Maradatok bennem és én is bennetek maradok. A tartós és szerelem/szeretet alapú kapcsolatban is ez valósul meg. Csak így lehetséges a magatartásbeli azonosság: annak minimuma, amikor kibírjuk egymást. Ennél valamivel több, ha jól is érezzük magunkat a házasságban. A magatartásbeli azonosságnak következménye a sorsazonosság. Ez pedig azt jelenti, hogy boldogok leszünk annak folytán, hogy úgy viselkedünk mint az Isten, azaz szeretünk. S a Sátán képviselői állandóan keresztbe fognak tenni nekünk, de mi a Sátán erőitől üldöztetve is boldogok vagyunk.

Az az érdekes, hogy minden alapom megvan arra, hogy Hamvas Bélát panteistának gondoljam, s ő mégis képes képviselni a jézusi magatartást. Magyarázat: Az ember tudja, hogy jónak kell lenni. A világban levő rosszat pedig nem akarja egy teremtő Isten számlájára terhelni. Felelőssé lehet tenni az Istent azért, hogyha a szabadságunkat nem szeretésre használjuk, hanem ellenkezőleg : a nem-szeretésre? Azt hiszem, hogy aki nem-személyes Istent vall, annak el kell jutnia oda, hogy a vágyak kioltódását és a Nirvánát akarja. A személyes Isten viszont felszólít engem: Gyere, Isten Országát csinálni

Városmajor, 2003. november 20.

Ott hagytuk el a múlt vasárnap, hogy ébren kell lenni és nem szabad aludni, s ebből formálták meg az évszázadok folyamán szentírásfordítóink a jézusi biztatást, hogy éberek legyünk és vigyázzunk, hogy virrasszunk és legyünk résen. Ma pedig kapjuk az új biztatást, hogy készítsük az Úr útját, egyengessük ösvényeit! János, a Keresztelő, csak idézi ezt a biztatást, de az eredeti megfogalmazás Izaiásé, aki János előtt jó félezer évvel írta le e szavakat. Mi meg utánuk mondjuk a jó két és fél ezer esztendő múltja visszatekintő

buzdítást. Nem tehetem, hogy meg ne említsem azt a sajnálatos mellékkörülményt, hogy Izaiást kettéfűrészelték, Jánost egy fejjel megrövidítették – témaválasztásuk következtében. Már megint jelentkezik a pesszimizmusom, mert hát nyilvánvalóan azért kell ezt megemlítenem, hogy riogassam az Isten népét. Lehet, de nem biztos. Lehet, hogy csak a tájékoztatás becsületkódexe indít az említésre.

Az optimista sajtkukac nem látja az ementáli sajtban a lyukakat, az optimista ember azt mondja, hogy azért félig tele a pohár. Legyünk már egyszer optimisták. Kettéfűrészelték ugyan Izaiást, lefejezték ugyan a Keresztelőt, de a hóhérok nevére nem emlékezünk, csak áldozataikéra. No meg azért csak előre haladunk. Egyikünknek sem kellett kőbaltával útra kelnie, hogy biztonsággal ideérjen a nagy sötétben. Ha bajunk történnék az úton hazafelé, holnap reggel már beszámolna róla rádió, tévé, újság. Túljutottunk a kőbaltán, és személyiségi jogaink vannak. Otthon elviselhetőek a körülmények. Az anyagiak, mert pl. meleg van. De talán a lelkiek is, mert ha valamelyik gyerek azt mondaná anyjának, hogy *Anyá, ne ordíts!*, akkor anya nem kapja a kőbaltát. Azért, hogy visszacsapja a szót az eredő helyen, mint a *Toldi szerelmének* Tar Lőrince visszacsapta a szót felesége száján az V. ének 101. szakaszában. Hanem mi történi? Az anya elnémul, s egy ilyen elnémulás elég arra, hogy a gyerek részéről megszülessék valami kiengesztelő aktus, mozdulat, pillantás – valami metanoia-féle. S talán az is, hogy a legközelebb jobban meggondolja, hogy mit mond.

Szóval még engem sem kell feltétlenül beledugni abba a mosógépbe, melyben kimossák a pesszimista fiúkból a pesszimizmust. Mért is legyek pesszimista, amíg hétről-hétre akad, aki eljön ide, s egy vén ember szövegeit meghallgatja. Bár azt hiszem, hogy az optimista szövegek is csak módjával viselhetők el, mert nem a holdon, hanem a családi és társadalmi és a globalizáltan társadalmi körülményeinkben akad azért, ami nem egészen szívderítő. És optimizmus címen sem szabad hazudni. Ki sem fizetődik, mert hitelünket veszítjük. S nem éreznék jól magukat azok e kápolnában, akiket az én pesszimistának mondott szövegeim bírnak kápolnalátogatásra, csábítanak ide.

Egyébként ha Isten körül forgunk, az optimistának és a pesszimistának ugyanaz a hangja. Istennél jutalomra érdemesít, ha pohár vizet adunk, s az is, ha a szegényasszony beledobja két fillérét, minden vagyonát a perselybe – s ezzel az abszolút normát prédikáljuk, mert az Isten Országának a mindentadás a csúcsa, mércéje és normája. Az Isten Országában a tovább a jelszó akkor is, ha a megtett utat keveseljük, s akkor is, ha úgyahogy meg vagyunk elégedve a megtett úttal. Szabad dicsérni a pohár vizet nyújtást és szabad dicsérni a szegény asszonyt is. Szabad mondani a továbbat is, azaz lehet elégedetlenkedni, meg okos pedagógusként a dicséret pedagógiájával is élni. Mindent lehet, azaz nem lesz belőle baj.

Baj csak akkor lesz, ha elkezdünk az útkészítésről beszélni a Keresztelővel, meg Jézust idézni – mondván, hogy *Én vagyok az út...*, meg a Tizenkét Apostol Tanításának, a *Didachének* a szerzőjével arról értekezni, hogy *két út van, az élet és a halál útja*. Jánost lefejezik, Jézust keresztre feszítik, a Didaché-t pedig elfelejtik: kimarad a kánonból, azaz nem kerül bele az Újszövetségbe. Úgy kell véletlenül felfedezni kéziratát egy könyvtárban – a 19. század végén. Azóta sincs diadalútja, pedig alighanem ér annyit, mint egy kánoni evangélium.

Útról, útkészítésről nem szabad beszélni. Lefejezés, keresztfeszítés lesz a következménye. De van ennél borzalmasabb is: az elfelejtés. Most egy nagyon pesszimistának minősülhető szöveg következik. Szólok, vigyázzatok, vértézzétek fel magatokat ellene, azaz Gromon Bandival szólva – résen legyetek.

Sikeres csak az utat nem készítés, az útnélküliség, sikeres csak az lehet, hogy ha nem egyengetjük az ösvényeket, nem töltjük fel a völgyeket, nem hordjuk el a halmokat, a hegyeket, ha nem lesz a görbe egyenessé, ha a göröngyös nem változik sima úttá. Sikerünk csak akkor lehet, ha békét hagyunk a világnak. *Ehhez a békét nem hagyáshoz nem ért János, nem ért Jézus, nem ért a Didaché szerzője*. Nincsenek nagyon sokan, akik nem értenek hozzá. Annál többen vannak, akik értenek hozzá. Értenek hozzá, s ezért ezt mondják: az út olyan,

amilyen – görbe és göröngyös. *Hegyet hágék, lőtöt lépék* – mondja Benedek Rozália, aki 1906-ban született Moldvában, annak Diószén nevű községében. A hegy azért van, hogy hágjuk, felmenjünk rajta, a völgy azért, hogy a lejtőn, a lőtőn lépjünk, lejöjjünk.

Ha valaki ezt nem érti, s azt akarja, hogy az út egyenes és sima legyen, azt akarja, hogy ne kelljen hegyre fel s völgynek lejönni, az úgy jár, mint Izaiás, János, Jézus és a folytatói. S rendre adódnak a folytatók. A folytatók két fajtáját kell megkülönböztetni. Első: túrhetetlenek az állapotok, változtatni kell rajtuk. Ha szép szóval nem megy, akkor karddal. Ezt az utat járja a történelmi kereszténység a 4. századtól. Ezt az utat járja a 16. századi hitújítás. Ezt az utat járja a Nato. Ezt az utat járja az al caida. A névsor felháborító. Majd még visszatérek rá. A folytatók második fajtája is túrhetetlennek mondja az állapotokat és változtatni akar rajtuk. Ezek pedig Izaiás, János, Jézus, s mondhatnék a jelenből is példát, csak szerénytelenség lenne. Inkább mondok egy negyedik példát a múltból.

A napokban egy érdekes könyv került a kezembe: Cime: Triumph und Tragik des Erasmus von Rotterdam (Erazmus dicsősége és tragédiája). Írta Stephan Zweig 1934-ben, a közeli Bécsben. Erazmus meg akarta reformálni az egyházat. Mindenekelőtt görögöt tanult és tanított, hogy az evangéliumok tisztán álljanak előttük. S megírta gyönyörű könyvét, a *Balgaság dicséretét*, s becsülte őt mindezért a pápa, s becsülte a világ, mert így vagy úgy mindenki akarta a reformot: a főben és a tagokban egyaránt. Ötvenkettedik évében volt, amikor a nála 17 évvel fiatalabb, a 35 éves ágostonrendi szeszeges, Luther Márton kifüggesztette a maga 95 tételét a wittenbergi templom kapujára. 1517-ben kilenc évvel Mohács előtt. S míg fajtánk elvérzik, folyik Európa hadszínterein Jézus nevében – a Sátán karmesteri pálcájától irányítva – a tömeggyilkosságok végtelen áradata, a vallásháború. Ahogyan felolvastam nektek itt Illyés Gyula verséből egy hónapja: ... *ketté törött Európa, s hogy itt volt a török százötven évig, és a mi hazánk. Ez lett a „győzelem”!* Ezt küldte ránk, hogy „napként kimutatta”, nem érte folyt a harc, hanem miatta ...

Hogyan kell virrasztani és résen lenni? – kérdeztem a múlt héten. S ma kérdezem: Hogyan kell utat készíteni? Hiába akartunk Erazmusként, görögöt tanulva, szép könyvet írva – Jézusnak nyomába szegődni. Nem jött Luther, s a sorskerék mégis útfélre vágta azokat, akik akartak valami jézusit. Ma délelőtt szobámban volt a harmadik nemzedék. Egy 18 éves fiú volt a vitavezető. Kérdése ez volt: Hogyan lehet lelkiiségre szert tennie a Bokor harmadik nemzedékének? A végeredmény ez volt: be kell fogni a szánkat, csendben kell lenni, időt kell áldozni rá, hogy az Isten megszólíthasson, s akkor majd visszük valamire. Mire? Most mondjam azt, hogy akkor nem járunk majd úgy, mint Izaiás és János, Jézus és Erazmus? Erazmus, akit halálra sért Luther, s halálra sértenek a katolikusok. Egyik tábornak sem elég, hogy nem pártot, hanem békét akar.

Hetven évesen haza akar menni Brabantba, de Friburgból csak Bázelig jut. S az utolsó pillanatban, mikor levegő után kapkodva összeszorul gégeje, valami különös dolog történik vele: a humanista tudós, aki élete folyamán csak latinul írt és beszélt, egyszerre elfelejti ezt, s a gyerekkor otthoni nyelvét dadogja el: *lieve God* (édes Istenem!). Még egy mély lélegzetvétel, és Erazmus elérte azt, amit lelke mélyén az emberiségnek kívánt: az örök békét.

Nem tudok felelni a kérdésre. Nem tudom, hogyan lehet elkerülni a Golgotát. Nem értem, miért kell az Istennek, ha megtestesül keresztrefeszített Istennek lenni. Csak azt tudom, hogy megszületik embernek, s az anygyalok s a pásztorok örömeinek énekelnek neki miközben Heródes, az urak ismét csak gyilkolásra készülnek. Csak azt tudom, hogy nem akarom a történelmi kereszténység, a hitújítás, Bush meg az al-Caida útját járni. Inkább az utat készítem.

Városmajor, 2003. november 21.

Virrasszatok,

hogy megálljatok az emberfia előtt! Az Újszövetség görög eredetijében két külön szó jelöli e felszólítást, *grégoreó* = éber vagyok és *agriupneó* álom nélkül vagyok alapjelentéssel. Az első 22, a második 4 ízben található szövegeinkben. E 22+4=26 helyből 15 esik az evangéliumokra, s mind a 15 ízben Jézus ajkára adva. Legsűrűbben Máknál: hét alkalommal. Megnéztem e hét helyet az angol, francia, német és olasz szentírásaimban. Mindegyik egyetlen kifejezéssel fordítja e két szót. A német a wachen, az angol a watch, a francia a veiler, az olasz a vegliare szót használja, ami részben visszamegy a latin vigilare ígére, amiből van a magyar vigilia, részben pedig ismerős a magyar *vakparádénak* nevezett díszőrségből (Wachparade).

Aztán megnéztem Gromon András vadonatúj Márk fordítását is. S mit találtam? Majd ugyanezt az egyöntetűséget: legyetek éberek, mert nem tudjátok, mikor van a kedvező idő; a külföldre utazó megparancsolja a kapuőrnek, hogy legyen résen, Legyetek hát résen, mert nem tudjátok, mikor érkezik meg... mindenkinek mondom: legyetek résen. A Getszemáni kertben is ezt mondja a három tanítványnak: Maradjatok itt és legyetek résen... Simon, te alszol? Nem volt erőd egy órát résen lenni? Legyetek résen és imádkozzatok, hogy le ne gyűrjön titeket a próbatétel! Gromonnál tehát: egy *legyetek éberek* és hat *legyetek résen*. Mindezt mai szövegünkre alkalmazva: Legyetek éberek, azaz hogy sokkal (hatszorosan) inkább legyetek résen, hogy megálljatok az Emberfia előtt.

Ma délelőtt féltízig ráértem, s kitört belőlem a filológus. Mit csinál ez a Gromon András? Hogyan mondták-fordították ezt az őseink? Felütöttem a huszita bibliát, s a Münchener kódexben (1466) ezt találok: Vigyázzatok, hogy méltók legyetek megállni az Emberfia előtt. Aztán felütöm Erdősi Sylvester János Újtestamentum magyar nyelven (1541) című kötetét, s ott is azt találok, hogy vigyázzatok... Aztán Károli Gáspár Vizsolyi bibliáját (1590): vigyázzatok, hogy méltók legyetek megállni az Emberfia előtt. Végül is 1624-ben megjelenik az ellenreformáció fordítása és Káldy stilizál. A hét márki helyből négyet ezzel fordít: hogy éberek legyetek, kettőt meg azzal, hogy virrasszatok, és egyet – örülhet Gromon András – így: résen legyetek. Az 1950-es római Békés-Dallos egységesen mind a négy helyen azt fordítja, hogy Virrasszunk. A protestánsok ökumenikus fordítása négy ízben őrzi a középkori huszita s az erasmista és vizsolyi hagyományt: *vigyázzatok*, de három ízben már átveszi a katolikus újítást és *virrasszatok* lesz a fordítása. Csia Sándor szerint ötször legyünk éberek, kétszer virrasszunk. S a Szent István Társulat fordítása négyszer arra buzdít, hogy legyünk éberek, s háromszor arra, hogy virrasszunk.

Mit kell csinálnia annak, aki vigyáz, éber, virraszt, vagy résen van? Sík Sándor Káldy szövegén nőtt fel, és 1936 karácsonyára megjelent a Magányos virrasztó című kötete, melynek első verse: Virrasztó. Mért kell felülvöltenie a Virrasztónak a siratót? Garai Bandi megmondja. Mi meg eldöntjük, hogy ki miatt kell siratót mondani.

Városmajor, 2003. november 22.

(Van) egy olyan közösségem is, amelynek a neve: dogmatika kör. Az elmúlt alkalomra is becsületesen készültem, és így felfedeztem a szövegben egy hiányosságot. Csak a betud és hatálytalanná tesz páli műkifejezések vannak kifejtve a Krisztus keresztye című kötet 370. oldalán, és még a valamivétevés műkifejezést is tisztességesen ki kellene fejteni, s nemcsak nagy természetességgel utalni rá, hogy ilyen is van. Ezért aztán kihúztam a 370. oldalon a harmadik bekezdés utolsó két sorát, meg az utána következő negyedik bekezdés két sorát tehát összesen négy sort, s csináltam e négy sor helyett egy betétet, amely megmagyarázza, hogy mit is jelent a páli teológiában az, hogy valamivé teszünk valamit. Íme a betét.) Csak a Püski könyvben találtam, Gyurka bácsi anyagában **nem**.

A *kathistémi* (kathisztémi) ige jelentése: *odaállítani valakit valami feladatra, valamivé tenni valakit*. 21 ízben szerepel szavunk az Újszövetségben. Ebből ötöt Jézus ajkán találunk: Az úr az okos és hű szolgákat a maga házanépe és minden vagyona fölé rendeli (Mt 24, 45.47; Lk 12,42.44); valamint: *Ember, ki tett engem fölétek bírónak vagy osztónak?* (Lk 12,14). A Corpus Paulinumban háromszor találkozunk e szóval. Az első kettő – az ökumenikus fordítás szerint: *Mert ahogyan az egy ember engedetlensége által sokan lettek bűnösökké, úgy az egynek engedelmissége által is sokan lettek igazak* (Róm 5, 19). Ugyanez a vers Csia Sándor fordításában: *egy ember engedetlensége a sok embert a vétkeesség állapotába döntötte... egy ember engedelmissége a sok embert az igazságosság állapotába fogja visszaállítani*. S a magamé: *bűnösökké tétetettek... majd istennektetszőkké tétetnek*. A harmadik páli hely: Titus tegyen valakiket presbiterekké, ahogyan őt is azzá tette Pál (Tit 1.5). – A többi hely: ApCsel 6,3 7,10.27.35 17,15; Zsid 5,1 7,28 8,3; Jak 3,6 4,4; 2Pét 1,8.

E három kifejezés: hatálytalanítás, betudás, valaminővé-tevés – hordozza a páli gondolkodás első lépcsőjében *letagadhatatlanul érvényesülő kívülről irányítást; azt hogy az Isten dönt a sorsomról: hatálytalanít, betud, valaminővé tesz*. Jézus nem hatálytalanítja a szolgák hűségét és adni kész magatartását. Jézus nem tudja be a szolgáknak más valakik hűségét ill. adni készségét, ha egyszer azok hűtlenek és adni restek. Nem hatálytalanítja sem azt, hogy rosszak vagyunk, sem azt, hogy jók, és nem tudja be nekünk másvalakinek a jó-, vagy rossz-voltát. Ezzel szemben Jézus megjutalmazza kinek-kinek a hűségét és adni készségét. Jézus tanításában az ember kovácsa a maga sorsának. Ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát. Ha adsz, akkor kapsz – örökre is! S Jézus maga nem kezdeményez? De igen, rád néz, és ennyit mond: Kövess engem! De meg nem rúg, ha nem indulsz el utána.

Városmajor, 2003 november 23.

Szepe bácsi, a keresztapám jó száz évvel ezelőtt született egy kicsi és német ajkú, Vas megyei faluban, Pöszönyben. Apai nagyanyám nővérét, Vilma nénit, vette feleségül, az Alföldről. Így lett apám barátává s a Bulányi gyerekek keresztapjává. 1919-től kezdve nyaranként két hónapra odamentünk jó levegőt szívni, friss tejet inni, házilag köpült vajat kenni a kenyérre. Közben Trianon folytán Pöszönyből Badersdorf lett, de azért még néhány évig keresztanyánk, Vilma néni korai haláláig továbbra is ott nyaraltunk – immár "külföldön". Szokásos, azaz poros-sáros századeleji falu volt Pöszöny. Most, hogy újra megnyílt számomra a határ, elmentem testvéreimmel nosztalgia-látogatásra Pöszönybe. Nagy szeretettel fogadtak bennünket a megőzvegyült keresztapa második házasságából származó gyermekei, 60 év körüliek. Előszedték a régi képeket. Azokat is, amelyeken mint gyerekeket tartom őket karomban, amikor 1939-ben a müncheni nyári egyetemről hazafelé jövet meglátogattam Pöszönyben keresztapám.

Badersdorf – Szombathelytől délre és néhány kilométernyire a trianoni határtól – ma egy csinos üdülőhely benyomását kelti. A temetőben – rangos síremlék síremlék hátán – rám szalutált még három magyar név, ám rokonaim magyar tudása is már csupán ennyi: *Szepe bácsi, Vilma néni*. Hegyezem a fülem, hogy értsem német tájnyelvüket. Már keresztapám apja is a falu kocsmárosa volt. A második házasságából született három gyerek egyike bankigazgató Pinkafőn, a másik malmos Felsőőr közelében, a harmadik vezeti a pöszönyi kocsmát, azaz most a *Köberli Restaurant*-ot, mely díszére válhatnék bármely hazai kisváros elit-bisztróinak. Megtudom, hogy megvannak keresztapám erdei – vadásznak is benne. Megvannak keresztapám földjei is, de parlagon, mert nem a föld adózik az államnak, hanem az állam fizet, hogy ne termeljenek...

Párszáz méterre a betonúttól, ahogy megyünk Felsőőr felé, mutatnak is egy cserényt: szarvasokat tenyésztene benne – a *Restaurant*ban a társasvacsorákon nagy a keletje a vadhúsnak. Csak pár kilométernyire vagyok a határtól, de ott vagyunk már az észak-atlanti világban. Mindegy, hogy Várvidék (Burgenland), Németország vagy Kanada. A földek jó

része parlagon. Mért? A mezőgazdasági termelésre alkalmas terület egy kisebb része is elegendő a fizetőképes kereslet kielégítésére. Ha a másik részt is művelnék, túltermelés támadna, és nagyon is jól kiszámítható gazdasági-társadalmi bajok ütnék fel fejüket ezen észak-atlanti világban, azaz Bolygónk azon részében, ahol a jóllakott emberek élnek. Szomália és nem-Szomália, avagy közel kétmilliárd embertársunk kiált, sír, *halálhörög*: éhen halunk! Mit tehetünk? Fizetni nem tudnak, parlagon hagyjuk tehát földjeinket, a színben tartjuk mezőgazdasági gépeinket. Pótcselekvésként gyűjtünk újból bélyeget a misszióknak? Amikor születtem, Badersdorf még Pöszöny volt. Elöttem a História c. folyóirat polszterje. Hátlapján statisztikai adatok a történelmi Magyarország utolsó évtizedeiről:

1. Tábla

(a számok ezerben; az (1) tényt számokat tartalmaz, a (2) csak százalékot jelöl, a (3) becsült adat.)

(1)	1880	%	1910	%	(2)	(3) 1920
magyar	6,404	46,6;	9,945	54,5;	+7,9	57,1 10,849 ezer
német	1,870	13,6;	1,903	10,4;	-3,2	9,3 1,767 "
román	2,403	17,5;	2,948	16,1;	-1,4	15,7 2,964 "
szlovák	1,855	13,5;	1,946	10,7;	-2,8	9,8 1,862 "
szerb	632	4,6;	462	2,5;	-1,0	3,3 627 "
horvát			195	1,1;		
vend	63	0,5;				
rutén	353	2,6;	464	2,5;	-0,1	2,5 475 "
egyéb	148	1,1;	404	2,2	+0,6	2,4 456 "
	13,729		18,265			19,000 "

A százalékmódosulások első pontja (1) mutatja, hogy Magyarországon (tehát a Horvát és Szlavón országhoz tartozó, a Dráva és a Száva közti vármegyéket nem számítva) hogyan változott 30 év alatt (1880 és 1910 között) a statisztikában feltüntetett %-arány. A (2) pont mutatja, hogy 1920-ra hogyan alakulhatott a %-arány (erről már nincs statisztikai adat), ha a harminc év alatt történő változásirányt megtartva az egyes csoportok 1910 és 1920 között annyit módosultak, mint amennyit átlagban tíz év alatt módosultak 1880 és 1910 között. E feltételezés mellett kapjuk a (3) pontban a csoportok 1920-ban feltételezhető, azaz a (2) %-arány szerinti megoszlását. A magyar csoport e negyven esztendő alatt (1880-1920) észlelhető nagyarányú növekedését (+10,5 %) a következő tényezők magyarázzák:

- a) az ország közel egy milliós zsidósága magyarnak vallotta magát (+5,26 %),
- b) az Amerikába kitántorgó másfél millióból fél millió volt magyar, egy milliónyit tették ki a többi etnikumok (+2,6%). A kettő együtt már +7,9 %. lehet. Az ezután említendő tényezőknek már csak 2,6 %-os növekedést kell magyarázniok.
- c) A többségi, jelen esetben a magyar, csoport javára történő természetes asszimiláció (felezzük a maradék 2,6 %-ot: 1,3%).
- d) S végül az a nem természetes asszimiláció, amely abból adódott, hogy a hatalom – Magyarországon – a magyarok kezében volt (1,3 %).

Nos, ha marad ez az állapot, azaz nem következik be Trianon, s az ország területén a népszaporodás 1990-ig megegyezik a ténylegessel, akkor a csoportok mai számaránya egészen más képet mutatna, mint amit mi és az utódállamok statisztikája mai helyzetnek tüntet fel. A vizsgált terület lakossága 1990-ig megmásfélszereződött, azaz kereken 28 millió ember él ma e területen, amely ma 9 különböző államhatalom alá tartozik: Szlovákia, Lengyelország, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Ausztria és

Magyarország). Az alábbi 2. tábla első rovatában szerepel az a becslésem, amely összeállítható lenne a szóbanforgó 9 állam statisztikai felmérései alapján, ha azok hozzáférhetőek lennének. A második rovatban találjuk azokat a számokat, amelyek akkor adódtak volna, ha marad az 1920. évre vonatkozóan feltételezett %-aránymegoszlás. S végül a harmadik rovatban találjuk azokat a feltételezett számokat, amelyek akkor adódnának 1990-re, ha a százalékmódosulási trend, amely 1880-tól 1920-ig mutatkozott, tovább folytatódott volna.

2. Tábla

(a számadatok ezrekben vannak megadva):

	(1)		(2)		(3)	
magyar	13,500	48,5 %	15,988	57,1 %	21,140	75,5 %
német	1,000	3,6	2,604	9,3	504	1,8
román	7,000	25,0	4,368	15,6	3,500	12,5
szlovák	3,500	12,5	2,744	9,8	952	3,4
szerb-hor.	1,500	5,4	924.	3,3	280	1,0
rutén	1,000	3,6	700.	2,4	1.008	3,6
	28 millió		28 millió		28 millió	

Akármennyire problematikus értékűek is a fenti rovatok, valamit kétségtelenné tehetnek: az egyes népcsoportok számának alakulását messzemenően befolyásolja, hogy melyik népcsoportnak a kezében van az államhatalom. Ennek következtében egyfelől Rákosi Jenő nem alap nélkül álmodozott a Kárpát-medence 20 millió magyarjáról, s az utódállamok uralkodó népcsoportjai is nem a semmi reményében munkálkodtak Trianon megteremtéséért. Abszolút számokban 2,5 ill. 7,5 millióval lenne ma több magyar Trianon nélkül a Kárpát-medencében. A románok s a szlávok együttes száma pedig 4, 3 ill. 7,7 millióval lenne kevesebb, ha nincs Trianon. De volt és lett Trianon. Ennek következménye, hogy a magyarok és németek együttes száma a 80 év alatt 12 helyett 14,5 millió lett (205-os növekedés), a románok és szlávok együttes száma pedig e 80 év alatt 6 millióról 13 millióra emelkedett (114 %-os növekedés).

Az evangélium szellemében senkit sem szabad megakadályozni a természetes asszimilációban, és senkit sem szabad megakadályozni abban, hogy megőrizhesse a maga népcsoportjához tartozását. E nem vitatható érvényű megállapításokhoz viszont hozzá kell raknunk azt a tényállást, hogy az evangéliumtól kevésbé befolyásolt államhatalma erőnek erejével kényszeríteni akarják a kisebbségi helyzetben lévő népcsoportokat, hogy maradjanak meg az adott államhatalmak keretében. Mindez úgy tartozik témánkhoz, hogy bármelyik államhatalom szent kötelességének tekinti határai megvédését, azaz bármelyik államhatalom mint szent kötelességet várja el állampolgáraitól, hogy azok a határok megvédéséért, esetleg kiterjesztéséért tömeggyilkosokká legyenek, amikor erre felszólítja őket a "haza".

Városmajor, 2003. november 24. (A Püski kiadványban nem szerepel)

Midőn a Szűz bepólyálja gyermekét, gyermekét,
örömeiben így kezdi el énekét, énekét:

Aludjál el gyönyörűségem, csuj-csuj-csuj, csuj-csuj-csuj
Méhemnek drága gyümölcse buj-buj-buj, buj-buj-buj.

Nem alhatok édesanyám, jaj-jaj-jaj, jaj-jaj-jaj,
mert költözött a szívembe baj-baj-baj...

Mi bajod van én Jézusom, Jézusom,

Mondd meg nekem, te anyádnak Krisztusom, Krisztusom.

Látod anyám, az egeket elhagytam, elhagytam,
és egy rongyos istállóba szállottam, szállottam.
Üdvözlégy Jézus, Pásztorok Pásztora, pásztora,
Mennynek és földnek teremő szent ura, szent ura.

Csuj-csuj-csuj, csuj-csuj-csuj, csuj, csuj, csuj, csuj-csuj-csuj
Méhemnek drága gyümölcse buj-buj-buj, buj-buj-buj.

Minden jó, ha a vége jó.

– Neked!

S neked nem? Mért mondod ezt?

– Herótom van a kincstári optimizmustól.

S az jelen esetben micsoda?

Igaz, hogy istálló – de ott az angyalok éneke, s a pásztorok dicsérete.

Igaz, hogy Golgota – de ott a feltámadás.

Igaz, hogy nincs tovább semmi lehetősége a folytatásra, s a mennybe kell menni – de elküldi maga helyet Jézus majd a Lelkét.

Igaz, hogy a tizenkettőből tizenegyet kivégeznek – de Isten nem szenvedheti el szentjeinek halálát, s jön a bosszúállás, s Jézus maga tapossa az Isten bosszúállásának vérsajtóját – ahogy a Jelenések könyve képzei Jézust a maga gyermekded optimizmusában, és Istent–Jézust tökéletesen félreértve, meghamisítva, az Újszövetségen belüli tévedés ezredik hatványán.

Igaz, hogy van három százados véres üldözés – de jön a nagykonstantini fordulat, s ennek erejében gyártunk ellenfeleinkből annyi vértanút, hogy az százszorta, ha nem ezerszerte több azoknál a vértanúknál, akiket közülünk öltek le.

Ez jó kis ünnepontás volt...Akkor szerinted talán ne is karácsonyoljunk?

– Azt nem mondtam. Én bigott katolikus keresztény vagyok. Én nem demitizálok. Én elmondom a krédót. Nem azok szerepében, akik úgy mondják azt el, mint akik lenyelték vele az egyedüli és egyetlen igazságot. Nem ebben a szerepben mondom el, hanem abban, hogy az embernek legyen valami vallása. Mert nincs ugyan térképünk a Teremtőről és nincs térképünk a távoli galaxisokról sem, de mégis szükségünk van valamiféle térképre. Olyanra, amelyet rajzolni tudunk. Én átölelem a krédómmal a Karácsonyt. Én elmondom, hogy – *ő egy Fiában, aki született Szűz Máriától.* Én átölelem s tudomásul veszem, hogy a mindentadó örök Isten még ezt is adta. Mit?

A Fiát,
és csecsemőként
és istállóba
és jászolba!

De nem vagyok hajlandó hasra esni a betlehemi éjszaka ténye előtt, mintha ezzel a születéssel valami is rendbe jött volna. S nem vagyok hajlandó mondani a – megbocsáss már! – link szövegedet: *Minden jó, ha a vége jó.*

Csak bele kell téged rakni a mosógépbe, amely kimossa belőled a pesszimizmust. Hát már karácsonykor is sajnálsz tőlünk egy önfeledt percet?

– Leginkább karácsonykor sajnálom nem töletek, hanem édes magunktól-mindnyájunktól az önfeledt percet. Miért? Csak azért, mert

*Látod anyám, az egeket elhagytam, elhagytam,
és egy rongyos istállóba szállottam, szállottam.*

S úgy folytatódik, hogy mire mentem a rongyos istállómmal. Akik törődtek velem, azok megaranyozták azt, s ezzel a betlehemi éjszaka egész üzenetét kiherélték: *S az új városban elrendelte Ilona / Hogy Jézuskának legyen arany jászola.* Az istálló nem aranyos, ott trágyaszag van. A jászol pedig kemény, nem puha, nem is puhafából csinálják. Akik pedig nem törődtek velem, dühösek lettek a papokra, hogy az istállómmal maszlagolják a szegényt, hogy fogadja csak el ő is a maga istállóját. És maszlagolják a papok a gazdagot is, hogy ő meg nyugodtan lakhatik palotában s ettől még jézuskázhatik is. Ha nagyon goromba akarnék lenni magunkhoz, akkor például azt mondanám, hogy mi is jézuskázunk papi asszisztenciával. Azért csak jézuskázunk, mert utána beülünk az autónkba, s nemcsak az autónkban, hanem odahaza is jó meleg van, s nincsen tárgyaillat.

Jól van. Nem bántalak tovább. De mondd már, mi a fenét csinálhatunk!?

– Ez így nem jó. Mért én mondjam meg? És mitől lennék én olyan okos, hogy megmondjam. Az Isten sem tudja. Ő is csak azt tudja, hogy elküldi a Fiát, aki tudni véli, hogy mit kell csinálni, s aztán mielőtt

bármilyen eredményre jutna, három év alatt kicsinálják a papok. Ki bizony, s mehet a mennybe, s küldheti a Lelket, aki megint nem okos, Nem lehet csak annyira okos, mint az Atya és a Fiú, mint ketten együtt, akiknek a Lelke.

Attól, hogy tudom mondani, hogy baj-baj-baj, meg jaj-jaj-jaj, nem tudom megmondani, hogy mit kell csinálni. Az egyes szám első személyteljességgel alkalmatlan a komolyabb kérdésekben. Jézus esetében is, meg máséban is. Az egyes szám nem szám, az Isten is háromság. Csak a többes szám a szám. Tudta ezt Karl Marx, amikor a Tőkét írta. Nem Kis Pistától kell elvenni a tulajdont ahhoz, hogy mindenkinek jusson valami. Hanem – mindenkiktől. Csak a mindenki képes az emberi világban olyasmit csinálni, hogy mindenkinek jó legyen. De nem akármit! Kedves Karl Marx, nem venni kell. Nem, mert arra haragszunk, aki venni próbál tőlünk valamit. Az Isten Országában nincs is olyan ige, hogy venni. Ott csak olyan van, hogy

*dolgozni,
adni meg
kapni.*

S ahol munka van, ott megtermeljük, amiből adni lehet, s ha lehet adni, akkor lehet kapni is. És venni nem lehet? Értelmetlen, ha egyszer az, ami van a tiéd, a tiétek. Elhízni te sem szeretnél, mert nem lennél csinos a nagy hasaddal.

S van még valami, ami nincsen Isten Országában. Mi az? Az, amit nem lehet megenni, mert kemény és ízetlen. A Pénz. Ez csak az Orzágon kívül van. Olyankor lehet hasznát venni, amikor kirándulunk az országon kívülre. Otthon használhatatlan. Nem adnak érte semmit. Se kaját, se ruhát, se könyvet, se tudományt.

Hát én azt hiszem, hogy te nagyon is okos vagy. Most kijöttél a farbával. Mégis csak megokosodtál jászoltól, istállótól, betlehem-i éjszakától. Hát ha ennyire azért mégis csak tudod, hogy mit kellene csinálni – dolgozni, adni, kapni –, akkor mondd már meg, hogy miért hagytuk elmúlni csak ezt a legutóbbi kétezer esztendő is. Hát ha azt is kitalálod, hogy a 2004. esztendőben megcsináljuk azt, amit az előző 2003-ban elmulasztottunk.

– A Vang-An-Si kétszázmillió kulija megadta a választ a kérdésed első felére. Azért nem kell a Vang-An-Si országa a kétszázmilliónak, mert: *Most remény sincs meggazdagodni!* De hát ezek kínaiak és kulik, nem magyarok meg keresztények. S most felelek a kérdésed második felére. Nem kínaiakat, nem kulikat gyűjtök, hanem keresztényeket és magyarokat. S valahogy kimódolom, hogy ezek hajlandók legyenek körülülni egy asztalt, s szóba állni a betlehem-i éjszaka üzenetével. Képesek-e azt mondani: *Betlehem ide, Betlehem oda, jó nekünk a világ úgy, ahogy eddig volt. Tőkével s Natoval, meg ami ezzel a kettővel együttjár. Kaifással, inkvizícióval, s a betlehem-i gyermek üzenetének semmibevevásával. Hát azt mondom neked, hogy nem lesznek képesek rá.*

Én pedig megmondom a Köllöd Marinak, hogy nem kell mosógépbe tennie, hogy kimossa belőled a pesszimizmust, mert alighanem te vagy a világ egyik legoptimistább embere. Hiába, ilyen az ember, ha fiatal.

Ki ma született, Üdvöztünk lett, hóp-csup-csup, hóp-csup-csup, Üdvöztünk lett.

Menjünk mi is hát, Betlehembe át, hóp... Betlehembe át.

Vigyünk a dudát meg a furulyát, hóp... meg a furulyát.

Ott majd dudálunk, sok jót kívánunk, hóp... sok jót kívánunk.

Majd megfelel ő az Isten előtt, hóp... az Isten előtt.

Aztán végtére Ámen a vége, hóp... **Ámen a vége.**

Városmajor, 2003. december 1.

Fatimai Hiszekegy.

Hiszek az egy Istenben. Hiszem, hogy nem volt soha kezdete, és nem lesz soha vége. Hiszem, hogy időtlenül létezik. Hiszem, hogy láthatatlanul és tapasztalhatatlanul létezik, és hogy nem olyan, mint a látható és tapasztalható világ. Hiszem, hogy nincsen létrehozó oka, mert időtlenül és anyagtalanul önmagától létezik, Ő az önmagában való Élet. És Tőle van minden, ami van. Élettelen és élő, és minden Tőle kapta a létezését. Ő a teremtő oka mindennek, ami van.

Hiszem: hogy az Isten, szeretet. Hiszem, hogy az Ő senkitől sem kapott, időtlenül

birtokolt élete - a szeretet élete. Hiszem, hogy az Ő élete a szeretet közösségi, családi élete. Hiszem, hogy az Isten időtlenül odaadja teljes önmagát. Hiszem, hogy aki odaadja önmagát, az, az Atya. Hiszem, hogy akinek odaadja önmagát, az a Fiú. Hiszem, hogy az, akit az Atya odaad, a Fiúnak, az a Lélek. Hiszem, hogy a mindent odaadás nem áll meg a Fiúnál. Hiszem, hogy az Atyától a Lelken keresztül ez a Lélekkel megajándékozott Fiú visszaadja teljes önmagát az Atyának.

Hiszem, hogy a Fiúévá lett Lélek eközben visszaáramlik az Atyához. Hiszem, hogy ebben az időtlen és szünetet nem ismerő áramlásban áll fenn az Isten szentháromságos élete. Hiszem, hogy ebben a szeretetkörforgásban kielégül az Isten adásigénye és kapásigénye is. Hiszem, hogy az Istennek ennek következtében nem hiányzik semmi. Hiszem, hogy így birtokolja az oszthatatlan létteljességet, az isteni mindent. Hiszem, hogy ebben a mindent adó közösségben az Isten mértéket nem ismerően boldog. Hiszem, hogy nem hajthatja semmi kényszer. Hiszem, hogy tökéletesen szabadon adja oda magát teljesen és mindenestől. Hiszem, hogy ennek semmi más oka nincsen, csak Ő, tehát csak az, hogy Ő ilyen. Csak az, hogy Ő maga a Szeretet. Hiszem, hogy nincs emberi szó, amely teljesebben tudná kifejezni, hogy mi Ő: a szeretet az Isten, és az Isten, - Szeretet.

Hiszem, hogy szeretetből hívta létre a nemlétből az embert, az emberiséget. Semmi másért nem teremtett meg bennünket, csak azért, hogy részesítsen bennünket a maga szeretetében, annak boldogságában. Mégpedig azon a minden emberi elképzelést meghaladó fokon, amely mértékben a teremtmény számára az egyáltalán lehetséges. Isten nekünk is mindent kíván adni, s a teremtmény annyit kaphat meg az Istentől, amennyinek a felvevására a teremtményi lét egyáltalán képes.

Hiszem, hogy a maga képére és hasonlatosságára teremtett meg minket. Szabadoknak teremtett meg bennünket azzal a lehetőséggel, hogy választgatjuk, és elutasíthatjuk Őt, választhatjuk a szeretetet, és elutasíthatjuk a szeretetet. Hiszem, hogy csak azért teremtett meg bennünket a bűnválasztás lehetőségével, mert különben nem tudnók választani Őt, a szeretetet, hiszen szabadság nélkül nincsen szeretet. Hiszem, hogy belénk lehelte a maga Lelkét, s ez a Lélek a lelkiismeretünkön keresztül meg nem szűnően szólít, hív bennünket a szeretetre, amíg csak el nem hallgattatjuk szavát.

Hiszem, hogy a földi lét minden szenvedése, a betegség, az ínség, a természet és az emberek felől jövő megpróbáltatások, mind csak arra vannak, hogy akármilyen nehéz sorsunkban is bizonyosságot tegyünk róla, hogy csak a szeretet életútját választjuk. Hiszem, hogy állhatatosságunkat Isten gazdagon jutalmazza.

Hiszem, hogy az Atya elküldötte hozzánk a Fiát. Hiszem, hogy a Fiú testet öltött és közöttünk élt. Hiszem, hogy azért jött el, hogy az ember számára hallható emberi nyelven elmagyarázza nekünk, hogy az Isten szeretet, és éppen ezért az embernek a szeretetre kell rátennie életét. Hiszem, hogy azért jött el, hogy megmagyarázza nekünk, hogy az Istenhez, a szeretethez akármilyen áron is hűségeseeknek kell maradnunk. Hiszem, hogy meghalt értünk, hogy a hűség feledhetetlen példáját mutassa nekünk. Hiszem, hogy a szeretetre tanítva és élénk élve azt, hathatós erővel megújította bennünk az Isten életét. Hiszem, hogy Jézus benne van azokban, akik szeretik őt. Hiszem, hogy benne vannak mindazok, akik, szeretik őt. Hiszem, hogy Jézus és az ember egymásban levése erőt ad az embernek a szeretetre.

Hiszem, hogy Jézus a halottak közül harmadnapon feltámadt. Hiszem, mert a tanítványok látták Őt s negyven napon keresztül tovább tanította őket az Isten Országá, a szeretet életének a titkaira. Hiszem, hogy negyven nap múltával visszament Atyjához, ahonnan jött. Hiszem,

hogy időtlen isteni élete nem szenvedett változást. Hiszem, hogy a Szentháromságélete hiánytalan volt az alatt a harminc-egynéhány esztendő alatt is, amíg a Szűztől szült testben itt, közöttünk élt.

Hiszek a Szűzanyában, akinek osztályrészül jutott az elképzelhető legnagyobb emberi, méltóság: a megtestesülésre magát elszánó Fiú édesanyja lehetett. Hiszek abban a talán tizenharmadik évében járó názáreti lányban, aki vállalta a világ szemében a legnagyobb csúfságot, a leányanyaságot is, de ezen az áron is igent mondott az Isten hívására. Hiszek ebben a leányban, aki, egészen rábízta magát az Istenre.

Hiszek abban, hogy a feltámadás kétségtelenre bizonyította Jézus minden szavát. Ezért hiszek abban, hogy a hit annyit jelent, hogy igaznak tartom Jézus minden szavát. Hiszek abban, hogy hinni annyit is jelent, hogy hűségesen odarendezem életem a jézusi tanításhoz, a szeretethez.

Hiszek Jézus szavának, s ezért hiszem, hogy életem egyetlen feladata, hogy visszaszeressem az engem Önmagát odaadva, Golgota-áron is megszerető Istent. Hiszek abban, hogy szeretnem kell az Istent. Átöelve őt minden képességgemmel. Nem úgy, mint tikkasztó nyárban a patak hús vizét, nem úgy, mint amikor az ember átöleli szerelmesét. Nem a hús és vér képességeivel, de azzal a maradéktalan értelmi-akarati-érzelmi hűséggel, amely barátot baráthoz fűz. Hiszem, hogy, Jézus barátjának akar engem, és hiszem, hogy nincs különb élethivatásom, minthogy egész életemmel igent mondjak erre a hívásra, és barátja legyék annak az Istennek, aki magamhoz hasonló emberként élt közöttünk, hogy megkönnyítse számomra e felkínált barátság elfogadását és teljesítését.

Hiszem, hogy csak akkor lehetek Jézus barátja, csak akkor szerethetem vissza az Istent, ha igyekszem Hozzá hasonlítani. Mindenekelőtt abban, hogy Ő mindenkit, minden embert szeret. Hiszem, hogy minden embert szeretnem kell. Hiszem, hogy nem tekinthetek senkit sem ellenségemnek. Hiszem, hogy nem lehet számomra egyetlen ember sem közömbös. Hiszem, hogy minden embert felebarátomnak kell tekintenem, az ellenségemet is. Hiszem, hogy nincs más hivatásom, minthogy minden embert, akivel csak találkozom testvéremmé tegyek, - a szeretetben.

Hiszem, hogy aki szeret, az ad. Hiszem, hogy élethivatásom az adás. Életemben minden egyéb csak foglalkozás lehet, de a hivatásom: az adás. Azt kell adnom, amim van: jó szót, mosolyt, pénzt, időt. Mindazt, amit munkával-szeretettel megszereztem. Hiszem, hogy adnom kell annak, aki kér, Hiszem, hogy adnom kell annak, akit testi vagy lelki ínségben találok: kéretlenül is. Hiszem, hogy adásaimnak nincs felső határa. Hiszem, hogy az adásban nincs elég, csak még tovább. Hiszem, hogy mindent adásra teremtett meg az Isten, aki Maga a Mindent adás. Hiszem, hogy szegénnyé kell tennem magam felebarátaimért, hogy testvérüknek tekinthessenek.

Hiszem, hogy azt is szeretnem kell, aki bánt. Hiszem, hogy nem szeretem azt, akit visszabántok. Hiszem, hogy ki kell törölnöm szótáramból ezt a szót: jog. Hiszem, hogy nem az a hivatásom, hogy megbüntessem a bűnösöket. Sem a rám támadókat, sem a másokra támadókat. Hiszem, hogy a bántásokat csak a mindent eltűréssel lehet kevesbíteni az emberiség életében. Hiszem, hogy a Golgota vállalásával is példát adott nekem Krisztus. Hiszem, hogy vállalnom kell a magamat meg nem védés következményét: az üldözöttséget is.

Hiszem, hogy aki szeret, az szolgál. Hiszem, hogy nekem is vissza kell utasítanom a

pusztai Kísértőt. Hiszem, hogy nekem is el kell menekülnöm azok elől, akik "királlyá" akarnak tenni engem. Hiszem, hogy nekem is közembernek kell lennem, mint a názáreti Ácsnak, mint a fizetés nélküli Vándortanítónak. Hiszem, hogy csak akkor tudok szolgálni, ha nem uralkodom. Hiszem, hogy csak akkor tudok csak adni és sohasem venni, ha kisember vagyok. Hiszem, hogy csak akkor tudok csak simogatni, és sohasem ütni, ha a társadalom kicsinyei között vagyok. Hiszem, hogy Isten csak akkor tud barátjává választani, ha olyan kicsiny vagyok, mint ama názáreti ismeretlen falusi kislány. Hiszem, hogy vállalom kell a jézusi szolgálat feltételét: a társadalmi kicsinységet és az alulértékelést.

*(Hiszem, hogy, akit nekem az Isten élettársul rendelt, mindenki előtt kell szeretnem. Hiszem, hogy csak olyat rendelt nekem, aki velem együtt akarja járni a jézusi szeretet útját. Hiszem, hogy az Istent ölelem át, amikor őt ölelem. Hiszem, hogy kettőnk szeretetkapcsolatát a maga szentháromságos szeretetélete boldogító földi másának akarta számomra. Hiszem, hogy a gyermek, a népes család életbe hívása és Istennek nevelése az én első és legalapvetőbb feladatom élethivatásomnak, a szeretetnek a gyakorlásában elválaszthatatlanul egy ez a család, a hitvesi szeretettel. Csak így lehet kedves az Istennek az ölelés: csak ha termékeny a szeretet.) A *Püski kiadványban nem szerepel.*

Hiszem, hogy az Isten munkára teremtette az embert. Hiszem, hogy nekem is el kell végezni a magamét annak érdekében, hogy megtermelődjék, és szolgáltatódjék az, amire embertársaimnak, magamnak is szükségünk van.

Hiszem, hogy a családi életet is, munkát és munkahelyet is fel kell használnom arra, hogy növekedjék Jézus vetése. Hiszem, hogy az a hivatásom, hogy megszülessék a földön Isten Országai. Hiszem, hogy a Jézus szeretetében egybe kell kapcsolódnia minden osztálynak és nemzetnek. Hiszem, hogy *e* kell tünnie mindannak, ami akadályozza hogy az emberek testvérek lehessenek. Hiszem, hogy építeni kell a Szeretet Országát. Hiszem, hogy az emberi élet mindent egybefoglaló hivatása: elvezetni mindenkit Krisztushoz, Hiszem, hogy túl a családon és munkán, - ez az én felelősségem is.

Hiszek a Lélekben aki vezeti Jézus itt hagyott művét, az Egyházat. Hiszek az Egyházban, amelynek Krisztushoz kell vezetnie az emberiséget. Hiszek a Sziklában, aki Krisztus akarataiból az idők végezetéig rendező személye annak, hogy megújuljon a Föld színe. Hiszek a szentségekben. Hiszek a keresztségben és a bérnálásban, amely újra és újra lepecsételi a hívót, a Krisztus útján járni akarót Isten számára. Hiszek, a bűnbánat szentségében, mert az Isten minden bűnbánónak megbocsát, és mert emberi szóval is hallani akarom testvérem ajkáról az isteni megbocsátás szavát. Hiszek az Oltáriszentségben, amely táplálja bennem a szeretetet, a bennem lévő krisztusi életet. Hiszem, hogy a házasság és az egyházrend szentsége erőt ad, hogy abban, amit választottam végig kitartsak. Hiszem, hogy a nagybetegek szentsége megerősít földi életutam *utolsó* órájában.

Hiszek a békében, amelyet Isten mindig megad azoknak, akik az Ő útján járnak. Hiszek a Jézus békéjében, amely el nem hagyja az embert kísértésben, betegségben, börtönben, sőt a Krisztusért vállalt halál előtti órában sem. Hiszek Jézus ügyének történelmi diadalában, hogy valósulni fog a történelmi jövőben az, amit megígért: vetése növekedni fog, kovásza megkeleszti ezt a világot, a mustármag fává nő és lombot ereszt, és nem lesz lobogó, amely magasabban szállna a jézusnál. Hiszek a történelmi diadal ma is tapasztalható jelében: hogy százannyi testvérem és nővérem lehet, ha le tudok mondani a csak magamra gondolásról, ha másokért akarok élni.

És hiszek az imádságban amely erőt ad a szeretetre, és megnöveli karom erejét. Hiszek az imádságban, amely elér oda is, ahová nem tudok eljutni. Mindazokhoz, akiket szeretek, s akikért megteszem, - vagy megtenném, ha tehetném,- mindazt, ami a szeretetemből telik. Hiszek az imádságban, amely a szeretet láthatatlan sugárzásával egyetlen fényerőtérre teszi a világot, amelynek világosságában Jézus felé találhatnak, akik még a sötétben bolyonganak.

És hiszek a találkozásban. Abban a találkozásban, amelyért Isten a világot teremtette, amelyért a Fiú eljött közénk, amelyért a Lélek lakást vett bennünk és vezeti Isten népét, az Egyházat. Hiszek a találkozásban az örök lakóhelyen. A találkozásban az Örök Szeretettel, amikor is megmutatja majd magát nekem úgy, ahogy van. Hiszek az örök Lakomában, amelyen a Fiú a lakoma, és a Fiú a felszolgáló. Hiszek a kielégülésben, az emberi szív nyugtalanságának megszűntében, a boldog beteljesülésben. Hiszek a találkozásban az első és *utolsó* emberrel, mindazokkal, akik nem zárták el magukat a hívástól, akik a múltban, jelenben és jövőben járják az utat, amelyet a Lélek sugall, s amelyet a Fiú elibénk élt.

Hiszek a Szeretet erejében, Hiszek a Szeretet diadalában. Hiszek a boldogságban, amelyet egyedül a Szeretet adhat az embernek ebben, és az eljövendő világban. Ámen.

Alsószentiván, 1972 - Egy háromnapos magán-lelkigyakorlat terméke.

Városmajor, 2003, december 15.

Kedves Gyurka bácsi! Engedd meg, hogy tegezve írjak, mert mi már ismerjük egymást, és annak idején megengedted ezt nekem. Maca vagyok a s...-i közösségből (mindenki csak így Macának ismer). Először is szeretnék kívánni Neked nagyon boldog karácsonyt és még sok-sok új esztendőt! Most ezt a szép ünnepi alkalmat ragadtam meg, hogy írjak Neked, Gyurka bácsi.

Már egy éve fogalmazom a levelet, de csak most volt bátorságom írni. Azért is mert sok rossz (vagy bűn) nyomja a szívemet. Egyike vagyok azoknak, akik annak idején 1990-ben leköltöztünk Kisszőlőre. Aztán a három házasságból ketten elváltunk, csak az Erikák maradtak együtt. Velük még most is tartom a kapcsolatot. Nyáron itt volt Fertődön Erika és elmesélte, hogy jártál náluk Mohácson, aztán nemsokára olvastam erről a Naplóban is. Akkor kicsordult a könnyem, mert még most is fáj, hogy vége lett. De azt hiszem, én vagyok az egyetlen, aki ezzel így van. Nem sok szépet és jót tudok írni magamról, csak azért írok, hogy tudd, hogy létezem és nap-nap után olvasom a Naplót, és felkavar a szívem mélyéig. Tartson meg a Jóisten sokáig, mert ezek az írások tartják bennem a lelket. Nem is tudom, mi lenne velem ezek nélkül az írások nélkül.

Lehet, hogy nagyon naív ez a levél, csak szerettem volna, ha tudod, hogy innen Fertődről is van valaki, aki sok szeretettel gondol Rád, megköszönve Istennek, hogy létezel. Isten áldjon meg! Maca

Kedves Maca! Ha drótpostán jött volna a levél, azonnal olvashatnád a választ. Még nem tudom, hogy mit tartogat nekem ez a karácsony, de ha semmit sem tartogatna már, ez a csúcs, ez a te leveled. Ott voltam a kisszőlősi házatokban tízegynehány esztendővel ezelőtt, s annyi képem van rólad, hogy olyan gömbölyű barna vagy, s bajmóldol egy gyermekkel. Hát persze, hogy tegeződünk. Akivel magázódunk az olyan élőlény, akivel még nem vagyunk közösségben. Tavaly decemberben Bindes Feri bácsinál *nyaraltam*, s kimentem Csiziékhez is, hogyan nem szóltak Neked?

Azért csúcs, amit írtál, mert nem überel Téged még a tiszaujvárosi Erika sem, aki pedig rendre nagyon gyönyörű leveleket drótpostázik nekem. De azok tiszai levelek, a tiéd pedig fertődi (levél és nem levelek), s csak attól félek, hogy marad az egyes szám, pedig nagyon érdekelne, mi minden *hat le így szorítva kebledre* – ahogy Kossuth apánk fogalmazná.

Aztán aki ilyen levelet tud írni, az nem lehet ám olyan rossz, mint amilyennek mondod. S ha van is az életünkben egy és más, ami rossz, azt úgy elsöprik az ilyen örömközlő levelek, mintha semmi sem lett volna takarítani való. Hült helye maradt annak. A tékozló fiú el sem mondhatja a szövegét, már öltöztetik, húzzák a gyűrűt az ujjára, s ölik a hízott borjút. A tékozló lányokkal sincs másképpen. (Csak azoknak még kibodorítják a hajukat is.)

Ha meg Neked fáj, ami abba maradt Kisszőlősen, akkor meg különösen is írj, mert nekem meg úgy fáj, hogy nem tudok meghalni. Addig nem tudok meghalni, amíg nem lesz valami abból, ami akkor és ott nem sikerült. Nem akarlak búsítani, de eddigelé még másutt sem sikerült. Erikaékban reménykedem még, bár ezt nem árultam el nekik, csak csalogattam le őket mind a hetüket nyaralni Óbudavárra. Eddigelé még erősen ellenállnak csábításaimnak. Nem adják meg ők sem könnyen magukat. (Mintha hasonlítanának ránk!)

Csak egyet árulj még el: miként jutsz Naplóhoz, mert én nem küldtem még Fertődre, hát akkor ki? Hoppá! Van valaki, aki volt már nálam Budaváriban lelkigyakorlaton, azt hiszem, Fertődről, s ő járogat Inárcsra, ahol kapható a Napló. Nevét meg nem mondom a tisztes férfiúnak, de előttem van az alakja. Őrá gyanakszom.

Más levelem majd több lesz és vidám – írta öccsének Petőfi, én csak azzal zárom a levelem, hogy régen írtam ilyen jóízűt. Ölel Gyurka bácsi

44. Tavaszra még hiába vágyakozó napló

2003. december 16. – 2004. január 9.

Városmajor, 2003. december 16.

Éva nénitől szentmisében búcsúztunk el december 6-án, s a szentmise végén megáldottuk az oltár elé tett hamvait is. Egyszerű volt ennek a szertartása, s csak azért örökítem itt meg, mert eddig nem temettünk még senkit sem a Hűségimánkkal. Ezzel az imával így alakult a misevégi temetési szertartás:

Testvéreim, itt vannak a hamvai. Álljatok fel, s vegyünk végső búcsút testvérünkötől, aki a szent keresztségben az Éva nevet kapta. Egy percet imádkozzunk érte – csendben! Ezután háromszor meghintem a hamvakat szentelt vízzel: *Emlékeztessen a szenteltvíz keresztségünkre és Krisztusra, aki szenvedésével és feltámadásával előttünk járt, hogy elkészítse az örök lakóhelyet számunkra!* Most pedig imádkozzunk testvérünkért – közösen is! Mondjuk el a szavakat, amelyekre Jézus tanított minket: **Miatyánk**, ki vagy a mennyekben...

Urunk, Istenünk, ölelő jószágodba ajánljuk testvérünket, hogy amiként a világban élve a szemünk előtt tette, meghalva is neked éljen. Emberi gyarlóságból elkövetett bűneire ne emlékezz többé, ahogyan mi is elfeledjük azokat. Töröld el vétkeid jószágosan, Krisztus a mi Urunk által!

ÉVA TESTVÉRÜNK, PORBÓL LETTÉL ÉS VISSZATÉRSZ A PORBA, DE ISTEN FELTÁMASZT TÉGED AZ UTOLSÓ NAPON. BÉKE VELED!

Most pedig mondjuk el azt az imát, amellyel Istenünk, te megpróbáltál az elmúlt fél-században egybeszeretni minket... s amellyel mi is próbáltunk egy kicsit szeretni Téged:

Istenem, Te vagy a Szeretet.

A Magad képére teremtettél engem, és meghívtál isteni szereteted életébe.

Nincs más vágyam, csak az, hogy a Tied legyek.

Értelmem Téged keres, akaratom Feléd siet, szívem Neked örül.

Atyám, köszönöm az életet és a szabadságot,

s hogy odaadtad értem Egyszülött Fiadat.

Jézusom, köszönöm a szeretet tanítását, s hogy odaadtad értem az életedet.

Szentlélek Úristen, köszönöm az Élet lehelletét,

s hogy szívemet templomoddá tetted.

Szeretetedre életem minden órájában a szeretet legyen a válaszom.

Én is szüntelenül csak adni akarok, Istenem.

Tanításod alakítsa át gondolkodásomat, gondolkodásom pedig az életemet.

Mindenkinek mindene akarok lenni.

Örömöm csak az legyen, hogy szolgálhatok.

Senkit sem bántva, vissza sem bántva,

bocsánatot kérve és megbocsátva keresem a Te békédet.

Békédet és örömet szívemben megőrzöm akkor is,

ha a szolgálat kicsivé, az adás szegénnyé,

a szelídség üldözötté tesz – miként Téged, Jézusom.

Fogadom, hogy hűséges leszek Hozzád egészen a halálig.

Veled kezdem és zárom minden napom.

Testeddel és Véreddel táplálom a Tőled kapott isteni életet.

Nem állok meg az Úton soha, a mércét egyre magasabbra teszem.

Minden este eléd állok Uram, és számon kérem magamtól:

adtam-e időt, pénzt, szeretetet; eleget adtam-e, többet adtam-e mint tegnap?

Ígérem, hogy hűséges leszek Egyházadhoz.

Tőle kaptam mindent: általa ismertelek meg Téged, Jézusom.

Mindig a Te arcodat keresem benne, és egész életemet szolgálatára szentelem.
Szavaimmal, apostoli életemmel úgy akarlak képviselni,
hogy embertársaim eleven tagjai legyenek a Testnek, melynek Te vagy a feje.

Nem akarom vezető nélkül járni Utadat,
hogy míg másoknak hirdetem az Örömhírt, magam el ne vesszek.
Nem akarom becsapni magamat,
rábízom tehát törekvéseim ellenőrzését egy testvéremre,
hogy ne engedjen megállni, visszacsúszni vagy letérni az Útról.

Tanúságot akarok tenni Rólad, Jézusom. Családom legyen a szeretet otthona.

Munkahelyemen és bárhol másutt legyek jel,

hogy Rád ismerjenek rólam az emberek.

Te magad köré gyűjtötted a Tizenkettőt,

én is egész szívvel testvére akarok lenni azoknak,

akikkel együtt küzdök Országod megvalósításáért.

Ígérem, hogy őket sem jóban, sem rosszban el nem hagyom.

Segítségükkel akarom olyanná formálni magamat,

amilyennek Te szeretnél engem, Jézusom.

Hűséges maradok a közösséghez,

hogy mindig hűséges lehessek Hozzád

és így eljussak a Szentháromság szeretetközösségébe. Ámen.

Ezután elénekeltük még a bokrhimnuszt is, amelyet már nem írok ide, mert alighanem mindenki ismeri. Úgy kezdődik, hogy *Megkötöm magamat Isten kötelével...*

Városmajor, 2003. december 18.

Kellett egy másik karácsonyi elmélkedést is csinálnom. Mért kellett? Mert Adyligeten 21-én este is misézem, és 24-én éjfélkor is. 21-én elmondom azt, amit novemberben kellett megírnom, hogy a december elején már a nyomdából kijövő *Koinóniában* legyen valami, ami Jézus születéséről beszél. 24-én éjfélkor pedig azt mondom el, ami már karácsonyra készülődőn érett meg a lelkemben a születés ünnepére.

Ezt az idei második karácsonyi elmélkedésemet bevezeti egy ének, melynek eredetével nem vagyok tisztában. Népi-e vagy nem népi? Hogy hol hallottam, kitől tanultam, nem is emlékszem rá. Kottáját se láttam még, de feledhetetlen a dallama, s ez egy kicsit arra indít, hogy azt gondoljam: legalább a dallama népi, ha a szövege talán nem is. Ámbátor a szövege is olyan, hogy Thaly Kálmánnak is díszére válnék, ha nem is kuruc, de népi jámborság íze. Így szól. Csak a szöveg, mert a kottáját csak gondolni tudom melléje:

Midőn a Szűz bepólyálja gyermekét, gyermekét,

örömeben így kezdi el énekét, énekét:

Aludjál el gyönyörűségem, csuj-csuj-csuj, csuj-csuj-csuj,

Méhemnek drága gyümölcse buj-buj-buj, buj-buj-buj.

Nem alhatok édesanyám, jaj-jaj-jaj, jaj-jaj-jaj, jaj-jaj-jaj,

mert költözött a szívembe baj-baj-baj, baj-baj-baj.

Mi bajod van én Jézusom, Jézusom, Jézusom,

Mondd meg nékem, te anyádnak Krisztusom, Krisztusom.

Látod anyám, az egeket elhagytam, elhagytam,

és egy rongyos istállóba szállottam, szállottam.

Üdvözlégy Jézus, pásztorok pásztora, pásztora,

Mennynek és földnek teremő szent ura, szent ura.

Csuj-csuj-csuj, csuj-csuj-csuj, csuj, csuj, csuj

Méhemnek drága gyümölcse buj-buj-buj, buj-buj-buj.

(Szerző: ???)

– Jaj, baj? Avagy minden rendben?

Minden jó, ha a vége jó!

– Neked!

S neked nem? Mért mondod ezt?

– Herótom van a kincstári optimizmustól.

S az jelen esetben micsoda?

– Igaz, hogy istálló – de ott az angyalok éneke, s a pásztorok dicsérete.

Igaz, hogy Golgota – de ott a feltámadás.

Igaz, hogy nincs tovább semmi lehetősége a folytatásra, s a mennybe kell menni – de elküldi Jézus maga helyett majd a Lelkét.

Igaz, hogy a tizenkettőből tizenegyet kivégeznek – de Isten nem szenvedheti el szentjeinek halálát, s jön a bosszúállás, s Jézus maga tapossa az Isten bosszúállásának vérsajtóját – ahogy a Jelenések könyve képzeletben Jézust a maga gyermekded optimizmusában, és Istent–Jézust tökéletesen félreértve, meghamisítva, az Újszövetségben belüli tévedés ezredik hatványán.

Igaz, hogy van három százados véres üldözés – de jön a nagykonstantíni fordulat, s ennek erejében gyártunk ellenfeleinkből annyi vértanút, hogy az százszorta, ha nem ezerszerre több a mieinknél, akiket közülünk öltek le.

No, ez jó kis ünnepprontás volt most... Akkor szerinted talán ne is karácsonyoljunk?

– Azt nem mondtam. Én bigott katolikus keresztény vagyok. Én nem demitizálok

(= mítosz nélkülivé teszem a vallásomat). Én elmondom a krédót. Nem azok szerepében, akik úgy mondják azt el, mint akik lenyelték vele az egyedüli és egyetlen igazságot. Nem ebben a szerepben mondom el, hanem abban, hogy ha akarjuk, ha nem, de mindenképpen van valami vallásunk. Mert nincs ugyan térképünk a Teremtőről, és nincs térképünk a távoli galaxisokról sem, de mégis szükségünk van valamiféle térképre. Olyanra, amelyet rajzolni tudunk. Mivel kereszténynek születtem, átölelem a krédómmal a Karácsonyt. Én elmondom, hogy *Hiszek ő egy Fiában, aki született Szűz Máriától*. Én átölelem s tudomásul veszem, hogy a mindentadó örök Isten még ezt is adta. Mit?

A Fiát... és csecsemőként... és istállóba... és jászolba!

De nem vagyok hajlandó hasra esni a betlehemi éjszaka ténye előtt, mintha ezzel a születéssel valami is rendbe jött volna. S nem vagyok hajlandó mondani a – megbocsáss már! – link szövegedet: Minden jó, ha a vége jó.

Csak bele kell téged rakni a mosógépbe, amely kimossa belőled a pesszimizmust. Hát már karácsonykor is sajnálsz tőlünk egy önfeledt percet?

– Leginkább karácsonykor sajnálom, nem töletek, hanem édes magunktól-mindnyájunktól az önfeledt percet. Miért? Csak azért, mert *Látod anyám, az egeket elhagytam, elhagytam, és egy rongyos istállóba szállottam, szállottam...* S azzal folytatódhatnék a siralom, hogy mire mentem a rongyos istállómmal. Akik törődtek velem, azok megaranyozták azt, s ezzel a betlehemi éjszaka egész üzenetét kiherélték:

S az új városban elrendelte Ilona

Hogy Jézuskának legyen aranyból a jászola.

(Horváth Béla, A megváltó üzenet – 1959)

Az istálló nem aranyos, ott trágyaszag van. A jászol pedig kemény, nem puha; nem is puhafából csinálják. Akik pedig nem törődtek velem, azok dühösek lettek a papokra, hogy az istállómmal maszlagolják a szegényt, hogy fogadja csak el ő is a maga istállóját. És maszlagolják a papok a gazdagot is, hogy nyugodtan lakhatik palotában, s ettől még jézuskázhatnak is. Ha nagyon goromba akarnék lenni magunkhoz, akkor például azt mondanám, hogy mi is jézuskázunk most, ha nem is főpapi, de papi asszisztenciával, velem. Azért csak jézuskázunk, mert utána beülünk az autónkba, s nemcsak az autónkban, hanem odahaza is jó meleg van; és nincsen se itt, se ott trágya-illat.

Jól van. Nem bántalak tovább. De mondd már, mi a fenét csinálhatunk!?

– Ez így nem jó. Mért én mondjam meg? És mitől lennék olyan okos, hogy megmondjam. Az Isten sem tudja. Ő is csak azt tudja, hogy elküldi a Fiát, aki tudni véli, hogy mit kell csinálni. S aztán mielőtt bármi eredményre jutna, három év alatt kicsinálják a papok. Ki bizony, s mehet a mennybe, s küldheti a Lelket, aki megint nem okos. Nem bizony, mert csak annyira lehet okos, mint az Atya és a Fiú, ők ketten együtt, akiknek a Lelke.

Attól, hogy tudom mondani, hogy baj-baj-baj, meg jaj-jaj-jaj, nem tudom megmondani, hogy mit kell csinálni. Az egyes szám első személy teljességgel alkalmatlan a komolyabb kérdésekben. Jézus esetében is, meg máséban is. Az egyes szám nem szám, az Isten is háromság. Csak a többes szám a szám. Tudta ezt Karl Marx, amikor a Tőkét írta. Nem Kis Pistától kell elvenni a tulajdont ahhoz, hogy mindenkinek jusson valami. Hanem – mindenkitől. Csak a mindenki képes az emberi világban olyasmit csinálni, hogy mindenkinek jó legyen. De nem akármit! Nem akármit, kedves demokratikus átalakulás! És nem akármit kedves Karl Marx! Mert nem elvenni kell!!!

Nem, mert arra haragszunk, aki venni próbál tőlünk valamit. Az Isten Országában nincs is olyan ige, hogy venni. Ott csak olyan van, hogy *dolgozni, adni, kapni*.

S ahol munka van, ott megtermeljük, amiből adni lehet, s ha lehet adni, akkor lehet kapni is. És elvenni nem lehet? Nem! Az értelmetlen, ha egyszer az, ami van a tiéd, a tiétek. Vehetsz a tálból..., de elhízni talán te sem szeretnél, mert nem lennél csinos... S van még valami, ami nincsen Isten Országában. Mi az? Az, amit nem lehet megenni, megrágni, mert kemény és ízetlen. A Pénz. Ez csak Országon kívüli érték. Olyankor lehet hasznát venni, amikor kirándulunk az Országon kívülre, ahol van még olyan, ami nem a tiéd. De otthon, ahol minden a tiéd és minden az enyém, mert minden a miénk, ott tökéletesen használhatatlan. Nem adnak érte semmit. Se kaját, se ruhát, se könyvet, se tudományt. Akkor meg minek?

Hát én azt hiszem, hogy te nagyon is okos vagy. Most kijöttél a farbával. Mégis csak megokosodtál – jászoltól, istállótól, betlehemi éjszakától. Hát ha ennyire azért mégis csak tudod, hogy mit kellene csinálni – dolgozni, adni, kapni –, akkor mondd már meg, hogy mért hagytuk elmúlni csak ezt a legutóbbi kétezer esztendő a tudományod nélkül? Hát ha azt is kitalálsz, hogy a 2004. esztendőben megcsináljuk, amit az előző 2003-ban elmulasztottunk.

– A Vang-An-Si kétszázmillió kulija megadta a választ a kérdésed első felére. Azért nem kell a Vang-An-Si országa a kétszázmilliónak, mert az ő csinálta országban *re-mény sincs meggazdagodni!* De hát ezek kínaiak és kulik, nem magyarok meg keresztények. Ezzel szemben mi Jézus tanítványai vagyunk, s ennek következtében tudjuk, hogy mivel jár, ha gazdagabbak akarnánk lenni egymásnál, s nem együtt, közösen meg gazdagodni-tollasodni. Tudjuk, hogy ez világháborúval jár!!!

S most felelek a kérdésed második felére. Nem kínaiakat, nem kulikat gyűjtök, hanem keresztényeket és magyarokat. S valahogy kimódolom, hogy ezek hajlandók legyenek körülülni egy asztalt, s szóba állni a betlehemi éjszaka üzenetével. Leültetem s megkérdem tőlük: Képesek vagytok-e ezt mondani: Betlehem ide, Betlehem oda, jó nekünk a világ úgy, ahogy eddig volt. Tőkével s NATOval, meg ami ezzel a kettővel együttjár. Kaifással, inkvizícióval, s a betlehemi gyermek üzenetének semmibevevásával. És reménykedem ebben a keresztény és magyar népben, hogy nem képesek belenyugodni abba, ami van.

Én pedig megmondom Marinak, hogy nem kell mosógépbe raknia, hogy kimossa belőled a pesszimizmust. Alighanem te vagy a világ egyik, ha nem a legoptimistább embere. Hiába, ilyen az ember, amíg meg nem öregszik. Ne is öregedjél meg! Ráérsz még arra.

Ki ma született, Üdvöztőnk lett,

Hóp-csup-csup, hóp-csup-csup, Üdvöztőnk lett.

Menjünk mi is hát Betlehembe át, Hóp-csup-csup...

Vigyünk a dudát meg a furulyát, Hóp-csup-csup...

Ott majd dudálunk, sok jót kívánunk, Hóp-csup-csup...

Majd megfelel ő az Isten előtt, Hóp-csup-csup...

Aztán végtére Ámen a vége, Hóp-csup-csup...

(Hol s mikor jegyezték le e népi ihletésű szöveget – meg tán a cikk elején levőt is –, nem tudom, de örülnék, ha valaki tudná és közölné. Magam – '38 adventjén hallottam a piarista főiskolán.)

Városmajor, 2003. december 31.

Aki nem megy Szilveszterkor mulatni, ráér az új esztendő első napjára prédikációt készíteni. Írhatja még újév napján is, mert a Bokorportán a decemberi misén leszavaztak. Hogyan? Mivel? Én kulánsan, hogy kialudhassák magukat, felajánlottam a mise időpontjának a 11órát, mire ők azt mondták, hogy szilveszter után ők csak délután ötre használhatók. Így hát volt időm készülni az ünnepre, amely valamikor a **Circumcisio** nevet viselte. S ha ma másképpen is hívják, az evangélium szövege maradt a régi, és arról beszél, hogy a nyolcadik napon körülmetélték a Kisjézust.

Mert a gyereket a nyolcadik napon körül kell metélni. Mert a bubát, amint az anya el tud menni a templomba, – csíki nyelven – *meg kell önteni*. Ezek a vallási előírások működtek, és szigorúan működtek – háromezer és kétezer, vagy akárhány ezer esztendőn keresztül. Mindaddig, amíg nem jött a Bokor, s a nagy eszével fel nem fedezte, hogy a gyerekkeresztelés lehet jámbor szokás, vallási ceremónia, de Jézushoz aztán igazán semmi köze nincsen, mert a jézusi megkeresztelés feltétele a megkeresztelendőnek a hite. A csecsemő pedig tud sárgát meg zöldet csinálni, tud szopni meg sírni is, ha valami baja van, de hinni aztán nem tud semmiképpen sem. Mi következik ebből? Akkor ne is csináljunk semmi vallásosat, amikor olyan nagy ajándékot kapunk Istentől, mint a gyermek? Dehogyan! A következő közösségi szentmise során csináljunk valami szép befogadó liturgiát. Imádkozik benne az összes érintett, az édesanya, az édesapa, a nagyobb testvérek s az egybegyűlő közösség tagjai. Megköszönik őt.

Ez folyt a megvilágosodás utáni lelkes években. Még emlékszem a befogadó misékre. De már csak emlékszem – a Bokor jámbor és szép időire, pl. a Kaszap Atillát megköszönő misére. A negyedik nemzedékből még senkinek sem jutott eszébe befogadó misét kérni. Miért? Mondjam, hogy nem tudom? Talán mást kértek meg? Talán. A tény azonban alighanem ez: Nem öntjük meg a bubát – a Bokor elveinek megfelelően. S nem érünk rá közösségi misére meg befogadó liturgiára – a Bokor rendszerváltás utáni gyakorlatának megfelelően. Kell az idő másra, nem imádságra. Mire? Nem akarnám az új évet gorombáskodással kezdeni. Ezért csak annyit mondok, hogy nagy emmel (M) kezdődhetik a neve, aki nagyobb úr a mi életünkben is, mint az Isten. Ha arámul emlegetjük. De ha csak magyarul, akkor nagy pével (P) indul a szó.

Más. Az ember fiatalon negyvennyolcas; s ha benő a feje lágya, akkor meg hatvanhetes. Volt egy ilyen mondás a 19. század második felében. A magyarnak ritkán nő be a feje lágya. Mit takar ez a mondás? Hát azt, hogy ha fiatal, akkor meghallja, hogy *Sehonnai bitang ember, / Ki most, ha kell, halni nem mer*. Hát azt, hogy fiatalon meghallja, hogy *Ha még egyszer azt üzeni, mindnyájunknak el kell menni*. És azt, hogyha megvénül, s mégsem nő be a feje lágya, akkor is a negyvennyolcas pártra szavaz, nem a Deákéra. Nem baj, ha ennek az a következménye, hogy nemzetiségi vidékeken épül vasút, mert azok a Deák-pártra szavaznak. Semmi sem baj, de nem engedünk a negyvennyolcból, jóllehet Petőfi halott, Kossuth pedig Torinóból csak üzenget. Vannak az eszmék emberei, akik elmondhatják magukról: *nem leszek játéka semmiféle szélnek*. S most jön a mondás második fele: mert *ha fiatalon nem vagyok negyvennyolcas, akkor nincs szívem, ha meg megöregedve is negyvennyolcas maradok, akkor nincs eszem*.

Hát erről a legutóbbi állatfajról szóljon ma az ének! Kicsit messziről kezdeném. *Emlékezzünk régiokról, Szkítiából kijöttekről...* Árpád apja Álmos, Álmosé Ügyek. Sajnos a főtáltosaik nevét nem őrizte meg a nemzeti emlékezet. Nem, pedig holtbiztos, hogy a nemzeti

vállalkozások: honfoglalás, vagy csak kisebb kalandozások esetén ők szúrták le a fehér lovat Ukkont vagy Hadurat kérve, hogy segítse győzelemre eleinket. Árpád utódainak, Fajsznak, Taksonynak táltosai ugyancsak áldozzák a fehér lovat, de nevük nekik sem marad fenn. Miért? Mert Gézával–Vajkkal új idők jönnek, melyek nem kedveztek az előttük való idők egyháztörténeti kutatásainak. Keresztény éra következik, melyben nem fehérlovat áldoz a táltos, hanem szentmisét celebrál az esztergomi érsek, vagy a mártonhegyi apát. De ugyanolyan célra, mint amilyenre áldozta a lovat a táltos. Mit akarok ebből kihozni? Nem sokat, csak annyit, hogy valami töretlen a legutóbbi, mondjuk, kétezer esztendő magyar történelmében. Mi az? Hát – *a trón s az oltár szövetsége*.

Azaz, hogy volt egy említésre sem méltó pillanatnyi törés. A huszadik század közepén. Mindössze húsz évig tartott: a Vörös Hadsereg ideérkeztétől 1964. szeptember 14-ig. Valakik hősieskedtek e húsz évben, s ennek folytán megszakadt a régi s jól bevált szövetség. Pedig Rákosi nem akarta. Hívta is a Mindszenty nevű főáltost, hogy üljön le vele tárgyalni. De a táltos nem ment. A lengyel kolléga, Wisinszky, az ment. Un uomo tanto imprudente! – mondták is a magyar főáltosról egyes vatikáni hivatalnokok. (Kegyeletet sértek vele, ha lefordítom? *Egy ennyire nem-okos ember!* – Ennek az értesülésnek forrása: Kerkai Jenő SJ, Gyűjtő fogház, az 1956 előtti években.) Le kellett a Rákosi bácsinak sittelnie a magyar főáltost, különben a fejét veszik Rákosinak a Kremlben. Az általtosok egyrésze nem ítélte el a főáltost, sőt, kiállt mellette – ezek a negyvennyolcasok. Mentek is a sittre. Más táltosok igyekeztek csendben meghúzódní, vagy bátran felemelték szavukat a főáltos ellen. (Annyira szerették a békét, hogy béketáltosoknak is nevezték őket.) 1964 szeptemberében pedig a római legfőbb táltos keleti politikás mitugrásza idejön Pestre, s aláír egy papírost, hogy végre szent legyen a béke, s helyre álljon az örök törvény: *a kéz kezét ropogva ráz*.

Ekkor bődül el magában az egyik sittről kijött – politikához nem is sejtő, negyvennyolcas a köbön – általtos: *Hát kinek a katonája vagyok én?* Hét évig dolgozik a felelet elkészültén, s megállapítja, hogy Jézus istentelennek ítéli a trón és az oltár szövetségét, hiába ezer esztendő keresztény és több ezer esztendő pogány szenthagyomány e szövetség. Ennek pedig csak annyi lesz a következménye, hogy nemcsak Rákosi és utódjai nézik ellenségüknek őt és övét, a Bokrot, nemcsak a szövetségi hűségben a húsz év alatt is kitartó s most szent igazukban a legfelsőbb megerősítést is elnyerő béketáltosok tekintik féleszüeknek őket, hanem – ami sokkal jelentősebb – az erre a hűségre visszatérő összes táltosok is mind rájönnek, hogy a hősi póz – egyházárulás. Így van ez ma is, és egyelőre minden arra mutat, hogy még egy darabig holnap is így lesz.

Ebben az évben lesz 40 éve, hogy a pápa érvénytelenné nyilvánította a Mindszenty-féle húsz esztendőt. Hogy hitet tett arról, hogy az egyháznak – akármilyen is a rendszer – szüksége van államilag elfogadott püspökökre. Olyanokra, amilyenek vannak, s amilyenek a hatalomnak tetszenek. Az a húsz esztendő, meg a Bokor által még rárakott negyven, összesen hatvan esztendő – ez a negyvennyolc a javából. Észrevenni, hogy megváltoztak a körülmények, nem ma, hanem negyven esztendővel ezelőtt – az pedig a hatvanhét. A kérdés, hogy maradunk-e fiatalokként-éretlenekként negyvennyolcasok vagy öregesen-bölcsen megtérünk hatvanheteseknek?

A döntés meghozása előtt érdemes valamit tudatosítani. A táborunk az én megítélésem szerint 15 év óta folyamatosan és kitartóan fogy. Nem kicsit, hanem nagyon. Elkedvetlenedik. Nem tér vissza a trón-oltár-hűségre, hanem csak elmarad. A Bokorból is, a templomból is. Nem feltétlenül egészen, csak majdnem egészen marad el. S van, aki halkabban kezd citerázni a Bokorban, s szépen visszaóvakodik az elhagyott egyházi pozíciókba. Talán engem is így néznek valakik a Bokorban!

Tegnap délután beszélgettem valakivel, aki már nagyjából egészen elmaradt a Bokorból is, a templomból is. De azért azt, hogy én mit csinállok, azt még valamelyest figyeli. Ott volt az adyligeti éjféli misén is. Azt mondta, hogy arra a darázsra emlékeztetem, amelyik bekerült a

szobába, s újra és újra neki repül az ablaküvegnek. Befürödtem a Bokor népével (övele is), s tovább kísérletezem – és 85. évemben. Annak ellenére is, hogy ma már egészen más minőség hajlandó velem szóba állni, mint korábban. De még a régiekkel is befürödtem. Az újakkal sokkal hamarabb befürdök. Látom-e ezt világosan? S ha igen, akkor hogyan vagyok képes ezt tovább csinálni?

Újévi számvetésre van szükség. Mindannyiunknak. Nem tudom, s nem akarom megfejteni mások viselkedésének titkát. Hogy miért nem tud megnőni egyetlen kezdeményezésem/sünk sem? Csak a magam viselkedéséről tudok beszámolni. Én semmi másnak nem látom értelmét, mint amit csinálok. Se Erdőnél, se Orbánnál, se Csurkánál nem tudok jelentkezni. Bölcsek ők, nem is hívnak. Lehet, hogy a darázs vagyok. Én akkor is csak arra vagyok képes, amire. A jézusi negyvennyolcból nem tudok engedni. Jóllehet, ő fürdött be aztán igazán: már kétfélmilliárd a száma azoknak, akik megváltójuknak tekintik, s a legjobb lelkiismerettel gazdagodnak és verekednek. Eszükben sincs szóba állni az evangéliummal. A nevére hivatkozók lecserélték a tanítását az ellenkezőjére, és meglovagolták halálát, feltámadását. Nincs belső jogosultságom bármit is abbahagyni, amíg belém nem fojtják a szót. Akár ember, akár az Isten. Tehát amíg idejöttök, nem kaptok mást. Én nem hagyom abba. De ti idejöttök-e még holnap? Ha igen, akkor miért? S ha abbahagyjátok, akkor miért? Amen.

Ha pedig a válasz az volna, hogy: Nem hagyjuk abba, mert ugyanúgy nem hagyhatjuk abba, ahogyan te nem hagyhatod abba –, akkor a kérdés számotokra és számomra, mindannyiunk számára ez: mivel erősítjük hűségünket? Mivel tudjuk megfordítani a '89-ben elkezdődött fogyási folyamatot? A Bokor ment le már az 50-es években nullára, s a 60-as években újraéledt. Van olyan eszköz a kezünkben, hogy az elfogyás helyett a növekedés legyen a trendi? Van olyan, hogy *Ne félj, te kiseded nyáj!*

Városmajor, 2004. január 4.

Az előző években próbáltam megindokolni, miért mondja a mai napot a magyar nép *vízkeresztnek*, amikor a liturgiában se víz, se kereszt. Párját nem hallottam ennek az elnevezésnek. Az evangélium a három pogány mágusról szól, akik a csillag útmutatása nyomán találják Jézusra, s így Jézust megismeri a pogány világ is, azaz Jézus megjelenik nekik. Ezt a még görög nyelven beszélő egyház *epifániának*, megjelenésnek mondta. A zsidó Jézus megjelenik a nemzeteknek, a gojoknak, a nem-zsidóknak. Ezt a görög szót latinítják Epiphaniára, franciásítják-angolosítják Epiphanie-ra, vagy fordítják le Erscheinungra, az Úr megjelenésére. A zsidó pásztoroknak már korábban megjelent, mindjárt a születés éjszakáján – ez a *Nativitas* (görögül a Genesis), a születés ünnepe. Rendes népek a húsvétot a feltámadás ünnepének mondják, pl. *dimanche de la résurrection* – mondják a franciák. Mi pedig úgy emlegetjük, hogy ehetünk megint húst. A mai napról pedig úgy, hogy hagyományörző helyeken ilyenkor van házszentelés, a pap meghinti szentelt vízzel a hívek lakóhelyét (ez a VÍZ), s az ajtófélfára a Gáspár, Menyhért, Boldizsárt jelző **20+G+M+B+04** betűk közé krétával berajzolja a keresztet (ez a KERESZT), s ha a két szót összerakjuk, kijön belőle a vízkereszt. Nem írtam erről egy néprajzi tanszék számára sem doktori értekezést. Lehet, hogy nincs is így, ahogy mondom, de vénségemre sem tudtam kitalálni más magyarázatot, s amiket mások kitalálnak rá – én úgy gondolom – talán ennyit sem érnek.

Más. Vannak, akik a három mágus látogatását Jézusnál a mesék világába utalják. Legfőbb érvük, hogy nem lehet a látogatás megtörténtét bizonyítani. Sajnos, vagy nem sajnos, még sok minden mást sem lehet bizonyítani. Negyven esztendővel ezelőtt, amikor a KIO-hoz hozzáfogtam, Joseph Jeremias evangélikus egzegéta azt állította, hogy a Jézus ajkára adott szövegek közül egyetlen szóról biztos csak, hogy Jézus valóban mondta is azt. És ez az arám *abba* szó. Alighogy megírta ezt a tanulmányát, hamarosan megjelent három másik értekezés is, melyek azt gondolták igazolhatni, hogy az *abba* sem megy biztosan vissza Jézusra. Erre elhatároztam, hogy én úgy próbálom megrajzolni Jézus tanítását, hogy minden ajkára adott

szót készpénznek veszek. Így is elég furcsa rajzok születtek meg, mire végére értem a munkámnak.

Mindezt azért mondom csak, hogy én nem demitizálok. Engem nem érdekel az, hogy valami csak mese, mítosz és nem igazolható. Nekem elég az, hogy valaki nem akar hazudni. Elég, mert megtalálom benne a nekem valót. S mi a nekem való? Lássátok: *Heródes király hívtatta a főpapokat és a nép írástudóit... hol kell születnie a Messiásnak.* Ez a szöveg nem így folytatódik: A főpapok és írástudók pedig tudták, hogy mire készül Heródes, s mivel Isten emberei voltak, azt válaszolták a királynak, hogy ezer mérföldre, Dél-Jemenben, egy Vörös-tengeri falucskában, de a falu nevét nem találjuk szent könyveinkben. Nem így folytatódik a szövegünk, hanem úgy, hogy rendelkezésére állnak a királynak, s bizony részesei lesznek így ők is annak, hogy a király megöletett Betlehemben és annak egész környékén minden kétesztendő és ennél fiatalabb fiúgyermeket.

Az érdekek közösek. Izraelben is. Magyarországon is. Ha jön a tatár, a kalocsai érsek, Ugrin, a hadsereg főparancsnoka. Mi következik ebből? Csak az, hogy egy nép, a magyar nép sem, nem veheti fel a kereszténységet. A magyar nép nem keresztelkedhetik meg. Nem, mert a magyar népnek királya van, s ha jön a tatár, harcba fog szállni vele, s ha a magyar nép felvette a kereszténységet, akkor a magyar nép aprítani fogja a tatárt. E célra pedig keresztelkedni ugyan lehet, de e célra nem lehet Jézus tanítványává lenni. Keresztelkedni, meg Jézus tanítványának lenni két különböző dolog. Nem szabad összekeverni őket.

A trón és az oltár szövetsége szükségképpen. A pápa siránkozhat, amikor kitör egy-egy háború. De nem üzenheti meg a két fél körében tartózkodó keresztényeknek, a két ország állampolgárainak: *Tudjátok a dolgokat, Jézus Péterrel hüvelyébe dugatta a kardot. Aki szeret, az nem gyilkol.* Ilyesmit nem üzenhet, csak siránkozhat. Ezért mondom, hogy egy nép nem veheti fel a kereszténységet.

Új vallás alapítása nem segít. Hiába szakadtunk el a zsidóságtól, s lettünk keresztények. Ugyanazt csináltuk, amit ők csináltak, csinálnak. Mindig annyi gonoszságot, sátánit, amennyire erőnk volt és van. Egymás ellen is, mások ellen is. A vallásváltás nem segít az emberiség állapotán. Hiába szegezte ki 95 tételét Luther a wittenbergi dóm kapujára, jött a harmincéves háború, s *Európa minden városát porig égették keresztény katonák.* A Bokor hatvan éve alatt akadt olyan is, aki ateistává s egyetemi tanárrá lett, s akadt olyan is, aki tagja lett egy fundamentalista keresztény felekezetnek, amely semmiféle bibliakritikát nem tűr. Következmény: messze elkerüli valaha volt barátjait. Mivel a katolikus vallásban és kultúrában nevelkedtem, itt maradok, s itt képviselem azt, hogy nem lehet a trónnal szövetségben lenni, mert mi az oltáron az eucharisziát esszük és isszuk, azt a Jézust, aki osztozott és ölelt, nem pedig fosztogatott és ölt. S bízunk abban, hogy ezt lassan-lassan megértjük. S bízunk benne, hogy azért akadnak majd, akik csatlakoznak hozzánk. S bízunk benne, hogy Isten nem hiába teremtette meg a világot. Bízunk benne, hogy egyszer csak az Isten Országa lesz belőle. Amen.

Városmajor, 2004. január 5.

Kezd nagyon embertelen lenni az életem. Szaladok magam után. – Ugyan már, adj hálát Istennek, hogy ennyi mindent csinálhatsz, mozoghatsz, beszélsz. – Ez igaznak látszik, ezzel tisztában is vagyok, de ennek ellenére is azt érzem, amit érzek. Emberségesebbé teszem hát az életem. Legalább két hónapja nem voltam lent Budaváriban, mert mindig közbejött valami, ami miatt nem mehettem. Terinek mondom: kedd reggel 6,45-kor indul a buszunk a Népligetből. Hápog szegény. Végül megegyezünk: péntek délután a hévízi busszal hazajövünk, mert szombaton már délelőtt is, délután is csoporttalálkozója van.

Az emberséges élet azzal kezdődik, hogy öt órára kell beállítani az órát. Az csörög, csak feketekávé-ivás van, s a lakást hat óra előtt el kell hagyni. Nem szabad semmit sem itthon hagyni, háromnegyed hatra útrakésznek kell lenni. Az összes gyógyszerek, az összes *lent-is-*

kellenek írások-füzetek-brosúrák, folyóiratok a táskában. Ehhez az kell, hogy ne szóljon senki sem hozzám, mert különben nem működik a semmit-ki-nem-hagyó szolgálat. Végül is benyomjuk az üzenetrögzítő gombot, eloltunk minden villanyt, magunkhoz vesszük a kulcsokat, bezárunk, lemegyünk, s csomagunkkal – a lépést megnyújtva – igyekszünk a buszmegállóhoz.

A busz jön jó sűrűn. Átvágunk a Moszkva-téren, közben bedobjuk az otthon nem felejtett leveleket a tér közepén a postaládába. Megyünk a föld alá a kettes metróhoz. A Deák téren átszállunk a hármásra. Beülünk az utolsó kocsiba. Hat megálló a Népliget. Kiszállunk. Az utolsó kocsi mellett ott a lépcső. Felmegyünk, s még nincs félhét, adnak még a pénztárnál helyjegyet. A mozgólépcső felvisz a 8-as kocsálláshoz, s jön is már a szombathelyi fűtött, luxus kocsi. Csak felmutatjuk a helyjegyet, nem is kell bevallani életkorunkat, s a buszvezető mondja, vagy mutatja: itt és itt tessék helyet foglalni. Levetjük a kabátot, a sálát, a kucsmát, összegöngyöljük az egészséget, s feltesszük a csomagtartóba. Leülünk, ráakasztjuk táskánkat az előttünk levő ülés tetejére, majd megállapítjuk, hogy már 6 óra 42. Nézelődünk, s 45-kor halálpontosan elindulunk.

Kicsit tekergünk, de hamarosan egyenesbe jutunk, s már rajta is vagyunk a Lágymányosi hídra vezető úton. Miközben átmegyünk a Dunán, látjuk a Nemzeti impozáns épületét, s Budán addig tekergünk, amíg megállunk a műegytemi s a Kosztolányi téri megállónál. Innentől kezdve egyenes az út Veszprémig. Közben megvilágosodik. Előveszek valamit olvasni, s egy idő után megkérdelem Terit: Mit hoztál? Széles és nyakba akasztható az utazótáskája. Ő is az előtte levő ülésre akasztja. Kérdésekre elmondja kínálatát. Olyat, ami nekem nem jó, nem hoz, Akármit is válaszol, mondom, hogy jöhet. Miután éhemet-ihomat (ezt a szót a korrektorom nem viseli majd el, de én megküzdök érte, s a végén engedek majd: éhemet-szomjamat) elvertem, vagy beverem a szundit, vagy előveszek valamit a táskámból s újra olvasok. Megállapítom közben a tájról, hogy hónapok alig van nyoma, s hogy a nap jön már fel, s hogy nagyon ígéretesnek bizonyul az idő.

8,40-kor érkezünk Veszprémbe. Megyek a csarnokba. Megnézem, hogy van-e velőcsont. Nincs. De találok alexander-körtét. Teri nem jön, neki kevés az idő indulásig. Öt perccel 9 előtt ott vagyok a 11-es kocsállásnál. Folyik már a beszállás Budavári felé. Beszállunk, elhelyezkedünk. Mutatom a zsákmányt. Teri átveszi, elsüllyeszti, de egy-egy körte a kezünkbe marad. Tökéletesen érett. Teri megállapítja: kicsit megfagyott, ezért kaptad olcsón. Én nem érzek rajta semmi fagyást. Süt a nap. Ez a budavári kocsi nem fűtött, de a nap azért vakít, s az üvegen keresztül melegít. Megkérdelem: Nem fogunk leégni? – Attól ne félj! Tíz előtt pár perccel, már Vázsonyban vagyunk. Kiszállok, s megkeresem a fák közt a villanyhőmérőt. Plusz nyolc fok. Hurrá! könnyű lesz meleget teremteni a házban. Negyedtizenegyre megérkezünk Budaváriba. Csak jó dolog nyugdíjasnak lenni. Ebben a mindenért fizetni kell világban a Dunántúl közepére repülünk – ingyért! Ha kocsink lenne, akkor kicsit tovább aludnánk, ilyen tájban érkeznének, s fizetnők mindazt, amit fizetni kell, s eggyel több dolog volna az életünkbe, amiért gondban lennének... pedig csak egy a szükséges.

Nyitjuk a biciklilakatot, nyitjuk kulccsal az ajtót. Be a szobába, s az asztalon a hőmérő mutatja, hogy nulla fok van idebent. Kint plusz nyolc. Nyitjuk az ablakot. Megyek a vízcsap nyitóért. Tavalyi őszi ilyenkor létrával le kellett másznom az aknába. De a jó János bácsi, aki két és fél évvel még nálam is idősebb, megajándékozott egy két méter hosszú vassal, amelynek a végére van hegesztve egy alkalmas valami. Arra alkalmas, hogy elkapja az akna mélyén levő vízelzáró csapot, s fordítson rajta 90 fokot. Leveszem az aknafedőt, leeresztem a vasrudat. A valami nem akar ráilleszkedni a csapra. Nem látok rendesen: Úgy süt a nap, hogy vakít. Végül is letérdepelek, Rá a kucsmámra, elfogom a hátammal a nap sugarát, s végre látok. Ráhelyezem a csapra a valamit és fordul. Visszateszem az aknára a fedelet, s megyek be a házba. Nem folyik a víz a boylerből, nem működik a vécé nyomógombos csapja sem. *Szerelme egébül / Mély pokolba szédül* – jut eszembe a verssor. Kitől is? Rájövök még

lapzárta előtt: Petőfi, *A király esküje*. Mi ez itt? Mit rontottunk el? Mikor is voltunk itt utoljára? Ki követhetett el hibát? Kis feszültség.

Teri közben alaptűzet csinált a cserépkályhában. Én meg megpróbálom begyújtani a gázkályhát, ami meggyorsítaná a felmelegedési folyamatot. Mert hiába nyitva az ablak, hiába nyolc fok odakint, a falak is nulla fokosak, nemcsak a levegő. Csak gyorsítaná, mert a gázkályha nem akar begyulladni. Végül is szomszédi segítséggel megállapítódik, hogy a be nem gyulladás oka: kifogyott a palackból a gáz. Gizike, a falu egy tekintélyes matrónája segít: ő kirak egy palackot, azt Józsi meglátja, viszi és kicseréli, a férje meg felhossa nekünk a kézi kocsival. Közben aprítom a fát is egy elmés találmánnyal, amelyet szabadalmaztatnom lehetne. Valójában Teri találta ki, de őt ebből már kikapcsolom, amíg az izületeit egy kiváló reumatológus vagy ötven évvel meg nem ifjítja. A találmány egyszerű, kell egy jókora kuglifa. Erre rátesszük a kisebb kuglit. Keresünk azon rajta egy repedést. A repedésre rátesszük a nagy baltát, nem a fokát, hanem az élet. S egy jó súlyos kis kalapáccsal elkezdjük ütögetni a balta fokát. Mint kés a vajba, úgy hatol a balta éle a kugliba, s néhány kalapácsütés után kétfelé válik a kugli. Visszatesszük előbb az egyik felet, s újrazzuk az előbbi folyamatot, amíg a kályhaajtón beférővé vékonyodik-csinosodik. Aztán elővesszük a kugli második felét. Azzal ugyanígy teszünk. Majd jöhet a következő kugli. Hát ennyi a találmány. Lehet találmány nélkül is aprítani a fát, csak akkor 90 felé közelítő favágó kezén az erőlködéstől elpattannak az erek, ami árt a szépségnek. Elkerülendő!

Ebéd végére, sakkparti végére, ebédutáni ülve szunyókálás után is csak tíz plusz Celsius-fok a szobában. Ilyen körülmények között továbbra is jól becsavarva magam a pokrócba – veszem elő a penzumot. Előző este értem a végére az ősz óta nyaggatott Hamvas-műnek: *Az Evangélium és a levelek*. Mindjárt ki is nyomtattam: 59 sűrű oldal lett. A penzum: a Hamvas-szöveg elemzésének végső javítása, csinosítása. Csináltam ötig. Akkor átmentünk a templomba. Elsőt harangoztam, majd felmértük, hogy mekkora lett a rendetlenség két hónap alatt, amíg nem jártunk erre. Meglehetősen. Helyre tettük a dolgokat. Felöltöztetett Teri, hazament vízért-borért, virágért. Én meg harangoztam másodszor, megnéztem az aznapi szövegeket, s betérdepeltem balról az első padba.

A villanyt eloltottam, meggyújtottam a két mécsest a feszület mellett, meg a két kis misegyertyát. Sejtelemes homály lett ettől a templomba. A szövegek magukért beszéltek, tudtam, mit kell prédikáljak róluk. Dombi Feri mesélte kezdő inárcsi éveiről: *Tudod, akkoriban semmit sem tudtam magammal csinálni, elmondtam hát naponként tíz rózsafüzért is...* Erre is gondolva, elkezdtem az öröndes olvasót: *akit te szent Szűz a méhedben hordoztál*. Az olvasó közepére megjött Teri, helyére tette még, amit kellett, s beállt a munkába ő is, azaz hogy mondta: *Asszonyunk Szűz Mária, Istennek szent anyja...* Mire a végére értünk, még volt öt perc hatig. Kivilágítottam a templomot, meggyújtottam, amit kellett, s beharangoztam. Majd bementem a sekrestyébe, meghúztam a csengettyűt, kijöttem térdet hajtottam az Oltáriszentség előtt, a szembemiséző oltárnak fordultam, megcsókoltam, s már is üdvözülhettem a háromszori harangozásra érkező híveket, akiknek száma velem együtt kettő volt. Erzsike mondta is, hogy síkos az út, nem mer jönni. Nem baj. Ülve prédikáltam arról, ami szentebbé tehetné az életünket. Evangélium után is, az áldozást követő gubbasztás alatt is. Nagyobb jók reményében csuktuk be félhét után a templomot, s mentünk haza, ahol a boilerből még nem jött a víz, s a vécé még nem öblített. Vacsoráztunk, meghallgattuk Aigner Szilárd *lendületes* időjárési előrejelzéseit, játszottunk még egy keveset, aztán eltettük magunkat másnapra.

A fürdőszobában van egy villanymelegítő. Azt bekapcsoltuk. Megtette a magáét. Mire felébredtem folyt a víz a boilerből s a vécéből is. Korán ébredtem, s kádat megtöltöttem nyakig, az én nyakamig, s egy félórát ültem benne. Kiáztattam magamból az előző napi fázást. Megraktam a kályhát, s mire a hőmérőre néztem, közelítette a húsz fokot. Hajrá penzum! Dolgoztam rajta két napot, mire készen lett. A déli alvás azért megszakította a

munkát, no meg délután az ötös harangozás. Volt megint szentolvasó, a fájdalmas: *aki érettünk vérrel verejtékezett...* Mire a végére értem, már sokan mondták, hogy *Asszonyunk, szűz Mária...* Aztán villanyt, gyertyákat, ahogy kell meggyújtottam, s szóltam Violának: jöjjön harangozni. Ott volt a teljes gyülekezet: Terike, Erzsike, Gizike, Évike s a lánya Viola. Ekkora közönségnek csak nagyot lehet prédikálni. A kántor hangja is megsokszorozódott, nem csak én kísértem. Budaváriban semmi pesszimizmus nincs a szavaimban. Érzem, hogy ott nem lehet sírni, csak bizakodni és bizakodni és bizakodni. A mise végén hirdetem is: holnap is lesz szentmise, este hat órakor, de pénteken már nem. *Addigra én már messze futok...*

Csütörtökön még nagyot dolgoztam. Délután el is készültem a Hamvas-elemzésem javításával. Este öt után minden úgy volt, ahogy az előző nap. Hirdetés helyett búcsúzkodás, melynek során megígértem, hogy jövök, ahogy tudok, nem várom meg a tavaszt. Mise után bementünk Erzsikéhez, s egy órát elbeszélgettünk a falu dolgairól. Karcsival is, de mivel Karcsi nagyot hall, ezért főleg Erzsikével, aki fiatal kislány még... akkor született, amikor én érettségiztem. Elbúcsúztunk, hazajöttünk, vacsoráztunk, én meg bebújtam kuckómba, s elkezdtem javításaimat a számítógépbe vinni: floppyn lehoztam a szöveget. Aludtam, s aztán felkelve folytattam. Délre készen lettem vele. Floppymra tettem, s a táskába csúsztattam. Elpakoltunk mindent, s a lenti borállományt is felhoztuk, mert idefent nagyobb szükség van rá.

15,19-re érkezett Vázsony felől a busz. Elegáns, fűtött. Végignéztük a falvakat: *Jakafát, Csicsót, Ótafát* meg a többi Zánkáig. A 71-es útnál szálltunk róla, nem mentünk fürödni a Balatonba, s kis álldogálás után még négy óra előtt felszálltunk a pesti buszra. Ötör voltunk Almádiban. S ha hisszük, ha nem 18, 15-kor kirakott minket a busz Budán, a Sasadi útnál. 18,45-re városmajori lakásunkban voltunk. Jó volt. Mikor is megyünk legközelebb? Az inárcsi lelkigyakorlat után, február 23-án. Lent kezdeném a Nagyböjtöt, mert február 25-én lesz Hamvazószerda. Szigorú böjt. Mit is kell enni olyankor? Addig még megtudakolom Bálint Sándor könyvéből.

Városmajor, 2004. január 6.

Mert vallani mindent volt életem dolga – írta valahol Ady Endre. A Bokorban is addig reménykedem, amíg – nem durván, szeretettel, de magyarul – elmondhatjuk, amit látunk, ami fáj. Kis szószerinti kivonat következik egy belső Bokor-pankrációból.

Ad 3.2. Nagyon szép volt tőlünk, hogy ötven éven keresztül tettük, amit tehettünk. A tőlünk telhető s az államtól úgy-ahogy megtűrt, vagy nem tűrt maximumot tettük. Az ügyész halált kért rám, mert életemmel azt képviseltem, hogy Isten ügye kívánja tőlünk a közösségbe (az összejáró közösségbe) járást. Tény, hogy nem közösséges bátorsággal beleírtam a 60-as évek végén a KIO-ba az 58f-et: Az adás tulajdonformái című egységet, amely jelezte, hogy a jézusi gondolatnak meg kell szülnie az életközösséget. Ha '89 után kevesebbet teszünk, mint amennyit lehet, ezzel megássuk sírunkat. Ássuk. Ha volna kompjuter, amely számolná, hogy havonként hány ember jár összejáró közösségeinkbe, akkor nem kellene vitáznunk erről. De enélkül is tudja, érzi a folyamatos fogyást mindenki. Ott virítanak a már elfogyottak s az ezután elfogyandók – a menő plébániák miséjén, ahol nem zavarják őket a Bokorban egyelőre azért még talán hallható jézusi *marhaságok*. El fognak fogyni a jézusi tartalmak összejáró közösségeinkben. Remélem, hogy nem fogjuk etetni magunkat azzal, hogy e tartalmak nélkül is Bokor vagyunk még. Ha ezt értetted meg írásomból, egészen jól értetted.

Ad 3.6 – 8. A Bokor első és második nemzedékét a legvallásosabb templomba járókból szedtem össze. Bebizonyítottam a katolikus egyház hierarchiájának, hogy semmi olyasmit nem tanítok, amiért kitzsíthatnának. Én amellet szavazok, hogy járjunk felekezetünk templomába. Ne kerüljük el a templomot! Ne csináljunk új vallást. Remélem, hogy eléggé egyértelmű, amit képviselek.

Ad 3.9. Jézusnál is pótcselekvés volt ez az egész Istenországaprogram. Ha elvett volna idejében feleségül egy názáreti kislányt, nem idéetlenkedett volna programjával nekünk, mert ott lett volna a három, vagy tizenhat gyereke, s nem ért volna rá negyven napra a pusztába menni, hogy megállapítsa: nem az Isten az úr az istenteremtette világban, hanem a Mammon. De hát facér maradt, s ennek következtében hülyéskedhetett a suhancaival, amíg egy okos és feleséggel bíró ember meg nem magyarázta neki, hogy ELÉG! Kaifásnak hívták. Szeretném, ha megértenéd, hogy Jézus ott hagyat házáat, rokoni kapcsolatait és iparát, hogy életközösséget hozzon létre a suhancokkal. Ez akkor is tény, ha feleség hiányában tette ezt. És az is tény, hogy nem hagyott ránk ilyen mondatot: Példát adtam nektek, akik nem akartok megnősülni, hogy ti is tudjatok valami művet csinálni; ha már gyereket nem tudtok vagy nem akartatok.

Ha életközösségen kívül nősülsz, akkor minden lehetőséged megvan reá, hogy a Duchrow-féle pezsgős-pohár tetejére akard táncolni magad, s elpusztulsz idő előtt szívinfarktusban. Ha életközösségen belül nősülsz, nem kell elpusztulnod szívinfarktusban, mert ebéded, ruhád, ágyad s munkád megvan, s még 40 napra a pusztába is elmehetsz. Ez a 40 nap a noviciátus éve, melyben eldöntheted, hogy szent akarsz-e lenni, vagy a Mammon imádója.

Ha ezt nem érted, megélheted még a Bokor végső pusztulását. A KIO tartaná fenn a Bokrot, de a harmadik nemzedékben nem találsz már embert, aki elolvassa. Jézusnak ott volt végső reménységül – a Lélek. Rajtunk is segíthet. Ott van mindannyiunk szíve mélyén. Megszólalhat. Ha hagyjuk őt szólani...

Városmajor, 2004. január 9.

Van valahol egy anyakönyv, amely ehhez a naphoz az 1919. évben bejegyzett egy sereg fiút, meg leányt. Csak azért, mert ekkor születtek. Köszöntőt mondani másnak a dolga. Mondjuk a Népszabadságnak, ha már pappá lettem. A volt-kommunisták újságja. Ez a megfelelő sajtó-orgánus. Helyette ideírok valamit, ami vagy harminc éve született. Meg is jelent már egy könyvben, mely harmincezer példányban jelent meg tizenöt éve, de már nem kapható. Ez lenne részemről a válasz Czene András szép köszöntőjére. A címe: *A kereszttutat járás öt módja*.

Édes Jézusom, keresztre feszített Krisztusom! Mielőtt beszélni kezdenék testvéreimnek Rólad, Hozzád fordulok. Hálát adok és emlékezem. 1970 őszére emlékezem, amikor egy közeli plébánián ennek a községnek a lelkipásztorával, Tibor atyával beszélgetni kezdtünk arról, hogy a reá bízott nép hogyan tudná jobban megszeretni azt, aki most itt függ előttem a fán. Az ő buzgalmának, Érted kolduló pénzgyűjtő buzgalmának köszönhetjük ezt a kis szobát is, amelyet azért épített, hogy testvéri, meleg baráti kézfogásra eljöhessenek ide azok, akik Téged nagyon szeretnek. Tibor atyát elhívtad már magadhoz. Atyádnak Országában van már az, aki közvetlenül közülnék való. Ő most odafönt, az Atya, a Fiú és a Lélek országában együtt van velünk, és ő is megteszi a magáét a maga módján azért, hogy sikerüljön Téged jobban megszeretnünk. Teszi azt, amit mi is akarunk tenni ezen a délutánon a magunk módján.

Krisztusom, Téged akarunk szeretni. Téged akarunk jobban szeretni. Segíts bennünket, és a Te örök, hazába eljutott összes testvéreid segítsenek bennünket abban, hogy ez a mai délután közelebb vigyen Hozzád! Ámen.

Testvéreim, nem tudom, mikor kezdődött az Egyházban az, az ájtatosság, amelyet keresztútnak mondunk. Minden bizonnyal nagyon régen. Minden bizonnyal sok-sok századdal ezelőtt kezdték el keresztyén testvéreink azt a gyakorlatot, hogy különösen az Úr Jézus szenvedésére emlékező időszakban, a nagyböjtben, s még különösebben a szenvedés liturgiai kéthetében ilyen formán emlékezzenek arra a Jézusra, aki közénk jött, és tette azt, amit tett. A mai délután arról szeretnék beszélgetni veletek, hogy hogyan is kell kereszttutat járni. Elgondolkoztam ezen a témán, és elgondolkodásomnak eredménye az lett, hogy megkülönböztettem a keresztútjárást öt különböző fajtáját. Ha jól el tudom mondani azt, amit kigondoltam, és ti is figyeltetek reá, talán sikerül majd kitalálnunk megbeszélésünk és imádkozásunk folyamán a kereszttutat járásnak még más formáit is.

Az első

Hozzá is kezdek a feladatomhoz, és leírom a keresztútjárás első formáját. Egyetlen mondatban összefoglalva úgy járom végig a keresztutat, hogy nem értetlenkedem, nem csodálkozom, hanem megértem, hogy ennek az Embernek így kellett járnia, ennek az embernek a keresztútra kellett kerülnie. A keresztutat járásnak első formája az, hogy megértem, mi történt. Megértem, hogy nem történhetett másképp.

Ez az Ember olyan programmal jött el, amelyre egész környezetének nemet kellett mondania. Nemet kellett mondania Pilátusnak, nemet kellett mondania Kaifásznak, nemet kellett mondania a farizeusoknak, nemet kellett mondania a népnek, s az utolsó órában nemet kellett mondaniuk még saját tanítványainak is. Miért? Mit akart ez az Ember? Mi volt az a különös mondanivalójában és magatartásában, amit el kellett utasítani? Mi volt ennek az Embernek a programjában az, amire meg kellett születnie az Őt körülvevő egész társadalomban annak az ítéletnek, hogy nem maradhat közöttünk, hogy nem ronthatja, a levegőt... hogy pusztulnia kell? Ez az Ember nem tartozott senkihez sem. Ez az Ember nem csatlakozott egy érdekcsoporthoz sem, ez az Ember nem biztosította magát. Ez az Ember nem gondoskodott arról, hogy legyenek valakik, akik mellette szólnak. Ez az Ember visszatartotta azokat, akik melléje akartak állni. Jézus nem kezdett Pilátussal tárgyalásba. Jézus nem kezdett Kaifással tárgyalásba. Jézus nem próbálta összeegyeztetni elgondolásait különböző nagyobb, vagy kisebb hatalommal rendelkező csoportok elgondolásaival. Ez az Ember máshogyan gondolkodó volt. Egy olyan világon belül, amelyben mindenki abban látja élete jól megcsinálásának biztosítékát, hogy megtalálja azokat, akikkel adok-veszek kapcsolatba kerül, megtalálja azokat, akikkel olyan kapcsolatba kerül, hogy én megvédelek téged, és te megvédesz engem... egy ilyen világon belül semmiféle ilyen jellegű kapcsolatot nem volt hajlandó létrehozni.

Mert az volt az álma, hogy egyetlen családdá tehető az emberiség. Az volt az álma, hogy nem áll oda senkihez, mert ha valakihez odaáll, ez a magatartása már is szembeállítja őt valaki mással. Ennek az Embernek az egyetemes testvériség megteremtése volt az álma. Ez, az Ember elmondott egy hallatlan mondatot, s ebbe a hallatlan mondatba bele kellett pusztulnia. Ez a mondat így hangzott: *Szeressétek az ellenségeiteket, és imádkozzatok ellenségeitekért!* Elmondta ezt egy olyan világon belül, amelyben törvény, hogy én a barátaimért és a barátaim értem; amelyben törvény, hogy az ellenséghez nem lehet semmi közöm, s ha mégis van valami közöm hozzá, az csak annyi, hogy elpusztítom. Ez az Ember elkezdett tábor gyűjteni magának, és minden más tábor megállapította Róla, hogy ez az Ember nem tartozik hozzá. Ha valaki szövetségrendszer-csinálás nélkül elkezd embereket gyűjteni maga köré, mégpedig fegyvertelen embereket, akik nem védhetik meg magukat, akik nem védhetik meg azt, aki a zászlót magasra emeli, akkor ennek az embernek nem lehet más a sorsa, mint ami lett. Aki nem biztosítja magát, aki nem áll bele egy olyan csoportba, amely fölfegyverzi magát a maga védelméhez szükséges összes eszközzel, annak az a sorsa, hogy az ítélet elhangzik fölötte. Pilátus részéről így: Tudom, hogy ártatlan vagy, de te nem védesz meg engem a római császárnál. Mosom tehát kezem, és azt mondom: *Vigyétek, ostorozzátok meg és feszítsétek keresztre!* A főpap megszaggatja ruháját és azt mondja, hogy méltó a halálra, mert Jézus nem tud közösséget vállalni azzal, aki csak egyetlen nép vagy társadalmi réteg képviselője. Hosszas lelkiismeret-furdalás után a farizeusok is eljutnak oda, hogy – ámbár rengeteg csodát tesz ez az Ember, és így Istentől valónak kellene lennie – mégis pusztulnia kell, mert nem az érdekeiket képviseli, s a tekintélyüket is gyengíti. A nép is, amely még legközelebb állt volna Jézushoz, és királlyá akarta volna tenni Őt, amikor látja, hogy csak nem születnek meg azok a mennyei légiók, amelyek segítségével biztosíthatnák a maguk számára a különféle életszínvonalat és a nagyobb hatalmat, a hatalom képviselőit lecserélvén önmagukkal, akkor ez a nép is azt mondja, hogy nincs szüksége rá, fölösleges, keresztre vele! S végül, amikor

legközvetlenebb tanítványai is látják, hogy ez az ember nem védi meg magát, árulókká, megtagadókká és szétszaladókká lesznek.

A keresztutat járásnak ez az első módja: megértem, hogy aki életét annak a gondolatnak szánja, hogy mindenfajta érdekcsoport szervezése nélkül az emberiségnek az egymást szerető emberek testvéri családjává kell válnia... megértem, hogy ennek az embernek ez a sorsa, és nem lehet más a sorsa. Nem véletlen körülmények összejátszása, nem valamikor élő és éppen ott, ahol élő emberek különös gonoszsága volt az a páratlan ok, aminek folytán bekövetkezett a tragédia, hogy a megtestesült Istent az ember keresztre feszíti. Nem véletlen, hanem nagyon is természetes volt, nem is lehetett másképpen. Aki nem úgy gondolkodik, mint ahogy ez az Ember, annak az embernek ezt az Embert ki kell akolbólítania az élők sorából.

A második

Nézzük a keresztutat járásnak második módját! Ez az Ember nem hobbiból csinálta azt, amit csinált. Nem szabadidő töltésből csinálta azt, amit csinált. Nem ez volt a mániája, hogy ezt csinálja. Ez az Ember küldetésből járt el. Ezt az Embert az Atya küldte. Ez az Ember elvállalta ezt az Atyától jövő küldetést. Nem azért, mintha bármi „érdeke” lett volna abban, hogy ezt a küldetést elvállalja. Ez az Ember nem volt rabja és foglya önnönmaga irreális elgondolásainak. Ez az Ember nem a maga passziójából kezdett bele valamiféle veszélyes játékba, amelynek furcsa kimenetele lehet. Ez az Ember egészen önzetlenül csinálta azt, amit csinált. Ennek az embernek tudnia kellett emberi eszével – s még inkább isteni eszével –, hogy ennek a játéknak ez lesz a vége. Nyitott szemmel, mindenféle irrealitás nélkül ment bele ebbe a feladatba. Miért csinálta? Szeretett minket. Egyszerűbb szóval: fontosabbak voltunk számára, mint amilyen fontos volt Ő önnönmaga számára. Az Atyaisten felől nézve pedig egy képtelen tétel fogalmazódik meg bennem: ennek az Atyaistennek többek voltunk mi, mint a saját fia. Ez az Atyaisten hajlandó volt az ostorainknak és köpéseinknek, pofonainknak és szögeinknek, lándzsáinknak és a keresztfánknek is kiszolgáltatni a fiát. Miért? Valamije hiányzott ennek az Istennek? Akár az Atyának, akár a Fiúnak? Valamije nem volt meg neki? Mindene megvolt. Hát akkor miért csinálta?

Szeretett minket. Oda akarta adni nekünk azt, amije neki van. Át akarta adni nekünk azt az életet, amellyel Ő rendelkezik. El akarta sajátíttatni velünk azt a viselkedési módot, amely a Szentháromság országának viselkedési módja. Meg akart tanítani bennünket szeretni. Meg akart tanítani bennünket arra, hogy ne egymással veszekedő és verekedő, egymással szemben védekező és egymással háborúzó, egymással szemben álló különböző farkascsoportok módjára viselkedjünk. Meg akart tanítani bennünket egy olyan viselkedésre, amely viselkedés nekünk nagyon jó, amely kizárja életünkben a félelmet, amely megszünteti a szorongásokat, a remegéseket. Hogy jaj, mi történik, mi lesz ekkor meg akkor? Bele akart emelni bennünket már itt, földi létünkben egy olyan világba, amelyben jól érezhetjük magunkat. Félelmek, szorongások és aggodalmak nélkül testvéri karok ölelését akarta biztosítani számunkra, hogy megszokva ezt a Szentháromságból való, onnan származó, onnan közénk jövő Jézus által nekünk megtanított viselkedési módot, természetesen emelkedjünk át halálunk óráján – amikor elváltozunk, és egy másik életet kapunk – a Szentháromság világába. Nem magáért csinálta. Mindent miértünk csinált.

A keresztutat járásnak eme második formájában túljutok azon, hogy értem. Eljutok oda, hogy tele lesz a szívem részvéttel. Sajnálom. Sajnálom azt, aki így jár. És csak azért jár így, mert engem nagyon szeret. Sajnálom azt, aki vállalkozik arra, hogy összekötözzék a kezét. Sajnálom azt, aki vállalkozik arra, hogy pofon verjék. Sajnálom azt, aki vállalkozik arra, hogy leköpdössék. Sajnálom azt, akivel társasjátékot játszanak, miközben fejére borítják a leplet: Találd el, te Próféta-Krisztus, hogy ki az, aki megütött téged! Sajnálom azt, aki értem elvállalja, hogy megostorozzák a római ostorral, amelybe az ostorozottak majdnem belehalnak. És sajnálom azt, aki vérvesztéssel végigmegy ezen az úton, nem a maga hobbija kedvéért, és nem azért, mert kísérletezni óhajt valami újdonsággal, hogy neve

fennmaradjon a történelemben, hanem csak azért, mert nekem akarja adni azt a legnagyobb jót, ami az Istené. Nekem, aki csak azért vagyok, mert Ő létrehozott. És csak azért hozott létre, hogy odaadja nekem mindazt, amije van neki..., az Istennek. Sajnálom azt, aki értem megtette, hogy elszenvetde a gonosztevők büntetését. Ez a kereszttutat járás második módja.

A harmadik

A kereszttutat járás harmadik formája olyan módon alakul, hogy arra gondolok, hogy esetleges dolog, hogy mikor születek. Teljesen esetleges, hogy mikor és hol élek. Lehetne úgy is, hogy nem volnék. Lehetne úgyis, hogy csak ezer esztendő múlva születek, és nem itt, hanem a Föld egyik éppen átellenes pontján. S így az is lehet, hogy ezer esztendővel korábban születek. És az is lehetséges, hogy kétezer esztendővel korábban születek, és nem Amerikában születek, hanem Európában. S az is, hogy nem Európában, hanem Palesztinában születek. Teljesen esetleges és lehetséges. Igazán nem rajtam fordul. Születhettem volna akkor, amikor a mi Urunk, Jézus Krisztus megtestesült. Lehetséges. S ha erre gondolok, ebben az esetben eszembe kell jutnia annak a kérdésnek is, hogy melyik társadalmi rétegbe tartoztam volna én akkor. Általában nem mi határozzuk meg ezt. Általában, az esetek döntő többségében nem mi döntünk arról, hogy melyik társadalmi rétegbe tartozunk. Vannak olyanok, akik neveltetésük erejéből szinte szükségképpen helytartókká, magas rangú állami funkcionáriusokká lesznek, mert – ahogy tréfásan szokták mondani – jól választották meg az apjukat vagy anyjukat, vagy éppen a kereszttapjukat. S vannak, akik ugyanilyen körülmények között Kaifás szerepköréhez jutnak, s egy nép főpapjává lesznek. S vannak, akik beleszületnek abba a középosztályba, amely akkor és ott a farizeusokból tevődött össze. És vannak, akik egyszerű embereknek születnek. Vannak olyanok, akikben van érzékenység és fogékonyság az új idők új dalai iránt. Akikből tanítványok lesznek. Minden lehetséges. Szinte akaratomon kívüli, és igazán esetleges, hogy nem én voltam Pilátus, nem én voltam Kaifás, nem én tartoztam a farizeusok táborához, nem én voltam ott a betszaidai pusztában, amikor Jézus megvendéglelt ötezer embert, és nem én voltam az iskarióti Júdás. Vagy nem én voltam Péter. Vagy nem én voltam az a másik tíz, aki hanyatt-homlok rohant az olajfák hegyéről Galilea felé, amikor a főpapok rátették kezüket Jézusra.

Ha én vagyok Pilátus, és fiatakoromtól kezdve én szoktam meg azokat az anyagi körülményeket, azokat a hatalmi lehetőségeket, és nekem kellett volna szembesülnöm azzal, hogy ha ezt az ártatlan embert elengedem, akkor följelentenek Rómában, és azzal vádolnak, hogy elengedtem valakit, aki azt mondta magáról római felségterületen, hogy ő király... Ha én lettem volna Pilátus, és nekem kellett volna szóba állnom azzal, hogy az akkori világ elképzelhető legmagasabb luxusáról lekerülök a semmibe, vagy pedig kapok a Cézártól egy levelet, amelyiknek következtében ki kell innom a méregpoharat, vagy fel kell vágnom az ereimet – vajon én másképpen döntöttem volna, mint Pilátus?

Ha én vagyok Kaifás, aki megalkudtam Pilátussal, hogy főpapságomat arra fogom felhasználni, hogy szembeszálljak mindenfajta nemzeti jellegű csoportosulással s a rómaiak hatalmát veszélyeztető népi lázadással, és ennek ellenében a gazdagság, a vagyon és a hatalom tetejére kerülök... Ha én vagyok Kaifás, és jön egy Jézus, akiről azt kell látnom, hogy a nép tódul utána, és tudom, hogy ezekből a tódulásokból mindig nemzeti lázadások születnek meg, és tudom, hogy Pilátus és Pilátuson keresztül Róma elsősorban engem, ennek a népnek a bennszülött vezetőjét fog felelőssé tenni... Ha én vagyok Kaifás, és kisebb baj, ha elveszik tőlem a főpapságot, de az életembe is kerülhet, ha én ezt az embert hagyom tovább szabadon mozogni... Ha én vagyok Kaifás, én szóba álltam volna azzal, hogy azt amihez hozzászórtam, odadobjam, és legyen egyszerű, ismeretlen, senki szegény ember, vagy legyen esetleg olyan, akit Pilátus lefejez? Én meg tudtam volna tenni?

És ha farizeusnak születek? Farizeusnak születek azzal az öntudattal, hogy én képviselem az Isten ügyét, én tudom, hogy mi az Isten igaz törvénye, és én vagyok az, aki minden, egyes városban, és minden faluban első ember vagyok a zsinagógában, akire mindenki úgy néz,

mint az Isten hivatott képviselőjére. És akkor elkezdené mozogni az én falumban, az én városomban is egy vándorpróféta, és elmondaná rólam, hogy képmutató vagyok, hogy csak jámborkodom, mert kirakatba téve magamat imádkozom és böjtölök, valójában azonban tele vagyok mindenféle bűnnel, és undoksággal, szennyyel, és mivel tudom, hogy nem tudok szentté lenni, s ezért elkezdek nyomatékosan hangsúlyozni hatodrangú dolgokat: feltétlenül mosakodjál ekkor meg akkor, és ne érij hozzá ehhez meg ahhoz, és ne egyél ilyet, ne egyél olyat, és szombati napon összesen csak 900 lépésnyit lépjél. Ezekben kezdem hirdetni a tökéletességet, és az Istennek tetszést, és akkor jön Názáretből egy senki, aki nem is járt iskolába, és elkezd magyarázni, hogy az Istennek semmi szüksége sincsen arra, hogy szombaton ne mozogjak, és csak 900 lépésnyit tegyek. Az Istennek arra van szüksége, hogy – Mire is? – hogy fontosabb legyen a másik, és az Istennek egyetlen parancsa van, egyetlenegy: mégpedig az, hogy legyen fontosabb a másik. És hogy gondolj arra, aki nálad nagyobb bajban van, és ne szeresd a pénzt, ne arra vigyázz, hogy te légy az „elől ülő” anyagiakban és tekintélyben, hanem a lábmosó szolgálj az, ami az Istennek tetszik. Ha én vagyok ez a farizeus, aki egy életet, egy egzisztenciát építettem már fel, és jön ez a vándorpróféta, aki csodákat csinál, akkor én hajlandó lettem volna erről a megszerzett középosztálybeli helyzetről és tekintélyről lemondani? Hajlandó lettem volna életet cserélni? Hajlandó lettem volna utánamenni annak az embernek, akinek a sorsa nem lehet más, mint az, ami lett?

És ha az egyszerű nép közé tartozom, aki nyög a római megszállás terhe alatt, mert a rómaiak azért hódították meg Palesztinát, hogy annyi adót sajtoljanak ki belőle, amennyit csak tudnak... Tehát, ha az egyszerű nép közé tartoztam volna, amelyik nyög a teher alatt, hogy a helyi kiskirályok nemcsak azt az adót préselik ki belőle, amit Rómába kell szállítani, hanem azt is, amelyik az ő helyi kiskirályságuk szuperluxusához szükséges... Ha tehát az egyszerű nép közé tartoztam volna, amelyik nyög az alatt a teher alatt, hogy akik egy szuperkiskirályi életet élni akarók számára összegyűjtik az adót, ezek az összegyűjtők is meg akarnak gazdagodni, mert ha egyszer már vállalják a szegények megvetését, leköpését azért, hogy „ezeknek” dolgoznak, a megszállóknak, a pogányoknak, akkor *ha már leköpnék bennünket, mint vámosokat, akkor legalább éljünk jól, hogy feledjük ezeket a leköpéseket.* Ha én vagyok ott, mint egyszerű nép, amelyiknek minden reménye abban áll, hogy támad egyszer egy vezér, aki hatalmas, és aki égi segítséget is tud hozni, akiért érdemes majd elővenni a jól lezsírozott kardokat és töröket, amelyeket minden zsidó férfi megfelelő módon elásott udvarának a kertjébe... (mert ez a remény csillan meg, amikor a kenyérszaporítás alkalmával ötezer férfi elindul, hogy itt van a Szabadító, aki megszünteti a nyomorúságot, amelyik nem szegénység, hanem nyomorúság, amelyikben a mindennapi falat is problematikus...) és akkor meglátom a Getszemániban ezt a Názáreti Jézust, akiről azt képzeltem, hogy hatalmasabb lesz a farizeusoknál, Kaifásznál, Pilátusnál és Pilátus légióinál, meglátom, hogy a főpapnak nem is katonasága, hanem csak közönséges szolgahada is el tudja intézni ezt a Názáreti Jézust... Akkor, amikor meglátom az összevisszapofozott és megostorozott Krisztust Pilátus előtt összetett kézzel állva... Őt, akitől azt reméltem, hogy megoldja életem problémáit, egzisztenciát és külön életszínvonalat teremtsen, akkor mélységes csalódásomban én képes lettem volna mást kiáltani, mint azt, hogy „keresztre vele”? Ha egyszer azok, akik annyi csodában és annyi jótéteményben részesültek a három esztendő alatt, nem voltak képesek mást kiáltani, csak azt, hogy „keresztre vele”, és inkább kell a politikai fogoly, a lázadó, a félig lázadó és félig rablógyilkos, mert inkább abban van a reményem, akkor merem azt állítani magamról, hogy nekem inkább Jézusban lett volna reményem, amikor a csalódás tengerként öntötte el a szívemet?

És ha tanítvány lettem volna, tudtam volna másképpen viselkedni, mint a Jézushoz közel állók legkülönbje? Amikor a főpap udvarában elkezdődött annak az Embernek a pofozása, aki biztosan ítéletre és leölésre volt szánva. Benne volt a törvényben, hogy a hamis prófétának

még a barátai is kiirtandók a választott nép köréből. Én tudtam volna mást mondani a főpap udvarában, mint azt, hogy soha az életben nem is láttam azt az embert?

Testvéreim, ez a keresztutat járásnak harmadik módja. Feltételesen szégyellem magam. Azzal a feltétellel szégyenlem magam, hogy ha nem most és itt élek, hanem akkor és ott, akkor annak a valószínűsége, hogy én másképpen viselkedem, felette közel esik a nullához, vagy egyszerűbben ez a valószínűség zéró, egy nulla, két nulla, három nulla, akármennyi nulla. Hiszen nem akármiféle emberek voltak azok! Kétezer esztendőn keresztül az Isten külön nevelte őket, a választott népet. Jámborabb emberek voltak, mint mi. Ki mondhatja el magáról, hogy minden jövedelmének 10%-át odaadja az Istennek, miként a farizeusok? Ki mondhatja el magáról, hogy minden héten kétszer – hétfőn és csütörtökön – koplal? Nem úgy, hogy nem eszik húst, hanem koplal, mint a farizeusok! És mégis, ellene döntöttek. Ki kellene mondanom, amit olyan nehéz kimondani: én sem fogadtalak volna be Téged.

A negyedik

A keresztutat járás negyedik formája. Az Isten részéről nem színjáték az a fájdalom, amelyet át kellett élnie annak az Embernek, aki ide jutott, és az a fájdalom, amelyet át kellett élnie ennek az Embernek odáig, amíg ide jutott. Ez a fájdalom az Isten részéről nem színjáték. Az Isten szenvedőképes. Nemcsak a megtestesült Isten szenvedőképes. Az Isten szenvedőképes. A maga örök szentháromsági életén belül is szenvedőképes. Testvérek, akármilyen furcsa ez a gondolat, egyetlenegy mondom, és aligha fogtok tudni ellene mondani: az Isten szeretet. Az Isten végtelen szeretet.

A napokban valakinek, akit nagyon szeretek, szemrehányást kellett tennem. Szomorú lettem tőle, fájt, olyan rosszul éreztem magam, mint a kutya, mert szerettem. Ellenségtől kapott pofonra rá se hederíték, baráttól kapott pofonba belevérzik a lelkem. Minél jobban szeretek valakit, annál jobban fáj, ha nem szeret. És minél nagyobb bennem a szeretet, annál súlyosabb a fájdalom. Minél odaadóbb, minél inkább mindenemet odaadni akaró bennem a szeretet, annál borzasztóbb a visszautasítás. A példa furcsa, de azért mégis elmondom: a szerelmek történetében előfordul, hogy a visszautasított fél öngyilkos lesz. Nem érdemes neki élni, s ez úgy fáj, hogy inkább eldobja magától az életet. Nincs szenvtelen szeretet. Ha Istennek tökéletesen mindegy, hogy én az Ő mindent felkínálására azt mondom, eredj innen, nem érdekel, vagy azt mondom, hogy igen, igen, értem, próbálom, megyek... Ha ez az Istennek tökéletesen mindegy, akkor ez az Isten vagy nincs, vagy nem Szeretet. Az Isten nem szenvtelen, az Isten érzékeny. Minden olyan érzékenységgünk, amely nem a húsunknak, hanem a lelkünknek a megbántása, közvetlenebbül Istentől való. Részesedés, egy darab, egy valamicske abból, ami az Istenben mértéket nem ismerő módon, végtelen felfokozottságban van meg. Én az Istent bánthatom, én az Istennek fájdalmat okozhatok, én az Istennek gyötrő fájdalmat okozhatok, én az Istent keresztre feszíthetem. Megcsinálhatom az Istennel, hogy elhatárolom Őt magamtól, hogy végtelen szeretetére ezt mondom: nem akarok tudni Rólad, és tetteimmel teszem, hogy visszautasítom, mert minden bűnömmel az Istent utasítom vissza. Módomban van akkora fájdalmat okozni az életemmel Istennek, amekkora fájdalomra csak az Isten képes. Mekkora fájdalomra képes az Isten? Az ember, a szeretete mértékének megfelelően képes fájni. Minél jobban szeretek valakit, annál jobban fáj a visszautasítás. Az Isten végtelen szeretet, az Istennek végtelenül fáj, ha visszautasítom.

Testvérek, egy ellentmondást, egy paradoxont kell megfogalmaznom. Nem én találtam ki, a teológiai irodalomban már benne van: Isten a végtelen boldogság, és a végtelen szenvedés együtt. Ellentmondás? Paradoxon? Nem tudom, de enélkül nem tudom megközelíteni az Istent, mert aki szeret, az a viszonzástól függően boldog és fáj. A viszonzástól függően, a választól függően. Akinek mindegy, hogy szeretetére kap-e választ, vagy nem kap választ, az nem szeret. Ebben az esetben pedig az, ami kétezer esztendővel ezelőtt nagypénteken délután három órakor történt, csak időbeli lefényképezése az Isten örök szívének. A végtelenül boldog, és végtelenül szenvedő Isten egy időbeli pillanatfelvétele. Ugyanúgy, ahogy a

feltámadás ragyogása időbeli, pillanatfelvétel ugyanerről az Istenről, de az Istenen belül lévő érzelmi ellentmondás másik arcának, a végtelen boldogságnak a pillanatfelvétele. Ez a negyedik keresztút. A harmadik keresztutat járásban feltételesen kellett gyilkosnak, istengyilkosnak minősítenem magamat, és feltételesen kellett szégyellnem magamat, hogy mit tettem volna, ha akkor és ott élek, de az iménti negyedik keresztutat járásomban minden egyes halálos pofonnal, minden egyes halálos szeretetlenségemmel, minden egyes halálos visszautasítással, minden egyes valóságosan halálos bűnömmel halálosan megsebzem azt az Istent, aki engem végtelenül szeret. Ebben a negyedik keresztútban már nem feltételesen szégyellem magam. Nem feltételesen, hanem valóságosan szégyellem magam. Valóságosan, mert időtől és tértől függetlenül élek ott, ahol vagyok, és élek akkor, amikor vagyok. Mert olyan az életem, hogy újból, és újból visszautasítom az Isten szeretetét. Nem állok szóba azzal, amit kíván tőlem. Nem állok szóba, mert kényelmetlen; nem állok szoba, mert másképpen képzelem el életemet; nem állok szóba, mert nem akarok szóba állni azzal az Emberrel, akinek ez a sorsa, és én nem akarom magamnak ezt a sorsot.

Az ötödik

S ezek után jön, testvéreim a keresztutat járás ötödik formája. Jön, és felém jön, ha nem tudok ettől a keresztútól független életet élni, nem tudok úgy csinálni, mintha ez a pillanatkép nem volna, és mintha nem volna ennek a pillanatképnek örök, időfölötti mása.

Két választásom van: lehetek keresztre szegező, és lehetek keresztre feszülő. Harmadik nincs. Nem tudok elbújni a végtelen szeretettel megszerető és hívó Isten elől. Nem tudok magánzó lenni. Nem tudok lelépni az Isten térképéről, mert az Istenből való vagyok én, és Isten arra teremtett, hogy házába vezessen. Isten arra teremtett, hogy – egy gyönyörű ószövetségi képpel – neki, a Vőlegénynek menyasszonya, neki, a Férjnek hitvese legyek, akit elvezet majd a maga házába örök nászra. Meg nem szűnő, szem nem látta, fül nem hallotta boldogságú örök nászra. Ennek következtében nincs más választásom, mint igent vagy nemet mondani. Ebből az igent mondásból fakad a keresztutat járás ötödik módja: odaállok Jézus mellé, és igent mondok arra, amire az Isten megteremtett. Igent mondok arra, amit Jézus szóval megmagyarázott, és életével bemutatott. Igent mondok a magam keresztútjára. Igent mondok arra, hogy átalakítom a gondolkodásomat a jézusi gondolkodásra.

Ezzel pedig igent mondok arra, hogy testvéreim szűkebb körén kívül nem fognak érteni, igent mondok arra, hogy nekem nem lesz egyetlen fegyveres védelmezőm sem, igent mondok arra, hogy velem azt lehet csinálni, amit akarnak. Igent mondok arra, amit Jézus elmondott és bemutatott; igent mondok arra, hogy én nem tartok ellenséget, hogy engem senkivel szemben sem lehet semmiféle csatársorba állítani. Igent mondok arra, hogy nem csinállok érdekszövetséget valakikkel, valakik ellen. Igent mondok arra, hogy az életemet nem arra használom fel, hogy a társadalmi gúla tetejére jussak azokkal az eszközökkel, amely eszközökkel a társadalmi gúla tetejére lehet jutni. Igent mondok arra, hogy mindig alul fogok érvényesülni, igent mondok arra, hogy engem le lehet könyökölni, mert én nem könyökölök. Igent mondok arra, hogy háttérbe fogok mindig szorulni. Igent mondok arra, hogy a társadalom kicsinyei között leszek: ott, a társadalmi gúla alján. Igent mondok arra, hogy le lehessen köpdösní engem, és arra is, hogy ki lehessen engem is akolbólítani az élők sorából. Ebben az esetben a keresztutat járás eléri a legteljesebb kivirágzását.

Most már nemcsak arról van szó, hogy értem, hogy ennek az embernek ez lett a sorsa. Nem csak arról van szó, hogy sajnálom, részvételt vagyok iránta, mert nem önmagáért csinálta azt, amit csinált, hanem értünk csinálta. Túl vagyok azon, hogy feltételesen szégyellem magam, mert feltételesen tulajdonképpen én is gyilkosa lehettem volna. Túl vagyok azon, hogy nem is feltételesen vagyok gyilkosa a bűneimmel. Túl vagyok mindezen, mert nem akarok a keresztre szegezők táborába tartozni. Tudom, hogy nincs módom harmadik útra. Két lehetőségem van: melléje állhatok, vagy ellene fordulhatok. A szeretet világában nincs más, mint az igen és a nem. Az igen és a nem között nincsen semmiféle

harmadik. Ebben az esetben a kereszttut az ezzel a gondolattal járom: Istenem, az életemet arra akarom fölhasználni, hogy azt mondom, amit Te tanítottál, azt teszem, amit Nálad láttam, és tudom, hogy ezzel már el is kezdődik életemben az első állomás, amikor Jézusnak Pilátus előtti alakja mellé összekötözöten odakerülök én is, akin elkezdődik az ítélet.

Amíg gyenge, kezdő, óvódista tanítványa vagyok Jézusnak, addig az ítélet csak így szól: ez megbolondult. S azután, ha jutok valamire a Krisztus-megértésben és a Krisztus-utánzásban, akkor következnek az ítélet súlyosabb, és különb formái. Amikor Antiochiai Szent Ignácot megkötözve nyolc katona kíséretében elindították Rómába, hogy az oroszlánokkal viaskodjék, akkor útközben ezt mondta: "Elkezdlek keresztény lenni." Ő antiochiai volt, és Antiochiában nevezték a Krisztushoz tartozókat először keresztényeknek. Christos a Krisztus, és Christianos a Krisztushoz tartozó, a keresztény. Antiochiai Szent Ignác az oroszlánok felé vezető úton vidám leveleket írt, amelyek Jézus búcsúbeszédére emlékeztetnek János evangéliumának leírásában. Jézus ott így vigasztalja az elcsüggedt tanítványokat: „Ha szeretnétek engem, nem, búsulnátok, mert én a kereszten keresztül az Atyához megyek.”

Jézus szavaiból össze lehetne állítani egy szóstatistikát, és ebben a statisztikában nem állna utolsó helyen ez a jézusi intelem: Ne féljete! Egy második századból való írás megörzött egy jézusi ígét, amelynek az alapját mi is jól ismerjük az evangéliumokból. Jézus egyszer ezt mondotta tanítványainak: „Úgy küldelek titeket, mint bárányokat a farkasok közé.” Ebben a második századi írásban ebből a krisztusi szóból egy kis novella lesz. A novella így alakul: Amikor Jézus elmondja, hogy úgy küldi a tanítványokat, mint bárányokat a farkasok közé, akkor megszólal Péter – aki máskor is megszólal, aki a szóvivő abban a kis közösségben, amelyik Jézus kis közössége volt – és ezt mondja: Na, de hát a farkasok felfalják a bárányokat! S ekkor Jézus szelíd humorral így nyugtatja meg Pétert: *Semmit se törődjenek a bárányok haláluk után a farkasokkal!* Ejha! Semmit se törődjenek haláluk után a bárányok a farkasokkal? Ezt a szelíd humort megengedheti magának az a Jézus, aki megtapasztalta, hogy azokért, akiket az ember nagyon szeret, semmi sem sok. Egyszer Péter is fölér az Úr Jézustól tanult szeretet magasára. Akkor Pétertől mindenki azt kéri, hogy menjen ki Néró örvöngésének Rómájából, menjen ki, és védje meg magát, hiszen meghal. Az az ember, aki tanúja annak, ami történt, aki mindent hallott, és látta a feltámadt Jézust, egy darabig enged, aztán a Via Appián találkozik Jézussal, aki jön befelé. Péter megkérdezi: „Hová megy, Uram?” „Megyek Rómába, hogy helyetted keresztre feszítsenek” – válaszolja neki. Péter erre megfordul, mert ő is tudja, hogy csak két lehetőség van.

Isten végtelen boldogság és végtelen szenvedés. Isten magából hozott létre minket, és ez bizony meghívás. Ennek az elfogadása pedig végtelen boldogság, és végtelen szenvedés mindaddig, amíg át nem alakul a világ úgy, hogy elfogynak a keresztre feszítők, és csak olyanok lesznek, akik hajlandók kitárni a két karjukat, de már nem lesz, aki keresztre szegezze azokat. Ekkor megvalósul az Isten álma, és ha itt nem is valósulna meg egészen, az örök folytatásban biztosan, és egészen megvalósul. Ámen.

Szigetszentmiklós, 1976 – Nagyböjti konferencia-beszéd.

Ezt a hosszú, egyvégtében mondott beszédet én akkor nem írtam le. Vettem egy akkor modernnek számító magnót, magam elé tettem, és arról gépelte le Éva néni. Nem sokat kellett az élő szövegen javítanom. Eszembe jut most közel harminc esztendő után, amit az öreg Arany mondott az első Toldiról, amelyet mindannyian tanultunk, könyv nélkül is, az iskolában. Mit mondott? Ezt: *Ó, ha még egy olyat énekelni tudnék!*

45. Még mindig csak tavaszváró napló

2004. január 10. – február 8.

Városmajor, 2004. január 10.

Betlehemben megtestesült, keresztre feszített Istenember, Názáreti Jézus!

Feltámadásoddal beigazoltad minden szavad. Hiszek Neked. Hiszem, és büszkén vallom, hogy testvéred vagyok. Hogy Te vagy a fő, és én a tag abban a titokzatos Krisztus-testben, amelyben mennybemeneteled után mint második Krisztus itt maradtál közöttünk az Egyházban. Életem végső értelme, hogy ez a Titokzatos Test betöltse hivatását: a golgotai áldozat gyümölcse, a kegyelem, eljusson azokhoz, akikért meghaltál, minden emberhez. Eljusson és üdvöztse őket!

Köszönöm, hogy a magyar nemzet gyermekévé tettél. Akarom is szolgálni minden erőmmel országom és nemzetem. De – túl minden országon és nemzetén – életem nagy célja a Hegyi beszédben meghirdetett Isten Országá. Egész éneket, úgy ahogy Tőled kaptam, az Isten Országának építésére ajánlom. Akarom, hogy a lelkekben megszülessék az Ország, amelyben szent az Istennek a neve, s amelyben az Ő akarata történik, miként a mennyben. Nincsen kikötésem, feltétel nélkül adom át magam e második Krisztusnak, az Egyháznak: Rendelkezz velem! Íme itt vagyok. Küldj! Küldötted, apostolod akarok lenni. – Ha élet, élet. Elviselem, bármilyen nehéz is legyen. Ha meg halál, majd ad hozzá erőt, aki Tarzíciusnak és Ágnesnek adott. Azt is elfogadom.

Tudom, hogy nem a magam érdeméből mondom el mindezt Neked, Uram és Mesterem. Tudom, hogy Te választottál, és ezt meg sem érdemlem. De ha kiválasztottál, én ragaszkodom e választáshoz. Éppen ezért ígérem, hogy szentséges Tested és Véred vétele által egyre szorosabban és elszakíthatatlanul fűzlek magamhoz, hogy Benned éljek, és kettéválaszthatatlanul egy legyek Veled. Ígérem, hogy eltanulom Egyházadtól az örök élet igéit, s addig tanulom, amíg csak úgy nem fogom tudni hirdetni tanításodat, hogy megértsék és befogadják azok, akikhez küldesz. S ígérem végül, hogy állhatatos leszek a szürkeségben is. Akármilyen piciny és rejtett lesz a feladat, amelyet reám bíz az, akit fölém rendeltél az Isten Országát építő munkában, megteszem. Akarok lenni az Isten sürgönydrótja, amelyen átmegy az üzenet!

Nem akarok más dicsőséget, csak Krisztusét, a kereszti dicsőségét, hogy Krisztussal imádkozhassam, dolgozhassam, és kiegészíthessem szenvedését az emberiség boldogságáért. Az Isten e szép világát meg nem vetem, de semmi sem kell belőle, ami benne Krisztussal ellenkezik. Csak Őbenne legyen örömöm, és dicsekvésem: *Ne dicsekedjem másban, mint a mi Urunk keresztyében, akiben keresztre feszült nekem a világ és én a világnak.* Add, Uram, hogy soha el ne feledjem szavad: *Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért. Boldogok vagytok, midőn szidalmaznak és üldöznek titeket, és hazudván minden rosszat mondanak rátok énérettem. Örüljete és vigadjatok, mert jutalmatok bőséges lesz a mennyekben!* Szentháromságos egy Isten, adj erőt, hogy ennek örüljek, ezen vigadjak a mi megfeszített, de feltámadott Urunk, Jézus Krisztus által! Ámen.

Városmajor, 2004. január 11.

A fenti szöveg egy imádság. Nagyon régi. Több mint ötven évvel ezelőtt írtam. Debrecenben, az 1948-49-es tanévben, valamikor. Azért írtam, hogy a közösségekben ezzel kezdjük a találkozót. A szövegen érzem még, hogy KIO előtti. De benne van első misém levegője, az újmiséshez illő áldozati készség, melyet az évek során megnőttetett az idő. Azért is, mert megvolt már a fordulat éve – szétlőve a nemzet minden reménye, szabadsága, politikai akarata. Elvitték Esztergomból már a prímást – a harcos egyházi hierarchia már nem harcol, de makacsul nem engedi, hogy Rákosi Mátyás belefűzze orrunkba a karikát. S ugyanakkor

azt is tudjuk, hogy a harc hatalmi-politikai síkon már akkor elveszett, amikor a Vörös Hadsereg *ideiglenesen* az idők végezetéig – itt marad.

A 43. Naplóba beleraktam a *Fatimai Hiszekegyet*, melyet negyedszázaddal később, tán '73-ban írtam. Egyik olvasóm megdicsérte: *Gyönyörű* – írta levelében. S ezt is: *hogyan tudtál azóta így megkeményedni?!* A Fatimaiban már benne vannak a KIO jézusi tartalmai, s azt hiszem azoktól gyönyörű. S valami még nincs meg benne. Mi? Az, ami majd '73 után következik. Az, hogy a hierarchia átáll a Vörös Hadseregtől meghatározott Párt oldalára, s teszi, amit az kíván tőle. Teszi, mert a trón és az oltár szövetsége szent és megkérdőjelezhetetlen, akármiket csináljon is a trón. Azt kell igazolnia az oltárnak is. Mert az ateistáknak is szükségük van Isten hitelesítő és igazoló szerepére. Vagy csak arra, hogy a papok csak *csaholják*, amit az állam diktál. Az nincs meg még a *Fatimai* írásának idején, ami majd az utóbbi harminc esztendőben megkeményít.

Lányi János nevét még talán nem írtam le a Naplóban. 1901-ben született. *János bácsiként* tegeztem őt, miközben egy és ugyanazon a perzsaszőnyegszövő gépen dolgoztunk napi nyolc órát a márianosztrai kegyhelyen (*piszokegyhely* – mondták megérkezésünkkor és tájékoztatásul az ottani ávosok röhögve nekünk), üzemben. Az 50-es évek végén. De már ismertem őt tíz évvel korábban is. Amikor még a soproni szürke nővérek templomának papja volt. '49 nyarán volt Budán, a Krisztina körúton a nyolc napos leány-lelkigyakorlat, melyen Éva néni volt a háziasszony, s a 80 lány között ott volt Andi is. Soproni lányok is részt vettek rajta. Így ér a következő tanévben a meghívás. Ludwiga nővér, a soproni lányok matematika tanárnője hív meg a lányainak lelkigyakorlatot adni, s bemutat Lányi Jánosnak. Kezet fogunk, s el is engedjük egymás kezét, s megy mindenki a maga dolgára.

János bácsi a nagyon rendes papok közé tartozik. Csak Halász Bandi mértékével mérhető. Benne is van az időben: amikor Sopronban találkozunk, már 50 éves. Sopronból kerül ki Apor Vilmos vértanúhalála után az új győri püspök, Papp Kálmán, aki hamarosan elszólítja János bácsit magához, Győrbe – székesegyházi kanonok-plébánosnak. Nem sokáig tart a méltósága, mert jön 1956, s Győr lesz a Nyugat szeretetsomagjainak első állomása. A püspök János bácsit bízza meg a csomagok szétszétásával. A csomagosztogatásról hamarosan kiderül, hogy az kimeríti az imperialista ajándékozókollaborálás bűncselekményét. Vihetné az ÁVH börtönbe érte a püspököt is, de inkább a kanonokot viszi. Így találkozunk a nosztrai szőnyegszövőben. Nagy barátság lesz belőle. Nyaranként helyettesítem majd őt a Tempo dolgozójaként a sajtoskáli plébánián, s vasárnaponként lovas kocsis vizs misézni Iklanberénybe és Lócsra, amely valójában *Luócs*, ahol úgy beszélnek, hogy a *szíép kiék* szemüket vetik arra, akihez szólnak.

'68 februárjában zárt templomajtók mögött mondom el ezüstmisémet – Pécelen. Összesen 12-en vagyunk rajta. Az egyik fele börtöntöltelék: János bácsi, Szabó Jóska, Juhász Miki, Éva néni, Fekete Gabi meg jómagam. A másik is javarészt: Halász Bandi, a plébános, apám s anyám, testvéreimet Kamilla nővérem s férje képviseli, s a Bokrot Kovács Teri. Akkor még ez a felállítás. Akkor még így áll össze a tizenkettő. Arany-, rehabilitációs- és gyémántmisém felállásai már mások. Az aranyt már nem éri meg János bácsi, de Halász Bandi igen, s a péceli tizenkettőből ott van a még a gyémántmisémen is Éva néni, Szabó Jóska – már mint fertődi plébános – és Kovács Teri.

János bácsi volt a készülő KIO első propagátora. A 60-as évek második felében előadta annak alapgondolatait esperesi kerülete koronáján. János bácsi túl volt akkor a hatvanon, s abszolút tekintély volt az egyházmegyében. Senki sem kritizálta, amit hallott. Csudálkozva hallgatták. Honnan vehette? – kérdezték. Elismeréssel. Nem árult el. Mindezeket csak azért mondom, hogy felidézhessek valamit. Nagyra becsülte őt Bánk József is, akit '64-ben szenteltek püspökké a Bazilikában – a *részleges megállapodás* aláírása után. Papp Kálmán '66-ban bekövetkezett halála után Bánk Győrben apostoli adminisztrátor lett. János bácsi úgy gondolta, hogy meg kell mentenie engem a szállító munkás sorstól, s felette romantikus

körülmények között, valahol Sajtoskál határában a mezőn összehozott 66-ban vagy a rákövetkező évben Bánkkal. Kocsival jött a püspök találkozásunk színhelyére, ahol is azt tanácsolta nékem, hogy próbáljak átmenetileg sekrestyésként elhelyezkedni egy plébánián, s aztán majd meglátjuk, hogy mit hoz a jövő. Hogy miként fogadtam meg tanácsát, azt úgy is tudják, akik ismernek. Nem ez az érdekes a találkozóban, hanem az, amiről János bácsi beszámolt. Az ő füle hallatára mondta találkozásunk után a püspök a sofőrjének: *Erről a találkozóról nem tud senki. Ha tehát ezt az AEH megtudja, azt csak maga árulhatja el nekik.*

Lám, a 60-as évek második felében az a hierarchia, mely ugyan már az állam jelöltjeiből regrutálódik, még konspirál velem. Ennek folytatása, hogy a '76 karácsonyi püspökkari konferencián még masszív ellenállás fogadja a Lékai tervet, hogy minden buzgó papot meg kell büntetni... – mert azok bulányisták A Bulányiról meg a Szendy spirituálistól elkészített s ugyanitt kiosztott brosúra tanúsítja, hogy tévesek azok a nézetek, amelyeket a *Lelkipásztori Marketingben* képviselek, valószínűleg – ahogy írja – *hiányos teológiai műveltségem következtében.* A még '50-ben(!) és államegyházi hozzájárulás nélkül szentelt Endrey Mihály váci püspök ránéz a Lékai által kiosztott cédulára. Olvassa rajta a maga egyházmegyéjében megbüntetendő papoknak, Halász Bandinak és Bisztrai Lacinak a nevét. Feláll és ezt mondja: *Egyházmegyéim legjobb papjai, pertu barátaim...* Hasonlóképpen szól Udvardy, a csanádi püspök is.

Elöttem a folyamat. '64-ben püspökké szentelik Ijjast, Bánkot, Cserhátit. Mindegyikkel van kapcsolatom, mindegyik jól tudja még, hogy nem vagyok az egyház ellensége. Ijjas 69-ben püspökké szenteli Udvardyt, akit még látogatok, akivel még bizalmasan beszélek, aki a szegedi püspöki palotában nem szól, csak mutatja a kezével, hogy ott, ahol vagyunk nem alkalmas beszélni, mert *poloska* van a falon, s átvisz oda, ahol poloska nélkül beszélgethetünk. Ő még nem az igazi. Csak lépéséről-lépésre lehet és kell is haladni. De 1972-ben már Lékait szenteli püspökké Ijjas. Lékai már egyértelműen az ateista hatalom embere, aki már Laci bácsi az AEH-főnök, Miklós Imre gyereke számára, s aki Mindszenty halála után elvégzi, amit rábíztak. Szívből? Fenéket! Masszív kényszer alatt állt. Mikor készül erről végre disszertáció? Őneki már alig van bizalmas szava hozzám. Ő tudja, hogy el **kell** végeznie, amit rábíztak. Egyszer éreztette ezt velem Ratzinger is: azt írja egyik levelében, hogy (a '86 szeptemberére átfogalmazott) levelének mindenképpen napvilágot kell látnia, annak el **kell** mennie. Érthettem belőle, ha akartam. '64-ért, a részleges megállapodásért egyszer fizetnie kellett a Vatikánnak. Velem s a Bokorral fizettek: '87-ben megjelenik a sajtóban, hogy Ratzinger helyben hagyja a magyar püspökök 82-ben hozott ítéletét. Miklós Imre nem volt elégedett. Keményebb s elítélőbb szöveget várt Ratzingertől. Idővel megkaphatta volna azt is, ha Szovjetunió bírja még egy-két évtizedig. De nem bírta. Jött a peresztrojka.

'64-ben kezdődött a folyamat, s '87-ben ért véget. Majd egy negyed századig tartott, amíg az államhatalom elérte, megkapta az egyháztól, amit akart. A visszaút is negyedszázados lesz? Vagy hosszabb? Az első lépés visszafelé tíz év után, '97-ben következett be: szabad papként bemennem katolikus templomba – ha hívnak. De nem hívtak. Most vagyunk a második tíz évben. Már hívott J..., aki megkapta érte a dádát, majd elhelyezték. Már hívott egyszer egy derék vidéki plébános. Már hívott M... is. Az elsőnek még a fejére ütöttek. Talán az utána következőknek már nem ütnek a fejére. Aligha érem meg, hogy hívjon egy püspök is. Az elmúlt tavaszon engedélyt kértem bérmláshoz. A leghatározottabban visszautasították. Egyelőre még behavazva a visszaút püspöki útszakasza. 64-től 87-ig – ez összesen 23 év. 87-től 2010-ig is – ez is annyi, ez is 23 év volna... Akkorra még csak 91 éves fiatal siheder lennék. '08-ban lesz, ha megérem, a vasemisém. Fölhasználják? Vagy úgy tesznek, mint gyémántmisémkor? Hogyan? Nem használták fel. Nincs is ennek már jelentősége. Jelentősége csak annak van, hogy mit csinál a Bokor a maga életének harmadik negyedszázadában. Annak, hogy mit csinál a harmadik nemzedék.

Szül-e imádságot? Olyat, amivel indultunk? Szakad-e, fakad-e lelkéből imádság? Valahol megsűrűdnek-e a hétköznapi szentmisére járók? Lesz-e új debreceni Szent Anna, s benne hét órási mise. Ezen fordul, hogy a hierarchiának lesz-e alkalma eltörölni akarni a múltat. Átlépni rajta. Új lapot kezdeni, s azzal az üde szeretettel átölelni majd valakiket, amivel engem, a fiatal s a maga húszas éveiben járó papot átöleltek a 40-es években összes előljáróim: Sík Sándor, Endrey Mihály, s Pintér Laci bácsi... akik, akik bizony, bizony a hierarchiához tartoztak. Mert a hierarchiát is a Jóisten teremtette, s bizony nem akar közülük egyik sem a Jóisten ellensége lenni. Kaifás sem akart. Csak azzá kényszerült, mert nem akart a keresztre kerülni.

Városmajor, 2004. január 12.

Vége a karácsonynak. Elmúlt Vízkereszt. S kezdődik minden előről az egyházi évben: a karácsonyi ünnepkört lezárja – Jézus megkeresztelkedése. Ennek körülményeiről tájékoztat az evangélium, s mondja, hogy a nép feszülten várakozott (Lk 3,15). Feszülten. Az az ige áll itt, hogy *prosdokeó*. Jelentése: várakozás, sejtés, remény. Mire várunk? Mit sejtünk? Miben reménykedünk? Hát az egyetlen lényegesben. Hát arra várunk, hogy vajon itt van-e már, aki rendet csinál.

A nép várakozott feszülten. Az asszonyok súgtak-e búgtak-e össze, hogy vajon nem János a Messiás? Nincs pontosítva, hogy a férfiak várakoztak volna feszülten, de bízást gondolhatom. Az asszonyok akkoriban még nem ítélték halálra nemzetüket, akkoriban még családi gondjaik voltak. Hogy a gyerek lázas-e, hasmenése van-e – erre kellett az orvosság, s ehhez nincs szükség a Messiásra. Anélkül is megtalálják a házi orvosságot, mert tudják még, hogy melyik fű, melyik virág mire jó.

János tudta, hogy nem ő a Messiás. Tudta, hogy hatalmasabb az nála, Szentlélekkel fog keresztelni és tűzzel. Kezében a szórólapát, mellyel tűzbe szórja a pelyvát. Csak a tiszta búzát gyűjti csűrőbe. Mért várakoztak feszülten? Mind tudta, hogy tiszta búza? Mind tudta, hogy ő nem pelyva? Mind. Ha a férfiak várakoznak, ha a férfiak összegyűlnek, akkor csak azért gyűlnek egybe, hogy pelyvát búzától szétválasszanak, s eleve csak a tiszta búza gyűlik egybe. A pelyva nem jön oda. A pelyva másutt gyűlik egybe. Azért, hogy elégezzék őket? Szó sincs róla. Csak a túlnaniak gondolják őket pelyvának. Pedig másképpen van. Emitt van a tiszta búza, s amoda a pelyva. Őket kell megégetni. A férfi gyülekezések mindig politikaiak. Ha pl. az SzDSz gyűlik össze, nem vár olyan Messiásra, aki megtisztítja őket a pelyvától, mert ők a tiszta búza. A pelyva a másik táborban, mondjuk, Csurka táborában található. S a másik tábor is ezt gondolja az előzőről: ott van a pelyva, amelyet jó lenne már szórólapátra rakni.

Én még Nagy-Magyarországban születtem. Aztán a húszas években szavaltuk az óvodában: *Szép Erdélyben, bércek ormán örömtüzet rak az oláh*. Majd kinőttünk az óvodából, s a harmincas években sűrű sorokban menetelve skandáltuk: *Mindent vissza. Mindent vissza! Csányi, Horthy, Teleki, nem határ a Feleki!* Mármint Kolozsvártól a Torda felé vezető úton Erdőfelek, ahol Hitler megvonta az Erdélyt kétfelé osztó határt. Aztán jöttek a 40-es évek, s gyűltek Mindszenthy szavára Mária-napokra a tíz- vagy százazrek. Mind tisztabúza volt. S mind tudta, hogy a pelyva másutt van. A pelyvát Rákosi elvtárs gyűjtötte, s ő mondta meg, hogy kit kell elégetni. A klerikális reakciót, a Mindszentyt.

Istennek ezzel szemben nincs szórólapátja. Az Ő Messiása nem tud tűzzel keresztelni. Szentlélekkel tud, az meg nem a tűzzel, hanem az azbeszttel (*a-sbennümi* éghetetlen, olthatatlan – Lk 3,17), a nem éghetővel párosul. Amikor szombat délután a készüléskor idejutottam, megszólal a telefon, hogy küldjem át Pistának drótpostán a Szolgálva szeretni, szeretve szolgálni írást. Küldöm, de találok ott én is valamit. Egy másik testvérem küldi a tibeti emigráns miniszterelnöktől vett HVG interjút. Dél előtt pedig felhívott telefonon egy harmadik testvérem, hogy vegyem már meg a HVG-ét, olvassam el ezt az interjút, s gon-

dolgodjam, hogy nem kellene-e a Bokornak találkoznia vele. Mondtam, hogy mindenüvé elmegyek, ahova hívnak.

A tibeti emigráns miniszterelnök sem óhajt magának szórólapátot. Amikor a férfiak Magyarországon nem azért fognak összegyűlni, hogy ezek az ilyen vagy olyan oldaliak menjenek már a bús fekete fenébe, akkor hasad a hajnal. Azaz, hogy akkor nyílik meg az ég, s akkor lesz hallható az Isten hangja: Ezek az én szerelmes fiaim, akiben nekem kedvem telik. S akkorra már ott lesznek az asszonyok, az édesanyák is, mert nem kell félni a szórólapáttól, amelyik mindig anyaszülteket akarna tűzbe szórni. Mert az anyák nagyon nem szeretik, hogy a tűzbe szórják azokat a gyerekeket, akiket vajúdvá s fájdalommal szülnék a világra.

Tessék már tudomásul venni katolika és reformata és a többi anyaszentegyházaknak, hogy hasad, már hasad a hajnal. Hogy lassan, de lassan világosabb lesz, s úgy van az emberi történelemben is, ahogy a *Funtineli boszorkány*ban az öreg Árszintye bácsi mondja: Karácsony után már minden nap egy jóakaratnyit, egy kis jóakaratnyit hosszabbodnak a napok. Valami azért mozdul a világban. Tolsztojt kiközösítik a keleti egyházból, mert nem a szolgálati szabályra figyel, hanem az evangéliumra, de nem törődik a ki-közösítéssel, mert tudja, hogy az evangélium mégis csak fontosabb a szolgálati szabályzatnál meg az egyházi ki-közösítésnél. Gandhi felszabadította Indiát fegyverdőrdülés nélkül. A katolikus egyház történetében e kis Magyarországon megszületett az a közösség, amelynek fiai nem mentek el katonának. Ha *lehazaárulózzák* is őket, még saját püspökeik is, nem törődnek vele, mert az evangélium valamivel fontosabb annál, amit az államilag megfélemlített vagy Jézust még nem értő püspökök mondanak.

Lassan természetes lesz Európa országaiban, hogy senkit sem lehet állampolgársága címén arra kötelezni, hogy – szakmaként – kiképezzék őt tömeggyilkosnak. Most pedig a hatmillió tibeti nevében beszélő emigráns miniszterelnök a győzelem reményével veszi fel a küzdelmet az ezerkétszáz milliót képviselő Kínával szemben, mert ő is rájött arra, ami megvan írva a Hegyibeszédben, hogy csak a szelídek tudják birtokolni a földet. S hogy meglóduljon a fantáziám, én remélek abban, hogy a szuperhatalmak is megkérdezik majd az al-caidát, hogy mit csináljanak annak érdekében, hogy amazok abbahagyják az önfeláldozó, öngyilkos bombamerényleteket. S a tárgyalások során eljutnak oda, hogy osztozni kellene, mert kilóg a fenekük a nadrágból, pedig nálunk ruhából, cipőből, miegymásból már szeméthegeket csinálunk.

Minden út az erdőn-rónán a Hegyibeszédhez vezet. Minden út a keskeny útba torkollik. Oda, hogy a vagyon és a magántulajdon nem létszükséglet. Oda, hogy elég kell legyen az egy dénár. Ha valaki nem hiszi el, olvassa Népszabadság január 9-i számát: már az is erről beszél. Csak az ember hajlamos ám a pesszimizmusra is. Mért és mikor? Akkor, amikor önmagában csalódik, és akkor, amikor a legjobb barátaiban és Jézusban testvéreiben csalódik. Ilyenkor mit kell csinálni csalódás ellen? Imádkozni, hogy kísértésbe ne essünk. A lantot letevés kísértésébe. Mert *A lantot, a lantot szorítsd kebeledhez, ha jó a halál, Ujjod valamíg azt pengetheti: vigaszt bús elme talál.* Mennyit kell imádkozni? Szüntelenül. Felkeltünkben, lefektünkben. A lelkünkben járjon, hogy felépítjük a lelkekből a Szeretet országát ahogy a fiatal Wass Albert írta gyerek fővel '28-ban, Kolozs megyében Vasas-szentgotthárdon, s azt a címet adta neki, hogy

Előhang

Volt egyszer egy ember, aki az ő háza udvarán oszlopot épített az ő Istenének. De az oszlopot nem márványból faragta, nem kőből építette, hanem ezer meg ezer csillámló homokszemcséből, és a homokszemcséket köddel kötötte össze. És az emberek, akik arra jártak, nevettek rajta, és azt mondták: bolond. De az oszlop csak épült, egyre épült, mert az ember hittel a szívében építette az ő Istenének. És amikor az oszlop készen állott, az emberek még mindig nevettek, és azt mondták: majd a legelső szél összedönti. És jött az első szél, és nem döntötte össze. És jött a második szél, és az sem döntötte össze. És akárhány szél jött,

egyik sem döntötte össze, hanem mindegyik szépen kikerülte az oszlopot, amely hittal épült. És az emberek, akik ezt látták, csodálkozva összesúgtak, és azt mondták: varázsló. És egy napon berohantak az udvarára, és ledöntötték az ő oszlopát. És az ember nem szitkozódott, és nem sírt, hanem kiment megint az ő udvarára, és hittal a szívében kezdett új oszlopot építeni az ő Istenének. És az oszlopot most sem faragta márványból, sem nem építette kőből, hanem megint sok-sok apró homokszemcséből és a homokszemcséket köddel kötötte össze.
Szentgotthárd, 1926. nov. 14.

Városmajor, 2004. január 12.

A liturgiában van A-év, B-év, C-év. Az A Mátéé, a B Márké, a C Lukácsé. Most C-év van, Lukács éve. Van minden évben karácsonyi meg húsvéti ünnepkör. Jézus megkeresztelkedésével az elmúlt vasárnapon befejeződött a karácsonyi. Hamvazószerdán kezdődik a húsvéti, s ennek vége pünkösdkor. Pünkösd és advent között, meg Jézus keresztelkedése és hamvazószerda között van – az évközi idő. Az elmúlt hétfőn el is kezdődött, s ma hányadik évközi vasárnap van? Mindenki azt gondolná, hogy hát első. Nem. Második. Hogy miért? Hát csak azért, mert már lement egy hét – hétfőtől szombatig. Aki ennél is többet akarna tudni, iratkozzék be valamelyik egyetemünk teológiai fakultására. Biztosan sokkal okosabb lesz tőle.

Szóval második vasárnap van. S ugyan kié ez a második vasárnap? Hát mind a háromféle évben – hogy a szegény negyedik evangéliumnak is jusson valami – a Jánosé. Mért rendezte ezt az Istentiszteleti Kongregáció bíboros prefektusa így – a zsinat után? Én nem tudom megmondani, de az említett teológiai fakultáson biztosan megokosítják erről is az érdeklődőt. Annyit azért elmondhatok, hogy biztosan nem azért, amit én ki fogok hozni ma ebből a római rendezésből és rendelkezésből. Mit fogok kihozni? Nem árulom el előre, de újdonságra nálam már ne nagyon számítsatok. Csak valamelyik régi lemezemre.

A nagyobb világosság okából megnézem mind a háromféle év mára rendelt evangéliumi szakaszait. Mondtam már, hogy mind a három évben János a szerző, aki a maga tanítványi pályafutását nem Jézusnál kezdte, hanem Jézus unokabátyjánál. S az evangélista emlékezik. Evangéliumát egy magasröptű prologussal indítja: *Kezdetben volt az Ige.* Aztán mesteréről, a Keresztelőről, Jézus unokabátyjáról kezd mesélni. Ezeket a meséket hozza az A- és a B-év. Az A-évben általában propagandázik a Keresztelő Jézus mellett: ő csak vízzel, de Jézus Szentlélekkel keresztel – méghozzá az 1, 29-34. versekben. A B-évben viszont már két tanítványához szól a propaganda: Andrásához és a negyedik evangélium majdani szerzőjéhez. Sikeres a propaganda, ott is hagyják a Keresztelőt, s csatlakoznak Jézushoz, András pedig hozza testvérét is, Pétert – méghozzá az 1, 35-42. versekben. Van Jézusnak már három tanítványa. A C-év, a mostani – mint hallottuk – hozza a kánai menyegzőt, amelyre Jézus legalább hatodmagával vonul be, mert a kihagyott 43-51. versekben Jézus elhívja még Fülöpöt, az meg Natánaelt (azaz hogy Bertalant).

Az évközi vasárnapok az egész egyházi év amolyan hétköznapijai. Zöld a stóla színe. Nem ünnepi fehér, meg lila, meg piros. Községes, hétköznapi zöld. Hétköznapi hétköznapi van, s nem munkaszünet. Mit csinál Jézus? Amit minden nap. Tanítványt gyűjt, meg tanítványt foglalkoztat. Most szeretnék úgy elmondani valamit, hogy senki se érezhesse magát megbántva. Nehéz lesz, de okvetlenül megpróbálom. (Aminél nem forog fenn a veszély, hogy valaki megbántódik, az olyan prédikációt nem is érdemes elmondani.)

Jézus társadalmat csinált. Ha tetszik, Jézus ellentársadalmat csinált. S eltelt kétezer esztendő anélkül, hogy ezt az ellentársadalmat megvalósítottuk volna. Megvan a tárgy! Nézzük közelebbről! Nem szép ez az ellen szó. Használjunk idegen szót helyette, amely egyébként ugyanazt jelenti, mint a magyar, de mégis idegen. Mondjunk a valóság helyett is valamit, az ellen helyett is valamit! Mondjuk, hogy nem realizáltuk és azt, hogy Jézus kontraszt társadalmat csinált. Ugye, hogy egész másképpen hangzik? Nem realizáltunk egy

kontrasztársadalmat. Helyette csak azt csináljuk, amit az emberiség egésze. Az meg mit csinál? Ha akarja, ha nem akarja, csak egyet csinálhat. Amit a világ ura és parancsolója diktál. A neve? Köztudottan M-mel, vagy magyarul: P-vel kezdődik.

A negyven nap alatt Jézus a pusztában azt döntötte el, hogy ő aztán nem. Neki nem fűz karikát az orrába senki sem. S nem ment vissza Názáretbe, s nem nyitotta ki a boltját, s nem termelt eladásra, s nem fizetett áfát. Hanem helyette tanítványt gyűjtött. Mi célból? Lagziba menés céljából. Vízből bort csinálás céljából. Vigasság okozás céljából. Abból a célból, hogy tizenkettőre növelje a tanítványok számát, s azok az utolsó vacsorán Jézus kérdésére elmondhassák majd, hogy nem volt semmiben sem hiányuk.

Kénytelen vagyok magyarul beszélni. A kétezer esztendő félreértette Jézust. Azt hitte, hogy Jézust vallást jött csinálni. (Azt nem kellett, már megvolt. Funkcionált is, ahogy tudott, szövetséges társa, az állam mellett.) Szó sem lehet róla! Társadalmat jött csinálni, kontrasztársadalmat. Ország okán, ország ügyében jött. Ellenországot, kontrasztországot jött csinálni. Mi van itt másképpen, mint a nem-ellenországban? Ebben a kontrasztországban árucseré forgalom van. Pénzzel nem lehet fizetned, ha valami neked hasznosat tudok csinálni. Csak áruval. Olyannal, amilyenre nekem szükségem van. Az evangéliumokban egyetlen esetet sem tudok, amikor Jézusnak vagy a tanítványoknak szolgálataikért valaki pénzt adott volna. Mit adtak nekik. Hálákat adtak. Vatikáni valutával fizettek, s megélték belőle.

Még magyarabbul. Mi van a nem-ellenországban? Abban, amit realizálunk? Dolgozunk s fizetnek érte. Egy kis időt lecsípünk, ha tudunk, Istennek. Egy kis pénzt lecsípünk, ha tudunk, a rászorulóknak javára. Egyébként gyűjtjük a pénzt. Mert nem mindenki olyan ügyetlen, hogy nincs egy-két millió eurója a folyószámláján, vagy jól kamatozó kötvényekben. Van olyan is, akinek milliárdjai vannak belőle.

Ezt a pénzgyűjtést, pénzköltést kell levetköznünk még a milliókat gyűjtés megkezdése előtt, hogy eljussunk a kontrasztországba. Lehetetlen! – hallom az ellenvetést. Nem igaz – mondom, vagy olykor (szép csendesen) üvöltöm. Nem igaz, mert Jézusnál ment a dolog. A jeruzsálemi keresztényeknél is ment a dolog. Kalazanti Szent Józsefnél is ment a dolog. 1642-ben jöttek piarista őseim Magyarországra, és szegények voltunk, mint a templom egere, és szegénységünkben belépesítették iskolákkal az országot. Keleten Besztercéig s Medgyesig, északon Podolinig és Privigyéig, délen Temesvárig s Nagybecskerekig. 1802-ben kaptunk aztán birtokot, 25 ezer holdat, és elkezdtünk fonnyadni, zsugorodni.

Valaki azt mondta, hogy ő addig ehhez a kérdéshez nem szól hozzá, amíg két ember nem akad a Bokorban, akik összefognak kontrasztársadalmat csinálni. S azt akarta ezzel mondani, hogy addig én se dumáljak már erről. Tényleg, minek is dumáljak róla, inkább imádkozzam azért, hogy kitaláljam az indulást. Nem tudok semmit sem kitalálni, mert 86. évemben csak arra vagyok képes, hogy csináljam azt, amit a kezembe adnak. Jézus sem, Kalazanti Szent József sem vén korában kezdte, amit kezdett.

Te sem voltál mindig vén! – hallom, belülről hallom – az ellenvetést. Mért nem tetted fiatalon, ami kell a kontrasztországhoz? Hát mert mindig félénk nyuszi meg engedelmes és konzervatív voltam, csak másnak a nyomába tudtam eredni. Ez így nem is igaz. Csak az, hogy nem tudtam semmit sem realizálni. Hiába tartok bűnbánatot, ez semmit sem változtat a helyzeten: Nincs és nincs kontrasztország. De ha esetleg mégis akadnának, akik elkezdenének ilyesmit, hát én mindenemet, de mindenemet odaadnám nekik. S én nagyon gazdag vagyok. Erre gyűjtök.

Lehet valami egyebet is tennünk, mint imádkozni a megoldásért? Ha nem lehetne, akkor nincs fontosabb dolgunk, mint az imádság. Vagy ország, vagy imádság. Van ötleted arra, hogy mit csináljunk? Vagy van ötleted és szabad időd arra, hogy hogyan imádkozzunk érte, hogy Isten elárulja nekünk, amit Fiának meg Kalazanti Szent Józsefnek elárult. A HANG-közösségek pünkösdkor egész éjjel imádkozni akarnak. Múlt hétfőn szóltak is nekem, hogy keressek egy jó nagy templomot, amelybe beleférünk. – A Bokor eresztékei ropognak – az ehéti

drótpostám erről beszél. Halász Bandi bácsinak nagyon tetszett egy gitáros ének: *Vetni ment a magvető*. Azért, hogy ért kalászt lengessen a Bokorban a szél. *Ideje már, ideje már* – szól tovább az ének. Minek? Annak, hogy ért kalászt lengessen a szél.

És kell még kérdő mondat is, amire válaszolunk majd az imádságban. Megvan: Van ötleted, vagy inkább imádkozni akarsz?

Városmajor, 2004. január 13.

Két vasárnap közt volt egy szeminárium a Szellemi Búvároknál. Témája is volt: *Személy-e az Isten?* De nem ezzel foglalkoztunk. Jött négy új ember. Velük ismerkedtünk. Az ő gondjukról beszélgettünk, s végül is a következő találkozó témáját is tőlük vettük: *Hogyan is kell azt csinálni, hogy ne legyünk langyosak?* De a témánk, amire készültünk, csak maradt ez:

Személy-e az Isten?

Azt hiszem, hogy burkolt ateizmus azt gondolni Istenről, hogy nem személy. Hogyan lehet azt gondolni, hogy e mondhatatlan rendezettség, melyet az univerzumban s az emberi agyban találunk, oka az értelem nélküli anyagi valóság volna? Úgy tetszik, hogy ilyen gondolatok magyarázója csak egy lehet: valami személyes okból Istennek *nem szabad* léteznie, s így már világos: a tapasztalható valóság önmagától van. Csakhogy ez az állítás ellenkezik az emberi gondolkodás egyik törvényével, melyet így fogalmazunk meg: Mindennek van oka, szükségképpen van oka és elégséges az oka. A gondolatnak nem lehet oka az anyagi valóság. A változássor nem lehet kezdetlen, stb. A kérdésnek ez a filozófiai megközelítése. Nagyon érdekes, hogy a buddhizmus, amely nem ismeri a személyes Istent, az üdvösséget a nirvánában, a vágyak el- és kihalásában látja. Az emberiség túlnyomó többsége azonban nem énjének el- és kihalásában, hanem annak földöntúli folytatásában reménykedik. Ha nincs személyes Isten, nincs értelme az én lényem fennmaradásának sem. Nekem meg csak ezt szabad gondolnom: személyes Istennek léteznie kell.

Nos, fogadjuk el, hogy az Isten személyes. Mért jó az nekem? Nekem személyesen azért jó, mert van valaki, akihez végső bajomban fordulhatok, s nem vagyok egyedül az univerzumban.

– Nem vagy sohase egyedül. Itt vagyunk mi is.

* Kettőtök közt az a különbség, hogy ti nem értetek meg engem úgy, mint az Isten.

– Ő hogyan ért meg?

* Úgy, ahogy én magam értem magam.

– Nem veszed észre, hogy értelmetlen, amit mondasz? Hogy a vonal nélküli üres telefonkagylóba beszélést mondog? Csak az az Isten, aki segít rajtad. Ez az Isten pedig nincs. Jézus esetében sem volt. Vagy belenyúláló az Isten, vagy nincs. Akkor sincs, ha személyes. Ha nem belenyúláló, ott vagyok, ahol az ateista: Isten nélkül vagyok. Olyan buták vagytok ti, Istenben hívők. Nagy lesz a pofára esés. Szerencsére nem élitek meg ezt a pofára esést. Mert csak az élhet meg akármit, akinek a léte folytatódik. De nincs folytatás. A halálközeli élmények is csak azt bizonyítják, hogy ember mindig jobbat vár. Amikor a legnagyobb bajban van, akkor a legkülönbet képzelem. Ez az utolsót rúgás reakciója. Vagy nem az, de bizonyosságod – az az abszolúte semmi. A vallási ipar nem meggyőző. A Szűzanya üzengetése sem. Mért nem szól maga az Isten? Mért mindig csak a teremtmény?

* Semmire sem tudok válaszolni. Csak azt tudom mondani, hogy nekem Isten nélkül kietlen a világ. Nehezen viselem el, ha nem reménykedhetem abban, hogy lesz létünknek *dicsőebb folytatása*. Félek attól a világtól, amelyben olyan emberek élnek, akik nem remélnek. Én csak abban a világban érzem otthon magamat, amelyet egy jó Isten hozott létre, amelyben nekem jónak kell lennem, s ha jó vagyok, akkor elveszem jutalmamat. Érv nélkülivé tehetsz engem. De én az istenhitet meg nem tagadom. *Mit hisz a tudós, ő lássa* – mondom Arannyal. A tudós azt hiszi (csak hiszi és nem tudja), hogy a jó, ami a szívemben él, élhet Isten nélkül is. Én meg azt hiszem, remélem, hogy a szívemben azért él a jó, mert van, mert létezik az abszolút Jó.

Övé vagyok, ő meg az enyém. *Hiszek egy Istenben...* – csak ezt mondhatom. *Tudom, hogy van...* – ezt nem mondhatom.

Erre aztán megszólal még egy harmadik fél is. Mit mond? Ezt: *Ez a nem imádkozó ember tragédiája. Nincs tapasztalatod. Mért nincsen? Mert nem szerzed be. Mért nem szerzed be? Mert lusta vagy rá, s a lelked mélyén hitetlen vagy. Ha a lelked mélyén hívő volnál és nem hitetlen, akkor volna tapasztalatod, akkor imádkoznál, akkor beszélgetnél az Istennel, s azt mondanád, amit 52-ben egy rab mondott az ÁVO-n, amikor bizonygatták neki, hogy nincs Isten. – Nekem van! s a szíve felé mutatott. Nincs istentapasztalása annak, akinek nincs istenviszonya. Csak annak van, akinek van ilyen viszonya. Amíg jó dolgod van, addig nincs. A lövészárkokban megtanulsz imádkozni. A közlekedési balesetben is. Mint az ateista Jean Barois: Jaj, Istenem! Mit sem ér erről vitázni. Mondj el mindennap egy-két rózsafűzért, s nem igazolni, de érezni fogod az Istent, aki van, aki része az életednek, aki nélkül nem akarsz lenni egy percet sem. A puding próbája az evés. Istené az ima.*

Kinek van itt igaza? Szóljon meg egy negyedik fél is: Hiszed? Tudod? Ezek csak szavak. Mi határozza meg az életedet? – Olyan az életed, mint Szókrateszé, Jézusé, Gandhié? Ha olyan, akkor mondhatod te is, amit a rab mondott az ávós kihallgató tisztnek, hogy van Istened, akivel kommunikálni tudsz.

S ezek után megszólalhat az ötödik, meg a hatodik, s a kérdésnek nincs lezárása, mert a transzcendencia kérdéseiben senki se vághatja ki az aduászt. De meghatározhatja az életed azt, amit gondolsz... S beszélhetsz így is: Nem foglalkozom ilyen kérdésekkel! Én meg: Inkább azzal barátkozom, aki nem beszél így.

Városmajor, 2004. január 14.

Hogyan ne legyünk langyosak?

Mért ne legyünk? Mert a langyost kiköpi szájából az Isten (Jel. 3,15-16). Hogyan lett langyossá? Elfelejtett megtanulni imádkozni. Senki sem tanította. Nem is kell azt tanulni. Mondd azt, hogy *om mani padme hum* – száz tízezerszer. Térdelj le vagy ülj lóbuszülésben, s mondd kevesebbet: annyit csak, hogy *Jézus*. Csak sutogd, de ne hagyd abba. Mondd el kétannyiszor. Ha akarsz kapcsolatba kerülni Istennel, módod van rá. Pénz aztán igazán nem kell hozzá. Járákhatok mesterekhez is, de helyetted nem tudják őt megszólítani.

Istent nem lehet félvállról venni. Leszólítani. A pénzedért. Az Isten benned van. Magaddal kell találkoznod. *Tat tvam asi* = Ez vagy te. Nem más. Magadon kívül meg nem találod. Én vagyok a szőlőtő, ti vagytok a szőlővesszők. Maradjatok bennem, s én bennetek maradok. Aki eszi az én testemet, issza az én véretem, bennem marad és én őbenne. Vagy terítsd ki kelet felé a szőnyeget, térdepelj rá, s mondd: *La illah, il' Allah*.

Redire in animam – mondta Ágoston. Menj vissza. térj vissza önmagadba! Térj meg! Fordulj meg! S ha megtaláltad Istent, a házat, önmagadat, akkor indulj el, s akárkivel találkozol, másképpen nézel rá, szólsz hozzá s teszel neki, mint korábban találkoztál, szóltál és tettél. Közülük majd valaki a társad, a barátod, a tanítványod lesz. Valaki, akinek megmutathatod magad, s aki érteni fog téged. Valaki, akit te megértesz, ő meg téged. S már ketten lesztek. Kivethetitek sarkából a világot. Két ember, akinek a szívében ott az Isten. Két ember, akik nem akarnak mást, mint az Isten – nagyhatalom. Akár Golgotára is kerülhetnek. Bár oda inkább sorban kerülünk: előbb Jézus, és csak azután Péter, meg a többi.

Ezek biztosan kikötnek ott, amit Jézus *malkut Jahvé*-nak mondott. Magyarra fordítva: az Isten Ország. S tudni fognak valamit. Azt, hogy ezen kívül nincs semmi érdemes. De ebben megvan minden. Tánc, muzsika, ének. Tudomány, filozófia, vallás. Élet és irodalom. *Homo sum, ni(hi)l humani a me alienum puto*, azaz mindent, ami emberi, átölelek. Mert hazatértem, otthon vagyok, ablakot tárhatok, kitekinthetek a világra. Végre tehetem azt, amire lettem. Isten szövetségese, munkatársa. Betölthetem rendeltetésem.

Városmajor, 2004. január 15.

Kis évforduló: a 85. esztendő. A közösségekben azért elénekelték testvéreim:

Serkenj fel kegyes nép, mosolyog az hajnal, / Aranyszál tollakkal repdes mint egy angyal.

Ingó-bingó zöld fűszál szépen felöltözik, / Liliom-rózsával meg is törülközik.

Amennyi fűszál van a tarka mezőben, / amennyi vízcsepp van a tenger medrében,

Annyi áldás szálljon...a ... fejére, / annyi áldás szálljon mindnyájunk fejére.

Előkerült egy-egy torta is, nyelvünk hegyét pezsgőbe is mártottuk. Valójában az új évet is köszöntöttük, amelyikben *csodálatosképpen* az idén mindegyikünknek lesz születésnapja – ezért is *mindnyájunk fejére* száll az ének és áldása.

Az új piarista provinciális, Urbán Józsi elkísérte Emilt (a régi tartományfőnököt), aki ha máskor az év folyamán nem is, ilyenkor mindig meglátogat. Rögzült a nap memóriájában: tíz évvel és tíz nappal fiatalabb nálam. Ez 60 esztendővel ezelőtt elég volt *a tanár úr – nagy diák* kapcsolatra. Mára már csak két öreg embert ad e tíz év különbség. Mind a ketten a fiatal felé fordulunk. Tulajdonképpen Józsi számára meséltük régi történeteinket, mert a provinciális atya – 39 éves. Egyik testvérünk még a Népszabadságnak is megsúgta a kis évfordulót, s ezzel tejjé lett a *népünnepély*.

Közben – még szeptemberben – Emil kortársára, Andira emlékeztünk, aki már tíz éve megkapta a nagy behívót. Rá négy hónapra meg Andi Jutka-lányának ezüstlakodalmát üljük. A szentmisén Balázs és Sára ülnek mellettem, ők ministrálnak, viszik s hozzák a tálkát, melyre apjuk-anyjuk ráteszik gyűrűjüket, hogy újra megáldjam. Ők a kicsik, az általános felső osztályaiba járnak. Az öt nagy gyerek már középiskolás, egyetemista vagy diplomás. A két mennyel együtt ők adják a zene- és énekkart. Mindegyik gyerek szép, okos; örül a lelkem, ha rájuk nézek. S aztán három napja felhív Éva: Imádkozzam, mert meghalt egyik pillanatról a másikra a lánya, Marcsi, 36. évében, három gyerek anyja. Kezemben a gyászjelentés, s rajta a Sík Sándor mottó: *Ne sirassatok engem, / Ha szerettek, / Csendes örömmel nézzetek utánam, / Én egy órával előre siettem...* Elég nehéz tudomásul venni ezeket a nálam ötven évvel fiatalabb ELŐRE SIETŐKET.

A *Napló* egyik olvasója mondja nekem a minap: *Kezd nem naplószerű lenni a naplód.* Mit is mondjak erre? Hát azt, hogy a napló nem napló, hanem műfaj. Szerkesztik. Célra törően. Én is. Két elemből épül az én naplóm. A smoncából meg a tartalomból. A smonca példája ez, amit most írok. A tartalom benne minimális: nem mondja el, hogy lehetséges-e vajon az Isten Ország, és hogy a történelmi kereszténység hogyan árulta el azt, amit rábíztak. Smonca = ami történt velem. A másik elem, a tartalom – s az pedig éppen amazokat mondja el. Jól tudom, hogy valami egyensúlyra kell törekednem. Ha túlteng a smonca, az olvasó lecsapja írásom, mert akkor már inkább Jókait olvas, mint az én szövegemet. Jókait mégis egy kicsit jobban értett a meséléshez, mint én. Ha túlságosan kevés a smonca, akkor meg oda ez öregkori műfaj bája: az, hogy emberibb, s nem olyan tudományos-teológiai jellegű, hogy a fejtegetésektől az olvasónak megfájdul a feje. Smoncásan kell írni az örömuzenetről is. Ezt már Jézus is tudta. S ezért *példabeszédekben* szólt... Vetni ment a magvető... meg hogy Hasonló a mennyek országa a szőlősgazdához...

Szóval valamennyit kell eseményekről is beszámolni, melyeknek semmi, de semmi jelentőségük, de ha az olvasó szeret bennünket, elviseli s még örömmel is veszi. Az őszön is voltam *lymphödéma* kezelésen, s a kezelő Judit nevű hölgytől érdeklődöm a kellemes és kevésbé kellemes halálnevekről. Ezt a nyirokér-rendetlenséget, amelyet próbál Judit karban tartani, nem ajánlja nekem halálneve, mert a víz jön-jön fölfelé, és a fulladásos halál nem kellemes. Miben is fogok, Uram, meghalni? A napokban újra felkerestem a nyirokér-szolgálatot, mert kezelés és gumiharisnya ellenére a harisnya fölött, a térdem táján, elhatalmasodtak a vizek. Orvosom felírja a vízhajtót és elküld laborba s ultrahangra. Nagyítóval sem találnak rendellenességet, és *gratulál*(!) az ultrahang-szakorvos a vizsgálat eredményéhez. Minden betegségen kifogok. Egy darabig próbálkoznak, aztán belátják, hogy

nincs keresnivalójuk nálam. Ha nem adom meg magam nekik. Ha nagyon el vagyok egyébbel foglalva, akkor megunják, s odébb állnak. Nem rossz ez az elmélet. S addig-addig bizonyul kiválónak, amíg egyszer már majd nem bizonyul annak. Ez lesz a *Bevégeztetett* (Jn 19,30), a *tetelestai*, ami igei alakja a *telosz* = *vég* főnévnek.

Városmajor, 2004. január 16.

A szentmisét olvassuk? Ja, wir *lesen* die Messe. A szent szöveget nem is kell feltétlenül érteni ahhoz, hogy az imádság legyen. A II. vatikáni zsinat tette szent nyelvvé a magyart, a tótot meg a németet. Előtte lehetett hátat fordítva s latinul pusmogva misét mondani úgy, hogy jártak valakinek a miséjére, mert szent ember mondta – szentül. Ennek már vége. Nem pusmogunk semmit sem latinul, s látják a képünket, akiknek misézünk.

Adyligeten hetenként misézem. Olyanoknak, akik barátaim. Kritikusak. Szeretném minden egyes misémet drámává tenni. Indokolt ez az igényem, mert a szentmise – áldozat. Valaki meghal benne: teste megtöretik, vére kiontatik. Hatvan percem van az érlelésre; arra, hogy ebből valamit, minél többet megérezzenek akik odajárnak.

Kezdődik egy egyre barátságosabbnak akarnám köszöntéssel, majd kereszttetés után az invokáció már elkezd az érlelést. Például így: Az Atyaisten, aki be akarja teljesíteni, amit rólunk végtelen idők előtt megtervezett, a Fiú, aki Názáretben a zsinagógában alighanem komolyan gondolta, hogy most majd megvalósul, amiről Izajás sok száz év előtt énekelt, s a Lélek, aki csak azért vett mindannyiunk szívében lakást, hogy Isten álmai meg tudjanak valósulni bennünk és általunk, ez az Atya-Fiú-Lélek, a teljes Szentháromság legyen mindnyájatokkal! Egy ilyen hosszú körmondat után lazítok: átadom a gyeplőt a gitározóknak, éneklőknek, felolvasóknak.

Majd felolvasom az evangéliumot Csak részleteket belőle. Kiemelésekkel s olykor dramatizálva is – szünetekkel, hangmegemeléssel. Akkor jön a prédikáció. Muszáj megírnom. 86. évemben nem bízhatom magam a lendületemre. Nem mondok sokat, ha azt mondom, hogy egy egész napot dolgozom rajta. Olykor többet is. Ha szöveg nélkül kellene kiállnom azok elé, akik évek óta hallgatnak, ismernek, akkor ismételném magam. Így azonban frissen készült s pillanatnyilag legjava termésemet adom. Utána három perc csend, s mielőtt elkezdeném az egyetemes könyörgések *olvasását*, mondom magamtól, ami folytatása a három perc előtt befejezett beszédnek. Nem mindig sikerül, de van úgy, hogy igen, s ez megemeli a könyörgéseket. A krédót mondom – mindent, ami összeköt. Majd jön a kánon. Módosítok a szövegen, toldom, rövidítem, kiemelem... egyetlen dráma ez nekem egészen az oldásig, amikor nagy kört csinálunk, megfogjuk egymás kezét s szemébe nézünk egymásnak és mondjuk: *Bocsássunk meg szívből egymásnak!*

A következő érlelőhely az Isten báránya, aki úgy lett azzá... és most mondom a prédikáció új összefoglalását... Az Isten báránya, aki megetet magával minket, csakhogymindenképpen legyen folytatása annak, amit ő elkezdett. S a mise vége előtt még leülök, csendben maradok, majd mondom az utolsó fogalmazást. Pl. óvtak és nem engedünk, és lett második nemzedék. Óvtak és nem engedünk és lett harmadik nemzedék. Óvnak és engedünk az óvásnak és Istenem, ha így lesz, nem lesz negyedik nemzedék...

Városmajor, 2004. január 25.

Testvéreim – a Babér utcai plébánia templomában! A hónap utolsó vasárnapjainak itteni esti szentmiséire szól a meghívásom. E vasárnapokon az ÚJ SZÖVETSÉG NAGY ALAKJAI – a tárgy, amelyről szólnom kell. (Megakasztom a szövegem: Nagyon hideg van. Mínusz 1 fokot mérünk a templomban. A sekrestyében jó meleg van. A plébános atya megengedte, hogy behívjalak titeket mise után egy kis beszélgetésre arról, amit itt most majd hallotok. Jöjjetek bátran!) Fogjunk hozzá a dolgunkhoz! Mindenekelőtt tisztázzunk ki egy különbséget! Más az új szövetség, mint az Újszövetség. Új szövetségen – két szóban leírva azt, amit mondok – a

keresztény emberek azt a szövetséget értik, amelyet Jézus kötött meg Istennel az utolsó vacsorán. A vérében és értünk! Miértünk is, akik most erre a jézusi szövetségre emlékező testvéri – vagy inkább tanítványinak akart és mondandó – lakomán részt veszünk, vagy csak jelen vagyunk.

Különbözik ettől az új szövetségtől az egyetlen szóval és nagy kezdőbetűvel írt Újszövetség. Ez utóbbi köztudottan egy 27 írásból álló könyvgyűjteményt jelöl: a négy evangéliumot, a Cselekedeteket, az apostoli leveleket s a Jelenések könyvét. Ennek a gyűjteménynek utolsó darabja is elkészül a Jézus keresztre feszítését követő századik év végére, de csak a negyedik század második felére kristályosodik ki, hogy az egyházi köztudat éppen ezt a 27 könyvet tekinti az Újszövetség kánoni könyveinek, megkülönböztetve őket az ókeresztény irodalom egyéb könyveitől, és természetesen az Ószövetségnek nevezett könyvektől is. Ily módon van Újszövetségünk, és van Ószövetségünk. Az elsőbe tartozik 27 könyv, a másodikba kétannyi, de háromszoros terjedelemmel. Erről kell beszélnem? Nem. Hanem valami újról szemben az óval. Arról az újdonságról, amely ráköszöntött a világra annak folytán, hogy kétezer esztendővel ezelőtt Jézus elmondta, amiket elmondott, s amik miatt a Jézus előtti, a régi, az ó szövetség főpapja méltónak találta őt a halálra. Elkezdeném a mondókám, s szeretném, ha a gyerekek is értenék.

Egyszer volt, hol nem volt, tán kétezer esztendeje is volt, hogy volt, és még a Földközi-tengeren is túlvan volt, hogy a Jordán nevű folyócska közelében élt egy legény. Volt neki rendes mestersége is: a fafeldolgozó iparban munkálkodott. De be volt sózva. Nyugtalankodott. Nem tetszett neki a világ úgy, ahogy volt. Úgy gondolta, hogy lehetne másképpen is, mint ahogyan van. Mi baja volt vele? Csak az, hogy a világ nem úgy ketyegett, mint amire megcsinálták. Az ketyegtette, aki nem teremtette. Egy betolakodó, egy sikeres betolakodó, aki hadat üzent magának az Istennek is. S ez a nagysikeres el tudta érni, hogy őt szeressük, őt szolgáljuk, s a kedvéért az Istent – meg egymást is! – meggyűlöljük, megvessük. A betolakodónak azt a nevet adta legényünk, hogy Mammon. Az arám nyelvből származó jövevényszó ez a jordánparti népek nyelvén, s hiteles mai fordítása: dollár, euró, svájci frank, forint, vagy közös szóval – csak *pénz*. Ez detronizálta a teremtő Istent.

Nyugalanságában ez a legény felhagyott saját mesterségével, és belevaló tizenévesekből – kizárólag csak belőlük! – csapatot szervezett. A csapat kettesével elment északra, délre, nyugatra meg keletre, s hirdette mindenütt: Vége a Betolakodó Országának. Kívülre dobjuk Evilág Fejedelmét. Elvesszük az Országot azok kezéből, akik a Mammonnak szolgálnak. Kezdődik az Isten Országá. Kezdődik az, amire Isten megteremtette a világot, meg az embert. Kezdődik az Adás országa. Indul az Osztozás világa. Mindenkinék egy dénár! Olyan transzparens-féléket csináltak szavaikból, mint korunkban némely mozgalmak, melyek ráírják a NATOnak szánt lepedőre: *A gyilkosok gyilkosai is gyilkosok*. Ilyesfélét tettek.

De aztán megelégték nagy-nagy buzgalmukat. Kik? Hát a Mammon szerelmesei. Fővezérüket valami Kajafásnak hívták. Ez okos szóval meggyőzte az értelmiséget meg a jó módúakat, hogy jobb láb alól eltenni a legényt, mielőtt még nagyobb bajok történnek. Mi lett volna a nagyobb baj? Hát majd jönnek valakik, s Kajafásék elveszítik kiváltságos helyzetüket: azt, hogy nekik mindig sok dénár jut, amikor másoknak még egy fél se. A mesebeli legény értesült róla, hogy szorul a hurok a nyaka körül, s tudta, hogy a Kajafás-félék nem tréfálnak ám. De nem izgatta őt különösebben ez a tudás és értesülés. Csinált mindent tovább a maga módján. Ünnepet is. Az a nép, amelyhez tartozott – ő is, tizenévesei is –, tavaszon mindig megüli nemzeti-vallási ünnepét annak emlékére, hogy őseik ezer évvel korábban kiszabadultak az egyiptomi nagy bajból. Sült bárány volt az ünnepi lakoma. Saláta, kenyér és borocska is volt hozzá. E lakomán pedig elhangzott ajkán egy szó, amelyről korábban tizenéveseinek soha sem beszélt. A mesémnek ezzel vége van. Most tudós fejtegetések következnek majd erről a szóról.

A tudóskodás azzal indul, hogy nem mondom meg az elhangzott szót magyarul, csak negyedjére. Előbb héberül, görögül meg latinul mondom, hogy könnyebb legyen kitalálni. Héberül: *berith*, görögül: *diathéké*, latinul: *testamentum*, s ezek után ki ne tudná már, hogy magyarul a *szövetség* az a szó, mely legényünknek – aki a mesén kívül a Názáreti Jézus nevét viseli – az ünnepi lakomán elhagyta ajkát. Ebben a mondatban hangzik el: *Ez az én vérem, a szövetség vére, amelyet mindenkiért kiontok*. Egyetlenegyszer ejti ki száján Jézus e szót: szövetség. Itt, a vacsorán. Ezek után három teológiai szakkifejezést fogok elibétek terjeszteni: *őszövetség*, *újszövetség*, *örök szövetség*. Mind a háromban az Isten és az ember között létrejött szerződésről van szó. Mi fán terem ez a szövetség? A szövetség a szerződések, az adok-veszek világába tartozik. Az egyik fél is megígér valamit a másiknak, a másik fél is megígér valamit az egyiknek. Abban a szövetségben, amelyről beszélünk, a szerződő felek: az Isten és az ember. Ha az ember megtartja, amit megígér, az Isten is teljesíti, amit ő ígér meg.

Kezdjük a régi, az *ó*-nak mondott szövetséggel. A zsidók nem is ismerik ezt a szót. A héber szentírásnak az a neve, hogy *Tóra va nabim*, azaz magyarul *Törvény és tolmácsok* (próféták). Az Istennel kötött szövetségüket nem réGINEK, ónak tartják, hanem öröknek. De *ó*, régi szövetségnek mondja Szent Pál azt a szövetséget, amelyet Isten a Sínai-hegyen kötött Izrael népével, illetőleg annak képviselőjével, Mózessal. Mi volt a szerződés tárgya? Csak annyi, hogy Izrael vállalja a Tízparancsolat megtartását, Isten pedig ennek fejében vállalja, hogy Izraelnek adja Kánaán földjét. Ezt a szövetséget egyik szerződő fél sem tartotta meg. Ez a szövetség nem is teljesíthető. Ez a szövetség ellene mond saját magának. Izraelnek az volna a dolga, hogy megtartsa az V. parancsot is, mely így hangzik: Ne ölj! Istennek meg az a dolga, hogy Mózes imádsága és Nún fia, Józsue hadvezéri intézkedései ellenében segítse az amalekiták, a jebuzeusok, a hettiták, a kananeusok stb., stb. népeinek véres kiirtását. Népekét, akik Kánaán földjén éltek s legeltették állataikat Izrael odaérkezése előtt. Ennek az *ó* szövetségnek – *nincs meg van értelme*. A zsidók a maguk háromezer esztendő történetük során szorgalmasan irtogatták azokat a gojokat (= nem zsidókat), akik körülvették őket, s hol a zsidóknak sikerült a gojokat beleverni a betonba, hol pedig a gojoknak a zsidókat. Ami pedig Isten szerepét illeti, arról a *Zsoltár gyermekhangra*, Babits szép verse megírta: *Ő nem az a véres Isten: Az a véres Isten nincsen. Kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétkes abban*.

Ennek ellenére az emberiség egész története erről az értelmetlenségről beszél. Mindenki gyilkol mindenkit. S mindenki feltételezi, hogy az Isten nyakig benne van e gyilkolósdiban. Mi, magyarok sem vagyunk kivételek. Közel kétszáz éve írta Kölcsey: *Őseinket felhozád Kárpát szent bércére, s Általad nyert szép hazát Bendegúznak vére*. Ki ne tudná, hogy azért Istennek besegítettek Árpád kacagányos meg buzogányos hősei, az őseink is, de azért Kölcsey s a magyarok hite szerint Isten, azaz hogy Hadúr műve, hogy Szvatopluk meg Zalán kifutottak országukból, hogy helyet adjanak – adjanak? önszántukból? – nekünk. Az is ebbe a fejezetbe tartozik, hogy Szolimán az Isten büntető vesszeje, meg hogy Isten elfogadja Zrínyi áldozatát, várat védő, törököt gyilkoló véres halálát. S az is, ha a *jámbor* Szent Istvánt oltárra emeljük, aki unokabátyját felnégyeli, unokaöccsét pedig megvakítja, a besenyő vezért pedig, aki már nem rokona, lovával s feleségével együtt élve eltemeti, mert az ostoba Thonuzoba /apa/ nem akart megkeresztelkedni. Az Istent ki kellene hagyni a hadakozásnak nevezett tömeggyilkolásokból.

Hagyjuk el a régit, s menjünk át az új szövetségre! Ezt is Szent Pál találta ki. Jézus nem beszélt se régiről, se újról. Kik a szerződő felek ebben a szövetségben? Egyfelől Jézus és mi. Másfelől az az Isten, aki haragszik ránk, mindannyiunkra. Ugyan már miért? Ki ne tudná, hogy azért, mert Éva szakított az almából, s még Ádámnak is adott egy harapást belőle. De ránk miért haragszik ezért? Csak azért, mert Ádám-Éva a mi hatezredik vagy tizenhatezredik ősünk – a nagyapánk s anyánk. Nagyon logikus a harag, nemde? Különösen a Szeretet-Isten részéről logikus ez a szűnni nem akaró, eszméletlen harag – irántunk is? Az, hogy

mindannyian a harag gyermekei vagyunk, ahogy meg van írva az Efezusi levélben (2,3)? És mi ennek az új szövetségnek a tartalma? Hát az, hogy Jézus ezt az évszázadok óta dacosan haragvó öregurat kiengeszteli a maga halálával, hogy az Atyja ne haragudjon már.

Szegény Pál, nem nagyon tehet róla, hogy ezt a képtelenséget kitalálta, hiszen sohasem találkozott azzal a Jézussal, aki élt és tanított, csak azzal, akit ő magában elképzelt. Ha találkozott volna vele, Jézus megmagyarázhatta volna Pálnak, hogy azért kell meghalnia, mert főpap-írástudó-vén, hatalomgyakorló és király soha el nem viseli, hogy beszéljünk egy olyan Istenről, aki nem olyan, mint ezek az urak... Isten nem úr, hanem édesapánk, akit csak saját bűneinkért kell engesztelni. Hogyan? Ahogy a tékozló fiú. Hazamegy. Istenhez megy, hogy elsírja magát, és cserébe Isten a nyakába borul a tékozlónak: a lánynak meg a fiúnak.

És mi lenne a páli új szövetség tárgya? Csak annyi, hogyha ezt a „kapitális képtelenséget” – azt, hogy Jézus golgotai halála óta Isten már többé nem haragszik ránk – az ember elhiszi, s hitének jeleként-bizonyítékeként megkeresztelkedik, akkor már számára nincs isteni harag, akkor ő már meg van váltva, nem kell sülnie egy örökkévalóságon keresztül a Szeretetisten poklának tüzeiben, hanem mehet egyenes úton a tisztítótűzbe, s ha megtisztult, akkor onnan a mennyországba. De aki nem hiszi el ezt a megváltáselméletet és nem keresztelkedik meg, az továbbra sincs megváltva, az mehet továbbra is a pokolba. Ha arra gondolok, hogy ezeket a meséket tanítják a legkülönbözőbb, az összes keresztény felekezetek hittanóráin és hittankönyveiben gyerekeinknek, méghozzá Jézusra és az ő egyházára hivatkozva, belesötétül a lelkem, s kiáltanom kell a fájdalomtól. – Mert irthatjuk ellenségeinket, oltárra is emelnek minket érte, a fontos csak az, hogy megöntsük a bubát, s attól jók vagyunk Istennél. Csodálkozunk, hogy öt százalék se jár templomba?

De van egy jézusi szövetség is. Ez nem ó és nem új, hanem örök, mert mindig tudtunk róla, amióta csak ember él a földön. Az ember megteremtésekor kötötte meg a szövetséget Isten velünk. Beleírta annak tartalmát a szívünkbe. Tudja az írástudatlan is. Nem-egyszer sokkal jobban, mint az írástudó. Mit tudunk? Azt, hogy jónak kell lennünk. Azt, hogy nem illet meg semmi kiváltság. Azt, hogy életünk fenntartásához elég az egy dénár. És azt is tudjuk, hogy tönkremegyünk, ha ezt nem értjük és nem akarjuk. S kivirulunk itt a földön, s oda át az örökkévalóságban, ha megértjük, s ha ez az értés határozza meg az életünk.

Ezt a szövetséget tanította a mesémbeli legény. S mondta, hogy beteljesedett az idő. Itt az ideje, hogy csináljuk. De kétezer esztendő múltán egyelőre még nem csináljuk. Erről a kétezer esztendőről beszélnek nektek a következő hónapokban, ha még élek, s ha meghallgatjátok. Mert az én fiatal legényem a názáreti zsinagógában szétbontotta tekercset s erről beszélt... Miről is? Az Úr lelke van rajtam Fölkent engem és elküldött, hogy örömhírt vigyek. S amit olvasott, ahhoz hozzátette: Ma beteljesedett az Írás, amelyet az imént hallottatok. Mert beteljesedik, ha egyszer kimondjuk!!!

Városmajor, 2004. január 31.

Megvolt a Babér utcai kirándulás. Valakik be is jöttek a sekrestyébe. Nem volt semmi felháborodás, ámbátor eljutott hozzám a pletyi, hogy nem mindenki esett hasra a hallottak előtt. De nem jöttek be a sekrestyébe, mert úgy gondolták, hogy nem illik vitatkozni velem. Egy hónap múlva majd azzal kezdem, hogy azért és attól élek, hogy és ha vitatkoznak velem. A következő héten megint Adyligeten prédikáltam, de előtte szombat délután már elmondtam szövegét a *Pótkáv* nevű közösség miséjén. Mindkét alkalommal ezt mondtam: Három év előtt is két vasárnapot szánt a liturgikus rend Lukács názáreti beszámolójára. Két beszédet is mondtam róla Széphalmon, s egyet belőlük a Bokorportán is. Íme a rövid kivonatuk: Lukács nem volt szemtanú. Nem is tudja megmagyarázni, hogy miért is fordulnak Jézus ellen a názáretiek. A szemtanúkhöz fordulunk, tehát Márkhoz és Mátéhoz, akik a beszéd tartalmáról nem, csak arról tudósítanak minket, hogy Jézus bement zsinagógájukba, és tanította őket. A názáretiek reakcióját Márknál is Máténál is ugyanaz az ige jelöli: *ekpléssein*.

Az ige főneve: *plégé* (a latin *plaga* megfelelője) csapást jelent, s az ebből képzett ige jelenthet *megdöbbenést, rémületet, elutasítást*; tehát pontosan az ellenkezőjét annak a helyeslésnek, amiről Lukács tudósít. Csia Sándor szerint: *megdöbbentette* őket, sokan *megdöbbenve* szóltak. Az ekpléssein ige 12 ízben kerül elő az evangéliumokban, s többek között jelzi a tanítványok reakcióját is, amikor Jézus a teve-hasonlattal rajzolja meg a gazdagok üdvözülési lehetőségeit. A fordítói koronát Erdősi Sylvester János kapja: *Az tanítványok kediglen elrímülínek az ű beszídin.* (Szatmári volt, íző nyelvjárásban beszélt, s akkoriban még nem volt Magyar Tudományos Akadémia és Helyesírási szótár.)

Bizony a tanítványoknál is a teljes elutasítást és rémületet jelentette a döbbenet, amellyel tudomásul kellett venniük, hogy – könyörgöm – a gazdagok ki vannak zárva az Isten Országából. Hasonló rémület vett erőt a názáretieken is Jézus Izaiás-magyarázatának a hatására. Mitől rémültek meg szegények? Csak azt tudhatjuk, hogy elkezdtek arról beszélni, hogy Jézus ács, meg ácsnak a fia, meg Mária az anyja, s hogy fiútestvérei meg a húgai-nővérei itt laknak közöttük, s valamit kérdésbe tesznek. Ezt: *Honnan ez a nagy bölcsesség?* S válaszolnak is rá. Az elutasítás válaszával. Máténál, Márknál ugyanazzal a szóval: *és megbotránkoztak benne.* A jámbor hallgatóság gyilkolni is hajlandó. Jézus azonban megmenti őket ettől: *egérutat vesz előlük.*

Mi háborította fel ennyire a jó názáretieket? Első reakció: Ej, ha! Ma beteljesedett! Nem tapasztaljuk, hogy történt volna valami. Ugyanolyan esős a tavasz, mint tegnap. Nagyokat mondani könnyű. Második reakció: Ki teljesítene be itt valamit? Ez az ácsgyerek? Itt él közöttünk az egész retye-rutyája, nem is tanult ember. Harmadik reakció: Ne hagyjunk már karikát fűzni az orrunkba. Legjobb lesz ezt az embert rövidre zárni (kinyírni), amíg nem késő. Még számlabenyújtás előtt. Nehogy már a bőrünk is rámenjen. Nem ülnek fel neki.

Ha most eljönne valaki közénk, s elmondaná, hogy ebben az órában fordul meg az emberiség története, megvárnök-e, hogy a mise végén beszervezzen minket, vagy kitalálnánk valamit, hogy jó lelkiismerettel hazamehessünk? Megvan az ellenszerünk: csak egy aggyatyan mondja, s szombat este hatkor, hogy válaszolni kell a kérdésekre, amelyeket a *Koinónia* januári száma megfogalmazott. Ugyan már, miért kell? Olyan a világ, amilyen. S ma az van, ami tegnap volt, s a holnap sem lesz másmilyen, mint a ma. A názáreti sztorit nem kell feleleveníteni, mert úgyis csak ismételni tudnánk – hasonló sikerrel és golgotai eredménnyel.

Szerényen és halkan igyekezem kérdezni: Biztos, hogy így van? Akin az Úr Lelke rajta, akit felkent az Úr, csak azt mondhatja, hogy már tegnap be kellett volna teljesednie az izajási szövegnek. És azt, hogy csak rajtam, rajtad, rajtunk fordul, hogy rajtunk van-e az Úr Lelke, s hogy felken-e téged is az Úr, mert Isten mindenkit fel akar kenni, mert Lelkének mindenkin rajta kell lennie – ha engedi. Az emberi lelkiismeret szava ez.

Hát eddig a kivonat, s a kérdésem, hogy fel kell-e melegíteni a názáreti levest, amikor az egyház kétezer esztendő története arról beszél, hogy semmi értelme, s ha mégis megkísérelné valaki, vannak még főpapok-írastudók-vének, akik gondoskodnak, hogy a kísérletnek tökélegyen legyen a vége, mint kétezer éve.

Megengedve, hogy az egyháztörténészek tudják, hogy mit kell egyháztörténet címén írni, gondolom, hogy lehetne éppen másmilyent is írni, mint amilyent írnak, s ennek címe lenne: a *Levesfelmelegítések és a felmelegítők sorsa.* Volna egy bevezető fejezete a könyvnek. Ez volna a címe. *A názáreti leveskészítő utóélete.* Maga a leves elkészítése és a készítőnek nem az utóélete, hanem csak földi élete a mennybemenetelig – ez a biblikum körébe tartozik. Utóéleten Jézusnak nem a mennybemenetel utáni transzcendens életét értem, hanem azt, amit mondtunk róla az időben, a kétezer esztendő alatt, akár tévedhető szóval beszélt róla az egész keresztény emberiség mínusz egy ember, akár amit róla a tévedhetetlen szóval beszélő egy ember mondott, akihez viszont nem tartozik a tévedhető keresztények univerzuma.

De ez csak a bevezető fejezet volna. Hogy mi volna e fejezetben? Mondok egy mondatot, hogy tudjatok valamit gondolni róla. Kinyitotta halálával, – melyért köszönet Kaifásnak,

Heródesnek, Pilátusnak, Júdásnak, a *Feszítsd meg!*-et kiáltó jeruzsálemieknek is – az Ádám-Éva óta bezárt mennyország kapuját, s a keresztség szentségével visszaadta nekünk a megszentelő kegyelmet, melyet Ádám-Éva mindörökre elveszített a mi számunkra is. Jézus halhatatlan érdeme, hogy halálunk után bemehetünk a mennyországba, melyet az Atya jogos felháborodott haragja mindörökre csukva tartott volna számunkra, ha halálával Jézus ki nem engeszteli a nagy haragvót. Akik pedig arról beszélnek, hogy nem kell engedelmeskedni az Isten kegyelméből fejünk felé került világi és egyházi uralkodónak – comburentur, azaz égessük máglyán meg őket. Akik azt mondják, hogy a többetbirtoklás és a magántulajdon bűn – comburentur! Akik bizonygatják, hogy nincsen jogos önvédelem s annak hatékony eszközeit használni bizony erkölcstelenség – comburentur. S mióta a hamis lágyszívűség, amely tiltakozik a kivégzések ellen, kiűtötte az egyház Isten rendelte vezetőinek a kezéből a gyufát, mellyel meggyújtás a máglyát, azóta a kiközösítés szellemi fegyverével kell megóvniuk az egyházat Jézus örökségétől, a felsorolt badarságoktól. Körülbelül ez lenne kifejtve a bevezető fejezetben – a kétezer esztendő egyháztörténetének illusztráló anyagával.

Levesfelmelegítések és a felmelegítők sorsa – ugye ez volna könyvünk címe, s a könyv első fejezete meg ez volna:

1. A názáreti leveskészítő utóélete, melynek rövid tartalmát felvázoltam. Nem tudom, hány fejezete lenne a könyvnek, de alighanem sok. Tudom, hogy kapnának egy fejezetet az *albiak*, akiket a misztika doktora, Clairveauxi Szent Bernát tanácsára hányt kardélre a 13. században Monforti Simon. Kapna egyet *Asszisi Szent Ferenc* is, s még sokan mások. Én például csak jó tíz éve tudom, hogy a magyar történelem jólismert habánjainak névadó őset, *Hutter Jakabot* 1527-ben égette el a hierarchiánk az innsbrucki székesegyház mellett emelt máglyán, mert ő is levesfelmelegítőnek bizonyult. De biztosan tudom a könyv utolsó fejezetének címét még. Ez volna, mondjuk, a húszadik fejezet:

20. A Bokor tündöklése és... nem akarom befejezni a címet, mert a Bokor élete sincs még befejezve. Együtt kellene megszerkeszteni ezt a huszadik fejezetet. Mondom, hogy én mi mindenről tudnék valamit írni benne. A Bokor első nemzedéke 50-60 esztendővel ezelőtt hitt abban, hogy meg kell mentenie a hitünket az ateizmus támadásával szemben. Ennek érdekében buzgón járt templomba hétköznapiokon is, gyónt, hogy gondoztassa is a lelkét, csoportba is járt, nem különben havonként lelkinapokra, évenként kétszer is lelkigyakorlatra, s földalatti teológiára is. Vezetőiket a Párt letartóztatta, tagjait – nem tudni, mennyi sikerrel – megpróbálta beszervezni. Megfélemlíteni sikerült mindenkit. Az 50-60-as években majdnem nullára dolgozza le számukat.

A Bokor második nemzedéke hitt abban, hogy meg kell jézusítani az egyházat. A Párt ránk uszítja a hierarchiát: *Nem is a mi ellenségeink, hanem a tiétek* – írja Lékainak 1976.

szeptemberében Bay László. Nem uszulkan elég gyorsan a püspökök. Várnak. Helyettük a Bokor lép: harminc ember megtagadja a katonáskodást. Űt a Párt és űt az egyházi hierarchia. Nem szentelnek többé papot a Bokornak. Kirúgják a kispapokat, ha közénk tartoznak. A Bokor virágzik. Analizál, KIO-t olvas, Karácsonyi Ajándékot ír, ágakat szervez, kétszáz csoportvezetője van.

89-ben bevonul a Mammon az országba, az egyházba, a Bokorba. Csoportok mennek tönkre. Az első nemzedék csoportjainak jó része, a második nemzedék csoportjainak is nagy része, s a harmadik nemzedék csoportjai nagybőrra meg sem alakulnak. Miért? Amiért az első két nemzedék csoportjai tönkremennek. Nincs cél. Az ateizmus fogahullott oroszlán. Az egyházban semmit sem tehetünk, hiszen ellenségnek lettünk nyilvánítva. Nincs cél, amire áldozhatnánk pénzünket, időnket, szeretetünket. Nincs pénzünk, időnk, szeretetünk, nem rendelkezünk ezzel a konvertibilis valutahármassal. A Mammon nem engedi. Kell neki mind a három változat. Talán még meg lehetne menteni a Bokrot, ha hajlandók volnánk mindezt bevallani. Ha hajlandók volnánk elmondani, hogy mért akadt el a szekér. Nálam, nálad, nála, mindnyájunknál? Ha vállalkoznánk a kocszi meglökésére. Ha nem vagyunk názáretiek. Ha

nem mondjuk: *Olyan a világ, amilyen. S ma az van, ami tegnap volt, s a holnap sem lesz másmilyen, mint a ma. A názáreti sztorit nem kell feleleveníteni, mert úgyis csak ismételni tudnánk – hasonló sikerrel és golgotai eredménnyel.* Ha azok közé tartoznánk, akik ezt mondják: *Biztos, hogy így van? Akin az Úr Lelke rajta, akit felkent az Úr, csak azt mondhatja, hogy már tegnap be kellett volna teljesednie az izajási szövegnek. És azt, hogy csak rajtam, rajtad, rajtunk fordul, hogy rajtunk van-e az Úr Lelke, s hogy felken-e téged is az Úr, mert Isten mindenkit fel akar kenni, mert Lelkének mindenkin rajta kell lennie – ha engedi.* Az emberi lelkiismeret szava ez.

Naptáramban kijelöltem ennek megtárgyalására négy nyári napot. Aki úgy gondolja magáról, hogy van neki erre négy napja: két munkanapja és két pihenő napja, az szóljon nekem, megsúgom neki és csak neki a dátumot. Öt hónappal előre még mindenki képes illeszkedni, ha a Lélek mondja neki. Amen.

Városmajor, 2004. február 1.

A Pótkávé miséjén közel egy órát tart a hozzáimádkozás, pedig csak tízen vagyunk.. Van egy másik hely is – mondja az első imádkozó –, amely erről beszél: *Amint pedig Jézus az ecetet elvette, mondá: Beteljesedett! És lehajtván fejét, kiadá lelkét* (Jn 19,30). Hát ez igaz, így hallottuk mindannyian, akik körbenimádkozunk, ifjúságunk óta... mert katolikusok vagyunk, s nem a Károli Gáspár bibliáját forgattuk.

De jó a zsidóknak! Azoknak a hittanóra – nyelvóra. *Beresit bara Elohim, azaz kezdetben teremté Isten...* (Ter 1,1) Azaz meg kell tanulniok héberül; mégpedig bibliai szövegeken, amelyeket két-háromezer esztendővel ezelőtt fogalmaztak meg. Én megilletődöm, ha a *Halotti beszédet* elemzik nekem. Mondjam-e, hogy jobban, ha az Újszövetséget görögül ízelgethetem? A zsidóknál nem fordulhat elő, hogy így van Károlinál, de Káldynál már nem. Én oly szívesen tartanék hittanórák címén nyelvi órákat. Ógörög órákat, hogy megismerjük azt a nyelvet, amelyen leírták Jézus életét és tanítását. *Ma beteljesedett (peplérótai) ez az írás* (Lk 4,21) és *Beteljesedett (tetelestai).* *És lehajtván fejét...* (Jn 19,30). Tehát az utóbbi hely nem párja az előzőnek. Imádkozónk arról elmélkedik, hogy igazán halálunk óráján teljesedik be életünk. Értem ezt én: akkor rakjuk fel az i-re a pontot. De szó sem lehet róla, nem erről beszélt Jézus Názáretben, hanem arról, hogy **megvalósul** az, amiről Izajás énekelt. A Golgotán az ellenkezője valósul meg annak, amiről Isten tolmácsa énekelhet. Ott nem megvalósult, hanem **befejeztetett** egy újabb szent kísérlét, az Istené, hogy megvalósulhasson az Isten álma, az Ország. Mert a főpap azt mondta, hogy nem, nem, soha!

Városmajor, 2004. február 8.

Egész szombaton nyugodtan készülhettem arra, amit vasárnap este majd elmondanék nektek. Reggeltől ebédig semmire sem jutottam, csak leszedtem egy halom szakkönyvet a polcokról s teleraktam vele az íróasztalomat. Ebéd végén két sakkparti következett. Az elsőt megnyertem, a másodikat nem. Ebéd után aludtam egy jó órát, majd kitámolyogtam a konyhába. A termoszból kinyomtam egy nagy csésze feketét, a gázon megforrósítottam, tettem bele tejport, meg cukrot, hogy hízzak is, s bedugtam a konnektorba a kapcsolót, hogy hallgassam a rádiót. S ott elmondták a hírekben azt, amivel indítani tudom e prédikációt. Az eredetit akartam. Fel is hívtam a Kossuth Rádiót azonnal telefonon: Bemutatkoztam, s megkérdeztem: hogyan tudnám emilen megkapni a most félháromkor a hírekben elhangzott ENSZ-jelentést. Tessék várni! Várok...: a szöveg lelőhelye: irodalmi-ujzag@radio.hu – hogy mennyi idő múltán kerül rá, azt nem tudja megmondani. Illő módon megköszöntem, s elköszöntem. **Egyre több millió ember éhezik. Oka nemcsak a magántulajdon, de az is.** Röviden – ennyire emlékezem az ENSZ-jelentésből.

Egyébként ma évközi 5. vasárnap van, a C. liturgikus évben, s az evangélium a csodálatos halfogásról készült lukácsi beszámoló. A különböző fordítások tartalmi egységekre szedik

szét az evangéliumok szöveget, pl. a mai vasárnapi szöveg fölé-elé ezt írják: *Péter halfogása*, vagy *A csodálatos halfogás*. Alája vagy lapalji/szövegvégi jegyzetben megadják a párhuzamos helyeket is. Ily módon megtudhatjuk, hogy a mai szöveg nem csak Lukácsnál, de Máténál és Márknál is megtalálható. Megadva a fejezet és a vers számai: Márknál pl. az 1. fejezet 16-20. verseiben olvasható. Ott így hangzik: *Amikor a Galileai-tenger partján járt, meglátta Simont és András..., amint hálót vetettek a tengerbe, mivel halászok voltak; és így szólt hozzájuk Jézus: „Jöjjetek utánam, és én majd megteszem, hogy ti emberhalászosokká váljatok.” Erre azok a hálókat otthagyva azonnal követték őt. Amikor kissé továbbment, meglátta Jakabot, a Zebedeus fiát és Jánost, a testvérét, amint a hálóikat rendezgették a hajóban; és azonnal elhívta őket, azok pedig apjukat, Zebedeust a napszámosokkal együtt a hajóban hagyva, elmentek őutána.*

E márkai szövegen belül három jelentős mozzanatot különböztetnek meg. 1. Jézus hív, és azzal bíztat halászosokat, hogy emberhalászosokat formál belőlük. 2. Péter és társai a hívásra válaszul mindenüket – hálójukat és apjukat – ott hagyják. 3. A halászosok megindulnak Jézus mögött, követik őt. A lukácsi változatban is megtaláljuk az utolsó kettőt: *kivonták hajójuk a partra és mindent otthagyva követték őt.* De a hívást másképpen adja Lukács elő: Jézus a hajóból prédikál, Péter evezzen jól be a tóba, vesse ki a hálót, egész előző éjjel potyára dolgoztak, szakadnak a hálók, *Menj ki tőlem Uram, bűnös ember vagyok, Széles útra tévedt veszni indult juhod* (– a *Megrakják a tüzet* dallamára). A többiek is rémülködnek. Ne félj Péter!

Embereket fogsz életre támasztani (*dzó-grón*)!

Most már hogyan történt, ami történt? Hogyan van ez? Minden evangélista azt ír, amit akar? Nem azt ír. Csak azt írja, amit tud. És a sugalmazás? Az nem annyi, mint a diktálás. Az ember olyan szerkezet, amelyikbe be van építve az Isten. Az Isten szól mindenkiben, aki hagyja, hogy szóljon benne az Isten. De a rezonátor hat és fél milliárd féle. Egy nagyon mélyen keresztény férfi mondta gyónás során a feleségének: – a Bokorban a házások együtt, egymás előtt gyónnak, közösen – *Értsd meg, nem tudok Varga Julcsa* (ez volt az asszony lánykori neve, amikor még ment *mezítláb a réten*) *indigós másolata lenni*. Julcsa volt az erősebb egyéniség, szóba sem jöhetett, hogy Éva legyen indigós másolata Garzó Péternek.

A hónapvégi vasárnapokon a jézusi szövetség nagy alakjairól tartok sorozat-prédikációt a Babér utcai templomban. Azt hiszem, az evangélisták is szerepelni fognak e nagy alakok között. Azért fognak szerepelni, mert máig ható és nem közönséges rezonátorai voltak az Istennek. A jézusi szövetségre hivatkozó legkorábbi irodalom szerzői Pál és a tanítványai. Emberek, akik sohase hallották Jézust tanítani. Emberek, akiknek nem volt igényük s fülük a jézusi tanítás meghallgatására. Emberek, akik nem keresték fel Jézus tanítványait azzal, hogy meséljétek el már, hogy miket tanított Jézus. Így múlt el Jézus földön járása után közel negyven esztendő. S akkor támadt egy ötven-hatvan év körüli férfiú, aki 40 évvel korábban ott lebzelt a Getszemáni kert körül, amikor Jézust letartóztatták, S amikor a tanítványok valamennyien elhagyták Jézust, mert elfutottak, akadt, *aki követte őt, egy ifjú, aki csak egy inget viselt meztelen testén; ezt is letartóztatták, de ő az ingét otthagyva elmenekült meztelenül.* Később Pálnak és Barnabásnak lett missziós társa ez az ifjú, élete második felében pedig Péter segítője lett Rómában, és Péter halála után írdeákja is. Mert úgy gondoljuk, hogy az került bele ebbe az elsőnek elkészült kánoni evangéliumba, amit Péter prédikált Jézusról Rómában a 50-es, 60-as években Ezt foglalta írásba az ifjú, aki közben beszerzett egy másik inget a fogdmegek kezében maradt inge helyett. Ennek az ifjúnak, s 40 évvel későbbi öregebb változatának neve: Márk. Ez írta meg 70 körül a legkorábban elkészült kánoni evangéliumot. Összesen nyolc vers van evangéliumában, amit így vagy úgy le nem másolt a másik három kánoni evangélium, Máté, Lukács és János evangéliuma. A többi verset átvették. Amiket elmond, abból kapunk egy Péter-portrét is. Egy Márk-portrét is. Egy Péter-Márk portrét is. Mindenesetre egy Jézus portrét is. Hát így készül a szentírás, így történik a sugalmazás.

Hogyan jutott eszébe Márknak evangéliumot írni, amikor az egyház megvolt negyven éven keresztül nélküle. Akkor még elég volt, hogy *Száll a madár ágról-ágra, Száll az ének szájról-szájra*. Elég volt a szájhagyomány ahhoz, hogy áthagyományozódják a jövőnek, amiket tett és mondott Jézus, amiket tettek vele főpapok, írástudók és vének. Él Hollandiában egy öreg pap bácsi. Nem is olyan nagyon öreg, csak két évvel előttem született. Én őt gondolom az elmúlt század legnagyobb teológusának. Úgy hívják őt, hogy Eduard Schillebeeckx. Azt írta egy írásában, hogy ideológikus tendenciák ellensúlyozására írta meg evangéliumát Márk. Annak ellensúlyozására, hogy Jézus azért jött, élt és halt volna, hogy kiengesztelje a ránk Ádám-Éva miatt haragudó Atyát. Mert ez a nézet a Római levél megírása óta itt is, ott is felüthette már a fejét.

Hogyan is írják a szentírást? Úgy, hogy az elkövetkező évek során akadt valaki, aki hiányosnak találta ezt a péteri-márki Jézus portrét. Tudom is, hogy mit kifogásolt benne. Azt, hogy sztori sztori hátán, s úgy kell egy-egy sorból, mondatból összeállítani az istennektetsző emberi magatartás velejét. Nem csak az érdekli a nyájas olvasót, hogy miket tett Jézus és miket tettek vele főpapok-írástudók-vének. Az is érdekelné az olvasót, hogy miket tanított. Nemcsak az, hogy anyóst gyógyít, ördögöt űz, leprást tisztít, bénát állít lábra, s ugyanaz megint előről. S mérgében leírta, amit Márk nem írt le. Mi volt a neve? Nem írta alá írását. Az írása is elveszett. Honnan tudunk akkor róla? Beleírta evangéliumába Máté is, Lukács is, amit az elveszett írásban olvastak. Honnan tudjuk? Mindjárt elárulom.

Elmondom előbb, hogy mit csináltam szombat délelőtt. Mivel C-év van, s ez Lukács éve, elővettem Lukács evangéliumát. A 24 fejezetben van vagy 200 alcím; olyan mint pl. A *csodálatos halfogás*. S alatta, hogy hol található meg még a szöveg a többi evangéliumokban. Oszlopokba írtam, amiket kaptam. 1. oszlop: mind a négy evangéliumban megtalálható pl. Jézus keresztre feszítése. 2. oszlop: a magvetőről szóló példabeszéd csak háromban található; a szinoptikusoknál (Máté, Márk, Lukács). 3. oszlop: csak kettőben található meg. Ez háromféle lehet: Lukács és Máté, Lukács és Márk, Lukács és János. De csak elméletben. Gyakorlatban, pár verset leszámítva, csak olyan van, hogy Máté és Lukács, pl. a Miatyánk szövege. S végül 4. oszlop: sehol másutt, csak egyedül Lukácsnál, pl. a tékozló fű története. Hát most szeretnék szavazást csinálni: Lukács evangéliuma teljes szövegének hány százaléka található meg mind a négy evangéliumban (1. oszlop)? Hány százaléka található meg a szinoptikusoknál (2. oszlop)? Hány százaléka csak Máténál (3. oszlop)? Hány százalék nem található meg sehol másutt, mert ez már Lukács saját anyaga, ezt csak ő gyűjtötte egybe (4. oszlop)? Gondolatban vegyünk elő egy ceruzát. A 100 százalékos arányosan 25-25 %-ot küldene mindegyik oszlopba. Nem arányos a megoszlás. Az anyag 10 %-a van meg mind a négy evangéliumban, 38%-a van meg a szinoptikusoknál, 32 %-ot tesz ki a saját anyag és 20% található meg csak Máté szövegeiben is. Tudományos közmegegyezés száz esztendő óta és meg nem ingóan, hogy az a húsz százalékos, amely csak Máténál és Lukácsnál olvasható, ez az, amit mérgében írt le Márk evangéliumának olvasója. Nincs neve. A tudomány adott neki. Az a neve, hogy Q. A Q első betűje egy német szónak (Quelle), melynek magyarul Forrás a neve. Majd a jövő vasárnapokon beszélünk bőszéggel a Forrásról.

Lukácsnak saját anyagát láttuk. Közös a szinoptikusokéval csak annyi, hogy Péterék mindenüket elhagyták és követték Jézust. Meggyőződésem, hogy Lukácsnak nem volt elég indoknak, ami Márk számára elég volt: hívnak, hagyok mindent, megyek. *Csapot, papot, mindent felejtett Csokonai Vitéz Mihály*. Ez Petőfi versében működik. Sajnos a mi életünkben már nem. Bennünket is hív az Isten, s nem tudunk mindent elhagyni, nem indulunk el, maradunk a fenekünkön. Péteréket se gyűrték más téstárból. Ők mért mentek volna? Attól, hogy hívják őket? Lukács történetíró. Igyekszik hihető lenni. Kitalálta a történetet? *Eleitől kezdve mindennek pontosan utánajártam* – írja evangéliuma bevezetésében. Azért is járt utána, hogy elhiggye és el tudja hitetni olvasóival, hogy ez a tizenkét gyerek, vagy fiatal ember mért volt képes arra, amire mi nem látszunk képeseknek lenni.

Ötven millió ember éhezik. Nekünk meg anyagi gondjaink vannak. Kevés a fizetésünk. Hogy oda ne rohanjak! Most szól az ENSZ. Másfél százada valaki megírta a Tőkét. Kétezer éve valaki beszélt az egy dénárról. S jövő vasárnap halljuk majd, hogy *Boldogok a szegények*. Isten népe meg őrzi magántulajdonát. Hogyan lehetne megszabadulni magántulajdonunktól? Múlt vasárnap mondtam, hogy volna négy nyáreleji napom e kérdés megtárgyalására. Nem akarom magam vezetni a tárgyalást. Boldogan átengedem másnak. Eddig még csak hárman kérdezték meg a dátumát. Ha akadna még, aki kérdené, megsúgnám neki, csak neki. Nem is tárgyalni kellene erről. Csak betérdelni a templomba. Csendbe maradni, elmondani egy rózsafüzért. Majd megkérdeni: Jutott már valami az eszedbe? Ha semmi, akkor egy fél óra múltán visszamenni a templomba...

46. TAVASZKÖSZÖNTŐ NAPLÓ

2004. Február 9 – Március 8.

Városmajor, 2004. február 14.

A HANGÚJSÁG-ból kivonatolom Deák Zoli írását: **A jövő reménységei** – Interjú tizenhét fiatal közösségi testvérünk részvételével megtartott lelkigyakorlatról.

Fiataljaink lelkigyakorlatoztak egy hétvégén keresztül.

Ezeddig még nem volt ilyen. A Hang közösség fiataljai, 14-27 évesek (az átlag életkor: 21,6 év) összejöttek egy hétvégére lelkigyakorlatozni. A szolnoki közösség tagjai adták a gerincét a csapatnak. Aztán pedig olyanok, akik a család által ismerték meg Jézust. Olyan családokból jöttek, ahol nagyon akarják tudni, hogy Jézus mit is kíván tőlük. Említhetem Nagyabonyt, Jánoshalmát, Sárít, Lőrincit, Gyált és Kókát – ahonnan jöttek.

Dániel Gergő huszonnégy éves, és munka mellett tanul: – Voltam már lelkigyakorlaton Óbudavárott, aztán a mi közösségünkben, melyet Bíró Lajos tart, de olyanon, amelyen csak fiatalok vesznek részt, még nem voltam. Olyan kérdéseket tettek fel, amelyek sokkal közelebb állnak hozzám. Fiatalosabb kérdések voltak ezek. Gondoltam, hogy nem a nyugdíjról fogunk majd beszélgetni. Arra gondoltam, hogy Gyurka bácsi a párkapcsolatokra fogja majd terelni a szót, ami be is jött. Szinte mindenkinek problémája, hogy hogyan fogadtassa el a környezetével, hogy ő Jézust akarja követni, anélkül hogy kiközösítenék.

Egy másik fiataalt is megszólítottam, a gyengébbik nem képviselőjében. – Palánkai Dóri vagyok, 18 éves leszek júliusban. Lőrinciből jöttem, közgazdasági iskolában tanulok, Hatvanban... Gódor Petitől tudtam meg, hogy Gyurka bácsi tartja. Olyan hatással van rám, hogy igen elhiszem neki, hogy amit mond, az úgy is van. Ez volt az első lelkigyakorlatom, számomra lelki megerősödést hozott...

Kedves Gyurka Bácsi! A következő kérdéseket szeretném neked feltenni: 1. A fiataloknak tartott lelkigyakorlat miben más egy hagyományos lelkigyakorlathoz képest? 2. A mai és az akár több évtizeddel korábbi fiatalok életproblémáiban van-e különbség? 3. Ez a lelkigyakorlat számodra mit jelentett, miben gazdagodtál? – Szeretettel Zoli – Eddig a kivonatolás.

1.

Zolikám! Akik voltak már nálam, tudják jól, hogy a belépő – három kérdő mondat. Fiatalok, régóta fiatalok meg még régótáiban fiatalok esetén egyaránt – ez az akárhányszor három kérdés alakítja, formálja titkon az általam nyújtott lelkigyakorlatokat. A három kérdés tartalmának kitisztázása során aztán beleszállunk kinek-kinek az egyéniségébe; olyan mélységben, amilyent ki-ki kíván, vagy enged.

És magam nem is készülök? Dehogynem. Mielőtt elindulok a tettszínhelyre, leírom azt, amivel tele van a lelkem. Hatvan esztendővel ezelőtt is ezt tettem, és ma is. Azaz nem a hallgatóságomra nézek, hanem befelé, magamra. Rossz pedagógus vagyok. A hetvenéveseknek nem a jóhalálról, a negyvenéveseknek nem az EU-ba lépésről, a tizenéveseknek nem a csókolódzás káros voltáról beszélek. Legalábbis nem ezekből a témákból készülök. Ha aztán odarángatnak, hogy ezekről is mondjak valamit, arról már nem én tehetek. Mikről akarok én beszélni? Arról, hogy mitől nem megy az Isten szekere? S mitől menne, ha menne? Készültem én: ezt az írást vittem magammal Inárcsra: – Megérkezem, s mindenekelőtt el kell rendeznem az asztalt: terítők, kép, gyertya, s ami kell a misézéshez, imádkozáshoz Első délelőtt: A három elszámolás. Csinálj 12 pontos szeretet- s fegyelem-elszámolást! Csináld meg a tegnapi napod 24 órájának időfelhasználását negyed órás pontossággal, s összesítsd az eredményt! Csináld meg, hogy az elmúlt január hónapban mennyi pénzt adtál ki és mire! Második délelőtt: Negyven nap a pusztában, a tanítványok életközössége: kézrátételes gyógyítás és Isten Országának hirdetés, tegyétek tanítványokká az összes nemzeteket!

Helyette papok lettek, akik *kedves híveket* gyűjtöttek. A társadalomnak életközösségekké alakulása helyett összeszedték azokat, akik hajlandók voltak lemondani a házasságról, s ezekből csináltak életközösségeket: a bencések, a ciszterciák, a ferencesek, a domonkosok, a jezsuiták, a piaristák, a szalézianusok, a Teréz anya lányai – a társadalom egy ezrelékéből, akik nem lehetnek minták, mert kihalnának azok, akikből létrejöhetne az Isten Ország (szerzetes férfiak, apácák). Kivéve Hutter Jakabot, aki házasságokat gyűjtött életközösségre, egyetemes papságot, azaz tanítványságot képviselt, s megtagadta a katonai szolgálatot és a jogot a magántulajdonhoz. Kivéve a Bokrot, amely tagadja a katonaságot, de nem hajlandó életközösséget csinálni, s ennek következtében lelkes kezdet után mintha haldokolnék. A Hangnak is ez lehet a sorsa, ha nem csinál életközösséget. Fiatalon lehet csak, mert semmit sem lehet fél kézzel csinálni. Vagy életközösséget csinálók, vagy családi fészket építenek, a kettő együtt nem megy. Csak imádságból, és csak az emberért végzett munkából nő ki az, ami lekoppintása annak, amit Jézus akart. Te miért nem mégy életközösségbe? Te miért nem csinálsz életközösséget? – Hát ezt a szöveget vittem magammal, meg még megírtam a Napirendet.

A Bokorban ez a hagyományos. Reggel 7-től este 10-ig szórakoztatjuk a társaságot kétórás déli szünettel. Ez majd két műszak egy napon. Kibírják. Katolikus egyházunknak nem ez a hagyománya. A *triduum* nem érdemli meg a lelkigyakorlat nevet, bár annak mondjuk azt is, ha három egymást követő este mindegyikén kapnak a plébániák hívei misét és prédikációt. Mi érdemli meg a lelkigyakorlat nevet? Mi a hagyományos a katolikus egyházban? Hát a szentignáci lelkigyakorlat. Annak a lényege, hogy hallgatás és hallgatás és hallgatás. Én is csináltam a múltban ilyesmit, amíg volt jelentkező rá: Dél előtt egy elmélkedés, utána kétórás séta az erdőben, majd gyertyát gyújtunk s ki-kí elmondja, hogy mit mondott neki a Jóisten az erdőben. Délután ugyanez. Színvonalas társaság kell hozzá, amelyik tud mit csinálni két órán át az erdőben. Amit mondok, már biztosan leírtam valamikor: háromféle lelkigyakorlatot alakítottunk ki a Bokorban. A hajrást (7–22 óráig), a hallgatásosat, s a megbeszélőset, amikor minden fél napnak más és más az előadója. (Hajrásnak hajrás ez is, akár az elsőféle.)

2.

Életem első lelkigyakorlatát 1943-ban tartottam Sátoraljaújhelyen a piarista gimnázium diákjainak. Két prédikációt kaptak tőlem naponta. Nem kellett három kérdő mondatot hozniuk. Akkoriban tudtuk, hogy mit kell mondani. Bennünket sem kérdeztek meg a teológia hét éve alatt, hogy miről akarunk hallani. A tanáraink is tudták, hogy mit kell nekik mondaniuk. 1945 után kerülünk olyan helyzetbe, hogy megtanultunk kérdezni is. Miért? A hívő katolikus családok gyerekeit kiteszik a megváltozott politikai körülmények annak, hogy azok hallják iskolában, egyetemen: a katolikus egyház mindig is a reakció székértelője volt, ezzel szemben a kommunista párté a dicsőség, mert odaülteti az élet asztalához az egykori proletárokat. Ez az a történelmi szituáció, amelyben nehéz meg nem kérdezni a fiatalokat arról, hogy akarnak-e egyáltalában valamit tudni, hallani a katolikus egyházzal, kereszténységről. Ugyanebben a helyzetben van a Bokor második nemzedéke, az 1940 és 70 között születettek, mert lényegileg ugyanazt hallják iskolában, újságban, mindenütt ők is, amit az 1940 előtt születettek. Inárcson a harmadik nemzedékkel, az 1970 után születettekkel találkoztam, s nem észleltem változást. Ennek oka, hogy a '89-ben bekövetkezett politikai változás ellenére is szorongatott helyzetben levőknek érzik magukat. Miért? Köszönhetjük a Vörös Hadsereg fél évszázados ittlétének. Nincs még igazán polgárjoga annak, aki egyházhoz, különösen pedig Jézushoz tartozónak vallja magát. Az új világtól, a kapitalizmustól pedig talán nem érzik még szorongatva magukat. Tehát azt válaszolom kérdésedre, hogy nem tud a harmadik nemzedékünk sem mást kérdezni, mint az előző kettő. Például nem hangzott el a három nap alatt az olyan kérdés, hogy igaz-e az, hogy a kapitalizmus, a globalizáció is van akkora disznóság, mint amekkora a kommunizmus volt? Igaz-e az, hogy az egyházak kivétel nélkül minden politikai irányzatot kiszolgálják, stb.?

A harmadik kérdésedre azt válaszolom, hogy ideírom az én záróelmélkedésemet. – A lelkigyakorlat vezetőjeként megköszönöm Jenőnek, hogy összeszedte e négy napra Isten népét, hogy átadta e célra a házáat, s hogy gondoskodott rólunk apai-anyai szeretettel. Megköszönöm azt is, hogy elhozta Jánoshalmáról Erikát, aki főzött nekünk egy édesanya szeretetével, s ráadásként jó kedvű, derűs mosolyával. Megköszönöm rajtuk kívül még a 15 fiataalt, aki végig hallgatta-beszélte, s kibírta ezeket napokat. S végül azt köszönöm meg, hogy életem 86. évének mindjárt az elején tarthattam (még!) egy lelkigyakorlatot, s hogy nem fáradtam el benne talán jobban, mint a résztvevők.

Lehet, hogy nem is így kell lelkigyakorlatot adni. Lehet, hogy ez csak a lelkigyakorlat-vezetés szoc-reál módja, melyet Rákosi és Kádár diktatúrája alakított ki nekünk és bennünk, hozott ki belőlünk. Lehet, hogy a Mammon diktatúrájának korában valamilyen másféle lelkigyakorlat kellene. Ez is megérne egy misét, azaz egy kerekasztalt: hogyan kell lelkigyakorlatot tartani Mammon-korszakban? Ha lesz ilyen kerekasztal, szóljatok, elmennék fülelni. Addig is, amíg szóltok, még egyszer mindenkinek mindent megköszönök. Istennek is. S főleg azt, hogy egyáltalán tarthattam még, s hogy fiataloknak tarthattam. Amen. – Ez volt a vezetői elmélkedés, s most jön a magán.

Istenem! Lettem éneklőből énektanár! – írta egyszer magáról Arany. Nem akarom, hogy éneklőből énektanár legyek. Végig, utolsó leheletemig énekelni akarok, s ezért 86. évemben én is megírom a kötelező magyar dolgozatot, kitéve magam 15 fiatal magyartanárjelölt osztályozó buzgalmának. Mit értettem meg e lelkigyakorlaton? Mi lesz másképpen ma reggeltől az életemben? – ez a címe a dolgozatnak, már mint a 3 napot lezáró elmélkedéseinknek, melyeket majd felolvasunk a záró liturgia keretében egymásnak.

Első pont: mit értettem meg e három napon. Azt, hogy akármilyen tisztán is látom, hogy ezt a megoldást sem fogadom el, azt sem, meg amazt sem, hiányzik már belőlem az ifjúság bátorsága, leleménye, elszántsága. Hiányzik az, hogy tudnám: erre kell mennem s mennünk! Nem tudom, hogy merre kell menni, csak cölöpöket tudok lerakni: erre is kátyúba visz az út, arra is. Arra ne menjetek, menjünk! Pedig azért csak történt valami e három napban, s bizony nagyon örülnék, ha egy jó tollú résztvevő beszámolna a *Koinónia* folyóirat következő számában arról, ami itt történt e három napban. Miért, mi történt? 15 igazán fiatal – a legfiatalabb 1990-ben született (!) – három napot töltött el annak jegyében, hogy legyen a Bokornak egy negyedik nemzedéke is. Mert negyedik nemzedék csak akkor lesz, ha ez az itt volt, Inárcson volt harmadik nemzedék, annak 15 képviselője csinál valami érdemeset, ahogyan csinált az első nemzedék kisközösséget – börtön és kötél árán, csinált a második katonakönyv-visszaadást – börtön árán... Mit csinál a harmadik: Mit és minek az árán? Áttérek a második pontra: Miben lesz más az életem, a mindennapom e sorok megírása után, mint eddig volt. Uram bocsá', ez jutott eszembe: mit is hazudjak most a papirosnak? Nem akarnék hazudni. Őszinte jószándékkal fogadom. Miket?

Estére megcsinálom az időelszámolásomat, és holnap is, meg azután is. Nem akarok kiabálni azzal a testvéremmel, akivel olykor kiabálok. Minden nap imádkozom legalább egy Üdvözlégyet azokért, akik a Bokorból nem állnak szóba velem, azaz hogy messze elkerülnek. Nem engedem meg magamnak, hogy elfáradjak, azaz vállalom azt, amire megkérnek, amire alkalmasnak tudnak még engem, legfeljebb egy kicsit előre lapozok a naptáramban. Újabb lépést teszek azért, hogy a *Koinónia* folyóirat szerkesztőbizottságát kibővítsen, hogy ki ne müljék már szegény, ha egyszer majd elszólít innen az úr. Végül naponta megterítek reggelenként, s elmondom a szentmisét, s az evangélium után csendben maradok, majd meg is szólok = elmélkedem. Felhagyok a rossz gyakorlattal. Azzal, hogy az utóbbi időben bokros dolgaim miatt sokszor elhagytam, hogy legyen több időm bokros dolgaimra. Bokor dolgában az első helyen az első számú bokros dolgom, hogy imádkozzam a Bokorért. Amen.

Kik is voltunk együtt? Jenő és Ági Inárcsról. Erikák (anyja és lánya) és Nóri Jánoshalmáról, Gyöngyi és Tamás Abonyból, Nati Gyálról, Péter Kókáról, Dóri Lőrinciből, Beáta Sáriból, Tibor, Noémi, Gergő, Gábor, Linda meg Szolnokról. Őrangyalt is húztunk, s elkészültek az őrangyal imák. Engem Linda húzott. Ezt imádkozta értem:

Egykor Isten elküldte egyszülött Fiát, majd Jósát, Pistát és a kis Gyurikát.

Megszülettek, növekedtek, szép lassan felcseperedtek.

Érdeklődtek tettek-vettek, Isten dolgaival foglalkozni kezdtek.

Egyre inkább megérették, egyre többet megértettek.

Sokakat tanítottak, életükkel példát adtak.

Tanítványokat gyűjtöttek, kiket szintén tanítani küldtek.

Drága Gyurka bácsi! Összegyűjtöttél minket mint Jézus tanítványait, türelmesen meghallgatsz és terelgetsz minket. Annyi mindenben keresztülmentél, nehéz keresztet cipelsz és cipeltél, s most itt ülsz közöttünk, és mesélsz mint a nagypapa unokáinak. Úgy tanítasz, olyan szeretettel mutatsz utat, hogy azt érezhetjük, nincs is más választásunk. Köszönjük, hogy tanítvány-unokáid lehetünk. Kérlek, Istenem, áldd meg Gyurka bácsit!

S akinek ennyi jó kevés, azt érje gáncs és megvetés! (operett-szöveg)

Városmajor, 2004. február 15.

A Lukács-féle síksági beszéd első fele

Egyszer, vagy öt éve, nagyon kiboríthattam egyik bokorbeli testvéremet. Valakinek ki is öntötte emiatt a szívét. Levélben. Elmondott benne sok mindent rólam. De aztán gyötörte a lelkiismeret? Vagy csak azt akarta, hogy én is tudjam, mit gondolok róla? Nem tudom. De nekem is eldrótpostázta, amit írt rólam okulásul – egy másik testvérünknek. Azzal az útbaigazítással küldte el levelét, hogy abszolút illemszabály volna a Bokorban: másról nem mondunk ám rosszat a háta mögött, csak szembe. Ezért küldi. Meg azért, mert meg van írva... Mi? Hogy szembe babám, ha szeretsz! Bűneim általa összeállított gazdag lajstromából összesen egyet emelek ki, ami ellen most is vétkezem. Nem is bűnömnek mondta ezt az egyet, inkább csak betegségnek. Mit? Azt, hogy grafomániában szenvedek. Mennyire kóros ez a jelenség nálam, nem tudom. De elég kóros. Régebben is az volt, amikor még csak írógépem volt. Ezelőtt közel hetven éve vonultam be a piaristák váci noviciátusában, ahol is leltárba kellett vennünk mindazt, amit magunkkal hoztunk. Ez az ösztönbetegségem már akkor is megvolt, mert a leltárba belekerült ez is: *saját műveim nyolc kötetben*. 17 évesen megvolt már a nyolc kötet – a család Remington táskagépén legépelve, könyvkötőtől bekötve. Az emberiség mondhatatlan veszteségére ez a nyolc *Fakadó rügyek*-kötet elpusztult. Alighanem az ÁVO valamelyik kazánjában termelt meleget szegény fázó rabok javára. Mióta azonban számítógépre tettem szert testvéreim jóvoltából, azóta hüpertrófiássá alakult a mondott ösztönbetegség. Rendben van, grafomániás vagy, de hogy kerül a csizma az asztalra? Hát úgy, hogy vasárnap van, még pedig a C. liturgikus év 6. vasárnapja, s a mai evangélium az, amit az imént hallottatok. S kizárólag azért hallhattátok, mert volt egy nagy elődöm, egy közel kétezer esztendővel ezelőtt élt elődöm. Elődöm, aki semmit sem törődött azzal, hogy Jézusnak nem volt grafomániája, csak logo- és terápia-mániája volt neki. Nem törődött vele, nem utánozta a nem-írásban Jézust, hanem írt. Hogy hívták? Hát nem Lukácsnak? De nem ám. Lukács csak másoló diákja volt. Ha nagyon meg akarom adni Lukácsnak is, ami esetleg megilletné őt, hát akkor azt mondom, hogy a leírt szövegnek legfeljebb szerkesztője volt. Persze szövegszerkesztő masina nélkül még. Most el kellene mondanom, amit múlt vasárnap este már elmondtam Adyligeten. Röviden. Márk megírja evangéliumát 70-ben. S valaki alighanem 70 után, de még 80 előtt elolvassa, és dühbe gurul. Min? Azon, hogy ez a Márk semmit, de semmit nem írt meg abból – azért ez egy kis túlzás –, amit Jézus tanított. S dühében grafomániás lett. Akármilyen drága is volt a pergamen, vásárolt belőle magának, s leírta azt, ami nélkül – úgy gondolta – Jézus-tanban nem mehetünk semmire.

Nem ismerjük a nevét e dühös embernek. Honnan tudjuk, hogy élt és dühbegurult és pergament vásárolt? Onnan, hogy támadt neki 80-ra két íródeákja. Az egyiket, úgy hívták, hogy Máté, a másikat úgy, hogy Lukács. Máté és Lukács elárulták volna, hogy lekoppintották dühös emberünk szövegét? Dehogyan árulták el, csak lebuktak. Hogyan történt a lebukás? Megpróbálom elmondani...

Van négy evangéliumunk. Van olyan anyagunk (evangéliumi szövegünk: történet, tanítás), ami mind a négyben le van írva, pl. Jézus szenvedéstörténete. Van aztán olyan anyagunk is, ami már csak három evangéliumban olvasható, pl. a magvetőről vagy a gonosz szőlőműködéséről szóló sztori. S van olyan, ami csak egyetlen egy evangéliumban olvasható, pl. az egy dénár – Máténál, a tékozló fiú – Lukácsnál, a tanítványok lábának megmosása – Jánosnál. Ezt hívjuk az egyes evangélisták saját anyagának. Most tessék figyelni! A közös anyag és a saját anyag, ez a kettő adja az egyes evangéliumok szövegének teljes anyagát, száz százalékat! Hát persze! De nem persze, mert ez így van ugyan Márknál és Jánosnál, de Máténál és Lukácsnál? Ott nem. E két utóbbi szerzőnél csak 80 százalékat ad a közös meg a saját anyag. És mi van a hiányzó 20 százalékkal? Ez azonos kettejükénél. És nem található meg ez az anyag; sem Márknál, sem Jánosnál. Honnan van akkor? Ezt koppintották le az én dühös emberem szövegéből.

Lehet, hogy nem is volt a pergament vásárló ember dühös. Csak én lettem volna elég nagy bajban, ha 40 esztendővel ezelőtt az ő anyaguk nélkül, a Máténál és Lukácsnál található húsz százaléknél kellett volna megírnom a KIO-t. Meg lehetett volna írnom, s ugyanazzal az eredménnyel, de sokkalta nehezebb munkával. Magatok ítéltétek meg, hogy mit köszönjete annak a dühös vagy nem dühös embernek, akit Lukács és Máté lekoppintottak. Hogy koppintották, erről az elméletet másfél százada találták ki, s száz év óta lényegében senki sem támadja. Elmélete tudományos körökben szilárdan áll. S így mondatik, hogy 70 körül elkészült a Q, azaz hogy van a Quelle, magyarul a Forrás, a jézusi Logion-forrás. Ez került Máté és Lukács kezébe, s ezt másolták, szerkesztették. S most röviden felsorolom, hogy mi mindenről nem tudnánk, ha nem lett volna a Forrás és szerzője, ha nem vásárolt pergament, ha nem lett volna, akit Máté és Lukács lekoppinthat. Nem tudnánk a következőkről, amiket én most négy csoportban mondok el: kisebb jelentőségűek, közepes jelentőségűek, nagy jelentőségűek és falrengető jelentőségűek. Minő szempontból kicsi, közepes, nagy vagy falrengető? Az Isten Országa fel és megépülése szempontjából.

Kisebbségi jelentőségűek, amiket csak a Forrás révén tudunk: a kafarnaumi százados, a naimi ifjú, Jónás próféta jele, Jézus halál adása: mindent átadott nekem, Atyám... stb.. Aztán: ha a szemed tiszta, az egész tested világos; az idők jelei, a szoros kapu, ha valakinek száz juha van, s elveszít egyet; a Mennyek Országa erőszakot szenved, s a minákról szóló példabeszéd. Ezek a kisebb jelentőségűek.

Most jönnek a közepesek. A Keresztelő a börtönből kiüzen Jézusnak: Te vagy-e az eljövendő? Az Emberfiának nincs hová fejét lehajtania. A holtak temessék a holtjaikat! Ha rátettük kezünket az ekeszarvára, hátra ne tekintsünk! Jaj nektek farizeusok, akik megölik a prófétákat, s akik szeretitek a pénzt! Jaj neked, Jeruzsálem, hányszor akartam egybegyűjteni fiaidat, mint kotlós a csibéit, s te nem akartad! Akinek sokat adtak, attól sokat is kívánnak; és kicsoda is a hű és okos szolga.

Ezután következnek a nagy jelentőségűek: Amíg az úton vagy, meg kell békélni minden ellenfeleddel. Nem lehet válólevelet adni: ki kell bírni, azaz szeretni kell az asszonyt. Ha meghívtak a lakomára, nem lehet ezt mondani: házat, ökröt, feleséget vettem, kérlek, ments ki engem. Aki nem tudja apját, anyját, feleségét gyűlölni, nem lehet a tanítványom, s a Sátán három pusztai kísértése.

S most jönnek a falrengetők: Ne aggódjatok életek miatt, hogy mit egyetek, és testetek miatt, hogy mivel ruházkodjatok...! Adjátok el vagyonotokat és adjátok alamizsnául, szerezsetek magatoknak erszényeket, amelyek nem avulnak el...! Nem szolgálhattok két

úrnak: a Mammonnak és az Istennek is, mert vagy az egyiket szereted, s a másikat gyűlölsz... Ti pedig így imádkozzatok: Bocsásd meg a bűneinket, ahogyan mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek. S a végén üljetek le a hegyen vagy a síkságon, s hallgassátok meg ott a beszédet, amelyet bizony nem ismernétek, ha a mi dühös emberünk be nem gurul attól, hogy Márk 40 verset szán arra, hogyan fúlnak be a disznók a galileai tengerbe, de Hegyibeszédre nem tudósít. Csak ennyi mindenről nem tudnánk, ha nincs ez a dühös ember.

Eddig jutottam. Sík Sándor írja a Megyeri Hitvallásban nyolcezer ott táborozó cserkészfiúnak 1926 nyarán: *A hegyi beszéd próféta szavát falánk idők fertelmes bálnagyomra hiába nyelte el, lesz még egy harmadik nap.* E mondatában az evangélium szót helyettesíti a *Hegyibeszéd*. Helyettesítheti, mert a mai evangélium felolvasott lukácsi pár sorából rekonstruálható az egész jézusi üzenet, az egész evangélium.

S most még felolvasnék valamit *A funtinelli boszorkányból*:

- *Az urak szeretik, ha tűzszaga van a szobának – magyarázta.*
- *Igen, mondta is, hogy gyújtsunk be estére.*
- *Na, ugye! Tudom én azt. Ismerem a szokásaikat.*

Úgy beszélt, mintha valami különös, ritka élőlényről lenne szó, amelyik más, mint az ember. Rendkívüli szokásai vannak, tulajdonságai, amiket ki kell ismerni, természetrajza, amit csak az tud, aki foglalkozott velük.

Nuca végigjárta a belső szobát, közben kíváncsian nézegette a polcra rendezett féherneműt, megtapogatta őket, meg is szagolta. Furcsa, idegen illatuk volt. Nem rossz és nem kellemetlen: kellemes, jó illatuk volt. De idegen illatuk. Rettenetesen idegen illatuk.

- *Milyen szag ez? – kérdezte Ivántól, aki éppen a tüzet nézte meg.*
- *Úri szag.*
- *Ilyen is van?*
- *Az uraknak igen. Azoknak ilyen a szaguk.*

Az asszony kiült a küszöbre, és nézte az erdőt. Egy idő múlva Iván is kijött, és leült a padra. Pipára gyújtott. A pipa füstje kéken és bodrosan szállt fölfele az estébe.

- *Iván bácsi!*
- *Na?*
- *Nem vett észre valamit...?*
- *Micsodát?*
- *Hogy... hogy más lett?*

A plájász hallgatott egy ideig, Maga elé nézett a földre, csak a pipája szortyogott halkán.

– *Tudod, az úr, ameddig gyerek, addig nem veszed rajta annyira észre, hogy úr. Később jön. Én már ismerem ezt. Sokszor nem is kell hozzá egy esztendő. Egy hónap is elég. Csak elutazik a gyermek egy olyan fene nagy városba, ahol mind csupa kényes urak élnek, és egy hónap múlva visszatér... és már nem gyermek. Már szinte nem ismersz rá. Más a beszéde, mások az örömei, mint azelőtt. Másképpen gondolkodik, és másképpen beszél, mint ahogyan gondolkodik, és sohasem tudod, hogyan állsz vele. Így van az urakkal. Én már ismerem.*

– *És... és nem lehet az... hogy egy olyan úr, egy olyan úrféle ember, tudja... olyanná legyen újra... tudja, csak úgy, lassan, újra... mint amilyen azelőtt, mielőtt elment oda, messzire...?* Iván megcsóválta a fejét. Hangja szomorú volt, szinte részvevő.

– *Nem, asszony olyan nincs. Olyan úr nincs. Ha egyszer úr, akkor úr. Abból nincs visszatérés. Ha el is veszti vagyonát, ha rongyosan is jár, mégis úr. Más, mint mi. A hangjában. A beszédjében. Abban, amit csinál. Abban, ahogy gondolkodik. Mindenben. Messziről megismered, ha parasztnak öltözik, akkor is. Csak nehezen érted meg. Éppen azért, mert úr. És ezen nem tud egyikőtök sem segíteni, és nem tehet róla, sem ő, sem te. Úr. Ennyi az egész.*

Hát ennyi gróf Wass Albert szövege az urakról. A grófé! Ebből meg mi következik? A mai evangélium egy rövidebb változata: **Ő pedig tanítványaira nézett és így szólt: Boldogok vagytok ti, nem-urak, mert tiétek az Isten Országa, és Jaj nektek, urak...**

S most jön a prédikáció-végi kérdés. Mi volt Jézus szívében? Reménység? Reménység abban, hogy munkája és tanítványai munkája nyomán lecserélhető lesz a hosszabb s a rövidebb változat is? Reménység egy harmadik változatra? Például erre a négysorosra: **Boldogok vagytok, mert tiétek az egy dénár, s ezért nem éheztek, nem sírtok, és nem fognak gyűlölni titeket, mert szegénységetek nem fenyeget már senkit. Nem, mert mindenkinek jut egy dénár s így senki sem sír meg éhezik, és kinevetik a hamis prófétákat, akik arról beszélnek, hogy neked két dénár van szükséged.** Ez volt Jézus szívében? Vagy tudta előre a történelmet...? Mi volt a szívében?

Városmajor, 2004. február 22.

A Lukács-féle síksági beszéd második fele

Hol is tartottunk a múlt héten ilyenkor? Hát ott, hogy Jézus helyzetrajza kifogástalan. Tudja, hogy a világ egyik fele szegény, éhes, sír és üldözött. S a világ másik fele meg gazdag, és üldözi a szegényeket. A transzcendens jövő rajza is kiváló: a nagy számadáson a szegények fognak majd nevetni, a gazdagok meg sírni. De hitt-e Jézus a történelmi jövőben? Vagy nem hitt benne, és az emberiség gyalogol továbbra is a maga történelmi poklai felé? Gyalogol, mégpedig két táborban. Melyik kettőben? Az egyik tábor azokat alkotja, akiknek sikerült gazdaggá válniuk, a másikat meg azok, akik még nem gazdagok, még szegények, de holtig s egészen a reménytelenségig el nem fogyó erővel ráhajtanak, hogy gazdagokká legyenek. Mert nem Jézus szegényeiből meg a Mammont imádó gazdagokból áll a történelmi emberiség. Nem, hanem egyfelől a gazdagokból, másfelől pedig Vang-An-Si kétszáz millió nyomorult kulijából, akik belekiabálják nemcsak Vang-An-Si fülébe, hanem a Hegyibeszédet, az evangéliumot elmondó Jézus fülébe is a maguk pogány szövegét. Mit? Ezt: *Most remény sincs meggazdagodni! A tényleges gazdagokból és a reménybeli gazdagokból áll az emberi történelem nagy menete.* A Mammont istenítőkből, s a Mammon megszerzéséért-biztosításáért a másik embert a betonba mindenkor beletaposni készek két vagy akárhány csoportja menetel a történelem országútján. S a menetelés során az emberiség e két vagy akárhány csoportja kinyírja azt az egy-két jelentéktelen balekot vagy ostobát, aki hajlandó a jézusi istenországa-játékot játszani, aki hajlandó volna Istenért szegénnyé tenni magát. Egyáltalán létezik ez a jelentéktelen harmadik csoport? Az Isten szegényei, az Istenért szegénységet vállalók? Vagy ez a harmadik nincs is? Melyikünk tartozik belé? Ki csukta be már názáreti üzemét, s ment negyven napra a pusztába, hogy vissza ne térjen már többé az elhagyott üzembe?

Legalábbis a Tizenkettő nem tartozott közéjük, mert elrémültek, amikor meghallották, mit mondott Jézus a gazdag ifjú távozásakor – a gazdagról, a tevéről meg a tű fokáról. Elrémülve mondták: *Hát akkor ki üdvözülni?* Mert ebből következően a Tizenkettő úgy csatlakozott Jézushoz, hogy gazdagokká akartak válni. Egy szóval azt kérdezem, hogy volt-e Jézusnak történelemi perspektívája is, vagy csak az abszolút jövőben reménykedett? Az abszolút jövőben: a világ végén majd ki-ki elmegy a maga helyére, ki a mennybe, ki a pokolba? Csak ebben reménykedett, s nem tudta volna elmondani a Lukács- és Wass Albert-féle változat mellett a négysoros változatot is? Ezt: *Boldogok vagytok, mert tiétek az egy dénár, s ezért nem éheztek, nem sírtok, és nem fognak gyűlölni titeket, mert szegénységetek nem fenyeget már senkit. Nem, mert mindenkinek jut egy dénár s így senki sem sír, meg éhezik, és kinevetik a hamis prófétákat, akik arról beszélnek, hogy neked két dénár van szükséged.* Emlékezhettek, három rövid kérdő mondatot fejeztem be egy hete a prédikációt. Ezekkel: Ez volt Jézus szívében?

Vagy ismerte-tudta előre a tényleges történelmet...?

Mi volt a szívében?

Mi volt Jézus szívében? Jézus még nem ismerte az európai kultúra *lelkiismeret* szavát. Ha erről a fogalomról akart beszélni, akkor a szív szót vette ajkára: *A jó ember szíve jó kincséből*

hozza elő a jót, a gonosz ember a gonoszból hozza elő a gonoszt (Lk 6,45). Tehát mi volt Jézus lelkiismeretében?

Így folytatódik a Lukács-féle síksági beszéd: Nektek azonban, akik hallgattok engem, mondom... Ez a *hallgatok valakit* az Újszövetségnek jelentős, s Jézusnak még jelentősebb szava. **Lenni, mondani, bírni, jönni, tenni** – ez az öt ige fordul elő az Újszövetségben a leggyakrabban. Ezek után következik hatodiknak – az *akouein*, melynek jelentése: hallani, hallgatni. Síksági beszédét Lukácsnál ezzel fejezi be: *aki hozzám jön, hallgatja szavaim, s megteszi azokat...* (Lk 6,47). Három ige jön itt egymás után: **jön, hallgat, tesz**. A gyakoriságban a 4., a 6., s az 5. helyet kapja ez a három. Van Jézusnak egy olyan igéje, amely összefoglalja e hármat: jönni-hallgatni-tenni. Ez az *akolouthen*. Ez az ige 90-szer fordul elő az Újszövetségben, legtöbbször az evangéliumokban, s majd mindig Jézus ajkán. Ezzel hívja magához a tanítványokat. *Jöjj és kövess engem! Aki jön, hallgat és tesz, az ilyen az – aki követi Jézust*. Hogyan gondolkodik az, aki követi Jézust?

Úgy, hogy el- s lebontja a világ kategóriáit. Lebontja a kettősséget. Eggyé teszi azt, ami kettő. Bevezet a kultúrtörténetbe egy fogalmat. Nem szót. A szó ismerős minden nyelvben, kultúrában. *Szeretem* a fagyit, *szeretem* a kacsasültet. Jézus nem a fagyit s a kacsasült kedvelését-szeretését propagálja. Hanem mit? Mást. Hasonlaltat élek: Üveges tótnak a hanyatt esés, hízott disznónak a böllér, kecskének a kés. Mert ezt jelenti az, amit mond azoknak, akik hallgatják őt: **Szeressétek ellenségeiteket!** Lehet, hogy Buddha, Konfucse, Laocse, Szókratész már Jézus előtt megfogalmazták ezt a különös felszólítást. Lehet. S a filológusok a maguk Buddha, Laocse, Konfucse, Szókratész-szótáraik alapján meg is tudják állapítani, hogy így van-e. És ha pozitív is a vizsgálat eredménye, akkor is a mondott négy ókori bölcs és Jézus között az a különbség, hogy Jézusról minden filológia vizsgálat nélkül is köztudott: *Igen, Jézus az ellenség szeretetét tanította*.

Tanította, tanította..., és mit számít ez? Hiszen biztos, hogy az utolsó ezer esztendőben a megkeresztelt emberek vívták a legtöbb csatát, ami nem egyéb, mint vérfürdő és tömeggyilkosság. Ehhez biztosan hozzájárult, hogy még az ezredforduló előtt Géza fejedelem gondoskodó jóságából mi, magyarok is fölvevük a kereszténységet, s ha hihetünk Anonymus jelentésének, akkor őseink és Szent László vágta az országunkba betörő kúnokat, mint a nyers tököket. Szóval: más az, amit Jézus tanított, és más a tanítás hatástörténete. Ellenséget szeretni, lári-fári! Lehet bolondokat mondani, de nem kell azzal törődni. A keresztény nemzeteket sohasem zavarta, hogy mit mondott Jézus. Rendre falhoz állították azokat, akik ki akarták vonni magukat a tömeggyilkosságból, azaz hazafias kötelességük teljesítése alól. Persze csak háború idején. Akik a békében tagadják meg, hogy felesküdjének az ellenség megsemmisíteni akarás legszentebb ügyére, azok megússzák nyolc évi várbörtönnel, mint a nazarénusok az apostoli király, Ferenc József idejében. Ezek a számára alighanem nagyon is jól ismert tények azonban Jézust nem zavarták, és ő záporozta hallgatóira a majd kétezer esztendő után is utopisztikusnak és abszurdaknak és megvalósíthatatlannak tekintett tételeket:

*Szeressétek ellenségeiteket,
jót tegyetek azoknak, akik gyűlölnék titeket,
áldjátok, akik átkoznak titeket,
imádkozatok azokért, akik bántalmaznak titeket,
másik arcod is tartsd oda annak, aki üti az egyiket,
alsóruhád is adjad annak, aki már elvette tőled a felsőt,
ne követeld vissza, aki elveszi tőled, ami a tiéd.*

Megbolondult ez a Jézus? Bizony nem teszek jót, nem áldom, nem imádkozom, nem tartom másik arcom, nem adom a gatyám – annak sem, aki nem viselkedik, disznólkodik ilyen módon velem szemben. Jó, nemcsak a fagyit s a kacsasültet szeretem, de szeretem azokat is, akik jók hozzám, akik szeretetreméltóak, s főleg azért, mert hát szeretnek engem. De, úgy látszik, Jézus tökéletesen megbolondult, mert nem hajlandó szeretetnek mondani azt, amit

felkínálok. Nem hajlandó szeretetnek elfogadni azt, hogy hajlandó vagyok szeretni azokat, aki engem szeretnek. Ezt mondja: *Ha azokat szeretitek, akik szeretnek titeket, miért érdemeltek jutalmat? Hiszen a bűnösök is szeretik azokat, akik őket szeretik. És ha azokkal tesztek jót, akik veletek jót tesznek, miért érdemeltek jutalmat? Hiszen a bűnösök is ugyanazt teszik. És ha azoknak adtok kölcsönt, akiktől reméltétek, hogy visszkapjátok, miért érdemeltek jutalmat? Bűnösök is adnak kölcsönt bűnösöknek, hogy visszkapják azt, ami jár nekik.* Bűnösök és bűnösök és harmadszor is bűnösök... Nehogy már ezen az alapon kelljen meghatároznunk a bűnösnek a fogalmát! Mert az jönne ki belőle, hogy a tisztességes, a rendes ember kimeríti a *bűnös* fogalmát: Bűnös, aki szereti az őt szeretőt? Bűnös, aki megfizeti a kölcsönt? Mi motiválja a Názáretit? Mért kell az ellenség szeretetével kísérleteznem? Azt hiszem, két dolog motiválja. Az egyik: nem lehet rend az emberiség életében, amíg azt akarom tenni a másíknak, amit nem akarok magamnak. Én pedig sohasem akarom, hogy engem megbüntessenek. Mindig megértést igénylek. *Akkor is szeress, ha rossz vagyok!* – mondta fájdalmasan, keserűen és szégyellve is magát miatta egy férfi a feleségének. Senki sem várja, hogy büntessék őt, ha rossz. Ne tegyék olyasmit, ami a másíknak fáj! Fogyasszuk már el a másíknak rosszat tenni hajlandók embereket! Mért tegyék olyat, ami a másíknak fáj? Jobb lesz nekem attól? Ez az aranyszabály! Ez a reciprocitás törvénye: ahogy nekem, úgy neked is, és ahogy neked, úgy nekem is!

Ez azonban Jézusnak csak az egyik motívuma. Ez a motívum csak logikus, de a második a szívre is hat. Ez a második indoka pedig arról beszél, hogy aki minket megteremtett, az is ilyen. Milyen? Ha magunkévá tesszük a szeretet e képtelen jézusi fogalmát, **akkor a Magasságos fiai lesztek, aki jóságos a hálátlanok és gonoszak iránt. Legyetek irgalmasok, mint Atyátok is irgalmas!** Honnan veszi ezt Jézus? Csak azt tanulhatta Istenről a názáreti zsinagógában, hogy összűleinket kiűzte a paradicsomból, s hogy lángpallosú kherubok őrizték az élet fájához vezető utat. Hogy vízőzönnel büntetett minket, hogy elpusztította Szodomát, hogy hetedízíglent bünteti meg a neki engedetlenséket. Amikor Jézus kijött a Jordán vízből, amikor Jézus a negyvennapos imádságos böjt után kijött a pusztából, nem vállalta fel a Keresztelőtől neki kiosztott szerepet. Azt, hogy ő, Jézus majd tűzzel kereszttel, hogy elégeti a pelyvát, s csak a tiszta búzáat gyűjti a csűrbe. Nem váltotta be a Keresztelő reményét.

Jézus gondolkodott. Arról is, hogy milyen az Isten. Az Isten lehet Úr Isten, meg lehet Atya-Anyja Isten. Az Isten lehet olyan, mint az urak, s az Isten lehet olyan, mint a szülők; olyan, mint az anyák és az apák. S megállapíthatta Jézus, hogy Izrael népének istenfogalmát az úr-féle Isten határozza meg. A úr-féle, aki odaüt, és halálosan, kárhozatra rendelően is odaüt. S azt gondolta, hogy Isten olyan, mint a szülő, aki képtelen halálosan odaütni a gyerekére, akármekkora disznóságot is csináljon a gyerek. S így születik meg benne az az Isten, aki mindenképpen jóságos. Akkor is jóságos, ha a gyerek hálás és jó, és akkor is, ha a gyerek hálátlan és gonosz. Az az Isten, aki képtelen irgalmatlannak lenni, aki csak irgalmas tud lenni. Aki felkelte napját jókra és gonoszokra, aki esőt ad igazaknak és hamisaknak.

S Jézus gondolkodásának végeredménye: ha ennek az Istennek vagyunk lányai-fiai, akkor nekünk is úgy kell viselkednünk, ahogyan ő viselkedik. Akkor lehet, hogy valaki a gyerekei közül ellenségesen viselkedik velünk szemben, de mi nem követhetjük őt ezen az Úton, mi csak a bennünket teremtő Istent követhetjük. Azt hiszem, ezen az úton született meg Jézusban ez a képtelen szeretetfogalom, hogy nem az a szeretet, mellyel szeretem a fagyit, a kacsasültet meg az engem szeretőket, hanem akkor szeretek, ha szeretem azt is, aki engem nem szeret. Csak ez a szeretet teljessége: Ő is így szeret...

Városmajor, 2004. február 23.

Aki okos, az bizonyos kérdésekhez nem nyúl hozzá. De bizony jócskán felelőtlen az, aki bizonyos kérdésekhez nem nyúl hozzá. Mindez matematikailag is kifejezhető ám: **a = b és c =**

b. Ugyancsak matematikailag-logikailag nyilvánvaló e tényállás mellett, hogy aki okos, az felelőtlen, mert a fentiek értelmében: **a = c**. Tovább játszom: aki buta, az hozzányúl a kényes kérdésekhez is. A felelősség készlet arra, hogy hozzányúljak kényes kérdésekhez is. Ebből meg a fenti matematika-logika alapján az az eredmény adódik, hogy aki buta – az felelős; s aki felelős – az buta. Mindezt jó százötven esztendővel ezelőtt koszorús költőnk, Vörösmarty Mihály meg is toldotta: *Istentelen frígy van közötted, / Ész és rossz akarat*. Akinek esze van, az az okos. Akinek kevés esze van, az a buta. A butában talán nincs rossz akarat, a butában van talán valami jó akarat is.

Életemmel jegyet váltottam rá, hogy a buták közé tartozzam. Egy világhatalom helyi képviselői már zsenge ifjúságomban, jó félszázaddal korábban, életfogytiglani börtönre ítélték. Az államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésének büntette miatt (1946. évi VII. tc) – hangzott az ítélet hivatalos indokolása a Jónás-tanács ajkáról; és *Bulányi mester, a maga világnézete számára nincsen szabadság nálunk!* – hangzott a nem hivatalos magyarázat az engem kihallgató ávós őrnagy szájából. Egy másik világhatalom nem zsenge ifjúságomban, hanem már túl a 60. évemen életfogytiglani hallgatásra ítélt. Köztudomásúan az előbbi világhatalom parancsára, amely hatalommal ez a másik hatalom helyreállította (1964. szept. 14-én) a húsz évvel korábban felbomlott frigyét: **a trón és oltár szövetségét**. E másik hatalom budapesti Lécai-tanácsa *megvonta tőlem a nyilvános misézés, az igehirdetés, a szentségek valamint a szentelmények kiszolgáltatásának jogát*. E másik hatalom római Ratzinger-tanácsa meg helybenhagyta ezt az ítéletet, mert ragaszkodtam a II. Vatikáni Zsinat szövegéhez, hogy *az ember csak lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni*. E két világhatalom elseje időközben megszűnt. A másodika nem szűnt meg, de hatálya-vesztettnek nyilvánította – legalábbis papíron! – a maga korábbi ítéletét.

Ekkora feneket kerítettem egy ellenőrizhetetlen híradásnak: Hivatalos híradás nem létezhetik, mert nem szabad strigulázni az újszülöttek etnicitását. Csak becsülni lehet és szabad a feljegyezni tilos adatokat. Ki tiltja? Hát a törvény. Ez az ellenőrizhetetlen híradás azt állítja, hogy *az elmúlt 2003. évben Magyarországon az újszülöttek...* Amit nem szabad strigulázni, azt nem szabad tudomásul venni. Ha valaki mégis tudomásul veszi, az hozzányúl azokhoz a bizonyos kérdésekhez, amelyekhez okos ember nem nyúl hozzá. Ezt nem értik a buták. S bájos vagy bugyuta naivitással kérdezik: Mért nem szabad hozzájuk nyúlni? Az okos ilyesmit nem is kérdez. Az okos minden kérdés nélkül is tudja azt, hogy a *nem szabad* – pontosan annyit jelent, hogy nem szabad. Mivel jegyet váltottam, hogy a buták közé tartozzam, befejezem a megkezdett mondatot: *közt minden második cigány*.

Lehet, hogy a) a hozzám eljutott híradás nem felel meg a valóságnak, s valótlanságot terjeszt; b) ha meg is felelne a valóságnak, akkor sem volna szabad fölvennem a hírtartalmat a szövegszerkesztőre; c) s végül ha mindezt megbocsátanak is nekem, még akkor is hátra volna egy harmadik bűnöm, hogy kiejtettem az anyanyelvemen egy újabb szót, amelyet nem volna szabad használnom. Sokszorosán igazolt butaságom jogán – nem értemt ez a kifejezést: *nem volna szabad*. Ezennel kijelentem, hogy a magam részéről elviselem, hogy a németek, a franciák stb. anyanyelvük azzal a szavával jelölnek minket, magyarokat, amit őseiktől örökölték és a szótárukban találnak, s eszem ágában sincs tiltakozni az ellen, hogy *Ungarn* vagy *hongrois* stb. szavakkal illetnek minket, s nem kívánom, hogy törjön csak ki nyelvük, de legyünk számukra *Madjaren* vagy *mádzsársz. stb.* De békességet szerető ember is vagyok, s ha ezer éven keresztül nem is ejtették ki őseink a szájukon a *szlovák és román szavakat*, hajlandó vagyok *romát* is újítani. Remélem, a németek-franciák nem fogják kívánni, hogy *dajcsoknak, franszeknek* mondjuk őket. De Isten úgy se', megteszem, ha kívánják; ezen már ne múlják az idei kavicstermés.

Ha igaz a híradás, akkor 2028-ban Magyarországon a 25 év alatti állampolgároknak a fele akkor is roma etnicitású lesz, ha csupán rögzül ez az etnicitásmutató arány. S most a matematika területére ereszkedem. Fölveszem, hogy 10 millió a magyar állampolgárok száma

2003-ban. Fölveszem, hogy ebből 1 millió a roma-etnicitású, és 9 millió a nem-roma. Ebből adódik, hogy a roma-etnicitás szaporodási sebessége éppen kilencszerese a nem-romákénak, ha az elmúlt évben ugyanannyit szült az 1, mint a 9 millió. Harminc évet véve egy emberöltőnek, 2058-ra, abszolút többségben lesznek a romák a magyarországi társadalomban. Ha 2003-ban Magyarországon született 100.000 gyerek (ebből fele roma, fele nem roma), akkor az elkövetkező harminc évben évenként 10 ezer nem-roma, és 90 ezer roma gyerek születik. Ez pedig annyit jelent, hogy 2058-ban az 55 év alatti magyarországi társadalomnak számbeli képlete: **300 000 nem-roma és 2,700 000 roma**. Az 55 év felettieket megbecsülve valószínűsíthető egy hat és fél milliós ország enyhe roma-fölénnyel, amikor is feltételezek két fél millió 55 év feletti nem romát és egy millió hasonló életkorú romát. Azaz 50 év múltán 2.800 ezer nem-roma, és 3.700 ezer roma alkotja majd Magyarország társadalmát. Kisebb lesz majd az ökológia lábnyomunk, és semmi baj, ha a romák elfelejtik anyanyelvüket, s továbbviszik a magyar kultúrát. S ha nem felejtik el anyanyelvüket, akkor a 2088-ra prognosztizálható kb. 600 ezer főnyi hazai összmagyarság választhat aközött, hogy ragaszkodik nyelvéhez, mint pl. a baszkok, vagy ezt értelmetlennek látja, és beolvad az államalkotó etnicitás nyelvébe. S ekkor sincsen semmi baj, mert Ady Endre megírta, hogy

*Kezében óriás rostával
Áll az Idő és rostál egyre,
Világokat szed és rostál ki
Vidáman és nem keseregve
S búsul csak az, akit kihullat.*

S ha valakinek ezen a szíve szakad meg? Hát mért buta? Mért foglalkozik ezzel? Mért nem hajtja a Mammon kerekét, vagy néz tévét?

Városmajor, 2004. február 29.

A Babér-utcai második beszéd

Hallod, hogy dübörgünk? – kérdezte a kisegér az elefántot, ahogyan mentek át a folyó felett, egy eléggé rozoga hídon. Mikor húsz éve belebonyolódtam a *szövetség*-témába, és előadtam róla a Bokor egyik négynapos, bentlakásos nyári lelkigyakorlatán, odajött hozzám a szünetben Molnár Gyuszi, s ezt mondta: *Nem érzed a képtelenségét annak, amit beszélsz? Hogyan lehetne az ember szövetségese, társa az Istennek?* Hát csak úgy – válaszolom most –, ahogy a kisegér társa a hídon-dübörgésben az elefántnak: együtt mennek át a hídon. Hát csak úgy, hogy az Isten sem tud egyedül – átmenni a hídon: azaz nem tud Isten Országát csinálni egymagában. A Teremtő csak a teremtményeivel összefogódzva tudja kiterjeszteni önmagát, a maga világának stílusát-törvényeit rámintázni a rajta kívüli világra, teremtményeire. Igazán szüksége van ránk, ha Isten Országává akarja formálni a teremtett világot? Igazán! Miért? Azért – s most meghatározás-félét próbálok adni Istenről – azért, mert **Isten olyan, hogy szabadon szeret**. Ezért aztán nem tudja ráírni az általa megteremtett világra: Itt terül el az Isten, itt terül el a szabadon szeretés birodalma. Nem tudja, mert a szabadon szeretés birodalmához szabadon szeretőkre – értsd: bűnözni is képes lényekre – van szükség. Akkor is, ha Istenhez viszonyítva olyanok vagyunk csak, mint a kisegér az elefánt mellett.

A mondott új szövetség nagy alakjainak soráról beszélhetek nálatok a hónapok utolsó vasárnapjain. Mikor új szövetséget mondok, akkor a jézusi szövetség után következő időre gondolok. Köztudott, hogy Jézus az utolsó vacsorán erősítette meg a szövetségét tizenkét gyerekekkel, fiatalokkal, tizenévesekkel, mert azok voltak hajlandók úgy-ahogy figyelni rá. Mi volt ez a szövetség? Nem ó és nem új, hanem örök, mert mindig tudtunk róla, amióta csak ember él a földön. Az ember megteremtésekor kötötte meg e szövetséget Isten velünk. Beleírta annak tartalmát a szívünkbe. Tudja az írástudatlan is. Nemegyszer sokkal jobban, mint az írástudó. Mit tudunk? Azt, hogy jónak kell lennünk. Azt, hogy nem illet meg minket semmi kiváltság. Azt, hogy életünk fenntartásához elég, és elégnek kell lennie az egy dénárnak. És azt is

tudjuk, hogy tönkremegyünk, ha ezt nem értjük és nem akarjuk. S kivirulunk itt a földön, s odaát az örökkévalóságban, ha megértjük, s ha ez az értés határozza meg az életünk. Ahogy egy hónapja elmondtam.

S ebből az isteni szándékból és szövetségből lett az emberiség Jézus előtti történelme: Éva almába harapása, Káin botja zuhanása, Dávid parittyája Góliát fején, a zelóták görbe, a légionáriusok egyenes kardja, a zsidók által foganatosított megkövezés, a pogány kivégzési mód, a keresztre feszítés, illetőleg a keresztények oroszánokkal birkóztatása a cirkuszokban. De ez az utóbbi már Jézus keresztre feszítése és feltámadása után következett be. A történelem új időszakában, melyben megkeresztelt és szent királyok hadseregei vágják az ellenséget, mint a nyerstököt. A Jézus utáni és Jézus szolgálatára fölszentelt pápák, püspökök, papok égették el az eretnekeket a máglyákon. Kiirtottunk Jézus nevében a 16. században hatvan millió amerikai indiánt, kiirtottunk 60 millió embert Sztálin nevében a Gulagon a moszkvai pátriárka leghalkabb tiltakozása nélkül. Feltaláltuk az atombombát, amellyel akár a levegőbe is röpíthetjük a földgolyót, s megszüntethetjük rajta az emberi élet feltételeit. Mindenesetre Hirosimában egy bombakioldó gomb megnyomásával kiirtottunk kétszázezer embert. Kitaláljuk rendre a legerősebb katonai szövetségeket, melyekben előkelő helyük van tábornoki rangban a tábori püspököknek, és gyilkolunk olyan hatékonysággal, amilyenről a Jézus előtti emberiség még nem is álmodhatott. S ha akad egy embercsoport, amely kijelenti, hogy ebben a szervezett tömeggyilkosságban nem hajlandó részt venni, mert Jézus tanítványa, s mert a háború erkölcséhez képest a rablógyilkosok glazékesztyűs úri emberek, akkor eretnekséget kiabálunk, s rámutatunk oltárra emelt hadvezéreinkre, a tömeggyilkolás Jézusban megdicsőített nagymestereire.

Mindebből látható, hogy nemcsak szövetségkötés van, hanem van a szövetségnek hatástörténete is. Meg vagyok győződve arról, hogyha komolyan akarjuk a jézusi szövetség érvényesülését a történelmi mában, akkor a legalapvetőbb feladat megnézni a Jézus óta eltelt kétezer esztendő gyümölcseit. Mit is mondott Jézus? Ezt: *Atyám a szőlősgazda. Azt a szőlővesszőt, amely nem terem gyümölcsöt énbennem, lemetszi; és amely gyümölcsöt terem, azt megtisztítja, hogy még több gyümölcsöt teremjen.* Milyen gyümölcsöt teremtünk? Lemetszi szőlővesszőnket az Atya? – kérdezem. Majd újra kezd valakikkel, akik használhatónak bizonyulnak majd, s értik a szavát? Így lesz? Nem tudom. Én, amíg élek, már ennél a vállalatnál maradok, s ebben a prédikáció-sorozatban azt nézném meg, – míg az égi és ninivei hatalmak engedik, hogy beszéljek s meg ne haljak –, hogy mit ér a walesi tartomány, azaz hogy mit ért az a kétezer esztendő s sürgés-forgás, amit Jézussal az ajkunkon sürögtünk-forogtunk. Mondom, mint négy hete: Dologra hát! És azt is mondom, hogy a plébános atya szívesen látja a sekrestyében mise után azokat, akik meg akarják beszélni a hallottakat, én meg azt teszem ehhez, hogy leginkább azoknak a mondanivalójára vagyok kíváncsi, akik nem képesek igazat adni nekem. Azért azokéra, mert abból tanulhatok. Többet, mint azokéból, akik igazat adnak nekem.

Jézus halálát és feltámadását már nem érte meg, de ott volt Jézus indulásánál. Ki? Az unokabátyja, János, a bemeztető. Szuli Laci megkérdezte a sekrestyében a múltkori prédikáció után: Keresztelő Szent Jánost hova sorolom? Melyik szövetségbe? A régibe vagy az újba? Jó kérdés. Hova sorozta János önmagát? *Nem én vagyok az Eljövendő. Az utánam jön. Annak a saruszóját sem vagyok méltó megoldani. Én csak vízzel keresztelek. De ő tűzzel és Szentlélekkel. Kezében a szóró lapát. Elégeti a pelyvát olthatatlan tűzzel, s csak a tiszta búzát gyűjti csűrjébe.* És hova sorozta őt Jézus? *Mért mentetek ki a pusztába? Nádszálat nézni, amelyet szél ingat? Embert látni, aki puha ruhába van öltözve? Prófétát látni. Bizony mondom nektek: Prófétánál is nagyobb.* Mondom nektek, hogy az asszonyok szülöttei között senki sem nagyobb Jánosnál, de az Isten országában a legkisebb is nagyobb nála. Értitek ezeket a befejező szavakat? Hogyan mondhatta ezt az utolsó állítást róla Jézus. Mindjárt

válaszolok rá, de előbb el kell mondanom, hogy mindezek milyen szövegkörnyezetben hangzanak el.

János a szép lány táncáért Machaira várának börtönében ül. Heródiásnak nincs nyugta, amíg Jánosnak feje a helyén van. János úgy tudja, hogy nem szabad Heródiásnak – az uralkodó Heródes király asszonyának lennie. Nem okos a nők férfi-ügyeibe avatkozni. Ha csak közönséges földi halandók, akkor sem. Heródiás kimódolja, hogy ne legyen szabad valami más se. Mi? János fejének János nyakán maradnia. Csak idő kérdése, és eléri célját. Addig is börtön fenekén van János, akit meglátogathatnak a börtönben tanítványai. Nem Rákosi Mátyás szocialista börtöneihez hasonló börtönben ül János, ahová csak a madár jut be. A látogatás során tanítványaival kiüzen Jézusnak. Kiüzen ő, aki bemutatta Jézust Izraelnek, mint az Eljövendőt. Ezt üzeni és kérdezi: *Te vagy-e az eljövendő vagy mást várjunk?*

Hogyan üzenhette ezt János Jézusnak: Csak úgy, hogy ő azt az eljövendőt mutatta be a Jordán partján Izraelnek, aki tűzzel keresztel, akinek kezében van a szórólapát, aki szétválasztja a tiszta búzát s a pelyvát. S a pelyvát elégeti olthatatlan tűzben. És Jézus nem váltotta be János prófétai reményeit. Jézus nem választja el sem a konkolyt, sem a pelyvát a tiszta búzától. Jézusnak nincs szórólapátja. A szórólapát az uraknak, aminő Heródes is, a kezében marad. S Heródes az Isten tiszta búzáját, Jánost, akinél nincsen nagyobb az asszonyok szülöttei között, éppen most készül elégetni. Csoda-e, ha János így következtet: *Nem Jézus az eljövendő?* S ez az eljövendő, nem eljövendő Jézus válaszol János kérdésére: *Vigyétek híriül Jánosnak, amit láttatok és hallottatok: Vakok látnak, sánták járnak, leprások tisztulnak, süketek hallanak, halottak támadnak fel, és az a szegényeknek hirdettetik az örömhír, és boldog, aki meg nem botránkozik bennem.* Nem tűzzel égetni jöttem én, nem szórólapáttal dolgozni jöttem én. Tűz és szórólapát már volt a történelemben elég. Istennek nincs is tüze és nincs szórólapátja sem, Istennek csak ölelő karjai vannak, mert az Isten szeret. Ő szereti a hálás gyermekét és a hálátlant, a gonosz gyermekét és a nem gonoszt. Szereti a házasságtörő lányait is, és ír a porba, s ennek hatására a kövezni akaró fiai kezéből kiesnek az asszony kövezésére szánt kövek. Szereti tékozló gyermekeit, s a nem tékozlókat is. Tüze, lapátja, ökle, köve nincs és nincs neki, mert mindenkit szeret, és csak szeret.

Rossz hittant tanult még János a szülőfalujában, a júdeai *Beth-Kerem* zsinagógájában. Tanult ott egy olyan Istenről, aki kiüzi őseinket a kertből, melyet nekünk csinált, lángpallosú kherubokkal őrizteti az élet fáját, hogy ne ehessünk gyümölcséből a fának, amelyet számunkra ültetett, özönvízzel árasztja el a Földet, hogy Noé házanépét kivéve mindnyájan belefutadjunk a vízbe. Összefoglalja beszédünket Babelben, hogy ne értsük egymást. Odaigéri a Jordán vidéket Ábrahám ivadékanak, s Józsuéval kiirtatja e föld őslakosságát, hogy egyedül Izrael fiaiei legyen a tartomány. Ő viszi célba Dávid parittyáját, ő győz Dávid csatáiban, ő viszi hadi győzelemre az asszírokat, a babiloniakat, Nagy Sándort is. meg a zsidó Makkabeusokat, ő élesíti a zelóták kardját, hogy azok lemészárolhassák a pogányokat, a gojokat. Rossz hittanra járt János. Jézus is ilyen hittanra járt, de ő kinőtte ezt a hittant: valamikor rájött arra, hogy ez a gyilkoló fenevad Isten nincs. Valamikor rájött egy másik hittanra. Erre:

Az Úristen őriz engem, mert az ő zászlóját zengem,

Ő az áldás, Ő a béke, nem a harcok istensége.

Ő nem az a véres Isten: az a véres Isten nincsen.

Kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétkes abban.

Az Úristen őriz engem, mert az ő országát zengem.

Hogyan jöhetett rá erre, amikor nem ezt tanulta a hittan-órán? Úgy, hogy Jézus gondolkodott. Arról is, hogy milyen az Isten. Azt gondolta Jézus, hogy az Isten lehet Úr Isten, meg lehet Atya-Anyja Isten. Az Isten lehet olyan, mint az urak, s az Isten lehet olyan, mint a szülők; olyan, mint az anyák és az apák. S megállapíthatta Jézus, hogy Izrael népének istenfogalmát – azt, amit a hittanórán tanítottak neki – az Úr-féle Isten határozza meg. A Úr-féle, aki odaüt,

és halálosan, kárhozatra rendelően is odaüt. S azt gondolta, hogy ez az Isten nincs, ezt csak kitalálták. Kik? Biztosan urak, úr-félék. Helyette azt gondolta, hogy Isten csak olyan lehet, mint a szülő, mint apa és anya, akik képtelenek halálosan odaütni gyerekükre, akármekkora disznóságot is csináljon az a gyerek. S így születik meg benne az az Isten, aki mindenképpen jószágos. Akkor is jószágos, ha a gyerek hálás és jó, és akkor is, ha a gyerek hálátlan és gonosz. Isten, aki képtelen irgalmatlannak lenni, aki csak irgalmas tud lenni. Isten, aki felkeltei napját jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és hamisaknak.

Így érthető, hogy miután Jézus elmondja a lehető legnagyobb dicséretet Jánosról – *És ha el akarjátok fogadni: ő Illés, aki eljövendő volt. Akinek van füle a hallásra, hallja!* – mondja ezt is: *nem született még asszonytól nagyobb ember, mint Keresztelő János, de a mennyek országában még a legkisebb is nagyobb nála.* Érthető. Mert minden jó szándéka mellett sem volt képes lecserélni a tanult hittant arra, amit Jézus már tudott, hogy az a véres, az az úrféle Isten nincsen. Az a nagyobb, aki lecseréli.

A Keresztelőnek meg kell tanulnia, ám kivégzésére várva, hogy az Isten eljövendője, képviselője, fia lánya, akárkije csak gyógyítani tud. Vakot és sántát, süketet és leprást. Talán még halottat is tud támasztani Isten erejéből, mint Jézus Naimban, Jairus és Mária Magdolna otthonában. És tud még evangéliumot hirdetni. **Tud egy másik hittant az embereknek tudomására hozni.** Azt, hogy az Isten szeret. S ha akarjuk, hogy közünk legyen hozzá, semmi más nem kell, csak szeretnünk és tennünk, ami ebből következik.

Hogy jött rá erre Jézus? Lehetővé tette Istennek, hogy elmondja ezt neki. Hogyan: Elment 40 napra a pusztába. A Kísértő rá akarta venni őt, hogy legyen – úr. S Jézus viszszautasította az uraságot. De ennek megmutatására egy másik prédikáció kellene. S egy napra most egy elég. Amen.

Városmajor, 2004. március 1.

Ne szólj szám, nem fáj fejem! Az evangéliumokban közel kétszázszor fordulnak elő a *főpapok, írástudók és vének* kifejezések, nagyobbára Jézus ajkán, s bizony általában nem dicsérő tartalommal, hanem inkább így: *Jeruzsálembe kell mennie, sokat kell szenvednie a vénektől, főpapoktól és írástudóktól, meg kell öletnie...* (Mt 16,21). Jézus legyilkosozta őket, és nem csak a gonosz szőlőmunkásokról szóló példabeszédben. A nómenklaturát marasztalta el prófétagyilkosságban: az előkelőket, a gazdagokat, az értelmiséget, s főleg a főpapokat. Nem a kákat, nem a vámosokat, nem a tolvajokat, nem a söpredéket. Nem! Ez utóbbiakkal barátkozott: *a vámosok és bűnösök barátja* (Mt 11,19) volt. Jézus nevén nevezte azokat, akik az életére törtek? Szinte soha. De megjelölte azt a társadalmi réteget, amelyből valók. Általánosított? Igen, általánosított. Nem törődött azzal, hogy lehetett egy főpap, egy írástudó, egy vén, aki nem tört halálára? Nem törődött vele. A macska nyávog, ha van egy néma macska, akkor is. A kutya ugat, ha van egy berekedt kutya is. A trombita szól, ha akad is egy, amely nem akar megszólalni. Hozzá lehet ugyan tenni minden mondatunkhoz, hogy tisztelet a kivételnek, de ettől még *a gazdag, mint tigris a nyulat, eszi* (Szabó Lőrinc). Egyszerűen: előrebocsátom, hogy Jézus állandóan beleesett az általánosítás bűnébe. Azért esett bele, mert általánosítás nélkül nem lehet beszélni. *A magyarok nyilaitól ments meg Uram minket!* – az így imádkozó nem akarta azt állítani, hogy kivétel nélkül minden magyar nyilazza őt. Tisztelet a kivételnek! – ezt elfelejtette hozzátenni fohászához. De józanészű ember nem támadt rá a foházkodóra: Mért általánosítasz?

Ez megint csak bevezetése volt annak, hogy nem szeretem az érthetetlen dolgokat. A gondolkodás alaptörvényének gondolom, hogy **mindennek van oka, elegendő oka, és szükségképpen oka is.** Le akartam utazni Budaváriban, de elkapott a nátha, nem mertem vállalni a fűtetlen házban az első 24 óra hiányos Celsius fokait. Helyette elolvastam *Oláh* – ki nem mondom, csak olvasom – *Miklós HUNGARIA* c. munkájának Németh Béla készítette fordítását. Oláh Miklós havasalföldi fejedelmi-trónaspiráns oláh családból származott, de a

Hunyadi házzal rokonságban álló apja Erdélybe menekült, s Mátyás királyhoz futott. Feleségül vette Erdélyben Huszár Borbálát, s így született Mátyás halála után három évvel Nagyszebenben Oláh Miklós. Mohács után a megözvegyült királynő titkára lett, s ment vele Németalföldre, Brüsszelbe, s ott írta meg 1536-ban könyvét hazánkról. Káprázatos benne az ország gazdagsága: mindenütt hévizek-gyógyvizek, a folyókban mesés a halgazdagság, szőlők az országban mindenfelé, és bőség és bőség mindenütt. De különösen a városok, Buda, Visegrád, Esztergom, Fehérvár elképzelni is alig lehet mesés gazdagsága – csak Párizsban látott olyan csudát, mint Visegrádon!

Az országot így osztja fel könyvében: az első rész a mai Dunántúl (12 lapot ír róla). Második rész a Dráva és Száva köze: Magyar Szlavónia és Szerémség (másfél lap). Harmadik rész a Tisza és Duna köze föl a Kárpátokig – Pozsonytól Ungvárig, a Tisza eredetéig kinyúló ívben (7 lap). S végül a negyedik rész, amely túl van a Tiszán. Mi van túl a Tiszán? A Dnyeszter folyó kanyaráig nyúlik, délről pedig a Duna határolja, s a következő tartományok vannak benne: Havasalföld, Moldva, Erdély, Máramaros, Szamosköz, Körösköz, Nyírség és Temesköz. Havasalföld és Moldva címén elmondja családjá onnan származását, s közli, hogy e tartományok vajdái hűségeskütek tesznek a magyar királynak, s hogy ezt a hitet meg is tartásák, birtokolnak néhány várat Erdélyben (4 lap). Erdélyre, s az öt tiszántúli részre jut még 11 lap. Így látja hazáját Oláh Miklós, aki majd miután a török véglegesen berendezkedik Budában (1541), rá 12 évvel Esztergom érseke lesz – de már csak az ország nyugati csücskében fekvő Nagyszombat székhellyel. Ezeket írja le a mohácsi csata után 12 évvel Brüsszelből, mint középkori nagy hatalmat – legalább ötszázezer négyzetkilométeren elterülve. Egy szót sem ejtve arról, hogy vége mindennek. A török felmegy Budára, letépi az ezüstöt a korvinákról, a könyvet a szemébe dobja, majd kivonul az országból.

Nemeskürty István – *Meddig várjunk?* c. könyvében (1996) megállapítja, hogy Mohácsért *a magyar nemesi társadalom felelős*, de azt a mai magyar közvélemény is *elháríthatatlan sorscsapásként* kezeli. Mi Mohácsnak az oka, elegendő, és szükségképpen oka?

Megállapítás: sikerült jó hatszáz esztendőn keresztül nagyhatalmat formálnunk. Mért? Nem volt erősebb hatalom nálunk se égen, se földön. A franciák s az angolok verekedtek egymással. A pápa és a császár verekedtek egymással. Prága, Krakkó, Varsó, Kijev nem jelentettek kihívást. Bizáncot szorongatják a latinok és a törökök, s mi ki tudjuk építeni a Száva alatt bánsági rendszerünket. Nyugodtan komolytalankodhatunk. *Menjen a király a kedves kúnjaival!* – mondták nemeseink Muhi idején. *Majd ha a király elindul, mi is megyünk* – mondták nemeseink 1526-ban.

Nem vagyok történész, de olvasok. Élhetett ekkor az országban 4 millió ember. Ha ennek 20 %-a nemes lehetett, aki csak a vérével adózott, akkor ez 800 ezer, melynek fele 400 ezer – férfi, hadra fogható: 200 ezer. Jobbágy s egyéb volt 3.200 ezer, ebből 1.600 ezer férfi, hadra fogható 800 ezer. Azt hiszem, hogy e 800 ezer miatt maradt otthon a 200 ezer. Tizenkét éve volt a temesvári lakoma, amelyen e 800 ezer képviselőit kényszerítették a 200 ezer képviselői sült Dózsa-húst enni. A 800 ezer képviselőit, a jobbágyokat 1514-ben a török ellen szedték össze. Nem mentek a törökre. Semmi bajuk sem volt velük. Csak saját uraikkal, de az annál nagyobb volt. Az 1514-ben lemészároltak hozzátartozói-rokonai nem felejtettek olyan gyorsan. A nemesek nem voltak biztonságban. Ezért gyűlt össze a büszke magyar királyságnak húszezer vitéze. Szulimán meg hozott ezer kilométernyi távolságból kétszázezret. Isten irgalma ad ezek után nekünk 15 esztendőt. 1526-ban Szolimán nem gondolja, hogy megtarthatja az országot, kirabolja s hazamegy. S mi e 15 esztendő alatt akkora sereget se gyűjtünk ellene, mint 1526-ban. Áruljuk az országot. Ferdinánd a maga embereinek, János a maga embereinek. A vérükkel adózók igyekeznek minél több jobbágyot, földet, marhát szerezni. Ez a három Verbőczy szerint egy kategória: a Dolgok (Res) fejezetben találhatók. Ez a magyarázat? Az, hogy nem látnak féltükben az orruk hegyéig? 1514 és 1526 közötti években írta egy Apáti Ferenc nevű nemes magyar e *Feddőéneket*:

*Sámsonnak alejtá az pór önnönmagát
Látod nagy haragját, nem tiszteli urát;
Fogjad meg szakállát, vedd csak el jószágát.
Megalázza magát.*

Vág a szerző minden felé. Az urak felé is: *Nagy urak, kik vagytok! szólok, ne bánjátok: Fejér, szép ezüstös, ékes tui szablyátok, / Vele pogán népet – kérlek – ne vágjátok, / És tui ne bántsátok.* Nem vágták a szép szablyával a pogány törököt, inkább vigyázták jobbágyaikat, nehogy még egyszer Sámsonnak gondolják (= alejtsák) magukat.

Az ország nyugati szélén felállított kapitányságok nem nagyon jelentős számú katonái másfél századon keresztül biztosították a nemzetvesztő státuszkvót: átkerült az országhatár az Aldunáról a Balaton vonalra. Nem igaz, hogy nem lett volna erőnk megtartani a régi országhatárt: az Aldunát. Általánosítottam: a nemeseké a felelősség! Olyan csúnya ez az általánosítás, mint Jézusé. Biztosan volt olyan nemes, aki nem ilyen volt. Pl. Zrínyi a szigetvári hős, meg a dédunokája. Tisztelet a kivételnek!

De ez a tiszteletadás semmit sem változtat a tényeken.

Városmajor. 2004. március 5.

A nagybőjt mind a háromféle liturgikus évben, tehát a mostani C liturgikus évben is, azzal indul, hogy a pusztában Jézust megkíséríti a diábolosz, szószerinti fordítással a nagy szétdobáló, akit mi, magyarok – egy tudósok sem tudják honnan származó szóval – *ördögnek* neveztünk már a honfoglalás korában is, és alighanem előtte is, már ki tudja, milyen régen. Ez a diábolosz-szétdobáló-ördög megtiszteli Jézust. Feltételelesen ugyan, de Isten fiának szólítja. S nemcsak megszólítja, hanem ajánlatot is tesz neki. Hármat is. Tegyen valami hasznosat: *csi-náljon kőből kenyeret!* Ez sem rosszabb, mint a vizet borrrá változtatni – mondom csak én. Aztán felkínálja neki a világcsászárságot, amit a Diábolosz *annak ad, akinek adni akarja.* Jézus nem mondja neki, hogy ne hazudozzon. Jézus tudja róla, hogy megteheti. Meg, mert ez a Sátán profilja: a hatalom. A vér és arany. A gyilkolás s a pénz. Az első mindig a másodikat szolgálja-akarja. S a másodiknak, a pénznek a segítségével, a drága pénzek árán vásárolt – a NATOkompati-bilis – fegyverekkel történik a gyilkolás. S a harmadik ajánlat se kutya: a hír, a dicsőség. *Mutasd meg, hogy angyalok szolgálnak neked!* Jézus elutasítja a Sátán ajánlatait, és ezzel Jézus sorsa meg van pecsételve. Indulhat a kivégzőhelyre, bár ezt Jézus az elutasítás pillanatában még aligha sejti.

A nagybőjti vasárnapok rövidített evangéliumot, rövidített *Jézus életét* nyújtanak. A mai, a 2. vasárnapon megint csak mind a háromféle liturgikus év – *Jézus színeváltozását* hozza. A mait követő három vasárnapon pedig halljuk majd a terméketlen fügefá, a tékozló fiú s a házasságtörő asszony történetét. S már itt is a virágvasárnap, a passió: a dicsőséges jeruzsálemi bevonulás, a szenvedéstörténet, Jézus kileheli a lelkét s eltemetik a sziklába vájt üregbe. Meggyalázódva, megcsúfolódva, megszégyenülve. Ország-világ előtt: *Ha Isten fia vagy, szállj le a keresztről, s mi hiszünk neked!* – mondják majd nem az ördög, hanem ezúttal a főpapok. Ők szakmabeliek: tudják, hogy nem esnek csodák, mert a kivégző osztag szögei biztosan tartják Jézus testét, s nincs mód leszállnia a keresztről. Mondhatnám szebben is, de nem akarom: Tökéletes a pofára esés! Elkerülhette volna! A Sátán figyelmeztette. Lehetne ő a kivégző. Nem kellett neki a felkínált szerep! Most ő lássa!

Megkérdem: csak ez a két szerep lehetséges? Csak ez a kettő? Nincs harmadik? Valami köztes lapulás, kitérés, a nagyok játéka útjának el- s kikerülése? Sem keresztre feszülés, sem keresztre feszítés? De van! Ha el tudsz bújni jól! A hatóságok elől, az Isten elől, s főleg magad elől. Ha nagypénteken jól magadra tudod zárni az ajtót! Ha ki tudsz vonulni a történelemből! De Sztálin – meg Rákosi Mátyás nevű bábúja s a tömeg-gyilkosságok végrehajtója – nagyon vigyázott, hogy ez senkinek se sikerülhessen, erre volt az Államvédelmi hatóság tízezernél is több embere. Mindenkinek le kellett raknia szavazatát a

Párt asztalára. A takarítónők meg a segéd munkások talán még megúszhatták nélküle: segített nekik a felmosó vödör, meg a pajszer, amiket senki sem irigyelt ki a kezükből. De már a brigádvezetőknek jobb volt, ha egyértelműbb módon viselkedtek. A főpapok, írástudók, vének kategóriája pedig már csak egészen egyértelmű lehetett.

Csütörtökön este kaptam a Szellemi Búvárok Egyesületében Liptay Andrásról egy két órás videofilmet Jézus életéről – Lukács írása szerint. A narrátor Sinkovics Imre volt. Megrendített a három éves működés ragyogásának s a szenvedéstörténetnek teljes kontrasztja. Az utolsó néhány perc a feltámadásé s a mennybemenetelé volt. Ez meg úgy hatott rám, hogy Jézus kivonul a való világból, s a világ marad magára, a tanítványokra – a nagy szétdobáló és cinkosai kezében, akik az idők végezetéig mondják majd a szerencsétlen Jézus-féle kísérletezőknek: *Ha Isten fiának, gyerekének képzeled magad, ne menj arrafelé, amerre Jézus ment. Nincs arra semmiféle út. Nincs! Csak kivégzés, aztán tűnés, és eltűnés – ám csak a remélt és nem tapasztalt feltámadás s mennybemenetel irányában. A transzcendenciába, az ellenőrizhetetlenség tartományába. S ekkor jutott eszembe egy Ady-vers, amelyet teljes reménytelenségben és az első világháború idején, poklában írt – a mesebeli Jánosról.*

*Bajban van a messze város, / Gyürkőzni kell a Halállal: / Gyürkőzz, János, rohanj, János.
Királyfiak s nagy leventék, / Ha palástjukat ott-hagyták: / Rohanj, ha rongy is a mentéd.
Mesebeli király-lyánnyal / Hogyha akarsz találkozni: / Hadakozzál a Sárkánnyal.
Csak a mese s csak az átok / Tartott eddig így-úgy is még / S jók e csakok és e csalások.
Így csináltad ezt már régen, / Van egy kis tapasztalásod / Csalatásban és fenében.
De csinálod, mert csinálod, / De csináld, mert erre lettél, / S ha már álltad, hát kiállod.
Vagy nem állod s megbénultan / Gunnyasztani fogsz, ha merhetsz, / Öreg bűnödön, a Múlton.
Kellesz a nagy arénára / Akkor is, ha életednek / Életed lesz majd az ára.
Ha már egyszer idegenbe, / Valamikor ide bujtál, / Rohanj jól kimelegedve.
A király-lyány: mese, János, / De nincs élőbb a mesénél / S mese ellen minden káros.
Bajban van a messze város, / Gyürkőzni kell a Halállal: / Gyürkőzz, János, rohanj, János.*

Megbocsássatok: behelyettesítettem Jézust János alakjába. És most dologra! Hogyan is került sor Jézus színeváltozására? Megnéztem Naplóimat: 2001. márc. 15-i és 2003. márc. 15-i dátummal is találtam erről egy-egy prédikációt. Részletesen elmeséltem akkor, hogy hogyan. Most csak futtában mondom el. A csodálatos kenyérszaporításkor megindul ötezer férfi Jézus felé, hogy királlyá tegye őt. Ez a zsidó királyság kevesebb, mint a világcsászárság, de Jézus azt is visszautasította, mert vér és arany nem az ő világa. Tanítványait beparancsolja gyorsan a bárkába, maga meg felmegy egy hegyre imádkozni. Kitér a megtiszteltetés elől. Az ötezrek pedig mennek tovább Kafarnaum felé – a meglépett Jézust megkeresni. Meg is találják ott, a zsinagógában. S Jézus elmondja nekik: *Mózes etetett benneteket a puszta kenyérrel, én nem akarlak titeket etetni. Én az élet kenyere vagyok. Ha valaki eszik ebből a kenyérből, élni fog örökké...* s mondja a többi. Az ötezer férfi számára ez a szöveg süket duma. S fejüket csóváló a válaszuk: *Kemény beszéd ez, ki hallgatja?* S kifordulnak a zsinagógából. Minek hatására Jézus a Tizenkettőt is megkérdi: *Ti is el akartok menni?*

Ez az a pillanat, amikor bajban van a messze város, amikor gyürkőzni kell a halállal, s amikor belülről legalábbis, hallható lesz: gyürkőzz János, rohanj János. Amikor a János-Jézus már nem tudja, hogy merre van előre. Ezért Jézus a Tizenkettővel külföldre megy, nagy vakációra. Galileával Szíria határos, oda mennek. Átkelnek a Libanon. Mit csinálnak ott? Hát Jézus ott is csak tanító, a tizenkettő meg ott is csak tanítvány. Ebből a napirendjük egy része összeállhatott. A vakációból csak egyetlenegy jelenet ismerős. Jézus nagyon idegesen utasítja el a segítséget kérő szír-föníciai asszonyt: *Nem helyes elvenni a fiak kenyerét, s odadobni a kutyaának!* (Zárójelben mondom: szeretetlen volt Jézus az asszonnyal! Hogyan lehetett az? Csak úgy, hogy valóságos ember is volt!) A vakáció következő jelenetére már hazafelé, újra a

Libanonon innen kerül sor. Galileától ötven-száz kilométerre, Fülöp Cezáreájában. Ott hangzik el először Jézus ajkáról: *Az Emberfiának sokat kell szenvednie, el kell vettetnie a vénektől, főpapoktól és írástudóktól, és meg kell öletnie...* Péter, a Jézust szenvedéllyel szerető Péter, tiltakozik a bejelentés ellen: *Nem történhetik ez meg Veled, Uram.* Jézus reakciója erre megint ideges: *Távozz tőlem Sátán!* Mikor szoktunk idegesek lenni? Amikor környezetünk el- lenkezése nélkül is – pattanásig feszültek vagyunk. Jézussal is így van ez. Nem nyugodott meg. Szíriában sem. A bejelentés után sem. Egyáltalában nem!

Hogy lehet így élni? Hogy lehet így tanítónak maradni? Különösen: hogy lehet így visszamenni Izraelbe? Hogy lehet így nem disszidálni? Hát erre csak a mesebeli Jánosok képesek: *Királyfiak s nagy leventék, / Ha palástjukat ott-hagyták: / Rohanj, ha rongy is a mentéd. Mesebeli király-lyánnyal / Hogyha akarsz találkozni: / Hadakozzál a Sárkánnyal.* Még jó, ha nem bolondul meg az ilyen, ha nem kerül idegklinikára. De János-Jézus ettől megmenekül. Ő negyven napot volt a pusztában, negyven napot böjtölt, negyven napon találkozott az Istennel, s megtanult egy kifejezést. Azt, hogy az *Isten Országá*, s azt is, hogy ezért neki semmi sem lehet drága. S ha disszidálna Izraelből s a sorsából, akkor ki a fene vinné végbe az Isten dolgát, az *opus dei*-t, az *ergon tou theou*-t, ami egyelőre – úgy látszik – sohasem megy, sohasem sikerül Golgota nélkül.

A nagy bejelentés után nyolcadnapra kerül sor a színeváltozásra. De Cezáreától Tábor-hegyig, ahol sor kerül rá, hatvan–hetven kilométer az út. Nem sietnek. Foghúzásra is nehezen szánja el magát az ember. Ezt az utat Fülöp-Cezáreától a Táborhegyig Jézus számára olyasfajta elő-keresztútnak gondolom. Megy, visszamegy abba az országba, melyben fő-papok, írástudók, vének azt tesznek majd vele, amit akarnak – *hatalmuk* birtokában. *Hadakozzál a sárkánnyal!* Mit csinálnak útközben? A tanítványok lapítanak, s Jézus lelkéből új, korábban sohasem hallott, és másoktól sem megfogalmazott mondatok szakadnak ki. Képzeltetik, hogy mik! Egy elő-keresztútnak megfelelők: *Ha valaki utánam akar jönni, szembe kell szállnia saját magával. Fel kel vennie a keresztet – a rabszolgák, a lázadók kivégzésének eszközét. Ha meg akarod menteni az életed, el kell azt veszítened. Csak ha tönkre teszed az életed, akkor mented meg. Miért is óvnád az életed? Minek nyernéd meg akár az egész világot is.* Bontogatja-fogalmazgatja Jézus annak a gondolatait, aki visszautasította a pusztában, hogy köze legyen az urak világához.

De csinálod, mert csinálod, / De csináld, mert erre lettél, / S ha már álltad, hát kiállod.

Kellesz a nagy arénára / Akkor is, ha életednek / Életed lesz majd az ára.

Ha már egyszer idegenbe, / Valamikor ide bújtál, / Rohanj jól kimelegedve.

Úgy képelem a tanítványokat – mint egészséges lelkű tizenéveseket –, hogy ők nem nagyon szívták mellre Jézus fenti szavait. Inkább ezt gondolták: *azért mégis mi leszünk a közelében, amikor bevonul Atyja dicsőségébe!* Jézus ilyesféle utalásai jobban megragadhattak a fejükben, mint a baljóslatúak. Bár azért aligha tudhatták kivonni magukat egészen az úton hallottak hatása alól.

Így kerül sor, amikor elérik a Táborhegyet, a színeváltozásra. Jézus rendezte a show-t? Nem hiszem. Én az Atyára gondolok. Miért? Mert Jézusnak alighanem nagyobb szüksége volt rá, mint a tanítványoknak. Mózes és Illés – ők a nemzeti-vallási múlt két legnagyobbja. Mintha mi Szent Istvánt és Lászlót mondanánk. Vagy Lajost és Mátyást. Vagy Széchenyit és Deákot. Jézusnak szüksége volt arra, hogy ezek erősítsék? Hogy jó úton jár? Igen, szüksége volt rá! Arra is, hogy Illés és Mózes is mondják, hogy nincsen, és nem is lehet más útja, csak az, hogy szenvednie kell Jeruzsálemben. S legfőképpen arra volt szüksége, hogy újra hallja: *Ez az én választottam, a Fiam, őt hallgassátok!* Erősítésül. Bizonyosságul. Mert csak egy időre hagyta őt el a pusztában a Kísértő.

És szükségük volt rá a tanítványoknak is. Hogy éledjenek, hogy kiheverjék az úti tanítás okozta megpróbáltatást. Most el van boronálva minden. *Jó nekünk itt lennünk. Építünk nektek hajlékokat.* El ne menjete. Maradjon minden így. Ez már igen. Ez az ország dicsősége. Ez

kell nekünk. Az építkezési felajánlásba benne érzem azt is, hogy **ez kell nekünk, Jézus, és nem azt, amit Kafarnaumtól Táborhegyig, heteken keresztül egy végtében produkáltál.** Jól van. Csakhogy a hegyről le kell jönni. Mindig. Nem lehet huzamosan ott maradni, ahol az embernek jó. Csak majd egyszer. Az út legeslegvégén. Legalábbis hiszünk benne, hogy így lesz. Amen.

Városmajor, 2004. március 8.

Úgy kellene kezdeni a tanácskozást, hogy egy órán keresztül csak imádkoznánk. Rózsafűzért. Mondjuk a fájdalmasat. Aztán egy olyat, hogy mindannyian, amikor ránk kerül a sor, magunk mondunk be egy titkot: ... méhednek gyümölcse Jézus, aki vigyázol ránk... aki nem engedsz rosszat mondani.... aki csak ölelni tudsz... aki nem tudsz rosszat feltételezni... Mindegy, hogy mit. Csak mossa át az imádság lelkünket! Mosson ki belőle minden értetlenséget, kivagyiságot! Hogy gyorsan meg tudjunk egyezni abban, ami előreviszi a Bokrot. Mi viszi előre a Bokrot? Ha szeretjük egymást. Mí kell ahhoz, hogy szeretni tudjuk egymást? Őszinteség. Megmondani, hogy hol tartunk. Mit gondolunk magunkról, testvéreinkről, az egyházzal, melynek tagjai vagyunk. A társadalomról, amiben benne élünk, az Isten Országáról, amelyet mindig emlegetünk.

Bevallani, ha nem tudjuk, hogy merre van előre. Nem szégyen az. Veled is megtörtént: *Most megrendült az én lelkem, és mit is mondjak?* (Jn 12,27) Te sem tudtál a világon segíteni, akármennyire szeretted volna is! A nagy elszánások egy idő után már csak Nagypéntek felé tudják venni az irányt? Mért van ez? Te érted? Jön a világ fejedelme. S ki tudna kitérni az útjából? Jön és mindenkinek térdet kell hajtania előtte?

Annyi jó szándékú és tiszta emberrel ismerkedtem meg hosszú életem során. Most kitérünk egymás elől. Mért? Rájöttek/-tünk arra, hogy nem úgy verik a cigányt. Arra, hogy *a királylány – mese, János*. Hogy az Isten Országáé odébb van. Ami fogható belőle, az a kereszt és a Nagypéntek. S még jó, ha nem vagyok azok közt, akik kiabálják, hogy fessítsd meg őt.

Boldogok voltunk egy félszázadon keresztül, mert tudtuk, hogy merre van előre. Most meg boldogtalankodunk, mert nem tudjuk, hogy merre van előre. Ilyenkor kapjuk Istenünktől a nagy lehetőséget. Nem arra, hogy tegyünk, hanem arra, hogy gondolkodjunk, hogy imádkozunk. Lehet kitalálni azt is, hogy elég volt már a sok okoskodásból, itt az ideje, hogy elkezdjünk jót tenni. Lehet jót tenni. Lehet olyasfajta jókat tenni, amiknek a lehetőségéről ifjúságomban nem is hallottam. Fogyatékosokról. Ott voltak velem együtt egy osztályban a Mester utca 46. szám alatti községi elemi iskolában, mert nem volt még kiegészítő iskola akkoriban Magyarországon. Lehet lovagoltani a hátrányos helyzetűeket, mert a lovaglásnak nagyon jó hatása van testre és lélekre egyaránt. Lehet csinálni mindazt, amire kizárólag olyan társadalmakban van lehetőség, amelyek ötszörösét fogyaszthatják annak, ami másoknak jut. S lehet elmenni a pusztába, hogy rájöjjünk arra, amire Jézus is rájött. Aki kivonult abból a társadalomból, amelyben elhangzik az a pogány mondat, hogy ebből a fizetésből nem lehet kijönni. Azért pogány, mert tudja jól, hogy csak 250 km-rel kell keletre mennünk, s boldogak volnának véreink a mi jövedelmünkkel, amiből nem tudunk kijönni. Nagy jó dolgukban nem tudunk mit csinálni. Lenin is beszélt a nem forradalmi időszakokról, melyekben nem lehet akciózni. Akkor fel kell használni az időt arra, hogy megtudakoljuk a Lélek által, hogy mit kell tennünk. Addig is, amíg megtudjuk – nagyon szorosan fogjuk meg egymás kezét! Elengedni egymás kezét – ennek csak a Sátán örülhet. Miért is imádkoztál Uram? Azért, hogy a tieid mindnyájan egyek legyenek.

47. Böjtvégi – húsvéti napló

2004. március 10. – április 10.

Városmajor, 2004. március 14.

Ha meg nem tértek, mindannyian hasonlóan elvesztek – halljuk mindannyian a nagyböjt harmadik vasárnapjának evangéliumában. S a *fordólt* farkasról mesél megtérés-történetet a Fioretti, ill. a Jókai-kódex. A gubbiói farkas irtogatja Gubbio város népeit, amíglen Szent Ferenc a farkasnak lelkére nem beszél. De megteszi, s lesz a farkasból fordólt, azaz megfordult, megtért farkas: azaz eddig errefelé mentem, most megfordulok, s megyek az ellenkező irányban. Ez volna a megtérés (megfordulás –*con-versio*), a gondolkodás, majd az élet átalakítása (a görög *metanoia*), a bűnbánat (*penitencia*-tartás), a hazatérés (a héber *tesuvah*).

Tényleg, mindannyian elveszünk – akár a Pilátus vérengzése, akár Siloe tornyának ledőlése, akár valami egyébnek a következtében? Aligha kétséges, hogy számolhatni korunkban is valami közeli vagy távolabbi katasztrófával. Tűntek el már korábban is kultúrák. Ezért is van az, hogy legfeljebb körülbelül ötezer évesek a kultúremlékeink. Isten bizony nem három éve jár az emberiség-fügefához. S talált-e eddig rajta olyan gyümölcsöt, mint amiért ültette a fát?

Mesélek valamit. 43 éve történt. A *Tempo* nevű vállalatnak voltam szállító-rakodó munkása. Feleannyi idős, mint most. Száz kilós ládát púpon elvittem. Gurtniban három mázsás mackót, miegymást is, ketten odébb tettünk. Ezeket csak dicsekedés céljából mondom. Aztán a Medimpex, a gyógyszereket forgalmazó vállalat propagandaraktára költözködött, s kiderült, hogy használható az egyik melós, mert a szállított propaganda anyag hat nyelven készült, s meg tudta különböztetni az angolt a spanyoltól, az olaszt a franciától. A Vörösmarty téri palota pincéjében volt a főhadiszállás. S idejöttek az Exportcsomagoló Vállalat dolgozói is – becsomagolni ládákba akár a propagandaanyagot, akár az ajándékokat a gyógyszerek megrendelői számára. Volt a dolgozók között egy asszony is, aki úgy mutatkozott be, hogy öt gyerek édesanyja, én meg erre nagyon mélyen meghajoltam előtte. Azt hitte, gúnyolódok. Aztán megtudta, ki vagyok, s azt is, hogy nem gúnyolódtam. Hargitáról menekült az asszony '45-ben a férjével Magyarországra, hogy el ne vigyék az embert román katonának.

Itt született már kicsiny, csonka hazánkban szép sorjában a féltucat székel, s egy kivételével mind a Bokorba került. Az egyiknek még bérmakeresztapja is lettem. E fiúból pap lett, s nem is közönséges. Itthoni szolgálat után elment papnak a németekhez is, s most egy éve meg az indiánok papja lett Argentínában. Buenos-Airestől 1200 kilométerre nyugatra, a Chillei határ közelében. Arrafelé, ahol az Andok hatezer méter feletti csúcsain nem olvad el a hó. De ő nem a csúcson él, hanem ott, ahol 50 fok fölé is emelkedik a hőmérő, azaz annak inkább csak a higanyszála.

Hazajött egy év után a pátriájába, Pest-közelbe, ahonnan papnak ment. Az egyik este ott misét mondott, prédikált, majd vetített és előadott. Kivitt egy Anikó nevű jó lélek a kocsiján, s elmondom, amit ott hallottam. Nem biztos, hogy elfogadná a beszámolóm, de a skolasztika azt tanította, hogy minden, ami befogadtatik, a befogadó módja szerint fogadtatik be (*Omne, quod recipitur, recipitur secundum modum recipientis*). S a hallgatóságból előadásának befogadója voltam én is, s azt mondom el, amit s ahogy én befogadtam.

Az indiánok már nem tolldíszbe öltözködnek, hanem úgy, mint mi. Híveiknek ételt osztanak a katolikus templomokban – hétköznap is, vasárnap is. Templomba kicsit jobban járnak, mint mi – de csak egy kicsit. Bérmálás után már semmiképpen sem akarnak jönni. A felnőttek közül pedig ritkán akad érdeklődő. De azért nagyon jó emberek. Tudják is, hogy

jóknak kell lenniök, s a gyerekeknek nagyon sok testvérük is születik. A hat, az nem sok! S nagyon szeretik is egymást. Vannak speciális népbetegségeik, melyekkel szemben tehetetlenek. Mindenki katolikus, de nem képesek felvenni a versenyt a szektákkal. Egy Magyarország nagyságú területű tartományban él ott másfél millió ember, s annak van 18 papja. Az ő plébániájának hossza 80 km. A papok csaknem kivétel nélkül fehér emberek, nem bennszülöttek. A *recipiens* – már mint én – azt is tudja, amiről a hazlátogató pap nem beszél. Ő csak szegényekről és gazdagokról beszél, s nem mondja el, hogy a spanyol keresztények kiirtottak a csúf pogány indiánok őseiből 50 milliót, aranyukat meg elrabolták. A népet rabszolgaságba kényszerítették, mert valakiknek dolgozni is kell ám. Ők a gazdagok, a hódító spanyolok, a honfoglaló ősök. Így lettek gazdagok a gazdagok. Másutt is.

Problémáik mellett a mieink eltörpülnek. Hogyan lehet segíteni rajtuk. Úgy is, hogy összeül a Bokor *Harmadik Világ Alapítványa*, s India helyett az indiánokat támogatja. Ennyit lehet tenni.

Nincs bennszülött hivatás. Nem jelentkeznek papnak. De a szektákba jelentkeznek. A szektákat meg minden további nélkül elviheti a csendőrség. Miért? Mert ilyen körülmények között, ha nincs pontos liturgikus előírás, hogy mit kell csinálni, mondani, felülni, leállni, akkor óhatatlan arról kezdenek beszélni, hogy mit lehessen tenni ennek a szegények-gazdagok közti különbségnek, feszültségnek a felszámolására. S eljutnak Jézushoz, vagy eljutnak Marxhoz. Akárhova jutnak is el, le kell szoktatni őket az ilyesfajta eljutásról. S a trón és oltár közti szövetség biztosítja is, hogy ne jussanak semmire. A katolikus egyház leszokóban van már ott is a kisközösségekről. Elmúlt Camillo Torres, a forradalmár pap, meg Nicaraguában a papköltő-miniszter, Cardenál ideje, meg talán a kúbai szocializmus és öreg vezérének napja is lemenőben. Rendeződnek a dolgok. Már a pápát is fogadta Fidel Castro.

Politikai megoldások nincsenek. Csak vérengzések. Jobboldaliak vagy baloldaliak. Madridban is a szigorú bosszúállás a jelszó. Az al-Kaidák öngyilkos életáldozata merre felé mutat. De ha már ez sem, az élet feláldozása (keverve az életelvévésével, a gyilkossággal) sem segít, akkor mit kell csinálni?

1. Semmit sem lehet csinálni.
2. Lehet azt csinálni, amit Jézus csinált, de ez üzembiztosan Golgotára vezet.
3. Azt nem lehet csinálni, hogy le a lanttal. Ebbe sem Petőfi, sem Ady Endre nem nyugszik bele: *Petőfi nem alkuszik*.
4. Nem is azt csináljuk, hanem azt, hogy annyi a dolgunk otthon, az iskolában, a munkahelyen, hogy örülünk, hogy élünk, hogy luk van a fenekükön, s nem érünk rá ilyen jellegű problémákkal foglalkozni.
5. Tehát programtalanítani kell Jézust: ő már elvégezte az Isten kiengesztelését a Golgotával. Mehetünk a mennyországba, ha teljesítjük vallási kötelességeinket, és nem kerülünk szembe a BTK-val. Ezt kell csinálnunk. Elmondani a Hiszekegyet és folytatni a szentmisét.
6. Van másra lehetőségünk? Vagy újra ki kell magukat tenni a Golgotának? Azaz be kell csuknunk a magunk názáreti faipari üzemét? Kinek kell ez? Papnak nem! A hívek csoportjának sem. Csak a Jézusban hívőknek? Te ezek közé tartozol? Van négy napod az életedből annak eldöntésére, hogy megállapítsd, jézus mit tenne ma és itt? S annak eldöntésére, hogy leszel-e hülye utánamenni, követni őt? Vagy dehogy leszel olyan hülye! Amen.

Csak hogy így nem lehet befejezni egy szentbeszédet. Miért? Azért mert a vincellér gazdájának a hangja ez: *Vágd ki, miért foglalja a földet hiába! S nem a vincellérére!* Nem lehet ezt a hangot megütni a Bokorral szemben. Hat évtizedet megélt ellenséges környezetben. Nem is egyben. Kettőben is. Csak a vincellér hangján lehet vele és róla beszélni: *Uram, hagyd meg még ebben az évben! Ássuk körül! Trágyázzuk meg! Ha kíválguk, könnyen lehet, hogy nem lesz Istennek még ilyenje sem. Ilyenje, amely ugyan három éve nem*

terem, de volt idő már, amikor termést hozott. Olyat, amelyet ez a magyar föld korábban nem hozott. Olyant, hogy nem tudom, hogy Európa földje hozott-e. Melyik országban támadt harminc katolikus férfi, aki visszaadta volna katonakönyvét. Hősök gyermekei és unokái vagytok. Három hét múlva tanácskozni fognak a csoportok képviselői. Imádkozzunk azért, hogy tanácskozásunk körülásás legyen, hogy tanácskozásunk megtrágyázás legyen, hogy tanácskozásunk azt eredményezze, hogy termőre forduljunk. Amen.

Városmajor, 2004. március 15.

Tapi kihozta nekem Adyligetre a Magyar Közlöny március 4-i számát. Abban olvasható a 2004. évi III. törvény. Miről szól az? Egy *Egyezmény* 13. jegyzőkönyvéről. Hol s mikor egyeztek meg a tartalmában? Először Rómában 1950. november 4-én. Ez már döfi! Azért kicsit nehezen ment az elfogadása: félszázad alatt 13-szor kellett jegyzőkönyvezni, mire törvény lett belőle nálunk... a III. törvény – a 2004. évben. S miről szól az egyezmény? Hát az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről. Ez is derék dolog. S mivel védik meg ezeket? Azzal, hogy *eltörlik a halálbüntetést minden körülmények között*. Uraim le a kalapokkal! – mondta Szontágh Gusztáv 1836-ban, mikor elolvasta Jósika Miklós báró első regényét, az *Abafit*.

Már-már én is kalaplevételre készültem, mikor is szemem a jegyzőkönyv folytatására tévedt. Mit találtam ott? Nem kevesebbet, mint az eltörlés tagadását: azt, hogy nem minden körülmények között törlik el a halálbüntetést. Csak annyit, hogy a büszke eltörlés *nem zárja ki a halálbüntetés alkalmazását háború vagy háború közvetlen veszélye* esetén. Mindez a hatodik jegyzőkönyvből tudható meg, amelyet a mi tizenharmadik jegyzőkönyvünk most újra említ. Mert biztos, ami biztos. Amit nem szabad feledni, azt jó ismételni: Strasbourgban írtuk alá, 1983-ban. Süvegem gyorsan fejembe nyomom: *Vagy úgy?* Már-már majdnem azt hittem, hogy azzal folytatódik a törvény, hogy kilépünk a NATO-ból, melynek kötelékében évenként nagyon sok milliárdot áldozunk arra, hogy **bármikor** sikeresen tudjuk alkalmazni – és komoly méretekben – a halálbüntetést.

A törvénynek összesen nyolc cikkelye van (újabbán: cikke): az eltörlésről, a felfüggesztés és fenntartás tilalmáról, a területi hatályról, viszonyról, megerősítésről, hatálybalépésről s a kapcsolatos feladatokról. Csak egyet nem találtam. Azt a cikkelyt, amely megmagyarázza, hogy a 13. jegyzőkönyv hogyan törli el, és minden körülmények között a halálbüntetést, amikor bármely pillanatban sor kerülhet az alkalmazására. Katonáink pl. lőfegyverrel felszerelve mentek, s vannak most is Irakban. Egyszerű emberek okulására jó lenne megmagyarázni a tényállást. Minden körülmények között vagy nem minden körülmények között? Szabad vagy tilos, vagy kötelező alkalmazni a halálbüntetést?

Aztán elmélni kezdtem. *Különös kegyetlenséggel* történő gyilkosság adódik egy miénkfajta, tízmilliós ország esetében – évenként talán kettő-három. Ilyenkor sem akasztunk – *egyezményünk* értelmében. Ha azonban *Talpra magyar!*-szituáció támad, akkor katonáink (sorozott, majd *hivatásos* katonáink <Hogy oda ne rohanjak – meghatódva a tömeges emberölés e magasztos hivatásától!>) alkalmazzák a halálbüntetést. Alkalmazzák az ellenség kivezényelt katonasága ellen, a polgári lakosság ellen – a hadi cél megkívánta módon és mértékben: azaz gyilkolunk tömegesen *minden körülmények között* – a végső győzelemig, az ellenállás megszűntéig. Kinek a parancsára tesszük mindezt? Hát mi, Árpád népe, magyarok – a tizenharmadik jegyzőkönyv alapján a fenti 2004. évi III. törvényt kihirdető Országgyűlés és a hatályba lépést elrendelő Magyar Köztársaság parancsára.

Örülni kell a kislépéseknek is? Igen, örülni kell. De nem szabad elfeledni Temesvári Pelbárt egykor, fél évezrede mondott szavát sem: *A törvény olyan háló, melyen a kis madarak fennakadnak, s melyet a nagy madarak meg szétszakítanak*. Kodifikáltuk, azaz újra törvénybe iktattuk, hogy a nagy madarakra (=urak) nem érvényes az, ami egyébként minden körülmények között érvényes. A nagyok felette állnak – a minden körülményeknek.

Tisztában van-e az Országgyűlés és a Magyar Köztársaság, hogy a Hegyibeszéd nem ismer kivételt? Hogy a Hegyibeszéd háború és annak közvetlen veszélye esetén is érvényben tartja parancsát: *Szeressétek ellenségeiteket!*? Hogy a Mt 5,44 fenti szövege mit sem törődik az egyezmény strasbourgi Hatodik kiegészítő jegyzőkönyvével? Hogy az idézett evangéliumi hely – legalábbis Jézus tanítványai számára – hatálytalanítja a 2004. évi III. törvény *kivéve* szavát?

Kérdezem a Magyar Köztársaság illetékeseit, hogy mit kívánnak tenni annak érdekében, hogy ez az ellentmondásos helyzet megszűnjék. Alternatívák: 1. Törlik a strasbourgi szöveget? 2. Bevonják az Újszövetség minden példányát és zúzdába is viszik azokat. 3. Semmit sem tesznek, mert hadd mondják a Máté evangéliumát olvasók, amit akarnak, a sorkatonák pedig minden körülmények között lönek, ha parancsot kapnak. A *hívató* halálbüntetést-alkalmazók pedig – még inkább. 4. Semmit sem tesznek, mert fenn kell tartani a jó viszonyt a keresztény egyházak vezetőivel, mert amikor az egyházak egyes túlzó tagjai szembekerülnek a Mt 5,44 miatt az állami törvényekkel, akkor az egyházi vezetők úgy is kiállnak az állami törvények mellett és elítélik e törvények megszegőit.

Ide s tova kétezer esztendeje már, hogy leírták a Mt 5,44-et, s a keresztény nemzeteket sohasem zavarta ez a mondat abban, hogy a halálbüntetést minden körülmények között alkalmazzák. Ártatlan szöveg ez. Nyugodtan lehet mondani. De ha valaki felemeli a szavát a 2004. évi III. törvény ellen, akkor ezt a szólásszabadság nevében még megteheti? Vagy az állam törvényei ellen izgatás miatt eljárást kell indítani vele szemben? Békében is? Vagy csak háború esetén? Most háború van? Vagy katonáink békében sétálnak Bagdadban, Irakban – löfegyverekkel felszerelve?

Hogy mennyi butaságot is tud kérdezni az ember, ha ráér, mert a postás kihozza nyugdíját, és azt csak el kell költeni! Hátha még mindezeket nem a végeredményben ma már szekuláris Köztársaságunk képviselőitől kérdezném meg. Hanem a hívő keresztényektől, katolikusoktól! Netán papjainktól, püspökeinktől? Nem nyilatkoznának. Ha pedig katolikusok nem teljesítik a haza fegyveres védelmére vonatkozó állampolgári kötelezettségeiket, akkor nyilatkoznak. Mit? Azt, hogy katolikus tanítás szerint a haza fegyveres megvédése mindig szent kötelesség volt. S ez teljes harmóniában van a hitünk alapjait megvető jézusi tanítással.

Városmajor, 2004. március 16.

Tegnap készültem halálomra. Reggel félkilenckor ébredtem. Legalább egy órát tartott, amíg összeszedtem magam. Meg is borotválkoztam, körletrendet is csináltam. Megreggeliztem, s mint egy beteg légy fölvettem a tavaszi kabátom, Terinek annyit mondtam csak, hogy délre itthon leszek. Jártányi erőm még volt. Elmentem a buszmegállóhoz, onnan a föld alá (még nem temetésemre), s kiszálltam az Astóriánál. (Nem. Azért sem! Hanem a Hatvani kapunál! Meddig fogunk még emlékezni a nemzetvesztőkre!?) S elmentem a nagy központi Antikváriumba. Azt reméltem, hogy megtalálom ott a Magyar Remekírók egy kötetét (*Középkori kódexeink*), melyet kölcsönadtam valakinek. Sosem jegyzem fel a kölcsönkérők nevét; s van, aki elfelejti visszahozni, amit elvitt. Nem találtam a sok polc semelyikén. Délre visszavánszorogtam. Alig bírtam felmászni az emeletre. Leroskadtam, megebédeltem. Utána Teri megvert sakkbán – ez már a végromlás biztos kezdete. Lefeküdtem. Aludtam egy kicsit. Felkeltem s olyan rosszul éreztem, hogy a hőmérőt is betettem. Meg sem mozdult – 36,7-en állt, amikor betettem. Estére, hat órára a haladó görögösöket vártam, s mondom Terinek, hogy letelefonálom őket. Terike: *Jó, de még vár egy kicsit*. Leülök a szövegszerkesztőm elé. Kezembe akad a Magyar Közlöny. Elkezdem pötyögtetni a masinát, már nem is érzem olyannyira rosszul magamat.

Szól a kapucsengő. Öt órára volt bejelentve egy kedves lélek, aki lelke terhét akarta lerakni nálam. Már többször találkoztam vele, de ilyen felállásban még soha. Megkérdezi a paptól, mint bűn-szakértőtől, hogy mekkora a bűne? Azt mondom, hogy ez nem számít. Csak

a bocsánatkérés számít. Ha ez utóbbi van, akkor az Istennél minden rendben van. Ott volt előző este Adyligeten, amikor a tékozló fiúról beszéltem. Pontosan ötre érkezett, s mire felállt, már szólt is újra a kapucsengő.

Jöttek a görögösök. Felolvastam nekik valamit a Magyar Közlönyről írottakból, majd kinyitottuk a *Didaché tón dódeka apostolón* című írást. S megrekedtünk a II.1. rész kezdő mondatnál, amely így hangzott: *A tanítás második parancsa pedig ez...* Azaz csak én rekedtem meg. Tessék tudomásul venni – mondtam –, hogy Jézusnak parancsai is voltak. Hogy Jézus számára nem volt aduász az, hogy *nem tarthatod más zsebében a lelkiismeretedet*. Hogy Jézus így beszélt Atyjáról: **Tudom, hogy az ő parancsa – örök élet.** Megírtam a KIO-t s utána a Merre menjek?-et, s egyetlenegyszer sem írtam le benne, hogy nem tarthatod más zsebében a lelkiismeretedet. Csak amikor a Párt és a hierarchia összefogott ellenünk, hogy elveszítsenek minket, végső szorultságomban fogalmaztam meg 1981 őszén az *Erény-e az engedelmesség?* című munkámban azt, hogy nem tarthatom más zsebében a lelkiismeretemet. Akkor, amikor az egyház bíborosainak a Párt adta tudtára s magyarázta meg, hogy mit szabad és mit nem szabad nekünk tanítanunk.

Tőled tanultuk! – hallom nem egyszer. Most mondok helyette egy másik mondatot, amit szintén meg lehetne tanulni tőlem, vagy nem tőlem, akárkitől. Így hangzik: JÉZUS ZSEBÉBEN TARTSD A LELKIISMERETEDET! Azért abban, mert ha mindegyikünk a saját zsebében tartja azt, annyiféle fogunk képviselni, ahányan vagyunk. Ő pedig azért imádkozott, hogy a tanítványai mind egyek legyenek. Meg azt jövendőlte, hogy egy akol lesz és egy pásztor. Aki nem akarja elfeledni azt, amit tőlem tanult, megkérem, hogy szélesítse emlékezetét. Úgy beszéltem a zsebről, hogy a KIO-ban hitet tettem a jézusi tanítás egésze mellett. Mosd a testvéreid lábát, ne engedj meg magadnak semmi kiváltságot, s törekedjél mindenkivel békességben élni! Légy tanítvány a közösségben, s gyűjtsél tanítványokat! És szeresd mindenkifelett a te Istenedet minden erődből! Mindezeknek a birtokában, mindezeket vallva és valósítani akarván mondhatod csak, hogy nem hordhatod senkinek a zsebében a lelkiismeretedet. Semmiképpen sem akartam a zsebről mondott tétellel azt képviselni, hogy essünk hasra hat és félmilliárd embertársunk magánvéleménye előtt. Ellenkezőleg! Azt akartam képviselni, hogy Párt és Hierarchia velünk szemben táplált közös akaratával szemben ragaszkodjunk ahhoz, amit Jézustól tanultunk. Ha tetszik, hordjuk Jézus zsebében a lelkiismeretünket! Akkor is, ha ezért három évet kell ülnünk Baracskán vagy másutt! Akkor is, ha ezért Sándor Pistának vagy Czákó Imrének példájára vértanú halált kell halnunk! Akkor is!

Közben félnyolc lett, s bejelentettem hallgatóimnak, hogy érék be e másfél órával, mert el akarok még menni a nyolc óráig rendelő házi orvosomhoz. Steiner Miki a kocsijával odarepített három perc alatt a rendelőbe. Az meg tele volt. Félkilenc után kerültem sorra. Bementem, köszöntem s mondtam, hogy nincsen lázam, de olyan pocsékul éreztem magam, hogy el kellett jönnöm. Erre dr. Arató Éva, a nagyon lelkiismeretes házi orvosom meg ezt mondja: *Én is. Front van. Amit maga mond, ezt mondta mindenki ma délután.* De azért megkopogtatott, vérnyomást mért. Mondtam neki, hogy gyerekkoromban sose hallottam, hogy front van. Azt mondta, hogy elszennyeztük a légkört, azért érezzük most, amit érzünk. Hazabandukoltam. Tudomásul véve, hogy a temetésért még meg kell dolgoznom. Hogy az még odébb van. De kár, hogy a halálnem nem rendelhető meg. Valamikor imádkoztuk – nagyszombaton! – a litániában: *A hirtelen haláltól – Ments meg Uram, minket!* Én, gyáva, magamat (is) szerető ember inkább kérem a hirtelen halált. Pl. elnyúlni a zebrán egy teherautó alatt, hogy a sietve megérkező mentők már csak a halál beálltát tudják megállapítani. Miért? Azért, mert az nem fáj. Látom szegény Dombi Feri testvéremen, hogy mit szenved. Önző vagyok? Szeretnék nem az lenni. De magamat is szerető módon (ezt szabad; ez a normája annak, hogy téged hogyan szeresselek!) szívesen megspórolnám a szenvedést. Van abból úgyis elég. Ha nem muszáj, akkor minek viseljem?

S nem akarsz a szenvedéseidet felajánlani Istennek és az Isten Országáért megvalósulásáért? Nem hiszem, hogy a Jóistennek sok öröme van a szenvedéseimben. Én inkább azt hiszem, hogy szenved velem együtt, ha szenvedek. Az Isten Országáé pedig aligha a szenvedéseink felajánlásától épül. Sokkal inkább a cselekedeteink felajánlásától. Nem hiszek abban, hogy a kényszerűen rám szakadó bajoknak türelmes elviselése – Isten Országát csinál. A türelmes elviselés nem semmi. Jobb nekem és jobb a környezetemnek, ha káromkodás helyett rózsafüzért mondok. De ettől még nem oldódnak meg az emberiség honfoglalási sátáni disznóságai által okozott galibák, a NATO meg az al-Kaidák vérengzése sem iktatódik ki korunk történeleméből. Mélyebbe kell ásnunk. Isten bizony többet és különösen mást is kíván tőlünk, mint szenvedéseink felajánlását.

Városmajor, 2004. március 21.

A különböző evangéliumoknak más és más a csúcsa. Máté csúcsa az egy dénár. Lukács csúcsa a tékozló fiú. S nagybőjt negyedik vasárnapján – a C. évben – ez a textus. A Magyar Értelmező Kéziszótár 2003-ban megjelent új kiadásában ezt olvasom: *tékozló fiú: az, aki tévelygését megbánva visszatér családjához, társaihoz stb.* Javaslom ezt a meghatározást azoknak, akik magyarul nemigen értő embereknek akarnak a közeljövőben valamit mondani a mai evangélium alakjáról, a tékozló fiúról, mert az általam birtokolt különféle nyelvű szentírások egészen másként, más szavakkal rögzítik a mai történet hőstét, summáját. Megkérdem a hallgatóságom, hogy tudja-e, hogy mi az a skorpió. Eszik-e, isszák-e? Hogy biztos legyen a dolgomba, elővettem egy lexikont, amiből megtudtam, hogy a skorpiók *a pókidomú állatok közé tartozik, amelyek hatalmas ollókban végződő tapogató lábaikkal ragadják meg zsákmányukat.* Mi közünk hozzá? Csak annyi, hogy a skorpió görög neve *to skorpion*, s ebből képezte az újszövetségi görög nyelv a szétszórni jelentésű *skorpidzein*, illetőleg az egészen és összevissza szétszórni jelentésű, s ezért a *dia-* igekötővel megnövelt *dia-skorpidzein* igét, alighanem arra a műveletre gondolva, amelyet a skorpió végez zsákmányán – hatalmas ollóival. S ehhez mi közünk? Nagyon is sok, mert a felolvasott történetben, Lk 15,13-ban, ott van, hogy a fiatalabb fiú elköltözött egy távoli vidékre, és ott *dieskorpisen*, azaz egészen szétszórta vagyonát, mivelhogy kicsapongó éltet folytatott. Mi, magyarok, elég sokáig megvoltunk leírt magyar nyelvű szöveg nélkül. De 1370 körül – s ez az első magyar nyelvű könyv megírásának az ideje – sebtiben lefordítjuk a Fioretit, már félszázaddal Szent Ferenc halála után. De magyar nyelvű biblia nélkül még egy századig megvagyunk. Egészen odáig, hogy egy prágai egyetemi tanár elkezdte magyarázni hallgatóságának, teológia iránt érdeklődő hallgatóknak, hogy Jézus mekkora barátja volt – nem a gazdagoknak, hanem a szegényeknek. Addig-addig, hogy a magyar király elcsalta a prágai tanárt Konstanz városába, hogy tartson előadást az ott a zsinatoló főpapoknak is erről a témáról. Megígérte a király, hogy nem lesz a tanárnak emiatt semmi bántódása. El is ment, meg is tartotta az előadást, s az előadásért tiszteletdíjat is kapott: máglyán megégették miatta. A király nem mert újat húzni a főpapokkal. Így volt ez annak idején Pilátussal is: *Ha ezt elengeded, nem vagy barátja a császárnak...* – halljuk majd két hét múlva a passióban Kaifás főpap ajkáról. 1415-ben a Bodeni tó partján égették el Huss Jánost.

Cserébe a csehekkel szomszédos magyarok is elkezdtek érdeklődni Jézus tanítása iránt, s félszáz évvel az elégetés után támadtak Hussnak magyar ajkú tanítványai is. A történelem nem kapkodik, lassan érnek meg a dolgok. Az evangéliumok fordítójának nevét nem ismerjük, de a ránk maradt szöveg másolójának a nevét igen: Németi György a Szerémségből. Ő részint otthon Újlakon, részint Tatros városában, túl a csíki hegyeken (biztos, ami biztos; országhatár közelében, ahol könnyű felvenni a nyúl cipőt), rója betűit. S eljutva Lukács evangéliuma 15. fejezete 13. verséig, ezt a szétszórást jelentő *dieskorpisen* szót úgy adja vissza magyarul, hogy az *ifjab fiu eleredet zarándoklani messzé való országba és ott eltékozlotta ő javát élvén beléndesöl* (értsd: beléndekfüvel, azaz megbolondulva). Történik e

másolás az Úr 1466. esztendejében, amikor Isten őseinket 895-ben hozta fel Kárpát szent bércére. Nem sok hibázik tehát a hatszáz esztendőből, amíg megvoltunk magyar nyelvű Biblia nélkül.

A tudós humanista Sylvester János is lefordítja háromnegyedszázad múltán – 1541-ben – szövegünket. Így: *vidékbe mene messzé való tartományba és ott az ő marháját gonoszul elkölté mírtíktelen és fajtalan illetet viselvin*. Jánosunk tudta, hogy a magyar ember marhának mondja a vagyont, Arany János is – *Toldi György nagy úr volt. Sok becses marhája, Kincse volt temérdek...* S tudta Jánosunk azt is, hogy a pénzt *költik*. De hiába tudta. Károli vagy Káldi, mai katolikus vagy protestáns fordítók, minden rendű és rangú magyarítók – csak tékozló fiúról akarnak tudni.

Hogyan lehetett ily becses ez a szó őseinknek? Ki érti, hogy mi ez a *té-koz-lás*? Nem nagyon értjük. Csak sejtjük. Van egy egyetlen szavunk, amely rokon a tékozlóval. Melyik az? A *tétova*. Annyit jelent, hogy: *ez az, ide oda*. És egy ősi, örökletes magyar nyelvérzék nagyon kifejezőnek találhatta ezt a *tétova* jellegű tékozlást arra az esztelen pénzszerzésre, amit a kisebbik fiú produkált a távoli tartományban.

Megmutatnám még szavunk egyéb újszövetségi előfordulásait. A tékozol fordítással csak egyszer találkozunk még. A hűtlen sáfárt bevádolják, hogy *eltékozolja* (Lk 16,1) ura vagyonát. Itt a fordítási hagyomány még egyöntetűbb, mint a tékozló fiú esetében, mert ehelyt még Sylvester János is ezt a *tékozol* fordítást választja. A fordítástól függetlenül a skorpióból képzett *szétszórás* jelentésű ígét megtaláljuk még Jézus ajkán néhányszor. Amikor ezt mondja: Aki nem gyűjt velem, az *szétszór* (Mt 12,30 Lk 11,23); s amikor a farkas megragadja és *elszéleszti* a bárányokat (Jn 10,12); s végül ha megverik a pásztort, akkor a tanítványok majd *szétszóródnak*, ki-ki a maga otthonába (Mt 26,31; Mk 14,27; Jn 16,32) – mondja majd az utolsó vacsorán és az Olajfák hegyén a Getszemáni kertben.

Megnéztem idegen nyelvű bibliafordításaimat is. Nem tékozló, nem szétszóródott, elszéledt, vagyonát elköltő fiúról tudnak, hanem miről? Mondom sorban, amit találtam. A német – *der verlorene Sohn* – az elveszett fiúról beszél, a francia – *parabole du fils trouvé* – a megtalált fiúról szóló példabeszédet ismeri, az angol – *the prodigal son* – a sokat költő fiúról tud, az olasz – *del padre misericordioso* – az irgalmas atya példabeszédére emlékezik, a spanyol pedig – *del padre, qui perdona a su hijo* – az Atyára, aki megbocsát a fiának. Egy kicsit kihúztam magam. Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók – mondta a 17. század közepén Zrínyi Miklós, a költő, országunk töröktől meghagyott, megmaradt kis rongyának birtokában. Én is büszke tudok lenni arra, hogy csak ennyit kell mondanunk: a tékozló fiú. S mindenki tudja azonnal, melyik evangéliumi történetről, miről is van szó.

Ezek után ideje megkérdeznünk nekünk is már, hogy miről is van itt szó? Arról, hogy a bűnös bocsánatot kér, s apja, az Istent példázó apja, megbocsát neki. Mi az, hogy megbocsát!? Örömeiben leváгатja a hízott borjút. S ha nem megy haza, ha nem kér bocsánatot? Akkor marad a tényállás. A fiú részéről a tékozlás, az apa részéről a megbocsátási készség. 2002 tavaszán már prédikáltam erről. Megőrizte a Koinónia.

Ezt prédikáltam: *De nem lehet-e megbocsátani bocsánatkérés nélkül is?* Nincs e megbocsátás bűnbevallás nélkül is? Azt képviselem, hogy bűnbevallás, bocsánatkérés nélkül nincs megbocsátás, nem is lehetséges. Csak a megbocsátási készség lehetséges nélküle, de abból még nincs Isten Országá. A megbocsátás Isten Országán belüli fogalom. A megbocsátás a szeretet világának a fogalma. A szeretet pedig két személy találkozása. Isten hiába bocsát meg nekem, ha nem bánom meg bűnömet. Isten megbocsátó készsége örök és adott, de az csak akkor tud működésbe lépni, amikor elhangzik ajkunkon a kérés, hogy Isten bocsásson már meg nekünk. Ekkor találkozunk. Ekkor ölelkezünk, mint a példabeszédben a tékozló fiú és apja. Így van ez az emberek között is. Hiába van meg szívünkben a megbocsátó készség, ha a bűnös nem hajlandó kimondani, hogy *Vétkeztem, ne haragudj már rám!* Ha nem mondja ki,

nincs találkozás, nincs ölelkezés. Az elkövetett sérelem mérgezi továbbra is a levegőt, főleg a bűnösben: tudja, hogy nincs rendezve a számlája!

Erre válaszolt Ráduly János: *Nem elég a készség, meg is kell bocsátani!...* Hallgassuk meg érvelését: Az igazságtalanságon az ember csak megbocsátással – számomra szinonima-szóval –, csak elengedéssel tud túljutni. Miért? Mert csak a legeslegritkább esetben kérnek bocsánatot, és akkor sem lehet tudni, hogy tényleg őszintén gondolják-e. Ráadásul, ha bocsánatot kérnek, az a furcsa helyzet áll elő, hogy a labda hirtelen az én térfeleemen kezd pattogni, és nekem kell megbocsátanom, Ha nem teszem, nem is vagyok kedves és jó keresztény, vagy micsoda. Rájöttem, hogy meg kell bocsátanom, még mielőtt bocsánatot kérnének. Nem a másik, hanem magam miatt. Ez azt jelenti ugyanis, hogy a másikat, az ellenem vétkezőt elengedem. Elengedem, vagyis megszabadulok tőle. Mert mindaddig, amíg nem bocsátok meg neki, az ő foglya vagyok. A sok velük megkötözött ember meg *dühöng, és a fogát csikorgatja*. Mi lenne, ha egy napon ezek az elkeseredett emberek úgy határoznának, hogy megszabadítják magukat tőlük? Hogy megbocsátanak? Az történné, hogy a keletkezett csendben a bűnösök által elkövetett igazságtalanságok nekik megjelenének. Nem nyilvánosan, nem látványosan, hanem otthon, a hálószobában, a vacsoránál, lefekvés előtt. Nem a külvilág vádolná többé őket, hanem a saját lelkiismeretük.

Válaszoló: ha valakiknek nem emlegetem fel a bűnét, akkor e valakit majd vádolja a lelkiismeretük. Kis bajos emberek megengedhetik maguknak ezt a luxust, pl. Júdásnak, az Iskariótinak működik a lelkiismerete. Kaifás, Pilátus, Néró esetében azonban ezt eléggé nehezen tudom elképzelni. Nem értek rá. Fontos dolgaik voltak. A Husz Jánost elégető főpapok és Zsigmond császár esetében is hasonlóan gondolom a helyzetet. Sztálin és Rákosi nem engedhették meg maguknak ezt a luxust. A gyilkosságokat a Párt nevében elkövető egész garnitúrájuk a mindezekben bűnrészes – bár később általuk kivégzett – Rajkkal s Nagy Imrével együtt, szintén aligha engedhették meg maguknak ezt a luxust. Kortárs főpapok közül az egyik csak ennyit mondott nekem: *Atya, én mindig csak engedelmeskedtem*. Hogyan legyen lelkiismeret-furdalása annak, aki számára az erkölcs csúcsa és teteje az engedelmeskedés? A János ajánlotta *elengedéstől* még nincs sírás, örömkönnny, hizlalt borjú, ruha és gyűrű. Csak lelkiismeret-furdalás van, ami nagyon kellemetlen, de a mondott személyek esetében elviselhető!!! És aminek erejében nyilván még nincsen Isten országa. Idegklinika lehetséges. Öngyilkosság is. Ha jól emlékszem, Jézustól senki sem kért bocsánatot. De ennek ellenére sem volt Jézusban dühöngés és fogat csikorgatás. Egészen más volt. *A Bocsáss meg nekik!* Azaz a megbocsátási készség. Jézus sohasem volt az írástudók, főpapok és vének foglya, tőlük megkötözött. Tárgyilagosan és szelíden mérte le a helyzetet: *azt tesznek vele, amit akarnak*, ha egyszer Jézus olyanfajta, amilyen.

A megbocsátástól még nincs Isten Ország, és Isten Országát kell csinálnunk. Nem úgy, hogy várom: mások csinálják meg. Úgy, hogy én csinálom meg. Úgy, hogy én kérek bocsánatot. Gondolkodom, hogy miként kivitelezem ezt. Úgy, hogy bocsánatot kérek. Először tőletek. Titeket nagyon szeretlek, de biztos sokszor a lábatokra léptem. Hogyan kérjek másoktól? Csak ugyanígy. Házam népétől. Munkatársaimtól. Minden közösségemtől. Rokonaimtól. Volt is valamilyen keresztény hagyomány. A gyerekeknek valamelyik ünnep alkalmával bocsánatot kellett kérniök. Ez nem az igazi. A felnőttek sokkal több bűnt követnek el. Ha nem is a saját gyerekeik ellen. Hogyan kellene a mai szentmisében a *Bocsássunk meg szívből egymásnak* szavakat úgy mondani, hogy ez tovább gyűrűzzön e kis kápolna falain túl? Ha a legyilkoltak, az elégetettek, a vértanúk tudomására hoznák gyilkosaiknak, hogy ténylegesen megbocsátottak nekik, kit hatna ez meg? Ha ma közölné egy meghurcolt személy a Párttal, az Egyházzal, hogy megbocsátott nekik, nem válaszolnának, nagyképűnek tartanák, s azt gondolnák, vagy hogy benőtt a feje lágya, s hogy akar tőlük valamit. Ha írnék egy levelet a Hierarchiának, hogy bocsásson meg nekem, iktatná leveletem, s aligha válaszolnának. Csak azoktól kérhetünk bocsánatot, akikkel valamiféle kapcsolatban vagyunk.

Ha valaki azt gondolná, hogy pozitív hatása volna egy bocsánatkérésnek a Hierarchia felé, szóljon nekem. És én megteszem, ha a Lélek azt mondja nekem, hogy megtegyem. A megbocsátásnak nélkülözhetetlen, megkerülhetetlen, feltétlen feltétele, hogy valaki kérje, hogy kérjem. Legyek én a valaki. Kérem a megbocsátásokat. A kérést követő megbocsátás már maga az Isten Ország. A kérés a megbocsátás feltétele: *Bocsásd meg vétkeinket... mint a mennyben, úgy a földön is.* Amen.

Városmajor, 2004. március 28.

Elkövetkezett megint a hó utolsó vasárnapja, melyen folytatnom kell a Babér-utcában a nagy merészen megkezdett sorozatot. A plébános azt mondta, hogy az Újszövetség nagy alakjairól beszéljek, de akkor ez azonos volna az egyháztörténettel, és harcos szentekről is lehetne beszélnem, s én csak olyanokat akarok felsorakoztatni, akiket Jézus is megdicsérne, már pedig ő... Így alakult át számomra a cím: *A jézusi szövetség nagy alakjai.* Az első beszédnek elmondtam, hogy nem ő és nem új, hanem örök és jézusi szövetség. A másodikban elmondtam, hogy a Keresztelő még nem részese a jézusi arcképcsarnoknak. Amikor megérkeztem, a plébános mindjárt megkérdezte, hogy kiről fogsz beszélni. Azt válaszoltam neki, hogy nem árulom el. Azért nem árulom el, mert egy teljes hónapot tör a frász, hogy kit is állítsak oda következő oszlopnak a csarnokba. Lássuk, kit állítottam!

Keresztelő János rossz hittanra járt, s nem tudta azt kinőni. Jézus is rossz hittanra járt, de kinőtte. A Tizenkettő már kivétel nélkül jó hittanra járt. Júdás mégis felkötötte magát. Péter mégis megtagadta Jézust. A többi tíz tanítvány mégis tíz felé futott, amikor letartóztatták a Mestert. Mert nemcsak azon fordul az életünk, hogy milyen hittanra járunk, hanem azon is, hogy mi, a tanulók – mik és kik vagyunk, azaz hogy kiket is íratnak be arra a hittanra. Az a bizonyos négy hete mondtam jézusi megállapítás, hogy *az Isten Országában a legkisebb is nagyobb Jánosnál* – Jézus nem közönséges tanítói öntudatáról vall. Arról, hogy úgy gondolta: az ő hittanórái majd sikeresek lesznek. Arról a reményről árulkodik szava, hogy nagyon is jó lesz a Jézussal kezdődő világ *szövetségtermése*. Arról, hogy jelesen is fognak majd dübörögni a hídon valakik, ha Jézus a párjuk. Nagyon bízott övéiben. Ha Jézus tudta volna előre az elmúlt kétezer esztendő történetét, nem tudom, otthagyt volna-e názáreti műhelyét, hogy tanítványnevelésre adja fejét. Nem látta előre az előtte levő kétezer esztendőt? Nem volt meg a Fiúban az isteni mindent tudás? Hogyan lehet ez? Hát úgy, hogy *kiüresítette* ezt a mindentudást önmagából emberré válásakor – ahogyan gondolta és írta Szent Pál a filippieknek (*heauton ekenósen* – Fil 2,7). Így lehetett? Lehet, de nem biztos.

Biztos viszont, hogy a feltámadása után Jézus átmegy a falon, megjelenik Jeruzsálemben, Emmauszban, a Genezáreti-tóparton, és új hűségre kaparja össze a pár nappal korábban szétfutott tanítványokat. Újra bizakodnak már ügyük sikerében. Mint a szél, úgy fújja el reménytelenségüket Jézus. Elfújta azt, ami e szavak mélyén rejlik: *mi pedig azt hittük, hogy ő fogja megváltani népét, Izraelt* – ahogy halljuk azokat az emmausziaktól. Az emmauszi szövegnek van egy kis politikai felhangja, nacionalista íze, s ennek az íznek vajmi kevés köze van Isten Országához. Mit ért el akkor a jézusi jó hittan? Hogyan alakította át a Tizenkettő tudatát jézusivá? Nagyobb volt szívük lelkesedése Jézusért, mint eszük rányílása arra, amit tanított nekik? Jézus Isten Országáról beszélt, a tanítványok pedig egy másik országra, Izra-él országára gondoltak. Kicsit azért érthető ez. Sok okon is. S többek között azon is, hogy az Izra-él szóban a zsidó *-él* szó Istent jelent? A magy-ar-ban az *-ar* szótag nem jelent Istent, mégis hajlamosak vagyunk összekeverni a magyarok meg az Isten Országát. Gondoljunk csak Kölcsey himnuszának, himnuszunknak a szövegére: *Őseinket felhozád Kárpát szent bércére...* Aki végig akarja kísérni a tanítványok három éven keresztül folyó birkózását a jézusi tanítással, annak ajánlanám, hogy olvasson el egy könyvet, melynek címe: *Nem fogadtuk be* – ti. Jézust nem fogadták be. A könyv azt próbálja megírni, miként vitézkedtek ezek a tizenévesek Jézus hittanóráin.

Most csak e vitézkedésük záró okmányát mutatnám be. A három éves jézusi vándornépfőiskolai végbizonyítványukat. Azt, amit kérdeztek Jézustól, a mennybemenetele előtt; annak előtte, hogy *szemük láttára felemeltetett, és felhő takarta el őt a szemük elől*. Amit kérdeztek a mennybemenetel előtt. Az utolsó pillanatban. Amit utoljára kérdezhettek. A legfontosabbat. Ami legjobban izgatta őket. Mi lehetett az? Milyen teológiai probléma? Milyen titka az Isten világának? Semmilyen. Nem az izgatta őket. Hát mi? Ez: *Mostanában állítod e helyre Izrael számára a királyságot?* (ApCsel 1,6) Hasonlaltal élek: Szerelmese vagyok a magyar irodalomnak. Minden tehetséggel tanítok annak szépségeire három éven keresztül egy ifjú csapatot. Aztán Japánba települök át. Végző búcsút veszek tőlük a Feri hegyen. Velem a csapat, s beszállás előtt szeretnének még valamit kérdezni. Tessék! Tanár úr, mit tetszik gondolni: a Fradi lesz az idei focibajnok? Nesze neked irodalomszeretet, és tanári siker!

Nagyjából így érthette Jézust a tanítványok kérdése. De fegyelmezetten válaszol: *Nem rátok tartozik az ilyesfajta események időpontja*. Rátok annak az időpontja tartozik, hogy mikor keresztel meg benneteket a Szentlélek. Nem Izrael elkötelezettjei vagytok. A lélek erejével kell hogy tanúim legyetek. El kell mondanotok a föld végső határáig mindenütt, amit e három évben tanultatok. Izraelben és nem Izraelben. Amire én tanítottalak titeket, az nem nemzeti ügy, az nemcsak egy nemzetnek az ügye. Minden nemzeté, az egész emberiségé. A gojoké is: a filiszteusoké is, a palesztinoké is. Az Isten Országa ügyét bíztam rátok. Azzal legyen tele a szívetek. A forgandó politikai erők változásaihoz, a verekedések kimeneteléhez ne legyen semmi közötök.

Hasznos lehetett az okítás. Mert az emeleti felső teremben egy szívvel s egy lélekkel s kitartóan vettek részt a következő napokban az imádkozáson... Le is szállt rájuk a Lélek. E leszállásnak olyan következményei támadtak, amilyenekben nem tudom, hogy reménykedtek-e egyáltalán. Bár Jézus előre mondta nekik: *senki nincs, aki ne kapna százannyit, házakat és testvéreket, anyát, gyermeket és szántóföldeket* (Mk 10,30). Még sem számítottak arra, ami történt. Mért? Mi történt? Akik hittek Péter beszédének, azok megkeresztelkedtek és kitartóan részt vettek az apostoli tanításban, a közösségben, az imádságban. Mi történt még? *Akik hittek, együtt voltak, mindenük közös volt. Vagyonukat, javaikat eladták, szétszatták mindenkinek, ahogyan éppen szükség volt rá* (ApCsel 2, 42-45). S egy másik jelentés ugyanerről: *Senki sem mondott vagyonából semmit sem a magáénak, hanem mindenük közös volt. Nem volt közöttük egyetlen szűkölködő sem, mert akiknek földjük vagy házuk volt, eladták, árát pedig elhozták és letették az apostolok lábai elé...* (ApCsel 4, 32-35). Erről a hivatalos magyarázat ennyit mond: *A közösség a szegényeket önkéntes adományával segítette. E versek alapján szoktak beszélni az ősegyház vagyonközösségéről, azonban helytelenül. A magánvagyon megmaradt. Qumránban volt vagyonközösség, de ezek nem keresztények voltak, hanem zsidó szerzetesi közösség. Mi volt tehát az első pünkösöd után Jeruzsálemben Jézus tanítványi körében. Volt vagyonközösség, vagy nem volt? Ez itt a kérdés, s nagy a kérdés, mert azóta elmúlt kétezer esztendő, s még mindig nincs élet- és vagyonközösség a keresztények körében, ámbár Jézus mintha erről beszélt volna, amikor a százannyit emlegette. Ámbár Jézus maga mintha vagyon és életközösségben kezdte volna el az Isten Országa építését a maga Tizenkettőjével. Mennyiben megalapozott a hivatalos magyarázat határozott tiltakozása az ellen, hogy az első keresztények között bizony voltak, akik mintha valami ilyesfélében éltek volna?*

Magam, ha költő volnék, mindenesetre himnuszt énekelnék hallván a jeruzsálemi eseményeket, s megzenésítve – dalolnám is. De mivel sem költő, sem muzsikus nem vagyok, ezért csak száraz szavakkal tényeket fogok rögzíteni.

1. Jézus a három esztendőn keresztül a Tizenkettővel vagyonközösségben élt: Júdás volt a pénztárosuk, és közös pénzből vásároltak élelmet. Magán vagyonukat hozták-e be a közösségbe? Lukács jámbor asszonyai gondoskodtak-e róluk? A gyógyításban-tanításban

részülők látták-e el őket gyógyításuk s tanításuk fejében? Mivel halászok voltak, bárkájuk volt, időnként halásztak-e, s azt tették pénzzé? – Mindezekről a részletekről nincs tiszta képünk, de valószínűsíthető, *hogy mindezek a források táplálták őket a mondott évek alatt.* Egy bizonyos, hogy amikor az utolsó vacsorán Jézus megkérdezi őket: *Amikor elküldtelek titeket erszény, tarisznya és saru nélkül, volt-e valamiben hiányotok?* Ezt válaszolták neki: *Semmiben.* Élhető, nem nélkülöző, egészséges életet éltek, s közpénz alapján.

Vagyonközösségben. Egyetlen jelentés sincs magánkasszáról. Amikor Jézustól adópénzt kérnek, hogyan jut hozzá? *Menj a tengerhez, vesd be a horgot, és fog ki az első halat, amely ráakad. Amikor felnyitod a száját, találsz benne egy ezüstpénzt, vedd ki, és add oda nekik értem és érted* – mondja Péternek. Ha lett volna Jézus zsebében egy ezüst, vajon futtatta volna Pétert a tóra?

2. Forrásunk megemlíti Barnabásról, hogy *eladta a birtokában levő szántóföldet, fogta az árát és az apostolok lába elé tette.* Majd beszámol Ananiásnak és feleségének, Szafirának az esetéről. Meg akarták tévesztetni a közösséget, mintha minden vagyonukat-pénzüket közösbe adták volna. Péter korholja őket: *A magadé maradhatott volna, s ha eladod, akkor is te rendelkezel vele* (ApCsel 5,4). Egyértelmű tehát a szöveg alapján, hogy Jeruzsálemben – e kezdeti időkben – a Jézusban hívők szabad elhatározásán fordult, hogy vagyonközösségre lépnek-e egymással, vagy sem. Ha az előző fejezetek jelentései mégis úgy értelmezhetők, hogy mindenki ezt tette, aki hívővé lett, ez bizony arra mutat, hogy nem kivételes aktus volt körükben a vagyonközösségre lépés, hanem ennél általánosabb. Ez vezethette Ananiást és feleségét a megtévesztési akarásra: az, hogy hova-tovább általános elvárássá erősödött a jeruzsálemi tanítványok körében a vagyonközösségre lépés.

3. Hogyan lehetett azzá? Most sértő lenne számunkra, ha azt mondanám, hogy ezek a jeruzsálemi keresztyének nem papokból és kedves hívekből álltak össze, hanem kikből? *A hívők sokaságának egy volt a szíve-lelke* (ApCsel 4,32) – írja forrásunk. Tanítványok voltak. Hívőkből álltak, akik hittek. Mit hittek? Hát tetteik alapján gondolhatjuk, hogy – tanítványokként! – elhitték Jézusnak, hogy az Isten Országa lehetséges. Elhitték, hogy Isten Országa vagyoni különbségek mellett – fából vaskarika. Elhitték, hogy legalábbis el kell indulni megszüntetésük felé. S ez az általános elhívés okozhatta Ananiás és Szafira tragédiáját is, hogy *hazudtak nem embereknek, hanem Istennek* – ahogy a korholó Péter fogalmazza. Nem akartak társaiktól lemaradni, pedig még nem értek meg a teljes élet- és vagyonközösség vállalására.

4. Mi pedig kétezer esztendő múltán örömmel fogadjuk a tényeket semmibe vevő hivatalos magyarázatot, mert megnyugtat, kényelmes, s lehetőséget biztosít arra, hogy tapodtat se kelljen előrelépniük az Isten Országa megvalósulása felé, pedig ebben az országban *senki sem hagyja el... földjeit érterem és az evangéliumért, hogy ne kapna százannyit... házakat és testvéreket, anyát, gyermeket, és szántóföldeket!* Jézus és a Tizenkettő vagyonközösségben élt egymással. Nem Jézus és az őt hallgató sokaság élt vagyonközösségben egymással. Pünkösöd után voltak Jeruzsálemben nem kevesen, akik élet és vagyonközösségben éltek egymással. Nem az összes jeruzsálemi hívők éltek egymással vagyonközösségben! De voltak, akik abban éltek. Ezzel indult a jézusi három esztendő, s ez volt a pünkösöd utáni folytatás is.

És mindez egyenes következménye volt a jézusi tanításnak. Hogy az egy dénár megilleti azt is, aki csak délután öt órakor jutott munkához, s nem illeti több dénár azt sem, aki már reggel hattól dolgozhatott. Jézus beszél a kapzsiságról. Mi ez a kapzsiság. Az ember vágya, hogy neki több jusson, mint embertársának. Hogy a gyerekünknek mindent meg tudjunk adni. A miénknak. Hogy a más gyerekének mi jut, az legyen az ő gondja! Ez nem Jézus szerinti gondolkodás. Másfélszázada a szocializmus tudománya kielemezte, hogy meg kell szüntetni a magántulajdont, ha élni akarunk. Ha nálunk meg is dőlt a gyakorlatban, Kínában él és

működik, s létszámuk meghaladja már a milliárdot is. Jézus tanítása: szüntessük meg a pleonexiát, a többet birtokolni akarást.

A vagyoni különbséghez ragaszkodás, a vagyonbeli különbségek magam javára biztosítani akarása – örök forrás a verekedéseknek, a háborúknak. Nem jelent vele szemben védelmet a még olyan erős katonai szövetség, a legerősebb katonai szövetség sem. 2001. szeptember 11-e óta ez nyilvánvaló. A többet birtokolni akaróknak azóta meg van üzenve a kérlelhetetlen és meg nem szűnő háború. És micsoda áron! Lehet gyalázni azokat, akik felrobbantják saját magukat is azért, hogy folytassák harcukat a többet birtoklók ellen. Lehet. De egyet nem szabad feledni. Azt mondja Jézus is, hogy *senkinek sincs nagyobb szeretete, mint aki életét adja barátaiért* (Jn 15,13). A terroristák az életüket adják. De hát el is veszik valakinek az életét. Ilyen az a világ, amelyben csak papok és hívek vannak, és nincsenek hívők. Ha volna Jézusnak hívő népe, akkor azok élet- és vagyonszövetséget alakítanának, s bizony nem hat és fél milliárd eltartására alkalmas a Föld, hanem kétszer annyinak az eltartására is, ha nem a többet birtokolni akarás határozza meg a szívünket, hanem a megosztása egymással annak, amink van.

Az úgynevezett szociális kérdésnek nincs más megoldása. Kérdeztem egy önkormányzati szociális dolgozót, mit s hogyan lehet segíteni? Add ide a pénzedet! Csak ezért fordulnak az önkormányzathoz – mondta. Ha megosztjuk, amink van, vége ennek az értelmetlen kuncsorgásnak. De nincsenek, akik hisznek Jézusban, s inkább elfogadják a hivatalos magyarázatot. A tanítványok és a jeruzsálemiek nem ilyenek, azok hívők voltak, hittek Jézusnak, és megtalálták az útját és módját annak, hogy hogyan jussanak el az élet- és vagyonszövetséghez. Tanítványok vagyunk-e? Jézuséi?

Városmajor, 2004. április 1.

A kérdő mondat, amiben a februári találkozón megállapodtunk a Szellemi Búvároknál, ez volt: *Az imádságban Isten hangját hallom-e, vagy csak a magamét?* Nekem kellett a témát felvezetnem. Megtettem. Így tettem:

1. Imádságban és imádságon kívül egyaránt csak azt tudom gondolni, amit gondolni tudok. *Őseinket felhozád Kárpát szent bérceire, Általad nyert szép hazát Bendegúznak vére* – mondja Kölcsey. A magyarok e 895-ben történt Kárpát-medencei honfoglalása egyszer s mindenkorra kettészakította, törte a szlávokat: északiakra és déliekre – fájlalja Kölcseynek kortársa, a cseh Frantisek Palacky. Ha azt gondoljuk, hogy az Isten minden ember apja-anyja, szeretője, gondviselője, akkor nem ő hozza fel őseinket, mert fájdalmat okozna vele Palacky szlávjainak. Amit gondolunk, azt Istennel is gondoltatjuk, ha vallásosak vagyunk. '90 nyarán Buffalóban elmondtam, hogy mit gondolok Jézusról, s hallgatóságomból egy magyar katonatiszt megvallotta, hogy élete legérdekesebb és legkínosabb délutánját köszönheti nekem, mert a számára legszentebbet kérdőjeleztem meg: azt a szentmisét, amelyen ütközet előtt magukhoz vették Jézus testét. Zárójelben mondom: ütközet előtt rumot is kaptak, hogy hatékonyan tudjanak gyilkolni.

2. Révületben, nyelveken szólva, közös kifejezéssel: magán kívüli állapotban is vállalkozhat valaki imádkozásra. Ilyenkor feltételeződik, hogy az Isten hangját halljuk, de az ember csak öntudatlan eszköze ilyenkor annak, hogy hallja, amit hall. Van, aki azt állítja magáról, hogy hitelesen tudja értelmezni a révület, a nyelveken-szólás útján kapott információt. Az imádságtartalom az értelmezéstől sem lesz egy emberi személy tudatos megnyilatkozása. Nem tud tehát választ adni kérdéseinkre: Gondolhatom-e én azt, amit Isten mond általam? Révülök, nyelveken szólok, s gondolkodáson kívüli állapotban vagyok.

3. Gondolhatom-e én azt, amit Isten gondol? Úgy tetszik, hogy ez a kérdés még nem azonos a kérdéssel, aminek tárgyalását megszavaztuk. Ez a kérdés még csak arra kérdez rá, hogy tudom-e én is azt gondolni, amit az Isten gondol. A megszavazott kérdés pedig azt kérdezi, hogy tudom-e az imádságban azt hallani, amit én nem gondolok, de az Isten mond

nekem. Tehát válaszolok arra, amit kérdeztem: Tudom azt gondolni, amit az Isten gondol – *secundum capacitatem meam*, azaz képességemnek megfelelően. Honnan ez a biztonságom? Jézus atyjának a *parancsa – örök élet* (Jn 10,50). Légy jó; szeresd embertársadat mint magadat; ne akarj többet birtokolni, mint a társad; elégedj meg az egy dénárral; azt tedd a másiknak, amit magadnak is akarsz; ne fizess rosszal a rosszért; Istent szeressed mindenek felett, ne a Pénzt! – mindezek Isten Országát, örökéletet, emberhez méltó boldogságot eredményeznek. Onnan a biztonságom, hogy mindebből jó eredmény fakad, mindezek továbbviszik az életet, amit Istentől eredeztetek.

4. Most jön az utolsó kérdés: szerezheth-e nekem Isten meglepetést? Hallhatom-e az imádságban tőle azt, amit eddig még nem hallottam, nem olvastam? Igen. Akár térden állok, akár padban vagy fotőjben ülök, akár a számítógémem előtt. Ha nem így volna, akkor csak ismételni tudnánk a régieket. De nemcsak ismételtetni tudjuk őket, hanem tudunk újat is kitalálni. Pl. *Az enyém s a tiéd mennyi lármát szűle, Mióta a miénk nevezet elűle.* Vagy: *Uraktól nyüzsg a végtelen ég, Szolga csak egy van: az Isten.* Vagy: *A lányokat ő csinosítja, friss széllel arcuk pirosítja.* Vagy: *Nem hordhatjuk más zsebében a lelkiismeretünket.* Vagy: *Szentháromság-mintájú szerelemre lettünk teremtvé.*

5. Utolsó kérdés: de hát nem azt kérdeztük, hogy tudunk-e magunktól valami újat kitalálni, hanem azt kérdeztük, hogy halljuk-e azt, amit Isten mond nekünk az imádságban. Látszólagos ellentmondással válaszolok: *Olyat, amilyent ő mond, nem tudunk hallani, mert mindazt, amit mi mondunk, ő mondja.* Amit mond, annak Csokonai íze van, Weöres íze van, József Atilla íze van, vagy éppen Bulányi-íze van. Ezek nélkül az urak nélkül nem tud közölni semmit. A közleményeinek lehet Jézus íze is. Kétfajta is: szinoptikus vagy jánosí. Vagy régebben: Izajás-íze meg Jeremiás-íze, még Másodtörvény-íze is lehet. Meg Buddha- és Laocse- meg Hamvas Béla-íze is lehet. S főleg ebből nyilvánvaló, hogy közleménye nem azonos egyikünk ízével sem. Nincs módunk közleményét egy az egyben hallanunk, Nincs, bár létazonosságra teremtett s készített fel bennünket; nincs, bár magatartásazonosságra és sorsazonosságra szólít fel bennünket Jézus által. Ezek ellenére sem az *ő* hangja a *mi* ízünk! *Mert azonosságunk csak léttartalmi s nem személyi azonosság.* (Nem vagyok panteista: nem gondolom, hogy az Isten vagy te, hogy az Isten vagy én – ez mindegy.) Isten végtelen léttartalmát fogalmazzuk mindannyian, de mindannyian egyedi sajátossággal tesszük ezt. Őt magát nem hallhatjuk. Legalábbis én így gondolom.

6. Be kell érünk, hogy csak magunkat halljuk az imádságban. Be kell érünk, hogy magunkon keresztül a számunkra lehetséges legnagyobb kiserelésben halljuk őt, amikor igazán imádkozunk, beszélgetünk vele, azaz amikor csak ő van értelmünkben, szívünkben, teljes valónkban.

Városmajor, 2004. április 2.

Jó beszélgetés lett belőle. Sokszor jó volna bekapcsolni egy magnót. Vissza lehetne hallgatni. Be lehetne gépelni. Ami megörökítésre érdemes, megmentenők az enyészettől. Így csak azt tudom leírni, amire emlékszem. A hozzászólások mintha az imádságok fajtái körül köröztek volna. Dicsőítő, hálát mondó, kérő ima és a párbeszéd-ima. Az első három fajta s neve évszázados gondolatkins. Az utolsót Dombi Feri tette ismertté. Jó lenne egyszer a mélyére nézni: mi az? Az elmúlt ezer esztendő folyamán minek neveztük?

Magam megpróbáltam elmondani, hogy emlékezetem szerint mit csináltam, mit csináltattak velem, s a végén minél kötöttem ki imádság címén? Legkorábbi emlék úgy három éves koromból: állok a kiságyban, felhúzza a rács, ki sem igen látszom belőle. Bokáig ér a hálóingem. Magamhoz szorítom, mint reverendát, s ezt mondom magamban: *Én most tisztelendő bácsi vagyok.* Egy nagyon korai imádságfoszlány, ami megmaradt emlékeztemben: *Leckukodik már s szemem, de a tied nyitva Atyám, szépen kérlek, vigyázz reám. Vigyázz az én testvéreimre meg a szüleimre...Amen.*

Mindez apám megtérése előtti időből. Négy-öt éves lehettem, amikor megtért. Hamarosa misézni kezdtem. Olvasni nem tudtam, de csináltam valami oltárt, s a nővéremet befogtam ministránsnak. A könyvet kinyitottam – mintha héber betűkkel írt könyv lett volna – s hangosan blabláztam. Anyám időnként megszólalt: Milyen mise ez... a ministráns áll, s a pap térdel? Legkorábbi templomi emlék: októberi ájtatosság a József utcai jezsuita templomban. Öt éves lehettem. Mondtam én is a szentolvasót, figyeltem a gyertyagyújtást, letérdepeltem az Oltáriszentség felmutatásakor, megtanultam az énekeket. Csodálkozva hallgattam a prédikációkat. Minden nap más és más jezsuita prédikált. Nevüket is megtanultam, mert mindegyiküknek volt külön gyóntatószéke, s azon a név, hogy ki gyóntat benne. Egyikükkel találkozom majd jó harminc évvel később a Gyűjtő fogházban. Otthon éreztem magam ott, nem unatkoztam.

Elemista koromban vasárnaponként a Gát utcai templomba voltam hivatalos. Tele volt a közeli egyház iskola, a Ranolder Intézet, lányaival. Szorongtunk, de volt ott egy tanító néni, s az nagyon szépen énekelt. 28 nyarán nem voltunk sehol nyaralni. Magánvállalkozásból lementem minden nap a templomba, s beültem egy padba. Néztam, hallgattam. Ültem, térdeltem. Mondtam valamit? Kértem valamit? Nem. Csak ott voltam, s nem érezhettem rosszul magamat... különben másnap reggel nem mentem volna le. A nyár végén egy padban ülő néni megajándékozott egy könyvvel: Kláver Szent Péter, a négerek apostolának az életével. Közel nyolcvan esztendő után is emlékszem a címére.

Imaéletemben nagy változás történik 1928 szeptemberében: találkozás a piaristákkal. Félnyolcra jártunk iskolába. A tankönyvekkel együtt meg kellett vásárolnunk egy vastag Imádságos könyvet is, a Sík-Schütz-félt. Ennek benne kellett lenni a táskában. Ezt nem lehetett otthon felejtetni. Az osztályfőnök, aki velünk jött a kápolnában, ellenőrizte: kezükben van-e. Ülve-térdelve, ezt kellett lapozni mise alatt, de lehetett énekelni is. Áldoztatás nem volt. Csak vasárnap. A nyolc esztendő alatt elejétől a végéig s a végétől az elejéig néhányszor átolvashattuk a Sík-Schützt. A vasárnap miséken gyónhattunk s áldozhattunk is.

Ennek a vége az lett, hogy '36 nyárvégén piarista novícius lett belőlem, s megtanultam a különböző imafajtákat: a szöveget, az elmélkedőt, s a csak adorálót. A szöveget, amelyet közösen, hangosan s latinul olvasva imádkoztak a novíciusok reggel, délben és este – térden állva és a kápolnában.. Az elmélkedőt, amelyet az előljáró hangosan elmondott gondolatai nyomán és azokat követően a novíciusok csendben végigelmélkedtek: azaz reggel kaptak egy fél órát erre a célra, s szegények valahogy eltöltötték ezt az időt. Reggel hatkor volt az ideje, s elalvás elleni védekezésül – serkentőként – térdepelve kellett imádkoznunk. A harmadik fajtát, az adorálót, csak a buzgóbbak gyakorolták. Szabadidőben be lehetett menni a kápolnába, s ott szótlannul imádni (nem okosokat mondani-gondolni, hanem csak a szíveddel imádkozva) az Istent. Ennek volt a legkevesebb sikere... bár azért ezeket a dolgokat nehéz megmérni.

Ha valaki ezt a hét évet is kibírta, azt pappá szenteltették egy püspökkel. Ez történt velem is. Ez már nem eredményezett változást. A változást jó öt évvel később az hozta, hogy találkoztam Jézussal, az ő Istenével, s ez tanított meg valami újra. Mire? Csoporttalálkozáson vagy konferencia-beszéd alkalmával hangosan, mások előtt is imádkozni. Csinált ilyet Jézus? Azt, hiszem, hogy igen. Mikor? A kereszten: Istenem, Istenem, mért hagytál el engem? S utána: Atyám, kezeldbe ajánlom lelkemet. Mindezek következtében ma már a csoporttalálkozókon az első óra azzal telik el, hogy mondjuk egymás előtt fennhangon, amit mondunk – egymásnak is, az Istennek is. Sohasem azt, ami illik. Mindig azt, amit gondolunk.

Városmajor, 2004. április 6.

Nagykedden utaztunk le Budaváriban. Lógott az eső lába. Megérkeztünk. A szobában hat fok a *meleg* – inkább csak a hőmérséklet. Begyűjtöm a gázkályhát, s hozok be fát is. Amikor ezzel megvagyok, viszem a kétméteres kulcsot, ezzel fordítom el az aknában a vízóra-csapot.

Fordítom, s dől a víz a csap előtt negyven centire. Gyorsan visszafordítok a hosszú kulccsal. Megyek a telefonhoz. Felhívom a Vázsonyi Kirendeltséget. Elmondom, mi van. Tudomásul veszik. Fél óra múltán megjön autóval egy brigád: éppen errefelé voltak útban, amikor mobilon elérték őket. Kinyitják kulcsommal ők is a csapot. Dől a víz nekik is, és ugyanott. Gyorsan elzárják, s egyikük le a mélybe: *Hozzátok a hollandert!* Kiszedik vele a csőből a csapot. Mutatják rajta a repedést. Kérdem, hogy mitől repedhetett meg. *Mert sz...! Tudja fene, hogy honnan vásárolják. Amíg volt a jó magyar – s itt valami nevet mond – lehetett javítani őket. Most csak eldobjuk, ha megreped.* Fél óra alatt végeznek.

Mire bemegyek, a szobában már duruzsol a tűz, s már nyolc fokos a lég. Megyek ki, s összeállítom a permetelőt. Nem megy egyszerűen. A múlt tavaszon benne hagytam a permetlevet. Jó idő telik bele, amíg minden dugulást megszüntetek, s szórja rendesen a rezet. De nem permetelünk. Mert lóg az eső lába. Nem szabad elárulnunk senkinek, hogy mikor s mivel permetelünk. Péter jelenleg a mezőgazdasági tanácsadóm. Hiszek neki vakon. Diplomája van. A budaváriaknak nincs, csak hozzáértésük. Nekem meg sem egyik, sem másik. Abszolút védtelen vagyok, ha elkezdik magyarázni a legjobb szándékkal, hogy mit kellene csinálnom, vagy mit nem.

Felhívom telefonon a révfülöpi plébánost, aki vagy nyolc faluban tölti be a tisztséget. Nálunk, Budaváriban is. Jelentkezik, s mondom, hogy az egyik lelkigyakorlatozóm sírkő-díszműves, s nem nagyon tetszett neki a budavári szembemiséző asztal. S jelezte, hogy csinál egyet műköből. Mondtam a művesnek, hogy a plébánosnak kell elmondania, hogy mit akar bevinni a templomba. Majd megkeres téged telefonon. Annyit mondott, hogy jól van, s hogy egyelőre még nincs műemléknek nyilvánítva a templom. Hívom az inárcsi művest, a megmondom neki a hallottakat, meg a telefonszámot.

Közben ebédidő. Azt hiszem, puliszka készül. Utána sakk, majd pihenés, mert 4,45-kor keltünk. 5,45-ig tartott a készület. Indulás, busz, egyik Metro, másik Metro, s már is a Népligeti busz-jegypénztárnál vagyunk, ahol kemény nulla forintok ellenében kapunk két jegyet, amely helyjegy is, mivel az indulás előtt jó negyedórával még igényelhető az is. Mozgó lépcsőn felmegyünk a szintre, s várjuk, hogy beálljon a szombathelyi. Beáll. Másodperc pontossággal indul 6,45-kor. Nézzük a tájat. Virágzik a mandula s a kajszi, de az idő csak búslakodik. 10,15-re érkeztünk. 5-től 13-ig – ez nyolc óra. Meg kell állni, azaz le kell egy kicsit feküdni.

Pihenés után megnézzük a templomot, rendben van-e. Belülről minden rendben, csak a virágok fonnyadtak el. De kívülről körben felásva jó mélyen a templom. Megerősítik. Három méterre esik az országúttól. A németeket, akik sűrű sorokban jönnek nyaranként, még elviseli, de a kamionok kirázzák szegény templomnak a lelkét. Gondolom, kap körben az egész templom egy jó erős beton-fuszeklit, hogy jobban bírja a gyűrődést. A plébános is említette délelőtt a telefonban, hogy *kaptak egy kis pénzt rá*. Kinek lehet gondja szegény kis templomunk állapota? Fontos, hogy van kinek.

Ötkor harangoztam, rendbe tettem, amit rendbe kellett. Teri felvirágozta aranyesővel. Mindig szép a sárga virágja, de az idén valahogy nagyon jól mutat a kertünkben, ahol van már három bokor is belőle. Hóvirág idén nem volt, a krókusz mintha kipusztult volna, de a meténg nagyon szép, s a tavaszihérics-tövek is megmaradtak. Virágzik a jácint meg a nárcisz, a kék nefelejcs, s sárga boglárkák, s az ibolya az idén szinte szőnyeget formál mindenfelé a gyümölcsösben. Jól szemügyre vettem a kertet. Mintha kiheverték volna a fák a két év előtti monília-vészt. Virágoznak rendesen a mandulák a kajszi. A cseresznye és meggy virágbimbói is mintha rendben volnának.

Erzsike meghallotta a harangozást. De ha nem hallotta volna is meg, hű barátnője, Terike, meglátogatta, és tudatta vele, hogy itt vagyunk. Volt kinek prédikálnom. Miről? Izajás alakjáról. Hogy nem biztos, hogy Jézusra gondolt. Hogy hétszáz évvel előre látta volna Jézus sorsát, szenvedéseit. Az a valószínűbb, hogy akit magát is kettéfűrészelték, az tud ilyen

mondatokat mondani magától is, és magáról is: *Hasztalan fáradoztam, semmiért, hiába pazaroltam erőmet.*

A mise végén elújságoltam minden tudományomat. Azt, hogy készül ám a keresztút 14 stációja, de most, nagyhétre még nem készül el. Addig is, amíg elkészül, Budavári hívó népe állapítsa meg, hogy hova kerüljön a 14 stáció. Én elmondtam, amit magamtól kigondoltam. Terike azonnal megtudta mondani, hogy az miért rossz megoldás. Felkérésemre elmondta a szerinte jó megoldást is. A jó megoldás az lenne, ha a szentély falait kihagynók, s csak a templom két oldalán lesz a hét-hét stációt. Ezután következett Erzsike, aki igazi politikus módjára úgy vélekedett, hogy mind a két megoldás jó. Ezután következett a nagy bejelentésem, hogy a nagycsütörtöki misére már kőből készült szembemiséző oltára is lesz a budavári templomnak.

Bezártuk a templomot, s hazafelé Erzsikével megállapodtunk abban, hogyha nem alkalmatlan, akkor másnap szerdán este átmegyünk egy kis beszélgetésre, hogy lássam Karcsit is, aki nagyothallása miatt nem igen fordul meg a templomban.

Városmajor, 2004. április 7.

Szerda reggelre kisütött a nap. Terike végigpermetezte a kertet. Magam meg elkezdtem rendbe tenni a pince meg a fészker környékét. Kitettem az asztalokat, a székeket az orgonásban meg a rondellán, meg előcsalogattam a fészerből a nagy kerti asztalt. Már nekem minden nehéz! Szerencsére elvégeztem annak idején a rozsdáipari technikumot, melyen az egyik főtárgy ez volt: *Ne emeld, elmegy az a maga lábán!* A nagyasztal alkatelemei is tudták ezt, s lassan, de azért csak egybe álltak. Nagyon vártam Matyit, a Szemenkárt, aki majd rendbe teszi az egészet, mert igen siralmas állapotra jutott szegény.

Három órányit voltam kint a kertben, de a fáradtság, amit éreztem utána, akár 12 órához is illett volna. Aki az ilyesmitől meg akarja kímélni magát, annak jó, ha idejében meghal. De 86. évében már nem is panaszkodhat az embergyereke, mert hamar megkapja: *Adj hálát az Istennek, hogy ennyit is tudsz tenni! Még hogy elfárad... Hogy oda ne rohanjak!* De azért nem volt egészen eredménytelen a három óra, észre lehetett venni, hogy történt valami. Kezdtett rendszaga lenni az odakinti világnak. Már csak ott, ahol a papok táncolnak.

Délután próbáltam bütykölni a számítógépet, de eredménytelenül. Nem és nem sikerült a nyomtatót életre keltenem, Egy lapot kinyomtatott, hogy hatkor lesz nagycsütörtökön és nagypénteken az istentisztelet, s után visszaesett eredeti romlott állapotába, mint összüleink a ösbűn következtében Majd jön holnap ennek is a mestere, az informatikus.

Estére még szebbre csinálta Terike az aranyesőkkel a templomot, s nemcsak Erzsike jött el, hanem Gizike is egy lelkes kis unokával, aki szépen mondta a Miatyánkot, bár még csak most végzi az első osztályt. Prédikáltam megint Izajásról is, meg az evangélium alapján Judásról is. Mondtam ez utóbbiról egy jó szót: megbánta a bűnét. Főpapok, írástudók, vének ezt nem tették.

Vacsora után átmentünk a szomszédba. Témát is vittünk. Ezt: az ember, azaz hogy az asszony – terhes, állapotos, áldott állapotban van, jövője van(a csángóknál). Ennyi módját ejti nyelvünk azt kifejezni, hogy valaki gyermeket hordoz a méhében. A lóról és a számárról tudjuk, hogy vemhes, mikor csikaja van. És a többinél hogy mondjuk? Négyen törtük a fejünket. Alig jutottunk valamire. A tehén, amikor első ízben hord magában kisborjút – *előhasi*. Az Értelmező Szótár szerint ez nemcsak a tehénre érvényes: *első ízben vemhes anyaállat*. A következő terhességei esetén a tehén – *borjadzóba jár*. Ezt Erzsike mondta, de sem az Értelmező, sem a Tájszótárban nem találtam. Ennek érdemes volna utánanézni Balatoncsicsóban, Erzsike szülőfalujában,. Addig köröztünk a tehenek körül, amíg Karcsinak eszébe nem jutott egy nóta, amelyet katona korában szedett fel:

*Amíg ökör, tehén lesz a világon, / gazdász szeme nem akad meg a lányon,
mert egy kislány sem ér meg egy pörge szarvú, vörös-tarka, előhasú, húsz literes*

szimentáli tehenet.

Aztán nekem jutott eszembe, hogy a vemhes disznót a *hasas* szóval illetik. Ezt Erzsike is helyben hagyta. Az Értelmező Szótár viszont ismét tágít: *vemhes állat*.

Városmajor, 2004. április 8.

Aztán nagycsütörtökre virradtunk. A kertben bóklásztam, amikor megjött Inárcsról a *míves*, az én Jenő barátom. András volt a munkatársa, és még valaki: a 7 éves Szulcsán Bálint, aki jó három éve itt nyaralt nálam anyjával, kishúgával, s akivel két hónapja találkoztam is Inárcson az ifjúsági lelkigyakorlaton – édesanyjának segített a konyhán, meg játszott a húgával, de az én lelkigyakorlatos szövegeimet hallgatni, miért, miért nem, még nem jött be. Itt viszont Jenőnek teljes buzgalommal kezére dolgozott. Faraktárából kinéztek maguknak két pallót, s mentünk ki az utánfutós autóhoz, amely ott állt szemben a templom kapujával. Három elemből állt az utánfutóban fekvő oltár: egy aljból, a törzsből, s a nagyobb fedőlappból. Bementünk a templomba, összehajtogattuk a szőnyeget, s Jenő kimérte a két padsor középvonalában az alj pontos helyét, s fűrt ott egy lyukat. Aztán kis kézikocsijukra rakták az aljat, s a lépcsőkön a pallók segítségével szépen behúzták a szállítmányt a templomba. A lyukba bekerült egy fémcső. Be is betonozták A fémcsövet körülvette az alj. A fémcső persze magasba szaladt. Behozták az előbbi módon a törzset, fölémelték a fémcsőnek, majd leengedték a törzset az aljig. Ezután következett az ereklépőtlő. Azaz egy Napló-kötet, amelybe beleírtam, hogy ez az oltár Garajszki Jenő ajándéka. Odakerült még az oltárépítés napja, s az öt jelenlevő személy mindezeket tanúsító aláírása: Jenő, András, Bálint, Teri és a magam neve. Becsomagoltuk egy neylonban s behelyeztük a törzs erre alkalmas üregébe.

Majd behozták a fedőlapot, amely a közepén ki volt vágva, hogy a fémcsőn levő csavar meghúzásával szilárdra tegyék az egész oltár-építményt. Mikor ez is megvolt, becementezték középre a kivágás fölé a fedőlapp utolsó elemét is. Ezután még összecemementették a törzset is az aljjal, az aljat is a kőlappal, melyen állunk és járunk (kőpadlóval – ezt akartam elkerülni!). Majd eltakarították az oltáron az összes még eltakarítani valót. A templomban is, amit szemetet csináltunk, azt is. Végül imádkoztunk és énekeltünk egyet – egy kicsit próbáltam megszeretgetni vele azt a fiút, akitől kaptuk az oltárt. Végül mindent bezártunk – a délutáni harangozásig. Mivel nem sok hibázott a déli egy órából, asztalhoz ültünk. Az ünnepnek megfelelő nagy ebéddel: paprikás krumplic volt – uborkával. Olyan csúnya az, ha valaki pocakot ereszt. Én tudom. S Teri harcol ellene: három napos lelkigyakorlat után egy lyukkal beljebb lehet akasztani a nadrágszíjat. Ebéd után szaladtak haza. Volt, akit várt – a menyasszonya! Melyiküket is? Augusztusban esketem őket, ha megérem.

Városmajor, 2004. április 10.

Már két hete, hogy elmúlt nagycsütörtök, nagypéntek, s még mindig nem tudtam megírni az akkor Budaváriban történeteket. A húsvét vasárnapi prédikációt azonban már a nagyhét elején jóelőre megírtam, s így az szolgál most naplónak.

Húsvét vasárnap

Testvéreim! Liturgikus évünk legnagyobb ünnepének, húsvétvasárnapnak, szentmisét nyitó verse így hangzik: *Valóban feltámadt az Úr. Ővé a dicsőség és a hatalom örökre örökké.* A versnek első fele Péter apostol beszédéből való. Kornéliusz házanépének prédikálja, s alighanem évekkel később, a tengerparti Cezáreában. Valóban feltámadt, *aléthós aneszté!* – ahogy mondják ma is részint a görögök, részint az oroszok körében. Valóban, igazán, annak rendje és módja szerint feltámadt, foghatóan és tapinthatóan – ha a tanúk igazat beszélnek. S e tényt közölte a Tizenkettő azokkal, akik az Emmausz felé vezető úton találkoztak az eleven és velük kenyeret is törő Jézussal. A nyitóvers második fele pedig a Jelenések könyvének elejéről való: Jézusé a dicsőség és a hatalom. Miféle hatalma van

Jézusnak? Magát a kereszthalál elszenvedésének is kitevés, a mindenkit átölelni akaró szeretetnek a hatalma, amely arra kényszeríti az Atyát, hogy a feltámasztással igazolja – az idők végezetéig – ezt az önfeláldozó életet élő és élt gyermekét, Jézust. És miféle dicsősége van Jézusnak? Az egyetlen nem talmi dicsőség, amely képes legyőzni az időt. S az egyetlen dicsőség, amelyet nem jegyeznek semmiféle börcén, mert ennek a dicsőségnek csak az ember szépbe-igazba-jóba szőtt hite előtt van értéke, becsülete. *A talmi* – csekély értékű aranyutánc. Milyen az, ami nem talmi? Ami megérdemli az elismerést és ünneplést? Az elmúlt napok anyagából veszem a mustrát, és ünnepelem Jézust, aki megmosta tanítványainak lábát! Ünnepeljük azt, aki hüvelybe dugatta az élete védelmére kirántott kardot! Ünnepeljük őt, aki nem ebből a világból való ország csinálása miatt jött közénk. Ünnepeljük hősrünket, aki behalt ugyan vállalkozásába, de akit Isten e feltámasztással a magáénak igazolt.

Ennyit meg kellett tennie az Istennek! Meg kellett? Ki parancsolhat az Istennek? Gondolom – saját becsülete. S mennyit nem kellett megtennie? Ennél többet! Mi az? Hát csak annyi, hogy Jézus kezéből, lábából kiszedi Isten a szögeket. Ugyanebben a pillanatban be is gyógyítja a sebeket: az ostorcsapások, a töviskorona s a szegek okozta véres hús-cafatokat. S meg is tanítja, mintha madár volna, Jézust szállni, hogy megszegyenüljenek (pofára essenek) főpapok, írástudók és vének, akik a keresztről leszállásra bízatták Jézust. A főpapok, akik az elmondott bűvészműtatvány ellenében ígértek csatlakozásukat a Fiúhoz. Nem kellett csatlakozniok. Főpapok, írástudók, vének nem esnek pofára abban a világban, amelyet Isten megteremtett. Ellenkezőleg. Parancsolnak, többet birtokolnak, mint mások, s fegyvereikkel uralmat gyakorolnak mások felett. S akit felszegeznek egy fára, az ott marad. Akiknek máglyát gyújtanak, elégnék a máglyán. Az uraknak mindig lehetőségük van rá, hogy szabadságuk birtokában szinte üzembiztosan a Sátánt, a Mammont válasszák a maguk urának, istenének. Az Isten, *aki szabadon szeret*, nem teremt olyan emberi világot, hogy ne legyen módunk szabadon – nem szeretni is; hogy ne legyen módunk szabadon a Mammont választani is.

De becsületből annyit meg kellett tennie a Tizenkettő irányában, hogy 40 órával annak utána, hogy Jézus *lehajtá fejét, kiadá lelkét...* Mit? Hogy megjelenhetik, hol egyiknek, hol a másiknak, majd 40 napos póttanfolyamba is kezdhet nekik és velük. Ennyit ezek a fiatalok megérdemeltek. Ezek elhagyták apjukat-anyjukat, házukat-földjüket, vámjukat vagy csak halászbárkájukat s hálójukat. Nagycsütörtök este reményüket vesztve hazafelé futottak. A feltámadt Jézus annyit jelent számukra, hogy az ügy, amelynek odaadták magukat, nem veszett el. Ha Jézus nem támad fel, nagyon valószínűtlennek tetszik számomra, hogy a maguk erejében még egyszer összeálljon a tizenkét fős csapat. *Mi pedig azt hittük, hogy ő fogja megváltani Izraelt.* Hittük, s ma már nem hiszünk – mondták Jézusnak az emmausziak. Azt mondták csak, amit ott volt a lelke mélyén azoknak is, akik Galilea felé futottak.

A levél, amelyet Pál nevében írtak – félszázaddal Pál vértanúhalála után – a Kolossze városában élő keresztények számára, azt mondja nekünk, Jézusban hívő embereknek, hogy *Krisztussal együtt mi is feltámadtunk már. Továbbá azt, hogy mi meg is haltunk már, és hogy a mi életünk is el van rejtve – Krisztus életével együtt. Mégpedig az Istenben van elrejtve. De nem maradunk mindig elrejtve, mert Jézus egyszer majd újra megjelenik, s akkor megszűnik a mi rejtettségünk is, s mi is megjelenünk az Isten dicsőségében.* Megvallom, hogy én ezt nem értem, s ezért nem is igen tudom hinni. 1936 nyarán öltöztettek be tizünket piaristának. S mikor rajtunk volt már, 18 éves ifjú testünkön, a reverenda, elhasaltunk tízen az oltár előtt. Leterítették minket ott egy hatalmas fekte vászonnal. A vászon négy sarkára fekete kandelábereket állítottak, és meggyújtották rajtuk a sárga viaszgyertyákat. Tiszta halotti szertartás: meghalás, elrejtés. Az előző évfolyam tíz tizenkilencévese, immár fogadalmat tett novíciusai, terítették a vásznat, gyújtották a gyertyákat, majd rázendítettek. Mire? Hát erre a Kolossze városában élő keresztényeknek írt szövegre. Persze szigorúan latinul: *Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Nagyon meg voltunk hatódva? Én nem.

Szégyen ide, szégyen oda, de amikor a próbán a magiszterünk elmondta, hogy mit jelent ez az egész... hogy azt jelenti, hogy mi most magukat eltemetjük a világ számára, ezt gondoltam: Engem ne temessen senki...!

Hát nem kell Jézussal együtt eltemetődnünk? Hát nem támadtunk már is fel vele. Nincs az életünk vele együtt elrejtve Istenben? Én azt hiszem, hogy nem kell eltemetődnünk, hogy nem támadtunk fel, s hogy nem vagyunk elrejtettek. Hát akkor mi az, amit olvastunk? Ezt az egészet úgy hívják, hogy misztika. Mi akarna az lenni? A lélek titokzatos kapcsolata Istennel. Volt ilyen Jézus életében? Gondolkozom: én inkább csak nem titokzatos kapcsolatokra tudok gondolni. Beszélgetett az Atyával. Egész éjszakát is átbeszélgetett. Arról, hogy mit tegyen és mit ne tegyen. Úgy, ahogy mi is tesszük, amikor imádkozunk. Jézus legkülönb kapcsolata az Atyával az volt, hogy kitarzott a hűsége az Atyához egész a Golgotáig: a keresztfára szegeződésig. S annak, súlya, szögei egyáltalában nem voltak titokzatosak. Nem voltak olyanok, amiket csak gondolni lehet, s a tudaton kívüli valóságban semmi sem felel meg nekik. Szent Pál nagy mestere volt ennek a misztikának. Azokban a levelekben is, amelyeknek kétségtelenül ő a szerzője. Ilyen a Filippieknek írt levél. Ebben olvashatjuk: *Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem*. Mondta-e Jézus: Élek én, de nem én, hanem az Atya énbennem? Így éppen nem mondta. De beszélt arról, hogy amiként ő az Atyában él, úgy kell nekünk is Jézusban élni. S a búcsúimában meg erre bízott minket: Egyek legyetek, ahogy én és az Atya egy vagyunk. Ha majd egyszer a szőlőtő lesz a vasárnapi textus, alaposabban megnézzük ezt a jézusi misztikát.

S végül a mise harmadik szövegében Péter bemegy a sírboltba, látja a gyolcsot, a leplet ő is, és megérti, hogy nem elvitték Jézust valahová, ahogy Mária Magdolna gondolta, hanem valóság lett számukra, amit sohasem értettek az elmúlt esztendőök folyamán, amikor Jézus mondta nekik, hogy ezt meg azt csinálják az Emberfiával, *de harmadnapra feltámad*. Mi az, hogy feltámad? – kérdezték (Mk 9,10). Péter látta, amit látott a sírban, és hitt. Nem azt látta, amit hitt. Amit látunk, nem kell hinnünk. A hit alighanem megértése volt számára annak, hogy Jézusnak fel kellett támadnia a halálból. Számomra legalábbis mindig valaminek a megértése a hit. A hit első fele. Utána jön a nehezebbje, a második fele – a hűség: megcsinálni azt, ami következik abból, hogy valamit megértettem.

Számomra a hit nem bizalom az Istenben. A bizalom bennem Isten iránt eleve adva van. Több tonna mennyiségben. Jól lezsírozva a pincében. Nem kérdéses számomra. Számomra a hit nem kód és nem bizonytalanság, nem talán és tapogatózás. És nem az, hogy lehet úgy is, meg másképpen is. Amikor hiszek, mindig meg akarok érteni valamit. És mindig meg is akarok csinálni valamit. Így vagytok ezzel ti is?

2004 húsvétján mit értettek meg? Ez az egyik kérdés! S a másik: mi következik ebből a számotokra? Mit akartok ezzel a megértéssel csinálni? Ez a második. Adná az Isten, hogy meglátnók, mit kíván tőlünk. Adná az Isten, hogy lenne erőnk megcsinálni, amit vár tőlünk. Amen.

48. Napló

2004. április 12 - május 16.

Városmajor, 2004. április 12.

V. Feri megörökölte egy valaha-élt papbarátjának testvérét, Mária nénit, akit ápolt, gondozott, sétáltatott, családtaggá tett – úgy, ahogy meg van írva a nagykönyvben, melynek címe: Az irgalom. S ez a Mária-néni most pályáját befejezte, s Feri illő végtisztességet is akart adni neki, szólt tehát mostani pap-barátjának, hogy tegye már a dolgát, ha egyszer pappá lett. Azt is elárulta, hogy kik mindenkik lesznek ott a temetésen: milyen hitűek meg milyen nem-hitűek. Ennek megfelelően kellett alakítani a temetési beszédet. Imígyen sikerült az alakítás. Testvéreim! Mindannyiokat ismert és szeretett Mária nénije nincs már köztetek. Elment, meghalt – mondja a tényeket rögzítő beszéd. A mennyben van, betegségeknek kitett-volt testét Jézus már átalakította, és hasonlóná tette a maga már közel kétezer éve megdicsőült testéhez – mondja a hívő, a felolvasott szentpáti szövegrészen tájékozódó beszéd. A múlt hét végén Inárcson volt egy négy napos zárt lelkigyakorlatom. S ott Jenő testvérem beszámolt valakikről, akik számára a halottak szellem-kísértet formájában jelenléte olyan ténszerű és természetes volt, hogy látogatójuknak megmondták, hogy mely székekbe ne üljenek, mert azokban már ül Jézus meg Mária... a harmadik székbe üljenek. Ők látták Jézust meg Máriát. Én, sajnos még sohasem láttam őket. Nagy a különbség köztük meg magam között. Én hiszek az Istenben és az örök életben. Számomra nyilvánvaló, hogy van Isten, s hogy életem folytatódik odaát. De sem bizonyítani, sem cáfolni nem tudom Isten és az örök élet valóságát. Tudom, hogy van világmindenség, hogy nem magától jött létre, és Istennek hívom azt, aki létrehozta. Akarom, hogy létem folytatódjék; majd ha szívem megáll, akkor is. De bizonyítani semmit sem tudok, s cáfolni sem. Ugyanígy vannak ezzel hitetlen embertársaim is. Ők sem tudják bizonyítani, hogy nincs Isten és nincs életünk túl a halálon. Ők sem tudják cáfolni az én hitemet. Ezért aztán ezek a hitetlenek is csak olyan hívők, mint magam. Ők abban hisznek, hogy nincs Isten és örök élet, én meg abban, hogy van.

Ennyire gyengén vagyunk eleresztve? Az uránérc tudja, hogy sugároznia kell – erre és ezért uránérc. A muskátli tudja, hogy nőnie kell – ezért növény. A pulikutya meg tudja, hogy hajtania kell a birkát. Csak mi vagyunk ekkora bizonytalansággal kitéve-hajítva a létbe? A szellemi léttel, a gondolkodni tudással jár bizony ez a fajta bizonytalanság. De hogy mit kell csinálnunk, mire kell felhasználnunk az életet, e tekintetben nem vagyunk rosszabb helyzetben, mint érc, muskátli és pulikutya. Az evangéliumban hallottuk Jézus szavát: *Én vagyok az út, az igazság és az élet.* Az emberbe be van építve valami. Valami, aminek az erejében biztosan tudjuk, hogy mi a jó, és mi a rossz. Hogy merre kell mennünk, hogy mi az igaz, és hogy mi az élet. A különböző nyelvek ezt a valamit látásnak, együttlátásnak, tudásnak, együtt-tudásnak mondják. Mi, magyarok nem élünk tükörfordítással, hanem lelkiismeretnek nevezzük ezt a bennünk levő és bennünket eligazító valamit.

Azt mondhatjuk jámborul vagy álnokul, hogy *a hit kegyelme* nem adatott meg nekünk. De azt nem mondhatjuk, hogy ezt a belső, ezt a *lelki* ismeretet nem kaptuk meg. Nem mondhatjuk, mert ez együtt jár az emberi léttel. Ettől vagyunk emberek; többek mint uránérc, muskátli és pulikutya. Minden emberi kultúra ősi hite, hogy van odaáti elszámolás, s hogy e lelkiismeret alapján történik az elszámolás. Egyikünk sem várhatja halála óráját a bebiztosítottak teljes biztonságával? Vagy igen? Vár ott reánk Jézus, aki előrement, hogy helyet készítsen nekünk?

És kivel találkozunk ott? Egy nagyúrral, egy Úristennel, vagy egy minket gyermekeként és szeretettel váró Atyaistennel fogunk találkozni ott? Én ez utóbbiban hiszek. De ez nem tesz felelőtlené. Legalábbis lelkiismeretünk váltig mondja: Sohase légy felelőtlen! Azt mondtad még a vacsorán: *Senki sem jut az Atyához, csak énáltalam.* Hát akkor kérünk Téged Jézus testvérünkért, Mária néniért, hogy vezesd el őt az Atyához. – Csendben imádkozva vegyetek

végso búcsút Mária nénitől, aki oly hosszú éveken keresztül életetek része volt. Ajánljátok őt szeretetébe Istennek, akinek Mária néni is kedves gyermeke – most és mindörökké. Amen.

Városmajor, 2004. április 25.

Jó három hónapja szólt a Babér utcai templom plébánosa, Vigyázó Miklós, hogy mondhatnék náluk havonként egy-egy szentbeszédet – valahogy így mondta: – újszövetség-tárgyban. Kiderült, hogy nem biblikumot kíván tőlem, hanem hogy mutassak meg valami szépet lelkesítőt az egyház életében, tehát a Jézus utáni időben. Éppen ötvenöt esztendeje várok s vágyok az ilyen tárgyú egyházi fölkérésre. Most meg utasítsam vissza, arra hivatkozva, hogy kérem szépen, én már a 86. évemet taposom? Hát neem, nem lehet ezt tennem. Mért éltem úgy, hogy ötvenöt éven keresztül hiába vártam ilyesmire? Hát éppen volna, amit felhozzak mentségemre. De az semmit sem változtat a tényálláson, hogy alkalmam van most valami pozitívumot mondani. S nemcsak azt, hogy így meg úgy árultuk el a jézusi örökséget. Tehát nem ostorozni, hanem bemutatni valami szépet az Isten Országát valósítók életéből-világából. Nem könnyű, de havonként újra és újra megpróbálom. Az ehavi eredmény:

A jézusi szövetség nagy alakjai – IV.

Nem azért tudtak a jeruzsálemi keresztényekből valakik élet- és vagyonszövességet alakítani, mert olyan nagy szentek voltak, amilyenek nem voltak. A Tizenkettő sem ezen az okon csatlakozott Jézushoz, hanem csak megtetszett nekik, halászoknak, Jézus biztatása: *Ezután már nem halakat, hanem embereket fogtok.* Visszaemlékezem az 1936. év nyarára. Félttem elmenni piaristának, a celibátus elvállalása miatt félttem. Aztán tanácsot kértem magyartanáromtól, aki elmondta, hogy ő 1919-ben érettségizett, s úgy látta, hogy piaristaként tehetne legtöbb jót tízfélé vágott hazájáért-népéért, és – mint mondta nekem – fejest ugrott a dolgokba, s úgy ment el piaristának. Nyomában én is mertem fejest ugrani. Ilyenek a gyerekek. Szent voltam? Dehogyan is. Csak olyan megpróbáló fajta, aki fejest mer ugrani. Meg kell próbálni, ha egyszer egy hang – Jézusé, a Léleké, a lelkünké, akárkié s mié is – szólít: *Próbáld meg!* Aztán nem kell elszaladni. Aztán csak helyben kell maradni. Azután már csak hűségre van szükség és kitartásra. A többit már Isten eligazítja: ha kimondjuk az á-t, utána már reményünk lehet, hogy elmondjuk az egész ábécét.

A jézusi ábécében ott van, s igazán előkelő helyen van ott... Mi? Hát a Golgota. A jézusi szövetségben ott – a vér. Nem a másé, hanem a magunké: *Az én vérem van a pohárban, ez a szövetség vére* – halljuk minden szentmisében. Ha a jézusi szövetség története az egyház története, akkor ebben a történetben bőséggel megtaláljuk a Golgota folytatását, a vérontást. De sohasem a másikat. Mindig csak a magunk vérént ontjuk. Amikor már a másét ontjuk, akkor biztosan átmertünk a túloldalra. A túloldali vállalatba, melynek neve már nem az Isten, hanem a Sátán Ország. Az egyháztörténetben nevezhetjük ugyan a mások vérént kiontókat is szenteknek (Szent István, Szent László, hogy csak a magyarok közül említsek példát), de félrebeszélünk. Jézusnak nem lehetnek mások vérént ontó tanítványai. A mások vérént ontók csak egy egyháztörténetbe tartozhatnak. De a jézusi szövetség történetébe semmiképpen sem. S ha él bennünk a remény, hogy az egyháztörténetet egyszer a jézusi szövetség történetévé tudjuk alakítani, akkor a mások vérént ontókat az egyház történetéből előbb-utóbb, de inkább nagyon sürgősen, ki kell hagynunk. Átrakhatjuk őket esetleg a jó szándékú, de Jézust nem értő emberek osztályába.

Van nem jézusi ábécé is. Milyen a jézusi ábécé? Boldogok a szegények, mert övék a mennyek országa. Boldogok az osztozók, meg az egy dénárral beérők. Milyen a nem jézusi ábécé? Hát nem a jézusi szegényeké. Hanem a Jézust és övéit a Golgotára, golgotákra küldőké-hurcolóké. Azoké, akiket Jézus rendre egy lélegzetvétellel említett: *főpapok, írástudók, vének*; az ötlük írt ábécé. Az urak ábécéje. Az urak ábécéjében pedig az ütés, a botozás, a verekedés, a mások vérenek ontása ott található – minden mennyiségben. A

szegények nem verekednek? Verekednének ők is, ha tudnának. Ha volna pénzüik a hatékony verekedési eszközökhöz. De nincsen, vagy nincsen elég pénzüik, s ha mégis verekedni találnak, általában ráfáznak. Kicsi a dohányuk, csak a pipájuk nagy. Ők esznek sült Dózsa-húst 1514-ben, Temesvárott. Az ő zászlójuk törik le Nagymajtényban, 1711-ben. S kivégzik őket Aradon 1849-ben, akármit is üzent Kossuth Lajos. Kivégzik, mert cárokkal-császárokkal, Paskievics kétszázézeres hadseregével csóró magyarok meg nem mérkőzhetnek. Nem azért mondom ezt, mintha Dózsa, Rákóczi, Görgei ágyúí kedvesebbek volnának Jézusnak. Nem, nem hagyom összezavarni a magam tiszta jézusi kategóriáit. Jézusnak nem volt fegyvere, s fegyveresek nem vigyáztak biztonságára. Nincsen fegyver – Kossuthé sem – Jézus mellett, csak Jézus ellen. *Kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétkes abban. Ő nem az a véres Isten, az a véres Isten nincsen* – mondja a Babits Mihály verse, a *Zsoltár gyermek-hangra*.

Gyártok én is egy jézusi logiont. Olyat, amilyent Jézus nem mondott, de ha ma élne, mondhatna: **Boldogok a szegények, mert nincsen pénzüik fegyvert vásárolni. Jaj, a gazdagoknak, mert ők tudják megteremteni a világ legerősebb katonai szövetségének alapjait.** Bizony, bizony, ők, a gazdagok, ők teszik fegyvereikkel, kitüntetett mértékben is, lehetetlenné az Isten Országát. Osztályszemlélete van ennek a Jézusnak? Az a jó, aki szegény, az a rossz, aki gazdag? Semmiképpen sem. Elméletileg biztosan nincs osztályszemlélete. Mert dicséri nemcsak a két fillérjét is odaadó szegényasszonyt, hanem az adakozó fővámost, Zakeust is. De a tanítványait véletlenül szegényekből szedte össze, s a gazdag ifjúnak nem sikerült a tanítványok sorába bekerülnie. S a keresztre feszítés környezetében pedig megint *főpapok írástudók, vének* buzgólkodtak. A 72 tagú nagytanácsba véletlenül se került be szegény ember. Valahogy úgy, ahogy ma sem található ilyen a miniszterek meg az országgyűlési képviselők körében.

Püünkösöd után a Tizenkettő folytatja Jézustól tanult mesterségét: gyógyítják Jeruzsálemben a beteget. Kaifás meg a barátai – főpapok, írástudók és vének – azonban megdühödnek rájuk. Ugyan miért? Már az ingyenes gyógyítás is baj? Nem az a baj, hanem az, hogy Jézus nevében történik a gyógyítás, akiket ezek az urak nem is olyan régen likvidáltak. Ezért aztán a főpap teljes tekintélyével megpróbál rendet teremteni: *Szigorú paranccsal megparancsoltuk nektek, hogy ebben a névben ne tanítsatok, és mégis egész Jeruzsálem tele van azzal, amit tanítotok, s ránk akarjátok hárítani annak az embernek a vérért* (ApCsel 5,28). – **Ej ha, hát nem ti öltétek meg?** – kérdeznék bele halkan Kaifás szövegbe. De nem kell segítenem a belekérdezéssel, mert a halászból lett emberhalász nem szívбайos. Nem az, pedig Kaifás nem halász ám, hanem kitűnőség – excellenciás! – és főméltóság. Péter – a fiatal és halász – okítja az alighanem apja-korabeli embert. Tisztességgel megválaszol az akkori Izrael első emberének. Egy kérdéssel, olyan főpap számára valóval. Olyan kérdéssel, amire tudnia kell egy főpapnak a választ. *Istennek kell-e inkább engedelmeskednünk vagy embereknek?* Forrásunk szerint: főpapi *fogcsikorgatás* volt a válasz Péter kérdő mondatára. No nemcsak ennyi. Hozzá még az urak világának természetes reakciója: *azt tervezték, hogy megölik őket* (ApCsel 5,33).

Nem lett azonban újabb gyilkosság belőle, mert Gamáliel, a nagytekintélyű tanító Péterék mellé állt: *hagyjátok menni őket!* Kaifás hallgatott rá? Kicsit furcsa módon. Az urak módjára. Forrásunk szerint *megverették őket, s megparancsolták, hogy Jézus nevére hivatkozva ne beszéljenek...* (5,40). Az *akasztás ezúttal elmarad* – mondja Madách a Tragédiában. A figyelmeztetés pedig nem használ. Mert Péterék tudják a dolgukat: alamizsnálkodni, gyógyítani és hivatkozni Jézus nevére. Tudják, hogy Kaifásnak, az Istennel szemben engedetlenséget kívánó főpapnak engedelmeskedni – ez a bűn. Ez van Isten ellen – akármit is mond a főpap. Az akasztás ez alkalommal elmarad, de nem soká késik. Egy fővárost különböző rétegekhez tartozó emberek alkotnak. Jézus feltámadását követő években-évtizedekben Jeruzsálem még fővárosnak számított. Voltak benne a) öslakos zsidók,

voltak b) görög nyelvű pogányokból zsidó hitre megtért új zsidók, azaz vallást és nemzetet cserélt úgynevezett prozeliták, avagy hellének, és c) voltak a szülőföldről valamikor idegenbe vándorolt, s külföldről, mondjuk az egyiptomi Alexandriából később visszatelepedett zsidók. Mind a három csoport más és más, külön-külön zsinagógába járt. A helléneknek nevezett középső csoportnak köszönhetjük a hét választott szolgálattevőt (diakónust), akik segítettek a Tizenkettőnek – azok gondjaiban-bajaiban. E hétnek az elsője jól ismert, az István nevet viseli. Ő a próto-martír, aki elsőnek követte Jézust a maga vére ontásában. Alighanem jól végezte szolgálatát, s nemcsak az alamizsnát osztogatta, hanem az igét is. Ezt is jól csinálhatta, mert féltékenységet váltott ki. Ilyenek vagyunk mi emberek. Nemigen tudunk örülni mások sikerének. Inkább csak a magunkénak. Azt keressük, hol mondhatnánk a másoknak ellent. Nem nagy baj ez. A legjobb gondolataink akkor szoktak támadni, ha valaki nekünk ellentmond.

Akkoriban még az igaz keresztények igaz zsidók is voltak, hiszen Jézus is az volt, a zsidók közül választotta tanítványait is. István a hellének zsinagógájába járt. A neve is görög: a Stephanos – koszorút jelent. Hogyan, hogyan nem, a visszatelepedett zsidók csoportjából váltott ki féltékenységet: fellázították a népet, rárohanva elfogták őt és a nagytanács elé vitték, majd hamis tanúk azt vallották, hogy *a szenthely és a törvények ellen beszél*. A főpap kikérdezi őt. István kifogástalanul elmondja a zsidók történetét, s a beszéde végén Jézus történetére térhet, s kritikába megy át: *A próféták közül melyiket nem üldözték atyáitok?* – mondja ő a hellén, az új-zsidó a régi zsidóknak. Így érthető az atyáitok kitétele. Majd így folytatja: *Meg is ölték őket... Most pedig árulóivá és gyilkosaivá lettetek ti, akik angyalok közvetítésével kaptátok a törvényt, mégsem tartottátok meg.* Ez a szöveg elég volt arra, hogy rárohanjanak, hogy megkövezzék. Csak annyit tudott mondani: *Uram, ne ródd fel nekik ezt a bűnt* (7,60), s kiadta lelkét.

Hamarosan ez lesz a sorsa János apostol bátyjának, a Zebedeus fia Jakabnak. Őt fejezettel odébb olvassuk az Apostolok Cselekedeteiben: *Heródes király kegyetlenkedni kezdett a gyülekezet egyes tagjaival: Jakabot, János testvérét kivégeztette karddal. Amikor látta, hogy ez tetszik zsidóknak, azzal folytatta, hogy elfogatta Pétert is...* (ApCsel 12,1-3). Péter ugyan egy angyal közbelépésével most megszabadul, s Rómába kerül. Péter távozása után egy másik Jakab lesz a jeruzsálemi keresztények vezetője, akit II. Ananos főpap akaratából halálra köveznek 62-ben. Ki volt ez a Jakab? Talán Alfeus fia, egy a Tizenkettőből, talán Jézus másik unokatestvére, a kis termetű Jakab, akit egész Jeruzsálem megtisztel a legnagyobb elismerést kifejező névvel. Zsidó nyelven: *caddik* ő, ami magyarra fordítva azt jelenti, hogy igaz, az Isten akaratát teljesítő, istennektetsző férfiú. Ő az elnöke a jeruzsálemi zsinatnak, ő fogadja 58-ban Pált Jeruzsálemben. A hagyomány úgy tudja, hogy Jánost kivéve mind a tizenkettő vértanú halált halt. Csak nem Jeruzsálemben, hanem amerre a sorsuk meg apostoli szándékuk vitte őket. Ki Rómában, ki meg másutt. Ismeritek Péter legendáját. A Néró-féle üldözés idején, 64-ben Péter Rómában van, s menekül a Via Appián. Kifelé, el a városból S szembejön vele Jézus. Uram, hová? Megyek helyetted Péter újra keresztre feszíttetni magam. Nem kellett! Péter visszafordult a városba!

Véletlenül? Szükségképpen történnek így a dolgok? Nem ismerjük a tizenegy apostol kivégzésének történetét. Jézusét ismerjük, hisz négyen is leírták, ami történt. Véletlenül került Jézus a Golgotára, vagy szükségképpen? Nem lehetett volna elkerülni? Azt hiszem, hogy nem. Kinek van szüksége rá? Gyártanék én befejezésül egy tízparancsolatot. Aki megtartja, biztosan nem hal vértanú-halált.

*Ne feledd mélyen megemlenni a kalapodat azok előtt, akik hatalmon vannak!
Mielőtt véleményt nyilvánítasz, tudd meg, mit kell az adott tárgyról mondani!
Ne akard a legjobb szándékkal sem megváltoztatni a fennálló viszonyokat!
Igyekezzél lekötni magadat kenyérkereső munkával!
Ne spekulálj azon, hogy mi a léted értelme!*

*Kerüld a társaságát azoknak, akik jobbá akarják tenni az embert meg a világot!
Messze kerüld az ínségben levőket, a szegényeket!
Menj a cirkuszba nézni a gladiátorokat, vagy ülj a képernyőd előtt!
Igyekezzél a legerősebb katonai szövetség alkalmazottja lenni!
Véletlenül se maradj csendben és magadra, hogy megkérdezd Istent, mit akar!*

S ha netán a Golgotára akarnál kerülni, tedd az ellenkezőjét. Dehogy is akarok a Golgotára kerülni! Jézus sem akart. Nem vagyunk mazochisták. – Mindegy. Ha ezek ellenkezőjét teszed, ez esetben – ha akarod, ha nem – odakerülsz. Csináljunk egy másik Tízparancsolatot is! Olyan Golgotára-segítőt.

*Lelked csendjében kérdezd meg újból és újból az Istent: mire teremtett téged?
Semmi más ne számítsd, csak az, amit ilyenkor belülről hallasz.
Keresd azok társaságát, akik jobbá akarják tenni a világot, az embert, a sorsát.
A lehető legkevesebb időt igyekezzél tölteni kenyérkereséssel!
Legfontosabb választásod, hogy ki legyen a párod. Vele kétszer annyit érsz!
Szeresd nagyon a szakmádat, így könnyebb az élet. De a hivatásod a Jézusé.
Találd meg, hogy mivel kell építened ma és itt Isten Országát!
Várd meg, míg csatlakoznak hozzád, vagy te csatlakozzál ahhoz, aki megtalálta!
Ne vess a szemébe, aki azt mondja, hogy az ördögre hallgatsz, ha befelé figyelsz!
Úgy áldozzál, hogy azt eszed és iszod, aki nem akart, s mégis odakerült!*

Megvan a jézusi szövetség negyedik alakja, azaz hogy típusa. Örök típus: nem ágyban, párnák közt hal meg. Keresztre feszítik, megkövezik, lefejezik, s közben imádkozik kivégzőiért. Jézus-stílusú ember. Visszafoghatatlanul megy a maga útján. Kinek van szüksége erre az embertípusra? Azt hiszem, csak Istennek és embernek. Amen.

Háromszor mondtam el ezt a szöveget. Szombaton délután egy baráti körnek a szentmiséjén, kis asztalom körülvéve, a budai Városmajorban – először. Másodszor vasárnap délelőtt és kétszáz kilométerrel odébb, a Völgységben, Váradalján 65 bokorfiatalnak. Harmadjára százánál is többen este, a Babér utcában. Mindenütt kaptam hozzászólást és -imádkozást. De a szívem leginkább megdobogtatót egy fiattól kap-tam. Beszámolt apjának a Völgységben történekről, ott töltött három napjukról. S mikor az apja rákérdezett: akkor Gyurka bácsi felrakta az i-re a pontot? A válasz: *Nem, a koronát!* A napló-műfaj elviseli a dicsekedést. S a napló-olvasó?

Városmajor, 2004. április 26.

Miért fogyott el a magyar? Valamikor többen voltunk? Úgy gondolom, hogy a magyar faj államalkotó zsenialitása nem elég magyarázat arra, hogy jó száz esztendőn keresztül (1541-ig) állt a magyar nagyhatalom..., talán magyar nép is kellett hozzá! Voltunk valamennyien. Szekfü Gyula úgy gondolta, hogy a török hódoltság akkora vérveszteséget okozott a magyarnak, hogy ez a vérveszteség megírta népünk Trianon-sorsát. Jó hatvan éve – elhittem neki. Aztán félszázaddal később gondolkodni kezdtem erről. Így: a törökök másfél századig voltak nálunk, a románoknál-szerbeknél meg félezer éven keresztül. Azok még sem fogytak el. Terjeszkedtek. Rátelepedtek országunkra. Ez csak úgy volt lehetséges – gondoltam – hogy elfogytunk.

Miért fogyunk? Tényleg fogyunk? Igen. Mátyás királyunk idejében, ötszáz éve, még annyian voltunk, mint az angolok. Olaszok, spanyolok, németek, lengyelek betöltik ma is ötszáz év előtti hazájuk területét. Mi a középkor folyamán túlömlünk a Kárpátokon: a 16. században Moldva lakosainak egyharmada magyar... És siralmas képet mutatunk a 17. század végére. Van is magyar, meg nincs is. Herder alappal jósolja végkimúlásunkat. Nem vagyok kutató történész, csak a valóságot nyomozó-kutató gondolatokat tudok feltenni minden levéltári igazolás nélkül.

1. Sohase töltöttük meg a Kárpátmedencét. Nyugaton a németek mindig beelölték az országra. Hasonlóképpen a szlovének is (talán ezzel is érthető a Cillei család történelmi szerepe!). A Dráva alatti területen (Tótországban, Szerémségben) kimutatható-e népi jelenlétünk, vagy csak a báróké? Moldvának, Havas alföldnek vonzása volt a székelyre, de ennek ellenére Erdély nagyon gyéren lakott terület lehetett, s talán ezért kellett százszokkal elárasztani. A székelyeket kivéve – magyar nem mászott fel a Kárpátokra. Brassótól Vajdahunyadig lakatlanok a Kárpátok havasai meg a havas-aljak. Gyergyótól északra s keletre ugyanígy: a mai egész Kárpátalján – Ungvártól, Munkácsról, Nagyszőlőstől északra – nincs magyar település, pedig 60-90 kilométernyire van még oda az ezeréves határ. Az Ung vizétől nyugatra kezdődnek már – az alighanem őshonos – szlovák telepek. Felmászott-e valaha a magyar a hegyek tetejére? Még az ország közepén elterülő és nem is oly magas Mátra tetején is – mindhárom település szlovák eredetű. Húzzunk egy vonalat Nyitrától Ungvárig. Ungvártól Gyergyóig. E vonal fölött nincs magyar etnikum, csak magyar nemes urak.

2. A fentiek igazak lehetnek. De mért pusztult ki a magyar a vonal alatt is? Erdélyben, az Alföldön s Dunántúl? Igaz-e, hogy a 17. századvégi felszabadítás után ha van négy millió lakosa országunknak s ebből alig másfél millió a magyar? Igaz-e, hogy két századdal korábban, Mátyás idejében, is négy millió volt az országlakosok száma, de több mint három millió magyar volt belőle? Mért fogyott felére a magyar? Mért háromszorozódott meg az idegen, a jövevény etnikum? A vonal alatt is gyéren lakott volt az ország: Erdélyben is, az Alföldön is, a Maros alatt is, még a Dunántúlon is? A török utáni másfél millió magyar – rendre református volt. A magyar reformátusok száma a nagyvilágban ma sem éri el a három milliót (egykeztek? katolizáltak?). A katolikus magyarság névanyaga siralmas. Átlag magyar katolikusnak nyolc dédnagyszülőjéből hatnak nem magyar a neve (főleg svájból, tótból, délszlávból, zsidókból lettünk). Örülünk, hogy ennyien is vagyunk. A magyarnak képtelen volt az asszimiláló ereje. Csak ott nem asszimiláltunk, ahol nem voltunk jelen. Hát nagyon kevés helyen lehettünk jelen, nagyon kevesen voltunk. A magyarság faji képlete – egy tót származású rendtársam szerint: egy macskával megetetnek két kiló húst. Utána lemérik: a macska összesen másfél kiló. Többet asszimiláltunk, mint amennyin vagyunk(!?)

3. Még nincs magyarázat arra, hogy mért fogytunk el a 16-17. században. Mért pusztult el a magyarság pl. Buda körül, a Körös-ágakban (Sebes, Fekete, Fehér), a Marosközben, még Békésben is szinte nyomtalanul? Nem magyarázat, hogy idejöttek a románok s délszlávok. Azért nem, mert ők megmaradnak korábbi településhelyükön is, miközben előzönlék országunkat. Kitört volna a magyar jobbágyból a verekedő szkíta virtus? Elment végvári katonának, hajdúnak? (S azok nem szaporodnak?!) A reformáció volt az oka a sorvadásnak? A lemeztelenített liturgia elől az ortodoxiába menekültek? Honnan másunnan volnának a magyar görög katolikusok százezrei?

Egyik megoldást sem képviselem. Csak nagyon örülnék, ha kapnék valakitől valami választ kérdéseimre.

Városmajor, 2004. április 28.

Úgy kellene kezdeni a tanácskozást, hogy egy órán keresztül csak imádkoznánk. Rózsafüzért. Mondjuk a fájdalmasat, Aztán egy olyat, hogy mindannyian, amikor ránk kerül a sor, magunk mondunk be egy titkot. Méhednek gyümölcse Jézus, aki vigyázol ránk... aki nem engedsz rosszat mondani.... aki csak ölelni tudsz... aki nem tudsz rosszat feltételezni... Mindegy, hogy mit. Csak mossa át az imádság lelkünket. Mosson ki belőle minden értetlenséget, kivagyiságot. Hogy gyorsan meg tudjunk egyezni abban, ami előreviszi a Bokrot. Mi viszi előre a Bokrot? Ha szeretjük egymást. Mi kell ahhoz, hogy szeretni tudjuk egymást? Öszinteség. Megmondani, hogy hol tartunk. Mit gondolunk magunkról,

testvéreinkről, az egyházzal, melynek tagjai vagyunk. A társadalomról, amiben benne élünk, az Isten Országáról, amelyet mindig emlegetünk.

Bevallani, ha nem tudjuk, hogy merre van előre. Nem szégyen az. Veled is megtörtént: *Most megrendült az én lelkem, és mit is mondjak?* (Jn 12,27) Te sem tudtál a világon segíteni, akármennyire szerettél volna is! A nagy elszánások egy idő után már csak Nagypéntek felé tudják venni az irányt? Mért van ez? Te érted, hogy miért ez van? Jön a világ fejedelme? S ki tudna kitérni az útjából: Jön és mindenkinek térdet kell hajtania előtte.

Annyi jószándékú és tiszta emberrel ismerkedtem meg hosszú életem során. Most kitérünk egymás elől. Mért? Rájöttek-jöttünk arra, hogy nem úgy verik a cigányt. Arra, hogy a királylány – mese, János. Hogy az Isten Országáé odébb van. Ami fogható belőle, az a kereszt és a Nagypéntek. S még jó, ha nem vagyok azok közt, akik kiabálják, hogy feszítsd meg őt. Boldogok voltunk egy félszázadon keresztül, mert tudtuk, hogy merre van előre. Ma boldogtalankodunk, mert nem tudjuk, hogy merre van előre. Ilyenkor kapjuk Istenünktől a nagy lehetőséget. Nem arra, hogy tegyünk, hanem arra, hogy gondolkodjunk, beszéljünk, imádkozzunk. Lehet kitalálni azt is, hogy elég volt a már a sok okoskodásból, itt az ideje, hogy elkezdjünk jót tenni. Lehet jót tenni. Lehet olyasfajta jókat tenni, amiknek a lehetőségéről ifjúságomban nem is hallottam. Fogyatékosokról. Ott voltak velem együtt egy osztályban a Mester utca 46. szám alatti községi elemi iskolában, mert akkoriban még nem volt kiegészítő iskola Magyarországon. Lehet lovagoltani a hátrányos helyzetűeket, mert a lovaglásnak nagyon jó hatása van testre és lélekre. Lehet csinálni mindazt, amire kizárólag olyan társadalmakban van lehetőség, amelyek ötszörösét fogyasztják annak, ami másoknak jut.

S lehet elmenni a pusztába, hogy rájövünk arra, amire Jézus is rájött. Aki kivonult abból társadalomból, amelyben elhangzik az a pogány mondat, hogy ebből a fizetésből nem lehet kijönni. Lenin mondta, hogy vannak nem forradalmi időszakok, melyekben nem lehet akciózni. Akkor kell felhasználni az időt arra, hogy megtudakoljuk a Lélek által, hogy mit kell tenni. Hogyan kell? Én csak annyit tudok, hogy a Tizenkettő Jézus mennybemenetele után együtt volt az emeleti felsőteremben, és közösen, együttesen imádkoztak. S az imádság tizedik napján áradt ki rájuk a Szentlélek.

Városmajor, 2004. április 30.

Húsvét utáni vasárnapon mindig a hitetlen Tamásról szól a nóta. Az idén is, és arról, hogy kik is a boldogok. – *Holttá lettem, és íme élek örökkön örökké* – ezt hallja-látja János, testvérünk és társunk Jézussal a szenvedésben, aki beszámolt nekünk – a hagyomány szerint – Tamás hitetlenkedéséről. Látja és hallja Patmosz szigetére száműzve, és elragadtatásában hallja ezt ott – az Emberfiához hasonlótól. Hallja, hogy *Ne félj...holttá lettem, de élek örökkön-örökké én*. Aki hallja ezt, nemcsak a szenvedésben testvér és társ, hanem a királyságban és állhatatosságban is. S e két szó a jézusi szótár két szent szava. Mert a *basileia* (az Isten királysága) a szegényeké, a jézusi boldogoké. Mert a *hüpomoné* (az állhatatosság) pedig azoké, akik a jó földbe hullnak, és ott gyümölcsöt teremnek – állhatatosságukkal. De ez csak a bemutatkozás. Van még a parancs is: *Amit látsz, írd be egy könyvbe!* Küldd is el. Ide meg ide. Adyliget éppen nincs megemlítve, de azért eljutott ide is. Oka? Mert olyan valaki küldi, aki megjárta a poklot, de él. Mégpedig örökkön örökké. Honnan tudjuk? Hát le van írva! Igen? De a papiros türelmes, akármilyen ráírható. A szentbeszéd végére, azt hiszem, el tudom mondani, hogy én honnan tudom, hogy Jézus él meg üzenhet nekünk..., s üzenhet most is.

A múlt vasárnapi evangéliumban hallottuk, hogy János bement a sírboltba, ott körülnézett, majd látott és hitt. A mai evangéliumban pedig Jézus ajkáról hallottuk: *Mivel láttál engem, Tamás, hittél*. Van három mondatom. Első: **azt hiszem, amit látok**. Hogy ezt mondhasam, ezért járok iskolába is. Általánosba, középfokúba, felsőfokúba, poszt-

graduálisba is. Ezért kérdezi a gyerek a szüleit. Tudni akarunk – mindannyian. Ilyennek teremtett minket az Isten. Többet mondok: az állat nem hisz semmit, az állatnak ösztönei vannak, amelyek biztosan eligazítják, hogy életben tudjon maradni. A Grimm-mesében a kecskegidák tudják jól, hogy nem engedhetik be a farkast. Vörösmartynak is van egy verse: *A sors és a magyar ember* című. Ez utóbbi megembereli magát, s ezt mondja a nőnemű latin *sors* szóval jelölt személynek: *Asszonyszeszélyre többé, Hazám nem bízhatom: Mi tenni hátra van még, Magamra vállalom*. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy csak elhiggyük azt, amit tudnunk kellene. A szakmánkat meg kell tanulnunk. Aki nem tanulja meg, az pancser, fuser, rossz szakember – az embernek is rossz. Van olyan is, amit nem kell látnom, nem kell tudnom? Persze! Azt, ami nem a szakmám. Azt annak kell megtanulnia, akinek a szakmája. *Hagyj már nekem békét! Menj a papomhoz! Annak mondd!* A Gyűjtő Fogházban hangzott el. Sztálin halála, Rákosi bukása után, amikor fellazultak a börtönviszonyok, s járhattunk egymás zárkáiba. Egy katolikus pap is meglátogatott – nem én – ennek során egy református atyafit, és beszélt neki az ökumenizmus szépségeiről, s hogy valójában semmi lényeges különbség a katolikus és református vallás között nem akad, s mondta tovább a többit. A református atyafi hősiesen hallgatta a katolikus papot, de csak egy fél óráig, aztán kitört: **Mi azt hisszük, amit ti nekünk mondotok.** Mondd, amit akarsz mondani – a papomnak! A pap meg rendre azt mondja, amit 12 féléven keresztül tanult a teológián. Mit? Felvázolom: Tétel: az Isten ilyen meg ilyen – az egyházi előterjesztés alapján megfogalmazva. Tagadják a tételt az ateisták, a panteisták, a protestánsok, a mohamedánok, stb., stb. Bizonyítás az Írás alapján, a szenthagyományból az egyházatyák és ma már az egyházanyák tanításaiból is, s végül úgy, ahogy – az ész alapján is. S mire a 12 féléven keresztül sikerült rendre mindenből lekollorkválnom, akkorra már biztosan tudom, hogy téved az egész világ, kizárólag az én felekezetemnek van igaza. Ilyen felekezet pedig van biztosan legalább hatezer, s mindegyikére jut átlagban egy millió hívő. S ez az, ami a jámbor református atyafit nem érdekelte a Gyűjtő fogházban. Mi? Hát ez a papi szakma. A vízvezeték-szerelés sem érdekel, csak telefonálok a szakembernek, hogy jöjjön ki, ha valami baj van. A papot is arra tartjuk, hogy öntse meg a bubát, tartson a gyerekünknek hittant, aztán ha felnő, majd kibérmálkozik, s visszamegy a papjához tíz esztendő múltán, ha házasodni akarna, s még több idő múltán, ha valakijét el akarja temetni. Azért pap, hogy azt higgye, amiből él. De én laikus vagyok, nem vagyok szakember. Hogy döntsem el azt, hogy a hatezer teológiából melyiknek van igaza? Minden vallás térképet akar rajzolni a túlvilágról. Rajzol is. Se igazolni, se cáfolni nem tudja, és én sem tudom. Akár laikus vagyok, akár teológus. De felmondom a saját egyházam hitvallását, mert valahova tartoznom kell. Mért kell? Mert mióta a világ – világ, az ember vasárnap templomba jár. Amelyik nép nem jár, annak meg vannak számlálva az órái. Kipusztítja magát. Hogyan? Úgy, hogy csak élettársa, meg barátja s barátnője lesz, de gyereke nem. S gyerek nélkül nem marad fenn a világ. Mi is az első mondat? Azt hiszem, amit látok. Mi is a második? Azt hiszem, amit a papom mond.

S van még egy harmadik is. Nagyon rendes dolog, hogy ha valaki látja a nagycsütörtöki és nagypénteki dolgokat, akkor nem hisz a húsvétvasárnapi szóbeszédnek. Nagyon rendes dolog, mert az ember csak a saját szemének hisz; az ember azt hiszi, amit lát – az első megállapításunk szerint. Egészen másképp látom majd a világot, ha látom a kezén a szegek helyét, s odatehetem a kezemet az oldalsebébe. Majd ha látom, majd ha odatehetem a kezemet, akkor majd hiszek. Így gondolja rendjén levőnek a dolgot Tamás. És így gondolja rendjén levőnek a dolgot maga Jézus is. No meg János, aki helyszíni tudósítást ad a dolgokról késő vénségében, úgy 80 és 90 között, s emlékezete ezt a jelenetet örökíti meg. Ez a jelenet Jánosnak saját anyaga. A tudósítás azzal fejeződik be, hogy akkor is hinni kell, ha nem látunk, s akkor vagyunk boldogok, ha látás-tapasztalás, kezünkkel szeghelyet és oldalsebet kitapogatás nélkül is hiszünk. Mit? Azt, amit a papom mond? Bármit? Mire gondolt Jézus? Az ötszáz különböző keresztény felekezet ötszáz különböző hitvallását kell elhinnem, mert az

ötszáz különböző keresztény felekezet mindegyikének van szentírása, s benne a mai evangéliumi szakasz, és van papja, aki ezt a mai szakaszt természetesen arra használja fel, hogy higgyünk, és hogy higgyük azt, amit ő mond. Erre gondolt Jézus? És erre gondolt a szöveget megfogalmazó-megszerkesztő szerző?

Jaj de nehéz azt mondani erre, hogy ide figyeljete, mert én tudom, hogy mire gondoltak. Ehelyett csak azt merem mondani, hogy elmondanám, hogy én mire gondolok, hogy ők mire gondoltak akkor, amikor mondták, amikor fogalmazták, amit hallottunk. *Elmondanám ezt neked. Ha nem unnád* – kezdem azokkal a szavakkal, amelyekkel Kosztolányi kezdte egyik utolsó s tán legnagyobb versét, a *Hajnali részegséget*. Elmondanám, hogy a szerző s a szerkesztő nem feltétlenül arra gondolt, amiről az előzőkben beszéltek. Nem feltétlenül arra, hogy Tamás vagy más elhiszi-e barátai szavára a húsvéti híradást. Nem feltétlenül. Miért? Mert hát a jézusi három esztendő tanításnak mintha nem az volna a summája, hogy gyerekek, ha elhiszitek, hogy én én vagyok... ha elhiszitek, hogy én vagyok a Szentháromság második személye, akkor ezzel minden probléma megoldódik. Ha tapasztaljátok, hogy én meghaltam nagypénteken, s ha tapasztaljátok vagy hiszitek, hogy az Atya húsvétvasárnap hajnalára begyógyította a sebeimet, az élet leheletét belém fújta, akkor minden rendben van. Úgy fáj, hogy ki kell mondanom: semmi sincsen rendbe vele! Fehérváron második éve szenved-sorvad, lement már 30 kilóra a tőlem tíz évvel fiatalabb Feri testvérem, s valaki, aki nagyon szerette és szereti őt, kérdezi tőlem, hogy hogyan teheti ezt Ferivel a Jóisten. És csak annyit tudtam Magdinak mondani, hogy az az Isten, akit én elképzelek, akit én megszerkesztettem magamnak, az képtelen arra, hogy egy végeredményben mégis csak nagyon derék és istenszerető papot vagy nem papot szenvedtessen. Mert én nem vagyok Jóisten, de én akarattal még soha sem szenvedtettem senkit, s ha valaki azt mondja, hogy szenvedtetek valakit, megkérem, hogy mondja meg: mit csináljak ahhoz, hogy ezt tovább ne csináljam. Semmi sincsen megoldva ebben a világban attól, hogy én elhiszem azt, amit az emberiség hatezer vallásában a papok hinnivalónak megtanultak 12 félszázadon keresztül a maguk teológiai főiskoláján. Valami egészen mást kellett, hogy gondoljon Jézus és János, amikor azt mondták, írták, hogy boldogok azok, akik látva vagy nem látva – de hisznek. Múlt vasárnap már elmondtam nektek, hogy számomra a hit nem bizalom. Én nem tudom megsérteni az Istent azzal, hogy bizalmatlan volnék irányában. (Éppen ezért legyőzöm a bizalmatlanságomat iránta, és inkább bízom Benne!) Ki vagyok én, a teremtmény, hogy bizalmatlan lehessen azzal az Istennel szemben, aki létbe szólított engem? S én mélyen meg vagyok győződve, hogy minden lehetségest optimálisan-maximálisan belém rakott, amire egy teremtető Istennek lehetősége van, amikor teremt, amikor létrehoz egy teremtményt. Amikor nagyon szenvedtem, s még inkább amikor nagyon megviselt valakinek a szenvedése, akkor azt imádkoztam, hogy *Uram, vedd már magadhoz, hogy ne szenvedjen!* S aztán nem hallgattál meg, meggyógyítottad őt, s élt még húsz évet: felnevelte gyermekeit, meglátta még unokáit, s csak azután hívtad őt haza magadhoz. *Érted történnék mindennek* – énekelte Babits Mihály. Nekem a hit valaminek a tudását jelenti, amire rátehetem az életemet. Minek a tudását? Annak a tudását, hogy van megoldás, s hogy ez a megoldás rajtunk fordul: (*entos hűmón*). *Mert az Isten Országáa rajtatok fordul* – olvasom Lukács 17,21-ben. S ez egyúttal felelet a kérdésünkre is. Én azt hiszem, én azt tudom, hogy az Isten Országáa a megoldás. S ez a megoldás akkor megoldás, ha kezünkbe vesszük a dolgot. Mert Isten nem veheti a kezébe, mert ő a kezünkbe adta, s azért adta a kezünkben, mert ő az Isten Országáért nem tehet semmi többet, minthogy létbe szólított bennünket, embereket, akik megcsinálhatjuk az Isten Országát, ha akarjuk.

Mert a halált igenis ki lehet bírni, mert amikor akkora a fájdalom, hogy már nem bírnám tovább, akkor elájulok, vagy kérhetek valamit a nővértől, ami csillapítja a fájdalmat. Az életet pedig olyan széppé tehetjük, amilyen széppé hajlandók vagyunk tenni. Csak éppen búcsút kell mondanunk a Sátánnak, a Mammonnak, az önzésnek. Csak le kell szoknunk a parancsolásról,

az engedelmeskedtetésről, a kényszerítésről, ezekről az urakra jellemző ronda és utálatos dolgokról. Csak rá kell szoknunk az egészen másra. Arra, hogy egymást szolgálva-szeretve mossuk egymás lábát. Csak búcsút kell mondanunk a kiváltságnak. Annak, hogy mindent meg akarunk adni gyermekeinknek, hogy a fizetésünkéből nem tudunk kijönni, amikor az emberiség 80%-ának kevesebb a fizetése, mint a miénk. Csak tudomásul kell venni, hogy az egy dénár nem azt jelenti, hogy Isten az örökélet kegyelmét kivétel nélkül minden embernek biztosítja, mert Jézus nem volt olyan idióta – mint a teológusok gondolják őt –, hogy egyáltalában szóba állt volna egy olyan Isten gondolatával, aki csak a zsidónak, vagy csak a magyarnak tartja fenn az üdvösséget... Mert van neki választott népe, s ezért megengedheti magának azt, amit egy anya soha sem enged meg magának, hogy jobban szeresse egyik gyermekét, mint a másikat. Csak szóba kell állni azzal a gondolattal, hogy amit Isten és Marx Károly egyaránt akart, azt kényszer, Gulag, AVO, kommunista és nem kommunista Párt soha meg nem csinálja, de igen is megcsinálja az az emberiség vagy emberi csoport, testvéri közösség, amelyik látva, vagy nem látva, de **hisz**. Hisz, mert boldog. S boldog, mert hisz. Csak tudomásul kell venni, hogy a NATO nem tud megoldani semmit. Csak tudomásul kell venni, hogy 2001. szept. 11-e óta hadszíntér az egész világ. S nincsen nagyobb és bűnösebb és istentelenebb és jézustalanabb szöveg, mint az, amit ma mond minden államfő és egyházfő, amikor lejjátolnak ezek az urak egymással. Mit mondanak? Azt, hogy mindent meg kell tenni a terrorizmus ellen. A terrorizmus okait kell megszüntetni, s ezeknek az uraknak kell megszüntetniük. Az uraknak, akik az engedelmeskedtetők, többet birtokolni akarók, s a világ legerősebb katonai potenciáljában reménykedők.

Azt mondtam van három mondatom: 1/azt hiszem, amit látok... 2/ azt hisszük, amit ti, papok mondotok nekünk... ez volt az első s a második. Mi a harmadik? 3/**Boldog, aki hisz. Kinek? A benne megszólaló Istennek. Mit? Azt, hogy van megoldás. Mi az? Az Isten országa. És megcsinálod, ha akarod, mert rajtad fordul. A hűségeden fordul, amely a hit folytatása.** S azt is mondtam az elején, hogy a beszéd végére el tudom majd mondani, hogy Jézus mért üzenhet nekünk is. Azért, **mert Jézus él bennem és benned, ha tudjuk, hogy feltétlenül szót kell értenünk egymással.** Amen.

Városmajor, 2004. május 2.

Bizony, bizony mondom nektek: aki nem az ajtón megy be a juhok aklába, hanem máshol hatol be, az tolvaj és rabló; de aki az ajtón megy be, az pásztor a juhoknak... Én vagyok a jó pásztor. A jó pásztor életét adja a juhokért. A béres nem igazi pásztor, neki a juhok nem sajátjai. Amikor látja a farkast jönni, elhagyja a juhokat, és elfut, a farkas pedig elragadja és szétszéleszti őket; a béres elfut, mert csak béres, és nem törődik a juhokkal... Az én juhaim hallgatnak a hangomra, és ismerem őket, ők pedig követnek engem. Én örök életet adok nekik, és nem vesznek el soha, mert senki sem ragadhatja ki őket az én kezemből. Az én Atyám, aki nekem adja őket, mindennél nagyobb, és senki sem ragadhatja ki őket az Atya kezéből. Én és az Atya egy vagyunk.

Testvéreim. A három liturgikus év ezen a húsvét utáni 4. vasárnapon végigmegy János evangéliumának 10. fejezetén, amely a jó pásztorról szól. A mai evangéliumi szakasz csak a most felolvastam szövegnek a vége; onnantól, hogy az én juhaim hallgatnak a hangomra... Adva van mindjárt két kérdés: A juhaim vagyunk-e? Hallgatunk-e a hangjára? Ugyanakkor a misenaptárban még ez is olvasható: *Ma van a papi hivatások vasárnapja. Buzdítani kell a híveket, hogy imáikkal, erkölcsi és anyagi segítségükkel támogassák a hivatások ügyét.* Ha szétnézünk a vallások világban, keresztény és nem keresztény területen egyaránt, mindenütt azonos képlettel találkozunk. Találunk települési egységeként egy szentély-gondozással megbízott személyt, egy papot. A papnak van főnöke is, akinek az útmutatásai mellett buzdítja a pap a híveket. Ezek a hívek pedig rendre a szülői nevelés eredményeként lettek a területileg illetékes pap hívei. Egyetlen vallásban sem kell buzdítani ezeket a híveket,

hogy támogassák a *hivatások ügyét*. Nem, mert minden vallásban annyi a jelentkező a papi pályára, hogy Dunát lehet rekeszteni velük. Csak a miénkben van paphiány. Ennek oka mindenki előtt világos: Nem elég a teológiai főiskolát elvégezni, hanem le kell még mondani a házasságkötésről is. Nem volt ebből baj 1945-ig, amíg a pap a falu első gazdája lehetett, de amióta ilyen jellegű anyagi kárpótlás sincs, nagyon megritkultak a papnak jelentkezők. Fél századdal korábban hazánkban a katolikus papok száma hétezernél is több volt, ma pedig alig haladja meg a számunk az ezret. Ennek megfelelő a teljesítményünk is: mert nem mindegy, hogy ezer vagy tízezer hívő-jelölt esik egy papra.

Hogy is volt ez Jézusnál? Másképpen. Egészen másképp. Ő nem volt pap, s nem voltak hívei. Tanítónak mondta magát, akinek tanítványai vannak. S arra tanította ezeket a tanítványokat, hogy tegyék tanítványokká az emberiség egészét. Azt szeretném, ha világosan fel tudnám rajzolni előttetek a két koncepció, az általános vallási koncepció és a jézusi koncepció közti különbséget. Példa segítsen nekem ebben! Vannak, akiknek tanult szakmájuk, hogy vízvezeték-szerelők. Ők példázzák a papokat! S vannak, akik nem vízvezeték-szerelők, csak van a lakásukban vízvezeték, amely akármikor meghibásodhatik. Mivel nem értenek a vízvezeték-szereléshez, ezért vízvezetékük meghibásodásakor felcsengetnek egy vízvezeték-szerelőt, hogy az segítsen s javítsa meg a vezetéküket. Ez utóbbiak, a nem vízvezeték-szerelők példázzák a buzdítandó kedves híveket! Így van ez kivétel nélkül minden vallásban, a római katolikusban is.

Jézus tanításának elég sok furcsa vonása van. A tartalmiakat nem sorolom fel, eleget hallottátok már. Csak annyit tudatosítsunk, hogy Országot kell csinálnunk, Isten Országát, s ennek folyományaként Isten viselkedéséhez illő viselkedést kell kihozni magunkból, pl. verekedni, háborúzni sem szabad. Csakhogy ebben a papok-hívek ügyben nem tartalmi vonásról van szó, hanem szervezeti, strukturális vonásról, ami egyébként – mint majd még látjuk – természetes következménye a tartalmiaknak. Az Isten Országát nem olyan, mint a vízvezeték-szerelés. Az Isten Országát csinálás nem szakma. Az Isten Országához értenie kell minden embernek, ezért kapják a tanítványok Jézustól a feladatot, hogy tegyenek minden embert tanítvánnyá. Mindegy, hogy vízvezeték-szerelő, kőműves, tanár, orvos vagy éppen informatikusok vagyunk. Mit számít az, hogy mi a foglalkozásod? Jézus tanítványává lehetsz, akármilyen is a foglalkozásod, s ennek következtében neked is lehetnek és lesznek tanítványaid. Hát ez egy zseniális koncepció. Nincsenek anyagi és személyi költségek. Templom sem kell hozzá. A barátainkkal hetenként összejössz, s megvitatjátok Isten üzeneteit, amelyek a hét folyamán érkeztek hozzátok: lelketek mélyéről vagy az újságokból vagy akárhonnan. Megvitatjátok Jézus ígéje alapján ezeket az üzeneteket, s befejezésképpen megtöritek a kenyeret, a nekünk mondott jézusi szó alapján. *Ezt tegyétek majd ti, hogy emlékezzetek rám: ezt cselekedjétek az én emlékezetemre!* Ebben a koncepcióban nem tízezer emberre esik egy felelős lelkipásztor. Nem is ezerre. Nem is százra. Csak tizenkettőre. Tizenkettővel már lehet becsületesen foglalkozni. Hatékonyan. Félmilliárd kisközösségben a hat és fél milliárd emberrel, az egész emberiséggel. Semmi sem kell hozzá. Csak egy közösségvezető, aki megtanít téged tizenkét társaddal együtt arra, amire őt is megtanította a maga közösségvezetője. S ha megtanultad te is a jézusi tanítást, már keresheted te is a magad tizenkettőjét, akiknek majd te tanítod. Zseniális koncepció! Itt aztán meg lehet tanulni a jézusi Isten Országát összes tartalmi vonásait: a szelídséget, az osztozást, a békességteremtést, az egy dénárt, meg a többi. Itt aztán lehet ismerni egymást.

Nem dicsérem tovább a koncepciót, mert az elmúlt kétezer esztendő történelmi tapasztalata alapján kimondhatjuk, hogy ez a zseniális jézusi struktúra tökéletes csődöt mondott. A kereszténység Pünkösöd után történelemileg szinte pillatokon belül áttért a hagyományos képletre, arra a képletre, amely halálra ítélte Jézust, s a Golgotára vitte. Melyik képletre? Arra a képletre, hogy a papok buzdítják a kedves híveket. Erre, amit most is csinálunk: amikor egy pap buzdítja a kedves híveket.

Ki a hibás benne, hogy így történt? Három a lehetőség: Jézus, a papok, no meg a kedves hívek. Jézus belehalt ennek a koncepciónak az elmondásába – őt nem tudom hibáztatni. Ami pedig a papokat és a kedves híveket illeti, azokat sem.. Én 43-ig voltam kedves hívő, s 43-ban lettem pap, de eszem ágában sem jutott Jézust meg tanítványosdit játszani, mert hittani és főiskolai teológiai tanulmányaim alapján úgy képzeltem, hogy papok és hívek a legjézusibbat csinálják, amikor jó papok és jó hívek. A legjobbat, mert annak idején Galileában, amikor tanította a Tizenkettőt, Jézus volt a főpap, s a tanítványok voltak a papok meg a főpapok elődei. Ahogy tanultuk.

Így nagyon jól megvoltam a minden vallásra jellemző papok és hívők képletben. Egészen 45 februárjáig, amíg nem találkoztam a zágrábi egyetemi lelkésszel, aki elmondta nekem, hogy kisközösséget kell ám csinálni, ha azt akarjuk, hogy az egyház el ne pusztuljon a Vörös Hadsereg idelátogatásának következtében. Hát ezen már ne múljon: nekifogtunk, és csináltuk. Én tanítottam a nagydiákokat, az egyetemistákat, azok pedig szinte azonnal megszervezték társaikból, valamivel fiatalabbakból a maguk kisközösségét. Olyan kiválóan ment az egész – nulla forint, nulla fillér anyagi támogatással, milliárdos államsegélyek nélkül, hogy pár év múlva az egész vezető gárdát elvitte az ÁVO, s nekem még azt is megígérték, hogy életem fogytáig eltartanak.

Nem tartották meg, amit ígértek. Már 61-re kilöktek a börtönből, s némi zökkenővel, de tovább csináltuk a kisközösséget. Olyannyira, hogy 35 évi kisközösségi tapasztalat birtokában, 1980 karácsonyára írtam is egy szamizdat könyvet: *Egyházrend* címen, amelyben leírtam ezt a jézusi struktúrát, amelyben csak tanító és tanítvány, van s kivétel nélkül mindenkit meghív az Isten, hogy tanítóvá legyen. S mit ad Isten, azaz hogy a Párt?! Kitalálja, hogy a kisközösség már nem is a szocializmus ellensége, hanem Jézus egyházának az ellensége. A többit nem mondom el, mert 1997-ben, 15 esztendő után – az összes tizenöt éven keresztül történtek ellenére – mégis rehabilitációs misét mondhatok a piaristák dunaparti kápolnájában, ami tanúsítja, hogy nem feltétlenül ellensége Jézus egyházának az, aki elmondja, hogy Jézus bizony kisközösségbe gyűjtötte a Tizenkettőt. S erre is vonatkozik szava, hogy *Példát adtam nektek*. Példát arra, hogy ti is azt tegyétek, amit tőlem láttatok. Most már csak az a kérdés, hogy mit csináljak? Imáitokkal, erkölcsi és anyagi segítségetekkel támogassátok a hivatások ügyét, vagy pedig akinek még nincsen, sürgősen keressen magának egy kisközösséget, s akinek van már, amelyikben tanítják őt, sürgősen igyekezzék összekeresni a maga Tizenkettőjét, hogy azokat tanítsa? Avagy lakjék jól a kecske, s maradjon meg a káposzta is? Azaz menjenek a fiatalok papoknak, hogy aztán papokként izgassanak, miként én most, a papok és a kedves hívek struktúra ellen, s a kisközösségi egyházrend mellett?

Mire az ember megvénül, megtanul kérdéseket fogalmazni. De azért tudok én állítani is. Mit? Hát azt, hogy Jézus a jó pásztor, s hogy a jó pásztor életét adja..., s hogy amiért az ember az életét adja, azt nyugodtan tanácsolhatja. Mert...? Mert Isten adott értelmet azoknak is, akik hallják a jó tanácsokat. Meg még szívet is. S e kettő – az ész és a szív – birtokában el tudja dönteni, hogy mit csináljon, meg mit ne csináljon.

Városmajor, 2004. május 9.

A szinoptikusoknál Jézus csak annyit mond nekünk, hogy nagyon szeressük egymást. Hol mondja? Így éppen sehol. De azt mondja, hogy úgy szeressük egymást, ahogy saját magunkat. Magunkat pedig köztudomásúlag nagyon szeretjük. Még olyankor is, amikor azt mondjuk, hogy utáljuk magunkat. Ilyenkor pillanatnyi zavar támad önbecsülésünkkel, de igyekszünk a hibát gyorsan kijavítani, hogy helyre álljon a normális állapot. Az, hogy szeretjük nagyon magunkat. Tisztában volt ezzel Jézus is. Tanítása szerint Istent teljes szívünkkel, teljes lelkünkkel, teljes elménkkel, s teljes erőnkkel kell szeretnünk. Ha Isten az, akit szeretnünk kell, akkor vastagon fog Jézus ceruzája, meglódul stilisztikai vénája. Mire hozzánk ér, már

vékonyan ír a ceruza, alig lüktet a véna. Nincs stilsztika, halmozás, főnevek (szív, lélek, értelem, erő) keresése. Elég egyetlen szó is: úgy szeressük egymást, ahogy magunkat. A szinoptikusok Jézusának a ceruzája a mi esetünkben ott fog vastagon, ahol azt mondja el, hogy kik mindenkik tartoznak belé azokba másokba, akiket szeretnünk kell. Hogy is hangzik ez a Hegyibeszédben? *Ha csak azokat szeretitek, akik titeket szeretnek, mi lenne a jutalmatok... Ha csak a barátaitokat köszöntitek, mi különöset tesztek? Nem így tesznek a gojok is? Én pedig azt mondom nektek, hogy szeressétek az ellenségeiteket, imádkozzatok üldözőitekért, hogy gyermekei legyetek mennyei Atyátnak, aki fölkel a napját...* s a többi (Mt 5,45-48). Itt nem kell lírázni Jézusnak, hogy ne csak a szívetekkel, hanem lélekkel, elmével, erővel is szeretnünk kell. Nem kell, mert orra vág, hogy az ellenséget is! A Isten messzi van, s nem kér kenyeret. Istent könnyebben kifizetjük, vele könnyebben megalkudunk. De ha az ellenség is felebarát, ha ő is az a másik, akit szeretni kell, akkor nincs ott helye se lírának, se stilsztikának. Ott elég a *hogyan szeressük őt?* kérdésre a két szavas válasz: **ahogy magunkat.** Nincs kitérés előle. Ha nem vállalom, be kell vallanom magamnak, hogy nem vagyok Jézus tanítványa. Csak egyháztag, kereszttel és katonai esküvel, mint közel kétezer esztendőn keresztül annyiszor és annyiszor... elfogadva a történeti realitást, hogy tartunk ellenséget. Ezt tennénk, ha volna logika meg becsület abban, ahogy a keresztények nézik magukat. János azonban belebújik Jézus bőrébe. Volt ideje gondolkodni a három éven keresztül hallott tanításról. Mikor írásba fog, hatvan-hetven esztendeje már, hogy elhangzottak Galileában a tó partján, vagy Júdeában a Jordán folyó mentén Jézus mondatai. Emlékezik, és az emlékezés kihoz a tanítványból olyan fogalmazásokat, amelyeket Jézus, ha nem mondott is, mondhatott volna. Azért, mert szervesen következnek a Jánostól leírt szavak abból a szemléletből, amely a szeretetnek és Jézusnak a szemlélete. Ennek eredménye, hogy megtudjuk: volt Jézusnak egy pontosítása. Mi az? **A tanítványoknak úgy kell szeretniök egymást, ahogyan Jézus szerette őket.** Egynek látszik, de két pontosítás is van benne. Az egyik: nem úgy kell szeretniök egymást, mint magukat, hanem úgy, ahogy Jézus szerette őket. A másik pedig az, hogy kire is irányuljon a szeretetünk.

Előbb végezzünk a másodikkal. Amikor Jézus ezt a kijelentést tette az utolsó vacsorán, akkor szavait az ott levő Tizenkettőnek mondta. Ne érintsük most azt a kérdést, hogy ez a Tizenkettő élet és vagyonközösségben élt vele! Én azt hiszem, hogy talán akkor is mondta volna nekik, ha lazább közösségben élt volna velük. Olyan Bokor-féle két vagy négy hetenként összejáró közösségben. Akkor is. Sokkal kényelmesebb volna nekünk, ha azt a megoldást választanám, hogy Jézus mondott szavai csak az élet- és vagyonközösségben élőkre vonatkoznak, ránk nem. Az összejáró közösségekben élők számára elegendő, ha úgy szeretjük egymást, mint saját magunkat. Javaslok egy középmezsgét. Adva van két külön közösség. Mindegyiknek van neve. Az egyiknek az a nevük, hogy sárgák. A másiknak az a nevük, hogy kékek. Én tagja vagyok a sárgák közösségének, s köteles vagyok a sárgákat úgy szeretni, ahogy Jézus szerette a maga tanítványait. Te tagja vagy a kékek közösségének, s köteles vagy a kékeket úgy szeretni, ahogy Jézus szerette a maga tanítványait. Azért beszélek középmezsgéről, mert ezzel szemben nekem, mint sárgának elég a kékeket úgy szeretnem, mint saját magamat. Neked mint kékeknek, elég a sárgákat úgy szeretned, mint saját magadat. Nem kell tehát Jézus szavának mintájára a hat és fél milliárdot szeretnünk. Elég, ha a magunk tizenkét sárgáját-kékjét szeretjük úgy, ahogy Jézus szeretett minket. A többi szerethetjük csak annyira, mint magunkat.

Gondolom, hogy ezzel nagy megkönnyebbülést szereztem nektek. Így hát rátérhetünk a lényegi kérdésre: Hogyan szerette Jézus a maga Tizenkettőjét. Délelőtt nagy vita folyt erről – imádságban – a bokorportán. Volt, aki azt képviselte, hogy Jézus feloldotta tanítványai szorongását. Mások azt gondolták, hogy nem hozott létre érzelmileg túlfűtött közösséget. Inkább követelményeket állított eléjük, volt aki csodálta a tizenkettőt, hogy nem szaladtak

széjjel: csoda, hogy megmaradtak Jézus mellett, más meg azt képviselte, hogy Jézus elfogadta őket olyanoknak, amilyenek voltak.

Magam utaltam arra, hogy nem volt könnyű bejutni a közösségbe. A jelentkező írástudót azzal riasztja el, hogy a rókáknak odúi vannak, de az Emberfiának nincs hová lehajtani a fejét. A gazdag ifjút meg azzal, hogy adja el mindenét. De akiket meghívott, azokhoz ragaszkodott. Júdásnak sem tette ki szűrét, hagyta, hogy felvegye a harminc ezüstöt és hogy csókjával árulja el őt. Életfeltételeket teremtett számukra. Saját vallomásuk szerint nem volt hiányuk semmiben. Igaz, hogy nem lelkizett velük. Tanítót játszott és nem gurut. Meg akarta nekik magyarázni, hogy miben áll az Isten országa. Ha nem az Isten gondolatait gondolták, hanem az emberek gondolatát, letolta őket. Ahogyan Pétert: Távozz tőlem, Sátán! Ahogyan a Tizenkettőt, amikor azon vitatkoznak az úton maguk között, hogy ki a nagyobb közöttük. Nálunk nem a világ rendje a rend, hanem az a nagyobb, aki szolgál. Péterrel hüvelyébe dugatja a kardot. Elrémiti mind a tizenkettőt azzal, amit a gazdagok üdvözlési lehetőségéről mond, Amikor végre a kenyérszaporítás után az ötezer férfi megindul feléjük, s itt az óra, hogy királyok és miniszterek lehetünk, akkor Jézus lefújva reményüket, kényszeríti hajóba szállni őket. Amikor mennybemenetel előtt előhozakodnak a nagy és fontos kérdéssel, hogy mikor is állítja Jézus helyre Izrael számára a királyságot, megmondja nekik, hogy foglalkozzanak ettől okosabb kérdéssel.

Mért is tartottak ki? Mért is nem hagyták őt faképnél? Ember így még nem szólott – mondták a letartóztatásra kiküldöttek is megbízóiknak, a farizeusoknak. Faszcinálta, elbűvölte őket Jézus. Elkapta őket az a láz, ami Jézusban égett, s ami a végén el is pusztította őt. Nem arra volt szükségük, hogy Jézus lelkizzen velük. Akartak Jézus nyomában valami szépet és nagyot tenni, Erről a szépről s nagyról szólt a nóta. S megéreztek életük e nagy lehetőségét. Azt, hogy ezt nem szabad kihagyni. Bele is haltak mindannyian. Mint pillék a lámpafénybe. Ez volt az a szeretet, amivel Jézus szerette őket? Azt hiszem, hogy igen. Talán elsődlegesen nem is az, hogy nagyobb szeretete senkinek nincs, mint aki életét adja barátaiért. Olykor anyák is életük árán hozzák életre méhükből gyermeküket. A szinoptikusok is ismerték ezt. Ha valaki hozzám jön, s nem gyűlöli apját és anyját, feleségét, gyermekeit, testvéreit, nővéreit, nem lehet az én tanítványom. Aki nem hordozza keresztyét, nem lehet a tanítványom. S nem beszéltek új parancsról. Bár az áldozat mindig több, mint a magunk szeretése. Vannak történelmi pillanatok. Amikor Sen-Tszung, a sárkánytrón ura előtt Vang-An-Si felvázolja: *Megcsináljuk, mit még senki sem mert és akart. Az Isten országát a földön...* És Sen-Tszung ezt válaszolja: *Vang-An-Si, én neked hiszek.* Vagy ami ismerősebb: *Ötszáz bizony dalolva ment Lángsírba welszi bárd: De egy se tudta mondani, Hogy: éljen Eduárd.* Elkapta őket a gépszíj? Igen. Meghatotta őket a jézusi ígéret, remény, kilátás, hogy *arról fogja megtudni mindenki, hogy tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást.* Régi vagy új parancs alapján: Azt hiszem az egyetlen Szeretet-Isten egyetlen szeretete alapján, amelynek mélysége, újsága, régisége kimeríthetetlen. Amen.

Városmajor, 2004. május 11.

Irakban is csak úgy szól az evangélium, mint máshol. Hogyan? Hát úgy, hogy *Péter, dugd a hüvelyébe a kardod!* Hát úgy, hogy *Tartsd oda a másik arcodat!* Hát úgy, hogy *Szeressétek ellenségeiteket!* Ugyan már, miért? Hát csak azért, hogy gyermekei lehessetek Atyátoknak, aki *felhossa napját gonoszokra és jókra... mert ő jószágos a hálátlanok és a gonoszok iránt...* Isten csak egy van, s az ilyen! Nem olvassuk az evangéliumban senki emberről: *...félj, mert nem ok nélkül viseli a kardot, és Isten szolgálja ő, aki Isten haragját hajtja végre azon, aki a rosszat teszi.* Mászt olvasunk a kardforgatókról: *A ti atyátok az ördög... Embergylkos volt kezdettől fogva...* Jézusnak nincsenek embergylkosai, katonái. Ha lettek volna, *harcoltak volna érte, hogy ne szolgáltassák őt ki a zsidóknak.* Nem lehet Jézus szolgálatában egyik unokatestvérünket négyfelé vágatni, a másikat megvakítani s forró ólmot önteni a fülébe.

Ezért énekelte a rockopera Istvánnal, a királlyal: *mennyit ér az ember, ha készül véres győzelemre...* Teljes a meg hasonlítás a győzelemre készülőkben: *Veled Uram, de Nélküled!* Nem tudjuk, hogy még hány ezer esztendő kell várnia Istennek arra, hogy lenyeljük Jézus békáját: *Az én országom nem ebből a világból való!* Hányat, míg eldöntjük: mit akarunk? Hősi éneket a honfoglalásról – József könyve s a Zalán futása szerint, avagy mindenünket odaadni, hogy kincsünk legyen a mennyekben? Ez a kettő nem keverhető össze. A honfoglalások során **venni** akarunk, amikor meg Jézus országát akarjuk építeni, akkor **adni** akarunk: a kap-zsi meg az ad-zsi nem felcserélhetők! Olyan világos a jézusi szó: *Boldogok vagytok ti, szegények, mert tiétek az Isten Országá, és jaj nektek, gazdagok...* Meg akarunk gazdagodni. Én is, te is, ő is. Csak együtt gazdagodhatunk meg. Ha ezt nem vállaljuk, ha én többet akarok birtokolni, mint amennyi neked jut; ha te többet akarsz birtokolni, mint amennyi nekem jut..., akkor elő a parittyával, a nyíllal, a karddal, az ágyúval, a rakétával, a biológiai fegyverekkel, meg a hidrogén bombával. Minden honfoglalást az Istennel csináltatunk. Mózes, az Edda dalok, meg a himnuszunk is: **Őseinket felhozád Kárpát szent bércére...** Azt hiszem, a 20. század első felének legkülönb Krisztus-értője hazánkban Babits Mihály. Ő írja: *Nem a kenyér a minden, sem a fajták állati tülekvése, ami most van: krisztustalan próféták, mondjatek már legalább annyit, hogy nem ez a Krisztus.* S hogy az óvodások is értsék: Isten **nem az a véres Isten! Az a véres Isten nincsen. Kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétkes abban.**

Mindez Irakban is igaz. És Irak előtt és Irak idején és Irak után is mindig megteszünk mindent annak az érdekében, hogy elhitessük magunkkal, hogy az egykor, a most és a majd – rendre kivétel, s ropogniok kell a fegyvereknek! Minek? Istenért, hazáért, emberiségért, humanizmusért, értékekért, kultúráért... Akik olvassák ezt az újságokban, talán elhiszik. A lap tulajdonosok már ritkán. Harsányi Kálmán írja 1916-ban A Balkánt jártuk című versében: Hisszük, hogy van rabolni s ölni jog, S hogy becsülettel vagyunk banditák. És boldogan ment az én nemzedékem is a század közepén visszaszerezni az elrabolt hazát, és csak Sinka énekelte doni kétszázezer halottunkról: Ők mondjanak éljent, ne én! S most megint tudják valakik, hogy mekkora okok okolják, hogy ott legyenek a Tigris és Eufrátesz közén – amerikaiak és európaiak, németek és magyarok, akármekkora is a veszteséglista az egyik meg a másik oldalon.

És így lesz ez, ha majd hazakényszerülnek a rendcsinálók? Akkor is, az idők végezetéig is, amíg csak a patkányok át nem veszik megőrzésre – globalizálódott glóbusunkat? A történelem ismétlődik? A történelem nem kiszámítható? De mintha történt volna valami 2001 szeptember 11-én. Előtte volt – hadszíntér meg nem-hadszíntér. Azóta ez a különbség megszűnt: hadszíntérre lett az egész világ; nincs bombabiztos hely. Nincs, mert valakik az életüket áldozzák azért, hogy a bomba akárhol robbanhasson. A Bokor levelet írt a rákövetkező napokban Bushnak is, a terroristáknak is: hallgassanak a lelkiismeretük szavára: üljenek asztalhoz. Hogy miénk lehessen a Föld. A szelídeké. (Az új ember kért tőlem egy cikket Irak tárgyában; ezt küldtem be.)

Városmajor, 2004. május 10.

Testvéreim! Öt évvel ezelőtt – emberi, keresztényi hitünk szerint – Isten magához szólította két gyermekét, Péter barátom szüleit, Eugéniát és Lászlót. Most, öt év után, Péter szentmisével akart megemlékezni erről az évfordulóról. Ezért vagyunk most itt. Szentmisénk indító verse: **Adj nekik örök nyugalmat, és áraszd el őket mennyei fényességgel!** Kezdjük el a szentmisét az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében! Amen. Az Atya, akit úgy képzel el a szentmisénket indító vers, hogy ő majd örök nyugalmat ad nekünk, s körülvesz bennünket a maga mennyei fényességével... A Fiú, aki földön jártában azt mondta el nekünk, hogy semmi más dolgunk ne legyen e földi életben, minthogy teljesítsük mennyei Atyánk akaratát... S a Szentlélek, aki belülről, a szívünk közepéből arra tanít minket, hogy akkor

teljesítjük az Atya akaratát, ha szeretetünkkel kész vagyunk minden embert átölelni, aki utunkba kerül és hagyja magát ölelni... Ez az értünk élő Szentháromságos egy Isten legyen testvéreim most mindnyájatokkal.

Most pedig egy percre csendesedjünk el, s kérdezzük meg magunktól, halljuk-e szívünk közepéből Isten szent lelkének hangját, amely azt súgja nekünk, hogy szeressük minden embertársunkat. Kik is azok, akiket nem akarnánk szeretni? – Gyónom...

Testvéreim! Az elmúlt vasárnap evangéliumi szakaszában Jézus azt mondja az utolsó vacsorán, hogy új parancsot ad a Tizenkettőnek. Az új parancs ez: úgy szeressék a tanítványok egymást, ahogyan Jézus szereti őket. Mi volt a régi parancs? Hát csak az, hogy a tanítványok szeressék egymást úgy, ahogy sajátmagukat szeretik, ahogy kell minden embert, a felebarátaikat nekik is szeretniök. Tegnap délelőtt a Bokorportán nagy imádságos vita támadt arról, hogy hogyan is szerette Jézus az övéit.

A most hallott evangéliumi szakaszban pedig Jézus arról beszél, hogy miként szeressék a tanítványok őt. Hát úgy, hogy megtartják Jézus parancsait. Ennek ellenében pedig, parancsai megtartása fejében ő, Jézus, kijelenti magát, megmutatja magát a tanítványainak. Úgy látszik, hogy ettől van tele a tanítványok hócipője. A Tizenkettő egyike, Jézus názáreti unokaöccse, Júdás, hangot is ad ennek: Ne nekünk mutasd meg már magadat, mi már ismerünk téged. Haladjunk már előre, jussunk már valamire! A világnak mutasd meg már magadat! Legyen már végre valami abból, amiért beálltunk tanítványnak hozzád!

Jézus pedig erre csak fújja tovább a magáét: *Ha valaki szeret engem, megtartja, amit tanítok neki. Az ilyet szereti az Atya. El is megyünk hozzá. Szállást is készítség magunknak nála.* Nem hallotta Jézus, amit az unokaöccse mondott neki? De hallotta jól, és azt is tudja, hogy meglesz, hamarosan is meglesz, amit a kedves rokon akar. Csak pár óra van hátra, s jön a másik Júdás, hogy csókjával elárulja őt. Már kötözik is a kezét, már vágják is pofon, már korbácsolják is, már tüskebozótot is nyomnak a fejébe, már pingálhat Munkácsy Ecce homo-t! Azért pingálhat, mert megmutatja magát a világnak! Kovács Gábor *Keresztút* című szonett-koszorúja jut hirtelen az eszembe: *Itt a gerenda, cipeld, görnyedj mélyre alatta, menj, leigázva terelt Pásztor: a csorda szavadra, látod-e, visszafelelt, vad fogait kimutatta. Vad fogait kimutatta, rád nevetett a vihar, hold-hamu fekszel alatta, mint ki aludni akar. Fekszel a földön, a gyatra hajcsár hangja rivall, húsodat összeszabatja ostora szíjaival.*

Hogyan is szerette Jézus a Tizenkettőt? Nem azok módján, akiknek szíjaik vannak. Úgy nevelte őket, hogy átadott nekik egy tanítást. Egy tanítást? Igen. Azt ad, az, aki tanítónak jött. Amerre a szíjak csapkodnak, arra ne járj! Amerre a világ legerősebb katonai szövetségét fabrikálják, arra se járj! Ahol a határokat szabják, meg törlik, arra se járj! Ne gondold, hogy a világ képes valami másra, mint a többet birtokolni akarásra, mint a dirigálásra, s mint a keményen odaütésre, az öldöklésre, a gyilkolásra és a tömeggyilkolásra Irakban, vagy Izraelben, vagy Nigériában!

Kedves Júdás *de Názáret*, ezért nem akarja Jézus a világnak megmutatni magát. S ha most Péter barátom szándékából összegyűlhettünk, hogy megemlékezzünk Eugéniáról és Lászlóról, használjuk fel ez alkalmat arra, hogy elmélyítsük magunkba azt a látást, amely Péter szüleinek az örök világosság fényénél már olyan nyilvánvaló. Egyetlen értelmes dologra használhatjuk életünket. S ez az egyetlen értelmes dolog a jézusi ige megtanulása, megértése, továbbadása, s életünknek hozzáigazítása ehhez az ígéhez, amennyire csak tudjuk, amennyire csak futja tőlünk. Ez az új parancs! Ezt kell tovább adni. Csak így tudják a tanítványok Jézust úgy szeretni, ahogy kell. A világ lehet és hallgatózhat, ha akar. S ha nem akar, megy tovább a maga sátáni útjain.

Befejezésül elmondom még a Kovács Gábor *Keresztútjának* 15. szonettjét, melyet a 14 stáció első soraiból rakott össze: *Szörnyű kalandra ragadva jöttél égi nomád Vad fogait kimutatta, így fogadott a világ. Tudtad elásni miatta szíved örök tavaszát Menni kegyetlen*

utadra égő földeken át. Hordani kés sebeinket, állani föld csupaszon; sírva-nevetve tekintlek. Álmaidat álmodozom – tűzzivatarba behintett lepkevirág-tavaszon.

Városmajor, 2004. május 16.

Ujjongó szóval hirdessétek, hogy mindenki hallja, hirdessétek mindenütt a földön: megváltja az Úr az ő népét, allelúja – mondja a Húsvét utáni 6. vasárnapon szentmisénk kezdő versében Izaiás. Testvéreim, hát itt vagyunk! Filóztunk sokat. Arról, hogy hogyan és mitől és miért a csuklás? Meg arról, hogy hogyan engedhet meg Isten ennyi szenvedést? És éppen Feri bácsinál? Aztán belefáradtunk a kérdésbe, és nem vártunk már válaszokat kérdéseinkre. Csak imádkoztunk és reménykedtünk. Aztán kezdtünk már nem is reménykedve imádkozni érte. És végül is ez meghallgatásra talált... mert – ahogy az imént hallottuk – megváltja, magához váltja-szólítja tegnap, ma és az idők végeztéig Ferencet és nem Ferencet, s mindannyiunkat egyszer az Úr, ha az ő népébe tartozunk! Most pedig milyen misét fogunk mondani testvérünkért? Engesztelőt, hálaadót, bűnbánatit, dicsőítőt? Olyat, amilyen kinek-kinek a szívében él, de mindenképpen emlékezőt. Jézusra is, Ferenc testvérünkre is emlékezőt, mert mind a kettejükről elmondhatjuk... Mit? Azt, hogy szerettek és szeretnek minket. És mi is szeretni akarjuk őket. Ma és holnap és mindörökre! Kezdjük is el ezt az emlékező szentmisénket az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Az Atya, aki mióta ember él a földön, gondoskodik, hogy a szívünkön keresztül mindig meghalljuk, hogy mit kíván tőlünk..., a Fiú, aki kétezer esztendővel ezelőtt világosan elmagyarázta, hogy Atyja Országát – a maga és a mi Országunkat – akar csinálni velünk, lányaival és fiaival, minden gyermekével..., és a Szentlélek, akinek áradását várja és kéri szívünk, hogy egymás kezét fogva valósággá tegyük a Szentháromság örök vágyát: a szeretet Országában együtt lenni teremtményeivel..., ez az Atya, Fiú és Szentlélek legyen mindnyájatokkal. Testvéreim, kérdezzük meg magunktól, hogy mit akarunk csinálni életünkkel: Isten Országát? Vizsgáljuk meg lelkiismeretünket, s bánjuk meg bűneinket!

Evangelium Szent János könyvéből: *Az az én parancsom, hogy úgy szeressétek egymást, ahogyan én szerettelek titeket. Nincs senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja barátaiért. Aki szeret engem, megtartja tanításomat. Atyám is szeretni fogja őt, hozzá megyünk és lakóhelyet veszünk nála. A tanítás, amelyet hallottatok, nem az enyém, hanem az Atyáé, aki küldött engem.* – Ezek az evangélium igéi.

Testvéreim! Ha jól értem Jézus szavát, akkor a tanítványoknak úgy kell szeretniök egymást, ahogyan a tanítójuk szerette őket. Akik itt vannak, majd mindannyian tanítványai voltak az én Feri testvéremnek, Feri bácsinak, Dombi atyának. Hogyan kell szeretnie egy tanítónak, erről Jézus egy kicsit meredeken szólt: Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint aki életét adja barátaiért. S tudvalevően nemcsak szólt erről, hanem így is élt, minek következtében a nagytanács főpapjai, írástudói s vénei ruhát szagattak, s ki is mondták rá az ítéletet: *Káromkodott. Méltó a halálra!* S ítéletük következtében életét is adhatta tizenkét tanítványáért.

Mit tett? Mivel szolgálta meg az ítéletet? Szinte semmit sem tett, hiszen csak tanítónak jött. De amit tanított, az halálba parancsolta őt. Mit tanított? Elmondta, amit rábízott az Atya, a Mennyei Országának törvényeit-parancsait. Elmondta, hogyan kell viselkednünk ahhoz, hogy lányai és fiai legyünk Atyánknak s mennyei országának. Elmondta, hogy másképpen kell élnünk, mint a világ lányainak, fiainak. Ki ne tudná, hogy három a törvény!?

1. Az Ország gyermekei ne nagyok legyenek, hanem kicsinyek. Az országon-kívüliek uralkodhatnak, hatalmaskodhatnak, engedelmeskedtethetnek. De Jézus másra adott példát. Nem az asztalnál ült, hanem felszolgált. Az utolsó vacsorán eléjük is térdelt, és megmosta lábukat. Nála ez volt a rend. S ez is marad. Odafent is. Ott is ezt teszi.

2. Az Ország gyermekei nem lehetnek gazdagok; szegényeknek kell lenniök, mert jaj a gazdagoknak, s a tévének könnyebb átbújni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni az

Országba. Nem akarhatnak többet birtokolni, mint embertársaik, elégnek kell lennie számukra az egy dénárnak. Mert nem akarják a Mammont imádni, hanem Jézust akarják követni, akinek nem volt fejét hová lehajtani.

3. Az Ország gyermekei nem verekednek, hanem hüvelyébe dugják kardjukat, odatartják másik arcukat is, mert szeretik ellenségeiket is, s bizony el kell viselniök minden üldözést, amit úgy húznak magukra – minden rendű és rangú hatalmasok felől – mint a villámhárító a villámot. Nem tehetnek mást, nem vehetnek részt a hatalomban. Miért? Mert akik részt vesznek abban: a nagyok, gazdagok és erőszakosok felrobbantanák az Isten megteremtette szép világot is, és csak a szelídek fogják örökölni a földet.

E három követelményhez járul a negyedik: 12 fős kisközösségekbe gyűjtik az emberiséget, amelyekben gyakorolják e három törvényt. Hogy kicsik, szegények és szelídek legyenek. Nem sok ilyen közösséget kell létrehozniok. Összesen csak hatszáz millió kell belőle. Ebbe tízesével-tizenkettesével elfér az a hat-hét milliárd ember, aki a földön él. Azért kell ennyi, hogy mindannyian megtanuljuk azt a három magatartást, amire Jézus tanított minket, s amiért a Golgotára küldték őt.

Hát ezzel és így szerette Jézus a tanítványokat. S a legnagyobb örvendezés hangján jelenthetem azoknak, akik nem tudnák, hogy mióta én 35 évvel ezelőtt megismertem Ferit, azóta ő egyfolytában csak ezt csinálta, ezt a négyet. Ez volt életének egyetlen ügye. *Egy ügyű* ember volt, amiként a Mestere, akivel elmondhatatlanul bensőséges kapcsolatban élt... Hát eddig jutottam pénteken délben a fehérvári temetőben, ahol öt percre szólt a mandátumom. Itt azonban nem mérik olyan szűken az időt, s így megpróbálok mondani valami mondhatót erről a *mondhatatlanul* bensőséges kapcsolatáról.

1. Múlt vasárnap a bokrportai misén találkozom Jozsóval, aki közben már boldog s ifjú nagypapa lett, és elmondja, hogy tíz évvel ezelőtt egy lelkigyakorlaton mit mondott neki Dombi Ferenc. Ezt: *Ketten ismerjük igazán a KIO-t... A másik: a Gyurka.*

2. '68 tavaszán kezdte olvasni, 36 évvel ezelőtt, Halásztelekre kihelyezett tököli káplánként. Egy kocsmából alakították ki a templomot, melyben még nem volt szembemiséző oltár. Egy hétköznapon Dominus vobiscumra kifordul a nép felé, és nép nincs egy szál sem a templomban, és elsírja magát, s elkezd hangos szóval veszekedni az Istennel, hogy ő akkor minek ment el papnak...

3. Szabolcsból Halásztelekre költözött menyecske megy hozzá, hogy keresztelje meg gyermekét. Testvérünk a legnagyobb szeretettel magyarázza, hogy milyen nagy dolog ám az a keresztség, s ő ezt el akarja mondani majd a kedves anyukának, meg apukának. A menyecske látja, hogy ebből nem lesz buba-megöntés, és csipőre teszi a kezét: És ha az én gyerekem meghal közben, s pokolra kerül az eredeti bűn miatt, azt vállalja a plébános úr? Valamit csak felelt neki, de a következő vasárnapi szentmisén beszámol az eseményről s válaszol a menyecske kérdésére: *Az nem baj, ha megharagusztok rám – s a kereszt felé fordul –, a főnökömre is megharagudtak.*

4. '71-ben otthagyja Halásztelket, s elmegy Alsószentivánra plébánosnak. 72 telén ott tartok saját magamnak három napos lelkigyakorlatot. Teles hallgatással, de úgy, hogy a számat se nyitom ki. Tele a lapos az ablakom előtt hóvirággal, ekkor írom és ott a Fatimai Hiszekegyet, s a végén meggyónok a helyi papnak. Nem sokat bajol a hallott bűnökkel, hanem ezt mondja: *S a legnagyobb bűnödöt pedig nem vallod meg. Azt, hogy piszokul hálátlan vagy Istennek mindazért, amit kaptál tőle.*

5. Ezekben az alsószentiváni években találja meg a Bokron belüli saját hangját. Dátumhoz kötődik. Tudja az évet, a hónapot, a napot s az órát, amelyben Lélek-keresztségben részesült; s a helyet is: az alsószentiváni kápolnában ezen és ezen a helyen: ennek a padnak a szélén. Van, aki ezt hallva, fejét csóválja a Bokorban, s van, aki meghatódik tőle, és állítja ő is, hogy részesült abban. Megtanul nyelveken is imádkozni. Mindez nála nem a 67-ben a kolumbiabeli

Pittsburgben történő eseményeknek, nem Suenens Új Pünkösöd c. könyvének importja. Saját lelkéből fakadt, kápolnai imádkozásainak a gyümölcse.

6. Készül már az a Feri bácsi, akit ti megismertek majd. Csak még meg kell járnia a maga keresztútját. Megjárja. Végül is kiköthet Inárcson. Ennek az időnek az elejéről mondja nekem: *Tudod, akkoriban nem tudtam, mit csinálni magammal. Egy napon elmondtam tíz rózsafüzért is.* Azt hiszem, itt a titka, kulcsa, lakatja életének-egyénségének. Ha más valaki kerül ilyen helyzetbe, akkor moziba, fürdőbe, detektívregénybe, keresztretjévényfejtésbe, tévénézésbe s ezekhez hasonlóba veti magát. Ő nem. Nem tud magával semmit sem csinálni, tehát imádkozik. Úgy, ahogy tud. Forgatja az imamalmot. Elszakíthatatlan tőle.

7. Mit jelent ez? Azt, hogy nincs számára Istenen kívüli világ. Amikor messze jár tőle, 18 éves korában, akkor is hallja a hangot belülről: meg kell gyónnod. Aztán meg azt, hogy: el kell menned papnak. Egy Illyés-sorral fejezem be azt, amit pénteken elmondhatatlanul bensőséges kapcsolatnak mondtam: *Végül, ezt mondtam, önvigasztalásképp: volt bárkié a szándék, maga az isten se tudhatta másképp.* Nem. Csak így! Nem közönséges életnek voltunk tanúi mindannyian. – Nagy Károly mondta Alkuinnak a 8. század fordulóján: Mit tudnék csinálni, ha volna országomban három Szent Ágostonból! Mire Alkuin: Istennek csak egy volt belőle, s neked három kellene?

8. Mi is érjük be, hogy egyet kaptunk Domi Ferencből. Zárójelben mondok még valamit róla, hogy ő is mulasson: *A három nem lett volna sok belőle?* Zárójel bezárva. Nem mondtam semmit. S most folytatom a pénteki beszédet ott, ahol elhagytam.

G. B. Shaw Szent Johanna c. drámájában az érsek mondja Johannának. *Gyermekem, te szerelmes vagy a vallásba. Johanna: Igazán? Erre még sohasem gondoltam. És ez baj? Az érsek: Nem, ez nem baj, gyermekem. Csak veszedelmes.*

Jézusnak lenni is veszedelmes volt. Ferinek lenni is veszedelmes volt. A Feri bácsi tanítványának lenni is veszedelmes. Miért? Hát mert tanítványaira hagyta az egész jézusi örökséget. A szeretet hármast, meg negyedikként a megcsinálendő 600 millió kisközösséget.

Johannát elégették, mint eretneket. Aztán később szentté avatták. A drámában visszalátogat elégetése után a földre, s az ő imájával fejeződik be a mű. Ezt imádkozza: Istenem, Istenem, aki a mindenséget teremtett; ez a te szép földi világod mikor fogadja már be a te szentjeidet? Mikor? Sokára, Uram, sokára? Én ugyanezt kérdeztem tegnap előtt, Feri temetésén, téled, Uram, Jézus. S nem tudom rá a választ. Csak azt, hogy reménykedem. Remény ellen is reménykedem. Amen.

Ezzel befejeztem, leültem, s hallgattam a vallomásokat. Láthatatlanul végigzokogtam magamban, amiket hallottam. Szöveget is, zenét is. Mikor újra rám került a sor – az Egyetemes könyörgések előtt –, elcsukló hangon mondtam: *Javítok a beszédemen. Kell Feriből több is, csak nem egyszerre. Minden harminc évben egy újabb, hogy megvalósulhasson, amit Jézus akart, és innen..., magyar földről.*

Nem volt ilyen élmény az életemben 1976 óta. Akkor Maresz, első nemzedékbeli Bokor-tag a Zeneakadémiáról, elhívott a 6-os stúdióba: ő vezényelte ott Bárdos tanár úr kórusművét: **Az nem lehet...** Azt is végigbőgtem:

*Az nem lehet, hogy milliók fohásza / Örökké visszamáljon rólad ég!
És annyi vér – a szabadság kovásza – / Posvány maradjon, hol elönteték.
Támadni kell, mindig nagyobb körökben / Életnek ott, hol a mártír-tetem
Magát kiforrja csendes földi rögben: / Légy hű, s bízzál jövődbe, nemzetem...
És vissza nem foly az időnek árja, / előre duzzad feltarthatlanúl;
Csak szélein marad veszteg hinárja, / S partján a holt-víz hátra kanyarúl,
Bízvást!... mi benn vagyunk a fősodorban: / Veszhet még közülünk nem egy:
De szállva, ím elsők között a sorban, / vásznunk dagad, hajónk előre megy!*

(Arany János, Magányban – 1861)

Aki hisz, annak jövője van. A csángóknál az áldott állapotban levő asszonyról mondják: jövője van. S a Bokorban kiről? Én arról, aki hajlandó mindenkit átölelni, aki hagyja magát ölelni, és ugyanakkor nem enged egy jöttányit sem a jézusi örökségből – akármibe kerüljön is, ha nem enged. *Eb ura fakó! Ugocsa non coronat. És: Elvégeztett!*

49. CSÍKSOMLYÓI NAPLÓ

2004. május 17. – június 10.

Városmajor, 2004. május 17.

Azért Csíksomlyói ez a Napló, mert egy jóbarátom elment Pünkösdre Somlyóba. Fényképezett is a búcsúban. Ott készült a címlap képe, melyet el is küldött nekem e-mailen. Elhatároztam beszámolója nyomán, hogyha Isten éltet még a következő Pünkösdig, én is elmegyek oda. Ne haljak már meg anélkül, hogy részt vennék ezen a búcsún és népünk seregszemléjén. Egyszerű zárandokként, mert nem hiszem – hogyha híre is megy, mire készülök – engem kérnek meg ünnepi szónoknak. Azért olyan jó fiúnak még sem számítok. Be kell érnem a Babér utcával. Ha ez a csíksomlyói zárandoklat valósággá lesz, akkor talán még Medjugorjéba is elmegyek. Máriapócsra voltam már, mint ifjú pap, s Máriabesnyőre édesapám gyerekkoromban elvitt Mátyásföldről majd minden évben. Folytatnám ezzel korábbi hagyományainkat... valamikor még Mária-napokat is rendeztünk Bandi bácsi templomában.

Városmajor, 2004. május 22.

A Szellemi Búvárok Egyesületében az április végi találkozónkra ebben a témában állapodtunk meg: *A politika és vallás viszonya Jézus tanításában*. Kevesen voltunk, de nagyon jó találkozó volt. Mintha ezt a szöveget olvastam volna fel bevezetőnek.

Miféle ország az Isten Ország? A választ negyven esztendővel ezelőtt fogalmaztam meg a KIO első numerusába. Ma sincs változtatni valóm rajta. Az Isten Ország növekedésével egyidejűleg fogy a politika szerepe. Ha kevesbedik a lopás, sikkasztás, kevesebb rendőrré, nyomozóra, ügyvédre, bíróra, börtönre és büntetést végrehajtó személyzetre van szükség. Az, hogy *a dolgozó nép okos gyülekezetében vetjük s hányjuk meg száz bajunk*, nem politikai, hanem közéleti funkció. Közélet nélkül nem lehetséges az Isten Ország, ahogyan család nélkül sem. Köztudott dolog, hogy az istenszerető emberek nem válnak el hitvesüktől, s így válóperes ügyvédre, polgári bíróra sincs szükség... ahogy növekedik az Isten országa. A tanulni vágyók iskolába mennek, a betegek kórházba, a dolgozók munkahelyre, a közlekedést lámpák irányítják, meg a villamos-, az autóbusz- meg a vonatvezetők. Ha valaki máshonnan be akar jönni régiókba, lelevelezi, hogy hol akar, vagy tud dolgozni. Ha egy embernek csak egy dénár jár, akkor nem feltétlenül ambicionálja mindenki, hogy miniszterelnök legyen. Van magánélet, van családi élet, van közélet, de politika nincs. A politika egyenlő azzal, hogy én dirigálok, nekem van több pénzem, s én döntöm el, hogy kit kell megbüntetni. Széchenyi, Deák, Teleki Pál és Petőfi Sándor ugyan nem abból éltek meg, hogy politizáltak; ők közelítették a jézusi közéleti szerepkört. Én katedrán érzem jól magam. Jézus sem cserélte volna le a tanítói szerepkört a főpapira. – Ennyit találtam a gépemben.

S most ezt találok a noteszomban májusi találkozóink témájául: *El kell-e hagynunk mindenünket Jézusért?* Mind két témában Erika a bűnös. S mind a két témát nekem kell felvezetnem. S Erika annyira *új kislány* körünkben, hogy még a telefonszámát sem tudom (azóta megtudtam), hogy megkérdezhessem, mire is gondolt, amikor kitalálta e kérdő mondatot. Magad, Uram, ha szolgád nincsen!

Hát persze, hogy el kell hagyni mindent... *aki elhagyja házát vagy testvéreit, apját vagy anyját, gyermekeit vagy földjét az én nevéért, sokszorosát kapja, és az örök életet örökli*. Jézus legalább így csinálta, s a Tizenkettő is. Jutottak is ám valamire. Mire? *Milyen szép halott leszek... Milyen szép halott leszek...* – emlékezem Ady Endre versére. Tanultunk a példájukból. Kitaláltuk, hogy már nem kell elhagyni a mindent, és így meghalni se. Nem,

mert Jézus helyre ütötte az Ádám eltolta kapanyelet, s mehetünk már mindnyájan a mennyországba – mert meg vagyunk váltva az eredeti bűn szennyétől, mert megkeresztelkedtünk.

De ha véletlenül nem volnánk megváltva, mert még mindig az uralkodás, a gazdagodni akarás és az egymással szemben gyakorolt erőszak rabságában és megváltatlanságában élne az emberiség, akkor el kell hagynunk mindenünket. Mert a minden elhagyása nélkül csak a mókuskereket forgatjuk. Dolgozunk a több dénárért. Ennek meg okvetlenül az a következménye, hogy keresztényekként vagy zsidókként – teljes ökumenizmusunk jegyében – gyilkoljuk az afgánokat, a csecseneket, az irakiakat, a palesztinokat. Esetleg mi, magyarok újabban csak humanitárius segítséget nyújtunk azokat szolgálva, akik lőnek is. A szerencsétlen lövöttek pedig – általunk felsegélyezve – bombát robbantanak, s mellékesen még fel is áldozzák életüket, hogy méltó választ adhassanak a kiemelten több dénárért őket meglátogató-segélyező idegeneknek.

Ne bosszants már bennünket folyton ezzel az egy dénárral! Van nekünk elég bajunk enélkül is. Nem sokáig lesz ez az *elég* baj. *Több* lesz belőle, mert az a jólét, amit nem akarsz – dénár okán – elhagyni, előbb utóbb megfojt édes mindnyájunkat. Hogyan? Úgy, hogy csak egy gyereked van. A gyerekednek is csak egy gyereke, vagy egy se lesz – több dénár okán: mert a vágy a több dénárra nem engedi, hogy legyen. *Úgy elfogy a magyar, mintha nem lett volna* – írta Amerikába vándorlásunk idejében Ady Endre. Ma már írhatná – Amerikába kivándorlás nélkül is. Meg írhatná a nem magyar is. Minél nagyobb a jólét, annál kevesebb a kedv a gyerekhez. Mi is a gulyáskommunizmusban kezdtünk fogyni. Amíg lesöpörték a padlásunk, csináltuk a magyart. Ma még jöhetsz haza Kárpátaljáról, Erdélyből, Párciumból, Vajdaságból. De ha nem lesz már hova!? Ha itt is idegen lesz már a többség... Imádsággal, böjttel nem lehet Isten Országát csinálni? Nem bizony. Miért? *...böjt, jámborság néked mint a pélva, / mert vétkesek közt cinkos, aki néma. / Atyafiáért számot ad a testvér: / nincs mód nem menni, ahova te küldtél.* Lehet a bolygónk a patkányoké is. Meg meg is tanulhatunk rajta élni. Úgy, hogy elég legyen kinek-kinek az egy dénár. Harmadik lehetőség? Ezt próbáljuk, keressük, de nem találjuk. Ennek a próbálásnak lesz alighanem az a vége, hogy a patkányok átveszik a terepet. Például azért, mert egyre komolyabb és komolyabb eszközöket kell alkalmazni ezek ellen a lehetetlen terroristák ellen... A terroristák ellen könnyű. A magunk pogánysága ellen valamivel nehezebb. A magunk több dénárt akarása ellenében kellene bevetnünk a komolyabb eszközöket...

Városmajor, 2004. május 23.

2002. szeptemberében rendezte a Bokor Simonyi Kaci esküvője előtt az első rizsebédet. Egy tál rizsebédért perselybe dobtak a résztvevők egy halom pénzt, melyet hozzáraktunk a Harmadik Világ Alapítványba abban az évben befolyt milliókhoz, mely összeggel Prakash indiai jezsuita indiai 15 ezer gyerek ételmezését, tanulását támogatjuk, most már évtizedek óta. Közben Kaci húga, Cili, meglátogatta Prakasht, s ez adott alkalmat arra, hogy megrendezzük a másikat is. A műsor fénypontjaként Döry Pista elmondta, hogyan sikerült neki indiai formájúvá varázsolni magát, miután a tokaji táborban úgy dicsértem meg Pistát, hogy olyan *hasba-vállas* lett. Lefogyott Pista kemény módszerekkel, s karcsúvá lett, mint ifjú korában volt. Én mondhattam az ebéd előtti prédikációt. S mondtam, amit tudtam. Ezt.

A *rizsebéd* egyik szervezője megkért, mondjak egy ebéd előtti prédikációt. Ezért öltöttem reverendát. De amit magamra vettem, piarista, paptanári reverenda. Ezért alighanem kicsit tanáros lesz a prédikáció. Hadd legyen! Történelmi távlatot szeretnék adni az ebédnek – 12 pontban.

1. Jézus elmondta tanítványainak, hogy a szentháromságban nincsen magántulajdon: minden, ami az Atyáé, a Fiúé is; és minden, ami a Fiúé, az Atyáé is. A Szentlélek pedig kettejük közös lelke. Ha meg akarjátok közelíteni ezt a modellt, gondoljatok a szerelemre! A

világ minden kincsét ráaggatnánk arra a nőre, akit szeretünk... mindenünket oda akarjuk adni neki. Miért? Mert egy a lelkünk.

2. Jézus negyven napi imádság és böjt után kijön a pusztából, és tanítványokat gyűjt. Ezekkel élet- és vagyonszövésre lép. Mi célból? Hát hogy megvalósítsa az Isten Országát, amelyben Péternek is csak annyi jár, mint Jánosnak, és megfordítva. Csatlakoztak Jézushoz? Igen, mindenüket elhagyva, követték őt. Hogy tudta rábírní erre őket Jézus? Ígéretekkkel is: *senki sincs, aki elhagyja házáat vagy testvéreit, anyját vagy apját, gyermekeit vagy földjeit énértem és az evangéliumért, hogy ne kapna száz annyit: most, ebben a világban házakat és testvéreket, anyát, gyermeket és szántóföldeket... a jövőben pedig örök életet.* Élhető volt ez a közösség? Igen, nagyon is az volt. Jézus megkérdezte őket erről az utolsó vacsorán: *Volt-e valamiben hiányotok? Semmiben – felelték.*

3. Jézus nem gyűjtött összejáró közösséget. Ilyen összejáró a zsinagógai, vagy templomi közösség: találkozunk hetenként egy órára. Ilyen a kisközösség is: két vagy négy hetenként találkozunk benne három vagy hat órára. Alighanem ilyesmire jelentkezett volna a gazdag ifjú is. De Jézus nem állt kötélnek. Előbb teljesítenie kellett volna neki a belépési feltételt: *Add el, amid van, és oszd szét a szegények között, akkor kincsed lesz a mennyekben; azután jöjj, és kövess engem.* A feltételt teljesíteni nem akarván, a gazdag ifjú szomorúan távozik. Még valaki szomorú: Jézus. Utána sóhajt az ifjúnak: *Milyen nehezen mennek be Isten Országába a gazdagok! Könnyebb a tevének átbújni egy tűlyukon, mint a gazdagnak bejutni az Isten Országába!*

4. Ezután mondja el Máté evangéliumában példabeszédét Jézus a szőlőmunkásokról. Akik reggel hat, vagy délelőtti kilenc, tizenkettő, délutáni három vagy öt órától fogva dolgoznak a szőlőben napszálltaig, azaz 12, 9, 6, 3 vagy csak 1 órahosszat, azok mindegyike ugyanazt a bért kapja napszállatkor: az egy dénárt. Az emiatt zúgolódóknak a gazda ezt mondja: *Nem egy dénárban egyeztél meg velem? Én az utolsónak is annyit akarok adni, mint neked.* Megbotránkoztató tartalmú példabeszéd. A teológusok ki is miskárolják belőle a botrányt: a példabeszéd szerintük azt jelentené, hogy Isten nekünk adja az örök üdvösséget, még ha életünk utolsó pillanatában is fordulunk feléje. Ez igaz. Meg is van e tanítás példabeszéde: a tékozló fiút, ha megbánja bűnét, az Atya bármikor magához öleli. De a szőlőmunkások példabeszéde másról beszél. Életünk fenntartásához kell a napi egy dénár, és senkinek, de senkinek nem lehet igénye kettőre, ha egyszer az Isten népéhez tartozik, az ő országát akarja építeni.

5. Értette is mindezt az első keresztény nemzedék. Tudjuk a Cselekedetekből, melyek így számolnak be a Jézushoz tartozók életéről, cselekedeteikről: *Mindazok pedig, akik hittek, együtt voltak, és mindenük közös volt. Senki sem mondott vagyonából semmit sem a magáénak... Nem volt közöttük egyetlen szűkölködő sem, mert akiknek földjük vagy házuk volt, eladták azokat, az eladott javak árát pedig elhozták, és lerakták az apostolok lábai elé.* Jeruzsálemben élt e közösség, de a város ostroma előtt, 69-ben kiköltöztek a város keresztényei a Jordánon túli Pella városába, s többet nem hallunk róluk, élet- és vagyonszövésükről sem.

6. A következő századokban a Római Birodalomban alamizsnálkodnak a keresztények. Minden vasárnapi eucharisztiaán gyűjtenek s adakoznak rendszeren – erejük szerint. Ez elegendő az egyházhoz csatlakozók szegény- és betegügyének ellátására, a börtönben levők látogatására, az átutazó testvérek vendégül látására. Korszerű, kiválónak is mondható, birodalom szerte a pogányoktól is megcsodált szociális hálót hoznak létre, de élet és vagyonszövésre senki sem gondol közülük.

7. A Konstantin utáni századokban kialakuló férfi, ill. női élet- és vagyonszövéségek, a szerzetesség – egyházi elitalakulatokat hoz létre. Ezek között vannak olyanok, amelyek folytatják a konstantíni korszak alamizsnálkodását, de az élet és vagyonszövés társadalmi szélességű igénye csak a 12. században, és Assiszi Szent Ferenc harmadrendjének –

melynek tagjai családostok – gondolatában fogalmazódik meg, de meg nem valósul. Megvalósuláshoz csak az anabaptista Jakob Hutter tanítványai körében jut a gondolat, az ő *Haushaben*nak nevezett élet és vagyonszösségeiben. Ezeket eretnekeknek minősíti egyházunk, s Jakob Huttert 1527-ben, az innsburcki székesegyház mellett felépített magas máglyán meg is égetjük. Egyházunk üldözése elől hozzánk, a Felvidékre és Erdélybe menekülő tagjaik adják a magyar kultúrtörténetből ismerhető *habánokat* – ezt a nevüket az akkori magyarok a *Haushabe* szóból – ez volt a szösségeiknek adott összefoglaló név – halljuk ki. Ma is élnek Észak Amerikában, vagy negyven ezren.

8. A jézusi gondolat zászlaját végül is a 18. században a felvilágosodás emeli magasra a francia forradalom *szabadság, egyenlőség, testvériség* jelszavában. A forradalom kitörésének dátuma: 1789, s a mi Csokonaink már öt évvel utána, 1794-ben Az *estve* című versében az alábbiakat fogalmazza. Szeretném e régi, több mint két évszázados magyar verset méltó módon tolmácsolni.

*Bódult emberi nem, hát szabad létedre,
Mért vertél zárbékót tulajdon kezedre?
Tiéd volt ez a föld, tiéd volt egészen,
Melyből most a kevély s fősvény dézsmát vészen.
Mért szabtál hát határt önfiaid között?
Ládd-e már egymástól mind megkülönbözött.
Az enyim, a tied mennyi lármát szűle,
Miolta a miénk nevezet elűle.
Hajdan a termő föld, míg birtokká nem vált,
Per és láрма nélkül annyi embert táplált,
S többet: mert akkor még a had és veszettség
Mérgétől nem veszett annyi sok nemzetség.
Nem volt még koldúsa akkor a törvénynek,
Nem született senki gazdagnak, szegénynek.
Az igazságtévő határkő és halom,
A másét bántani nem hagyó tilalom
Nem adott még okot annyi sok lármára,
Mert az elégség volt mindennek határa...
Te vagy még egyedül, óh arany holdvilág,
Melyet árendába nem ad még a világ.
Te vagy még éltető levegő...
Óh áldott természet! Óh csak te vagy nékem
Az a te tőled nyert birtokom s vidékem,
Melynek én örökös földesura lettem,
Mihelyt teáltalad embernek születtem.*

Ez a vers tiszta jézusi evangélium. Ének, óda, himnusz – az élet- és vagyonszösségre utaló *miénk* nevezetről, és ugyanakkor magyarázat is a szőlőmunkások példabeszédéhez: az *elégség* volt mindennek határa: ha neked elég az élethez az egy dénár, nekem is elég kell legyen annyi.

9. Fél száz év múltán, 1848-ban megjelenik a hazai kommunistáktól talán egészen még el nem felejtett marxi Kiáltvány, amely feketén-fehéren kimutatja, hogy belepusztul az emberiség, ha nem csinálja meg az élet és vagyonszösséget. Újabb fél század múlva Lenin és Sztálin rá is kényszeríti Marx igazságát a cárok birodalmára – jó hetven évre! Hát ha szabad volt a keresztényeknek elfelejteni vagy valóra nem váltani Jézus tanítását, szabadjon a felvilágosodás fiainak-lányainak is úgy valósítani akarni az egyenlőséget, hogy megfeledkeznek a szabadságról és a testvériségről – ahogyan azt megtapasztaltuk. 1923-ban jelenik meg a két kudarcról a vers egy alig húsz éves fiatalember tollából. Idézek belőle:

*És fölarsant a béke dala, a kereszté és a fényé,
Az új Marseillaise szent tűzén kigyúlt a csipkebokor;
üvölt a gonosz: Nézd, új jakobinusok állnak a Volga vizénél! –
s már csattog az ostor, az új urak ostora, csattog az új rabokon.
Új rabok, új éhség, új börtönök! – Újra hiába
zökkent régi sínéről újabbra a régi világ:
Új függönyök mögött pereg az Ember Tragédiája,
s üres egekbe vezérli a bűn a szeretet dalát.*

Igen, üres egekbe. És a bűn. A szeretet dalát.

10. Szabó Lőrinc a neve a fiatalembernek. Nemcsak József Attila, ő sem kap meghívást látogatásra a Szovjetunióba. Helyette ír egy verset, melynek címe: Vang-An-Si. Így hívják a remetét, a szentet a bölcset, aki Isten Országát akar csinálni kétszáz millió kulinak. Szerepel még versében Sen-Tszung, a sárkánytrón ura, továbbá névmegjelölés nélkül a Tanács és a nép. Nem írom ide, mert hozta már szövegét a 22. a 2002. Szentgyörgyhavi. napló (a II. kötet végén található).

11. Nincsen remény. Miért nincsen? Azért, mert Van-An-Si birodalmában már remény sincs meggazdagodni, s Jézus országban meg egyáltalában nem lehet meggazdagodni, de nem is tolonganak az abba belépni akarók. Miért? Mert a keresztények is meg akarnak gazdagodni. Keresztény, nem-keresztény, **a meg nem váltott ember** akar meggazdagodni. Többet akar birtokolni, mint embertársa: *kapzsi és nem akar adzsi lenni*. Nem elég neki az egy dénár, hanem kettő kell neki, és három, és több, és amennyi csak lehetséges. Ily körülmények között a jószándékú ember számára marad lelkiismeretének megnyugtató céljából az alamizsnálkodás – rizsebéd vagy egyéb formában.

12. De napjainkban történt valami. Mikor? 2001 szeptember 11-én. E napig a földön volt hadszíntér meg nem-hadszíntér. Valami e napon megváltozott. Valakik hajlandók felrobbantani magukat, s e gyilkos életáldozatuk – életáldozatuk? igen, annak – következőben hadszíntér lett az egész világ. A Bokor a World Trade Center felrobbantását követő napokban levelet írt Bushnak is, a terroristáknak is. Kérte őket: üljenek le tárgyalni. Miről? Az embernek, az emberiségnek ki kell tisztáznia egy kérdést: Joga van-e bárkinek a két dénárhoz? Amíg joga van erre valakinek, addig a gazdag alamizsnálkodjék, rizsát ebédeljen. Ha majd kitisztázódik mindannyiunkban, hogy csak az egy dénárhoz van jogunk, nincs többé szükség alamizsnálkodásra, rizsebédre, mert beállt az osztózás világa, mert megvalósult a szabadság és a testvériség mellett az egyenlőség világa. Rövid jézusi megjelöléssel: az Isten Ország.

Városmajor, 2004. május 25.

A Bokorportán is, Adyligeten is ezt mondtam el Mennybemenetel ünnepén: **Tudósítások:**
Máté: A tizenegy tanítvány pedig elment Galileába, arra a helyre, ahova Jézus rendelte őket. Jézus pedig így szólt: Menjetek tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet... tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit parancsoltam nektek... (28,16-20)

Márk: Megjelent a tizenegynek is: Menjetek el szerte az egész világba, hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek. Miután ezeket mondta nekik, Jézus felemeltetett a mennybe (*anélémphthé eis ton ouranon*), és az Isten jobbjára ült (16, 14-19)

Lukács: Meg van írva ... a harmadik napon fel kell támadnia a halálból... Elküldöm nektek, akit Atyám ígért... Ezután kivezette őket Betániáig, felemelte a kezét, megáldotta őket. Miközben áldotta őket, eltávolodott tőlük, és felvétetett a mennybe (*anephereto eis ton ouranon* – 24, 47-51).

János: Van sok egyéb is, amit Jézus tett, s ha mind megírnák egytől-egyig, maga a világ sem tudná befogadni a megírt könyveket (21,25).

Cselekedetek: Tanúim lesztek Jeruzsálemben, egész Júdeában és Szamáriában, sőt, egészen a föld végső határáig. Miután ezt mondta, szemük láttára felemeltetett (blepontón autón *epérthé*), és felhő takarta el (*hiüpelaben*) őt a szemük elől... Íme két férfi fehér ruhában: Ez a Jézus, aki felvitetett (*analémphtheis eis ton ouranon*) tőletek a mennybe, úgy jön majd el, ahogy láttátok őt felmenni a mennybe (*poreuomenon eis ton ouranon*)... (1, 8-11). Ezek az evangéliumok igéi.

Az igék különbözők (*analambanein, anapherein, epairein, poreuomai*), de az ige vonzata minden egyes helyen ugyanaz: *eis ton ouranon*, a mennybe vitetett, vétetett, emeltetett, ment. Fordítások több mint félezer esztendő tükrében – a Münchener kódexből, Sylvester Jánostól és Csia Sándortól:

Elvetették menybe – menyországba felvitették – felvették az égbe

Vitetik vala menybe – menyországba felvitetik vala – elszakadt tőlük

Felemelkedett és az köd befogá útét az ű szemeknek előre – felhő vette hátára, s elszakítatott szemüktől

Jézus, ki tőletek elvitették az menyországba, ezenképpen jű meg, miképen nézitek útét menyországba menni – aki tőletek mennybe felvétetett, ugyanazon módon jön majd el, ahogy őt mennybe menni láttátok.

Az agnósztikusok pedig tárgyilagosan megállapíthatják, hogy aki egyszer hullá lett, többé nem kel életre; sem harmadik napon, sem előbb, sem később. Tárgyilagosan megállapíthatják továbbá, hogy aki élő ember, az nem emelkedik fel a levegőégbe, legfeljebb gép szárnyán, s nem az idők végén jön vissza, hanem legkésőbb pár óra múltán, mikorra elfogy az üzemanyaga. Azok az emberek pedig, akik sem nem ateisták, sem nem agnósztikusok, azok vallásokba rendeződnek. Van ezekből a vallásokból legalább hatezer. Mindegyiknek megvan a maga krédója, s mind a hatezer krédóban találhatók olyasfajta, természettudományosan nem igazolható tételek, mint feltámadás és mennybemenetel. Az ateisták és agnósztikusok – az én történeti ismereteim szerint – nem hoztak létre *vallási* közösséget. Az ateisták viszont csináltak vallás helyett pártot. Az agnósztikusok pedig legfeljebb Klubot, Páholyt. Nem tudom – vagy legalábbis most nem akarom – eldönteni, hogy a vallások, pártok, páholyok, e három műfajból melyiknek képviselői gyilkoltak a történelem során többet. Aki nem érti Jézust, annak kardja elhagyja a hüvelyét, ismer ellenséget, s nem tartja oda másik arcát is, ha arcon verik – akármilyen *hitben* is található. Vallás, párt, páholy, ha nem öleli magához Jézust, egyaránt képes gyilkolni. Minek akkor fából-vaskarikát csinálni?

Hát az mi? Olyan vallás, aminek nincsen hitvallása. Nem hiszi, hogy van Isten, van örökélet, Jézus az Atya fia, Jézus föltámadott, Jézus mennybe ment, Jézus újra eljön, van Szentháromság, hogy Mária szűz anya, van eucharisztia, stb. Mindezt nem hiszi, mert természettudományosan mindezek bolondságok, azaz igazolhatatlanságok. A vallások azonban nincsenek meg ilyen igazolhatatlanságok nélkül. Éppen azért vallások a vallások, hogy feleleteket kínáljanak fel azokban a transzcendens – foghatók feletti, azokon kívüli – tárgyakban, melyekben a természettudományok nem képesek eligazítással szolgálni.

Azt hiszem, hogy könnyen kerülhetünk abba a *kísértésbe*, hogyha egyszer a vallások gátlás nélkül összeszűrjük a levelet a mindenkori hatalommal, akkor csináljunk már olyan vallást, amely összesen annyiból áll, hogy jók vagyunk, szeretjük egymást, nem tesszük a másik embernek, amit magunknak nem akarunk, kicsik leszünk és szegények, és nem erőszakoskodunk senkivel. A hitvallásokat meg kidobjuk az ablakon, hiszen azokból folyik az erőszak, mert minden háború valójában vallásháború. Hiszen nem azt védjük a háborúban, hogy szerethessük egymást; a szeretés céljából nem kell háború. Aki mást mond, az félrebeszél. Hanem azt védjük a háborúban, hogy nekünk van igazunk, tehát minket illet meg a több pénz. Ezt nem akarja tudomásul venni az, akinek *nincsen igaza*, s ezért vagyunk kénytelenek megindítani a háborút. A második pénzért, melyet álnok módon fogva tart magánál az, akinek *nincs igaza*. Így jutunk el oda, hogy nem a számláló, nem a számlálókban

található hatezerféle, hatmillióféle vagy hatmilliárdféle *krédó* a fontos. Mert ahány ember, annyi hit, annyi elképzelés. Jelentsünk be érdektelenséget a hatmilliárdféle számláló iránt s a vallások hatezerféle hitvallása iránt, s nekünk csak az számítsa, ami embert emberrel összeköthet! Mi? A jó, a szeretet, a reciprocitás, az egy dénár. Csak az egyetlen közös nevező, a szeretet, a jóság számítsa. A közös nevező kell, mindenfajta számláló nélkül, stb., stb. *Ez a fából-vaskarika*. Miért az?

Többek között azért is, mert a fából-vaskarika még nem igazolt semmit. Tudom – alapélményem –, hogy a Bokor első nemzedékét a hagyományosan és mélyen vallásos szülők gyermekeiből gyűjtöttem össze hatvan évvel ezelőtt. És tudom, hogy ugyanilyen szülők gyermekeiből gyűjtöttem össze a második nemzedéket is húsz-harminc évvel később, s csak ugyanezt csinálhatták mind a két nemzedékben paptársaim is. S tudom, hogy mi, az összegyűjtők is – ilyen mélyen vallásos szülők gyermekei voltunk. Ami nagyot tett a Bokor az elmúlt hatvan esztendő alatt, azt mind mélyen vallásos emberek tették. Nem sorolom el és fel, hogy miket. A fából-vaskarika, azaz a vallás nélküliek közössége még nem csinált semmit, s attól félek, hogy az ezzel próbálkozó jószándékúak, testvéreim előbb-utóbb mind kikötnek egy párt, egy páholy, de mindenképpen a Mammon ölelésében.

Jézus sem csinált fából-vaskarikát. Mélyen vallásos zsidó volt. Az emberiség egészére érvényesnek gondolt közös nevezőjét tanítványai kiküldésével felkínálta az egész világnak. Anélkül, hogy ennek érdekében szakított volna a maga konkrét vallási közösségével. Nem szakított, járt a zsinagógákba, és sűrűn megfordult a jeruzsálemi templomban. A főpapokat, az írástudókat, a törvénytudókat, tehát a vallási közösség vezetőit súlyos kritikával illette, de nem a zsidó vallást; nem bántotta annak vallási tanításait. Nem bántotta a zsidó vallás szent könyveit, a zsidó vallás szent cselekményeit sem. Emlékeztek szavaira:... *Nem azért jöttem, hogy eltöröljem a törvényt, hanem azért, hogy beteljesítsem. Amíg az ég és föld el nem múlik, egy ióta vagy egy vessző sem vész el a törvényből... Ha valaki akárcsak egyet is eltöröl közülük, az a legkisebb lesz a mennyek országában. Mózes székébe farizeusok ültek. Amit tehát mondanak, azt mind tegyék meg, és tartsátok meg, de cselekedeteiket ne kövessétek, mert mondják, de nem teszik. Jaj nektek, mert tizedet adtok minden veteményből, de elhanyagoljátok Isten szeretetét. Ezt meg kell tenni, és azokat nem elhanyagolni* (Mt 5,17-19; 23,2.3; Lk 11,42). S amikor meghallom egyik vagy másik valaha szerzett tanítványomról, hogy lehányja örökölt vallása előírásait, nem megy misére, és „elvből” nem megy, akkor böghetnékem van, és mondom és imádkozom Istenemhez: Uram én ezt nem akartam, nem ezt tanítottam, s nem erre adtam példát. Nem erre neveltem őket. Mért kell ezeket a keserű gyümölcsöket ennem vénségemre?

Jézus nemhogy fából-vaskarikát nem csinált, még csak nem is újított vallást. Nem kell ahhoz mohamedánból kereszténnyé, vagy keresztényből buddhistává – kálvinistából pápistává, pápistából kálvinistává – lenni, hogy az emberiség közös nevezőjét, a szeretet feltétlenségét a magamévá tegyem. Éppen ellenkezőleg. Az egész világba el kell menni, s ha oltárt találunk építve az ismeretlen Istennek, akkor – miként Pál tette – azt kell mondanunk, hogy mi ezt az ismeretlen Istent szolgáljuk. Hogyan? A jézusi és egyetlen közös nevezővel. Hogyan? Igaz és hűséges katolikusként, ha már egyszer ebbe a vallásba születünk. Hogyan? Felsőbbrendűségi tudat nélkül: szolgálva, szegényként és békességteremtőként.

Tegyetek jót, s higgyétek eleitek hitét, hogy felment a mennybe, s hogy onnan leszen eljövendő. Nem tudod igazolni? Az sem tudja igazolni, amit mond, aki tagadja, hogy Jézus felment a mennybe, s onnan leszen eljövendő. Ha tagadod, egyetlenegyed érsz el. Hazátlan leszel. Nem ateista, nem agnosztikus, nem vallásos. Csak az, amiről Tóth Árpád írt a *Meddő órán* című versében: *Magam vagyok. Nagyon. Kicsordul a könnyem. Hagyom. Viaszos vászon az asztalomon, Faricskálok lomhán egy dalon, Vézna, szájalmas figura, én. Én, én. S magam vagyok a föld kerekén.*

Most jön a kérdő mondat: *S te hogyan vagy ezekkel?*

Városmajor, 2004. május 30.

Elkövetkezett az ötödik alkalom is. A Babér utcában. Egy budapesti – ha csak angyal földi is – nagy templomban beszélhetek végre, életem kilencedik évtizedében Jézusról. Most kell összeszednem a tudományom, mert a tizedik évtizedben már nem valószínű, hogy tehetem. Akkorra már más feladataim lehetnek. Mit mondtam ötödjére ott a szentbeszédben. Mivel negyedjére István vértanúról esett szó, ezzel kezdtem az ötödiket. *Mi jár annak, akinek igaza van? Betörik a fejét!* De ezt csak a pillanat ihletében mondtam. Leírva az alábbiak voltak.

Isten Országának építése nem sétágalopp. Hanem? Történelem, azaz história, melynek során Istvánt, megkövezik. S a megkövezés nehéz munka, mert addig kell a nehéz köveket az áldozatra dobni, amíg az kinyúlik, s nem mozdul többet. E nehéz munkához a kövezőknek neki kell vetközniök, hogy felsőruháikat aztán egy megbízható fiatal ember lábához tegyék. Saul az ifjú neve, aki egyet is ért István kivégzésével (ApCsel 8,1). Olyannyira, hogy ő maga is házról-házra jár, férfiakat és nőket hurcol el a börtönbe, csakhogy ellehetetlenítse a Jézusban hívőket. Mi baja volt Saulnak és honfitársainak e jézusi csoporttal? Nem tudjuk, csak annyit tudunk, hogy *fenyegetéstől és öldökléstől lihegve Jézus tanítványai ellen, elment a főpaphoz, és leveleket kért tőle Damaszkusba a zsinagógákhoz, hogyha talál ott olyanokat, akik Jézus útjának hívei, akár férfiakat, akár nőket, megkötözve vihesse őket Jeruzsálembe* (ApCsel 9,1-2).

Hogy kerülnek Jézus tanítványai Damaszkusba? Lukács arról tudósít minket, hogy István kivégzésével egyidőben nagy üldözés indult a jeruzsálemi gyülekezet ellen, s ennek hatására a gyülekezet tagjaiból sokan szétszóródtak, s egyesek közülük eljutottak Damaszkusig is. Mért szóródtak szét Jézus tanítványai? Mert, idegesítik honfitársaikat, Sault is. Mivel? Azzal, hogy vannak, léteznek, mozognak és beszélnek. Mit beszélnek? Ezt volna jó tudni. Mert ha ezt tudnánk, mindjárt értenők, hogy ez a megkövezők felsőruháit híven őrző fiatal ember mitől liheg, mért fenyeget, mért öldököl, mért börtönöz, mért nincs jobb dolga neki, mint Jeruzsálemből 200 kilométert északra gyalogolni, s Damaszkus városában az Úr tanítványaira vadászni.

Pontos értesülések hiányában magam azt gondolom, hogy Saulnak erre politikai oka volt. Hát nem vallási? Ez a kettő általában szét nem választható módon egy az emberiség életében. A történelem majd minden háborúja vallásháború. Az István ellen felhozott vádaknak is van politikai felhangjuk: *a szent hely és a törvény ellen beszél, s hogy ezt állítja István: Jézus majd lerombolja e helyet és megváltoztatja a szokásokat, amelyeket Mózes hagyott reánk.* Mózes a zsidók számára annyi is, mint nekünk Árpád apánk. Mózes vezette őket az Ígéret földjére, Ábrahám atyjuk örökébe... Úgy, ahogy minket Árpád apánk, Csaba királyfi apjának, Attilának örökébe. Alighanem minden zsidó érzett valami idegenséget azon a honfitársán, aki csatlakozott Jézus tanítványaihoz. Utóvégre vallásuk-nemzetük főpapja, Kaifás végeztette ki Jézust. Ok nélkül lettek volna idegesek?

A zsidó kétfelé vágta a világot, az emberiséget. Van a goj, a pogány, a tórán kívüli, a szövetségen kívüli, s van az Isten választott népe, akinek tórát adott, s akivel szövetséget kötött. Jézus után 70 körül, a zsidó nemzet fellázadt az országát megszállva tartó rómaiak ellen, és így kerül sor Jeruzsálem ostromára. Jézus tanítványai mit csináltak az ostrom alatt? Semmit. Ostrom előtt kiköltözködtek Jeruzsálemből, s elmentek a Jordánon túli, a jó nyolcvan km-re levő Pella városába. A tanítványok nem ölnek, nem gyilkolnak, háborúban sem, hazájuk szolgálatában sem. Lehet, hogy István ezt még így nem is gondolta végig, de az ember megérzi, hogy ki a hazaáruló, hogy kitől idegen nemzetének ügye.

Jézus jó zsidó volt. Feltétlenül. Egyszer zokogott fennhangon – az evangéliumok tanúsága szerint. Barátja, Lázár sírjánál csak könnyezett. Akkor, amikor nemzetét, amikor a szent várost siratta. Amikor utolsó útján a dombtetőre érve meglátja a várost, akkor sírja el magát: *Amikor meglátta a várost, hangosan elsiratta azt: Bár felismerted volna e napon te is a*

békességre vezető utat!... Jeruzsálem, Jeruzsálem, aki megölöd a prófétákat, és megkövezed azokat, akik hozzád küldettek, hányszor akartam összegyűjteni gyermekeidet, ahogyan a tyúk szárnya alá gyűjti csibéit, de nem akartátok! Ezért aztán elhagyatottá lesz a házatok! (Lk 19,41; Mt 23, 37-38). Másfelől pedig egész életét Izraelre szentelte Jézus: *Én csak Izrael házának elveszett juhaihoz küldettem.* Korábban még tanítványainak is ezt mondta: *A pogányokhoz vezető útra ne térjetelek le... inkább menjetelek Izrael házának elveszett juhaihoz.* Csak feltámadása után küldte őket a föld határáig. Jézus kezdetben úgy gondolta, hogy nemzetének, Izraelnek a dolga lesz megmagyarázni az összes nemzetek számára, hogy Istennek nincs választott nemzete. Nincs, mert Istennek kedves akármelyik gyereke. Istennek csak ökonómiai vonala van. Hát az meg mi? Rólunk gondoskodásának ütemterve. Előbb valakiket kinevel a feladatra, aztán a kinevelteket küldi, hogy magyarázzák el a dolgot másoknak is, a többi nemzetnek is, az egész emberiségnek. Így érthető az Ábrahámmal, Mózesrel kötött szövetség, amely még elsődlegesen a kinevelendő zsidókra koncentrál. Így érthető a prófétákkal kötött szövetség, akik pedig már nemegyszer nagyon jézusi ízű kijelentéseket tesznek. Pl.: *Akkor majd együtt lakik a farkas a báránnal...* (Iz 11,6). Saul Jézus fellépése előtt járt Jeruzsálemben. Akkor és ott tanult derék farizeusként a még derekabb farizeus, Gamáliel írástudó lábainál. Amikor a Keresztelő és Jézus tanított Izraelben, azokban az években Saul a szülővárosában, Tarzusban, szötte a sátrat apja vagy másnak az üzemében, esetleg a magáéban. Ha akkor járt volna Jeruzsálemben, amikor Jézus működött, mit csinált volna? Tanítványává lett volna Jézusnak? A keresztre feszítők ruháit őrizte volna? Találgathatunk. Farizeust nem sikerült Jézusnak megnyernie. Ők voltak a legelszántabb képviselői annak, hogy a zsidó az Isten választott népe. S hogy a rómaiaknak előbb-utóbb pusztulniuk kell Izrael földjéről. Az a valószínűbb, hogy legfeljebb annyira jutott volna Jézus vele, mint Nikodémussal, mint a gazdag ifjúval, s ha Saul tagja a 72 tagú tanácsnak, alighanem ő is Jézus halálára szavazott volna, ő is istenkáromlónak gondolta volna őt. De jött a damaszkusi fordulat. Saul szemében mennyei fény villan, földre esik, hangot hall: *Saul, Saul, miért üldözöl engem? – Ki vagy Uram? – Én vagyok Jézus, akit üldözöl* (ApCsel 9,4-5). Egy tüneményes pálya indul e pillanatban. Jézus 12 tanítványának apostoli életéről összesen sem tudunk annyit, mint az övéről. Leveleivel indul az írásgyűjtemény, amelyet majd Újszövetségnek nevezünk. Befejezi írói és apostoli és emberi pályáját, mielőtt egyetlen kánoni evangélium is elkészülne Jézus életéről. Ő rajzolja az első portrét Jézusról, a képtelen hatású portrét az Atyát kiengesztelő Jézusról még az 50-es és 60-as években, míg a négy kánoni evangéliumot csak 70 és 100 között írják meg szerzőik. A középkorban Aquinói Szent Tamás rajzol Summát a keresztény tanításról. Állandó fordulata: az Apostol mondja... Ki ez az apostol? Péter, János, Jakab? Óh nem! Hanem Pál, akinek nevét 13 kisebb vagy nagyobb levél őrzi az újszövetségi kánonban, s ezek adják az egész Újszövetség majd negyedét. Jézus tizenkét tanítványától pedig összesen hat rövid levelet találunk ugyanott. S századunkban is...a II. vatikáni zsinat többet idézi a maga okmányaiban a páli leveleket, mint az ó és újszövetségi kánon összes többi könyveit együttvéve. S ha felteszem a kérdést, hogy mit találunk a különböző keresztény felekezetek dogmatikájában, hittanában, a miénkében is, akkor bizony azt kell mondanom, hogy sokkal inkább páli ízű dolgokat, mint jézusi ízű tanításokat. Annak ellenére így van ez, hogy Pál mindig Jézusról beszél. Mégpedig azt, amit ő gondol róla, s ez meglehetősen eltér az evangéliumok Jézus-portréitól.

Ez a Pál belehalt ebbe a damaszkusi fordulatba. Ennek a Pálnak valamikor a 60-as években fejét vették Rómában. Megtiszteletből. Keresztre feszítés helyett. Azért, mert *civis romanus*, azaz római polgár volt. Hogy kerülhetett sor rá? Honfitársai, a zsidók meg akarták ölni. 58 pünkösdjére hazalátogat Jeruzsálembe, meglátják a templomban, megragadják s így kiabáltak: *Izraelita férfiak, ez az az ember, aki a nép ellen, a törvény ellen és a szenthely ellen tanít mindenütt mindenkit...* (ApCsel 21,28). A vádanyag nagyjából azonos Jézus

vádanyagával, és szinte szó szerint is azonos azzal, aminek erejében Istvánt megkövezték. A római ezredestől ezt kívánják: Végeztess ki! Csak római polgár volta menti meg életét. Mi állította őt szembe honfitársaival? A honfitársak nacionalizmusa. Pál nem hitte többé, hogy a zsidó Isten választott népe. Azt gondolta, hogy már új választott népe támadt Istennek. Azok alkotják, akik hisznek Jézusban. Azok, akik ebben a hitben megkeresztelkednek. Ezekről várja immár az Isten, hogy menjenek a föld határáig megkeresztelni minden nemzetet? Hát persze! Páltól is ezt várja. Ezért akar eljutni Pál Rómába is: *Görögöknek és barbároknak, bölcseknek és tudatlanoknak is adósa vagyok... nektek is, akik Rómában vagytok, azzal, hogy hirdessem az evangéliumot* (Róm 1, 14-15).

Most tessék figyelni! Várja Isten tőle, ameddig ideje van rá Pálnak. Mért ne volna? Hát csak azért, mert Jézus bármely pillanatban eljöhet. Ezt írja Pál már legelső levelében – a Szalonikiban élő keresztényeknek: *Jézus igéjével mondjuk nektek, hogy mi, akik megmaradunk az Úr eljöveteleig, nem fogjuk megelőzni az elhunytakat... amint felhangzik Isten harsonája, maga az Úr fog alászállni a mennyből, és először feltámadnak a Krisztusban elhunytak, azután mi, akik akkor még életben leszünk, akik e napig megmaradunk, s velük együtt elragadtatunk felhőkön az Úr fogadására a levegőbe...* (1Tesz 4,15-17).

Újra kérdem: mi állította szembe vele honfitársait? Az, hogy szerintük Pál összezavarja a dolgokat. Mert szerintük van a választott nép – és az a zsidó. Mert az a választott nép, amelyik hordja magán a kiválasztottság pecsétjét – ez pedig a körülmetélés. Pál szerint pedig a körülmetélés semmire sem jó. Csak a keresztség a jó. Mire jó? Arra, hogy Isten elfogadjon bennünket. Hogyan fogad el? Hát úgy, hogy az Emberfia eljön az ég felhőiben, s magával ragadja az örök hazába azokat, de csak azokat, akik meg vannak keresztelve. S mi lesz a körülmetéltekkel, a zsidókkal, az Isten választott népével? A kérdésre Pál megvonta vállát. Erősebben érezték az idegenszagot Pálon, mint bárki máson.

Pál halála után egypár év múlva elkezdődik Jeruzsálem ostroma. Titus 70-ben romhalmazzá tette a várost. Megszűnt az állami önállóság látszatintézménye, a nagytanács is. Évek multával a jeruzsálemi főiskola tanárai a tengerparti Jabne városában újra taníthattak, s lassan-lassan ez vette át a – most már nagyjából Izrael területén kívülre kerülő – zsidóság vallási irányítását. 80 után, talán 92-ben ezek a főiskolai tanárok kiközösítik a maguk soraiból a Jézusban hívő zsidókat. Lehetetlenné teszik számukra, hogy ezután is eljárjanak a zsinagógába, ahol minden szombaton el kellene imádkozniok maguk ellen a kiközösítő-kiátkozó szöveget, s rámondani, hogy – Amen! Egy átokszöveget: **A hitehagyottak számára ne maradjon remény! A pimasz bandát pusztítsd ki sietősen napjainkban? A názáretieket és egyéb eretnekeket pusztítsd el egy szempillantás alatt! Töröljék ki őket az élet könyvéből! Nevük ne legyen beírva az istennektetszők közé! Áldott légy ó Urunk, aki megalázkod a pimaszokat!**

Nem akarom Pálra tolni ezért a felelősséget. Felelősek érte a zsidó írástudók is. A keresztény egyház kétezer esztendő története is tele van kiközösítéssel. A vallások eddigelé mind úgy gondolták, hogy így kell védeniök magukat. De azt meg kell kérdeznem magunktól, hogy közösített-e ki valakit Jézus? Kemény szavakat mondott a főpapok, írástudók és vének ellen. A királyok ellen is. Pétert is lesátározta, a tanítványoknak is mondott nem egyszer olyat, amit azok nehezen viseltek, de úgy tetszik, hogy senkinek se mondta, hogy mars ki innen. Júdásnak sem. Fogadta a csókját is: **Júdás, csókkal árulsz el engem?** Úgy tetszik, hogy Jézus nem ismerte a maga közössége ügyeinek rendbetevésére ezt az eljárást: a kiközösítést, a Kívül tágasabb!-felszólítást. Ezért én azt gondolom, hogy a jézusi szövetségnek nemcsak nagy alakjai vannak, hanem helyes és helytelen eszköztára is van. S ha valaki arra vállalkozik, hogy ezt a jézusi szövetséget akarja szolgálni, tudomásul kell vennie, hogy tökéletes az egy kapura játszás. Folytatódik az erőnemalkalmazás, a másik orca odatartása, a kardnak a hüvelybedugása. Azzal folytatódik, hogy nincs kiközösítés sem. Ha megsértenek, akkor

sértődhetek, s elmehetek. De senkinek sem mondhatom, hogy Kívül tágasabb! Csak azt mondhatom el, hogy mit tartok jézusinak meg nem-jézusinak.

A jézusi szövetség egy újabb nagy alakjával találkozottunk. Tudott meghalni Jézusért. S nem ő közösi tette ki a zsidókat a keresztények közösségéből. Az ő útjából e két mozzanat beleillik a jézusi szövetségbe: meghalni is tudni Jézusért, és senkinek sem mondani, hogy *Kívül tágasabb!* Azt hiszem, hogy ez a Lélek mai üzenete számomra. Amen.

Városmajor, 2004. június 6.

Volt Húsvétvasárnap, és a tanítványok látták a halottaiból feltámadott Jézust. Volt Áldozócsütörtök, és a tanítványok látták, hogy Jézus felemelkedett a levegőbe, az égbe, hogy véglegesen visszatérjen Atyjának örök országába, hogy onnan legyen majd egyszer újra eljövendő hozzánk, a világ végén. Volt Pünkösdvásárnap, amikor a tanítványok megtapasztalták a megígért Szentlélek kiadását: Kaifás városában bátran hirdetik, hogy Jézus feltámadt, *s hogy tudja meg tehát Izrael egész háza, hogy Isten úrrá és Messiássá tette ezt a Jézust, akit ti keresztire feszítettetek.* S ma Szentháromság vasárnapja van, amikor együtt ünnepe lhetjük az Atyát, a Fiút és a Lelket.

Mindez benne van a keresztények, a Jézusról elnevezett emberek Hitvallásában, a Hiszekegyben, a Krédóban. De kinek lesz ettől gyereke? Avagy kinek lesz ettől több vagy kevesebb a fizetése? A keresztények ezt hiszik, mert ez van a Krédójukban. A mohamedánok meg más t: azt, ami az ő Krédójukban olvasható. Összesen csak annyi történt, hogy a már meglevő sok száz és ezer vallás mellett kétezer esztendővel ezelőtt támadt egy új vallás: a keresztényeké. S a szokásos felekezések következtében támadt a Jézus után következő kétezer esztendőben a különböző keresztény vallások hatalmas, ki tudja hány, különböző hitvallásból álló bokra. Pünkösdkor Péter nem erre gondolt. Nem arra, hogy gyarapodott a vallások száma. Hanem arra gondolt, hogy valami új kezdődik az emberiség életében.

Ha nézem az elmúlt kétezer esztendőt, arra kell gondolnom, hogy Péter hiába reménykedett: nem kezdődött semmi új. Jézus előtt a zsidók gondolták azt, hogy ők az Isten választott népe. Ennek folytán reméltek egy hatalmas és dicső birodalmat, s nem lett belőle semmi, a történelem kiszórta őket még saját hazájukból is. Aztán meg a keresztények gondolták magukról, hogy ők lettek Isten új választott népe, mert Jézus ugyan minden embert megváltott az emberiség legnagyobb bajától – az ősszülők bűne miatt mindannyiunkat pokolra küldeni akaró Isten haragjától –, de ez a megváltás csak azok életében hatékony, akiket megkeresztelnek. S a történelem a zsidók megjelenése előtt és után, a keresztények feltűnése előtt és után, ment egyaránt a maga útján. Mi ez? *Az erősebb a gyengétől, amit elvehetett, elvett* – Arany János magvas megfogalmazása szerint.

Isten különös kegyelme folytán hatvan esztendővel ezelőtt egy rakás fiatalnak hazánkban az a gondolata támadt, hogy Isten azért nem viszi diadalra választott népének ügyét, sem a zsidók, sem a keresztények, sem mások esetében, mert Istennek nincsen választott népe. Istennek csak gyerekei vannak, s ezek Istennek mind kedvesek. A gyerekeit pedig neveli. A lelkiismeretük hangján keresztül. Mire neveli őket? Csak arra, hogy légy jó kisfiú, légy jó kislány. Ne tegyed a másiknak azt, amit nem kívánsz magadnak. Ne akarj magadnak két szelet csokit, ha a testvéreidnek csak egy szelet jut. S hogy mondjak még egy vadonatúj megfogalmazást is: Érd be az egy dénárral! Ne kelljen több belőle! Az a gondolata támadt a rakás fiatalnak, hogy – ha pap, ha nem pap – Jézus tanítványává lesz. Kisközösségeket hoz létre, amelyekben nevelik önmagukat a Jézustól tanult, imént említett tudományra, s beszervezik ezekbe a kisközösségekbe az egész világot.

A hatvan esztendő alatt megtanultuk, hogy ebben senki sem akadályoz bennünket. Csak egyetlen személy. Akinek a nevét a személyi igazolványunkban találjuk. A magunkét találjuk ott. Hamar rájöttünk arra, hogy nem a Vörös hadsereget kell megtérítenünk. Azért nem, mert a hadsereg az erősebbek közé tartozik, s az erősebb a gyengétől, amit elvehet, elvesz. Arra is

rájöttünk, hogy nem a Pártarisztokráciához kell fordulnunk, mert a pártarisztokrácia is az erősebbek közé tartozik. De azért egy hibát alighanem elkövettünk. Elkezdtuk magyarázni, propagálni nagy-nagy felfedezésünket saját egyházunknak. Lehet, hogy ez a hibánk szükségképpen volt, mert a felfedezés örömét az ember mindenképpen meg akarja osztani szüleivel, akik nevelték őt.

Az egyház pedig nagyon furcsa helyzetben van: mindig szövetségese az erősebbnek. Rákényszerítik. Addig csinálja az államhatalom a vallások tagjaiból a vértanukat, amíg valakik kötélnek nem állnak, s létrejön az emberi történelem legerősebb szövetsége: a trón és az oltár szövetsége. A magyar kereszténység ezer esztendejéből csak húsz esztendő volt a kivétel: az 1948. évet követő húsz esztendő. Csak ekkor nem funkcionált a szövetség. De hamar rendbe tették. Húsz év alatt. Ez idő alatt az egyház püspökei is nagyobbára börtönben vagy internálva éltek. De hol van már a tavalyi hó!

Holtig tanul az ember. Ma mit? Csak azt, hogy nincs hova fordulnunk. Ha sehova sem fordulhatunk, akkor születik meg az óra, amikor találkozhatunk, ha akarunk, az Istennel. A találkozási feltételeket kellene még számba vennünk.

1. Nem kell hozzányúlunk a Krédóhoz – megrószálendő, megjavítandó azt. A történelem bizonyága szerint ez a hozzányúlás mindig kiközösítést eredményez. Ekkor meg kell keresni új vallást. Az új vallásra térés, az új vallást csinálás semmit sem old meg. Mert az újnak is az a dolga, hogy a trón és az oltár szövetségében gondolkodjék. Ha nem teszi ezt az új vallás, akkor következik az üldözés. Minek akkor vállalni az új vallás alapításával járó nagyon sok felesleges munkát.

2. Ateistává sem érdemes lenni, mert mégiscsak az Istentől való a világ, tehát valamiképpen Isten gondolatainak kell majd győzniök, ha nem is látjuk, hogy ez miként lehetséges. Az ateisták meg rendre megállapítják, hogy már eddig is nagyon sok víz folyt le a Dunán, tehát nagyon is itt az ideje a rendet csinálásnak. A rendet meg karhatalommal csinálja. Annak meg az a szabálya, amit már láttunk: az erősebb a gyengétől, amit elvehetett, elvesz.

3. Agnóosztikusnak sem érdemes lenni, mert akinek a bölcsessége abban végződik, hogy semmit sem tudhatunk biztosan, az ki fog egyezni a mindenkori hatalmasokkal, hogy ennek fejében biztosítva legyen neki a több pénz. S utána a vízözön.

4. Csak imádkozni érdemes, hogy az a csodavilág, amelyben az Atya öröktől fogva szereti a Fiút, aki meghatódva ettől, visszaszereti az Atyát, s akiket egybeköt az Atya ölelő két karja s a Fiú két ölelő karja, azaz Kettejük Szentlelke, s amiben ráismerünk arra, ami a legszebb a földi létben, a szerelemre, hogy ez a csodavilág be tudjon áradni hétköznapi életünkbe, s átforgalmazza azt.

A Karácsonyi Ajándék 100. számizdat kötetében húsz éve írtam egy himnuszt a Szentháromságról. Kimásoltam. Címe: *Állítmányok*.

1. Szentháromság! Életem ős oka. Természetem őselve. Szeretetvilág. Békességvilág.

Tisztaságvilág. Nincs benne semmi az önzésből. Nem kényszeríthető. Sérthetetlen.

Transzcendál, átlép időn és gonoszszágon. Transzparens, azaz áttetsző, mert nincs titkolni valója. Megvalósultság, és mégis örök tervezés. Életünk részese.

2. Velünk levő. Velünk együttműködő. Kezemet felemelni segítő. Kezemmel jót tenni – kétszeresen is segítő. Céломra irányító. Az idő malmai neked örölnék. A történelem feléd hömpölyög.

3. Minta-ok. Modellvilág. Minket modellező. Megtapasztalható. A mikor s miben:

ha két szerelmes szeretetben összefűződik

ha egy nehéz feszültség ellenére az élet továbbmegy

ha a végső szó: a tovább

ha a cérna el nem fogy

ha senki sem húzza ki a gyufát

ha a szeretet minden akadályt legyőz.

4. Egyház prototípusa. Lélek köti össze, akik alkotják. Csak figyelésre és szolgálatra köt össze. Oda nem figyeléssel, közönnyel senkit meg nem tipor. Uralkodást, diktálást, engedelmeskedtetést nem ismer.
5. Jóság-világ. Adás-világ. Kapás-világ. Ütésmentes világ. Bántásmentes világ. Csak-jó világ.
6. Értünk élő világ. Értünk aggódó-izguló. Velünk bánkódó és örvendező. Együtt fájó és hazaváró. Balzsamot időben sebeinkre, reánk öntő, a balzsamot örökre tároló. Fájó-örvendező. Sírva is vigadó világ.
7. Jó, hogy vagyok. Jó, hogy akartál. Jó, hogy útnak indítottál. Jó, hogy húzol magad felé. Jó, hogy rév vagy. Jó, hogy Feléd megyek. Jó, hogy közel vagy. Jó, hogy... – testvérem, te hogyan folytatnád? Amen.

Óbudavár, 2004. május 31.

Pünkösdszombat este virrasztás volt a Babér utcai templomban. Ez volt az első virrasztás a Bokorban, amelyen nem tartottam ki végig. Kevesen tartottak ki a Bokorból. Ha jól informált vagyok, akkor csak négyen: Gyuri Évivel meg Magdi és Tádé. Annyit tudtam csak meg róla, hogy Zénó aranyos volt. Bár ezt úgy nagyjából eddig is tudtam. Valójában a Hang közösségekhez tartozók próbálták ki ezt a műfajt. Mért nem maradtam ott? Ott-maradásom nem felelt volna meg az erőviszonyoknak. A testieknek sem, és sajnos, a lelkieknek sem. Már hetek óta nagyon elég volt a nappali műszak is. Háromnegyed kilenckor Marcsi hazarepített. Teri meg beállította az órát háromnegyed ötre. Ekkor kellett felkelni, ahhoz, hogy – semmit otthon nem felejtve – 6,45-ig beszállhassunk a Népliget autóbusz-pályaudvarán a 8-as kocs álláson a szombathelyi buszba. Mi dolgunk nekünk Szombathelyen? Semmi. De 8,30-kor megáll a szombathelyi busz Veszprémben, s ott már van dolgunk. Mi? Várni, hogy a 10-es kocs állásra beálljon 9 előtt pár perccel az a busz, amely Zánkára visz. Van ott dolgunk? Nincs, de a busz 10,15-kor megáll Budaváriban, s ott már van dolgunk. Több is, meg kevesebb is, amit mire számítottunk.

Szemben a templommal a buszmegálló. Legutóbb, amikor utoljára lent jártunk volt, köröskörül ki voltak ásva a templom falai. Most már betonjárda fogja körül: 40 centi széles, s bizonyos mélységű járda futja körbe a templomot. Mondták a falubeliek, hogy nem bírják az öreg falak a templom előtt futó országút megnövekedett forgalmát: személykocsik, buszok, teherautók, kamionok. Közel kétszáz éve épült a templom, s az akkori ökrös szekereket, lovas fogatokat bírták jól a templom falai. Nemcsak betonjárdát találtam. Különböző magasságokban két centi széles és több méter hosszú csíkok a falon. Kívül is, a templomon belül is. Kőművesnek is meséltem: a csíkok 2 centi mélyek, s mintha azon belül valami tömítés húzódnék. Zénó volt a kőműves, de nem ismerte ezt az eljárást. (Nedvességszívó volna?) A templom belsejében *képzelt* állapotok uralkodnak: minden bezsúfolva a sekrestyébe. Telefonálok a plébánosnak is: majd a jövő héten csinálnak rendet, akkor fejezik be a kőművesek, amit elkezdtek.

Mindezek hatására nálam visszatér a '97 előtti állapot: a nagyszoba asztalán teríték meg a napi szentmiséhez, ami egy kicsit egyszerűbb. Nem kell háromszor harangozni, vázában virágokkal oltárt díszíteni, gyertyákat gyújtogatni, templomot rendbe tenni, majd misére beöltözni, s a végén betérdelni baloldalt az első padba – az első harangszótól beharangozásig. Mindezt nem kell tenni, de nagyon hiányzik, hogy nem kell. Alig várom, hogy helyreálljon a rend, s harangozhassak, s várhassam János bácsit, Gizikét, Erzsikét, Évikét s Violát... aki éppen ráér a kicsi faluból, s a Miatyánk végén kört csinálni, megfogni egymás kezét, s békére és megbocsátásra biztatni magunkat.

Eljönni hétköznapi is misére. Csak a naponkénti találkozásokból születik valami. 43 elején Sátoraljaújhelyen egy anyám korabeli *nővérrel* találkozhattam reggelenként az ősi templomban. Számítottunk egymásra, vártuk a találkozást: mindig volt valami megbeszél-nivalónk. Lejártam reggelenként félhétre, s beültem a szentély egyik padjába elmélkedni. Ez

nyitotta rám a szívét. De őszre már Tatára kerültem. Tatai kápolnánknak nem volt közönsége: nem is tudom, ki készítette elő a misézés kellékeit. Akkoriban nem éreztem még, hogy üresebb lett ettől a hiánytól papi életem. De 45 februárjában Debrecenben már újra templomban misézhetek. S ministráns vár, gyónók várnak, fürdök az *atyaságban*. Nem mondom, hogy ettől lett a Bokor, de biztos, hogy nélküle nem lett volna. Naponként kell látni azokat, akikkel tenni akarunk valamit. Jézus is naponként látta a maga Tizenkettőjét...

Felolvastam egy értő szívű embernek ezt az utolsó bekezdést. Értő szíve ellenére is ezt mondta: *Nosztalgiázol. A múlt nem hozható vissza. Másképpen épül a folytatás.* Azt hiszem, hogy csak az épül másképpen, ami egészen más. S számomra kérdéses, hogy ami egészen más. életben marad-e egyáltalán. Épül-e Ország, ha egészen más? Az *Ország* a család vonalában áll. Abban azok maradnak együtt, akik elmondhatják egymásnak: *Ahol én alszom, ott van az ágyad.* Ebből nő ki a család. Ahol én imádkozom, ott térdepelsz mellettem te is. Ebből nő ki az *Ország*.

Városmajor, 2004. június 10.

Meghívtak testvéreim előadni a Csongrádi Hangtáborba. Nagy örömmel mentem: közel százan fogadtak. Java részük részt vett már Budaváriban valamelyik lelkigyakorlatomon.. Sokan hozzászóltak, egy egész délutánt eltöltöttünk vele.

I.

Ezt az előadáscímet kaptam: *A páli teológia hatása a keresztény gondolkodásra*. Két éve felolvastam itt, a közelben, nektek Magyartésen, egy dolgozatot a Isten Országá megvalósulásának lehetőségeiről. Könnyen lehet, hogy mai előadásom kicsengése más lesz, mint az akkorinak. A két év előttié ez volt: alighanem Szent Pál teológiája is felelős lehet azért, hogy nem valósult meg a Jézusra hivatkozók körében az, amit Jézus akart, amikor hirdette Izraelben az Isten Országát. A mai szövegem kicsengése meg talán ez: kicsi fiú volt Szent Pál ahhoz, hogy meg tudja szabni kétezer keresztény esztendő történetét. Kicsi, mert könnyű Katát, azaz az embert, minket – nem jézusi táncba vinni. Mért lehetett Katát odavinni? Mért nem inkább Jézussal akart táncolni Kata? Ezekre a kérdésekre keressük a választ! Nem vonok vissza semmit a két éve mondottakból: Pál azt tanította, hogy Jézus még Pál életében újra eljön hozzánk, s magával ragadja őt magát is, meg társait is a levegő-égbe (1Tesz 4,7); mindazokat, akik hittek Jézus bennünket istenektetszöv tévő halálában, és megkeresztelkedtek az ő nevében. Ezzel szemben úgy tetszik: Jézus meg feladatot bízott a Benne hívőkre: egész szívükből akarnunk, azaz *keresnünk* kell az Isten Országát, amire – emberek lévén – Istentől képesítve volnánk, s amely mindenképpen rajtunk fordul (Lk 17,21). Pál ezzel befejezné a történelmet, anélkül hogy megvalósulna a Földön az Isten Országá. A Jézusban hívők számára Pál konstruál egy földöntúli, egy transzcendens Országot, s a nem hívőknek alighanem transzcendens poklot. Jézus pedig ránk bízta az immanenciát, az emberi történelmet: elmondta nekünk, mi kell ahhoz, hogy Isten Országává váljék legalább az emberiség jóakarató, a Jézusra és Jézus-fajtájúakra figyelő része. Például: mi is, itt. Valaki közületek azt állította, hogy azért nem repesztek szét az érdeklődők Adyligeten, vasárnapi miséimen a templom falait, mert ostromozom őket. Amennyire Jézus megengedi, szeretném elhagyni itt és most ezt a csúnya szokásomat, az ostromozást. Majd eldöntitek, hogy sikerül-e.

Elkezdeném a mondókám. Csakhogy mindjárt az elején eszembe jut az egyszeri kislány. Anyukája rá akarja venni, hogy játékaiból karácsonyra ajándékozza meg a szegény gyerekeket. Teszi neki az ajánlatokat, hogy miket adhatna oda. A kislány készségesnek mutatkozik, aztán egyszerre csak megijed és bezárja a szívét: *De a gumicicám nem adom!* Attól félek, hogy a gumicica odaadása nélkül nem tudjuk még – elmondani sem az evangéliumot. Miért? Mert inkább meghamisítjuk Jézus tanítását, csak ne kelljen odaadni a gumicicánkat. Én meg nem tudok engedni valamiből. Miből? Abból, hogy negyven éve, amikor a KIO-t írtam, lényegében nem értettem félre Jézust. Summázom, amit akkor megláttam.

Három Országról beszélt Jézus: a Sátán, az Evilág és az Isten Országáról. Mondok valamit mindegyikről. Mind a három országnak más és más az elve. Ez az elv – részint érzelem (ahogy éreznek a három ország tagjai), részint törekvéstartalom (amire törekszenek azok, akik ezekben az országokban élnek).

a./ A **Sátán országában** a Sátán *érzelmi motiválója a rossz akarat, a gyűlölet; a törekvéstartalma pedig az erőszakra épülő VEVÉS.*

b./ Az **Evilági ország** (azaz az állam és annak vezetői meg haszonélvezői) érzelmi motiválója vegyes: *valakikkel szemben jó, másokkal szemben rossz akarat* vezet, hiszen nem egyetemes, nem minden emberre kiterjedő hanem csupán csoport- és osztályérdeket képvisel: az állampolgárokét, illetőleg azok egy részének érdekét. Ha történetesen minden állampolgár érdekét egyformán képviselné is, amit nem tesz, akkor is a szuverenitásán, a maga államhatárain kívül élőkét ez esetben sem képviselné. *Törekvéstartalma pedig a JOG, amely kényszerítő erejével biztosítja a korábbi nem-erőszakos (mert munkát kívánó) SZERZÉSeK és a korábbi erőszakos VEVÉSeK által kialakult tulajdonrendet.* Tehát a státuskvót, azt, ami van, ami történelmileg kialakult: az egyik milliárdos, a másik hajléktalan. Mert a tulajdon, a vagyon – a Mammon határozza meg magatartását; az Isten ellenlábasa, akivel Jézus, az Isten országa meg nem árul meg egy gyékénnyen.

c./ Az Isten Országának elve ugyanis az **ADÁSban**, a *mindenkinek mindent adni akarás, az osztózás törekvéstartalmában megnyilvánuló érzelmi motiváltság: azaz a szeretet, és nem pusztán valakik, hanem kivétel nélkül minden ember iránt tanúsított szeretet.* Ebben az országban a javak egyenlően oszlanak meg az ország népe, e nép tagjai között, s ez az egyenlőség pedig feleslegessé tesz mindenféle erőszakot. Tehát éppen azt, ami nélkül a másik két ország nem állhat fenn, hiszen a kiváltságot, az egyenlőtlenséget csak erőszakkal (karhatalommal, hadsereggel) lehet fenntartani. A Sátán kezdettől fogva embergyilkos, az állam pedig erőszakszerv: hatalma erejében büntet és gyilkol.

Azt hiszem: meg is érkeztem a gumicicához. S már mondhatja is valamelyik kritikusom: Látod, már el is kezdted az ostorozást. Inkább idézzed helyette Szent Pál szeretethimnuszát, a korintusiaknak írt első levél 13. fejezetének harmadik versét: *ha felétem minden vagyonomat, s ha átadom testemet, hogy elégessék azt, de szeretet nincsen bennem, semmire sem megyek vele.* Nem akarom idézni. Azért nem, mert ha idézném, kis előadást tarthatnék Jézusnak: Kedves Mester, hiába étetted fel tanítványaiddal, amid volt, s hiába mentél Golgotára. Hiába adtad oda mindenedet. Mert a nagy kérdés csak az, hogy volt-e szeretet benned. Mert ha nem volt szeretet benned, akkor semmi sem vagy. Csakhogy Jézus esze és szíve számára a mindentadásban áll a szeretet. Mert ha nem a mindentadás a szeretet, akkor lehetőségem van dúsgazdagként is szeretni. Akár kivégzőként is, mert *nem ok nélkül viselem a kardot, hiszen Isten szolgálója vagyok, aki Isten haragját hajtom végre azon, aki a rosszat teszi,* ahogy Pálnak a Rómaiakhoz írt levele ugyancsak 13. fejezetének negyedik versében olvasom. Ezek után magamat idézem: Nem lehet Jézus szolgálatában egyik unokatestvérünket négyfelé vágatni, a másikat megvakítani s forró ólmot önteni a fülébe. Ezért énekelteti a rockopera Istvánnal, a királlyal: *mennyit ér az ember, ha készül véres győzelemre...* Teljes a meg hasonlítás a győzelemre készülöben: *Veled Uram, de Nélküled!* – énekli a rockopera István királya. E négy sornak kellett kimaradnia az új emberben megjelenhető cikkemből, hogy meg ne botránkoztassam az olvasókat. Nézzünk a dolgok mélyére. Mi a szeretet? Érzelem? Az is. De mindentadás nélkül nincs jézusi szeretet. S a véres győzelemre készülöben – hiába avatta szentté őt a kereszténység terjesztésében szerzett érdemeiért egyházuk – nincsen jézusi szeretet. Az csak a Golgotára is elmenni készülöben található. Nem bontogatom tovább a jézusi és páli szeretetfogalom különbségeit. Két éve már megtettem. Most más a dolgom.

II.

Az, hogy feltegyem a kérdést: hogyan bonthatott Jézus zászlót? Nem ismerte az emberi történelem addigi menetét? Nem tudta, hogy a Sátán annak adja a hatalmát, akinek akarja?

De. Ismerte és tudta, és mégis zászlót bontott. Hogyan tehetette? Meg volt valamiről győződve. Miről? Arról, hogy Isten belerejti minden embernek a szívébe az eligazítást: **Jónak kell lenned!** – ha szabadságot is ad az embernek, hogy rossz is tudjon lenni.

Belerejti a szívünkbe. Nem Buddhának, Mózesnek, Pálnak, Mohamednek adja Isten a kinyilatkoztatást, hanem kinek? Elvileg – kivétel nélkül minden embernek. Az értelmi és testi fogyatékosnak is? Azoknak is. Sokszor jobb vevők rá, mint az okosok. Az evangéliumot hirdetés órájában így ujjongott Jézus a Szentlélekben: *Magasztallak téged, Atyám, menny és föld ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcsek és okosok elől és kinyilatkoztattad azokat a kicsinyeknek. Igen, Atyám, így láttad jónak. Mindent nekem adott át az én Atyám, és senki sem tudja, hogy ki a Fiú, csak az Atya. Senki sem tudja, hogy ki az Atya csak a Fiú, és az, akinek a Fiú ki akarja nyilatkoztatni* (Lk 10, 21-22). Jézus is a kicsinyek közé tartozott. Mindenki tudhatja, hogy jónak kell lennie. S aki ezt tudja, az az Isten lánya és fia. Jézus nem olyan ismereteket hozott, amelyeket nem tudhatunk. Mindenki tudhatja, ha akarja. S ha akarjuk, akkor rábólintunk. Rá, hogy úgy vannak a dolgok, ahogy Jézus is mondja. Csak az hordoz kinyilatkoztatást, aki azt mondja, amit kivétel nélkül mindannyian tudhatunk. De nem mindenki akar tudni róla. Miért? Mert vannak okosok és bölcsek. *Istentelen frigy van közted ész és rossz akarat* – írja és mondja 1847-ben Vörösmarty Mihály. Testvéreim, hordozzuk magunkban a kinyilatkoztatást. De akarjuk-e? Arra bólintunk-e? Vagy arra használjuk Istentől kapott eszünket, hogy a Sátán szavára bólintsunk, akinek szavát – Jézus megfogalmazása szerint – a bölcsek és okosak képviselik.

Jézus, az egyetemes Isten (mert Isten minden ember és nép Istene) egyetemes küldötteként (mert Jézusnak nemcsak népéhez, a zsidóhoz szólt a küldetése)... Jézus nem vallást hozott, hanem megszólaltatta azt, amit Isten belerejtett minden ember szívébe. Mi fán terem a vallás? Azon a fán, melyen terem a nyelv, a dal, a tánc, a kultúra. S ezek népenként mind különbözők, s ezért nem egyetemesek. Mózesnek égő csipkebokorban mutatkozik meg az Isten. Álmos, a megyeri törzs vezérének, anyja, Emese azt álmodja, hogy turulmadár termékenyíti meg őt. S Álmos lesz a hét törzs szövetségének feje vérszerződéssel. Nem a zsidó Mózes szövetségével, hanem a magyarokéval. Kimondom bátran: egyetemes ismeret csak az lehet, amit a világ összes egyetemén ugyanúgy tanítanak – a tudomány. És egyetemes törekvéstartalom csak az lehet, amire kivétel nélkül minden ember rábólinthat. Ilyen Jézus szeretet-tanítása: mindenkit úgy szeressünk, mint saját magunkat! Vallást Jézus nem cserélt, nem is változtatott. Maradt zsidónak – testestül-lelkestül. Miért változtatott volna, ha egyszer a most említett tanítása bármely valláson belül képviselhető. Képviselhető, bár akármely államon, valláson belül számíthatnak Jézus képviselői arra, hogy vértanúkká teszik őket. De arra is számíthatnak éppen, hogy azért valakik, s maguk a vallások is, elfogadják őket, ha megtudnak szabadulni az államhatalom pénzelő s ölelő karjaitól. Ez utóbbi esetben a különböző vallási kultúrák csak gazdagító, pozitív színt fognak jelölni az emberiség-palettán – miként a művészetek; de nem fognak felszólítani emberellenes tevékenységre (kiváltságsszerzés, uralkodás, gyilkosság), mint annyiszor a történelem folyamán, egészen a mai napig. Nem azt fogják tanítani, hogy lehetek gazdagabb, mint te. Nem arra, hogy én parancsolgathatok neked. Nem arra, hogy Isten megbízásából forgathatom a kardot ellened. Nem ezeket, hanem a jézusi szót fogják tanítani.

A zsidók úgy gondolták, hogy ők az Isten választott népe, hiszen ketté vált előttük a tenger, tehát pusztuljanak a filiszteusok. A magyarok úgy gondolták, hogy Attila leszár-mazottai, mert egy pásztor elvitte Attilának az Isten kardját. *Sarkam alá én a nemzeteket hajtom, Nincs a kerek földnek ura kívül rajtom* – halljuk Attila szavát Arany János eposzában, a Buda halálában. A keresztények úgy gondolták, hogy ők az Isten választott népe, s ennek eredményeként abszolút történelmi győzteseik lettünk mások kizsákmányolásának, fegyveres leigázásának. Most éppen az úgy tudom, metodista keresztény Bush, no meg a katolikus,

kálvinista, lutheránus, unitárius magyar keresztények NATOn belüli támogatásával csináljuk a megszokottat – Irakban.

A történelmi zsidóság egyik legnagyobb alakja, Illés mit csinált a Bál prófétákkal? Károli Gáspár veretes nyelvén: *És monda Illés nékik: Fogjátok meg a Baál prófétáit; senki el ne szaladjon közülök! És megfogák őket, és alávívé őket a Kisson patakja mellé, és megölé ott őket* (1Kir 18,40). Ezért akarja Jézus elrejtetni a választott nép előtt, hogy ő a messiás. De ennek ellenére is megindul feléje a csodálatos kenyérszaporítás után az ötezer férfi, hogy királlyá tegye őt, s ne hétszáz Bál-prófétától, hanem a rómaiak légióitól szabadítsa meg őket Jézus. A tanítványok két karddal mennek vacsorázni. Mennykövet akarnak lehívni a Szamária-beliekre. Jobb és bal felől akarnak ülni. Kétségbe esnek a gazdag ifjúnak mondott szavakon. Elárulnak, megtagadnak, tíz fele futnak, nem hisznek Jézus feltámadásban, üres asszonyi fecsegésnek tartják a hallottakat. Új hűségre kell őket Jézusnak összekaparnia. Mennybemenetelkor pedig az érdeklő az összekapartakat, hogy mikor állítja helyre Izrael számára a királyságot – Jézus. Pál volt ezért felelős? Hol volt ő még akkor! Újra kérdem: hogyan bonthatott Jézus zászlót?

Mennybemenetel után Péter büntető csodát tesz Annás és Zafira ellenében. Isten nevében teszi ezt, ugyanúgy, ahogy Illés is Isten nevében gyilkolja le Bál hétszáz prófétáját. Pál pedig a jeruzsálemi zsinaton megmagyarázza a tanítványoknak, hogy a hit által üdvözülünk, s elhiszik neki. Mi is elhisszük? Lehet, hogy ki-ki üdvözülni a hite által, mert Isten végtelenül irgalmas, de Isten Országát nem csinálunk hitünk erejében, hanem csak annak az erejében, ha szeretetünkkel mindenkit átölelünk. Persze ahogy tudunk: megosztjuk, amink van, azokkal, akik hajlandók együtt élni velünk, vagy legalábbis megindul a szívünk valakik ínségén – Zakeus példája vagy a szegény özvegy két fillérje nyomán. De a hit erejében még nem csinálunk Országot. Például ha elhisszük, hogy Jézus kiengesztelte Istent Ádám és a mi vétkeink miatt, s e hitben megkeresztelkedünk, még nem jön el az Isten Országa. Annak az erejében sem, ha körülmetélkedünk. Vallási cselekmények erejében még nem. Csak annak folytán, ha vallási buzgóságunk erejében a zsebünkbe nyúlunk, ha lemondunk a kiváltságainkról, az erőszakoskodásról.

Hát nem az a dolgunk, hogy üdvözüljünk? Nem. Az Isten dolga, hogy üdvözítsen bennünket. Hogyan csinálja, ne magyarázzuk meg neki. A végtelen isteni irgalom találhat és talál is minden bizonnyal reá módot. A mi dolgunk, hogy megtegyük azt, amire megteremtett minket az Isten. A mi dolgunk, hogy Isten lányaiként, fiaiként megtegyük, amit beleírt mindannyiunk szívébe, s hogy erre rábólintsunk.

Megvallom nektek: a bajban levőnek érzem maga, ha arra gondolok, hogy az őszön folytathatom a Babér utcai templomban a plébános atya felkérésére sorozat-prédikációm a jézusi szövetség nagy alakjairól. Miért? Mert a Jézus óta eltelt kétezer esztendő két részre kell bontanom. Az első három századra meg a többire. Az első három században a keresztények kicsik, szegények és üldözöttek voltak, miként Jézus. De utána már csak kivételesen. Mit fogok a Babér utcai katolikus templomban a múltunkról mondani? Csak az segít abban, hogy katolikus templomban elmondhatom a meggyőződésem, hogy a II. Vatikáni Zsinat dogmatikus konstitúciójában, a Lumen Gentium kezdetű okmányban ezt olvasom: *Krisztus szegényen és üldözötten vitte végbe a megváltás művét? Az egyházat is ugyanerre az útra szólítja hivatása. Jézus szolgálai alakot öltött... érettünk, noha gazdag volt, szegénnyé lett... az egyház is nem arra van alapítva, hogy földi dicsőséget keressen... hanem hogy szegény és szenvedő alapítójának képmását ismerje fel a szegényekben és a szenvedőkben.*

De itt és most, előttem, akik megtanultátok az elmúlt évtizedben, hogy Jézuséra kell átalakítani gondolkodástokat, summázhatok: a kétezer esztendő nagyobbik felében megfélemeztünk Jézus tanításáról: nem szolgák, hanem uralkodók akartunk lenni, még pedig Isten kegyelméből. Nem szegények akartunk lenni, hanem gazdaggá akartuk tenni az egyházat, a középkori társadalom első rendjévé tettük a főpapok rendjét. Nem az üldözöttek boldogságára

törekedtünk, hanem a hadvezérek gyilkos dicsőségére. Elfelejtettük, hogy *boldogok a szolgák és a kicsinyek. Boldogok, a szegények, akik sírnak. Boldogok vagytok, ha gyűlölnek az emberek, ha kiközösítenek, ha szidalmaznak titeket, ha rossz hírbe hoznak az Emberfiáért. Jutalmatok nagy lesz a mennyekben. Atyáik éppen így bántak a prófétákkal.* Mindezeket elfelejtettük.

Magam példáján is megmutatom a felejtést. 1942 nyarán katonai kiképzésben részesültem, leszereltem egészségügyi honvédként. Az őszön hazajött a Don mellől az egyik rendtársam, aki ott hadtestvezető lelkész volt, s megkérdezte, hogy kimennék-e vele a Donhoz ezredlelkésznek. Mondtam neki, hogy igen, beszéljen az elöljáróimmal. Nem került sor reá – nem is láttam meg máig a Dont! –, már ő sem tudott visszamenni, mert Sztálingrádnál összeomlott a front. De 45 tavaszán magyar hadi foglyok érkeztek keletről Debrecenbe, ahol akkor már tanítottam szaktárgyaimat a piarista gimnáziumban. Választhattak a magyar hadifoglyok: mennek a Szovjetunióba békés építő munkára, vagy vállalják a fegyveres harcot a fasizmus ellen. Mindannyian az utóbbit választották. A köztük levő tábori lelkészek is, akik megkeresték a katolikus prépostplébánost, a későbbi veszprémi püspököt, Bánáss Lászlót, s elmondták, hogy nekik elégük van a hadi dicsőségből: ha volnának Debrecenben papok, aki leváltaná őket, akkor ők hazamehetnének. Bánáss megértő volt, s szólt a ferences káplánnak, Oszkár atyának, aki elvállalta a feladatot. Mindjárt kinevezette magát hadtest vezető lelkésznek, s ezen a címen helyben maradhatott, s én lettem a hadifoglyokból alakult 17. honvédgyalogezred tábori lelkésze főhadnagyi rangban. Kaptam egy katonai köpenyt, meg egy ugyanilyen sapkát. Mind a kettőre rávarrt a szabó két aranypertlit. Felvettem ezeket a piarista reverendára, s kész volt a tábori lelkész. A debreceni kisállomáson bevagonírozták ezredemet. Még csicskást is kaptam. Három nap alatt el is jutottunk Budapestre, ahol az ezredes úrtól szabadságot kaptam, s találtam Pesten egy buzgó papot, aki katonai babérokra pályázott. Átadtam neki a hivatalt, s utaztam vissza Debrecenben, ahol a négy napi szolgálatért felvettem a zsoldot, leszereltem, s lett belőlem tartalékos főhadnagys.

Mindezeket azért mondom el, hogy én is közte voltam a másfél évezredes felejtőknek: hét év teológia-tanulás ellenére a legcsekélyebb problémázást sem váltott ki belőlem, hogy jézusi tilosban járok. Arra vigyáztam, hogy naponta misézzek, mondjam a breviáriumot, s ne bazsaljak a lányokra – akkoriban 26 éves voltam. Ezekről voltam szerzetes és pap és keresztény és Jézus tanítványa. De négy év múlva, '49-ben, megírom az akkori brosrám: *Szeretet az Isten* címmel, s abban már tudom, hogy Jézus mit tanított. Azt, hogy *Szeressétek ellenségeiteket!* Azt, amit majd húsz esztendő múltán részletesen elmondok a KIO-ban. S most ugrik majom a vízbe: eszem ágában nem jut akkoriban arra gondolni, hogy Pál teológiája mást mondana, mint Jézusé. Jézust mondom, s lelkesen fújom, amit ráírtam elsömisés szentképemre Pálnak a Galatákhöz írt leveléből: *Én pedig ne dicsekedjem másban, mint Jézus keresztjében, akiben nekem meghalt a világ s én a világnak.* S ugyanilyen lelkesen idézgetem a szeretethimnusz is az Első Korintusi levélből.

Hogyan nem vettem észre mindazt, amit a 70-es és 80-as években megírok nyolc kötetben a Pál-szintézisben? A napokban figyelmeztetett egy nagyon jó barátom: Te, amit nem akarsz meghallani, nem hallod meg. Azt hiszem, egy kicsit mindannyian így vagyunk ezzel. Katolikus teológusnak neveltek. Megtanultam, hogy a Szentírás az Isten szava. Csak évtizedek múltán lettem jézusi teológussá, hogy a Szentírásban is észre tudjam venni azt, ami nem egyeztethető össze azzal, amit Jézus tanít.

Hogyan mentünk el 16 századon keresztül amellet, amit Jézus tanított? Megtanultuk, hogy van ám természetfeletti rend. Az egyik prefációban imádkozzuk: *Te, aki megteremtettél, és még csodálatosabban megváltottál minket...Mitől?* Hát az eredeti bűn átkától. Hogyan leszünk megváltottá? A keresztség és a szentségek által. Az a dolgunk, hogy megkereszteljük az emberiséget. Nem akar megkeresztelkedni? Gondoskodnunk kell arról, hogy akarjon. Hogyan? Tudjuk a magyar történelemből. Megkeresztelt sváb lovagok segítségével négy felé

vágatjuk Koppányt, az Árpád-ivadékot, és megvakítjuk a másik Árpád-ivadékot, Vazult, Szent László királyunk nagyapját. S keresztény lesz a magyarság.

A napokban kaptam meg három 13. századi domonkos misztikusnak, Taulernek, Susonak, Sziénai Szent Katalinnak műveit. Hogyan akartak Jézus tanítványai lenni? Eszméletlen önmehtagadások, önkínzások útján. Ugyanebben a században ugyanezen az úton járt a másfél ezer esztendő legnagyobb Jézus-szerelmese, Asszisi Szent Ferenc, aki stigmatikus is lett, megkapta Jézus őt szent sebét, annyira azonosult Jézussal. Szerették mind a négyen Jézust. Csakhogy Jézus falánk és borissza ember volt: evett és ivott. A stigmákat Kaifás és Pilátus koprodukciója révén kapta meg Jézus. Nem maga szenvedtette magát.

Megkorbácsoltan járta a keresztútját. Ez volt a hatalommal, a Mammonnal kiegyező nagykonstantini kereszténység elleni lázadásunk egyik útja. A társadalomtól ácsolt jézusi kereszt helyett a magunknak ácsolt kereszt, csakhogy kifejezzük szeretetünket Jézus iránt, aki szenvedett értünk. Ezt az utat nevezem a *Bokorlelkiségben* – lombikkeresztnek. Biztos, hogy üdvösséget szerzett azoknak, akik ráfeszítették magukat. Szeretetből tették. Nagy lett a jutalmuk. De Isten Országá nem lett belőle. Eretnek-gyanúsaknak minősültek.

A nagykonstantinai kereszténység elleni lázadás közvetlen útját járták az eretnekmozgalmak. A negyedik században a donatisták, a középkor századaiban a bogumilek, albiak, valdiak, fraticellik; a 15. században Husz János, a 16. században Hutter Jakab, a hazánkban is letelepült habánok őse. Hadsereggel irtották ki őket vagy máglyán égették el képviselőiket. Luther Mártonnak már több esze volt, megnyerte a szász választó fejedelem támogatását. Nem is értette meg Jézust, csak Pál megigazulás-elméletének egy darabját: azt, hogy nem a cselekedetek üdvözítenek, hanem annak elhívése, hogy Jézus kiengesztelte Istent Ádám vétke miatt. Luther csak új vallást csinált. Mozgalmának következménye a harminc éves háború. Idehaza Bethlen Gábor háborúi a töröktől megkímélt felvidéken. El is pusztult benne vagy kétszázezer magyar. Luther nyomán támadt is sok száz új keresztény felekezet. Jézust nem értők, akik csak úgy, mint a katolikusok, nagyok, gazdagok és hatalmasok akartak lenni.

III.

Ha a KIO-t három századdal korábban írja meg valaki, s nem csinál eszméi megvédésére harminc éves háborút, a szerzőjét okvetlenül elégetik. Megjavult közben az emberiség, az egyház, s ennek következménye, hogy a tényleges szerző három századdal később mindezt ideig életben marad? Igen is, és nem is. Kivégezték közben a franciák XVI. Lajost. Nem hitték el a kivégzők, hogy *az Isten kegyelméből* uralkodhatik Lajos felettük. Nem hitték el, hogy van valaki, aki megkerülheti az alkotmányozó nemzetgyűlés akaratát. Úgy gondolták, hogy a hit, remény és szeretet helyett új jelszót kell kapnia az emberiségnek. Ezt: szabadság, egyenlőség, testvériség. Honnan vették? *Rousseau*-tól, aki ezt mondta: *Vissza a természethez!* Az egyház csak arra volt képes, hogy minden munkáját indexre tette: tilos elolvasni őket az igaz kereszténynek. Semmit sem segített a tilalom.

A természet mást tanít, mint a keresztények természetfeletti tanítása. Mit? Mária-Terézia, magyar királynő, magyar nemei ifjakkól szervez magának testőrséget Bécsbe. Ezek között van egy református fiatalember, Bessenyei György. Ez Bécsben megtanul franciául, s olvassa *Rousseaut*, s hatására a 18. század végén megújítja a magyar irodalmat. Ír egy verset, melynek címe: *Vallás*.

Az öldöklő fegyvert buzgóság vezette, Mely a természetet ekkor felejtette...

A természet, melynek józan érzései Igaz Istenünknek bölcs rendelkezései,

Maga ellen fordult egy oly Teremtőért, Ki nem szenvedheti az érte ontott vért.

De fed a természet s elveszted Istenedet.

Babits ezt majd szebben mondja: *az a véres Isten nincs*. A 18. század végén a felvilágosodás mozgalma eljuttatja a kereszténnyé vált emberiséget a gondolatra, hogy a kinyilatkoztatást mindenki megkapja az emberi természetben. S ha ez az én fogalmazásom is, de ez újította meg a magyar szellemi életet is. És ez újította meg az egyházat is, amely kétszáz év

késéssel a II. Vatikáni Zsinaton erről beszél, amikor vallja: *Az isteni törvény rendelkezéseit lelkiismeretében fogja fel az ember. Köteles is hűen követni lelkiismeretét, hogy eljusson Istenhez. Nem is szabad megakadályozni őt abban, hogy lelkiismerete szerint cselekedjék. Csak saját lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni.* S nem teszi hozzá, hogy csak Jézus után van emberi lelkiismeret.

Debrecenbe is eljutnak Rousseau könyvei, s ott elolvassa őket egy másik fiatalember, aki 26 évvel fiatalabb Bessenyeinél, kinek neve Csokonai Vitéz Mihály, aki azt is tudja, hogy a Mammon miatt gyilkoljuk egymást. Ezt írja *Az estve* című versében a francia forradalom kitörése után öt esztendővel, még 1794-ben:

*Bódult emberi nem, hát szabad létedre Mért vertél zárbékót tulajdon kezedre?
Tiéd volt ez a föld, tiéd volt egészen, melyből most a kevély s fősvény dézsmát vészen.
Mért szabtál hát határt önfiaid között? Ládd-é már egymástól mind megkülönbözött.
Az enyim, a tied mennyi lármát szüle, Miolta a miénk nevezet elüle.
Hajdan a termő föld, míg birtokká nem vált, Per és láрма nélkül annyi embert táplált,
S többet: mert akkor még a had és veszettség Mérgétől nem veszett annyi sok nemzetség.
Nem volt még koldúsa akkor a törvénynek, Nem született senki gazdagnak, szegénynek.
Az igazságtévő határkő és halom, A másét bántani nem hagyó tilalom
Nem adott még okot annyi sok lármára, Mert az elégség volt mindennek határa...
Te vagy még egyedül, óh arany holdvilág, Melyet árendába nem ad még a világ.
Te vagy még éltető levegő...
Óh áldott természet! Óh csak te vagy nékem Az a te tőled nyert birtokom s vidékem,
Melynek én örökös földesura lettem, Mihelyt teáltalad embernek születtem.*

S itt is megtaláljuk a felvilágosodás bűvös szavát: *Óh áldott természet!* Ez a vers tiszta jézusi evangélium. Ének, óda, himnusz az élet és vagyonszövésre utaló *miénk* nevezetről, és magyarázat a szőlőmunkások példabeszédéhez: az *elégség* volt mindennek határa: ha neked elég az élethez az egy dénár, nekem is elég kell legyen annyi.

Fél száz év múltán 1848-ban megjelenik a hazai kommunistáktól – félek, már egészen – még elfelejtett Kiáltvány, amely feketén-fehéren kimutatja, hogy belepusztul az emberiség, ha nem csinálja meg az élet és vagyonszövés. Újabb jó félszázad múlva Lenin és Sztálin rá is kényszeríti Marx igazságát a cárok birodalmára, majd Kelet-Európára is, – jó hetven évre! Ha szabad volt a keresztényeknek elfelejteni és valóra nem váltani Jézus tanítását, szabadjon a felvilágosodás fiainak-lányainak is úgy valószínűsítenie akarni az egyenlőséget, hogy megfélemlenek a szabadságról és a testvériségről. 1923-ban jelenik meg erről egy vers egy alig húsz éves fiatalember tollából. Idézek belőle:

*És fölarsant a béke dala, a kereszté és a fényé,
Az új Marseillaise szent tűzén kigyúlt a csipkebokor;
üvölt a gonosz: Nézd, új jakobinusok állnak a Volga vizénél! –
s már csattog az ostor, az új urak ostora, csattog az új rabokon.
Új rabok, új éhség, új börtönök! – Újra hiába
zökkent régi sínéről újabbra a régi világ:
Új függönyök mögött pereg az Ember Tragédiája,
s üres egekbe vezérli a bűn a szeretet dalát.*

Szabó Lőrinc a neve a fiatalembernek. Nemcsak József Attila, ő sem kap meghívást látogatásra a Szovjetunióba. Helyette ír a 30-as évek közepén egy verset, melynek címe: Vang-An-Si. Így hívják a remetét, a szentet, a bölcsőt, aki Isten Országát akar csinálni kétszáz millió kulinak. Szerepel még a versben Sen-Tszung, a sárkánytrón ura, továbbá névmegjelölés nélkül a Tanács és a nép. Nincsen remény. Miért nincsen? Azért, mert Van-An-Si birodalmában remény sincs meggazdagodni, de a ulik meg akarnak gazdagodni. Jézus országban a kutya se akar meggazdagodni, de nem tolonganak az abba belépni akarók, mert a keresztények is meg akarnak gazdagodni. Keresztény, nem-keresztény, minden a Mammontól

meg nem szabadított, meg nem váltott ember meg akar gazdagodni, Többet akar birtokolni, mint embertársa: kapzsi és nem adzsi akar lenni. Nem elég neki az egy dénár, hanem kettő kell neki, és három, és amennyi csak lehetséges. Ily körülmények között a jószándékú ember számára marad még lelkiismeretünk megnyugtatója céljából az alamizsnálkodás – a Prakash-életmű javára rendezett rizsebéd vagy egyéb formában.

S most már jöhet a kicsengés. Nem a páli megváltás elmélet következtében nem valósult meg az Isten Országa még legszűkebb keresztény körben sem. Hanem miért? Mert az ember nem alkalmas arra, amire Isten megteremtette. Ez a megállapítás számomra káromkodás. Ezért kénytelen vagyok ezt a magyarázatot elvetni.

Mert az ember még nem végezte el magán azt a tudat és életalakítást, amelyet elvégzett magán Jézus akkor, amikor egyszer s mindenkorra becsukta a maga názáreti faipari üzemét. Mert Jézus tanítványai sem nőttek fel a feladathoz, melyre összeszedte őket. Mert kétezer esztendő alatt sem nőttek fel Jézus tanítványai arra a szintre, amelyre meghívta őket. Mert a Bokor is csak rácsodálkozott az evangélium szépségére, de tovább kellene mennie a megkezdett úton. És, és... mert boldogan vettük tudomásul a páli gnóvizist, melynek értelmében Jézus elvégezte, megoldotta a feladatot, s mi, megkereszteltek, várhatjuk Jézust, aki mennybe röpít minket. De nem elég Jézust dicsérni, utána is kell menni.

Jézusé lettem, ő meg az enyém.

Bárhová indul, vele megyek én.

Bárhová vágyik, oda viszem őt.

Szólni a titkát Lelke ad erőt.

50. OLMÜCI NAPLÓ

2004. július 18 – augusztus 20 .

Városmajor, 2004. július 15.

Az Árpádkori Új Okmánytárban *Olmuc* és *Olmach* megjelöléssel található a ma magyarul leginkább Olmücnak nevezett, s a Morva folyó partjain fekvő város – Morvaországban. Egy-szer, Drezdába mentem előadni, s akkor átutaztam rajta. (Ettől még nem nevezetes). De a magyar történelemben csal van valami szerepe a városnak. Az 1849. február 27-i eldöntetlen kápolnai csata után Windischgrätz jelentette Ferenc Józsefnek, hogy leverte a magyar forradalmat. Az előző év decemberében császárrá tett Ferenc József akkor éppen Olmücben tartózkodott. A 18 éves ifjú készpénznek vette a jelentést, és öt napra rá kiadta az *olmüci oktrojált alkotmányt*, mellyel visszavonta a lemondatot V. Ferdinánd király hazánkna, a márciusi forradalomnak tett minden korábbi engedményét, s elrendelte beolvasztásunkat az Osztrák Császárságba. Erre volt Kossuthék válasza: a következő hónapban a detronizáció Debrecenben. – Az olmüci templom képe pedig úgy került az 50. Napló címlapjára, hogy a napokban hivatalos küldetésben járt ott egy barátom. Fényképezett, emilezett, s nekem megtetszett az olmüci katedrális.

Városmajor, 2004. július 18.

Kihirdettem Adyiligten június 6-án, az utolsó tavaszi szentmisén, hogy következő három hónapot Budaváriban töltöm, s találkozunk szeptember első vasárnapján. De mivel ez nekem nagyon hosszú idő nélkülük, a sok évi gyakorlatnak megfelelően várom őket nyár-közepén hétfőre, vagy csak vasárnapon budavári kies lakomban, július 18-án a 9 órakor kezdődő szentmisére. Ember tervez... Itthon töltöttem a nyarat. Ezer okon. Az egyik a dögrovas. Orvosi konzíliumot tartottak. Ennek eredménye: igyak naponta legalább két liter vizet. Minderről szóltam telefonon keresztül Ákosunknak, hogy próbálja értesíteni a meghívottakat: a *Kirándulás elmaradt* (Mécs László egyik szép versének címe). Hanem helyette a jelzett napon, este hat órakor mondom Adyiligten a szentmisét. Amikor félhatra Ákos eljött értünk a Városmajorba, mondtam, hogy már hárman biztosan leszünk. Nagy volt az örööm, amikor megtelt a templom. Ezt prédikáltam:

Egy alkalommal, amikor Jézus és tanítványai úton voltak, Jézus bement az egyik faluba... – így kezdődik mai evangéliumunk szövege. A falu, melybe Jézus bement, minden bizonnal a Jeruzsálemhez közeleső Betánia volt, s a házban, melyet Jézus felkeresett, alighanem Lázár, Márta és Mária, a három testvér lakott, csak Lázár éppen nem volt odahaza. Ahogy olvastam otthon a szöveget, felmerült bennem a kérdés: és a tanítványok mit csináltak addig? Várták Jézust a faluszélen? Bementek ők is a faluba, s leültek a ház előtt az árokpartra, ha volt ott olyan, s várták, amíg Jézus kijön a házból? Talán megállapodtak Jézussal, hogy hol, s mikor találkoznak? Esetleg a templomban vagy a Getszemáni kertben? Még aznap, vagy csak holnap, s déltájban?

Mért érdekesek életüknek ezek a fel nem említett mozzanatai is? Csak akkor azok, ha Jézus magányosokat is, családosokat is élet- és vagyon közösségbe egybefogó alakulatokba várta a benne hívőket, ha az ilyenek közösségekből felépülő társadalmat gondolt el Isten Országá címen. Akkor lehetnek érdekesek ezek a részletek is, ha a maga s a tizenkét tanítvány által gyakorolt életformát gondolta el az emberi társadalom legalább egy része, a benne hívők, számára a Föld Isten Országává formálása útjának. Ha netalán nemcsak az Ország tartal-mairól, hanem formájáról is akart valamit mondani. Ha a *példát adtam nektek, hogy ahogy én tettem veletek, ti is úgy tegyetek!* kijelentése a formára is vonatkozott. Azt gondolom, hogy tartalom és forma nincsenek meg egymás nélkül, ahogy már Arisztotelész is tanította a művészetekről. Ahogy például egy szép vers, mondjuk *A walesi bárdok*, nemcsak azért szép, mert aktuális, egész nemzetének szóló gondolatok vannak benne, hanem gondolat- és versritmus, esetleg még rím is, s a többi mind, hogy egy vers – vers legyen..

Azért is gondolom ezt, mert a jézusi kisközösségi forma nélkül bárki mondhatná Jézusnak: Szép dolog az ellenségszeretet, meg az is, hogy könnyebb a tevének átbújnia a tű fokán, mint a gazdagnak bemennie az Isten Országába, meg az ehhez hasonló és képtelennek tetsző követelmények is mind nagyon szépek, de mindaddig csak üres szavak maradnak, amíg be nem mutatod életed példájával, hogy a fentiek meg is valósíthatóak. Ezért gondolom, hogy Jézus a formában is példát adott. A forma nélkül pedig nincsen tartalom. Bizonyosság erre a kereszténység története. A jeruzsálemi élet és vagyonszövetség felbomlása, tehát a forma eltűnése után hamarosan a tartalmat is elfeledtük, s a konstantini fordulat megtörténtével természetessé lett, hogy Jézust emlegetve nagyok, gazdagok és fegyvert forgatók is lehetünk, s még oltárra is emelhetjük őket, mint szenteket. Magam is részese voltam ennek a felejtésnek. Életem példáján is megmutatom ezt a felejtést.

1942 nyarán katonai kiképzésben részesültem, leszereltem egészségügyi honvédként. Az év őszén hazajött szabadságra a Don mellől egyik rendtársam, aki ott hadtestvezető lelkész volt, s megkérdezte, hogy kimennék-e vele a Donhoz ezredlelkészének. Mondtam neki, hogy igen, beszéljen az előjáróimmal. Nem került sor kimenésemre – nem is láttam meg máig sem a Dont! –, s már ő sem tudott visszamenni, mert Sztálingrádnál összeomlott a front. De '45 tavaszán magyar hadifoglyok érkeztek keletről Debrecenbe, ahol akkor szaktárgyaimat, nyelveket tanítottam rendem gimnáziumában. Választhattak ezek a magyar hadifoglyok: mennek a Szovjetunióba békés építő munkára, vagy vállalják a fegyveres harcot a fasiszmus ellen. Érthető okokból mindannyian az utóbbit választották. A köztük levő tábori lelkészek is, akik megkeresték a katolikus prépostplébánost, a későbbi veszprémi püspököt, Bánáss Lászlót, s elmondták, hogy nekik elégük van a hadi dicsőségből: ha volnának Debrecenben papok, akik leváltanák őket, akkor ők hazamehetnének. Bánáss megértő volt, s szólt a nyilastelepi ferences káplánnak, Oszkárnak, aki el is vállalta a feladatot. Mindjárt kinevezette magát hadtestvezető lelkésznek, s ezen a címen helyben maradhatott. A fiatalabb papokat meg behívták... Magam a hadifoglyokból alakult demokratikus hadsereg egyik alakulatának, a 17. honvédgyalogezrednek lettem tábori lelkésze – főhadnagyi rangban. Kaptam egy katonaköpenyt, meg egy ugyanilyen sapkát. Mind a kettőre rávarrt a katonai szabó arany pertliket. Felvettem a mondott ruhadarabokat a piarista reverendára, s kész volt a tábori lelkész. A debreceni kisállomáson bevagonírozták ezredemet. Még csicskást is kaptam. Három nap alatt el is jutottunk Budapestre, ahol az ezredes úrtól – névnapom okán – szabadságot kértem és kaptam. Pesten megtalált egy zsidó származású katolikus pap, aki méltán haragudhatott a fasisztákra, akik akkor még nem tették le a fegyvert. Kérte tőlem, s én boldogan átadtam neki a hivatalt, s utaztam vissza Debrecenbe, ahol a négy napi szolgálatért felvettem a zsoldot, leszereltem, s lett belőlem tartalékos főhadnag.

Mindezeket azért mesélem, hogy megmutassam: én is közte voltam a másfél évezredes felejtőknek. Hét év teológia-tanulás s lelkiéletre nevelődésem ellenére a legcsekélyebb problémázást sem váltott ki belőlem, hogy jézusi tilosban mozgok. Arra vigyáztam, hogy naponta misézzek, mondjam a breviáriumot, s ne bazzaljak a lányokra – akkoriban 26 éves voltam. Mindezek erejében lettem volna én szerzetes és pap és keresztény és Jézus tanítványa. De négy év múlva, '49-ben, megírom az akkori brosúrámat *Szeretet az Isten* címmel, s abban már tudom, hogy Jézus mit tanított. Azt, hogy *Szeressétek inkább ellenségeiteket!* Mindazt, amit majd húsz esztendő múltán részletesen elmondok a KIO-ban. Ennyit erről.

Jézus Mártának mondott szavainak három kódex-változata is van: a/ csak egyetlen dolog szükséges – ezt a változatot hallottuk a felolvasott szövegben; b/ kevés dolog szükséges – már mint a Márta által készítendő étkezéshez: ennek a változatnak, élet- és ételmód, úgy is mondhatnám aszkétikus értelme volna: nem kell annyit főzni meg enni; c/ kevés dologra van szükség, de igazán csak egyre – ez a harmadik változat pedig kompromisszumot ajánl. Tehát a/ csak egy, b/ kevés, c/ kevés és egyetlenegy. amire szükségünk van.

Melyiket választjátok? Először is szempontot adnék a választáshoz. Azt gondolom, hogy az emberiség Jézus előtt is tudhatta, hogy mit kíván tőle az Isten. Bizonyosság rá Izajás, Szókratész, Buddha és mások tanítása. Úgy gondolom, hogyha a krumpli meg a katicabogár is tudja, mit csináljanak, mire lettek, akkor az Isten képe és hasonlatosságára teremtett embernek még inkább tudnia kell, hogy mi a dolga. Az előbb felsorolt nevek csak azért lettek az emberi történelem kitüntetett nevei, mert a nevek hordozói magukba mélyedtek és meghalották ott Isten beléjük írt hangját. Mit? Gondolom, egyszerűen csak azt, hogy jónak kell lenni. Amikor kinyilatkoztatást emlegetnek a különböző kultúrák – a miénk is – azért teszik, mert bizonyos személyek teremtett magukba, a természetükbe néztek, és meglátták, hogy merre és mire hívja őket, az embert, Isten. A krumplitól s a katicabogártól abban különbözünk, hogy értelmünk van. Ha igazán van, akkor nemcsak a Pythagorász-tételt ismerjük, hanem tudjuk azt is, hogy jóknak kell lennünk. Ezt a tudást tartalmazó ismeretet hívjuk magyarul *lelki* ismeretnek; más nyelveken pedig inkább csak tudásnak (conscience, Gewissen). Józan ész és lelkiismeret – ezekkel lettünk feltarisznyázva.

A mondottak alapján el kell tudnunk dönteni, hogy mire van szükségünk: a/ egyetlen egyre, b/ kevésre, c/ kevésre is meg egyre is. Vallok: Uram, Isten, ha én most elkezdénék beszélni arról, hogy mi mindenre van szükségem ahhoz, hogy élni tudjak, holnap reggelig sorolhatnám a listákat: ruháimét, bútoraimét, könyveimét, elektromos és digitális ketyerémét a telefontól a számítógépemig, az otthonom ezer kacatját és a lakossági forintszámlámét, a gyógyszerimeit. Vége-hossza nem lenne! Ha azt mondanám, hogy mindezekre nincs igazán szükségem, hazudnék, mellébeszelnék.

Nem jó nekem egyik változat sem! Nekem nagyon sok mindenre van szükségem ahhoz, hogy élni tudjak. Hajléktalanná tenni ha tudnám is magam – bár nem vagyok képes reá –, az sem segítene rajtam, mert valamelyik testvérem magához hívna: gyere hozzánk, kapsz egy ágyat, vagy egy lukat nálunk. S kezdődne előről minden. Nem tudnám neki azt mondani: Köszönöm, de hagyjad, elleszek én a Dankó utcában is. Mennék hozzá, s hamarosan lenne megint számítógépem is, meg talán mobilom is, amim egyelőre most még nincs. Hiszen a nyugdíjamat azért csak folyósítanák.

Hát ilyen Jézus-tanítvány vagyok én. Miért? Mert a 21. században élek, s a közös Európában, ahol a dzsi-di-pi éppen akkora, ami a felsoroltakat teszi lehetővé és némileg kötelezővé is. Hogy tudom megnyugtatni a lelkiismeretemet? Csak eggyel. Azzal, hogy kész vagyok élet és vagyonszövésre lépni Jézusban testvéreimmel, amelyben majd nekem is csak az jut, ami önekik. Kész vagyok utánacsinálni Jézusnak, amit ő megtett az első században 12 tanítványával az akkor dzsi-di-pi mellett. Kész vagyok folytatni a jeruzsálemi élet és vagyonszövés. Tizenöt éve egyfolytában csak mondom ezt. Magamnak hívni másokat már nincs erőm. Még nem akadt, aki társuljon, aki meghívott volna rá. De még nem adtam fel a reményt, hogy megvalósul ez az álmom. Azért nem adom fel, mert tudom és vallom, hogy akármennyire is van szükségem, csak egy az, amire mindenekelőtt szükségem van. Ez pedig az, hogy keressék Isten Országát. Úgy, ahogy tudom. Ma még csak az osztozásnak számomra ma lehetséges formájával, a jézusi célokra adakozással, de holnap talán az élet- és vagyonszövés is. Tudom, hogy élhető lenne ez az életforma számomra. Tizenhat éven keresztül voltam aktív piarista szerzetes ezen az alapon, s a 16 év második felében, '44-től, nagy-nagy szegénységben éltünk, mint minden rendes ember az országban.

Csak Lukács evangéliuma őrizte meg Jézus életének a jelenetét. Ha ő sem jegyezte volna fel, mit mondott Mártnak Jézus, akkor is elmondhatnám a fentieket. Miért? Mert mondott Jézus annyit, amennyiből összerakhatnám a választ? Nemcsak azért. Hanem azért is, mert Isten a saját képe teremtett meg, mert ember vagyok – én is. És értelmet kaptam, amiből tudhatom, hogy nem lehet rend a világban, amíg van enyém és tiéd. Mert lelkiismeretet adott, amely eligazít: Neked sem járhat több, mint a másoknak. Amen.

Városmajor, 2004. július 12.

Náci javasolta utolsó tavaszi találkozónkon, hogy a szeptemberi *Gyökér*-en legyen a házi feladat ez: *Van-e negyedik út?* S mi az első három? Ateizmus, agnoszticizmus, vallás. Ezt egy kicsit meg kell magyaráznom. Kezdetben csak egy út volt: a vallásé. Sem Mózes, sem Árpád nem viselhetett el ateizmust, agnoszticizmust. Ilyen megosztottsággal nincs honfoglalás – Palesztinában sem, a Kárpát-medencében sem. Aztán gondolkodni kezdtem: tisztességes házi feladat elé kell egy dolgozat, amelyhez hozzászólunk. S a nyár folyamán rágtam egy kicsit a ceruzám, s ez lett belőle: *Van-e negyedik út?*

1. Jézus sem tudta a választ.

A *Gyökér*ben, a Bokor egyik közösségében, a tanév végén abban állapodtunk meg, hogy a szeptemberi találkozón válaszolunk egy kérdésre: Isten iránt érzékenységet hordozó emberek számára van-e negyedik út? Melyik az első három?

1. A vallási közösség iránti érdektelenség az első,
2. vallásfelekezetünkben megmaradás a második,
3. s új felekezetet alapítani, vagy más felekezetbe átlépni – a harmadik.

Ha nincsen negyedik, akkor döntenünk kell az első három között. Úgy gondolom, hogy az elsőt talán el kell utasítanunk, mert az emberiség a maga történelmi útján rendre vallásokba gyűjtötte az Isten iránt érzékenységet mutató embereket, s a *vallások* jelentik szavunk szótári értelme szerint azokat a társadalmi alakulatokat, amelyek az ilyen embereket gyűjtik.

4. Az Isten iránt érzékenységet mutató nem vallási csoport, közösség (ez lenne a negyedik út: mindenki azt hiszi, amit akar, az ilyen emberek gyülekezete)

– merő újdonság, szavunk sincs még rá. Ha ezt elutasítanók, akkor a második és a harmadik út közül kell választanom. A választás abban áll, hogy alkalmazkodunk valamelyik felekezethez pl. a katolikus egyházhoz, vagy nem alkalmazkodunk. A házi feladat kérdését számomra az a tényállás, talán ellentmondás, magyarázza, hogy mintha elsősorban az jellemezne bennünket, hogy általában **nem alkalmazkodunk, és ezzel együtt valljuk, hogy nem akarunk új felekezetet létrehozni**. Azt az álláspontot képviselem, hogy bizonytalankodásunk a felvetett kérdésben a Bokrot három részre bontja:

a/ elvallástalanodás – a Bokorban szerzett KIO-alapú jézusi öntudattal közösség nélküli élet,
b/ katolikusodás – nem-bokorbeli pap és templom keresésével, a Bokorban szerzett jézusi öntudattal
c/ ragaszkodás a fogyó számú Bokor-papokhoz – egyházközségi, ill. egyházi mozgalmakban elköteleződés nélkül.

Természetesen mind a három típus a legjobb lelkiismerete szerint igyekszik eljárni, azaz messzemenően igazolni akarja és talán tudja is a maga álláspontját Jézus tanításával és élete példájával.

Bizonytalan, hogy Jézus magatartásának egyértelmű kiértékelésében egyet tudunk-e érteni egymással. Magam úgy látom, hogy Jézus nem adott parancsot övéinek a zsidó vallási közösségtől elszakadásra, de a szóban forgó közösséget vezető *főpapok-írastudók-vének* nevű csoportot – Anonymusszal szólva – *vágta, mint a nyers tőköt*. Ez a csoport ki is végeztette Jézust, és e csoport egyenes leszármazottja (a farizeusok jamniai teológiai főiskolája) hat évtizeden belül az egész Jézus-mozgalmat eretneknek nyilvánította, azaz kizárta a kereszténnyé lett zsidókat abból a vallásból, amelybe beleszülettek. *Úgy tetszik tehát számomra, hogy Jézus magatartása mintha ellentmondásos lett volna*. Szót sem szólt arról, hogy magának, vagy tanítványainak új felekezetet kellene létrehozniok, de saját magát totálisan lehetetlenné tette a maga vallásában. Tartalmilag Jézus olyasmiket képviselt, amiket még elméletileg sem tartott az említett csoport a maga és zsidó vallása számára képviselhetőnek: dogmatikailag – a maga istenfiúságát és feltámadását a halálból, erkölcsileg pedig az emberiség egészének átölelését (kicsiség, szegénység, szelídség). A nagytanács nem akart tudni Jézus speciális értelmű isten-fiúságáról, másfelől a római megszállás idején maga

volt a zsidó *kripto* (titkos) trón és oltárszövetség, azaz vallásilag, politikailag, gazdaságilag valahogy azonosulni igyekezett nemzetük érdekében a megszálló hatóságokkal. Időszámítás után 33 körül kivégzi a mozgalom alapítóját, 92 körül kiközösíti magából az egész Jézus-mozgalmat. A kiközösítést követő kétezer esztendő ellenségeskedés után ma is csak ökumenizálni hajlandó a Jézus-mozgalmat folytató egyházakkal, de a kiközösítést visszavonni nem: aki keresztény az nem lehet zsidó vallású, A zsidók ma kiátkozás nélkül megkeresztelkedhetnek, és áttérhetnek valamelyik keresztény vallásba is, vagy maradnak zsidók. Az első századi szakítás összevarrására nem látszik lehetőség, Jézus vallására visszatérésünknek a keresztények körében említésre méltó szándékával nem találkozom.

2. Az egyház is csak a kaifási recept szerint tud élni

A Péter és utódai által vezetett Jézus-mozgalom a maga története során e kaifási és farizeusi minta szerint jár el azokkal, akik akár dogmatikailag, akár erkölcsileg különvéleményt képviseltek, és ehhez ragaszkodtak. A jamniai kiközösítésre még nem válaszol viszont-kiközösítéssel, hiszen a kiközösítők nem voltak az egyház tagjai. De nemcsak a 4. századi konstantíni fordulat után kezdi meg kiközösítő tevékenységét. Kiközösíti Marciont már 145-ben, s utána Montanust is – még a második században. A konstantíni fordulat után Szent Ágoston már császári hadsereggel vereti szét az eretnekeknek minősített afrikai donatistákat. Létrejön a *keresztény* trón és oltár szövetsége is. A kiközösítetteket az egyház átadja a világi hatóságoknak, s az égeti el őket máglyán, mint Husz Jánost és Hutter Jakabot. Szent István a pogány magyarokat, Nagy Lajos a bogumil keresztényeket igyekszik fegyverrel leverni. Szent Bernát is, a keresztény misztika jelentős alakja, bátorítja Montforti Simont az albiak fegyveres megsemmisítésére. Fordulatot hoz a humanizmus, melynek az Újszövetséget görögből újra lefordító Erasmus Rotterdamura figyelmezteti Luther Márton kortársaként az egyházat, hogy a hitbeli vitáknak nem jézusi megoldása a gyilkolás. Sem Luther, sem az egyház nem figyel rá. Luther a máglyától meg akar menekülni, s ezért a szász választó- fejedelem oltalma alá helyezi magát, s rászakad Európára a 17. században a harminc- éves vallásháború, s benne Bethlen Gábor három hadjárata hazánk töröktől megkímélt részein. Gyökeres fordulatot hoz a felvilágosodás, Rousseau és a francia forradalom: nem ismer többé Isten kegyelméből való uralkodót, s az egyháznak nincs módja többé a világi hatósággal rendelkezni, azaz máglyahalállal büntetni az eretnekeket. Be kell érnie az eretnekek kiközösítésével. Valami azért történik az egyházban is. Bár a felvilágosodás és Rousseau írásait indexre teszi, kétszáz év késéssel ugyan, de mégis jézusi-nak ismeri el a felvilágosodás gondolatszabadság-eszményét a II. Vatikáni Zsinaton: *Az isteni törvény rendelkezéseit lelkiismeretében fogja fel az ember. Köteles is hűen követni lelkiismeretét, hogy eljusson Istenhez... csak saját lelkiismeretének tartozik engedelmességni.* De ez sem akadályozza meg az egyházat abban, hogy felhagyjon kiközösítési gyakorlatával, s ezt a mai napig érvényben is tartja, gyakorolja is.

Ebben a Péter-utódoktól vezetett egyházban született meg a Bokor. Az egyház gyakorlata, hogy a vatikáni diplomácia útján konkordátumot igyekszik kötni az egyes államhatalmakkal. Ha valamelyikük erre nem hajlandó, akkor titkos püspök- és papszenteléssel, földalatti módon is igyekszik biztosítani az egyház továbbélését. A Szovjetunió nem volt hajlandó a Vatikánnal konkordátumot kötni, s ezért 1933-ban az Unióba látogatásra hívott, mert baloldali gondolkodónak számító francia jezsuitát, Páter Herbignyt Eugenio Pacelli berlini nuncius, a későbbi XII. Piusz pápa, titkosan püspökké szenteli. Herbigny kimegy az Unióba, és titokban püspököket szentel. 1944 koratavaszán ennek mintájára Debrecenben a zágrábi egyetemi lelkész, Páter Kolakovics rávesz, hogy a debreceni katolikus diákokkal titkos kisközösségeket hívjak életre. Megteszem – egyházam szándékait szolgálni akarván vele. Munkánk 1948-ban országos mozgalommá válik. Az Actio Catholica elnöke, Endrey Mihály püspök is támogatja munkánkat. 1964-ben a magyar kommunista kormány és a Vatikán megegyezik egymással: nem konkordátumot kötnek, csak részleges megállapodást írnak alá. Ennek eredményeként a

magyar állam előzőleges beleegyezésével püspökké szentelt Lékai László kerül Mindszenty halálát követően, 1976-ban az esztergomi érseki székbe, s a Magyar Püspöki Kar – téves tanításaimra hivatkozva – 1982-ben megvonja tőlem az egyházi működés jogát, a magyar papságot meg felszólítja, hogy ne működjék velünk együtt. Mindezt 1987-ben a Vatikán is megerősíti arra hivatkozva, hogy az általa idézett zsinati tételek közé be akartam venni a fent idézett zsinati szöveget is. 1997-ben rehabilitál a Vatikán, s megengedi, hogy beírdam tételei közé a lelkiismeretre vonatkozó szöveget, valamint utasítja a Magyar Püspöki Kart, hogy vonja vissza korlátozó rendelkezéseit. Az azóta eltelt hét esztendő mutatja, hogy a korlátozó intézkedések megszüntetése milyen keveset változtatott egyházunkban a Bokrot körülvevő levegőn.

Az 1982 óta eltelt jó húsz esztendő nem maradt hatás nélkül sem a hazai katolikus egyházra, sem a Bokorra. A hazai katolikus egyház azóta nemlétezőnek tekint a Bokrot, s építkezik a Bokor nélkül, önerőből. Már 82 és 89 között is; s ami elgondolkodtató, az 1990. évi politikai fordulat után is, egyházi rehabilitációm előtt is, és egyházi rehabilitációm után is. Nincs szükségük a püspököknek ránk. Maguktól idegen testnek tekintik a Bokrot, mondhatunk akármit, nem méltatja válaszra. Nem tekint bennünket katolikus mozgalomnak, nem hív meg azok találkozóira. A Katolikus Lexikonban is hiába keressük a *Bokor* címszót. Katolikus könyvesboltjaink nem terjesztik a Bokor tagjai által írt könyveket, folyóiratainkat hiába keressük templomainkban. Jó tíz éve megemlített minket valaki az akkori bíborosnak, a válasz Gamáliele volt: Ha nem Istentől való, akkor felbomlanak maguktól.

3. A kettős hűség alapja: hiszek benne és elhiszek valamit.

A negyedik útra vonatkozó kérdés valójában ezt érinti, a felbomlásunkét. Mindeddig arra igyekeztem, hogy helyzetképet adjak, tőlem telhető objektívet. De a következőkben sem törekszem másra, amikor saját álláspontomat igyekszem felvázolni. A szubjektívet objektíven? Igen. Azaz őszinteségre törekszem. Megvallom: kettős hűség van bennem. Nem akarok hűtlennek lenni ahhoz, amit Jézusban megismertem. És e teljes Bokor-hűséggel figyelni akarok egyházam tanítóhivatalára, azaz katolikusnak akarok maradni. Nem akarom a többi utakat járni.

Úgy gondolom, hogy Isten belerejtette az emberi természetbe, hogy mit kíván tőle: szeresse Istenét mindenekfelett, s felebarátját úgy, mint önmagát. Úgy gondolom, hogy Jézus ebbe a természetünkbe írt eligazításra talált rá. Ez egyet jelent a csak szolgálni akarással, javainknak a testvérek közti megosztásával, s az erőszakról lemondó szelídséggel, békességet teremtéssel. Tartalmilag. Formailag pedig a kisközösségekkel. Az állam s az egyház nem kisközösség. Ezekben mint számunkra eleve adottakban csak élünk, mert nem léphetünk le a térképről. Az olyan kisközösségekből álló társadalom, amely vallja és cselekszi a jézusi tartalmakat – az Isten Országá. Ez az Isten Országá működőképes. Ha csak ilyen jézusi kisközösségekké formálódik az emberiség, meg-szűnik az evilági ország, az állam, s vele együtt minden kényszert gyakorló szervezet.. Az állam, mint erőszakszerv elhal, miként Marx is álmodta. S akkor természetesen megszűnik a trón és az oltár szövetsége is Mindez nyilvánvaló. De még nem valósult meg. De vallom, hogy ez a célja az emberiségnek, s ezért hiszek Isten tervének megvalósításában, az Isten Országában. Hiszek benne, azaz erre akarom rátenni, *odahelyezni az életemet* (Jn 15,13; 10, 11.15.17.18). Ez a hit egyik, az első értelme.

Lássuk a másodikat! Tudva levő, hogy a vallásoknak krédóik vannak. A katolikusnak is. Ezekben a krédókban olyasmik is találhatóak, amik az emberi természet, a képességeink alapján nem eldönthetők. Minden vallás hitet követel tagjaitól: tartsa igaznak, ami a krédójában van. Igaznak úgy, mint a Pythagorász-tételt? Nem, mert az bizonyítható is. Csak higgye el, ha egyszer katolikus akar lenni, csak higgye el, ha egyszer mohamedán akar lenni. Mi akkor ez a hit? Ismeret, amely nem bizonyítható? Nem. *Ismeret, amely nem is bizonyítható, nem is cáfolható.* Állítom, hogy az embernek szüksége van arra, hogy valamit el is higgyen. Ez más hit, mint az első: a hit valamiben. Azért állítom, mert egy olyan világban

találjuk magunkat, amelyben olyan kérdések vetődnek fel bennünk, amelyekre nem kaphatunk bizonyított válaszokat. Keresem az Isten iránt és tervei iránt érdeklődő emberek társaságát. Ezek vallásokba rendeződnek, melyek valamilyen választ kínálnak fel azokra a kérdésekre, amelyekre nincsen bizonyítható válasz. Ha buddhistának születek, valószínű, hogy eszembe sem jut kereszténynek lenni. Én katolikus kereszténynek születtem, eszembe sem jut buddhistának lenni. Miért? Nem ismerem a buddhizmust? De valamelyest igen. S tudom, hogy nem bizonyítható válaszokat kínál fel olyan kérdésekre, amelyekre a katolikus vallásnak sincsenek bizonyítható válaszai. Eben gubát cseréljek?

Milyen az Isten? Milyen a túlvilág? Mi van ottan? Kiket fogok ott találni? Mit fogok ott csinálni? Kérdezi ezeket minden vallásos ember, s elhisz valamit. Azt, amit gyerekkorában vallásában megtanul. Honnan tudjam, hogy az én vallásom válasza jobb, mint a te vallásodé? Honnan tudjam, hogy a tiedé jobb, mint az enyém? Mindazonáltal a vallások propagálják magukat. Istenadta joga ez az embernek. De az is, hogy azt képviselje, hogy e propaganda helyett előbbre visz bennünket, hogy egyszerűbb, ha a vallások mindegyike azt igyekszik képviselni, amit Isten beleírt az emberi természetben. Hiszek az Isten teremtette emberi természetben, abban, aminek számunkra hiteles megfogalmazását kapjuk Jézus erkölcsi tanításában, s erre igyekszünk rátenni az életünket – kerül, amibe kerül És hiszem a mondott második értelemben a katolikus krédó nem bizonyítható és nem is cáfolható válaszait, azaz hűséges maradok egyházam tanításához

4. Nem cserélem le, mert nem akadályozza, hogy rátegyem az életemet a jóra.

A fentiekből úgy gondolom, nyilvánvaló, hogy miért nem cserélek felekezetet. De még nem nyilvánvaló, hogy miért nem választom a negyedik utat. Nem választjuk, ha köztudottnak gondolható, hogy minden háború csak vallásháború. A vallások osztják meg az emberiséget. Pár éve a közeli Balkánon ropogtak a fegyverek: a katolikus horvátoké, az ortodox szerbeké s a mohamedán bosnyákoké. Irakban is állandósul a háború a mohamedánok és keresztények között. Jézus szülőföldjén is a zsidók és a mohamedánok között. Európa története pedig tele van keresztények és keresztények közti háborúkkal is. Tehát a tételen változtatni kell: minden háború a különböző érdekeltségűek közti háború. Van testvérháború is, ha vérségi kötelék ellenére is különbözőek az érdekek: pl. IV. Béla királyunk és fia, Kún László között.

A vallások csak ürügyei a háborúnak, és nem okai. Hogyan tölthet be a vallás ilyen szerepet is? Csak a jézusi tanítás ellenére. Nem mondják a vallások a háborúba behívottaknak: Ne ölj! Ne bánts! Ne felebarátodat! Csak olyan vallás tagja akarnék lenni, amely érvényt szerez a jézusi tanításnak, amely hüvelyébe dugatja a kardot. Rendben. De miért akar verekedni az ember? A kiváltság miatt: azért, hogy neki is legyen annyija, mint neked, és azért, hogy neked többed legyen, mint neki. Mert akármilyen vallású is, természetesnek tekinti, hogy jobban járjon, mint a másik. A kapzsiság miatt. Vallásod – elvben, és a második Vatikáni Zsinat óta, bár nem a gyakorlatban (a katonai szolgálatot megtagadó testvéreinknek a bírák azt mondták, hogy magukat saját püspökeik is elítélik, s a püspökök a pártállam nyomására a Bokor papjait megbüntették, mint felbujtókat) – nem akadályoz meg abban, hogy ne vállalj katonai szolgálatot, hogy javaidat megosszad másokkal egy jézusi élet- és vagyonszövetségben. Vagy legalábbis igyekezzél minél szerényebben élni.

Ha ezek a vonások hiányosak az életünkben, nem azért hiányosak, mert vallásod akadályoz benne. Nem akadályoz – mondod –, de nem is segít, mert a hangsúlyt nem a jézusi nyilvánvalóságokra, hanem a vallások specifikumára teszi, azaz a nem bizonyítható és nem cáfolható hinnivalókra teszi. Nem egészen így áll a dolog. Azért nem, mert látni kell, hogy a vallásoknak jelen állapotukban két különböző szerepük van. Egyfelől Isten- és emberszeretetre nevelnek, másfelől engedményeket tesznek az uralkodni, a gazdagodni s az érdekeinket fegyverrel is képviselni akarásunknak. Létrehozzák a trón és oltár szövetségét. *Istentelen frigy van közted ész és rossz akarat* – mondta 1847-ben Vörösmarty. És istentelen a

frigy egyház és állam között is, mert az utóbbinak az elvei nem jézusi elvek. Az állam is, az egyház is, és az én magam bűnre is hajló természetem akarja a rosszat is. Mind a három egy kicsit egy húron pendül..., pendülünk.

Egyáltalában nem tartom valószínűnek, hogy sikeres lehet egy olyan törekvés, amely a különböző vallásokban felnövekedő emberiséget úgy akarná meggyőzni az Istentől kapott emberi természet és az ezt megfogalmazó jézusi erkölcsi tanítás igazáról embertársainkat, hogy leválasztja őket vallásukról. Hiába fogadják el a Bokor közösségei a bármilyen vallású embereket, ha azok vallják a jézusi elveket, mégis csak mutatóban találunk tagjaink között más vallások által nevelteteket. Világosan kell látni ennek az okát. Egy ateista mondja egy katolikus munkáspapnak a hazai szocializmus éveiben: Beíratom már a gyereket hittanra, mert nem akar lemenni tejért a Közértbe. Kinek-kinek a maga (ám elhagyott) vallásában van bizalma. A vallás kultúrtermék: miként a nyelv, a művészetek. Kína, India nehezen lesz kereszténnyé, ha egyszer Európa nem hajlandó jézusivá lenni. Így aztán azt az álláspontot képviselem, hogy a vallásunkról leszakadás nem út. Nincsen negyedik út.

5. Csak az a kérdés, hogy akarjuk-e még a jézusit.

Hogy a Bokor melyik utat fogja választani, azt biztosan nem egyedül döntöm el, hanem a Bokor tagjai. Választásunk *az istenek térdén fekszik* – ahogy Homérosz mondta. Igazán? Hát ez csak annyiban igaz, hogy Isten tudja a jövőnket, de ezt a jövőt bizony mi alakítjuk. S most következik e dolgozat legfájdalmasabb kérdése: Meddig maradunk hűségesek az elmúlt jó félszázadban megismert jézusi szemlélethez-értékekhez? Meddig maradunk hűségesek e jézusi tartalmakat hordozni tudó kisközösségi formához? Mik a kilátásaink? '89 óta normalizálódunk, azaz visszatér társadalmi környezetünk eléggé gyors ütemben a '45 előtti, a tőkétől meghatározott viszonyok közé. A szocializmus idején mondtuk: Jézusi ember csak az lehet, akinek annyi pénze van, hogy nem tudja elkölteni, legalább 10 százalékot belőle el kell küldenünk Indiába, Prakashoz. A mai körülmények között hajlamossá válhatunk arra, hogy ezt mondjuk: Nem elég a jövedelmünk ahhoz, hogy kifizessük számláinkat, megfeleljünk a társadalom fogyasztói elvárásaihoz. Mit választunk? A többet birtokolni akarást vagy Jézus szegénységet: Mit szeretünk? Istent vagy a Mammont? *Senki sem képes két úrnak szolgálni; mert vagy gyűlölni fogja az egyiket és szereti a másikat, vagy az egyikhez ragaszkodik és a másikat megveti majd. Nem szolgálhattok egyszerre Istennek és Mammonnak.*

Ha a Mammont választanók, megszűnnék az a probléma, amely ezt a dolgot íratna velem. Ez esetben ugyanis tökéletesen mindegy, hogy az elvallástalanodást, a katolicizmust, a más felekezetet, vagy a felekezetnélküliséget választjuk. Dolgozatom kérdése csak akkor kérdés, ha Jézus szegénységét tudjuk választani. Normalizálódunk már? Eljutottunk már a '45 előtti állapotba, amikor a jézusi szegénység jelszavának hírét sem hallottam egy mélyen katolikus családban nevelődve és szegénységi fogadalmat tett szerzetesként, és egyházzam papjaként?

Ha igen, akkor nyugodtan maradhatunk katolikusok. Ha pedig nem, akkor mindenképpen nyugtalanítani fognak bennünket, ha megmaradunk katolikusoknak, ha nem.

Városmajor, 2004. augusztus 1.

Megjött a Mérleg 2004/1-es száma, s benne a PRO ÉS KONTRA-rovatban olvashattam Jürgen Habermas és Joseph Ratzinger cikkét: *Ami megelőzi a politikát – A szabadelvű társadalom erkölcsi alapjairól*. Szöveghű fordítását annak, ami elhangzott a Bajor Katolikus Akadémia január 19-e „esti beszélgetésén”. Az apropót a beszélgetéshez az adta, hogy Ernst-Wolfgang Böckenförde felvetette: *vajon nem az-e a helyzet, hogy a szabadelvű, szekularizált állam olyan előfeltételekből táplálkozik, melyek garantálására ő maga nem képes*. Habermas szociológus, Ratzinger teológus. Az első az ész, a második a hit képviselője. Úgy éreztem, hogy hozzá kell szólnom ahhoz, amit mondtak az esti beszélgetésben. El is küldtem a Mérlegnek. Íme:

Találkozás? Igen, a hit és ész között. Miért? Már egyezkednek, hiszen nagyobb erők kényszerítik őket. Bin Ladent nem érdekli, hogy a hit vagy az ész nevében vagyunk-e Irakban. Miért? Mert egyaránt lő mind a kettő. A tőkét sem érdekli más, csak az, hogy megvegyük a portékáját, s megvesszük. Miért? Mert ugyanabból az anyagból valók vagyunk – mind a négyen (Bin Laden képviseltjei is veszik, amennyi pénzük van hozzá). *Pleonexia* – az anyag neve. *Többet akarunk birtokolni*, mint mások. Akik sikeresebbek ebben, azoknak erősebbek a fegyverei. A kevésbé sikeresek most kitalálták az ellenfegyvert. Életüket is áldozva robbantanak. Akárhol. 2001. szeptember 11-e az új hadüzenet napja. Védtelenek vagyunk. A mártírokkal szemben tehetetlen az ember: a Római Birodalom is az volt, a hit is – az eretnekekkel szemben. Mindaddig, amíg Luther a szász választófejedelem oltalma alá nem helyezte magát, s ezzel azonosult velünk. Hiába fog össze a hit és ész? Hiába.

Az ész nem tud felelni kérdéseinkre. A hit felel valamit, csak nem tudja igazolni feleletét – cáfolni sem lehet. Bin Ladent ez sem érdekli. Tehetetlenek vagyunk? Nem. A posztmodern, a posztszekuláris társadalomnak is meg kellene térnie. A hitnek Jézushoz: *Boldogok a szegények...* Az észnek pedig saját jelszavához: *szabadság, egyenlőség, testvériség*. A kettő ugyanaz. A Gazda mindegyik munkásának egy dénárt fizet. Az ész pedig – Csokonai szavával vallja ugyanazt: Az enyim és a tied mennyi lármát szüle... (Csokonai). Isten behajtja rajtunk, amit akar? Behajtáná, ha tudná..., ha mi is akarnánk. Nincs hadserege. Marx az egyenlőség nevében gondoskodott arról is. Gulag lett belőle. Annyi embert pusztított el, mint a hit Amerikában a 16. században. Az arany az Istenünk – mondták rólunk az indiók. Nincs mit hitnek és észnek egymás szemére vetnie. *In eadem damnatione sumus*. Az egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz.

Jézus nemcsak tanított, élet- és vagyonszövetséget is csinált a Tizenkettővel. Példát adott nekünk. A kezdeti jeruzsálemi gyülekezet még értett valamit belőle. Elfújta a szél. Alexandriai Kelemen 200 körül már tudja, hogy a gazdagság nem zár ki az üdvösségből. Konstantin után pedig Róma világi uralkodó akar lenni: VII. Gergely. A főpapok lesznek az első rend, hazánkban az esztergomi érsek az első közjogi méltóság. A kalocsai érsek pedig a hadsereg-főparancsnokok – Muhínál, Mohácsnál. Átvettük az evilági országot. S duzzogtunk, amikor Garibaldi kihajított belőle minket. Bin Laden a mi tanítványunk: öl, ha nincs is egyházi méltósága.

Húsz éve, hogy megírtam az *Egyházrendet*. Baj lett belőle, pedig csak annyit írtam, hogy Jézus mintájára kisközösségekből kell felépülnie az egyháznak, s hogy közösségvezetés képesít a pappá szentelődésre, ahogy tudtuk még Khalkedonban (451). Többre nem volt módunk a szocializmusban. Most már csinálhatnánk élet- és vagyonszövetséggel a kisközösséget is. Mi sem akarjuk. Helyette fogyunk. A Mammon s a pleonexia (többet birtokolni akarás, magyarul: kapzsiság) miatt. Csinálhatnók azt is, amit Jézus, de kivel? Csinálhatjuk a létező kereszténységet is..., de minek?

Oly árva az ész Bin Laden és a tőke hatalmával szemben, mint a hit. Bakócz Tamás összegyűjtetheti Dózsa Györggyel keresztes hadként a parasztokat, de azoknak nem a török az ellenségük, hanem főpapjaik, főuraik. Urak és főpapok erre fegyvert fognak, s leverik őket. Mohácsra is elmehetnének, de inkább otthon maradnak. Menjen a király! Árva húszezer nemes lézeng a mohácsi síkon, pedig lehetnének kétszázezren is. Lehetnének. A négymilliós országnak alighanem volt legalább négyszázezer nemese. Azokból s fegyveres szolgálóikból kitelt volna. De a parasztot nem merik többet felfegyverezni. Nemcsak a *demokratikus állam nem képes saját forrásaiból fennállása normatív előfeltételeinek megújítására*, a 16. századi magyar nagyhatalom sem volt képes – a hit alapján! – fennállása előfeltételeinek biztosítására. Persze hogy lényegileg egyezsége jut Habermas és Ratzinger.

Bin Laden (a terror) és Mr. Bush (a tőke) is elmegy vallási ünnepen a maga templomába, és Kaifás (a hit) is, talán még Habermas (az ész) is. De van a hit természetfölöttije helyett a természet – a hit és ész számára egyaránt. Az, amiről a tiszaberceli kisnemesből Mária

Terézia testőrévé lett és a felvilágosodástól megokosodott Bessenyei György énekelt: *Az öldöklő fegyvert buzgóság vezette, Mely a természetet ekkor felejtette... A természet, melynek józan érzései Igaz Isteniünknek bölcs rendelkezései... Maga ellen fordult egy oly Teremtőért, Ki nem szenvedheti az érte ontott vér... De fed a természet, s elvesztet Istenedet* (Vallás) - S tudott róla a már említett Csokonai is:

Bódult emberi nem, hát szabad létedre Mért vertél zárbékót tulajdon kezedre?

Tiéd volt ez a föld, tiéd volt egészen, melyből most a kevély s fősvény dézsmát vészen.

Mért szabtál hát határt önfiaid között? Ládd-é már egymástól mind megkülönbözött.

Az enyim, a tied mennyi lármát szüle, Miolta a miénk nevezet elüle.

Hajdan a termő föld, míg birtokká nem vált, Per és láрма nélkül annyi embert táplált,

S többet: mert akkor még a had és veszettség Mérgétől nem veszett annyi sok nemzetség.

Nem volt még koldúsa akkor a törvénynek, Nem született senki gazdagnak, szegénynek.

Az igazságtévő határkö és halom, A másét bántani nem hagyó tilalom

Nem adott még okot annyi sok lármára, Mert az elégség volt mindennek határa...

Óh áldott természet! Óh csak te vagy nékem Az a te tőled nyert birtokom s vidékem,

Melynek én örökös földesura lettem, Mihelyt teáltalad embernek születtem. (Az estve).

Tudja ezt a hit is: Az isteni törvény rendelkezéseit lelkiismeretében fogja fel az ember. Köteles is hűen követni lelkiismeretét, hogy eljusson Istenhez. Nem is szabad megakadályozni őt abban, hogy lelkiismerete szerint cselekedjék. Csak saját lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni (Divini Redemptoris). Azaz, hogy tudná, ha merné. Ennek idézéséért 15 évre megvonta tőlem egyházam a nyilvános papi működés jogát. Elő kellene venni a szülősgazdáról szóló példabeszédet: Mindenki egy dénárt kap. S ezt az ész is megértheti. Mert hit és ész ugyanazt mondja, hiszen mind a kettő Isten ajándéka.

Ad Habermas

a/ A szavazó polgárok hite, erkölce akármilyen is, a szavazás érvényessége esetén legitimált az alkotmány, melyet a megválasztott képviselők megszavaznak.

b/ A megválasztott képviselők erkölce és hite is szükségképpen ott lesz döntéseikben. Nemzeti, európai vagy világpolgárság esetében egyaránt. Természetesen a győztes pártok szájíze szerint.

c/ Tiszteletre méltó az ész képviselte részéről Habermas nyitottsága a vallási értékek iránt. De a vallás Habermas szolidaritás-gondjain csak azzal tud segíteni, ha szolidárisabbá tudja tenni a hit a maga híveit embertársai iránt. Ezt viszont csak akkor tudja megtenni, ha nem kap erre semmiféle kiváltságot. Ha kiváltságot kap, akkor kiváltságra nevel, azaz rontja a szolidaritást.

d/ Kemény ateista-szocialista öntudatú vasesztergályos odamegy a mellette levő gépen dolgozó és kisközösségi múlt miatt börtönviselt katolikus paphoz: *Tudja, elhatároztam, hogy beíratom a gyerekeim hittanra.* A pap csak kérdően néz. *Hát azért, mert már nem akar lemenni a gyerek tejért a Közértbe.* Sok ateista tapsolt a Bokornak, de egyikük sem állt közénk. A vallásnak van szolidaritásra is nevelő ereje. Jézus is vallásos volt, de csak a szegényeket és bűnösnek minősülőket tudott megnyerni ügyének. Azt gondolom, hogy az istenfélő szegény jobban hajlik a szolidaritásra. Jézust istenfélő gazdagok végeztették ki Pilátussal.

e/ Egyenesen elbúvól Habermas toleranciája. Folyik tisztán képviselt demokratiz-musából. A nem-vallásosnak sem lehet kiváltsága, a vallásosoknak sem.

Ad Ratzinger

a/ A hatalom kétféle: életünket odaadó és mások életét, vagyonát, szabadságát elvevő. Az elsőt nem kell ellenőrizni, csak a másodikat. Az első nem kikényszeríthető: erkölcs és nem jog!!! A második kikényszeríthető szabályokat tartalmaz, tehát jog. Ennek következtében a második hatalom-féleséget csak jogilag lehet ellenőrizni. Jogi és erkölcsi ellenőrzésre nincsen mód. Bizony, bizony világétosz kellene. Jézusé: szeresd felebarátodat, mint magadat!

Egyelőre csak a Mammonnak van világegyháza: mindnyájan többet akarunk birtokolni. Nem tudom, hogy mik azok az etikai bizonyosságok, amelyek széttöredeztek. Az Isten kegyelméből való királyok háborúztak, az eretnekeket elégettük. A felvilágosodás, az ész, verte ki kezünkben a gyufát. S az ész háborúiba besorozott katonák figyelmét még ma sem hívjuk fel: Ne öl! A filozófia akkor érdekes, ha szolidaritásra nevel.

b/ 1526-ban – mint említettem – négy milliós ország húszezer nemese fogadta a kétszáz ezer katonával ezer kilométerről érkező Szolimánt, s százötven évig itt volt a török, s alatta felére fogyott a magyar, és Trianon lett belőle. Jogbitortlás volt a dolgok mélyén, mégpedig a hit nevében – reformáció és felvilágosodás előtt! Van valami, ami megkérdőjelezhetetlen: szeresd felebarátodat, mint magadat! A szegénnyel osztozzál, az agresszort vidd kórházba és gyógyítsd! De ez nem jog, hanem erkölcs. A jog lényegénél fogva változó. Mindig az erősebbé: az Isten kegyelméből való királyoké, vagy a felvilágosodott észnek köszönhetően az olyan-amilyen többségé. S az egyházjog is – ma sem érvel, hanem üt: kiközösít, pl. Gromon Andrást bíborosa.

c/ Atombomba, terror, gén-manipuláció valójában az ész és hit közös terméke. Nincs Jézuson kívül, az Isten képére teremtett ember természetén kívüli más orvosság. Észnek és vallásnak egyaránt meg kell térnie Jézushoz, a természethez. Szavuk be van írva az emberi természetbe. Ha nem akarjuk meghallani, nincs, csak jogi orvosság ellene: büntethetjük, ha van erőnk hozzá.

d/ Az emberi természet mélyén csak a Jézus-féle hatalom (mindegy, hogy dharmának vagy égi rendeknek nevezzük) található meg, amely nem kikényszeríthető. Erkölcs, amelyet nem szabad összekeverni az erő alapján kikényszeríthető joggal. Az indiók a jezsuita redukciót gondolták ésszerűnek, természetesnek, de azt a legkatolikusabb király szétlővette. A jog *etikai* alapjaira rákérdés, sem a jog, sem az erkölcs fogalmát nem veszi számba.

e/ A valóság keresztény felfogásának alighanem semmi köze sincs Jézus tanításához és gyakorlathoz.

f/ *Értékek és normák, amelyeket végső soron valamennyi ember ismer vagy sejt* – igen, ez kellene. Példát mutathatnának benne a vallás és az ész európai képviselői. Jézusit: *Hatalmam van, hogy odaadjam az életemet*. De ki akar ilyet? Kinek kell ez?

Városmajor, 2004. augusztus 8.

Augusztus 8-ra virradóan – a szokásos három éjszakai-hajnali felébredés, teát-ivás, valamit falás és visszaalvásom után – volt egy abszurd–reál álmom. Egyszer, vagy öt éve, autóztam Zénóval, s út közben sok mindenről jót beszélgettünk. Többek között az álmairól beszélte. Hallgattam őt. Egy idő után megvallottam, hogy én nem álmodok semmit. Elhúlt szegény: Te még nem is álmodol? Mindenfajta ezoteriára való eredendő képtelenségemet bizonyítottam ezzel neki.

De hát most álmodtam. Tudtam, hogy Székesfehérváron vagyok egy csoporttalálkozón. Mintha Gyusza papája lett volna a csoportvezető, mintha Gyusza, Kaci és Szilvi is ott lettek volna valahol a háttérben. Azért volt az álom abszurd, mert irdatlan sokan voltak a csoporttalálkozón, talán negyvenen-ötvenen is, s én nem tiltakoztam ellene: Hát ez mi, micsoda Tizenkettő ez? Nem olvastátok ti az *Egyházrendet*? Mindent rendben levőnek találtam. Számomra csupa ismeretlen ember, de abszolút Bokor-levegőt leheltek, s mind nagy-nagy szeretettel és tisztelettel voltak irántam. Egy idő után aztán kivontak a forgalomból, s megvacsoráztattak. De utána visszamentem a csoporthoz, s akkor néztem meg jobban az ott beszélőket. Volt ott egy középkorú férfi s annak húsz év körüli fia vagy hat. Mind nagyon értelmes. Oda is mentem az apához. Beszélgettünk, s invitált, hogy a következő havi csoporttalálkozóra is jöjje el. Korábban jöjje el, hogy egy jót beszélhessünk. Mások is hívtak. Hétféle volt a kiadós találkozó, s tudtam naptáramba nézés nélkül is, hogy találkozásuk szombatja szabad nekem; igent mondtam hívásukra. Amikor végül is búcsút

vettem tőlük, nekem kellett volna kinyitni az ajtót, s beküldtek egy szobába, melyben volt ajtó öt is, s az ajtók közti úrt kompjúter-féle gépek töltötték ki. Nem tudtam mit csinálni, az ajtók nem nyíltak. Szóltam a hat fiúból az egyiknek, aki Gysza apjával kísért volna ki a vasútállomásra: az egyik gépen is megnyomott néhány gombot, a másikon is, s kinyílt a szobák között az ajtó, amely a szabadba vitt.

A házban nagyon sokan laktak. Útközben kérdeztem is Gysza apjától, hogy mekkora ez a ház. Nem négyzetméterben mondta meg, hanem holdban. A város teljesen ismeretlen volt. Kérdeztem, hogy mennyire van az állomás. Mondták, hogy olyan jó tizenöt percre. Gyalog mentünk, s problémát nem jelentett ez, Gyszinak sem, aki vagy hét évvel fiatalabb nálam, s nekem sem. Egyszer csak elkeskenyedett az út, valami magasabban vezető passage-félévé szűkült. Mentünk rajta, de a végén volt egy vasszerkezet, melyen keresztül kellett volna másznom. Nem sikerült. Kísérő társunk átfordította jobbra a szerkezetet, s mehettünk le a normál útra. Már messze jártunk, s hátra néztünk: a fiú még mindig a szerkezet visszafordításával bajmóldott... S az álomnak ezzel vége volt. Felébredtem. S nagyon boldog voltam. Miért? Mert azzal ébredtem, hogy folytatódik. Mi? A Bokor.

Kisfiú voltam, s volt egy doktor bácsi, aki családi orvosunk volt – az OTI-ból. Ő mondta: Aki elmeséli álmát, bolond; aki meg meghallgatja, még bolondabb. Én meg kérdezem az ezotérikusokat, az álomfejtőket: mit jelent az álomom?

Városmajor, 2004. augusztus 15.

Drága Testvéreim! Olyan misét mondok nektek, amilyen most tőlem telik. Nagyboldogasszony napja van. A Boldogasszonyt és házas testvéreinket egyszerre ünnepelek. A kettőt együtt. Pár hete ültük meg az adyligeti templomban a Köllöd-pár ezüstlakodalmát. Amit ott elmondtam, azt szeretném beágyazni a mai liturgiába – Boldogasszonyról. Azt remélem, hogy így személyesebb, hozzátok szólóbb lehetek. Elkezdem hát, – némi igazítással – amit Adyligeten mondtam.

Kedves Mari és Tamás! Kedves házas és nem házas Testvéreim, köszöntelek mindnyájatokat, akik eljöttetek Istenünk szent templomába, hogy hálát adjunk Mariért és Tamásért. A szülőkért, akik felnevelték, őket. A gyermekekért, akikkel megajándékozták Istent és az ő Országát. És mindenek előtt kettejük szövetségéért, s azért, hogy egy negyedszázadon keresztül hűségben és szeretetben kitartottak egymás mellett, s azért, hogy minden arra látszik mutatni, hogy ez még nehéz sem volt nekik: nem kellett *kibírniuk* egymást – amiről egyes pópapok szoktak prédikálni. Hadd köszöntsem őket egy pár sorral, melyet Babits Mihály – nagyjából az ő életkorukban – írt feleségének kettejük szerelméről:

Annyi év, annyi év: a szerelem tart-e még?

Azt hiszem, kedvesem, ez már rég nem szerelem.

A szerelem meggyújtott, meggyújtott...

Mintha két szép fa ég pusztja környék közepén

és a lángjuk összecsap,

S most a két fa egy fa csak: pirosak, pirosak.

Nem is két fa, két olajkút és a lángjuk összecsap...

Elég a versből ennyi. E rövid köszöntés után pedig kezdünk el a szentmisét, amely egy másik szövetségre is emlékezik, melyet Jézus kötött meg azzal, akit Atyának, Apukának szólított és velünk. Kezdjük el tehát a Boldogasszonyra, a Köllöd pár és Jézus szövetségére egyaránt emlékezni akaró lakomát az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.

Az Atyaisten, aki gyermekének akarta Marit és Tamást,
a Fiúisten, aki nekik is elmondta, hogy miért kapták Istenüktől az életet,
s a Szentlélekisten, aki otthonra akar lelni kettejük szívében,
ez az értük és mindannyiunkért dobogó szívű Isten –
legyen velük és Mindnyájatokkal.

Testvéreim, az ember csak képe-mása Istenének, s életünk folyamán csak kapaszkodunk feléje, de kapaszkodunk, hogy olyanokká tudjunk formálódni, amilyen maga, az Isten. Ezért minden szentmisénket, ezt is, eme törekvésünk kudarcaival, azok néma megvallásával kezdjük. Csendesedjünk el!

Imádkozzunk! Istenünk, te a hitvesi köteléknek szent és fenséges értelmet adtál. Ahogyan az Atya szereti a Fiút, ahogyan a Fiú szereti az Atyát és szereti az ő egyházába meghívott embert, a szeretet e mindent adni akaró isteni tökéletességére hívtad meg Marit és Tamást. Kérünk, add nekik Szentlelked segítségét, hogy istengyermeki hivatásukat a Te és mindannyiunk örömére teljesíteni tudják. A mi Urunk...

HOMILIA

Ady Endre írt 1908 nyarán *Szűz Mária zavarban van* címmel egy újságcikket. Mért volna zavarban? Kivonatossan idézem a cikket: Az történt, hogy a francia katolikusok a minap följárlották Máriának Franciaországot... Nagy zavarban lehet, mert most már két regnum marianum van: Franciaország s a keleti magyar. Beszélgettem egy hű katolikus hölgygel, aki a Monceau-negyed elegáns templomából jött miséről: Asszonyom, dilemmában vagyunk, mióta Önök Máriának ajánlották föl Franciaországot. Mi azt hittük, Magyarország Mária egyetlen országa. A francia hölgy válasza: Szűz Máriának van annyi esze, hogy inkább Franciaországot választja. Ady így fejezi be cikkét: Lehet, hogy tévedtem, s Szűz Mária nincs is olyan nagy zavarban, mint az ember hinné.

Nincs bizony, mert ha tanult valamit a fiától Mária, akkor tudja, hogy Isten mindenkit átölel, s akkor Máriának sem illik válogatni. Magyarat vagy nem magyarat. A válogatás helyett Fia minden testvérét magához szorítja. Így aztán nagy bajában szegény István királyunk is fordulhatott feléje: őrizze meg népét, ha egyszer már keresztény hitre sikerült kényszerítenie a magyart. S mi késő leszármazottai e népnek, most közel ezer esztendő után is kérhetjük: vigyázzon reánk, segítsen Fia tanítványaivá alakulnunk!

Alakulunk-e? Ha most, már egy kicsit közelebb a kilencvenhez mint a nyolcvanhoz, visszatekintek életemre, azt kell mondanom, hogy nem tellett tőlem egyéb, csak egy bokor. Úgy hiszem, átadtam a Bokornak Mária fiának tanítását. Úgy, ahogy tőlem tellett. Gyümölcsseiről ismerszik meg, mit ér e nem walesi, hanem magyar Bokor-tartomány. Nem sorolom a gyümölcsöket, csak egyet említek. A talán legjelentősebbet. A Bokorban nem bomlanak fel a házasságok. Ha mégis, az országos átlagnak nem érjük el tíz százalékát sem. Elhatározta tavaly a KV, hogy nemcsak papi jubileumokat ünneplünk meg a Bokor nagytáborában, hanem azokat a párokat is, akik hűségesek maradtak egymáshoz, hiszen laikus mozgalom volnánk, amelyben azért a család nélkül maradtaknak is adunk helyet. Bizonyoság rá az, aki most szónokolhat. S mivel a Bokortábor vasárnapja Nagyboldogasszonynak ünnepére esik az idén, gondolom, hogy a Boldoganya nem veszi zokon, ha az ünneplésben osztoznia kell a Köllöd- a Topál- s egyéb párokkal. S most jön a kicsit átalakított adyligeti prédikáció.

A kályhától indulok. Hol a kályha? Ezúttal nálam. Ifjúságukban talált Mari és Tamás egymásra, de akkor nem sikerült kihalásznunk őket, bár akkoriban eléggé hangosak voltunk, s Lékai bíboros is nagy propagandát vert nekünk. Mégis elkerültük egymást. Jó tizenöt esztendő múltán eljöttek ugyan a dunaparti piarista kápolnába rehabilitációs szentmisémre, de nem mutatták meg magukat. Aztán jött Ákos testvérünk, s piarista diáki hatalmával eligazította, hogy helybe jöhessek, a Széphalmi templomba – hetenkénti misézésre. Ekkor horogra akadtak. Azóta tart a barátság. S ha egy misémen nincsenek ott, akkor kicsit fáj a szívem. Csak azzal vigasztalom magamat, hogy majd elolvassák, amit mondani tudtam, a *Naplóból*. Késői, de mégis sikeres találkozásunk erejében – én mondhatom az ezüstlakodalmi misét, mert sikerült egy kissé beférköznöm a szívükbe.

S most árulkodom. Odaadtam nekik a szertartáskönyvet, hogy válasszák ki ennek az ezüstlakodalmi misének három olvasmányát, s visszaadták a könyvet dolguk végezetlen.

Magamnak kellett hát kiválasztanom a szentírási szövegeket. Olyanokat választottam, amilyeneket én tudok választani, s most ezekről prédikálhatok olyat, amilyen tölem telik. Az első olvasmány címén – szokásom és szakmám szerint – egy kicsit nyelvészkedem. Azt mondja Ádám, amikor meglátja az oldalbordát: hogy ez az ő *felesége*. Héberül nem nagyon tudok, de annyit tudok, hogy ott azért valahogyan másképpen hangzik. Magyarul már jobban tudok, s van szófejtő szótáram is, a *Bárczi*. Ebből megtudom, hogy a feleség szó a valaminek a fele jelentésű *fél* főnév, ill. melléknév származéka. Olyan, mint a Halotti beszédben a *Látjátuk feleim szümtükkal, mik vagymuk*, vagy mint a felebarát, és a felemás, amelyek szintén ennek a szónak a származékai. *Vevén felet magának, orosz hercegnek lányát* – írja az Érdy-kódex az egyik Árpád-ivadékról. Figyelmünkre méltónak gondolom, hogy az általam ismert nyelveknek egyikében sem jelölik az ugyancsak *fél* jelentésű *halb*, *half*, stb. szavak, vagy továbbképzéseik a feleséget. Ha történetesen nem patriarkális társadalomban éltek volna ősünk, hanem matriarchálisban, akkor ősanyáink a férjeiket nevezték volna a maguk felének, feleségének. Ki vegye észre e magyar szóhasználat teológiai, Isten Országára mutató tartalmát, ha nem mi, magyarok. Ebben az Országában nincsen kiváltság, nagyobb és különb fél, előbbség, főség meg alattság. Ott csak fele-fele, azaz feleségség, csak egyenlőség található. Senki sincs előbb, senki se föbb, senkinek sincs többje. Ha két ember találkozik egymással Jézusban, akkor mindketten *feleséggel* találkoznak, s igazán a történeti szituáció jellege adja meg, hogy melyiket nevezik feleségnek, de mindenképpen a fele-fele, az osztózás fogja meghatározni kapcsolatukat. Más történeti körülmények között tehát azt írhatná az Érdy-kódex, hogy az orosz herceglány felet vőn magának Árpád fiai közül. Mert nincs isteni társadalom szeretet nélkül és nincsen szeretet felezés nélkül. Sejtett ebből valamit a nem magyar, mert tarzusi Pál is, amikor mondta, hogy: *nincs többé férfi és nő, mert mindannyian egyek*, azonos méltóságúak, *vagytok Krisztusban*. Hát a valaminek a felét jelentő *fél* főnév, ill. melléknév elemzéséből egy ezüstlakodalomra ennyi elég, s mehetünk a második olvasmányra.

A második olvasmányban azt üzeni Szent Pál a Kolossze városában élő keresztényeknek, de rajtuk keresztül Marinak és Tamásnak is, hogy úgy éljenek, mint Isten szent és kedves választottai! Az első, amit erről mondok, csak annyi, hogy Jézus mindenkit hív az Atya országába, ennek következtében kivétel nélkül minden ember Isten kedves és szent választottja. Isten egész Izraelt a maga menyasszonyának mondja az Ószövetségben. Az Atya csak szereti a Fiút, aki hallgat Atyjára. Jézus pedig a Völegényünknek mondja magát. S hogy okos szüzeknek bizonyulunk vagy balgáknak, ez csak rajtunk fordul. A házasság mintája a Szentháromság. A házasság lenyomata a Szentháromság életének. Isten mindannyiunkat azért teremtett, hogy okos szüzeknek bizonyuljunk, mert az Isten Országáa nem tesz különbséget ember és ember között, ahogyan a szülőknek is egyaránt kedves mindegyik gyermekük. Mikor vagyunk okosak? Hát ha – mindenekelőtt a házasságunkban – megvalósítjuk a *feleséget*. Ahol ez van, ott aligha van válás. S az Isten Országáa sokszorosan is a családokból épül. A gyermek biztosítja nemcsak a nemzet életét, de Isten Országáa növekedhetésének is ez a forrása. Isten reánk bízta tervének folytatását. Magát Jézus is egy szent családból kaptuk. Már ünnepük is van karácsony után. A Köllöd-párnak most mi csinálunk.

Meg arról is hallottunk, hogy Jézus beszélgetésbe elegyedik egy szamáriai asszonnyal, s a tanítványok csodálkoznak, hogy tanítójuk nemcsak velük, akik tudvalevően mind férfiak, hanem asszonnyal is kommunikál. Mára a nők általában jóval többen vannak templomainkban, mint a férfiak. Megengedek magamnak most egy anekdotát. Kérdés: miért ragaszkodik a pápa annyira ahhoz, hogy csak férfiakat szenteljenek papokká? Hát azért – mondja az anekdota –, mert biztosítani akarja, hogy a szentmiséken legalább egy férfi is jelen legyen – már mint a miséző pap. Ennyi az anekdota, de kérdeznék még valami meglepőt is: ha ma jönne el hozzánk Jézus, akkor is tizenkét fiatal, nagyobbára még házasságelötti fiút választana ki tanítványaiul? Azt hiszem, nem. Inkább hat párt: hat fiút hat lányt. Így gondolom.

Magam legalábbis, ha ma kellene megvetnem a Bokor alapjait ifjú harminc éves piaristaként, akkor hat fiúval s hat lánnyal próbálkoznék. Kikkel is? Mondjuk, Orsinak-Krisinek, Péternek-Katinak, Juditnak-Zolinak, Daninak-Gyöngynek, Zsuzsinak-Máriusznak, Jenőnek-Erikának – ki is van a tizenkettő – mondanám... Mit is? Nem azt, hogy *Kövess engem*, hanem azt, hogy Gyertek, próbáljuk meg, hogyan is lehet a Jézus utáni harmadik ezred elején Isten országát csinálni. Nem összejáró, hanem Jézus példáját követő élet- és vagyonszövetségben. Hadd higgyem már el 86. évemben, hogy az ilyenfajta Bokor is sikerült volna, mert egy harmincéves piaristának a fiatalok csak megértik a szavát, talán még akkor is, ha a teljes jézusi példát igyekszik mondani. Talán-talán azt is, hogy a család az *ecclesiola*, a kicsi egyház, s ezekből épül fel a családnál nagyobb közösség, s az egész jézusi egyház is. Nem tudtam ezelőtt hatvan évvel ekkorát lépni. Amekkorát tudtam, azért sem dicsért meg sem a hazám, sem az egyházam... Pontosabban: csak hazám és egyházam uralkodó rétege nem dicsért meg. A haza meg az egyház számomra egy kicsit más kategória. De a házasságból kinövő a család az *ecclesiola*, a kicsi egyház, s ezekből épül fel Isten álma, a helyi egyház is, s a nagy egyház is. Nem nőtlen férfiakból. Jézusnak Mária Magdolna is nagyon kedves volt, de akkor még nem lehetett őt belevenni a Tizenkettő közé.

S most jöjjön a harmadik olvasmány: a nyolc boldogság. Mitől van a boldogság, ha van? Mitől nincs, ha nincs? Mi akadályozza? Válaszok: a *fele-ség*hiány. A kitágított értelmű *feleség*nek a hiánya: a javak egyenlőtlen elosztása, a javak megszerzéséért folytatott harc, az agresszió, a magunknak többet akarás, s nyomában az erőszak, a háború. Az akadályozza, ha nem az Isten Országát akarjuk, ha nem az az ambiciónk, hogy Isten gyermekeiként viselkedjünk, ha nem az az érdekes számunkra, hogy valaha meglássuk az Istent, ha nem az ő vigasztalására, ha nem Isten bennünket kielégítésére vágyakozunk: ha nem vagyunk irgalmasok, ha mindenképpen el akarjuk kerülni, hogy üldözzenek bennünket – ahogyan Jézust és tanítványait üldözték. Ha, ha – ez egy kicsit erős lesz – ha még gyengécske keresztények vagyunk, ha nem akarunk Mesterünkre hasonlítani.

A Máté-evangélium csúcsának mondják a szentírástudósok a szőlősgazdáról szóló példabeszédet, melyben a szőlősgazda azonos bért fizet minden munkásának. Azonosat, mert egy dénárt. S nem lehet semmire sem hivatkozniok, mert a Gazda egyik munkása sem kaphat két dénárt. S nem lesz addig egyetemes, általános boldogság a földön, amíg ezt meg nem értjük. Mennyei Atyánk mindannyiunkat szeret, mindannyiunknak adta Bolygónkat. A családban sincsen szegény és gazdag. Istenünk, a Gazdánk, az emberiség körén belül sem akar szegényt és gazdagot. Amíg nincs a földön szabadság, egyenlőség, testvériség, addig nem lehet boldog az emberi faj. Be van írva Istennek ez a terve-törvénye az ember szívébe. Ez a nagy és alapvető kinyilatkoztatás, amelynek hírnöke Jézus és a Máté-féle nyolc boldogság is. Hallgassátok meg erről Csokonai Vitéz Mihály kétszázötven éve írt, *Az estve* című versének néhány sorát:

*Bódult emberi nem, hát szabad létedre
Mért vertél zárbékót tulajdon kezedre?
Tied volt ez a föld, tied volt egészen,
melyből most a kevély s fősvény dézsmát vészen.
Mért szabtál hát határt önfiaid között?
Ládd-é, már egymástól mind megkülönbözött.
**Az enyim, a tied mennyi lármát szűle,
Miolta a miénk nevezet elűle.**
Hajdan a termő föld, míg birtokká nem vált,
Per és lárma nélkül annyi embert táplált,
S többet: mert akkor még a had és veszettség
Mérgétől nem veszett annyi sok nemzetség.
Nem volt még koldúsa akkor a törvénynek,*

*Nem született senki gazdagnak, szegénynek.
Az igazságtévő határkő és halom,
A másét bántani nem hagyó tilalom
Nem adott még okot annyi sok lármára,
Mert az elégség volt mindennek határa...*

Ez volt kezdetben. A szegénység és gazdagság helyett elégség. Nem érvényesülhettek a személyes igények, csak a közös szükséglet. Az egy dénár. S mi a megvalósulás titka? Csak egyetlen egy: az, amit kifejez áldott magyar nyelvünk ez az oly sokat mondó szava: a *fele-ség*. Hát ennyi legyen elég.

Testvéreim, én azt köszönöm meg Istennek Mariban és Tamásban, hogy életem alkonyán csatlakoztak azokhoz, akik szóba szeretnének állni Jézus evangéliumával, s attól boldog a szívük, hogy Isten álma, amiért Jézus a Golgotát sem utasította vissza, megvalósuljon. S most csendben imádkozzunk A Köllöd- a Topál- s minden itt jelenlevő Bokor-párért, hogy segítse őket Isten folytatni ígéretes szeretetéletüket, s vigye azt célja felé az ő szent akarata szerint.

Egy percet imádkozzunk csendben, aztán az ének után álljanak az oltár elé, akik fennszóval is könyörögni akarnak a maguk házasságának jézusi, szentháromság mintájú jelenéért, jövőjéért. Imádságukat ezzel fejezzék be: Add meg, Urunk!, hogy reá felelhessük: Kérünk téged, hallgass meg minket!

A befejező könyörgést én mondom: Kérlek Istenem, hogy példamutató életük gyermekeikben, barátaikban gazdag jézusi gyümölcsöket teremjen. Áldd meg ezeket a párokat, hogy mindhalálig hűségesek maradjanak egymáshoz, gondozzák szüleiket, és segítsék gyermekeiket is a jézusi boldogságra. Amen.

Testvéreim, sok vagy kevés éve már elmondtátok Isten egy másik templomában, s talán egy másik istenszolgája, de mindenképen az Úr oltára előtt, hogy szeretitek egymást. Akkori ígéreteket most ünnepélyesen megújíthatjátok. Húzzátok le ujjatokról egymást eljegyző gyűrűtöket, s én egyházunk nevében most újra megáldom azokat.

ISTENÜNK, ÁLDD MEG EZEKET A GYŰRŰKET, HOGY MARI ÉS TAMÁS TOVÁBBRA IS SZERESSÉK EGYMÁST, S SZERETETÜK PÉLDA LEGYEN MINDANNYIUNK SZÁMÁRA. AZ ATYA, A FIÚ ÉS A SZENLÉLEK NEVÉBEN. AMEN.

Most pedig csókoljátok meg a gyűrűt, és húzzátok egymás ujjára, mint 25 éve, és mondjátok el közben újból a hagyományos szent szöveget. Férfek, miután megcsókolgattok feleségetek gyűrűjét, szólítsátok meg őket, szép sorban és hallhatóan. Hogy biztosan hallja mindenki a folytatást, előttetek mondom a szöveget. Tessék, most!

– viseld továbbra is ezt a gyűrűt – szeretem és hűségem jeléül: – az Atya, – a Fiú – és a Szentlélek nevében!

Most pedig a feleségek, miután megcsókolgatták férjük gyűrűit, szólítsák meg férjüket, szép sorban és hallhatóan. Most!

– viseld továbbra is ezt a gyűrűt – szeretem és hűségem jeléül: – az Atya, – a Fiú – és a Szentlélek nevében!

(Két fiatal mindegyik párnak átad egy szál virágot.)

Ha majd aranylakodalmatok lesz – mondtam Marinak és Tamásnak Adyligeten –, akkor ezt a szertartást megújíthatjátok, csak akkor valami fiatalabb papot keressetek hozzá! Aki pedig most van, hozzáfog Jézus szövetségújító lakomájához, hogy az ő teste és vére is segítse a ti és a nem családostok vagy özvegyek hűségét Istenünkhez.

Felajánlási könyörgés: Urunk, fogadd jóságosan adományainkat, amelyeket örvendező lélekkel teszünk oltárodra. Azért is ajánljuk ezeket fel Neked, hogy oltalmazd atyai-anyai jószággal, akiket a házasság szentségével 25, vagy nem 25 éve egybekapcsoltál. Krisztus a mi Urunk által.

PREFÁCIÓ

Az Úr legyen veletek! Emeljük fel szívünket! Adjunk hálát urunknak, Istenünknek! Bizony méltó és Neked tetsző, hogy mindenkor hálát adjunk Neked, mert a te jószágodból született meg Mari és Tamás. Mert gondos szülőkre bíztad őket. Mert találkoztak egymással. Mert megláthatták és kölcsönösen elbűvölték és meg is szerethették egymást. Mert megértették a felezés törvényét, és ma is úgy szeretik egymást, hogy huszonöt évvel korábban sem szerethették jobban felüket, akit te adtál nekik. Mert megáldottad három gyermekkel frigyüket, akik szüleik nyomában járhatnak. Mert testvéreket is adtál nekik az egyház közösségében, akik példájukon épülnek. Ezekért és minden egyéb javaikért mennyei pártfogóikkal, az őket őrző angyalokkal együtt most jószágodat dicsőíthetjük, s velük együtt vég nélkül zengjük:

Imádság a mise végén: Imádkozzunk! Istenünk, te a magad képre formáltad meg Marit és Tamást. Jézusunk te a magad testével és vérével táplálad őket. Segítsd őket, hogy Szentlelked ereje által ketten együtt sokaknak tudjanak igaz örömeikre lenni. A mi Urunk és Testvérünk Jézus által, aki az Atyával és Szentlelkükkel együtt él és szolgálva szeret mindörökkön örökké. Amen.

ÁLDÁS

És most még egy áldás búcsúzóul. Kérem, hogy azok, akiknek gyűrűit megáldottam álljanak fel.

Áldást kérek reájuk Istenem! Áldjon meg Titeket az Isten! Legyetek egymásnak igaz felei! Legyetek az ő szentjei és választottai. Legyetek Isten Szentlelke szerint szegények! Ha szomorkodtok, mindig találjatok vigasztalásra. Legyetek szelídek, hogy átalakuljon töletek a Föld színe. Éhezzétek és szomjazzatok Isten akaratának teljesítését és mindig legyetek tetszők Isten szemében! Legyetek sokak jótevői, hogy mások is segítsenek rajtatok, ha bajba kerültök! Legyen mindig tiszta a szívetek, hogy megláthassátok az Istent. Teremtsetek, ahol jártok, békességet, hogy az Isten gyermekeinek mond hassanak titeket. Viseljétek el az üldöztetést, ha Jézusért bántalmat kellene szenvednetek. És sohse feledjétek, hogy mindezért tiétek a legnagyobb jutalom, a Isten, a mennyek Országa.

Áldd meg őket Uram, hiszen egész életük egy nagy igyekvés, hogy tetszésed szerint járják útjukat. És áldd meg őket életük legkülönb teljesítményében, hogy mindig a legjobb szándékkal akarták növelni s Feléd igazítani gyermekeiket, akiket Te ajándékoztál nekik. Add meg, hogy igyekezetük kivirágozzék bennük, hogy az elvetett mag a gyermekeiktől telhető legszebb termést hozza.

És áldjon meg titeket is, akik barátai és testvérei vagytok e pároknak, áldjon meg Tieteket mind – a Mindentadó Isten, az Atya, a Fiú és a Szentlélek. Amen.

Ez a házasságkötésekre emlékező szentmise most véget ért. Élünk mindannyian Jézus testvéreiként – szeretetben, örömben és békességben.

Megkötöm magamat Isten kötelével.....

Városmajor, 2004. augusztus 20.

Ha megmaradtok tanításomban, valóban az én tanítványaim lesztek. Ha megismeritek az igazságot, ez az igazság megszabadít benneteket – mondja szentmisénk Alleluja-verse. Jézus pedig e szavakat Jeruzsálemben mondta honfitársainak. Ezt válaszolták: Mi Ábrahám ivadékai vagyunk. Soha nem szolgáltunk senkinek! Hogy mondhat szívesen, hogy te teszel szabadabbá minket? Népe Örhalomnak, melyet az 1898. évi IV. törvénycikk alapján kereszteltek át a korábbi Trázs nevére, mert az északi szláv eredetű trázsa szavunk fordítása a mai Örhalom; népe Örhalomnak, mit választok, mit válaszolunk Jézus szavaira?

Lehet szívesen is válaszolni: Mi, magyarok, a világrengető Attila fejedelem leszármazottai vagyunk. Akinek a pásztor elvitte Isten kardját, mely megsebezte kedves ünnöje lábát. Attilaé, aki kezébe vette ezt a kardot, a világ négy tája felé suhintott vele és mondta: *Ihol én, ihol én, pörölye világnak. Sarkam alá én a nemzeteket hajtom. Nincs a kerek földnek ura kívül rajtom.* Attila elment a maga útján, de jött a fia, Csaba királyfi, aki előbb visszahozta a Kárpát

medencébe a székelyeket. Aztán jött a turul madár, amely megtermékenyítette Emesét, Álmos fejedelmünk anyját. Emese unokája, Árpád pedig 895-ben bejött a Vereckei szoroson Attila örökébe, a Kárpát-medencébe. A többit elmondja Kölcsey himnusza: *Őseinket felhozád Kárpát szent bércére, s Általad nyert szép hazát Bendegúznak vére.* Bendegúznak, aki apja volt Attilának. S aztán mi is megremegtettük Attila példájára Európa népeit, akik bevették a Mindenszentek litániájába: *A magyarok nyilaitól – ments meg Uram minket!* Aztán jött 855-ben Árpád unokája, Taksony fejedelmünk, idején az augsburgi csatavesztés. Árpád dédunokája és Taksony fia, Géza fejedelem pedig be kellett lássa, hogy Jézus úr erősebb úr, mint az ősi magyar hit Istene, a Hadúr. Ezért Géza a maga fiát Vajkot, Árpád apánk ükunokáját már keresztény papokkal nevelteti. A fiú a szent keresztségben az első jézusi vértanúnak, Istvánnak nevét kapta. István, a keresztény király, négy felé vágatja unokabátyját, Koppányt, megvakítatja unokaöccsét, Vazult. Az összes Árpád-házi királyok e megvakított Vazul fiai, unokái – élükön az Istvánt szentté avattató Szent László királlyal. Aztán verekedtünk tovább. Fiú az öregkirállyal, apa a fiúval, a kisebbik királlyal. Verekedtünk külellességgel is: némettel, tatárral. Majd az ország bárói önálló fejedelemnek képzelvén magukat – verekedtek egymással, olykor a királlyal is. Amikor pedig 1526-ban Szolimán török szultán országunk végvárának, *Belgrádnak*, azaz *Nándor-fehér-várnak* immár birtokában kétszázezer katonájával átkel a Dráván Eszéknél, s Mohács alá megy, egy négy milliós nemzetből húszezer árva magyar fogadja őt, és mindörökre elbukik a középkori európai magyar nagyhatalom, mely akkor létszámban egyenlő volt az angol nemzettel. Aztán verekedünk tovább: némettel, törökkel, Bocskai s Bethlen vallásháborúiban magyar a magyarral is. Aztán irtóztató csapásul jöttek az európai keresztény felszabadító hadseregek, s verték a törököt s a rebellis magyart egyaránt. Jött Rákóczi kuruc háborúja, Kossuth apánk s Petőfink szabadságharca, s lett belőle akasztás Aradon. Majd másfél millió magyar vérzett négy esztendeig az első világháborúban, s lett belőle Trianon: elvesztettük hazánk kétharmadát s így lett határszéli falu Órhalom is. Aztán jött a második világháború, nyakunkon ült félszázadig az orosz, s '56-ban újra verekedtünk. Most pedig ott vannak katonáink Irakban.

E zsidókét is megszégyenítő dicső történelmünk birtokában mi is, örhalmi és nem-örhalmi magyarok, odakiáltjuk-e Jézusnak, mint a jeruzsálemiek: *Mi Atilla és Árpád ivadékai vagyunk. Soha nem szolgáltunk senkinek! Verekedtünk, most, 48 éve is, még a Szovjet világhatalommal szembeszállva is, s megcsodált érte bennünket az egész nagyvilág! Hogy mondhatasz ilyet, hogy te teszel szabaddá minket?* Odakiáltjuk ezt Jézusnak?

Én nem kiáltom oda. Helyette zsoltárt imádkozom. Babits Mihályét: Zsoltár gyermekhangra:

*Az Úristen őriz engem / mert az ő zászlaját zengem,
Ő az áldás, Ő a béke / nem a harcok istensége.
Ő nem az a véres Isten: / az a véres Isten nincsen.
Kard ha csörren, vér ha csobban, / csak az ember vétkes abban.
Az Úristen őriz engem, / mert az Ő országát zengem,
Az Ő országát, a Békét / harcainkra süketségét.*

Ezért aztán én nem kiáltom oda a jeruzsálemi, vagy az annak megfelelő botor magyar szöveget, mert én azt szeretném, ha megmaradnánk Jézus tanításában. Azt szeretném, ha Jézus tanítványaivá lennénk. Azt szeretném, ha megismernénk Jézus igazságát. Azt szeretném, ha szabadok lennénk, ahogy Jézus gondolta a szabadságot.

S ma, a Szentnek nevezzük István királyunk ünnepén mégis mit köszönök meg neki – magyarként, emberként és Jézus tanítványaként? Elmondom. A Lajtától a Volgáig elterülő közel két és fél ezer kilométer széles, csak a Kárpátok 2000 méter magas hegyeitől megszakított hatalmas síkságon éltek másfél vagy kétezer éve az úgynevezett törökös népek: hunok, besenyők, kabarok, tatárok, úzok, kunok s magyarok. Az egykorú források mindet,

bennünket is *turci*, azaz *türkök*, a török népnévvel emlegetnek. Állatokat tenyésztő, földet művelő népek voltak, de csak a meghódított, a szolga-népek dolgoztak. Ők maguk lovon ültek, nyíl, kard és csatabárd volt a kezükben. Maguk csak harcoltak, s megremegtették északra, délre, nyugatra, keletre a körülöttük élő népeket, miként mi is: hunok és magyarok. Ezekből a valaha volt népekből most, kétezer esztendő után nagyobbára csak mi, magyarok, maradtunk meg. Talán 15 milliónyian. S e terület valahavolt szolga-népei meg életben maradtak, számuk alighanem meghaladja a száz milliót. Miért? Mert Isten nem gyilkolásra teremtette az embert. Hanem mire? Asszonyt ölelésre és munkára. S aki vét az Isten törvénye ellen, annak nem marad nyomos a neve. Annak nem marad nyoma, mint a hunoknak, besenyőknek, meg a többi türknek. Én magam a nevem után kabar volnék. S csak azért vagyok még, mert István király megkeresztelte a hozzánk csatlakozó három kabar törzset is.

Szent István annyit tett, hogy elvette népétől ősei vallását és az ősi szabadságot. A szabadságot a fehérlő-áldozásra, szabadságot a rablásra, gyilkolásra. Ezt csak az uraknak, a nemeseknek hagyta meg, akiknek nem kellett dolgozniok. Száz éve pusztult el végső maradékuk, a dzsenti, amikor elkártyázták ősi örökségük maradékát. A többit István jobbaggyá alázta, azoknak dolgozniok kellett, mint a szolganépeknek. Hát ezért maradtunk meg. Ha kevesen is, mert ha egy mód volt rá, ki akartunk törni a hámból – parasztlázadással, végvári vitézként, hajdúként. E megmaradás a pozitív hozadéka annak, hogy vallást váltottunk, hogy kereszténnyé lettünk. A többi türk népek nem lettek azzá, nem alázták őket jobbaggyá, s nem is maradtak meg. Elfújta őket a sors, az Isten viharja

Testvéreim, azt kérdezem, hogy mi a Jézus tanítása, mikor leszek Jézus tanítványa, mi az az igazság, amit tanított nekünk? Nagyon egyszerű. Nem kell hozzá hét évig hittudományt tanulni. Én sem az alatt a hét év alatt tanultam meg. Csak utána, s a húsz év alatt, amikor börtönben ültem érte, és szállítómunkásként kerestem meg a mindennapi kenyeremet, és később az ezt követő 15 évben, amikor a kommunisták parancsára egyházam megvonta tőlem a nyilvános papi működés jogát. Mit tanultam meg ekkor? Azt, hogy Jézus tanítását Isten kezdettől fogva beleírta minden ember szívébe. Csak annyi az, hogy jónak kell lenni. Csak annyi, hogy szeretni kell az Istent, s ezt azzal kell megmutatni, hogy minden embert átölelünk azzal az isteni szeretettel, amellyel Jézus is szeretett minket. Feleségünkön, férjünkön kezdve, s őket oltár előtt tett esküvésünk szerint soha el nem hagyni. Szüleinkre öregségükben gondot viselni, gyermekeinket felnevelni. Isten áldását elfogadni, nem egykézni, kettőkézni, hogy el ne fogyjon népünk. Népünk, amelyet Isten arra teremtett, hogy Jézus népévé legyen, az Isten Országának Jézushoz gyűjtött népe. Hogy szívből kivetnünk senkit sem szabad, mert amit egynek teszünk, akár magyarnak, akár nem-magyarnak, azt Jézusnak tesszük. De nem kell ezt magyaráznunk. Isten adott nekünk lelkiismeretet, s ha csendben vagyunk, akkor világosan halljuk azt a benső és lelki hangot, mely mondja nekünk, hogy légy jó.

S aki erre hallgat, az hallja Jézus tanítását, az lett Jézus tanítványává, s azt szabadítja meg Jézus. Mitől? Hát a Sátán tanításától, amelyik azt súgja, hogy uralkodjál a másik emberen. Azt, hogy jogod van többet birtokolni, mint amennyit felebarátod birtokol. Azt, hogy erőszakot alkalmazhatsz, csak azért, hogy többed legyen, mint amennyi a másiknak jut. Jézus nevet is adott ennek a magatartásnak. Halljátok: *Egy szolga sem szolgálhat egyszerre két úrnak, mert vagy gyűlölni fogja az egyiket, és szeretni a másikat, vagy ragaszkodni fog az egyikhez, és meg fogja vetni a másikat. Nem szolgálhattok egyszerre Istennek és a mammonnak.* Mammonnak hívták Jézus korában a Pénzt. Fel kell tennünk maguknak a kérdést: mi melyiket szolgáljuk? A Pénzt vagy az Istent? Az a társadalom, amelyben élünk, fogyasztói társadalom. Az a parancsa, hogy fogyasszunk többet. Jézus parancsa pedig, hogy fogyassz kevesebbet és adj a nálad szegényebbnek. Nagyon gazdag társadalom vagyunk. A hat és félmilliárd emberből öt milliárd szegényebb nálunk. Ha jézusi hittudományt csinálnánk, állandóan beleütköznénk ebbe az adni ígébe. Ez az ige 231 ízben fordul elő a négy

evangéliumban. Jézus egyik leggyakoribb igéje. Ezen az igén forog az ő miket szabaddá tevő tanítása. Ne légy kapzsi! Légy inkább, inkább... *adzsi!*

Azt halljuk a mai evangéliumban, hogy *az okos ember sziklára építi a házát. Szakadt a zápor, ömlött az ár, süvített a szél, de a ház nem dőlt össze. Áhítattal hallgatta őt a nép, mert nem úgy tanított, mint korának hittudósai.* Nem tudom, hogy tudtátok-e áhítattal hallgatni, amiket mondtam. De én késő vénségemben azért jöttem el ma Órhalomra, hogy úgy igyekezzek tanítani titeket, ahogy Jézus tanított a Hegyibeszédben kétezer esztendeje. Emberé a szándék..., Istené az áldás. Amen.

57. MOLDAI NAPLÓ

A 2005. ÉVE ELEJÉN

Városmajor, 2005. január 1.

Bálint Sándortól tanultam: A pogány Rómában az évkezdetet *Jánusz* tiszteletére kicsapongásokkal ülték meg. Ennek helyére rendelte az Egyház Jézus körülmetélésének ünnepét. A *hejgetés, hégetés*, másként az *urálás* az újévköszöntésnek sajátos... moldvai megnyilatkozása. Szilveszter estéjén és újév hajnalán a falu ostort durrogtató legényei házról-házra járnak: Jóestét kívánunk a házigazdának és a gazdasszonyának, együtt minden családjának. Jelen szavainknak küs üdöt adjanak. *Jó testvéreink erőst szépen kérjük, tessék meghallgassák. Rebegő nyelvünköt a szárnyára eresztjük, előbb szemünket égre terjesztjük. Újat várunk, áldást a szép társaságra, annak pedig minden ő tagjára. És kis ostorokkal nagyon pakkantsatok és a szájakotól vígan áldjátok. Hahó...*

Nemcsak a csángóknál van Újév, hanem a Bokorban is. Legalább is 2005-től kezdődően így van, s ha Isten akarja, így lesz a következő években is. Mert az idén először beöltöztek fiataljaink subába, kucsmába: a 3. nemzedék regősei. *Haj regő rejtem, azt is megengedte a nagy Úristen...* S beöltöztették az öreg pásztort is, kucsmát raktak a fejére, az meg ezeket regölte...

Városmajor, 2005. január 2.

Testvéreim! Karácsony éjjelén zsidó pásztorok mentek Jézushoz. A mai evangéliumban pedig a napkeleti mágusok nem zsidók. A mai ünnep neve: Urunk megjelentése. Hogy-hogy? Hát egy héttel ezelőtt nem jelent meg? Az nem számos. Mert akkor csak zsidóknak jelent meg. Csak az számos, ha a nem-zsidóknak is megjelenik: a népeknek, a pogányoknak, a nagyvilágnak. Ezt a gondolatot Szent Ágoston dolgozta ki a negyedik század elején, amikor az akkori Római Birodalom megkereszteltjei már mind nem-zsidók, hanem a valamikori pogányok voltak. Mire jutott Jézus ezekkel a megjelenésre már méltó pogányokkal, erről elmélkedem már egy éve a Babér utcában. Aki kíváncsi rá, eljön oda, s megtudhatja.

Helyette elmondom, hogy megkeresett valaki december ötödike tárgyában. Felhíborodására csak annyit mondtam, hogy a tény – tény. S a magyarázata? Az, hogy nem érdekes, és nem érdemes elmenni a szavazó helységbe. Miért? Mi az érdekes? Hát az, hogy nekünk jobb legyen. Mennyivel jobb? A lehető legtöbbel. Ma kb. az emberiség 15 %-ának jobb, mint nekünk, és 85 %-ának meg rosszabb. Nem jó ez az arány. Nőjön az első szám, fogyjon a második. Senkinek se legyen jobb, mint nekünk. S ki bánja, ha mindenkinek is rosszabb lesz, mint nekünk.

Nincs, kérem, 15 millió magyar. Van a csonka országban tíz millió *polgár*, aki gazdagabb akar lenni. A Trianonban elcsatolt három és fél millió magyarból határainkon kívül a Kárpát-medencében él, magyarnak vallja magát még kettő és fél millió, s a Trianonban tőlünk elcsatolt hatmillió szlávból-románból a 85 év alatt lett nagyjából tizenöt millió nem-magyar. A két és fél millió magyarnak megmaradt is azt akarja, hogy jobb legyen neki. Ez a fajta, ez a *polgár*, állandóan fogy és fogy. Fogyásra van ítélve. Elfogy. Talán századunk végére, talán egy kicsit később. Funár röhög: az erdélyi magyarság nem akar szülni. Helyette azt akarja, hogy jobb legyen neki. Folytathatja röhögését: a csonkaországi magyar sem akar szülni; az is csak azt akarja, amit az erdélyi. Hogy jobb legyen neki. Ez a hitük, reményük és szeretetük. Ebbe a krédóba lettek beavatva. Már akkor, amikor *megöntötték a bubát*, Jézus nagyobb örömére. Hitüket gyakorolván. Hogy miben hisznek, most nem firtatom.

Majd helyünkre áll, akinek nem ez a hite. Nem ez, hanem a házashűség, hanem a gyereknevelés, hanem az élni akarás. Aki meg ezekre tenné életét, még el is tud menni a szavazóhelységbe. Vagy ő sem megy el, mert tudja – ha elmegy, ha nem –, hogy ő mindenképpen továbbadja az életet. Mindenképpen. Hogy nő-e a nála-tőle gazdagabbak száma, vagy fogy-e – nem érdekes neki. Nem, mert tudja, hogy akármekkora is a kenyér, annyifelé kell azt

osztani, ahányan vagyunk. Anyának, apának, nagyszülőknek, s a pulyáknak is; ahányan vannak, annyinak. A kenyér mindig marad osztható, akármennyien ülnek is asztal köré – reggel is, délben is meg este is. Kisebb a darab? Ha kisebb, összehúzzák a nadrágszíjat; egy likkal beljebb. A testvéremet nem adom azért, hogy kövérebb lehessen. *Melyiket adnád a többért testvéreid közül?* – kérdezte anyánk tőlünk, amikor keveselltünk valamit.

Valamilyen nyelven csak beszélünk. Apánk nyelvén, anyánk nyelvén. A meg nem született gyerek semmilyen nyelven sem beszél. A lengyeleknek 150 évig nem volt hazájuk. Csonka sem, trianoni sem. S harminc-negyven millióan ennek ellenére is beszélik nyelvüket. Miért? *Mert Halat a Visztula, s lengyel asszony gyermeket ad örökre. S nincs ott halál, ahol dalolni és szülni tudnak.* Hegyeli István írja a minap Moldvából: Istenre figyelő lélekkel, moldvai csángó testvéreink iránti szeretettől vezérelve, arra biztatom minden szomorú szívű magyar testvéremet, hogy alázatos szívvel tanuljunk tőlük, hisz csendes elzártágukban, a megmaradásért vívott névtelen harcukban olyan értékeket birtokolnak, mely az egész magyar nép újjászületésének alapja. Ők szeretik az Istent, sokszor naponta kétszer is elmennek a templomba imádkozni. Szeretik egymást, szeretik a gyermekeket, így nem ritka a 8-10 gyerekes család sem náluk. Vidámak, tüzesen táncra, dalra szívesen perdülnek. Életigenlésük és életerejük engem mélységesen megindít. Azt javasolom, hogy egy-egy város, település, iskola – vállaljon fel testvértelepülésként, testvériskolának egy-egy moldvai falut, települést. Menjünk el közéjük, vásároljunk, építsünk nekik iskolákat, kollégiumokat. Fogjunk össze és alapítsunk egy komoly iskolahálózatot moldvai csángó testvéreink számára. Ez legyen a mi mindent elsőprő Igenünk, az elhalkuló, tétovázó Nemekre.

A többet birtokolni akarás, a pénzszeretés evangéliuma nem jóhír, nem örömhír, hanem halálhír. *Aki kihull, megérdemelte, az ocsút az idő nem szája. Aszott nemzetek hűlt világok, Törtéletek miazmás vágya halálra valók, nem kár értük.* Elsíratni azért szabad a holtat, a kihalt nemzetet is. *A sírt, hol nemzet süllyed el, népek veszik körül, S az ember millióinak szemében gyászkönnny ül.* Nekem testvérem a mohamedán is, testvérem az is, aki a Bruderhofban él, bár szót sem ért magyarul. És testvérem a moldvai csángó, aki ómagyar nyelven beszél, s nehezen, de azért értem, amit mond. Nehezen, de azért érti, amit mondok. Testvérem bizony, aki naponta kétszer is elmegy a templomba. Mert Isten akaratának teljesítésére, az istennektetszésre szavaz ő. Akkor is, ha otthon maradna szavazáskor, meg akkor is, ha elmegy.

Az öreg pásztor holnapután elkezdi 87. életévét, s hamarosan nem látja már a csúfságot- gyalázatot, amit csinál magával a pénzszeretés, a többet birtokolni akarás Mammonját imádó népe. S azokat sem fogja már látni, akik elmennek napjában kétszer is a templomba, hogy megfürödjenek az élet Istenében, aki bizony azért indított minket el az evolúció láncán, hogy továbbadjuk az életet. Nem azért, hogy befordítsuk a címet. A családét, a nemzetét. S ha befordítjuk, akkor lép helyünkre más. S ha nem is lesz már többet magyar, a helyére álló, a más nyelvű nép sem lesz – azért néma. Ez is elmondja majd kedvesének, hogy *Szép vagy,* meg azt, hogy *Szeretlek.* Vagy lesz köztük olyan is, aki magyarul fogja mondani? Istennek jó lesz az is. Minden nyelvet szeret, amely az élet igenjét, az örökélet nélkülözhetetlen kezdetét-feltételét, s így magát az életet énekli.

S ha nem lenne többé, aki magyar nyelven szól, majd lefordítják az *Eső Virág András*, a *Vang-An-Si*, a *Zsoltár gyermekhangra* című verseket, mert megmarad minden ének, amely Istenből született. Meg azt, hogy *Karácsonyi rege ha valóra válna, igazi boldogság szállna a világra. Nem volna más vallás, nem volna csak ennyi: az Istent imádni, és egymást szeretni.* Ami evangélium, az nem felejtethető el. Bár zsidóul szólott Jézus ajkán, s a zsidók elfelejtették. De akik nem ejtettek tömjén szemet, akik a hüvelyben hagyták a kardokat, akik gyilkosságokkal nem óhajtották szolgálni a hazát, lefordították Jézus szavát görögre. S röpke ezeröttszáz esztendő múltán... (és ötszáz évvel annak utána, hogy Géza és a fia keresztvíz alá hajtotta, kényszerítette népünket) görögül értő, tudós magyar humanisták (a színyérváraljai és

a nagykárolyi, mind a kettő Párcium-beli) végre lefordították magyarra is. És ma, újabb ötszáz év múltán voltak, akik megértették, ami elhangzott zsidóul Júdeában, Galileában. S mert megértették, s elmentek értésük miatt a baracskai börtönbe is. S bizton remélem, hogy ők továbbadják az életet, feltételét az örökéletnek..

Az öreg pásztor bízik fiatalabb társaiban. Bízik, mert az öreg pásztor bízik a jézusi ige erejében. Az öreg pásztor nem tud nem hinni. És azt mondja, hogy *Hiszek. És hogyha nem, hát akkor is! Ha mindhiába: akkor is! Ha minden álom: akkor is! Ha minden meghal: akkor is! A szép akkor is szép mard, a tiszta tiszta, rút a rút. Az igazság – igazság akkor is, Ha meg nem látja senki szem, A szeretet mosolyog és szeret, És a kereszten is király. A tett különb a tunyaságnál, És hol a tépett lobogónál Tiszteletesebb szemfeddő? Mert akit egyszer meglehelt az Lélek Annak mindegy lom élet vagy halál: Az él és áll és énekel és alkot, Bokorban és Magyarországon, Hétkilággrészen és másvilágon, Az Isten őtet úgy segítse. Amen.* Mondja, amit tanult Sík Sándortól. Abból, amit régi tanára 1926-ban mondott Megyeren ezer sátorban lakó nyolcezer magyar fiúnak.

Az öreg pásztor énekel is: *Irul-pirul Mária, Boldogságos kismama, Hulló könnye fátyolán át alig látja Jézuskáját. Meg is kéne szoptatni már. Kedves három királyok. Jóéjszakát kívánok. És a folytatást is énekli: Körözs vizinél hét nyárfa, Alattuk ül Bondár Márta. Nem kisasszony, nem menyasszony. Nem is lány mán nem is asszony. Titokban volt szeretője, Titokban lesz temetője. A halászok kihalásszák, Elfödik, hogy ne is lássák. Ahányat fordul az ásó, Annyit sóhajt a sírásó.* Mert az öreg pásztor nemcsak hisz, titokban bízik is ám. Mert hiába öreg, azért még nagyralátó. Azt hiszi, hogy csináltunk valamit. Igenis, azt hiszi, hogy történt valami Debrecenben és a Bokorban. Hisz a folytatásban. A napokban volt nála egy anya, s elmondta, hogy 15 éves fia csoportba jár, s már összeszedte a maga csoportját is, kisebbeket, akiket ő tanít Jézusra. Egy ötven év körüli férfi pedig elhozta szélütött anyját Karácsonyra hozzám beszélgetni, s a férfi elmondta, hogy ő bizony szintén csoportba jár. Volt, akit ismertem a csoportjából, de a többséget nem, és tanulják a KIO-t is.

Az öreg pásztor azt hiszi, hogy nem hiába élt. Hogy Jézus után kétezer évvel újra kezdtük a szent kísérletet, és nem lesz, aki meg nem hallaná. S ez a szent kísérlet most nem zsidóul, s nem Francesco toszkán, középkori olasz nyelvén szól, hanem magyarul. Az öreg pásztor bízik a kísérletben, mert *a húrokon egy hős ország támadt fel dalolva*, s mert megölték a pástort, s el is temették, de mező nőtt rajta, s *ha tavasz jön, nagy nyáját a pásztor idehajtja. Bizony mondom: jövődre tej és méz lesz őbelőle. S így lett Virág András televény földje a fáknek s ágya száz új ibolyának.*

Ahogy Aprószentek ünnepén a Szemere utcai iskolában mondtam, Tádé hatvanadik születésnapján: Tegyük szent elhatározást arra, hogy a Világosság lányai meg fiai akarunk lenni. Arra, hogy közösségünk lesz egymással. Hogy szent csók legyen csak közöttünk. Hogy egységre is jussunk egymással, ne csak a lelkiismeretünkre hivatkozzunk, s igazoljuk vele a magunk külön útját. Ha ilyen elhatározásokat teszünk, akkor én meg annak a sejtésemnek adok nagyon halkán hangot, de mégis adok, hogy lesz a Bokornak negyedik nemzedéke, meg ötödik nemzedéke is, talán még hatodik is a 21. században, s hogy lassan-lassan csak a Bokor-duma lesz a дума a katolikus meg a nem katolikus keresztény egyházakban is, de még a nem keresztény vallásokban is, mert ez az a дума, amely Istennél volt, Isten volt, és testté lett. És Jézus dumája. A Jézus nem hiába jött el közénk.

Amíg az ember él, mindig újat mesél. Új évhez nem is illik a régi. Mondom is az újat. Él még egy nép. Nem sokáig. Elhal, ha nem teszünk érte valamit. Veszélyeztetett faj. Ha állat vagy növény volna, már szólna róla rádió, újság, tévé. De hát nem növény, nem állat, csak ember. Tőlünk ezer kilométerrel keletre. Egyetlen egy ilyen népről tudok csak a nagyvilágban. Iskolája is van. Temploma is. Római katolikus is. Szapora is, mégis meg vannak számlálva napjai. Mért? Mert hiába él falvaiban akár 99 %-os többségben is, nem anyanyelvén tanítják, hanem a többségi nemzet nyelvén. S templomaikban az imádság, az ének, a

szentmise nem szólhat anyanyelvükön. Miért? Mert gyermekeik hiába mennek el papnak, a szemináriumba kerülnek, s hat év alatt megtanulják ott, hogy nyelvük a Sátán nyelve, amelyen nem szabad beszélni, imádkozni. Ha ezt megtanulja, pappá szentelik. Ha nem tanulja, nem szentelik pappá. Ha megtanulja, visszamehet falujába, s immár nem szól többé apja-anyja s testvérei nyelvén, mert tudja, hogy az édes anyanyelve a Sátán nyelve. S mindezekről tud Ratzinger, Sodano és Wojtila is. Tudja és áldását adja erre a szemináriumra. Azért adja, mert az oltár szövetségben akar lenni a trónnal. Mindig és akármi áron. Egy nép halála árán is.

A tartomány a középkorban még a magyar királyt uralta. A 16. században a tartomány lakosságának egy harmadát még a magyar nép adta. Mára már csak tíz százalékát adja, s e tízből is mára már nyolc-kilenc elfelejtette apja-anyja nyelvét, csak egy-két százalék beszél még. Egy nemzedéken belül ez az egy-kettő is elfelejti majd - a Sátán nyelvét. S akkor kihal egy faj. S a szívem azt mondja, hogy nem szabad engedni a halálnak. Azt, hogy meg kell menteni. S van is, aki tudja, hogyan lehet. Kell egy értelmiséget nevelő anyanyelvi középiskola. Bőjte Csaba és Hegyeli Attila tudja is már, hol kell épülnie, s azt is tudja, hogy kell hozzá egy fél millió Euro. A szívem azt mondja, hogy ennek öt százalékát magam is össze kaparom. S a szívem azt is mondja, hogy meg kell kérdeznem testvéreimet, hogy a Bokor érdekelt akar-e lenni e megmentésben. Hogy a szűkös kenyérnél nagyobb ínség-e apám-anyám nyelvének elvesztése?

Tizenöt éve nem tudunk létrehozni valami múltunkhoz méltó művet. Nem ez lehetne az a méltó? A szívem azt súgja, hogy igen. S ha a Bokor is igent mondana rá, akkor összekol-dulnánk hazai és külföldi barátainktól a többi, ami még hiányoznék a fél millióból. Tele vagyok jó reménységgel. Csire Ferink üzeni Déváról: *A Szent Ferenc Alapítvány gondozásában lévő dévai, szalontai, szárhegyi, szovátai, torockói, zsombolyai, szászvárosi, kolozsvári gyermekek igent mondtak az Erdély határain kívül, Moldvában élő csángó gyerekekre.* Most csak az kell, hogy a Bokor szíve egy ütemre verjen, s ha ezt megérem, akkor térhetek őseim porához, s mondhatom Vörösmartyval: *Köszönöm élet áldomásodat. Ez jó mulatság férfi munka volt.* Amen.

Városmajor, 2005. január 3.

Ha vasárnapra esik Karácsony napja, december 25-e, Urunk születésének ünnepe, akkor január 1-ére, Újév napjára, esik Szűz Mária, Isten anyjának ünnepe. A következő vasárnap Urunk megjelenése, s a rákövetkező pedig Urunk megkeresztelkedése és ezzel lezárul a karácsonyi ünnepkör. Azután jönnek az évközi vasárnapok. Mindaddig, amíg el nem következik Hamvazószerda, s elindul vele a Húsvéti ünnepkör. A hamvazószerda utáni vasárnap már Nagyböjt első vasárnapja, s ez már a húsvéti ünnepkörbe tartozik.

Ha viszont bármilyen hétköznapra esik Karácsony, akkor van még karácsony után egy harmadik vasárnap is: a Szentcsaládé. Ahogyan minap is volt, mert szombatra esett karácsony. A Szentcsalád ünnepe elnyomta az idén István vértanú december 26-i ünnepét: nem őt ünnepeltük, hanem helyette a Szentcsaládot. Mégpedig Karácsony másod napján, amikor is az evangélium József álmairól szólt: menjen Egyiptomba, menjen vissza Izraelbe, de ne Júdeába, hanem Názáretbe.

Ha viszont vasárnapra esik Karácsony, akkor nincs Szentcsalád vasárnap, akkor összesen csak két vasárnap marad még Karácsony után a karácsonyi ünnepkörből: Urunk megjelenése és Urunk megkeresztelkedése. Az elsőnek evangéliuma hozza a három királyok történetét, a második pedig Jézus megkeresztelkedését a Jordán vizében.

Az idén három a karácsony utáni vasárnapok száma. Az első megvolt december 26-án, a másik ma van, január 2-án, a harmadik meg jövő vasárnap lesz. A mai vasárnap tárgya tehát: a három királyok. Az előző években elmondtam már, hogy mi mindenért nevezhetik ezt az ünnepet magyarul Vízkeresztnek, de valóságos tartalma a magyarok kívüli nyugati

hagyományban csak az, hogy nem a zsidó pásztorok, hanem a nem-zsidó, a pogány mágusok látogatják meg Jézust, s így Jézus *megjelenik*. Hogy zsidó pásztoroknak is megjelent, az nem számos, de hogy a pogányoknak is megjelent, az már számos. Azért számos, mert ezek utódai, a nem-zsidók, a pogányok utódai volnánk mi, a mai keresztények.

A tény mindenképpen tény. Az a tény, hogyha netán egy zsidó megkeresztelkedik, az a maga zsidó nemzeti identitását elveszti. Sík Sándor mélyen meg volt sértve, hogyha valaki kétsége vonta magyarságát, pedig nagyapja még pozsonyi főrabbi volt. Szerb Antal, Radnóti Miklós hasonlóképpen gondolkodott... - hogy magyar nemzeti kultúránk csak legismertebb zsidó származású személyeit említsem. Csak a zsidók egy törpe kisebbsége nem akart asszimilálódni. Azt hiszem, hogy ezek az asszimilálódni nem akarók talán az ortodox zsidó felekezethez tartozhattak. A pesti piarista gimnázium növendékeinek talán 40%-át is kikeresztelkedett zsidó ősök ivadékaik adták, s a Hitler előtti időben ezt nem is észleltük, ahogyan azt sem tartottuk számon, hogy kinek volt német vagy szláv neve. Mindannyian tüzes magyarok voltunk, s vallottuk, hogy sehonnai bitang ember, ki most ha kell, halni nem mer. Az évezredes kereszténység, s a felvilágosodás hatására kifejlődött magyar patriotizmus következtében az ezeréves Magyarország népe asszimilálódott, ha zsidó volt, ha tót, ha sváb. Csak a zárt falvak őrizték a nem-magyar nemzeti identitást, még akkor is, ha az iskolában próbálkoztak a többségi nemzet nyelvén tanítással.

A tény tehát mindenképpen tény: aki zsidó, az nem keresztény. Aki keresztény az nem zsidó. Annak ellenére, hogy Jézus mozgalmának minden alapító tagja, Jézus is, a Tizenkettő is, zsidó volt. Tehát a zsidókból lettek a keresztények: Jézus népe és első hívei. Csakhogy a zsidók útlevél nélkül közlekedhettek a Római Birodalomban, s az evangéliumokat már nem zsidóul írták hanem a Birodalom közvetítő nyelvén: görögül, s a Jézus utáni nemzedék két legjelentősebb személye, Péter és Pál, már Izraelen kívül, Rómában halt vértanú-halált, pedig halálukkor még állt Izrael és Jeruzsálem.

Csakhogy az első század végén a zsidók kiközösítik soraikból a názáretieknek mondott keresztényeket, s ezzel megindítják az asszimilációs folyamatot, melynek eredménye, hogy aki zsidó, az nem keresztény, a aki keresztény, az nem zsidó. A rasszizmus és Hitler működése teremt csak új helyzetet. Miben áll ez? Abban, hogy kétezer esztendő kihagyása után újra megjelenik a térképen egy Izrael nevű állam. Hogy miként állnak ma kikeresztelkedett zsidók a maguk nemzeti-zsidó identitásukkal, ha egyszer meg vannak keresztelve, az ma olyan bonyolult dologgá lett, ami történelmi távlat nélkül ma még talán fel sem vázolható.

Elég az hozzá, hogy ma Urunk megjelenésének ünnepén felvetődik bennem a kérdés, hogy mit nyert Jézus ügye azzal, hogy nem-zsidó ügy lett az eredetileg zsidók által elindított jézusi mozgalomból, amely nem akart merő zsidó ügynek maradni, mert Jézus az összes nemzetekhez küldte tanítványait. Már Kaifás sem tűrte Jézusnak ezt az összes nemzetekben gondolkodását. Jeruzsálem pusztulása után pedig a Római Birodalom nem tűrte a keresztényeknek ezt a nemzetek fölötti célkitűzéseit, és Kaifás helyett a Birodalom gyilkolta a keresztényeket. Csakhogy három század után a keresztények lepaktáltak a hatalommal, s e lepaktálás következménye az volt, hogy csináltunk egy olyan kereszténységet, amelyet főpapok-írástudók-vének is el tudnak már fogadni. S lettek magyar keresztények, akik vágták az ellenséget, ha keresztény volt az, ha nem. S lettek nem-magyar keresztények, akik ugyanígy vágták az ellenséget, ha az keresztény volt, s ha nem. Urunk tehát legalább olyan hiábavalóan jelent meg a mágusoknak, mint a pásztoroknak, vagy más szóval ugyanolyan hiába jelent meg a zsidóknak, mint a nem-zsidóknak.

Nem kell ezt különösebben magyaráznom. Már vagy hat-hét éve prédikálok e tájon, tudjátok jól, hogy mit akarok mondani. Kaifás sem akart jézusi Isten Országát csinálni, a keresztény nemzetek sem, azok uralkodói sem. Aki okoskodott ezzel szemben, azaz Isten Országát akarta, azt Kaifás keresztre feszíttette, Aki más népeknél okoskodott ezzel, s akarta a jézusi Isten Országát, azt e más népek égették el a maguk nemzeti és katolikus máglyáikon.

Másról szeretnék ma beszélni. Arról, hogy nem értek a szakmámhoz. Minden erőmet beleadom abba, hogy prédikáljam nektek, amit tudok, s aranyvasárnap, amikor elkezdtem misémet, összesen tíz ember árválkodott a templomban, s ezek is nem széphalmiak, adyligetiek, hanem a város különböző pontjairól, órányi ide utazással érkeznek ide. A tények azt mutatják, hogy azzal, amivel hat éve próbálkozom e tájon, azzal befürödtem, s ilyenkor az a szabály, hogy vagy abba kell hagyni az itteni tevékenységemet, amit nagyon sajnál-nék, vagy módosítanom kellene.

Rövidre fogom a mai beszédem, s arra kérlek titeket, hogy a mise végére a jelenlevők mondják el nekem, hogy hagyjam-e abba itteni kísérletezésem, vagy pedig ne hagyjam abba, de módosítsak, még pedig ilyen és olyan módon tegyem azt. Nekem is vannak a módosításról elképzeléseim, de nem árulnám el, nem akarnálak befolyásolni titeket. Tehát a kérdésem az, hogy mit csináljak annak érdekében, hogy e meg-nem-hirdetett adyligeti misém közönsége végleg el ne fogyjon. Amen. (A végén nem került sor ennek elmondására, mert megbütykölték a számítógépemet, s eltűnt belőle ez a szöveg... aztán később mégis megkerült valahogy... s most ideírhatom.)

Városmajor, 2005. január 4.

Iskola a folyóparton

Vagy harmincadik könyvem megjelenésének másnapján egy ifjú hölgy járt nálam. Azért nem egészen ifjú...; úgy negyven évvel fiatalabb nálam. Három példányt is dedikáltatott, s utána ráérősen beszélgettünk.

- Írhatnál már egy regényt is - mondta nekem.

- Hát ezt még igazán nem próbáltam. Csak lírával, drámával kísérleteztem - a teológia mellett. Az *ifjú*, 87. évében járó szerző első regényét veszi kezébe az olvasó... - Jól hangzanék, ugye?

- Kor nem számít. És volna egy téma, amiről Neked kellene írnod. Ottlik Géza megírta, hogyan neveltek a két világháború között hazánkban katonatisztet, te megírhatnád, de regényben, hogyan neveltek katolikus papot.

- Jó, majd gondolkodom rajta.

Pár nap múlva elővettem a Lexikont: *Iskola a határon* (regény, 1959): *Egy katonaiskola élete adja regényének témáját, mely az emberség intézményiesített elölésének pontos rajza, de nem a szenvedélyes tagadás hitvallása, hanem a jóvátehetetlent kísérő tárgyilagosság elégikus reflexiója.* Aztán beleolvastam a nagyon régen olvasott regénybe. S mindjárt az első oldalon ezt találom: *Néztük a Lukács-uszodában az emberek pucér hasát, de leginkább a lányoké!..* Hát ez kimaradt a katolikus papnevelés célkitűzéseiből. Hogy lehet regényt írni szerelem nélkül? Az *egri csillagok*, *Az aranyember*, *Aranykoporsó*, *Erdély*, *Vízözön*, *A funtineli boszorkány*... egyike sincs meg nélküle. A papokat viszont nem erre, másmilyen szerelemre nevelné az egyház. Milyen is lenne egy regény - szerelem nélkül? De - gondolkodtam - a lírában van nemcsak szerelmi, hanem politikai és istenes is. A francia Bernanos megkísérelte az istenes regényt is: *Egy falusi plébános naplója*. De a papnövédek élete... erről csak Stendhal regénye jut eszembe: *a Vörös és fekete*... De aligha ilyenre gondolt a műsám.

Friedreich Bandi bácsi görög-latin szakos volt, de ő tanította nekünk '28-ban, az I/a osztályban, a természetrajzot. Öreg volt már, 50 éves: negyven évvel öregebb, mint mi. Úgy keserítettük az életét szegénynek, ahogy tudtuk. Föltettük ujjunkat, s kikérdzkedtünk. Kiengedett. Sétáltunk az óráin. Ő meg aranyosan mesélt, mesélt. Bandi bácsi egyébként polihisztor volt. A Rend magyarországi tőllénetátnulmányozta. A folyóparti gimnáziumét is. 1642-ben telepedtünk meg hazánk területén, a Poprád melletti Podolinban, de már 1721-ben folyónknál is volt iskolánk, hazánk szívében, s még sem volt ott magyarul beszélő diákunk, talán egyetlen egy sem. Bandi bácsi áttanulmányozta a diákok névsorait,

csupa német és szláv nevet talált. De ez nem nagyon zavarta akkor az oktatás munkáját, mert az úgyis latin nyelven folyt. Az iskoladrámákat is latinul adták elő diákjaink. Legalább a sok fránya németajkú szülő láthatta, hogy mire is jutottak gyermekeik. Bandi bácsi semmit sem írt a magyarórákról. Azt hiszem azért, mert nem is voltak.

1936-ban érettségiztünk. Sohasem gondoltam diákkoromban arra, hogy nekem magyar nevem van, másoknak meg nem. A kultuszminiszterünk neve is gróf Klebelsberg Kúnó volt, az esztergomi érseké pedig Csernoch János. Csak a kormányzó volt Horthy, a miniszterelnök meg gróf Bethlen. De ezek fölötté álltak a nemzettestnek: magyar nemesek főnemesek voltak, és még reformátusok is. Püspökeinknek is legfeljebb akkor volt magyar nevük, ha véletlenül főnemeseknek születtek. Az én diákkoromban talán egyikük sem volt magyarnevű. Boldog nemzetköziségben éltünk, s tüzes magyaroknak nevelődtünk az iskolánkban mindnyájan.

Ma már viszont tudom, hogy micsoda nemzetközi-kárpátmedencei kavalkád volt az osztályunk. 61-en iratkoztunk be az I/a-ba, s nyolcadikra maradt belőle negyven vagy annyi sem. És nemcsak kibuktatták a tanárok a felesleget - a közeli Eötvös reálnak is jusson diák!, ezt mi gondoltuk, akik nem buktunk ki -, az igazgató fel is vett közénk a nyolc év alatt néhány új fiút. Az osztály közel 40 %-a kikeresztelkedett zsidó volt, az *öskeresztények* között pedig Bukovszky, Kovacsics, Leisztinger, Staudinger, Kaczián, Viczián, Zimburg... Tótokat, cseheket, lengyeleket, délszlávokat, oláhokat ki tudom ma már szűrni közülük. Még magyar nevű is akadt. Bordás, Gaál, Orbán és Posta, ezek alighanem mind nemes-ivadékok lehettek. A valamikori jobbágyságot képviselték: Kovács, Nagy, Szilvási, Tolnai meg magam - az osztály legproletárabb rétege. Volt két reformátusunk is: Kalos és Kerekes. Mért íratták őket ide szüleik, sohasem kérdeztük tőlük. Összesen 11 nem magyarított nevű érettségizett a negyvenből. Tanáraink: Fridreich, Fischl, Menczer, Kanszky, Wágner, Éder. Még magyar nevűek is akadtak köztük: Kövesi, Hatvani, Bátori, Bartha, s egy háromszéki székely: dr. Para Imre, a földrajztanárunk - Sepsiköröspatakról.

Az osztályban senki sem futott be politikai karriert '45 és '89 között. 1996-ban a 60 éves érettségi találkozónk még megvolt. Öt évvel később, 2001-ben magam próbálkoztam összeszedni az osztályt, de üresen csengtek már a telefonok. Egyetlen barátom az osztályban egy cseh-származék (alighanem a Bach-korszakban került ide) apától és zsidó-származék anyától született színjeles tanuló, aki mellékesen még műkorcsolyázó Európa-bajnok is volt diákkorában. Zuglói volt, én meg mátyásföldi, s át-átbringáztunk egymáshoz - akkor még! - a réteken. Az aranymisémen még ott volt, s elolvasta életem főművét is. Az érettségi utáni találkozón baráti volt a levegő: nem zsidóztunk, nem kommunizáltunk le senkit. Utóbbi nem is volt közöttünk. Csak hősi halott, hadifogoly meg politikai fogoly - minden mennyiségben. Egyik osztálytársammal találkozom Rákosi '53-as, első bukása után a Gyűjtőben, amikor egy kis időre emberként bántak ott velünk, s beszélgethettünk is a sétán egymással.

- Ebben az országban nem lehet élni. Ha egyszer szabadulok, megyek akárhová a nagyvilágba, csak innen el.

- Mért gondolod? - kérdeztem őt.

- Mert ma holnap 40 éves vagyok, s eddig még csak tanultam meg tanultam, aztán katona meg hadifogoly lettem, s most meg politikai fogoly vagyok... - Egy akkor költött versem egyik sorával válaszoltam neki:

- *Korán őszült fejünket csókolja a szél...*

Emberebb ember, magyarabb magyar - ez volt a pozsonyi zsidó rabbi unokájából lett egyetemi tanár, korábban hittanárunk, ekkortájt megfogalmazott ígéje. *Lehet, hogy nem neveltek iskoláikban nagyon vallásos embereket, de vallásukat megvetőket sem* - mondta 1942-ben, hazai megtelepedésünk háromszáz éves ünnepségén, Kovács Vince, a váci apostoli kormányzó. Megkérdeztem nagy diákként hittanáromat:

- Mért nincs iskolánkban hitbuzgalmi egyesület?
- Mert az egész nevelés valláserkölcsei szellemben történik - volta válasza.

Hitvita nem volt az osztályban a nyolc esztendő alatt. És hit volt-e? Mentünk minden nap misére, tanítás előtt, fél nyolckor. Volt évi négy kötelező gyónás-áldozás.

Vasárnaponként lehetett áldozni is. Kevesen éltünk ezzel a lehetőséggel. Ketten lettünk papok az osztályból. A másik hamar disszidált, sohasem láttuk többé. A 25 éves érettségi találkozóink évében - túl a negyvenen - szabadultam a börtönből. Beszámolt mindegyikünk élete folyásáról. Nagyjából ezt a képet mutatták:

- Megházasodtam, nem sikerült. Újra nősültem, de erről a másodikról már nem mondok Semmit. Ez a szöveg ismétlődött. Aztán egyikünk módosított.

- Én is megházasodtam, nekem sem sikerült. De mivel én ebben az iskolában azt tanultam, hogy Isten a szerencsétleneknek megbocsát, de a hülyéknek nem, ezért nem házasodtam még egyszer.

Szentmisével kezdtük az érettségi találkozóinkat. Alig egy-kettő volt, aki áldozott rajtuk. Könnyekig meghatottan hallgatták viszont osztálytársaim a szentmisén a nálunk évtizedekkel fiatalabb soros iskolaigazgatók emlékezéseit iskolánkra, régi tanárainkra. Látszott, hogy készültek beszédjükre az igazgatók. A nyolc év alatt volt egy grófunk is: Zichy, és két bárónk. Egy zsidóból lett iparbáró s egy máriateréziás báró. Az elsőnek apja vagy nagyapja a hazai gazdasági életet lendíthette fel (Weiss Manfréd), a másodiknak apja vagy nagyapja csinált valamit a háborúban - parancs nélkül, a maga szakállára. Ha nem sikerült, hadbíróság elé állították, ha sikerült, akkor Mária Terézia rendet s annak jelét kapta, azaz báróvá lett. Báró Heim Miklós osztálytársunknak apja az első világháborúban tűntette ki magát. Miklós csak egyszer nősült, sok gyermeke volt és áldozott a szentmiséken. Katolikus magyarok voltunk. A hazáért halni is készek. Inkább Kölcsey Himnuszától hatódtunk meg, mint a pápaitól. Munkára, kötelességteljesítésre és becsületre neveltek minket. Akinek csak elégségesre sikerült az érettségije, az is jól megállta helyét, ha egyetemre ment. És mentünk csaknem mindnyájan. Rang volt iskolánkba járhatni. Ez volt az *Iskola a folyó partján*.

Hogyan kerültem be a Rendbe? Ez lenne regényem első fejezete. Hát úgy, hogy apám megtért. Szabadgondolkodó volt. Mesélte, hogy a felső kereskedelmiben cikizték a hittanárukat. Lehetett, mert akkor még, száz éve, egy jó katolikusnak el kellett hinnie, hogy Mózes maga számolt be haláláról a *Deuteronomiumban*, azaz Mózes ötödik könyvében. Kérdezték tanárukat a hatnapos teremestörténetről, s a szegény papnak nem volt válasza.

- Mitől lett a világoosság a második napon, ha csak a negyedik napon helyezte Isten a világitó testeket az égboltozatra?

Mindent, ezt is szó szerint kellett érteni. Loisy abbét még kiközösítette a század elején az egyház, mert abszurdumnak állította szentírás-kezelésünket. Prohászka Ottokár nem konferenciázott még. *Vallásos meg hülye* - még ugyanazt jelentette a felsőbb iskolákat járók számára.

Apám is bevonult '14-ben. Lovas katonának Temesvárra. Kiképzés után az olasz frontra került. '16 tavaszán fejlődést kapott a Doberdón. Kibírta, haja kihullott fél fején, mert platina lemezt raktak fejbőre alá. Kihasználta a féléves betegszabadságot. Nekünk később így mesélte:

- A tavaszon fejlődést kaptam, s őszre feleségül vettem anyátokat.

Utána az orosz frontra került. A front összeomlásakor hazahozta századát, s '18 őszén Sátorajáújhelyről telefonált a hadügyminisztériumba, hogy mit csináljon. Azt mondták a telefonban, hogy engedje őket szét, vége a háborúnak. Apám így számolt be erről nekünk:

- Maga szép kis hadügyminiszter - mondta volna a telefonba.

Aztán leszerelt, beiratkozott az egyetemre: közgazdaságtant tanult. Amikor Pukánszky Bélánál kollokváltam az egyetemen, s beírta a jelest, elmondtam neki:

- A közgázon édesapámat is tanította a Professor Úr.

- Fiatal édesapja lehet - válaszolta ő.

Apám banktisztviselő lett a Községi Takarékbán, a belvárosi Dorottya-utcában volt a *hivatal*. Máig megvan az épület, sokat jártam benne - apámnál. Oda járt be naponként gyalog a Mester utca és a Ferenc utca sarkán levő lakásunkból. Gyalog jött haza is. Nem futott még a 2-es villamos a folyó partján. '24 májusában is keresztül ment a Bakáts-téren. Talán kiszűrődött a litániáról az orgonaszó. Nem tudom, de bement. És megtért. Álló helyében. Hogyan? Egész egyszerűen. Egyszerre csak tudta, hogy van Isten. Tíz év múlva megtudtam a *Vigiliából*, hogy így tért meg Claudel, s több nagy francia katolikus író is. Én csak arra emlékezem, hogy iskolába még nem járó gyerekként elkezdtem otthon misézni. Valami ménkü nagy könyvet kerítettem, Héber betűkkel volt írva, és miséztem. Blablázva. A templomban is latinul mondták a misét. Latinul nem tudtam, blablázni tudtam. De teljes áhítattal csináltam. A nővérem meg ministrált. Nagy buzgalmamban időnként le is térdepeltem, a nővérem pedig állva maradt. Anyánk bejött a szobába, s látta a helyzetet:

- Milyen mise ez? A pap térdepel, s a ministráns pedig nem?

Nagyon gyorsan történt a katolikusodásunk. Anyám tolt a gyerekkocsit a józsefvárosi Jézus Szíve templomba, októberi litániára. Én meg valamiképpen felhívhattam magamra a figyelmet, mert hamarosan *kisjezsuitának* szólítottak az ottani papok, s talán elsős koromban már elsőáldozó is lettem; s az iskolán kívül, a Jézus Szíve templomban. Ment minden, mint a karikacsapás. Hogy miként kerültem a folyóparti iskolába, nem tudom. Csak arra emlékezem, hogy '28 tavaszán léptem át szüleimmel a hatalmas épület küszöbét. Felmentünk a széles lépcsőn a magasföldszintre, majd az első emeletre, s bejutottunk Kisparti János igazgató elébe. Megnézte a bizonyítványom, s megkérdezte:

- Nem lesz baj abból, hogy olyan messziről kell bejárnia? Majd kapnak értesítést.

Megkaptuk, hogy felvettek. Egész nyáron lázban égtem. Tanultam mindent előre. Magyar nyelvtant, latint is, de ebben nem tudott apám segíteni, mert felső kereskedelmiben érettségizett, s ott nem tanították a latint. De azért tökéletes volt a siker. 1929 nyarát már könyvírással töltöttem. *Latin nyelv és olvasó könyv* - volt könyvem címe, vagy 120 lapnyi terjedelemmel: nyelvtan, olvasmányok, szószedet. .. Hogyan, hogyan nem, az *örökbecsű* könyv megmaradt. Őrzi a rendi levéltár. Első mondata: *A latin az egy holt nyelv...*

Hamarosan tudtam, hogy egész életemben tanítani fogok. Paptanár leszek. Szüleim örültek neki. Hamarosan lett lelkivezetőm is. Úgy kezdődött, hogy a vasárnapi miséken, kéthetenként gyóntam. Feloldozás előtt kaptam még egy kérdést: És mi lesz a különszándékod? Mindig mondtam rá valamit. S egyszer fel is hívott a szobájába. Titokkal teli volt számomra az épület. Sokszor álmodtam is róla. Végtelen nagy volt, és minden csodálatos benne. Legelőször második gimnazista koromban mentem át az iskola-épületből, egy lengő ajtón át. Sík Sándorhoz mentem. Mi dolgom volt vele? A Várdai bácsi volt akkor a Katolikus Szemle főszerkesztője, s az ő gyerekei is a Ferenc térre jártak játszani, ahova én és testvéreim. Velem küldte Várdai bácsi a korrektúrát, ha meg akart jelentetni egy Sík verset. Két óra között tízpercben mentem hozzá. Bekopogtam.

- Szabad! - Bementem.

- Laudetur Jesus Christus!

Szivarozott. Átvette, amit hoztam. Szekrényéhez ment, kivett számomra belőle egy szelet csokoládét, s kezembe nyomta:

- Diákcigarettá.

Nála csak egyszer jártam, mert karácsonyig tanított csak minket, akkor kinevezték egyetemi tanárnak Szegedre. De annál inkább jártam a *villamosszékre*. Végig a nyolc éven a lelkivezetőmhöz, aki csak beszélgetett velem. Ő az íróasztalánál ült, s én az asztal mellett egy zöld-bársonyfotelben. Ez volt a villamosság. Nem én találtam ki, hanem elődeim, akik szintén feljártak hozzá, s abban ültek. Miről beszélgetett velem? Hát amiről én akartam. Nem emlékezem már másra, csak a kislányokra. Arról számoltam be, hogy kibe vagyok

szerelmes, s hogy verseket írok róluk. Nem hozzájuk. Titkos írással írtam, és zakóm felvágott belsejébe voltak rejtve, amíg anyám meg nem találta őket. Lelkivezetőm megfejtette titkos írásomat. Évek multával mondta is:

- Minek ez a rengeteg nőismerős, ha egyszer pap akarsz lenni?

Nem tudtam válaszolni rá. Nagyon korán kezdődött. Még iskolába sem jártam, de tele voltam G. Klarával, nővérem iskolatársával. A torkomban éreztem dobogni a szívem, ha csak megláttam a Ferenc téren aranyszőke fejét. Aztán mindig másban lettem ugyanilyen módon szerelemes. A B. Kláriba, a Babzába, a Csutiba, s mikor, 30-ban kiköltözködtünk Mátyásföldre, akkor meg az ottaniakba. Katóba, Évibe, H.-K. Pipibe, Ágiba. Nem lehetett ezt megállítani. Mondtam is otthon, hogy nem lesz pap belőlem. Mire apám:

- A palacsintaevés nem erőszak.

Még 36 tavaszán, húsvét hétfőjén elmentem meglocsolni az akkori Öt, s hallatlan bátorsággal ez alkalommal kezét is csókoltam választottamnak. Fogadta, és én boldog voltam. Aztán megmondtam neki, hogy érettségire készülök, és négy önképzőkori pályázatot akarok be adni. Úgy, hogy most eltűnök egy kicsit. Nem vette szívére. Csak egy osztállyal járt lejjebb, és nagyon-nagyon szép szőke és sudár leány volt. Hamarosan egy diplomás fiú kezdett udvarolni neki. Megvan még a nyomtatott értesítőm, s benne pályázataim címei. Az *egyetemes zsinatok - A magyar földműves Gárdonyi és Móra műveiben - Az én íróim* - s végül egy szépirodalmi tétel: *Életkép*. Emlékszem rá, hogy azt írtam meg egy novellában (*Tíz év után*), hogy a tízéves érettségi találkozón beszámolok róla, hogy piarista lett belőlem, s állok keményen, de meglehetősen boldogtalan vagyok. Pogor (Pusch) Ödön tanár úr, a pályázat kitűzőjének bírálata így kezdődött:

- Majd tíz év múlva... - másképpen fogod látnia dolgot.

Keményen dolgoztam. Sikerült jelesre az érettségi, s bizony nem tudtam, hogy merre menjek. Elmentem Bátorihoz, a magyartanáromhoz, június 2-án, a szóbeli érettségim után, úgy félkettő táján, azzal, hogy beszélni szeretnék vele. Mondta, hogy készül a nyári cserkész táborokra, csak kevés ideje van, de azért mondjam, amit akarok. Álltunk a folyosón szobája előtt. S én mondtam, hogy piarista szeretnék lenni, de... Meghallgatott, s ennyit mondott:

- Nézd, én '19-ben érettségiztem. Tudod, mi volt akkor. Azt kérdeztem magamtól, hol tehetnék a legtöbb jót a nemzetemért. Megállapítottam, hogy piaristaként És fejest ugrottam a dolgokba.

Ennyit mondott, s ez eldöntötte sorsomat. 17 évvel volt nálam idősebb. A legcsodálatosabb tanárom, akinek minden szavát ittam. Akinek a jegyzeteiből vastag könyvet csináltam. Ebből tanult a félosztály, s kérésére - őt is megajándékoztam vele. Hát ő is így lett piarista? Akkor én is fejest ugorhatok. Lementem a közeli trafikba, vettem egy ív papírost, s az iskola egyik termében, a padon megírtam kérvényemet, amelyet április végéig kellett volna beadni. S bevittem Balanyi Gyuri bácsihoz, az igazgatóhoz. Az volt benne, hogy *régtől fogva érzem magamban a piarista hivatást, stb.* Olvassa, s felnéz belőle:

- Hogyan? Évek óta? Hát akkor mért csak most, három hónappal a pályázat lejárta után, adod be kérvényedet?

Rettenetes értetlenségnek éltem meg kérdését. Most mondjam el neki, hogy folyamatosan piarista akartam lenni, s a mátyásföldi kislányok pedig folyamatosan megakadályoztak engem elbűvölő szépségükkel, bájukkal? Csak annyit mondtam az igazgatónak, hogy problémáim voltak, de túljutottam már rajtuk.

- Na, jó. .. - mondta, és eltette a kérvényt. - Majd értesítünk.

Azt hiszem, hamarosan megkaptam az értesítést, melyben az állt, hogy remélhetőleg tisztában vagyok vele, hogy milyen nagy dolog a piarista hivatás, s augusztus 26-án délután öt óráig jelentkezzek a váci rendházunkba, s vigyek magammal hat inget, hat alsónadrágot, esernyőt, tavaszi és téli kabátot, meg még nem tudom mit. De egyelőre ekkor még

június 2-a volt, s én a szóbeli érettségim végeztével mentem haza, Mátyásföldre. Apám is otthon volt. S mondom:

- Beadtam a felvételi kérelmem a Rendbe. - Mire apám:
- De nem kellene ezt megbeszélni?
- Nem. Ezen nincs semmi megbeszélni való - mondtam.

S következett egy nyár. Az eleje még nagyon szép volt. Az évváró feledhetetlen volt. Az első évváró ünnepélyünk '29-ben volt. Hatszor szólították ki rajta jutalomra Bónis Gyurkát, a 45-ben már kolozsvári jogászprofesszort, s hatszor tapsolta meg a szülők és diákok ezernyi közönsége. Már akkor azt gondoltam, hogy ilyen akarok lenni én is nagykoromra, mint ez a Bónis György. S most, '36-ban engem nyolcszor szólítottak ki jutalomra. A tapsvihar nevetésbe fulladt: Hát mindig csak ő jön ki? A négy pályázat nyertesét szólították. Az országos gyorsíró verseny percenként 250 szótagos futamában első lettem az országban, s újból az iskola gyorsíró bajnoka, s az ilyen meg olyan alapítványi díjak kamatának nyertese. Tökéletes volt a megdicsőülésem. Erről álmodtam hét évvel korábban, tizenegy évesen.

Odahaza éppen építkezésben voltunk. Apám mondta:

- Az alapítványi díj kamatából meglesz a két új szobának eszlingeni redőnye. - Mire én:

- De szeretnék elmenni egy hétre Tihanyba a Búvárra, vitorlás-táborba.
- A díja ennek 20 pengő volt, a kapott jutalom majd egy harmada. Apám beleegyezett.
- Rendben, elmehetsz.

Máskor is vittem haza ilyesmit. Egyszer egy tízkoronás aranyat nyertem gyorsírástudományommal. Odaadtam anyámnak.

- Tessék nézni, milyen fényes ez a krajcár!
- De Gyurikám, ez egy tíz koronás arany. - Boldog volt ő is, én is. Megélt a krajcár kilenc esztendőt. Ebből tudták szüleim megcsinálni '45 nyarán, az általános nemzeti nyomorban, Livia húgom lakodalmát.

Utazhattam a Balatonra. Láttam a magyar tengert, megtanultam vitorlázni, s boldogan fürödtem a vízben. Keveseknek adatott meg akkoriban ez a boldogság: fürödni a Balatonban. Aztán hazajöttem, s előttem volt még augusztus 26-ig két hosszú, nagyon hosszú hónap. S nem tudtam beszélni arról, hogy mi volt bennem, senkivel. Elterjedt a családban döntésem híre, mire az egyik nagynéném:

- De hát hogy fogod kibírni annyi parasztgyerekek között? - A nagynéni budai polgár volt, XI. kerületi. Lányai a *Margitba* jártak. Előkelőek voltak. Nekem meg a kisebb gondom is nagyobb volt ennél. Mást kell kibírnom.

- Okos a választás. Nagy az állásnélküliség, A gazdasági válságnak kiszámíthatatlanok a következményei - mondta egy mátyásföldi ismerős. Üvölhetnék volt! Miről beszél? Vágóhídra megyek, s ő gazdasági válságról beszél. Mit nekem a válság? Magyar-német gyorsíró voltam, tudtam gépelni. Számomra nincs gazdasági válság. Apám megmondta, hogy ha ezeket tudod, kapsz állást akárhol.

A Balatonról megjövet, elmentem a borbélyhoz. Hullámos barna hajam volt. Egy alezredes lánya, Eci mondta (félszázad múltán találkoztam vele Clevelandban), akibe nem voltam szerelmes:

- Bubuka, magában a haja a legszebb. - A Bubuka a családnevem becézése volt, s a lányokkal szigorúan magázódtunk.

Elmentem a borbélyhoz, s nullással levágattam azt, ami Eci szerint a legszebb volt rajtam. Minden reggel elmentem misére és áldoztam. Jártam hetenként kétszer Sashalomra egy született német nőhöz. Elmondtam neki németül a magyar történelmet - nyelvgyakorlásként. Tanultam tovább a német gyorsírást, hozzáfogtam a franciához, mert ógörögöt tanultam a felső négy osztályban francia helyett. S jártam én is testvéreimmel

a, cinkotai strandra. Gyakoroltam az úszást: tudok-e egyfolytában két kilométert leúszni. S nem volt barátom, s zárva volt számomra... igen, a paradicsom. Ott volt az a lány is, akitől a tavaszon kis időre búcsút vettem - a párjával volt már ott. Közelébe sem mentem. Észre sem vett.

Elkezdttem kínomban sétálni, s közben állandóan dúdoltam magamban. Szent éneket? Dehogya. Az előző években apám vett egy gramofont, s lemezeket hozzá. Amikre anyámmal táncoltak húsz évvel korábban. Operetteket. S ez lett az első zenei kultúráim akkor, amikor volt már *Székelyfonó* is.

Kis cigaretta valódi finom, / Oly illatos, enyhe, mint rózsaszirm.

Szippantani jó, na de gyorsan hamar. / Csacsi mind, aki többet akar.

Oly illatos, enyhe, oly szép a világ. / Úgy szállnak a légből a füstkarikák.

Szívedre ne vedd! Csak cigarett, csak cigarett.

Meg a másikat:

Londonban hej, van sok számos utca / és minden utcán több sarok,

és minden sarkon vannak házak és minden házban ablakok.

De mind egész nagy Albionban / nincs szebb oly ablak, mint ahonnan

a legszebb rózsaszál virít, / a legszebb rózsaszál virít.

A Wallen street-en hogyha járok / a legnagyobb úr én vagyok.

Megsüvegelnek az utcaseprők, / és csizmadiainasok.

Ha pénzem nincsen, iszom hitelbe, / enyém a legszebb lány szerelme,

a legszebb rózsza ott virít, / a legszebb rózsza ott virít.

Lassan eltelt a nyár. Apám taxit fogadott, s négyesben, anyámmal s a három éves Laci öcsémme utaztunk Vácra Újpesten keresztül. Újpesten megláttam egy patikát. S mondtam, hogy álljunk meg, mert fáj a fejem. Ilyen, akkori életemben, még nem volt soha. Átmentem a gyermekkor minden ragályos betegségén: kanyaró, skarlát, bárányhimlő, szamárköhögés, diftéria, de a fejem nem fáj soha. Gyomorrontásom lehetett, de nem emlékezem rá.

Beszedtem, amit a patikában adtak, s mentem tovább. Mire megérkeztünk, elmúlt a fejfájás.

Sok mindent lehet csinálni az emberrel, de az Istentől kapott természet jelez. Jelzi, ha merénylet készül. Jelezte. Lehet fejest ugrani. A vízbe biztosan. Másba nem biztos. *Meg is teremté az embert. A maga képére és hasonlatosságra. Férfinak és nőnek teremtetten...*

Tessék ezt szublimálni! Lehetséges ez? Papot azzal nevelnek, hogy azt mondják nekik, hogy ez bizony lehetséges, és a siker rajtunk fordul. Mivel lehet szublimálni? Egy másik szerelemmel. Az Isten irántin.

Majd mondja meg, aki regényírásra biztatott, hogy csináljam-e tovább. Mert én csak ilyet tudok írni. Ez lenne első fejezte - a regénynek. Ki nem tud elaludni ettől?

Városmajor, 2005. január 9.

A karácsonyi ünnepkört lezáró szentmise Adyligeten: Ma mind a három felolvasott szövegről (Izajás, Péter Kornéliusz házában s Máté sorai) szeretnék szólni. Mert mind a három egyet beszél. Mind a három azt mondja, hogy az Isten optimista. S mind a három szöveg arról tanúskodik, hogy aki Isten szavát közvetíti, azt már berakták Mari mosógépébe, és kimostak belőle minden pesszimizmust. Aki Isten üzenetét beszéli, annak optimistának kell lennie. Mert nem képes másra, csak arra, hogy olyan legyen, mint az Isten. Milyen az Isten? Optimista. Miért optimista az Isten? És mért optimista, aki közvetíti üzeneteit, az ember? Hát csak azért, mert az ilyen embernek, akárcsak az Istennek jövője van. Jövője van... ahogy a moldvai csángó nevezi... Ugyan kit? Hát az áldott állapotban levő asszonyt. Jövője van! – mondják róla egymásnak, amikor elmegy mellettük.

Van, amiről ma nem akarok beszélni. Azért nem, mert teljes könyvet kellene írni róla, s nem akarom elkapkodni. Nem mondok semmit sem arról, hogy miért optimista az Isten. Leszűkítem magam arra, hogy miért optimista az az ember, aki vállalkozik rá, hogy közvetíti

nekünk, amit Isten rábízott. Elsőül is azt kérdezem meg, hogy miféle ember az, aki ezt vállalja. Azaz közelebbről azt kérdezem, hogy miféle ember az, aki el tudja tanulni Istentől az optimizmust? Nézzük meg a mai hármát. Az elsőt úgy hívják, hogy Deuteroizajás; a másodikat úgy, hogy Péter; a harmadikat pedig úgy, hogy Názáreti Jézus. Érdemes ezt a három személyt egy kicsit közelebből is megnézni. Deutero, azaz a Második Izaiásról ezt olvasom Haag Bibellekikonjában: szaktudományos neve az Izajás névével jelzett könyv 16 fejezetének (a 40.-iktól az 55.-ig), s a szerző ismeretlen, és nincs neve. Izajás könyve 66 fejezetből áll, de csak az első 39-et írta Izajás, s róla többek között azt is tudjuk a hagyományból, hogy kettéfűrésztették. A legcsodálatosabb a 66 fejezetben az a tizenhat, melynek szerzőjéről még annyit sem tudunk, hogy miként hívják. Csak azt ismerjük tőle, amit alkotott, és az feledhetetlen. Menjünk a másodikra, nem Lukácsra, aki csak feljegyezte, amit Péter Kornéliusz házában, a tengerparti Cezaréában mondott, hanem Péterre, magára, azaz Simon bar Jónásra. Róla már többet tudunk. Kiemelném e bőségesebb ismeretből, hogy nem volt diplomás, és így minden diploma nélkül fogta a halakat. Elég hamar foglalkozást is változtatott, mert felcsapott emberhalásznak. Ő is sokra vitte, mert ő lett az egyház oszlopa, a történelem leghosszabb életű családfájának az őse, minden pápa az ő leszármazottjának mondja magát: Szent Péter utódja – mondjuk mindenegyes pápáról, alighanem az idők végezetéig. Péter földi pályája nem volt ilyen menő, nyomulós vagy – hogy is mondanák ma. Ketté nem fűrésztették, csak keresztre feszítették, s azon is csak fejjel lefelé. Aki elvégezte rajta ezt a műveletet, alighanem semmit sem tudott róla, vagy csak ennyit: egy rohadt istentelen. Máris mehetünk a harmadikra, akiről a szaktudományok csak egyetlen dolgot tudnak biztosan állítani. Azt, hogy keresztre feszítették, mégpedig fejjel fölfelé. Minden egyéb, még a születése is teljesen bizonytalan – ahogyan mondják róla a szaktudósok. Ő sem volt diplomás, még grafomániás sem: nem írt semmit. Csak amolyan néptanító stílusban mesélt és mesélt magvetőről, szőlősgazdáról, tékozló fiúról; mindről csak mondta, ami eszébe jutott. Valakik leírták ezeket a meséit. S az emberiség, azaz a hálás utókor, nem tudja elfelejteni ezeket a meséket. Az övé mind a mai napig a legnagyobb siker a könyvpiacra. Ő az emberiség legismertebb szerzője. Homérosz, Horáciusz, Platon, Arisztotelész, Shakespeare vagy Goethe meg sem közelíti őt. Hatuk műveinek tizedannyi kiadása sincs, mint neki egyedül. Senki sem versenyezhetik vele. Földi pályája viszont neki is siralmas volt, ahogyan az köztudott. Ámbár valakik állítják róla, hogy a felhők fölé emelkedett, s a mennybe ment. Beszélnek az emberek. Annyi mindent beszélnek. A funtineli boszorkányról is. Talán a fele se igaz. – Mindezekből világosan látható, hogy az optimista Isten ezen optimista közvetítői nem voltak éppen kiváltságos helyzetben élő személyek. Nem, inkább erősen deklasszáltak, sőt a társadalomból egyenesen és szó szerint kiutáltak, kiakolbóltak voltak.

Ezek után rátérhetek annak vizsgálatára, hogy miben nyilvánult meg az ilyesfajta személyek optimizmusa. Sorba veszem őket. Deuteroizajás úgy tudja, hogy Istennek végtelen a türelme. Nem csap az asztalra. Nem mondja, hogy most már elég. Azt sem, hogy kikérem magamnak. Azt sem, hogy mit gondoltok: meddig tűröm még, hogy csak járatjátok az eszeteket. Azt sem mondja, hogy csak sütögetitek a magatok pecsenyéjét, de el nem indultok felém. Nem ripakodik ránk, hogy még azt sem vagytok hajlandók megtenni, hogy figyelnétek rám. Hogy el sem jöttök, amikor szólni akarok hozzátok. Hogy minden fontosabb nektek, mint amit én akarok közölni veletek. Mindezt nem mondja. Semmi ilyesmit nem jegyzett le Istentől Deuteroizajás. Csak azt írta le, hogy az Isten nem kiabál, hanem csak szelíden és szótlán viseli mindazt, amit csinálunk vele. S elfogadja azt a keveset is, ami jut neki belőlünk. Elfogadja, mert a kettétört nádszálat sem dobja félre, mint használhatatlant. Tud valamit csinálni a kettétörttel is: odadugja a két darabot a nádtetőbe, ahol az ép száraz már elvékonyodnak. A füstölő mécsbelet sem oltja ki, hanem várja türelmesen, hogy fellobbanjon a lángja. Mikor? Amikor majd itt lesz az ideje. Van időm, én várhatok – mondta róla a múlt század legkatolikusabb költője, Babits Mihály. Isten nem megy aludni, Isten nem

török össze, hanem dolgozik rajtunk, s tudja biztosan, hogy az ő tanítására várnak még a távoli szigetek is. S ugyanerre a magatartásra biztatja azokat, akik már megértették, hogy mit akar Isten az emberrel. Bizonygat: Én hívtalak el! Meg biztat: Fogom a kezéd. Eltölt a legnagyobb öntudattal: Szövetséget kötöttem veled. Amit mondasz, az fogja megajándékozni a világossággal az összes nemzeteket. Életprogramot ad: Megnyitod a vakok szemét, és látni fogják, amit még nem látnak, de én látok, és most már te is látsz. Kiszabadítod a foglyokat, akiket fogva tartanak az istenellenes erők, a pénz, a hatalom, az erőszak. Megszünteted a börtönöket, amelyek pincehomályában ülnek azok a szerencsétlenek, akik idegen istenekre, főleg a többet birtokolni akarás nyomorúságára képesek csak figyelni. Te vagy a nélkülözhetetlen, te vagy a falat kenyér, amely nélkül elpusztulnak; a víz, amely nélkül szomjan halnak. Lehet pesszimista az, akinek ilyenek a mondanivalói: Nem. Csak optimista lehet.

Következik Péter. A Pythagoras-tételt a tanító bácsi-néni át tudja adni. S aki el tudja végezni, legalább kisegítő iskolai szinten, a nyolc általánost, az meg át tudja venni. Nem így van ez az Isten szavával. Mondhatja a tanítóbácsi-néni. Mondhatja, és mi halljuk. Halljuk, de nem halljuk meg. Süket a fülünk rá. Én hét évig tanultam a teológiát. Közben hallottam Deuteroizajást, Pétert és Jézust meg másokat is. S nem tudtam legyőzni a süketséget. Tele lettem mondanivalóval. Széppel, jóval, okossal is, és mindezek ellenére is süket maradtam. Kell valami, ami történt Deuteroizajással és Péterrel és a Názáretivel. S velem nem történt meg. Csak pappá szentelésem után öt évvel, amikor megírtam Debrecenben a Régi írást, hogy A Szűz a méhében fogant. Valaminek történnie kell, amitől leesik a húsz filléres. Annak feltétele, hogy ez megtörténhessék az, hogy nyitott legyek. Nyitott arra, hogy Isten behatolhasson a szívembe. S akkor, egyszerre csak kezdek megvilágosodni. Ahogy valamikor Péterrel is történt. A Lukács megörökítette szöveg csupa idézet az Ószövetség legkülönbözőbb helyeiről. Amiket Péter időközben megértett. Miket? Hát ezeket: Most már látom, el kell ismernem, mert világos, mint a vakablak, bár eddig is meg volt írva, bár eddig is olvastam. Valóban úgy van. Hogyan? Hát így: Isten nem személyválogató. Nincsenek kiváltságosak. Nincsen választott nép, mindegyik ki van választva. A gojok is kedvesek számára. Akármely néphez is tartozik, csak keresse az Istent. Csak kész legyen megtenni az akaratát, csak az legyen az ambíciója, hogy kedves legyen előtte. Mi, zsidók, csak előbb hallottuk meg, amit Isten mond, mint mások. Nálunk született meg Jézus. Izrael fiai hallották először. Ők látták először. Mit? Azt, hogy amerre csak járt, jót cselekedett, megszabadította az embereket az istentelenségtől; megint már csak azokat, akik hagyták magukat, akik hittek neki. Mért tudta ezeket csinálni Jézus? Mert vele volt az Isten. És ti, Cezárea-beli pogányok, veletek is lehet az Isten, mert a Isten nem személyválogató... S megint előről... mondom újra Babitscsal, akinek van egy verse: Az örök folyosó, melynek utolsó szakasza ugyanaz, ami az első, s a vers végére odaírta: S megint előről.

S végül következék Jézus. Nála hogyan esett le a húszfilléres? Az elmúlt években annyiszor körüljártam ezt a témát. Nehezen esett le. Húsz évig faragta a mezőgazdasági szerszámokat, előbb József, majd a maga műhelyében. S nem történt semmi. Ott éltek fivérei, nővérei, s legfeljebb egy volt a különös az életében. Az, hogy nem nősült meg. Aztán el kezdett nyugtalanná válni. S mikor nem bírta már tovább a nyugtalanságot. ő is tett valamit. Elment, mint annyi zsidó, a soros prófétához, a Jordánhoz, az unokabátyjához. S ő is alámeríttette magát vele a Jordánba. S a mikor feljött a vízből, hallott egy belső hangot. Az Istentől jövőnek gondolta azt. S ennek hatására nem ment vissza a názáreti műhelybe, hanem kiment a pusztába a vadállatok közé, és böjtölt. Böjtölt negyven napot. S a böjt végére leesett a húszfilléres. Tudta, hogy nem a nagyság a nagyság, nem a hatalom a hatalom, nem az erőalkalmazás az erő. Tudta, hogy a kicsiség, a szegénység, s a szelídség – az Isten valója és üzenete. S ezt mondani kell. Kell akármi áron is. És tanítványok gyűjtésébe fogott, hogy hatékonyabb legyen. És eljutott ő is oda, ahova az előző kettő eljutott. Eljutott a Golgotáig.

S most összefoglalom, amikre idáig jutottam. Az optimista vértanú lesz, ez az egyik. S a másik, hogy az optimista mondja az Isten szavát. Eddig jutottam, s most azt kérdezem, hogy megbolondultak ezek az optimisták? Megbolondultak, hogy ezt vállalták? Tőlük kellene ezt megkérdezni. De ők már túlvannak az elérhetőségen. S ma, úgy látszik, hogy Babits-napom van, és helyettük majd Babits fog válaszolni. Van egy verse: Szimbólumok a címe. Alcíme pedig az, hogy stanzák. Öt stanza van benne, s a negyedik stanza hordja a választ. E negyediknek meg az a címe, hogy Nunquam revertar. Ez két szó. Az első azt jelenti, hogy sohasem. A második meg, hogy visszafordulnék. A címe magyarul tehát ez volna: **Sohasem fordulnék vissza**. Azt hiszem, ez az immár meg nem kérdezhető mai három bolond válasza. Csak nyolc sor az egész stanza. Elmondom az egészet.

Nunquam revertar - mondta Dante hajdan
Nunquam revertar - mondtam bár én is
Nunquam revertar - harci zivatarban
Nunquam revertar - tömlőc éjjelén is
Nunquam - legyen az Isten átka rajtam
Nunquam revertar - bárha beledögleném is
Üvölteném én is az ő helyébe'
Nunquam revertar - századok fülébe!

Hát azt gondolom, hogy ezt válaszolná Deuteroizajás, Péter és a Názáreti is. Az ötödik stanza címe pedig Sárga lobogó. Ez Babits ráadása.

Szálljon a lelkem sárga lobogóval / Messze kerüljön minden gyáva bárka
Szálljon a lelkem sárga lobogóval / S gyáva ha lát, legyen az arca sárga
Szálljon a lelkem sárga lobogóval / Feléd új kórok, új veszélyek árka,
Szabad, magányos, bús beteg hajóval / Szálljon a lelkem sárga lobogóval.

Mért sárga a lobogó? Nem tudom. De eszembe jut a sárga irigység. S gyáva, ha lát, legyen az arca sárga, azaz töltse el a gyávát a sárga irigység, de az ő lobogójának színe a sárga. Nem a fehér és sárga, nem a fekete és sárga. Csak sárga, s ez a szimbóluma, hordozója szállni akaró lelkének. Mi van a lelkében? Ezt mondja el az első stanza, melynek címe:

Ne mondj le semmiről.

Ne mondj le semmiről. Minden lemondás / Egy kis halál. Ne mondj le semmiről.
Minden halál gyilkosság (lélekrontás): Meghalni bűn, ne mondj le semmiről,
Isten művét rongálja bármi rontás, / Meghalni bűn, ne mondj le semmiről:
Minden vágyad az Isten szava benned / Mutatva, hogy merre rendelte menned.

Akiket megőriz az idő, akiknek a szövegéből szent szövegek lesznek, akik azt vallják, hogy az Isten rendelte, hogy arra menjenek, amerre mentek – ezekben él az, ami megmarad. Ezeknek van jövőjük, mint a csángó anyáknak. S befejezésül az utolsó napok csángó levelezéséből is közlök valamit, hogy tájékozottak legyetek. Hegyeli Attila, a csángó oktatási program vezetőjének leveléből: Kedves Gyurka bácsi! Csaba testvér biztatására írok.... Egy falu éves költsége átlagosan 2 millió forintba kerül, azaz havi 90.000 Ft-ba. Most tervezünk januártól egy újabb falut bevonni ebbe a rendszerbe, valószínűleg Lujzikalagor lesz az: két tanárt fogunk alkalmazni, egy fiatal párról van szó (mindketten pedagógusok, magyar szakos tanárok). Az volna jó, ha valakivel társulva ezt a falut "örökbe fogadná" magyartanítás szempontjából. A most induló pedagógusokkal szívesen összehoznám ismerkedés céljából. Sőt, a legjobb egy személyes látogatás volna. Kedves Attila! Nagyon várom az összehozást a pedagógusokkal, még inkább a személyes látogatást. Vállalom amit kell...

Városmajor, 2005. január 10.

Vége a karácsonyi ünnepkörnek, ma kezdődik a farsang. Csak egy hónapot tart, mert február 9-én már Hamvazószerda. Ezeket mondtam Adyiligeten.

Van, aminél nem lehet kevesebbet mondani. Mi az? Amit a múlt heti prédikáció egyik hőse, Deuteroizaiás mond mai szövegében. Ezt: *Ahhoz, hogy a szolgám légy, kevés nekem, hogy visszatérítsed Izrael maradékát, mert arra rendeltelek, hogy üdvösségem eljusson a föld határáig.* Mondom ezt magyarul is: Nem érhetjük be egy adyligeti Isten Országával, hét világrészre kell eljuttatnunk, amit megértünk Isten gondolataiból. Eső Virág Andrást megölhették, de *nőjön mező rajta...., s bizony mondom jövőre tej és méz lesz öbelőle.* Hinni kell a küldetésünkben. S a küldetés előtt nincsenek országhatárok. Hát ez olyan nagyképű szövegnek hangzik. De ilyen nagyképű szöveg volt az is, amit Jézus mondott egy ócska kis falunak, Názáretnek, a zsinagógájában, amikor felolvasta Tritozajás, a Harmadik Izajás szövegét: *Az Úr elküldött engem, hogy hirdessem Isten ajándékának esztendejét.* S mikor visszaadta a tekercset a szolgának, s minden szem rászegeződött, akkor kijelentette: *Ma betejesegett az Írás szava – a fületek hallatára.*

A mai evangéliumban János evangelista is nagyot mond, amikor a Keresztelő ajkára ad efféle nagy szavakat. Mert akkor, amikor elsétál a Keresztelő előtt Jézus a Jordánparton, ezt mondja Róla a Keresztelő a maga tanítványainak: *Íme az Isten báránya, aki elveszi a világ bűneit!* Bizony nem tudhatta János evangelista, amikor leírta, talán Patmosz szigetén, ezeket a szavakat, hogy alighanem az idők végezetéig fogjuk ismételtetni minden szentmisében szavait, amiket a Keresztelő ajkára adott. Miért mondom ezt? Csak azért, mert valaki azt találta mondani nekem, hogy ő semmit sem talál a Bibliában azokból az eszmékből, amiket én képviselek. S mondott is példát rá. Az egyik példa éppen ez a Keresztelő ajkára adott és János evangelistától megfogalmazott kijelentés volt. Valahogy így fogalmazott: **Vagy megváltónk Jézus, vagy nem? Vagy elvette a világ bűneit vagy nem?** Mit akarok ezek után a szövegeimmel, mert ő nem találja a Könyvben – s megfogta Bibliáját –, amiket mondok.

A Bibliában sok minden van. E mondatában keveredik Keresztelő János, Pál és Jézus szemlélete. S ez utóbbi úgy is, ahogy János értette Jézust. Ez már négy szemlélet. Az Első János levél a 3,5-ben ezt írja: *Tudjátok, hogy Jézus azért jelent meg, hogy elvegye a bűnöket.* A négy különböző személy tehát: a Keresztelő, János evangelista, Pál és Jézus. Mi van tehát e mondatnak a mélyén, hogy Jézus elveszi a világ bűneit.

Levelében János evangelista csak annyit mond, hogy Jézus azért jött, hogy elvegye a bűnöket. A Keresztelő már azt mondja, hogy Jézus a világ bűneit veszi el. Pál pedig már azt, hogy a golgotai halál megszüntette Isten haragját, s azért mehetünk Jézushoz és az Atyához, mert a golgotai halál kiengesztelte Istent bűneinkért, azaz elvette a bűneinket. S e három tanú közös hőse, akiről állítják mindezeket, Jézus meg mit mond? Hogy lehet őt káromolni, megbocsáttatik az, de *aki a Lélek ellen káromkodik, annak a számára nincs bocsánat soha, hanem örök vétek foglya* (Mk 3,29). Azaz ezt a bünt nincs módja elvenni senkinek. Ha Isten báránya, akkor sem. Erről az evangéliumi helyről írja egy Bokorban született Márk kommentár: *Aki csak Jézust vagy más embertársát gyalázza, veti el, annak meg lehet bocsátani, aki azonban a Teremtő életerejét, és mindenkre irányuló jóságát, egyetemes irgalmát gyalázza, veti el, annak nem lehet megbocsátani, mert magát a megbocsátást, az irgalmat utasítja el magától, Ezt tették a jeruzsálemi hittani hatóság kémei... Amíg ebben a viselkedésünkben kitartanak, soha nincs számukra bocsánat, még Isten sem képes felmenteni őket. Nekik kell valamikor megérniük és megváltozniuk* (Gromon A., Márk 73-74.o.). Azt mondták ezek a kéme, hogy Jézus az ördögök fejedelmének segítségével űzi ki az ördögöket. Egy más kommentár (KIO) szerint: a metanoiát kizáró beszéd, a Szentlélek ellen szólás esetén – nincs bocsánat (139). Nincs, mert örök büntetés jár az örök vétekért (233). Jézus legádázabb ellenfeleiben is benne van a Szentlélek; csak a káromoltság állapotában... a végleges kiközösítettség állapotában. Így érthető, hogy Jézus örök bűnnek minősíti vádjukat (190), s e kéme makacs megátalkodása hozza ki a Názáretből a Szentlélek elleni bűn mindenek feletti vádját (702). Csak megtérés estén, csak bűnbánat estén van bocsánat. Csak magamtól vehetem el a bünt. Csak akkor menekülhetek meg a kárhozattól, ha legyőzhetetlen

tévedés folytán teszem a rosszat. Ha azt hiszem, hogy az Isten is azonosul velem a rosszban. S ez így volt a kezdet kezdetén is. Jézus golgotai halála előtt és után. Mindig így van. Ezért szerető Isten az Isten. Azaz a legyőzhetetlen ökörségem folytán nem tudom magamtól elvenni a bűnt. De nincsen semmiféle isteni automatika, amely elveszi a bűnt.

Mi tehát a helyzet? Elveszi az Isten báránya a bűneinket vagy nem veszi el? Úgy gondolom, hogy a jézusi tanítás arról beszél, hogy nincs Isten és nincs egyház, és nincs ember, aki képes elvenni valaki másnak a bűnét. A bűn az én magatartásom, s Isten vállalta azt a lehetőséget, hogy bűnt kövessék el. De ettől nem omlik össze a világmindenség. Mert Isten éppen erre a bűnt elkövetni tudó képességünkre építette rá a maga nagyszerű tervét, az Isten Országának a megvalósulhatását. Hogyan kell ezt érteni? Hát úgy, hogy Isten teremtményeiből, az emberekből is, csak az tud bűnt elkövetni, aki tudja az ellenkezőjét is tenni. Tudja azt is, hogy nem követ el bűnt. A Gellért-hegy tud bűnt elkövetni? A muskátli tud? A katicabogár tud? Egyikük se tud. Mondhatom, hogy bizony az ember méltósága, hogy tud bűnt elkövetni, és tud el nem követni is. Az ember méltósága az, hogy tud szeretni is.

És mi veheti el az embertől a bűnt, amely akadályozza Isten tervének megvalósulását? Azt, hogy az Isten Országává váljék ez a Földgolyó? Ami elveheti az nem mi, hanem ki. Valaki, akinek a nevét megtaláljuk a személyi igazolványunkban. Csak is mi magunk. Marha kényelmes volna, ha Isten elvehetné tőlem a bűnt. Ha papjai csinálhatnának valami csiribú-csiribát, s volt bűnöm, nincsen bűnöm. Nincs ilyen csiribú-csirbá. És ha meggyónom a vétkeimet, ha elmondom a papomnak? Az sem veszi el tőlem a bűnt. A pap feloldozása csak annyit jelent, hogy az Isten szeret engem mindenképpen, de örök sorsom a kezemben marad. A házasságtörés az már a bűnök vastagjának számít, s Jézus a házasságtörő asszonyt ezzel bocsátja el: *Én sem ítélek el, de most már ne törj többet házasságot.*

Túl nagy a fa, amibe bele akarom vágni a fejszémet, de azért megpróbálom. Egy igazán nem akárki testvérem mondta egyszer nekem, hogy ő akár öt évre legyárthatná előre bűnei jegyzékét, s mikor gyónni megy, át-átadhatna egy-egy másolatot gyóntatójának bűneiből. Magyar piarista nyelven: az ember gyarlandó. Ez a szó a gyarló és a halandó szavak összerakásából keletkezett. Megint elhanyagolom majd a reggeli, az esti, az evés előtti s utáni imádságomat. Megint kiabálni, hisztizni fogok a feleségemmel-férjemmel, ha kihúzza a gyufát. Megint szidni fogom azt a hülye főnökömet, aki rendre kiborít. Megint fogok rosszat mondani a jelen nem levő harmadikról, pedig már mennyiszor elhatároztam. Mit? Hát azt, hogy rendesen fogok imádkozni, s nem fogok kiabálni, s nem mondok rosszat senkiről sem a háta mögött. De az ember ember, és központi idegrendszerrel rendelkezünk, s ennek erejében idegeskedünk és így tovább. Ezért gyárthatjuk le előre öt évre bűneink lajstromát. S ha a különszándék-technikával egyet és mást idővel kihúzhatunk is listánkból, jön bizony a kihúzott helyére új tökéletlenség... Mert bizony az ember gyarlandó, és felidegesítik őt..., s hozzátehetem Az örök folyosó Babits-versnek záró sorát: *És megint előről...*

Intelem a vezeklésre – ez a címe egy másik Babits-versnek, mely jól összefoglalja, amit mondani szeretnék. Idézek belőle valamennyit: Mivel e földön jónak lenni oly nehéz – Erényeid elhagynak, mint az ifjúság,/ De bűneid utánadjönnek, mint a hű kutyák / S ha tán elfáradva az úton leülsz, / Mind körödbe telepszik és arcodba néz / Nyugodtan, mintha mondanák: „Nem menekülsz!” –/ És ha néha bottal egyet elkergetsz és messzeversz, / Kicsit hátrábbhúzódik, és ha nem figyelsz,/ Megint előjön, kezéd nyalja, s mintha már / Lelked belső helyein és zugaiban / Kotorna nyelve ragadósan, sikosan,/ És érzed már hogy többé nem kergetheted / S nem verheted hacsak magadat nem vered –/ Verd! Verd! ezer bűn nyelve lobog benned mint a tűz... És még folytatja sok soron át, s a sorok végére biggyeszi újra az elsőt: Mivel e földön jónak lenni oly nehéz!

De hát Babits az elmúlt század legkatolikusabb költője, a legérzékenyebb lelkiismeretű lélek tán az egész magyar irodalomban! Bár én oly biztos lehetnék üdvösségemben, mint ahogyan azt az övéről gondolom.

Csak hogy nem erről van szó akkor, mikor Jézus örök bűnről, Szentlélek ellen vétkezésről beszél. Nem ekkor, hanem akkor, amikor magunknak hazudunk. Ez az egyetlen bűn, amivel szemben az Isten tehetetlen, amivel szemben véget ér a megbocsátó tudománya. Véget, mert nem lehetséges a megbocsátás. Ezért imádkozza Jézus a kereszten a főpapok, írástudók és vének csoportjáért, az őt keresztre juttatókért: *Uram bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek*. Ha pedig nem tudják, akkor nem hazudhatnak, akkor őszintén átélhetik, hogy olyan-amilyen okok miatt ezt az embert el kell távolítaniok, ki kell akolbólítaniok az élők sorából.

De lehet, hogy Jézus az agóniában az irgalom foglya lett, s kitalálta, hogyan üdvözíthetné Isten ezeket is. Kitalálta, de rosszul találta ki, mert Kaifás és társai tudták, hogy mit cselekszenek. Tudták, és mégis megtették. Tudták már akkor, amikor kémeket küldtek utána, s kitalálták, hogy Belzebúb, az ördögök fejedelmének segítségével gyógyítja meg Jézus az idegbetegeket.

S most újra jön a régi nóta, a nótám. Valakik a Mammon foglyaivá akarják tenni magukat, s nem akarnak ebből a fogságból szabadulni. S bennünket sem az a veszedelem fenyeget, hogy gyarlandók vagyunk, s hogy nem fogadjuk meg Babits intelmét a vezeklésre, s hogy az ember mindhalálíg tökéletlen. Tökéletlenek vagyunk mindhalálíg, mert Isten nem tud másik Istent teremteni, csak embert tud teremteni, s az ember, mert teremtmény, szükségképpen tökéletlen. S az Isten is tudja ezt. Tudja, amikor megteremti az embert abból a nagy célból, hogy ezzel az emberrel összefogódzkodva Isten országát csináljon ezen a földgolyón.

Örök bünt követünk el, ha a Mammon foglyai akarunk maradni. Ezzel szemben elindulunk Jézus életének üdvösséges útján, amikor ki akarjuk szakítani magunkat a Mammon fogságából. Hogyan szabadulhatunk a Mammon fogságából? Ha tudomásul vesszük, hogy a szőlősgazda mindegyik munkásának egy dénárt ad. Nem többet és nem kevesebbet. S ölni és gyilkolni fogjuk egymást, és kormányaink NATO-kompatibilis fegyverkezésre fogják fordítani az adók egy jó hányadát, s mi joggal állítjuk, hogy tehetetlenek vagyunk a kormányokkal szemben. A magunk részéről pedig keveselljük a fizetésünket, s növelni akarjuk a csillagos égig az életszínvonalunkat. Ahogy csak tudjuk. Akkor is, ha már csak 15% gazdagabb az emberek közül, mint mi. Akkor is. S nem vagyunk hajlandók tudomásul venni, hogy boldogok az irgalmasok, mert nekik is az irgalmuk fejében fog irgalmazni az Isten. S ha nem vagyunk irgalmasok, akkor tehetetlenné tesszük az Istent. Nem tud irgalmazni, nem tud megbocsátani.

Az üdvösségünk azon fordul, hogy kinyitjuk-e a szívünket, azaz a pénztárcánkat. Mire? Azokra és azoknak, akiknek kevesebb jut mint nekünk. Hogy odaadjuk-e a miénkből azt, amit felette van az egy dénárnak, azoknak, akiknek kevesebb jut mint az egy dénár. Hogy elindulunk-e ezen az úton. Vagy megszállottan fújuk a Mammon hülyeségét, hogy kevés a jövedelmünk, s hogy többet akarunk. Hogy követjük-e Jézust, aki istállóban született, nem volt hová fejét lehajtani, s e példamutatásának következtében előrebukott a feje a kereszten. Mert nem az az üdvösség feltétele, hogy elhisszük-e azt, amit a különböző vallások megfogalmaznak a maguk hitvallásában, hanem azon, hogy irgalmasok vagyunk-e, hogy elindulunk-e az irgalom útján.

Csak ennyit kell eljuttatnunk a Föld határáig. El tudjuk juttatni, ha megértettük, hogy miről beszél Jézus az Isten Országá címén, s ha ezen az alapon rendbe tettük az életünk. Nem az apró tökéletlenségeinktől kell megszabadulnunk. Az irgalomhiánytól. Adja Isten, hogy ezt megértsünk, s elinduljunk a magunkat szegényítés útján. Amen

Városmajor, 2005. január 13.

Azt mondta nekem Virág Mária a bokrportai karácsonyi mise után... Ki ez a Virág Mária? Valami lelki rokona az Eső Virág Andrásnak. Szóval azt mondta, hogy nem *oldó*

utójáték illetl volna az Időtlen dráma végére, hanem egy szentháromsági jelenet. Gondolkodtam rajta. Aztán megpróbálkoztam vele, s most itt az Időtlen dráma vége.

7. jelenet

Ismét a Szentháromság időtlen világban, s az idő felől nézve a 2005. év elején, a Bokorújév napján.

A **Fiú** kezdi a diskurzust: Nem vagyok elkeseredve. Akkor sem, ha úgy látszik, hogy Konstantin után a rám hivatkozók mindent elfelejtettek abból, amit tanítottam. Akkor sem, ha csak ezer év után támadt Francesco, aki újra megértette, amit azalatt a három év alatt mondtam. Nem lettem reménytelenné, mert vannak a 20. században is, akik értik, hogy miért jöttem. Nem is mind katolikusok, de az enyéim, mert szeretnek. Nemcsak minket, de szeretnek mindenkit... még a kissé tökéletlen magyarokat is. S azok is szeretnek minket meg felebarátaikat, ha nem is beszélnek magyarul. Bokornak nevezik magukat, s abból, amit tanítottam, annyit mégis megértettek, hogy csak kicsiny, szentháromság-mintájú, család-mintájú közösségekben óvhatják meg magukat a Mammon szívtelenségétől. Vannak vértanúik, vannak hitvallóik, s tudják, hogy tovább kell lépniök. Tudják, hogy nem elég nosztalgiazni apáik-anyáik, nagyanyáik-nagyapáik teljesítményeiről. Tudják, hogy le kell mondaniok az erszényükről is. Még nem tudják, hogy hogyan lesznek képesek ezt a lépést megtenni, de tudják, hogy ezt meg kell lépniök.

Örülök, hogy bízol bennük – szólalt meg az **Atya**. Ha nem hazudnak maguknak, lépni fognak. Van harmadik nemzedékük, s ezek fiatalok. Neked is csak fiatalokkal sikerült, ami sikerült. A Te Tizenkettődben az átlagéletkor húsz év alatt volt: a *fiacskáid* – ahogy nevezted őket. A Bokor öregjei szép munkát végeztek. Semmiféle szentnek mondott uralom (*hierarchia*), se világi, se más, meg nem rettentette őket. Kitarottak. Becsületesek voltak. De mintha sok lenne nekik már a *jóból*. Mi viszont újra élünk minden új emberi nemzedékben. Úgy teremtettük meg őket, hogy a fiatalok még nem hazudnak, azt mondják: amit látnak. A bolondok meg a gyerekek mondják meg az igazat. Azért, mert gyerekek, mert bolondok. S Szent Pál beszélt még a mi bolondságunkról is. S különben is, első nemzedéküknek már egyre több és több tagja él velünk házunkban, s ők is szorítanak az unokáknak.

S ekkor megszólalt a **Lélek** is: Én azért bízom bennük, mert lassan rájönnek arra, hogy a magunk képére teremtettünk embert. S arra, hogy ezért lett az ember – nő és férfi. Lassan véget ér majd a csak-férfi-világ odalent. Az első lépés már megtörtént: a nők is férfiak akarnak lenni. Persze majd leszoknak erről. Le, mert észreveszik, hogy ezzel kipusztítják magukat. Majd megértik, hogy nem az a dolguk, hogy a nők is gépészmérnökök és informatikusok legyenek. Hogy az élet egyetemét kell elvégezniök. Majd megértik, hogy sem a férfi, sem a nő, önmagában még nem ember. S azt is, hogy a nők nemcsak arra valók, hogy megszüljék gyerekeiket. Majd lassan kihálnak a papjaik, s megértik, hogy a férfiak magukban mindig maradnak kardot rántó, büntető csodát produkáló Péterek. Az a hallatlan dolog tetszik nekem a Bokorban, hogy már vagy húsz éve egy, egy nagymamát választottak maguknak vezetőül. Meg hogy rájöttek a katolikus férfivilágon belül, hogy a laikus is ember... Sőt, hogy az utolsó laikus nő is – ember. Ilyen nem volt még a világtörténelemben. Majd azt is megértik, hogy a nők nem háttér-ország, hanem ők az ország közepe. Hogy a tanítványoknak pároknak kell lenniök. Hogy nem arra teremtettük a nőket, hogy a férfiak visszarángatói, hanem élen menetelő párjaik legyenek. Hogy nem sikerülhet addig az Isten Országá, amíg nem párok csinálják.

S a **Fiú** ekkor beleszólt: Lehetetlen volt számomra párokat választani. Még írni-olvasni sem tanították meg a lányokat. Váló levelet csak nekik adhattak. Házasságtörésért csak őket büntethették. De tapasztaltam, hogy Magdolna szíve tudta, hogy csak egy a szükséges. S a keresztem alatt is csak asszonyok voltak. Ennyit tehettem csak.

Ne mentsd és ne vádold magad! – mondta erre az Atya. Majd megtanulják, amit megtestesüléskor még nem láthattak. Majd észreveszik életedben a sajátosan női *principiumot*, női vonást-magatartást. Azt, hogy Te mindig csak vissza akartál szeretni en-gem. Belekapcsolódní abba, amit kigondoltam. S éppen azért tudtad megtenni, amit megtettél, mert megvolt Benned ez a Körünkből vitt és el nem feledted tudomány: belekapcsolódní, eggyé vální, magadba fogadni. Azt, amit olyan feledhetetlenül mondott költőjűk: *Nem a vezényszó: Rohamra! Imához!, hanem a megfordított vánkös.* A vánkös megfordítása, hogy anya-meleget érezhessenek közeledben. Hogy a teljes biztonság érdekében megkérdezze a férfi asszonyától: Jó lesz ez így? S amire az ő férjét is, nemcsak gyermekeit szerető női szíve igent mond, az lesz, ami szentháromságivá formálja a világot. Az, ami kettejűk közös akaratából születik meg.

Igen – mondta a Lélek –, Francesconak is nászt kellett ülnie. Ha mással nem is, hát a Szegénység Úrnővel. Finom, érzékeny, a mi akaratunkba belesimulni kívánó lelke érezte, hogy ki kell egészítenie magát. Klárával akkor nem egészíthette magát. A csonkaság vállalását az ő századában a Bennűket szeretés alapfeltételének tanították. S Francesco mégis meg tudta vigasztalni testvérét, aki nem tudott asszonyi ölelés nélkül élni, hogy semmi baj, ez igazán nem akadály a Isten Országának. Francesco sem volt pap, ahogy Te sem voltál pap, s Te is megérezted, hogy Magdolna a legfogékonyabb azok között, akik körülvettek odalént. Nagyon bírom benne, hogy lassan-lassan rájönnek, hogy képűkre és hasonlatosságűkra *androgűnoszt* teremtetűk, s az *anér*, a férfi, a *gűné*, az asszony nélkül, egyik a másik nélkül nem ember, s a másik nélkül az egyik nem az. Csak a férfi és a nő, ketten egyűtt az. S amikor megértűk ezt odalént, akkor tudok majd igazán szabadon áramlani, s úgy eggyétenni őket, hogy a világ legtermészetesebb dolgának fogjűk mindketten azt is tartani, hogy a gyerekért kell élni, a folytatásért. A mi folytatásűnkért, a gyermekeűnk, a testvéreűk-testvéreűm folytatásáért, a mi Országűnkért. Azért, hogy egyetlen családdá legyen az Isten egész népe, s mindegyűk gyerek az ő folytatása. S nem sírhat a te gyereked úgy, hogy ne fájjon nekem, s az enyém se sírhat úgy, hogy ne fájjon Neked. Mert egyek vagytok ti mindannyian, ahogy imádkoztad is Tied elűtt az utolsó vacsora végén, amit balga folytatód-félremagyarázóid főpapi imának mondtak, amikor te még *alpapnak* sem mondtad magadat soha.

S végűl szavukat egymáséba öltve mondta **mind a Három**: – Jó nekűnk, hogy értűk egymást. Értűk, mert isteni a szívűnk, s az istenien jó szűvből csak istenien jó gondolatok szűlehetnek. Majd csak megvalósul, majd csak megértű szívűnkűről szakadt gyermekűnk, hogy minden isteni tudásűnk-at-akaratusűnk-at-szűvűnk mozduást, azaz érzelműnkét egybefogja, amiről az érmindszenti költő is énekelt... Azt, hogy az összesen csak annyi: *egymást szeretni*. S nem több ennél a mi életűnk, s az Isten Országa élete sem.. Nem. Mert az ország csak a mi szentháromsági életűnk megvalósulása a magűnk kítágításából megszületett emberekkel, az egymást szeretés, a mindenkit szeretés az emberek között.

S a végén **Hárman** még énekeltek is egyet. Egy Kodály biciniumot. Azt hogy

Örvendjen az egész világ, Istentől plántált aranyág.

Kin örűl dicső mennyország.

Áronnak ékes vesszeje, Megvirágzott csemetéje.

Mint mondolának gyűmölcsé, Kívánatos ékessége.

Ó szép fénylő csillag Pásztorok fölűtt villog.

Állhatatosságban ragyog, Kiért szívűnk igen buzog.

S valahonnan a földűről folytatták is:

Ne félűnk már az ördűgtől, Ne rettenűnk bűneűnkűtől.

Csakhogy tisztán szentűl élűnk. S az egekben részesűlűnk. Amen

Mert odafenn is tudjűk, hogy az emberi történelem közepe a betlehemi éjszaka – mondja végűl az **öreg krónikás**, aki bele akar lesni a Szentháromságos élet titkaiba. Sikerűl-e neki,

senki meg nem mondhatja, amíg idelent van. Csak annyit tudhat, amennyit tudott ki tudja hány ezer év előtt Hermész Triszmegisztosz is. Mit? Azt, hogy: **fenn mint lent, és hogy lent, mint fenn.** A legnagyobb dolog a Földön a szerelem, s ez a szerelem szentháromság-mintájú. S a legnagyobb dolog odafönt a Szentháromság élete, s ez az isteni élet bizony szerelem-mintájú. Hasonlítunk az Istenre? Ha igen, akkor alighanem Isten is hasonlít ránk.

Február 1-én, kedden este, hat órakor Hegyeli Attila, a csángó oktatási program vezetője beszél nekünk a Bokorportán (Szentkirályi utca 49.) Szeretettel várunk mindenkit.

58. Évfordulós napló

2005. januárvég

Városmajor, 2005. január 18.

Évközi 3. vasárnapon Adyligeten

Szent Ágoston hosszú kort ért meg. Élete vége felé kezdte írni Retractationes című munkáját. Megírta benne, hogy mit von vissza (re-traktál) azokból, amiket nagy traktátusokban írt le élete folyamán Isten dolgairól. Derék dolog, ha nem gondolja valaki magát tévedhetetlennek. Ha nemcsak mások tévedéseit utasítja vissza, cáfolja élete folyamán, hanem a magáéit is. Példája nyomán én is most retraktálni akarok.

Mindmáig úgy látszik nekem, hogy életem legjelentősebb munkáját ezelőtt négy évtizeddel írtam, s befejeztem, mire ötven éves lettem. Azt, aminek a címe: Keressétek az Isten Országát! Jézus életét, tanítását akartam megmutatni benne, mint annyian mások is – a maguk könyveiben, melyeket Jézusról írtak. Mit is csinált ez a Jézus? Két szóval válaszolok rá a mai evangéliumi szakasz alapján: tanított és gyógyított.

Az evangéliumok nem egészen felét (47 %-át) teszik ki a 27 könyvből álló Újszövetség nevű szöveggyűjteménynek

A tanítás kifejezőeszköze:	Újszövetség	23 könyv (53%)	Evangéliumok (47%)
Didaskei = tanít	95	38	57
Didaché = tanítás	59	10	49
Kérüsei = hirdet	61	29	32
	215	77	138

Ennek alapján megállapíthatjuk, hogy az evangéliumok (138 a 77-tel szemben) közel kétszer sűrűbben használják e szavakat, mint az Újszövetség többi könyvei.

A gyógyítás kifejezései:	Újszövetség	23 könyv	Evangéliumok
Therapeuein = gyógyít	43	7	36
Hiaotai = gyógyít	26	2	24
Hiatros = orvos	6	1	5
	75	10	65

Ennek alapján pedig megállapíthatjuk, hogy az evangéliumok (65 a 10-zel szemben) hétszer sűrűbben használják e szavakat, mint az Újszövetség többi könyvei.

Ugyanakkor azt is meg kell állapítanunk, hogy az evangéliumok (138 az 65-tel szemben) több, mint kétszer annyit használják a tanítás kifejezéseit, mint a gyógyítás szavait. Mindebből az következik, hogy az Újszövetségen belül az evangéliumok erősen érdekeltek ugyan a gyógyításban, de még sokkal inkább a tanításban – bár ez a téma azért a többi 23 könyvet is érdekli (787 előfordulás).

Mindezek alapján végül is azt kell megállapítanunk, hogy az evangéliumokban, Jézusnál hangsúlyosabb a tanítás, mint a gyógyítás, de nála a gyógyítás se hangsúlytalan, s ez a gyógyítás-téma az evangéliumokon kívül szinte elő sem kerül az Újszövetségben.

A kérdés tehát, hogy Jézusnak mi köze a tanításhoz, s mi köze a gyógyításhoz? Negyven év után már madártávlatból látjuk, hogy mit csináltunk, s én is, hogy mit írtam, mit csináltam. Az alábbiakat képviseltem negyven év előtt: Jézus tanított és gyógyított, de a tanítása iránt igen mérsékelt volt az érdeklődés. Annál keresettebb volt Jézus, a javas ember, aki mindenfajta szomatikus és pszichotikus nyavalyáknak biztos kikúrálója, egészen a halottak feltámasztásáig menően. Jézus védekezik küldetésének e gyógyító szakmává lefokozása ellen, s egyre keserűbben mondja: Ha csodákat nem láttok, nem hisztek (Jn 4,48). A csodák – a gyógyulásokat jelentenék.

Jézusnak körbe kell járnia jót cselekedve, mert csak ez a jótcselekvés hitelesíti szavait, tanítását az isteni szeretetről. Azt, hogy egy olyan társadalmat kell építeni, amelyben senki

nem bánt senkit, mindenki mindenével osztozik és ambícióját abban találja, hogy másokat szolgál. Olyan társadalom az Isten Országa – tanítja Jézus –, amelyben úgy viselkedünk, ahogyan példámon láthatjátok: *Példát adtam nektek* (Jn 13,15). De egyre inkább rá kellett jönnie Jézusnak arra, hogy mindez üresjárat. Senkinek nem esik le semmiféle húszfilléres. Világos bizonyítéka lesz ennek számára, hogy az ötezer ember megvendéglése után a férfiak megindulnak feléje: Ez kell nekünk, királlyá tesszük őt, ennek van ereje kivenni szent földünkről a rómaiak légióit, s felvirágoztatni Dávid dicső királyságát. El kell menekülnie előlük. A tanítványokat is hajóba szállásra kell kényszerítse, mert órájuk is hat a nemzeti dicsőség felvirágoztatásának a reménye.

Nos, ilyesféleképpen láttam én negyven éve a dolgokat. Mit akarok ebből visszavonni? Semmit, mert ma is így látom Jézus célját és helyzete megítélését. És mit akarok akkor másítani? El akarnám mondani azt, amit 40 esztendővel ezelőtt nem láttam még. Amikor 60 esztendeje hírét vettük, hogy Róma azt kívánja tőlünk, hogy menjünk a föld alá, és *underground* kisközösségekben őrizzük és terjesszük a katolikus hitet, mi nem is gondolhattunk másra, minthogy összejáró kisközösségeket hozunk létre. Ez annyit jelentett, hogy kéthetenként találkoztunk nagyjából három óra hosszat tartó foglalkozás szándékával. Nagyon vigyáztunk, hogy minden alkalommal más és más helyen találkozzunk, ne egyszerre érkezzünk, hanem egy félórás időközben ki-ki más és más időpontban, s ugyanígy távozzunk is. Azaz a konspiráció szigorú szabályai szerint jártunk el, s ennek ellenére is szép sorjában lebuktunk, mert az ÁVÓ, a titkos rendőrség is értett a maga szakmájához.

Ebben az összejáró kisközösségi formában aztán a résztvevők sajátos személyi vonásai, igényei alapján kialakulhatott az agyaló vagy az imádkozó vagy a jótcselekvő hangsúlyú kisközösség. Magyarországon a Bokor inkább agyaló hangsúlyú lett, a tótoknál s a cseheknél viszont inkább imádkozó hangsúlyú. A jótcselekvő hangsúlytevés nem igen alakulhatott ki, legalábbis, mint közösségi hangsúly semmiképpen sem. Akármelyikünk elmehegett felvágni egy öreg-beteg néninek a fát, de csak ugyanaz a személy ugyanahhoz a nénihez, hogy esze ágába se juthasson a néninek arra gondolni, hogy valami baráti közösség vágja rendszeresen neki a fát. Ez lebukás-veszélyt jelentett volna.

Ezzel szemben Jézusnak nem kellett konspirálnia. Elcsalhatta a gyerekeket hazulról reggeltől estélig, és azoknak este sem kellett hazamenniök. Három évre kibérelte őket Jézus a szüleiktől. Alighanem megvolt a szülőknek a véleményük ezután Jézusról: képzeljétek csak bele magatokat az ő helyükbe... kívánhatták őt ezért... majd megmondom hová. De csak el tudta bolondítani ezeket a gyerekeket. De ha agyalós kisközösséget csinált volna nekik, előbb-utóbb fejfájást kapnak, és szép sorjában le is kopnak. Ha imádkozós kisközösséget csinált volna velük, akkor is hasonló lett volna az eredmény: mert melyik fiatalnak meg nem fiatalnak van kedve reggeltől estig imádkozni? S ha még kedvük lett volna is, de miből éltek volna meg?

A tanítványok egyfelől Jézus asszisztensei: rendezik a gyógyulásra várakozók sorait. '50 körül mondja nekem egy pesti egyetemista, tapasztalva kisközösségeink, lelkigyakorlataink agyalós jellegét: Atya, monddad azt, hogy egy körömráspoly segítségével fogyasszunk el egy vasúti sínt, csak tudjunk valamit csinálni. Jézus nem volt piarista tanár, Jézusnak kísértése sem volt agyalós kisközösséget létrehozni. Tankönyvet sem írt soha. Minek? Szeresd az Istent, azaz figyelj arra, amit belülről hallasz, s a másik emberrel szemben ne akard kiváltságos helyzetbe hozni magadat! Ez egyszerű és nagyon is világos. Mit kell ezen agyalni? Ezt alkalmazza a különböző élethelyzetekre. Például, ha éppen veszekednek a tanítványok, hogy ki a nagyobb közülük, akkor középük állít egy kis klambót, s mondja: aki kisebb, az a nagyobb. Aki szolgálni tudja a másikat, az a nagyobb. Az anyukák szoktak rendre, legalábbis a sokgyermekesek biztosan, a nagyobbak lenni: mert vég-nélküliek a szolgálási lehetőségeik.

Így jutunk vissza a gyógyítás kérdéséhez. Jézus körbejár és jót cselekszik, s másfelől a kezdetben csak asszisztens tanítványok közben eltanulják a mesterséget. Nemcsak az Isten Országá igéit tanulják el Jézustól, hanem a gyógyítást is. Az első ránk maradt evangéliumban, Márknál ezt olvassuk: És felment a hegyre, és hívta azokat, akiket akart. És jöttek hozzá. És tizenkettővé tette őket, hogy vele legyenek, és hogy elküldje őket hirdetni az evangéliumot, és hogy hatalmuk legyen meggyógyítani a betegségeket és kiűzni a démonokat (Mk 3, 13-15). Máténál pedig ezt: ... és hatalmat adott nekik a tisztátalan lelkek fölött, hogy kiűzzék azokat, és meggyógyítsanak minden betegséget és testi gyengeséget (Mt,10,1). Lukácsnál pedig ezt: ... gyógyítsátok meg a betegeket... és mondjátok nekik: Elközelgett rátok az Isten Országá (Lk 10,9), meg ezt: ... erőt és hatalmat adott nekik az összes démonok felett, és hogy meggyógyítsák a betegségeket (Lk 9,1). A démonok és a tisztátalan lelkek ugyanazt jelentik: az idegbetegségeket. Lassan mondom már, hogy mi az, amit negyven esztendő után némileg másképpen látok.

1. Ennek a nem agyalási, hanem fogható tevékenységnek a következtében tudott Jézus a maga tizenkettőjével nem összejáró, hanem három éven keresztül, haláláig, egyfolytában, reggeltől estig működő életközösséget csinálni. Azaz hiába látta meg, hogy üresjárat ez a gyógyítás, mert nem születik meg annak nyomán a társadalomban az igény az Isten Országára, e meglátás ellenére sem hagyta abba a gyógyítást, legfeljebb némileg alábbhagyott vele. Nem hagyott fel vele, mert kizárólag ez tette lehetővé ezt a nem összejáró, hanem tartósan fennálló életközösséget. Ez biztosította, hogy tanítványaival, akiket Tizenkettővé tett, együtt maradhasson. A Tizenkettővel, akikben mégis bízhatott, akikben mégis reménykedhetett, hogy azok talán mégiscsak megértenek valamit abból, amit akar, az Isten országából.

2. Valószínűleg ez a gyógyító tevékenység volt e tizenhárom személy anyagi létfeltételeinek egyik, s alighanem jelentős alapja. Ezt olvassuk Máténál. Elmentvén pedig hirdessétek mondván, hogy elközelgett a Mennyei Országá. A betegeket gyógyítsátok, a halottakat támasszátok fel, a leprásokat tisztítsátok meg, a démonokat űzzétek ki! Ingyen kaptátok, ingyen adjátok! Aranyotok, ezüstötök ne legyen, sem pedig rézpénz az övetekben... mert méltó a munkás a táplálékára (Mt 10,9-10). Lukácsnál pedig ezt: Ugyanabban a házban maradjatok, egyétek és igyátok, ami van ott náluk, mert méltó a munkás a maga bérére. Ne járkáljatok házról-házra! És ha megérkeztek valamelyik városba, és elfogadnak titeket, egyétek, amiket elétek tesznek, és gyógyítsátok meg az ott levő betegeket, és mondjátok nekik: Elközelgett hozzátok az Isten Országá (Lk 10,7-10). Mindezek következménye, hogy amikor Jézus megkérdezi tőlük az utolsó vacsorán: Amikor elküdtelek titeket erszény, tarisznya és sarú nélkül, volt-e valamiben hiányotok?, akkor a tanítványok ezt válaszolják Jézusnak: Semmiben (Lk 22,35).

Magyarul: Jézus tanító volt, tanítónak (Mesternek) nevezték, s nem Orvosnak – ez tökéletesen igaz. De nem olyan tanító volt, aki órái leadása után hazament családi életet élni. Tehát nemcsak tanító volt, hanem iskola és iskolahálózat fenntartása helyett egy életközösséget működtetett. S nem arra adott nekünk példát, hogy alaposan kiképezzük magunkat a teológiában, hanem arra, hogy egy életközösséget működtessünk. – Ezt ragozhatnám tovább, de nem teszem, hogy továbbmehessek.

3. Meg kell állapítanom az utóbbi 15 esztendő alapján, hogy ma ez az összejáró közösségi forma omladozik, bomladozik, romladozik. Korábbi növekvő irányú funkcionálását lehetővé tette, segítette a bolsi diktatúra üldözése is, azaz inkább a bolsi diktatúra által gerjesztett hősi elszánás, a hitünket-egyházunkat megmenteni, fenntartani akaró buzgalom tette lehetővé. Ebből következhetnék: majd újra lendületet kapunk, ha visszakapjuk Rákosi pajtást s Kádár elvtársat?!

4. A jelen gazdasági és társadalmi körülmények legfeljebb azt teszik számunkra lehetővé, hogy alamizsnálkodjunk, ha nagyon buzgók vagyunk, s a különböző jótékonysági számlákra

befizessük nélkülözhetőnek ítélt feleslegünket. Most egy nagyon goromba megállapítás következik: Jézus nemigen alamizsnálkodott, de az életét tette rá az Isten Országá feladatára.

5. Hát addig is, amíg Isten újból küld nekünk valakit, aki képes lesz életközösséget létrehozni... Életközösséget, amelyben nem társadalmi munkában, nem a Tőkétől megkívánt napi 10-13 óra munka után próbálunk valamit előmozdítani Isten ügyében. Életközösséget, melyben reggeltől estig szolgálhatjuk az Atya akaratát, ahogyan Jézus is tette... Életközösséget, amelyben napi nyolc órában embereket szolgálunk, tanítunk, gyógyítunk, fogyatékosokkal, elesettekkel, egyszóval emberek szolgálatával foglalkozunk, addig tegyük a tőlünk telhető legjobbat. Egyfelől a templomban s az összejáró kisközösségekben igyekezzünk minél jobban megismerni Jézus tanítását, amit az Isten kíván tőlünk. Ez az egyfelől. A másfelől pedig az, hogy jobb híján alamizsnálkodjunk, vagy helyesebben alamizsnálkodjunk tovább.

6. A napokban beszélgettem egyik bokorbeli társammal. Rendben, vállald el a moldvai Lujzi Kalagor támogatását havi 90.000 forinttal, de találkozzunk ezekkel az emberekkel, a nézzük meg, hogy csak a pénzünket fogadják el vagy hajlandók Jézussal is szóba állani. Nehogy ma jó legyen egy fiatal párnak a havi kilencvenezer, s holnap után dobják a feladatot, mert találtak csonka országunkban vagy Amerikában egy másik lehetőséget havi nem kilencvenezerért, hanem kilencszázezerért. Én értem szavát és szándékát ennek a testvéremnek. De azt gondolom, hogy szándékaink igazolására, odaadjuk neki előre egy félévre a hatszor 90.000 Ft-ot, s ezután ajánljuk fel nekik azokat a lehetőségeket, amelyek biztosítják, hogy egyre jobban megismerhessék Jézus tanítását az Országról. Az alamizsnálkodásnak ebbe az útjába is bele lehet kapcsolódni. Hogy hogyan küldjük el neki a fél-milliót, én is Ákostól kérdeztem meg. Amen.

Városmajor, 2005. január 24.

Testvéreim! Boldogok, akik éheznek és szomjazzák, hogy megtegyék Isten akaratát, hogy tessenek az Istennek. Boldogok, mert ők fognak jóllakni. Elhiszitek ti ezt? Voltak, akik elhitték. Az ókori egyház vértanúi. Folytatóikra egy kicsit sokat kellett várni. 315-ben bocsátotta ki a Római Birodalom a milánói türelmi rendeletetés több mint nyolcszázötven esztendővel később, 1182-ben, születik meg Francesco, Assisi városában. Mi történt a közben eltelt majd ezer esztendő alatt? Olyan kevés, olyan jelentéktelen, hogy valakik azt hiszik, hogy a történések toltak be az eseményekbe néhány századot: olyat, ami nem is volt.

Azért valami mégis csak történt. Mi? Konstantin megépítette a maga városát a Boszporusz mellett: *Konstantino-polist*, Konstantinápolyt. Ezzel a Birodalom székhelye Rómából keletre költözött. A következő században megtörténik első honfoglalásunk, s Attilánkat csak Nagy Szent Leó pápa könyörgő kivonulása tudja rábírní Róma falai előtt, hogy az Isten ostora visszaforduljon onnan. De pár év múlva, 476-ban a vandálok megfosztják trónjától Rómában a császárt, s ezzel véget ér a Nyugatrómai Birodalom, s hamarosan kialakulnak a pápai állam körvonalai. (Hát ez meg mi? A keresztre feszített vándortanítónak, Jézusnak az utódja államfővé lesz?) A germán törzsek a következő, a 6. században pedig, lesöprik a keltákat, s átrajzolják Európa térképét. A 7. század végén pedig a pápa császárrá koronázza a frankok királyát, s ezzel megsértik a konstantinápolyi, az igazi római császárt és a konstantinápolyi pápát-pátriárkát is. Mit sem törődnek vele. Nagy Károlynak, az új császárnak van elég gondja. A minap támadt mohamedánok ott vannak már a Pireneusoknál, és 18 véres csatában kell levernie Károlynak a különféle germán törzseket, hogy megkeresztelhesse őket. Az immár keresztény Károly még keresztényebb utódai a Kárpát-medencében még megsemmisítik az avarokat, akik alighanem magyarul beszéltek, s hamarosan bekövetkezik második honfoglalásunk is, és Európa imádkozza: *A pogány magyarok nyilaitól, ments meg, Uram minket!* Meg is menekülnek, mert az augsburgi vereség

után Géza és Vajk keresztvíz alá hajt bennünket is. Megy előre, kérem, Jézus ügye, csak gyilkolni kell tudni hozzá. Aztán betelepíti István a bencéseket, s nekik ajándékozza az Istvántól négyfele vágott Árpád-finak, Koppánynak a birtokait. Hazánkon keresztül megy a Szentföld visszahódítására Oroszlánszívű Richárd, és fegyvereikkel Konstantinápoly helyén latin császárságot teremtenek.

Mit szól mindezekhez Jézus? Clairveauxi Szent Bemát, a misztika doktora, szerint azt, hogy a Szentföld visszaszerzéséért vívott csatákban elesett keresztény harcosokat angyalok viszik, mégpedig azonnal, a mennyországba. Senki sincsen, aki Jézus nevében tiltakoznék a keresztények gyilkos rablásai ellen? Majd kilenc századon keresztül senki sincsen. Akkor meg minek született meg Jézus? Akkor minek a jászol? És minek a Golgota? Szent Pál és Szent Ágoston megnyugtatta a mi lelkünket is, s az immár tiszta keresztény kilenc századét is: *Minden rendben van, csak hidd el, hogy Jézus megváltott az eredeti bűntől, keresztelkedjél meg, építs templomot, vasárnap járj is abba, s a tisztító tűz elszenvéde után téged is mennybe visznek az angyalok.* Aztán kilenc század után mégis megszületik a tiltakozás. Az eretnekeké, a délfraanciaországi Toulouse grófságban, Albi városában tiltakoznak az egyház világi hatalma ellen. III. Ince pápa viszont 1209-ben keresztes hadjáratot rendel eme tiltakozó eretnekek ellen. Két évtized alatt e keresztesek fegyvereikkel le is verik őket, s a pápa segítségül közben létrehozza az inkvizíció intézményét. Mi célból? Hát az eretnekek felkutatására. Francesco Assisi városában ekkor már 27 éves.

Hogyan lett Pietro Bernardino Assisi-beli posztókereskedő fiából Szent Ferenc? Sok-sok könyvet írtak erről. Én csak a számomra legjelentősebbet említem. Róla írták az első magyar könyvet. Valamikor Nagy Lajos, Mária vagy Zsigmond királyunk idejében, a 14. század végén. Mert a Ferenc halálát követő években írtak életéről egy legendás-könyvet, a Fioretti-t, a Virágocskákat. Ezt magyarították meg egy délvidéki franciskánus kolostorunkban, talán Temesvárott. Nagyon esetlenre sikerült a magyarítás. A keresztény magyarok is, miként a pogányok, inkább a kard, mint a toll forгатásában buzgólkodtak. Alighanem a legelső kísérletük volt ez a könyv. De Ferenc ennek következtében mégiscsak előbb jelent meg a magyar könyvpiacon, mint a mi Urunk Jézus Krisztus. Az evangéliumok még várhattak. Azok nem hatották meg a magyarokat egy félévezreden keresztül, hiába ismerték pedig meg Jézus tanítását már Levédiában, a messzi múltban. Majd a következő, a 15. században Pécsi Tamás és Újlaki Bálint huszita eretnekek magyarítják a szerémségi Kamonc mezővárosban az evangéliumokat, s lemásolja azokat Németi György a moldvai Tatros városában. Határszálen magyarítanak, határon túl másolnak. Érthető ez. Veszedelmes dolog tudatni a néppel, hogy miket csinált Jézus. S alighanem ezért is előzte meg magyarításukat a Francesco életéről készült beszámoló, a Fioretti magyarítása. Hogyan lehetséges ez? Jézus régebben élt, másfélezer évvel korábban. Ő mégis várhatott? S miért nem várhatott Francesco, aki csak az előző században élt? Félve mondom: Jézus azért várhatott, mert fülükkel a magyarok már egy fél évezrede hallották, hogy miket mondott Jézus, s tudták, hogy semmi sincs úgy, ahogy Jézus mondta. Az egyház gazdag volt és hatalmas, a szent királyok gazdagok voltak és tanult szakmájuk az embergyilkolás. De Francesco még vadonatúj volt, és az új mindig csudálatosabb. Bent is volt ebben az első magyar nyelvű könyvben, kézzel írott kódexben - a gubbiói farkas története is.

Halljátok: Az időben, mikoron Szent Ferenc Gubbió városában lakozott, feltűnt egy szörnyű ragadozó farkas, mely nem csupán barmokat falt fel, hanem embereket is, Gyakran egészen a falakig jött, s a lakosok a félelem miatt, akár csak háborúba mentek volna, fegyver nélkül nem merték elhagyni a várost. A félelem olyan nagy volt, hogy végre senki sem bátorkodott a falakon kívül mutatkozni. Miért is Szent Ferenc a gubbióiak iránti könyörülettől indítva elhatározta, hogy fölkeresi az ordast. Társai kissé húzódoztak ettől, ezért Szent Ferenc egyedül ment a farkas-tanya felé. És íme, számos polgár szeme láttára...

a szóban forgó farkas tátott szájjal egyenesen Szent Ferencnek rohant, és amikor már csak pár lépésnyire volt tőle, Ferenc megjelölte őt a szent a kereszttel, magához intette, s mondta neki: Gyere ide, farkas testvér! Krisztus nevében parancsolom, hogy se nekem, se másnak ne árts. Farkas testvér, te nagy kárt teszel e vidéken. Irgalmatlan gonoszságokat cselekedtél, mikor elpusztítottad és megölted Isten teremtményeit az O engedelme nélkül, s hozzá nemcsak a barmokat szaggattad széjjel és faltad fel, hanem az Isten képére teremtett embereket is meg merted ölni és széjjel merted tépni. Ennek okáért, mint a leggaládabb lator és gyilkos, érdemes vagy az akasztófára. Mindenki vádol és panaszkodik rád, és ellenséged már az egész város. Ám én, farkas testvér, békét akarok szerezni közted és ezek között olyaténképpen, hogy te ezentúl nem bántod őket, ők pedig megbocsátják a múltban elkövetett gonoszságaidat, és sem az emberek, sem a kutyák nem üldöznek téged többé. Ígérem, hogy amíg élsz, ellátásodat a város embereivel megadatom néked. Hogy a jövőben ne kelljen koplalnod, mert úgyis tudom, hogy éhségből követtél el minden rosszat. De amikor kieszközlöm ezt a kegyet, akarom, farkas testvér, hogy te viszont megfogadjad, hogy sem emberben, sem állatban nem teszel kárt többé. Ígéred? A szent kezét nyújtott neki, a farkas pedig fölemelte jobb lábát, és gyöngéden Szent Ferenc tenyerébe tette. A történetek után ama bizonyos farkas még két esztendeig éldegélt Gubbióban, szelíden, házról-házra, küszöbről-küszöbre járva. anélkül hogy bárkinek ártott volna, vagy hogy őt bántották volna, s a nép kegyesen táplálta.

Mese ez a farkas-parola! Lehet. *A funtineli boszorkányban*, a *Wass Albertében* pedig az őz a mese. Halljátok azt is! Nuca, a tizenhat éves aranyszőke hajú lány, megtudja a cigánynétól, hogy Nuca, szegény boszorkány, s aki az ő ágyában hál, az biztosan elpusztul... - Jaj! - nyögött föl benne a rémület, és felugrott az ároktopartról. Szaladt, szaladt, eszelősen, lihegve, mezőkön, szántásokon át, amerre az erdőt látta. Az első fa alatt összeroskadt, mint a virág, akinek elvágta a szárát. Hangtalan zokogás rázta a testét. - Ó, én átkozott, én átkozott... , *Bárcsak pusztulnék el én is...*! A fák alatt szürkület volt. Halk neszek matattak az avarban, s az egyedüllét kiterjesztette óriási szárnyait a völgy fölé. Egy őz lépett ki az erdő szélire, s figyelő orral beleszagolt az estébe. - *Egyedül vagyok, őz; jaj, nagyon egyedül vagyok... gyere ide őz, gyere ide hozzám... gyere ide őz:...* S az őz lassan, nagyon lassan megindult. És jött. Lassan, nagyon lassan, mintha csak aludt volna közben. Babonázottan nézte a közeledő őzet, furcsán dobogott a szíve. - *Gyere, őz:...,gyere hozzám, őz...* És az őz jött. Nagyon-nagyon lassan, előrenyújtott nyakkal, remegő lábakkal. Jött. Valami lány öröm ömlött végig a lányon, szemei csillogtak. - *Gyere, kicsi őz, gyere...!* Az őz odajött, egészen közel. Fülei gyengén megremegetek. Aztán megállt. Néhány percig mozdulatlanul a leány előtt, egészen szorosan előtte, aztán kaparni kezdte a földet, és lefeküdt. Hallani lehetett a sóhajtasát, amikor lehunyta a szemét. A leány arca meg ragyogott. Mélyen, szabadon lélegzett, és megérintette az őz nyakát. Érezte, hogy ujjai alatt megrándul az őz finom teste. De csak egy pillanat volt, az első érintés. A simogatás alatt már nem mozdult, csak a füleit forgatta néha, ha valami nesz mozdult a sűrűben. Egy idő múlva felállt a lány. A mozgásra megremegett az őz, de fekve maradt. - *Gyere velem, őz,gyere velem!* Az őz megrázta a fejét, mintha legyeket hajtott volna el a füléről.

Alighanem ez az őz-mese is csak mese. De a Jókai kódexben a mese címe: *Az fordólt farkasról. De lupo converso*, a megfordult farkasról. Mert a magyarító akkor még nem találta ki, hogy a latin *convertere* a farkas erkölcsének fordultát, a farkas megtérését jelenti. A két mese arról szól, hogy az Isten teremtménye segít a másik teremtménynek. Ferenc a farkasnak. Az őz pedig Nucának. De mindez csak mese, mert a keresztény magyarság szent királya egyik unokatestvérét felnégyeli, a másikat megvakítja, a harmadikat meg feleségestül-lovastul elevenen eltemetteti. S ezt még megmondani sem szabad. Amikor egy katolikus folyóiratban az iraki háború jézustalanságáról, istentelenségéről írtam, a főszerkesztő megkért, hogy kihagyhassa cikkemből, amit a *szent* királyról írtam. Mert nem szabad megírni, hogy Jézus

mit tanított, s azt még úgy sem szabad megírni, hogy mi meg az ellenkezőjét tesszük annak, amit ő tanított nekünk. Nem szabad, mert amit Jézus tanít, az csak - mese. Mese, mint a gubbiói farkas története. Mese, mint Nuca és az őz története. A valóság az, hogy a farkast le kell löni, mert abból van farkasbundánk a hideg ellen, az őzt is el kell ejteni, mert abból készül az őztokány, s az embert is le kell mészárolni, mert különben nincsen honfoglalás. S ha Moldvában születél, akkor nem szabad magyarul beszélned, sem az iskolában, sem a templomban. Sem énekelni, sem misézni, sem prédikálni, sem gyónni nem szabad magyarul. Mert ha egyszer a többségi nyelv a román, akkor csak románul szabad hangos szót ejteni. Magyarul nem. Nem, mert az a Sátán nyelve. S a magyar anyák gyermekeit csak akkor szentelik Jászvárosban pappá, ha megtanulják a szemináriumban, hogy őket édesanyjuk a Sátán nyelvére tanította. S ha nem tanulja meg a szeminárium hat éve alatt ezt, akkor nem szentelik pappá. S Róma tudtával teszi ezt a jászvárosi püspök. Bizony ám. ...!

Mert Jézus csak meséket mondott, s a keresztyényeknek nem szabad ezeket a meséket komolyan venni, s csak az ellenkezőjét szabad csinálniok. Nem szabad történetet írni *De homine converso*, az fordított emberről, a megtért emberről, aki megpróbálja komolyan venni, amit Jézus tanított. Mi volt még a magyarított könyvben? Hát csak az, hogy aki Jézushoz tartozik, azt üldözhetik, keresztre feszíthetik, de Jézus tanítványa nem üldözhet, bánthat senkit sem. Nem szabad megijednünk azoktól, akik megölik a testünket, ám azon túl semmit sem tehetnek velünk. Mert az üldözés, a szorongattatás és a szenvedés vidám szívvel és békességgel tűrése - ez a tökéletes öröm forrása, ahogy - tanítja Ferenc a Fiorettiben egyik legkedvesebb társának, Leónak. Halljátok ezt is! "Kérlek Atyám... mondd meg nekem, miben vagyon a tökéletes örvendezés?" - kérdezi Leo. Ferenc meg válaszol egy harmadik mesével: Mikor majd átázva, a hidegtől vacogva, sárosan és éhesen elérjük Angyalos Boldogasszonyt, zörgetünk az ajtón, s a kapus mérgesen ránk rivall: Kik vagytok? S mi azt mondjuk: Ketten atyafiaitok közül. Az pedig így válaszol: Hazudtok, ti gaz naplopók vagytok, kik csalják a világot, s ellopkodjátok a szegények elöl az alamizsnát! Takarodjatok! S nem nyitja ki az ajtót, hanem ott hagy bennünket ácsorogni késő estig a hóban és vízben, éhezve és fázva. Akkor, ha ezt a kegyetlen igazságtalanságot békében, zúgolódás nélkül tűrjük el, ebben van a tökéletes örvendezés. Aztán, ha tovább is állhatatosan zörgetünk, s o fölháborodva jön ki újra, s mint alkalmatlan tolakodókat szidalmakkal és ökölcsapásokkal űz el, és így szól: El innen, hitvány csavargók, menjete az ispotályba, itt nincs számotokra hely... Ha ezt is jókedvűen, nyugalommal és szeretettel viseljük el... ebben van a tökéletes örvendezés. S ha ismét bekopogtatunk, s az most már még dühösebben ordítja: tűrhetetlen gazfickók; majd elpüföllek én benneteket érdemetek szerint, s azzal kezében füttykössel kijön, megragad bennünket... földhöz ver, belehemperget a hóba s botjával hatalmas ütésekkel mér ránk, ha mindezt békével és vidáman tűrjük el az áldott Jézus szenvedésére gondolva... ebben van a tökéletes örvendezés... A Szentlélek összes malasztja és ajándékai között, melyeket Krisztus az Ő választottjainak ad, a legfőbb, ha önmagán győzedelmeskedik valaki, s Krisztus szeretetéért minden bajt, igazságtalanságot és gyalázatot készséggel elvisel. Mert Isten ajándékaival, a Föld javaival nem dicsekedhetünk, mivel hogy azok nem a mieink, hanem az Istenéi... De a nyomorúság és szenvedések keresztyében bátran dicsekedhetünk, mert az Apostol is mondja: "Nem akarok másban dicsekedni, hanem csak a mi Urunk Jézus Krisztus keresztyében". Mert aki Jézusért elveszti életét, aki mindvégig állhatatos marad, az megszerzi az örökéletet és a mennyországot.

Testvéreim, az idő szalad, s be kell fejeznem ezt a szentbeszédet, s már csak annyit mondok, hogy amikor Ferenc ezeket elmesélte, akkor a Szentháromságban az Atya alighanem ezt mondta Jézusnak: Fiam, érdemes volt megtestesülnöd. Érdemes volt a Golgotán kereszthalált halnod. Érdemes volt, mert lám, mert lett egy igaz tanítványod, aki megértett Téged: a Ferenc Assisiből.

Ez a Ferenc eljegyezte magát Szegénység úrnővel, ez a Ferenc a keresztes háborúk

idején mezítláb és csuhában kötéllel a derekán elment Szaladin szultánhoz Egyiptomba, s prédikálta neki Jézus tanítását, s az nagy tisztelettel meghallgatta azt. Amen

Városmajor, 2005. január 26.

Megjött a *Mérleg* új száma. Ez mindig kicsit ünnep számomra. Évtizedeken keresztül ilyen volt a *Concilium* c. folyóirat. Vadul rávettem magamat a benne valamit találás reményében. Aztán megtört a lendülete. De a *Mérlegé* nem tört meg. Nagy dolog ez, mert immár 40. évfolyamainak a száma. Minden évben 4 füzet, egyenként – most és növekvőn – 120 oldalnyi terjedelemben. Ebben a számban is találtam valamit, ami írásra indított. Már el is küldtem a szerkesztőségnek. Le szokta hozni, amit írok nekik. S itt a Naplóban is lehozom, mert a Napló olvasói csak nagyon kicsi számban olvassák a *Mérleget*. S ez baj is, mert így csak a választ ismerik. De azt, hogy mire válaszolok én, azt csak sejtetik. Ha lehoznám a Koinóniában azt, amit találtam, féltő, hogy megtölné az egész számot. De a Koinónia nem arra született, hogy német professzorok írásait hozza. Beéri magyar hitvallók írásaival is. Ezek után mondom, hogy az alábbiakat küldtem el a *Mérleg* szerkesztőségének: Azt sem tudtam, hogy van Trierer Theologische Zeitschrift. Köszönöm F. Mussner tanulmányát (*Mérleg*, 2004/3). Válaszolnék a szerzőnek. Háromfélét is: 1. Mottót, 2. Odaátról jövőt, meg amolyan 3. Illendőt.

1.

Mottó: A főpapok érezték, hogy ez az ember kihúzza a lábunk alól a nagyságot, a gazdagságot, a hatalmat. Pilátus semmi ilyet nem érzett, hozzá el sem jutott ennek az embernek a híre. Kaifásnak erőszakoskodnia kell vele, hogy végezzen már Jézussal. Az eretnekeket nem azért végezzük ki, mert másképpen akarnak jámborkodni, mint mi, az igazhitűek. Olyan hithű lehetsz, mint egy breton parasztasszony, de ha megérinted a kiváltságosok kiváltságait, végeznek veled. Ahogy az egyház is végzett a Ferencrend spirituális irányzatával..., ez minden kétséget eloszlat.

2.

Jézus odaátról: Istenem, Istenem, csak a vallásos emberektől szabadíts meg engem! Lassan csak a vallásos emberek nem látják, hogy mi volt az igényem. A nem vallásosok tudják, hogy hülyeséget akartam. Azt, amit nem lehet. Azaz hogy lehetne, ha akarnánk, de nem akarjuk. Nem tudjuk, képtelenek vagyunk rá. A vallásosak meg jámborkodhatnak, de nekik sem sikerül semmi abból, amit akartam. Helyette kitalálják az igényemet. A keresztények azt mondják, hogy ők teljesítik az igényemet. A zsidók azt mondják, hogy ők bizony aztán nem. Nincs itt min párbeszédelni. Az Igen nem lesz nem, és a Nem pedig nem lesz igen. Nincs is nekem ilyen kitalált igényem. Nekem jó az antióchiai iskola is, meg az alexandriai is. Párbeszédet folytattak a kitalált igényemről. Hadd tettek legyen, ha erre volt kedvük. Nem volt belőle semmi baj, amíg egy outsider el nem rendelte, hogy meg kell csinálni az első egyetemes zsinatot. S ez az outsider elnökölt rajta, s nem nyugodott, amíg nem győzött az egyik fél. Úgy volt, mint az egyszeri őrmester: Neki mindegy, hogy a Nap forog a Föld körül vagy fordítva, de a kiképzésnek egységesnek kell lennie. S lett elégetendő átkozott eretnek az egyik iskolából, és igazhitű a másikkól. Ha aztán az átkozott eretnekek a maguk sátáni fifikájukkal megnyerték maguknak a császárt, akkor égtek az igazhitűek. Ha fordítva történt, égtek a máglyán a gaz eretnekek.

Mióta az ember lábára állt, mióta tudja, hogy van Isten, tudja azt is, mire van igénye az Istennek. Jó pár tízezer éve lábára állt már... Minálunk, az időtlen világban nemigen bajlódunk évekkel, évszámokkal. Amikor aztán *egyszer* a Földön jártam, el is mondtam, és érthető szavakkal, hogy mi is az igénye az Istennek. Aki meghallgatott, tudta, hogy igazat mondok, mert csak azt mondtam el, amit Isten bele is írt minden ember szívébe. Azt, amit mindenki tud, ha akarja tudni. Azt, hogy a lányoknak jó kislányoknak kell lenniük. A fiúknak pedig jó kisfiúknak. A tudással nincs semmi baj. Csak a megcsinálással. Azt is elmondtam,

hogy az sem baj, ha nem sikerül. Csak ne csinálj erényt abból, hogy csak rossz kislánynak, csak rossz kisfiúnak sikerült lenned. Mert Isten mindenképpen szeret. Ha tékozolsz, meg ha nem tékozolsz. Mert a gyereke vagy. Ilyen ám a szülő! *Fenn, mint lent. És lent, mint fenn.* Ahogy Hermész mondta – bár lentjártamban nem szoktam gojokat idézni. – Hát persze azért jobban örültem a nem tékozlónak meg az engem értőnek. Aztán milyen a gyerek! Ha kapiskál valamit abból, amit szüleje akar, választott gyereknek képzele magát, s azt képzele, hogy rajta kívül nincs is választott gyerek. Pedig az Istennek csak olyanja van. Amelyiknek többet bocsáthat meg, az szereti Őt jobban. Hát ennek a szeretetétől aztán az Isten is meghatódik, de nem árulja el. Azt mondja, hogy neki minden gyereke egyforma. Nem lehet rosszabb, mint egyes földi anyák, akik meg nem vallják hét gyereküknek, hogy melyik közülük a kedvenc.

Egy nagy fenét volt nekem az Istenétől külön magánigényem. Meg-megkérdeztem a tanítványaimat olykor-olykor, hogy mit gondolnak rólam, de nem estem hasra, ha pedzették a dolgot. Mástól estem hasra. Ha kicsinyek voltak, mint a gyerekek. Ha megértették, amit vagyona eladásáról a gazdag ifjúnak mondtam, ha a hüvelybe visszadugták a kardjukat. Azaz ha valami jelét mutatták: értik, hogy Isten Országot akarok csinálni velük... hogy értik az Atya és az én ügyemet. De nehezen értették... Izrael számára szerették volna, ha helyreállítom a királyságot. Mondtam is nekik, hogy ez nem a ti dolgotok. – Nagy bajban volnék, ha most újból lemennék hozzájuk. Azért volnék, mert csak magammal lehetne párbeszédet folytatnom. Nem léptem ki József és Mária felekezetéből. Zsidónak születtem, zsidónak maradtam. Imádkozni is csak arra rímelően tudnék, amit gyerekkoromtól fogva hallottam, tanultam: a zsoltárokra. Nem volt szép, hogy akik ragaszkodtak hozzám, azokat kiközösítették maguk közül Jamniában. De kettőn áll a vásár: Nekem mondhatnák, hogy menjek a fenébe. Maradnék. *Leszek az alj a felhajtott kupában..., s ha visszaűztök, megdobáltok mint bosszúságig hű ebet, mely megrugdosva is követ: akkor is utánatok sántikálok....*

3.

Illendő: Írása első részének végén kutatja a szerző a titkot: a Szentlélek miért nem ismertette fel a zsidókkal is „Úrként” a názáreti Jézust? Szabadnak lettünk teremtvé. Azt ismerjük fel, ami felismerhető, azt hisszük el, amit el akarunk hinni. Kaifás, s a zsidók többsége nem akarta elhinni. Kaifásnak nem az a baja volt Jézussal, hogy Jézus áthágta a Tórát. A hatalom azonnal figyelni kezdi azt a személyt, amelyik körül csődület támad. Ha nem oszlik a csődület, akkor megkeresi és bizony megtalálja, hogy a mondott személy miben vétkezik a törvény ellen. Kútba esett fiát, ökrét, szombaton is kihúzhatta, ökrét szamarát szombaton is itathatta volna Jézus. Az emberi jogokat nem tisztelő hatóságok (nagyon félek, hogy a vallásiak nagyobbára ilyenek) megtalálják a vétket, s ez ellen nincs apelláta. Minden zsidó napjában jópárszor vétkezik a Tóra ellen. Miért éppen Jézust figyeltetik a jeruzsálemi hatóságok? Életem folyamán két ilyen hatóság is elmarasztalt, mégpedig végérvényes jelleggel. Az egyik fel is akart kötni, de messze ez az egyik volt a becsületesebb: tárgyaláson kívül megvallotta, hogy világnézetem számára náluk nincs szabadság, mert nem várhatják meg, míg én meglegkigyakorlatoztatom nekik a kapitalistákat. A másiknak tárgyaláson kívül sem volt őszinte szava hozzám. Sutyiban sem vallották meg elítélésem okát. Ez utóbbi volt a vallási hatóság. Nekem szaggathatja ruháját Kaifás, nem győz meg semmiről. Írtam életemben egy Kaifás-drámát is. Lehülyézi benne Nikodémust és Gamálielt, akik azt kívánják Kaifástól, hogy beszéljen Jézussal. Ha jó volt Kaifás nemzetbiztonsági hálózata, akkor megértette, hogy Jézus igényének tárgya nem az volt, amit szerzőnk az írások gondos elemzésével megtalált, hanem az, amiért figyeltette. Az, hogy térjünk már meg, s hagyjuk el Isten kedvéért a nagyság, a gazdagság és a hatalom szolgálatát. Az Istent imádjuk és ne a Mammont! Mert azzal, hogy a szerzőnk-féle igényre igent mondunk, az égvilágon nem változik meg semmi az ember életében. Csak szimpla (és Jézustól semmiképpen sem akart) vallásváltás történik. Ezért sem strapálja magát a Szentlélek, hogy felismertesse a zsidókkal „Úrként” a názáreti Jézust. Mit számít a Szentléleknek, hogy melyik vallásban nem figyelünk

rá? És mit számít a Szentléleknek, hogy milyen vallásúak vagyunk, ha egyszer figyelünk rá? (Beleképzelem magam szerzőnk helyzetébe, amikor olvasná soraimat, miket gondolhat rólam.)

Nincs az emberi történelemben más, csak választott nép. Egy pár száz vagy ezer fős indián törzsfőnök mély megvetéssel szól a jenikről, akik nem tudják, hogyha ők, a szóbanforgó indiánok nem végeznék el hajnali szertartásukat, nem kelne reggel fel a Nap, s akkor aztán a jenikik megnézhetnék magukat. Hogyan viseljem el, hogy az Istennek van Lieblingnépe? Ha kellene neki olyan, akkor itt vagyunk neki mi, magyarok, szerbek, stb. Mélyen tiltakozik ellene erkölcsi érzékünk. Anyámat cukkoltuk, hogy vallja meg, hetünk közül melyik a legkedvesebb neki? Tiltakozott: neki mindegyikünk egyformán a gyereke. Tudtuk róla ezt. Én is tudom az Istenről.

Attila pásztorfiúja megleli az Isten kardját. Attila suhint is vele: *Ihol én, ihol én, pörölye világnak, Sarkam alá én a nemzeteket hajtom, Nincs a kerek földnek ura kívül rajtom.* Jézus nem a Megígért, mert nincsen megígért Jézus, aki felszámolja az Isten embernek adott szabadságát és szeretetrobotát alakítja át az emberiséget. A választott nép vagy úgy gondolja, mint Attila: majd gatyába rázom hunjaimmal az emberiséget, vagy úgy mint Izajás: Sionhoz jönnek mind a nemzetek. Hát nem mennek. Csak egyedül lehet a Sionhoz menni. Legfeljebb 12 szétszaladó tanítvánnyal, s akkor is csak a Golgotára lehet jutni. Egyelőre. Egyedül lehet nászt ülni Szegénység Úrnővel, meg Szaladin szultánt látogatni a keresztes háborúk idején, s a *hatóságok* majd gondoskodnak arról, hogy e hőbortos szerelmese az Istennek – utódjaiban már beleilljék a konstantini rendbe. Egyelőre. Még egy darabig, Mert mért lennék egészen reménytelen? Csak azért, mert mindeddig még mindig így volt? Holnapra lehet azért már másképpen is! Mindegy, hogy a zsidók szóba álltak-e a szerzőnk-féle igénnyel, vagy nem. Mindegy, amíg hozzánk hasonlóan nem állnak szóba Jézus valóságos igényével. Hogy egy közös vallásban, vagy két különbözőben nem állunk ezzel szóba, az nem számos.

A zsidóság megtérése *parúzia* idején akkor következhetik be, ha Isten/Jézus ez alkalommal átveszi a Jelenések könyvének/NagyKárolynak/Szentistvánnak, az első magyar királynak a módszerét: aki jót akar magának, teszi, amit kell, különben beleverik őt a betonba. Ha Isten hű marad önmagához, és nem tud senki hűtlen lenni önmagához, az Isten a legkevésbé, akkor nem ilyen lesz a parúzia, a világvég. Hanem milyen? Nem tudom. S még vagyunk egy páran, akik nem tudjuk. Szent Pál foglya a *választott nép*-elképzelésnek. Számára már kettő is van ebből a műfajból. Hogyan sinkófálja a régebbit bele az üdvösségbe, amelybe a második, az új választott nép már bekerült, emiatt van Pál gondban. De ez a gond semmiképpen sem az Isten más logikájából ered. Lehet, hogy Istennek van más logikája, mint nekünk, de nem biztos. Lehet, hogy nincs! S ha nincs, akkor ha ellentmondásokba keveredünk, akkor azok bizony ellentmondások az Isten számára is. Nem hiszek a *Non est contradictio, sed mysterium!* féle tételekben.

De hát mindez benne van a Szentírásban!!! Biztosíthatok bárkit, ha nem kapja el a kereszténység – még pedig fegyverrel – a magyar nép frakkját, és Biblia-mentesen a maga ősi hite alapján kultúrát teremthet, mint a zsidó, abban mi lettünk volna az Isten választott népe. De ez nem Jézus kategóriája. Akkor sem, ha egy *választott nép* tagjaként nevelkedik felnőtté. A niniveiek üdvözülnek, mert a megtérés jeleit mutatják Isten tolmácsának intő szavára. Érthető, hogy Pálnak ez volt a gondja. De Isten gondja nem azonos a Páléval. Isten az időszámítás előtti évtízezredek embereiért van gondban, s az időszámítás utáni hat és fél milliárdért is, s igazán nem csupán ennek egy ezrelékéért, a zsidóért. A zsidóért is. De az sem üdvözlül más alapon, csak azon az egy közös alapon, hogy igyekszik-e jó kisfiú, jó kisleány lenni.

Elküldtem Münchenbe drótpostán. Nap se telt bele, s jött a válasz: ... gyorsan megköszönöm leveledet, amelyet rendben megkaptam és továbbítom gyorsan Marcell

utódomnak, hogy mielőbb közöljük, mert első beleolvasásra is izgalmas, mint minden megnyilatkozásod. Múltkori leveledre is számos elismerés érkezett, sajnos csak szóban.

Városmajor, 2005. január 29.

Regényfolytatás - Megérkeztünk. Átadtak, átvettek. Elbúcsúztunk. Gyorsan. Aggodalommal tele. Nemcsak én, bizonyára szüleim is. Egy félév múlva valaki mondta anyámnak, hogy mintha engem láttak volna Corvin-áruházban... és civilben. Anyám azt mondta, hogy ez lehetetlen, Gyuri mindenképpen végigcsinálja, amit kezdett. A szívével ismert. Babitsis gondolt magáról ilyesfélét: *Nunquam revertar - még ha beledöglenék is...*

Csak a papot nevelés nem a szemináriumban kezdődik. A szentek életrajzaiban is sztereotípiák: *jámbor szülőktől származott*. Én is? Apám megtérése előttről nincs semmiféle vallási természetű emlékem. Arról sem, hogy templomba vittek volna. Valószínűleg nem is vittek. Anyám legkisebbik húgának esküvőjén még egészen kicsi lehettem, s mindenképpen hozzá akartam férni az oltárlépcsőn fekvő csengőhöz, hogy csöngethessek vele. Papi hivatásom korai jelentkezéseként nevetve emlékezett anyám családi körben erre, mikor már régen reverenda volt rajtam.

Arra sem emlékszem, hogy imádkozni tanítottak volna, bár van egy nagyon régi szövegemlékem. *Vigyázz az én szüleimre, meg a testvéreimre... mire a nap újra felkel, csókolhassuk egymást reggel*. Ez egy *esti imádság-részlet*. Az elejére nem emlékezem. Hogy imádkoztattak volna bennünket gyerekkorunkban, erről sincs semmi emlékem. Volt egy kortárs nővérem. Ha imádkoztunk volna együtt, erre feltétlenül emlékeznék. Mintha ez szigorúan magánügy lett volna nálunk. Nem emlékszem semmi fektetési rituáléra: esti imádság, esti mese, esti puszi. Semmi ilyesmi nem volt. Félszázad elteltével lett.

Valamikor, vagy 30-35 éve, péceli, Bandi bácsi melletti templomi ügyködésem termékeként megszerettem Imrét és Jutkát. Jutka volt a KIO első olvasója Pécelen. Írásban mondta el összes katolikus aggályait, s én is írásban válaszoltam neki. Anyja ortodox katolikus volt, Imre meg olyan agnósztikus-ateista fajta a lehető legbecsületesebb kiadásban, aki messzemenően becsülte, támogatta feleségének mély hitét - a gyerekek nevelésében is. Akkoriban menő pasztorális jelszó volt köreinkben is a *családlátogatás*. Elmentem egyszer este hét óra tájban hozzájuk, Pécelen.

- Isten hozott, Gyurka bácsi! - mondta a hat gyereke, Imre. - Ül le, fektetjük a gyerekeket. Nézzed, hogy mit csinálunk, vagy olvasol addig, amíg megleszünk.

S az apa folytatta a begyakorolt műveletet, amilyent még nem láttam. Apámnak odahaza semmi dolga, köze nem volt fektetésünkhöz, fürdetésünkhöz. Néztam a folyamatot. Imre az egyik ágyon szedi le a soros gyerekről a ruhát, cipőt, alsóneműt, zoknit. Betakarja egy lepedőbe, s viszi a fürdőszoba felé, s átadja az árút ott Jutkának, aki meg rakja azt a kádba a többi gyerek közé. Utána alkudozás következik, hogy hajlandó-e kijönni a vízből, aki legrégebben ázik már benne. Semmi parancs, szülői rászólás, követelés... csak alkudozás, tréfás rábeszélés. Pár perc múlva a soros gyerek kötélnek áll. Azaz hogy felsegíti őt Jutka a kád szélire, bebugyolálja egy vastag törülközőbe, s átadja Imrének, az alkudozás részesének-tanújának. Lehetetlen volt olvasnom. Néztam, felálltam, odamentem, hogy ez meg mi. Imre kihozta az árút a fürdőszobából, lefektette az ágyra, jól megtörülte mindenütt, pizsamába, papucsba bújtatta, majd ágyba vitte. Könyvet nyomott a kezébe, meggyújtotta neki a kisvillanyt. Aztán kezdődött minden előlről, jött a következő gyerek vetkőztetése. S amikor az utolsó is ágyban volt, kezdődhetett a szertartás második fele, az esti mese. Talán Jutka mesélt, talán olvasott egy könyvből. Ezt követte a közös imádkozás. Utána végigpuszították a gyermekeket, jóéjszakát kívántak, eloltották a villanyt, s a legnagyobbak még szabad volt egy félórát olvasni. De ekkor már félkilenc körül járhatott, s Imre, mint aki jól végezte dolgát, leült a hét órakor érkezett látogató mellé beszélgetni, s hamarosan Jutka is

jött a vacsorával. Féltizenegy lett, amikor odaértünk, amiért jöttem, hogy beszélgetni lehessen az ügyről. Miféle ügyről? Hát, hogy hogyan is állunk az Isten országával, itt Pécelen, ki mozgatható, ki nem, s a többi... no meg az elvi kérdések, az ateizmus és kapcsolt részei. Félegykor fejeztük be a diskurzust, s az éjszakában Imre egy jó negyed óra alatt hazarepített kocsijával Attila úti szállásomra. Hatvanon innen voltam még, strapabíró, reggel hétkor a szobámban kezdődött a napi szentmise - Terivel, Ancsával s a két éves Sárával.

Hát olyan, amit Imrééknél láttam, nem volt a Mester utcában. S nem volt később, Mátyásföldön kisebb testvéreimnél sem, akik már szüleim vallásos korszakában születtek. Azt tudtam csak, hogy nem szabad elaludnom esti imádság nélkül. S mondtam - ahogy benne van a mostani Hozsanna elején is. *Édes jó Istenem, hálát rebeg lelkem, hogy egész napon át úgy szeretted engem...* Azt, hogy *Immár a nap leáldozott...* nem ismertük még. Vácon sem. Ott más volt a nóta: *Te lucis ante terminum...*

Nem is tanultam meg a gyerekfektetést, csak végignéztam. Nem sokkal az Imrééknél tett látogatás után, a 70-es évek végén gyerektábort rendeztünk a sülyi plébánián. Vasárnap este kezdődött. Késő délután fejeztünk be ugyanott egy lelki gyakorlat, melyen részt vettem vagy tán vezettem is. Ott aludhattam azon az éjszakán a plébánián, Lacit, a plébánost helyettesítve. Nem tudom már, hogy ki volt a gyerektábor vezetője, csak arra emlékszem, hogy felfűjt gumimatracon feküdtek a gyerekek az egyik szobában, és hogy két kislány kétségbeesetten sírt. Tökéletesen tehetetlen voltam. Nem értettem, hogy miért sírnak. Ismertek jól, én is őket. Az egyik négy, a másik három éves volt, s gyakran látogattam a családot - a nagy reménységeim közé tartozott apjuk és anyjuk. Guggolok mellettük és tehetetlenkedtem. A nagyobbik, Anikó, magát megadóan sír, de csendesebben. A kisebbik, Andi, teljes intenzitással. Végül is Andi találja meg a megoldást felül, két kis karjával átölel s jobbról-balról megkapom, ha már én nem adom, az esti puszit. Utána, mint aki jól végezte dolgát, becsukja szemét és alszik. Tanultam belőle. Mit? Hogy a hetvenes években más már a gyerektartás módja, mint a húszas években.

Ott hagytam el a fonalat, hogy a szentek jámbor szülők gyermekeiből lesznek. Adjuk egy *kicsit* alább: a papok általában vallásos családban születnek. Hát ebben mégis csak kellett valaminek lennie. A Mester utcai lakás nagyon kevés külső fényt kapó előszobájában volt egy kép a falon: a patakon egy palló vezet át, a pallón egy kisfiú, s mellette kitárt szárnyakkal vigyáz rá az őrangyal, hogy bele ne essék a mélybe. S szüleim hálószobájában, az ágyuk felett is volt egy aranyozott keretű nagy szentcsalád-kép: Mária, József és a Kiszjézus. Ebben a szobában volt az én kiságyam. Valami pamut-féleségből készült rács is volt rajta. A háló fel volt fűzve valami lécre, s az beakasztva az ágy szilárd vázába. Magam voltam a szobában. Legfeljebb három-négy éves lehettem, a fejem alig látszhatott ki a háló felett. Hálóingem bokáig ért. Derekamnál összefogtam, s magamhoz szorítottam az inget. Végignéztam magamon, majd s ezt mondtam, vagy csak suttoztam, lehet, hogy csak magamban gondoltam, ki sem mondva a szavakat, de én most is hallom:

- Én most tisztelendő bácsi vagyok.

Apám megtérése után valami intenzív vallási élet kezdődött a családban, de mély diszkrécióval, és minden túlfűtöttség nélkül. A falra Mátyásföldön felkerült egy Jézus szíve-kép, s előtte lógott egy örök mécses. Hogy pénteken égették-e szüleim, nem tudom. A két világháború közti katolikus pasztorálisnak mintha a Jézus-szíve kultusz lett volna a leghatásosabbja. Mindannyian tudtuk, hogy aki elvégzi a nagykilencedet, az halála óráján-előtte biztosan meg tud gyónni, s tiszta lélekkel állhat az Isten elébe. Ezt egy szent apácának megígérte maga Jézus. Ezt lehetett az egyházban terjeszteni, mint magánkinyilatkoztatást. A nagy kilenced abban állt, hogy kihagyás nélkül, kilenc hónapon keresztül, a hónap első péntekén megáldozunk. Egy ilyen nagykilenced közepén voltunk '26 őszén, amikor is apám betegszabadságot kapott a takarékból, mert volt valami a tüdején. Jól ment a dolgunk.

Külföldre mentünk novemberi nyaralásra, mert keresztapám külföldi állampolgár volt. Nem régen lett azzá, csak hat éve. Trianonban magyarázták meg neki, hogy a vasi Pöszöny immár nem Pöszöny, hanem Badersdorf, és ez a helység meg Ausztriában található.

Apám apja, a nagyapám, akit csak fényképről ismerek, mert tüdőbajban meghalt mielőtt megszülettem volna, belvárosi vendéglős volt Pesten, a Magyar utca meg a Károlyi utca sarkán volt a vendéglő - a nagymama főzött. Még jártam benne. A keresztapám pedig pincérkedett Pesten. Ez hozta őket össze? Nem tudom. Lehet, hogy más, mert Árvai lányok voltak a feleségek. Mindketten az Alföld közepéből kerültek elő, az Alsó-Tápió közeli Pándról. A két feleség édes testvér volt. Vilma néni, a keresztanyám, a fiatalabb. Talán mert keresztanyámnak nem lehetett saját gyereke, legyen legalább keresztgyerekük. Ennek következtében mi minden nyáron külföldön nyaraltunk. Azaz hogy nem, mert megszületésem után még Magyarországon nyaraltam, s talán még a következő évben is, mert még nem ratifikálták Trianont. Keresztmamám hamar meghalt, keresztapa újra nősült, s mi lemaradtunk a külföldi nyaralás lehetőségéről. De '26 őszén a két férfiút, apámat meg engem, még szívesen láttak. Kik? Hát keresztapa, s keresztapa apja, az öreg Köberl. Akkoriban ha megkérdezték tőlem, hogy mi akarok lenni, mindig ezt válaszoltam:

- Főbirtokos.

Valószínűleg félrehallottam, hogy a keresztapa földbirtokos, de én nem tudtam a földre gondolni, mert a földből nem láttam semmit, csak azt láttam, hogy keresztapa csézával jött ki elibénk talán Rohoncra, ahol letett a szombathelyi vonat. Hogy övék a pöszönyi kocsma, hogy apámmal együtt, fogták a puskát, s mentek ki naphosszat az erdőbe vadászni, s hogy egyszer még a keresztmama idejében beszorult egy nagy lúd nyaka két kerítésléc közé, és megdőglött, s az asszonyok tanakodtak, hogy mit csináljanak vele, apám és keresztapám meg kórusba kiáltották:

- Tepsibe!

Mindezeknek az élményeknek hatására az uraság tetejének képzeltem keresztapám életét, s azt akartam kifejezni valami nagyon rangos szóval: főbirtokos. Vágyaimban ott főbirtokoskodom tehát Pöszönyben, mikor is elmúlik a november, és ott a decemberi első péntek. Hajnalok hajnalán kelünk, hogy beérjünk a szombathelyi misére. Közelebb nem volt katolikus templom? Templom Pöszönyben is volt, csak pap - akkoriban is volt oldallagos ellátás. De apám alighanem azért is a szombathelyi katedrálisban akart misét hallgatni, mert utána el akart menni még egy rádiós boltba is. 1926-ban volt már rádió? Hát a boltokban még csak detektoros, azaz fülhallgatós rádiót lehetett kapni, de akkoriban az amatőrök előtte jártak a mérnököknek, főleg azért, mert aligha volt még a rádió csinálásnak tanszéke, s apám a harmincas évek elejéig maga csinálta rádióit, s élvezte ennek áldását a széles család, amikor meglátogattak bennünket a Mester utcában. Akkor hagyta abba ezt a hobbiját, amikor a boltokban már jobbakat lehetett vásárolni, mint amiket ő össze tudott amatőrködni. S keresztapáékat is részeltetni akarta a technika csodáiban.

Felkeltünk tehát hajnalok hajnalán. S esett az eső, s akkoriban még nem volt *külföldi* falvakban sem közvilágítás, és december elején nyolcan évvel ezelőtt is sötét volt a hajnal, s mire befutott a gőzös Szombathelyre, s megláttuk magunkat, hogy milyenek vagyunk, alapos tisztálkodásba kellett fognunk, hogy ki ne nézzenek bennünket a székesegyházból. Hazakeveredtünk, azaz külhonba jutottunk délutánra. S volt bennem egy kis öntudat, hogy ezt is végigcsináltam, hogy biztosítsam magamnak, hogy halálom óráján paphoz jussak.

Még valamire emlékszem a külföldi telelésünkből. Apámék megint elmentek vadászni, s ketten maradtunk az öreg Köberllel, aki mondta nekem, hogy hozzak be fát a farakásból, ilyet meg olyat. Boldogan teljesítettem a megbízatást. Mikor mindent elvégeztem, amit kívánt tőlem, bement a kármentőben, s megtöltött egy kisebb poharat vörösborral. Kínálta. Még addig nem ittam bort soha. Gond nélkül megkóstoltam. Ízlett, s egyből lehajtottam. Jókedvem is támadt tőle. Alig vártam, hogy hazajöjjenek apámék, hogy eldicsekedjem.

Munkával s a bérivel. Elmondtam, amit akartam.

- Durr! - a képe men csattant a pofon. Nevelni kell a gyermeket. Minden érvelésnél hathatósabb volt a durr. Azt hiszem, az érettségi banketten ittam másodszor. A pöszönyi pofon története ismerős lett a családban. Mikor felmerült a gondolat bennem, hogy pap leszek, emlékeztettek rá:

- Első jele a papi hívatásnak már megvan: inni tudsz. - Odahaza karácsonykor sem volt bor. Csak ha olyan vendég jött hozzánk, akiről apám tudta, hogy iszos. Nem beszélt erről soha. Talán a vendéglős fiában támadhatott ez a mély averzió az itallal szemben. Haláláig nem ivott bort. Engem a piaristák szoktattak rá az ivásra. A noviciátusban még nem kaptunk, de egy év után, már mint fogadalmasok, igen: vasárnapi ebéd mellé ketten egy három decis flaskával. Mindig csak tokajit, mert a dunaparti iskola pincéjében könnyebb borok nem álltak el. Szegény piaristáknak csak tokaji jutott. Mádon volt a pesti háznak szőleje.

Amíg nem kerültem a folyóparti iskolába, felhőtlen volt az életem. Egy bajom volt csak, a nővérem. A játékhoz nem volt kedve, inkább Anyukával szeretett pusmogni főzésről, mosásról.. .., és anyáskodott is velem. Anyuka, mint nem dolgozó nő - akkoriban még nem ismerték ezt a kifejezést, mert úgy gondolták, hogy a nőnek az a hivatása, hogy anya legyen, s vezesse a háztartást - sokat horgolt s kötött. Mótringban vette a pamutot, s a nővérem tartotta két kezén, anyuka meg gombolyított. Én is csináltam. Nekem is sikerült. S ellestem azt a kézmozdulatát, amellyel segítette, hogy a fonál könnyebben tekeredjék, s én is próbáltam ezt a mozdulatot. Mire ő:

- Kispofám, te ezt még nem tudod!

Az ilyen felháborító megjegyzések keserítették az életem. Meg az, hogy megfogta a kabátomat, amikor átkeltünk az úttesten: a felelős felnőtt vigyáz a kis öcsikére. Kibíráhatatlan volt ez. Nyomorult másfél évvel volt előttem, s ezen a címen akar zsebre rakni. Iskolába is előbb ment. Ezt még elviseltem. Kevesebbet akarhat nevelni engem. Jövőre én is megyek. Csakhogy baj történt. Ha '18. szeptember 1. után születek valamivel, még szemet hunynak, de '19-ben születeteket nem lehet '24-ben beiskoláztatni. Világos válasz érkezett a főigazgatóságtól is. Mikor ezt közölték velem szüleim, formális búskomorságba estem. Nem volt kedvem élni, ha nem mehetek iskolába. Nem tudom, kihez kellett fordulniok, de szüleim kénytelenek voltak tenni valamit, és én két hét késéssel boldogan kezdtem járni a Mester utca 43. szám alatti elemiben. Dénes tanító néni külön is foglalkozott velem. Nagyon szerettem őt is, az iskolát is. Meghívtam első misémre is. Éreztem valami fáradtságot a tanító néniken, bácsikon. Az utolsó évben, negyedikben, megbetegedett a tanító bácsi, s egy frissen végzett vagy tán utolsó éves, alighanem még egy tizenéves prepa tanított bennünket ... üdítő volt.

A magyarok Istenét csak később ismertem meg. Amikor a folyóparti iskolába kerültem. Akkor megnehezedett az idők járása fölöttem, ó fiú. Apám minden sikeremmel módfelett dicsekedett másoknak, s úgy gondolta, hogyha nagyon keményen fog, akkor fokozza a teljesítményem. Egyfelől nagyszerű játész és kiránduló partnerünk volt, másfelől nem tudta elviselni, hogy becses fiától csak annyi telik, amennyi. Mi volt a baj a becses fiúval? Visszanézve, most már tudom a szakkifejezéseket: *hiperaktív* voltam. Nyolc éven keresztül egyetlen fegyelmi vétség sem került be az ellenőrző füzetembe, de Hatvani Ede, piarista számtantanár, aki egyszerre négy diákot szólított ki felelésre a tábla elé oldalra, rendre imígyen olvasta tanári noteszéből:

- Bárkányi, Bonyhádi, kis Bukovszky, rossz Bu....

Nem értettem. A fogadó órán azt panaszolták tanáraink mind anyámnak:

- Izeg-mozog.

- Félévben még jelesrendű voltam, de év végére már volt négy jó. Amikor a két hetenkénti latin dolgozataim, amelyek kezdetben jelesek voltak, aztán 1/2-ek, majd 2-esek

lettek, utána kitört a vész. Nekem kellett délután ajtót nyitnom, hogy azonnal beszámolhassak az iskolában történelekről, s amikor megmondtam, hogy 2/3 lett a latin dolgozat, akkor ismétlődött, ami Pöszönyben követte a borivást. S ez nem kevésszer ismétlődött... jó öt éven át. Az iskolában a piaristák engem sohasem bántottak testileg, de öreg tanáraink nem viseltek. Az első osztályban csak ötven év feletti tanáraink voltak. Másodikban Sík Sándor tanította nekünk a hittant. Anyám sugárzó arccal jött haza a fogadó óráról, mert Sík Sándor ezt mondta neki:

- Asszonyom, gratulálok a fiához. - Anyuka aligha tudta akkor, hogy ki az a Sík Sándor, s hogy benne a piaristák egy másik klassziséval találkozott.

Nehéz évek következtek. Később ismertem meg azt a szólást is, hogy az *évnyertes évvesztes*, s hogy az *évvesztes évnyertes*. De hát ha már nem lehetem elsőszülött, nem lehettem én a nagyobb, legalább ne két évvel legyenek kisebb! Belepusztultam volna. Tizenhatodik évemben éreztem újra azt, amit a legelején, hogy meg tudok birkózni a feladatommal. A mat-fizt kivéve. Ahhoz vagy nagyon hülye voltam, vagy a tanárom volt pedagógiai antitalentum, mert a B. osztályban háromszor annyit tudtak a fiúk és mindent értettek. Én meg nem értettem, hogy mi az a tehetetlenségi nyomaték, és azt sem, hogy mért éppen a vékony pálcza tehetetlenségi mijét kell kiszámítanom, mégpedig differenciál és integrál számításal, és azt sem értettem, hogy ez a számítás miben áll. Semmit. Mért nem a vastag ökörét kellett kiszámítani? Tökéletes volt a sötétség. Azt hiszem, hogyha a B. osztály tanára érettségiztet minket, kevés kivétellel mindünket el lehetett volna buktatnia. Máig szégyenkezem: jelesre érettségiztem matematikából is, fizikából is.

De ötödikben nem várt siker ért. Kötelező lett egy évre a gyorsírás és első lettem az osztályban, hetedikben kaptunk egy csoda magyartanárt, s megint első lettem e tárgykörben, s az idegen nyelvekben is magamra találtam, ha azokban nem is kerültem a legjobbak közé. Az utolsó években szép-lassan a Durr-ok is elmaradtak.

Ebből a nyersanyagból kellett Vácot valamit faragni. Nehéz ifjúságom volt? Bizony elég nehéz, de azért nem embertelen. Embertelen volt '42 nyarán a két hónapos katonai kiképzés, embertelen volt Rákosi meg a Kádár börtöne. Embertelen volt, s emlékeztetett arra, ami a határmenti iskolában folyt. A magam sorsát nem éreztem annak, csak nehéznek. De elfogadtam.

Anyám nekem nem is volt? Ő nem szólhatott bele? Nem. Amikor a Durr-ok történtek, az volt a legjobb, ha kimentek a szobából, mert ha apám látta anyám arcát, nővérem ijedelmét, még többet kaptam. Azt gondolta, hogy fiút így kell nevelni. Volt apámnak Ószövetsége is. Abból tanulta? Vagy csak továbbvitt egy családi szenthagyományt? Nem tudom. Nálam nem lett baj belőle, az öcsimnél már igen.

Sehova nem mehettem. Időnként próbálkoztam:

- Apuka, kérem, elmennék a szomszédba, Jancsihoz.

- Elég nagy csirkefogó vagy te Jancsi nélkül is. Maradsz.

S nem volt apelláta. A házirend az volt, hogy kettőre értünk haza. Utána átöltözködés, ebédelés, és háromkor, de pontosan ám, elkezdni a tanulást. Anyámnál is próbálkoztam időnként:

- Elmennék egy kicsit focizni a Jancsival. ..

- És ha közben hazajön apád?

És lemondtam a fociról. Kényszerből ugyan, de otthon ülő gyerek lett belőlem. Csináltam azt, amit otthon ülve lehetett csinálni... S ebből lett, hogy nyolcszor szólítottak ki... Az utolsó nyáron könyvkötővel bekötöttem gépelt írásaimat. Elvittem magammal Vádra is. Közröhej lett belőle, mert be kellett írni egy közös leltárba, hogy mit hoztunk magunkkal, s be kellett írnom: *saját műveim nyolc kötetben*. Ezt a csomagot kapták Vácon. Ezt adták át szüleim 1936. augusztus 26-án délután.

Városmajor, 2005. január 30.

Barátaim megrótpostázták, hogy az *Élet és Irodalomban* Wildmann Jancsi faggatta Dobszay János vallásszociológust, s a faggatott személy rólam is vall, s nekem alighanem kellene valamit írnom az egész faggatósról. A Wildmann Jancsi nagyon régi ismerősem, a Dobszay meg Tomka Miklós nevelésű szociológus, s Tomka Miklóssal már párszor ringbe szálltam, meg ő is velem. Mindezeket azonban ugyanúgy nem mesélhetem el, ahogyan nem közölhettem F. Mussner német professzor írását sem, amelyet hozott a *Mérleg* legutóbbi megjelent száma. Nem közölhetem le az ÉS-beli interjú szövegét sem. Válaszomból kell kitalálnia az olvasónak, hogy mire válaszolok. Meg is nézheti az interneten az ÉS ezévi 4. számát. Csak azt hozhatom itt, ami választ elküldtem a szerkesztőnek. Íme!

MI BAJA PÜSPÖKEINEKKEL? Nem zörög a haraszt... Dobszay János szociológus hozzászolt egy teológiai kérdéshez: eretnek vagyok-e vagy sem. Konzervatív katolikusokhoz nem illik felülbírálni a Hittani Kongregáció ítéletét. A Kongregáció soha sem foganatosított büntetést ellenem, és ezenfelül – ha 15 év után is, csak '97-ben – még meg is szüntette a hazai hierarchia '82-ben nekem szóló tilalmát. Ez a '82. évi tilalom teljes egyházjogi képtelenség: nem kiközösítés, nem felfüggesztés. Mindent tehettem továbbra is, amit egy pap tehet. Akárhol – kivéve a magyarországi katolikus egyház birtokában levő objektumokban – akárhol: erdőn-mezőn-réten misézhetek, prédikálhatok, Bécs vagy Cleveland templomaiban úgyszintén, csak csonka kis hazánk egyházi épületeiben nem. Az eretnekkel nem így szokás bánni. Katolikuséknál sem, másutt sem.

De hát nem zörög a haraszt, ha nem fúj a szél. Nyolcadik éve már, hogy feloldották a tilalmat, s ugyan melyik templomban hallható szavam, melyik katolikus könyvesboltban kaphatók könyveim, melyik pap mer meghívni templomába misézni-prédikálni? Ma is a föld alatt élek, mozgok és vagyok, mert számomra az egyházban nem volt rendszerváltozás. Egyházam – legalább is velem szemben – ugyanúgy viselkedik, mint 64 után, 89 és 97 után – bizalmatlanul. Mi van itt? Ha eretnek, égessük el. Ha nem eretnek, hagyjuk beszélni. Ennek az ellenkezője történik: Dehogy eretnek, csak nem hagyjuk beszélni. Mi ez az összevisszaság? Mély zavar tünete. Mitől van a zavar? Akármitől is, ezt a zavart fogja Dobszay vevőkészüléke.

Zökkenő a szövetségben

Kezdetben vala a papkirály. Amikor pedig a szakosodás következtében külön személy lett a király, aki sereget vezet, és külön személy a pap, akinek dolga leesdeni a mennyei segítséget a sereg számára, akkor két személy lett a valaha egyből. De maradtak továbbra is egyhási testvérnek. Mióta a világ világ, azóta fejedelemnek és főtáltosnak egy húron kell pendülnie. Hiszen még így is bizonytalan a győzelem! Ha Asztrik koronázza Istvánt királlyá, akkor Asztriknak azért kell Esztergomban imádkoznia, hogy sikerüljön négy felé vágnia Istvánnak Koppányt. Ez az ezer esztendősnél is régebbi, ősi, örök valami, ez a főpap és a fejedelem egymásra utaltsága századunkban egy pillanatra megzavarodott. De csak nálunk. És csak húsz évre. Volt egy Mindszenty, aki azt mondta, hogy ő aztán nem tolja a kommunisták szekerét. Hát ez a történelmi abszurdum. Más véleményen lenned egy államhatalommal szemben csak akkor lehet, ha hadsereged is van. Ha nincs, akkor pofa be. Ne téveszd már össze a főpap szerepét a prófétával. Az beszélhet, amit akar. Majd kivégezzük közakarattal. Én, a király, s te, a főpap.

A Vatikán aggódva nézte, hogy mit csinál a bíborosa. A végén el kellett dobnia, mint használhatatlant. A Vatikán csak '45 és '64 között „imádkozik a hallgató egyházért”. Húsz év intervallum ez, s utána helyreáll az ősi állapot. Mondom csúnyán: Az urak megegyeznek. Káposzta-kecske alapon: Meg akarjuk szüntetni, hogy hülyítsétek az embereket! – mondja a kommunista fél. Igen is folytatni akarjuk az egyház küldetését – mondja a vallásos fél, s utána kéz kezét ropogva ráz. Mert megszületik a megegyezés: ennyit és ennyit maszlagolhatjátok az embereket, ha ennek ellenében erősítitek a békétábort, s nem bántjátok a békepapokat. Alku

ez, kérem. Csinálják azt, amit lehet. Amit elfogadnak a Kremlben is, a Vatikánban is. S a megegyezők fekete Mercedeseken suhannak. Nekik biztosan megérte. Biztosan? Haláluk közeledvén, sorban másképpen látták... Legalábbis az egyik oldalon.

S van az Isten teremtetten ember, aki nem főpap és nem király... a Jézus fajtájából való. Csak rendre, igaz szóra meg tisztességre vágyik. Annak kifordul a gyomra ettől, s mondja a magáét. Csak három évig mondhatja, mert a trón és oltár legszentebb szövetsége (Pilátus és Kaifás, a ruhaszaggató) Golgotára juttatja.

Aki meg inkább élni akar, az jelentkezhetik. Az ellenségénél? Ne mondjuk ilyen csúnyán! Az uraknál. Értékelik ám ott a bizalmat. Azért kipróbálják őt. Ezenfelül a jelentkező papoknak bizonyos kvalitásokkal mindenképpen rendelkezniök kell. Decens életmódot kell folytatniok, posztgraduális tanfolyam elvégzéséhez szükséges gógyéval is kell általában bírniok. Sem az állam nem akar kvalifikálatlan embereket a püspöki székekbe, sem a Vatikán. Mi bajunk van akkor velük? Tették azt, amit lehetett, s ami személyiségüktől telik. A nem jelentkezők mércéjével ők nem mérhetők. Inkommenzurábilis e kettő. Magyarul: ne akarjuk őket a másik mércéjével mérni. Az egyik használható ember, a másik pedig nem használható gondolatokban és tettekben lelki kedvét. Az egyik nem tudja tenni a másikat. S a másik nem képes tenni az egyikét. Vannak tehát jelentkezők és jelentkezni elfelejtkezők.

Ismertem közvetlen történelmi közlelől a '45 előtti püspöki garnitúrát. Kerkai Jenő nem volt megelegetve velük, mert nem adták föld nélküli parasztjainak kishaszonbérletbe az egyházi nagybirtokokat. Én sem, mert nem rendelték el papjaiknak, hogy üljenek híveikkel a vasúti sínekre, amikor a kormány magyar állampolgárokat enged deportálni a megsemmisítő táborokba. De ezenfelül nincs mit kritizálni rajtuk. Tették, ami tellett tőlük. Adminisztráltak, fogadták a hozzájuk fordulókat, béráltak, s szenteltek. Emberek voltak, mint mi.

A '45 és '64 közöttieket is ismertem. Senki se irigyelje őket. Czapikot se, Gröszet se. Tojástáncot jártak. Félállbal a börtönben. Az is, aki azt mondta, hogy így. Az is aki azt mondta, hogy úgy. Példa: Mindszenty nem tárgyal – velük. A kis atya, Kerkai, aki a Demokrata Néppártjával megnyeri a '47-es választást, tudja, hogy a nemtárgyalás abszurdum. Mindszentyt 48 decemberében, Kerkait egy hónap múlva, 49 januárjában tartóztatják le. Pár nap különbséggel kerülnek ugyanabba a börtönbe.

Ismertem a '64 utániakat is. Kicsit gyengébbek voltak, amint a korábbiak, mert a jelentkezéshez kellett valami olyan is, amit szégyellni valónak ézett a társadalom, s ők maguk is. De azért voltak közöttük, akik jelbeszéddel tudatták velem látogatásaim alkalmával, hogy most innen másik helységbe megyünk, ahol vélhetőleg nincs poloska. Volt, aki kijött velem a kertbe. Még Lécai is ezt súgta fülembé, amikor poloska-távolba került: Visszaadom ezt az ügyet nekik! Nem tudta visszaadni, de akarta. Utódja többször is mondta nekem: Kedves Atya, én csak engedelmeskedtem. A náluk jelentkezés egyúttal belépő volt a Vatikánnál jelentkezésre is. A nem jelentkezőkkel a Vatikán sem csinálhatott semmit, azokat nem tudta felhasználni (értsd: püspökké tenni). Mit akarunk számon kérni tőlük? Plebánosokat látogató buzgalmat? Ugyan már! Ez a kisközösségek stílusa. Az AEH megszervezte a püspökök életét. Nem hagyott nekik lukasórát. Döbbenetes, amit erről vallott halála előtt Cserháti, a pécsi püspök s a Kar titkára. Megírtam a Népszabadságban.

A 89 utániakat is ismerem, s nem gondolnám, hogy gyengébbek volnának az előző három korcsoportnál. Ugyan már mit kellene elintézniök? Hívhatnak össze zsinatot, de nem választott, csak kinevezett emberekből. Beszéltethetik őket, de azok semmiben sem dönthetnek. A beszélgetések után a püspökök *rendelkezhetnek*, de csak olyat, amilyen nem eshetik kifogás alá a Vatikánban. Elönti őket az adminisztráció s az emberek, akiket fogadniok kell. Sem Franciscokká, sem Helder Camarákká nem tudnak lenni. Jelentkeztek ugyan, a fiatalabbja talán már csak *a valaha jelentkezetteknél*... de ettől még végzik a dolgukat. Mi bajunk volna velük?

A Bokor a bűnös

'52 nyárvégen Jámbor Árpád ávós őrnagy úr a Fő utcában mondja nekem: *Ahova maguk betették a lábukat, ott megrohadt a levegő.*

Nagyon betette a lábát a Bokor a hazai katolikus egyházba. Élete egy szakában biztosan találkozott vele minden érdekelt személy, még ha később püspök is lett belőle. A láb-betevés következménye az irritáció. Mindenkit irritál, hogy mi fogyó vagy növvő létszámmal, másképpen gondoljuk a dolgokat, mintahogyan a dolgokat gondolni kellene. Akkor is gondoljuk, ha nem kapunk katedrát. Akkor is, ha csak kicsiny falvakban élhetnek csak papjaink. Akkor is, ha folyóirataink nem terjeszthetők a templomokban; akkor is, ha könyveinket nem árulják boltjainkban. Akkor is. Mindenki tudja, hogy vagyunk. Hogy állítunk és kérdezzünk, s ennek nyomán nyugtalanságot váltunk ki. Főiskolai tanulmányai folyamán ki-ki tananyagként találkozik tételeinkkel-történetünkkel, amelyeket a teológiai s azzal rokon főiskolákon képtelenségeknek ítélnék a professzorok. De mégiscsak meg kell említeni ezeket a nyilvánvaló képtelenségeket! Mért? Mert azért még sem olyan nyilvánvaló, hogy képtelenségek. Ezek a tételek és kérdő mondatok *vannak*, s valakik számára elmondhatatlanul zavaró, hogy a hierarchia semmit sem tesz, semmit sem mond, pedig a bajok csőstül zúdulnak az egyházra, s a Bokor felől pedig az hallatszik, hogy mindez természetes következménye annak, hogy a 4. században Konstantin idején Jézustól véglegesen elpártoltunk, s nem is lehet az emberiség dolgait rendbe tenni, amíg az oltár nem nyit külön számlát, függetlent a trónétól. Kerül, amibe kerül.

Átvilágítási mese

Ha van külön számla, Rákosi és Kádár elrohasztja a gaz eretnekeket a börtönbe, s ma nem kell félni az átvilágítástól. De hát nem volt, s most félhetnek valakik. Kitől s mitől? A hálátlan utókortól. A fiaktól és unokáktól, akik ma attól gazdagok, hogy apáik, nagyapáik vállalták, amit Sztálin, Rákos és Kádár kívántak tőlük egyaránt. Attól gazdagok, mert az ő fiaik-unokáik voltak kedvező helyzetben, amikor '89 körül megindulhattak hazánkban az eredeti tőkefelhalmozási folyamatok...

Szeretném megnyugtanni a félőket: Ne féljenek! Mondják, ha nem is nagyon büszkén, de bátran: mi csak segítettünk az országért felelős pártnak és kormánynak. Senkinek a haja szála sem görbült meg, bár felelősen voltak miniszterelnökök és miniszterek. Mért és hogyan akarnánk most tort ülni azok felett, akik csak segédmunkát végeztek a mérnök és főmérnök urak számára. A segédmunkásokat és a takarítónőket ritkán kellett beszervezni, de ettől fölfelé, ha valaki nem volt párttag, azért jó volt templomba nem járnia, s megtenni, amit az elvtárok bizalmasan kértek tőle. Ki nem tette meg? Hát, kérem, csak a hülyék. De az okosok megtették. S most jönnek, kérem, ezzel a III/III-as hülyeséggel. Kinek jó ez? Most a kormánynak. Ha erről a képtelenségről beszél az ország, nem beszél valami másról. De alighanem duma az egész. Ezer lapnyi anyagot kaptam már a Történelmi Hivaltaltól. Nem tudtam meg belőle semmit, de semmit. Zárolva vannak azok az anyagok, amikből megtudhatnék valamit. Kit érdekel? Engem nem. Ötven év előtti legjobb tanítványaim elhúzódnak tőlem. Ugyan miért? Nem kell bizonyíték a Történelmi Hivaltaltól...

Vannak jelentkezők, s vannak a jelentkeztetők, azaz az élni akarók. Vannak mások is: a boldog halni tudók! Utóbbiaknak nincs szükségük arra, hogy megnevezzék a halni nem tudókat.

Valamit illenék bevallani. A felelős kormányférfiak működtetik a nemzetbiztonsági (III/III) szolgálatot. A Horthy-korszakban, a Kádár-korszakban, meg a mostaniban. A kőbaltás kortól egészen odáig, amíg az állam el nem hal. Ne szemérmetlenkedjék már az államhatalom! A felelősök hatalomban, dicsőségben... s a besegítő és nagyon sokszor kényszerített spiclikén meg elverni a port: csak szégyenkezzenek a gazok... Ez olyan méltánytalan, hogy hányhatnékom van tőle.

Egészen más a helyzet az egyház esetében. Akire hivatkozunk, az a trón és oltárszövetségének Golgotáján halt kereszthalált. Mért? Mert elviselhetetlen az, amit Jézus tanít: Boldogok a szegények és jaj a gazdagoknak, s mindenkinek egy dénár jár. Jézus számára az államhatalom, mint partner, nem jöhet számításba. Az egyháznak azt kellene meggondolnia, hogy akarja-e tanítani, amit Jézus tanított, s akarja-e Jézus útját járni. A II. Vatikáni Zsinaton azt szavazták meg a püspökök, hogy igen. Hátha ehhez tartják magukat, akkor bevalljuk a múltunkat: a szentistváni trón és oltár szövetségtől kezdve a Kádárral kötöttig menően. A Történeti Hivatal kellemetlen percekét okozhat csupán: Hát az egyháziak is lefeküdtek? Kérem, mindenki lefeküdt, mert élni akartunk, s csak nagyon kevesen vállalták a halált vagy annak kockázatát.

Van egy sejtésem: valakik revolverezni akarják ezzel a püspököket, hogy ne jobboldalizzanak olyan nagyon.

Városmajor, 2005. január 30.

Egyik közösségemben egy fiatal pár említést tett róla, miképpen ünnepelték meg hatodik házassági évfordulójukat. Derék dolog, a szép dolgokra emlékezni kell. Én is emlékezem. Arra, hogy nem hat, csak hatvankét év előtt álltam az oltár előtt és a szentelő püspök megkérdezte előjárómat? *Scsisne illós dinnyós esse* – hamisítatlan olaszos kiejtéssel ejtve a liturgia szép latin szavait. Mire Náci bácsi a liturgia szövegével – de immár a latin szavakat úgy ejtve, ahogy őseink két ezer év előtt ejtették – mondta: *Quantum humana fragilitas...*, azaz amennyire az emberi gyarlóság engedi, azt gondolja, hogy a jelöltek méltók a szentelésre.

Letelt tehát a hatvankettedik év, s én titokban előre felé bazsalok, hogy három év nem olyan nagy idő, s mi lenne, hogyha elmondhatnám még a vasmisémet is, amikor is a gyémántmisémen két oldalt mellettem állt pár immár a 9. házassági évfordulóját fogja ülni, mivel az ő házasságkötésük és az én pappá szentelésem nagyjából vagy pontosan ugyanarra a napra esik. Jó előre felszentelt a püspök, hogy aztán 56 évvel később eskethessem őket. Mert emlékezni hat vagy hatvankét évre... – erre is lettünk, mert tudunk emlékezni, akár úgy is, ahogy Ágoston emlékezett a *Vallomásokban*.

S ugyanazon a közösségi találkozón záró imájában a soros elnök hálát adott, hogy kifejeztem reményemet bennük, hogy tovább tudják adni, ami hatvan esztendővel Isten irgalmából, magunk emberségéből elkezdődhetett, s amiből később a Bokor lett.

Városmajor, 2005. január 31.

Három kérdés

Első: Mért viszi, űzi, hajtja, kergeti Jézust a lelke a pusztába,

és 40 napra,

böjtölni,

és hogy ne lásson embert,

és hogy legfeljebb csak vadállatokkal találkozzék, akik megtámadják az embert vagy elmenekülnek előle, de kommunikálni nem lehet velük,

és hogy csak magával találkozhassék, és hogy kénytelen legyen hallani és meghallani saját lelke legbensőbb hangjait, és hogy mindezt ez egyetlen szóba, valóságba fogja össze,

hogy hallja, egyedül az Istent hallja, akin kívül nem kíváncsi, – pillanatnyilag, 40 napnyi pillanatra – semmire és senkire, akin kívüli világtól nem óhajt pillanatnyilag semmiféle információt?

Ezért, ez kényszeríti belülről, hogy a pusztába menjen? Igen vagy nem? Tapasztaltál már ilyet magadon x esztendő fennállásod alatt?

Második: Mindek böjtölt?

Böjtölni nagyon kínos. Napjában csak egyszer szabad jóllaknom. Már jóllaktam reggel vagy délben, ehetek-e még ebből a süteményből egy szeletet délben vagy este? Nem fogom ettől már jóllakottnak érezni magamat? Halálos bűnt követek el vele, hogy megszegem a törvényt... Nem böjtölni, hanem éhezni pedig még kínosabb. Önként éhezni meg talán a legkínosabb, mert tudom, hogy bármelyik pillanatban abbahagyhatom, ehetek és jóllakhatok. Az éhségstrájkolók esete ez. Baromi elszántságot kíván, és rosszulléttel jár, és le kell feküdni már a második napon, mert betegnek érzed magad. Minek betegítette magát Jézus?

Válasz: nem betegítette magát. Nem érzett éhséget. Csak a 40. napon éhezett meg. Megszólította őt az Isten. S ez a megszólítotttsági állapot érdektelenné tette őt a táplálkozási igény és funkció iránt is. Észre sem vette, hogy nem eszik? Valahogy úgy! Minek is az? Van neki eledele, és folyamatosan van...

Harmadik: *Mi a fenétől lett ez a Jézus egyszerre ilyen okos?*

Az ember abból él, hogy tud valamit, amit más nem, pl. kőből kenyeret, magasból leugrani, s vinni valamire az életben, mint Mr. Bush, vagy Mr. Gyurcsány, a milliárdos miniszterelnök? Ó nem, hanem mint József, Dávid és Illés: ez honfoglalással, a másik parittyával, a harmadik az összes Baal-papok legyilkolásával!

Mi a fenétől lett olyan okos, hogy késői feljegyzések alapján is össze tudtam állítani belőlük a KIO-ban ellentmondásmentes rendszerré filozófiáját?

Megélt a pusztában egy következtetés-sort, melynek alapja, hogy Őt szereti az Isten. A sor darabjai: Nemcsak engem szeret, hanem téged is, meg még a rosszakat is: nem is tud mást, csak szeretni – olyan módon, hogy éppen tudna, ha akarna, de nem akar. Én meg a gyereke vagyok, belőle vagyok, hasonlítanom kell az apámra, neki meg rám: én is csak szerethetek. Önként, szabadon és dalolva. Tehát le kell mondanom minden kiváltságról, s akkor elégítem ki velem született, és József, Dávid, Illés-féle nagyálevési igényem, ha megpróbálok szolgálni, osztozni és békében élni azokkal, akikkel találkozom. Ehhez a következtetés-sorhoz kellett neki a 40 nap, miután megkapta az alapélményt: Te vagy az én szerelmes fiam, akiben kedvem telik. Amen.

59. JÉGTÖRŐ NAPLÓ

2005. február 1 – 24.

Városmajor, 2005. február 5.

1.

Ti vagytok a világ világossága – mondja tanítványainak Jézus. Tehát... addig nem nyughatom, amíg el nem mondhatom: Én vagyok a világ világossága, vagy legalább ezt: Mi vagyunk a világ világossága; mi, azaz én s a barátaim. Elmondhatom? Elmondhatjuk? Aki elmondhatja, azt kell gondolja, hogy rajtunk kívül mindenki hülyeséget beszél, s egyedül mi lettünk felokosítva Jézustól, mert hagytuk magunkat felokosítani, mert engedtünk, hogy tanítványaivá formáljon minket.

2.

A *Heti válasz* nevű újság minapi száma közöl egy kis táblázatot a hazai élve születésekről. megtudjuk belőle, hogy

1970-ben	a számuk 151 ezer volt
80-ban	148
90-ben	125
95-ben	112
2000-ben	97 és
2004-ben	88 ezer.

Ha nagyjátlagban 70 évet élünk, 2055-ben 6 millió lesz a lakosságunk. amely ma 10 millió. Ez a társadalom 50 éven belül felfal négy millió embert. Az életet Isten adja, és mi eldobhatjuk. A magyar társadalom eldobja. Kérdezem: csak az a gyilkos, aki kioltja a magzati vagy már világra szült életet, vagy az is, aki nem gondoskodik az élet továbbadásáról. Az élet szempontjából nézve mindegy, hogy tatárfogságban pusztult-e el négy millió magyar, vagy meg se szültük őket. Ha így gondolom a dolgokat, akkor kirakhatjuk társadalmunkra e transzparenst: *Mi vagyunk a világ sötétsége!*

3.

Ha átmegyünk a határon nyugati irányban, ahova már útlevelet sem kell vinnünk, ugyanezt a helyzetet találjuk. Ott a társadalom már régóta kénytelen embereket millió szám importálni, hogy legyenek olyan vendégmunkások, akik elvégzik azokat a munkákat, amelyekre az állampolgárok már nem vállalkoznak. A határon túl is megkeresztelt emberek, keresztényeknek nevezett emberek élének. Ők is kitehetik ugyanezt a transzparenst, amelyet mi, magyarok kitehetünk? Gondolom, hogy igen. A vendégmunkások csodálatosképpen nem keresztények. Azok mohamedánok. A mohamedán vallásúak továbbadják az életet. Úgy látszik, hogy mást is kell írni a transzparenstre: *Mi keresztények vagyunk a világ sötétsége.*

4.

Hogyan lehetünk mi a világ sötétsége, ha egyszer Jézus azt mondta rólunk, hogy mi vagyunk a világ világossága? Azt hiszem úgy, hogy a Mammon fogságába estünk. A héten voltam egy közösségben. Aki nem volt a jelenlevőkből nyugdíjas, annak mindnek állásgondja volt. Az életközösségben ez a probléma nem lehetséges. Tudjuk mindannyian hazulról. Olyan nincs, hogy odahaza nincs mit csinálni. Mindig háromszor annyi van, mint amennyit el tudunk végezni. Ragaszkodunk a meggazdagodás reményéhez, ezért senkivel sem akarunk közösséget vállalni. *Hiába mondjuk, hogy Uram, Uram, ha nem akarunk osztozni.* Egyénileg is, társadalmilag is reménykedünk, hogy megoldódnak a gondjaink. Bár már csak az emberiség 15 %-a gazdagabb nálunk, helyzetünk folyvást reménytelenebbé válik. A transzparenstre írhatjuk: *A Sátán fogságába kerültünk!*

5.

A gazdagok, ők alkotják a Sátán népét? Bűn a többit birtoklás, még annak az akarása is? Sutba dobhatjuk egész vallásoskodásunkat, ha nem tudunk, ha nem akarunk előrelépni. Ha nem akarjuk Jézus tanítványai körében önként megvalósítani, amit a kommunisták ránk

kényszerítettek volna, miközben ők igyekeztek megszédni magukat. Bűn a magántulajdon mellett megmaradni? Bizony az, ha Jézus evangéliuma – az osztozás.

6.

Van, aki úgy gondolja, hogy rendbe kell tenni sajátmagunkat. Utána a kapcsolatunkat a párunkkal. Mert minden bajnak a gyökere, hogy megfordítottuk a sorrendet: előbb a pap áldása, s aztán a házasság elhálása. Ez a gyökérbaj, hogy a bűnnel kezdjük az életünk. Az élet elfogyásának fő oka, hogy nem bízhatunk a párunkban. *A sexualitásunk elrendetlenedése az életelfogyásnak a fő oka?* Lehet valami benne!

Hallgattam ma a rádióban egy katolikus szentbeszédet. Örvendezett, hogy Jézus a világ világossága, és hogy a szent keresztség által mi is azzá lettünk. Nem inkább nekem is ezt kellene prédikálnom? Hogy lelkesítsek, és ne szomorítsalak titeket? Biztos vagyok benne, hogy nem.

Városmajor, 2005. február 10.

Kedves Testvéreim! Ezelőtt közel 40 esztendővel megpróbáltam Halásztelken kisközösséggé alakítani a szentmise tanító részét. Egyetlen kísérlet után abbahagytam. Nem mesélem el, hogy mért. Ezt az első kísérletet 40 esztendővel később, két héttel ezelőtt itt, Adyligeten, újracsináltam. Tele voltam reménységgel. Ugyan miért? Mert volt baloldalt az első padban három fiatal, s azoknak a hangja nagyon ígéretesnek tűnt. Aztán múlt héten már nem voltak itt, pedig én azt gondoltam róluk, hogy ezzel a trükkel meg lehet fogni őket... nem folytatom. Ahogy kimentem a templomból, megkérdezte valaki, hogy ez most már mindig így lesz. Mire én:

- Te hogyan szeretnéd?

- Hát úgy, hogy csak te beszélsz.

Aztán a hét folyamán arra gondoltam, hogy kipróbálok egy harmadikat. Sorozatban fogok beszélni. Egy témáról addig, amíg nem leszek kész vele. Ahogyan a Babér utcában csináltam hónapról-hónapra, s jövő vasárnap ott végzek a sorozattal. Itt és most új sorozatba kezdek. Hogy meddig fog tartani? Addig, amíg ki nem ürítem vele kápolnánkat. Hogy mi a sorozat címe? Hát azt sem tudom megmondani. Annyit már világosan látok, hogy nem Szókratészről, nem Buddháról, hanem Jézusról fog szólni. 1968. tavaszán írtam Jézusról, magáról, az életéről - első és egyelőre utolsó könyvemet, s azt a címet adtam neki, hogy *Nem fogadtuk be*. Megvan a róla szóló új könyvem bevezetése. Íme!

Mindegy nekem, hogy az imádságban Istent vagy Jézust mondok. Ugyanarra a személyre gondolok.

Először is: mindenképpen személyre gondolok, aki hall engem, akinek beszélhetek, elsírhatom a bajomat, s utána mindenképpen könnyebb. Jézus is így volt az Atyával. Tudott vele kommunikálni. Csak személlyel lehet kommunikálni.

Másodszor: én nem tudom körbeimádkozni a Szentháromságot, én csak Istenhez tudok imádkozni, s ez az Isten nekem lényegileg Jézust jelenti. Érthető ez, mert messze róla tudok a legtöbbet. Az Atyára, Szentlélekre vonatkozó ismereteim jóval szerényebbek, s jobban kinyílok az olyan felé, akit jobban ismerek.

Azt a gondolati konstrukciót, hogy én most imádkozom, mégpedig úgy, hogy a Szentlélekben vagyok, és kérem valamire az Atyát a Fiú által (azaz az Atyát a Fiú által a Lélekben), ezt én meghagyom Szent Pálnak, aki ezt az imádkozási formulát kitalálta. S meghagyom egyházunk liturgiájának is (a mi Urunk Jézus Krisztus által a Szentlélekkel egységben Isten, mindörökkön örökké), de magamnak közel 90 esztendő fennállásom alatt egyetlenegyszer sem jutott imádság közben eszembe, hogy a Szentlélekben a Fiú által kérjem valamire az Atyát. Ha valami bajom vagy örömem van, akkor egyszerűen Istenhez fordulok, s ez az Isten a tudatomban, ha ölt valamilyen alakot magára, akkor

Jézus alakját ölti.

Azt jelenti e hét latin szó, hogy a Szentháromságon belül ugyan mind a három Elméletileg tehát *trinitárius*, a három isteni személyt valló vagyok: nekem nagyon tetsző képet rajzoltam, azaz hogy írtam erről a Szentháromságról. Ez a *Honnan jött?* című könyvem. Gyakorlatilag azonban *unitárius* vagyok, mert én mindig az egy Istenhez imádkozom, s ennek az egy Istennek Uram bocsá' éppen a Szentháromság második személyéhez van a legtöbb köze, mert erről tudok a legtöbbet. A másik kettővel sincs nekem semmi bajom, már mint az Atyával s a Lélekkel, mert a hét év teológia alatt fejembe verték az elmúlt század első felében, hogy *omnia opera Trinitatis ad extra sunt communia*. S ha valaki véletlenül nem értene azon a nyelven, melyen minket a teológiára okítottak, azok kedvéért lefordítom. személynek megvan a maga különböző funkciója és szerepköre, de kifelé irányuló hatékonyságukban, azaz hozzánk fűződő viszonyukban nincs semmi különbség magatartásukban, e személyek kifelé, tehát mifelénk irányuló megnyilvánulásaikban mind közösek (*communio*). Ha csinál olyasmit az Isten, hogy megteremt bennünket, ebben ludas bizony mind a három személy. Ha megváltásra szorulnánk, ezt sem engednék át a Fiúnak, hogy csinálja meg e célból megváltó magánvállalkozását. Ha a Fiú csinál valami ilyesmit, lehetetlen a számukra nem benne lenni a vállalkozásban nyakig. Ami pedig a megszentelésünket illeti, ebben is mind a hárman igyekeznek eredményt elérni. Köztudottan elég rossz hatásfokkal dolgoznak, hárman együtt is. Hanem az esti pusztit aztán igazán nem a Fiútól, nem az Atyától, nem a Szentlélektől kapjuk. Ez a puszi hármuk közös puszi. Ha pedig valakinek ez a magyarázat, túlságosan profanizáló, annak ajánlom azt, amit nekünk tanítottak: *omnia sunt communia*. Ez valamivel tudományosabb, mint az esti puszi, de nem informatívabb. - Ez lenne a Bevezetés, következhetik tehát a

Tárgyalás

A '90-es évek első felében, úgy a közepe felé történhetett. Baráti találkozó volt Nagyvázszyban, Zoli és Gabi házában kertjében, a szépen nyírott gyepen. A találkozóból csak egy mondat maradt meg bennem, a Gyurié: *A KIO első két kötetét megsütheted*. Jó huszonöt évvel korábban írtam volt akkor a kettőt. S olyan igaznak gondolom ma is, elkészülte után közel negyven évvel, mint a KIO vaskosabb másik négy kötetét. Mért süthetem meg az első kettőt? Mert közben elbizonytalanodtak valakik. Gyuri is abban, amit hitt, s aminek el nem bizonytalanodott hitében írtam még szállítómunkásként a hat számizdat kötetet. Miben bizonytalanodtak el? Hát abban hogy *Hiszek... és ."* a *Jézus Krisztusban, az ő egyszülött Fiában, a mi Urunkban, aki fogantatott Szentlélektől..*

Kicsit számomra keserves éveket vezetett be ez a megjegyzés. Gyuri a leghűségesebb bokortagok közé tartozik. Szélesítenem kellett a Bokor közös nevezőjét, s ezt mondtam: a számláló lehet akármi, de a nevező közös marad. Bokor = számláló és alatta a közös nevező. A számlálóban aztán ott ülhetnek az agnósztikusok, akik azt sem tudhatják biztosan, hogy van-e Isten. Ott ülhetnek a majdnem ateisták: a panteisták, akik számára fűben-fában, szélben, árban, viharban, világmindenségben meg még akármelyik élőlényben: szunyogban, bolhában, emberben is ott van az Isten. Aztán ott ülhetnek, akik nem hiszik el, hogy Jézus és az Isten *seckó jednó* volna, nem hiszik el, hogy feltámadott, s hogy szüztől született. S a végén ott ücsöröghetnek a számlálón még azok is, akik elhiszik annak a vallásnak a krédóját, amely felnevelte őket. Hát csak ennyiféle voltam kénytelen kitégítani a számlálót. De az egésznek aláírhattam a közös nevezőt. Az pedig az, hogy kivétel nélkül mindannyian elfogadjuk, hogy a Názáreti Jézus azt mondta, hogy nincs ám uralkodás, csak lábmosás; nincs ám gazdagság, hanem be kell érned az egy dénárral neked is; nincs ám verekedés, s ha megpofoznak, kérsz a másik arcodra is. Ez a közös nevező, amiből nem engedünk. Nem engedhetünk, mert mindez magának az életnek a parancsa, és elpusztulunk /megszűnünk, ha engedünk ebből a negyvennyolcból. Kiirtjuk magunkat a nem-szüléssel, a

nukleáris, a biológia katasztrófával, a Sátán valamelyik műremekével. Azzal irtjuk ki, hogy csak a Mammont ismerjük urunknak, azzal, hogy kapzsis vagyunk és nem adzsik. A radikális jézusi szeretetből nem engedünk. Nem ülhet fel a Bokor számlálójára az, aki ezeket megtagadja. Még akkor sem, ha naponta elmond három rózsafüzért, de ismer és elismer katona- és hadvezér- szenteket, stb. Nincsen kiváltság, mindenkit úgy kell szeretnünk, mint magunkat, s még saját nemzetünket sem szabad halálra ítélni. Nem, mert az Isten az Élet és nem az öngyilkos halál Istene. Hát ezek volnának abban a bizonyos közös nevezőben. S én most nem azért akarnék újra könyvet írni Jézusról, hogy ezeket, a közös nevezőt megismételjem vagy megerősítsem. Ezek abszolút nyilvánvaló igazságok, ezek az élet parancsai. Mi sem természetesebb, hogy hülyének tart emiatt minket az egész világ, s egy jeles katolikus vallásszociológus meg is állapíthatja pár hete az *Élet és irodalom* c. újságban, hogy *a Bulányi mozgalom tényleges tartalma nem tekinthető hiteles katolikus tanításnak és gyakorlatnak, ez régóta nyilvánvaló*. Csak az is biztos, hogy **amíg élek, nem adom fel, hogy az, amit tanítok, hiteles katolikus tanítás és gyakorlat legyen**. Egyelőre annyit értem el, hogy 15 esztendő után hazai püspökeink kényszerültek elismerni, hogy a tanításomban semmi sem ellenkezik a katolikus hittel, amint azt a Vatikáni Kléruskongregáció már 1980-ban megállapította, csak a magyar katolikus püspöki karnak nem volt ereje arra, hogy figyeljen a Klérus Kongregáció szavára, inkább pártunk s és kormányunk szavára figyelt, s ezt a figyelését a párt és kormány bukása után csak nyolc évvel, 1997-ben hagyta abba. Abbahagyta? Még akkor sem. Újabb 8 esztendő után sem engedi be könyveimet a boltokba, bár a Klérus Kongregáció mondta róluk, amit mondott.

A számlálószelesítés idejében vált szlogenné körünkben. *Nem tarthatom más zsebében a lelkiismeretemet*. Ha valaki azt gondolja, hogy nincs is Isten, vagy azt: ha van is, de nem Jóisten ám; vagy Jézus nem is Isten..., hát nem verhetem fejbe, nem közösíthetem ki szeretetemből, a közösségemből, mert ez ellenkeznék a közös nevezővel. Mindezen történések hatására aztán újraolvastam a szakirodalmat, amely harminc évvel korábban lepergett rólam, s eljutottam Vermes Géza, *A zsidó Jézus* c. munkájáig is, melyet '73-ban jelentett meg angolul, és '98-ra magyarra is lefordítottak, s így tudomást szerezhettem róla magam is.. S arra indít, hogy megnézem, mekkora igaza volt azon a nyári vázsonyi találkozón Gyurinak. Elővettem a megsüthető második kötet Bevezetését, a 10. numerust. A címe: A Messiás. Egy mondat belőle: *"Országos" jelentőségű volt tehát az, akire az Ígéret népe várt. A Messiás, Király, Úrszavak elvállalásával a Fiú jelezte, hogy teljességgel azonos a megígért Eljövendővel...* Ezt kell megsütnöm Gyuri és mások szerint is. Eszembe jut az öreg Arany: *... oly bizonyos hát tudástok, hogy helye sincs védelemnek?* Megnézzük, de meg ám!

Vermes könyve öt Jézus-címet tesz vizsgálat tárgyává. Jézus - *a Próféta, az Úr, a Messiás, az Emberfia, az Istenfia*. Ezeknek keresi jelentését a korabeli szövegösszefüggésben. Nem könyvét bírálom. Nem lenne méltó a könyvhöz. Nincsenek olyan ismereteim, mint Vermesnek. Mást csinállok. Megnézem a kánon első evangéliumát, Mátéét, s megkeresem *annak* (Máténak) válaszát a kérdésre, hogy ki ez a Jézus. Mit mondanak róla az evangéliumban szereplő kortársak s köztük maga az evangelista, és mit mond Jézus önmagáról. Miként a KIO egészében, most is igyekszem eljutni a szavak merő szótári jelentésén túl az evangélium *szövegkörnyezeti* jelentéséig. Ez nem érhet föl Vermes módszeréig, aki a korabeli Izrael minden írott forrását el akarja érni, hogy mögéje tudjon nézni a merő szótári jelentésnek.

Mért éppen Mátét nézem meg? Először azért, mert vele kezdődik az Újszövetségnek nevezett szöveggyűjtemény. Másodszor azért, mert ez kisebb munka, mint mind a négy evangéliumot megnézni. Harmadszor azért, mert csak lopni tudom hozzá az időt. Negyedszer azért, mert hiába várom, hogy írjon már e kérdésről valaki olyat, ami nekem is tetszik. Ötödször meg azért a végkövetkeztetésért, amit jelen pillanatban még nem tudok kellő pontossággal megfogalmazni, de remélem, hogy munkám végére okososabb leszek,

és meg tudom majd fogalmazni azt a végkövetkeztetést.

Mielőtt munkába kezdenénk, fölvetek öt lehetőséget: az evangéliumokról:

1. Jézus istenfiának gondolta magát.
2. Jézus tudta, hogy nem istenfia, de megjátszotta magát a jó cél érdekében.
3. A tanítványok ezt nem vették észre.
4. A tanítványok észrevették, és még be is segítettek Jézusnak.
5. Ugyanígy besegítettek az evangéliumok későbbi szövegszerkesztői.

Most pedig következik négy lehetőség az evangéliumok olvasóiról, akik ezt vallják:

1. Nincs Isten. 2. Van ugyan, de semmit sem lehet tudni róla. 3. Biztosan nem tud emberré lenni. 4. Ki veheti a bátorságot, hogy nyilatkozzék arról, hogy mit tudhat az Isten és mit nem? Kizárólag ez a negyedik fajta van abban a helyzetben, hogy értelmesen hozzájárulhasson az evangéliumok hitelességének a kérdéséhez. Ahhoz, hogy istenfia volt-e Jézus.

Városmajor, 2005. február 15.

Ebben a hónapban fejezem be Babér .utcai sorozatomat *A jézusi szövetség nagy alakjairól*. Ez a 12 szentbeszéd utolsója. Úgy igyekeztem megfogalmazni, hogy ne legyen egész utolsó. A dőlt betűs kezdőmondatot idézem napi testusként.

Az én eledelem, hogy megtegyem annak akarát, aki küldött, és befejezzem a művét - hallottuk a mai evangéliumban. Ha Jézus tanítványai vagyunk, a mi eledelünk a mi életünk értelme sem lehet más, mint megtenni akarát, befejezni az ő művét. Ezekkel a szavakkal indítom a jézusi szövetségről itt elhangzó beszédeimnek utolsóját.

Halála előtt pár nappal Szent Ferenc végrendeletet írt szerzetestársai számára. Kivonatosan idézem: Vezekléssel kellett kezdenem. Az volt a bűnöm, hogy undorodtam a leprásoktól. De az Úr közénk vezetett, s az undor átváltozott lélek és test édes érzésévé, és utána rövidesen elhagytam a világot. A templomokban egyszerű hitet kaptam az Úrtól, s imádkoztam: Imádlak téged Jézus minden templomodban. És annyira megbíztam egyházunk papjaiban felszentelt voltuk miatt, hogyha üldöznének is, akkor is hozzájuk menekülnék. És engedélyük nélkül nem akarok prédikálni. S a vétkeikkel nem akarok foglalkozni, mert uraimként tisztelem őket. S mert evilágban Jézus szent testét és véréát látom csupán, melyet ok kapnak, s egyedül ok nyújtanak másoknak. És az összes hittudósokat, akik előadják Isten szentséges szavait, nagyra kell becsülnünk, mint akik a Lelket és az Életet nyújtják nekünk.

És miután az Úr testvéreket adott nekem, a Magasságos kinyilatkoztatta, hogy a szent evangélium szerint éljek. Leírtam ezeket és a pápa úr jóváhagyta. És akik elfogadták ezt a szerzetesi életet, odaadták mindenüket a szegényeknek, s megelégedtek a kívül-belül foltos ruhával, a kötéllel meg a nadrággal. S nem akartak többet. És nagyon szívesen időztünk a templomokban. És képzetlenek voltunk, és mindenkinek alávetettük magunkat. Kezemmel dolgoztam, és nyomatékosan akarom, hogy az összes többi testvérek is keressenek maguknak munkát: vigyázzanak a testvérek, hogy olyan templomokat el ne fogadjanak, melyek nem rímelnék rá a szent szegénységre, amit a Regulában megfogadtunk. Megparancsolom a testvéreknek, hogy ne folyamodjanak a római kúriához védelmező levélért: ha nem fogadják be őket valahol, meneküljenek más országba, és ott vezekeljenek. Akarom, hogy a testvérek engedelmeskedjenek generálisuknak, s a gvardiánnak, akit rendel nekik. És ne mondják a testvérek, hogy amit írok, az csak egy másik szabály, mert ez az én végrendeletem, melyet én, az egészen kicsi Ferenc testvér áldott testvéreimnek azért adok át, hogy a Regulát, melyre ígéretet tettünk az Úrnak, megőrizzük. E szavakhoz senkinek sem szabad hozzátenni vagy azokból elvenni. Minden káptalanon fel kell olvasni, amikor a Regulát felolvassák. Megparancsolom az engedelmesség nevében, hogy senki se mondhassa: így és így kell érteni e szavakat. Hanem amint az Úr adta

nekem, úgy kell érteni a szavait minden magyarázat nélkül, és meg kell őrizni. És aki ezt megteszi, azt áldja meg az Atya a mennyben, a Fiú és a Lélek. És én, Ferenc testvér, kicsiny szolgátok, kezeskedem nektek ezért az áldásért, amennyire tudok.

Ennyi a végrendeletből. Ítéljétek meg magatok, minő lélek van bennük. Ezek után még elmondok egy fejezetet a 13. század Ferencet érintő egyháztörténetéből. Ferenc halálát követően a férfi szerzetesen belül a már korábban is meglévő ellentétek tovább élesedtek. A gyepölő az ellentábor vezetője, Illés testvér kezébe került. Azonnal üldözni kezdte a szent leghűségesebb és legrégebbi társait (pl. Leót és Egyedet), akiknek el kellett menekülniök. Botrányos jelenetekre került sor az 1230-as főkáptalanon, két évvel Ferenc halála után, Illés testvér hívei és ellenfelek között. Az ellentétek végül is a rend három pártra szakadásához vezettek. Az eredeti ideálokhoz ragaszkodókkal, az ú.n. spirituálisokkal szemben álltak azok, akik a ferenceseket a többi renddel azonos jellegűvé akarták tenni, s végül kialakult egy középső tábor is azokból, akik valamiféle kompromisszumra törekedtek.

Az egyházi vezetés lassú, diplomatikus lépésekkel kísérte ezeket a villongásokat. IX. Gergely pápa egyfelől 1228-ban, még halála évében, szentté avatta Ferencet, s Illés testvér ellen foglalt állást, másfelől bullát adott ki, amelyben érvénytelenítette Szent Ferenc említett végrendeletét, s intézkedéseket hozott a radikális szegénység szemény felőlrlésére. Az ellentmondásos lépések egyik célja az volt, hogy megőrizze Ferenc mozgalmának agitatív erejét, hogy ezáltal megakadályozzák az eretnekségbe szorított mozgalmak terjedését. A másik célja: kioperálni a mozgalom eredeti törekvéseit, annak kellemetlen tartalmait.

Mindehhez először le kellett számolni a spirituálisokkal. 1230-ban, Ancona örgrófságban vette kezdetét a spirituálisok szervezett, módszeres üldözése. Ferenc régi társai közül sokan börtönbe kerültek. Többet, köztük Speyeri Cézárt, a szent közvetlen munkatársát, meg is ölték. De nemcsak Anconában, hanem Toscanában s *Provence-ban* is ugyanilyen, sőt még rosszabb sors várt a spirituálisokra. Toscanában eretnekké nyilvánították, s bujdosni kényszerítették őket. *Provence-ban* még erősebb kézzel fogtak megrendszabályozásukhoz, s a hajlíthatatlanokat máglyára küldték. Egy villanásnyi enyhületet csak V. Celesztin rövid pápasága hozott, aki egészen sajátos egyéniség lévén, fölkarolta az üldözötteket. Lemondása után azonban VIII. Bonifác és főleg XXII. János pápasága alatt az üldözés elérte a tetőfokát. XXII. János a szó legszorosabb értelmében kiirtotta a spirituálisokat. A spirituálisok után sorra kerültek a középutasok, s végül mindazok, akik ha nem is Szent Ferenc magatartásbeli, de legalább az elvi radikalitását még fenn akarták tartani. Az ú.n. elméleti szegénységről szóló hírhedt vitában elvéreztek még azok is, akik addigelé a gyakorlati szegénységet, a Ferenc eredeti eszméit valósítani akaró testvéreik üldözésében jeleskedtek. Eddig az egyháztörténet.

A Ferencet követő nyolc századról a mai napig mit mondjak? Csak annyit, hogy aligha kerültünk közelebb a jézusi szövetség teljesítéséhez, mint Ferenc korában. Nem akarom mérlegre tenni a közvetlenjelent sem. Csak a jövőről szeretnék beszélni. Arról, hogy a jövőben hogyan lehetne eledelünk, hogy teljesítsük akarát annak, aki minket is küldött, hogy befejezzük művét, hogy megvalósítsuk Istennek azt a szándékát, amelyet a Teremtés hajnalán kötött velünk, s amit Jézus az Isten Országának mondott, s amit rábízott a maga által gyűjtött Tizenkettőre, amiért, Testvéreim, már mi is felelősek vagyunk.

Ennek a jövőnek a szolgálatában 1980-ban írtam egy könyvet szamizdatban - *testvérként kisközösségbeli testvéreimnek karácsonyi ajándékként* - a Jézustól akart jövőbeli egyházrendről. Írtam, ahogyan akkor tőlem tellett, tele reménységgel. A címe ezt volt: *Egyházrend*. Az ÁVO megszerzett egy példányt belőle, átadta Lékai bíborosnak, ő meg elküldte a Vatikánba. Ennek lett következménye, hogy '82-től '97-ig, tizenöt esztendőn keresztül nyilvánosan hazai templomainkban, nem misézhettem. Mikor letelt a 15 év, levelet írtam Rómába Ratzinger bíborosnak. Ezt: *hazánkban 15 év büntetés letöltése után az*

apagyilkosnak is megbocsátanak. A levél, bár alig remélhettem, hatott. Az egyházrendről írt munkám egyetlen sorát sem vontam vissza, mégis megszüntették büntetésemet, s ennek erejében plébánostok meghívhatott ide, nektek beszélni a jézusi szövetségről.

Azt mondtam el ebben a munkámban, hogy a Jézus-tanítványság feltétele az, hogy valaki tud-e népet gyűjteni Jézusnak. Nem az, hogy férfi legyen, lehet nő is. Nem az, hogy nőtlen legyen, lehet családos is. Nem az, hogy szemináriumot járjon, hanem csak az, hogy Jézusért börtönt és halált is elvállalni tudóan szerelmes legyen belé úgyannyira, hogy valakiket kisközösségbe tudjon gyűjteni, melyben nevelje őket a jézusi gondolkodásra és életre. Kéljük tehát az egyház püspökeit, hogy azokat a nőket és férfiakat, akik a kommunista egyházüldözés ellenére is tudtak kisközösségekben népet gyűjteni Jézusnak, azokat szenteljék pappá. Erre az volt a válasz, hogy a az akkori párt és kormány akaratából a hazai egyházi hatóságok végigverték a Bokorhoz tartozó papokon-kisapokon, az ateista államhatalom meg börtönbe zárta a kisközösségeink azon fiataljait, akik Jézus parancsát teljesítve megtagadták a katonáskodást, a katonai eskü letételét, mert az ellenkezik a mindenkit átölelés, az ellenséget nemismerés jézusi parancsával.

Huszonöt éve írtam ezt a tanulmányt. Hogyan látom ma ezt az írást, az egyház építésének benne leírt módját? Kritikával. Huszonöt éve azt hittem, hogy lehet az egyházat építeni társadalmi munkában is. Munkaviszony mellett is, miként Szent Pál, sátor szövés mellett is. Ma egyre kevesebben képesek erre közülünk. A hagyományos papi hivatások reménytelenül továbbfogyni látszanak, s a kapitalista világ körülményei, a napi 10-13 órás munkavégzés egyre kevésbé teszik lehetővé a nem-hagyományos, a kisközösségi folytatását a jézusi szent kísérletnek. Hogyan lehetne biztosítani a folytatást? Ennek a kérdésnek a megválaszolásával fejezem be az itt elmondott 12 szentbeszédet.

1. Le kell koppintanunk, amit Jézustól s a Tizenkettőtől láttunk - a maga teljes egészében.

2. Tizenhárom főig terjedhető kisközösségben kell élnünk életünk. Nem havonként vagy hetenként összejáróban, hanem olyanban, amelyben együtt minden nap, és halálunk órájáig. És teljes vagyonszövetségben, miként az egyház szerzetesei és apácái a kétezer esztendő folyamán, mind a mai napig. Ha Isten férfinak és nőnek teremtette az embert, ha egyszer maga a Szentháromság is házasságmintájú, ha az ember számára a legszentebb érzés a szerelem, akkor alapvetően pároknak kell alkotniuk ezt az életközösséget, amely gyermekeinket is felneveli.

3. Ebben a közösségben kell leutánoznunk azt, amit Jézus cselekedett. Mit tett ő? Tanított és gyógyított. Mind a két tevékenység magának az embernek a szolgálatában állt. Nem a maga faipari ács mesterségére tanította meg tanítványait, hanem egy a maga korában hiánycikk jellegű mesterségre: nem volt még Izraelben orvostudomány. Olyan mesterséget kell mindenkorban, nekünk is találnunk, amely hiánycikk jellegű. A sérültekben, a fogyatékosokban, a drogosokban, a társadalom elesettjeiben kell megtalálnunk azokat, akik majd magasztalják Istent jótetteinkért, amelyeket miáltunk végez velük.

4. Nem szabad aggódni a holnapért. A Tizenkettőtől Jézus a három esztendő végén megkérdezte, hogy volt-e valamiben hiányuk a három esztendő alatt. Azt válaszolták, hogy semmiben, pedig Jézus senkitől sem kért fizetést, senkinek sem állított ki számlát. Ingyen kapta a Mennyei Atyától, amije volt, ingyen is adta tovább. A társadalom, amelyben ma élünk, szociális gondolkodású, és fizet azoknak, akik társadalmilag hasznos munkát végeznek. A holnapért ne aggódjunk, az majd gondoskodik magáról.

5. A paphiány abszurd fogalom - mondta az elmúlt század ma is élő legnagyobb teológusa, a holland Schillebeeckx. Jézus tanította a maga Tizenkettőjét, együtt is élt velük. Vallásának Tórája szerint húsvétkor széderestet ült, elfogyasztották a húsvéti bárányt, majd Isten örök szövetségének jegyében megtoldotta azt az eucharisztikus lakomával. A Jézust utánzó közösségnek van feje, s ez a fő a maga barátaival, 13 fős közösségben nemcsak beszélhet az Isten Országáról, hanem az eucharisztikus áldozattal

meg is újíthatja Isten örök szövetségét. Amíg van Jézust utánzó közösség, addig van vezetője is. Magán a használt kifejezésen nem fordul semmi. De lábmosó szerepet betöltő feje van minden családnak is. A történelem alakulása a *pap* nevet ragasztotta arra, aki a Jézusban összegyűlteket tanítja, és akiknek kiosztja az eucharisziát.

6. Jézus nem nevezte magát papnak, szentélyt sem épített magának. Ha beszélt is olykor a sokaságnak, eucharisziát nem osztott soha nekik; csak azoknak, akik élet- és vagyonszövetséget vállaltak vele. Akik elfogadják valakitől Jézus tanítását, az őt elfogadóknak a karkiterjesztése, kheirotoniája teszi őket a közösség vezetőjévé, ha tetszik, papjává. Ez szükségképpen van így. Éppen annyi papja van a közösségeknek, ahány közösség csak van. Ezért abszurd fogalom a paphiány - egy Jézustól akart egyházrendben.

7. Jézus az emberrel, s az emberen keresztül az emberiséggel kötötte meg a maga örök szövetségét. Jézus nem ismeri a felekezeti korlátokat. Csak a felekezetek egymást átölelését ismeri. A protestánsoknak át kell ölelniük a katolikusokat. A katolikusoknak át kell ölelniük a görögkeletieket. Mindhármunknak egymást ölelve át kell ölelniük a zsidó vallásúakat, melyből kitesztették Jézus követőit, s a zsidóknak át kell ölelniük Isten Izajásznak mondott szava szerint az összes többi nemzeteket. Mert ezt mondotta Jahvé: *Szolgám vagy Izrael, benned fogok megdicsőülni... Kevés az nekem, hogy a szolgám légy, s fölemeld Jákob törzseit, és visszatérítsd Izrael maradékát. A nemzetek világosságává teszek, hogy üdvösségem eljusson a föld határáig. Amen.*

Városmajor, 2005. február 20.

III.

(A *regény* folytatása - az első két fejezet olvasható az 57. és az 58. Naplóban)

Apám korabeli ember fogadott Vácon. Szüleimnek biztosan elárulta a nevét is. Magam az árú-átadás pillanatában csak arra gondoltam, hogy ez az ember fogja folytatni nevelésem-et-faragásomat egy teljes éven keresztül. Kopaszra volt nyírva a feje, s szemüveget viselt. Kedves volt, de nem barátságos. Mosoly, nevetés nem illett az arcához. Kezet fogott-e akkor, vagy valaha is, velem? Piaristáknál, vagy egyáltalán a harmincas években, nem volt szokásban gyerekkel kezet fogni. Jóval nagyobb volt akkor a távolság a felnőtt és a nem-felnőtt között, s elég nehéz volt a felsőbb kategóriába kerülni. Mit kínlódtam, amíg váltani tudtam a kezicsókolomból! Kicsi korunktól kezdve néniknek, bácsiknak egyaránt így kellett köszönni, s tizenöt-tizenhat éves korom körül kezdtem kényelmetlennek érezni az utóbbit. A nénikkel nem volt semmi baj. Ha fiatalabb volt a néni, akkor gálánsan módosítottam: *csókolom a kezét!* A férfiak így köszöntötték a hölgyeket. Két fajta nő volt: úri ember felesége, meg nem úri emberé. Az utóbbiaknak csak a *Jónapot kívánok!* járt. Halálbiztosan éreztük, hogy ki az úri ember s úri asszony.

A férfivé válás kényszerített: valamikor abba kell hagynom, hogy kezicsókolomot köszönjek a férfiaknak. De hogyan? Nem lehet váltani csak úgy. Mit mondjak: *alázatos szolgája?* Ez sem ment. Helyette következett a semmit sem mondás, de a nagy ívű leemelése a diáksapkának s a mély meghajlás. Innen igyekeztem eljutni az *Alázatos szolgája!* köszöntésbe. Nem volt könnyű a váltás a gyerekkorból az ifjúéba. S a *Jónapot?* Azt úri ember úri embernek nem mondta. Ez a köszöntés osztályon kívülre szólt: postásnak, boltosnak, borbélynak. A néma korszak eltartott tán egy évig, s aztán jöhetett az első és bátoratlan *ásszolgája*. Piaristákkal nem volt köszönési problémánk. Diák a tanárának *Laudetur Jézusz Krisztusszal* köszön, ha megvénül is, mint Emil nekem 77. évében. Nem jön más a szájára. A tanár meg ráfeleli: *Jneternum*. Kivétel volt a folyóparti iskolában dr. Para Imre, aki köszöntésünkre barátságosan felemelte a kezét, s ezt mondta: *Szervusz,fiacskám!* Bár ez olyan világiasnak tetszett.

A noviciátusban, Vácott csak az lett az újdonság, hogy nem tegeztek már le minket. Hogyan is tegezhetek volna, hiszen túl voltunk érettségien, s még rendtársuk is leszünk,

ha rákerül a reverenda az ifjúra, akit elhoztak vagy elküldtek szülei. Diákkorunkban csak tréfából magáztak tanáraink: *Maga csak azért jár iskolába, mert otthon ilyenkor takarítanak?* Tegeztek és családnevünkön szólítottak, Vácon már magáztak, de hamarosan a kereszt-, sőt a becenevünkön fognak szólítani. A megérkezéskor halljuk először az itteni megszólítást. *Carissime!* Mi ez? Szent Pál leveléből, aki a címzettjeit így szólítja: *Agapéthoi*, s ennek fordítása latinra: *Carissimi*, magyarul meg: Kedveseim. Az egyes számú megszólító eset: *Carissime!* Az alanyeset pedig: *carissimus*. Ennek a jelentését valójában nem lehet magyarra fordítani, csak körülírni: Tojás vagy még! Majd elvállik, mi kel ki belőled, esetleg semmi, esetleg valami. Ezzel szólítják a piarista noviciátusban az előjárók a novíciust. Később majd hülyéskedünk egymás között: hogy így meg úgy *kedves karisszimus*. A noviciátus után senki se szólít már így bennünket; *ad acta* tesszük, mint rendi pelenkákat.

Léh István magiszter úr átvételez, és utána a váci rendház orvosa vesz mindenekelőtt szemügyre, hogy megállapítsa, piaristának való vagyok-e - test szerint. Nem mindenki megy át a szűrőn. Tizennégyen érkeztünk azon a délután, s kettő mindjárt megbukott ezen az egészségügyi vizsgán. A nevüket sem tudtuk meg soha. A megmaradt tizenkettőből az egyik osztálytársam volt, de sohasem gondoltam róla, hogy ilyen ambíciói volnának. Lehet, hogy ő sem rólam. S ott volt még a B. osztályból is egy fiú, akivel csak görögórakon találkoztam. A többi kilencet akkor láttam életemben először.

Tizenketten átmenve az egészségügyi vizsgán, bekerülünk a noviciátus zárt falai közé. A rendház hosszú, emeleti szárnya - a NOVICIÁTUS. A belső szárny. A külső szárny a gimnázium, s annak ablakai Vác legelőkelőbb utcájára néznek, melyen jobb felől a püspöki palota, bal felől a székesegyház emelkedik, ha kilépünk a gimnázium kapuján, amelynél kiszálltam a taxiból. A monostor-kolostor-rendház - ez a három ugyanaz, de a bencések monostorban, a ferencesek kolostorban, a piaristák rendházban laknak- rendre kvadrum köré, egy kisebb vagy nagyobb négyszögmű épül. A váci kvadrum lehet vagy ötven méter hosszú, s tizenöt méter széles, A kvadrumot körülvevő négy szárnyból háromnak folyosói vannak, a negyediknek nincs, az a templomoldal. A noviciátusi szárny folyosójának ablakai lenéznek a kvadrumra. Szélesek a folyosók. Legalább, három méternyiek, s hozzá még egy méter az ablakmélyedés. A 18. század elején még úgy építkeztek, hogy félezer esztendő után is álljanak a falak. A mi váci falaink ebből már három századot teljesítettek. A *kvadrum* hatalmas fáktól árnyalt iskolaudvar, ideláttunk a mi folyosónkról. A folyosóról nyíltak jobb felé a szobáink, s azok ablakai meg egy magas kökerítéssel övezett kertre. Zárt világ. Kulcsra is zárt világ. Nemcsak a világtól, de a rendház egyéb részeitől s az iskolánktól is elzárt világ. Csöngtetnie kellett annak, aki ide be akart jönni. S a csöngő csak a magiszter úr szobájában hallható. Csak ő neki van kulcsa, csak ő nyithatja ki az ajtót, s engedheti be a csengetőt. A piarista tanárok elől is elzárt világ. Mért? Hát esetlegesen szabados viselkedésükkel árthatnak a noviciuskáknak, akikből Léh István megpróbál majd egy rettenetesen hosszú, 366 napig tartó, folyamat során szenteket faragni.

Mikor kinyitotta Léh István nekünk a noviciátus zárt ajtaját, ragyogó, nevető, vigyorgó arcok fogadnak. Az előző évfolyam, akik '35. augusztus 26-án érkeztek, s akiknek még nem egészen két nap a világ, mert 28-án korahajnalban, a kápolnában leteszik a három évre szóló, az egyházjogilag (ez a *jog* kívánja meg az *egy év és egy nap* időtartamot) *egyszerűnek* mondott fogadalmat. Fogadják a szegénységet, a tisztaságot (nem azt ám, amit otthon esténként anyám kívánt tőlünk: hogy nyakat is, fület is - hideg víz volt csak), az engedelmességet és még a három mellé egy negyediket is: a különös gondot a fiúk nevelésére (*peculiaris cura circapuerorum eruditionem*). Majd jó tíz esztendő múlva egy jeles öreg piarista, aki látja a csoportmunka kezdetét, s azt, hogy lányok is jönnek hozzánk csoporttalálkozóra, mondja is: Mi ez a különös gond a lányok körül (circa *puellarum...*), azok

nevelésére? Szóval a tavalyi novíciusok, a veteránok mindezeket megfogadják, s aztán elhagyhatják a zárt világot. De miért korahajnalban fogadják? Hát azért, mert csak három nap az *eltáv*. Augusztus 31-én este legkésőbb hét óráig jelentkezniök kell a dunaparti iskolában. A hatalmas épület negyedik emeletén, ahol ki van írva az immár nem zárt ajtóra:

KALAZANTINUM. Ott kell jelentkezniök. Boldog emberek... Istenem, hol vagyok én még attól! Miken kell odáig keresztülmennem!

Az ajtón belül az előző évfolyam vesz kezelésbe bennünket. Munkát kapunk. Egy csontból készült inggombnak a gömbös végét kell körömráspollyal megkisebbitenünk, hogy az át tudja fúrni a szűk lukat a jól megkeményített 4 cm magas galléron. A gallérnak a mi nyakunkra kell kerülnie, a gombnak azt kell biztosítania, hogy e nyakörvet át tudja ölelni szorosan a reverenda nyaka. Hogyan illeszkedik a gallér az ingünkhöz, arra már nem emlékszem. Ezt a *vezeklő* övünket elmosta a második világháború. Utána már olyan inget-gallért vehettünk a reverenda alá, amelyet akarunk, nyakörv nélkül. Egy fél órát kínlódtunk a ráspolyozással, utána lementünk a templomba. Civil ruhában, amiben jöttünk, de nyakunkon ott volt már a gallér. Törte a nyakunkat. A magiszter úr jóságosan figyelmeztetett, hogy van, akinek nem bírja a nyakbőre e keménygallért. Ha feltörné nyakunkat, akkor tehetünk majd zsebkendőt oda, ahol feltöri. Megkönnyebbültünk biztatásától? Nem nagyon, piszkálta már nyakbőrünket a gallér. Imádkozni mentünk a templomba? Nem egészen.

A 18. században épült hatalmas templom megközelíthető az utcáról is, de mi véletlenül sem megyünk ki érte a világba. A noviciátusi épületszárny folyosójának a végén van egy ajtó. Ha kinyitjuk, egy *oratóriumban* találjuk magunkat, amelyben eltöltünk majd imádkozással naponként néhány órát. Az ajtóval szemben nyílik egy nagy ablak. Előtte térdeplő, s a térdeplőről rálátunk a mélyben - templomunk főoltárára, ahol ég az eucharishtiát jelző örökmécses. A térdeplőtől balra is van egy ajtó. Ha megnyitjuk, egy csigalépcsőre látunk, mely a mélybe vezet. A templom sekrestyéjében végződik. Így a világ mindennemű érintése nélkül jutunk a templomba, melyet ekkorra már bezártak. Elzártan és magunkba vagyunk. Mit csinálunk? Gyakorlunk. Főpróbát tartunk. A másnap reggeli, 9 órás szentmisének szerves részét: piaristának beöltözésünk szertartását gyakoroljuk. Erre szülők, rokonok is hivatalosok, de csak mint nézők. Már nem találkozhatnak a mise végére immár reverendába öltözött piaristákkal, azaz saját kölykeikkel... Mert most már szegény szüleink is a világhoz tartoznak - számunkra. A tizenkét novícius-jelölt között van egy váci is. Annak biztosan ott lesz az édesanyja. Tudom, hogy ott lesz az én Vácon élő nagymamám is. Majd ügyeskedem holnap, hogy mégis találkozassunk. Nem sikerül ügyeskednem. Majdnem lebukok.

De ma még nincsen holnap reggel 9 óra, csak ma este van. Úgy hét óra körül. Az előző évfolyam sokat próbált, beöltözésen már egy éve túlesett veteránjai segédkeznek a magiszternek. Igazgatnak minket, s a tizenkét újoncot felállítják két hatos sorban az oltár elé. Végre állunk.

- *Carissimi, most boruljanak arcra az oltár felé fordulva!* - szól a magiszter hangja.

Kellő áhítattal hasra fekszünk! A veteránok kerítenek egy 800 x 400 cm méretű hatalmas fekete posztóleplet. Ráborítják a fekvő tizenkettőre. A lepel négy sarkára fekete kandelábereket tesznek. A kandeláberekben sárga gyertya. Meggyújtják. S felhangzik a veteránok jól begyakorolt gyönyörű gregorián éneke a Kolossze levél 3,3. versének szövegére: *Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Cristo in Deo*. Van ennek magyarja is: Mert meghaltatok, s életetek Krisztussal együtt elrejtetett Istenben. Ki tudja, hányszor hömpölyögnek, hullámoznak egymás után a gregorián akkordok. Aztán csak vége szakad. Eloltják a gyertyákat, félrerakják a kandelábert, s leveszik rólunk a leplet, s felállhatunk. S következzeik a magiszter úr aranyos magyarázata:

- *Carissimi! Ez a szertartás arról beszél, hogy magukat mi most eltemetjük a világ számára.*

Meghatódunk? A többi tizenegyről nem beszélhetek, de máig emlékezem egy mondatra, mely a magyarázat hatására született meg bennem: *Engem pedig ne temessen el senki a világ számára!* Úgy voltam vele, mint Vörösmarty Szép Ilonkája: *Gondolá, de nem mondotta szája.*

Aztán este nyolc óra lett, s a csigalépcsőn felmentünk az oratóriumba imádkozni. Mit? Hát a *Preces-t*. Az meg mi? Egy ősrégi nyomtatvány: *Imádságok*, amelyben vastag és nagy betűkkel meg volt írva, elzsírosodott szélű lapokon, hogy az előttünk élt piarista nemzedékeknek - korábban a Liptó vármegyei Rózsahegyen, majd később Vácra költözködve - mit kell vacsora előtt imádkozniuk. S mi volt megírva? Dehogyan emlékszem rá hetven esztendő távolából. De van egy modern könyvecském. A Sáros megyei Palocsán született Tomek Vince magyar piarista adta ki Rómában a minap, az 1959. esztendőben. Úgy jutott ehhez a lehetőséghez, hogy Josepho del Buono piarista generális elhalálozván, újat kellett helyette választani, és 1947-ben, mint a magyar rendtartomány vezetője, Tomek Vince kijutott a Rend generális káptalanjára. Ott a világ minden részéből egymással találkozó piaristák két héten keresztül vitatták, hogyan kell folytatniuk a második világháború után a piarista életet. S mire letelt a két hét, és sor került a generális megválasztására, addigra minden nemzetiségű és rangú káptalani atya tudta már, hogy csakis a *Pádre Vincsenció* lehet az új generális. S aztán háromszor is újraválasztották, amíg meg nem öregedett. A szerzetesjog pedig nem teszi lehetővé a negyedszeri újraválasztást. A könyvecske címe: *Liber Precum*; magyarul *Imádságoskönyv a Kegyes Iskolák mindennapos használatára*. Ebben megtaláltam, hogy mit imádkoztunk az első estén. Elmondtuk a Mindenszentek litániáját, a végén a Könyörgést: *Látogasd meg Uram ezt a hajlékot...* Majd ennek befejeztével a magiszter úr ezt imádkozta:

- *Emeljük elménket Istenhez, és vizsgáljuk meg töviről hegyre lelkiismeretünket!*
Majd 4-5 perc eltelte után azt mondta, hogy:

- *Te pedig, Uram, könyörülj rajtunk!* Mi pedig ráfeleltük, hogy Istennek legyen hála? Dehogyan azt, hanem hogy *Deogratias*, mert mondanom sem kell, hogy az oratóriumban elfelejtettük anyanyelvünket, s mindent, de mindent latinul imádkoztunk. Aztán énekeltünk még egyet. A liturgikus évszaknak megfelelő Mária-antifónát, s nagyon szép gregorián dallammal. Ott voltak a veteránok is. Próbáltunk a dallamnak is utánamenni, a szöveg ott volt előttünk: *Salve regina, mater misericordiae...* S a végén még: *Imádkozzál érettünk, Istennek szent Anyja! Hogy méltók lehessünk Krisztus ígéreteire. Könyörödjünk! Mindenható örök Istenünk, aki méltóvá tetted a Szűzanyát, hogy fiad hajlékává legyen...* s a többi.

Aztán mentünk vacsorázni. Megint a csigalépcsőn. A sekrestyébe? Nem ott volt a vacsora, hanem a Refectóriumban. A sekrestyéből nemcsak a templomba tudtunk menni, hanem nyílt az ajtó a földszinti folyosóra is, a noviciátusi szárnyalattira. Annak közepén pedig egy kétszárnyú ajtó vitt egy nagy terembe. Ez volt a Refectórium. Az egyik felében ült közel 30 piarista tanár egy hatalmas U-alakú asztal mellett. A másik felében egy hosszú asztal, az volt a novíciusoké. A terem végiben volt egy konyhára néző etetőnyílás. A *kredenciálisok* hozták onnan az ételt az U-asztalhoz is, hozzánk is. Ezek a kredenciálisok (máig sem tudom, hogy mi közülük a kredenchez) szegény sorsú diákjaink, akik bent laknak a rendházban, s ministrálás és ebéd- felszolgálás fejében kosztot-kvartélyt kaptak a Rendtől. De mielőtt hozták volna a tálakat, a házfőnök megrázta a csengőt az asztalnál. Tanárok, novíciusok elnémultak. Majd mondta:

- *Benedicite.*

Ráfelelték a tanárok:

- *Benedicite.* Majd közösen mondták (persze latinul): *Mindenek szemei Tebenned bíznak*

Úristen. Te adsz nekik ételt alkalmas időben. Megnyitod kezedet, s betöltesz minden élőlényt áldásoddal. S még egyebeket is imádkoztak, s a végén egy a tanárok közül: Uram, adj áldást ránk! Ez az Uram a házfőnököt szólította meg. Ő pedig ezt válaszolta:

- A mennyei lakoma részesévé tegyen bennünket az örök dicsőség királya.

Mire a tanárok:

- Amen.

Leültünk, hozták a kredenciálisok a tálakat, s kitört a beszélgetés. A vacsora meleg étel volt. Az otthon megszokott szintű. Bár Anyuka nem főzött külön vacsorát, csak a tea volt meleg. Nyújtogattuk a nyakunkat a tanárok felé. Megláttam köztük Kiss Jánost. A nyár elején szentelték. Osztályunkban volt gyakorló tanár a görög órán. A pimasz pesti srácok maguk között egy megtisztelő nevet adtak a gyakorló tanároknak. Azóta sem hallottam: *zsebpizok*. Görög-latin szakos volt. Akkor ez az első állomáshelye.

Kiss János résztvevő szívű ember volt. Tudta, hogy nem egyszerű a novícius élete. El kell mondanom, hogyan segített rajtunk. Napirendünk szerint hétköznaponként lementünk ebéd előtt a kertbe. Csigalépcső, sekrestye, földszinti folyosó útvonalon. Az ebédlő (pardon! *Refectorium*) után kapu nyílt a kertre. A kertben ágyások voltak, s azok reánk vártak. Kaptunk egy markunkba elférő három lábú szerszámot, s azzal kellett puhítanunk a földet, s kihúznunk a gatz. Mindegyikünknek külön ágyás: nyolc méter hosszú, másfél méter széles. Virágok voltak benne. Akármilyen szorgalmasan is végeztük a dolgunk, a félóra nem volt elég, hogy minden gaz kikerüljön belőle. Ha Kiss Jánosnak nem volt ilyenkor órája, lejött a kertbe. A kert a tanároké is volt. Nem lehetett kitiltani őket belőle. Azt viszont ő is tudta, hogy nem szabad beszélgetnie velünk. Magával hozta tehát papi breviáriumát, a zsolozsmás könyvet, s fel alá járván buzgón imádkozott belőle. Amikor elment mellettünk, s nem volt közelben a magiszter úr, odaszólt két zsoldárvers között hozzánk:

- Nekem is azt mondta a *Léh mester*, hogy nem lesz belőlem piarista, aztán mégis csak lett - s buzgón imádkozta utána a zsoldár következő versét.

Olyan volt ez a biztatás, mintha hájjal kenegettek volna minket. A piaristák tisztelték, de nem nagyon kedvelték magiszter urunkat. Ez a *Léh mester*, a magiszter magyarítása is ezt jelezte. Akkor még nem tudtuk, hogy a hálátlan növendékek a Kalazantinumban mint *pléhmestert* emlegették. Én soha. Hét év múltán is a legnagyobb tisztességet adtam neki, amit egy újmiséis adhat: megkértem manuduktoromnak. Csak késő vénségemben ért el engem e tisztesség. Öcsinek, Zénónak, Jánosnak én lettem a manuduktor. De az is igaz, hogy szegények kénytelenek voltak engem választani... majd talán egyszer megírhatom azt is, hogy mért fanyalodtak rám. Egyébként a manuduktor, magyarul a *kézvezető*, biztonsági szolgálatot végez az újmiséis első miséjén: ha minden gyakorlás ellenére is elfelejtené szent izgalmaiban szegény újmiséis, hogy mit kell csinálnia-mondania, akkor a manuduktor, mint öreg róka, megsúgja neki. A második misén már nem lesz szükség az öregre.

Vacsora végén megint csengetett a házfőnök. Imádkoztunk, majd kivonultunk: csigalépcső és vissza a zárt falak közé. Az ebédlő fölött volt egy hatalmas terem: a Dormitorium. Benne annyi ágy, hogy a veteránok s az újak is le tudjanak feküdni. A fal mellett szekrény sor. Ha majd holnapután reggel hazamennek a régiek, megtölthetjük a mi holminkkal. Csak a papucsot, fogkefét, hálóinget (nem ismertük még a pizsamát) kerestük elő. A magiszter úr megmutatta, hol fogunk aludni. S beszélt a rendről. Arról, hogy ilyenkor az a dolgunk, hogy megtisztítjuk a cipőnket, s mindent odakészítünk, ami kell az ágyunk melletti székre. Megmutatták a mosdónkat is a terem két végében, ahova mi hordjuk be a vizet a folyosón levő csapból, s hogy mosdás után hogyan öntjük a lavórból a piszkos vizet a vederbe, hogyan töröljük ki a lavórt, stb. Az élet minden vonatkozásban volt fősabály, s minden mellett nagyon sok közönséges szabály. Kedvesen, de méginkább határozottan mondta mindezt a magiszter úr, mint aki már nagyon sokszor elmondta, amiket mi most hallunk tőle először. Zúgott a fejünk. De még nem mehettünk aludni. A cipőpucolás

után megszólalt a csengő esti imádságra, s mentünk az oratóriumba.

- *Óltalmad alá futunk legkegyelmesebb Szűzanya. Ne vesd meg könyörgésünket ínségünkben, de szabadíts meg minden veszedelemtől, ó dicsőséges és áldott Szűz!*

Mária-ünnep volt? Dehogyan is. Csakhogy mi, piaristák hivatalosan *Az Istenanya szegényei kegyes iskoláinak* vagyunk a klerikusai. Hát ezért volt mindenféle Mária-imádsággal teli a napunk. *Piaristák* meg csak azért lettünk, mert a *kegyes iskolák*, ez latinul így hangzik: *scholarum piarum*. Innen van, hogy *Kegyes tanítórend* volnánk, de ezt senki sem használja, legfeljebb írásban. Csak azt, hogy *piaristák*. Jobb is, mert kegyetlen egy társaság vagyunk. Aki Pesten Pogány tanár úrtól tanult matematikát, tudja. Növendégeit a felvételin megcsodálták a tanársegédek. De ára volt annak. De inkább magamat említem. '43-ban első állomáshelyemen, Sátoraljaújhelyen, a III/a osztályban a harmincegynehány tanulóból, az év végén, nyolcat buktattam meg.

- Patakra is kell diák - mondtam öntudatosan a szörnyülködőknek. Tíz kilométerrel odébb volt a reformátusok híres sárospataki kollégiuma. Mikor pedig Debrecenben, '47-ben leérettségiztettem magyarból egy zseniális osztályt, immár ők csináltak könyvet jegyzeteikből. Akik meg magyar szakosokká lettek, azt mondták, hogy alapvizsgáig nem volt mit tanulniuk. Most dicsekedtem, de ennek is megvolt az ára. Nem kegyesrendiek vagyunk. Jobban hangzik, ha azt mondjuk, hogy piaristák. Eszembe jut a későbbi évekből valami, ami ide paszol. Résztvettem az *Ismerjük meg hazánk börtöneit!* mozgalomban, s ennek során '58-ban eljutottam Márianosztrára is, ahol az örök ezzel fogadtak:

- Ez kegyhely, piszokegyhely! - Mi is viccelődtünk diákkorunkban tanárainkról: *kegyetlenrendiek!*

Valahogy vége lett aznapi negyedik imádságunknak is, amelynek végén kitört a szilencium. Hát az meg mért? Az imádságban *punktákat* kaptunk. Hát az meg mi? Rövid vázlata, pontokban, a másnap hajnali elmélkedésnek, melyet majd részletesebben hallunk, ha kialudtunk magunkat. Most már este lefekvésig csak ezekre a *punktákra* kell gondolnunk. Hang nélkül vetkőzödünk a dormitóriumban, hang nélkül mosakodunk, öntjük a vizet, töröljük a lavórt, hang nélkül megyünk az ágyunkba, hang nélkül húzzuk magunkra a takarót. A magiszter úr pedig áll az ajtóban, s pontban tíz órakor:

- Jó éjtszakát, carissimi!

És eloltja a villanyt. Majd 5, 30-kor berreg a csengő. Addig gondolkodhatunk a *punktákon*. De nem gondolkodunk. Pillanatok alatt alszik az egész társaság.

- Istenem, adj erőt!

Nem telt el több, mint öt óra. Annyi minden történt azóta, hogy *elhagytam a világot*, pedig biztos, hogy a felére sem emlékezem az akkor történeteknek - hetven esztendő után. Eszembe sem jut, hogy *Kis cigaretta valódi finom...* Majd lesz valahogy holnap is, s mély álomba hullok bele. Mintha másvilágból ébrednék, és nem nagyon frissen és üdén, hét és fél óra elteltével a berregő csengő szavára.

Városmajor, 2005. február 20.

IV.

Hogyan s miként telt el a következő nap, alig emlékszem már rá. Egy bizonyos: hatkor imádkoztunk, elméltünk s misét hallgattunk az oratóriumban, utána reggeliztünk is, és még valamit meg kellett csinálnunk, ami okvetlenül kellett a beöltözéshez: a szeniorátust kellett megállapítanunk. A 12 ifjúból van egy, a legöregebb, az a *szénior*. Ő valahogyan felelős az egész társaságért? Semmit sem kell csinálnia ezen a címen, de hát mégis csak ő a *szénior*. Schütz Antal mesélte (vagy írta valahol), hogy valakit kineveztek alelnöknek. Azokénak, akik birtokosai voltak egy kitüntetést jelentő érdemrendnek. Kinevezettünk illendően felkereste az elnököt, hogy megtudakolja, mi is lesz a feladata. Ezt a felvilágosítást kapta:

- Megvárja, míg én meghalok, és utána maga lesz az elnök.

E funkciótlan szénior-cím viselője nálunk egy boglári mesterember fia lett, aki már 21. évében járt. Alighanem elvégezte falujában a hat elemi is, amíg a plébánosa be tudta ajánlani őt a veszprémi piaristákhoz - *kredenciálisnak*. Ez lehetett nála a hivatás, vagy legalábbis a piaristának jelentkezhetős útja. Közöséges halandóknak csak egy neve van; ő hármat is kapott: a keresztnévét, a családneve torzítását: *Möszöge*, s a méltóságnevet: *az öreg*.

Volt még közöttünk egy másik '16-os születésű is, aztán egy jó pár évvesztes vagy -nyertes, azaz '17-es. A zöm persze '18-ban született, engem kivéve, aki kilenc nappal átcsúsztam az 1919. évbe. Így aztán én lettem az évfolyam *junior-ja*. Egy séta alkalmával a széniorot kitüntettük valamivel: falevéllal, akármivel. S én veszemre megtaláltam kérdezni:

- És a juniort. ...?

- Az a szerénységévei tűnik ki - koppantott az orromra a promagiszter.

Meg kellett tehát állapítani születésünk egymásutánját, mert ilyen sorrendben húzzák majd ránk a reverendát. Ebben a rendben ülünk az asztalhoz, így teszünk majd fogadalmat is. És minden egyebet is sorrendben teszünk: ülünk az asztalnál stb., egyet kivéve: nem így halunk meg.

Ekkor derült fény arra is, hogy milyen névre hallgatunk majd halálunkig. Volt közöttünk két István meg két György. A magiszter úr megkérdezte a szeniorátus rendjében az idősebb Istvánt, hogy minek szólítják őt otthon:

- Pistának.

Majd a fiatalabbat kérdezte:

- Pistinek.

Már rég meghaltak, de ma is G. Pistát, K. Pistit mondok, ha szóba kerülnek. Ezek után az idősebb György azt mondta, hogy őt odahaza Gyurinak hívták, s én a felkínált alternatívát - a Gyurka nevet - választhattam, bár otthon soha senki nem szólított így. Később is, mikor testvéreim a *kiváltságaimat* akarták anyám előtt kiszerkeszteni, így mondták:

- Persze a Gyurika. ..

De rám ragadt ez a noviciátusban, a beöltözés napján szerzett név, s lettem tanár úrból, atyából korábban is, vénségemre is, öregnek-fiatalnak: Gyurka, Gyurka bácsi.

S még valami nagyon fontosat el kellett intéznünk: a reverendákat kellett hozzánk mérni. Volt közöttünk 180 cm feletti termetű, és 170 alatti is. Felálltunk a szeniorátus rendjében, s a veteránok hozzánk mérték a használt reverendák készletéből a kinek-kinek megfelelőt. Majd a beöltözési szertartás során ők segítenek a megfelelő méretű reverendát ránk húzni.

Túljutva mindezekre, zakóban, de már a magas kemény gallérral, mentünk piarista létünk kezdetéhez: beöltözni..., amikor is a világ számára *eltemetnek minket*. A CATALOGUS-ban, ahol minden valaha volt piaristának adatai megtalálhatók, a nevünk után egy dőlt *n* betűt találunk: rövidítése ez annak, hogy *natus*, azaz megszülettünk ekkor meg ekkor, és itt és itt. Utána mindjárt egy dőlt *i* betű következik: ez rövidítése annak, hogy *indutus*, azaz hogy beöltöztettek bennünket. Nevemnél ezt olvasom: 36.08.27 *Vacii*. Ez utóbbi szó Vác városának birtokos esete, amely eset a latinban helyhatározói értelmű is. Ezután következhetik még három ilyen dőlt betű. Az első kettő a fogadalomtétel s a pappá szentelés betűje. A harmadik betű - *m* -, a *mors* a legtöbb név mellett szerepel már, de nálam még nem. Majd a következő kiadásban már benne lesz elhalálozásom helye és ideje.

Alighanem kilenckor meghallgattuk még a templomban a házfőnök miséjét is, s ezután került sor a beöltözésre. A Szűzanyát dicsérő Lorettoi litániát mondjuk el az oltár előtt térden

álva, s amikor felállunk, a házfőnök megkérdezi a 12 fős csapattól, persze szigorúan latin nyelven:

- Ki akartok-e tartani életetek egész folyamán a Kegyes Iskolák Isten anyjáról elnevezett rendjében?

Mindnyájunkat kérdezi, mi pedig egyenként válaszolunk, immár szigorúan a szeniorátus rendjében: először a szénior, utoljára meg én. Nem szabadon fogalmazzuk válaszunkat, hiszen a liturgiának az adja meg ízét, ódon zamatát, hogy a szövegek kötöttek. Egyenként válaszoltunk, s mind ugyanazt:

- Isten irgalmából s a Boldogságos Szűz Mária közbenjárására ki fogok tartani.

Miután ezt elrebegettünk, a házfőnök imádkozott értünk, hogy *Jézus árássza ránk Szent Lelkét, rendünk ruháját testünkön mindörökké őrizze, szívünket a világ csábításaitól megvédje. Öltözetünk változván növekedjenek erényeink. Küzdjünk le minden lelki vakságot, s szemünket megnyitva - örök kegyelmének fényéhez vezessen minket.*

Közben a veteránok - ahogyan, egyenként elrebegettük ígéretünket -, jobb karunkra fektették a méretünknek megfelelő reverendákat. A házfőnök pedig megadta a beöltözési áldást:

- Áldd meg (+) - itt kezével keresztet rajzolt a levegőben- *szolgáidat, akikre szent nevedben rá akarjuk adni Rendünk ruháit, hogy ajándékból elnyerjék az örök életet!*

Mi erre azt mondtuk, hogy *Amen*. Ő meg megtoldotta szavait még egy másik imával

- *Jézus, aki magadra öltötted halandóságunk ruháját, kérjük irgalmadat, hogy az ártatlanságot és a kicsiséget jelző ruhát, melynek felvételére ezek a szolgáid elszánták magukat, úgy áldjad (+) meg, hogy nemcsak a ruhát, de Téged, magadat is magukra öltsenek.*

Mikor erre is rámondtuk az Ament, a házfőnök meghintett bennünket meg ruháinkat szenteltvízzel, s leült egy karszékbe. Mi pedig egyenként mentünk föl hozzá az oltár lépcsőjén, ő pedig a veteránok segítségével kibújtatott bennünket zakónkból, s mondta:

- *Vetköztesse le az Úr a régi embert, annak cselekedeteivel együtt!*

Ezután - a veteránok megint segítenek - ránk igazítja a reverendát, s megint mondja:

- *Öltöztessen az Úr új emberré, aki Isten szerint lett megteremtve istennektetszésben, szentségben és igazságban. Az Atya, a Fiú (+) és a Szentlélek nevében.*

Az így reverendába bújtatott novícius erre is rámondtá az Ament. Ezután következett a cingulusnak a derekunkra tekerése. Ennek a ruhadarabnak a szélessége 10 cm, a hossza pedig éppen négy méter. Kétszer is, háromszor is körül kellett vele tekerni magunkat, aztán alkalmas módon a két vége takarosán egymás mellett lóg le, az egyik kicsit hosszabban, mint a másik. A veteránok tekerték, dugták, igazították, s egy pillanat alatt készen voltak vele, s a házfőnök pedig már mondta is a feltámadott Jézusnak a Genezáreti tó mellett Péterhez intézett szavait - de nekünk:

- *Amikor fiatal voltál, felövezted magad, s mentél, ahova akartál, amikor megöregszel, majd más övez fel téged. Az Atya, a Fiú (+) és a Szentlélek nevében.*

Mondtuk egymás után tizenkétszer az Ament. Amikor a junior, azaz magam is elmondtam, a házfőnök felállt, s végsőt imádkozott:

- *Irgalmas Istenünk, nélküled nem kezdődik, nem végződik semmi jó. Hallgasd meg imánkat: akik felvették Rendünk ruháját, védjed a világi vágyaktól, csábításoktól, hogy megmaradjanak szent elhatározásukban, s bűneik bocsánatát elnyerve eljussanak a kiválasztottak közösségébe..*

Elénekeltek még a *Veni Creatort*, elrecitáltuk a *Te Deumot*, ez utóbbit már alighanem magyarul. Majd végezetül egy végső térdhajtás, és bevonulunk a sekrestyébe. Onnan a csigalépcsőn s az oratóriumon át vissza a noviciátus mindentől és mindenkitől elzárt világába.

Illő módon meg voltam hatódva mindettől? Aligha. Mindezek csak történtek velem.

Kívülről történtek, és nem bennem. A liturgia kísérheti, kifejezheti, felerősítheti azt, ami ténylegesen megvan bennünk, de önmagában nem hozhat létre semmit. Ahhoz kellenék mi is. Ha mégis történik valami nélkülünk is, az a csuda, a ritka kivétel. A vallásos ember azt mondja, hogy ez a ritka csuda - a kegyelem. Én nem voltam, s ma sem vagyok ilyen vallásos ember. A csiribú-csiribától, nálam legalábbis, nem változik meg semmi. De azért kell a csiribú-csiribá. Ha névnapja vagy születésnapja van apánknak vagy anyánknak, a gyermek verset tanul, ajándékot ad át... Csakhogy nem ezek következtében ragaszkodik szüleihez. Mindezek csak kifejezik a bennük már meglevő érzést.

Bennem ott volt a tegnap este feltört gondolat, hogy nem akarom, hogy eltemessenek a világnak. A beöltöztetési liturgiában pedig minden vagy majdnem minden arról beszélt, hogy el akarnak szakítani a világtól. Ezek a világi vágyak, csábítások magyarul semmi mást nem jelentettek számomra, mint a mancikátlan életet. Emiatt kellett végigdúdolnom a nyarat..., emiatt kellett Újpesten megállnom a patikánál. Minden sebes volt bennem. Rendben van. Én akartam fejest ugrani... Viseltem is, hogy megliturgiázzák a fejestugrásomat, de egy kicsit émelyegtem tőle. Talán nem tudtam ezt akkor így megfogalmazni, vagy nem is mertem, és nem is akartam. Hiszen jószándékkal vágtam bele. De rettenetesen Golgota-íze volt az egésznek. És nem lehetett megfordulni. Belülről nem lehetett. Én mindezt magam akartam, és ezért indultam el hazulról.. Mikor is? Nincs még 24 órája. S miken mentem már keresztül, és mennyin! Hát igen, ilyen a fejestugrás. Így jár az, aki fejest ugrik! Nem lehet fejest ugrani. Ki kell számítani a dolgokat. .. Csak arra emlékszem, hogy nagyon fáradt voltam az egésztől.

Hogy mit csináltunk délután? Talán rendeztük a holminkat, hiszen a veteránoknak már mindent ki kellett rakniok szekrényükből, íróasztalukból, s alighanem elkezdhattuk beírni a leltárkönyvbe is, hogy mit hoztunk magunkkal. És mindig kitaláltak nekünk valami csinálni valót. A legkedvesebb, a legtermészetesebb és a leghatározottabb hangon. Egy előljáró hangján, aki tudja, hogy nem létezhetik ellenmondás. Hiszen minden a megszentelésünket szolgálja, és ki nem akarhatna megszentülni. Ha mást nem találtak ki, akkor mentünk az oratóriumba... Imádság az oratóriumban és az ebédlőben, reggel és délben és este, és előtte és utána, és hosszan és térdepelve, s mindez a világ legtermészetesebb dolgaként, mert hát mit csináljon egy *religiosus*, azaz szerzetes, mi mást, minthogy imádkozzék. Uram Isten ilyen lovat akartam én?

Utólag tudtam csak meg, hogy mi volt, mi lehetett társaimban. Beszélni nem tudtam erről akkor senkivel. Nem ismertem őket. De noviciátusi év előrehaladván voltak, akik közülünk megállapították: *Nem ez a piarista élet..., nem az, amiről a mágiszter úr beszél... Hadd mondja, majd eltelik ez az egy esztendő. Ez csak próba év. A katonaságnál is...* Lehet, hogy többen így gondolták már akkor is, augusztus 27-én, csak nekem nem mondták. De egymást vigasztalták, s megkönnyebbedtek? Kik közülük?

Előreszaladtam. Tizenkettőnkől kilencünket szentelték pappá, s a kilencből négy letette a reverendát, mindjárt iskoláink államosítása után. Halálig csak ötünkön maradt az 1936. augusztus 27-én felvett reverenda: az ötödik magam vagyok. Végrendeletemben is benne van: rendi ruhámban temessenek.

Az *öreg* is megnősült, pappá szentelése után tíz évvel. Rá jó harminc évvel jártam szülei falujában, s megkerestem. Otthon volt. Kérdeztem:

- Nem akarsz egyházilag rendezni ügyedet?
- Nem gondoltam még rá. Talán majd ha nyugdíjban leszek.

Él-e még, s volt-e ideje rendezni? Nem tudom.

Inkább a négyre emlékezem, akik megmaradtak halálig piaristáknak. András, aki a debreceni Svetits Intézet igazgatója is lett. Ő debreceni tanítógyerek volt, és a gimnáziumban önképzőköri elnök, ilyenként jött el Vácra. Fogott az esze, mint a borotva. Laci, aki a legszentebb volt közülünk. Ő is tanítógyerek volt, Sárospatakon laktak szülei. Maga a

"saúlhelyi" iskolánk önképzőköri elnöke volt. Sokan voltak testvérek, talán négyen, s abból három pap lett. Nagykárolyi plébánosként halt meg a Parciumban. A harmadik Sántha Gyuri, akit egyedül nevelt fel édesanyja. Ő volt az egyetlen nem piarista diák közülünk, a Barcsaiban érettségizett Pesten, s úgy mellékesen megnyerte latinból az országos tanulmányi versenyt. Még' 48-ban elhagyta az országot. Rómában Tomek Vince maga mellé vette, a generális atya asszisztensévé is lett, s kiadta Kalazanti Szent József, Rendünk alapítójának megannyi kéziratban maradt írását, s meghalt ott, Rómában fiatalon, életének 58. évében. Utoljára hagytam Juhász Mikit, a váci diákot és önképzőköri elnököt, akivel életem, sorsom, haláláig összefonódott. Megjárta a hadak útját... 64 éves korában halt meg. Temetésére Madl Ferenc is eljött, mert valamikor, 52 előtt, az ő kisközösségének tagja volt.

Egyszóval, nem tudtam, mi lehetett bennük, amikor immár beöltözve feljöttünk a csigalépcsőn S nem is gondoltam rá, hogy megkérdezzem tőlük. Alighanem ők is így voltak vele. Ha gondoltam is volna rá, hogy meg kell beszélni a velünk történeteket, mit tudtam volna nekik elmondani abból, ami bennem kavargott? Alighanem semmit sem. Helyette csak figyeltem, hogy mit mond a magiszterúr. Este meg igyekeztünk az ágyba, mert nagyon korán kellett felkelnünk, hogy a veteránok letehessék az egyszerű fogadalmat, s mehessenek az állomásra és utazhassanak haza, hogy legyen nekik három napjuk, vakációjuk, mielőtt jelentkeznének a folyóparti iskolában.

Emlékezem, hogy amikor elmentek, s mi ott maradtunk azon a nagyon forrónak ígérkező aug. 28-i napon, valami tompa köd vett körül, kimondhatatlan fáradt voltam, és semmihez sem tudtam kezdeni, vártam, hogy milyen utasításokat kapunk. Ezen a napon már voltunk kint a városban is. Minden nap sétáltunk. A délután volt egy hosszabb és egy rövidebb stúdium-ido, s a kettő között volt a séta. Négy óra felé. Reverendában, cingulusban, kemény gallérban és nyári hőség ide, nyári hőség oda, fekete puha kalapban. Párban. Hat pár kispap, a végen a magiszter. mentünk ki a gimnázium kapuján. Nem dísz- lépésben, nem az úttest közepén. Csak a járdán. De alakulatban. Senki sem állhatott meg, hogy vásároljon vagy megnézzon valamit. Nem is volt pénzünk, egy lukas garasunk se. Vonultunk. Olykor szembejött egy kisgyermek, aki harsány dicsértessékkal köszöntött minket. Erre megemelkedett 12 kalap és mondtunk mindnyájan, hogy

- *Mindörökké. Amen.*

Általában Pest felé, a Hétkápolnának mentünk. A kápolnák közelében volt egy eléggé zárt terület, távol a világtól. Ott letelepedtünk. Letehettük a kalapot cingulust, keménygallért, kihajthattuk a reverenda nyakát, és volt egy labdánk. Focizhattunk? Semmiképpen. Az nagyon durva játék lett volna számunkra. A noviciátusi hagyomány kitalálta a mi kifinomítandó lelkünket megsegítő játékot. Két részre oszlott a csapat. Volt egy bőrlabdánk, amelyet feldobhattunk, s a tenyerünkkel előre üthettük a másik csapat felé. Kiszorítást játszottunk. Az augusztusi hőségben, és teljes lelkesedéssel. Egy óra múlva abbahagytuk. Felvettük magunkra, amit letettünk. S mire hazaértünk, megszáradt az izzadság rajtunk. Jöhetett a stúdium.

Hazaérkezve rendezkedtünk. Majd jött az esti program. Visszagondolva ezekre a napokra, úgy emlékszem, hogy jöttek egymást követően a hullámok. Első hullám: beleszokni a napirend szerinti életbe. Aztán jött a második. Nekem odahaza is keskeny volt az életterem, de megtöltöttem a keretet, ahogy kívántam. Nem emlékszem, hogy mikorra ülhettem le kedvemre olvasni. A kedves könyveimet, amiket magammal hoztam, s használni a noviciátus könyvtárát. De arra emlékezem, hogy odajött hozzám a magiszter úr és mondta:

- Gyurka a könyvekből, amiket elhozott magával, hazaküldi szüleinek Ady Összes verseit, és Heine Buch der Lieder-t. Ezek a könyvek nem valók a noviciátusba.

Elsötétült előttem a világ, de szótlanul vettem tudomásul. Felmértem a helyzetet, ha ragaszkodom e két drága kötethez, vihettem volna én magam haza. Nem szóltam semmit, csak bólintottam. Nem tudom, mikor villant először össze a szemünk Juhász Mikivel,

de az összevillanás után hamar megszületett bennünk, hogy ez a noviciátus olyan szellemileg elhülyítő intézet. Uram Isten! Nem lehet Adyt és Heinét olvasni benne. Más táplálék után kell nézni.

Az akklimatizálódást megkönnyítette, hogy elhülyítés ide, elhülyítés oda, ez mégis csak piarista intézmény volt, ahol a nevelés alapító Szentatyánk Kalazanti Szent József jelmondata szerint folyt: *pietati et litteris*, a jámborság és tudományok szellemében. Tanítórend volnánk, kérem, s a noviciátus sem lehet meg iskola nélkül. Hogy az iskolánkban tanító piarista tanároknak ne kelljen belépniök a noviciátus elzárt világába, délelőttönként mi mentünk ki a noviciátus zárt ajtajával szemben levő kisebb méretű tanterembe. Ott folytak le az órák.

Mit tanultunk? Nehezen tudom már összerakni a tantervet, de megpróbálom. Első számú tanárunk a magiszter úr volt. Mit tanított? Latint meg németet. Hiába gyötröm az agyam, hogy mit tanultunk a német nyelv címén, csak annyi jut eszembe, hogy preparáltunk egy ismeretlen szerzőjű s problematikus műfajú könyvet, amely nem csigázta fel érdeklődésünket. Annál keményebb volt a latin, mert óráról-óra kaptunk egy adagot a Pirchala latin nyelvtanából, mely részletezőbb volt, mint amit mi nyúztunk nyolc esztendőn keresztül, a Reibner félnél. Két hetenként dolgozatot is íratott velünk a magiszter úr, s dolgozataim a Vörös tengerre emlékeztettek, amikor kijavítva visszakaptam. Funkciótlan volt ez a Pirchala-tanulás, mert a latin órákon, csak egyházi latin szövegeket olvastunk, a Rend Reguláit és Konstitúcióit, s ezekben pedig nem szerepeltek azok a klasszikus gyönyörűségek, melyeket Pirchala úr Horátiusnál s Tacitusnál talált. Némileg vigasztalt, hogy Sántha Gyuri dolgozata is piroslott időnként. Gyuri védte a megoldásait, de a piros tinta maradt a magiszter úr kezében. Én minden további nélkül elfogadtam ítéletét: legyen csak a Vörös tenger..., mert a nyelvekből teljes gözzel tanultam a németet meg a franciát.

További tanáraink közül elsőnek a promagiszter urat kell említenem. Ha Léh István Don Quijote volt, akkor Ő, Benke Imre, volt a Sancho Panza. Módfelett tisztelte Léh Istvánt, de ő nagyon más ember volt. Léh István melankólikus, fejfájós, Benke Imre maga volt a vigyorgó földhöz ragadtság. De szent volt ő is a maga nemében: kiöregedve a tanárságból, elvállalja majd Kecskeméten a portásnak a szerepét. Tanította Juhász Mikit a gimnáziumban, s egyfajta bensőséges viszonyban volt vele. Hetenként hallottuk sétára sorakozáskor tőle:

- Mikikém, mit mondott az Anyukád?
- Azt, hogy a Promagiszter úr elbolondította a fejemet.

Kéjes mosolyra fordult az arca mindig, amikor Miki ezt a szöveget felmondta neki, mert büszke volt, hogy ezt az értékes gyereket meg tudta nyerni a piarista rend számára. Milyen büszke leszek majd én, hogy küldhetem Debrecenből 46-ban Forrai Pityut, 47-ben Terényit, Kállayt, Bódort, s 48-ban Kalotay Kulit a noviciátusba. Ha más debreceni piaristáknak is volt részük ebben...

A promagiszter tanított az iskolában is, és váltótársa volt a noviciátusban a magiszternek. Osztottak nevelésünk nagy s nehéz feladatában. Ő tanította nekünk a rendtörténetet, azaz Kalazancius életrajzát a Balanyi Gyuri bácsi írta kiskönyvből. Szórul-szóra felmondta magyarázatképpen a Balanyi-szöveget. Látszott rajta, hogy semmivel nem tud többet, mint ami ott le volt írva. Volt úgy, hogy megvallotta: nem tudja, mi következik, s ilyenkor megnézte a könyvet, s utána ment tovább, mint a vízfolyás. Mi is szórul-szóra tanultuk meg Kalazancius életrajzát. S ki is kérdeztük egymást:

- Mikor fogta el szentatyánkat a vértanúság vágya?
- Hébe hóba!

Következő tanárunk Szomolányi Jóska bácsi, a házfőnök-igazgató volt. Ő tanította legkomolyabb tárgyat: *Schütz Antal, Aquinói Szent Tamás filozófiája*. Egy zsebóra volt a

taneshköze:

- Carissimi, itt van például ez az óra. ..

Jó példa volt neki a substantiára, az akcidentsre, a formára, a materiára, s egyéb arisztotelészi nyalánkságokra. Hamar felfedeztük tankönyvünk legérdekesebb mondatát:

- *Varietas delectat, a monotonia untat.*

Az összetett mondat első fele egy latin szólás; magyarul: a változatosság gyönyörködtet. De második fele már magyarul van, s lendülettel olvasva, azt lehet gondolni, hogy az is latin: *a monotoniát untat.* - Megvoltunk Jóska bácsival.

Király Tatuci volt a következő. Görög szakos volt, és Matuzsálem korú. Már 65. évében volt, amikor nekünk az újszövetségi görögöt tanította. A tanárok, diákok és noviciusok céltáblája volt az öreg, még a magiszter úr is elmondta, hogy a legutóbbi káptalanon, hogyan tréfálták meg őt. Elviselte, hogy mi sem tanultunk semmit sem tőle. Az előző években Platont, Arisztotelészt, Homéroszt, Pindaroszt olvastuk görögül, s nem tudtunk mit csinálni az Újszövetség nem klasszikus görög nyelven írt egyszerű szövegeivel. Hogy azokban volna valami, amire fel kellene figyelni, ez véletlenül sem jutott eszünkbe. Tatucinak sem. Tudtuk a keresztény hittant: Ádám eltolta kapanyelet, Jézus pedig megváltott bennünket. Akármi is van leírva abban a Máté féle evangéliumban.

Végül Szemes Ferkó, a fiatal, mosolygós szemű matematikus. Egy évvel korábban szentelték, mint Kiss Jánost. Ő is Pesten gyakorolt, mint mindenki. Ismertük arcát a folyosóról. A liturgikus éneklést tanította nekünk. Ebben segítették őt a szaktárgyai: mat-fiz. Ő nem *carissimi*-zett le bennünket.

- Tisztelendő urak, látják a kottán ezeket a kis fekete piszkokat. Ha felfelé mennek, akkor vékonyabban, ha pedig lefelé, akkor vastagabban énekeljenek. A zeneelméletet ezzel befejeztük.

Azt hiszem, heti 20 óránk lehetett, hétköznaponként 8-tól 12-ig. Volt egy tanulásmentes szabadnapunk, alighanem a csütörtök. amikor nagy kirándulásokat csináltunk, felmentünk pl. a Naszályra. Amikor beindult az iskola-verkli, életszagúbbak lettek a dolgok, bár meg kellett állapítanunk Mikivel, hogy nemigen van, kitől tanulni valónk. De csendben beletörődtünk ebbe - a szebb jövő reményében. Két-három hét telhetett el így. Levelet is írhattunk szüleinknek. A magiszter úrnak kellett átadnunk. A második levelemet nem küldte el, visszaadta:

- Carissime, ha ezt a szülei elolvassák arra fognak gondolni, hogy maga nem a váci noviciátusban, hanem a váci börtönben van. Írjon másik levelet!

Mért is írhattam ilyent? Otthon is fegyelemben éltem. Mi volt az a pluszterhelés, amely odáig juttatott, hogy én, én, én, aki magam választottam ezt az életformát, panaszkodjam, mint kisgyerek a szüleimnek, amikor már felnőtt férfi vagyok, hiszen betöltöttem a 17. évemet? Akkor biztosan ömlött volna belőlem a szó, ahogy bele is ömlött levelembé, de most hetven év múltán nehezen tudom megfogalmazni. Talán azt nem bírtam, hogy állandó rendelkezési állományban kellett élni. Én szellemi életet akartam élni, már nyolc kötet saját művem volt. Alig tudtam azt csinálni, amit akartam. Programmal jöttem. G. Freitag Soll und Haben című regényét akartam kipreparálni, és szókinsét beemelni. Gramofón lemez segítségével akartam tökéletesíteni német kiejtésemet, meg akartam az év végére franciául tanulni, hogy elkezdhessek fordítani egy francia regényt. Szépirodalmat akartam olvasni, hiszen magyar-német szakos tanár akartam lenni, s itt most állandó rángatásban élek. Nem élhetem a magam életét, hanem a napirend életét kellett élnem. Azt hiszem, ez volt a bajom. Nem tudtam azt csinálni, amit akartam? Nem biztos, hogy így volt. Csak az a biztos, hogy nagyon pocsékul éreztem magam.

S ezután jött, három vagy négy hét után a hab a tortára. Kezdődik a nyolcnapos lelkigyakorlat. Nincsen iskola. Helyette imádság, és szentbeszéd, és csend, és lelkiolvasmány, és egyedi adoráció az oratóriumban, s megint előlről. Az első négy napban nem lehet beszélni

egymással itt sem, és ott sem, ekkor, és akkor sem, hanem, csak akkor és ekkor, meg itt és ott. A következő, a második négy napban meg teljes lesz a szilencium, az imádkozásban fogunk csak hangos szót kiejteni a szánkon. Szólnom kellett. A társaimnak mondtam, hogy mondjuk meg a magiszter úrnak, hogy ez képtelenség, és végképp elviselhetetlen. Kényszeredett mosoly volt a válaszuk. Magamra maradtam, s húztam tovább az igát, a napirendét.

Nem segített az a szöveg, ami elhangzott az imáságokban, a beszédekben? A tudatomat nem érintette, amit hallottam. Semmiért sem tudtam lelkesedni... Kínos keretnek éreztem a piarista iskola nagyszerűségével szemben. Reményem veszítetten mentem be az oratóriumba. Ültem vagy térdeltem, nem tudom, s minden előzmény és bevezetés nélkül egyszerre csak előtört a béke. Egy mondatot tudtam csak magamban megfogalmazni.

- Soha az életben ki nem akarom nyitni a számat, mert minek?

Nem értettem a változást. Mindaz, ami alig elviselhető volt, jelentőségét veszítette. Hát nem mindegy, hogy mit csinálok, ha egyszer - ezt éreztem és talán meg is mertem fogalmazni - enyém az Isten. Mit számít, hogy mit kell csinálni, ha hordom őt magamban, s a teljes boldogság tölt el, amelyikben nincs és nem lehet az égvilágon semmi bajom. S ez nem múlik el. Érzem halálbiztosan. Tapasztalom. Nem szólok, És akkor sem, amikor lehet, s boldogon veszem a négy napot is, amikor már nem is szólhatnak hozzám... magam pedig minek beszélnék...

S ebben a bódulatban életem végig a lelkigyakorlat napjait és az utániakat is. És teljes békességben kezdem kihasználni a napirendnek azokat a kicsiny részeit, amelyekben csinálhatok mindent, amit eltervezek.

Kellett lelkivezetőt is választanunk. Én a magiszter urat választottam, s a heti gyónásom alkalmával elmondtam neki, hogy mi történt velem. Következő reggel a szentbeszédben hallom:

- Mert Carissimi, a Jóisten kezdetben cukros mézzel táplálja gyermekeit...

A társaim nem vettek észre rajtam semmit. A Sacho Panza igen. Sétára menet rám néz, s mondja:

- Azért Carissime, bele ne keseredjen a nagy tökéletességbe.

Keserőség semmi sem volt bennem. Az tűnhetett fel neki, hogy nem akarok beszélni, nincsen közölni valóm. Szüleimnek sem számoltam be róla. Csak évtizedek múltán jutok a gondolatra, hogy hátha ez volt az én életem istenélményem. Szegény ember vízzel főz. Nekem ilyen jutott. Tán az ezt követő hetven évben még kettő ér ilyesféle, de ez utóbbiaknak nincs maradandó hatásuk. Emennek volt. Megszűnt a próbaév próbaévnak lenni. Semmi elviselhetetlent nem éreztem többé a noviciátusi életben. Akklimatizálódtam. Megtaláltam a helyem. A gyötrelem elmúlt, ismét normális emberi életet éltem.

Városmajor, 2005. február 24.

Jeget tör Mátyás, ha tanál; ha nem tanál, csinál. Mátyás napja a tél végét jelzi, de ha ekkortájt enyhe az idő, akkor még várható hideg, fagyos idő - mondja az *új magyar tájszótár* II. 1145. - Mostani naplónk első oldala a február 1-i bokrportai találkozóra utal, melyen tizenegy csángó gyermek kapott keresztszülőt közülünk. Ha majd jelentkeznek a gyerekek, nyitunk a *Koinóniában* egy csángó-sarkot, melyben bemutatkozhatnak a gyerekek és családjaik. Jó lenne, ha a nyár folyamán meg is nézhetnők őket falvaikban-otthonaikban.

**Egy-két hónap, s itt a nyár;
Moldvában is szép a nyár!**

60. A JEGET MÉG MEG NEM TÖRŐ NAPLÓ

2005. márciusában

Városmajor, 2005. március 1.

Drága Testvéreim! Hadd mondjam el, mi célból szerettelek össze titeket: Isten országát csinálni. Hatvan év gyakorlata alapján úgy tudom, hogy ennek első lépése megtanulni, hogy mit tanított Jézus az Isten Országáról. Ennek a megtanulásnak vannak idő-ráfordítási követelményei. Ezek kétfélék: készülni odahaza és jelen lenni a találkozókön. Nem beszélhetünk Isten Országát építeni akaró kisközösségről e két követelmény teljesítése nélkül.

Isten országát sok mindennel építhetjük: pénz-idő-szeretet valutával is, és kisközösséget építéssel is. Aki ez utóbbival is építeni akarja, el kell döntenie, hogy évi mennyi energiája van rá. Napi fél órányi ráfordítással, azaz heti három és fél, havi 15, évi 180 órával már lehet valamire jutni pl. egy idegen nyelv elsajátításában. Heti fél órával már aligha: felejték annyit, amennyit tanulok.

Jézus a maga tanítványaitól napi 24 órát kívánt, s ezt próbálja utánozni az egyház, mikor szerzeteseket nevel. Amíg nem tudjuk vállalni a szerzetet, az élet- és vagyonszösséget, addig átmenetileg és helyette vállalhatjuk az összejáró kisközösséget is. Sok-sok éve ismerjük egymást, s így tapasztalhatjuk, hogy lehet úgy is a közösséghez tartozni, hogy valaki öt éven keresztül egyetlenegyszer sem hiányzik. Ez a Bokor nagy múltú közösségeiben felette természetes. Akiknek fontos a kisközösség, feltétlenül meg tudnak állapodni egy évre előre, napban és órában; és ezt hiánytalanul teljesíteni is tudják.

Tanulni csak tanulással lehet. Legalkalmasabb módnak bizonyult erre egy szöveg elolvasása odahaza, s a találkozón véleményünk kifejtése. Ha megállapodunk a soros elnöklésben, akkor az ő dolga a közösen megállapított napirend végrehajtása. Előbb érkezni szabad, de a találkozót a megállapított időpontban kell elkezdni. A mi *menünk*: **Imádkozás és körben imádkozás – Házifeladat – Félóra traccsparti és vacsora – Mit hoztál? – Imádságos bezárás előre megállapított időpontban – Kötetlen távozás.** Mindezekért elsősorban a soros elnök felelős, de mindenki kötelessége a napirend betartására figyelmeztetni a közösséget.

Van olyan minimum, aminek alámenni már nem szabad. Amire csak keveset áldozok, azt holnap után már el is dobom. Egyszerűbb már ma eldobnom. Istennektetszőbb: már ma többet áldozni érte. – Szeretettel Gyb.

Városmajor, 2005. március 2.

Nemcsak írunk – mint én fentebb –, hanem kapunk is levelet, s benne ezt az összetett mondatot is: *Nem korlátoznak merev egyházi dogmák, jó értelemben vett szabad gondolkodónak tekintem magam.* Ennek nyomán támadt egy kérdésem, amely kérdés abszolút közügy. Így szól: Jézusi-e ez a mondat? Jézus tanítványához illik-e ez a mondat?

Jézus a zsidó vallásban született. Vallás pedig nincsen hitvallás nélkül. Akinek nincsen hitvallása, az a szabad gondolkodó? Akinek van hitvallása, nem szabad gondolkodó már, mert megköti őt a hitvallása? Jézust megkötötte-e a maga vallásának hitvallása? *Nem jöttem felbontani a törvényt, hanem beteljesíteni* (Mt 5,17); értsd: megvalósítani. Kaifás mindenesetre úgy ítélte meg a helyzetet, hogy Jézus szembekerült a maga vallásának dogmaival, de Jézus nem erre törekedett, hanem a törvény beteljesítésére.

Amíg az ember padban ülő vallásos ember, addig tudnia kell, mikor kell állnia-ülnie-térdelnie, s mikor kell mondania, hogy *És a te lelkeddel* vagy *Kériünk téged, hallgass meg minket!* vagy éppen azt, hogy *Amen*. Ha viszont nem éri be ezzel a szereppel, s mondjuk, tanítványa akarna lenni Jézusnak, akkor már arra gondol, hogy egy kisközösségben közölni fogja azokkal, akiket sikerült összegyűjtenie, hogy miket is gondol ő szabadon, de Jézus

nyomában a különböző kérdésekben. Sőt, éppen azért is tudja a szóban forgó személyeket közösségbe gyűjteni, mert az összegyűjtés, a csakis személyenként történhető megnyerés során képviselnie kell nézeteket, amelyek bizony tetszenek azoknak, akik éppen e tetszésük következtében kerülnek az ő közösségébe.

Azok a személyek, akik a kisközösség számára megnyerhetők, részint szabadgondolkodók, részint valamely egyházi-hívő közösség hitvallásától, dogmáitól meghatározott személyek. Ha szabadgondolkodóra talál a szabadgondolkodó jézusi tanítvány, akkor lehet, hogy nem lesz a találkozásból barátság és kisközösségembe kerülés, mert a kihalászandó szabadon gondolkodó személy úgy gondolhatja, hogy inkább én csatlakozzam az ő szabad gondolkodásához. Ha azonban derék, templomba járó embereket akarnék megfogni, azoknak alighanem nagyon fontos lesz, hogy vajon azt mondom-e, amit a papjuk mond. Egyáltalán, mért is akarom én őt kisközösségembe vinni?

Mindebből látható, hogy a tanítványság (= embereket megnyerni, Jézustól meghatározott kisközösség számára) nem könnyű feladat, de legalább legyen rend a fejemben. Mit akarok? Új vallást alapítani új hitvallással és új vallási cselekménnyel? Nem.! Lehet velem barátkoznia akármilyen hitvallással megkötözött vagy meg nem kötözött személynek. Lehet, mert én a legnagyobb tisztelettel vagyok a meg nem kötött és a megkötözött embertársaim iránt is, és olyan dolgokról akarok beszélni velük, amelyekben igazat adhatnak nekem akkor is, ha meg vannak kötözve, meg ha nincsenek.

Általában a vallásosságra hajló emberek szoktak szóba állni velünk. Nem ajánlatos szabadgondolkodóként bemutatkozunk. Viszonylag akkor vagyunk a legjobb helyzetben, ha ugyanabba a templomba, s ugyanarra a misére járunk. Ekkor van a kiszemelt halacska a legnagyobb biztonságban: nem fognak szektások bepalizni.

Ha népet akarok gyűjteni, akkor meg kell kötöznöm magamat. Jézus zsidó vallásának vallotta magát, s ezzel megkötözte magát. Dombi Ferenc katolikus vallásának vallotta magát. Ha katolikus embereket akarok megcélozni, akkor nem vallhatom magamat a legjobb értelemben vett szabadgondolkodónak sem, csak katolikusnak.

De nemcsak hasznossági kérdésről van itt szó. Hogy gyerekem legyen, meg kell kötöznöm magamat. Egy férfi-emberrel, vagy egy nő-emberrel. Ha nem kötözöm meg magamat, legfeljebb fattyat hozhatok létre. Szegényt, aki egy életen át fogja viselni a magamat meg nem kötözés nehéz következményeit. Ugyanez áll a szellem birodalmában is. Amíg meg nem kötözöm magamat, egyes-egyedül vagyok. Ha meg tudok egyezni akár csak egy egyetlen emberrel is, akkor már ketten vagyunk. Ha hatnak, tíznek bírom a bizalmát, akkor létre tudok hozni egy egyetlen kisközösséget, amelyből már akármilyen lehet. Lásd Jézus tizenhárom fős közösségét.

Nem gondolkodom szabadon? De szabadon gondolkodom, és igyekszem olyan nyilvánvalóságokat mondani, hogy arra minél többen igent tudjanak mondani. Szabadgondolkodó vagyok? Semmiképpen sem. Megkötöz Jézus, és megkötöz a római katolikus egyház is, s ebben a két megkötözöttségemben általában vígan dudálok, mint a portugálok, amikor éppen nem készülnek akasztani. De ez a kockázat már a tanítványsággal, a tolmács-szereppel együtt jár. Mert a tanítvány az Isten tolmácsa, s azok, akik a már kialakult társadalmi-történelmi, egyházi rendben fontos szerepeket töltenek be, mint pl. egy Kaifás nevű úri ember, nem viselik ezeket a tolmács-fajtákat. Annyi baj legyen!

De nem lehetek szabadgondolkodó! Lehetséges pozíció az ateizmus, a panteizmus, az agnoszticizmus, a hinduizmus, a buddhizmus, a taoizmus és még millió más irányzat. Ilyen irányzat a katolicizmus is, az én irányzatom. Idejárom vasárnap templomba, itt tanítják gyermekemet hittanra, itt esketnek meg a párommal, itt temetnek el. Az itt hallhatóba rakom bele, amit Jézustól tanultam, akit abszolút tekintélynek vall maga a katolikus irányzat is. Ha Jézust emlegetek, nem mondhatják, hogy fogjam be a számat. Ha mégis mondják, akkor én prófétagyilkosok unokáinak mondhatom őket.

Isten a szabad gondolkodás képességével ajándékozott meg engem, s téged is, meg még hetedfél milliárdnyi embert is. Vagy egybeállunk csoportokba, vagy ha nem, akkor hetedfél milliárd próféta lesz csatlakozó közösség nélkül. Nem tudok a szabad gondolkodásodhoz csatlakozni. Kemény harcot vívtam egyházzal, hogy elhiggye: vallom a hitvallást, a krédót. Csak akkor tudok valamit csinálni, ha nem vagyok szabadgondolkodó. A Bokor és a Hang alapja, hogy alapítói katolikusoknak vallották magukat, s igent mondtak a KIO-ra. Aki nemet mond a katolikus egyház valamelyik hittételére, pl. arra, amit leveledben említesz (Jézus istensége), az már kívül is találja magát az egyházon, ha valahol deklarálja tételét. Amíg csak magánlevélben közlöd velem, nincs semmi baj. Csak az a baj, hogy akivel közlöd, nagyon meg fogja gondolni, hogy akar-e kisközösségedbe tartozni. Az a baj, hogy így nem lehet népet gyűjteni. G-hitre nem lehet keresztelni. Nem G. halt meg értünk!

Városmajor, 2005. március 3.

Kedves Testvéreim Jézus Krisztusban! Ezek között is elsősorban Zsuzsa és Pisti, azután összes felmenőik és származékaik, Rokonaik, Bokorbeli barátai és Bokron túli ismerőseik – mindnyájan – Isten hozott benneteket. Abból az alkalomból, hogy letette Zsuzsa és Pisti fényesen a vizsgát abból az úgy látszik nagyon nehéz tárgyból, amelyből a mai magyar társadalom fele megbukik, és pótvizsgára kényszerül – annak ellenére, hogy a Názáreti Jézus megmondta, hogy nem szabad pótvizsgázni. Nem bizony, mert az ember elhagyja apját-anyját, s aztán ragaszkodik, a maga Pistijéhez, Zsuzsájához. Köszöntelek Titeket!

Aztán én, magam köszönhetlek Titeket. Hogyan jutok én ekkora tisztességhez, hogy ehelyt köszönhetem Zsuzsát és Pistit? Hát csak úgy, hogy – ha hiszitek, ha nem – én is voltam ám jeles papja egyházunknak. Úgy közel 60 esztendővel ezelőtt. Összeszedték nekem hazánk színevirágát, vagy hetven darab tizenéves lányt Debrecenről Sopronig az egész országból egy nyolcnapos lelkigyakorlatra. Azon ismertem meg egy kislányt. S ez a kislány lett a Pisti mamája. Ha róla lehetne beszélnem, dehogy engedtem volna át a beszédet Lacinak. Okosak, szépek, fiatalok, isten- és emberszeretők voltak ezek a kislányok. A Pisti mamája is az volt. Olyan szép és okos volt, hogy meg tudott téríteni a Bokor Jézusának hitére egy kálvinista fiút, Jánost, a Pisti papáját. Ebben nekem semmi részem nem volt. Ezt akkor csinálta már, amikor hazánk börtönviszonyainak tanulmányozása céljából beiratkoztam az *Ismerjük meg hazánk börtöneit* című mozgalomba. Amikor 56-ban egy kis szünetet tarthattam ez irányú tanulmányaimban, akkor ismertem csak meg Jánost a Bíró Lajos utcában, a földszinti nagy szobában, és ültünk a fotőjben és beszélgettünk. S közben előkerült egy három éves kisfiú is, aki felmászott a könyvszekrényre, kivette abból Babits Mihály összes verseit, s megkérdezte tőlem: *Babitsot ismered?* Hát ennek kis híja 50 esztendeje. Ennyit el kellett mondanom, hogy megmagyarázzam, hogyan jutottam a tisztességhez, hogy én köszönhetem nem a nagyérdeműt, hanem testvéreimet Jézus Krisztusban.

De hát nem azért jöttem, hogy köszöntőket mondjak, hanem azért, hogy valahára elkezdjem a hálaadó szentmisét azért, hogy Zsuzsa és Pisti abszolválták az első negyedszázadot,. Mondom tehát az elejét:

Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Amen.

Városmajor, 2005. március 4.

Volt egy érdekes napom. Délelőtt taxival elvittek a BBC-be, hogy vallassanak Wojtila közel három évtizedes regnálásának fényéről-árnyáról. Ebéd után Bibó István, a Sylvester gimnázium igazgatója eljött értem, és elvitt a Pillangó utcába, s a Bokor-találkozókról jól ismert aulában beszélhettem több száz fiatalnak a bolsi rémuralomról egy jó másfél órát, de úgy, hogy már békévé oldott bennem mindent az emlékezés. Utána puszikat váltottunk a bokrosokkal, köztük a Kovács-lányokkal is – nagypapájuknak gondoltak osztálytársaik, tudom meg anyjuktól Pistiek ezüstlakodalmán – s végül a tanáriban hosszasan beszélgettem a

tanári kar több tagjával: üdítően intelligensek voltak, s a fő szám maga Bíbó volt, aki haza is hozott a délutáni csúcsban a Rózsadombon keresztül, s beszélgettünk mindenről. Egy piaristának nagyon nehéz ilyet kimondania: Jaj de jó, hogy a gyerekeink – pontosabban: a szüleik – eltaláltak ebbe az iskolába. Estére pedig eljött hozzám Gavra Gábor a Magyar Narancstól egy fotóssal. S ebből lett az alábbi cikk.

Látható lesz a történelmi kereszténység igazi arca

Bulányi György piarista szerzetes beszél az egyházi vezetők pártállami kollaborációjáról. A ma 86 éves páter 1945-ben alapította a Bokor katolikus kisközösségi mozgalmat, melynek szervezéséért 1952-ben életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. 1960-ban amnesztiával szabadult. A hetvenes években, miután a közösség tagjai megtagadták a sorkatonai szolgálatot, egyháza vezetése vállalta felelősségre vonását; 1982-ben eltiltották a nyilvános papi működéstől. 1997-ben rehabilitálták; de viszonya a klérussal máig rendezetlen. A következőkben az általa 1989 óta követelt egyházi átvilágításról, továbbá tanítása központi eleméről, az állam és az egyház szétválasztásáról kérdezzük.

Magyar Narancs: Tavaly januárban a Népszabadságban az egyházi átvilágítás kérdésének érdekes megközelítését adta. Eszerint a kérdés nem kezelhető az egyház és az állam összefonódásától, vagy ahogy fogalmazott: a trón és az oltár több ezer éves szövetségétől elkülönítve. Milyen összefüggést lát a kommunista diktatúrával együttműködő papok és a mindenkorai államhatalom kegyét kereső egyházak működése között?

Bulányi György: A kérdést célszerű távolabbról megközelíteni. Induljunk ki a papkirályok uralkodásából, amikor is ugyanaz a személy verekszik törzse élén karddal, parittyával, kőbaltával, és ugyanő küldi imáit istenének, hogy a szembenállót bele tudja verni a betonba. Később szakosodás következik be, de a verekedő és imádkozó két egyhasi testvér marad, azonos szemlélettel és célkitűzéssel, csak különböző eszközökkel: az egyik fizikai erővel, a másik imával próbálja leigázni a szomszédos törzset.

MN: Ez, ha jól értjük, egyaránt vonatkozik a kereszténységre, a többi világvallásra és a különböző törzsi vallásokra.

BGY: Persze. Álmos és a főtáltos szövetsége később Szent István és Asztrik esztergomi érsek szövetségeként élt tovább, de az Ószövetségben hasonló ehhez Mózes és Józsué együttműködése. A történelemben a vallások – kultúrától függetlenül – rendre a világi hatalom szövetségesei..

MN: Egy 2002-es előadásában úgy fogalmazott, hogy Jézus kivívta a trón és az oltár – Pilátus és Kaifás képviselte – szövetségének haragját.

BGY: Jézus kristálytisztán fogalmaz, amikor szembeszáll saját vallása szemléletével, mely szerint a zsidó ember a felebarátom, a nem zsidó nem a felebarátom. Nála az a felebarát, aki segít a másikon. Az evangéliumokból világosan kiderül, hogy Isten hatalma nem uralom, hanem az, hogy ad, elvisel és szolgál. Isten képviselőinek tehát semmi köze nem lehet a világ hatalmaihoz, melyek íratlan törvényei a másik ember eltaposását és a maga számára a lehető legnagyobb anyagi jólét elérését célozzák. Jézus összesen három esztendeig taníthatta ezt, s akkor Kaifás – az Isten főpapja – azt mondta, hogy elég, pusztuljon. A kereszténységben ugyanúgy elterjedt a törzsi szemlélet, mint a többi vallásban. Mintha Jézus semmi ezzel ellenkezőt nem mondott volna. A magyarországi egyház közelmúltjának legizgalmasabb kérdése a következő: ha elfogadnánk is, hogy a fejedelem és a főtáltos, majd a király és az esztergomi érsek közötti szövetség rendjén való volt, a szövetség a deklaráltan ateista Rákosi Mátyással vagy Kádár Jánossal más eset?! A kommunistákkal azért már csak nem lehet fenntartani a trón és az oltár szövetségét?!

MN: Eszerint a kommunista pártfőtitkárok klérus általi kiszolgálása az apostoli királyokkal kötött szövetség folytatása lenne?

BGY: Adott egy történeti Magyarország, mely 1000-ben a fejedelmet lecseréli a királyra, a főtáltost pedig az esztergomi érsekre. 1945 után a Magyar Királyságot köztársasággal, majd

népköztársasággal váltjuk föl, de az esztergomi érsek tisztsége továbbra is fennmarad. Az egyház válaszüthöz érkezett. Tehetett volna úgy, mint 1541 után, amikor a török hódoltság területét 150 évre egyszerűen leírta. A püspökök közül egyetlenegy sem marad meg a hódoltságban, a pasák hatalmával nem vállalnak közösséget. 1945 után főpapok, papok helyükön maradnak. Csakúgy, mint 1917 után a Szovjetunió pravoszláv papjai és püspökei, akik szintén nem hagyták el az országot. A Vatikán kapcsolata a Szovjetunióval különösen is érdekes, mert valamelyest előképe a közép-európai egyházakkal később történeteknek. A Szentszék 1917 után folyamatosan próbálkozott a kapcsolatok rendezésével, puhatolózott Litvinov külügyi népbiztosnál egy konkordátum lehetőségéről a Szovjetunióban élő katolikusok érdekében. Magyarországon 1945 után más volt a helyzet: Mindszenty még a kispapok Nagy Ferenc miniszterelnököt sem tekintette tárgyalópartnernek, szovjet kollaboránsnak tartotta őt. Hajthatatlanságával kivívta a kommunisták haragját, akik végül is 1948 utolsó napjaiban letartóztatták. Rendkívül érdekes helyzet áll elő: az esztergomi érsek formálisan a helyén maradt, s 1956. november 4-ig őrizte a magyar egyházi vezetés jogfolytonosságát, de az amerikai követségre menekülve a törökkori egyházi vezetők útjára lépett. Magam Márton Áron gyulafehérvári érseket tartom a diktatúrával dacoló egyházi vezető igazi példájának. Nem kollaborált, nem is ment sem külföldre, nagykövetségre sem. Bebörtönözték, majd szabadulása után az érseki rezidenciába zárták. Ha nem adtak mellé teológus-tanárokat, maga képezte a kispapokat. Ő volt az a magyar egyházi vezető, aki semmit nem adott föl abból, amit egy Jézus-tanítványnak nem szabad földadnia.

MN: A Vatikán 1964-ben az ún. keleti politika jegyében részleges megállapodást kötött a kádári hatalommal. Ennek megítélése talán máig a legfontosabb törésvonal ön és a katolikus egyházi hierarchia között. A vita lényege: a Vatikán ön szerint cserbenhagyta, a klérus szerint „átmentette a nehéz évtizedeken” a magyar egyházat. Mennyiben változott a véleménye az elmúlt tizenöt évben?

BGY: Amikor a Szentszéknek nincs módja egy adott világi hatalommal konkordátumot kötni, akkor megüzeni az országban maradó püspökeinek, papjainak és a híveknek, hogy a következő időszakban – esetleg a föld alá szorulva – maguknak kell gondoskodniuk az egyház túléléséről. Így történt a 30-as évek elején is, amikor egy baloldali gondolkodásúnak ismert francia jezsuitát meghívtak a Szovjetunióba. Beutazása előtt Berlinben az ottani nuncius, a későbbi XII. Piusz pápa titokban püspökké szentelt őt, hogy módja legyen illegálisan püspököket s papokat szentelni. Ha nem lehet konkordátumot kötnünk, akkor földalatti munkára buzdítunk. A Bokor hasonlóképpen indult 1945-ben, amikor Debrecenben egy Kolakovics nevű horvát jezsuita bízta a debreceni papokat földalatti kisközösségek szervezésére.

MN: Vatikáni megbízásból járt el?

BGY: Mivel titkos megbízásról volt szó, természetesen nem ellenőrizhettük küldetése valódiságát. Évtizedek múltán érdeklődtem személye után a római jezsuita generalícián, ahonnan egy éven keresztül nem kaptam választ, majd közölték, hogy nem találják a nevét a nyilvántartásban. Ez a műveletük vett igénybe egy esztendő. Ha Kolakovics saját szakállára jött volna közénk, a generalícia megtagadhatta volna őt, de csak nem találták a nevét. Konkordátum híján tehát a Szentszék itthon is illegális csatornákon át próbálta biztosítani az egyházi élet folytatását, majd amikor 1964-ben mégis létrejött a megállapodás, a föld alá ment papokat, híveket kifacsart citromként eldobta. Mécs Lászlóval szólva (Magyar honban ki a betyár, ki a szent?) mi egyik napról a másikra „szentekből” „betyárok”, azaz engedetlen, kellemetlenkedő fanatikusok lettünk, akik pedig 1964-ig „betyárok”, azaz békepapok voltak, egy csapásra „szenteknek”, egyházhű, engedelmes és igaz katolikusoknak minősültek. Belőlük lettek a püspökök. Ez felmérhetetlen erkölcsi károkat okozott az egyháznak. Gergely Jenő, a kommunisták egyháztörténésze is megállapította, hogy „1964 felgyorsította a szekularizáció folyamatát”. Ezen nem kell csodálkozni. Amíg a hívők azt látták, hogy a

püspököket és papokat szorongatják a kommunisták, becsület kérdése volt számukra, hogy kitartsanak. De amikor püspökeink együtt koccintgattak a tévében pártunk és kormányunk vezetőivel, sokan gondolhatták, hogy majd hülyék lesznek további kockázatokat vállalni.

MN: Az elfordulás számszerűen kimutatható volt?

BGY: Annak idején tíz esztendőn keresztül a péceli egyházközségben szolgáltam, és tapasztaltam a hívek lassú fogyását a 60-as évek második felétől kezdve. Eközben persze az egyház élvezte az állami bizalom áldásait. Nyugati látogatók érkezésekor az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) és az egyházi vezetés egymás sarkát taposva mutogatta, hogy lám, milyen paradicsomi körülmények között működik Magyarországon a katolikus egyház.

MN: Milyen vívmányokra gondol?

BGY: Három fővel működő apácarendekre, tartalmatlan sajtótermékekre, szerény érdeklődés kísérté körmenetekre, a belvárosokba helyezett katolikus kegytárgy- és könyvesboltokra – élettelen kirakat-intézményekre. Létrejött a mi külön bejáratú Potemkin-falunk. Engedték, hogy százszámra képezzenek hitoktatókat, csak éppen – az egyház tekintélyvesztése miatt – a kutya sem járatta hittanra a gyerekét.

MN: A rendszerváltás után fennmaradt ez a kirakat-jelleg?

BGY: Akár a katolikus, akár a többi történelmi egyház évről-évre milliárdokat emel le az állami költségvetésből. Ennyi pénzből számtalan munkaviszonyt létesítettek az elmúlt másfél évtizedben. Természetes, hogy mindez valamiféle vallási mozgást eredményez. A kérdés az, hogy mit ér ez a mozgás. Az a tartalom, amit e munkaviszonyokban levő emberek közvetítenek, a trón és az oltár szövetségének gondolatvilágában mozgó egyházi hierarchia véleményét tükrözi. Valamiféle vallási érzést persze ezek a megnyilvánulások is kelthetnek, de Jézus Krisztushoz szinte semmi közük.

MN: Pontosan: miért került sor kenyértörésre az egyházi vezetéssel?

BGY: Amikor Mindszentyt kicsalták az országból, VI. Pál pápa megígérte neki, hogy ő marad Esztergom érseke, s ezért Mindszenty haláláig csak apostoli adminisztrátort nevezett ki Lékai László személyében, aki Mindszenty halála után, 1976-ban foglalta el az érseki széket. 1976. szeptemberében közli Bay László, az ÁEH katolikus főosztályának vezetője Lékaival, hogy Bulányi nem az állam, hanem az egyház ellensége, s ezzel megindítja a hierarchia nemes harcát a kommunisták parancsára – az egyház hitvallói ellen. Hat éven keresztül folyik ez a harc, végül is 1982-ben hazai egyházi bíróság állapítja meg, hogy tanításom nem egyezik az egyházéval. Közben a piarista rendfőnök Rómába vitte a vitatott műveimet, és átadta a Kléruskongregációnak, amely megállapította, hogy az írásaimban egyetlen, az egyházi tanítással ellentétes tétel sincs. Ennek ellenére megfosztottak a nyilvános papi működés (értsd: templomon belüli működés) jogától. A döntést kiküldték a Vatikánba megerősítésre, ahol 1987-ben – anélkül, hogy annak tartalmáról érdemben nyilatkoztak volna – jóváhagyták a döntést.

MN: Az elkülönülésük fennmaradt 1989 után is?

BGY: Az a furcsa helyzet állt elő, hogy az egyházon belüli illegalitásunk fennmaradt, miközben a közvetlen világi fenyegetettség, mely a mozgalmat életre hívta, megszűnt. Továbbra is kiközösítettek maradtunk, csak már nem visz el az ÁVO. Legálisan adhatom ki a könyveimet, de a katolikus könyvesboltok egyetlen darabot nem vesznek át belőlük. 1996-ban levelet írtam Ratzinger bíborosnak, a Hittani Kongregáció vezetőjének azzal, hogy az én hazámban az apagyilkosnak is megbocsátanak 14 és fél letöltött esztendő után, de ezzel hiába érvelek püspökeimnél, azok őhöz iránynak. Ratzinger azt válaszolta, hogy intézkedik a magyar püspököknél, hogy tiltásukat visszavonják. A gyakorlati eredmény: semmi. 1997-ben kimondták, hogy a korlátozó intézkedések megszűntek, de templomom nincs; és működni csak akkor tudok, ha egy plébános meghív.

MN: 1997 óta hányszor misézett templomokban?

BGY: Egyetlen plébános sem tilt ki a templomából, de olyan sem igen akad, aki a hozzá tartozó híveknek kihirdetné, hogy misézek nála. Így – bár minden héten misézek különböző templomokban – a hívek java része a kisközösségekből kerül ki, mert magamnak kell népet gyűjtenem. A könyveimre és a miséimre továbbra is érvényben van az egyházi bojkott.

MN: Ennek mi lehet az oka?

BGY: Annak a gondolatnak nem óhajtanak semmiféle kifutási lehetőséget adni, hogy Jézus tanítása gyökeresen ellenkezik mindazzal, ami a történelemben érvényesült az egyház és a világi hatalom kapcsolatában. Ez nem eretnek gondolat, nem az én agyszüleményem, hanem jézusi tanítás, amely azonban tabu a katolikus egyházban is. Csakúgy, mint a többiben,.

MN: Annak fényében, hogy ön szerint a katolikus egyház története – és különösen a magyar egyház elmúlt 60 éve – a független egyház jézusi gondolatának elárulása, van-e bármilyen jelentősége annak, hogy beszervezett ügynökként a papok, főpapok közül kik működtek együtt a kommunista állambiztonsággal? Egyáltalán: különbözött-e bármiben az ön nyilvános tevékenységét ellehetetlenítő magas klérus és a Bokor tagjairól adott esetben jelentő plébános magatartása?

BGY: Egészen biztos, hogy az egyházi hierarchia csúcsán állók szolgálták ki a leginkább a diktatúrát. Minél magasabban állt valaki, annál teljesebben az övék volt. Ebben a tekintetben nem sok minden változott. '89-ig Miklós Imre döntötte el, hogy ki lehet püspök Magyarországon. A jelenlegi püspöki kar '89-ig püspökké lett személyekből, továbbá azok barátaiból és pártfogoltjaiból áll. Ehhez képest valóban másodlagos, hogy szolgálataikat III/III-asként vagy anélküli kapcsolatok erejében végezték. Egyszer azt állítottam, hogy a papok 95 százaléka együttműködőnek nevezhető. Természetesen nem csak a hivatalosan beszervezettekre gondoltam, hanem mindazokra, akik a hierarchia különböző fokain a velük érintkező világi hatalmasságokat kiszolgálták.

MN: Azért a 95 százalék így is túlzásnak tűnik.

BGY (nevet): 96-ra hajlandó vagyok módosítani. Még egyszer: nemcsak a beszervezettekre kell gondolni. Egy példa: a falvak legfontosabb embere a pap volt. A hatalomnak biztosítania kellett, hogy prédikációja megfeleljen az országos és helyi hatalom igényeinek. A plébánosnak pedig meg kellett nyernie a tanácselnök és a többi hatalmasság jóindulatát. Az egyház érdekében, persze.

MN: Van értelme ez alapján az egyházi átvilágításnak?

BGY: Van. Nem egyes személyek kipellengérezése miatt, hanem azért, mert ezen keresztül megmutatkoznék a trón és az oltár szövetségének leplezetlen valósága, jézustalansága. Látható lenne a történelmi kereszténység igazi arca. Az a szemlélet, amely minden korban megtalálja az éppen kinyalható feneket. S ez annyira más, mint amire Jézus példát adott nekünk.

MN: A kisközösségi mozgalom felívelt a rendszerváltás után, vagy utolérte a „nagy” egyház esetében említett elvilágiasodás?

BGY: Számszerű adatot nem tudok mondani, de kevesebben vagyunk, mint a 80-as években, amikor két-háromezren tartoztak hozzánk. Ennek az lehet az egyik oka, hogy – bár ez látszólag ellentmond mindannak, amiről eddig beszéltünk – a szocializmusban bizonyos szempontból könnyebb helyzetben voltunk, mint ma. Másodrendű állampolgárként semmiféle társadalmi elvárás nem volt velünk szemben, így munkaidőn kívül voltaképpen azt tettük, amit jónak láttunk. Ma más a helyzet: vagy nincs munkaviszonyunk, és a létbizonytalanság kikezdi idegrendszeremet, vagy napi 10-13 órát dolgozom, ami megint csak alkalmatlanná tesz arra, hogy olyasmivel foglalkozzak, mint Isten országa. Ebből azt a következtetést vontuk le, hogy a kapitalizmusban is biztosítanunk kell minden közösséghez tartozó személy létbiztonságát – mégpedig Jézushoz hasonlóan, aki élet- és vagyonközösséget hozott létre 12 tanítványával. De létszámcsökkenésünk összefügg a katolikus egyházvezetéssel is. Nehéz hűségesnek maradni egy olyan egyházhoz, amely ma, 15 évvel a diktatúra bukása után úgy

kezel bennünket, ahogy. Ellenséggént. S csak azért, mert helytálltunk, amikor mások... A Bokorral kapcsolatban a kedvezőtlen jelenségek ellenére sem vagyok borúlátó, hiszen az emberiség sorsa fordul azon, hogy akadnak-e, akik megpróbálnak úgy élni, ahogy Jézus tanította. Számomra minden újabb tizenéves nemzedék új reménységet ad, mert az ember ennyi idősen még nem feltétlenül tanul meg hazudni, ezért fogékonyabb Jézus tanítására, mint érettebb fejjel.

Városmajor, 2005. március 5.

Adyligeten sorozatba kezdtem. Első darabja az 59. Napló 3-6 lapjain található. Ez itt a második darab: elkezdő sorba venni, hogy mi mindennek mondja Máté Jézust.

PRÓFÉTA

Három helyünk van összesen. Jézus megkérdezi Fülöp Cezáreájának közelében tanítványait, hogy minek mondják őt az emberek, s válaszuk: *Némelyek Beméritő Jánosnak, mások Illésnek, egyesek pedig Jeremiásnak vagy valamelyiknek a próféták közül* (16,14). A jeruzsálemi számarháton bevonulásra megmozduló egész város kérdezi, hogy kicsoda Jézus, s a sokaság feleli: *a próféta Galilea Názáretéből* (21,11). S a gonosz szőlőművészek példabeszéde után a főpapok csak azért nem tartóztatják le Jézust, *mert félték a sokaságtól, mert prófétának tartották őt* (21,46). A Máté- evangélium 37 helyen említi, és megkérdőjelezhetetlenül pozitív tartalommal említi a *próféta* szót, mert a próféta a tolmács, az Isten tolmácsa, s a tolmács felett már csak a Messiás és az Isten maga van. Tehát az emberek, a sokaság azt gondolja Jézusról, hogy e nép vallási múltjának legnagyobbjaihoz hasonló: próféta, olyan mint János, Illés vagy Jeremiás. Ezen nincs mit magyarázni. Nem kérdés, hogy az evangélium egyenlőségjelet tesz Jézus és a próféta között. A kérdés csak az, hogy Máté evangéliumában több is-e Jézus, mint próféta.

ÚR

Nagyjából nyolcvan ízben fordul elő ez a szó Máténál. Mondják Istenről 21 ízben, ebből 12 alkalommal maga Jézus is: *Senki sem szolgálhat két úrnak... nem szolgálhattok Istennek és a Mammonnak* (6,24). Úrnak mondják Jézust is különböző személyek, mégpedig 22 ízben: gyógyulást kérők, egy tanítványjelölt, a Tizenkettő, Péter, Júdás, a lator a kereszten, s feltámadása után az angyal. Példa legyen mindezekre, amit a Tizenkettő mond Jézusnak a háborgó tengeren: *Uram, ments meg, mert elveszünk!* (8,25). Egyetlen ízben a kutyatulajdonosok is uraknak mondatnak: *a kutyák is esznek uruk asztaláról* (15,27). Mindezek a helyek nem szólnak hozzá kérdésünkhöz.

De van kb. 35 hely, amely nagyobb figyelmet érdemel. Ezek egy része példabeszéden kívül hangzik el. Saját maga is mondja magát Úrnak Jézus: *Elég a tanítványnak, ha úgy lesz sora... mint urának* (10,25). Továbbá: *Az úrnak van szüksége rájuk* - már mint a számarra és csikájára - mondja jeruzsálemi ünnepi, bevonulása előtt magamagáról (21,3). Két alkalommal egyenlőségjelet tesz Jézus az Úr és az *Emberfia* között. Az egyik: *Az Emberfia ura a szombatnak* (12,8), s a másik: *Uram, hiszen te nemes magot vetettél szántóföldedbe... aki a nemes magot veti, az Emberfia* (13,27 és 37).

S végül Jézus úrként beszél önmagáról, s ennek az úrnak dolga, funkciója dönteni arról, hogy ki mehet be az Isten országába, ki üdvözülhet. Ez pedig az Isten magasáig érő funkciót jelöl, mert ezt a funkciót Izraelben maga az Isten gyakorolja. És minden arra mutat, hogy Jézus átvállalja ezt a funkciót a maga Atyjától. *„Nem mindenki megy be a mennyek országába, aki ezt mondja nekem: Uram, Uram, hanem csak az, aki cselekszi az én mennyei Atyám akarátát. Sokan mondják majd nekem ama napon: Uram, Uram, nem a te nevedben prófétáltunk-e, nem a te nevedben üztünk-e ki ördögöket, és nem a te nevedben tettünk-e sok csodát? És akkor kijelentem nekik: Sohasem ismertelek titeket, távozzatok tőlem, ti gonosztevők!”* (7,21.23) Csak, aki vak... nem, csak aki saját maga akaratából vakká próbálja tenni önmagát, az nem veszi észre, hogy e Jézus ajkára adott

szövegben az **Úr és az Isten közé egyenlőségjel kerül**. Nem állhatom meg, hogy ennek kapcsán ne idézzem Vermes világhírű munkáját: Ezt írja e sorokról: *... példánkban Jézus hangsúlyozza, hogy tanítása többet követel, mint karizmatikus tevékenységének egyszerű utánzását* (i.m. 163). Azaz szuverénül nem veszi észre a világhírű tudós, hogy milyen következményeket helyez kilátásba e többnek nem teljesítése ellenében a tanítás egyébként Uram, Uram megszólítással titulált megfogalmazója, Nem veszi észre, hogy Jézus valakiket kizár az üdvösségből. Nem veszi észre, hogy Istenként gerálja magát. Nem veszi észre, hogy olyasmit tesz, amit Vermes jámbor haszidjai nem engedtek meg maguknak. Nem mindent veszünk észre. Főleg azt nem, aminek az ellenkezőjét akarjuk. Csak azt, hogy ejnye, ejnye, de sokat is kíván ez a Jézus bizonyítani. Megteheti, hiszen jámbor galileai haszid volt Jézus, miként kortársai Honi és Hanina ben Dosza. S azok ezt megengedhetik maguknak. Nem hallottunk még róluk? Sebaj, tőlük lesz majd hangos a következő kétezer esztendő, mert Vermes Géza most felfedezte őket. A figyelemreméltó: hogy Vermes meg sem látja a szót, hogy *Távozzatok!* Előfeltevései feleslegessé teszik a meglátást. Csak ember volt Jézus. Slusz és passz. Minek erről beszélni? Isten nem lehet emberré! Mit akarnak azok, akik még ezt sem látják be. Vermes Géza tudományt csinál, abban pedig ez vitathatatlan.

A figyelemre méltó helyek más része pedig Jézus példabeszédeiben kerül elő. Beszél a szívtelen szolga uráról (18,25.27.31.32.35), a szolok uráról (20,8; 21,40), s mond olyan példabeszédeket, amelyekben nagyon egyéltelmu, hogy az Úr szóval említett személyek Jézusra magára utalnak. Vegyük sorba őket! Jézus bizony több, mint Dávid fia. Több, mert Dávidnak az ura, mert Isten a maga jobbára ülteti Dávidnak az urát: *Mondá az Úr az én Uramnak* (22,43-45). A hü okos szolgának az ura a szolgatársait verő szolgáknak a részét a képmutatók közt jelöli ki, ahol sírás és fogcsikorgatás lesz. A példabeszédet ez vezeti be: az Emberfia abban az órába jön el, melyben nem is gondoljátok (24,44-51). A balga szüzek előtt bezárul az ajtó, hiába mondják: Uram, Uram nyiss meg nekünk! (25,10-11). A vagyonát szolgálai közt szétosztó Úr, mikor megérkezik, a haszontalan szolgát külső sötétségre veti (25,] 1-26). S az ítéletablóban elhangzik a kérdés: Uram, mikor láttunk éhezni Téged...? (25,37.44)

- Mivé teszed magad Jézus? Kérdezem, nem Jézust, csak az előtttem levő Máté-szöveget kérdezhetem. S válaszol a szöveg: Én bizony Istenné teszem Jézust Lehet, hogy agybaja volt Jézusnak, és Istennek képzelte magát. De annak képzelte magát. Lehet addig egzegetizálni a Máté evangéliumot, amíg mindebből semmi sem marad meg. De minek? Annak, hogy sok tanszékvezető professzor megél belőle, családotul. Ennyi az értelme. Ettől azonban ez a könyv azt mondja, amit mond. Azt, hogy Jézus azt képzelte magáról..

E korban a szótár szerint úr - *a király, a szolga gazdája, a föld birtokosa, a tanuló tanítója, meg még az Isten is Úr*. Nincs külön jézusi szótár, de van a szótárban levő szavaknak jelentéstartalma. S ez alapon bizony az úr, a *küriosz* szó nem azt jelenti Máté 80 helyén, ahol előkerül ez a szó, hogy valaki gazdája a szolgájának, birtokosa szölejenek, tanítója a tanulóinak, hanem döntően mást. És tiszta mellébeszélés az okítás arról, hogy mit jelent a szótárban, a köznyelvben az *úr* szó. Mit jelent az *úr* szó Máté szövegében? - ez a kérdés. Erről pedig a szövegkörnyezet pontosan tájékoztat. S e tájékoztatás tartalma, hogy maga Jézus is, és nem ellenséges környezete is tisztában volt vele, hogy miféle értelemben gondolja önmagát és gondolják a többiek őt Úrnak. S ezzel tisztában volt Kaifás őhatalmassága is. S ezért végeztette ki. Jámbor galileai haszidokat észre sem vett őszentsége. Azért bizony, mert úgy gondolta, hogy ez az ócska és szemtelen názáreti vándortanító bizony egyenlővé teszi magát az Istennel. És őszentsége ezért kivégezteti őt. A jámbor haszidokat pedig nem. Azokat meghagyja a világhírű tudósnek felfedezés céljából. Nem hülye gyerekek a főpapok, de nem ám!

MESSIÁS

Jézus próféta? Óh igen! Jézus Úr? De mennyire! Jézus Messiás? Ezzel indul Máté

evangéliuma: Jézus - a Krisztus, azaz Jézus, a Messiás nemzetségtáblájával (1,1.16-18). Amikor a Jeruzsálembé érkező mágusok érdeklődnek: *Hol van a zsidók imént megszületett királya* (2,2), akkor Heródes király összehívja a főpapokat és az írástudókat megtudakolni tőlük, hogy *hol születik a Messiás* (2,4). Messiást váró nemzetre találnak tehát a zsidó földre érkező mágusok. Ha csak úgy észrevétlenül király született Izraelben, akkor annak a Messiásnak kell lennie. A Messiás *Felkentet* jelent, s görögre fordítása: a kenés jelentésű *chriō* igéből képzett *Christos*, a Krisztus (vesd össze: krizma = kenet). Ezt egy az egyben átvették, azaz nem fordították le a maguk nyelvére azok a nemzetek, amelyek elfogadták Jézus személyét. Sőt, a szír nemzet hellénizált fővárosában, Antióchiában születik meg a Jézus személyét elfogadók (immár nem zsidó, hanem görög) megjelölése. A Jézus személyét magukra nézve irányadónak tekintő emberek neve: **christianoï**, azaz krisztusiak, azaz messiásiak, avagy a Messiásról elnevezettek. Amikor tehát a németek *Christ*, a franciák *chrétien*, az angolok *Christian*, az olaszok *christiani*, a magyarok pedig azt vallanák magukról, hogy ők *keresztények*, akkor kivétel nélkül mind a zsidó Messiás szót lefordító görög kifejezést egyszerűen kölcsönzik, kicsit a végét magyarrá, németté, franciává, angollá, olasszá csavarják, azaz nem fordítják le, csak kölcsön veszik, jövevényszót csinálnak belőle a maguk nyelvén. A *keresztény* megnevezésben tehát az összes kereszténnyé lett emberek-nemzetek vallják, hogy valami köze kell, hogy legyen Jézusnak a Messiáshoz. Vermes Géza pedig így: *minden okunk megvan arra, hogy elgondoljuk azon, hitte-e Jézus egyáltalán azt, hogy ő a Messiás* (194.0.).

Hitte-e, nem hitte-e? Mi erről csak Máté evangéliumát tudjuk megkérdezni. Megkérdezzük. 17 ízben is használja szavunkat. Eddig öttel találkoztunk. Nézzük a hatodikat. A Messiás szó szinonimája az *Eljövendő*, s Keresztelő János a börtönében hallván a Messiás cselekedeteiről, tanítványait küldi Jézushoz: *Te vagy-e az Eljövendő, vagy mástvárvunk* (II ,2-3)? Jézus ezt válaszolja neki: *Boldog, aki nem botránkozik meg bennem* (11.6). Ezt én úgy értékelem, hogy Jézus vállalja azt, amit az evangelista, János meg ő maga is ért a Messiás szón.

A hetedik hely következik, mikor is Jézus a tizenkettőt kérdezi: Ti pedig kinek mondotok engem? Péter válaszol: *Te vagy a Messiás, az élő Istenfia*. Erre következik Jézus válasza: *Boldog vagy, mert a mennyekben levő Atyám nyilatkoztatta ki ezt neked... Rád építem egyházamat, neked adom a mennyország kulcsait... stb., stb.* Én ezt a helyet is úgy értékelem, hogy Jézus vállalja bizony a Messiás címet.

A nyolcadik hely: Jézus azzal zárja a fenti beszélgetést, hogy *senkinek se beszéljenek arról, hogy ő a Messiás* (16.20). Ha én azt mondom nektek, hogy ne mondjátok ám senkinek se el, hogy nagyon szeretlek titeket, akkor a tényállás csak az, hogy nagyon szeretlek titeket. Tehát Jézus is vállalja, hogy ő a Messiás.

Ezután következik a kilencedik: Jézus, a Messiás arról kezdi tanítványait oktatni, hogy a főpapok megölik őt, de harmad napon feltámad - ő a Messiás (16,21). Ez is vállalás. A tizedik helyet már láttuk: *Mit gondoltok a Messiásról, kinek afia?* (22,42). Nem lehet a Dávidé, mert a Messiás a Dávidnak ura. Ez is vállalás.

A tizenegyedik hely mindenekfeletti jelentőségű. Tanítványai sohase hívassák majd magukat tanítónak, nevelőnek, *utat mutatónak*, kathégétának, mert *egy a ti kathégétátok a Messiás!* (23,10). Az egész Újszövetségben csak ezen a helyen fordul elő ez a szó. A fordítások elbogatellizálják, amikor úgy adják vissza: *egy a ti tanítótok*. A görög *didaskalos* 59 ízben fordul elő az Újszövetségben, (csak Máténál is 12szer); a zsidó *rabbi* meg 17 ízben. Ezeket kell a *tanító*, esetleg *mester* szavakkal fordítani. A francia TOB érzi ezt: a didakalos-t mindig a *maitre* szóval fordítja, a *kathégétés* szót viszont mással: *Docteur* mond és nagybetűvel írja a szót. Nemcsak hogy vállalja Jézus a Messiási szerepkört, hanem azt olyannak látja, aminek nincs is párja. Péterék sem produkálhatnak olyat, ami felér

vele. Egyetlenegy van és lesz belőle mindörökre.

A következő két hely valójában három: *Vigyázzatok, hogy meg ne tévesszenek titeket. Sokan jönnek majd az én nevemben: Én vagyok a Messiás... Itt van a Messiás... Ott van. Ne higgyétek, mert hamis Messiások (pseudochristoi) fognak támadni* (24,5.23-4). Jézus tudatában van messiási egyetlenségének, és annak is, hogy akik helyette akarnak jönni, azok mit csinálnak majd az emberrel. Ezért védi-óvjá övét a hamisítókka szemben. Jaj, de nagyon vállalja a Messiás-szerepet. Mást se vállal, mint ezt.

Még négy helyünk van hátra. *Az élő Istenre kényszerítlek, mondd meg nekünk: Te vagy-e a Messiás, az Isten fia?* - mondja neki Kaifás (26,63). *Szembeköpték, arcul verték...: Prófétáld meg nekünk Messiás, ki volt, aki megütött* (26,69) - szórakozott vele az egész főpapi csürhe. *Kit bocsássak el nektek?... Jézust, akit Messiásnak neveznek? Mit tegyek hát Jézussal, akit Messiásnak mondanak?* (27,17.22)- kérdezi a főpapoktól Pilátus. E négy helyen Jézus halált vállalóan azonosodik a szereppel, amelyről világhírű tudósok képtelenek eldönteni, hogy Jézus hitte-e egyáltalán azt, hogy ő a Messiás. Nem kérem, nem hitte szegény, csak éppen beledöglött, meghalt e szerepért. Vagy Jézus az ütődött, vagy más!

Még egy mozzanatra jó odafigyelnünk. Az evangélista szemlélete varrat nélküli ruhához hasonló egységes szemlélet. Van Jézusnak egy sor megnevezése, s ezek a megnevezések egymásba hajolnak. Ilyen egymásba hajolások, egymásra köszönések: király és Messiás (2,4), Eljövendő és Messiás (11,2), élő Isten fia, Emberfia és Messiás (16,16), Dávid fia és Messiás(22,42), Álmessiás és Messiás (24,23), Isten fia, Emberfia és Messiás (26,63). Azt írtam ezelőtt 40 esztendővel nagyon röviden, egy mondatban le a KIO-ban, hogy ezek mind ugyanarról beszélnek. Arról, aki eljött odaátról, a Szentháromság világából hozzánk. S a folytatás:

Városmajor, 2005. március 6.

A Próféta, Úr, Messiás címeken túl vagyunk már, s Vermes sorrendjében az *Emberfia* következik. Vermes 40 oldalon keresztül foglalkozik e címmel, mely *Emberfia* cím szerinte annyit jelent, hogy ez a bizonyos ember vagy az illető, s általában akkor használják, amikor a beszélő nem óhajt túl nagy fontosságot tulajdonítani saját személyének. *Nekem meg ez alapon el kellene fogadnom*, hogy a Jézus korában beszélt zsidó köznyelvben az Emberfiának megfelelő kifejezés csak annyit akart mondani, hogy *ember, két ágú, anyaszülte* stb, hogy *akárki*, hogy *Kispityi Palkó*, s nem is botránkozott meg senki, hogy Jézus használta magára ezt a fordulatot, mert mért ne használta volna, ha ezt használhatta mindenki magára, másra, akárkire. Teljesen nyitott kell legyek tehát a szótárak tanúságára.

Ezen felül még a nyelvi tényekre is nyitott szeretnék lenni. Arra, hogy az Újszövetség c. szöveggyűjteményben, mely nagyobbára szintén korabeli zsidó nyelvet beszélő szerzők munkája, senki más, mint Jézus nem használja ezt a kifejezést. Arra a tényre, hogy 85 ízben találjuk az Újszövetségben, és rendre csak Jézus ajkán találjuk, és mindig csak sajátmagát értve rajta találjuk. Arra, hogy a tényállás éppen az, hogy Kispityi Palkót kell-e érteni rajta, vagy esetleg valamivel jelentősebbet, azt majd elmondja maga, Máté azokban a mondatokban, amelyeket Jézus ajkára ad. 31 ilyen mondata van. Arra, hogy nem Kispityi Palkó, hanem a Názáreti Jézus jellemzői kerülnek Jézus ajkára. Állítások, melyeken mindmáig nem tud túljutni az emberiség. Állítások, amelyek egyáltalában nem történnek meg akárkivel, emberrel, két ágúval, anyaszültével, akár Kispityi Palkó a nevük, akár más.

Hogy ne zavarjon be véletlenül sem ez a felette problematikus kifejezés, és hogy csak magára az állításokra koncentrálhassunk, be fogom helyettesíteni egy abszolút semlegessel. XY lesz dolgozatomban az Emberfia neve. Kérdezem: mit tudunk meg

erről az abszolúte jelentéktelen XY-ról. Az állításokat csoportosítom. Az első csoport neve:

Igen nagy véleményem van magáról:

Egészen szokatlanul, egy középosztálybeli ember, a hatalomgyakorlókhoz közelálló, egy írástudó keresi meg Jézust, és csatlakozási szándékkal. Jézus pedig életkörülményeire hivatkozva tér ki a megtiszteltetés elől: *A rókáknak odúi, a madaraknak fészkei vannak, de XY-nak nincs hová lehajtani a fejét* (8,20). Írástudó óhajt XY-hoz csatlakozni: *Tanító, követlek Téged, akárhova is mégy*, bár XV-nak nincs írástudói végzettsége, ha írni-olvasni tud is. Csatlakozni akar annak ellenére, hogy a Tizenkettő között sincsen - ma úgy mondanók - nadrágos ember. Úgy látszik, hogy XY aligha akárki, aligha Kispityi Palkó. A Kispityi Palkókhoz ki akarna csatlakozni?

XY korában Bemerítő János a legjelentősebbnek mondható közéleti személy, ki is vonul hozzá bemerítkezni a Jordánhoz fél vagy egész Izrael, és XY egy korabeli gyerekrigmussal méri fel kettejük hatását a társadalomra: a bemerítőét és a magáét. Ezzel: *Énekeltünk s nem táncoltatok, siránkoztunk és nem zokogtatok*. Ki is fejti a rigmus tartalmát: Jöhet hozzátok aszkéta, nem aszkéta, ugyanaz a helyzet. Jött János, nem evett és nem ivott. S a válaszotok ez volt: *Ördögtől megszállott. S jött XY, eszik és iszik*. S a társadalom válasza: *Falánk és borissza, vámosok és bűnösök* (bűnös asszonyoké is?) *barátja* (11,19). S még hozzáteszi Jézus: elég okos-bölcs ez a kortárs társadalom arra, hogy igazolja magát: *és igazolták tettei e bölcsességet!* (11, 19c)! XY ítéletet mond a kortárs társadalom fölött. Két ember látható a porondon. Az egyiket már ki is végezték a hatalmasok. A másik egészen más stílust alkalmaz. Nem számít. Leírják őt is hatalmasok Mért törődnek Kispityi Palkókkal, XY-okkal? Ez a második hely. - Jöjjön a harmadik!

XY vakot és némát gyógyít, meg is kapja érte az írástudóktól a magáét: *Csak az ördögök fejedelmével űzi ki az ördögöket...* Mire Jézus válasza: *Ha valaki XY ellen szól, bocsánatot nyer*. De *ha valaki a Szentlélek ellen szól, arra nincs bocsánat* (12,32). Az imént még csak Bemerítő Jánossal rakja párba magát, most már csak a Szentlélek lehet a párja. XY-nak ellene lehet beszélni. Azért lehet, mert tévedhet is az, aki ellene beszél. A butaság nem bűn, nem is fáj, csak kellemetlen. Azt gondolhatod XY-ról, amit gondolsz: pl. Belzebúb segít neki a gyógyításai során. De van valaki, aki ellen beszélni már megbocsáthatatlan bűn. Ez a helyzet, amikor magadnak hazudsz. Amikor magad is tudod, hogy amit mondasz, az nem igaz. De mondod, mert az érdekeid azt kívánják tőled, hogy csak hazudj. Nincs, aki megbocsásson Neked. Csak a bánat, a metanoia, gondolkodásod és életed átalakítása lesz az orvosság. Az, ha elsírod magad: *Ó, nagyon csúnyán éltem...* Amíg ez meg nem történik, az Isten is tehetetlen veled szemben.

Ide, ebbe a csoportba tartozik még egy negyedik hely is: Szalóme akar kiváltságos helyet biztosítani a fiainak, s a többi tíz ezen felháborodik. Jézus mondja, amit mond, s következik a végén a mintaetika: *Ahogy XY sem azért jött, hogy őt kiszolgálják, hanem hogy ő szolgáljon, s hogy életét adja...* (20,28). Ez alkalommal pedig a gojok fejedelmeivel veti össze magát, akik zsarnokoskodnak népeiken.

Ez az XY fura egy szerzet. Mesterember létére nem hatódik meg, ha írástudó akarna szóba állni vele... Bemerítő Jánoshoz méri magát, s a kettejükre nemhallgatásból méri le korának, társadalmának fogékonyságát Istenre, azaz fogékonyságghiányát. .. Őt lehet éppen szavakkal bántani, csak az a kérdés, hogy nem hazudnak-e ezek a bántók önmaguknak, amikor őt bántják, mert ez esetben meg kell ám térniök, ha bocsánatot akarnak... S végül ő éppen arra ad példát, aminek az ellenkezőjét csinálja az egész világ, a pogány fejedelmek is... Nem megalomániás ez az XY? Azonnal ég és föld távlataiba hozza a maga kisded dolgait. De igen. Megalomániás. Ez nem Kispityi Palkó. Ez csak szerénységből veszi magára a Kispityi Palkó anyanyelvének *akárki, bárki, két ágú, anyaszülte* stb. jelentésű szavát. Lehet, de meg van győződve róla, hogy ő bizony messze nem akárki. De hát kicsoda, ha egyszer

nem akárki?

Menjünk a második csoportra. Ennek is adok összefoglaló nevet:

Kibújik a szög a zsákból:

Jézus az inaszakadtnak ezt találja mondani: Bízzál, fiam, megbocsátatnak a bűneid. Mire az írástudók: Ez *káromkodik* Jézus válasza pedig ez: *Hogy pedig lássátok, hogy XY-nak hatalma van a földön megbocsátani a bűnöket: kelj fel, vedd ágyadat, és menj haza..., és haza ment*

S most egy excursus következik: Ha valaki már eldöntötte, hogy XY-nak mi a pedigréje, ki az apja, ki az anyja, S tudja jól, hogy Istennek sok minden lehetséges, de az, hogy ember is legyen, meg Istennek is megmaradjon, ez nem lehetséges, mert Isten az abszolút, a független lét, s az ember a relatív, a függő lét, stb. stb..., Tehát ha valaki mindezeket már jóelőre eldöntötte, akkor természetesen tudja, hogy ilyen mondat Jézus száját el nem hagyhatta, következésképpen ezt az evangélista a maga szakállára toldotta bele Jézus szövegébe. Tudja, hogy csak ez történhetett, mert bűnbocsátó hatalmat tulajdonítani embernek, ez mégis csak káromkodás, az írástudók nagyon helyes megállapítása szerint is. De ha valaki még nem döntötte el magában, hogy képes-e az Isten emberré lenni..., nem döntötte el még magában, hogy a Szentháromság csak mese-e, s a Fiú és a Lélek lehetnek-e szentháromsági személyek, annak a számára nem olyan magától értődő, hogy Jézus nem mondhatta ezeket a szavakat. De hogyha valaki filozófiai megfontolásai alapján eleve tudja, hogy Jézus ilyet nem mondhatott, akkor az írástudóknak nem is volt módjuk káromkodást megállapítani, soha nem volt, akkor minek jöjjön a jézusi tromf az írástudói megállapításra? T.i. az, hogy az inaszakadt fogja és vigye haza az ágyát. Akkor nem is kelt fel az inaszakadt... Sőt, egyáltalában nem is volt inaszakadt... Akkor szőröstül-bőröstül kitalált történet az egész. Tehát ez esetben nemcsak a jézusi mondat mese, hanem mese az egész inaszakadt történet. De Máté mégis leírta ezt az abszurd történetet. Mert Máté mintha nem tartoznék azok közé, akik eleve lehetetlennek gondolják a fentieket, s ezért *ohne zsinór* le tudtak írni egy ilyen mondatot, s egy egész történetet is. - Ha csak ennyi volna rovásán XY-nak! De nemcsak ennyi van. Nézzük a következőt.

Szombati séta a vetés közt, s a tanítványok le-letépnek egy-egy kalászt, s ezzel áthágnák a törvényt. Az írástudók botránkoznak, Jézus Ozeást idéz: *Irgalmat akarok és nem áldozatbemutatást*, s azzal zár, hogy *XY ura a szombatnak* (12,8). Ez az a pillanat, amikor a szög vége látható lesz a zsák színeén. Jézus nem erkölcsöt és vallást akart, hanem egyetemes emberi erkölcsöt, amelynek szolgálatában állhat csak a törzsenként, népenként más és más istentiszteleti mód, a vallás. Az egyetemes emberi erkölcs ez: Jónak kell lenni! A vallás meg találjon ki olyan vallási gyakorlatokat, amelyekkel az ember begyakorolhatja azt, hogy mindig és mindenkor a jót tegye. De marhaságokat elrendelni vallás címen - ez ellen Jézus tiltakozik. Kell a pihenő nap, hogy az ember hat napon keresztül dolgozni tudjon. A pihenésemet nem zavarja, ha kalászt tépek. A pihenésemet csak az zavarja, ha nem pihenek, ha dolgozom. - Jöjjön a negyedik!

XY az, aki szórja a jó magot (13,37), s aki nem engedi, hogy kitépjék a konkolyt, mert olyan világot akar hozni, amelyben nincsen helye konkolykitépésnek, erőszaknak. Ezzel szemben a világ, a történelem köztudottan a trón és oltár szövetségére épül: én a te konkolyodat, te az én konkolyomat akarod kitépni, legszentebb hazafias elkötelezettségből, s magának Istennek vélvén szolgálatot tenni vele. XY-nak pedig nem kisebb a célkitűzése, minthogy leválsa a történelem eddig menetét, s kiiktassa belőle a fegyveres, a konkolyt-kitépő megoldásokat. Csak ennyit akar. Csak a mindenkori urakkal kerül ennek következtében kibékíthetetlen konfliktusba. Nem az lesz a baj, hogy azt mondta az inaszakadtnak, amit mondott, egészen más miatt fogja átadni Pilátusnak őt a főpap. A szög már egészen láthatóvá vált. Már ki is bújt egészen a zsákból. Használható keresztire szegezésre is.

S végül ebbe a csoportba tartozik még az, hogy *XY megmenteni jött, ami elveszett*

(18, 11). Ezzel vezeti be, hogy a mennyei Atyának nagyon kedvesek a kicsinyek. Másmilyen világot akar ez az Atya. Nem az erősek, a gazdagok és a nagyok világát, hanem a konkolyt sem kitépők, az osztozók, s a rászorulóknak lábát megmosók országát. A maga, az Isten Országát akarja.

Összefoglalhatom a második csoport Emberfia-helyeit. XY-unk nem kis ambíciójú ember. Minden csak nem egy valaki, akárki, minden csak nem Kispityi Palkó. Nem kevesebbre vállalkozik, minthogy e nyomorúságos világ Isten Országává váljék.

Jöjjön az Emberfia helyek harmadik csoportja-

Azt teszik vele, amit akarnak:

Hát ez csak nagyon természetes, ha egyszer ilyenek a célkitűzései. Amikor lejönnek a színeváltozás hegyéről, mondja Jézus a tanítványoknak a Bemerítőről: *azt tették vele, amit akartak, s hasonló módon, szenved majd tőlük XY is* (17,12). Még Galileában mondja nekik: *XY-t emberek kezére adják, és megölik őt* (17,22-23). S mikor megindulnak Jeruzsálem felé akkor meg ezt: *XY-t átadják a főpapoknak és írástudóknak, és halálra ítélik őt, és átadják a pogányoknak, hogy kicsúfolják, megostorozzák, és keresztre feszítsék* (20,18-19). S két nappal húsvét előtt: *és XY átadatik, hogy megfeszítsék őt* (26,2). A Getszemáni kertben pedig: *Elközelgett az óra, és az XY a bűnösök kezébe adatik* (26,45).

Mindezen bejelentésekkel párhuzamosan közli velük azt is hogy XV a harmadik napon mellékesen még fel is támad a halottak közül: *XY három nap és három éjjel lesz a föld szívében* (12,40) - mondja tőle jelet látni kívánó írástudóknak, s ezt kínálja fel nekik jelként. *XY... a harmadik napon fel fog támadni* - mondja tanítványainak még Galileában is, Jeruzsálem felé menve is (17,23; 20,19).

Ha egyszer kibújt a szög a zsákból, ha egyszer nincsen konkolykitépés, akkor szükségképpen a világ - a maga játékszabályainak megfelelő - reakciója. XY nem rejti el e Következményeket tanítványai elől, de rendre közli, hogy ez a fordulat nem meccsvesztés, a győzelem az Atya kezében, és a Fiú kezében és a Lélek kezében van: a harmadik napon feltámad a halottak közül.

Jöhet az Emberfia-kijelentések negyedik csoportja. Nevet is adunk neki:

Az Isten funkcióit gyakorolja:

Nem végeztek Izrael városaival, amíg el nem jön XY (10,23). Ennek a nyilatkozatnak nem világos a tartalma, de egyértelműen arra utal, hogy XY-é lesz a történelemi diadal. Ezt részletezi a konkoly példabeszédének vége: *Az aratók az angyalok... XY elküldi majd angyalait, s azok összeszednek minden botrányt... s a törvény ellen vétkezőt, és tüzes kemencébe vetik őket...* (13,39-42). Életük odaadására neveli tanítványait, s arra, hogy érdemes azt odaadni, mert *eljön majd XY Atyja dicsőségében, és akkor megfizet mindegyiknek a magatartás alapján* (16,27). Érthetik mindezt a tanítványok így is. Utána menni Jézusnak, őt követni csak ez az üzlet, csak ez a bolt. Azért, mert: *Ti, akik követtetek engem, az Újjászületéskor, amikor XY leül az ő dicsőségének trónjára, ti is ott ültök majd 12 trónuson, mert mindenki, aki elhagyta javait az én nevemért, százannyit kap, és öröklí majd az örök életet* (19,28-29).

A történelem vége egyértelműen XY megdicsőülése: *Ahogy a villámlás napkeleten támad s napnyugatig ellátszik, Úgy lesz XY-nak a megérkezése is Akkor gyászolni fognak a föld összes törzsei, és meg fogják látni XY-t, ahogy az ég felhőin nagy hatalommal és dicsőséggel eljön...szétküldi angyalait", hogy hozzágyűjtsék kiválogatottait...* Amilyenek Noé napjai voltak, olyan lesz a XY parúziája (megérkezése). Így lesz XY parúziája: *ketten lesznek a mezőn, az egyiket magukhoz veszik, a másikat otthagyják...* Ezért legyetek ti is készen, mert XY abban az órában jön el, melyben nem is gondoljátok (24,27.30.37.39.49).

Mindezeket az eszkatológikus beszédben, és tanítványainak mondja. Mért ne mondjon az ember nagyokat a ráfigyelő és lelkes fiataloknak?! Nem ez a helyzet, de

nem ám. Azért nem, mert amikor megkapja Izrael főpapjától, a gyilkolni kész nagytanács előtt megkötözött kézzel állva, az istenkáromlás vádját már magában foglaló kérdést: kényszerítetek az élő Istenre: Te vagy-ez az élő Isten fia? Akkor Jézus a gyilkosok főpapi gyülekezetében is ugyanazt mondja, amit a tanítványainak: *Látjátok majd a Hatalom jobbján ülni XY-t, és látni fogjátok őt az ég felhőin eljönni* (26,64). Ez hozza ki Kaifásból a végső ítéletet: *Nincs szükség további tanúkra* (26,65). Ez a szerencsétlen, megkomolyodott fafaragó megvallja, hogy ő maga az élő Isten fia. Kaifás helyesen ítélte. XY valóban azt gondolta magáról. Valóban összetévesztette magát az Istennel. Angyalai vannak, küldi őket, trónuson ül, ítéletet tart. Hatalmas teofánia körítésében: kelettől nyugatig látható képben, úgy jön el az ég felhőiben. Ezt a képet még maga az Isten sem tudná überelni.

Nem kompolyodott meg. Így gondolta. *Elébe gyűlnek XY-nak mind a nemzetek* (25, 31). S akik megértik, hogy Isten azonos minden egyes rászorulóval, akik megértik, hogy osztoznunk kell, mert minden az Istené, ők csak telekkönyvi tulajdonosok - azok az Atya áldottai. Ők az Isten akaratát teljesítők, az Istennek tetszők, akikért megteremtette Isten a világot. Ők a történelem értelme. Mindezt elmondja Máté evangéliumának egyik csúcspontja, az ítéletabló.

Ha Kispityi Palkónak gondolta magát a Názáreti ács majd vándortanító, akkor világsikert ért el egy mesekönyv. Az a mesekönyv, melyet négy mesekitaláló mesélt egy mesehősről, aki olyan hülye volt, hogy Kaifásnak elmondta magáról azt, amiért Kaifás keresztre feszíthette. Egy tudós könyvet idézek még: *Az Emberfia eredeti értelme az ember, egy ember, az ember általában; az én körülírására használták. Jézus mindig önmaga megjelölésére használta: az ember általában, és így én is, egy egyszerű ember, mint én is, egyszerű, az embereknek kiszolgáltató, hatalom nélküli ember vagyok, akit azonban Isten a maga erejével tölt el.* Magának az Istennek ereje volt Jézusban. Úgy, ahogy az emberiség történelmében eddig még senki másban. Hogy került bele az Isten ereje? Énbélém, tebeléd, őbelé, mért nem kerül? Hát csak azért, mert Jézus csipkedte magát. Hát csak azért, mert én nem csipkedem magamat.

Nem igaz! Én is csipkedem magam. De nem vagyok a Felkent, De nem vagyok az élő Isten fia, csak teremtménye, aki csipkedi magát. Lázárt sem támasztottam még fel. Nem vagyok Jézussal egy súlycsoportban. Én Kispityi Palkó lehetek, ő nem az volt. Amen.

Városmajor, 2005. március 7.

(Következik a *regényem* V. fejezete?) Egy vagy két évvel korábban ment noviciátusba Kaszap István. De nem hozzánk, hanem a jezsuitákhoz. Pár hónap múlva ki is tették onnan a szűrét. Valami halálos betegség miatt. Mire én novícius lettem, addigra ő már halva is volt. De a magisztere felkarolta halálában is, és kiadta Kaszap István naplóját, amelyet noviciátusa pár hónapjában írt. A kis könyvecske címe ez volt: *Szeretettel szenvedéssel...* Ehhez hozzájutottunk. Én is. Elolvastam, s megtetszett belőle egy mondat, amire máig emlékszem:

- *Legyek meggyőződve róla, hogy elrontottam egész életemet, ha nem leszek szent.*

Azért maradt meg bennem ez a mondat, mert pontosan kifejezte, ami maradandóan bennem maradt, vagy csak felerősödött bennem, mikor az oratóriumban megtaláltam az Istent, aki eltöltött magával olyannyira, hogy úgy éreztem, többé felesleges kinyitnom a számat. Tetszett a merész megfogalmazás. Hát én mért vállaltam a fejesugrást? Mért mentem az elmúlt nyáron mindennap misére? Mért áldoztam naponként?

Mit jelentett nekem az, hogy szentté akarok lenni? Kialakult bennem egy tétel. Így hangzott: mindaz ami történik velem, az jó. Mert ha valóban jó, akkor jó. És ha meg nem jó, ha rossz, akkor elfogadom, felajánlom, s ettől jobb lesz, mint az, ami önmagába is jó. Valódi lelki kincs, ami nagyobb és magasabb rendű örömmel tölt el, mint az, ami csak egyszerűen jó. Amikor letolják az embert, amikor valami kellemetlen éri; minden

negatívum, ami csak történik velünk, ezzel a benső bukfencel az öröm forrásává lesz, Istennel találkozás, kettőnk kapcsolatának mélyülése. Elkezdtem megszeretni lelkikönyveket olvasni. Sajnos a címükre sem emlékszem már, pedig volt egy vastag lelkikönyv, amelyet a következő években még kétszer is elolvastam. De jól emlékszem Sík Sándor *Alexius*-ára, erre a novicius-lelket dajkáló csudálatosan szép verses drámára, melynek főhőse, Szent Elek otthagyja ifjú feleségét Krisztusért, és csak évtizedek múltán tér haza, és koldúsként és ismeretlenül él felesége háza mellett.

A lemondás. Ez születik meg a fejestugrásból. Ilyen egyszerűen? Nem. Istennel találkozásom előtt annyi bajom volt a noviciátusi élettel, hogy eszembe se jutott az a mátyásföldi lány, akinek kezét csókoltam 36 húsvéthétfőjén. A találkozás után pedig kinyílt számomra egy új világ: szentté akarok lenni, s ezért nem jutott eszembe kézcsók, strand, HÉV-kaszinó. És e teljes eufóriám kellős közepén mégis történt valami. Betört ebbe a nő nélküli paradicsomba valami, amit eddig még nem ismertem.

A stúdium-terem ablakai a kertre néztek, s a kert előtt volt még a házhoz kapcsolódó udvar. Alattunk volt a konyha. Néztem ki egyszer az ablakon, s megláttam egy népviseletbe öltözött faros-begyes menyecskét. Szép volt, fiatal volt, aligha volt sokkal idősebb tőlem. Ilyet én eddig még meg sem láttam, ilyenre nekem eddigi életemben még nem volt szemem. Most megláttam, s nem volt gombóc a torkomban, de megrázta egész testemet egy olyan nem tudom kifejezni micsoda, amelyet sohasem éreztem-tapasztaltam még. Hiszen a kislányok oltárképek voltak számomra, amelyeket csak néztem kell és megérintenem nem is szabad. Ijedten fordítottam el a fejem. Mi ez? Nem tudtam megfogalmazni, hogy mi történt velem.

Utólag már mindent meg tudok fogalmazni. Eddigi életemben csak erősz volt. Most jelentkezett életemben először halkan, finoman, de a lehető leghatározottabban...a *sexus*. Ady versét olvastam már *Meghurcolt a vér, ez a pokolba, bomolva. Romolva vágató tüzes fogat*. Tudtam, hogy van valami. S ez a valami most először kopogtatott. Ősz lehetett... s én januárban már 18 éves leszek. Egyelőre nem volt folytatása. Tudtam, hogy nem kell, nem szabad az ablakhoz mennem. *Mars per fenestras intrat*, - ablakokon keresztül lép be a halál. A lelki halál. S a *sexus* a lelki halál annak számára, aki szerzetes, aki pap akar lenni. Meddig fogok még tudni az ablakhoz nem menni? Nem kellett semmit sem elhessegetnem magamtól: sem az erősz, sem a *sexust* ezekben a napokban.

Bár az ördög nem alszik, azaz még sem tudott a noviciátus megmenteni bennünket - a világtól. A tanév vége felé, májusban-júniusban az egyik tanszüneti csütörtökön kirándultunk. Fogadott egy motoros ladikot vagy kettőt is a magiszter úr, beültettek bennünket, hogy lássunk világot, menjünk át Szentendrei szigetre, a Pokol csárdába. Nem egészen be, csak a környékére, ahol áldozhattunk kiszorítódsi szenvedélyünknek. Nos, beültünk a ladikba, s amikor a túlsó felé haladtunk, észrevettük, hogy a Pokolcsárda előtt álló két hatalmas hajón pesti gimnazista lányok mozognak. A szabályt, azt nagyon tudtuk. A jó szerzetes úgy közlekedik a világban, hogy testhosszának megfelelő távolságban előrenéz az orra, a lába alá. Azt is tudtuk Kalazanicus üdvös mondásaiból, hogy *Mikor a városban jársz gondoldj arra, hogy szerzetes vagy és nem festő*. A tökéletes elméleti felkészítés ellenére a tekintetünk, mint nőkre kiéhezett szerencsétlen raboknak, odaszegeződött a két hajóra, és néztünk és néztünk, és nem győztünk betelni a nézéssel. Szegény magiszter úr látta közel egyeztetendő munkájának szomorú gyümölcsét, de ott volt a ladikos ember, s nem fegyelmeztethetett bennünket. ..

- Emberek, mit csináltok?!

Csak a másnap reggeli oratóriumi elmélkedésben-szentbeszédben hallottuk:

- Carissime, tegnap voltak, akik elfeledkeztek róla, hogy szerzetesek.

Közöttük voltam. Nem tudom, hogy volt-e olyan, aki nem volt közöttük. Istenem, hogyan fogjuk szublimálni, hogy képedre és hasonlatosságodra teremtetél bennünket? Hogy férfiaknak és nőknek? Átalakítani, magasba emelni - ez jelentené a szublimálás.

Tíz évvel később a debreceni páros népitánc tanfolyamunkon tanultam:

*Idesanyám, kedves anyám, mi csináljak, ha a jányok reám néznek, meg es állnak,
Ha a lányok reám néznek, meg es állnak. Idesanyám, kedves anyám, mit csináljak?*

Ides fiam, kedves fiam, kicsi vagy még, Ilyesmire az eszedet ne is add még.

Ha a jányok reád néznek, meg es állnak, Hunyd be fiam, ídes fiam, szempilládat.

Hunyom anyám, hunyom anyám, hunyogatom. De azután csak ismét ki nyitogatom

Van az én kis szívemnek egy indulatja, Aki az én szempillámat nyitogatja.

Hát a pokolcsárdai kiránduláson a szemnyitogató indulat teljes győzelmet aratott.

Nagyon előreszaladtam. Be kell számolnom róla, hogy fogytunk is. No nem testi súlyunkban, hanem létszámban. Ez a fogyás úgy történik, hogy reggel hat órakor az oratóriumban egyfel kevesebben térdelünk be, s a prédikáció megemlékezik arról, hogy történt valami, s nagyon vigyázzunk, hogy aki áll, az el ne essék, és imádkozni kell, hogy kísértésbe ne essünk, stb. Kicsit halotti tor levegője van e búcsúztatásnak. Mi nem tudunk semmit az okáról. Hivatásbeli kérdésekről nem tárgyalunk. Mért? A Lélek szemérme? Nem gondolnám. Inkább félek, hogy mindenki sebes egy kissé. Mindegyik *fejestugrott*. Senki sem tudja, hogy mi lesz ennek a vége. Mindenki tudja azt is, hogy ezen beszélgetés nem sokat segíthet. Semmi sem segít. Csak az ima segít, ha segít. Nem beszélünk róla.

Hat órakor a másik előljáró kinyitja a távozónak a noviciátus ajtaját, s az megkeresi a vasútállomást. Előbb az én nyolc éven keresztül bezárt ajkú osztálytársam tűnt el így, aztán hamarosan egy másik is. Lacika műalkotása Kín Mihály elment társunkról - megmaradt emlékezetemben.

Volt egy társunk Misi von Kín,

Kinek ez az élet volt kín.

Jobb lesz neki ott kinn.

Közben eltelik négy hónap és karácsony van, és karácsonykor szülők, testvérek meglátogathatják a szerzetespalántát. Apámmal, anyámmal, nővéremmel eltöltök egy másfél órányi időt a rendház fogadószobájában, apám lefényképez az iskolaudvaron, s ez a kép kerül majd jó félszázad után a *Páter Bulányi* belső bortójára. Most nézem meg először a képet igazán. Gallér, cingulus, reverenda, fekete puhakalap, két centire nyírott haj, s egy arc, amelyről halkán kiabál, hogy Isten kezébe tette az életét, s fogalma sincs, hogy mi lesz ebből az egészből. Búcsúzáskor a nővérem megsúgja:

- Gyuri, kistestvérünk lesz.

Nagykorú lettem. A nővérem közöl velem ilyen hírt. Most 36 végén vagyunk. 30 elején én közöltem vele ilyen természetű hírt. Megmondott Anyukának, hogy én miket beszélek. Meg is születik júniusra Marcsuka, a hetedik Bulányi gyerek. Erről a Kegyes tanító rendben majd ez a szöveg járja:

- Tudjátok, ez Gyurkának az a húga, aki a noviciátusban született.

Lassan minden kerékvágásba kerül. Hömpölyög előre a szenttélevés. Természetes az adott imádságrend és mennyiség. Nem várok csodás eligazítást sem a zsoldároktól, sem a beszédektől, sem a szentmiséktől. Minden hömpölyög a maga útján. Belerázódunk a noviciátusi életrendbe. Minden természetessé válik. Hogyan is lehetne másképpen élni?! Haladok előre a németben, franciában. Új verseskötete jelenik meg Sík Sándornak: *A magányos virrasztó*. Írok róla egy tanulmányt. Egy vastag 200 lapos füzetre ráművészkedem, hogy TANULMÁNYOK. Persze, hogy írok tanulmányokat olvasmányaimról. Semmiféle hiányérzetem nincs. Úgy tudom, hogy fogom az Isten lábát. Tudom, amit tudhatok. Csinálom, ami csinálható. Bementem a rendi levéltárba. Vagy harminc éve beadtam Bokor-előtti dolgaimat. Most megnéztem, miket írkáltam novíciusként. Sejtettem, hogy semmi nyomát nem találtam a szenttélevésnek. Vörösmarty, Prohászka, Sík, Szent Imre, Március 15., Gyorsírás, Alexius – a témáim, ugyanazok és ugyanúgy, mint egy évvel előbb. Csak az *epidermiszem* külső rétegén jelentkezik a nagy életszentség? Alighanem.

S lett egy imádságom, amit minden nap elmondtam egyszer. Évtizedeken keresztül, talán még a börtönökben is. Lefekvés előtt naplezárónak, amikor kibújtam a reverendából, s letérdelhettem az ágyam mellé. Latin nyelven, és oly szépen folyt, amilyen szépen egy imádságban kikultúrált nyelven egy szívből jövő imáság folyhatik. Olyan ez az imádság, mint amelyet 48 körül írtam, meg 72 után közösen írtunk a Bokorban - magunknak. Aki ezt írta, annak nagyon kellett szeretnie a Jóistent, s én most csak azt kérem, hogy tudjak méltó műfordítást készíteni szövegéről.

- Mindenható örök Isten, te aki engem, méltatlan szolgádat, nem érdemeim, hanem irgalmas nagybecsülésed alapján méltóztattál meghívni erre a fajta életre, Egyszülött Fiad érdemeire és drága Vérére, a Boldogságos Szűz és Szentatyánk, Kalazanti József közbenjárására alázattal könyörgöm, engedd meg kegyesen, hogy ebben a szent elhatározásomban soha meg ne gyöngítsen a gonosz ellenség próbálkozása, meg ne rontson a testem, a szeretet szüleim iránt, el ne tántorítson rokonok tanácsa, meg ne retentsen a félelem a nehézségektől, el ne ragadjon a világ hiábavalósága, meg ne zavarjon rossz társaság, ne gátoljanak saját szenvedélyeim, ne törjön meg semmiféle szenvedés, s végül meg ne rontson semmi ördögi sugallat. És te, aki adtad, hogy akarjam, add, hogy tudjam is, és meg is tegyem, ami a te szent akaratodnak tetsző. Különösen pedig add meg, legjóakaróbb Istenem, a célom eléréséhez szükséges képességeket, hogy életem végéig a magam és a többi lelkek üdvéért, s még inkább a te dicsőségedért minden fogyatkozás nélkül dolgozhassam. Amen. - Aki ezt naponta elimádkozza, annak béke van a szívében. Akkor is, ha vétkezett a felsoroltak egyikében vagy másikában. Béke és béke és béke.

És semmi keresztény nyugtalanság. Semmi jézusi nyugtalanság. Tökéletes katolikus, tökéletes keresztény önelégültség. Csak folytatnom kell a megváltás művét. Azzal, hogy szentté leszek. Minden sínen van és minden egyenesben van. De hát elvesztettük másfél évtizede a hazánkat! De hát Lengyelországtól keletre az ateista diktatúra dül! De hát nem régiben ért csak véget a mexikói keresztényüldözés! De hát Spanyolországban polgárháború dül. S az egyház a túloldalon! S a piaristákat százával ölik halomra, és az urak ellen láznak a lázadók!!! Trappolnak már Mussolini pártszolgálatosai, Hitler Anschlusszal fenyeget! Nem zavarja mindez nyugalmaikat. Minden rendben van, mert én szentté akarok lenni.

A Sík-kötet *Máglyafüst* c. verse hozza a spanyol polgárháborút, s a megoldást is:

Mindenkié vagy, mert mindenkihez / küldött szeretni, aki a szerelmes

Keresztről a világot átölelte. / Egy szó tiéd csak, áldott életednek

Értelme célja, foglalatja: Testvér! / Ezt, ezt az egyet, ezt mondd, ezt imádkozd

Életeddel és haláloddal! / A többit hagyd az Úristen kezére!

Hát persze, hogy szeretek. Hát ki szeretne más, ha én nem, a piarista szerzetes, aki fejest is ugrottam. És ezeket gyilkolják a polgárháborúban. Mert rosszak, gonoszak, s az egyház ellenségei. Jobban kell szeretnem, s kész. Eszembe jut, amit hallok majd 16 év múlva a Fő utcán: *Hülye, mintegy gimnazista!*

Karácsonyra szüleimtől ajándékba kapom Schütz Antal nyomdafriss könyvét: *Az Örökkévalóság. Az Isten Országá* sorozat - negyedik kötete. Ez még annyira se gondolkodtat el. Csak elbűvöl. Mi? Tudomány, intelligencia, stílegancia. Majd orrba vág a történelem! Tíz év se kell már, hogy felelősségemre, felelősségünkre, keresztény és egyházi felelősségünkre ébredjek, hogy elkezdjek Jézus szemével láthatni, s a dolgokat a tanításához mérni. Mindebből nincs most még semmi sem. Csak idill: steril szentté levés. Eszembe sem jut, hogy Jézust három év alatt kivégezték azért, amit mondott. Ha eszembe jutna is, tudnám a választ. Meg kellett váltania a világot. Meg vagyunk váltva. A haragvó Atya kiengesztelve. Jézus személyét, alakját, mondanivalóját teljesen érintetlenül hagyta itt minden. A Tatuci görög órai is, a magiszter úr regula- és konstitúciórái is. Ha igazodunk a konstitúcióinkhoz, akkor megadjuk a valláserkölcsei alapot és biztonságot ahhoz, hogy majd jó

munkát végezhesünk az iskoláinkban. 1937-be fordultunk. Mi lett volna, ha Ady és Heine helyett kezembe nyomtak volna egy Babits összes verseit. Ha megismertem volna akkor versét: *Zsoltár gyermekhangra?* 1936-ban jelenik meg a *Puszták népe*. Felordítottam volna rá? Aligha. De megzavarhatta volna steril szentté levésem. Érik bennem a noviciátusi év végeredménye. Elmélkedés, mise, adoráció, esti elszámolás, lelki-olvasás, szentírás-olvasás. Mindegyikre napi félóra, s akkor egyenesben vagyok. Ehhez hozzájön majd még egy óra, amikor már majd breviáriumra, zsoltosmára is kötelezve leszek. Ha eljutok a diakonátusig.

Megérinthatetlen voltam a nagy életszentségemben. Mennyivel közelebb volt Hozzád az a 15. századi angol barát, akinek kezébe kerül egy kódex, s benne Máté Hegyibeszéde. Mert ő elgondolkodik: *Ha ez a Szentírás, akkor mi, angolok nem vagyunk keresztények. De ezzel az előfeltevéssel nem akarok szóba ál!ni. Tehát: nem veszem többé kezembe ezt a könyvet.* Eszembe sem jut soha, hogy Jézusnak mi köze van az én életszentségemhez. Csak elandalít a vallásosság, az Istent megtalálás, és boldogít is.

Rettenetesen kevés történt karácsonytól augusztusvégig. Legalább megnéztük volna a környéket Hétkápolna, Naszály Pokolcsárda, s egyszer voltunk Deákváron, a váci ház szőlejében-barackosában. Másutt nem. Visegrád, Dunakanyar, Szentendre - mind megnézetlenek maradtak. Pedig véget ért a tanév, levizsgáztunk a tartományfőnök jelenlétében. Kaptam egy latin szöveget, amelyet többször átolvashattunk az év folyamán a latin órákon. Az volt benne, hogy az előljáró rövid előadást tart a novíciusoknak a státusról. S nem tudtam lefordítani, hogy mi a csudát jelenthet az a státus. S nem segítettek, hagytak vagy öt percig kínlódni, hogy megtanuljam, hogy első a kötelesség. Távozás előtt a magiszter úr közölte mindenkivel külön-külön, hogy milyen minősítéssel küld fel bennünket a folyóparti iskolába. Engem azzal, hogy közepes tehetség vagyok. Biztos vagyok, hogy a kurzus nagyobb felét azzal küldte, hogy jó meg kiváló tehetség. Kicsit rosszul esett, de nem nagyon. Tudtam, hogy főleg a Pirchala nyelvtan megtanulásában bizonyultam közepes tehetségűnek.

Nem tudom már, mikor került sor a párválasztásra. Miféle párt kellett választanunk, Szobatársat. A következő évben már nem dormitoriumban alszunk, már nem stúdiumteremben tanulunk, hanem kettesével lakunk majd hosszú öt éven keresztül. Csak az utolsó, a szentelés évében kapunk majd külön szobát. Ki kellett választanunk a párunkat, hogy mire 31-én délután megjelenünk a Kalazantinumban, várjon a szobánk, s az ajtón a nevünk. Tízen vagyunk, ez éppen öt pár. Nem keresek párt. Nyolcan megkeresik a magukét. Miki fanyar Lysoform-mosolyával szól: bennünket senki se választott... Akkor a miénk lesz az ötödik szoba. Az öt év alatt majd cserélődnek a párok. Nekünk eszünkbe se jut majd soha ilyesmi. A többi nyolc tudat alatt tudta, hogy ezt a két csodabogarat - hülyét - nem érdemes választani. Alighanem rajtunk volt a bélyeg: a többi mind normális, csak e kettő kerül majd akasztófa tövébe.

Közeledett augusztus 26-a. Jöttek az újak. Jött Doki is, az alattam levő osztály hegedőse, aki hallatlan biztonságérzettel nyomult be a noviciátusi ajtón:

- Ugye nem nagyon nehéz szívvel váltok meg ettől az intézettől? - vigyorgott ránk.

Igenis sértett a hangja. Fogalma sem volt róla, hogy mennyire a miénk volt már az az *intézet*. Vagy legalábbis arról, hogy mennyire az enyém volt az. Bántják az enyémet! Én már a világ legtermészetesebb dolgának tekintettem, hogy le fognak takarni bennünket a nagy fekete lepellel és énekelni fogják felettünk, hogy *Mortui estis...* Mert hogy igenis, minket eltemetnek a világ számára. Mit jópofáskodik, ízetlenkedik ez a Doki? Nem tudja még, hogy miről is van itt szó. A *világ* lehelete csapott meg engem ezzel a bizony kicsit bántó jópofáskodásával.

Aztán minden úgy volt, mint tavaly. És 28-án hajnalban megvolt tízünknek a fogadalom tétele. Elibe álltunk egyenként Szomolányi Jóska bácsinak:

- Tisztelendő Atya, letelt immár a próbaévünk, kérlek, bár méltatlan vagyok rá, engedjétek, hogy fogadalmat tegyek, hogy veletek közösségben élhessek. - Mire ő:

- Ki akarsz tartani fogadalmaidban, hogy alkalmas időben letehesd azokat véglegesen is?

- Nagyon is! - feleltük rá egyenként. Ezután Jóska bácsi nagyot imádkozott értünk, kettőt is, majd megkérdezett mindnyájunkat a magiszter úr:

- Beéritek vele, hogy Szerzetünkben nem lesz semmiféle kiváltságtok? Nem akartok majd a legkisebb előnyhöz sem jutni, hanem egész életetek során ott és azon szinten maradtok, ahova előljárótok Isten dicsőségére helyez majd titeket?

- Nagyon is - válaszoltuk erre is.

Ezután egyenként, a szeniorátus rendjében, letérdelhettünk az oltár lépcsőjére. Kivehettük reverendánk nyílásából a szívünk fölé tett írást, melyet gyöngybetűkkel készítettünk el az előző napokban. Az volt benne, hogy fogadjuk a szegénységet, a tisztaságot, az engedelmességet és a különleges gondot a fiúkért. .. dátummal, aláírással. Amikor felolvastuk jól hallható hangon, felálltunk, összehajtottuk, s letettük az oltárra. Sorban, mind a tízen Az előljáró ismét imádkozott értünk, s a legvégén elmondtuk:

- *Oltalmad alá futunk legkegyelmesebb Szűzanya...*

Hogyan lett vége a váci 366 napnak, erre nem emlékszem. Nincs élményem, hogy cipekedek a vasúthoz, Pesten pedig leszállok a Nyugatiba, s onnan a körúti hatos és a Rákóczi úti már nem tudom hányas villamossal kibattyogok a Keleti mellé, a HÉV végállomásához. Az elmúlt évben meghalt Imre öcsém említette, hogy ő is ott volt velem s szüleimmel Vácott. Csodálkoztam rajta, mert fénykép is maradt a 36-os váci utunkról, s azon a három éves Laci mosolyog ki a kocsiból. Nos, megvan a rejtély megoldása. Szüleim taxival eljöttek a hajnali fogadalomtételtre, s kocsival hazarepítettek. S ekkor lehetett velünk Imre, aki ekkor már 7 éves volt, s bőven emlékezhetett már az eseményre..

Vittem is valamit Vácról. Magiszter úr nagy muskátli erdőt csináltatott velünk az ágyásainkban. Aki akart vinni haza muskátli-dugványokat, annak adott minden mennyiségben. Én akartam. Megtanultuk, hogyan kell a dugványokat otthon cserépbe rakni. Van valahol egy családi kép is, melyen reverendában dugványozom a muskátlit mátyásföldi kertünkben. S egy másikra is emlékezem: azon a kéthónapos Marcsuka húgomat szorítom a reverendámhoz.

Három napot aludtam otthon. Egyetlen látogatásra emlékszem: apám vitt át a plébánoshoz, Szabó Ferihez. Emlékszem ítéletére:

- Ez a gyerek teljesen átszellemült.

Érzett valamit rajtam, de az, amit ő érzett, számomra már egészen természetes volt. Nem *csináltam* azt. Ez az átszellemült gyerek voltam én. Miben állt az átszellemültségem, azt ennek következtében én meg sem tudtam mondani. Persze a három reggelen ott voltam a mátyásföldi templomban. De senkivel sem találkoztam útközben. Talán nem is kívántam találkozni. Rengeteget kellett volna mesélnem ahhoz, hogy szót értek akárkivel. Odahaza is hamar kifogytunk a témából. Azt hiszem, szüleim is észrevehették, hogy ez a gyerek már többé nem az övék. Nagyon nem voltam az övék. Szerettem őket, de idegen voltam számukra. *Nagypapa* mondja majd tíz évvel később rólam:

- *Bűnösen elhanyagolja a szüleit.* - Apám meg:

- *Kihozod hozzánk a fáradtságodat.*

Csak anyám nem mond semmit. Majd csak élete végén, amikor ketten maradunk pár évre a mátyásföldi házban, s már teljes nyüzsgésben van körülöttem a Bokor, akkor mondja: *Gyurikám, az életem legszebb éveit ezek.*

Nem emlékszem a búcsúzásra. Vártam a 31-e délutánt. Oda is pakkal kellett mennünk? Nem. A pakkunkat elküldték Vácról. Az várt bennünket már a kalazantinumi szobánkban. Mikor felértem a IV. emeletre, s beléptem a KALAZANTINUM-ban, azt éreztem, hogy hazajöttem. Mátyásföldön meg azt éreztem, hogy látogatóban vagyok.

61. MINDENEK ÚJULNAK NAPLÓ

2005. március vége

A címkép felirat: Frumószaí ördögök. - Frumósza csángómagyar falu Moldvában.

Városmajor, 2005. március 8.

A regény VI. folytatása: Első estém a Kalazantinumban: 37. augusztus 31-én berreg a csengő vacsorára. Tolulunk a lépcső felé minden irányból. Egyetlen lépcső visz csak lefelé innen, a negyedik emeletről, s ez a rendházé, nem az iskoláé. Az iskola lépcsője csak a harmadik emeletig tart, lefelé meg a Piarista utcára visz. A rendháznak, az épületkolosszus híd felé eső szárnyának lépcsője meg a - gimnáziumot és a rendházat elválasztó - Piarista közre szalad le. '37-ben ez a köz még egy darab megmaradt természet, vagy legalábbis egy darab múlt. Két oldalán járda, de köztük fél méternyi és a Duna felé növekvő mélységben fut a még inkább kocsi-, mint autóút. Száz éve, amikor épült e csodapalota, nem rendezték még a terepet úgy, ahogy ma látjuk. Ha a templom mélyebben van, akkor lejtene kell az útnak. A piarista palotát meg szintbe kellett hozni, s ez a szint magasabban volt, mint a templomé. A járdák a maguk szintjén vannak, de köztük az út nem szintel sem a rendházzal, sem a templommal, hanem lejt, hogy lejusson a templomhoz. Ezen a kocsiúton mentünk kisdíákként a Belvárosi templom úrnapi körmenetjéin... eleget láthattuk e rendezetlenséget, melyet a múlt század elején még egyáltalán nem láttunk annak. Nem dózer dolgozott akkoriban, csak kubikostalicska, s bizony sehány lóerővel, csak emberivel.

A negyedik emeleten nem volt gimnázium, az szőröstől-bőröstől a miénk volt: a Kalazantinumé. Miért *Kalazantinum*? Alapítónk családneve: a katalán-spanyol *Calasan*. S mit jelentett a mi Kalazantinum nevünk? Egy helyet, ahol illet tisztelni őt és életművét. Aki ott él, nem kérdőjelezte meg személyét. Nagyon mélyen tiszteltük. Nem lépett lábára senkinek. Nem dörgölözött a hatalmasokhoz. Fél életen keresztül kereste, amíg megtalálta a neki való munkát: az egészen kicsik, a prolik szolgálatát. Az egyház, maga is, négyszáz év után fedezi fel igazán: csak most lett a közoktatás védőszentjévé. Most. Alapítónk meg négyszáz évvel ezelőtt közoktatott. Oly korban, amikor még csak azok gyerekeit oktatták, akik tudtak s akartak rendesen fizetni az oktatásért. Olyan ügyetlenke volt. Nem tudta, nem akarta megvédeni magát! Hathatós eszközökkel nem akart dolgozni. Csak jézusiakkal - egy Jézust nagyon nem értő, verekedős, reformációs-ellenreformációs világban. Inkvizíció elé is kerül az istenadta... Álljon ennyi itt Róla - emléktábla helyett.

Berreg a csengő, s vagy hatvan kispap igyekszik a lépcsőn lefelé. Összetalálkozom a torlódásban Börzsei Marcival. Marci négy egész évvel idősebb nálam: egy évvel korábban együtt jártuk a nyolcadik osztályt; ő reverendában, én civilben. Elöttem három évvel volt ő Vácott novícius, utána végezte a hetediket Kecskeméten, majd a nyolcadikat Pesten. Míg én novíciuskodom Vácott, ő elvégzi Pesten a teológia első évét. Ő van tehát otthon, amikor a nyárvégi esti szürkületben a lépcsőházban egymás felé sodródunk, s én vagyok az új fiú. Marci sudár, vékony, szemüveges, mosolygós. Festeni valóan arisztokratikus a külseje, pedig mosonszentmiklósi magyar parasztgyerek. Főleg vele sétálok majd délutánoként az elkövetkező években, s ott vagyok Mosonszentmiklóson is, első miséjén. Meglátogatom Kolozsvárott '43 végén, amikor is az ő szórványkörzetébe megyek a karácsonyi ünnepekre lelkészkedni. Az év elején szenteltek, még rajtam a kenet illata, s megyek - a Nagy-Szamos vizét növelő Ilva patak menti községekbe, s fürdök a boldogságban, meg a besztercei havasok szépségében. Harminc évvel később Marcinál nyaralok Görgényszentimrében, a plébánián, s ott találkozom Márton Áronnal, egy jézusi főpappal s öreg székellyel, akit, ha tisztulni akarna egyházam, azonnal szentté avatna - majd megmondom, kik helyett. Szóval Marcival találkozom, amikor igyekszünk vacsorára. Ő

lesz a második nagyon jó barátom a rendben. S a renden kívül? Azon kívül nincs! Még szép is volna! Lesznek még barátaim sokan, de nem kívül! Hanem csakis belül: Bokron belül. Nincs idom, se kedvem - kívül barátkozni!

A félemeleten van a kispapok ebédlője. Négy emelet a szintkülönbség. Lezúgunk rajta, meg fel, ha jóllaktunk. Nem tudom, mit kérdezett tőlem Marci, nem tudom, mit feleltem rá. Csak azt tudom, hogy szelíden hátba vágott, s aranykeretes szemüvege mögül mosolyogva hitetlenkedett:

- Ez nem te vagy! - Ő volt az első vagy egyetlen ember, aki nem hatódott meg attól, mivé lettem a noviciátus végére. Rokonszenvét még a nyolcadik osztályban megnyerhettem valamivel, s ez a hátbavágás jelezte, hogy kételkedik annak valóságában, amit én halálos komolynak éltem meg. Hátbavágása ezt akarta mondani:

- Majd kinövöd... s túlleszel rajta! - Nem mondta hozzá, hogy ezen az életszentségen. Csak gondolta? Cinikus volt? Semmiképpen sem. Mély paraszti katolikus lelkisége volt. De a földön járt, mint élettől megedzett szegényparaszt. Görgényszentimrei plébános korában szégyenkezve mesélte, hogy járnak ám hozzá a görög katolikus oláh parasztok, és fizetnek neki, hogy imádkozzék ezért meg ezért. Mert össze tudja imádkozni a lányt a legénnyel, vagy fordítva. Marci látott valamit rajtam azon az első estén, ami nem stimmelt emlékeivel, s az emlékeit gondolta igazi valómnak. A Mátyásföldön töltött három napon nem hangzott el szüleim, testvéreim részéről semmi magasztos a reverendában magát hasznosítani igyekvő gyerekükkel, testvérükkel szemben; van egy fényképemlékem e napokból: rakom cserépbe a Vácról hozott muskátli-dugványokat. Belesimultam a környezetembe. Mit furcsállt rajtam Marci, nem tudom. Majd megkérdezem tőle, ha odafenn találkozunk. Igaz volt-e? Erre hamarabb is tudok válaszolni.

Azt hiszem, ő hívott el pár nap múlva meghallgatni Gerencsér Pistát. Pista hatodéves volt. E hatodik évében doktorált a bölcsészkaron filozófiából, s ráadásul még a teológiai dogmatikából. Ezenfelül még lelke volt annak a szabadfórumnak, melyet hetenként egyszer rendezhattünk magunknak vacsora és a naplezáró *Completorium* között, egy olyan jó félórán. E nyárvégi estén Pista Szabó Dezső 1937. augusztus-szeptemberi Ludas Matyi füzetének dupla számát ismertette. Folyóirat volt ez, amelyet Szabó Dezső maga írt. Mint Németh László néhány évvel később a Tanut. Mint a Napló - bocsánat nagyképűségemért. Címe: *Ede megevő ebédemet*. Alcíme: *Milyen Szekfű nyílt Schittenheim* Ede sírján. Nem sajtóhiba a nagybetűvel írt Szekfű. Szekfű Gyulát, az akadémikust, a tanszékvezető professzort, a Magyar Történet kötetének íróját, a Magyar Szemle havi folyóirat szerkesztőjét, a Három nemzedék (1919!) szerzőjét ülteti virágnak Ede sírjára. A magyar szellemi élet egyik legnagyobb alakját - a maga ötvenes éveiben járó közéleti férfit. És ki ülteti? A hasonló korú Szabó Dezső, Az elsodort falu (1919!) szerzője. Szekfű az egyetem falain belül, Szabó a falakon kívül, a Gólyavárban, tartja főhadiszállását.

Pár év múlva hogyan, hogyan nem, bekerülhetek Szekfű tanár úr szobájába!!! Beszélget velem. Németh Lászlóról is, az ifjúság új csillagáról, aki könyvet is írt már róla: Szekfű Gyula (1940) címmel, s mondja:

- Németh László heurisztikai elve, hogy az ellenkezője az igaz annak, amit megírtam a Magyar Történetben. Tisztelendő Úr, ugye ismeri Keresztúry tanár urat, s okos embernek tartja őt? Pár éve még minden szavát elhitte Szabó Dezsőnek. (Keresztúry Dezső proszeminárium-vezetőm volt.)

Az ilyen beszélgetések nöttetik az embert. Hatvanöt év telt el azóta, s máig sem felejttem. S azt sem, hogy majd harminc év múlva letérdepelek Görgényszentimrén Marci szobájában Márton Áron előtt, s megkérem, hogy megcsókolhassam a kezét. Szelíden-fáradtan néz rám, tiltakoznék, de láthat valamit a szememben, s enged. Az élet legnagyobb pillanataiban csak ülünk egy székben, és hallgatunk, állunk valaki előtt, vagy térdelünk. S szavak hangzanak ej, szemek találkoznak, s megtelik a lelkünk. Mivel? Félve mondom -

Istennel.

Valami gyorsíró teljesítményért kaptam jutalomként a *Három nemzedéket*, még gimnazistaként. Faltam, amennyire tudtam, Égő, vörös fülekkel olvastam Az *elsodort falu* három kötetét is. Nagy diákként már tudtam Szekfőről is, Szabó Dezsőről is, mert 1934-ben jelent meg Szerb Antal Magyar irodalomtörténete, s magyartanáromnak azonnal bibliája lett. Hamarosan megszereztem én is, és Szerb Antal világosan látta, hogy két személy jelenti a szellemi Magyarországot: Szabó Dezső és Szekfű Gyula. 1934-ben 15 év telt el az összeomlás után. Ma is, 2005-ben, 15 éve hogy kivonultak a szovjet csapatok, s ha megkérdeznének, hogy ma kik jelentik a szellemi Magyarországot, mit mondanék? Szerb Antal '34-ben 33 éves volt és tudta. 1940-ben, én még csak 21 éves voltam és tudtam, hogy Szekfű és Németh László - a csillagok. Ma 86 vagyok, és fogalmam sincs, hogy kit nevezhetnék meg - ám az ötvenesek, a náluk öregebb vagy fiatalabb - kortársaim közül. Hogy kire esküdik ma a magyar ifjúság? Kiért tölti meg hétről-hétre a Gólyavárt? Hogy kinek hiszik el minden szavát a Keresztúry tanár úr szerű fiatalok? '34-ben Szekfű 51, Szabó Dezső 55 éves volt. Kire tudunk ma így felnézni? Csak én vagyok ilyen béna? Mások tudják, hogy felnézünk-e ma egyáltalán valakire? Meg kellene kérdezni, ha volna kitől!

Biztos ott volt ezen az esti fórumon Juhász Miki is. Érezhettük, hogy vége a noviciátusi elhülyülésnek. Visszacsatoltam. 36 nyarán Tihanyban Bátori esténként Aradi Zsolt azokban a napokban megjelent új könyvét olvasta. A parlament épülete volt a címlapján, s arról beszélt a könyv, hogy ezt az épületet még egy birodalom számára csinálták... - fájó seb volt mindannyiunknak Trianon. Úgy éreztük, hogy nem lehet együtt élni vele. S most, ezen az estén folytatódik, ami a múlt nyárvégen abbamaradt, amikor haza kellett küldenem Ady Összes verseit. Újból lélegzem. Újból szívom a levegőt, melyet Bátori óráin szívtam, mert Gerencsér Pista ismertet, s repül a félóra, és belecseng a csengő, s én viszem a könyv mondanivalóját magamban a kápolnába is. És a következő vasárnap ebéd után mehetek haza, látogatóba. Kéthetenként látogathatjuk rokonainkat: kettő és hét között. Ebből két óra az utazás, de marad három óra beszélgetni, s én alig várom, hogy apám elé önthessem mindazt, amit Pista révén Szabó Dezsőtől hallottam. Mit is?

Hogy 37 tavaszán Szekfű cikket írt a Magyar Szemlében Schittenheim Ede címen: Szekfű sétál az azóta már régen elbontott budai németvölgyi temetőben, megáll egy sír előtt, melyen ezt olvassa:

- Schittenhelm Ede tüzérfőhadnagy meghalt 1849-ben a magyar szabadságért. Olvasás után elmélkedik. Arról, hogy valójában Ede fajaruló, mert Schittenheim létre meghal a magyar szabadságért. Hitler már a Birodalom kancellárja, és a Schittenhelmek tudhatják, hogy ők árják, s a nem Schittenhelmek megtudhatják, hogy ők meg ráják. Vigyázz magyar! Tele vagy némettel, zsidóval, tóttal, horváttal, szerbvel, oláhval, akik mind magyaroknak tudják magukat. Szét ne hagyd cincálni török után megmaradt, török után úgy-ahogy-lett, összekapart kis önmagadat. Mi lesz a magyar középosztályból, nemzetből, amelynek legtöbbje sváb, német asszimiláns, ha ez a gyilkos hitleri logika behatol nemzetünkbe? S most jön a Ludas Matyi füzet: Szabó Dezsőnek nincs könnye Schittenheim Edéért. Szabó Dezsőnek már minden könnye elfolyt az ebben a csonka országban is kisemmizett magyar parasztért. Nincs szükségünk svábok magyarrá asszimilálódására. Maradjanak meg csak svábok. Mert ha nem asszimilálódnak, akkor egy tolnai sváb - az egy tolnai sváb. De ha egy tolnai sváb asszimilálódik, akkor az felkerül Pestre a minisztériumban, és úgy igazgat száz magyart, mintha azok tolnai svábok lennének. Majd csattan az ostor vége - a sváb kultusz-miniszteren, Hóman Bálinton, aki nem rendezi Szabó Dezső ilyen meg amolyan anyagi követeléseit, de aki kihúzza Csík Ferkét a medencéből, miután Ferke olimpiai aranyérmet nyert az elmúlt évben Berlinben, s Szabó Dezső imádkozik a kultuszminiszterhez: O Sancte Valentine, nos ex aqua exhuzigátor... Nem olvastam el azóta, hetven év óta, e dupla-füzetet. Amit most elmondtam, ennek a

szeptembervégi szabad fórumnak az emléke bennem. S amikor mindezt elmesélem apámnak, dől belőlem a szó. Ő meg csak hallgatja. S közben bejön a szobába anyám, s csak ennyit mond neki:

- Gyuri minden reggelire megeszik egy svábot. - Mire anyám rémülten:
- Svábbogarat?
- Dehogya is. Olyan svábot, amilyen te vagy.

Anyám sohasem gondolta, hogy ő sváb. Azt se tudta, hogy német neve van. El lehetett volna őt adni németül. De ekkortájt már igazolnia kellett kinek-kinek a maga árja származását. Ez az igazolás csak azt volt hivatva eldönteni, hogy zsidó vér csörgedezik-e ereinkbe, vagy sem, de messzebbre mutat. Nem éri be a zsidók legyilkolásával, pár év múlva a németeket elkezdjük kipucolni a Kárpát-medence egészéből is. A magyarokat is Felvidékről, Kárpátaljáról, Párciumból, Erdélyből, Délvidékről. Huszonöt évvel korábban csak az jött el, aki nem akarta letenni az állampolgári esküt. Most már esküvel is takarodj a földről, hol őseid bölcsője ringott.

Idilli békességben éltünk piarista osztálytársaimmal, jóllehet egy harmadunknak sem volt eredetileg magyar neve: zsidó, sváb, tót, oláh, szerb asszimilánsok voltak vagy voltunk. Én is. Anyai nagyszüleim - és Budapesten, az ország szívében, s a múlt század elején egymás között - még németül beszéltek. De inkább büszkén vallottam, hogy névadó őseim honfoglaláskor előtti magyarok, kabarok. Apám ágán mindenki színmagyar, kócos jobbágy. De anyám ágán mi van?! Nagymama nemesi árvalány: Szladek (tót!) Ferenc és Liptay Laura (magyar nemes) ivadéka. Ez még hagyján, de a nagyapai ág! A nagypapa Stück Ferenc és az ő anyja Pfann Rozál. E két dédnagyszülőm egyike sem halt 48-ban a szabadságért! Még jó, mert Hitler logikája szerint fajarulók vére csörgedezne bennem.

Hitlerrel kezdődött az örjülés? Számomra legalábbis. Sohasem gondoltam, hogy a Stück Gizella nevet viselő anyámnak valami baja van a magyarságával. S most apám úgy reagálta le beszámolómat, hogy minden reggelire megeszem egy svábot. Pillanatokon belül megszületik Német László *Kisebbségben* című tanulmánya, mely megkülönbözteti a mélymagyart, a hígmagyart s a jöttmagyart. Ilyen jöttmagyar a magukat magyaroknak vallók egyetemének a messze nagyobb fele. Tragédia történt velünk. A 15. század végén még Európa egyik legnagyobb nemzete vagyunk, s a 17. század végére már csak ötnegyed millió ember beszéli nyelvünket. A többi, a mátyáskorabeli jó három millió hova lett? Elhullott a török kardoktól, elveszett Kelet-rabszolgapiacain. Erről a tragédiáról még regényt sem írtunk. Csak megállapítjuk, hogy Békés, Szeged, Kalocsa, Pécs vonalától délre hírmondónak sem maradt magyar, pedig színmagyar volt itt Mátyás korában még minden, le az Aldunáig. Szabó Dezső pátosza: faji alapra helyezkedtek románok, szerbek s tótok s megcsinálták maguknak hazánk területéből, amit megcsináltak, tehát nekünk is faji alapra kell helyezkednünk! Kikkel? A 16. század végére ezer magyarból ha egy katolikus, a többi mind kálvinista. Nincsenek e magyar kálvinisták az egész világon összesen három millióan sem. A többi bizony csak jöttmagyar. E három milliónak a jó fele meg hígmagyar? Mikor írta ezeket Németh a 30-as évek végén, úgy voltam vele, mint Keresztúry tanár úr Szabó Dezsővel. S most? Ha Erdélyben járok, és Jézusról beszélek, azt is mondom, hogy semmit sem ér, amit mondok, ha nem ülnek köztünk románok is. Mert nincs két evangélium: egy a magyarok, s egy másik - a nem-magyarok részére. Nincs. Jézus szemével nézve csak híg emberek vannak.

A Kalazantinumban élni jó volt. Nekem való világ volt. 5,30-kor keltünk, 5,50-től 6,50-ig a kápolnában elméltünk, misét hallgattunk. Utána reggeli s szobánk rendberakása (beágyazás) következett; majd 7,15-től 7,55-ig az első teológiai óra - ma úgy mondanák: a nulladik órában, A második évben már egyetemenre is jártunk - párhuzamosan tanultuk otthon a teológiát, az egyetemen meg a szaktárgyainkat -, s a Múzeum-körúton kellett lennünk 8,15-re. 13,20-kor mentünk újra a kápolnába, majd ebéd, újra kápolna, aztán

intéztük az előjárókkal ügyeinket, mentünk a házi könyvtárba. Még szunyókálhatunk is a szobánkban. Ellenőrzés csak ennyi: nagypapa háromkor koppanthat egyet ajtónkon, s a koppantással együtt már be is nyit: nem hever-e valamelyikünk az ágyon? Délután kötelező párosban egy jó félórás-egyórás séta hat óra előtt. Este 7,15-kor teológiai óra. 8,00-tól 8,20-ig összejövetel, amit a Nagypapa tart. Utána vacsora, s ezt követően szabad idő 9,15-ig. Utána kötelező szilencium, 10-kor villanyoltás, s 5,30-ig lehet aludni.

Talán a nagypapával kell kezdenem. Negyven évvel volt idősebb nálam. Külön regény a kettőnk kapcsolata. Hozzá kellett menni anyagi ügyeinkkel. Voltak olyanok? Óh igen. A cél megjelölése nélkül lehetett bármikor két pengőt kérnünk. Ez volt a non putarem = a nem tudom mire. Összesen évi 60 pengőt igényelhattunk. Nyáron hazamehettünk két hétre, akkor kaptunk megint 60 pengőt és ami megmaradt az évközi hatvanból. Vasárnap délelőtt volt az általános ügyintézés ideje. Reggel 7,15-kor nem teológiai órára mentünk, hanem összejövetelre, amit nagypapa tartott. A vasárnapi összejövetel kiadós volt. Ráértünk. A különböző pesti plébániák a délelőtti, a 10 órás ünnepi nagymise fényét azzal növelték, hogy három papos misét rendeztek. A Központi Szeminárium meg a Kalazantinum szállította hozzá a kispapokat. 9-ig is eltarthatott az összejövetel. Ilyenkor hallgattuk meg pl. a harmadévesek próbaprédikációját. A legegyszerűbb módja ennek az volt, hogy megtanultunk könyv nélkül egy Prohászka beszédet. Somhegyi Miska nem ezt tette, hanem maga szerkesztett egyet azon a vasárnapon, amikor bemegyek a non putarem-ért nagypapa szobájába. Mindig beszélgetésbe kezd. Nem vagyok neki carissime, nem tegez, nem Gyurkázik, nem szólít a családnevemen sem, csak Maga vagyok.

- Magának hogy tetszett a Somhegyi próbaprédikációja?

Nem emlékszem, hogy mit válaszoltam, csak arra, hogy a próbaprédikáció alatt kialakult bennem a kritikám Somhegyi teljesítményéről, s így amikor nagypapa kérdezett, folyt belőlem a szó rendesen. Hallgatja figyelmesen, s amikor abbahagyom, megszólal:

- Mért nem mondta ezt el ott?

- Igazgató úr kérem, Somhegyi harmadéves, én meg csak még másodéves vagyok ...

- Ne szerénykedjék! Nem áll az jól magának.

Ha van pillanatfelvétel élőbeszédben, akkor ez az volt. Egy életre megtanultam, hogy mi áll jól nekem, s mi nem. Szerény éppen megpróbálhatok lenni. De akkor tartsam csukva a számat, mert ha kinyitom, azonnal megtörténik, amire Sántha Gyuri mutatott rá.

- Azért kerülöm a veled találkozást, mert ha megszólalsz, öt percen belül kiderül, hogy száz százalékosan neked van igazad.

Ezzel az alkattal lehet - nem szólni. De szerénynek rajzolnom magamat bajosan lehet. Ha egyszer hozzászólok valamihez, akkor átélem, hogy látom a dolgot. Ha nem gondolnám ezt, nem szólnék hozzá. Alighanem ezt látta meg nagypapa, amikor arról beszélt, hogy mi áll jól nekem, s mi nem.

Nagypapa felelős volt hatvan fiatalért, hogy ezekből jó piarista tanárok, nevelők legyenek. Akármennyire öreg róka is volt, tudta jól - s éppen azért, mert öreg róka volt -, hogy több szem többet lát. Akik gondot okoztak neki, azokról igyekezett begyűjteni társaik, a mi véleményünket. Mondta is erről az összejövetelen:

- Ne mondják nekem, hogy engem ne tessék kérdezni! De kérdezem magukat: hogyan látják egymást? Őszintén meg kell mondani! Mást is kérdezek majd.

Így kérdez egyszer engem, már első éves koromban, és egy harmadévesről. Nagyeszű gyerek volt, s szóba sem állt velem, de én nagyon bizonytalan egzisztenciának, problematikus piaristának éreztem. Az volt számomra ilyen, akiről azt gondoltam, hogy nem lesz pap belőle. Még abban a tanévben ott is hagyta a rendet. Csak úgy a folyosón menve kap el kérdésével nagypapa:

- Magának mi a véleménye a Zádorról?- Hosszan gondolkodom, hogyan bontsam ki azt a csomagot, ami bennem van róla. Nagypapa nem várja meg. Legyint egyet és mielőtt

még továbbmenne, mondja:

- Látom, magát utálja benne .- Így volt? Titkon rivalizáltam vele. Bántott, hogy szóra sem érdemesített.

Volt egy nagy meccsem nagypapával, amikor is letörte a szarvaim. Másodévbén. Volt egy tárgyunk heti öt órában, a prefektusunkké: *Introductio*, azaz bevezetés a szentírás könyveihez. Az én fogalmaink szerint ez olyan irodalomtörténetféle volt. Ebben volt nagy Sík Sándor, akit Bátorin közvetített a magyaróráin. S ebben volt abszolút csúcs Horváth János, akit akkor már hallgatók az egyetemen. Olyan nagyon, de nagyon nívtólannak éreztem, amit szegény prefektusunk nyújtani tudott nekünk, hogy kitaláltam valamit, hogy kibírjam a heti öt órát. Lázasan jegyzetem, amit mondott. Csakhogy: egyik nap latinul, másikon németül, harmadikon franciául, negyediken olaszul, s megint előlről. Német szakos voltam, a noviciátusban megtanultam franciául, s első évesen meg részt vettem Mikivel együtt egy olasz tanfolyamon. Ami pedig a latint illeti, álmunkban is latinul beszélünk... - erről majd még mondok valamit. Én voltam a legszorgalmasabb diák, két évfolyam hallhatta együtt az előadásokat. Belém nem köthetett, de a láthatatlan sugárzás, amit kibocsátottam magamból elért hozzá. Öt igen intenzív nyelvórára cseréltem le öt s mondanivalóját. Nem volt kedves modorú... Lehetett volna ily körülmények között? A fél év végén ezzel búcsúzott:

- Na, a vizsgán majd meglátom, hogyan vitézkednek.

Megláthatta. Összesen 15-en voltunk, s mindegyikünk fújta tételét, mint a vízfolyás. Valamelyikünk készséggel elvállalta, hogy legépeli az általa megfogalmazott tizenöt tételt, amelyekből majd húzunk a vizsgán. Mindent belesűrített a tétéleibe. Mi pedig legépeltük. Úgy, hogy öt tétel elfért egy sorban, a másik öt két sorban, a harmadik öt pedig három sorban. Olyan papirosra gépeltük a 15 tételt s olyan gépeléssel, hogy a tételek hátlapján is világos volt, hogy a tételek egy vagy két vagy három sorosak-e. Ezek után a megtanulandó anyag harmadára csökkent: választottunk, hogy hány soros tételt húzunk majd. Karácsony előtt jó két héttel véget ért a teológián a szorgalmi idő. Karácsonyig levizsgáztunk a teológiai tárgyakból. Karácsony hetében pedig habzsoltuk a könyveket, amiket a Jézuska hozott a Kalazantinumnak, s újév után fogtunk hozzá az egyetemi kollokviumokra felkészüléshez

Az öt biblikus tétel jelesre befúzásra elegendő időt biztosítottunk, s szegény tanárunk felsülése - mindent tudtunk. Nem erre számított szegény, hanem arra, hogy csödülni fogunk. Bosszút lihegett. Valaki befújhatta neki közölünk a siker/csöd okát. S ő mint felbujtórá rám gyanakodott, pedig ennek semmi alapja nem volt. Magához hívott s megkérdezte, hogy mért tettem. Én meg tettem, amit nem lehetett, visszakérdeztem:

- Én kérdezem a Prefektus Úrtól, hogy mi alapon vádol engem.

Dühében kizavart a szobájából. Ezután következett a vesszőfutás. Ment nagypapához, s beszámolt a történekről, nagypapa pedig megkérdezte két-három kalazantini társamtól, hogy nem kellene-e engem elküldeniök a Rendből. Nekem, hozzám, nem szólt senki. De hatvan ember úgy nézett rám, mint akit elküldhetnek. Tíz napig tarthatott ez az állapot. Aztán nem bírtam tovább, s odamentem Nagypapához:

- Igazgató Úri Tessék beszélni velem!

- Maga Draufganger! Magával beszélni kell, amikor Maga akarja! Na jó, délután elviszem sétálni.

Meg volt a séta. Én szavaltam, hogy itt a helyem. Ő mondta, hogy próbálnék ilyeneket a jezsuitáknál csinálni, s a végén abba maradtunk, hogy jó, maradjak, majd meglátjuk.

Nem értem, és nem értem, és nem értem. Mi ez? Mért nem lehetett megkérdezni, hogy mi alapon állítja, hogy én vagyok a felelős azért, amit 15 ember egy akarattal tett? Ez a világ rendje. A beosztottnak soha nem lehet igaza. Mindig csak annak, aki felül van. Ha ezt én akkor, vagy akár később, megértettem volna, másképpen alakult volna az életem. De ez nem adatott meg nekem. Megköszönöm Istennek...

Három év után nagypapa otthagyt bennünket, mert a rendtartományunk a maga fejévé választotta őt. Nem akadt, aki át tudta volna venni kalazantinumi szerepét. Jó két év múlva aztán - ha nem is igazgatójává, ha nem is nagypapájává - a prefektus lett a Kalazantinum új súlypontjává, s megérhette, hogy én képviseltem a leghatározottabban azt, ami pozitívumot a Kalazantinum életében ő akart. Soha nem esett szó közöttünk korábbi afférunkról.

Újmisés szónokomnak lelkiatyámat választottam, aki 15 éven keresztül gyóntatott. Tudtam róla, hogy nem jár látogatni sehová, de nem hittem volna, hogy értem sem tesz kivételt, s nem jön el Mátyásföldre, a primíciás ebédre. Meghívtam nagypapát is, s ő elfogadta a maghívást annak ellenére is, hogy szónoknak is, manuduktornak is mást kértem fel. Nagypapa mondta az ünnepi beszédet az asztalnál. Egy mondatára emlékezem vissza:

- Azt hittük, hogy szűk lesz neki Macedónia. "

'43. február 1-én hangzott el. A ribilliót, amit csinálok, csak felülről láthatja majd. A nagyszülők ritkán érik meg unkáik kibontakozását. Tíz év se telik el az asztali beszéd után, s az ügyész kötél általi halált kér nekem' 52-ben a Jónás tanácstól. S negyven év se telik el, s meg írom az Egyházrendet, amely az inkvizíció asztalára kerül. Szűk lett neki...

Városmajor, 2005. március 10.

Vermes Géza öt Jézus-címet vizsgál meg nagyíró könyvében. Az ötödik: az Isten fia. A korábbi négyből az első szerint az Isten tolmácsa, a harmadik szerint az Isten felkentje, s a második és a negyedik cím szerint az Isten funkcióit gyakorolja. Az ötödik, az Isten fia-cím csak 12 ízben kerül elő választott evangéliumunkban.

Az első előfordulásról maga az evangelista gondoskodik. Elmondja a szentcsalád Egyiptomba menekülését, Heródes haláláig ott tartózkodásukat, s azt mondja, hogy mindez azért történt, hogy beteljesedjék Istennek a tolmácsa, Ozeás nevű tolmácsa, által mondott szava: Egyiptomból hívtam fiamat (2,15). Mért nem Ozeást, mért nem Istent mondom eme első előfordulás szerzőjének? Csak azért nem, mert olvasmányemlék Máténál ez az említés: Máténak eszébe jut a próféták egy sora: *Még gyermek volt Izrael, amikor megszerettem, Egyiptomból hívtam ki fiamat* (Oz 11.1). Izraelről van benne szó, és Máté ezt a helyet Jézusra alkalmazza. Megszentelt szokás ez az alkalmazás Izraelben, s még azon túl is! Az ilyen szóbeli egyezések is jövődőlésnek számítottak a választott népnél. S nemcsak náluk. A keresztényeknél is. S ha a tudományban mára már nem is, az igehirdető gyakorlatban, s a liturgiában változatlanul jövődőlésnek könyveljük el ezeket a szóbeli egybe-eséseket, egyezéseket.

De Máté ezt a legjobb lelkiismerettel csinálja. A legjobbal, mert ő mélyen meg van Győződve arról, hogy Jézus istenfiúsága- ez az igazság. Igazság, amelyről maga az Isten tanúskodik. Evangéliumában kétszer szólal meg az Isten, s mind a két megszólalásnak tárgya éppen az, hogy a Názáreti Jézus bizony az Ő, az Isten, az Atya fia. Mikor Jézus a bemelegítés után kijött a vízből, hang hallatszott a mennyből: *Ez az én szeretett Fiam, benne leltem tetszésemet / akiben kedvem telik / akit választottam / akit kiszemeltem egy feladatra, stb., stb.* (3,17). Ezer módon lehet fordítani az itt szereplő görög *eudokein* kifejezést. Az egész evangéliumban még kétszer fordul elő ez az ige, mégpedig külön az Atya, az Isten használatára. Ez az az ige, amely kifejezi az Isten viszonyát a fiához, aki a Názáreti Jézus. Ez hangzik el a színeváltozás hegyén is: *Ez az én szeretett fiam, akiben jó kedvem telt.* Csak hozzáteszi ehhez még ennek legfontosabbnak gondolt következményét is - *Őt hallgassátok!* (17,5). S ezt találja Máté Deuteroizajásnál is, abban a gyönyörű himnuszban, amelyet elsőül talán Máté alkalmaz Jézusra, s azóta kétezer esztendőn keresztül mind az összes kereszténység. Ahol találja, az az Ebed Jahve (értsd: az Isten szolgálja) dalok eleje-kezdeté. Ezeket az Ebed Jahve dalokat a választott nép mindet a Messiásra értette, mindet a Messisára vonatkozó prófétai jövődőlésnek tekintette. Hallgassátok:

Ez az én szolgám, akit támogatok, az én választottam, akiben kedvem telik, azaz: hó

agapétos mou hon eudokésen hé pszüché mou. Ez szórul-szóra egyezik az előző két mátéi hely szövegezésével (12.18). De halljátok a himnusz teljes elejét, mint Istennek, magának az énekét a maga szolgájáról, aki a Messiás:

Ez az én szolgám, aki támogatok / a választottam, akiben kedvem telik.

Kiárasztom rá lelkemet, / hogy igazságot vigyen a nemzeteknek.

Nem kiált majd, s nem emeli fel a hangját / szava se hallatszik az utcákon.

A megtört nádszálat nem töri össze. / A pislákoló mécsbelet nem oltja ki.

Hűségesen elviszi az igazságot, / nem lankad el, sem kedvét el nem veszti,

Míg az igazságot meg nem szilárdítja a földön. / Tanítására várnak a szigetek.

Szeretnék még egy olyan három napos lelkigyakorlatot tartani, amely erről a négy deuterioizajási sorról beszél, s melyet nemcsak Jézusra, hanem magunkra is, a lelki gyakorlat mindenegyres résztvevőjére alkalmaznánk. Sok mindent szeretne az ember gyereke...

Egyelőre azonban itt van még Vermes Géza ötödik Jézus-címkéje, melyből még csak Hármát láttunk, pedig Máténál 12 van belőle. A következő két hely szerzője- a diabolos, a Kísértő: Ha te vagy az Isten fia (4,3.6), akkor legyen kenyér a kőből, s ugorjon Jézus a magasból. Magam úgy érzem, hogy a Kísértőnek nincs kétsége: Jézus meg tudja tenni ezeket. Azaz a Sátán tisztában van vele, hogy az Isten fiát kísérti. Érdekes idevenni a hatodik helyet: a két gadáriai ördögösnek (daimonidzomenoi), nekik sincs problémájuk: Mi bajod velünk, Isten fia? Azért jöttél ide, hogy idő előtt gyötörj minket? (8,28-29). Az egyértelműen istenellenes világ, a Sátán Országá, tud a páratlan eseményről. Honnan? Nem tudom. Csak feltételezem, hogy a Sátán Országá is rendelkezik megfelelő információs hálózattal, és nem is közönségessel, mert a sátánival azonos jelentésű evilágnak a fiai okosabbak a világosság fiainál (Lk 16.8). S ami képtelenségnek látszik a racionalizmusnak nevezett tiszta észnek, az bizony egyáltalán nem képtelenség a racionalizmus határain kívül eső világnak. A racionalizmus csak egy lehetséges pozíció. Mert az univerzumon, a teremtett valóságon belül, továbbá a valóság egészen belül (a teremtett és a teremtetlen, az isteni rész - az egész!) más pozíció is lehetséges. A Sátán világa is ide tartozik. Ha mindezt nem akarjuk tudomásul venni, akkor így kellene beszélniök azoknak, akik a mondottakat nem kívánják tudomásul venni: Racionalista vagyok. Az Isten - Isten. Az ember- ember. E kettő nem keverhető össze. Isten fia - ez az ami nem lehetséges. Ez lenne a tiszta munka. De racionalizmussal teológiát csinálni- ez összekeverése a megismerési síkoknak. Mert van a szaktudomány, amely igazol laboratóriumi kísérletekkel és a múzeumok anyagával. Van a filozófia, amely dolgozik a gondolkodás törvényei alapján: azonosság elve, okság elve, a harmadik kizárásának az elve, stb. De a teológia nem így dolgozik. Isten megteheti azt is, ami nem fér bele teremtményei igazolhatási világába. Van teológia, amely állíthat olyat, amit szaktudomány és filozófia nem állíthat. Van teológia, melynek színe előtt a filozófiai állítás csak egy lehetséges pozíció. És nem az egyedül lehetséges igazság. Nem érzem fair play-nek a teológia területére lépni, s megkérdezni: Hol hagyátok a józan eszeteket? Az Isten valamivel több, mint józan ész.

Roger Martin du Gard regényében az elkötelezett ateista autója karambolba kerül, s ajkát önkéntelenül is elhagyja a szó: Jaj Istenem! A tanítványok, akik látják Jézust a vízen járva hajójuk felé közeledni, mikor Jézus a hajóba ér, leborulnak előtte: Valóban az Isten fia vagy! (14,33) Mi ez a valóban? A Tizenkettő részese Jézus életének. Szemtanúi annak, ami történik vele, körülötte. De Jézus nem mutatkozott be nekik ilyesfajta módon: Ti valójában azt gondoljátok, hogy én vagyok a názáreti ács, aki felhagyott iparával, hogy tanítótok legyek. Igaz, igaz, de meg kell mondanom, hogy ez az igaságnak csak az egyik fele. S a másik fele az, hogy én az Isten világából jöttem, s valójában magam vagyok az Isten, azaz hogy az Isten fia, de ezt túlságosan bonyolult volna elmagyaráznom, hogy hogyan lehet az egyetlen Istenen belül Atya is meg Fiú is, meg más is. Talán majd lesz mód egy kicsit ebbe a dologba mélyebben belenézni. De egyelőre sokkal fontosabb, hogy

megértsetek azt, amiért arra adtam a fejemet, hogy tanítsalak titeket... Nem mutatkozott be nekik, s rakódtak bennük egymásra az élmények és tapasztalatok, s ez most kitört belőlük ebben a formában. Azt gondolom, ha Vermes Géza is keresztülment volna azon, amin a Tizenkettő keresztülment, alighanem ő is letérdepelt volna, és suttogta volna, hogy Valóban... S ez esetben ennek a Valóban-élménynek a hatására írta volna könyveit, ha írt volna e témáról valamit. Akinek ilyen valóban-élménye van, az nem szükségképpen ütődött. És ténylegesen lehet ez az élménye, még akkor is, ha a világ összes filozófusai azt állítják róla, hogy méltatlan az ember nevére s az emberi gondolkodásra, aki azt gondolná, hogy Isten beleszólhat ilyen módon is az emberi történelembe. És tapasztalatok, és újabb és újabb élmények hatására születik meg Péterben a vallomás Fülöp Cezáreájában: Te vagy a Messiás, az élő Isten fia (16,16).

Még négy helyünk van. Ebből három nagyon szégyenletes. Igazolják a főpapok számára, hogy dehogy az Isten fia ez a felfuvalkodott fafaragó. Miből tudják, hogy nem az? Abból, hogy azt tesznek vele, amit akarnak. Ha nem is volna Isten, de legalább erősebb volna Pilátusnál, vagy legalább a főpapoknak nem volna hatalmuk rajta, akkor elhinnék, hogy ez a szerencsétlen hőzöngő felülről jövő lehetne, de hát úgy rúgják fenéken, úgy köpik szembe, úgy pofozzák dagadtra a főtisztelendők, ahogy akarják. A főtisztelendőknek fogalmuk sincs az Istenről. Rossz a méterük, a mércéjük. A főtisztelendők - urak, s Istent csak úrnak tudják gondolni. S elmennek a Názáreti mellett, mint csalo mellett. Ha a főtisztelendők elolvasnák Sántha Ferenc novelláját, Isten a szekéren, az talán segíthetne rajtuk. Akkor talán megértenék Jézust, aki Istent, azaz sajátmagát azokkal azonosítja, akik éheznek, szomjaznak, ruhájuk nincs, és az urak börtönében ülnek. De az urak reménytelenek, képtelenek rá. Miért képtelenek rá? Mert urak. Szóljon Máté: Azt élő Istenre kényszerítlek, mondd meg nekünk, ha te vagy-e a Messiás, az Isten Fia... Aki leromboltad a templomot, és három nap alatt felépítéd, ments meg magadat, ha Isten fia vagy, és szállj le a keresztről.. Bízott az Istenben: szabadítsa meg most, ha akarja, hiszen ezt mondta: Az Isten fia vagyok. (26,63;27,40.43). Tökéletes a főtisztelendők süketsége. A főtisztelendőknek előbb éhezniük kellene, s az urak börtönében találniuk magukat. Ekkortól kezdve szünnék meg az Istent megtalálási képtelenségük, a tökéletes, incapacitásuk. Incapaces Deo - mondhatnók a skolasztika nyelvén.

Van, akiben nincs meg ez az incapacitás. Akárkiben meglehet az ellentéte: a képesség Istent érezni, tapasztalni, s nem melléje fogni, nem elmenni mellette. Akárkiben, aki ember, Isten képére és hasonlatosságára megteremtve. De hát a főtisztelendő is ember! Ez igaz. De jóvátehetetlenül deformált. Mi deformálta? A hatalom? És az egyéb urakat nem deformálta a hatalom? Dehogy is nem. Azokat is deformálta. De azoknak, nem kell teológiát csinálnok. Tőlük elég, ha kijelentik, hogy keresztes háborút csinálnak Irakban, s már repül is a rakétájuk. További teológizálásra ők nem vállalkoznak. Azt elvégzik a főtáltosaik. Van bíborosuk minden nagyobb városukban. .

A kisemberek világában keresendők, akiknek van kapacitásuk az isteni valóság, a valóság, érzékelésére. Már egy százados százada is, durva lelkű, kivégzés munkaviszonyú, műveletlen, tanulatlan, csak parancsteljesítésből, csak gyilkolásból élő aljanépe is tartozhatik ehhez az Istenre valami fogékonyságot mutató világhoz: Amikor pedig a százados és akik vele őrizték Jézust, látták a földrengést és a történeteket, nagyon megrémültek, és így szóltak: Bizony, Isten fia volt ez (27,54).

Városmajor, 2005. március 12.

Elismerem egykori antikommunista magatartásukat, és mindazt, amelyet el kellett szenvedniük, de most végre az egyházak egységéért is tegyenek valamit – olvasom a Magyar Nemzet február 28-i számában Harrach Péter kijelentését a nevemhez kötődő Bokor-közösség tagjairól. Válaszok:

Kedves Harrach Péter!

Antikommunista lett volna a magatartásunk?

Elhatároltuk magunkat azoktól a módszerektől, amelyekkel pártunk és kormányunk fel akarta építeni a szocializmust. Ma sincsen antikapitalista magatartásunk, csak vélekedésünk. Mégpedig jézusi vélekedésünk, ami abban áll, hogy kivétel nélkül mindenkit csak egy dénár illet meg. Amivel többed van, mint az emberiség összes javainak rád-eső hányada (egy hatmilliárdoda), azt be kell fizetned a közkasszába. Magyarul: Jézust kell utánoznunk, s meg kell valósítanunk az élet és vagyonközösséget, ahogyan ő megvalósította a maga tizenhárom főnyi közösségében – prokommunista vélekedéssel. A halálos ítéletemet előkészítő ávós őrnagy a kihallgatásomon ezt mondta: Bulányi mester, nem várhatjuk meg, amíg maga megelégtételt okoztatja nekünk a kapitalistákat. A prokommunista Jézus minden igaz tanítványa szerint, és az antikapitalista Jézus minden igaz tanítványa szerint mindannyiunkat meg kellene lelkigyakorlatoztatni, hogy átalakuljon a látásunk jézusi látássá. Hogy világos legyen számunkra is Jézus látása. Az, hogy Isten ellenlábasa – a Pénz, a Mammon. Föltételezem Harrach Péterről, hogy van annyi Bokor-ismerete és Jézus-ismerete, hogy mindezeket maga is nagyon jól tudja. De azért szeretném elméjében megerősíteni, hogy nem volt antikommunista magatartásunk. Ha lett volna, akkor – annak, amit a csináltunk, a tized részéért is – elevenen agyonverték volna minket az elvtársak.

Harrach Péter ezek után elismeri mindazt, amit el kellett szenvednünk. Valószínűleg arra gondol, amit az általa vélt egykori antikommunista magatartásunkért kellett szenvednünk. Szép dolog, ha valaki elismeri a szenvedéstényeket; szebb, mintha letagadja. De kérdezem: tudja-e Harrach Péter, hogy kik mindenkit szenvedtetek bennünket? Mert szavából az olvasó arra következtethet, hogy azok a csúnya kommunisták szenvedtetek bennünket, akikkel szemben mi egykor antiskodtunk volna. Fel kell világosítanom Harrach Pétert: szenvedtünk, szenvedtünk az elvtársaktól is, de rá se ránts! Jogutódjuk, a '89 utáni magyar állam bocsánatot kért tőlünk, jóvátett, nyugdíjat emelt, kitüntetésekkel adott. Igyekezett rendben tenni, ami rendbe tehető volt. Vannak azonban akik folyamatosan szenvedtetnek minket a rendszerváltozás után is; akkor, amikor már semmi sem írható a csúf kommunisták számlájára. S Harrach Péternek nagyon is jól ismeri azokat, akik mind a mai napig szenvedtetnek bennünket. Ismeri jól a 25 év előtti megalázásainkat, a mind a mai napig tartó kirekesztéseket Ismeri azokat, akik ma is naponként sebesítik megpróbált, megkérgesedett, aligha túlérzékeny valónkat. S mivel jól ismerheti őket, és ismeri azt a teljes elszántságot, amellyel minden tőlük telhetőt ma is megtesznek a Bokor ellen..., ezért egyszerűen megmagyarázhatatlan számomra, hogyan képes ilyet leírni: most végre az egyházak egységéért is tegyenek valamit. Kedves Harrach Péter, ugyan mit gondol, mi a fészkes... éért teszi a Bokor azt, amit hatvan éve tesz? Miért vállalja a börtönt, az alulértékeltség minden lehetséges alakját, az egyházellenesség hazug vádját... mindazt, amivel illették Jézust is Izrael vallási hatóságai kétezer évvel ezelőtt? Az életünket tettük kockára! Egy életen keresztül hordozzuk a másodrangú egyházpolgár szerepét. Folyamatosan szenvedünk az egyházért és annak vezetőitől. Hogy mondhat ilyesmit, hogy végre tegyünk már valamit? Az adja a teljes biztonságát, hogy tudja: Nem tiltakozhatunk ellene? Az, hogy ránk akármit lehet mondani? Harrach Péter ezzel a buzdításával büszkén azonosul annak az egyházi vezetésnek a magatartásával, amely ma is folyamatosan harcol a Bokor jézusi eszményei ellen. Üldözi azokat a papokat, akik befogadnak szolgálatra templomaikba, kitiltja könyvesboltjaiból könyveinket, melyek a jézusi célkitűzésre tanítanak. Úgy harcol ellenünk, ahogy csak képes... minden erejéből.

Megértem őket. Kétezer esztendő arra tanítja az egyház kinevezett és méltóságokba helyezett tisztviselőit, hogy csak így lehet egyházat építeni... De ha csak így lehet, akkor kétezer esztendő óta ezek a kinevezett tisztviselők a legfőbb akadályai annak, hogy megvalósulhasson az Isten Ország. Mert uralkodásból, gazdagságból, fegyveres erő al-

kalmazásából, s ezek haszonélvezőivel fenntartott trón és oltár szövetségéből soha nem lesz Isten Ország. Erről tesz hitet a Bokor. Ezt mondja, ezt tanítja, könyveiben ezt írja le. S ezt a gondolatot akarják a kinevezett tisztségviselők elnémítani.

Nemcsak hogy nem kérnek bocsánatot azért, amit a pártállam idején a kommunisták parancsait teljesítve vétettek ellenünk, hanem '89 után teljes fegyverzetben folytatják jézustalan magatartásukat. 1997 óta papirosom van róla, hogy katolikus, hogy katolikus teológus vagyok, mégis kirekesztenek minket, mint közellenséget, s egyházi teljhatalmukkal mindentől távol tartanak, amitől csak tudnak, minket.

Kedves Harrach Péter! Nem lenne itt az ideje, hogy végre tisztázza magában, hogy mi köze a létező történelmi egyháznak a jézusi célkitűzéshez... tisztázza hogy a jézusi célkitűzésért vagy a történelmi egyházért kell végre a Bokornak tennie valamit,... hogy van-e ez a kettő legalább köszönő viszonyban egymással?! S a tisztázás után megszagghatná ruháját mint a Kaifás anno dacumál, vagy keserves sírásra fakadhatna, mint J. vagy mint Péter Igaz, jézusi szeretettel remélve az utóbbit – Bulányi György. Budapest, 2005. március 9.

Városmajor, 2005. március 13.

Vonj le éveidből harminchetet, s menj el az Attila út elejére a Bethlen-udvarba, s találsz ott a heverőn egy szüleid korában levő ifjút, aki ezüstmisére ajándékol mélyvéna-szakadást kapott Istenétől. Ennek folytán be tudja fejezni a KIO III/2-es kötetét, meg tudja írni a IV-est, s nyár végére a tervnek megfelelően elkészül az V. kötet is. Te pedig Éva néni buzgólkodása következtében látogatod meg a még ifjú, mert még csak 50. évét taposó papot. Sietve kijelented, hogy Istenben nem hiszel, semmi közöd hozzá. Mire a pap azt mondja, hogy jaj de jó, mert ő éppen mostanában kezd foglalkozni istentannal, s nagyon nagy szívességet tennél neki, ha leírnád, hogy miként is jutottál arra az eredményre, hogy Ő nem létezik. Megígéred, hogy megírod a dolgozatot, s egyelőre hagyjuk ezt a témát. Újat választasz. Mit? Arra már nem emlékezem. Csak arra, hogy megállapodunk az időpontban, amikor újra eljössz, s hozod a dolgozatod. Újra jössz, de dolgozatot nem hozol. Inkább legyen Isten, csak ne kelljen megírni, hogy miért nincsen Ő. Helyette inkább életgyónás-félét végzel.

Azt hiszem, másfél év múlva Fehérvári úti lakástokban, amikor édesanyád már szabadult Kalocsáról, indul a Második Hullám. Azzal indul, hogy négy ember összehajol. Először, aztán éveken és évtizedeken keresztül újból és újból, két hetenként: Ildi, Zsuzsa, Jenő meg magam. Ez 69 őszén van. És 70 korányárjában már lelkigyakorlatot tartunk a Csátárkán egy faházikóban. Azon már ott van Imre is. Napközben az Oltáriszentség felkötve lóg az orgonabokorban. És a lelkigyakorlat végén sírok, mint a zálogos csacsi. Mer 52-ben volt az utolsó lelkigyakorlatom, és csak és mindössze 18 évig kellett tőlem telhető hűséggel tovább szolgálnom, s íme újra találok négy huszonévest, akiknek lelkigyakorlatot tarthatok.

Aztán megjelenik az életedben Lajos, s Te is elkelsz a halpiacon. S szülsz négy gyönyörű fiút. A szépséget kitől is örökölték? És megvagy, s még mindig nem írod meg a dolgozatot a 37 év előtt ígért tárgyról. Inkább orgonálsz és énekelsz. Közben megrendezel egy rekviemet is, mert hát illő módon illik eltakarítani azokat, akik igyekeznek jó helyre küldeni az emberlányát, amikor huszonéves.

Én meg örvendezek, hogy köszönhetek még életemben hatvanadik születésnapot ünneplő ifjú hölgyet, akinek életútját nagyjából végigkísérhettem.

*S ha napom süllyed az ég peremén / Te fogod le majd az én szemem,
S én alszom el majd a te dalodon. / Csicsija, bubuja, én csillagom.*

Városmajor, 2005. március 14.

Király, Dávid fia, vőlegény, tanító, mester, ember, ács fia, Eljövendő, Immánuel - sok ilyesfajta megjelölése és önmegjelölése van Jézusnak, de ezeken felül van három, ami

biztosan jelentősebb ezeknél, s amelyek alighanem vetekednek azzal a hattal, amelyet Vermes Géza vizsgálatára érdemesített idézett könyvében. Ez a három: Én – Jézus NEVE - Az Atya valakije. -

Ezzel a harmadikkal kezdem. Máté evangéliumában 65 ízben fordul elő az Atya szó és 44 esetben nem a földit, hanem az égi Atyát jelzi. Ez a 44 hely két félre bomlik. Egy kisebbre és egy nagyobbra. A kisebbik részben a mi atyánkról (emberek égi atyjáról) van szó, a nagyobbik részben pedig Jézus atyjáról. Nincs harmadik csoport, amelyikben osztoznánk Jézussal közös Atyánkon, hiszen nem más valaki a Jézus Atyja, mint a miénk? Elméletileg ilyen harmadik csoport is felírható volna, de a találatok összege ettől marad még: zéró. Gyakorlatilag csak két csoport van: a mi atyánk és Jézus atyja.

Nézzük meg anyagunkat. Amikor kérésükre Jézus imádkozásra fogja tanítványait, ezt mondja nekik: Ti így imádkozzatok: Atyánk, aki a mennyekben vagy... és bocsásd meg a vétkeinket (6,9.12). Ebből, a szöveg megbocsátásra felszólító végéből kétségtelen lehet számunkra, hogy az imádságot kezdő Atyánk kitétel mögött mi, emberek vagyunk, akik megbocsátandó bűnökkel rendelkezünk, s nem az a Jézus van mögötte, aki megkérdezte önmagáról, hogy ki vádol meg engem a bűnről (Jn 8,46). Alamizsnálkodni így tanít Jézus: rejtekben maradjon az alamizsnád, és Atyád, aki lát a rejtekben, megfizet neked. Hasonlóképpen kell imádkozni:... és Atyád, aki lát a rejtekben, megfizet neked. Ezen a módon kell böjtölnünk is: ... böjtölj a te Atyádnak a rejtekben, és Atyád, aki lát a rejtekben, megfizet neked (6,4.6.6.18.18). Továbbá: az istennektetszők ragyognak majd atyjuk országában (13,43) Tehát akár Atyánk, akár Atyád, akár az Atyjuk ragozott alakokkal találkozunk, mindig a mi atyánkról, azaz emberek Atyjáról van szó.

További 13 esetben teljesen problémátlan ez, mert Jézus mindig a ti Atyátok fogalmazást használja. Úgy ragyogjon a világosságtok, hogy dicsőítsék mennyei Atyátokat (5,16). Szeressétek ellenségeiteket... hogy fiaí legyetek mennyei Atyátoknak (5,45). Legyetek tökéletesek, ahogy mennyei Atyátok is tökéletes (5,48). Ne mutogassátok magatokat, mert így nem kaptok jutalmat mennyei Atyátoktól (6,1). Ne szaporítsátok a szót, ..., mert tudja a ti Atyátok, mire van szükségetek (6,8). Ha az embereknek megbocsátjátok vétkeiket, nektek is megbocsát mennyei Atyátok. Ha pedig nem bocsátotok meg az embereknek, Atyátok sem bocsátja meg a ti vétkeiteket (6,14-15). Nézzétek az égi madarakat, nem vetnek... mennyei Atyátok eltartja őket (6,26). Ne mondjátok. Mi együnk?... mennyei Atyátok tudja" hogy szükségetek van minderre (6,31-32). Ha ti gonosz létekre tudtok jó ajándékokat adni gyermekeiteknek, mennyivel inkább ad jókat a ti mennyei Atyátok... (7,11). Ne töprengjete, hogyan vagy mit mondjátok... mert nem ti vagytok, akik beszéltek, hanem Atyátok Lelke szól általatok (10,20). Két verebet adnak egy fillérért, és egy sem esik le közülük a földre Atyátok tudta nélkül (10,29). És a legvége: Atyátoknak se szólítsatok senkit a földön, mert egy a ti Atyátok, a mennyei (23,9).

E most elősorolt 13 mondat mindegyikében használhatta volna Jézus az Atyátok kitétel helyett az Atyánk kitélt. Mégpedig abból a célból, hogy a mondatok állításai vonatkozzanak ne csak reánk, hanem Jézusra magára is. Próbáljuk ki az elsőt és az utolsót: Úgy ragyogjon Jézus világossága, hogy az emberek dicsőítsék mennyei Atyját, Jézus se szólít senkit a földön Atyjának, mert csak a Mennyei Atya az övé. Kifogástalan tartalmú mondatokat kapnánk mind a 13 esetben. Nem használta egyetlenegyszer sem. Miért? Úgy gondolom, hogy nagyon másmilyen az a kapcsolata az Atyával, mint az emberek, a teremtmények kapcsolata Istenükkel. Nem a viszony tartalmában van a különbség, hiszen láttuk: be lehetett helyettesíteni a mi Atya-kapcsolatainkat tartalmazó mondatokba Jézust. Ugyanazon tartalmaknak más az intenzitása. Azt hiszem ezt a másságot, csak abban lehet megjelölnünk, hogy ami kapcsolatunk időbeli, és Jézus Atya-kapcsolatai nemcsak időbeleik. Az a kapcsolat időtlen is, örök is, időtől függetlenül is meglevő. De félek, hogyha ez irányban tovább próbálkozunk menni, elveszünk a metafizika és a misztika mélységeiben.

Ezért nem téveszti - sem Jézus, sem az evangélista, sem a szerkesztő - össze a ti atyátok meg az én atyám kitételt. Nincs alóla egyetlen kivétel sem. Megérezte Jézus környezete, hogy Jézus és az Atya kapcsolata valami egészen más. Nem tudta ezt a mást szóba foglalni, megmagyarázni. Magam is legfeljebb filozófiai kategóriáimmal tudnám a tényállást körbebeszélni. Nem teszem most. Csak annyit mondok: hogy Jézus és az Atya kapcsolata nem olyan, mint Péter vagy akármelyikünk kapcsolata az Atyával. Péternek adhat az Atya kinyilatkoztatást. Jézus esetében ez valahogy másképpen van. Hogyan? Hát úgy, hogy a Fiú tudja, amit az Atya tud. Időtlen tudással tudja. Péternek meg nincs időtlen tudása. Péter csak az időben tud meg valamit, amikor leesik nála a húszfilléres. Ezzel nincs megoldva még a krisztológiai probléma. S nem is hiszem, hogy lehet annak megoldása az ember, a teremtmény számára. Azért gondolom, hogy nem lehet, mert marad az Isten mély titka, hogyan lehet Isten emberré. Mert mégis csak tudhat Isten valami olyasmit is, amit a teremtmény, az ember nem tudhat, De itt most nem is az a dolgom, hogy letegyem e tekintetben a magam szerény kis garasát. Most az a dolgom csupán, hogy megmutassam: Máté számára a Fiú Atya-viszonya, és a mi, emberek kapcsolata az Atyával - két külön tészta.

Nézzük a Fiú Atya-kapcsolatait. Eljön az Emberfia Atyja dicsőségében angyalaival együtt (16,27). Ennek az időpontja nem tudni mi okból rejtve van a Fiú előtt: Ezt a napot... senki sem ismeri; sem az ég angyalai, sem a Fiú, hanem csak az Atya egyedül (24,36). Máténál az Atya-Fiú kapcsolatban a most következő szöveg jelenti a csúcst: Magasztallak Atyám, menny és föld Ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcsek és okosak elől, és kijelentetted a gyermekeknek. Igen, Atyám, mert így láttad jónak. Atyám mindent átadott nekem, és senki sem ismeri a Fiút, csak az Atya. Az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú, és az, akinek a Fiú ki akarja jelenteni (11,25-27). Azért gondolom csúcsnak ezt a szöveget, mert mond valamit kettejük kapcsolatáról, s azt mondja, hogy ez a kapcsolat csak az övék, s nem a miénk. Nem a teremtményeké, nem a Szentháromság világán kívül letteké és élőké. Csak az Atya ismeri a Názáreti Jézust. Ezért kérdezi Jézus újból és újból övéit, hogy mit látnak, mit gondolnak, kinek is gondolják az emberek az Emberfiát, és kinek gondolják ő maguk, a tanítványok az Emberfiát. Titok és homály lengi körül a Názáreti alakját. Attól az órától kezdve, amikor Isten Lelke megárnýékozza Máriát. Kicsoda ő, ezt valójában csak az Atya tudja. Kicsoda az Atya, ezt meg valójában csak a Fiú tudja. Földi ember számára mély titok, hogy ki az Isten. S földi ember számára majd ugyanilyen mélytitok, hogy kicsoda a Názáreti. Saru-megoldó templomi tisztelettel alighanem többre megyünk, mint azzal a buta és emberi göggel, hogy kérem nincs itt semmi titok. Lelkes tanítványok mindig Istent csinálnak a maguk emberéből-mesteréből-tanítójából, s ezzel megindul a legendaképződés stb., stb. Magamtól idegennek és nagyképűnek tekintem ezt a szöveget. Fenntartom Isten képességét és jogát, hogy valami olyasmit is produkáljon, amit a teremtményei maradéktalanul nem értenek, nem érthetnek. Lehet, hogy Jézus esetében tévedek, de nem szükségképpen tévedek. Bizony semmi sem akadályozza elvileg, hogy Jézus esetében se tévedjek, hanem a teremtményi képességeket lényegileg túllépő világgal találkozzunk alakjában. Szókratész, Szent Ferenc lényegében hasonlókat tanított, mint Jézus. Tanítványaik is voltak. Még sem lett Isten belőlük. Mért nem lett Szókratészból Isten? Mért nem lett Francescoból Isten? Mért lett csak életrajz Xenophon írásából Szókratész *életéről* és csak legenda a Fioretti szövegeiből Ferenc esetében? Hogy csak ezt a két példát hozzam fel: egyet a Jézus előtti, s egyet a Jézus utáni századokból. Méltóbbakat aligha találhatni. .. egyikük sem adta el magát a hatalomnak... aligha van az Isten mércéjével mérve nagyobb náluk. Nem lett Isten belőlük. Nem biztos, hogy hülyeséget mondott Péter Fülöp Cezáreájában, amikor az élő Isten fiának mondta Jézust.

A többi 18 helyen egyszerűbb a dolgunk. A most idézett helyeken Atyja és Atya alakokkal itt találkozunk. Ezután kivétel nélkül az Atyám alak kerül elő. Kontrapunktként a már látott Atyátok alakkal szemben, itt mind a 18 helyen ezt találjuk: Atyám.

... Atyám mindent átadott nekem (7,21)

... aki Atyám akaratát tesz, az megy be Isten Országába... aki atyám akaratát teszi, az nekem a testvérem és anyám (7,21; 12,50)

... aki megvall engem, én is megvallok Atyám előtt, aki megtagad, én is megtagadom Atyám előtt (10,32-33)

... minden palántát, melyet nem Atyám ültetett, ki fognak gyomlálni (15,13)

... nem test és vér nyilatkoztatta ki ezt neked, hanem az én Atyám (16,17)

... a kicsinyek megbecsülendők, mert angylaik látják Atyám arcát... Atyám nem akarja, hogy egy is elveszen közülük (18,10.14)

... ha ketten egyetértenek egy kérdésben, Atyám .megadja nekik (18,19)

... ádad benneteket a kízóknak Atyám, ha meg nem bocsátunk egymásnak (18,35)

... Jézus jobbára és baljára azok ülnek, akiket Atyám odaültet (20,23)

... akik megetetik a rászorulókat, azok öröklük az Országot, ok az Atya áldottai, a meg-nem-etetők meg mennek az örök tűzre, melyet Atyám készített nekik (25,35.41)

... Jézus: mondja: új bort iszom majd tanítványaimmal Atyám országában (26,29)

... Atyám... távozzék el tőlem ez a pohár... ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem ahogyan te (25,39.42)

... Kérhetném Atyám, hogy adjon mellém 12 légió angyalnál is többet (26,53)

E 16 helyről szép kis értekezést lehetne írni. Címe lehetne az értekezésnek: *Jézus Atyja ura a történelemnek, de Jézus szerepe se kutya.*

Első fejezet: az Atya - Csak az a palánta mard meg, melyet Atyja ültetett. Csak az Atya akaratát megtevő mehet be Országába, ez az akarat pedig egyet jelent a rászoruló megetetésével; akik pedig nem etetnek, ne számítsanak semmi jóra. Két ember egyetértése estén teljesíti minden kérésüket. A kicsinyek megbecsülendők, mert angylaik vannak, akik látják az Atyát. Az Atya azt akarja, hogy egyetlen kicsiny se vesszen el. Az Atya azt akarja, hogy a gyerekei bocsássanak meg egymásnak, a meg-nem-bocsátókat átadja a kízóknak.

Második fejezet - Jézus. Jézusra bízta az Atya a maga ügyét. Aki megteszi Atyja akaratát, az Jézusnak - testvére és anyja. Aki Jézust megvallja, annak nyert ügye van Istennél; aki pedig megtagadja Jézust, az megnézheti magát. Az Atya besegít Jézusnak: legkülönb tanítványának Jézusra vonatkozó nyilatkoztatást ad. Jézus nem döntheti el, hogy ki fog trónusán jobb és bal felől ülni. Ez Atyja kompetenciája. Jézus kérhet Atyjától 12 légió angyalnál is többet. Jézus imádkozhatik azért, hogy ne kelljen kiinnia ez poharat, de azért nem imádkozik - nem is imádkozhatik?! -, hogy ne az Atya akarata valósuljon meg. A nóta vége, hogy hűségéért tanítványaival együtt issza az újbort Atyja országában.

Ezt a mesét jól kitalálta Máté - mondhatja az, aki e mese kitalálásáért kijárja Máténak Norvégiában az irodalmi Nobel-díjat. Ez a mese három lábon áll: kicsinek kell lenni, meg kell bocsátani, és meg kell etetni a rászorulót. Ez az Atya koncepciója, Aki ezt magáévá teszi, annak sorsa egyelőre megvan pecsételve: Golgotára jut. De egyelőre is azzal végzi, hogy újbort iszik majd tanítványaival együtt Atyja Országában. Nem egyelőre pedig elgondolható, hogy az Atya koncepciójának képviseléséért nem kell majd mindig feltétlenül Golgotára menni, mert ez emberiség pusztán csak azért, hogy el ne pusztítsa saját magát, szóba áll Jézus koncepciójával.

Első lépés errefelé, hogy a templomba járók, papok meg nem-papok azonosuljanak három lábbal. Vagy lehet, hogy éppen a templombajárók nem tudnak váltani: Lehet, hogy a templomba nem járók teszik magukévá a jézusi üzenetet?

Városmajor, 2005. március 20.

(VII. folytatás) A Kalazantinumban már nem kellett berázódni az életbe, csak a tanulásba. Azért ez sem volt könnyű. Volt ugyan diákkorunkban is memoriter, s nemcsak magyarul, hanem németül, latinul és görögül is kellett verseket tanulnunk - könyv nélküli felmondásra.

De most jött a haddelhadd. Szamek Jóska bácsinak mondtuk azt a piaristát (tanárunkat, előljárónkat), aki nekünk a fundamentálist tanította. Heti négy órában. Mi az? Mondom magyarul is: alapvető hittan-t tanított. Mire jó az? Ebből a tárgyból tanuljuk meg, hogy mért lesz igaz az, amit másod-, harmad-, negyedéves korunkban tanít majd nekünk, ugyancsak Jóska bácsi – dogmatika címen. Hogyan képes ennek az igazolásra a fundamentális? Heti három órán keresztül magyarázott nekünk tanárunk kinyilatkoztatásról, sugalmazásról, szentírásról, szenthagyományról s az egyházi tanítóhivatalról, amelyek tudvalevően az igazságnak mind tévedhetetlen forrásai - csakúgy, mint a világ többi hatezer tévedhetetlen vallásában is. Magyarázott, s megspékelte, amit mondott, jó sűrűn, latin kifejezésekkel. Figyeltünk is rá, értettünk is valamit belőle, ha nem is sokat. Aztán péntek délelőtt abbahagyta magyarázatait, s kinyitatta velünk Schütz Antal latin nyelven írt könyvét, s megmutatta azt a négy oldalt, amit tanuljunk meg hétfőre. El volt rontva a hétvégénk. Aprók voltak a betűk, nagyok voltak az oldalak, és latinul volt írva az egész szöveg. Nem tudtuk saját szavainkkal összefoglalni azt, amit oda le volt írva, mert nem voltak saját latin szavaink. Egyet lehetett csinálni: a négy ménkü nagy oldalt szóról-szóra bebeflázni. Ez volt aztán a memoriter tanulás! Nem négy sor Horatiustól vagy Pindarostól, hanem négy tömött oldal Schütz Antaltól.

Maga Schütz Antal is tanított bennünket: Szent Tamástól vett eredeti szövegek magyarázatára - a 13. századi Summa Theologicából. És segített is nekünk azzal, hogy elmondta: az egyszeri kispap azt ajánlotta előljáróinak, hogy várjanak egy kicsit ezzel a latin nyelven tanulással, amíg belejönnek. Mire Schütz Antal: Hogy mitől akart volna az ipse belejönni, azt elfelejtette megmondani. Csak e kegyetlen módon lehetett belejönni. Biflázni és biflázni. Az első hétvége borzalmas volt. Ez volt a belejövés első kapaszkodója. A második hétvége már mintha valamicskével könnyebb lett volna. November közepén pedig már azt éreztük, hogy ezt a fundamentálist nem is érdemes másképpen tanulni, csak latinul. .

Így volt ez minden bizonnyal az előző kurzusnál, s így lesz az utánunk jövőnél is. Az előttünk levők el is felejtettek részvétet kívánni nekünk. Tudták, hogy lesz egy pár rohadt hétvégénk, ahogy az előző években nekik is volt. Hadd legyen! Ettől edződik a gyerek. Megvolt már akkor a két vastag kötetes magyar nyelvű Schütz Dogmatika is, s annak az elején ott volt magyarul a fundamentális anyaga is. De nem kívántuk volna magyarul tanulni. Olyan szószátyárnak tetszett a magyar, a latin pedig olyan őseredetinek: amit csak úgy lehet mondani, ahogy ott le volt írva. A magyar szöveget már lehetett stilizálni; annak, aki tudta. .

A délelőtti megpróbáltatások után kettő körül végeztünk az ebéddel. Utána elimádkoztunk térdenállva kápolnáinkban egy latin nyelvű himnuszt az Oltáriszentség tiszteletére (Lauda Sion, Pange lingua, Adoro te devote), elintéztük bodega-ügyeinket (Jóska bácsitól kértünk pengét, cipőfűzőt, szappant, mi egymást), kivettünk valamit a könyvtárból, s utána azonnal mehettünk sétálni. A séta valahogyan lelkiismereti/egészségügyi kötelességünk volt. Nem ellenőrizte senki sem, s azt hiszem mégis mindannyian igénybe vettük. Hat órára kellett hazaérnünk, s legalább fél óráig kellett a sétának tartania. Volt még hetenként egy tornaóránk is: azon kézilabdáztunk. Télen meg egy szabad délelőttön felmászhattunk a Költő utcába a Sváb-hegyre, ahol a Piarista Diákszövetségnek volt foci pályája, melegedő-féléje, és ott volt a kispapok sí-felszerelése is. Ebédig kellett hazaérnünk. Senki sem tanított bennünket síelni, nem is jutottunk sokra. Kispap koromon túl nem is került síléc a talpam alá.

Mindezek a kispapi évek testneveléséhez tartoztak, de a sétának nemcsak ez volt a funkciója. Volt más is, többféle is. Előbb azt mondom, amire nem használtam. A séta neves alkalma volt a szabályok áthágásának. Egy órányi séta volt - levegőzésre. Arra és nem kocsmába, moziba vagy hazamenésre. De hát csak hatra kellett hazaérni. Az előljáróknál nem kellett blokkolni. Négy óra alatt haza is lehetett menni uzsonnázni, kocsmába vendéglőbe is be lehetett menni egy pohár italra, s egy jó filmet is meg lehetett nézni. Sőt.. ., mindent lehetett csinálni. Egyik évfolyamtársunkat harmadéves korában küldték

el. Noviciátusi módszerrel: mire kijöttünk a reggeli imádságról, ő már nem volt. Csak az egyetemen láttam messziről és már civil ruhában. Suttogták: elvált asszony hálójába került... vagy az az övébe. A sétát fel lehetett használni ilyesfajta hálókba bonyolódásra is. A hat év alatt egyetlenegyszer sem mentem haza-kocsmába-moziba, s halóba sem. Miért? Elég volt nekem két hetenként hazamenni, a kocsmánál jobban vonzott a könyvtár, s ha a moziban meg akartam volna valamit nézni, kérhettem volna rá engedélyt. Nem emlékszem, hogy kértem volna. Lehet, hogy voltam moziban a hat év alatt, de nem tudok visszaemlékezni rá. Mélyen rangomon alulinak éreztem Karády Katalint meg Jávor Pált megnézni... Ilyesmire időt pazarolni! A hálót meg dehogy kerestem, leselkedett az rám anélkül is, hogy kerestem volna, majd elmondom.

Mondtam, hogy Juhász Mikivel kerültem egy cellába. A cellában volt két íróasztal, két könyvespolc, két ruhaszekrény, két ágy s két mosdó. Semmi sem volt közös, csak a légtér. Akkoriban még nem csináltam időelszámolást, de hamar kaptam társaimtól egy inkább becsmérő, mint elismerő, de azért mégis csak egy kicsit elismerőnek is vehettem díszítő jelzőt: Gyurka, az időszipoly. Miklós nem kapta meg ezt a nevet, de segített nekem az idő kiszipolyozásában. Háromtól ötig, és hattól nyolcig volt a stúdium idő. Ez összesen négy óra alatt tilos volt másnak a cellájába menni. De ebéd végétől háromig, s öttől hatig szabad volt egymást látogatni. Mikivel nem vártuk az öt órát. Nem álltunk fel öt órakor csontunkat ropogtatni, lazítani, ejtőzni, pihenni. Nem tartottunk stúdium-szünetet. Vagy sétáltunk, vagy dolgoztunk. Látogatókat sem vártunk.

A látogatónak koppantania illett. Ha ajtónkon koppantottak, az ajtó felé se nézve, szemünket le sem véve a betűről mondtuk ketten kórusban: Szabad, s utána szünetet sem tartva folytattuk: köszöntük a látogatást. Nagyon otromba, nagyon mulatságos, de méginkább célravezető volt ez az eljárás. Mért? Mert megúsztuk a látogató egy mondatával: Csak azt akartam kérdezni/mondani, hogy... Mért csináltuk ezt? Mert nekünk, amit az íróasztalnál tehettünk, nem munka, nem kötelesség, hanem élvezet és szenvedély volt. A biflázás is? Alig volt valami biflázás a hat év alatt. Gyorsan, nagyon gyorsan igyekeztem túljutni rajta, mint egy rossz álmon. Erről is kell még szólnom.

De belefogtam már a sétába. Kis sétákat csináltunk a mindenkori sétatársammal. Az Erzsébet hídon átmentünk Budára, s a Lánchídon meg visszajöttünk; vagy fordítva. Harminc-negyven percnél aligha tartott tovább. Kikkel sétáltam? Akik meghívtak, vagy akiket én hívtam meg. A harmincas években is hallottunk már valamit a közösségről. Természetesen (csak) a rendi közösségről, s hogy van valami, amit ápolni kell benne, s ez a szeretet a rendtársak iránt. Ennek meg feltétele, hogy megismerjem a rendtársamat, mindet. Ez pedig azt jelentette volna, hogy a Kalazantinum mind a hatvan tagjával sétálok évi öt alkalommal. Ebből semmi sem lett. Először évfolyamon belül kerestünk sétatársat, aztán azokat hívtuk, akikkel közös teológiai óráink voltak. S lassan-lassan realizáltuk, hogy a jóval (három és több évvel) idősebbek nemigen igénylik társaságunkat. El is határoztam: ha majd én nagy leszek, akár hatodéves is, sorba elhívom majd sétára az újonnan érkezőket. Így is tettem. De most még más volt a helyzet, és csak ritkán volt képem odaállni egy öregebb elé - sétaajánlattal.

Aztán, aztán rájöttünk, hogy a sétának valami más funkciója is van az életünkben, mint az egészségügyi, s mint a rendi közösség ápolása. A sétán szövődtek a barátságok. Vannak viszont szerzetesrendek, melyekben kettesével nem lehet sétálni, csak hármasával. Ugyan miért? Könnyű kitalálni: hogy ne szövódhessenek barátságok. A partikularizmus ellen akarnak védekezni. Hát az meg mi? Elmondom: aki minden rendtársához egyaránt vonzódik, annak a szeretete univerzális, mindenkit elérni akaró. Aki meg megengedi magának, hogy egyik rendtársát jobban kedvelje, mint a másikat, annak a szeretete csak partikuláris, rész szerint való és nem egyetemes. A kettesben, a párban sétálás nagy csábító! Arra csábít, hogy kibeszéljük ezt meg azt a rendtársunkat, akit enyhén szólva mind a ketten ki nem állhatunk, mert az ilyen meg ilyen A kibeszélés nagyon megnyugtat: társam

sem bírja a szerencsétlent, nemcsak én...; nyilvánvaló, hogy lehetetlen a viselkedése, a magatartása, a vélekedése, stb. Megnyugodva mehetünk haza íróasztalunkhoz. A következő gyónásunkban aztán vagy meggyónjuk ezt a másikat kibeszélést vagy nem. Talán nem is gyónjuk meg. Nem, mert e kibeszélés nélkül nem is lehet élni...?

Máig sincs ez kitisztázva bennem. Elismerem az eszményt, és nem látom a megvalósítás útját. Az eszmény: ha valakivel van valami bajom, akkor ezt vele, magával kell közölnöm, mert azzal, hogy neked mondom el, nem szűnik meg a baj, csak nagyobb lesz. És bár világosan látom ezt, még sem járok így el. Miért? Most regény-betétek következhetnek. Elkezdem az egyiket: több mint félszázada ismerem, mindent vártam tőle, olyan ígéretes volt. Ma nagyon vigyáz, hogy ne találkozzunk, s egyetlen igaz szót se mondjunk egymásnak. Megváltatlan vagyok? Lehet. Megváltatlan ő? Lehet. Ha valaki összezárna bennünket egy szobába, nem tudom, mi történnék. Nem akar és nem akar beszélni velem. Ő tudja, hogy én akarok. Volt, hogy megköszönte megértő viselkedésemet. Azt, hogy békén hagyom; hogy elviselem, hogy ne legyen kapcsolat közöttünk. Erről az egyetlen kapcsolatomról regényt lehetne írni. Azt lehet, de a problémának ez nem megoldása. Hogyan lehet ezt elviselni? Hát úgy, hogy keresek valakit, akinek mindezt elmondhatom. Nem nehéz ilyet találnom, mert látva látják az áldatlan helyzetet sokan. Közbotrány? Nem az, életszerű: nem bírják egymást-mondja a kívülálló harmadik. S még ezt is: és ezt az egymást nem bírást kulturáltan oldják meg.

Rendi közösségben csak 16 évet éltem: '36-tól 51-ig. Nagyon érdekes, hogy az élet és vagyonközösség ellenére sem voltunk úgy egymásra utalva, mint a Bokorban. Semmiféle problémát nem jelentett, ha X és Y nem bírták egymást. Kitértek egymás útjából. A Bokorban nem tudjuk ezt megtenni. Szenvedünk minden ellentétet, minden egymást meg nem értést. Eszembe jut debreceni rendi életemből Tóni: Nincs édesebb, mint a rendtársi szeretet. De ha már nagyon édes, akkor két kulcsra zárom a wig-wamom, s mindjárt elviselhetőbb.

Hallom, hogy a Bruderhofban nincs egymást kibeszélés. Április végén megyek hozzájuk egy hétre. Majd nyitva tartom a szemem, meg a fülem. Jézus hogy csinálta? Úgy, hogy nem volt oldalirányú, nem volt horizontális kapcsolata,; nem volt, akivel konfliktusba kerülhetett volna. Vertikális kapcsolatai voltak csak. Kapcsolata az Atyával: nem panaszkodott rá, s belesimult az akaratába. Kapcsolata a tanítványokkal - ez is vertikális kapcsolat volt. Nem fogtak valakik pártot ellene, nem fogott o sem valakikkel pártot valamelyikük ellen. Abszurdum lett volna! Analógia: anyánk összefog valamelyikünkkel valamelyikünk ellen - ilyesmit nem ismer a szeretet. A vertikális biztosan nem. Isten nem dolgozik ellenünk. A gyerekei sem dolgoznak ellene. A főpapok-írástudók-vének csoport - ez egyenlő Jézus szánára az Isten ellenségeivel. Állandóan rosszat mond róluk. Állandóan, a szemükbe és a hátuk megett. Egyenrangúak és nem ellenségek között merül fel tehát ez az egymást kibeszélési probléma. Testvérek között.

Lehetséges-e a testvériség? Lehetséges a szeretet oldalirányúan? Ide rúg ki a probléma! Azt hiszem. Lehetséges úgy élni, hogy nem szólom meg azokat, akikkel egy társadalomban: családban, közösségben élek? Nem adom fel a reményt. Kész vagyok akárkivel megbeszélni dolgaimat. Nem haragszom meg, ha elmondja, mi van a szívéen ellenem. Beszélek tücsökről-bogárról, csak arról nem, ami a legfontosabb. Mi a legfontosabb? Hát a szerelem. A szerelem az Isten iránt. Mert ezen fordul a szerzetesi élet. A normális ember keresi a párját, hogy húzathassa a cigánnyal, hogy Csak egy kislány van a világon. Amit most mondok, azt a múlt század harmincas éveiben nem láttam, csak jóval később. A szerzetesi élet technikákat dolgoz ki, hogy feledtesse az emberrel, hogy az ember magában nem egész, hanem csak fél. Technikákat, hogy el tudja hitetni az emberrel, hogy Istenben megtalálja a maga hiányzó felét. Ha nem lenne a különböző kultúrákon belül is eszmény a szerzetesség, akkor bátrabban mondanám ki... De így is kimondom: ez a szerelem az Isten iránt csak pótolni akarja a pótolhatatlan hiányt. Szerelem-pótlék - a szerzetes istenkapcsolata.

S ez olyan mélyen megalázó az Istenre. Őbelé próbálok szerelmes lenni, mert nem húzathatom a cigánnyal. Isten nem lehet pótkielégülés. Hogy milyennek kell lennie az ember kapcsolatának Istenével, csak az mondhatja meg, aki volt emberbe szerelmes, húzatta a cigánnyal, s aki ma is szerelmes.

Egy nagyon tiszta életű férfi vallotta meg nekem, hogy amikor megismerte a párját, a párja elfedte előle Istennek az arcát. Nem dicsekvésként mondta. Megvallotta, mint bűnét, hibáját. Nem tudom, hogy lehet-e hiba vagy bűn, ami leteperi az embert. Ami ellen nem tud védekezni. Két főparancs van: szeretni az Istent minden erőnkéből és szeretni embertársainkat, mint magunkat. És nincsen két főparancs, mert csak egyetlen egy van, s a másik csak párja az elsőnek. Nincs két főparancs, csak egyetlen egy van, a második, a párja: Szeretni embertársainkat, s Isten csak ezt kívánja tőlem a maga számára. Oly egyértelmű ez az ítéletabló alapján: Amit eggyel tettetek a legkisebbek közül, velem tettétek.

Mit jelent mindez? Csak azt, hogy az szerelmes az Istenbe, aki életét adóan tudja szeretni embertársait. Kezdvé a párjával, folytatva gyermekeivel, aztán meg Jézus-mintájú kisközössége tagjaival, annyival, amennyit csak lát és amennyi csak belefér a szívébe, aztán meg - s most alig merem leírni - Istennel, akit nem is lát, csak tudja valahonnan, hogy van, és ennek az Istennek az az egyetlen kívánsága tőle, hogy szeressen minden rászoruló, mert Isten biztosan azonos a rászorulóval, ha ez az azonossága a rászorulóval nem is merítheti ki Isten teljes léttartalmát. De mindenképpen elsősége van annak, akit látunk azzal szemben, akit nem látunk. S erről dadog az Első János levél is. Ha valaki azt mondaná, hogy szereti az Istent, és testvérét gyűlölné, az hazug. Aki pedig nem szereti testvérét, akit lát, az Istent, akit nem lát, nem képes szeretni.

Szenvedtetjük magunkat. Keresztre feszítjük magunkat. Elképzeljük, hogy Isten örvendezik annak, hogy az iránta érzett szeretet ösztönzésére falra mászunk kínunkban ama hiány következtében, amely hiányérzet azért jelentkezik parancsolóan bennünk, mert Isten férfit és nőt teremtett akkor, amikor a maga képére és hasonlatosságára létet adott az embernek. S az ember csak torzó, ha férfi nem talál párjára, s a nő is az, ha nem talál párja. Mindezt nem tudtam, amikor a harmincas években vágyódtam annak folytatására, ami meglegyintett a noviciátus elején. Amikor eltöltött Isten jelenléte olyannyira, hogy úgy éreztem, dehogy akarok én beszélni többet.. Minek, mikor átölelt az Isten?!

Oly régóta várom a csókot, hogy jön-e már - írtam az ötvenes évek közepén a Gyűjtőfogházban egy versemben, amelyből összesen e két sor maradt meg emlékezetemben. Délutánonként be-betérdepeltem, egy félóra a kápolnába. Egyedül voltam. Senki sem zavart meg, jóllehet hatvannál is többen voltunk, meg együtt lakott velünk egy sereg előljáró-tanár. Minek térdepeltembe? Vártam, hogy történjék velem valami. Nem történt semmi. Erőt kaptam? Biztosan. Mire? Hogy tovább csináljam. Mit? Hát azt, amit kellett. A napirend szerint aludni, imádkozni, étkezni, tanulni, olvasni, s megint előlről. Minek? Hát hogy piarista tanár lehessenek, és hogy sok lelket vezethessenek az Istenhez. Minek? Hát annak, mert nála lenni jó... S ennek az igazolását szerettem volna - a térdeplések által.

Megállapítottam, hogy azt az igazolást, amelyre én vágytam a piarista szerzetesi formában nem kaphatom meg. Én csak arra vagyok képes, hogy piarista legyek. Az, amire vágyódtam, pedig azoknak jár jutalmul, akik mindenről le tudnak mondani Istenért. A kontemplatív szerzeteseknek, akiknek csak egy feszület, meg egy biblia van a szobájukban, s vezeklő övvel s ilyenekkel vezekelnek, kínozzák magukat. Én azonban csak arra vagyok képes, hogy a 24 órából még egy felet odaadjak Istennek, és itt térdepeljek a kápolnában. Nagyon szerettem a tudományt, a kultúrát, az irodalmat, a nyelveket, a teológiát is. Mindezeket képtelen lettem volna magam mögött hagyni. Én csak piarista tudok lenni. Ilyen vagyok. Selejtes. Képtelen vagyok a többre. Majd holnap délután megint betérdelek egy fél órára.

Az első évben Pesten nem voltak kísértéseim. Sokat segített, hogy a szobánk, amiben

. Mikivel laktunk, a gimnázium udvarára nézett. Csak a napi sétánk során láttuk példányait a női nemnek, s nem voltunk oly kiéhezettek, mint a pokolcsárdai kirándulás alkalmával. De másodéves korunkba olyan szobát kaptunk, amely a Váci utcára nézett, s a szemben levő ház azonos magasságú emeletén lakott egy fiatal nő, akinek a foglalkozása alighanem az volt, hogy árulta magát, s napközben szobában, erkélyen különböző leplekben vagy minden lepel nélkül mutatkozott, s én nem voltam képes oda nem fordítani a fejem, s gyötört ezért a bűntudat. Védtelen voltam vele szemben. Végül is szóltam nagypapának.

- Rengeteg energiát vesz el tőlem ez, és feleslegesen. - Csak annyit mondott:

- Tudja, ha ilyesmivel illetékesekhez fordulunk, kiröhögnek minket.

Az elkövetkező években más és más szobákat kaptunk, s így vagy úgy, de mindenütt az volt a helyzet, hogy a váci utcai lakásokban nagyobbára olyan delnők laktak, akik nem igen tudtak-akartak belesimulni az Istenben szerelmesedni akaró fiatal férfiak kívánsa körülményekbe.

Az edzésnek, edződésünknek új területet nyújtott, hogy 38 szeptemberétől kezdve el kezdtünk egyetemre járni. Helyes volt, nem volt helyes, amit tettem, de azt tettem, hogy az elkövetkező öt egyetemi év alatt - ha hihető, ha nem - soha, egyetlen egyszer sem, nőt meg nem szólítottam. Ha engem megszólítottak, tisztességgel és illendően válaszoltam, de beszélgetést nem kezdtem.

Azt hiszem, hogy feltétlenül szükségem volt erre a védekezésre. Mondjam, hogy ezekben az években mondhatatlanul szép lányok jártak a Múzeum körüti épületekben? Minek mondjam? Nem beszélgettem velük! Csak olykor arrafelé jártam, amerre látni lehetett egyikét-másikát azoknak a csodáknak, melyekre ráfeledkeztem, mert elfelejtettem Kalazancius üdvös mondását, mely szerint nem piktor, hanem szerzetes volnék.

Városmajor, 2005. március 27.

Sashalmi kérdez felelek: Ezt hallottuk: A Názáreti Jézus, ahol csak járt, jótetteket vitt végbe, ... *1. Ma milyen jótetteket vinne végbe Jézus?*

Válaszolok: Nyilvánvaló, hogy nem tudhatom, mert minden embernek más és más az ujjlenyomata, s mennyivel több a személyiségünk, mint az ujjlenyomatunk. De következtethetek. Kétezer évvel ezelőtt Jézus még a leprát is meggyógyította, amivel szemben pedig tökéletesen tehetetlen volt az emberi orvoslás, ha tetszik orvostudomány. Ehhez hasonló helyzetben vagyunk ma az alkohol s a drogok rabjainak színe előtt. Úgy képzelem, hogy e függőségüktől szabadulni akarók megérintenék hátulról Jézus köpenyét: Ha megérintem akár csak a ruháját is, meggyógyulok. És azonnal megszabadult nagy-nagy bajától. És Jézus megérezte magán, hogy erő áradt ki belőle: Kérintette meg a ruhámat? – kérdezte tanítványaitól. Olvassátok el a Márk 5,22-34-et. Akármit is tenne, feltétlen hatalommal tenné, amit tesz, és mi csodálkoznánk és dicsőítenénk Istent, hogy ekkor hatalmat adott az embereknek (Mt 9,8).

2. Hogy néz ki egy napja a Jézust követő keresztényeknek? – Annyiféleképpen, ahány Jézust követő keresztény él a Földtekén. Közös vonásaik is vannak.

a. Meghallják Isten szólítását. A szívükön keresztül szólítja őket. Napjában akárhányszor is. Így: Ezt ne tedd meg! Oda ne nézz! Vagy: Menj már oda! Csinálj már valamit!

b. Békesség van a szívükben, mert úgy tudják, hogy rendben a szénájuk Isten előtt.

c. Nem boldogtalanok, mert ha észlelik, hogy valami bajuk van, azonnal szembesülnek Istenükkel, s az pontosan megmondja, hogy mi a boldogtalanságuk forrása. S eltüntetik a szívükből a bajt.

3. Ma, hogy néz ki egy jótett? – Egyetlen személy esetében is ezerféleképpen, Hat és fel milliárd esetében, ez megszorozandó, s lesz belőle hat és félbillióféle jótett. E nagyon mély kalapból taláломra kihúzok egyet, s a magam ezeréből. A Bokornagyfőúti utcában az ott levő hatszáz emberből ha nem ismerem valakit, az egyik szünetben odamegyek hozzá, s megkérem,

hogyan mondja meg nekem, hogy ő kicsoda, hol ismert meg bennünket, s a többi. Leülés és nagy beszélgetés lehet belőle, s a fülünkig ér s a szánk. Az övé is, az enyém is. – ennek a jó tettnek az a csudálatos jellemezője, hogy én is boldog leszek tőle, meg az is, akit leszóltattam. [Szigorúan zárójelben: minden jótetten a tulajdonsága, hogy boldog leszek tőle én is, meg az is, akivel tettem.]

4. *Ma mit jelent jót tenni?* – Azt hiszem, hogy amit tegnap jelentett, és holnap jelent majd, azaz ugyanazt. Azt már inkább tudom pontosítani, hogy mit nem szabad csinálni, mert nem jóttevés, akármennyire is kéri, hogy megtegyem: kölcsönadni a pénzt. Ha Jézus tanítványa vagy, akkor nem hajthatod be rajta, ha nem adja vissza a kölcsönt. Ha Jézus tanítványa vagy, nem is kérsz kölcsönt, mert tudod, hogy milliárdnyi a számuk azoknak, akik sokkal szegényebbek nálad.

Ezt hallottuk: ... meggyógyított minden ördögtől megszállottat, mert vele volt az Isten.

5: *Mit akar, mit jelent, hogy velünk az Isten?* – Másképpen van Isten Jézussal, mint velünk. Világos ez abból, hogy nem híresedtünk el, miként Jézus. Hogy nem gyógyul meg, aki érinti ruhánk szegélyét. Nem vagyunk egy súlycsoportban. De azért velünk is lehet az Isten. Ha megadjuk neki magunkat. Ha el tudjuk fogadni a sorsunkat. Ha hálát tudunk adni neki azért, ami nekünk jutott, anyagiakban, egészségben, értelemben, szépségben, családban, barátokban. Ha beéred azzal, amid van. Ha nem a gazdagabbak felé bázsz, hanem a nélkülözők felé. Akkor van veled az Isten, amikor mind ezeknek következtében elégedettség van a szívedben, amikor boldog vagy.

Keressétek azt, ami odafent van, az égiekre irányuljon figyelmetek, ne a földiekre!

6. *Hogyan valósítható ez meg családban, munkahelyen, a világban és nem a világtól elvonultan.* – Azt hiszem, hogy a világtól elvonult élet – művirág, műélet, és Isten nem műéletre teremtett meg minket, hanem arra, hogy éljünk abban a világban, amelyet nekünk teremtett, s amikor megteremtette, akkor Isten látta, hogy az jó. Csak a világban, csak a munkahelyen, csak a családban tudunk élni. Amikor ezekből kivonunk, kivonultunk az életből, befejeződött életünk földi szakasza. A világban, a munkahelyen, a családban élhetek úgy, hogy tele van a lelkem a mennyei Atya akaratával. Jézusnak az volt az eledele, hogy teljesítse mennyei Atyja akaratát Ennek következtében ő azt kereste, ami fent van, az égiekre irányult a figyelme, és nem a földiekre. Akinek a figyelme a földiekre irányul, az nem törődik azzal, amit a Mennyei Atya akar. A Mennyei Atya nekünk teremtette ezt a szép és hihetetlenül gazdag világot, és azt akarta, hogy mindannyiunknak meglegyen, amire szükségünk van. A földiekre annak a figyelme irányul, aki nem azt akarja, amit a Mennyei Atyánk akar, hanem kizárólag azzal van elfoglalva, hogy akik az ő családját alkotják, azoknak mindenük meglegyen, s a többiek sorsa nem érdekli őt. Akinek a figyelme a földiekre irányul, az nem rabló, nem betörő, csak a kollektív, a családi, törzsi, nemzeti önzés megszállottja. Amíg ilyen vagy, aláírtad, hogy én is, a harmadik is a kollektív önzés megszállottjai legyünk, s aláírtad, hogy a történelem a végtelen egymást kirablások sorozata legyen. Háborúban és békében egyaránt. Ha arra figyelsz, hogy a családon, törzseden, nemzeteden kívülieknek is meglegyen az, amit te a tieidnek biztosítani akarsz, addig az égiekre figyelsz, addig a fennvalókat keresed. Nem tudod úgy szeretni felebarátodat, mint önmagadat és családtagjaid, amíg nem lépsz valakikkel élet és vagyonszövésre. Ha viszont ezt a lépést megteszed, akkor ahol éltek, ráírhatjátok a térképre: itt megvalósult az Isten Ország, itt a fennvalókat keresik, itt az égiekre figyelünk, mert Sanyinak nem jut több, mint Pistának, és megfordítva. Hallottuk: Meghaltatok és életetek Krisztussal az Istenben van elrejtve.

7. *Mi az életünkben az a pont, amikor meghalunk és Krisztussal feltámadunk?* – Becsületesnek kell lenni. A kérdés alapja Szent Pálnak egy állítása. Ő azt mondja, hogy Jézus a maga golgotai halálának elszenvedésével új létszituációt teremtett számunkra. Ebben az új létszituációban, ha elhisszük, hogy ő meghalt értünk, akkor halálunk után mehetünk a mennyországba. De azonnal, abban a pillanatban, amikor ezt elhisszük, Jézust utánzó

életünkkel, azaz ha szeretünk, meghalunk a szeretetlenség világának, és azonnal fel is támadunk a szeretetlenség halálából a szeretet életére. Ezt mondja Szent Pál. És én mit mondok?

2005. március 27-én 19 óra az az időpont, és a sashalmi templom az a földrajzi pont, amikor és ahol módodban van teljesen meghalni annak a világnak, amely azt magyarázza, hogy neked több jár – ételben-italban, levegőben-lakásban-kényelemben-akármiben mint bármelyik embertársadnak –, és ugyanekkor és ugyanezen a helyen szíved bensejében megfogalmazhatod azt a legszentebb szándékot, hogy azért az országért akarsz élni és dolgozni, amelyért Jézus élt és dolgozott. Meghaltál a kiváltságoknak, feltámadtál a kiváltságmentes szeretet életének. Meghaltál a bűnnek, s feltámadtál a szeretetnek, az Atyának és Jézusnak és Szentlelküknek. Most és itt. S ezt csak azzal egészítem ki, hogy tudom, Testvéreim, hogy sokan vannak közöttetek, akiknek már a múltban és nagyon sok évvel ezelőtt megszületett életükben ez a sorsfordulat, és a szeretetlenség halálából feltámadtak már a szeretet isteni életre, s ebben élnek azóta egyfolytában.

Ezt hallottuk: Az üres sírboltot látta János és hitt. Addig ugyanis még nem értették meg, hogy Jézusnak fel kellett támadnia a halálból.

8 *Mit nem hitt előtte?* Azt hitte János, hogy nincs tovább. Nem hitte, nem remélte, hogy ügyüknek lesz folytatása. Nem vette komolyan Jézus bejelentéseit arról, hogy harmadnapon feltámad. Azokat a jézusi bejelentéseket sem vette komolyan, hogy a főpapok végeznek Jézussal. Meg volt győződve János arról, hogy Isten Küldöttjével, a messiással szemben az emberi erők tehetetlenek. De az üres sír láttán el kezd Jézus fejével gondolkodni. Így:

Kaifásnak bizony Isten nem fogja meg a kezét, s a főpap ohnezzsinór kivégzi Isten felkentjét. De Istennel ilyen könnyen azért még sem lehet elbánni, mert akit kivégeztetett Pilátussal, az harmadnapon feltámad. Ezt hiszi el János, amikor látja az üres írt. Kinek hiszi el? Jézusnak, aki ezeket az eseményeket előre megmondta neki és társainak.

(a 9. pont a nyomtatott naplóba nem került bele, de Gyurka bácsi számítógépében ez is szerepelt)

9. *Kötelez-e, indít-e valamire minket Jézus feltámadása?* – Jánost arra kötelezte és indította, hogy nem lehet hazamenni Anyukája szoknyájához, hanem változatlanul készenlétbe kell maradnia Jézus számára, ha egyszer él, ha feltámadott.

Bennünket meg arra kötelez és indít, hogy vigyük tovább azt a zászlót, amelyet mennybementele után itt hagyott nekünk. Ma ugyanolyan messze vagyunk az Isten Országától, mint kétezer esztendővel ezelőtt. Nem mossuk egymás lábát, nem osztozunk, hanem pereskedünk egymással és milliárdokat költünk a honvédelemre, azaz gyilkolási készségünk fokozására, aktiválására. Nincs ki segítsen Jézusnak megcsinálni Isten Országát? Mit mondunk erre a kérdésre. Döntse el mindenki magában. Amen

62. VAJDAHUNYADI NAPLÓ

2005. április

Amikor másodszor jártam barátaimmal Déván Bőjte Csabánál, elvitt bennünket **Vajdahunyad** várába. Ott vásároltam e képet, amely most kezembe került; s csak ezért *Vajdahunyadi Napló*, melyet forgat most kedves olvasóm.

Városmajor, 2005. április 10.

Hatodik darabja ez az adyligeti sorozatnak.

Mivel liturgikus A-év van, azaz Máté éve, az o evangéliumát tesszük vizsgálat tárgyává. Jézus nevei, melyeket Vermes Géza számba vett: Próféta, Úr, Messiás, Emberfia, Istenfia. Ezeket megnéztük már. S megnéztük még a Vermes által számba nem vett megjelölések közül ezt is: *az Atyának fia*.

S most következik az, hogy **ÉN**. Az a Jézus, aki úrnak, Messiásnak, Emberfiának, Istenfiának, s aki egészen sajátos értelemben az Atya fiának nevezte magát, elmondta mindazt, amit mondani akart anélkül, hogy ilyen címeket adományozott volna magának. Használta az első személyű személyes névmást is: én, engem, nekem, hozzám, miattam, értem, stb. Itt nem lehet a bibliakritikának kitalálnia, hogy sohase gondolta, csak mondta magát Úrnak, Messiásnak, Emberfiának, Isten fiának, az Atya Fiának. Ha ént mondott, ént kellett gondolnia. Ha azt mondta: énért, énértet kellett gondolnia. Ha énmiattamot mondott, akkor éppen azt kellett értenie rajta, stb. Itt csak azt lehet a bibliakritikának kitalálnia, hogy Jézus a személyes névmást sem használta, amikor beszélt, hogy semmi igazolható szó nem maradt ránk tőle.

Megnézzük, hogy miket mondott úgy, hogy az első személyű személyes névmást rakta mondandójának elébe. Előre elmondom az eredményt: ugyanazt mondta, mint amikor Úrnak, Messiásnak, Emberfiának, Isten fiának, az Atya fiának nevezte magát. S ezzel a bibliakritika összes bölcsességét felesleges szörszálhasogatássá tette. Mert nem volt Jézus skizofrén, tudathasadásos. Ő sem. Ahogyan egyikünk sem az. A Bulányi vagy a Gyurka ugyanazt mondja, amit a piarista tanár, a Bokor alapítóinak egyike mond, meg amit *én* mondok.

Használta Máté evangéliumában Jézus százszor is e szót, és ugyanazt mondta el ebben a keresetlen kifejezési formában is, mint a már látott ünnepélyesebb formákban. csoportosítsuk, amiket mondott önmagáról. Az első csoportnak ezt a címet adom:

Az emberiségnek törvényt ad.

A régebben tudomásul vehettük törvénnyel szemben újat. Nem olyat, aminek érvénye ideig-óráig tart. Olyat, hogy nem váltható le az időben valami újabbal: *Ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak*(24,35).

Ennek az első csoportnak az anyagát Máté a *mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek* fordulattal vezeti be. Ez az *én pedig* mintha jelezné, hogy itt valaki a megkérdőjelezhetetlenség határozottságával szól. Hatszor adja Máté Jézusnak ajkára e fordulatot (5,22.28.32.34.39.44). Mit mond el Jézus e fordulatokban? Elsőül azt, hogy mindig is tudtuk, hogy gyilkolni, azaz embert ölni nem szabad, de Jézus most tudatja velünk, hogy ne is haragudjunk testvérünkre, szóval se öljük-gyalázzuk embertársunkat, azaz testvérünket. Ha harag van a szívünkben, ne próbáljuk megközelíteni Istent sem. Hagyjuk ott ajándékunkat az oltáron, engesztelődjünk ki előbb testvérünkkel, s ha ez megtörtént, mehetünk az Isten elé, hogy felajánljuk Istennek azt, amit szántunk neki.

Jézus nem csak tanított, hanem elibénk is élte, amit tanított. Megkérdézzük, hogy így volt ez Jézus magatartásában, mindennapos viselkedésében is, avagy csak mondta az új és megkérdőjelezhetetlen törvényt, de ő maga nem tette. Nem tette, akár azért, mert rá az nem vonatkozik, akár azért, mert amit mondott, az szónak jó, de kivihetetlen, megvalósíthatatlan.

E két feltételezésem mindegyike egy kicsit pimasz, de mégis szembesülnünk kell vele. Egy alkalommal az evangélium beszámol Jézus haragjáról. A zsinagógában Jézus középre állítja az elszáradt kezű embert, s felteszi a kérdést: Szabad-e szombaton jót vagy rosszat tenni, embert megmenteni vagy megölni? A megkérdezettek azonban hallgatnak. S most írja az evangélista: *Ekkor haraggal körben végignézett rajtuk, és elszomorodott szívük keménységén* (Mk 3,5). Majd ezt követően meggyógyítja Jézus az elszáradt kezű embert.

Isten úgy teremtette meg az embert, hogy tud haragudni. Jézust is, aki ember is volt. Ha megátalkodottsággal, ha szívkeménységgel találkozunk, akkor Isten akaratából az ember haragra gyullad, Jézus is. Mi lesz ennek a következménye? Jézusnál az, hogy elszomorodik. S haragja nyomán támadt szomorúságában teszi azt, amiért a zsinagóga közepére állította az elszáradt kezű embert. Mit? Azt, hogy meggyógyítja a beteget.

Csak ekkor haragudott Jézus? Azt állítom, hogy még nagyon sokszor. Azt, hogy számtalanszor rosszat is mondott embertársairól. Azt, hogy sztereotípiaként gyilkosoknak állította a főpapokat, az írástudókat és a véneket. De ennek ellenére sem indult el soha a gyilkosság irányában. Nem kért ellenük Atyjától tizenkét ezred angyalt, hanem kiszolgáltatta magát a főpapok gyilkos szándékainak. Jézusnál a szó és a magatartás harmóniában volt. Azt mondta, amit tett. Mert nem a harag és a rosszat mondás önmagában tilos, hanem a harag és a rosszat mondás negatív, gyilkos következménye az, ami tiltott. Nem a főpapok, írástudók és vének gyilkos szándékainak a megállapítása a tilos, hanem a gyilkosság irányában venni utunkat - tiltott. Ez az, amit Jézusnak ez az első törvénye tilt. Azt tiltja, amivel tele van az emberi történelem. Azt, amit az ember a maga történelmi útján rendre csinált.

De hát ezzel az első törvénnyel Jézus megítéli az ember egész történelmét. Megítéli mindazokat a hadvezéreket, akik pusztították az ember szorgos munkájának eredményét, és gyilkolták az embereket. És megítéli Jézus a hadvezérek katonáit, akik csak végrehajtották a hadvezérek gyilkos akaratát. Hogyan mondhatta akkor Jézus ezt: *Ne ítéljetek, s titeket sem fognak elítélni?* Mire gondolt ebben a kijelentésében, mikor ömaga egyfolytában ítéletet mondott a fentebb megnevezettekre? Mire gondolt, ha embernek lenni annyit jelent, hogy haragudni is tudunk, és ítéletet mondani is tudunk. S az ítélet lehet helyeslő és lehet helytelenítő. Ha valaki azt mondja, hogy a Gellért-hegy Pesten van, szükségképpen születik meg bennünk az ítélet: a tételedd, az állításod helytelen, hibás, téves, rossz. Ha valakik összeverekednek, szükségképpen születik meg bennünk az ítélet: Ne csináljátok, rosszat tesztek! Jézus számtalanszor szólít fel minket ítéletre. Például: *Mért nem ítéletek meg magatoktól, hogy mi az Isten akarata, mi az istennektetsző?* (Lk 12,57) Maga pedig hatalmas jajokat kiált a írástudók és próféták ellen, s ezek mind-mind kemény, nagyon kemény ítéletek (Máté 23. fejezete).

Mire gondolt tehát Jézus? A szálka-gerenda szituációra. Arra, hogy az ember nem tökéletes, nem Isten, s vannak bizony bőven szálkái. Arra, hogy ne legyünk szálka-specialisták. Hajlamunk van rá, hogy azok legyünk. Saját hibáinkat hajlamosok vagyunk elnézni. Embertársaink hibái esetén már kevésbé vagyunk elnézőek. Arra akarna bízgatni bennünket Jézus, hogy meg se mondjuk környezetünknek, hogy szálka-tulajdonosok? Nem bírjuk nem megmondani. Megfulladunk, ha nem mondhatjuk el. Nem a sarki hordár esetében. Annak lehetnek szálkái, akár gerendái is, nem érdekel bennünket. De egészen más a helyzet a férjünk, a feleségünk, a gyermekünk, a testvéreink, osztálytársaink, munkahelyi kollégáink esetében. Ezeknek a szálkái szúrnak bizony bennünket. A szemünket! Hát csak meg kell mondanunk, hogy milyenek, mit csinálnak, hogyan viselkednek!

S ha megmondod, akkor mi van? Bűnbánatot tart? Aligha. Inkább előadásba kezd a te szálkáidról, a te gerendáidról. S a vége az összeveszés. Ezután pedig kibékülésnek kell következnie. S a szálkával mi lesz? Hát azok bizony maradnak. Akkor ne is mondjak neki semmit? De hát nem bírom, megfulladok, muszáj... és ezért mégis csak megmondom, hogy tűrhetetlenek a szálkái. Mi itt a megoldás? Két lépcsős. Első lépcső: amikor már

odajutok, hogy nem bírnám tovább szó nélkül, előbb még utolsó megoldásként, elmondok érte egy miatyánkot vagy egy tizedet a rózsafüzérből - aminek profán-változata: előbb tízig számolok.. Ettől esetleg egy kicsit lehiggadok, egy kis szeretet is lopódzik szívembe testvérem iránt, akinek éppen beolvasni készülök. Második lépcső: a kérdő mondat technika. Ez a világ egyik legnagyobb béketalálmánya, bár lehet, hogy nem mindig hatásos. Az állító mondat technika ez: Kibírhatatlan, amit csinálsz! A kérdő mondat technika pedig ez: Mit tehetnék én annak érdekében, hogy - s most következik a szálla tapintatos megjelölése- kettőnk kapcsolata vagy kapcsolatod a környezeteddel megfelelőbb legyen? Ez a technika sem hoz feltétlenül eredményt. De ebből a technikából esetleg nem lesz összeveszés. Nem kapok előadást gerendáimról. Mégis megmondtam, tehát nem fulladok meg: tettem valamit, s elképzelhető, hogy a szóban forgó szálla a környezet számára elviselhetőbbé alakul.

Megvédtem a másokról rosszatmondás ellen prédikáló Jézust? Nem védtem meg. Egész élete, egész tanítása - hatalmas rosszatmondás is volt. Ha nem lett volna az, bizony nem került volna keresztre. Mi tehát az érvényességi köre az *én pedig mondom nektek* kezdetű állítások elsejének? Milyen körben volt ez a másokról rosszat nem mondás Jézus gyakorlata? Tanítványai körében? Ott bizony nem! Pétert lesátározta, s megkérdezte tőlük, hogy miféle Lélek lakik bennük, amikor mennykövekért akartak imádkozni. Arra hajlok, hogy a Máté idézte szavakkal Jézus csak arra akart utalni, hogy a gyilkosság nem a gyilkossággal kezdődik. Van, ami előkészíti azt. A szó. Jézus népére ez csak passzíve érvényes. A mások ellen kimondott szó, nem készíti fel Jézus népét gyilkosságra. A mások ellen kimondott szó másokat, akik nem népei Jézusnak, készíti fel emberek meggyilkolására. A Jézus népének likvidálására. Jézusnak összesen három év jutott arra, hogy beszéljen a főpapok, írástudók és vének bűneiről. Három év után kivégezték.

Életem harcai során kaptam egyszer egy figyelmeztető levelet: Álljak meg, mert a kereszténység egészen más, mint aminek én alakítom, *mert a kereszténység valami nagyon csendes dolog*. A levélíró megkért, hogy ne válaszoljak levelére. Becsültem őt, teljesítettem kívánságát. Már meghalt. Most válaszolok levelére. A kereszténység - ha annak van valami köze Jézushoz - hangos és véres dolog. Hangosan mondta el Jézus a főpapok, írástudók és vének mindenkor gyilkos szándékait az Isten küldöttei ellen.. S a főpapok mindenkor véresen reagáltak rá. A kereszténység - ha van valami köze ahhoz, ami Jézusban és Jézussal történt - hangos és véres dolog is. Van benne csendes dolog is. Jézusnál az egész azzal indul, hogy 40 napot csendben és magányban tölt a pusztában. S ebből születik meg, az Istennel találkozásból születik meg az, ami véres és hangos.

Városmajor, 2005. április. 10.

(Regény VIII.) - Alapvizsga után bementem Horváth Jánoshoz, s megmondtam, hogy nála szeretnék szakdolgozatot írni. Szívesen vette szándékom, s ajánlott is mindjárt témát: *Arany János és a családíság*. Ahelyett, hogy érdeklődtem volna, hogy közelebből, mit is kellene ezen a címen csinálnom, elhúzhattam az orrom vagy a szám, és már mondtam is, hogy én a magyar nemzeti klasszicizmusról szeretnék szakdolgozatot írni. Ezt a fogalmat Horváth János vezette be irodalomtörténet-írásunkba, s jelezte irodalomfejlődésünknek azt az ízlésváltozatát, amelyet elsősorban Arany János és Petőfi Sándor költészete képviselt. Szavamra Horváth azonnal visszakozott. Ha lett volna benne energia és kedv az ajánlatára oda se figyelő büszke fiatal titánnal foglalkozni, megmondtam volna nekem, hogy az általam választott téma kidolgozására húsz-harminc esztendő irodalomtörténeti tevékenység után lehetek alkalmas. Azt hiszem, ebben a pillanatban elengedte a kezem. Én meg hozzáfogtam a magam választotta anyag feldolgozásához, s nem kellett két esztendő, hogy belássam, amit Horváth két szóval is elmondhatott volna nekem, amikor ott ültem szobájában.

A szakdolgozatom végül is a magam választotta téma első fejezete lett: hogyan reagálja

le irodalomfejlődésünknek ezt az ízlésváltoztatát a kortársak irodalmi tudata. Gyulai és az Akadémia bámulva, s az ezen a körön kívüliek meg kritikusan. Ha rászántam volna a harminc esztendő - irodalmi aktualitás felől nézve -, 1970-re *plusquamperfectum* lett volna témából. Amikor 1940-ben ott ülök szobájában, Ady már húsz éve halott, s maga mögött hagyott egy irodalomtörténeti ízlésváltást - a magáét. S az idő kérdése az, hogy vajon merre megy a folytatás. József Attila, Illyés, Sinka, vagy Szabó Lőrinc irányában? Ezek tudvalevően mind közel egy nemzedékkel fiatalabbak - az egymással kortárs Horváth Jánosnál és Adynál.

Elég annyi, hogy 43-ban tatai tanár koromban visszamegyek Horváth Jánoshoz, és új témát ajánlok neki. Ismét én, és neki, és nem fordítva. Mégpedig a magyar versritmus mibenlétének tárgyában, amely témában Horváth is, s más jeles nagyok is (pl. Németh László) folyamatosan publikáltak. Vittem is hamarosan az első fejezetet Horváthnak. Értékelő jellegű, javító megjegyzésekkel látta el kéziratomat. '44-ben ennek folytatásán dolgozom: táskairogépem és a kéziratokat tartalmazó aktatáska adják utazási cuccomat. Az év végén, az ostrom alatt, a Szent István Társulat szentkirályi-utcai székházának pincéjében - itt vészelek át szüleim, testvéreim társaságában - is ezt írom, a térdemen. Aztán az egésztest elfújja a történelem. 48-ban Horváth már 70 éves, és kultuszminiszter tanítványa, Keresztúry Dezső készít kötetet a mester számára, aki be akarja venni az én versritmusbeli vizsgálódásaim eredményeit is az emlékkötetbe - egy tanulmány erejéig. Nem sikerült neki. Azért, mert akkor már túl rosszul hangzott a nevem? Nem gondolnám, de aki pap, az mindenképpen klerikális reakciónak számít, s inkább maradjon ki az ilyesimből. Azt sem tudom, megjelent-e az a kötet, amelyből nekem mindenképpen ki kellett maradnom. .

Mindezeket csak azért mondom el, hogy nem mindenkinek sikerül doktori értekezésével új irányt adni választott tudományága fejlődésének, ahogy én gondoltam a magam disszertációjával. Az ilyen babérta vágyó disszertációk nagyobbára el sem készülnek, meg sem íródnak. Életem folyamán többen arra az eredményre jutottak, hogy alighanem doktornak kell lennem, s ezért meg is ajándékoztak ezzel a címmel. Nem vagyok az. Akkor lettem volna, ha elfogadom a Horváth Jánostól kínált témát, s írok Arany János családiságáról, s a dolgozatom egy kicsit még pofozgatom a májusi szakvizsga után, s 42 őszén doktorrá fogadnak ez alapon, akiknek ez a tisztük. Ha doktorrá akarsz lenni, írd meg, amit a professzorod ajánl! Ha újraszületnék, tudnám már, hogy így kell tennem. Hogy tenném is-e, az nem biztos. Mert aki újraszületne, az is rám hasonlíthatna. Valójában belenyugodtam, hogy nincs és nem is lehet semmi folytatása életemben a noviciátus elején megélt istenmegtapasztalásnak. Egy piaristának nem jár ki az ilyesmi. Mással van elfoglalva. Mivel? Ahogy múltak az évek, szabad volt lemennünk a gimnáziumba, s besegíteni akarni a tanároknak a cserkész-munkába. Társaim közül többen éltek ezzel a lehetőséggel. Én meg úgy gondoltam, hogy számomra ennek még nem jött el az ideje. Nem ügyes kis megoldásokat tanulni s csinálni jöttem én... Hanem minek jöttél? Meg kell fogalmaznom a választ. Valaminek! !! Kispap koromban is megfogtak már Ady szavai: *Én nem bűvésznek, de mindennek jöttem...* Úgy éreztem, hogy most még tanulom, művelődnöm kell, fel nem adva reményt, hogy azért mégis lehet valami folytatása annak, ami kezdődött a noviciátusban, s aminek hatására lehetek valaki, aki nem pusztán *bűvész*.

Ragyogó német és francia nyelvű könyveket találtam könyvtárunkban a kétezer esztendő keresztyén lelkiségről. Kerestem bennük valamit, amit még nem találtam meg. Kutattam a magyar múltat is: mutat-e népünk történelme valami rendkívülibbet, s van-e ennek valami irodalmi lecsapódása. Írtam is egy terjedelmes tanulmányt erről Szekfű Gyula kezébe a Magyar Szemle számára. Végül is csak a Vigiliában jelent meg, mert Szekfű azt mondta nekem, hogy eddig is tudtuk, hogy nincsen adalék, s én ezt csak megismétlem. Valami misztika-félét, nem közönségest kerestem volna a magyar múltban, de nem találtam.

A harmincas évek végén jelentkezik a magyar falukutató irodalom. Egyfelől mélyen szégyellem magam. Én is egy nagybirtokos szerzetesrend tagja vagyok, melynek birtokain a gazdasági cselédség úgy él, ahogy a népi írók megírták. Másrészt felfedezem, hogy ez a gazdasági cselédség magyar eredetű. A főurak, főpapok, s a gazdasági és szellemi vezető réteg pedig egy-két nemzedék óta asszimilálódott csak magyarrá. E felismerések hatására érdeklődésem népivé és magyarságtudományivá fordul.

Még hozzá vallási töltettel. Ha igazán magyarok tudnánk lenni, akkor mi történne? Erre nem is tudok felelni. Csak reménykedem valamiben, csak annyit tudok, hogy igazán magyarrá kell lennünk. Hatása ez a gondolat a Trianon-traumánknak is? Tehetetlenségünkben az irrealitásba vájjunk tíz körmünket? Több kötetre valót írtam erről össze. Szappanyos Béla, az A. C. ifjúsági titkára, meg is bízott egy kézikönyv készítésével. '47-ben Gyulán az Ifjúsági A. C. táborban ennek az előadója vagyok. Egyik tehetséges tanítványom odajön hozzám. S felteszi a kérdést:

- Nekünk keresztényeknek nincs-e valami olyan mindenkinek szóló tanításunk, mint a marxistáknak?

Ez a kérdő mondat elevenembe vágyott, s elvben tulajdonképpen le is zárta magyarságtudományi munkásságomat, bár vannak ennek is nagyon szép lapjai, melyeket a hálás utókor majd felfedezhet: már vagy harminc évvel ezelőtt beadtam a rendi levéltárba. De volt e vonulatnak egyértelműen pozitív következménye is: felfedeztem magamnak, úgy, ahogy senki más, egészen egyedül állóan - kinél nem így van ez? - Sinka István költészetét, s ez a felfedezés máig is eleven része az életemnek.

Energiáim fogyhatatlanok voltak. Tanulmányozni kezdtem a magyar ellenreformáció kezdetét is. A Pázmány és Telegdi nemzedéke előtti szakaszt. A Marosvásárhelyi Gergely és Szántó István-félét: adatokat gyűjtöttem hozzá nagy-nagy katolikus buzgalmamban. Ma csak annyit erről: úgy dőlt össze a 16. században a félezer esztendő magyar katolikus kereszténység, mint a drót nélküli krinolin. Talán jobban, mint az osztrák, a horvát, a szlovén, a cseh, a lengyel, a német, stb., azaz mint a határainkon kívüli. A királyi Magyarország területén a horvát végektől kezdve a Párciumig még úgy-ahogy megmaradt valami katolikus töredék a *cuius regio eius religio* erejében. A katolikus Habsburg király katolikus főrendeket kreált, s azok régiójában katolikusként kellett lennie a religiónak. De a hódoltságban, a Párciumban, Erdélyben nem volt Habsburg király, s a főurak java része luteránussá-reformátussá lett. Teológiai okokból? Nem hiszem. Az egyházi nagybirtok, s a dézsma megszűnt miatt sokkal inkább.

Ez volt az életem? Görnyedtem íróasztalom felett, órákra jártam, imádkoztam a kápolnában, barátkoztam a sétákon, néztem a könyvesboltok kirakatát, s mindennekfelett faltam a könyveket. Körülbelül ez. A testnek nem jutott semmi? Voltak azért évközi kirándulásaink is. Emlékezem a kiskunlacházira. Rendeltek előljáróink egy méretünknek megfelelő hajót. Beszálltunk az Erzsébet híd közelében, s a Ráckevei-Dunán lementünk a lacházi-dunaparti csárdáig. A kirándulás összesen annyi volt, hogy néztük jobbról is, balról is a Dunának ezt a szakaszát. Lassan haladtunk. Idegenvezetőnk, aki mondta volna, hogy mit nézzünk, nem volt. Megérkezve a tetszínhelyre kiszálltunk, s bevonultunk a csárdába. Jóska bácsi volt velünk, meg a házfőnök képviselőjében *John papa*. John papa becsületes neve - Mátrai János. Amikor elkísért minket Lacházára, már évek óta nyugdíjasféleként élt pesti rendházunkban. Nagyon szeretett szónokolni. Mikor kibontottuk a kocsmában az enni és innivalókat, akkor is kedve támadt beszélni. Megmagyarázta nekünk, hogy hogyan is került ő köznök.

- Mert tudják tisztelendő urak, hogy ahogy a jó előljáró urak növelik magukban a lelkeséget, úgy mi a házfőnök úrral - s itt kereste a szót, míg végre a kibontott batyukra gondolva megtalálta - a *testiséget*. Halk kuncogás támadt szavai nyomán. Ő nem javította ki magát. Észre sem vette, mit mondott. Mondják, tót volt az istenadta, s bizonyos nyelvi

finomságokra nem érzett rá.

Hogyan, hogyan nem 46 nyarán az ő kezében van ebédkor a házfőnöki csengő, s az ő dolga a házzal ismertetni a generálistól érkező leiratot, amely tudatja a provinciával, hogy nem választunk magunknak a következőkben előljárót, mert Josepho del Buono, a római piarista generális felmenti tisztsége alól Zimányi Gyulát, és kinevezi a magyar rendtartomány élére helyette Tomek Vincét.

- Ha magyar provincia az ördög és köztem választhatott volna, az ördögöt választotta volna - mondta nekem Tomek Vince, amikor 47 tavaszán lejött Debrecenbe, hogy részt vegyen azon a szentmisén, melyen Mindszenty püspökké szenteli Bánáss László debreceni prépost plébánost, akit Rómában kineveztek veszprémi püspöknek. Walter János, a római generális asszisztense - Tomek Vince barátja volt, s a háború vége felé hazajött Rómából. Alighanem ő informálta a generálist, s ennek az információnak volt a következménye, hogy a generális Tomekre bízta a magyar rendtartományt. Zimányi ugyanis gyóntatója volt Imrédynek, akit a vörös hadsereg ideérkezése után, mint a zsidó törvények egyik főfelelőst, hamarosan kivégeznek. Zimányi is várta, hogy elviszi őt is a rendőrség: készen állt szobájában erre az esetre megpakolt hátizsákja.

John papa ismerteti a pesti ebédlőben a generálisi leiratot. Nyomában a hangulat olyan az ebédlőben, hogy a kanál megáll a levegőben. Mindenki puccsot érez, tisztességtelent, hatalmit: megint gyerekként kezelnek bennünket... Forr az indulat. Tisztének megfelelően *John* papa pedig szónoklásba fog. Elkezd Zimányin és méltatja érdemeit.

- Nagy tisztelettel köszöntöm a lelépő Zimányi provinciális urat, akinek különös érdeme, hogy nem volt még tartományfőnök, aki alatt annyi csapás érte volna provinciánkat, mint az ő regnálása alatt...

Tünetedzik a kanál a levegőben, nevetőre fordulnak arcizmaink. John papa pedig folytatja.

- Hasonló tisztelettel köszöntöm a helyére lépő Tomek Vince provinciális urat, aki biztos kézzel ragadja meg a kalazanciusi ugar ekeszarváját.

Ez az *ekesarváját* elsöpör minden feszültséget. Széles, derült mosollyal nyúlunk flaskáinkhoz, töltünk magunknak, s iszunk Zimányi és Tomek egészségére. Ha *John* papa szónokolni kezd, biztosan lehet számítani valami *lapsus linguaere*, nyelvbicsaklásra. Ezt vártuk tőle a lacházi kocsmában is, és bejött: *Testiségre* nevel bennünket *John* papa. Jóska bácsi mélyen nézett a pohár fenekére, s visszaútban összehaverkodott a hajóskapitánnyal. Rávette, hogy tanítsa meg őt hajót kormányozni. Amikor a zsiliphez értünk, amely szabályozza a ráckevei Duna-ág vízmagasságát, akkor is a kezében volt a kormány. Neki is vágódtunk a zsilip falának... Azért hajótörés nélkül hazaértünk.

'38 nyarán már nem három napra, hanem két hétre mehettünk haza. Hatvan pengőt is kaptunk még melléje. Ennyi volt a korábbi években a *Hóman-boyok* fizetése. Így hívták a kultuszminiszter (Hóman) neve után az állástalan diplomásokat. Kiosztatták őket a gyáraknak. Elsején bementek a gyárba a 60 pengőért, aztán hazamentek. Nem semmi pénz volt. A segéd munkások csak havi 50 pengőt kerestek. Terták Elemér, ifjúsági műkorcsolyázó világbajnok osztálytársam Weisz Mannfréd csepeli gyárában volt alkalmazásban, mert annak unokaöccse, báró Kornfeld György, egy osztályba járt velünk. Csepelen gyártották a kerékpárt, s Elemér a 60 pengőért leszállított egy darabot a mátyásföldi szülői házba.

Én meg ráültem, s egyhetes dunántúli körútra indultam - megismerni hazámat. Bekarikáztam Mátyásföldről Pestre, Onnan az Erzsébet hídon át Budára, s megkerestem a Fejérvári utat. Akkor a Szent Imre térből indult az ki, s mentem Fehérvárra. Ott lakott az unokahúgom, Éva, akit majd 43 tavaszán esketek a fehérvári ciszter templomban. Első esketésemm volt. Meglehetősen végezhettem dolgomat, mert anyám huga, Lili néni, megállapította:

- Két gyereket esketett egy harmadik.

Húsz éves sem volt a menyasszony, huszonkettő a vőlegény, s 24 a pap. 38-ban Éva

Még 14 éves volt, Lili néni innen a negyvenen, s nagymama is legfeljebb 70, s ő ott lesz majd a szentelési ebéden Mátyásföldön a másik nagymamával együtt. Hozzájuk mentem először. Nem semmi volt a 70 km kerékpározás *július lángjaiban*. Semmit sem mutattak meg rokonaim Fehérvár nevezetességeiből. Altató nélkül aludtam el, s két nap múltán ebédre már a veszprémi piaristák vendége voltam. Barátságos vidéki levegő fogadott az ódon barokk rendházban. Lehetetlen volt meg nem nézni a nevezetességeket, mert ott voltak az orrom előtt. János bácsi is ott volt? Alighanem. Kicsoda ő? A magyar piarista anekdótakincs talán legemlékezetesebb alakja.

János bácsi tagja volt a Méhesnek. Hát az meg mi? Veszprémi nadrágosok, urak, kicsi szőleje, minek termését maguk itták meg. *Jó* barátok, kártyáztatnak is. Az idő múlik. Egy napon közel éjfélre jár az idő, mire János bácsi hazaér a piarista rendházba. Teheti, csak harmadik órája van, 11 órakor, a következő napon. Csöndben csukja be a kaput, halkan lépdel a folyosón: fel ne verje már alvó rendtársait. Odatalál a szobájához. A kulcslyukban cédulát talál. Kiveszi, kinyitja az ajtót, bemegy, meggyújtja a villanyt, s olvassa a cédulát.

- Kedves tanár úr! N.N. kollégánk megbetegedett, legyen szíves bemenni nyolcra a III/a osztályba helyettesíteni. Igazgató.

A fáma szerint János bácsi ezután halkan felsóhajtott:

- Szegény piaristának se éjjele, se nappala.

János bácsi nem akármilyen János volt, hanem Nepomuki János, akinek szobra ott áll a várba vezető útnak azon a szakaszán, ahol meredekebbre fordul a kaptató. Valamelyik cseh király a Moldva vizébe ölte a szentet, mert nem árulta el, mit gyónt meg Jánosnak, az udvari papnak. felesége, a királynő. Történt, hogy János bácsi télvíz idején jött haza a Méhesből, s a leesett hó síkossá fagyasztotta az utat. Ott is, ahol a szent szobra állott. *János* bácsi pedig mérlegelvén az elcsúszás lehetőségeit, ránézett védőszentjére:

- Na János, segíts!

Nem ért rövid fohászának végére, s már a földön is találta magát. Nem ütötte meg különösebben magát, ezért fektében csak ennyit mondott:

- Te is olyan piszok cseh vagy, mint a többi!

Alighanem Trianon következtében kapta meg a szent is a díszítő jelzőt.

Veszprémből kilátogattam még a Bakonyba a Cuha patakához, s meglátogattam ott Ágoston öcsémet, aki pesti piarista diákként táborozott ott tanárai vezetése mellett vagy két hétig. Onnan meg Cecére karikáztam, ahol védőnő volt Kamilla nővérem. Aztán meg haza Mátyásföldre. A kerékpárt három öcsémnek gondjaira bízam. Gondozták is. Három év múltán ezt vittem magammal Erdélybe. 45 tavaszán aztán már se híre, se hamva nem volt - áldozatul esett hazánk felszabadításának. Több is veszett Mohácsnál. Soha többé nem vásároltam közlekedési eszközt: bicajt, motort - autót sem.

Még ezen a nyáron a Kalazantinum is szervezett nyári túrát. Kezdtük Tatabányán a Turullal, folytattuk Tatával, ahol rendházunk vendégei voltunk. Egyébként hátunkon volt a sátrunk, meg ami kellett alváshoz, evéshez. Eljutottunk Fehérvárcsurgóra is, ahol egyik társunk nagybátyjának volt szőleje, s megvendégtelt bennünket. Kicsi poharakat adott óvatosságból: *meg ne ártson a szeszi*. Elhevertünk a kertben, s jókedvűen iszogattunk. Aztán délután hat óra lett, s indulnunk kellett, mert a bodajki hideg tó mellett volt a szállás - persze hátizsákjainkban. Csakhogy a parancsnokot, Jóska bácsit, nem lehetett lábára állítani, pedig ő is csak kispoharat kapott. Alighanem többször töltötte meg a kellesténél. El nem hagyhattuk, a hátunkon nem vihattuk, vendéglátónk gondoskodott szállításáról - kocsival Bodajkra. A nép - lehettünk vagy harmincan-negyvenen - felállt négyes sorokban az országútra és nótázott:

*Ábi bábi de beteg, nem eheti a levest,
Mert a leves paprikás, s Ábi Bábi heptikás.*

*Te se szólj, te se láss, érjen el a vakulás,
Te se szólj, te se láss, érjen el a vakulás.*

S megint előlről... - Akárki látott, hallott bennünket, azt gondolhatta, hogy részegek vagyunk. Nem járt nagyon messze az igazságtól. Máig sem felejttem a hosszú menetet. Egy álló órán át, nem szünve, nem váltva énekeltünk, mindig ugyanazt a négy sort, amíg csak meg nem érkeztünk Bodajkra. Hol szedtük, hol nem - nagyon finom tojásos vargányagomba volt a vacsora. Felvertük sátrainkat. Bementünk a bodajki tóba, s nagyon másnaposan kezdtük érezni magunkat. Aztán reggelre kialudtuk a csurgói ejtőzés hatását - húsz évesek voltunk. Aztán vasúton vagy máshogyan Győrbe jutottunk, ahol vártak bennünket ladikjaink, s lejöttünk a Dunán. Pesten a Vizafogónál volt a csónakházunk. Villamossal fejeződött be a túra.

Nem így volt a következő években, mert közben megvolt az első bécsi döntés és hazajött a felvidék egy része, és *Sahból* megint *Ipolság* lett. Felutaztunk vasúton Ipolságig. Hátunkon voltak a csónakok is, az összehajtott gumikajakok S jöttünk le az Ipolyon. Ennek részleteit nem lehetett felejtetni. Nem mi voltunk az úr, hanem az ár. Ketten-ketten voltunk egy kajakban. Látjuk, hogy az ár odacsapott egy parti fához egy kajakot. Kiáltjuk:

- Vigyáázz !

S már még egy kajak ragad a fa és a kajak eleibe. Még egyszer kiáltunk:

- Vigyááázz ?

S mi, a negyediknek érkező kajak ragasztjuk, szorítjuk az előző hármat negyedikként a kiálló parti fához. Borulások, kiló cukor s fényképezőgép elázása tanúsítják, hogy ki az úr, s hogy a hegyi patakokon kajakozás is mesterség, amihez érteni kellene. De mielőtt még megszületnék az értés, belefolyunk a Dunában, ahol már lehet úgy kajakozni, ahogyan mi is tudunk. Nem a vizafogóhoz megyünk, hanem az Erzsébet-híd lábához. Ott csomagoljuk össze kajakjainkat, s bevonulunk a rendházba.

Az első bécsi döntés következtében mi, piaristák is visszakaptunk egy házat. Hazafiúi lelkesedésünk következtében már másnap megindítottuk volna a magyar nyelvű oktatást. A feltételek megtekintése végett azonban a rendkormány előbb kiküldte Bíró Imre asszisztentst Léva ottani rendházunk-gimnáziumunk megsejmelésére. Ment s jelentette, hogy a legolcsóbb megoldás a rendház és iskola falainak összelövetése lenne. Ezzel aztán lekerült a tennivalók polcáról Léva. Nem voltunk megelégedve a rendkormány elnapoló gesztusával. Egyáltalában sem voltunk megelégedve a rendkormánnyal. Hogyan került kormányra az akkoriban kormányzó *Sebes-rezsím* - '28-ban, mielőtt még átléptem volna a piarista iskola küszöbét -, nem tudom. De mindannyian tudtuk, hogy '40-ben választások lesznek, és Sebesnek mennie kell, s nagypapának kell a helyére kerülnie. Talán ez is hozzájárult, hogy a hatvan kispap a cselekvés mezejére lépett. Négyes sorokban felálltunk a folyosón, s egy párszor végigjártuk a negyedik emelet folyosóit hangosan tüntetve:

- Piaristák Lévára!!! Piaristák Lévára!!!

Jó erősen kiabáltunk, a lépcsőházat sem hagytuk ki belőle, hogy az első és második emeleten lakó rendkormány is meghallja hazafias felbuzdulásunkat. Nagypapa csendes rezignációval könyvelte el másnap az összejövöten forradalmi tettünket.

Végül is Léva kimaradt a szórásból. *Tót szerzet valánk* - mondja a rendi emlékezet. A szepességi Podolinba kezdtünk tanítani 1642-ben, s nagyjából jó másfélszázad telt el, amíg Nyitrán keresztül elérjük a magyar nyelvterület szélét. Közel tíz házunk maradt még odafent a bécsi döntés után is. Jött hamarosan a második bécsi döntés, s még 40 őszén, azaz azonnal, megindult a tanítás az Alföld szélén, Máramarosszigeten s Nagykarolyba, s túl a Királyhágón, Kolozsvárott. Majd hazajött a Délvidék is, és megtelepedtünk Szabadkán, és boldogok voltunk, hogy taníthatjuk az ottani kis magyarokat.

Közben '39-ben átléptem hazám területét. Túl az ezer éves határon is. Mert megijedtem, hogy meg fogok bukni németből az alapvizsgán. Megállapítottam, hogy az egyetem

német szakára csak úri kisasszonyok járnak, akiknek német pesztonkájuk, nevelőnőjük volt gyerekkoruktól fogva, vagy pedig svábok - annak rendje és módja szerint. Nem voltam vejük egy súlycsoportban. Én minden tölem telhetőt megtettem, de nem akart menni a németül gondolkodás, hiába szónokoltam magamban németül. Kellett, hogy éljek német nyelv területén is. A rend nem ajánlotta fel, hogy tanuljak egy évig Németországban. A rendnek nem volt szüksége némettanárookra, kitéltek azok a svábainkból is. Minek jelentkeztem német szakra?! Mentem volna latin szakosnak! Kompromisszum született: fele-fele arányban gondoskodik róla a rend s apám, hogy két hónapot német nyelvterületen tölthessek. Összesen hatszáz pengőbe került ez a szórakozás, s én két hónapot tölthettem Münchenben a Sankt Ottilien Bencés Kongregáció házában. Apám ezzel engedett el:

- Aztán nehogy valakinek ünnepélyes fogadalmat tégy!

Tréfás volt a forma, de a tartalom komoly, és ezért nem esett jól. Kétkednek bennem? Semmit sem mondtam rá. Nem is pörkölődtem jobban, mint idehaza. Elkaptam a müncheni egyetemen egy *Sommerkurs-ot*, nyári szemeszt. Rengeteg külföldi hallgató látogatta. Mind azért jöhettek, amiért én. Nem múlt el nyom nélkül a két hónap. Volt ott egy magántanár, aki a külföldiek német kiejtését tanulmányozhatta, és olvasnunk kellett neki német szöveget, ő meg figyelte, kiejtésünkben hogyan torzítunk. Én is olvastam, s az olvasás végén rám mosolygott:

- Maga német.

Én is mosolyogtam, s elmondtam, hogy csak magyar vagyok, de lemezek segítségével tanultam a helyes kiejtést, s Pesten van egy professzor, aki a hivatalos *Buhnaussprachét* (a színpadi kiejtést, amely kötelező volt a széles ország egész területén a színházakban) használja, nem a maga falujának a dialektusát. Innen a tudományom. Megtanultam a müncheni nyelvjárást, s népi környezetben használtam is, s nem mondták, hogy ne izéljek, mert kiérzik, hogy csak felszedtem valamit magamra.

Tanszünetben a könyvtárban ültem, s elámultam. A hazánkra vonatkozó náci szakirodalmat tanulmányoztam. *Gau-okra* volt osztva az egész Duna-medence azzal a nem titkolt céllal, hogy elnémetesítsék az egész területet. Úgyhogy, amikor Jóska bácsi cserkésziszti tanfolyamon előadást tartott nekünk arról, hogy az az érdekünk, hogy a németek nyerjék meg a háborút, nagy ellendolgozatot írtam neki: ez végzetes lenne, mert a magyarságnak jelentős része német asszimiláns, és a hitleri győzelem visszafordíthatná az egész folyamatot, s éppen a történelmi tudatot hordozó középosztályt vesztenők el, ahogyan Szekfű Schittenhelm-cikke is felhívta erre a figyelmet. Nem tudtam ott sem magamban tartani, amit olvastam. A búcsúesten mint *igen szeretetreméltó kritikusukat* üdvözöltek. Búcsúzóul egy székely népballadát énekeltem nekik nagy-nagy átérzéssel. Volt ott egy német muzsik, aki felfigyelt a produkcióra.

A bencéseknél sem tudtam elrejtetni hazafiúi szorongásaimat, s beszéltem is azokról. Egy apám korabeli német szerzetes ezt találta mondani nekem:

- György, a politika szenvedély. S akinek szenvedélye van, nem tud imádkozni

Akkor megdöbbsentem szavain. Ma meg azt gondolom, hogy nem volt igaza, de akkor féltem, hogy igaza van. Kisközösség kellett volna a kitisztázáshoz. Meg egy Szekfű Gyula méretű és nem *célebsz* közösségvezető. Ma hogyan látom, amit akkor mondott?

Nem tudok szenvedély nélkül élni. A szenvedély nélküli élet nem méltó az Istenhez. Nem méltó az emberhez sem. Mit akarhatott ez a derék bencés mondani? Alighanem azt, hogy a politikát rá kell hagyni az urakra. Rá kell hagyni az előljárókra. S ha engedelmesen azonosodom döntésükkel, akkor tudom mondani jobb ügghöz méltó buzgalommal a zsolozsma és a szentmise szövegeit. Azzal a tudattal, hogy folytatom ezáltal a megváltás művét. Csakhogy az *om mani padme hum* csak zsongít, a titokzatos *om*. Csak kikapcsol a világból. Csak megszünteti a vágyat. Csak a nirvána felé visz. A zsongítás keresztény megfelelői pedig elterelik a figyelmet a jézusi tenni valókról, s megtanítanak arra, hogy a

kérdéseknek nincsen immanens megoldásuk, csak transzcendens. De végső soron mindegy, hogy Nirvánát mondok vagy Feltámadást, mert mind a két esetben imaszöveget mormolok ahelyett, hogy tenném Atyánk akaratát.. Pedig ez lenne az eledelünk, hogy teljesítsük azt. *Jézus* élete szenvedélyes élet volt. A Máté 23 megújuló jajai is mutatják. Ezek a jajok nem hagyták őt békén imádkozni. A békén imádkozás negyven napjából pusztító szenvedély lett. Még Francesco is azzá lesz végrendeletében...

Beresztóczy Miklós (ismert pap a Horthy-korszak kultuszminisztériumából) mondta Török Jenőnek '49-ben:

- Ül le a fenekedre! Mondd végre rendesen a breviáriumot! Most nincs mit csinálni, elfogy alólad a tennivaló. Annyit tehetsz csak, hogy elviteted maga az Ávóval. Kell ez Neked?

Jenőnek kellett. Aztán leszokott *Jenő* róla. Lékaival tárgyalt, s velünk, velem nem érintkezett többé. Szegény! Mit kapott ért? Terjeszthette még egy darabig OMC-könyveit idehaza, Léka székfoglalása után is. - Egy ma is élő bíboros mondta nekem:

- Kedves Atya, én mindig csak engedelmeskedtem.

Egyéniségétől a szenvedély olyan messze van, mint Makó *Jeruzsálem*től. Lassan, de biztosan megérett számára a bíbor. Használható lett államnak is, egyháznak is. Kiélezett történelmi helyzetekben köpnek erre a magatartásra, megalkuvásnak tekintik... Elképzelhetetlen számomra ez az életalakítás. Hogyan lehet ezt egyáltalán kibírni? Képes megmagyarázni magának, hogy Isten csak azt kívánja, hogy teljesítsen minden feladatot, amelyet kívánnak tőle? Nem hiszem. Csak azt tudom elképzelni róla, hogy nem él benne Jézus szenvedélye. Nem hiszi, hogy lehet a világon segíteni.

Kellenének köztes alakítások is: a rajzolt magatartás és a magam magatartása közt elhelyezkedők őszinte szava. Egy egyszerű és nagyon jóindulatú plébánosra emlékezem, aki nem volt tagja a Bokornak. Szorongatásaim idején mondta:

- Engedelmeskedjél, s akkor lemegy rólad a felelősség!

Kortársam volt. Rámordultam:

- Mikor kezdjek el már felelősséget vállalni?

Túlvoltam a hatvanon. Azt hiszem, hogy nincs ilyen harmadik, ilyen köztes magatartás. *Arendt* világhírű szociológusnő római cselédlányának a kérdése merül fel tudatomban XXIII. Jánosról, aki megpróbálta az egyház szekerét Jézus felé irányítani, legalábbis azt, hogy őszintén elmondhassák a püspökök a zsinaton azt, amit gondolnak:

Ennek az embernek előbb püspökké, előbb bíborossá kellett lennie... Hogyan lehetett XXIII. János belőle?

Jézus szenvedélyes volt. Kaifás szenvedély nélküli gyilkos. Aki szenvedély nélküli, az gyilkos lesz? Nem. Csak azzá kényszeríthető. Aki szenvedélyes, az nem kényszeríthető gyilkossá? Aki szenvedélyes, az gyilkol anélkül, hogy kényszerítenék - ez az egyik lehetőség. S a másik: aki szenvedélyes, azt legyilkolják, mert nem hagyja magát gyilkosnak kényszeríteni. Mindezt nem tudtam '39 nyarán Münchenben, csak elnémultam. Kellott jó hatvan évet érnem még, hogy válaszolni tudjak arra, amit mondott Münchenben a bencés szerzetes nekem..

Hazajöttem Münchenből. Évkezdő lelkigyakorlatra érkeztem. A lelkigyakorlat alatt nem olvashattunk újságot. Reggel bementem Nagypapa szobájába. Mutatta nekem az újságot: Hitler megtámadta Lengyelországot.. .. elindította a II. világháborút Nem tudtam, hogy ennek következményei fogják meghatározni életem sorsomat, istenviszonyomat is... mindazt, ami elindult a kiságyamban, amikor magamhoz szorítottam hálógémet, s amikor a noviciátus oratóriumában azt gondoltam, hogy én többet soha ki nem nyitom a számat..

Városmajor, 2005. április 15.

Az adyligeti sorozat folytatása -

Testvéreim! A múlt vasárnap elkezdtem számba venni Máté evangéliumán belül azokat a helyeket, amelyeken *Jézus* nem ad magának semmiféle címet: minő pl. azt, hogy Emberfia vagy Istenfia, hanem csak egyszerűen így szól: én pedig mondom nektek. A számbavétel csoportosítással kezdődött, s az első csoport ezt az elnevezést kapta: Jézus új törvényt szab az emberiségnek. Ebből az első csoportból egyet néztünk meg: azt, hogy ne is haragudjunk. Következzék most a második. A régieknek az mondatott, hogy ne törjünk házasságot, Jézus meg azt tanítja, hogy már az is házasságot tör, aki asszonyra néz, hogy megkívánja őt. .

Társadalmunkban mára iparág lett az asszonymegkívántatás. Valamikor a bordélyházba kellett menni, ha valaki többre vágyott, mint a konflisra szállás alkalmával kivillanó női bokákban gyönyörködni. Ma elég, ha bekapcsolja valaki a tévét vagy a számítógépet, és nemcsak a bokákban gyönyörködhetik.

De miért is baj, ha asszonyra nézünk, hogy megkívánjuk őt, s mért is baj, ha csupán ilyen módon, s nem teljes értelemben törünk házasságot? Arra vannak az ember szervei, hogy használja őket. A szexus szervei is. Jézus le van maradva kétezer esztendővel. Mért baj a házasságtörés, ha egyszer kölcsönös megegyezéssel is lehet azt csinálni, s így nem ütközik a büntető törvénykönyvbe? Mért baj a házasságtörés, ha egyszer újítni lehet asszonyt vagy akár embert, akár négyszer, vagy akárhányszor is? - A testem a magamé! - hivatkozott egy régen látott filmben a hösnő arra, hogy senkinek semmi köze ahhoz, amit csinál. Baj az, hogy így beszél?

Csak akkor baj, ha az ember, ha a társadalom élni akar. Ha meg akar maradni. Ha nem akar megmaradni, használja csak embertársait élvezeti cikként, mint a pálinkát vagy a marihuánát. Aki nagykanállal akarja fogyasztani a más vagy - most már - azonos neműt is, mint élvezeti cikket, annak nincs jövője. Vőője csak a csángó-magyar asszonynak van, aki *nem terhes, nem állapotos, nem várandós, hanem vőője van*. A kormányzat legfeljebb kellemetlenül alakuló demográfiai mutatókról beszél. Meggondolatlan emberek pedig arról, hogy nincs jelentősége, hogy fogy-e egy nemzet vagy sem. De egy bizonyos, hogyha a szekszualitás kerül egy társadalom érdeklődésének középpontjába, elfogy az ereje arra, hogy élet- és utódközpontú legyen. Jézus pedig lebírhatatlanul életközpontú. Mért? Mert Isten országa ügyében utazik. S hogy ez megvalósuljon, ahhoz mindenekelőtt gyerekeket kell szülni. Nemzetüket fogyasztó népek nem Isten Országát építik, hanem a Mammonét. A Mammonét, mert a több pénzt akarás nem engedi szülni őket.

A harmadik én pedig mondom bevezetésű törvény a valólevelet adási gyakorlat fenntartása ellen tiltakozik: aki váló levelet ad a feleségének, kiteszi őt az újraházasodás lehetőségének, amit Jézus nem ismer. Elbocsátott asszonyt feleségül venni - ez is házasságtörés. Válni ugyan lehet, de nem szabad. Ha mégis válunk, lassan, lassan becsukhatjuk a templomokat. A válás ugyanúgy életellenes gyakorlat, mint a sexközpontúság. Az Isten örök törvénye, hogy amellet őregedjünk meg, akit fiatalon választottunk. Ezen nem segít, ha a szentszék érvénytelené nyilvánítja házasságunkat. Akkor is elváltunk. S áll a szó, amit Isten egybekötött, ember szét ne válassza! Ha a szentszék érvénytelennek nyilvánítja templomban megkötött házasságunkat, akkor köthetünk templomban újra házasságot, áldozhatunk és megnyugodhat a lelkünk, hogy minden rendben van, jó katolikusok vagyunk. De hogyan nézi Jézus ezt az egyházi eljárást, amelyben - esetleg húsz esztendővel a házasságkötés után és két-három gyerek mellett a szentszék kijelenti, hogy az oltár előtt tett ígéret nem volt érvényes?

Úgy gondolom, erről is beszél Jézus **negyedik én pedig mondom kezdetű törvénye**, mely arról szól, hogy nemcsak hamisan ne esküdjünk, hanem egyáltalán ne esküdjünk. Legyen a mi beszédünk igen, igen és nem, nem. Az én nagyszüleim a kiegyezés táján születtek, s akkoriban még nem volt váló levél. Kitartottak egymás mellett. Ki mit főzött magának, azt egye - mondta apám. Szüleim nemzedékében kezdődött a válás. Az én

nemzedékemben pedig már szokássá vált. Börtönből szabadulásomat követő hónapokban volt a 25 éves érettségi találkozó, piarista diákoké. Elmentem rá, s hallgattam a beszámolókat; azokét, akiket piarista atyák nyolc éven keresztül naponként vittek szentmisére. *Megnősültem, nem sikerült a házasságom. Újra nősültem, erről már nem mondok semmit.* Ez volt a sztereotip szöveg. Csak nagy ritkán szólt az ének arról, hogy egyenlőre még kitart az oltár előtt kötött szövetség. Általános derűtséget okozott a következő szöveg. Én is megnősültem. Az én házasságom, sem sikerült, de mivel én ebben az iskolában azt tanultam, hogy a Jóisten a szerencsétleneknek megbocsát, de a hülyéknek soha - ezért aztán másodjára már nem nősültem meg. Úgy látszik a templomi házasságkötés sem ér többet, mint a Lenin-kápolnai, ahogyan apám tréfásan-keserűen az anyakönyvvezető előtt kötöttet nevezte.

Jó tíz évvel később elkezdtem vasárnaponként Ócsára járni. Bokorbeli pap volt a plébános. Elhatároztuk, hogy rendet csinálunk. Kihirdettük, hogy csak azt esketjük meg a templomban, aki előbb tíz vasárnapon a nagymise után bejön a plébániára jegyes-oktatásra. A tíz oktatáson aztán elmondottuk, hogy mi fán terem a kereszténység, mit jelent szeretni, mit jelent a sírig tartó hűség, s hogy bizony fel kell építenünk az Isten Országát. Ők is elmondták, hogy minek akarják ők a templomi esküvőt. *Az egy örök emlék. Szól az orgona, bevonulnak a templomba, kattannak a fényképezőgépek s a többi.* Becsülettel kibírták a tíz vasárnap délelőtti nagymisét is, a tíz jegyes-oktatást is, s az esküvő után már nem láttuk őket se nagymisén, se kismisén, pedig még abban is reménykedtünk, hogy kisközösségbe tudjuk hívni őket.

A jézusi intelem hatására, hogy egyáltalában ne esküdjetek, elhagytuk a házasságkötés szertartásából az esküszöveget. Ezt: *Isten engem úgy segéljen, hogy őt el nem hagyom... holtomiglan-holtodiglan semmiféle bajában. Isten engem úgy segéljen.* Beértük ezzel: *Szereted-e Máriát, akarod-e feleségül venni. Szereted-e Jenőt, feleségül még-e hozzá?*

Nem gondolom, hogy merőben e liturgikus változtatás következtében, de harminc év óta együtt vannak. Akik életre szólóan vállalták a kisközösségbe járás Jézusra nevelő munkáját, megtanulták, hogy az egyszer kimondott igen - igen maradjon. S tudtak nemet mondani váló levélre, s nem kellett a szentszéknél ügyeskedniök, hogy az érvénytelenítse kimondott igenjüket, hogy az igenből nemet csináltak. Nem keveset eskettem a Bokor tagjai közül, s az általam esketettek közül eddig csak egy házasság bomlott fel, nem közönséges fájdalomra.

Városmajor, 2005. április 16.

Közben megvolt a Bokor csoportvezetőinek a tanácskozása. Hét csoportban vitattuk meg a jól előkészített témákat. Három volt belőlük. Csak kettőn vettem részt. Haza kellett jönnöm a befejezés előtt. Pihennem kellett, s felkészülnöm az adyligeti esti misére. Vittem magammal egy rövid, egy lapnyi szöveget. A hét folyamán az egyik csoportomban megkérdezte Kaszap Laci, hogy készíték-e a Bokor számára szellemi végrendeletet. Mondtam, hogy nem. A Bokor első nemzedékét sűrűn temetjük, a második nemzedék eleje is túl van már hatvanadik évén, a Bokor nélkülem is tudja, hogy mit akar, s én, amíg élek mondom a csoportokban azt, ami bennem van, s írom a Koinóniában, a Napló füzeteimben – azt, amit gondolni tudok.

A magammal vitt lapnyi szöveg is darabja volt ennek a tán halálomig is kitartó birkózásnak arról, hogy mit kíván tőlünk az Isten. Persze az én olvasatomban. Ahogy a fiatal Vörösmarty írta a Tündérvölgyben:

Mit tudtok ti, hamar halandó emberek, / Ha lángképzelőds nem játszok veletek?

Amit fül nem hallott, szem meg nem jára, / Azt én írva lelém lelkem asztalára.

A csoportban voltunk vagy tízen. Öten a harmadik nemzedékből, tizen- s huszonévesek, s öten a második nemzedékből, idősebbek, egészen az ötvenesekig. A fiatalabbak csak néztek,

az idősebbek között voltak, akik hevesen tiltakoztak lapnyi szövegem meg az ellen is, amiket a szív bőségéből mondtam. Maga a felolvasott szöveg ez volt:

Nincs karácsony, nincs húsvét, Jézus nem a Szentháromság második személye... Aki ezt a hitet vallja, kiközösíti magát a római katolikus felekezettől. Magam az evangéliumok tanulmányozása alapján azt vallom, hogy Jézus az Atya Fiának mondja magát, s Jézus ezen fiúsága nem azonos azzal, ahogyan mi, emberi teremtmények – mindannyian, a Bokor tagjai is – gyermekei vagyunk Mennyei Atyánknak. Én, Bulányi György, tagja vagyok a római katolikus egyháznak, és hiszek Jézus Krisztusban, a Mennyei Atya egyszülött Fiában, a mi Urunkban, aki fogantatott Szentlélektől, született Szűz Máriától.

Hiszek mindebben, és eszemmel nem tudom átfogni mindazt, amit hiszek. Sem igazolni, sem cáfolni nem tudom mindazt, amit hitemmel vallok. S akik úgy gondolják, hogy a nemtapasztalható világról ésszel igazolható állításaik vannak, azok tévednek. Akik azt hiszik, hogy az emberiség megélhet hitvallások nélkül – azaz nemigazolható és nemcáfolható, csak hittal vallható állítások nélkül –, azokat cáfolja az emberiség eddigi története, amely még nem tudta feleslegessé tenni a vallásokat.

Vallom, hogy Jézus azért született a Szentlélektől és Szűz Máriától, hogy valósággá legyen a Mennyei Atya akarata és megvalósuljon a Földön az Isten Országa. Vallom, hogy az Isten Országa csak akkor tud megvalósulni, ha szeretettel szolgáljuk embertársainkat, ha javainkat megosztjuk egymással, ha kivétel nélkül minden embert szeretünk, akár életünk feláldozása árán is, azaz nem tekintünk senkit sem ellenségünknek, senkire kezet nem emelünk.

Vallom továbbá, hogy Jézus azokkal, akiket a maga tanítványaivá választott, teljes élet és vagyonszövetségre lépett. Így tett – ez történeti tény. Ezzel pedig példát adott nekünk. Példáját követni akarván kész vagyok most és azonnal minden javaimat megosztani azokkal, akik Jézus tanítványainak vallják magukat, s akik a maguk részéről szintén hajlandók javaikat megosztani azokkal, akik – a fentieket elfogadva – Jézus tanítványainak vallják magukat, és mint ilyenek, mint Jézus tanítványai, semmit sem akarnak javaikból a magukénak, tulajdonuknak mondani.

Nem felekezetet kell váltani, hanem felzárkózni Jézushoz. Jézus nem váltott felekezetet, maradt abban, melybe beleszületett. Az emberiség – sűrű felekezetváltoztatásai ellenére is – ma is messze van a jézusi célkitűzésektől, és attól, amiért és amire Isten életbe szólított miket. Jézus nem határolta el magát nemzetétől, vallásától annak ellenére sem, hogy nagyon elítélő véleménye volt annak vezető rétegéről: a főpapokról, írástudókról és a vénekről. A szakítást, a széjjelválasztást nem akarta. Azért imádkozott Atyjához, hogy mindnyájan egyek legyenek azok, akik őt, Jézust, vallják tanítójuknak. Ha ma elhatárolódsz vallásfelekezetedtől, holnap elhatárolódsz bokorbeli testvéreidtől is. Ha ma elszakadsz közösségedtől, holnap már rosszat is mondasz közösséged tagjairól, hogy igazolhassad távozásodat.

A Bokor minden tagját nagyon szeretem. Azokat is, akik otthagyták közösségeiket. Hazavárom őket. Azért imádkozom, hogy mindannyian kérdezzük meg magunktól, hogy mit kíván tőlük Istenünk. Amen.

Városmajor, 2005. április 20.

Írtam valamit a Magyar Hírlapba. Úgy került sor rá, hogy megjelentettek tőlem egy telefonos interjút, melyet előbb elküldtek nekem emilen, s azt írtam rá, hogy így, ahogy van, nem vállalom. Ennek ellenére megjelentették. Bocsánatot kértek. Megbocsátottam, de csak úgy, ha én magam írhatok valamit, a magam szája íze szerint. Ez lett belőle.

Közben meghalt a pápa. A huszadik századot XIII. Leó kezdte, 25 éven keresztül volt hivatalban, s 1903-ban szólította magához az Isten, túl 90. évén. Ő adta ki a *Rerum novarum* enciklikát, mely végre szóba állt a 19. század második felének legpotensebb eszméjével, a szocializmussal, mely halála után 14 évvel – létrehívja a Szovjetuniót. Követte őt X. Pius –

1914-ig –, aki kiközösítette a század legbuzgóbb s talán legtudósabb papját, Loisy abbét, mert ki merte mondani: *Jézus országot akart, de helyette csak az egyház jött*. Elintézte vele az egyház szentírástudomány vizsgáló hitelét megmenteni akaró egész modernizmust. Kiközösítetten halt meg, s halála után pár évvel még az én korosztályomnak is le kellett pappászenteléskor tennie az anti-modernista esküt. (Törölte a II. Vatikáni Zsinat.) Amikor megszülettem, XV. Benedek volt a pápa (1922-ig), utána pedig XI. Piusz (1939-ig) – háborús, és háború utáni pápák. Utóbbi államtitkárának, Eugenio Pacellinak, a Hősök terén az Eucharisztikus Világkongresszuson mondott miséjén gregoriánt énekeltem a kispapok kórusában. Ő lett az első pápa, akit láttam: XII. Piusz. *A helytartó*, aki meg akarta menteni a nácizmust, hogy az orosz bolsevisták ne hatolhassanak be Európa szívébe, s aki leparancsolta a katedrákról a modernizmus folytatóit, a *nouvelle théologie* tudósait. Márianosztra perzsaszőnyegszövő üzemében értesülünk '58 őszén haláláról a smasszertől, aki elárulja nekünk, mért szól hétköznapi délelőtt a harang.

Utána jött Giuseppe Roncalli, az átmeneti pápa: XXIII. János, aki korábban egy életen keresztül nagybárára csak jámbor vicceket mesélt. De miután 78 éves korában pápává lett, ablakot nyitott: összehívta a II. Vatikáni Zsinatot, s a püspökök a *nouvelle théologie* szakértő teológusaitól is okosítva mondhatták, amit gondoltak. Ennek eredményeként belekerült a zsinat dokumentumaiba egy pár jézusi mondat is: *az Egyháznak is Jézus útját kell járnia szegénységben és üldözöttségben... a négy evangélium felette van az Ó- és Újszövetség többi könyveinek... az ember lelkiismerete által jut el Istenhez, csak a lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni*.

Utána jön Montini, a korábbi konklávé nagy esélyese, VI. Pál néven (1963-tól 78-ig). A *Hamlet pápa*, aki megöröklötte a II. Vatikáni Zsinatot is, s megöröklötte XII. Piusznak a Roncalli által már lecserélni nem tudott Kúriáját is. Ő indítja el a Vatikán *keleti politikáját*, melynek eredményeként annyi év szünetelés után hazánkban püspököket kapunk, Lékai Lászlót is. A püspökökkel *pártunk és kormányunk* csinálhatja azt, amiről halála előtt Cserhádi – az ily módon püspökké lettek egyike – az osztrák tévének elmondta: *Gyalázatos dolog volt, amit tettek velünk*. Hozzátehettem Cserhádi nyilatkozta nyomán: következőképpen az is gyalázatos volt, amit tettek a vértanú földalatti egyházzal, s elsősorban a Bokorral szemben. Aztán jött a mosolygós pápa, Luciani – I. János-Pál néven, akit megválasztása után 33 nappal holtan találják ágyában, s úgy halt meg, ahogyan egy olasz koldus sem...; nem láthatta halottkém! Miért?

Jöhetett utána a napokban meghalt Karol Wojtila, II. János-Pál. Reménykedtünk benne, megválasztásakor alig volt fiatalabb nálam, s közülünk érkezett, a Kárpátok túlsó oldaláról. Kedves volt, ügyes volt, barátkozott mindenkivel, s mondta a nagyvilágnak, amit kellett – az embert megillető jogokról: a vallás- és egyéb szabadságokról. S nekünk, az egyházban, testvéreinek, mit mondott? Eljött mindegyikünknek hazájába, megcsókolta az áldott anyaföldet, s prédikált nekünk – *kedves híveinek*. Csinálta azt, amit pápa sohase csinált: plébániájává tette a földkerekség egészét. És nem hatotta meg az, amit a kisközösségek őshazájában, a JOC, a Katolikus Munkásfiatalokat alapító Cardijn kanonok Belgiumában tapasztalt, ahol már mély sebet vágott az egyházon a szekularizmus. Maradt mintája Lengyelország, ahol milliók zárandokolnak még a Csensztohovai Szűzanyához.

S amikor otthon volt? Írta bőséggel enciklikáit, emlegetve a II. Vatikáni Zsinatot is, és hűségesen az egyház változatlan tudta hitletéreményéhez. Ezzel párhuzamosan már uralkodása második évétől kezdve elhallgattatta a II. Vatikáni Zsinat által elindított folyamatot folytatni kívánókat, akik nem egészen azt képviselték, amit az ő enciklikái tanítottak. Hosszú a sora az elhallgatottaknak: Küng, Boff, Drewermann, Balasuriya. Az áldozatok sora hosszú, csak néhányat, a talán legismertebbeket említettem.

És folytatta a keleti politikát. S ezzel eljutottam hazánkhoz. Amikor bennünket meglátogatott, pontosan annyit imádkozott Esztergomban a hitvalló Mindszenty sírjánál, mint a

keleti politika jegyében kreált Lékai László sírjánál. S mikor? A kommunista diktatúra bukása után!!! Az ő pontifikátusa idejére esik a Bokor egyházi leírása. Államtitkárává teszi a Vatikán keleti politikájának nagymesterét, Casarolit, akinek utazó nagykövete közli velem '81 májusában a Hilton szállóban, hogy Miklós Imre, az Állami Egyházügyi Hivatal vezetője biztosította őt: szabad utat enged a kisközösségeknek, ha lemondunk a katonai szolgálat megtagadásáról. A Bokor nem mondott le róla: fiataljai ott ültek három évre hazánk börtöneiben. A bírák azzal szabják ki rájuk az éveket, hogy *magukat saját püspökeik is elítélik*. Paskai László, az akkor püspöki kar teológiai szakértője közli velünk, hogy a Bokor szolgálatmegtagadói megbontják a két katonai szerződésnek, a NATO-nak és a Varsóinak az egyensúlyát – ezért nem engedélyezhetik a püspökök.

A templomokban s az előadótermekben Lékai László lelkesen prédikál szentté avatott nagy királyaink dicsőséges fegyverforgatásairól. Az evangélium nevében ez ellen szavukat felemelő Bokor-papokat a püspökök felfüggesztik. Az püspökök állam kiszabta feladatává lesz a szolgálatmegtagadókat – úgymond – *felbújtó* papok megbüntetése. A keleti politika '64-ben köti meg részleges megállapodását szocialista hazánkkal, amikor még tele vannak börtönök hitvalló papokkal. A '70-es évek végére kiürülnek tőlük Kádár börtönei, s következnek a továbbra is hitvalló papokra az egyházi büntetések. Következnek, mert helyreállt az ősi szövetség. A trón és az oltár szövetsége. Álmos vezérünk és főtájtosa, Szent István és Asztrik esztergomi érsek, Kádár János és a Vatikán szövetsége. Ebbe a történelem hajnala óta fennálló szövetségrendszerbe ékel bele húsz esztendő szünetet a hitvalló Mindszenty József – '45 és '64 között. Legyen mindörökre elfeledve!!! Hogy Jézus sem kötötte meg e szövetséget Kaifással? Az is legyen mindörökre elfeledve, hiszen az ennek folytán létrejött Golgota engesztelte volna ki az Atyaistent, aki a Golgotáig egyfolytában haragudott reánk, Ádám és Éva minden leszármazottjára.

Kicsiny dolog, ha '81 őszén összeül egy számomra létrejött egyházi bíróság – három teológiai professzorral, Lékai László elnökkel, Erdő Péter titkárral, s félév múltán meghozza ítéletét, hogy az egyház tanításától eltérő tanaim miatt megvonja tőlem a papi működés jogát. Az egyházjogi törvénykönyvben nincs is ilyen büntetés! A gyakorlatban annyit jelentett ez, hogy erdőn, mezőn, réteken, magánlakásban az elhárító szervek figyelő szemeivel mondhatom tovább az evangéliumot, gyóntathatok, misézhetek.

Nem volt ez elég Miklós Imrének. Fel kellett terjesztenie a magyar püspöki karnak ügyemet Rómába is, a Hittani Kongregáció elé, melynek bíboros prefektusát akkor Ratzinger Józsefnek hívták. Nem kapkodta el dolgát. Három év várakozás után küldi el hozzám követét, a mostani zirci apátot, Zakar Polikárpot, aki elhozza a Kongregáció Zsinati szövegekből számomra összeállított 12 tételét, melyet három napi gondolkodás után kell aláírnom. Inkább három napot és éjjelt gondolkodva írom alá, de a jegyzőkönyvben kérem, hogy hozzárakhassak a 12-höz én is egy zsinati szöveget: *az embernek lelkiismeretére kell hallgatnia, azáltal jut el Istenhez, csak a lelkiismeretének tartozik engedelmességgel*.

Félév után válaszol Ratzinger: e kéréssel elrelativizálom a 12 tételt, tanításom pedig téves, veszélyes és félreérthető. Miféle tanításom? Hát az, amit '80 karácsonyára írtam a Bokornak szamizdatban *Egyházrend* címmel. Miről? Arról, hogy lehetne az egyháznak jog helyett rendje is, melyben a kisközösségekből álló egyházban, minden közösség maga választaná meg vezetőjét. Azt a rendet, melyben kisközösségeink élnek. Egy hónapot kapok rá, hogy megválaszoljam levelét. Ratzinger anyanyelvén, németül írom meg a választ '86 tavaszán – könyvnyi terjedelemben. Bemutatom neki benne kisközösségeink életét. A levél címe: *Nagypénteki levél*. Úgy igyekszem írni, hogy a kövek is meginduljanak tőle. Ratzingert nem hatja, nem hathatja meg. Válaszában jelezi, hogy ennek az újabb levelének már meg kell jelennie. Nem írja, hogy miért kell. Én tudom: a trón és az oltár szövetsége kívánja. '86 nyarán meg is jelenik. Miklós Imre dühöng: *Mért bánik ilyen kesztyűs kézzel Ratzinger Bulányival?* Az a kesztyűs kéz, hogy nem közösít ki, nem függeszt fel, csak említés nélkül is

változatlanul hagyja a magyar püspöki kar '82 nyári ítéletét. Ismerve a Kúria és a püspökök viszonyát, bizonyára ő súgta meg a magyar püspököknek '82-ben, hogy *hogyan* ítéljenek el.

'89 végén világútlevelet kapok. Kétszer is meghív egy szervezet – *Communione e liberazione* – Rómába előadni. A római piarista generális közli velem '91-ben, hogy Ratzinger – nem megidéz – csak szívesen lát Hivatalában, a Santo Uffizióban, az egykori inkvizíció ódon palotájában. Meglátogatom, nagyon szívélyesen beszélgetünk. Reverendáját megfogva mondja, hogy a ruhánk arról beszél, hogy az egyház tanítását kell mondanunk. Én: Küldjön magnó-készülékeket a szószékre szónokolni. Meglátogatom a Vatikáni palotában a mostani és akkori államtitkárt, Sodano bíborost is, és elmondom: mit rombolt nálunk elődjének, Casarolinak keleti politikája. Ő: nincs még történeti távlatunk ennek megítélésére. Beszélgetésünk végén nagyon udvariasan végigkísér a stanzák hosszú során, egészen a lépcsőházig.

'93 elején, aranymisém előtt írok még Ratzingernek: Gondolja meg, nem én, hanem ő nem igazodik a II. Vatikáni Zsinathoz, ha nem írhatom be az általam aláírt 12 pont közé a magam zsinati szövegét is. Nem válaszol levelemre, s aranymisémet nem tarthatom templomban, csak a volt pártépületben, a Professzorok házában. Még egyszer írok neki '96 nyarán: Hazámban 14 év letöltött büntetés után az apagyilkosok is kérhetik ügyük rendezését, de ezt hiába mondom püspökeimnek, mert azt válaszolják, hogy ügyem rendezése Eminenciára tartozik. Nem reméltem, de ez hatott. Megüzeni a piarista generális által, hogy beírhatom a 12 pont közé a magam zsinati szövegét, s ő püspökeimmel elintézi ügyem rendezését. Püspökeim majd egy évig aszalják a rendezést, és büntetésem 16. évében értesítenek róla, hogy megszűnnek tiltó rendelkezéseik. Máig sem szűntek meg. Elvben már misézhetek templomba, ha meghívnak, de nem hívnak meg. Kérésem esetén esetleg megengedik, hogy misézzek templomukban, de nem hirdetik meg, s magam gyűjthetem a közönséget a Bokor tagjaiból, szimpatizánsaiból. Azokat meg minek? Ők úgy is tudják, mit tanítok. Alig akad kivétel ez alól. Püspökeink hajthatatlanságát mutatja, hogy egyetlen katolikus könyvesboltban sem terjeszthetik műveimet. A Bokor kiadta vagy harminc kötetemet, de csak magunk terjeszthetjük kiadványainkat, akár én írom azokat, akár más a Bokorból. Nincs az egyházban bocsánat bűnünkre, hogy akkor, amikor a hivatalos egyház megegyezett, mi jártuk a magunk keresztútját tovább.

'86. évi és publikált levelében Ratzinger hivatkozott arra, hogy a Szentatyával megbeszélve jár el úgy, ahogy eljár. Ratzingert Wojtila pápa szinte azonnal meghívja a Hittani Kongregáció élére, a így ő vezényli le mindazt, ami pápasága alatt az egyházban belül történik. Külföldi útjait más rendezi.

Amikor értesülünk II. János-Pál haláláról, bizonyosra veszem, hogy ő lesz az utód. Ez alatt a 27 év alatt aki megnőhetett volna egyházunkban, az aligha jutott el a bíborosi kalaphoz. *Egy csak egy legény van talpon a mezőben...* Mit várhatunk tőle? Roncalli is 78 éves volt, amikor félszázada pápává választották, s meglepetéssel szolgált. Alig ha hihetek az ismétlődésben. Roncalli rejtekben élt, Ratzinger csaták tűzében. Imádkozhatom, hogy ez az átlagon felüli műveltségű ember is nyisson ablakot, szólítsa meg, akiket II. János-Pál és ő maga elhallgattatott. Kérdezze meg Isten népét, hogy merre van az út tovább, a jövőbe. Hogy ne arra használja hátra levő éveit, hogy rögzítse, befagyassza, amit elődjével együtt létrehozott. Van erre remény? Mindegy. Imádkozni akkor kell, amikor már csak Istenben van remény: *Atyám, múltjon el tőlem ez a keserű pohár...* Isten hatalmas, kövekből is tud Ábrahámnak utódokat nemzeni. Ne keserűség forrása legyen XVI. Benedek, ha egyszer a neve – Benedetto – azt jelenti: *áldott*.

Levelét pápának életemben csak egyszer írtam: egyházi szorongatásaink kezdetén – VI. Pálnak és latinul. Nem tudom, hogy eljutott-e hozzá. Úgy küldtük, hogy egy amerikai fiatal lány, aki látogatóba jött haza, szülőhazájába, könyv nélkül megtanulta jajkiáltásunkat. A

nálam kilenc évvel fiatalabb XVI. Benedeknek már aligha írok. Csak imádkozom érte. Az imádság áthatol az egeken is, áthatolhat a Kúria falain is. Amen

Városmajor, 2005. április 21.

Nem tudom, hány év után, de újra moziban voltam. Azt hiszem, névnapi ajándékként. A Művész mozi délutáni előadására. Öten néztük meg. Mária, Tivadar, Terike meg én. Az ötödik ismeretlen volt; egyetlen személy, akit még érdekelt. A címe: A kilencedik nap. Hogy ki rendezte, az ilyesmit én képtelen vagyok megjegyezni, amikor ilyen kérdések jönnek Vágó tanár úr műsorában, az egyik segítségemet elhasználnám, ha én lennék a szerencsés, aki leghamarább adná a helyes választ a sorkérdésre. De hát nem használom el, mert nem ülök ott a tíz játékosjelölt között.

Érdemes volt megnézni a filmet, ha már nem néztem meg Nel Gibbsonét. Láttam a a filmen a dachauai táborban annyi kegyetlenséget, hogy alig bírtam végignézni. A napokban olvastam el Baracskát-járt Bokor-testvérünknek, Habos Lacinak baracskai emlékeit: abban is annyi kegyetlenséget és szenvednivalót találtam, hogy megállapítottam: boldog ember vagyok. Én hiába ültem végig szocialista hazám börtöneit '52 és '61 között, s igazán semmi hajmeresztő nem történt velem. Pedig az haláltábornak mondatik, s az ÁVO legényei sem a Sacré Coeur apácáknál nevelkedtek.

De azért nemcsak én vagyok így ezzel. Kardos Klára is kiadta börtön-naplóját. Ő megjárta Auschwitzet is. Korombeli hölgy – meghalt már –, Sík Sándor tanársegédje volt Szegeden, s *Gazda* nyugdíjazása után egy Debrecen közeli bihari falu általános iskolájában tanított. Onnan járt be biciklivel Debrecenbe – szentáldozásra. Olykor délután, s a zsinat előtti áldozás előtti böjtnek megfelelően úgy, hogy éjfélről kezdve nem evett s ivott semmi. Szóval kemény legény volt Klára, s ő sem számolt be olyan borzalmakról, mint amiket a filmen láttam. De ismerem a *Doktor Zsivágót*, Szoltsenyicin regényeit is olvastam: azok sem fürödtek annyi vérben és kegyetlenségben, mint amennyit a film mutatott. Szóval nem bántam meg, hogy nem néztem meg Nel Gibbson véres Jézus-filmjét. Csak valamennyi kint tud az emberi szervezet elviselni. Ami annál több, attól összeesünk.

Maga a film arról beszélt, hogy kiengednek egy luxemburgi papot a dachauai börtönből, s hazaérve egy SS-hadnagy rá akarja venni, hogy működjön vele együtt, bírja rá a konok luxemburgi püspököt, hogy hagyja abba a német megszállásra figyelmeztető harangozását. Ha ráveszi, ezzel segít dachauai paptársai sorsán, ha nem működik együtt vele, mehet vissza Dachaubá, s oszthatja tovább azokat a borzalmakat, amelyeket már megtapasztalt.

Tapasztalataim szerint a beszerzés sem így működött. '52 őszén megkérdeztem előadomat, hogy engem mért nem próbáltak beszervezni. Azt válaszolta, hogy odakint Bulányi atyának annyi dolga volt, hogy nem akarták ilyennel zavarni. Ha ezt a színére fordítom, akkor ez azt jelentette, hogy nem akartak felsülni. Beszéltek velem odakint rendőrök, de én azonnal elkezdtem megapostolkodni őket, s mondtam nekik a magamét, hogy mennyire igaza van Jézusnak, amikor ezt vagy azt mondja. Látták, hogy reménytelen eset vagyok. Engem nem lehet beszervezni, engem csak elvinni lehet.

Azt gondolom, hogy megvannak a lélektani feltételei annak, hogy valaki együttműködjék velük. Ők sem szeretnek pofára esni, meg szégyellni magukat. Elítélt rab voltam már, de nevelő tisztjeink próbálkoztak velünk. Hívtak, és életrajzot írtak velünk. Hát én írtam, mint a gőzgép, s leírtam azt, hogy mire neveltek szüleim, tanáraim, s ők mi mindent csináltak velünk, nemzetünkkel – teljes felháborodással. Szegény nevelőtiszt kékült a dühtől, azt mondta, hogy idehossa majd apámat is tíz évre, mert így nevelt engem... S leszállt rólam.

Tudom, hogy Beresztóczy Miklóst, a későbbi szocialista képviselő-házelnököt fejjel lefelé lógatták ki az ablakon az Andrási-úton. Tudom, hogy egy disszidált színész látta Lékai Lászlót halálsápadtan a veszprémi ÁVO-n. Tudom, hogy azt mondták pincébe cipelt áldozataiknak, hogyha nem írják alá az együttműködést vállaló papirost, akkor sohasem látják

meg a napvilágot. De embere válogatja, hogy mi történik velünk. Az embernek van lelkiismerete, s az eligazítja: most az a dolgom, hogy lógjak fejjel lefelé, hogy halálsápadt legyek, hogy sohase lássam meg a napvilágot. S aztán lesz valami. Mondok erre egy személyes példát. '58 tavaszán bujdokolok, s elkapnak a Farkasréti-temetőnél. Bevisznek a Fő-utcára, egyenesen a kihallgató szobába. Vár ott egy mókus: Na most elmondja, hogy kiknél bujdosott. Mondom neki, hogy számomra ez lehetetlen: bajt okozni azoknak, akik segítettek nekem. Dühösen felpattan az asztaltól: Igen???..., s elrohan. Na – gondolom – most következik a *hirig*. Bejön egy magasabb rangú tiszt, és megkérdi, hogy mi a hézag. Mondom neki ugyanazt, amit előbb a mókusnak. Meghallgat, s szól az ügyeletesnek: Vigyék a zárkájába. Nur nicht beszárni!

Ez piarisztikum. A mernyei jószágkormányzó meséli egyszer, amikor feljön a rendkormányhoz Pestre, hogy Mernyén a parasztnak egy színésztrupp előadta Jókai *Szigetvári vértanú* című darabját, melyben a végső kirohanás előtt Zrínyi letérdepel a feszület előtt, s elkezd megindító módon imádkozni. Sok ez egy somogyi magyar parasztnak, s beszól a nézőtérrel: Zrínyi úr, nem kell úgy beszárni, itt vagyunk mi is! Más alkalommal is jön Pestre a jószágkormányzó, s nem kapja meg szobája kulcsát a portán, s éktelen felháborodással megy föl az első emeletre a házfőnöki szobába. A házfőnök látja, hallja ezt, odanyújtja neki a kulcsot: Zrínyi úr, nem kell úgy b...

Csúnya dolog volt a beszerzés. A beszerzőket kellene elővenni a magyar politikai életben, nem a szerencsétlen beszerzetteket, az *ügynököket*. De azt is jó tudni, hogy nem lehet mindenkit beszerzeni. Tudja ezt Habos Laci baracskai beszámolója is.

Városmajor, 2005. április 22.

23 kérdést kaptam. Háromra válaszolok. Nem akarok visszaélni a vendég-joggal. Egy óra alatt be kell fejezni a liturgiát. Részemről ne legyen akadály.

1. Az első keresztény közösségben minden nap volt szegénytetés... és ma?

Tanulmányt kellene írni róla. Magam nem szeretek alamizsnálkodni. Olyan megalázó elfogadni, és adakozni is megalázó. Isten munkára teremtette az embert és nem koldulásra. Éljen a szocializmus! Tegnap jöttem ki a börtönből, két héten belül el kell helyezkednem, különben visszavisznek, mint közveszélyes munkakerülőt. Fel is vesznek a jászberényi úti ócskavas telepre. Törhetem a kokillavasat, pakolhatom a vagon, préselhetem a lemezt, s két hetenként vihetem haza a fizetést. Mi az, hogy tartom a markomat, s ülök a templom bejáratánál? Nem és nem.

Jézus nem osztogatott pénzt. Nem is rendezett minden nap vendégséget. Napi ételosztással sem foglalkozott. Az első keresztények vagyonszövetséget csináltak, s ezen belül voltak özvegyek, asztalszolgálat, tennivalók. Ahogyan a családban is: az adódó feladatokat elvégzik benne, akik a családhoz tartoznak. Nagyon megalázó az élet fenntartásához szükségeseket alamizsnaként kapni. A tanáromat megtapsolom azért, amit ad nekem; s ezzel fizetek. Aki felnőtt koromban ételt-italt ad nekem, azzal szemben felettem furcsán érzem magam.

Meg kell oldani a feladatot, melyet Isten ránk bízott: a föld terem, s szét kell osztanunk a termést. Nem alamizsnaként. Aki nem akar dolgozni, az beteg. Kórházba kell vinni, s gyógyítani őt. Főleg munkaterápiával.

Nem kerülhetünk meg és ki egy feladatot. Amit a szocializmus kényszerrel nem tudott megcsinálni, azt a keresztényeknek kell megcsinálniuk önként, szeretetből. Családi munkamegosztással. Ehhez családdá kell válnunk. Vagyon és életközösséget vár tőlünk az Atya, nem ételosztást. Jézus nem ételt osztott a Tizenkettőnek, hanem mindenüket megosztották egymással, s nem volt semmiben sem hiányuk. Hozzuk létre a vagyon és életközösséget, s jöjjenek közénk testvérek azok, akiknek ételre van szükségük. Koldúshadra nincs semmi szükség. Isten bőkezűen ellátta a Földet javakkal. S aki rendes ember, az dolgozni akar.

2. ...mint élő kövek épüljetelek lelki házzá! De hogyan?

A szerelemből épül fel a család lelki házzá. A szeretetből épül fel az élet és vagyonszövetség lelki házzá. Láttam ilyent. Vácon volt és piarista noviciátusnak hívták. Pesten volt és piarista Kalazantinumnak hívták. Saújhelyben, Tatán és Debrecenben volt és mindenütt piarista rendháznak hívták. Ebből vittek el szocialista megőrzésre. Egy hiba volt csak benne, nem lehetett odavinni egy kislányt, akibe szerelmesek voltunk. De ma már, a Bokorban, ez sem akadály. Nem, mert mindenki tudja jól, hogy az Isten, a Szentháromság maga is szerelem, s Isten iránti szeretetünket csak elmélyíti, hogyha a szerelemre épül az életünk, mert a szerelmet Isten a maga életéből plántálta bele a mi életünkben, amikor az embert férfinak és nőnek teremtette. Csak szerelemből, csak szeretetből, csak a jézusi mindentadásból lehet lelki házzá épülnünk. Ne csapjuk már be magunkat. Jézusnak ott kellett hagyni a názáreti műhelyt. Jézusnak el kellett menni a Golgotára. Bravó Jézus, mi majd tapsolunk Neked. Ebből az idők végezetéig sem lesz Isten Ország. Lelki ház sem. Hat és félmilliárd Jézus kell ma az Isten országához. Neked is, nekem is Jézussá kell lennünk. Olcsóbban nem lehet. Ami ennél olcsóbb, az csak bővli. Az Isten országa sziklára épített ház. Az Isten országa nem bővli.

3. ...higgyetek Istenben és bennem is higgyetek... Mikor hiszek?

Az ember hajlandó minden számárságot elhinni, s csak azért, hogy ne kelljen hinnie Istennek. Miért tesszük ezt? Mert Istennek hinni nagyon drága. Istennek hinni például Petőfi Sándor nyelvén ennyit jelent: Ha majd a bőség kosarából Mindenki egyaránt vehet... Akkor mondhatjuk, hogy megálljunk, Mert itt van már a Kánaán! Ady Endre nyelvén pedig ennyit: Nem volna más vallás, összesen csak ennyi, az Istent imádni, s az embert szeretni.

De a csillagot is letagadjuk az égről, csak ne kelljen vallanunk azt, ami nyilvánvaló. Mindnyájan tudjuk, hogy jónak kell lennünk. Akkor vagyunk jók, ha megbecsüljük egymást. Akkor, ha nincs szegény és gazdag közöttünk, ha osztozunk. Akkor ha nincsenek peres ügyeink, mert mit nem lehet békésen elintézni, ha szeretjük egymást.

Megmagyarázzuk, hogy tökéletes képtelenség Jézust követnünk. Hogy csak azért élt a tanítványokkal vagyonszövetségben, mert tudta, hogy kevés időt hagy neki Kaifás a tanításra, és sietnie kell a tananyaggal Jézus tanítóbácsinak-néninek. Mi majd életközösség helyett egymás mellett építkezünk, s kölcsönadjuk egymásnak a fűnyírót. Nem fűnyírókölcsönre van szükség, hanem osztozásrendre. Mindenkinek egy dénárt. Ha ezt nem vállaljuk, folytathatjuk az egyre gyilkosabb történelmet, melyben a keresztények a legügyesebb, a legsikeresebb gyilkosok.

Egyébként Jézusban ugyanúgy kell hinni, mint Istenben. Egy cég a kettő.

Városmajor, 2005. április 24.

Holnapra és már messze futok... – írta Ady Endre. Én meg olyan messzire, amilyenre ő sohasem futott. Túl a csatornán, a messzi Albionba. Ha a Kárpát-medencét nem számítom, legutoljára Párizsig futottam. 1966-ban, ott megtarthattam életem első és alighanem egyetlen francia nyelvű előadását, amelyikben elmondtam, hogy mire jutottunk mi itt, messze keleten a Jézust értésben. Egy neves teológus is volt a hallgatóságban, aki előadásom után magánbeszélgetésben csak ennyit mondott: *Maguk előbbre vannak, mint mi.* Hízott a májam? Talán igen, de tudtam, hogy ezt főleg történelmi helyzetünknek köszönhetjük, hogy módunkban volt szenvedni Jézusért... s éltünk is ezzel a móddal.

Az elmúlt nyáron gyengélkedtem, s nem volt módom elbeszélgetni az angliai Bruderhofból hozzánk látogató két nőtestvérrel, akik meglátogatták a Bokrot, hogy segítsenek nekünk testvéreink karitatív munkájában. Ennek a gyengeségemnek volt következménye, hogy Klaus Meier, régi barátunk, felhívott közülük telefonon, s megkérdezte: Mi van velem, mert aggódnak értem. Közöltem vele, hogy átmenetinek gondolom gyengeségem. Ő erre azt válaszolta, hogy meglátogatnának. Én ezt elhárítandó mondtam, hogy inkább én őket. Ennek

nagyon örültek, de megjelölték azokat a napokat, amelyeket látogatásomra szántak. El is jöttek augusztus végén, amikor én még változatlanul pocsékul éreztem magam. Bulkaiék, Kaszapék és Bisztrai Gergő segítségével valahogyan kibírtam azt, ami rám esett fogadásuk feladatából. Majd egy messzi dátumot jelöltem ki szeretetüket megköszönő látogatásomra: április 25-től május 2-ig. Abban állapotunk meg, hogy együtt akarok üzemükben dolgozni velük.

Most elkövetkezett ez a dátum. Holnap délben visz ki Kundra Pista Ferihegyre. Ebből már tudható, hogy futni nem fogok, csak repülni, s ha úgy igaz, ahogy tickettem mondja, akkor délután 4 órakor landolok *Manstonban*, a doveri sziklák közelében, ahol vár Klaus, s repít a Bruderhof közeli telepére. Adja Isten, hogy kibírjam ezt a koromnak nem éppen megfelelő vállalkozást.

63. BRUDERHOF NAPLÓ

2005. május 1 – 14.

Városmajor, 2005. május 1.

(Regény - IX. rész) Hömpölyögtek az évek: A Münchenből hazajövés utáni tavaszon alapvizsgáztam. Németből is - Thienemann Tivadarnál. Egy szót sem mondtam németül, bár egy óra hosszat voltam bent nála. A professzor egyetlen könyvének, az *Irodalomtörténeti alapfogalmak* címűnek, bevezetéséről, Herder és Hegei filozófiájáról beszélgettünk. Én nem hittem Hegel fejlődéstanában, pedig a professzor mellette tette le a voksot. Beszélgetésünk alatt váltott a *főúr-ról* (bánáti sváb volt, ahol a plébánost főúrnak címezték) a tegezésre:

- Tudod, amikor ezt írtam, én hittem benne, de most hogy Hitler le tudja rohannia németekkel szinte egy nyelvet beszélő németalföldieket...

S a végén még annyit mondott:

- Jól elbeszélgettünk.

Meg se győződött, hogy tudok-e egyáltalán németül? De - ott volt kezében a fordításom: Schütz Antal *Prohászka pályája* c. könyv első 50 oldala, s rajta a lektori jelentés Haeckel a *Tanuljunk könnyen, gyorsan németül* szerzőjétől: *Sehr gute Arbeit*. Ez elég volt neki.

40 nyarán a piarista provinciának sikerült megbuktatnia a Sebes kormányt a rendtartomány káptalanján. A káptalanra hivatalosak: a tartományfőnök és asszisztensei, továbbá az összes házfőnökök, akiket ez a kormány nevezett ki. Valamint mindenegyes házunk küldötte, *vokálisa* (= szószólója), akiket az egyes házak tagjai választanak titkosan. Két harmados többséggel választják az atyák a káptalanon előbb a tartományfőnököt, aztán az asszisztenseit. Ha mind a tíz ház ellenzéki vokálist választ, akkor nincs meg a hivatalban levők számára a kétharmados többség, akkor megbuknak, de ha csak egy is támogatja őket, megmaradnak hivatalukban, mert egyházi alapelv: *quieta non movere*, azaz nem kell folyton változtatgatni. Megtörtént a szavazás, mind a tíz vokális az új listára szavazott. Így nem volt meg a kétharmados többség, s az ellenzéki lista lett a győztes. Annak ellenére, hogy a hivatalban levők azt híresztelték suttogó propagandával, hogy az ellenzék jelöltjeit úgy sem erősítik majd meg Rómában. Az egyiket ezért nem, a másikat meg azért nem, stb. Az ellenzéki listát Nagypapa vezette..., akit azért nem fogadnak majd el Rómában, mert nincsen doktorátusa.. . Most tessék figyelni a *politikai* zsenialitást.

A házfőnök megkérdezi a káptalani atyákat, hogy volna-e kedvük frissen csapolt sörre Rutterschmidt-féle (híres belvárosi pék) sós kiflivel. Nagy a meleg, s még messze az ebéd. A káptalani atyáknak kedvük volt hozzá. A sörözési szünetben a házfőnök megkeresi az egyik vokálist, aki már tíz éves tanári múltra tekint vissza- íratlan szabály a Rendben, hogy tíz tanári év után lehet már belőlünk igazgató -, és kilátásba helyez neki egy házfőnök-igazgatói tisztelet. Sörözés után következik az asszisztensek megválasztása. .. és csodálatosképpen már csak kilenc vokális szavaz a rendszerváltó listára. Így megvan a kétharmados többség, s Nagypapa három éven keresztül azokkal az asszisztensekkel kormányozhatja provinciánkat, akiket pártja meg akart buktatni. Azt még meg tudja akadályozni, hogy a sörözés alatt pártot-váltó rendtársunk igazgató legyen, de a Sebestől már kinevezett házfőnökök maradnak hivatalban. A provincia levonja ebből a tanulságot. Három év múlva csak egészen fiatalokra szavazunk, akiknek nem lehet a sörözési szünetben igazgatóságot felkínálni. Három év múlva már én is szavazok, s Meskó Lalit választjuk Saújhelyen vokálisnak, akit csak hét éve szenteltek..., azaz mint igazgatóságra alkalmatlant.

Augusztus 27-én, Rendalapítónk ünnepén van minden évben az ötödévesek ünnepélyes fogadalomtétele. A noviciátus végén egyszerű fogadalmat teszünk, mely három évre szól, az ünnepélyes fogadalom pedig már végérvényes, halálíg szól. Nagypapa annak az örömére, hogy tartományfőnök lett, két héttel később, szeptember 12-én, *Szűz*

Mária szent nevének ünnepén ünnepélyes fogadalomra bocsátja a következő évfolyamot is, azaz a miénket.

Akik letették már az ünnepélyes fogadalmat, megkaphatják sorban a papság, az egyházi rend, a hatodik szentség különböző fokozatait. A II. Vatikáni Zsinatig a papságot hat fokozat előzte meg. Előbb a kisebb rendeket vettük fel: *akolitus, lektor, exorcista, osztiárius*. Le lehet fordítani őket: követő, olvasó, ördögűző, ajtónálló. De e szentelések erejében semmit sem csináltunk olyat, amit korábban ne tettünk volna: ministráltunk, asszisztáltunk az ünnepi miséken. A következő fokozat volt a *szubdiakónátus*. Ez már képesített arra, hogy az ünnepi miséken ne csak karinget ölthessünk, hanem felvehessük a miseruhaszerű *dalmatikát is*. Végül az utolsóelőtti fokozat volt a *diakónátus*. Ehhez egyfelől meg kellett ígérnünk a püspöknek a nőtlenséget, amire mi, szerzetesek már ünnepélyes fogadalmat is tettünk, másfelől áldoztathatunk és prédikálhatunk is. Ezt követte csak az igazi papszentelés, melynek erejében majd misézhetünk, gyóntathatunk is.

Közben meg folyik a második világháború. Az alattunk levő évfolyam Tóth Tiborja dúltan érkezik ebédre. Tanulnia kellene alapvizsgára és képtelen rá, mert hallgatnia kell a híreket: Hitler hogy rohanja le Franciaországot, meg hogyan tör előre Moszkva és Szentpétervár felé. Csunya (= Csányi László), Tóth Tibor évfolyamtársa, próbálja csitítani:

- Üzend meg annak a hülye Hitlernek, hogy hagyja már abba: neked alapvizsgáznod kell.

Ünnepélyes fogadalmat tett rendtagnak provinciánkban nap fél liter bor jár. Két és fél deci ebédre, ugyanennyi vacsorára. A házfőnök bevezeti a háborús gazdálkodást: bejelenti a rendkormány határozatát: leszállítja az adagot másfél-másfél decire. Műtiltakozás:

- Mi fél literre tettünk fogadalmat.

'40 őszén megszületik a második bécsi döntés: fél Erdély hazajön. Gerencsér Pistát áthelyezik Kolozsvárra, aki a tanév végére meghív a kolozsvári piarista gimnázium regös cserkészeihez, és én a vakáció felét, egy boldog hónapot töltök Erdélyben. Először Erdélyben, 1941 nyarán és huszonevesen. Felkészülünk a regös-útra a kalotaszegi Kisbácsán (mára már beolvadt a közel félmillió Kolozsvárba) egy cserkésztszti táborban, majd a Kolozsvár-sétatéri színházban meghallgatunk egy bárót (a Gulagon verik majd hamarosan agyon, s egyik fiával - volt belőlük vagy hat - majd a Gyujtó fogházban találkozom tíz esztendő múltán), s már mehetünk is a háromhetes regös-útra - a szórványba, lelket önteni a magyarságba.

A IX. hadtest támogatja a regösutát. FÉG-puskákat kapnak majd a regösök, hogy a falvak népének lövészeti gyakorlattal is szolgálhassanak. Előkerül ennek kapcsán egy emlékeztető és számomra kínos eset. A levonték vagy cserkészek gyakorlatozás közben valahol belelőttek egy elhagyottnak látszó kunyhóba. Nem volt elhagyott, s meghalt benne egy román öregasszony. Elhangzik a szó:

- Nos, egy román öreg asszonnyal kevesebb van.

Sandriánus (Karácsony Sándor nevelte) reformátusok is ülnek a kisbácsi táborban, akik halottak már valamit a Hegyibeszédről, s felhördülnek. Egy pap pedig Aquinói Szent Tamásról beszél, aki ismeri bosszúállás jogát (*ius vindicationis*), s mondja, hogy ő a teológiai doktor.

- Az lehet, de Jézus nem ezt tanította, és nem ismerte ezt a jogot.

A színházban meg arról hallunk, hogy a gyűlölet nagyobb erő, mint a szeretet, mert ha a szónok elmondja fiainak, hogy mi mindent csináltak vele a románok az elmúlt húsz esztendőben, ettől lesznek azok acélos magyarok. Hallgatok Kisbácsán is, a színházban is. Miért? Nem tudom. Mit nem tudok? Azt, hogy mi közöm van nekem a magyarok, és mi közöm van Jézus ügyéhez. Nem tudom vagy csak hallgatok? Aztán mégis megtáltosodom később, a regös úton. A rám bízott 16 esztendő regösöknek s nekem román többségű faluba visz az utunk, s gyakorolják a nótát, amellyel majd bevonulnak a faluba:

- Mert a Horthy lova lába térdig / jár az oláh vérbe...

Leállítom őket:

- Ezt nem énekeljük.

Védik magukat:

- Ezt kell énekelnünk, hogy féljenek tőlünk.

Nem engedek, mire ők laposan néznek rám, s elhagyja a szó ajkukat:

- A tanár úr nem magyar!!!

Talán ez is hozzásegített, hogy megértsem nem is olyan sokára a szót: *Szeressétek ellenségeiteket!* Útja van annak, amíg le tudunk vetni magunkról egy ki tudja, mily régi, hány ezer esztendőn keresztül rögződő állatiaságot: a tömeggyilkosságot a hazáért.

Következik a negyedik év az egyetemen, s a végén a négy év legkomolyabb erőpróbája: négy vizsga. Thienemannnál és Horváth Jánosnál két évvel korábban már alapvizsgáztam, irodalomból. Thienemannal majd *elbeszélgetünk*, s Horváth Jánosnál minden elképzelhetőre felelni tudok. Már amit ő egy negyedévestől kérdez. Zsirainál vizsgázom magyar nyelvtudományból. Ettől egy kicsit félek. De szerencsém van: a nyelvtörténetet tudottnak veszi, mert összes tudományomat elmondtam az írásbelin: kimásoltam a tudnivalókat egy mindenről eligazító kiskönyvből, mely meglapult reverendám zsebében. Csak rokonainkról kérdez, meg az általam választott finn nyelvet kéri számon.

De hát ott volt a negyedik vizsga: Schwartznál- az indogermán nyelvészetből. A négy évet végig ügyeskedtem. Összesen egyszer kollokváltam belőle, s most nyolc félév jegyzetanyagát kellene beemelnem. Kilenc hetet szántam tanulásra napi három órában. Amikor hozzáfogtam, megtudom, hogy három héttel előbbre rakták vizsgám dátumát, s csak hat hetem van. Azt csináltam, hogy nyolcad ívnyi papírdarabkákra bolhabetűkkel kiírtam a nyolc félév lényegi anyagát. Mire ezzel elkészültem, csak három napom maradt már. Két napot azzal töltöttem, hogy a lényeg leglényegét piros tintával aláhúztam a nyolcad íveken. Az utolsó napon pedig azzal, hogy újra olvastam azt, amit aláhúztam, a leglényegét. S következett a vizsga.

Schwartz Elemér tisztában volt velem. Az egyetlen kollokviumomon is beszélt az *ifjú titánokról*. Már várt. Most a kezébe kerülök. Jó két óra hosszat tartott a vizsga. De nem voltam egyedül. Mellettem volt még négy leány a legbuzgóbb Schwartz-tanítványokból. Schwartz csak a leglényegét kérdezte. A lányok tördelték kezüket-eszüket és sírtak. Én meg vágtam a leglényegét. A vizsga második felére megnyugodtam, s elgondolkodtam, mint aki már ott sem volt. A lányok megint csődöltek, s odakérdez a professzor hozzám. Nem figyeltem, meg kell tudakolnom, hogy miről is van szó.

- Bulányi úr, ne játssza meg az unalmast!

Aztán a vizsga vége felé tett még egy kísérletet velem. Már alapvizsgára is kellett ismerni a gót nyelvet, de én nem alapvizsgáztam nála. Azt látta, hogy nyelvtörténetileg rendben vagyok a germán nyelvfejlődés gót szakaszával, de hogy feltegyem az i-re a pontot, kért tőlem egy gót mondatot. Gyönyörű gót szövegek maradtak ránk, mert egy gót ariánus püspök, Wulfila, már a negyedik század második felében lefordította gótra az egész Bibliát. Hátha el tudtam volna gótul mondani például a Miatyánkot, vagy legalább annak egy mondatát, akkor fényesen koronáztam volna meg a vizsgám, de hát ez nem fért bele a leglényegbe. Semmi baj! Összeraktam helyette a gót nyelvtan névelő-főnév-melléknév-ige paradigmáiból egy csinos kis gót mondatot. Ekkor lecsapott rám:

- Látja Bulányi úr, ez az a banánhéj, amin elcsúszott.

Csak dicséretes lett ennek következtében teljesítményem, s nem kitűnő, De most 63 esztendő után pótlom, amit akkor elmúlasztottam: *Atta unser, pu in himinam, weihnai namo pein*. Aki tud egy kicsit németül, felfedezheti benne a Vater unser, du in Himmel... stb. szavakat. De akkor nem mentem vissza a rendházba gót mondatot keresni, hanem bementem a Dorottya utcai Községi Takarékbba megmondani apámnak, hogy elvégeztem a

bölcsészetet, ő meg végigvitt a főnökein, hogy eldicsekedjék: diplomás lett hét gyerekéből az egyik. 49. évében volt csak akkor. Ilyenek a fiatalok.

A következő évben már nincs számomra Erdély. Belépünk a háborúba. Munkaszolgálatosok s a második hadsereg menetel az ukrán síkon a Volga felé. Minket is híva haza: a '18-19-ben született teológusok is bevonulnak. Tábori lelkészi tanfolyamra, Azaz fegyver nélküli szolgálatra, egészségügyi honvédnek. Magam Szeged-Felsővárosba, A Tunyogi gimnáziumból átalakított laktanyába. Ferenc Jóska még nem csinált ilyet. Kért papot a püspöktől, s felvarrták a reverendájára három arany pertlit, s kész is volt a *regimentspáter*. Horthynak sem kellett több. Minden kiképzés nélkül varrata fel a két arany pertlit: legyen csak főhadnagy a páter, nem kapitány.

A mondott napon s órában ott állunk kofferunkkal a Tunyogi udvarán. Vagy százan. Szerzetesnövendékek, egyházmegyés kispapok, protestáns teológusok. Állunk és várunk. Hamarosan megismerkedünk Ottlik regényének - *Iskola a határon* - levegőjével, mert megjelenik az udvar végiben egy szakaszvezető. Elcsendesedünk. Ő meg elkiáltja magát:

-Utánam!

Mi meg állunk, s megkérdezzük tőle csendesem, hogy hová. Ami erre következett, nem volt mindennapi. Szegény szakaszvezető elordította magát:

- Ha én egyszer azt mondom, hogy utánam... s dőlt belőle az áldás. Őt erre nevelték. Nem is bírt bennünket sokáig, mert nekünk volt módunk panaszra menni a regimentspáterhez. Le is váltották szegényt. Bennünket meg délelőttönként rábíztak egy póttartalékos zászlósra, egy fiatal tanítóra, aki már tudott kezelni bennünket. Reggel: ébresztő, mosakodás, sorakozó, reggelizés, körletrend. Majd újra sorakozó, s indulás a gyakorlótérre. Keresztül a városon. Nótázással:

- Százados úr seje-haj... letekint a bakára.. . Ugye fiúk, szép élet a katonaélet, csak az a baj seje-haj. ..

Megérkezünk a gyakorlótérre: pihenj, oszolj. Negyed óra múlva sorakozó, s elkezdődnek az alaki gyakorlatok. Jobbra át, balra át, hátraarc, menetszárad indulj, futólépés, jobbra kanyarodva, balra kanyarodva... pihenj, oszolj! Aztán megint előlről, amíg 11 óra nem lesz, s ugyancsak nótázással bevonulunk a laktanyába, Ebéd, pihenő és délután kezdődik a kiképzés második fele. Egy viszonylag fiatal, a szemináriumban kispapneveléssel megbízott, s most századosi rangban levő pap okít bennünket, milyen is a jó tábori lelkész. Egy ismétlődő mondata maradt meg fejemben:

- És akkor még mindig nem mész a tisztekkel sörözni a kantinban, hanem... s mondta, mondta, hogy mit kell csinálnunk majd a bakákkal, hogy bánatukban föl ne akasszák magukat, mert ott kellett hagyniok családot, munkát, szeretőt.

Hét végen járt a kimenő. Szegeden volt piarista rendház. Áttettük székhelyüket oda, s élvezték a házfőnök, Csonka Miska bácsi szeretetét s a rendház kényelmét, no meg vasárnapi ebédjét is. Estére meg mehettünk vissza a laktanyába. Mondjam-e, hogy délelőtt misére is mentünk? Megkerestük a Dómban az ott szolgáló fiatal papokat. Örömmel fogadtak bennünket. Amikor megvallottuk, hogy már diakónusok vagyunk, azonnal felkínálták, hogy prédikálhatunk ám a vasárnap délelőtti nagymisén. Én vállalkoztam rá. Mit mondtam, mit nem, természetesen már nem emlékszem rá. De örülök, hogy elvállaltam. Nem tudtam, hogy egyházi pályafutásom csúcsára értem ezzel. Soha nem volt módom az azóta eltelt 63 esztendőben püspöki székesegyházban prédikálni.

Szomorú sorsunkról értesítettük pesti prefektusunkat is. Hogy Nagypapa tartományfőnök lett, őrségváltást idézett elő a Kalazantinumban. Náci bácsi, aki a morált tanította nekünk, lett az igazgató, s Albert István a prefektus. A korábbi prefektust Jóska bácsinak neveztük. Albert soha sem jutott erre a rangra. Ő csak az Albert volt. De elpanaszoltuk neki regruta sorsunk viszontagságait. Mire Ő:

- Legalább jobban meg tudják becsülni a kalazantinumi nevelést...

Csak ezt ne mondta volna szegény: a zupás őrmester stílusát kell viszonyítási pontnak választanunk, hogy megbecsülhessük azt, amit a rendben kapunk? Milyen is volt ez a kalazantinumi nevelés? Juhász Miki az egyetem teológiai fakultását látogatta, mert hittanárnak készült, s belelátott a Központi Papnevelő Intézet életébe. A miénket összehasonlíthatatlanul különbnek gondoltam. A Központiban felszabdalták a kispapok idejét. A Kalazantinum ezt nem tette. Reggel 7,55-kor kicsöngettek a reggeli teológia-óra után, s 13,20-ig úgy osztottuk be az időnket, ahogy akartuk. Akkor mentük ebédelni, majd adorációra a kápolnában. 14,00-tól 19. 15-ig, az esti teológia-óráig, megint szabadok voltunk. Utána összejövétel, vacsora, szabadidő, majd 21. 15-kor kompletórium a kápolnában. 21,30 után szilencium, s megint szabadok voltunk lefekvésig. Prefektusi engedéllyel 22,30-ig fent is maradhattunk. Éltem vele. Napi 11 és fél órát azt csináltam, amit akartam. Nagykorúakként kezeltek bennünket.

Sérelmeink persze voltak: továbbszolgáló diákokként kezeltek bennünket. Az egyetemen tisztelendő urak voltunk professzoraink számára, a Kalazantinumban pedig csak a vezetéknevünkön szólítottak minket, mint tanárink az iskolában, diákkorunkban. Ez hideg is volt, lekicsinyítő is. Még jó, hogy nem tegeztek, hanem magáztak minket. Mi meg tanár, prefektus, igazgató úrnak szólítottuk őket, pedig nem egyszer tíz évvel sem voltak idősebbek nálunk. Juhász Miki '49-ben visszakerült a Kalazantinumba, spirituálisnak, előljárónak. Keresztnevükön, becenevükön szólította a kispapokat, azok meg atyázták őket - magázás. illetőleg tetszikelés mellett. Így orvosolta növendékkorunknak ezt a sirámát.

Aranyat értek Nagypapa összejövetelei. Mindenről tájékoztatott bennünket: az élet apró dolgairól, a nagyvilág eseményeiről is. Ugyanezt csinálta óráin is: övé volt az egyháztörténelem-tanszék. Katolikus volt, de viszonylag nagy-nagy nyitottsággal, felekezeti elfogultság nélkül. Egy rossz szót nem mondott a protestánsokról a hat év alatt. Nem volt zsidózás, svábozás sem. Schütz Antal volt a legnagyobb tekintély számára, mindig így beszélt róla *a Pater*. Amikor egyik rendtársunk a nagykárolyi újságban mondott valami olyasmit, hogy a zsidóknak ugyan fáj-e, amikor a keresztényekkel ez és ez történt (mondott valami magyar sirámot), s a nuncius telefonon odaszólt neki emiatt, a Pater kiegyensúlyozó válaszát idézte: *Persze, a jó nunciusnak nem lehet megmagyarázni...* a nem tudom mit. Járt a Kalazantinumnak napi lap is, tájékozódhattunk. Amikor Nagy Töhötöm eljött a Diákszövetségbe előadást tartani a KALOTról, s forradalmárnak mondta Jézust:

- Már megbocsásson a világ, Jézus nem volt forradalmár!- kommentálta szavait. Életszaga volt mindannak, amit mondott, persze a kor általános felfogásának, osztályhelyzetünknek megfelelő. Nevelt bennünket:

- Ha magukat felszentelik, nem mer maguknak többet megmondani senki semmit. Most még én igen. Ha nem hozzák azonnal ebédkor-vacsorakor a tálakat, nem kell feltétlenül paprikát, sőt szórni egy darab kenyérre Ennek meg az lett a hatása, hogy kipróbálta a szórást, aki most hallott először erről a műveletről. Én is. Csengetésre azonnal indulni kellett. Egy perc alatt össze kellett jönnie a hatvan kispapnak, az előljáróknak is. Náci bácsira időnként várni kellett, ha ő imádkoztatott miket. Nagypapára soha. Egy alkalommal szóvá is tette Helyes Lacinak, aki akkor már ötödéves, ünnepélyes fogadalmas volt, hogy utoljára érkezett. Mire Laci: Igazgató úr, valakinek utoljára is kell érkezni! Összejöveteli téma lett belőle:

- Ne rezonírozzanak! Igaz, hogy valakinek utolsónak is kell érkeznie, de azért... Amikor tartományfőnök volt, nem volt, aki folytassa az összejövétel-tartást. Megpróbálkozott vele egyik fiatal előljárónk. Nem írom ide a nevét, mert később elhagyta a rendet, megnősült. Nem sikerült neki a feladatot megoldania, Azt hitte, hogy belophatja szívükbe magát azzal, hogyha személyes sérelmeiről beszél: hogyan törlik beléje egyes rendtársai sáros csizmájukat. A Kalazantinumnak se kellett több. Megszületett körünkbe az adoma:

- Két inas beszélget, s az egyik mondja a másiknak. Nem győzöm kikefélni a X. tanár úr reverendáját, mert a rendtársak mindig beléje törlik sáros csizmájukat. Hiába tegeződött össze a szentelés előtt levő kurzussal, akikkel még együtt volt öt évvel korábban növendékként a Kalazantinumban, amikor hatodéves volt. Át kellett venni Náci bácsinak az összejövetelek tartását. Neki sem sikerült. Lassan elhalt ez a szín az életünkben. Egyéniség kellett hozzá, hogy heti öt alkalommal szóval tudjon tartani valaki hatvan huszonévest. Tárgy nélkül, pusztán egyéniségének gazdagságából. A Nagypapáé ilyen volt.

Volt egy fél óránk vacsora után. Akármire felhasználhattuk. Szabad fórumra, éneklésre. Ez utóbbit kispaptársunk a felettünk levő kurzusból, Darvassy Misi rendezte. Hetenként egyszer a zeneteremben odaült a zongora mellé, s játszott, amiket Kodályék összegyűjtöttek, és sorban kiadták kislevelekben, melyek elseje volt a *101 magyar népdal*. Az lett az eredménye, hogy máig is tudok annyi népdalt, hogy egy éjszakát végig tudnék ma is nótázni, ha bírnék még egy egész éjszaka fennmaradni. .

Amikor bekerültem a Kalazantinumba, Rómába helyezték liturgia tanárunkat, s egy ötödéves vette át tárgyát: Medvigy Miska. Csupa mosoly, bűbajos egyéniséget örökölt szüleitől. Elmondotta nekünk az asszisztálás főszabályát:

- Amíg nincs vége a misének, nem szabad kimenni a templomból. Valamelyik kispapunk az előző évfolyamok valamelyikéből összeveszett a miséző káplánnal az egyik budapesti templomban, s faképnél hagyott mise közben oltárt, templomot, káplánt.

A szabadfórum meg Gerencsér Pista távoztával rám maradt, s új nevet isadtunk neki: Szellemi nyomorenyhítő akció. S mondtam, mondtam, mit ír Németh László. Akkoriban az volt a prófétám.

Hatott reánk a bennünket körülvevő világ is, s amikor kötelező lett a légi támadások veszélye miatt az elsötétítés, és sötétségbe borultak a folyosók, szabad csapatost játszottunk. Levettük cingulusunkat, s a folyosó egy pontján kifeszítettük, s a sötétben óvatlanul belesétálót körbe tekertük vele, megragadtuk, bevittük szobájába és a szekrénye tetejére tettük. Ott szónokolnia kellett valamit, aztán lejöhetett. Volt, aki partner volt, és szónokolt. Mások dühöngtek miatta, nem szónokoltak, s mi nem engedtük le, ott kellett feküdnie a poros szekrényen, s megvolt a véleménye kaszárnyatempónkról. Az előjárók nem vettek tudomást róla, őket nem tekertük be.

Elkövetkezett az utolsó évem a Kalazantinumban. '42 őszén Gerencsér Pista hazajött a Don mellől, ahol hadtestvezető lelkész volt a IX., az erdélyi hadtest szolgálatában. Készült vissza, s kapacitált engem is, hogy menjek ki vele. Elmondta, hogy nagyszabású játékokat lehet rendezni a katonákkal azok szórakoztatására: népdal, népballada, népi játékok, melyekkel tele volt a Márton Áron védnöksége mellett működő *Erdélyi iskola* folyóirat, melynek ő is lelkes cikkírója volt. Ráálltam, s mondtam neki, hogy beszéljen az előjárókkal, én megyek. Ő sem tudott már visszamenni: november végén bezárult Sztálingrádnál a gyűrű a német csapatok körül. Elpusztult kétszáz ezer magyar a hátszágba. Felírnám nevüket egy emlékezési táblára: akkor is, ha munkaszolgálatosok voltak, akkor is, ha nem. Ha tudnám, felírnám emléktáblára azoknak a nevét is, akiket a 15.-17. században a törökök elhurcoltak Kelet rabszolgapiacaira. Apró betűkkel is kitelnék velük egy köztemetőnyi Nemzeti Gyászpark. Mennyi lehetett a számuk? Egy vagy több millió? Szekfü írja a Magyar történetben, hogy a Balkánon utazó mindenfelé csak magyar szót hallott. - Álomvilágban éltünk. Trianon végső revíziójáról álmodtunk.

Közben meg az történt, hogy Rögös Jóska, 42. évében járó saújhelyi német szakos piarista szívbetege válságosra fordult, ki kellett venni őt a munkából, és szükség volt helyette a második fél évre egy német szakos piaristára. Ezért a rendkormány úgy döntött, hogy egy fél évvel hamarabb szentelnek fel, még ezt az őszi fél évet lehallgatom otthon s az egyetemi tanárképzőn, s májusban visszajövök majd letenni a vizsgát az egyetemen filozófiából s pedagógiából az egyetemi tanárképzőben, odahaza meg pasztorálisból.

Külön szobát kaptam az utolsó évre. A doktori értekezésemmel megakadván, mint gyakorló tanár az iskolára koncentráltam. Látogattam egyik öcsém osztályát Teller német óráin, s a VII/a osztályban tanítottam is magyar irodalmat. Egyik tanítványomból öregségére budaörsi plébános lett, s az ottani bokortagoknak emlegette óráimat, melyek megfogták őt és társait. És készültem szentelésemre. December elején bejön egy reggel egyik elöljáróm a szobámba, s mondja, hogy látogatóm van, menjek ki hozzá a klauzúrán kívüli fogadószobába. Érettségire készülő Livia húgomat találom ott, aki mondja a Jób-hírt: Ágoston öcsémet elütötte reggel a HÉV, ahogy jöttek be Mátyásföldről. Ment, ment csak maga elé nézett, és elütötte a szerelvény. Azonnal meghalt. Jöjjenek ki Anyukához. Engedélyt kérek és megyek. Magába roskadva ül egy fotőjben, odamegyek hozzá, fogdossa, csipkedi arcomat, s mondja:

- Te ehhez mit szólsz? Te ehhez mit szólsz?

Visszajövök a rendházba, megtartom az órát, s a fiúk, aki tudják már a hírt, néznek. Tanítom az anyagom. Más a munka, és más a magánnyavalya. Ágoston állította össze az első misémre meghívandók címjegyzékét. Ennek az alapján küldjük most ki az értesítést az ő temetéséről. A hittanára temeti. Nehéz dolga van. S mondja:

- Ki tudja, mitől mentette meg halálával Isten!

Bizony, 16 éves volt. Vitték volna két év múlva nyugatra leventeként a nyilas uralom idején, mint annyi kortársát!

Nem emlékszem, hogyan volt a szentelés előtti lelkigyakorlatom. Magára a szentelésre emlékszem, ahogy ott feküdtem az oltár előtt, a lépcsőre hajtott fejjel, s az motoszkált bennem: Most még elszaladhatsz! Mért akartam volna? Fiatal voltam, azokban a napokban töltöttem be 24. évemet, s tudtam, ha maradok, nem hátrálok. Nagy volt a tét: az egész életre szólt a celibátus.

A szentelés január 31-én volt, az első misém pedig február elsején. Az első papi áldásomkor osztogatott képecskékre a napi miséből választottam szöveget. Ezt:

- Én pedig ne dicsekedjem másban, mint a mi Urunk keresztyében, akiben nekem keresztre feszült a világ, s én a világnak.

Ott szenteltek, ott mondtam az első misémet, ahol majd közel hatvan esztendő múltán mondhatom részben megszégyenítő, részben rehabilitációs misémet. Visszafogadtak. Nem felejttem szónokom szavait: *én jót akartam. De kivettem egy téglát az épületből...* Ott ültem az oltárnál és hallgatnom kellett... Áldott légy. Uram, hogy adtál erőt a kivevéshez, meg ennek a prédikációnak az elviseléséhez is! De ez már más történet, 55 esztendő utáni...

Másnap Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepe volt. Mátyásföldön is mondtam még egy újmisémet, s aztán február harmadikán: irány Sátoraljaújhely. A vasútállomáson egylovas hintóval várt az ottani igazgató. Mire befutott a kocsí a rendházba, már el is mondta beosztásom: 12 órában tanítok, s én leszek a cserkészek parancsnoka. Vizsgáimra nem tanultam. Korniss Gyulánál vizsgáztam pedagógiából. Gondos kezek összeállították azt a száz kérdést, amit a vizsgákon kérdezni szokott. Brandenstein Béla bárónak pedig nyolc féléven keresztül szorgalmas hallgatója voltam: értettem a filozófiáját. Sétagalopp volt mind a két vizsga. Egy nap jöttem, másnap pedig mentem vissza. Közeledett a tanév vége. Hatvan gyereket vittem két hétre táborozni a Szuha völgyébe. Mesés táj volt. Hatvan esztendő múltán, a Tokaji Bokor-nagytábor után újra meglátogattam: üdülő város állt már a helyén.

Nyáron pedig hat válogatott legénnyel elmentem Székelyföldre három hétre, magyarságba fürödni. Kolozsváron keresztül Maroshévízig vonattal, onnan pedig kerékpárral mentünk. Talán Székelykocsárdnál szálltunk vonatra, s Nagyváradon keresztül jöttünk haza. A fiúk mentek tovább, én meg leszálltam megnézni az ottani piaristákat. Nyár vége volt. Megjött már a rendkormánytól *status domus*: benne van, hogy ki hol tanít jövőre. Megtudtam tőlük, hogy saújhelyi pályafutásomnak vége. Szeptembertől

már Tatán tanítok. Örökömbé pedig Juhász Miki érkezik Sátorajáújhelybe. Könnyű szívvel mentem vissza és csomagoltam, hogy augusztus 26-ára megérkezzek Tatára. Ezzel befejeződtek a növendék évek. S üzenem könyvem megrendelőjének: így készült el, hét év alatt Horthy Magyarországon egy pap. Legalábbis a piaristáknál.

Városmajor, 2005. május 7.

Testvéreim! A legutóbb a negyedik *Én pedig mondom nektek kezdetű* jézusi törvényről beszéltünk. Arról, hogy legyen a beszédünk: igen és igen, nem és nem. Összekapcsoltam akkor e negyediket a harmadikkal, amelyben arról volt szó, amiben mai társadalmunkban talán leginkább gyakoroljuk e negyediknek az ellenkezőjét. Arról, hogy ne adjunk való levelet; azaz hogy ne váljunk. Társadalmunk pedig válik. Válik erősen. Az oltár vagy az anyakönyvvézető előtt gondolt vagy tett szavunkból, a holtomiglan-holtodiglanféle *igen* szavunkból csinálunk *nemet*. Mind a négy eddig látott törvény elsősorban életünk magánszférájáról szól: ne is haragudjunk, szívünkben se törjünk házasságot, s a most említett harmadik és negyedik törvényről. Még két ilyen *Én pedig mondom nektek kezdetű* jézusi törvényt említ Máté szövege. Ez a két utolsó pedig mintha életünknek nemcsak magánszférát érintené, hanem a közéletet is. Sőt, talán mondhatjuk: elsősorban mint közéletünk állampolgárait szólít meg minket.

Lássuk tehát az ötödiket! *Mondatott a régieknek: Szemet szemért, fogat fogért!* Első megállapításom: ha Jézus ma jönne el, nem ezt mondaná. Hanem mit? Ezt: Mondatik ma társadalmunkban: ha szemedet vagy fogadat bántják, fordulj az illetékes hatósághoz, a rendőrséghez, s az majd elvezet téged a törvényszékhez, és ha ott igazolni tudod, hogy bántotta valaki szemedet, fogadat, a bántót majd megbüntetik: pénzbírságra vagy börtönbüntetésre, esetleg halálbüntetésre is, ha valami nagyhatalmú *ember* szemét-fogat bántottad. Ne szolgáltatass magadnak igazságot, mert az önbíráskodás fejlett társadalmunkban már tilos. Tilos, mert jogállamban élünk.

De Jézus szavainak folytatása maradna ugyanaz: *Én pedig mondom nektek. Mit mond?* Ezt: **Ne állj ellen a gonosznak! Ne szállj szembe a gonosszal!** Tűrj mint a birka? Ne úgy tűrj, mint a birka! A birka nem is tűri, ha bántják, hanem ha bántják, elszalad. Te ne szaladj el Maradj mellette! Légy érte! Próbáld megérteni őt! Alighanem valami baja van, azért gonoszkodik! Nem arra van neki szüksége, hogy ellenállj, hogy szembeszállj vele, vagy hogy elszaladj tőle. Valami baja van, veled vagy akárkivel akármivel. Nem érzi jól magát. Ezért gonosz. Isten teremtménye, ő is tudja, hogy jónak kell lennie, és nem tud. Mért nem tud? Ezt kell megtudakolnod, ezért kell mellette maradnod.

Jézus öt példát hoz a gonoszgonoszságára, s egyúttal öt példát arra, hogy el ne fuss, hogy mellette maradj, hogy segíthess rajta. A felebarátodon, embertársadon, a testvéredon, akinek ugyanaz az apja-anyja, aki a tiéd - az Isten. Az első példa *Ha valaki ráver jobbarcodra, tartsd oda neki a másikat is!*

Mért veri arcodat? Mi baja lehet? Hogyan kellene segítened rajta? Meg kellene ezt tudnunk. Erre csak egyetlen mód van. Ha behúzol egyet neki, csak tovább kapod a pofonokat. Ha elszaladsz, utolérhet, s ver tovább. Ha nem tud olyan jól futni, mint te, akkor káromkodik, dühöng, esetleg másba köt bele. Ha elkezdesz a lelkére beszélni, csak a dühét szítod és ver tovább. Egyetlen módja annak, hogy segíthetsz rajta, hogy kiszolgáltatod magad neki: verhetsz barátom nyugodtan tovább. Ez az, ami elgondolkodtathatja, ami megállítja. Lehet, hogy egyet még rád ver, de ha kitartasz, ha ott maradsz, történhetik valami. Mi? Az, hogy abbahagyja? Az, hogy metanoiaára, gondolkodásának és magatartásának átrendezésére jut... s talán fel is hagy a téged pofozással. Könnyen lehet, hogy így kevesebb pofonnal úszod meg, mintha visszaütnél.

Van erre példám az életemből? Sajnos vagy szerencsémre nincs. Gyerekkoromban vertek utoljára. Apám vert. Ez egészen más szituáció. Ő büntetett, és tudtam, hogy hamarosan

abbahagyja, nem tesz kárt bennem. Piaristaként se bántottak soha. Csak szóval vertek. Első tanári helyemen egy ötletemre, a házfőnököm rendtársaim közössége előtt ezt mondta. *Ne okoskodjon!* Sértő, megszegyenítő volt. Nem is volt apám korabeli ember. Jézusi ösztöneim jól működtek. Abba hagytam az okoskodást. Arról volt szó, hogy hol gyóntassak a diákok kötelező gyóntatása alkalmával. Ő a sekrestye vagy a folyosó valamelyik pontját jelölte ki nekem, s én szerettem volna a diákokat a szobámhoz szoktatni, s megkérdeztem: Nem lehetne inkább a szobámban? Ne okoskodjon szavára elnémultam. Mondhattam volna, hogy mért akarom. Megkaptam volna másodszor is korábbi szavait, talán megtetézve is. Nem válaszoltam, hallgattam. Bár a megszegyenítés fájt, mert ember vagyok én is, nemcsak a házfőnököm: megkérdeshette volna tőlem, hogy miért szeretnék inkább a szobámban gyóntatni.

Pár évvel később, Debrecenben ugyancsak a házfőnököm már nem tudom minek a kapcsán azzal fejezte be intelmeit: *Imádkozzál többet!* Ez is közösségben történt. Itt is az elhallgatás, nem a szájalás magatartást tudtam csak válaszolni. Szánalmas lett volna a másféle folytatás. Pl. ez: Törődj te csak a magad imádságos életével! Az ÁVÓN emberi méltóságom alatt lett volna replikáznom, mondhattak azt, amit akartak. Az egyházi bíróságon ha sértettek, nem viszonztam a sértést. Csak ennyit mondtam. Ezt az állítást kérem jegyzőkönyvbe venni, s egy Erdő Péter nevű jegyző jegyezte kérésemet. Nyoma maradt, úgy hiszem, a *Páter Bulányi* című könyvben.

Háborúban meg nem voltam soha. A háborúban más a szabály. Erre vonatkozóan Jézusnak nincs semmi utasítása. Mért? Mert az ő tanítványainak nem élettere a háború. Az csak a tömeggyilkosok találkozója. Az a hős - egyes szentek és misztikusok szava szerint -, az a szent, akinek sikerül minél több felebarátját a másvilágra segíteni. Ha mégis háborúba szólítanak, akkor Jézus tanítványának magától kell a falhoz állnia, hogy agyonlője őt az államhatalom egy fegyverese, mint a haza ellenségét: Hiszem, hogy még abban az órában találkozok Istennel, és magához öleli őt, mint hitvallót, mint vértanút. Szóval be kell vallanom, hogy igazi példám nincs. Csak azt tudom, hogy egész életem folyamán gyakoroltam az elhallgatás technikáját. Hatvan évet éltem a Bokorban. Dühös és sértő szóváltásom nem volt senkivel. Közösségben sem, négy szemközt sem. Szóval sem ütöttem - remélem - testvérem arcára, s ha olyasmi történt velem, amit sértőnek találtam, elhallgattam. Ha én olyasmit mondtam, hogy a testvérem tiltakozott ellene, azonnal bocsánatát kértem. A nyolcvanadik születésnapomon köszöntött egy (16 gyermekes) testvérem. S volt egy mondata, amire büszke vagyok: És mit kellett ez idő alatt szenvednie tőlünk is! Ez a mondata alighanem arra utalt, hogy velük se szájtaltam. Bizonyos vagyok abban, hogy sohasem mondtam ki életem folyamán ezt a mondatot: *Ezt kikérem magamnak.* Helyette elhallgattam. Ez a hallgatás Jézus tanítványai között bejön. Egyszer valakik oly módon sértettek meg, hogy fájt nagyon. Elhallgattam. A sértőket bántotta hallgatásom. Három év után bocsánatot kértek, és minden rendben lett. Igazán nem a magam megdicsőítése céljából mondom el mindezt. Csak azért, hogy Dokumentáljam életemmel és életemből, hogy ez a jézusi technika működik. Nem szabad ellenállni a gonosznak, szembeszállni vele. Oda kell tennünk a másik arcunkat is, védtelenné kell tennünk magunkat ahhoz, hogy a bántó fél észére térjen. Ha verekedem, tovább folytatódik a verekedés, és könnyen lehet, hogy kiütés lesz a vége.

Van egy intézmény, amelyiktől olyan sebet kaptam, amelyet halálíg hordok magamban, s csak bízhatom, hogy egyszer, halálom után, akármilyen későn is el fog hangzani: *Bocsánatot kérünk tőle.* Halálom után, jóval halálom után könnyebb lesz a bántóknak a bocsánatkérés. Akkor, amikor már senki sem él sérülésem okozói közül.

Városmajor, 2005. május 11.

Holnap utazom csángóföldre, s előtte szeretném rendbe tenni e füzetet, s elmondani, hogy mit történt a pápaválasztás kapcsán körülöttünk. Nem akarom idézni a Heti válszt. Csak amit küldtem oda.

Heti Válasz – V. évfolyam, 10. szám – Szőnyi Szilárdnak: Igen tisztelt Uram, amíg meg nem jelöli, hogy kik azok a tagjai a Bokornak, akiktől értesülése származik (*Ezt a dolgot mi házon belül rendeztük el*), addig rágalmazza a Bokor Közösséget. Mi nem tudunk ilyen Bokor-tagokról, Sajtópert azért nem akasztunk nyakába, mert Jézus tanítványai nem pereskednek. Elvárja a Bokor Közösség Öntől, hogy ezt az ügyét a Heti Válaszban a sajtóetika szabályai szerint rendbe tegye. (A Bokron belüli III/III-asokról is értekezik Sz. Sz. cikke: Júdások és áldozatok.)

Heti Válasz – V. évf. 11. szám: Blanckenstein Miklósnak: Tisztelt Uram! Azt állítja rólunk, hogy *politikai megnyilatkozásokat tettünk, amelyekre a hivatalos egyház nem ragadtatta magát*. A tény: nem voltak politikai megnyilatkozásaink, ezzel szemben Jézus nevében visszautasítottuk a fegyvert. Ez – teológiát nem végzett emberek számára – nyilvánvalóan jézusi és nem politikai magatartás. Azt állítja továbbá rólunk: *A legtöbbünket önmagában nem azért csukták le, mert keresztények voltak, hanem mert megtagadták a katonai szolgálatot*. A Bokor tagjai Jézust követők, s mint ilyenek nem esküsznek fel a gyilkosságra. Az ön megkülönböztetésének esetünkben semmi értelme. A sajtóetika szabályai szerint elvárjuk Öntől soraink közzétételét. Ellenkező esetben nem akasztunk sajtópert a nyakába, mert Jézust követő keresztények vagyunk, akik éppen ezért nem pereskednek. (Ki ítélkezhet?)

Városmajor, 2005. május 11.

Elrepültem Angliába. Nyolc nap után vissza is jöttem. Kék volt az ég hazafelé, május második napja volt. S két és fél óra hosszat néztem Európa térképét a magasból. Láttam Dover fehér szikláit, és a *La Manche* csatornán az úszkáló hajókat, majd az észak-francia síkságot. Aztán csak mentünk és mentünk: sárga tarlók, zöld vetések, sötét erdők, utak és utak – meg települések és házak: persze csak a nagyobbakat láttam... Majd egy elfogyni nem akaró vékony girbe-gurba ezüstös csík társult utunkhoz, vagy mi hozzá, és lassan-lassan szélesedett. Jó idő után kibontakozott mellette egy hatalmas város. Megismertem, sokszor jártam már benne...a sógoroké volt. S alighogy elhagytuk, látható lett egy csillogó és hatalmas vízfelület. Nem volt ráírva a neve, de alakja elárulta: a Fertő volt a víz. Akkor már itthon vagyunk. Hű kísérlők, a Duna eltűnt, de fél óra múltán újra előkerült. Átrepültünk rajta a Szentendrei sziget alján, s láttam már – előtte híd, utána híd – a Margit szigetet is, s hamarosan földet értünk Vecsés határában, a Ferihegyen. Pár perc, és a kapun (*gate*) kívül kerültem, s megláttam Anikót és Barnabást. Kezdetben még angol meg német szavak jöttek ajkamra, de hamarosan tapasztaltam, hogy azért nem felejtettem el anyanyelvemet sem..., bár nyolc napig nem használtam, csak gondolatban. Könnyebb annak, akinek két anyanyelve is van; mint Szent Pálnak: a zsidó és görög. Nehéz lenne egy életen keresztül mindig csak idegen nyelven beszélni. Senkivel, de senkivel nem tudtam magyarul szót váltani e nyolc napon. Hazaröpítettek a Városmajorba. Útközben arról beszélgettünk, hogy mi is volna a dolga egy pápának. Barnabás arról, hogy a pápának meg kellene nyernie az ifjúságot. Magam meg arról, hogy egy nagytőkésnek aligha az a dolga, hogy beszéljen a maga párszáz ezer vagy millió munkásával. Kisközösséget kellene a pápának a maga számára csinálnia – Isten népének küldötteiből, ha volnának neki ilyenjei. Hogy imádkozzék velük, s megbeszélje válla magasáig érő testvéreivel, hogy mi az Isten akarata, mit kellene velük közösségben tenniük Isten népéért és Isten akaratának teljesítésre és az ő dicsőségére. De csak kinevezett személyek vannak körül, akiket bármikor le is cserélhet, ha úgy akarja. Könnyebben szót ért azokkal, akiket ő alkalmaz és fizet. Ezek gyorsabban megtalálják a nadrágvarrást. Ahogyan a tőkések is tesznek, akiknek csak kinevezettjei vannak. Testvérei, akikkel összedughatja fejét,

aligha. Hazaértünk. Teri is megjött Debrecenből, akit a húgai nyaraltattak, míg én messze jártam. Mit csináltam? Dolgoztam egy *Bruderhof*-ban.

Hogyan kerültem oda? Hosszú a története. Amikor vagy jó húsz esztendeje a Bokor elkezdte a katonáskodásmegtagadást, püspökeink is tiltakoztak ellene, nemcsak szocialista hazánk. Egy kisebb világbotrány lett belőle, mert a II. Vatikáni Zsinat azt tanította, hogy más lenne a püspökök dolga: kérniük kellene az államhatalmat, hogy legyenek megértőek a megtagadókkal, lelkiismereti döntésükkel szemben. Kaptuk a leveleket. Kiktől? Katolikus testvéreinktől? Nem jellemző! Hanem kaptuk egyes nem történelmi egyházaktól. Attól is, amelyhez a Bruderhof tartozik. Melyikhez tartozik? A tiroli anabaptista *Jakob Hutter*éhez, akit egyházunk a Mohács utáni években megégetett az innsbrucki székesegyház mellett emelt máglyán – Isten nagyobb dicsőségére... azaz inkább Jézus szomorítására. Az értünk lelkesedők közben elfogytak, de a Bruderhof a színen maradt. Ha nem maradt volna, aligha repültem volna hozzájuk.

Jakob Hutter s a népe úgy gondolta, hogy nekik ki kell maradniuk a történelem verekedéseiből. Meg úgy, hogy vagyonszövetségben kell élniük, mert olvasták, hogy Jézus mennybemenetele után a jeruzsálemi közösségben *senki nem mondott semmit magáénak, mert mindenük közös volt*. Anabaptisták voltak: csak azt szabad megkeresztelni, aki vállalja a jézusi életet. A jézusit, aki nem kért a maga védelmére tizenkét ezredet főpapja ellen, és a Tizenkettővel vagyonszövetségben élt. De nem volt szabad ilyesmit gondolnia, még kevésbé tennie a magát Jézus örökösének tekintő egyházunkban: égessük el tehát őket... Menekülniük kellett Tirolból. Így is meghurcoltak belőlük *kétezret*, halálra is. Morvaországba menekültek. De V. Károly, a legkatolikusabb spanyol király és német-római császár ráparancsolt a morva ögrófra, hogy neki sem szabad túrnie őket. Átkeltek hát a Moldva vízén, s eljutottak a Moldva és a Kiskárpátok közti tájra – hazánkba. Közösségeiket *Haushaben*-nak nevezték. Amit ebből a magyar fül kihallott, abból lettek a *habánok*. Beírták nevüket a magyarországi iparművészet történetébe (*habán fajansz*)... Nem mondom el félélévezredes históriájukat.

Azt a Jézust, akit Jakob Hutter megértett, megismerte-megszerette négy századdal később egy Eberhard *Arnold* nevű, a Szentírást, az ókeresztény irodalmat, egyetemi tanár szintjén, ismerő német. Egy nemzedékkel élt előttem, s valamivel születésem után költözött össze *elvtársaival* a Hessen tartománybeli *Sannerz*-ben – élet- és vagyonszövetség okán, Hitler katonái hamar kiszimatolták őket, kénytelenek voltak elmenekülni hazájukból. Oda tudtak és tudnak rendre menekülni mind a mai napig, ahol nem kötelező katonának lenni. Az elmúlt század második felében éppen az USA-ban találtak otthonra, s ott tudja meg Arnold egykori társa, a már 80. éve körül járó *Hans Meier*, hogy van Magyarországon egy valamiféle *Bokor*, ahol vannak baracskások (bebörtönzött katolikusok, mert nem hajlandók katonáskodni) is, s levelet írat nekem elsőszülött gyermekével, Klaus Meierrel a 80-as évek közepén. '89 júniusában Hans ötödmagával – köztük Andreas nevű fiával, annak feleségével s még egy házaspárral – Európába jön: a béke-egyházak prágai konferenciájára, onnan meg Budaváriba. Teri éppen valahol messze van, az öreg Hans megkaphatja Teri szobáját, a többiek a tetőtérben alszanak. 89 utolsó napjaiban világútlevelet kapok. Az amerikai magyarok meghívják a pennsylvániai Reménység tavához (*Lake of hope*), és Hans küld clevelandi vendéglátómhoz egy repülőgépjegyet, mellyel a *Connecticut*-beli Hartfordba repülhetek. Hans vár ott, s a repülőtérrel kocsijukkal *Deer Spring*-be repít, s ott látok 90 nyarán először Bruderhof-ot. '92 elején majdnem két hónapot töltök az USA-ban, Kanadában, s újból elmegyek hozzájuk, ahol már találok a különböző Bruderhofokban Bokor-fiatalokat is, akik öt-öt hónapot töltenek el náluk. A 90-es évektől kezdve többen meglátogatnak bennünket közülük idehaza is. Az elmúlt év nyarán is. Ahogyan az előző naplófüzetben említést tettem róla.

De kezdjük az elején. Április 25-én 11 órára jön értem kocsijával a Városmajorba Kundra Pista. A Délinél felvesszük Anikót, 40 perc alatt kiérünk Férihegyre. Közel egy óra után, 12,30-kor írják ki, hogy a *Mainston 14,10*-es járatot választók melyik ablakhoz menjenek.

Percek alatt ellenőrzik a jegyet s az útlevelet. Elválok kísérőimtől, s megyek tovább, kirakok zsebemből minden fémtárgyat. Megyek tovább, ahol megtudom, hogy melyik kaputól indul a gépem. Ki van írva, hogy beszállás 13,40-kor. Valójában jó egy óra várakozás után, 13,55-kor kezdődik meg. Végül is 14,20-kor kezdünk döcögni a pályán, hol erre, hol arra, s 14,30-kor magasba emelkedünk. Pillanatok alatt a felhők fölé kerülünk, nem látok semmit, bár az ablak mellé kértem jegyemet. Tanulság: ha egy órával később indulunk, akkor csak egy órát várakoztam volna, így jó kettő és felet. Eme okulással gazdagabban repülök az elmúlt napokban sűrű felhők mögött Angliába. és kora délután érek földet a Kent nevű tartományban a *Mainston*-i repülő téren, mely ott van a tengerpart s Dover közelében. A landolás előtt meglátom még a tengermelléki időjárásnak jól ellenálló, vörös téglákból épített kicsi városokat-falvakat, s már össze is ölelkezem Klaus Meierrel. Kicsi a repülőtér, percek alatt kint vagyok, s megyünk is már autójukkal Beech Grove felé, s jó fél óra múltán ott is vagyunk.

Beech Grove egy Nonnington nevű kis falucska közelében fekszik. Harmincöt hektáron, körülbelül másfélszerese Bokorligetnek. Tíz éve vették meg, egy sportlétesítményé volt. Házakkal együtt. Uszoda is van benne. De nem használják. Mért? Számúzik a maguk világából a *sex appeal*-t. Hosszú és bő a nők szoknyája, s felső ruhájuk is olyan, hogy meg nem állapíthatod: faros-begyes-e a lány, a menyecske, az asszony. Az arcukat láthatod, s kendőjük miatt – legfeljebb fejtetőig – a hajukat. Kislányoknak van farkocskuk, a bekereszteltéké nem tudom mekkora, mert nem látszik ki hajuk a kendő alól. A lábfejükét láthatod még, mert főleg a gyerekek és a fiatalabb nők szeretnek mezítláb járni; otlétemkor, április hűvös napjaiban is. Szemük csillogásába kell beléjük szeretni a fiúknak. A férfiak ruhája olyan, mint a miénk. Nyakkendőjük nincs. Ezt tudtam, s így én se vittem. De még így is elegánsabb voltam náluk, mert fehér volt az ingem, s kihajtottam a nyakát a pulcsim fölé.

A tíz év alatt kicsinosították a házakat, az utakat, s teleültettek mindent virággal. *Le-gelöiken fű kövér*. Nem a pártos honfi vér gondoskodik róla. Nem tesznek érte semmit. Erről gondoskodik a tengerközel: alig van olyan nap, hogy ne esnék egy-két óra hosszat az eső. Vadvirág is több van, mint nálunk. Azok is, amik nálunk láthatók, de mások is: magasra növvő vadjácintok meg egyebek. Az utak murva-félével felszórva, csatornázva az egész terület, így a sok eső semigen csinál tócsákat. Egy kétemeletes háznak egyik szárnyában volt a szobám. Két ágyas, de egyedül voltam benne, Klaus birodalmában, a központi épület emeletének egy szárnyán. Odaérkezésemkor megmutat mindent. Egy ajtóval csukható folyosórészlet az övé. Baloldalon két tusoló és WC mosdóval, s egy harmadik helységben csak WC és mosdó. Majd a konyha következik gáztűzhellyel. Csak ők használják, egy egyetlen család. A folyosó végén Klausék szobája, mellette jobb oldalon a család nappali szobája, s kisebb-nagyobb szobák alvásra, s amint láttam, még egyébre is: íróasztal mellett dolgozott benne Susie egyik lánya. Ezekben lakik Klaus családja. Klaus (72) és felesége, Iréne (67), a tíz gyerekükből két férjhez nem ment leány, és Hans Meier özvegyen hagyott második felesége: Susie. Susie Iréne anyja. 90-ben, amikor Deer Springben jártam, Hans már vagy két éve megözvegyült. '92-ben pedig, amikor újra ott jártam, már nem özvegy: elvette az ugyancsak özvegyen maradt Susie-t. Emlékeztem arcára. Susie most 95 éves. Kocsiban tolják az ebédlőbe... és munkahelyre is, ahol dolgozik egy-egy fél órát. Egy 61 éves, férjhez nem ment lánya gondoskodik róla. Mondtam, hogy van egy magyar közmondás: *Nézd meg az anyját, vedd el a lányát!* De Hans fordítva csinálta: látta, hogy Klausnak sikerült kibírnia Irénét, talán ő is megpróbálhatja annak anyjával, Susie-val! Hatalmas derűtség fogadta szavaimat.

Félnégykor délután ért angol földet a gépünk, de én azt hittem, hogy késtünk egy fél órát, mert az órám, már félötöt mutatott, s érkezési időként 16.00 p.m. volt az EUJET papiroson, melyet már három hónapja kidobott számítógémem nyomtatója, amikor Köllöd Mari megrendelte jegyemet. Valójában egy félórával hamarabb érkeztünk, az ottani órán még csak 15,30 volt. Negyedöt óra tájban érkezünk meg. Mindenki *Good afternoon* vagy *hallo* köszöntéssel fogad, kezet fogunk, nevüket mondják. Az egyik fiatal nő *Megyen* névvel

mutatkozik be. Klausra nézek, ő fordít, s mondja: Marguerit. Lassan szobámba kerülök. Kipakolok, s kipihenhetem az út fáradalmait. Hét előtt visznek vacsorázni. Egy nagyterem, immár megterítve, az étel-ital is az asztalon. Nincs még hét óra, s egy férfi – a dékán, majd megtudom: van belőlük három is – becsukja az ajtót, mert mindenki megérkezett. Valahonnan egy férfi beszélni kezd mikrofonjába, s a teremben két hatalmas hangszóró: minden torzítás nélkül tisztán hallható, amit mond. Majd énekelünk. Klaus egy énekeskönyvet rak elém, s olvashatom én is a szöveget. Ez az imádság. Utána szót nem ejtve kínálják a teát a pohárba, az ételt a tányérba. Valami levest kaptunk, s benne valami olyasmi, ami húsgombócra emlékeztetett. Kivettem egy kisebbet. Aztán újra kínáltak, s még egyet. Vacsora közben bemutatkozom ülve, egy mikrofonban. Három percet beszélek: Római katolikus pap vagyok, szerzetes, s elmondom kapcsolatom történetét a Bruderhof-fal, s hogy mért jöttem közéjük. 15 éve még mindenki értette szavam, hiszen mind német kivándorlók-menekülők voltak. A fiatalok már alig értenek németül. Klaus fordítja szavaimat angolra. Miként a mi kitántorgó nemzedékünknel láttam '92-ben Ohio-ban: a negyedik nemzedékből már nem tudott senki sem magyarul, a 80 év felettiek sem.

A következő ebédeken, vacsorákon felolvasnak majd egy-egy levelet, amelyet ki innen, ki onnan kapott. Hogy mit olvashatnak fel, azt a Minister intézi, akit Prediger-nek is, Diener des Wortes-nek is mondott beszélgetéseink során Klaus. A Ministert választják, ők maguknak. Hogyan? Erről annyit tudok meg, hogy – egyhangúan, s hogyha nem felel meg hivatalának, akkor leteszik, ismét egyhangúan. Hogyan bonyolódik ez, erről nem tudok meg semmit. Én elmondtam, miként van az előljárót választás a Piarista Rendben, s mit teszünk a Bokorban. Titkosan választunk. Ők aligha. Legfőbb vezetőjük ma is az alapító Arnold valamelyik unokája. Amikor megpendítettem a Minister-témát, Klaus azt felelte, hogy észrevehettem, bizonyos dolgokról nem szeret beszélni, mert ugye tudom, hogy milyenek az emberek. Ha elárulnák, hogy melyik közülük a Minister, akkor azonnal odarohannak, és nem tudom, mit csinálnának vele. Pedig önáluk ennek semmi értelme, mert náluk minden Bruder és Schwester teljesen egyforma. Nem mondtam, hogy nekem eszem ágában sincs miniszterükhöz rohanni, hanem csak annyit, hogy jó, akkor ne beszéljen róla. Erre elárulta, hogy a Ministernek négy ember segít: 1. a gyárvezető, 2. egy férfi, aki a férfiak munkáját, 3. egy nő, aki a nők munkáját jelöli ki, 4. egy, aki az értékesítéssel-ügyintézással foglalkozik, s akit segít tíz személy, aki a telefon-szolgálatot végzi. Ezek összedolgoznak, de minden héten van három meeting a bekeresztelkedett tagok számára, melyen minden ügyet a közösség elé visznek. Ezekre a meetingekre persze, mivel nem vagyok tag, nem kaptam meghívást, s így nem tudom, hogy miként folynak le. A legfőbb vezetőről csak annyit mondott, hogy azt a Legöregebbnek (Alteste, elder) hívják. Hogy hogyan lesz azzá, rejtve maradt. A Ministernek be sem mutattak, mikrofonos szerepléseiből sejtettem, hogy melyikük az. Egy alkalommal felolvasott valami elmélkedésfélét. Kértem Klaustól annak szövegét, nem kaptam meg.

Vacsora után fogadásomra összegyűlik Klaus Meier nappalijában egész családja. Férfiak csak mi ketten vagyunk, később megérkezik egy nagyon fiatal külsejű fiú is. Megtudom róla, hogy Klaus egyik ott ülő szintén nagyon fiatalos lányának férje és hat gyermekes apa. Sűrűn emlegetik a Kaszap családot, Martha Szabót, Zoltánt és Gabit, s örömmel tudatják velem, hogy György Júlia egy hónapra a nyáron hozzájuk érkezik. Majd valamelyik családi vacsorán egy leány mondja is nekem, hogy Júlia neki barátnője. (Hetenként kétszer van családi vacsora, melyre meghívhatnak más családot is, hogy közelebb kerülhessenek egymáshoz.) Magam pedig érdeklődöm az ottani életkörülmények felől. Megtudom, hogy 220-an élnek Beech Grove-on. Számítok magamban: hat-tíz gyerek esetén öt családból két nemzedék alatt eléri ezt a létszámot a bőséges gyermekvállalás folytán, ha a gyerekek java része bekeresztelkedik. (Bábájuk nincsen: állami kórházakban szülnek az anyák.)

Megtudom, hogy óvodai bútorokat gyártanak és játékszereket. Negyvenen dolgoznak a gyárban, s hogy mit csinál az a tíz, aki a telefon mellett ül. Marketing tevékenységet?

Örömmel bólintanak rá, hogy megértettem, amit mondtak nekem. Ismerkedem a napirenddel. 6,30-kor van a család nappali szobájában a reggeli. (Minden nap családi a reggeli.) Ezután 7,30-ig elfoglalja ki-ki a munkahelyét. 12-ig dolgoznak, s közben 10 órakor tízperces munkaszünet: a munkahelyek közelében teáznak, kávéznak. 12-kor közös ebéd. A vasárnapot kivéve, akkor mindegyik család maga főz, esetleg vendégeket hív, hogy a családok közti kapcsolat így is erősödjék, vagy kirándulnak. 12,30-tól 17-ig folytatódik a munka. 15-kor megint teaszünet, tízperces. 17-től 19-ig – ez a családi idő, ki-ki együtt van övével. 19-kor vacsora. A hat év alattiaknak külön 18 órakor. Ezekre vigyáznak az arra rendelték, ha a szülőknél vacsora után dolguk akad, Utána valamilyen meeting (összejövetel). Háromféle van belőle: 1. csak a tagoknak, 2. ott vannak rajta a hat év felettiek is, 3. a kicsik is ott vannak – ez a harmadik a családi meeting. A meetingeknek 9 előtt vagy után van vége. Megtudom, hogy egy hétre nagyjából hét meeting esik. Mintha a lefekvés ideje nem volna meghatározva. A piaristáknál a növendékeké volt meghatározva, felszentelés után akkor kelünk, akkor fekszünk, ahogy a munkánk megengedi.

Szó esik a Minister szerepéről is. Klaus elmondja, hogy ha egy fiú már komolyan érdeklődik egy lány iránt, s az apa úgy látja, hogy az érdeklődésből házasság lehet, akkor szól a Ministernek, s az veszi kezébe a dolgot. Kértem, hogy mit csinál velük a Minister. Nem tudja megmondani. Ott ül leánya, a hatgyermekes fiatal anya is – a férj még nem került elő – de az sem tud semmit mondani. Gondolkodtam, hogy elmondom Bokor-beli tapasztalataimat. De nem akartam. Azt, hogy életem első felében még mondtam olyat, hogy talán nem neked szánta őt az Isten, ha minden találkozástok kiborulással végződik, mire faképnél hagyott, s elment panaszkodni rám: Honnan tudhatja azt Gyurka bácsi... Közben megokosultam: a szerelemnek csak örvideni szabad. Ha nem, akkor létrejön a *Tiltják tőlem a rózsámat, mégis hozzám jár* effektus. Minden okos szó csak olaj a tűzre. Megtanulhatja magától is, akinek esze van, hogy neki szánta-e Isten, akin megakadt a szeme. Csakhogy a szerelem sötét verem – mondta Petőfi. Nehéz jól látni benne.

Lassan tíz óra lett, s szobámba, ágyamba mehettem. Nem tudtam aludni. Hajnal felé, ha egy órát. Ötkor letussoltam. Elmondtam a breviárium egészét a Completóriumig, és megmiséztem a szomszéd ágyon, térdelve előtte. Mert szék akkor még nem volt a szobámban. S 6,30 előtt pár perccel ott voltam Klausék nappalijában, ahol Iréne sürgött-forgott már, készítette a reggelit. Kávé-tea, kevés tej és cukor is. A kávé a németek kávéja, nem erősebb, mint a tea. Kenyér és vaj és sajt s valami felvágottféle, amit Wurst-nak mondtak. Jöttek a többiek is, kérdezték, hogy aludtam. A *jól* válasz helyett mondtam nekik, hogy ez nálam nem egyszerű, de így van már kora ifjúságomtól fogva. Megnyugodtak. 7, 30-ra mentünk Klaus-szal a *factory*-ba. Hatalmas, kb. 30-40 méter hosszú, 20 méter széles épület. Benne számomra precíziósnek tetsző gépsorok. Mindenütt felíratok, hogy fülre, szemre mit kell tenni az ártalmak ellen. Mi egy szobába mentünk, ahol ez nem volt érvényes, mert zajmentes és zajos gép nem akadt bene. Nem volt benne senki ember még. Klaus-t felvilágosították, hogy majd 9-re már lesznek. Átmentünk tehát az iskolaépületbe, s út közben találkoztunk egy kocsival, melyen piciny gyerekeket tolt egy nő bölcsődébe, óvodába; Klaus unokáit is. Az iskola még üres volt. Ott volt a könyvtár is. Leültem, s olvasni kezdtem egy lexikonból, hogy az angolok mit tudnak rólunk. Klaus magamra hagyott azzal, hogy majd értem jön. Jó és objektív volt a sok kötetes lexikon *Hungary* címszava, tanulmánya. Aztán körülnéztem. Csak gyermek- és ifjúsági irodalmat találtam. Akárhon jártam házban, gyárban, iskolában vagy az udvaron, mindenütt olyan tisztaság volt, amilyen csak olyan helyeken található, ahol nagyon rendes vagy nagyon gazdag emberek élnek. Délután vissza akartam menni a könyvtárba, s mondták, hogy takarítanak: tanítás után, kicsit később jöjjenek.

Mire a gyárba értünk, már voltak a szobában. Pár nő és egy férfi is. Megmutatták, hogy mit kell csinálnom. Egy csípő csipesszel kellett eltávolítanom egy műanyag alkatrésztől a sorját, ami rajta marad, amikor letépek az alkatrészt az egységről, melyre négy ilyen alkatrész

függeszkedik. Óvodabútor-illeszték... *nagyon vigyázni kell, hogy ne sérüljenek a kicsik!* Meg is mutatják egy könyvben, mit és hogyan illeszt össze az alkatrészt. Tíz órákor megyünk kávézni-teázni. Cukor nincs. Egyetlen kövér embert sem láttam, gyereket sem. Lehet, hogy én voltam a legkövérebb. Főzni is úgy főznek, hogy nem támadt kedvem másodszor venni. Nem volt csábító íze egyik ételüknek sem. Egy hét alatt három kilót fogytam, pedig vittem magammal két doboz Medvesajtot. Elfogyott. Klaus az egyik napon beszámolt tag-meetingjükről. Arról volt szó, hogy magas-e vagy alacsony az életszintjük. Úgy döntöttek, hogy magas. Egyhangúan.

A kávézás alatt emberek ülnek mellém. Egyikük emlékezik Csapody Tamásra, s megkérdezi: megerőltetőnek látom-e az életük. Elmondom, hogy hazánkban a kapitalizmus jóval megerőltetőbbé teszi az életet. Legalább is a diplomások estig dolgoznak, s ott van még hozzá a két-három óra útidő. Ehhez képest ez itt panzió, szanatórium. Nem tudom, hogy tetszett-e neki, amit válaszoltam. Klaustól megtudom, hogy a Bruderhofban a 80 év felettieknek már nem kell dolgozniuk. Temetőt nem láttam.

Tíz perc után visszamegyünk dolgozni. Más munkát kapok. Ezt egy férfi adja. Van benne egy vastag, eléggé súlyos hajlított acéllemez. Közli: ennek az ára az USA-ban 5 dollár volna, de a kínaiaktól szerzik be, mert tíz vagy valamennyi centet kérnek érte. Két vastag apacsavart illeszt bele, erre kell nekem a fekete műanyag kerékben végződő anyát rácsavarnom: könnyedén kell perdülnie rá. Az egyik végre akadozik. Szólok. Megnézi egy asszony, alighanem főnöke a szereldének: *ez még jó*. Munka közben beszélgetnek velem. Az egyik elmondja, hogy 61 éves, és a főfeladata, hogy anyját, a 95 éves Susie-t kiszolgálja. Felőlünk is érdeklődik. Életközösségben élünk-e már a Bokorban? Kicsit csalok: azt mondom, hogy az eszményünk azonos az övékével, de még nem tudtuk megvalósítani. S ráfogom ennek okát a hazai kapitalizmusra. De bizakodom a jövőben, és imádkozom érte, hogy még megcsináljuk. Az a csalás, hogy alighanem csak kevesünknek, nem sokunknak azonos az eszményünk az övékével.

Ebédre paradicsomszószban valami. Megkérdem Klaustól: gomba? Nem, tyúk. Hozzá külön tálban hatalmas főtt krumplik, amiket magunk szeletelünk fel. Nekem egy elég belőle. Saláta is van hozzá. Majd desszertként alma. Kicsi és éretlen-kemény. Olyan, amit nálunk nem is árulnak sehol. Talán Beech Grove-on terem nekik? Láttam öreg almafákat virágozni. Ebéd után pihennem kell. Kettőre megyek vissza a gyárba. Kezembe kapok egy ráspolyt. Azzal kell kilöknöm az esztergályozás maradékát, a forgácsot alulról-felülről egy hat cm-es fababából, melyet autóba ültetnek. Az autón majd még dolgozom. Az autónak kerekei vannak. Egy műanyag tengely-félre kell felhúznom egy fekete gumi kereket. Elmondták, hogy van egy másik tengely-fél is, amely szétszedhetetlenül kapcsolja egybe a kettőt. De a tengely nem látható. Bekerül az esztergályozott faautó testébe. Hoztam is haza egy autóparkot. Négy darabot: kettőt, melyben két baba ül, s kettőt, melyben csak egy. Úgy került sor rá, hogy vittem ajándékot is. Három kötetet a Gyusza által kiadott *Rapture of the Gospel*-ből, melyben benne van az *Egyházrend* Schöppflin Gyula által készített míves angol fordítása, s melyet a londoni *Keston college* rendelt meg nála még a 80-as években. Vittem egy üveg tokaji aszút, mint Deer Springbe is még Hansnak. Végül angol és német szövegét a gyémántmisén mondott homíliámnak, egy csomót belőle. Mikor odaadtam, Klaus kérdezte, hogy mit adhatnak ők nekem. Hát játékot a factoryból! – válaszoltam. Ebből láthatjátok, hogy jó zsidó vagyok. Miért? A két babás kocsi bolti ára – láttam a könyvben, melyet megmutattak, amikor betanítottak – ára 19 font, az egy babásé pedig 15 font. Ez magyarul összesen: 25 840 forint. A könyveket szerzői tiszteletdíjként kaptam Gyuszától, a tokaji aszút ajándékba, a homíliákért pedig kifizettem a Magyar Intézetben vagy jó száz forintot. Tessék megcsinálni az egyenletet, s kiállíthatjátok a bizonyítványt arról, amit a fentebb mondtam magamról nagy kevélyen. Még sem vagyok jó zsidó, mert az egyiket odaajándékoztam még Ferihegyen Anikónak és Barnabásnak, hátha lesz majd olyanjuk, aki játszani tud vele. A

másikat Terinek, mikor hazajöttem: majd csak elsüti valahol. A harmadikat vasárnap az ifjúsági misén elküldtem Borinak Danival. A negyediknek is megvan már a gazdája, de még nem árulom el, hogy meglepetés lehessen.

Ötkor mentünk kávézni, de már nem mentem vissza dolgozni, mert Klaus vitt az iskolába: a 9-10. osztályosok akarnak ott engem hallani. Kérdezni nem tudtak semmit. Én kezdtem mesélni Isten terveiről velünk. Nagyon szépen meséltem először az Istenről; azt, hogy ő szabad és szeret. Majd elkezdtem magyarázni, hogy hogyan tudta kimódolni, hogy mi is szabadon szerethessünk, hiszen teremtmények vagyunk, s azokat mind beprogramozta. Öt perc után megszólalt egy fiú: *És mit csináltál a börtönben?* Ezután egy óra hosszat meséltem nekik a börtönben szerzett tapasztalataimról. Bemutattam nekik, leülve a földre, a vasbahúzás műveletét is. Nagyon meg lehetek elégedve velem, mert utána egy nagyobb legény felajánlotta, hogy megmutatja nekem a *garden of peace*-üket, melyet ők maguk építettek. Gandhi, Romero, Teréz anya s az összes nagyoknak, mindnek építettek benne valami jellemzőt. Azoknak, akik nagyot tettek a béke ügyéért. Majd megmondom Habos Lacinak, hogy írja meg nekik, hogy a Bokor mit tett, s akkor talán ők is meg lesznek örökítve a béke kertjében.

Hétkor vacsoráztunk, utána meeting volt a tagok számára, alighanem ezen esett szó az életszintjükről. Mentünk vacsorázni. Körbe voltak rakva a székek. Az ifjúság mutatott be egy zenekari énekes produkciót. Szép volt. Vacsorára kaptunk egy tányért, s arra húztuk rá a körbehordozott tálakról a kenyeret, sajtot és saláta-féleséget. Utána meeting a tagságnak, én meg elkészöntem tőlük a sikeres alvás reményében. Meggyújtottam az éjjeli szekrény lámpáját, s olvastam a *Rubicon* 2003/5. számát: *Kitalált középkor?*, melyet pár napja kaptam Danitól. Sikerült elálmosodnom, s egy-két felébredéssel aludtam reggel ötig, tussoltam, s a többi. S mentem reggelizni a Shirley családhoz, mert oda voltam meghívva. Megkérdezték, hogy van-e már életközösség a Bokorban. Megint mondtam a szövegemet, mire az apa mondta, hogy majd ha az Isten akarja, akkor sikerül, ahogyan Pünkösdkor is történt, s elmesélték nekem, hogy mi van erről a Bibliában... Hallgattam. Amikorra vége lett, megkérdeztem a gyerekeket, hogy ők mit csinálnak. A 16 éves Nathalie – ő a Julcsa barátnője – elmondta, hogy befejezte már az iskolát. Most itthon dolgozik, de majd megy Canterburybe is dolgozni a fogyatékos gyermekek közé. Lehet, hogy papirost is fog szerezhetni a szakmában, de ahhoz a munkahelyének kell őt ajánlani iskolára, két évesre.

Utána sétáltam egyet, majd 9-re elmentem a gyárba. Új munkát találtak ki nekem. Egy gép elé ültettek. Három alkatelemet kellett összeillesztenem, majd egy préselő gépbe tennem, s meghúzni a kart. Meghúztam, s egy lett a háromból. Megmutatták a könyvben: egy asztalláb darabja volt, amit csináltam. *Velem-született* ügyességgel oldottam meg a nehéz feladatot. A rúgó ugyan néha lecsúszott a helyéről. Mutattam a vezetőnek: Majd elfödi a következő elem. Enyhén sajogni kezdett a vállam. De jött a kávészünet, s mire visszamentem, már más munkát adtak. Mindezeket csak azért tudom így szép sorban elmondani, mert szobámba érve mindig feljegyeztem, ami történt velem. De szerdára elfogyott a türelmem vagy az időm, s mostantól fogva az emlékezetemre kell hagyatkoznom.

Amikor valami miatt nem volt munka, Klaus sétálni vitt. Túl a területükön is. S elhagytuk azt, melynek bejáratánál aranyos betűkkel volt kiírva: *Beech Grove Playthings Community*. Farmokat láttam. Az egyiken lovak, a másikon birkák nagy területeken házakkal együtt. Klauséknak csak ökreik vannak. Pásztor sehol, őrzi őket a kerítés. Embert sem látni sehol. Olykor-olykor egy autó suhan el, ekkor félre állunk. Az utak nagyon szűkek, éppen hogy elfér egymás mellett két személygépkocsi. Mondta társam, hogy azért, mert nagyon régi ezek az utak, s kétoldalt a telkekből nem sajátítanak ki semmit, hogy utat szélesítsenek. Közben beszélgetünk, és mondja az ő gondjaikat. Az ifjúságuk langyos. Bekereszteltették magukat, de valójában nem tudják megmondani, miért vannak itt. Mondom az analógiákat Rendem és a Bokor életéből, s hogy nagyon keveset láttam ahhoz, hogy mondani tudjak valamit. Közben

gondolok az öregebbjeik szövegeire, amiket Klaus s a többiek mondanak, s nem csodálkozom. Nincs kedvük unos-untalan mondani, mi van a Bibliában. Kívül élnek a társadalom szövetén. Nem hordoznak magukban semmi gondot. Tudják, hogy mit kell csinálniok, s ez nem lelkesíti őket különösebben. A fiatalabb fiúk az építkezésen vannak. Ekkora területen mindig van építeni való. A központi épület egy része fel is volt állványozva. Szövegelni kinek szövegeljenek? Ritka az, akit kiküldenek a nagyvilágba valamit ott csinálni. Nyilván a hétpróbásokból küldenek, akiknek valahogyan mégis van már valami szövegük. A Tizenkettőnek lehetett szövege. Korán elengedte őket Jézus kettesével – gyógyítani és szövegelni. Maguk is érzik, hogy erre felé keresendő a megoldás. Az utóbbi években két kis rajt küldtek ki Németország keleti részébe. Hogy keressenek munkát maguknak, álljanak bele a társadalomba. Nincs még tapasztalat ennek sikeréről. A piarista változat jelenti számomra a harmadik utat. Behozni a társadalmat az életünkbe. Ha egyszer mi a Bokorban életközösséget csinálunk, ebből tanulhatunk. A kinti munka félő, hogy szétszór. Ha valaki a piaristáknál házon kívül tüsténkedett, azt mondtuk rá, hogy nem piarista munkát végez, még ha az lelkipásztori tevékenység is volt. Debrecenből a '40-es években meg is írtam a rendkormányoknak, hogy kisházakra van szükség. Nem kell minden tárgyat piaristának tanítani. Miért? Nagyon apostoli szándékú társaság volt ott, Debrecenben együtt. Kevés volt a főka az eszkimóknak, a kihalászható diák a tanáreszkimóknak. Nem egyedül akartam megapostolkodni az egész debreceni ifjúságot, de Kolláti, Nádor, Szentgyörgyi, Vízvári, Rónai, Mándoki mellett még én is ott voltam, s a nem említettek sem csupán szaktárgyaikat akarták *leadni*. A társadalom számára hasznos tevékenységre kell fogni-tanítani a hozzánk jövőket, s beoltani őket az evangéliummal. Azaz emberekkel találkozni, s akkor megjön a szövegünk. Mire megírtam dolgozatom. jött az államosítás. Sík Sándor, már mint tartományfőnök, elolvasta, s mondta, hogy ha majd újra lesz iskolánk, gondolkodunk róla. Ma sem tesszük, csak sajnálkozunk, hogy egyre több civiltanár tanít iskoláinkban. Négy-öt piaristával visszamehettünk volna minden gimnáziumunk helyére, amit Rákosi parancsára el kellett hagynunk '48-ban.

Ezen a szerdai napon családi volt a vacsora. Meghívott egy gyári dolgozó, aki az előző nap megkérdezte, hogy megerőltető-e az életük. 50 év körüli volt. Feleségével, apjával s felnőtt fiával alkotott családot. Számomra az apa volt érdekes. Majdnem velemkorú, és angol. Nem volt soha anglikán, egy szabadabb, kongregacionalista felekezetben nevelkedett. Nála láttam könyvet. Egyet. Valamelyik külső könyvtárból vehette ki. Klaus mondta is, hogy erre lehetőségük van, s ezért nemigen vásárolnak könyveket. Azért kereste meg őket, mert a társadalom elvárásaihoz alkalmazkodó felekezeteknek nem látja értelmét. A legbátrabb az asszony volt: Jó, szerényen élünk, de mit használ ez az emberiség egészének? Nem volt, amit mondott, Klaus-szöveg. A vacsoránál kitett magáért. Sonkát darabolt valami tésztaféleségbe, de nem volt az egésznek zamata. Azt hiszem, nem értenek a konyhaművészethez ott az asszonyok. Ötre hívtak, hat előtt elköszöntem, s mentem sétálni. Elkap egy fiút: menjek az ebédlőbe, mert ott vár már reám az ifjúság, Klaus is ott van. Megyek, vannak vagy negyvenen, huszonfelüliek, kétharmaduk lány.

Mondom részletesen életem, sorsom. Az új pápa érdekli őket legjobban. Elmondom kapcsolatam vele. Csak a lányok kérdeznek: Mit tanácsolok nekik? *Elmondanám, de Klaust előbb küldjük haza*. Nagy nevetés. Lefogom Klaust, hogy ne menjen. Többet olvassatok, mert a könyvtárak mizerábilis! Kicsiny közösségekben éljete, hogy megjöhessen a hangotok! Tanuljatok, tanuljatok, hogy tudjatok mit mondani embertársaitoknak! Hoztam nektek három könyvet. Az van benne, amit a jelenlegi pápa is olvasott tőlem. Dedikálom nekik a könyveket: a Beech Grove-i ifjúságnak. Kettőt. A harmadikat majd Darwell fiataljai kapják.

Másfél óra után végét vetjük a találkozónak, mert kezdődik a vacsora. Klaussal megbeszéljük a hátra levő időm. Megkérdi, hogy akarok-e Darwellbe menni. Mondom: én szerzetes vagyok, azt teszem, amit mondanak nekem. Nem tudom, mivel telt el a csütörtök.

Csak arra emlékezem, hogy a teaszünetbe odajött hozzám egy nagyon értelmes leány Erna Alberts, 26 éves. Gondolkodott azon, amit mondtam, de akkor hogyan tudják a gyerekeiket úgy nevelni, ahogy itt megszokták? Valami olyasmit mondtam, hogy lakjanak egymás közelében. De elgondolkodtam azon, amit mondott. A piarista mintát ki lehetne bővíteni. A bővítésre ott vannak az anyák. Már húsz év előtt rájöttünk a Bokorban, hogy nem azt kell tanulniok a lányoknak az egyetemen, amit a fiúk tanulnak. Hanem az élet-egyetem tárgyait. Aminek aztán gyakorlóiskolája lesz a család, a férj- és gyereknevelés is az önnevelés után, és hasznosítható a kapott diploma s a tanult anyag társadalmilag is, ha a felnőnek a gyerekek.

Klaus közölte velem, hogy péntek délelőtt 8 órakor indulunk egy személygépkocsival. Klaus nem vezet, egy olasz származású tag vezeti a kocsit. Ha nem is a tenger partján, de annak közelében utazunk nyugat felé. Széles utakat, autópályát is keresztezünk, s úgy jutunk el Darwellbe. Közelebb van Londonhoz, mint Beech Grove, a tengerparti Hastings fölött, ahol a normann Hódító Vilmos csatát nyert. Itt lakik Klaus első született fia, Félix, hat gyermek apja, aki a nyáron elkísérte Budapestre apját, s így már ismerem. A gyerekek nincsenek otthon, kiránduláson vannak. Darwell szebb, mint Beech Grove. Ezt is készen vették. Kórház vagy szanatórium volt. De nemcsak ezért. Ezt már 15 éve csinosítják. Darwellben nagyon emlékeznek a Bokor ott járt tagjaira. Mandulafáik is vannak: elültették a Kaszap Mártitól Bokorligetről küldött vagy hozott négy szem mandulát, az egyik már termett is, s visszaindulás előtt az egyik fát meg is mutatják nekem. Ebéd előtt értelmes, idősebb férfiakkal beszélgetek a napsütötte kert székein. A maguk problémáiról beszélnek. Mondom neki, amit tudok. Egyikük: Neked máskor is el kell jönnöd hozzánk. Ők is közös üzemüknek dolgoznak – a gyárukban. Félix elmondja, hogy ő egy három tagú teammel dolgozik: *designer*, rajzol, azaz tervezi az új és új óvodabútorokat. Ebéden látom Félixet a mikrofonnál. Ő itt a Minister? – kérdem Klaust. Csak próbaidőre még – feleli apja. S az apa státusa odahaza? Ez rejtve marad előttem. Ő az alapító nemzedék még Németországban született darabja. Emlékezik Angliára, Paraguayra, az átköltözésre az USA-ba, ahova csak anyjával költözött, mert az apa, Hans otthagya a közösséget, s egy évtizedig Paraguayban a maga útját járta. Bokoranalógiával azt mondanám, hogy Klaus talán ül a Gyökérben.

Ebéd végén Félix megkér, hogy beszéljek nekik. Tudom már, mit kell mondanom: pár perc múlva ott vagyok az új pápánál; tudják, hogy kapcsolatom volt vele. Fél óra múlva abba kell hagynom, mert a kirándulásra nem ment nagyobb iskolásoknak órája kezdődik, de az érdeklődőket várja Félix a maga nappalijában. Megismerkedem feleségével: kedves és fiatalos anyuka. Negyed óra múltán ott még egy órát beszélgetek velük. Aztán lepihenhetek.

Megállapítottam, hogy a Bruderhofokban nem ölelkeznek. Se férfiak, se nők egymást nem ölelik, nem csókolják. Ez marad a hálósobára. Klaus találkozott Darwellben a kirándulásról megjött unokaival, csak magához szorított őket, és kész. Tanulhatunk ebből? Nem jelentéktelen a kérdés. Leírtam már, hogy nagyon felemásnak érzem, hogy a férfiaknál kéz kezét ropogva ráz, de egymás feleségeit kölcsönösen megcsókoljuk. Pontosan úgy, ahogy a világ...

Háromkor újra találkozom délelőtti beszélgető társaimmal, s a már járt úton hazamegyünk Beech Grove-ba. Olyan Nyugat-Dunántúlra emlékeztető településeken járunk, nagyobb városok nem lassítják utunkat. Hazafelé megálltunk egy parkolóba. Mondom Klausnak, hogy először járok Angliában, nem láttam még Canterburyt, a Themzét és Londont. Hoztam magammal fontot, szívesen állom a benzin-költséget. Jó, majd megkérdezi azoktól, akiktől ezt meg kell kérdeznie.

Nem emlékszem, mi volt otthon este, csak arra, hogy holnap, szombat délután megyünk Canterburybe – vonattal. A Themze és London nem megy, ahhoz hosszabb időre kellene jönnöm. Ők is vonattal utaznak e városokba, mert az olcsóbb, mint az autó. Szombaton csak 13,30-ig dolgoznak, s ebéd után mindenki a tüzelőfa ölbe rakásával foglalkozik. Ez az energiaforrásuk fűtésre, vízmelegítésre s tán világításra is, mert nem láttam villanyoszlopokat,

s a telefonjuk is mintha csak mobil volna. A hulladékfát veszik: teherautók szállítják. 30-40 méter hosszú, embermagasságú sorok állnak belőlük egy füvetlen pályán. De az ölberakás művészetét nem látom, délelőtt sincs munka, mert tavaszünnepe van, és családi meetinggel kapcsolják össze az ebédet. Koradélelőtt kezdik. A kertben egy hatalmas májusfa. A közepén négy méternyi magasból vagy tizenöt különböző színű szalag. Tavaszdicserő énekek minden mennyiségbe. S kezdődik a tánc. A szalagok végét megfogják öregek, fiatalok, s a kicsi gyerekek meg apjuk-anyjuk kezét. Közben zene, s a tánc végére a szalagok befonnak-takarnak két métert a fából. Csak az alsó két méterem lógnak továbbra is szalagok. Majd újra ének és tánc, s a végén kibomlanak a szalagok, s visszaáll az eredeti állapot. Kérdezik, hogy ismerjük-e mi otthon e szokást. Mondom, hogy igen. Minden legény állít a május 1. előtti éjszakán májusfát szeretőjének háza elé, még egy üveg bort is köt a fa tetejére. Ujjongás szakítja meg az ünnepséget, mert jön kocsin a nyárson sült disznó, amit Jacobs a társaival hajnali öt órától buzgón forgatott a nyárson. Kenyeret és salátát kapunk hozzá. S egy tányéron mindenki kap a sültből. Hát ennek volt olyan íze, ami magyar gyomornak való. De nem kértem újra, kezdett összeszűkülni a gyomrom. Jobb a békesség. Jacobs Darwellből jött át a disznót nyárson megforgatni. Ott ült Félix nappalijában, s nagyon figyelt arra, amit mondtam. Beszélni akar velem.

Jakobs Sheghvam (46) és felesége Layla (42) Irakban születtek, mind a ketten katolikusok, a szír-káldeus egyházból. Csodálkozom. Erre mondják, hogy Irakban egy millió katolikus él. Jakobsot besorozták katonának az Irak – Irán háború idején. A frontvonalra került. Hullottak naponként társai. Főparancsnoka tíz napra kiemelte a frontvonalból, s hazavitte őt, hogy tanítsa a főparancsnok gyermekeit. Aztán 10-10 napra mindig megújította ezt a parancsot. Majd sikerült Svédországba menekülnie, ott találkozott valakivel, aki Bruderhofról mesélt neki. Most itt van két gyermekével együtt, S ez a paradicsom. Később én akarok beszélni velük. Mikor voltak utoljára katolikus templomban, mikor voltak utoljára szentmisém? Tíz éve. Mit szólnak ehhez Jakobs szülei? Megértik. És Jacobs hozzáteszi, hogy szülei csak nagyon örülhetnek, ha ő itt Jézus útját járja. És Layla szülei? Azok nagyon boldogok, hogy így alakult a sorsuk. Klaus is jelen van.

Csoda-e, ha Klaus már a második nap reggelén megkérdezte tőlem, hogy csak látogatni jöttem vagy csatlakozni is hozzájuk. Nagyon nyugodtan kezdtem mesélni neki: Jézus számomra az etalon. Ő megmaradt haláláig a maga zsidó vallásában, s tanítványainak is arról beszélt, hogy ki fogják őket zárni a zsinagógákból, s nem arról, hogy azok majd kilépnek belőle. A páli igehirdetés hatására zárták ki őket. A kereszténység felekezik. Mára már ezerfelé szakadt. Nem látom, hogy a luteránusok, kálvinisták, stb. különbek volnának nálunk. Én egy milliárd ember körében élek egyházamban, s ezeknek s az emberiségnek mondom el jézusi álmodat a Church orderben... Nem adom fel a reményt. Még ha kiközösítenének is, akkor sem kezdenék újat. Mondanám kiközösítőimnek, hogy én hűséges maradtam a jézusi örökséghez. Mintahogy megírtam Ratzingernek is: a hierarchia nem fogadja el a II. Vatikáni Zsinatot. Én elfogadom... meg a többi.

Délután Klaus és Iréne kíséretében megyek Canterburybe. Előáll egy autó. A szomszéd faluig visz. Ott letesz minket és hazamegy, mi átmegyünk az úttesten s egy lépcsőn lemegyünk a süllyesztett pályán közlekedő vasúti sínekhez, s várjuk a vonatot. Megjön. Úgy szállunk be, mint a Metrón. Nem kapaszkodunk fel a lépcsőkön. Dovertól közlekedik London Victoriáig. Tíz kilométerre van a város. A jegy egyenként több mint három font. Vissza is ugyanennyi lesz, azaz összesen több mint kétezer forint. Kiszállunk. S megyünk egy negyed órát a rómaiaktól kezdett, majd a normannok által továbbépített hatalmas fal mellett, míg beérünk a city-be. Hamarosan megtaláljuk a katedrális, melyet a 11. század végén kezdett építeni az akkori érsek. Áhítattal álltam meg a vértanú canterbury érsek, Szent Tamás sírjánál, s emlékeztem T. S. Eliot drámájára: *Gyilkosság a székesegyházban*. Kicsiny város, az anglikán egyház legfőbb érseke nem is lakik benne, hanem Londonban, ott él az egyházfeje: a

király is. Útikönyvekből a többi elolvasható. Kérdeznek: mi van nálunk ilyen. Mondom a pincék alatt mélyen a budai várban találtak gótikus szobrokat, ezeket a török meghagyta nekünk. Este haza. Megérkezve Klaus telefonált. Vagy másfél kilométert mentünk gyalog, s aztán jött az autó.

Hétközben egy vagy két család átköltözött Amerikába. Indulásukra mi is odamentünk búcsút venni tőlük. Átadták Andreas levelét: Kedves György! Remélhetőleg megerősödöl a testvérek között, s új bátorsággal utazol haza. Biztosan sokat beszélsz majd Klausszal az új pápáról, szívesen ülnék ott, és hallgatnálak, hogy jobban megértsem, mit jelent Katolikusnak lenni. Azt gondolom, mi is katolikusok vagyunk, csak kis betűvel írva. Apánk, Hans biztosan örülne (azaz hogy örül is) látogatásodnak, Szívélyes szeretettel Adreas és Fida. Azt üzentem a költözőkődökkel, hogy Klaus majd elküldi nekik beszélgetésünk jegyzőkönyvét.

Másnap, vasárnap délelőtt folytatódott az előző napi mulatság ugyanazzal a programmal. Délután pedig családi vacsora volt Klausékkal, de eljött rá Erna is. Sokat bolyongott a világban, még jezsuitákkal is dolgozott valahol együtt, de visszajött, s bekeresztelkedett. Ezt találta a legjobbnak. A vacsora során megválaszoltam még Klaus egy kérdését: Eleget imádkoznak-e ők? Ő azt gondolja, hogy a munkájuk az imádság. Én csak énekelni hallottam őket. Ezt válaszoltam: Ezt nem tudom. A Bokorban éneklünk mi is, de a katolikus ember számára az imádság, részint meditációt jelent, részint szöveges imádság mondását: szentolvasót vagy zsolozsmázást, és mindenekfölött a részvétel a szentmisén – ez a mi imádságunk.

Este átadtam a tokajit. Azért a végén – mondtam – hogy ne velem itassák meg. Másnap reggelire még elvittek egy családi reggelire, de nem maradt meg belőle semmi sem. Nyolckor indultunk Mainstonba a repülőtérre. Elváltunk. S egy jó órát vártam az indulásra.

Rákövetkező vasárnap idehaza ifjúsági mise volt. Az elhangzottak kapcsán mise után Dani megkérdezte: az életközösség nem kivonulás a világból. Visszakérdeztem: Az életközösségben élő Jézust kivonult-e a világból? Én piaristaként kivonultam-e a világból. Újra kérdezett: És a hutteriek? Válaszoltam: ők ki is, be is. Kivonultak egy külön településre és bevonultak a kapitalizmusba: gyártják az egybabás autókat 15 fontért. Hasonlít ez arra, amit Jézus csinált? Én valami másról álmodom.

Kicsit félek e szövegem visszhangjától. Lesz a Bokorban olyan is, aki sokallja; olyan is, aki kevesli. Majd ha már akarjuk az életközösséget, ha olyanokkal ülök le tárgyalni, akik meg akarják csinálni, talán engedhetek a 48-ból. De az, hogy közösen tartsuk el magunkat, nem ezért mentem el piaristának. Nem akarok széklábat faragni. Embert faragni mentem én el oda. Nem is akarok olyan országot keresni, ahol nem kötelező katonának lenni. Az emberiséget kell átsegíteni az Isten Országába. Ezt Jézus is csak a kereszt által próbálta. A Bruderhof előttünk jár, mert ők legalább megpróbálnak az egy dénár útján járni, mi pedig kiszolgáltatjuk még magunkat a Mammonnak, amelyből egyre többet akarunk magunknak. S ezt biztosan elvisz Jézustól, mert – amint tanultunk – nem lehet két úrnak szolgálni.

64. REKECSINI NAPLÓ

2005. május 17. – június 10.

Városmajor, 2005. május 17.

Négy napot töltöttem belföldön-külföldön. Csütörtök hajnalban indultunk. Nem volt még hat óra, s a kocsijával a Vácról érkező Péter és Ildikó megnyomta kapucsengőnk. Lementünk, s irány az M3-as autópálya. Füzesabonynál letérünk Tiszafürednek, s a Hortobágyon keresztül a kilenclyukú hídnál kicsit megpihenve, majd Debrecenen átvirgódva, Nyírábránynál percnyi várakozás nélkül átléptük a trianoni határt, és Nagyváradig egyfolytában kerülgettük az úton a kátyúkat. Hiába volt kiírva, merre lehet kikerülni a várost, mégiscsak bekerültünk a metropolisba, s repesztettünk immár kátyúmentes úton Kolozsvár felé: Mezötelegd (ahol Pázmány Péter született majd félévezrede), Élesd, Királyhágó, Csucs, Bánffyhunyad, Körösfő, Gyalu után négy óra fele jutottunk el a Szent Mihály templomig, ahol már vártak ránk.

Varduca Gyuri barátom vezetésével megnéztük a Szent Mihály templomot, Mátyás király szülőházát s a Farkas utcai templomot. Utána megettük feleségének, Azaduhinak ebédjét, s utána mentünk Tordán, Ludason, Kerelószentpálon keresztül Marosvásárhelynek. Mire odaértünk, beesteledett, és sötétben mentünk tovább Segesvárnak, hihetetlen gyorsasággal és biztonsággal, mert előttünk cikázott egy hatalmas tejszállító kamion, melynek vezetője nagyon ismerhette az utat, s mi annak nyomában igyekeztünk előre, azért tisztes távolban maradva tőle. Majd Székelykeresztúrnál letértünk a székelyföldi kátyús útra, s 11-kor már ott is voltunk szálláshelyünkön, Székelyudvarhelyt a Hargita szállóban. Nagyot aludtunk. A bőséges reggeli után megnéztük a város templomait, múzeumát. S élveztük, hogy csak magyar szót hallunk. A temetőt is megnéztük, csak magyar neveket találtunk benne. A városnak három katolikus, két református és egy unitárius temploma van

Tizenegy óra után találkoztunk a Moll-kútnál régi barátainkkal András Jenővel s Veronikával, akikkel elmentünk Parajdra a sóbányába. Átültem Jenőék kocsijába. Már kétszer adtam elő városukban, mindkét esetben az ő rendezésükben. Nagyon megértették egymást. Figyeltek erősen, amiket mondtam. De tele vannak babonával is: XVI. Benedek az utolsó előtti pápa, aztán jön a vég, mert meg van jövendőlvén... Aztán a december 5-i népszavazás erdélyi sokkja is előkerült. Ennek ellenére ők szívesen látják a tőlünk jövőket, mindet. Péterék kocsijára, a ráakódott porra rá írt valaki egy NEM szót áthúzva.

Amikor először jártam Parajdon, '43 nyarán, még lifttel vittek le a fejtés mélységébe, most nem. Megtudom, hogy az ott elterülő földalatti só mező 300 méter mélységbe nyúlik. A fejtés most 50 méter mélynél tart. Akkor egy darabig még kitart, sóban még sokáig nem lesz hiány. Enyhén lejtős úton busszal mentünk a só-múzeumba. Hatalmas termék, játszóterek, padok, asztalok akár egész napi ott tartózkodásra a légúti betegségekben szenvedők számára a sós levegőben gyógyulni vágyók számára, közös ortodox és katolikus templom az imádkozni akaróknak. A falon több nyelvű táblák sora, melyeken a sóbányászat és annak minden rejtelve, története, az üregekben tárgyakkal illusztrálva, tanulmányozható. Minden só és só. Ha megnyalod szájad szélét, érzed a só ízét.

Visszafelé megálltunk a korondi vásárban, ahol találkoztunk Kucsera Sanyival s Edittel. Megnéztük Farkaslakán Tamási Áron síremlékét, majd hazaértünk estére Udvarhelyre. Elbúcsúztunk Jenőtől, Veronikától. Este hétre értünk haza. Megismerkedtünk házigazdáinkkal. Egy bájos huszonéves házaspár. A fiú Udvarhelyen született, a lány Homoródszentmártonban. Most nyitották meg a panziót. Mi voltunk az első vendégeik. Bejött Szentmártonból a lány anyja is. Meleg ebédet főzött nekünk. Finomat. Egy flaska bor mellett énekelni kezdtünk. Népdalokat, hátha dalra bírjuk legalább az anyjukat. De csak együtt dúdolgatta velünk, amit mi énekeltünk, Egyetlen homoródszentmártoni nótát sem tudtunk kicsalni belőle. Aztán nagyot aludtunk.

Szombaton nyolc felé indultunk Csíkszeredán keresztül a csíksomlyói búcsúba. Megnéztük Makovec nagyon szép és mély értelmű szimbólumokat hordozó templomát Szeredában, majd átmentünk Somlyóba. A kegyhelytemplomnál hagytuk a kocsit, s felvászorogtunk (vagy talán inkább csak én vánszorogtam) a somlyói templom melletti tisztásra – három pihenővel. 12,30 kor kezdődött a szentmise. A gyulafehérvári érsek volt a főcelebráns, s háromnegyed órát tartott a gyergyószentmiklósi főesperes, Hajdó István prédikációja. Jó volt. 15 órára már vége is volt. Aztán következett volna egy csíksomlyói passiójáték, de nem vártuk meg. Következett a lemenet, az is pihenőkkel. A tömeg miatt csak lépésben tudtunk kijutni kocsinkkal a Szereda felé vezető útra. Kilencre értünk vissza Udvarhelyre. Megint nagyon finom ebéd-vacsorát kaptunk.

Másnap idejében elindultunk Gyimesközéplekora, ahol az Árpádházi Szent Erzsébetnek ajánlott gimnáziumban 10-kor kezdődött a szentmise, melyen már Kállay Emil is ott volt a misézők között, és Böjte Csaba prédikált nagyon szépet. Találkoztam itt Tokajból Kiss Imrével, Katival, a miskolci Lendvai Szabolccsal s feleségével, s a Toldi Éva autójával jött Szabó Mártával és Korompai Évivel, meg Széplaki Erzsikével. Utána elindultunk Rekecsinnek. Gyimesbükk után átléptük az ezeréves határt, s egy jó óra múltán már Bákó környékén jártunk. Kis tévesztéssel, 10 perccel három előtt el is értünk Rekecsinbe, ahol autók, autóbuszok hosszú sora állt már a négy sávós út túloldalán, a leállós sávban, hazafelé fordulva. Mi is beálltunk közéjük. Bementünk az ingoványos zabföldre, a BÉKE KIRÁLYNŐJE *moldvai csángómagyar iskolaközpont* már megvásárolt, országút menti telkére. Ülőhelyet már nem kaptunk, s a kirendelt rendőrök korláton kívülre tereltek bennünket. Félnégy felé kezdődött meg az ünnepség. Lehattunk összesen ötszázan, talán ezren is? Sok-sok gyerek csángó népviseletben, asszonyok is, emberek is. Az emelvényről beszélő szónokok mindent elmondtak magyarul is, románul is. Dalma asszony szövegét is. Egy RMDSz-képviselő beszélt nagyon ügyesen: maga fordította, amit akart, románra. Csaba elimádkozta a Miatyánkot, ismét románul is, magyarul is. Köveket is vittünk. A jászvárosi püspök erre az alkalomra kiküldött papjával együtt áldotta meg Csaba az alapköveket. A tömegben megtalált Márczi Süni is, akinek nagyon megörültem. Megkerestem Végh Györgyi keresztfiát, Bece Eduárdot, s odaadtam neki keresztanya ajándékát: egy táskát, megtöltve mindenféle jókkal s hasznosokkal. A debreceni gyülekező tábla alatt megtaláltam Vaskovics Mihályt, akinek osztályfőnöke voltam '44-48 között. A debrecenieknek bemutatkoztam. Utánam jött közülük Herczegh László zenetanár, s mondta, hogy ellentmondásos dolgokat hallott rólam. Megajándékoztam egy *Napló* s egy *Merre menjek?* kötettel, hogy segítsen neki tisztábban látni.

Félhat körül megkerestük kocsinkat, s indultunk a járt úton Bákón, Gyimesbükkön, Szeredán át haza felé, s 9-kor már a Hargita-szállóban voltunk. Nagyot aludtunk, és pünkösöd hétfőjén a járt úton hazaindultunk. Székelykeresztúrig kerülgetve a kátyúkat, de utána Segesvárig már nem. Csak egy kis szakaszon: hogy kikerüljük Marosvásárhelyt, Nyárádtőnél átvágtunk a kolozsvári útra, itt volt még egy kis kerülgetés. De utána mentünk már Erdély legjobb útján. Kolozsvárott is, Nagyváradon is sikerült elkerülnünk a várost, s már nem Nyírábránynál kerestettük a határt, hanem Borsnál – húsz percnyi várakozással. Debrecenbe még betévedtünk, aztán keresztülmentünk újra a Hortobágyon, s Füzesabonynál elértük az M3-ast. Félőtre már itthon voltunk, s olvashattam a négy nap drót- meg nem drótpostáját. Szép volt ez az út nagyon. Megérte. A napló-író bele is fáradt a hosszú útba. Kaptam egy nyári meghívást a Székely Egylettől Atyára, a táborukba – előadónak. Nem utasítottam vissza. Én nem hiszem, hogy normális vagyok.

Városmajor, 2005. június 1.

Ezt a levelet kaptam, s azzal a kéréssel, hogy jelenjen meg a Naplóban. Íme:

Kedves Gyurka bácsi! Nagy izgalommal vártam beszámolódat a Bruderhofban töltött hetedről (bevallom, nem minden szorongás nélkül). A mai postával meg is jött a Napló 63. száma, s amint tehettem, végigolvastam élményeidet. Elmondhatom, nagyon fölkapart. Először arra gondoltam, alszom rá egyet, s majd ha lehiggadok, megírom a gondolataim. Azonban bodzaszörp kavargatás közben annyi minden feltört bennem, hogy jobbnak láttam, ha leülök és megírom.

Először is szeretnék megerősíteni a tudatban, hogy nagyon szeretünk, tisztelünk mind a heten és felmérhetetlenül sokat kaptunk tőled (személy szerint én az utóbbi 30 évben), amiért most és mindörökké hálásak vagyunk-leszünk. Mindenek fölött azért, mert Neked köszönhetően jutottunk el a Bruderhofba 1998 nyarán és töltöttünk ott (történetesen épp Beech Grove-ban – 2001 őszéig) 2 részletben összesen 9 hónapot. Ez egy kicsivel ugye több, mint egy hét. Olvasva beszámolódat szégyenkezve gondoltam vissza az első hónapok alatt általunk hazaküldött levelekre, a félreértésekre, rossz következtetésekre, a *más*-ság el nem fogadására, meg nem értésére. Miközben természetesnek vettük és el is vártuk, hogy minket fogadjanak el minden nehézségünkkel, problémánkkal, értetlenségünkkel együtt. Pedig hisztiztünk sokat, nekem elhiheted! Mi voltunk az öntudatos *magyar katolikus bokortagok*, egyenesen Kinizsi Pál várának árnyékából! Nekünk személyiségi jogaink vannak és egyáltalán....már itt vagyunk egy hete és még nem láttuk a tengert csak a repülőablakból! És nekünk jár a katolikus szentmise, és mi juszta is a magyar éjféltor koccintunk Szilveszterkor, nem megyünk az amerikai időszámítás szerinti ünnepre... és még sorolhatnám. Mai eszemmel csodálom, hogy nem dobtak ki, hanem képzeld, türelmesen elvittek a következő hétvégén egy 50 személyes busszal a tengerpartra hetünket a hostes-házaspárral együtt, legközelebb pedig külön fuvarral a kb. 60 km-re lévő bencés apátságba szentmisére. Kaptunk lehetőséget, még pénzt is, hogy Zolival kettesben elmenjünk Londonba – addig ők vállalták gyerekeinket. Mi pedig ennek ellenére éles kritikával figyeltünk és fogadtunk mindent. Mert igaz, nem ölelgetik, puszilgatják egymást – és? Ez azt jelenti hogy nincs bennük szeretet? Ma már tudom, hogy ne ítéljek elhamarkodottan, és sehogy se! Ők egyszerűen ilyenek: németek, amerikaiak, irakiak, japánok, stb. Ölelgetős magyar egyelőre nem költözött be közéjük. Miért? Mi mindent jobban tudunk, talán ezt is. Mikor mutatjuk meg, akkor hogyan kell életközösséget csinálni? Talán akkor, ha megszűnünk folyton csak a másik hibáival elfoglalni magunkat, ha maradna időnk egybeölelni és magunkba nézni, hogy folyamatos próbálkozásunk mért nem jár sikerrel. Ha szótárunkban az *akarom, akarok* szót felváltják a *Mi a véleményed arról, hogy...*, a *Te hogy gondold?* bevezetésű mondatok.

Gyurka bácsi! Hidd el, megértelek. Egy hét után én sem láttam mást az egészből, mint amennyit leírtál, sőt a nyelvi hiányosságok miatt még durvább félreértéseink is voltak! Csak arra kérlek, gondolj a vakok állításaira, akik amikor elvitték őket az elefántot bemutatni, az egyiknek a lába jutott, a másiknak a füle, a harmadiknak az ormánya, aztán összevesztek, hogy milyen is az elefánt. Rajtunk legnagyobbat az *elfogadásuk* lendített. Képzeld, annak ellenére, amiket leírtam, megtapasztaltuk, hogy minden kritika és beolvasás nélkül elfogadnak, sőt szeretnek bennünket! Amikor panaszkodtunk, olyanokat mondtak, hogy megértik, hogy nehéz helyzetben vagyunk, annyira más volt az életünk... A másik közösségépítő erényük, amit velünk is betartattak: soha ne mondj kritikát a másik háta mögött! (zárójelben megkérdem: lefordítod és elküldöd nekik is, amit írtál róluk?)

Most pedig engedd meg, hogy a *tapasztaltabb* jogán néhány tényszerű tévedésedet kiigazítsam: A történelmük nem Jakob Huttertől indul, hanem Eberhard Arnoldtól, aki már létrehozta a maga életközösségét, s annak első kríziseit is megélve keresett hasonló közösséget, s talált a hutteriekre, ahol egy tanulóévet töltött. Csatlakoztak is hozzájuk a háborús években, de soha nem oldódtak föl egészen. Mára, úgy tudjuk, teljesen külön vannak, bár rokoni szálak léteznek: a vegyes házasságok miatt, de a kapcsolattartás nagyon laza. Lényeges különbség, hogy a Bruderhof kevésbé mereven tradicionális (törekszik a

rugalmasságra, keres új utakat), és az összes falujuknak egy „zsebe” van, vagyis nem fordulhat elő, mint a hutterieknél, hogy van szegény falu és van gazdag (van szegény Bokor-tag és gazdag). Az uszodát fel kell újítani, mert életveszélyes, azért nem használják. Nem pedig azért, mert következtetésed szerint: „számúzik a maguk világából a *sex appeal*”. Egyszerűen nem jutott még rá idő, pénz és energia. Ennyi. Mellesleg mi úsztunk benne. Igaz, hogy a magyar fürdőruhámra még ráhúztam Zoli egyik pólóját, mégpedig olyan okból, amiért is 18 éves koromban elzavart Dombi Feri bácsi egy pátkai lelkigyakorlaton, mondván hogy azonnal öltözzek föl tisztességesen, mert ez lelkigyakorlat és nem nyilvánosház (forró nyári napon egy sort és póló volt rajtam.) Visszatérve az uszodára, amikor ott jártunk, használták – főleg az iskolások, de délután és hétvégén a családok is, bár már akkor is elég romos állapotban volt. Tudnak és szeretnek úszni, ha alkalmuk van rá.

”Legelőiken a fű kövér”, s nem tesznek érte semmit sem: mi azt tapasztaltuk, hogy igenis tesznek – nagyon is igényesek a szép környezetükre, amit munkájukkal megteremthetnek, azt megteszik, mégpedig a birtoklás igénye nélkül. A legtöbb családnak van egy önként vállalt kert része, vagy a veteményesben, vagy egy parkrész, amit ők gondolnak abban a tudatban, hogy lehet, amire kikel a virágmag, vagy beérik az eper, ők már egy másik faluban, földrészen élnek. Hol vagyunk mi ettől?

Részletkérdés ugyan, de Klauséknak egy férjhez nem ment lánya van, aki velük él, a másik Mechtild lehetett, Susy Oma középső lánya, aki Susy-Luciával és Irenével együtt gondoskodnak édesanyjukról, akiről csak annyit, hogy egy rendkívül művelt, intelligens asszony, aki mindig olyan volt, hogy amikor betolták a mosodába, ahol az egyik kis szobában naponta pár órában az emlékiratait írta – számítógépen! –, mintha hirtelen besütött volna a nap. Többen monoton, magunkba süllyedve dolgoztunk, ő jött fájó testtel és mosolyogva megkérdezte, hogy vagyunk, majd mondott valami kedveset, mielőtt bement szobájába. Hány ilyen 95 évest ismersz köztünk, akit szeretettel ápol a családja és mindig mosolyog? Azt csak éppen megemlítem, hogy mind a három lány 4 nyelven beszél és művészi fokon játszik minimum 1-2 hangszeren. Hallottam őket, és tanítanak az iskolában is: hangszer és spanyolt is.

Azt írod: nem olvasnak, a könyvtáruk enyhén szólva kritikán aluli... csak gyermek és ifjúsági irodalom van... Csak az elefánt ormánya volt, amit láttál, vagyis csak az első szobát, az iskolásokét. Beljebb van egy nagyobb, a felnőtteknek. Darvellben van egy háromszor ekkora, és onnan is gyakran kérnek könyvet (tapasztaltuk). Mi gyakran lementünk a nyelvtanulás miatt. Főleg mesekönyvet vittünk, de találtunk például Jókai kötetet is, amit fel is használtunk karácsonyi műsorunkhoz. Ritkán voltunk egyedül a könyvtárban, az olvasójegyek pedig jelezték ki mindenki forgatta már az adott könyvet előttünk.

Írod: kávéhoz-teához cukor nincs. Megkérdezted? Vagy csak nem láttál? Nekünk ki volt rakva mindenki számára elérhetően. Az ételük ehetetlen, íztelen stb.... Beszéltél már afrikai, dél-amerikai misszionáriussal? Mit szólt a helyi specialitásokról? Tény, hogy igénytelenebb a konyhaművészetük, mint a haspárti magyaroké. Nem olyan hangsúlyos, mint nálunk, azt eszik főleg, ami megterem, és amivel ennyi embert táplálni lehet. Ez is másság persze, amit lehet kigúnyolni, de érdemes?

Titkolóznak, hogy ki a miniszter... Nekünk bemutatkoztak (nekem főleg a feleségek, azzal hogy forduljak hozzájuk bizalommal, ha segítségre van szükségem). Akik felolvasnak az étkezéseknél, beosztott *Bruderek*, nem feltétlenül tisztségviselők. Hogy mi a szerepük a házasságkötéseknél? Nem gondolom, hogy az, amire Te utaltál, inkább az, hogy a családfákat ismerve megelőzzék az unokatestvérek házasságát és hasonlókat, hiszen lassan már mindenki rokona mindenkinek, kérdés, hogy milyen fokon. A genetikai rendellenességek szempontjából ugyanis nem mindegy.

A naplód végén Danival kérdés-feleletet játszol. Hadd kapcsolódjak bele: Miből tartotta fenn magát és édesanyját Jézus 30 éves koráig (olyan alávaló tevékenység lenne a székláb

faragás?). Mért volt büszke Pál apostol a sátorszövő tudományára, és mért bízta a híveket az önfenntartásra, ha olyan megvetendő lenne a kétkezi munka? Úgy tanultam tőled, hogy Pál igen képzett teológus volt. Nem tudott megélni belőle? Ki tartotta el a nagybirtokos piaristákat, amíg ők művelődtek? Hogyan lehet felelősséggel 8-10 gyermeket vállalni, ha nem vagyok hajlandó csupán a létfenntartásért kereső tevékenységre? (Zoli is szenvedtél tőle, de reálisan van más választása? Ment volna el piaristának-ferencesnek...? Eső után köpönyeg. Meg van áldva-verve egy állástalan feleséggel és öt éhenkórász gyerekkel. Álmodhat másról? Persze. Álmodik is egy magyar Bruderhofról.

Összefoglalom: Gyurka bácsi! Próbállak megérteni, olvasom a naplót, tudom hogy nagyon fáj sok minden. De mért őket bántod, teszed le, akiktől mindig csak szeretetet kaptál Te és még oly sokan. Mért azt számolod hogy Klaus hány bibliai idézetet használ, mint azt, hogy hányat él meg ezek közül? Tudod, hogy az előrehaladott cukorbetegsége miatt már ezelőtt 4 évvel is kerékpárral közlekedett a falun belül is, úgy fájtak a lábai – most meg elment veled Canterburybe, hogy megnézhessd a katedrális! Valóban: őket nem a kövek érdeklik, hanem az ember – ezt Emma Hindly mondta nekünk, amikor két évvel ezelőtt el akartuk kápráztatni a budai várral s a pesti panorámával. Azt gondolom, akármennyire is tökéletlenek (és ezt ők is hangoztatják), nekünk még mindig sok tanulnivalónk van tőlük: tolerancia, rugalmasság, egyenes beszéd és főleg *alázat!*

Ezt kívánva és kérve maradok hűséges és hálás tanítványod. Szeretettel Gabi.

Városmajor, 2005. június 2.

Amikor sem Bruderhof, sem Rekecsin nem akadályoz, Adyligetre megyek, s folytatom a sorozatom Máté evangéliumáról. Az előző napló (május 7.) már a nyolcadik darabját közölte. Itt van most a kilencedik folytatás:

Menjünk Jézus második példájára: *aki el akarja perelni köpenyed, add oda neki a ruhádat is.* A *perelés* szó utal arra, hogy nem önbíráskodásról van szó, mint az előbbi esetben, amikor a gonosz jobbarcodra üt. Jézus tanítványa azonban elkerüli a bíróságot is. Kötélvégen megy csak oda, amikor már viszik. Aki perel, vélhetőleg úgy gondolja, hogy joga van a köpenyemre. Győzzem meg őt, hogy felesleges a bíróságra mennie. Kínáljam fel neki azt, ami kielégíti, ami meggyőzi őt, hogy nem érdemes bíróságra mennie. Jézus tanítványainak országában nincsen bíróság. Jézus tanítványainak országában nincsenek peres ügyek. Elejét veszik annak ezzel a technikával. Tőlük akár becsukhatná minden bíróság a maga kapuját. Ezért nem szabad váló levelet sem adni. Senki nem akart még elperelni semmit sem tőlem. '52-ben életfogytiglani büntetésre ítélték, és ítélet nélkül megfosztottak minden ingóságomtól. Nem is volt módom perelni. De '90-ben bocsánatot kértek, és kaptam kárpótlási jegyeket. Lett is belőle egy holdnyi terület Bokorligeten. Írtam a minap a *Heti válasznak* két cikk helyreigazításáért, melyben igaztalanul bántották a Bokrot, s beleírtam, ha nem igazítják helyre, nem akasztok sajtópert a nyakukba, mert a jézusi ember nem pereskedik. Nem igazították helyre. Rendben. Hogy is mondta Arany, ez az olyannyira jézusi jellemű ember az *Epilógus* című versében? *Ha egy úri lócsiszárral / Találkoztam s bevert sárral, / Nem pöröltem, -/ Félreálltam, letöröltem.*

Nézzük Jézus harmadik példáját arra, hogyan ne szálljunk szembe a gonosszal: *ha valaki kényszerít egy mérföldre, menj vele kettőt.* Jézusnak ez a példája mutatja, hogy megszállt országban élt. Megszállt országban a megszálló katonaságnak különleges jogai vannak. Joguk van arra, hogy a bennszülöttekkel cipeltessék holmijukat. Ha ilyesmi esik meg Jézus tanítványaival, legyenek készen nemcsak másfél kilométeren keresztül cipelni terhet, hanem a duplája alatt is. Miért? Csak az ellenségeskedés kizárása céljából. Az Ország, az Atya Ország, melyért a Miatyánkban imádkozunk, nem ismeri az ellenségeskedést. S mért gonosz a katona, aki ilyesmit kíván? Helyzeténél fogva. Választhatott volna valami termelő foglalkozást is. Nem kellett volna légionáriusnak állnia. Erre már tudok példát mondani

életemből. Szüleim Mátyásföldön laktak. Egy jóbarátunk 44-ben disszidált, s pesti lakásukat szüleim gondjára bízta, a Szentkirályi utcában. 44 őszén Balatonlellén, az Egészségügyi minisztérium gimnáziumában tanítottam. Az oroszok közeledtével a gimnázium átköltözködött a túlsó partra, Révfülöpre, Oda már nem mentem, hanem sikerült egy katonai autóval még bejutnom a szovjet ostromgyűrű egy még meglevő nyílásán Pestre, s én is a Szentkirályi utcába mentem. Miután *felszabadultunk*, apámmal gondoltunk egyet: megnézzük, mi lett mátyásföldi házunkkal, s elindultunk a Rákóczi úton Gödöllő irányában. A Ferenc József laktanya körül megállít bennünket egy orosz katona, aki egy nagytábla cipőtalpnak való bőrt cipelt, s rárakta apámra. Nem rám, mert rajtam reverenda volt, s ki volt adva a katonáknak, hogy a pópákat kímélni kell. Én azonban átvettem apámtól a bőrt, s vittük, vittük. Kényelmetlen volt a katonának, s nem tudom, hogy egy mérföldön belül vagy kívül, átpakolta rólunk másra a szajrét. A más valaki is tudta, hogy nem szabad ellenállni a gonosznak. Amikor háború van, ha nincs fegyverünk, tudjuk a jézusi leckét. Háborún kívül is tudhatnók. De háborún kívül jogaink vannak. Jézus tanítványainak nincs? Nincs. Mert a jog csak attól jog, hogy ha nem kapom meg, ami megillet, akkor azt kikényszeríthetem. Jézus nem ismeri a kikényszerítést. Golgotára is került. Úgy bizony.

Jöjjön a negyedik példa: *a tőled kérőnek adj!* Adni is nehéz, nem adni is nehéz. Adni azért nehéz, mert az ember gyűjtögető természetű lény. Nem adni azért nehéz, mert a lelkünk mélyén tudjuk, hogy Isten osztozásra szólít fel bennünket. Osztozásra - feleségünkkel, gyermekeinkkel, s azon felül még az egész világgal. Ez a probléma nehéz, s hogy ellenkezésbe ne kerüljön Sashalom és Adyiliget, ideiktatom, amit kérdésekre prédikáltam Sashalmon két hete, ahol kérdésekre válaszok, melyet egy ottani Bokor-közösség készít nekem összejeveletein. Az egyik kérdés ez volt: *Az első keresztény közösségben minden nap volt szegénytetés... és ma?*

Tanulmányt kellene írni róla. Magam nem szeretek alamizsnálkodni. Olyan megalázó elfogadni, és adakozni is megalázó. Isten munkára teremtette az embert és nem koldulásra. '61-ben vagyunk. Éljen a szocializmus! Tegnap jöttem ki a börtönből, két héten belül el kell helyezkednem, különben visszavisznek, mint közveszélyes munkakerülőt. Fel is vesznek a jászberényi úti ócskavas telepre. Törhetem a kokillavasat, pakolhatom a vagont, préselhetem a lemezt, s két hetenként vihetem haza a fizetést. Mi az, hogy tartom a markomat, s ülök a templom bejáratánál? Nem és nem.

Jézus nem osztogatott pénzt. Nem is rendezett minden nap vendégséget. Napi ételosztással nem foglalkozott. Az első keresztények vagyonszétosztást csináltak, s ezen belül voltak özvegyek, asztalszolgálat, tennivalók. Ahogyan a családban is: az adódó feladatokat elvégzik benne, akik a családhoz tartoznak. Nagyon megalázó az élet fenntartásához szükségeseket alamizsnaként kapni. A tanáromat megtapsolom azért, amit ad nekem; s ezzel fizetek. Aki felnőtt koromban ételt-italt adna nekem, azzal szemben felette furcsán érezném magam.

Meg kell oldani a feladatot, melyet Isten ránk bízott: a föld terem, s szét kell osztanunk a termést. Nem alamizsnaként. Aki nem akar dolgozni, az beteg. Kórházba kell vinni, s gyógyítani őt. Főleg munkaterápiával.

Nem kerülhetünk meg és ki egy feladatot. Amit a szocializmus kényszerrel nem tudott megcsinálni, azt Jézus mai tanítványainak meg kell csinálniuk önként, szeretetből Családi munkamegosztással. Ehhez családdá kell válnunk. Vagyon és életközösséget vár tőlünk az Atya, nem ételosztást. Jézus nem ételt osztott a Tizenkettőnek, hanem mindenüket megosztották egymással, s nem volt semmiben sem hiányuk. Hozzuk létre a vagyon és életközösséget, s jöjjenek közénk testvéreink azok, akiknek ételre van szükségük. Koldushadra nincs semmi szükség. Isten bőkezűen ellátta a Földet javakkal. S aki rendes ember, az dolgozni akar. Amen.

Városmajor, 2005. június 3.

(A regény X. része) Sátoraljaújhelyen a Sátor hegyek belógtak a városba. Percek alatt kint, azazhogy bent voltam azok sűrűjében, s csodálhattam egyik már akkor meghalt rendtársamnak hazafias buzgalmát, aki Stációt állított minden egyes elszakított vagy megcsonkított vármegyénknek. Tata-tóvároson ilyesmi nem volt, de a rendház és az iskola a grófi tulajdonban levő hatalmas halastó közelében épült, s a tó partján a piaristák szabadon sétálhattak. Meg voltak még a város utcáin patakok, amelyekben gőzölögve folytak a gyógy- és hévizek. S a város határában ott volt a Fényes is! Soha nem néztem meg. Nem szántam időt rá. Később meg sem nézhetem már, mert a múlt század második felében - az alumíniumbányászat következtében? - eltűnt. Valami csodavilág lehetett ez a Fényes. De én csak az irodalom szépségeivel voltam eltelve. Biológus rendtársam, Kender Jóska - látva közönyömet - rám is kérdezett.

- Te, a természetet nem a Jóisten teremtette?

Kipakoltam a Saújhelyből megérkezett cukrosládáimat. Mi volt bennük? Hát a ruháim, meg a szaporodó könyveim. Ezeket szállíttatta el a házfőnök, ha megjött a *status domus*, s egyikünk-másikunk máshova kapott beosztást a rendtartomány vezetőitől. Indult a tanév. Teljes óraszámban tanítottam már, s mellette még konviktusi prefektus is lettem. Talán négyhetenként, nekem kellett költeni-fektetni a konviktus diákjait, no meg stúdiumidőben biztosítani, hogy tanuljanak, s a délután közepén sétálni vinni őket. Rangos volt a konviktus. Bent volt a rendházban, s borsos volt a havi díja is, ezért csak jó módú szülők engedhették meg maguknak, hogy oda küldjék gyermekeiket. A kevésbé jómódúak gyerekei bumliztak vasúton a környékből, főleg Tatabányáról, s jöttek még gyalog háromnegyed órát a tatai állomásról. Vagy pedig a tóvárosi kapucinusok szerényebb konviktusában kaptak helyet, ahol vagy 60 gyerek élt Rudi páter keze alatt.

Osztályfőnöke lettem a IV/a osztálynak: tanítottam benne magyart meg németet, a VI. osztályban poétikát, irodalmat, s az első osztályban heti hat órában magyart. A hatodikosokat nagykorúaknak tekintettem, azaz minden tudományomat, szerelmemet beleadtam óráimba. Nemigen voltak elragadtatva tőle. Jegyzetelniük kellett volna, amiket mondtam. Nem tudtak még jegyzetelni, és siralmas volt, amikor a következő órán számon kértem tőlük, amiket az előző órán mondtam. Panaszkodhattak osztályfőnöküknek, mert egyik órám közepén bejött az igazgatóm, Szűcs János. Apám korabeli ember volt. Leült és hallgatott. Én meg teljes transzban beszéltem tovább a *Zalán futása* csodálatos szépségeiről. Hallgatta egy jó negyedórán keresztül, aztán ezt mondta a gyerekeknek:

- Lehet, hogy a tanár úr sokat követel tőletek, de magától is sokat követel.

Aztán belerázódtak lassan abba, hogy nálam jegyzetelni kell. Az első osztályt már jobban élveztem. Hatvan gyerek ült a padokban, húsz belőlük a Rudi páter konviktusából. Év végére vagy húsznak jelest adtam. Ennek az volt a titka, hogy a nyelvtankönyvből csak a vastag betűket kellett megtanulniok. De azt szóról-szóra. A szófajok és a mondatrészek meghatározásai voltak a vastag betűkben. Ez elég volt alapnak ahhoz, hogy a gyerekek megtanulják a mondatok szavait szófajok és mondatrészek szerint elemezni. (Nagyon kellett ez a latinhoz is.) Rudi páterrel is megbeszéltem, hogy a gyerekek alkalmatlanok arra, hogy a nyelvtankönyv nyelvészeti magasságú leírásairól saját szavaikkal beszámoljanak, s nincs is arra szükség. A meghatározások elegendőek ahhoz, hogy megállapítsák, hogy ez és ez a szó vonatkozó névmás-e, tulajdonságjelző-e, s a mondat felszólító vagy óhajtó-e stb. Az irodalmi anyag pedig a *János vitéz* volt. Nemcsak felolvastam (de szépen ám!) a szövegeket, hanem le is diktáltam nekik, hogy mi a szép bennük, meg hogy miért. Esztétikát tanultak belőlük, s amit lediktáltam, meg is tanulhatták. A földrajzot, természetrajzot tudhatták már saját szavaikkal is elmondani. Nyelvtant, esztétikát még nem.

A saját osztályomban pedig volt osztályfőnöki és honvédelmi ismeretek órám is, így vagy heti tíz órában boldogíthattam őket. Összebarátkoztam velük. Név szerint az I. és VI.

osztályból már nem emlékszem senkire, de a magam osztályából igen. Ott volt Jahn Frici, aki Tatabányáról bumlizott be naponként. Édesanyja járt a fogadóóráimra is. Ez a Frici pár év múlva Bokor-tagga is lett. Kizárták a jogi karról klerikális reakciós magatartás miatt, és részt vett '50 körül egy dunántúli lelkigyakorlatomon. Mikor pedig eljutott hozzá 52-ben letartóztatásom híre, eljött Debrecenbe érdeklődni, hogy mi és hogyan történt velem. Egy csoportvezető lányhoz jutott el, aki beszámolt neki a történetekről. Olyan jól számolt be, hogy pár év múlva feleségül is vette. Tart ma is a barátság, már mint nemcsak köztük, hanem velem is. *Naplóim* legszorgalmasabb olvasói közé tartoznak; ha koruk, egészségi állapotuk miatt nem is tudnak már csoportba járni.

Ott volt Faller Guszti. Ő a konviktusunkban élt, soproni főiskolai tanár volt az apja. Búbajos gyerek volt. Egyik délutáni sétánkon nagy bizalmasan megszólít:

- Azért a tanár urak csak olyanok, mint a börtönőrök. Vigyáznak ránk, hogy el ne szökjünk.

Tüzes magyar volt, s nem tudom, hogy minek a kapcsán összeszólalkozott egyik zsidó osztálytársával, aki azt találta neki mondani, hogy az ilyeneket, mint Faller Guszti, ha bejönnek az oroszok, ő fel fogja akasztatni. Ügyet kellett csinálnom belőle, s behívnom magamhoz a zsidó apát. Nagyon félt. Mondtam neki, hogy vigyázzon, mit beszél a fia, s osztályfőnöki intőt, vagy mit mértem ki a gyerekre büntetésül. Hamarosan gettóba kezdik gyűjteni Tatán is a zsidókat. Éles volt már a lövészet. Az előző tanévben, Saújhelyen, még csak annyi volt, hogy a tornaórákon a zsidó tanulókat el kellett különíteni: kapát kaptak, és gazolták a fák alját.

S ott volt Nyafi, azaz Kovács Iván, akinek az apja jószágkormányzó volt valamelyik környékbeli Habsburg-birtokon. Aranyos szőke gyerek volt, de németből félévben is megbuktattam, s erre készültem év végén is.

- De tanár úr, az én némettudásommal Komáromban jól kapnék.

Mire én:

- Tessék akkor Komáromban menni, de itt, nálam, amit tudsz, az csak elégtelen.

Látni való, hogy nemcsak Saújhelyben, itt sem engedtem a 48-ból. Nem olyan voltam, mint az 1849 utáni kecskeméti piarista németszakos elődöm. Az milyen volt? A Bach-korszakban állami főigazgatói látogatást kapott az iskola. A jegyzőkönyv szerint a főigazgató meg volt elégedve a tanulmányi eredményekkel, csak a kecskeméti gyerekek némettudásával nem. A némettanár a főigazgatói látogatás után csak ennyit mondott: .

- Amíg én tanítom őket, nem is fognak többet tudni.

Azaz tudnának ezek többet is, de ő hazafias buzgalmában nem akarja, hogy többet tudjanak. Nyafi ügye végül is az igazgató elé került, egyszer megszólít a folyosón:

- Te meg akarod buktatni a Nyafit?

- Én meg.

- És ebédelni is akarsz? A Nyafi papája szállítja nekünk a húst. (Ekkor már minden jegyre megy.) Szóval, ha akarsz ebédelni is, akkor foglalkozzál külön is vele, hogy átengedhesd!

Valamit szeretnék mondani rendtársaimról is. Előbb a nyugdíjasokról. Mackó bácsi a szép '43-as őszön ül a kertünkben, és pipál hosszú szárú meggyfa csibukjából. Én meg sétálok, és közben tanulmányozom Brandenstein *Bölcseletét*, melyből többet tanultam, mint Schütz mégiscsak skolasztikus alapvetéséből. Azt hiszem, neki köszönhetem, hogy majd évek múltán meg tudom különböztetni az értékelméletben a *bonum practicumot* és a *bonum ethicumot*: azaz minden dolog jó valamire, de ez egész más jó, mint ami a szívünkbe van írva: hogy jóknak kell lennünk. Mackó bácsi egyszer csak, amikor elmegyek mellette, leszólít:

- Fiatal...

- Tessék...

- Dohányzik?
- Nem.
- Iszik?
- Nem.
- Mit fog akkor csinálni, ha nyugdíjas lesz?

Mackó bácsi (Medveczky János) 66 éves koráig tanított, s amikor leszóltott a kertben már 76. évében járt. Ilyen korúan csinálom majd európai-amerikai előadó körútjaimat a nehezen megkapott világútlevélem birtokában. S ott volt az öregek között a Mackó bácsinál évekkel fiatalabb és nagyon elesett állapotú Lóky Béla, fiatakorában főiskolai matematikatanár, később pesti igazgató, majd főigazgató és mondta:

- A Jóisten, amikor majd találkozom vele, nem azt fogja megkérdezni tőlem, hogy hány matematikapéldát oldottam meg ...

Az egyik tízpercben odacsapódom a 60. évében levő Babos Dezső bácsi mellé. Ő tanítja a párhuzamos osztályban a németet. S érdeklődöm már nem tudom miről. Ő meg:

- Ilyen korában már ki kellene söprűzni az embert az iskolából. ..

Hatvan éves korában már nagyon elkopott az ember? Nekem meg megadta Isten, hogy negyedszázaddal utána kezdjek hozzá emlékirataimhoz, hogy regényt próbáljak írni vén fejemmel...

A fiatalabb tanárok között ott volt a civil rajztanár, az ötgyermekes Dobroszláv Lajos. Csupa jóság, csupa szelídség.: Azt hiszem, hogy jó nevű akvarellista volt. Meg is ajándékozott egy szép tatai tájjal. Őriztem szobám falán, amíg '52-ben birtokába nem vette a lakást egy ávós. Lehet, hogy most ő vagy ivadékaik őrzik. Egyik napon jelzi az igazgatónak, hogy másnapra katonai behívót kapott, nem tud jönni tanítani. Másnap délelőtt mégis ott van az iskolában, s mondja mi történt.

- Megyek a helyőrségre, s mutatják, hogy a laktanyában melyik szobákat kell kifestennem. Mondom, hogy nagyon szívesen megcsinálom, de én rajztanár festő vagyok. Nevetni kezdtek: *A papírosán annyi volt csak, hogy maga festő... Menjen haza!*

De szövődött egy barátságfélém is. Magyar Pistával. Tőlem majd tíz évvel idősebb kisteleki parasztyerek volt. Kosztolányiba volt szerelmes. Sokat sétáltunk együtt. Írásaimat megmutattam neki. Értékeit, bíztatott. Aztán elsodort minket az élet, azaz hogy a rendkormány egymástól. De '56-ban, amikor szabadultam, az ő díványán aludtam a pesti rendházban, ha a kijárási tilalom miatt nem tudtam már kimenni Mátyásföldre. Meghurcolták érte a forradalom leverése után; mert befogadott szobájába.

Rövid volt a tanév. Csak november elejétől március végéig tartott. A bombázások miatt. Antal Pista bácsi volt ez időben a kultuszminiszter, s az '50-es években egyazon zárkában ültem vele a Gyűjtőben.

- Talán ez volt hosszú miniszterségem legkülönb tette. Elkerültem vele, hogy lebombázzanak iskolákat tele gyerekekkel.

A nyáron meg nyári iskolát rendeztünk a helybelieknek. Talán egy héten egyszer jöttek be. Arra használtam, hogy megmagyarázzam nekik, hogy mitől is szép a költők nyelve, a gondolatoktól függetlenül is. Annyira emlékszem, hogy a hangok sajátosságait próbáltam megmutatni nekik: *Óh az i kelleme...* (Kosztolányi, Ilona) A hosszú nyári napokon pedig átadtam magam a verselmélet rejtelseinek. Volt úgy, hogy le sem feküdtem. A reggel ott talált az asztalom vagy írógépem mellett. Amikor virradt, csak letussoltam, mentem a kápolnába elmélkedni, misézni, és folytattam a munkám. Huszonévesen sokat bír az ember.

A bombázások előtt leköltöztettem családom Tatára. A főszolgabíró Mihályiékénél kaptak egy udvari szobát. Egyszer elvittem édesanyámat moziba. A hét éves Marcsuka éktelen bömbölésbe fogott, amikor délutáni alvásából felébredve nem találta otthon anyját, csak nagyobb testvéreit. Tudta a szabályt: egy anyukának mindig otthon kell lennie?

Noviciátusi törekvéseimről lassan kezdtem elfeledkezni. Elmélkedtem, zsolozsmáztam,

miséztem, de nem történt soha semmi. Nem is vártam már? Igazolódott novíciustársaim korai ítélete: nem az a piarista élet, amiről a magiszter úr nekünk beszél? Az igazság az, hogy belerázódtam a piarista életbe. Nem is pasztoráltam? Csak olykor. A diákoknak egy-egy vasárnap prédikáltam. Rudi páter munkásleányainak adtam elő egyszer irodalmi szépségekről. Karácsony Sándort meghallgattam, amikor a reformátusok lehívták magukhoz Tatára előadni. Beszédet mondtam a főtéren valami nemzeti ünnepen. Magyar Pista figyelmeztetett, hogy ne legyen benne uszítás. Meg is jelent, amit mondtam a helyi sajtóban: *Határainkért harcolunk...* Az oroszok már Erdélyben jártak. A nyáron készültem a már hazatért, de még nem látott Kárpátaljára unokahúgomékhoz, ott kapott Sándi erdőmérnöki állást. Már nem tudtam eljutni hozzájuk.

Egyszer a helyőrséget kivezényelték a tatai templomba gyónásra. A plébániai káplánok átüzentek hozzánk:

- Gyertek már el segíteni, több százan lesznek.

- Mi sem hívjuk el őket, ha sok dolgozatot kell kijavítani - volt a válasz, s csak magam mentem át. Szép és őszinte gyónásokat hallgattam.

Szerettem Tatán lenni. A nyár folyamán megjött a status domus. Az igazgató ebéd végén felolvasta, hogy kik mindenkik tanítanak majd a '44-45-ös tanévben Tatán. S a vége ez volt: Bulányi György pedig a debreceni házba kap beosztást. Felálltam, s bementem a szobámban, nehogy elsírjam magam. Később elkapott az igazgatóm.

- Tudod, ezt azok csinálják, akik közel vannak a tűzhöz. A debreceni igazgató asszisztense a tartományfőnököknek. Tudott arról, hogy diákkorodban gyorsíróbajnok voltál, hogy van gyorsíró tanári diplomád, s fel akarja fejleszteni debreceni kereskedelminket... Vigasztalan voltam. Hol van már tőlem a gyorsírás? És másfél év alatt már a harmadik helyezés: Saújhely, Tata, Debrecen... A jó szerzetes megy oda, ahová mondják. Megígértük már a váci fogadalomtételkor. S csomagoltam ruháimat, könyveimet megint a cukrosládába. (Aztán soha többet.)

'44 augusztus 26-ára Debrecenbe értem. Kipakoltam a ládáim. 28-án elkezdődtek a pótvizsgák. Érettségiztettem is. Magyarból egy kolozsvári gimnáziumunkból ideszakadt már házas diákot. Idősebb lehetett, mint én. A felesége meg is akart vesztegetni: valami harapni valót hozott. Mondtam neki, hogy adja le a konyhán. Átengedtem a férjét, úgy emlékszem. Egyik éjjel szirénázásra ébredünk: bombázzák a várost. Felkapjuk ruháinkat, a megyünk ki a városba. Nyilastelepre szórtak bombákat az oroszok. Kicsiket. Segítettünk, amit lehet.

Pár nap múlva az igazgató összehívja házat:

- Biztos értesülései vannak német tisztektől: a csodafegyver elkészült. Az oroszok közelednek. Nincs értelme orosz fogságba esnünk. Azt javasolja, utazzunk Pestre. Csak László Miska marad a házban. A többiek - vonatra szállnak, szállunk. Csak Hatvanig jutunk. Öt óra múlva lesz csak szerelvény Budapestre. Emil bácsi is köztünk van. Nyugdíjas. Ő *sörözte össze* egy baráti kompániával, kártyapartnereivel a ferencesek Csapó kerti templomát. S Emil bácsi javasolja:

- Gyerekek, a csomagjainkat adjuk le a megőrzőbe, s látogassuk meg az újhatvani ferenceseket, ahol régi cimboráink vannak, akik Debrecenben szolgáltak.

Elfogadjuk ajánlatát. Átmegyünk Újhatvanba. Szirénázás. Nem az oroszok bombáznak, hanem az amerikaiak. Akik lementek a bunkerekbe az állomásokon, azokból senki sem maradt életben. A vasutasok egy szerelvénnel ki is húztak a városból, ők nem bíztak a bombabiztos bunkerekben. Újhatvan csak gyutacsokat kapott, amitől kigyulladt a ferences rendház teteje. Mentjük a holmikat, dobáljuk ki az égőházból a holmikat. Utána megyünk ki az állomásra. Nincs semmi, a csomag-megőrző is eltűnt. A legféltettebb könyveimet repítették a bombák nem tudom hová. Megtudjuk, hogy az éj beállta előtt indul a szerelvény Pestre, vagy öt kilométerre a városon kívül, itt és itt. Reggelre megérkezünk Pestre. A dunaparti palota már tele menekülő piaristákkal. Nagynehezen elhelyeznek

bennünket. Itt is szírenázás. Le a pincébe! A pincében irodalmi vitába keveredem volt gyorsíró tanárommal. Ott van Sík Sándor is. Őt kéri fel tanárom döntőbírának. Sík szabadkozik:

- Ő csak egyéni véleményt tud mondani...

Vége a riadónak, felmegyünk. Az épület bombatalálatot kapott. A Vörösmarty tér felé eső Váci utcai sarok két felső emelete romokban. Ahol Szamek Jóska bácsi lakik. Késve, csak az utolsó pillanatban jött le az óvóhelyre.

Egy-két nap telik el, s megkapom másfél év alatt a negyedik beosztásomat: Balatonlellére. Mi van ott? Oda települ ki a bombázások elől a Belügyminisztérium Johann-csoportja, azaz az akkori egészségügyi minisztérium. A tisztviselők gyerekeinek gimnáziumot létesítenek, abba kell a tanár. Pályám újabb zenitre ér: minisztériumi lelkész lesz belőlem. A SZOT-üdülő alakul át minisztériummá. Vasárnap délelőtt pedig telerakják székekkel a földszinti aulát, s misézek, prédikálok a tisztviselőknek. Olyanoknak is, akik sohasem járnak templomba - ahogyan megvallja ebédkor egy mellém kerülő hölgy. Kamocsay Dénes bácsi, minisztériumi osztálytanácsos ministrál nekem. A népi írók hatására dörgök valamit a gazdagságról, az egyházi nagybirtokokról is. Dénes bácsi a sekrestyének használt szobában, a mise után:

- Tanár úr, a püspökök jogokat védenek. Ha majd a tanár úr is püspök lesz, ugyanazt fogja tenni.

Semmit sem tudtam még válaszolni. Nem tudom még mondani neki, hogy Jézus nem ismerte a jogot, hogy a jog erőszakra épül, és Jézus nem ismerte az erőszakot, sőt: *Ne álljatok ellen a gonosznak!* Csak a teológiát tanultam. Az pedig igazolta Jézus istenségét, s az igazságos háború jogosságát. A népi írók valamivel többet tudtak az evangéliumból: tudták, hogy jogi állapotaink égbekiáltó igazságtalanságok. .

Tanítottam a lellei gimnáziumban: hittant, magyart, latint, s élveztem a szép őszt. Oda keveredett egy másik piarista is, Szennai Sanyi, aki Balatonbogláron lakott a széniorom szüleinél. Ő is beállt tanítani a gimnáziumba. Úgy november vége táján a minisztérium immár nyilas párttitkára bejelenti, hogy semmi különösebb jelentősége sincs, de átköltözködünk a Balaton túlsó oldalára, Révfülöpre. Három hónap telt már el, hogy debreceni igazgatónk közölte velünk a német tisztektől kapott információt a csodafegyver bevetéséről. Nem megyek Nyugatra. Keletre megyek, Budapestnek. Boglárra kerül Szennai öccse vagy bátyja, aki zászlós. Egészségügyi katona, s van egy kis teherautója. Vásárolok egy tízkilós libát, s az orosz ostromgyűrű egy még be nem zárt részén becsúszom Budapestre. Jelentkezem a rendházban. Éppen költözködnek belőle kisebb részlegek kifelé. Tomek, Sík, Papp Elemér főigazgató - mennek a Mária utcába, az apácákhoz. Valami kocsit kerítenek, s azon toljuk a cuccokat... oldalszalonnákat is. Természetesen gondosan letakarva - az ostrom előtti városban. Egy darab szalonnát a tolás fejében én is magamhoz veszek.

Viszem a Szentkirályi utcába, a Szent István Társulat székházába. Szüleim, testvéreim vannak ott. Bejöttek Mátyásföldről. A nagyváros a biztosabb. Egy baráti család Nyugatra ment, s Szentkirályi utcai lakásukat szüleimre bízták. Együtt a család, mind a kilencen. A karácsonyt még fent a lakásban ünnepeljük, aztán hovatovább már csak ritkán látogatunk fel. Az óvóhelyen, a pincében lakunk. Megismerkedem a pincében egy aranyos emberrel: Ijjas Antallal. Író a *Vigilia* gárdájából. Megírta a *Szentelek történetét* két kötetben. Egyébként a térdemen az írógépem: írom a disszertációm. Berendeznek egy asztalt miséző helynek. Van egy másik pap is a pincében. Tekintélyes. Megkérem, hogy én is misézhessek. Engedi. Koncelebráció még nincs. Azt majd húsz év múlva a II. Vatikáni Zsinat találja ki.

A kenyérellátás akadozik. A nyilasok kezében a pékboltok. Hosszú sorok előtte. Beállok én is. Hátha számít valamit a reverendám. Időnként nagy a fogás: egy két kilós veknival érkezem haza. De van szójabab. A kályha forró platnijára rakjuk, s felfedezzük: olyan íze van, mint az amerikai mogyorónak. Folytonosak a légiriadók. A házat nem találja el bomba.

Várjuk az oroszokat. Várjuk? Akármikor megérkezhetnek. Van állandó fogadó bizottság; köztük olyan is, aki tud oroszul, vagy legalább valamilyen szláv nyelven beszélni.

Megjönnek. *Nyemecki szoldat?* Mondják, hogy nincs. *Csasz?* Annak már lennie kell. Sorban az egész pince lecsatolja csuklójáról az órát. Ők meg jobb és bal karjukra fel a vállig, felcsatolják magukra. Ezt megúsztuk. Jön a következő látogatás: férfiakra van szükségük - *malinki robot*. Szerencsénkre nem nőket visznek. Az idősebb nőknek - anyám ekkor 48 éves - sikerül még vénasszonyoknak álcázni magukat, de Kamilla, és Livia testvéreim húsz körül vannak, őket már dugni kell. A férfiak mennek: apám is, én is. A Trefort utcáig visznek. Van ott egy ágyú, gumikerekű. Azt kell eltolnunk a Gólyavárig. Eltoljuk. Utána kapunk egy csomag cigarettát tőlük, és hazamehetünk. Nem jelentkeztem partizán igazolványért, pedig segítettém ám az oroszoknak elfoglalni Budapestet.

Kenyérboltok ugyan nincsenek, de van a Szentkirályi utcában Stühmer raktár, s abban 25 kilós csokoládé táblák. Imre öcsémnek sikerül egyet szereznie. Nem hal már éhen a család! Én is megyek szerezni egyet, de már késő. Orosz őr áll a raktár előtt, ők is felfedezték. Kemény a tél '45 januárjában. Szerencsére. A Szentkirályi utcában itt is, ott is elhullott lovak. Elő a baltákkal. Mindenki lovat farag. Felmentünk már a lakásba. Anyám a kályhánál, és süti és főzi a lovat. Valamivel ízesíti? Nem tudom, de újabb felfedezés: nagyon jó a lóhús!

Meg kell látogatni a nagymamát, aki a Dob utcában vészeli át rokonoknál az ostromot. Megyünk ketten apámmal, én persze reverendában. A Síp utcánál óriási tömeg kavarg. Felszabadult a gettó. Egy öreg zsidó jön oda hozzám:

- Csakhogy már keresztényt is látok...

A nagymama megvan. Örülünk, ő is nekünk. Pár nap múlva nagyot gondolunk apámmal: Menjünk ki Mátyásföldre, nézzük meg, mi maradt a házból. Persze csak az apostolok lován mehetünk. A Ferenc József laktanya táján elkap bennünket egy *orosz katona*, s ráak apámra egy nagy tábla kikészített marhabort, cipőtalpnak valót. Valahol szajrézta. Aligha viszi haza Oroszországba, mert mennie kell még Nyugatra, amíg Berlin is *kapút* lesz. De csencselésre jó lesz. S megfordít bennünket a város felé. Átveszem a marhabort apámtól. Az orosz nézi. Ebből baj lehet. Sztálin már kiadta parancsot, hogy a pópákat lehetőleg kímélni kell. Egy idő után megszabadít tőle, s ráakja a bort valakire, aki a város felé megy. Két óra alatt kiérünk Mátyásföldre. A háznak nincs baja. A bútorokból van is, meg nincs is. Az ezüst evőkészletet nem vittük be a Szentkirályi utcába, a szekrénnel együtt nyoma veszett. Több is veszett Mohácsnál.

Megpróbálom hasznosítani magam. A Rókusnál a sebesültek kötöző helyét találom. A hidegben járdára fektetett matracokon fekszenek a sebesültek. Odamegyek az utcán gyógyító orvoshoz:

- Segíteni szeretnék.

Rám néz, azaz a reverendámra:

- Ha segíteni akar, üljön le a sebesültek mellé, s beszélgessen velük. Ezzel segít nekünk a legtöbbet. Leülök, s mondja sorba mindegyik a gondját-baját. Egy sincs, aki elküldene az anyám... Senki sem ateista, mind abban bizakodik, hogy Isten meggyógyítja, hazasegíti őt. Az egyik pénzt dug a kezembe, hogy hozzak neki imakönyvet. „Szerencsére vásároltam a Szent István Társulatnál öt darab Sík, *Dicsőség, békesség-et*. Írjak levelet erre és ere a címre: tudassam velük, hogy itt van, adjam fel a postán.

Vissza kellene mennem az állomáshelyemre, Debrecenbe. De vasút nincs. MÁV vezérigazgatóvá lesz egy mátyásföldi katolikus férfi, apám barátja a Krédóból: Zakariás. Megvan a protekció. Ennek erejében február elején beszállhatok egy marhavagonba. Elbúcsúzom szüleimtől, testvéreimtől. A búcsúzáskor anyám kezembe nyomja a megőrzött oldalszalonnát:

- Kellhet neked az úton...

Nő a csomagjaim száma. Az írógépem, s az aktatáskámba a disszertációm mellé odakerül a szalonna. Három nap alatt érünk Debrecenbe. Hol itt, holott veszteglünk a nyílt pályán. Órákat is. Tanyák közelében. A tanyákon még értéke van a pengőnek. Élelmet veszünk. Kicsit félve mondják a horribilis összegeket: tíz vagy húsz pengő, s mi boldogan adjuk nekik annak fejében, amit adnak. Kokszt is kerül a vagonba. Baltával kell apróra vágni, hogy meggyulladjon. A végén kikötünk Debrecenben, a kisállomáson.

Megyek a rendházba. László Miska még mindig egyedül, én vagyok az első fecske. A szobám úgy van, ahogy öt hónapja otthagytam. A városban egyetlen fiúgimnázium működik, a református kollégiumban. Tanár sokkal több van mint gyerek. Azért kapok valami beosztást. Éktelen lármá, amikor belépek a tanterembe, vannak bent vagy nyolcvanan. Megállok a katedrán, s nézem őket mozdulatlanul. Megvárom, míg halálos csend lesz. Majd mondom valamit arról, hogy megszállt ország vagyunk, s nagyon kell tudnunk, hogy mit csinálunk. Leülnek néma csendben, s okíthatom őket a német nyelvre.

Az első piarista diák, akit megismerek, Forrai Pityu. Hetedikes. Talán az előző tanévben jött át Szatmárnémetiből, ahol a jezsuitáknál tanult. Anyjának cukrászdája van a *Piac~utcán* szemben a *Szent Annával*. Ez a név nemcsak a templomot jelenti, hanem az utcát is: a város katolikus fertályát. Pityu nagyon rokonszenves fiú: pár hónap múltán a *református Róma* diákjai őt választják meg a Diákbizottság elnökévé. Én meg minden tölem telhetőt megteszek azért, hogy ebből a fiúból piarista tanár legyen. Be is vonul 1946. augusztus 26-án a váci noviciátusba. Boldog vagyok, hogy küldhettem már én is valakit. Tíz évvel annak utána, hogy szüleim engem is odavittek. Pappá is szentelik. A forradalom alatt, 56-ban találkozom még vele, de mikorra végleg szabadulok börtönömből, már nem. Elvitte őt valami halálos kór.

Alighogy megérkezem Debrecenbe, beköltözik a házba, a második emeletre, ahol az én szobám is van, egy horvát jezsuita: Péter Kolakovics. László Miska közli velem, hogy a beköltözött személy igazolta magát Bánáss Lászlónál, a prépost plébánosnál. Ha van gondviselés, akkor alighanem azért kellett Debrecenbe jönnöm, hogy találkozzunk egymással. Nem Bátori igazgató kereskedelmi felfejlesztési tervei miatt.

Egyik nap bejön a szobámba, s megkérdezi, hogy ráérné-e ekkor meg ekkor délután mert van neki Nyilastelepen egy munkáslány csoportja, s azok nem tudnak németül, ezért hát szüksége volna egy tolmácsra. Mondom, hogy ráérek. Vagy négy tizenéves korú munkáslány vár minket a mondott időpontban. Látszik, hogy nem első találkozás. Felszabadultan beszélgetnek a nagy témáról: a fiúkról.

Más alkalommal is bejön szobámba: szentgyónását akarja elvégezni nálam. Felteszem a stólámat. S mondja a bűneit. Amikor kimegy a szobámból, nem mondom, csak gondolom:
- Na Bulányi, te most egy szentet gyóntattál meg.

Még egy harmadik alkalommal is bejön hozzám, hosszabb beszélgetésre. Elmondja, hogy olyan idők következnek ránk, melyekben az egyház csak úgy tudja teljesíteni küldetését, ha a föld alá megy, és átalakul házanként összejáró kisközösségekké. Ezért ő már létre is hívott Debrecenben négy kisközösséget: munkásfiúk, munkáslányok, felnőttek és diákok számára. Neki tovább kell utaznia, ezért azt szeretné, ha én átvenném egyik csoportját, a diákokét. Gondolom, Forrai Pityu is ösztönözhetette választását. Készséggel vállaltam, de megkérdeztem: mit kell nekem majd abban csinálnom? Szeretem az irodalmat, egy kicsit tudok gitározni is... Azt felelte, hogy vegyem inkább elő teológiai jegyzeteimet, melyek segítségével tudom igazolni nekik Isten létezését meg örök életünket.

'80 körül Lékai elmondta Török Jenőnek, hogy a Bokor Kolakovicsa merő kitalálás, sohasem járt az Debrecenben. Jenő bizonygatta, hogy a látogatás emléke a debreceni fiatalokban és nem fiatalokban élő valóság. Én meg erre azonnal írtam a római jezsuita generalíciának, hogy szeretném pontosan megtudni, hogy mi van Kolakovicssal. Azt hallottuk róla, Hogy kivégezték Távol-Keleten, meg hogy 18 évre ítélték Csehszlovákiában... Egy évig nem válaszolt a generalícia. Egy év után válaszolt. Ezt: nem találják nevét a rendi névtárban. Hát

ezt éppen közölhették volna velem azonnal is, felütve a rendi katalógust, de tudták, mért kérem az információt. Lékai teljes goőzel dolgozott már akkor eretnekké nyilvánításomon Rómában. Ma már meglehetősen irodalma van Kolakovics személyének. 1906. szeptember 8-án született Horvátországban. Jezsuita lett. Belgiumban végezte tanulmányait. Ott megismerkedett Cardijn kanonok munkásifjú mozgalmával. Ennek hatására is érlelődött meg benne a Szovjetunió rekrisztianizációjának eszméje. Rendjétől nagyobb szabadságot kért e célra. Azt javasolták, hogy lépjen ki a Rendből. Rendtársa, Leiber páter elvezette XII. Piuszhoz. Előadta, hogy ki akar menni az Unióba, hogy kapcsolatot létesítsen Róma és Moszkva között. A pápa helyeselte terveit, de csak magánemberként, ne Róma felhatalmazottjaként tegye mindezt. .

A következő fiatal, akit megismertem Debrecenben, Ábrahám Zsóka volt. Pityu őt, is kapcsolatba hozta Kolakovicsal. A nők mindent ki tudnak szedni a férfiakból. Megkérdezte és megtudta tőle, hogy az Unióba utazik. Zsóka mondta, hogy ő is elmenne vele, mire a páter azt felelte, hogy nőket is vinne magával, de férjükkal együtt. Zsókának még ilyesmije nem volt, első éves orvos volt, 18 éves akkor, Zsóka mutat be nekem hamarosan a Szent Anna lépcsőjén egy V. gimnazista lányt:

- Tanár úr, tessék megengedni, hogy bemutassam a barátnőmet.

Kovács Teréznek hívták a lányt. Hamarosan összeülök a diákcsoporttal. Pityun, Zsókán kívül még ott van Forrai Kati (Pityu testvére), Kudar Gabi meg Szabadfalvi Jóska, (Pityu osztálytársa). Isten adta kezébe Kolakovicsnak ezt a Pityut?

Nem tudom, mit csináltunk a találkozón, csak fűtött bennünket a kapott feladat, annak ismeretlensége is, nagysága is. Csak tizenévesekkel lehet valamit csinálni. Jézus is velük dolgozott.

Városmajor, 2005. június 10.

Ami most következik, az egy lelki gyakorlat szentmiséjének rövid homiliája, majd nyitó előadása. Címet is adtam neki: **Kísérlet a folytatásra.**

Testvéreim! A KIO-nak van Jézus-képe, de nincs külön Atya-képe. A nyári vakációban majd igyekszem sort keríteni rá, hogy pótoljam a hiányt. A jövő vasárnapi evangéliumban Jézus azt állítja mennyei Atyjáról, hogy tudta nélkül egy veréb sem hull el, a tanítványok pedig fontosabbak mennyei Atyjának, mint a verebek, Jézus tanítványainak ugyanis a hajszáit is számon tartja mennyei Atyja. Ne féljenek tehát a tanítványok azoktól, akik meg akarják őket ölni. Ne, mert csak a testüket ölhetik meg. A lelkük sorsa biztosítva van, mert Jézus tanúskodni fog mellettük Atyjánál, hogy ezek megvallották őt, hűségesek maradtak hozzá. Csak attól kell félniük, aki a lelket is, a testet is pokolba taszíthatja. E valaki nevét megtaláljuk személyi igazolványunkban.

Lehet, hogy túlméretezett a kollektív öntudatom, de úgy gondolom, hogy sok jószándékú csoport volt vallásunk kétezer esztendő történetében, de nálunk jézusibb szándékú aligha volt. Azért gondolom ezt, mert vagy behódoltak felekezetük vezetőinek, azok jézustalanságainak is, vagy kiváltak felekezetükből, s újat hoztak létre. De tudomásom szerint a Bokor a kereszténység történetének akármilyen jelentéktelen is, de egyetlen alakulata, amely testületesen deklarálta – felekezetünk vezetőinek-tagjainak minden a múltban ránk mért csapása és a jelenben is tanúsított nem nagyon barátságos magatartása ellenére! – sem hagyta el egyházát, hanem megmaradt benne.

A mai napon egyetlen kérdést szeretnék feltenni testvéreimnek: Tanítványai vagyunk-e még Jézusnak? S hogy el ne ragadjon bennünket semmiféle indulat, át is fogalmazom a kérdést: Tanítványának merem-e még mondani magamat? Hűséges vagyok-e még mai tudatom, mai magatartásom alapján Hozzá? Gyurka, Imre, Laci, Öcsi s a többi mind korban lefelé, *szeretsz-e engem?* – Jézus kérdezi ezt tőlünk, egyenként, mindnyájunktól. Kérdezi, mint Pétertől annak bűnei ellenére is. És kérdezi annak ellenére is, hogy ismeri-tudja az ő

tanítványai és köztük Péter majdani sorsát. Azt, *hogyha megöregszel, más övez fel téged*. Azt, amiért a mai evangélium példázatait elmondta: hogy a tanítványnak nem lehet külön sorsa Mesterénél, hogy a tanítvánnyal akármi történhet, hogy a Via Appián Péternek vissza kell fordulnia. Jézust nem feszíthetik újra keresztre – Péter helyett. Avagy van-e félnivalónk attól, aki pokolba taszíthat minket, saját magunktól, t.i. ha megszűnünk Jézus tanítványai lenni?

Ki merem-e mindezek ellenére mondani Péter elszántságával: *Uram, te tudod, hogy szeretlek Téged?* Amen.

1.

Testvéreim! Azt hiszem, hogy Jézus örökösei volnánk. Ő is a legnagyobb jószándékkal indult, hogy közölje hallgatóságával az élet isteni-örök és népe számára mégis új törvényeit. Vallása *Törvényének* beteljesítőjeként indult. Csak az írástudók kritikájának hatására lett vallásának belső ellenzékévé. Vallásának vezetői ezért keresztre juttatták. Jézus az Isten Országáról beszélt, de ahelyett csak az Egyház jött. Pillanatok alatt megindult örömhírének, az új törvénynek, az Országnak lecserélése egy közönséges vallási ostobaságra, jámbor hiedelemre. E páli hiedelem abban áll, hogy az az ember számít jónak Isten előtt, akit megkereszteltek; mégpedig azon az alapon, hogy amióta kivégezték a Fiát, Isten többé nem haragszik ránk az első ember vétke s a mi vétkeink miatt. Mennyien látják ezt ma így, mennyien nem a pápák, püspökök, papok és a ma templomba járó emberek közül, nem vizsgálom most. Csak hálát adok érte, hogy mi nagyjából hatvan éve közösek vagyunk abban, hogy azt gondoljuk, hogy Isten előtt csak az az ember számít jónak, aki tudja, hogy jónak kell lennie, s ereje szerint igyekszik is jónak lenni. S ez a tényállás Jézus után és előtt, amióta csak ember él a világban. Mindenkor és mindenütt érvényes tényállás.

Bennünket egyházunk nem feszített keresztre – ez is tény, s az előbb említett tényállást bizonyosan töretlenül vallják azok is, akik nem mondták még fel a barátságot nekünk. A kíméletlen ragaszkodás a valóság látásához, azaz a tényállás tiszteletben tartása mondatta a fentieket velem. Ugyanezzel a kíméletlenséggel és tisztelettel kell megnéznünk önmagunkat is, ha látni akarjuk mai teendőinket. Azt, hogy merre menjünk tovább. Elöttem a Karácsonyi Ajándék 80/10-es kötetének 14. oldala, s annak táblázatában a Bokor akkori hat ágának 89 csoportvezetője. Ebből a 89-ből ma 23 vezet csoportot, ez 26%. További 24 testvérünk tagja még valamelyik csoportunknak, ez 27 %. Ehhez kell még számítanunk az azóta hazaköltözött 11 testvérünket, ami 12 %. És a maradék 31 testvérünk immár nincsen csoportjainkban sem, ők adják a hiányzó 35%-ot.

1989-re 13 águnk lesz. Ha e 13 ág alapján a hat ág adatait megdupláznánk, akkor az akkori 178 csoportvezetőből lenne ma 46 csoportvezetőnk, és 48 testvérünk járna még valamelyik csoportunkba közülük. A hiányzó 98 testvért megoszthatnók az örök hazába távozottak s a minket elhagyók között. A KV által közölt adat a csoportvezetők jelenlegi számáról (77) tükrözheti a '89. év óta eltelt 16 esztendő növekedését. A '45 és '52 évek közti kezdet ki tudja hány és nem kevés csoportvezetője után, 1969-ig minden közösségünk megszűnik, legalábbis én egyről sem tudok ez időszakból, s akkor jön létre a Fiatalok I. nevű közösség 1 csoportvezetővel és 3 csoporttaggal. Az összefoglaló kép, amivel szembesülnünk kell a következő:

1945 és 52 között: nem tudom hány a csoportvezetők száma, de bizonyosan két jegyű.

1952 és 1969 között a közösségek teljes elhalása következik be, '56-os szabadulásomkor már csak egyes baráti személyeket találok és csoportba járás nélkül. '61-ben úgy jövök ki a börtönből, hogy magam sem akarok csoportot létrehozni: Minek? Csakhogy beszerezsek egy másik életfogytiglant?

1969-ben újra születik 1 közösség. Majd gyors szaporodás következik.

1980-ban 89 a csoportvezetők száma,

1989-ben pedig már 178, s utána megindul a fogyási tendencia, és

2005-ben a számuk: 77. Mindez grafikusan is ábrázolható. ÁBRA

A növekedést Isten adja? A fogyást vagy megszűnést is Isten adja? Azt hiszem, hogy Isten – már ami minket, embereket illet – nem működik rajtunk kívül. Csak bennünk. A kezdeti években egy darabig úgy tudtuk, hogy merhetünk tenni valami tőlünk telhetőt érte. Aztán jó tizenöt évre elfogyott a bátorságunk közösséget hozni létre érte. Aztán újra támadt bennünk a bátorság, s ezt a bátorságot nem akasztotta meg az sem, hogy az egyház vezetősége összedolgozott ellenünk a bennünket üldöző hatalommal. Nem ment el közülünk egyházunk üldözése következtében senki sem. S csudák csudája, amikor megszabadulunk az állami üldözéstől, s amikor az egyház csak nem akar szóba állni velünk, akkor következik be a statisztikánk által világosan látható bomlás. Minek következtében? Az állami üldözés elhalása – gondolom – nem lehet ok. Az egyház minket el nem fogadása úgyszintén aligha ok, hiszen nem hagytak el testvéreink minket akkor sem, amikor az állammal karöltve üldöztek bennünket. Ok, azt hiszem csak egy lehet: megunták a másodrendű állam- és egyházpolgár szerepét. Érvényesülhessenek akár a világban, akár az egyházban. Tehessék a tőlük látott jót, anélkül hogy visszafogná őket a Bokor apolitikus volta, ill. Jézus-hűsége s egyházon belüli s annak vezetőitől tanúsított el-nem-fogadása, s a magunk szükségképpen megkövesedett különállása. Mindegy, akárhogyan is látom az okokat. Nem tudom, hogy a grafikon által mutatott trend csak a zsugorodás vagy a teljes elfogyás irányába mutat. Csak Isten tudja, hogy van-e bennünk még tartalék, erő az isten- és emberszeretetre. Arra, hogy más övezzen fel minket. Mert enélkül nincsen növekedés, az Isten sem képes helyettünk Golgotára menni.

2.

Keresem az utat, hogy merre menjünk.

Hozzáfogok. Jézus számára egyértelmű volt, hogy egy Mennyei Atya van fölöttünk, aki elbírálja életünket, és dönt örök sorsunkról. A KIO-ban kimutattam, hogy Jézus számára a *hiszek és tudok* – Jézus egyetlen témájában – ugyanazt jelenti. Az I. Vatikáni Zsinat észérvekkel igazolhatónak deklarálta Isten létezését. A Bokor majd 30 éve foglalkozott e kérdéssel, és nem jutott egységes álláspontra e *teodíceainak* nevezett vitájában – lásd a Karácsonyi Ajándék 77/8-as kötetét.

A kultúrák alakulása folytán a szavak jelentései változnak. A Értelmező Kézi Szótár szerint és kivonatosan:

Hiszek: a valósággal megegyezőnek, igaznak tekint;

hiszek valakinek: igaznak fogadom el, amit valaki állít;

hiszek valakiben: létezőnek tekintem (anélkül, hogy az igazolható volna);

vallási jelentése: Istenbe vetett hite van, Istent, isteni személyt létezőnek tart.

A magam és jelenlegi látásom szerint *hinni valamiben* annyit jelent, hogy hitemnek (azaz nem tudásomnak) tárgyát **sem igazolhatónak, sem cáfolhatónak nem tartom**. A hit nem tudás számomra, hanem *életem* legfontosabb, tehát egzisztenciámat nagyon mélyen érintő, s ezért úgy nevezzük, hogy *egzisztenciális döntése*. Tartalma: személy szerint én erre és erre megyek.

Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek Teremtőjében. Az ateistákat, az agnósztikusokat nem tudom meggyőzni, ők sem engem. Úgy gondolom, hogy Jézus számára még a gondolat is abszurd volt, hogy tanítványa lehetett volna egy ateista vagy agnósztikus személy. A múlt vasárnapi ifjúsági misén a jelenlevők a Bokor sorsdöntő kérdéseit igyekeztek megfogalmazni. Mindegyikük fogalmazott egy kérdést. Szavaztunk, hogy melyiket beszéljük meg. Bajnok Katáé győzött. Kérdése ez volt. *Nagyon szép, hogy bármely felfogású személyt elfogadunk a Bokorban, de mire megyünk ezzel?*

A Bokor első és második nemzedéke úgy regrutálódott, s a harmadik nemzedékből is csak azok kerestek meg, akik személy szerint vallották-vallják hitvallásunk első mondatát. Ott voltak minden nap a debreceni Szent Annában mondott miséimen, illetőleg kivétel nélkül szentáldozáshoz járultak lelkigyakorlataimon. Senkit el nem zavarok, aki azért jön hozzánk,

mert hűséges akar lenni Jézushoz, hiszen a szeretet nem ismerhet kiközösítést, de magam megvallom hitvallásunk fenti mondatát. S most kérdezlek egyenként mindnyájukat: *Hiszel-e egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek Teremtőjében?* Továbbá kérdezem: *Elfogadható-e a Bokor részéről e kérdésben akárminő álláspont, vagy tudomására kell hoznunk másként gondolkodó testvéreinknek, hogy a Bokor hite nem az övé, hanem az, amit az ábrahámi vallások közösen vallanak, s köztük a mi keresztény felekezetünk, a római katolikus egyház is?*

3.

Jézus az ábrahámi hit akkori hivatalos vallásában nevelkedett, nem a szamaritánusokéban, nem is volt esszénus a Holt-tenger mellett vagy másutt, és nem is a pogányok valamelyik szentélyébe járt. A nyolcadik napon körülmetélték, a tisztulás napjai elmúlván vallásának törvényei szerint felvitték őt szülei a templomba, serdülőként megkapta a kis fejfedőt, tehát a zsinagógákban beszélhetett és beszélt, ünnepekre felment a templomba, a körülmetélés ellen nem szólt, a széder-estet tanítványaival együtt megülte. Vallása szent könyvei ellen sohasem beszélt, kikereste belőle azokat a helyeket, amelyek igazolták tanítását. A Törvényt és Prófétákat meghaladó tanítását pedig a Törvény beteljesítéseként és nem felbontásaként értelmezte. Mivel a Keresztelőhöz kiment egész Júdea, a farizeusok is, bemerítkezni a Jordán vizébe, Jézus keresztelési parancsa beleépült a megszentelt zsidó hagyományba: *Az Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre* szavait pedig a széder-estbe ágyazta. Keresztre feszítése után feltámadván sem bízta tanítványait vallásuk elhagyására. Végig megmaradt abban a vallásban, amelyben nevelkedett, végig megőrizte tanítványait is abban a vallásban, amelyben nevelkedtek.

A Jézus mennybemenetelét és a Pünkösdt követően kitört üldözésben a tanítványokat üldözte egyházuk, annak bizonyos személyei, mint a Tarzusi Saul is, de nem közösítették ki az üldözötteket. A nem-Jézus-tanítvány, Pál frontális támadást intézett a körülmetélés ellen, és megszűnt széder-estet ülni, mert *a mi bárányunk már megöletett* (1Kor 5,7), s Isten új választott népének tekintette a megkeresztelteket, akiket mind szenteknek nevezett: mert *az ágak közül egyeseket kitörtek, és téged vadolajfa létedre helyükbe oltottak* (Róm 11, 17). Jakab 58 pünkösdjén figyelmezteti is őt: *Tedd ezt és ezt, és akkor mindenki látni fogja, hogy magad is úgy élsz, hogy megtartod a törvényt* (ApCsel 21,24). Jeruzsálem elfoglalása után, nemzeti megalázottságukban közösítette ki a Jézushoz ragaszkodókat Jabnéban a szünedriumot helyettesítő farizeusi teológiai főiskola. Nem a Jézusban hívők hagyták el tehát egyházukat... De Pál feszegette a pofonos ládát erősen, s meglett a következménye. Máté még Pál halála után 15 évvel sem feszegeti azt. János evangéliuma pedig – tíz évvel Jabne után – már csak mintha belenyugodnék a kiközösítettségbe.

Kérdezem: miért egyházán belüli mozgalmat hívott létre, és nem új egyházat alapított Jézus? Azért, mert mondanivalói a Teremtő által lébeszólított ember bármelyikének a lelkiismeretében (Jézus szavával: *a szívében*) visszhangra találhatnak: hiszen mindannyian tudjuk, hogy jóknak kell lennünk; legfeljebb nem akarunk. Tehát a zsidó szívében is, tehát a zsidók vallásában születettek és nevelkedettek körében is hallható e szó. És ugyanakkor nincs vallás, amely tartósan fel tudná vállalni azt, amit Jézus a maga mozgalma szükségképpen következményének vallott, s ennek következménye, hogy *üldözni fognak titeket, zsinagógáikban megostoroznak titeket*. Minek akkor vallást változtatni? Cseberből vederbe mért kerülünk?

A három századnyi üldözés ellenére fokozatosan oly messzire kerültek Jézus gondolatától a keresztények, hogy senki sem sikított, amikor elfogadtuk Konstantin császár felénk nyújtott jobbát. Nem hiszem, hogy a trón és oltár szövetségét megújító keresztény történelem valamivel is jobban hasonlítana a jézusi Országra, mint a nem keresztényeké. Még az is nagyon valószínű, hogy világbajnokok lettünk mások kirablásában, rabszolgává tevésében és tömeggyilkolásában. A többi népek történetét kevésbé ismerem, de Sztálin Botond azt

mondta nekem egyik előadásom alkalmával, hogy a buddhisták ugyanazt csinálták, ahol hatalomra kerültek, mint mi, Konstantin után.

Tehát: feleslegesen ne feszegezzük a pofonos ládát. Csak Jézus egyetemes emberszeretetének parancsához maradjunk hűek. Azért csak gyilkolhatnak minket, de talán nem közösítenek ki. Mindenki maradjon meg tehát abban a vallásban, amelyben nevelkedett. Van már vagy ezerféle keresztény felekezet is. A legkülönbet megnéztem magamnak jól, és nem kívánok átlépni hozzájuk. Mi sem tudnánk külön, jézusibb felekezetet létrehozni, miként felekezeteket gründoló történelmi elődeink sem tudtak.

Mivel feszegetjük a pofonos ládát? Azzal, ha leszóljuk és elhagyjuk őseink vallási hagyományait: a szentségeket és a szentelményeket. A Bokor kiemelten buzgó vallásos szülők gyermekeiből született meg. Alkalmasokká nevelték őket a szentségek és szentelmények segítségével szüleik a KIO igazságainak befogadására. Miért menjünk máshová? Folytassuk szüleink hagyományát!

Ezért vallom én, hogy katolikus felekezetemben akarok meghalni, piarista rendi ruhámban akarok a földben elporladni. Azért, mert abban születtem, s nekem az a dolgom, hogy egyházamban képviseljem a nekem Isten által tanítottakat, a Jézus által magyarázottakat. Ott, ahol viszonylag legjobban értik még szavamat, ahol viszonylag a legjobban tudom elmondani azt, ami rám bízott. Nem akarom, hogy miattam közösítsék ki a katolikus egyházból a Bokrot.

S most kérdezem: Valljátok-e egyenként, hogy meg akartok maradni abban a vallásban, amelyben születtetek, nevelkedtetek, vagy azt gondolod, hogy nyugodtan feszegetheted a pofonos ládát, legfeljebb kiközösítenek, s akkor létrehozol egy igazibb, egy jézusibb egyházat? Kérdezem, hogy elhatárolod-e magadat attól, hogy úgy feszegeted, Pál módjára, a pofonos ládát, hogy magunkra hozod vele a Bokor egészének kiközösítését? Vagy ellenkezőleg: kimondva, ki-nem-mondva éppen ezt a kiközösítésünket akarod, s ezért teszed azt, amit teszel?

4.

Hiszek Jézus Krisztusban, az ő egyszülött fiában, a mi Urunkban, aki fogantatott Szentlélektől, született Szűz Máriától. Hitvallásunknak ez a tétele közös hagyománya a magát kereszténynek mondó vallások majd mindegyikének. Mondott hitfogalmam alapján erre a tételre is áll: se nem bizonyítható, se nem cáfolható. Csak hihető. Ezt a hitet kívánja tőlünk egyházunk is. A bizonyítását nem. Csak annyit, hogy ezt a hagyományt tartalmazzák a szenthagyományból megszületett szentkönyveink. Lehet ezt elvetni, de kiközösítés jár érte biztosan. Vallom, hogy ezt tanítja Máté evangéliuma is. Vallom, hogy nincs ember, aki bizonyítani tudná, hogy Isten nem ölthet emberi alakot. Vallom, hogy nincs ember, aki bizonyítani tudná, hogy Isten ezt nem tette meg. Vallom, hogy nem lehet igazolni, hogy Jézus csak olyan ember, mint akármelyikünk, ha megengedjük is, hogy azért valamivel csak külön példánya fajunknak, mint mi magunk.

Természetesen akármelyikünk vállalkozhatik arra, hogy kimutassa, mekkora blódség Karácsony ünnepének hittartalma. Elmondhatja az érveit, de bizonyíthatatlan marad csakúgy, mint az ellenkezője. A kérdés az, hogy mi lenne törekvésének célja? Azt gondolom, hogy magunkfajta, bokorbéli ember számára ez a cél csak az lehetne, hogy jobban érvényesíthessük életünkben a jézusi célkitűzést. De hogyan gondolhatnók, hogy a dogmatika alaptételeinek szétverése szolgálhatná ezt a célt? A Bokor első két nemzedékének tagjai a családi és részben az egyházi iskolai nevelés eredményeként kerülhettek olyan tudati pozícióba, hogy hajlamosak lettek szóba állni a jézusi gondolatokkal. Ez a közvetlen tapasztalatom, a magam tulajdon esetében is: apám neveltjeként írtam meg a KIO-t, s ő magáévá tette annak tartalmát.

Bár az eddig mondottak sem jelentéktelenek, azt gondolom, hogy jelentősebb az egyetemes emberi történelem tanulsága. Történelmi tanulmányaim meglepő eredményekre vezettek. Különválasztom a vezető rétegekre vonatkozó tapasztalatomat, és külön a

társadalom egészére vonatkozókat. Az elsőt illetően mintha mindenütt a papkirály indítaná az egyes népek feltörekvő, történelmileg észlelhető mozdulásait. A papkirály az a személy, aki mind az Isten irányában a legnagyobb érzékenységet mutatja népe formálásához, másfelől pedig ő az, akinek a kezébe kerül a nép érdekeinek megvédésére szolgáló kényszerítő, fegyveres erő. Így a papkirály főpap és hadvezér egy személyben. Példák legyenek Ábrahám, Mózes, Mohamed. Források hiányában igazolni nem, csak sejteni tudom, hogy Álmosnak, Árpádnak, népünk pogány fejedelmeinek is lehetett valami ehhez hasonló szerepe. De lehetséges az is, hogy ők már a szakosodás utáni állapotot tükrözik, amikor már különválnak egymástól az Istent a közös ügynek megnyerni akaró, az imádkozó és áldozatot bemutató főpapi személy, és a fegyvereket hordozó hadvezéri, azaz fejedelmi személy. De ez a szakosodás csak lassan és akadozva valósul. Szent István királyunk a Szentlélek vezetése mellett vágja négy felé Árpád-fi unokaöccsének testét – a minden bizonnyal keresztény pap, Anonymus szerint. Másfelől Muhiban, Mohácson is a kalocsai érsek a hadsereg főparancsnoka, és csak akkor törvényes a magyar király, ha az esztergomi érsek koronázza meg őt.

Az európai felvilágosodástól meg nem érintett része az emberiségnek még mindig nagyon mélyen hisz abban, hogy a csaták sorsát elsősorban Isten dönti el, s ennek következtében annak a személynek, aki érti az Isten befolyásolásának módját – a főpapnak –, döntő szerepe van a nép sorsa szempontjából. Csak a felvilágosodott Bismarck gondolja úgy, hogy Isten az erősebb seregekkel menetel, a fel-nem-világosodott mélyen hisz abban, hogy végső soron a Zalán futásának Hadura dönti el, hogy fut-e Zalán vagy sem. Innen van az, hogy a magyar főurak végig a történelmen kényszerülnek elfogadni (vagy egyszerűen ősi berögzöttségként elfogadják), hogy a főpapok rendre a leggazdagabbak – a királyt követően. Innen van a pápai állam szívós, ezeresztendős létezetése is, s ebből folyóan a hadsereget fenntartani kényszerülő papkirály, a pápa, aki a felvilágosodottak számára anakronisztikus képet nyújt. A középkorban senki sem látta annak. Természetes ellenfél volt, akinek hatalmát királyok igyekeztek megtörni, ahogyan a pápa is igyekezett megtörni a királyokét. De a dalai láma léte a nem felvilágosodott tibetiek számára még egyelőre aligha anakronizmus.

Mindez csak azért lehetséges, mert a tömegeknek mély a hite. Hiszi, hogy örök sorsa a papok kezében van. Ha 1514-ben Lőrinc váradi pap mondja a kereszteseknek, hogy bűnbocsánat jár nekik, ha kitartanak vállalkozásukban, nagyobb lesz az elszántságuk. Tetzelt dominikánusainak az odatúli megbocsátás mély hitének következtében sikerült eladnia a búcsúcédulákat. Az ókori papírszoknak vagy Erdélyi Zsuzsanna népi imádságainak mély hite mutatják a valamikori papkirály, illetőleg a királyok és papok hatalmának társadalmi bázisát.

Aki pápába harap, belehal a harapásba! Vallom tehát, hogy a vallásokat támadni, csak Jézus módszerével szabad. A dogmatikai, liturgiai részt rá kell hagyni a dogma- és liturgia-fejlődés úgy-ahogy belső vallási erőkből valósuló és változó folyamatára. A KIO-ban a Klérus Kongregáció nem talált semmit, ami ellenkeznék a katolikus vallás hitével. Pedig elmondtam benne Jézus egész üzenetét, és azt is, hogy a megváltást az eredeti bűntől – nem találom e tanításban. Senki jószándékú embert, aki közénk akar tartozni, ki nem közösihetünk. A páli módosítást, a *Krisztus keresztyje* című művem egy esztendeig nem publikáltam szamizdatban sem. Csak egy esztendei várakozás után. Azóta nyomtatásban is megjelent, s bizonyára kezébe került már a katolikus hit valamelyik elszánt védőjének. És nem került a Hittani Kongregáció elé, bár kimutattam benne a páli megváltástan teljes jézustalanságát. Nem is szerepel a Crédónkban, hogy Jézus megváltott minket az eredeti bűntől, csak a Trentoi Zsinat tévedhetetlen szövegeiben. Van dogmafejlődés: vissza nem vonunk semmit, csak elhallgatunk azzal, ami tarthatatlannak bizonyul. Ennyi telik az embertől, s az emberekből álló egyháztól is. Amikor írtam könyvem, egy okos jezsuita már rátolta felelősséget Pálról Jeromos latin szentírásfordítására és Ágostonra. A mai menő

dogmatika könyvek pedig még odébb tolják, Canterbury Szent Anzelm *Cur Deus homo?* című művére. De vallásunk sarkalatos tételét, azt, hogy Jézus az Isten fia úgy, ahogy mi nem vagyunk, nem támadhatjuk. S ezt tudomására kell hoznunk a másképpen gondolkodó testvéreinknek is, egyházunk vezetőinek is.

Az elmúlt 60 esztendő alatt sokan tapsoltak nekünk, de se mohamedán, se buddhista nem állt közénk. Csak keresztények, nagyjából katolikusok. A szabadgondolkodók nem találtak el közösségeinkbe. Ha tetszik nekünk, ha nem, Jézus is, mi is, csak egy vallási közösségben tudunk otthonra találni. Akármilyen elsősége is van Jézusnál a morális elveknek, vallásunk hitelvein nem tehetjük túl magunkat. Helytelennek gondolom tehát a Kávé '96. április 17-i, az *Érted Vagyok*ban nyilvánosságra hozott levelében, hogy ennek a jézusi alapállásnak csak két szót szánt: *nézeteidtől függetlenül*. Ennyivel jelezte csupán, hogy nem feltétlenül ért egyet a Paskai-féle kiközösítés okával, Bandi nézeteivel. De Bandit nem azon a címen közöcsítették ki, mert hűséges tanítványa Jézusnak. Ilyenek még akadnak Bokorban, s nincsenek kiközösítve. A Krédó egy tételét tagadta. Meg kellett volna vallania a Kávénak, hogy Bandi nézetével nem azonosul. Hittételeket nincs módunk tagadni. Bizonyítani sem, cáfolni sem.

Nem vagyok szabadgondolkodó. Engem köt az, hogy nemcsak Jézushoz akarok tartozni, hanem ahhoz a vallási közösséghez is, amelyben születtem, amelyben nevelkedtem, amelyben pappá szenteltek. Azt kérdezem, hogy titeket, testvéreim köt-e ez. S megvalljátok-e ezt a köteleket? A Hűségimánkban, a 70-es évek elején megvallottuk: *Ígérem, hogy hűséges leszek Egyházadhoz. Tőle kaptam mindent...* s a többi.

5.

A kétezer esztendőes egyház ellenében akkor van esélyünk valami jézusit tenni, ha kilépünk belőle. Benne maradva és Krédója ellenében – semmi esélyünk sincs. Hatvan esztendőes múltunk minden tapasztalatával és terhével meg kell szólítani ennek az egyháznak a képviselőit. A megszólítás csendesebb-rejtettebb módja, hogy beállunk egyházközségünk, ill. egy számunkra elviselhető szövegű pap munkájába, és ott folytatjuk, ahol 60 esztendővel ezelőtt kezdtük. Mit tettünk? Belekapcsolódtunk az egyház rendezvényeibe: Szakcs, Tokaj, Gyula ifjúsági A.C.-táborai, illetőleg jártunk a Szent Annába hétköznapi is misére. Lelkigyakorlatainkat egyházi előjáróink tudtával, támogatásával részvételével rendeztük. Írásainkat bemutattuk nekik. A kevésbé csendes módja a megszólításnak, hogy írunk egy levelet megfelelő előkészítés után az illetékesnek, a MKPK elnökének, hogy kifejezzük az egyházunk iránti hűségünket, szolgálati készségünket.

Kérdezem: mutatsz-e, Testvérem készséget akár a csendesebb, akár a levélíró változatra?

6.

Mi akadályozhat meg bennünket ebben a készségben? Hát a múltunk. Hogy vértanúink, hitvallóink meg teológiai irodalmunk van, s hogy harcban álltunk az ateista diktatúrával és az azzal kiegészítő hierarchiával is, egészen a Vatikán magasáig. És a jelenünk? Az talán már kevésbé. Amikor dekkolt a magyar társadalom s az egyház jó része, akkor mi porondon voltunk. De ma? Nyugodtan járhatunk kisközségbe, de egyre fogyóan járunk. Mondhatjuk a forradalminak tetsző jézusi tanítást, de saját gyermekeinknek is csak egy elenyésző hányada jár közösségeinkbe, hogy azokat tanulja. A magyar társadalom felnőttjeiből valakik visszatálnak ugyan az elmúlt fél század után Istenhez, de hozzánk nem. Majd egyedül Dombi Ferenc testvérünk tudott belőlük népet gyűjteni. Tanításában a KIO tartalmait ezóteriával ötvözte, s az elkövetkező évek mutatják majd meg, hogy bele tudnak-e simulni azokba a tartalmakba, melyeket hordozunk, vagy foglyai maradnak az ezóterikus körítésnek.

Nyugodtan mondhatjuk, hogy mi szolgálni akarunk, senki nem akadályoz meg ebben bennünket. De egyre többen és többen hagynak el minket. Azon a címen is, hogy csak „agyalunk”, ahelyett hogy szolgálnánk, hogy valami jót tennénk. Fájdalmasan és megértően tapasztalom, hogy közösségeim nem-nyugdíjas tagjai csak ritkán tudnak eljönni a havi találkozókra, munkahelyi elfoglaltságuk miatt.

Nyugodtan mondhatjuk Jézus adás-törvényét, de nagyon kérdéses, hogy mennyire tudjuk kivonni magunkat annak a társadalomnak a hatása alól, amelyben élünk. Hogy mennyire van szükségünk sajátmagunknak arra az összegre, amelyet megkeresünk? Nem tudunk az elmúlt 15 esztendő alatt észrevenhető és szövegeinkhez illő nagyságrendben letenni valamit az asztalra. Gazdagodtunk helyette? – csak kérdezem

Egy-egy derék akciónkkal fel tudjuk még hívni a sajtó egy részének figyelmét arra, hogy a katonáskodást megtagadók ivadékai vagyunk, de e tekintetben is program nélküliekké lettünk, hiszen nem kell már elmennünk katonának.

Mindezek alapján meg kell kérdeznünk magunktól, hogy a jézusi örökség nem devalválódott-e kezünkben. Én azt képviselem, hogy igen. S ha a a só ízét vesztette, akkor nem való egyébre... Az élő nemzedék túlvan 65. évén. A második közelíti ezt a korhatárt, s itt állunk feladat nélkül. A harmadik nemzedék messze nagyobb része pedig meglehetősen értetlen, mintha nem értené az őseket: *Tisztelünk, becsülünk titeket, de nekünk magunknak kell megtalálnunk saját utunkat* – mondta volna egyikük apjának. S nem csatlakozik ahhoz az örökséghez, amely bizony egyre inkább kifolyik kezünkéből. Egyre többen hagynak el bennünket... és leginkább értékelt testvéreink közül is. Nem tudnak mit csinálni az örökséggel?

Meg kell találnunk helyünket egyházunkban, amelyben benne élve találtuk meg 60 éve a jézusi utat. Nem lehet minden frontnak hadat üzenve élnünk. Valahol otthon kell lennünk.

7.

Fel kell fedeznünk azt, amit ma, 60 év után, tehetünk. Valami újat kezdhethetünk. Nem olyant, amit nekünk kell felfedeznünk. Olyat, amivel Jézus is próbálkozott, Jézust követni akaró elődeink is.

Jézus otthagya názáreti műhelyét, s nem társadalmi munkában, hanem egész napos foglalkozással kezdte hirdetni Isten Országát s gyógyítani a betegeket. Tanítványait nem két vagy négy hetenként összejáró közösségbe hívta, hanem életközösségbe. Erre nem volt módunk a korábbi 45 esztendő alatt. De 16 év múlt már el, és úgy látszik, hogy még nem vette fel ezt a zászlót közülünk senki sem.

Tanítványaitól Jézus nem kívánt nötlenséget. Szerte a nagyvilágban sokfelé alakulnak egyházunk ölen olyan életközösségek, melyekben családok is élnek. Folytatják az életközösségnek jézusi hagyományát, melyet az elmúlt két évezredben a szerzetesek találtak meg.

Ismerjük a szerzetesség történetét. Az élet- és vagyonszerzés, a magántulajdon hiánya nem biztosítja még a jézusi szegénységet. Ezzel szemben olyan lehetőségét nyújtja Jézus követésének, melyet a szerzetes kívüli élet nem ad meg. A szerzetben biztosítva van, hogy életem minden energiáját a meglátott jézusi cél szolgálatára fordítsam, és csak a szerzet tagjain fordul, hogy ezt a szegények életszintjén csinálják, vagy a szerzetben belül is azt csinálják, amit a világ fiai: szolgálnak az életszínvonalat, a Mammont istenükként.

Fel kell dolgoznunk azt a sokkot, melyet egyházunk számára jelentünk. Nem új dogmatikák gyártásával – ezzel mindent elrontunk –, hanem az életünkkel kell megmutatnunk, hogy mit jelent számunkra a jézusi örökség vállalása.

'89-ben Budaváriban volt két napot nálam Hans Meier. Azt mondta, hogy elkezdhetném én magam az életközösséget, mert ahogyan elláttam őket, abból azt látja, hogy alkalmas vagyok rá. Amikor mondta, betöltöttem már 70. évemet. Azt válaszoltam, hogy ilyen korban ezt már el nem kezdem. De a Bokorligetet megvásárló testvéreimnek pár év múlva ennyit mondtam: Ha elindul a szekér, én leszek az első, aki felkapaszkodik rá. Eddig még nem indult el.

Le kell tennünk újra valamit az asztalra. Nem tudunk olyat letenni, ami megújít minket mást, mint az életközösséget. Sok testvéremnek sok a Bruderhof iránt rokonszenvem, másoknak kevés. Úgy látszik, hogy akiknek kevés, azok sem oltják be magukat fájukba.

Alighanem azért, mert ők is érzik, hogy valami nincs rendben náluk. Klaus őszintén elmondta nekem: vannak, akik keveslik náluk az imádságot, ő azt gondolja, hogy náluk a munka az imádság. Nagypapa jó hatvan éve az egyik összejövetelén idézte egyik rendtársunkat: Nekem a munka az imádság! Mire Nagypapa: *Na, na...* – csak ennyit mondott. A másik gondjuk, hogy az ifjúságuknak – a negyedik nemzedéknek – noha „bekeresztelkedett”, nincs lelkes szövege, csak ott vannak...

Tanultam gondjaikból.

1. Éneklés és meeting nem pótolja a lélek olthatatlan Isten-igényét. Meg kell szólítanom Istent, s ehhez időre van szükség. A szerelemhez idő kell!

„Hogy hívnak téged, szép öreg Úr, Kihez mondtam sok imát?

Jaj, jaj, jaj, nem emlékezem,... Csak tudnék egy gyermeki imát!...

Csak nagyszerű nevedet tudnám.”

Ő várt, várt, aztán felszaladt, Minden lépése zsoltár-ütem:

Halotti zsoltár. S én ülök Sírván a Sion-hegy alatt.

Valamikor valamelyikünk ajkán egy lelkigyakorlaton elhangzott: *Szeretnék szerelmes lenni az Istenbe*. Ezt a vágyat, és a vágy kielégítését nem spórolhatjuk meg. Nincs időnk rá? Ez baj, nagyon nagy baj. Segíteni kell a bajon.

2. Tudok, de nem akarok csak a mindennapi kenyérért dolgozni. ’52-től ’69-ig majd húsz éven át csak a mindennapi kenyérért dolgoztam, rabként és szállítómunkásként. De szállítómunkásként délután s az éjszakákba nyúlóan megírtam a KIO-t. A börtönben pedig filozófiai szintézisemet kezdtem megfogalmazni – elvitte egy hipis, mielőtt még befejeztem volna. Csak a kényszer vihet székláb faragásra. Kényszert pedig nem választ az ember. Isten alkotónak teremtett minket. Akinek mindegy, hogy mivel tölti el napját, az csökköt, fogyatékos ember. Ha nem tudnék nektek ilyeneket írni, rég nem élnék már. Nekem kell a napi 24 óra, hogy azt tudjam tenni, amire lelkem Istene készített engem. Csak így tudok áldozatot bemutatni Istennek.

3. Olyan életközösségben akarok élni, amelyben mindegyikünk csinálhatja azt, amit tud, amit választott, amiért lelkesedik. Ha teológiát, hát teológiát, ha matematikát, hát matematikát, ha beteggyógyítást, hát beteggyógyítást, ha fogyatékosokkal foglalkozást, hát fogyatékosokkal foglalkozást, ha kovácsolást, hát kovácsolást, ha építést, hát építést, ha kertészetet, hát kertészetet. Akármit, ha az tudja közvetlenül az Istent és az embert szolgálni, de Isten dicsőségére. Akármit, ami az ember lelkét bontja ki, ha örömét találja benne. Az enyémet és azét, akivel foglalkozom. Ez az az *Eigenwille*, amit a Bruderhof rossznak mond, de én nem tudok nélküle élni.

8.

Nincsen kétségem, hogy ha a Bokornak van jövője, ezen az úton lesz. Egyházunkról pedig tudomásul kell vennünk, hogy ennyi telik az emberiségtől. Az embert meghatározza az Ellenisten, a Mammon. *Vang-An-Si*-t azért kellene megölnie a császárnak, mert az általa megvalósított államosított rendben azt tapasztalja a kétszáz millió nincstelen kuli, hogy *Most remény sincs meggazdagodni*. A szerzet, az életközösség biztosíthatja, hogy nem akarok magamnak többet, mint az egy dénárt, mert az bőven elég az egészséges élethez. Azt hiszem ennek az ellenkezője az emberiségnek ez a normál állapota egyelőre, mely nagy örömünkre 15 évvel ezelőtt visszatért hazánkba is. Kevés a fizetésünk, és meg akarunk gazdagodni, mi is?

’45 előtt nem volt kisközösség. Igenis, az egyház indítására lett, de feleslegessé tette azt az egyház részleges megegyezése a magyar állammal ’64-ben. ’82-re már egészen nyilvánvalóvá lett, hogy nincs szüksége ránk, s ezt ’87-re a most uralkodó pápa – elődjének jóváhagyásával – meg is erősítette. Három év múltán pedig abszolút *pluquamperfectum*-má lettünk.

Az Egyházon belül maradva nem lehet folytatnunk azt, aminek az ideje lejárt, a püspököktől is rejtendő kisközösséget. Csak azt, amiről VI. Pál az *Evangelii Nuntiandi* kezdetű

enciklikájában szolt már 1975-ben: *megőrzik az őszinte közösséget püspökeikkel, akiket az Úr állított Egyháza élére, és az egyházi Tanítóhivatallal, amelyet a Szentlélek a püspökökre bízott; ha nem tekintik magukat az evangélium kizárólagos címzettjének vagy hordozójának – sőt esetleg magának az evangélium egyetlen birtokosának! –, hanem tudatában vannak, hogy az Egyház sokkal nagyobb és sokkal változatosabb és sok egyéb módon is testet ölthet, mint éppen az ő közösségükön belül...*

Aki most nektek mindezeket elmondja, könnyíteni akar a lelkén. Nem akar úgy meghalni, hogy én, mi vagyunk Jézus örökségének egyetlen hordozói. Úgy akar meghalni, hogy a magunk idejében megcselekedtük, amit megkövetelt a haza. Ha találkozom az Istennel, azt akarom mondani neki, hogy Uram, ennyi tellett tőlem. S nem akarok úgy elmenni, hogy testvéreim görnyedjenek Szüzifosz terhe alatt. Nagyon örülök, hogy már jó tíz éve kivonultam a Kávéból, s hogy bíztam fiatalabb testvéreimben, azok Jézusba vetett hűségében.

9.

El akarok még valamit mondani. A 80-as évek szorongatott helyzetében azt találtam mondani, hogy nem hordhatom senkinek a zsebében lelkiismeretemet. Csak a fogalmazás módját akarom visszavonni, nem a tartalmát. Megerősít a tartalom vissza-nem-vonásában az, hogy mégis csak belevehettem Ratzinger 12 pontja közé: *csak a lelkiismeretünknek tartozunk engedelmeskedni*. S bizony ez az egyház tanítása, bár nem dogmatikai érvényű, mert XXIII. János csak pasztorális zsinatot hívott össze. De egy bokorbeli házaspár közénk már nem járó diplomás gyermeke egy családjukban mondott karácsonyi misém után megvallotta Terinek: Ha Gyurka bácsinak joga van szembeszállni az egyházzal, ő is képviselheti a sumér rokonságot szembeszállva a Magyar Tudományos Akadémiával. Ezért módosítok most a fogalmazáson: csak a lelkiismeretem szavára tudok hallgatni. Ezt vállalom a II. Vatikáni Zsinattal együtt.

És még valamiért. Lelkiismeretünk szentsége nem lehet a végső szó. Azért nem, mert ezen az alapon, ha tízen vagyunk, tízfélét gondolunk és tíz felé akarunk menni. Legyen a számunkra a te és a többi testvérem lelkiismeretének a szentsége is a végső szó. Addig kell imádkoznunk és addig kell ebbe ágyazottan elmondani a magunkét, és figyelve hallgatnunk testvéreinkét, amíg meg nem találjuk a közös nevezőt, amíg figyelni tudunk testvérünk, testvéreinknek lelkiismeretére is. A lelkiismeretünk legvégső szava az, hogy megtanulunk újra egyet gondolni. Azt, amiért Jézus János evangéliuma szerint halálára készülődön imádkozott. Azt, hogy mindannyian egyek legyünk. Azt, hogy mindannyian megtaláljuk a közöst. Mert Isten akarata bizony egy és nem tízféle. A lelkiismeretem szavának el kell jutnia a te zsebedbe is, a lelkiismereted szavának el kell jutnia az én zsebembe is. Lelkiismeretünk szavának el kell jutnia egymás zsebébe is. Az Isten akarata egy és ugyanaz, és nem tízféle. Addig kel imádkozni, érvelni a másakra figyelni, amíg meg nem találjuk az egyet. Az az Isten akarata, amiben meg tudunk egymással egyezni. Amíg ezt meg nem találjuk, csak tévelygünk, s mondjuk a magunkét. Minek? Azért, hogy széjjel menjen a Bokor? Valamikor tudtunk még egyet gondolni, és növekedtünk bölcsességben és kedvességben Isten és az emberek előtt. A Bruderhof egyhangúan hozza döntéseit. A pinkafői katolikus életközösség, a Franziskusgemeinschaft nem nyugszik, hanem imádkozik és újra tárgyal, amíg meg nem találja a közös nevezőt, amíg égül is tud egyhangúan dönteni. Ez nélkül csak a Sátán Országát tudjuk építeni. Ott mindenki mindenkivel harcban, véleménykülönbségben áll, amint azt az evilági országokban is tapasztalhatjuk. Minek az erejében? Annak, hogy nem hordják a zsebükből egymás lelkiismeretét. Csak a magukét, csak a maguk buta fejüket, önző szívüket.

A lelkiismeretem mondja nekem, hogy kérjem tőletek, Testvéreim, hogy gondolkodjatok azon, amit most mondok: Nem vállalom, hogy én szembeszálltam egyházzal. Az 1997. évi rendezése ügyemnek, ezt világosan tanúsítja. Jézus sem szállt szembe egyházával. A kereszten megbocsátotta, amit egyháza előljárói tettek ellene. Én is megbocsátom azt, amit

tettek ellenünk, ellenem. Nem szabad mindörökre haragudni. Akkor is abba kell hagyni, ha nem kérnek tőlünk bocsánatot.

10.

Meg kell újulnunk. Csak egyetlen útja van ennek. Újból szabad utat kell engednünk Istenhez magunknak. A harcok megkeményítettek bennünket. Igazunk tudatában egyre kevesebbet foglalkozunk bűneinkkel. Kisközösségi imádkozásainkban egyre gyakrabban csak véleményünket mondjuk el testvéreinknek ahelyett, hogy Istenhez imádkoznánk. Leszoktunk a lelkigyakorlatok imádkozós csendjeiről. Ha nem tudunk már ilyet összehozni, menjünk el mások lelkigyakorlatára, ahogyan az első nemzedék tette, amikor még voltak egyházunknak lelkigyakorlatos házai.

Különben folytatódik szétesésünk. Egyre többen veszünk is össze egymással. Világos jele ez annak, hogy elveszítettünk valamit. Sőt: Valakit. Rajtunk áll, hogy visszaszerezzük.

Mert Jézusnak nem hivatalnokokra van szüksége, hanem vértanúi készségű tanúkra, akik Őt tolmácsolják. S ez nem lehetséges olcsóbban, mint ahogy neki sikerült. Addig van képviselet, amíg van vértanúi készség. Addig van vértanúi készség, amíg van szerelem. Lehet, hogy a szerelem Isten iránt, csak a *célebsz* (házasság nélkül élő) emberek, beteggé tett emberek reménytelen vágyódása, reménytelen szerelmi istenpótléka, mert nem lehet szerelmeseknek lennünk Istenbe. Istent csak szerethetjük teljes lelkiismeretünkől, teljes lelkünkől, teljes elménkől, teljes szívünkől és teljes, azaz minden erőnkől. De ez elég arra, hogy megismerjük akaratát és tegyük újra azt, amiből megszületik a tett, amely hitvallókká tesz, és amely golgotákra érdemesít.

Adja Isten, hogy Testvéreim olyan jó szándékkal fogadják szavaimat, mint amilyen jó szándékkal én megfogalmaztam őket. Én nagyon szeretnék még (mielőtt meghalok) részt venni egy olyan lelkigyakorlaton, amelyben imádságos csendben tudjuk megbeszélni azt, amit egymásnak adhatunk. Lehetőleg indulatok nélkül. A Jézustól eltanulható szeretet levegőjében.

Megkötöm magam Isten kötelével, Megtöltöm szívemet Ország igéjével,

Szabadságom, Uram, Néked visszaadom, Csak a szeretetre formáld át tudatom.

65. NYÁRI NAPLÓ

2005. június vége

Városmajor, 2005. június 12.

Testvéreim Jézusban! Megindító volt a levél, amit kaptam a mai alkalomra Bisztrai Gyuritól és sashalmi barátaitól, közösségeitől. Kérdések voltak benne. Íme:

Jézus miért éppen kenyérhez hasonlítja magát? Mindenestül a miénk szeretne lenni? Mi vezérelte, mi hajtotta őt? Az, hogy úgy éljünk belőle, ahogy a kenyér által – biológiailag? Hogy kenyér legyünk egymás számára, hogy éljünk egymásért, másokért? Mit jelentett és jelent ma a számokra az eucharisztia? Mit jelent a hiánya? Börtönéveidben hogyan áldoztál? Bízatsz bennünket áldozásra? Kinek jó, ha áldozom, s kinek rossz, ha nem áldozom? Mitől lesz vágyakozás bennem az áldozásra, találkozásra Jézussal? Aki eszi a testemet, bennem marad és én őbenne – mit jelent Jézusban maradni? Milyen annak az embernek az élete, akiről elmondható, hogy Jézus él benne? Miben áll a magatartás- és a sors azonosság? Mesélj a sorsodba ágyazott eucharisztikus találkozásokról, mint erőforrásaidról! – Egy három napos reggeltől estig tartó lelkigyakorlatot tölthetnék meg válaszzal. Megadom a lelkigyakorlat vázlatpontjait.

1.

Jézus azt akarta, hogy Mennyei Atyánknak tetsző életet éljünk. Az Atya arra teremtett meg minket, hogy olyanok együnk, mint ő – tökéletesek. Ezért árasztotta belénk Lelkét már az idők hajnalán. Már akkor, amikor az evolúciós mutáció vagy egy külön isteni belenyúlás folytán egy már beszélni tudó élőlény először suttogta vagy mondta ki e szót: Isten. Talán ez volt az első szava? Nem tudjuk, de lehetséges. Tehát Isten e nagyszerű próbálkozása velünk – nem Jézussal kezdődött. Nem is Mózással, nem is Ábrahámmal. Isten szövetsége az emberrel, hogy ő legyen életünk királya, ez egyidős az emberiséggel. Az ember felől nézve. És örök és időtlen ez a szövetség az Isten felől nézve. Tudott róla Szókratész és Buddha és Lao-ce, és mások. Ha nem is azt a szót használták, hogy szövetség vagy az Isten országa, az Isten királysága. Jézus ezért az országért, ennek a királyságnak a megvalósításáért jött közénk.

2.

Van az élet, és van a vallási cselekmény. Az ember dolgozik. Miként a madarat repülésre, úgy az embert munkára teremtette az Isten. Az emberalatti élőlény csak gyűjtöget. De az ember, amikor gyűjtögetése során elejt egy állatot, bőréből-szőrméjéből ruhát készít magának. Nem csak táplálékot gyűjt, hanem meg is munkálja, amit elejtett. Csontjaiból eszközöket farag, idegszálaiból íjához húrt készít, s az eszközeivel rajzol is barlangjának falára. Majd nemcsak gyűjtöget, hanem termel is. Először gabonafélét. Ez az élete? Nemcsak ez. Párt választ magának. Ha nő, akkor férfit. Ha férfi, akkor nőt. És ragaszkodik hozzá. És ivadékokat nevel. Nem úgy, mint a fecske, tavasztól nyár közepéig. Hanem, amíg felnőtt lesz belőle, párválasztásig. És újra ragaszkodnak egymáshoz és ivadékokat nevelnek, és így tovább. E kettő: a munka és az ivadékok felnevelése – ez az ember élete. A szerelemben teljesedik ki, s a holtig tartó hűségben – választott párjához. A gyűjtögető, a termelő életmód csak segíti a szerelem és a szeretet fészket, a családot.

És van a vallási cselekmény is. A kezdet kezdetétől fogva. Minden emberi sokaság kultúráját teremt. S minden termelői és művészi kultúra a kultuszából, a vallási cselekményből születik. Talán a családi imádság volt a kezdete. Mennyei Atyánk, a minden napi kenyeret add meg nekünk ma – talán ez volt az első imádság. A gyermek Jézust is apja, Szent József taníthatta az első imádságra. A zsidó nép Jézusig nem is fejlesztett mást mint kultuszt, vallási kultúrát. Nem teremtett még vallástól függetlenedő kultúrát. Ha énekelt, ha táncolt, Istennek tette azt, mint királya, Dávid is.

3.

Jézus zsidó volt. S egykönyvű ember volt. Csak a szentírását ismerte: a Törvényt és a prófétákat. Más könyveket nem idézett soha. Elég volt e könyv és vallása neki arra, hogy megértse: arra lettünk, hogy istennektetsző életet éljünk, hogy tökéletesek legyünk, mint Mennyei Atyja. Azt, hogy ez az Atya szereti minden gyermekét, s hogy nekünk is válogatás nélkül szeretnünk kell minden embert. Rokonainkat, barátainkat szeretni nem elég, ezért még nem kapjuk meg Atyánk jutalmát, az örök életet országában. Szeressétek ellenségeiteket is, amiként az Atya napját felkelti jókra és gonoszokra is, esőt ad igazaknak és hamisaknak – ezért jár az Atya jutalma. Ezt tanulni, tanítani – ez a rendeltetése a kultusznak, a vallásnak. Ha gyermeked születik, menj vele templomba, a nyolcadik napon metéld körül, küld a zsinagógába, ha felserdül, avassad be, s szombatonként szenteld meg az Úr napját. Ne dolgozzál, hanem csak Istennel foglalkozzál. S esze ágában sem volt vallást változtatni.

4.

Elcsalt az apjától-anyjától tizenkét serdülőt, fiatalot. Csak egyről tudjuk, hogy felesége volt, s a zsidó fiúk 18 éves koruk előtt házasodtak. Tanította őket arra, hogy milyen az Atya, s megtanította őket gyógyítani is. Nemcsak zsidókat, hanem szamaritánusokat is, pogányokat is gyógyítottak. Ez volt az életük. Tanította őket két vallási cselekményre is. Merítsétek alá vízben azokat, akik tanítástokat elfogadják! Nem volt ez Izraelben merő újdonság. A Keresztelő is tette, és senki nem botránkozott meg benne, mint vallási újításon. Ez volt az egyik vallási cselekménye. A másik pedig beleilleszkedett egy másik zsidó vallási cselekménybe. A zsidó újévkor elfogyasztották Izraelben a sült bárányt keserű füvekkel, kovásztalan kenyérral és ünnepi boritallal. Annak emlékeztetere, hogy Isten kiszabadította őket az egyiptomi fogságból. Ezt az ősi zsidó szertartást halála előtt is megünnepelte 12 tanítványával, s a lakoma végén a lakoma maradékából kezébe vett egy darab kenyeret és a boros kupát, s ezt mondta: Ez az én testem, ez az én vérem. Ez a szövetség vére. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre! Ez a másik vallási cselekmény, amire tanította a Tizenkettőt. Ezekről számolnak be a szinoptikus evangéliumok. Jézus kötünk levése után 70 évvel készül el János evangéliuma, amikor a zsidók már kiközösítették a Jézushoz ragaszkodókat, amikor már elválnak a sültbárány evése és az eucharisztia. És Jánosnál márolvassuk, hogy ez az élet kenyere, melyet ha eszünk, akkor Jézus bennünk marad, s mi Jézusban.

5.

Harmincöt éve megismertem egy tizennyolc éves fiút, Bisztrai Gyurit, aki most azt kérdezi tőle, hogy mit jelentett és jelent számomra az eucharisztia. Életem és imádságom legfőbb eszközét jelentette és jelenti arra, hogy teljesíthessem Mennyei Atyám akaratát: azt, hogy minden embert szeretni tudjak. Ennek a jézusi parancsnak teljesíteni akarása az életem. És az eszköz arra, hogy ebből valami sikerüljön. Már ötéves koromban miséztem odahaza blablázva, s a nővérem ministrált nekem. Hatvanhárom éve múlt, hogy elmondtam a piaristák dunaparti kápolnájában az első misémet, melynek kezdőverse ez a páli mondat volt: Én pedig ne dicsekedjem másban, mint a mi Urunk keresztyében. A Bokor azokból a fiatalokból született meg, akik hétköznapi is ott voltak reggel 7 órakor a debreceni Szent Anna templomban, ahol egy mellékoltárnál miséztem. Letartóztatásomig minden nap elmondtam. Első misém tizedik évfordulóját egy könyv nélküli magánzárkában ünnepeltem meg, lelki áldozással. Csodának tartom, amit most elmondok. A tizenegyedik évfordulóra egy ávos ápolónő hozta be nekem a Gyűjtő kislakájában levő rabkórházba az eucharishtiát. Térdet hajtott ágyam előtt, kivette a keblébe rejtett ostyát, és ezzel adta át: Ferences bátyám ma magáért misézett, vegye azonnal magához, mert ha megtalálják magánál, engem falhoz állítanak. Verses éneket írtam örömben:

Sűrű rácson ájtottél / csakhogy szíven örömet / megtaláljam

Kívánj tőlem akármit / csakhogy csókod egy kicsit megháláljam.

S mit jelent ma? Ugyanazt. A legfőbb eszközét annak, hogy képes legyek teljesíteni Mennyei atyám akarátát. Azt, hogy minden embert akarjak szeretni. Hogyan teszem? Hát ma úgy, ahogy tegnap: ma sem költöm el a pénzt, amit megkeresek. A rászorulóknak adom. Enélkül a misézés üres vallási cselekmény volna számomra. Honnan tudom, hogy ezt kell tennem. A lelkiismeretem mondja. A II. Vatikáni Zsinat ezt tanítja: *Az isteni törvény rendelkezéseit az ember lelkiismeretében fogja fel, amelyet tartozik hűségesen követni... hogy eljusson Istenhez. Nem szabad tehát az embert arra kényszeríteni, hogy lelkiismerete ellen cselekedjék... és csak a lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni.*

E mondatom miatt tizenöt éven keresztül az ateista államtól kényszerítve a magyar püspöki kar megtiltotta, hogy hazai templomainkban misézzek. Bécsben már misézhettem. E idő alatt itthon csak a közösségeim lakásán misézhettem. Tizenöt év után a jelenlegi pápa megengedte, hogy belevegyem ezt a mondatot is abba a katolikus Hitvallásba, melyet a Hittani Kongregáció kérésére azonnal, még a hosszú büntetés előtt aláírtam, s azóta misézhetek hazai templomainkban is, ha egy plébános meghív a templomába. Nyolc éve mondtam el ezért a hálaadó szentmisét a piarista dunaparti kápolnában, ahol az első misém is mondtam. Most már papságom 63. évét töltöm, aligha fogok a fent mondottakon változtatni.

Most meg megköszönöm a plébános atyának, hogy mátyásföldi gyerek lévén, annak közelében, itt a sashalmi templomban mondhatok szentmisét.

Városmajor, 2005. június 14.

Ma úgy-ahogy évet zárok. Reggel elkészítettem a nyomda számára a *Rekcsini naplót* meg az *E fiúból pap lesz, akárki meglátja* könyvnyi vastagságú szövegét *regényem* első részének: '19-től '43-ig. Még délután lesz egy haladó görögóráim, s a hét végén Mag I, Mag II, és vasárnap délután Adyliget, de azután mehetek végre Bokorligetre legalább egy hétre. S elkezdhetem végre az igazi naplóírást. A korábbiak nem voltak igazik? Nem igazán, mert csak annyi fér bele, hogy lehoztam bennük az ide-odaírt szövegeimet, nagyjából elkészítésük dátumával. De az igazi naplóban napról-napra elmondjuk, hogy mi is történt velük. Bár nem tudom, hogy az *igazi* használható-e annyira, mint a nem-igazi.

Azzal kezdem, hogy a tegnap délelőtt nagyon sok volt nekem a KV-nap. Tizenöten voltunk a Bokorportán. 9-kor kezdtük, s én félkettőkor már otthagytam őket, miután elmondtam a *64. Napló* végén található szövegeimet, s meghallgattam testvéreim válaszát. Jutottunk-e előbbre, nem tudom. Eszembe jut, ami Balcells piarista generális mondott nekem '96-ban: *Nyilvánvaló, hogy konfliktus esetén csak kompromisszumos megoldások lehetségesek.*

Ratzingerhez, a Hittani Kongregációhoz fűződő viszonyomról volt szó. Leírtam a Hittani Kongregációnak írt levelemben a Krédót, és nem magyaráztam meg a Kongregációnak, hogy mennyivel fontosabbak az abban foglaltaknál, amik nincsenek benne. Nem írtam le benne azt, amit mi a jézusi örökségnek gondolunk. Megtagadtam vele ezt az örökséget? Azt hiszem, hogy az azóta eltelt közel tíz évem erre egyértelmű választ ad. Mit értem el vele? Csak annyit, hogy amennyiben egy plébános meghív templomába, misézhetek ott és prédikálhatok.

Miklós Imre dühöngött, hogy miért bánik Róma olyan kesztyűs kézzel velem. Nem büntetett meg a Kongregáció, csak fenntartotta a magyar püspökök '82-es korlátozó intézkedéseit. Nem lettem eretneknek minősítve, amit Miklós Imre szeretett volna. Mögötte volt pártunk és kormányunk... na meg a Szovjetunió. '93-ban aranymisém előtt még odadörgöltem Ratzinger orra alá: én aláírtam a Kongregáció 12 pontját, de ő nem fogadja el, amit a *Dignitatis Humnae*-ből idéztem a lelkiismeretről:

– Úgy látszik, hogy nem én vagyok az, aki nem fogadja el a II. Vatikáni Zsinatot...

Megszületett '97-ben a kompromisszum. Nem kevés megaláztatással járt, de a kompromisszum az ilyen. Valamit azért kaptam is érte. Mért vagyok kompromisszumpárti?

Elmondom. Azt hiszem, a Bokornak misézhető papok közül én vagyok a legsikeresebb. A bokorportai miséimet abbahagytam, amikor az első és második nemzedékből már egyetlen férfi sem jött el rá. A lakásomon mondott négyhetenkénti ifjúsági miséken a létszám hol tíz fölött, hol tíz alatt van valamivel. A törzsgárda egy nagymama unokái, és még egy-két fiatal, hol ebből, hol abból a családból. A nagymama már nem él. Büszke lehet az unokáira? Azt hiszem, csak részben. Mert biztosan nem örül annak, hogy amikor nincs bokormise, akkor vasárnaponként otthon maradnak, s nem mennek misére. A sashalmi bokortagok eljönnek, amikor Sashalmon misézek. Félek, hogy meddig. Nyolc éve járok Adyligetre. Bandi széphalmi népe érte el a plébánosnál, hogy meghívott misézni-prédikálni Széphalomra. De plébános-változás következteében két év múltán már csak Adyligetre mehettem misézni. De úgy, hogy nem hirdeti meg misémet. Sebaj, jönnek a széphalmiak Adyligetre is. Úsztam a boldogságban. Aztán elkezdtek elmaradni. Ma már jó, ha hárman jönnek el közülük. Kinek misézek? Tegnap délután magammal együtt 21-en voltunk. Bokrosok? Óh nem. Az utolsó évek személyes barátkozásaimnak eredményei. Mondtam is Kristófnak, ne hirdesse a Tájékbán Adyligeti miséimet. Vagy öt éve hirdeti, és senki meg nem indul. Pedig azt is hirdettem, hogy két személynek mindig van hely Ákos kocsiában. Ő visz ki – tekintettel koromra.

Mit mond ez nekem? Azt, hogy évi egy-két alkalmon kívül nem lehet mozdítani a Bokrot. Hetenként senki nem akarja közülünk látni egymást. Számomra ez az elhalás tünete. Kompromisszumpárti vagyok. Nincsen, nem lehet róla statisztikám, de azt gondolom, hogy a jelenleg csoportba járók körében talán ez a helyzet: vasárnaponként tíz személyből elmegy templomba mondjuk hat és három és fél otthon marad, s egy fél az, aki bokormisére megy. Ezért vagyok kompromisszumpárti. A Bokor-öntudatból misére nem járás miatt... mert ott olyan szöveget kell hallgatni... Nem hiszem, hogy Budapesten nincs olyan pap, akinek a szövegét ne lehetne elviselni. Lustaságból, fáradtság miatt maradunk otthon, s nem szenteljük meg az Úr napját. S nem is gyónunk.

Ezért a *Vissza az egyházba, a templomba!* lett a jelszavam. Akármilyen megaláztatásoknak lehetünk kitéve. Nem akarok úgy meghalni, hogy templomba járó szülők gyermekeit gyűjtöttem be a Bokorba, és áldásos tevékenységem folytán leszoktak a templomba járásról. Mintha egy régi képlet térne vissza: Megharagudtam a papra, és nem járok többet templomba, Mi szokott ennek a következménye lenni? Utána még kire haragszunk meg, ki iránt leszünk kihűlt szívűek?

A Bokor tagjai furcsa képletet mutatnak: a/ csak közösségbe járnak, b/ csak templomba járnak, és közösségbe már nem, c/ se ide, se oda nem járnak, s helyette politizálnak, d/ s végül vannak olyanok is, akik templomba is, közösségbe is járnak.

Százalékot nem tudok és nem merek odaírni a négy változathoz. Ezért javasoltam vasárnap délelőtt a Bokorportán mindazt, amit elmondtam.

Városmajor, 2005. június 15.

Csak kötél végén tárgyalt velük

(Tomka Ferenc, *Halálra szántak, és mégis élünk! – Egyházüldözés 1945–1990 és az ügynökkérdés* – Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója Budapest 2005. 477 oldal – 1900 Ft.)

Tudva levő, hogy Jézus csak így találkozott Heródesssel, Pilátussal. Bolondok ruhájába is öltöztették érte, keresztre is feszítették érte. Nincs más *etalonom*, mint Jézus, mert hiszek Isten egyszülött Fiában... Amit írok e könyvről, nem apologetikus szándékú. Szeretném az átélt valóságot úgy megmutatni, ahogyan volt, vagy szerényebben: ahogyan megéltem az elmúlt jó félszázadot.

0. 1944-ben jelent meg hazánk földjén a Vörös Hadsereg, és vele együtt egy új történelmi szándék. 1944-ig egy más hadsereg volt e terület egy más történelmi szándék szolgálatában.

Az új történelmi szándék képviselői meg voltak győződve arról, hogy bármiféle vallás csak akadályozza az emberiséget előbbre jutásában. A régi szándék viszont a trón és az oltár szövetségének jegyében állt, és úgy gondolta, hogy az emberiségnek továbbra is a fegyveres hatalom és az Istenbe vetett bizalom szövetségének ősi-hagyományos útját kell járnia. Hazánk területén ez az *oltár*, a vallás, Jézus nevét tűzte zászlajára, de legalábbis illenék tudva levőnek lennie, hogy Jézus tanításának semmi köze sincs a fegyveres hatalomhoz. Könyvében Tomka Ferenc nem veszi figyelembe ezt, s nélküle akarja témáját vizsgálni. S úgy gondolja, hogy személy szerint azért alkalmas a könyvével vállalt feladatra, mert kapcsolatot talált az egyházat üldöző államhatalommal is, és üldözöttje is volt annak. Nem tudom, hogy magam alkalmas vagyok-e, mert személy szerint magam üldözöttje voltam az üldöző államhatalomnak, és üldözöttje a megszálló hatalommal kapcsolatot találó egyháznak is. Az elsővel nem óhajtottam kapcsolatban lenni, s úgy gondolom, ebből fakadtak problémáim az egyházi vezetéssel: az sem akarta látni azt, ami kívül rekedt Tomka gondolatvilágán. Tomka ennek következtében engem nagyon nem lát alkalmasnak e kor megítélésére, s így lettem könyvének *negatív hőse*: azt hiszem az én nevemet idézi műve a legtöbbször, vagy nyolcvanszor, a Bokrot meg még ötvenszer. De azért megpróbálom elmondani, ami történt. Könyve első részében (I. Egyházüldözés 1945–1990), Tomka alig juttat nekem szerepet, csak a másodikban (II. Papi ügynökök és a 2000-es évek) kapok nagyobbára helyet: a 25 fejezetből álló könyv utolsó előtti fejezetében (*Kiegészítő adatok Bulányi György történetéhez*). – Tomka aktualizálja is a maga történetét az ügynökkérdéssel. Ezért én is előreveszem azt.

1. A közel félszázad diktatúrájának működtetőiből, tömeggyilkosaiból senkit sem voltak felelősségre. Ennek következtében a nagyobbára kényszerítéssel *beszervező* személyek máig bántatlanok, és senki sem kérdez rá múltjukra. Ily körülmények között részükről a *beszervezettek* felelősségét firtatni – nagyon nagy ízléstelenség. Ezt félremagyarázások elkerülése végett szükségesnek gondolom leszögezni.

2. A '44 előtti évezredben a trón (állam) és az oltár (egyház) egy hajóban eveztek, s a trónnak esze ágában sem volt korlátozni az egyház működését. A közelebbi, a felvilágosodás utáni századokban, a Vatikán már igyekszik konkordátumot kötni. E konkordátum az egyes államok és a Szentszék közti szerződés, melynek alapján egyházmegyéket szervezhetünk, püspököket, papokat szentelhetünk. Ez az egyház működésének normál *pákája*. Két *pákája* is van: egy másik a rendkívüli helyzetekre, melyekben nem használhatja az elsőt, a normált.

3. '44 után a trón és oltár külön hajóban evez. A trón mindent megtesz az egyház végső felszámolásáért, a Szovjetunióban már 25 éven keresztül sikeresen gyakorolt minta szerint. Gyilkol is.

4. Ily körülmények között Róma előveszi a második *pákát*: a földalatti szervezkedését, és XII. Piusz imádkozik *a hallgató egyházért*. Hazai püspökeink tudnak az illegális, a földalatti munkáról.

5. A trón '45 elején hazaküldi Rómába a budapesti nunciust, s megpróbálja tárgyalásra kényszeríteni – a Szentszék kizárása mellett – a hazai püspököket. Letartóztatja Mindszentyt s a trón szándékának ellenálló főpapokat. A szerzetesek '50 nyári elhurcolásának hatására Grösz kalocsai érsek végül is tárgyalóasztalhoz ül. Róma üzen: nem volt jogotok tárgyalni. A tárgyalás után nyolc hónapra letartóztatják Gröszt is mint összeesküvőt, s a püspöki kar vezetőjévé Czapik, az egri érsek, lesz haláláig. Ő már nem áll ellent: teszi azt, amire kényszerítik. '51 tavaszán az egyházmegyék irányítását átveszi egy-egy ávos: ő bontja a postát, ő nyomja a pecsétet a kimenő levelekre, s a püspök csak az ő jelenlétében tárgyalhat papjaival. *A hátsó lépcsőn gyere, hogy ő ne lássa!* – mondja nekem '51-ben a debreceni püspöki helynök. A még szabadlábban levő püspökök megszakítják *nyilvános* kapcsolatukat a földalatti egyházzal. ('56-ban majd Swoynak, a fehérvári püspöknek beszámolok. Tudunk róla – válaszolja.)

6. Ezután, '52 nyarán kezdődik a földalatti egyház felszámolni akarása. Letartóztatják az országos vezetőket: 12 személyt – első Bulányi per (az ügyész halált kér fejemre a Jónás-tanácstól); '55 végén 60 személyt (köztük Fekete Gabriella, Eglis István) – második Bulányi per; s '60-ban 120 személyt (a Regnum papjai is); immár mindenkit, akinek illegális tevékenységét felderíthették. Ez utóbbihoz megszerzik az esztergomi apostoli kormányzótól annak a vádlottakat elítélő nyilatkozatát is, és természetesen publikálják is azt, mint püspökkari állásfoglalást. A kisebb vétkeseket, sok százat, civileket és papokat egyaránt, elbocsátják munkahelyükről, s ezek fizikai munkát kényszerülnek vállalni. A földalatti szervezkedők bebörtönzése folytatódik '74-ig.

7. A II. Vatikáni Zsinat tárgyalási szüneteiben lábra kap egy folyosói vélemény: *jobb, ha vannak püspökeink, mintha nincsenek*. Ennek hatására is kezdi el VI. Pál a Vatikán *keleti politikáját*, melynek Casaroli érsek lesz a kivitelezője. A Szovjetunió engedélyezi Kádárnak, hogy *részleges megállapodást* (nem konkordátumot, ami a Vatikán első pákájának a világába tartozik) köthet a Vatikánnal, s megkötik azt '64 szeptemberében. A Vatikán 15 év után újra szentelhet püspököket hazánk számára; olyanokat persze, akiknek szenteléséhez *pártunk és kormányunk* hozzájárul.

8. Ezután kezdődik a tánc, a kállai kettős: egyházhűség is, az ateista kormánynak engedelmesség is – egyszerre. Püspökök internálva még, papok börtönben még, és felértékelődnek azok, akik kezdettől fogva tudták, hogy csak a békepapság az út: a tárgyalás, a kompromisszumkeresés. (Schrotty ferences főatya vallja még Mindszenty idejében: Az Alföldön csak azért maradtak meg a katolikusok, mert a szeged-alsóvárosi ferences barátok hajlandók voltak a basa papucsát megcsókolni.) Nálunk, Magyarországon, ropjuk ezt a táncot. De Márton Áron, Erdélyben sohasem lépett rá erre az útra. A továbbiakban Mindszentyt a Vatikán rábírja, hogy elhagyja '56. nov. 4-én választott lakhelyét, az amerikaiak budapesti követségét; ahova bemenekül, amikor a szovjet tankok leverik a magyar forradalmat. Majd ígérete ellenére VI. Pál üresnek minősíti az esztergomi érseki széket. A részleges megállapodás erejében új és új püspököket szentelhetünk. Lékai László is püspökké lesz. Előbb Veszprémben, majd apostoli adminisztrátorként Esztergomban, s Mindszenty halála után, '76-ban, ő lesz az esztergomi érsek, a prímás, a bíboros. S ezzel vége a '44-től '76-ig tartó korszaknak, a *rendtelenség* korszakának, a második *páka* idejének. A trón elérte, amit akart. Negyedszázadot dolgozott érte.

9. Az új prímásnak rendet kell teremtenie. Már '76 szeptemberében levelet kap Lékai az AEH-tól, melyből megtudja, hogy Bulányi nem is az államnak, hanem az egyháznak az el-lensége. '76 decemberében a püspöki konferencián ki is osztja tehát Szendy spirituális (majd püspök és érsek lesz belőle, meg a *hit védője*) dolgozatát: *Bulányi – alighanem hiányos teológiai képzettségéből fakadó – tévtanításairól*, s kiosztja még külön minden egyházmegyes püspöknek a maga egyházmegyéje bulányista papjait felsoroló névsort, megbüntetésük céljából. Ez már sok a püspököknek. Endrey váci püspök a cédulájára néz és felszólal: A legjobb papjaim, pertu barátaim. Más püspökök is tiltakoznak. A püspökkari titkár, Cserháti, nem szólal fel, de beszél a cédulán szereplő papjaival: volt, aki a nevedet sem hallotta még; volt, aki hallott már rólad, de még nem találkozott veled; s volt egy olyan is, aki látott is már – mesélte nekem. Azaz minden buzgó papot lebulányistázott az ávó, s parancsára Lékai is. Évek kellenek, amire a trón meg tudja törni a velük szemben még renitenskedni próbáló püspökök ellenállását.

10. '77 elején személyesen találkozom Lékaival. Nagyon kemény a találkozó. Lékai: Papok csak erkölcsi okokból kerülnek börtönbe. Én: Egyházam bíborosa beszél így? Most csak Lénárd atya van börtönben, róla állítja ezt? Két óra után kikísér, felsegíti kabátomat. Késő este van már, s a lehallgató készülék távolában megkérdem az idősebb testvért: Hogyan bírja ezt? Ő és nagyon halkan: *Visszaadom én nekik ezt az ügyet*. Nem tudta nekik visszaadni. Nyilatkoznia kell mindenfajta kisközösség ellen. De segít neki a Bokor: '79-ben elkezd a

katonáskodás megtagadását. Lékai most már újra nyilatkozhatik, és külföldön, az *Il Regno* folyóiratban, '81-ben: Magyarországon is vannak kisközösségek: jók, amelyek tisztelik az állam törvényeit, s engedelmeskednek a hierarchiának, mint a Regnum; és rosszak, amelyek nem tisztelik a törvényeket és nem engedelmeskednek a hierarchiának, mint a Bulányi atya közösségei. A Vatikán utazó nagykövete, Poggi érsek meg '81 tavaszán közli velem a Hilton szállóban, hogy Miklós Imre, az ÁEH elnöke, szabad utat biztosít minden kisközösségi munkának, ha abbahagyjuk a katonáskodás megtagadását. A Bokor nem hagyja abba. Mit ér nagylelkű ajánlata, ha az ára Jézus tanításának megtagadása? Ez a Jézushoz tartozás választja szét a magyarországi kisközösségeket: a Jézushoz hűnek lenni akarásunk, meg a többi kisközösség belenyugvása az évezredek *keresztény* hagyományba, az ellenséget-ismerés, a háborúzás, a katonáskodás folytatásának a hagyományába. Tomka a *focolaré* színeit viseli, Blanckenstein Miklós, ma már magas egyházi méltóságokban, a *Regnum*ét. Így ír a Bokorról: *A legtöbbjüket önmagában nem azért csukták le, mert keresztények voltak, hanem mert megtagadták a katonai szolgálatot* (Heti válasz 11). Vajon Blank nem tudja, hogy a Bokor tagjai Jézus követői, s mint ilyenek nem esküsznek fel a gyilkosságra? Tudatosan csináljátok a ködöt? – Tomka történelemkönyve mindezekről semmit sem tud. Tudhatna a szerző, ha akarna. De nem engedi az apologetikus szándék: a történelem meghamisítása.

11. '81 őszén Lékai teológiai dialógusra hív, s ha nem megyek el rá, kánoni büntetést helyez kilátásba. Elmegyek tehát, s a *dialóguson* közli velem, hogy ő és a jelenlevő professzorok hivatalból képviselik az egyház tévedhetetlen tanítását. Csak írásban feltett kérdésekre vagyok hajlandó válaszolni. Megkapom postán a kérdéseket, s elkészítem a válaszokat, melyek nyomán a Püspökkari Konferencia közli velem hat tévedésemet, s kívánja, hogy vonjam vissza őket. Közlöm írásban, hogy a hat téves tétel egyikét sem képviselem, ezért nem is tudom visszavonni azokat. Nem válaszolnak, hanem '82 júniusában megszületik az ítélet. Gál, Vanyó, Rózsa, Erdő professzorok véleménye alapján a Püspökkari Konferencia döntést hoz: a vizsgálatot a maga részéről lezárta, és a vitatott nézeteket felterjesztette Rómába a Hittani Kongregációhoz. Addig is megvonja tőlem a nyilvános misézés, igehirdetés és a szentségek és szentelmények kiszolgáltatásának jogát... a főtisztelendő papság pedig tartsa távol magát megnyilatkozásainktól és összejöveteleinktől, ilyenek megrendezésére ne nyújtsanak lehetőséget. Nyögvenyelős bizony ez az ítélet, mert tévtanítások miatt kiközösítés meg (a felvilágosodás koráig) elégetés jár az egyház ősi gyakorlata szerint! Kitalálnak – alighanem segít nekik ebben is a *trón* – egy az egyházjogban eddigelé még soha senkivel szemben sem alkalmazott büntetést részemre: a magyarországi egyházmegyékből nem működhetem *nyilvánosan*. Erdőn-mezőn, lakásban igen; s ha volna útlevelem, Bécsben már templomban is misézhetnék. Mindezeket Tomka tudhatná, mert 30 ezer példányban – dokumentumokkal együtt – olvasható az egész Kárpát-medencében a '89-ben, az Új Idő könyvek sorozatában megjelent *Páter Bulányi* című könyv.

12. Fel van adva tehát a lecke Ratzingernek, az időközben vatikáni államtitkárrá előléptetett Casarolinak, s az egyházban mindenért személyesen felelős pápának is. II. János-Pálra is hivatkozva kell Ratzingernek válaszolnia, mégpedig Miklós Imre, pártunk és kormányunk, s a mögötte álló Moszkva kívánsága szerint – és a Vatikán keleti politikájának jegyében. Nem könnyű a feladata. Ratzinger három évet vár. Nem várhat tovább, s a negyedik évben, '85 júliusában elküldi hozzám követét, Zakar Polikárpot, a jelenlegi zirci apátot, akkor római tanárt egy pápai egyetemen. Hozza magával a Hittani Kongregáció 12 pontját, a számomra a zsinati szövegekből szerkesztett Hitvallást, hogy írjam alá. Aláírom, és kérem kiegészítését még egy zsinati szöveggel: *Az isteni törvény rendelkezéseit lelkiismeretében fogja fel az ember...* stb. Hoz magával hét szövegrészt is a Lékaiéktól felterjesztett írásaimból, hogy mondjam el, mit értek azokon. Elmondom, hogyan értem őket. A hetedik szövegem magyarázatként ezt mondom: ... *itt és most, Magyarországon két pasztorális koncepció érvényesül: tenni azt, amit a Kormányzat megenged, vagy tenni azt, ami valóban alkalmas*

lenne a lelkek szolgálatára. Az első módot választókat minősítik engedelmeskedőknek, a másik módot választók pedig felfüggesztési és börtönveszélyben élnek, s ezeknek kelti – mint engedetlenkedőknek – rossz hírét a Püspöki kar. – Mondhattam volna így is: a Vatikán már félretette a maga második pákáját.

13. Ratzinger '86 elején levelet küld nekem, melyben téves tanításaim visszavonását kívánja tőlem. Válaszul egy német nyelven írt egész könyvet írok neki; az anyanyelvén, hogy kikapcsoljam a félrefordítás lehetőségét. Ennek hatására Ratzinger '86 szeptemberében válaszol: nem kell már visszavonnom semmit, csak fejezzem ki nyilvánosan ragaszkodásomat az egyház tanításához, mert e levelének, melyet a Szentatya is jóváhagyott, mindenképpen meg kell jelennie. (Ugyan már, miért kell? A keleti politika és Moszkva miatt!) Kifejezem ragaszkodásomat. Ratzinger: Nem világos a ragaszkodásom. Újra kifejezem. Erre már nem is válaszol, hanem '87 júliusában megjelenik a magyarországi sajtóban Ratzinger '86 szeptemberi levelének teljes szövege. Miklós Imre dühöng, hogy mért bánik Ratzinger ilyen kesztyűs kézzel Bulányival. Tanbeli elítélést várt volna, ami kiközösítéssel jár. Nem kapta meg, amit várt. De elég volt neki az is, amit kapott, mert Ratzinger nem vizsgálta felül *kánoni helyzetem*, azaz maradt érvényben a magyar püspökök öt évvel korábbi jogfosztása.

14. Mindez a Vatikán keleti politikájának a következménye. Ez van, ha egyszer *jobb, hogy vannak püspökeink, mintha nincsenek*. Ugyan már kinek jobb? Marxista történész (Gergely Jenő) szerint is a keleti politika felgyorsította az elvallástalanodási folyamatot. Tomka pedig mondhatja, hogy csak egy-két százaléknyi lehet a másoknak ártani akaró jelentéseket küldő papok aránya. Valóban, ez az egy-két százalék teljesen jelentéktelen, mert egy-két gyenge jellemű ember a papok között is akadhat. Csak a *jószándékú* beszervezettek a jelentősek, és akik minden beszerzés nélkül trafikálnak az ateista hatóságokkal, az ügynökök beszerzőivel. Ezekről a jószándékúaktól (a 95 %-tól) rohad meg a levegő, s megy tönkre Jézus ügye. Miért? Azért, mert folytatják az emberiség megváltatlanságát. Nem járják Jézus útját, aki nem kenekedett a trón és oltár szövetséghez, s nem ment egyezkedni Kaifással. Csak a maga, az Ország dolgát tette, mint korunk szentje: Márton Áron is. Mikor avatják szentté? Mondjuk a már szentté avatott mustárgázos IV. Károly, s a keleti politika még szentté nem avatott nagymestere helyett!

15. Mindezekről Tomka nem tesz említést, pedig ezeket is tudhatná. Nem a Szentszék kiadójánál – az nem adhat ki tőlem semmit, könyveimet sem forgalmazhatja –, hanem csak a Bokor egyik kiadójánál '93-ban, és 2 000 példányban megjelent e történet minden részlete *Nagypénteki levél* címmel. Helyette az Apostoli Szentszék Kiadójánál megjelent jelen könyvével napnál is világosabbá akarja tenni, hogy látásom és a Bokoré milyen helytelen. Tehetetlen vagyok vele szemben? Amit én megéltem, azt nem jelenteti meg a Szentszéki Kiadó. Még elmondom a történetet, amit a *Nagypénteki levél* még nem hozhatott. '93 elején, amikor aranymisémet készülök mondani, előtte még megírom Ratzingernek, hogy én aláírtam '85-ben Kongregációja 12 pontját, s ő kifogásolta, hogy hozzára kaptam ahhoz egy 13.-at is – mégpedig zsinati szöveget. Ezek szerint nem én vagyok az, aki nem fogadja el az egyház tanítását, hanem ő, a hierarchia. Amikor már 15. éve tart egyházi megbüntetésem, 96-ban újra írok neki: *Hazámban 15 év után az apagyilkosoknak is megbocsátanak. Én letöltöttem az egyháztól rám mért büntetést*. Ez hatott, s azt válaszolta a piarista generálisnak, hogy elintézi ügyemet a magyar püspököknél, s beírhatom 13. pontomat is a 12 közé. A magyar püspökök kívánnak, s büntetésletöltésem 16. évében, '97 szeptemberében nyilatkoznak: *megszüntetik a korlátozó intézkedéseket* (milyen szép szót találtak a 15 évig tartó büntetésre) – arra hivatkozva, hogy aláírtam, amit a Kongregáció kért tőlem. (Ez is a tények megmásítása: én már 85-ben aláírtam azt, mért vagyok akkor még 97-ben is büntetve?). És megint valami, még ennél is csúnyább: *nem szüntették meg* a korlátozó intézkedéseket máig sem, mert csak akkor misézhetek templomban, ha egy plébános meghív, és ha meghív, annak következményei támadhatnak, támadtak is, a plébánosra nézve. Általában elkerülik a

plébánosok a herce-hurcákat. A püspököknek kellett volna meghívniok, akik rám mérték 16 éve büntetésüket, és megvallva, hogy az állam parancsára tették, amit tettek, és bocsánatot kérve érte. Nem szüntették meg, csak nyilatkozták azt. Mi ez a magatartásuk? Hogyan nevezik az ilyet? S a vitathatatlan tény: *a katolikus könyvesboltokból mind a mai napig ki vannak tiltva könyveim.* S a másik tény: a világi hatalom minden nyomása ellenére sem lettem kiközösítve, felfüggesztve sem. Kedves Tomka Ferenc, a mi életünkben nincs olyan, *amiről nem beszélünk*, s ha volnának (416. lap), akkor bizony ki volnék kiközösítve, fel volnék függesztve. Az általad említett *igazi okok* azok, amikről beszélünk, és most is azt tesszük. S hiába fájlalod, hogy ezeket vallja a magyar katolikusok közössége, s nem azt, amiket te írsz. Bizony nem azt, amit képviselnek a szervezők és egyes jószándékú szervezettek.

16. Kedves Tomka Ferenc, ha ezek után mégis úgy látod, hogy a katolikusok úgy látják a dolgokat, mint ahogy a Bokor és én képviselem, akkor ennek nem az az oka, hogy a valóságot mutatjuk meg az egyházüldözés és az ügynökkérdés dolgában? S ezen, Istenek hála, a te mostani könyved sem fog segíteni. Annál kevésbé, mert könyved személyemmel foglalkozó fejezetét azzal indítod, hogy hosszan és ájtatosan elmeséled, hogy a kisközösségi vezetők találkozóján, a börzsönyi Borókáspusztán (389 és 409-11. lap) milyen infernalis nézeteket is képviseltem én. A résztvevők közül csak egy meghalt paptestvérünk nevét említed, senki másét, pedig oldalakat írsz a találkozóról, annak vezetőjéről (Ki volt az?), s arról, hogy megkérdezted a még élőket (Kiket?) arról, hogy helyesen emlékezel-e az ott történtekekre. Kedves Ferenc, nem emlékezel helyesen. Azt sem tudom, hol van a Börzsönyben Borókáspusztá. Sohasem jártam ott. Nagyon rosszul emlékezel. Ez is megérne egy sajtópert, ha hűségem Jézushoz nem tiltana nekem ilyesmit.

17. Borzalmas dolgokat csináltak az ateisták velünk az elmúlt félszázadban, de hát ezt ateista embertársaim tették. Hátha ez volt a meggyőződésük, s ki tudja, hogyan s mitől megrontott lelkiismeretük mondta nekik, hogy ezt tegyék? Talán mi is felelősek vagyunk azért, hogy idejutottak. De Jézus ügye számára sokkal borzalmasabbnak gondolom, amiket a formálisan szervezettek vagy csak be nem szervezettek az ateista hatalommal tárgyalásba bocsátkozva, maguk csináltak. A segítő jó szándékukkal. Azt is, amit most e könyveddel csinálsz. Mikor fogjátok észrevenni, hogy a Jézus hirdette Isten Országának semmi köze ezekhez az ügyeskedésekhez? Hogy nem lehet Jézus Országá szövetes társa a szekuláris hatalomnak? Hogy le kell mondani arról, hogy ő segítsen minket, és mi segítsük őt? Hogy Jézus Országá nem evilágból való? Hogy a kalocsai érsek nem lehet Muhinál hadseregfőparancsnok? Hogy minden politikai ügyeskedésteket messze felülszárnyalják pozitív, jézusi hatásukkal azok a Bokor-fiatalok, akik három évet ültek Baracsán, mert nem ismernek ellenséget? Hogy ez az ügyeskedések akkora kárt okozott Jézus ügyének, amekkora kárt az elmúlt ateista félszázad hírből sem tudott okozni? *Jeruzsálem, Jeruzsálem, térj meg a te Uradhoz, Istenedhez...*

18. '96 óta nem szólítottam meg a hierarchiát. Felesleges volt, ha egyszer a szó nem fedti a valóságot. De most Ratzingerből XVI. Benedek néven pápa lett. Egész életemben harcoltam Jézus ügyéért, és úgy, hogy egyházam előtt is fedhetetlen legyek. S meg kell kérdeznem magunktól, magyar katolikus keresztényektől, hogy XVI. Benedek akarhatja-e, hogy a valóságot nem fedő, a '97. szeptemberében elhangzott szó (*megszűnnek a korlátozó rendelkezések*) így, beváltatlanul maradjon? Hiszen azt ígérte a piarista generálisnak, hogy rendbe teszi ügyem. Magam a valóságot, a rendbe nem tévést is elviselem. De egyházamat terhelheti-e továbbra is, kilenc esztendő után is, ez a valóság, ez a meg nem felelés? Prohászka Ottokár *Soliloquiáiban* panaszkodott az esztergomi káptalan *jozefinista* szelleme miatt. II. József csak tíz évet uralkodott, de káros hatásait Prohászka száz év után is érezte még. Ami most folyik egyházunkban, a Tomka könyve által is képviselt, a világi hatalommal kenekedő szellem, már lassan hatvan éve fokozottan is pusztítja-rontja egyházunkat. Mikorra fogja kinőni egyházunk e szellem káros örökségét? Nagyon ideje volna, hogy leáldozzon e

szellem napja. Az, hogy nem felel meg a szó a valóságnak. Az, ami átlengi könyved, kedves Ferenc, majd minden oldalát is. Az *igazság tesz majd szabaddá minket* (Jn 8,32) – mondta az, aki jószándékkal sem, csak kötélvégen tárgyalt a hatalommal.

Városmajor, 2005. június 19.

A *Mag I.* nevű közösség lassan történelmi közösségemmé válik. Sok-sok tagjának elhullása után is szilárd a Szellemi Búvárok találkozóin összeszedett mag vagy gyökér, vagy nem is tudom mi: Gizike, István, Ida, s az erősen felzárkózó Mária, Anikó és Barnabás. Meg még Gabi is, aki a közösség utolsó, munkaévváró találkozásán meghívta ez egész társaságot egy teljes júliusi napra – tanyájukra, a Kecskemét alatti Bocsára. Közben meg István is kedvet kapott az ilyen házifeladat nélküli, *ejtőző* találkozóra, s meghívott minket a Törökveszi lejtőbe *kerti partyra*, június 18-ára. Csakhogy az előtte levő napokban hazaérkezett a fia Amerikából, ahol egy évig tanult, s ott le is érettségizett. A fiú is kertipartyzni akarván barátaival e napon, István, mint jó apa, hátrált, s eljött hozzám, hogy egy másik dátumot beszéljünk meg. Én meg azt javasoltam, hogy mivel a dátumváltoztatás új bonyodalmakat hozhat, maradjon inkább a dátum, s változzék a színhely: legyen az a Városmajor utca 47/B II. 3. Majd kinyitjuk az erkélyajtót, behallik a rigófütty meg bebókol a második emeletnek ist fölébe nőtt százados kőrisfánk lombja, s meglesz a kert.

A megbeszélte időpontra, délután háromra meg is jött Egerből Gizike, a Törökveszről István, s az Angyalok földjéről Ida, s négyesben azonnal el is kezdtük a partyt. Délelőtt fejeztem be ki tudja hányadik javított változatát annak, amit írtam Tomka könyvéről. Érdekelte őket, s hozzájárultak, hogy felolvassam. Nagyon jó dumcsi következett utána, s István ötletéből egészült ki a dolgozat a 18. ponttal.

Négy felé megjöttek a többiek. Olyan és annyi finomságot hoztak, hogy népkonyhát nyithatnánk belőle, s biztosan vernénk színvonalban a többieket. Gondolkodtam: mit is adhatnék szerény viszonzásul e sok-sok földi jóért? Hát éginek kinevezett jót. Csütörtökön jött meg a nyomdából Mária ihlette regényem első fejezete: *E fiúból pap lesz...* Ennek egy-egy példányával járultam hozzá a partyhoz, amely házifeladat nélkül is pezsgő viták színhelyévé lett. Ida fogott vállatóra, aki már olvasta a 63. Naplóból látogatásom történetét, a bruderhofit: Valljak, ezt propagandázom én életközösség címén? Nem olvashattam fel a már meglevő 64. Naplóból György Gabi levelét, amelyik a propagandahiányt kéri számon tőlem, csak mondtam a szív bőségéből, amit mondani tudtam. Azt, hogy magam kényszerből hajlandó vagyok akármit is csinálni. Húsz évet töltöttem el életemből börtönben meg szállítómunkásként, s nem rokkantam bele abba, hogy nem a *Zalán futása* gyönyörű hexameterjeit dicsérhettem, hanem egyéb foglalatosságokért kaptam ebédet, szállást és *nevelést* is – a börtönben, fizetést meg a Tempo vállalatától. Isten erőt adott, hogy a tőle rendelt helyeken is végezzem munkám, s mellékesen és esténként még megírjam a KIO-t is. Elfogadtam a kényszert Isten csapásaként-ajándékaként. És teremtményként, akinek az a dolga, amit csinálnia kell és lehet. De mindezt kényszerből tettem, és nem önként vállalt életközösségben. Amikor életközösségbe léptem, és a magam akaratából, és '36-ban a piaristákhoz, akkor azért mentem, hogy a Zalán futása hexamatereinek szépségről magyarázhassak majd a fiúknak a piarista iskolában. Tehát, tehát nem propagandáztam amellet, amit Angliában láttam, de megvallom, hogy abból, amit én ma kereszténységnek tudok látni és mondani, körülbelül a legkülönb megvalósítása e jézusi szándéknak az, amit a Bruderhofban látok. De nem megyek oda! Miért? Amikor 15 éve először jártam náluk, az amerikai *Deer Spring*ben, és láttam, hogy mit csinálnak, azt mondtam Hans Meiernek, hogy én meg teológiát tudnék csinálni. Nevetet, és azt mondta: Arra nekik nincs szükségük. Én meg azt gondolom, hogy Isten úgy teremtett meg minket, hogy mindannyiunknak azt kell csinálni akarnunk, amit a legjobban tudunk – *his/her best*. És nem országot keresni, ahol nem kell katonáskodni, hanem élni szülőföldünkön, s ha ott katonáskodni kell, akkor elmenni

Baracskára három évre. S ha a teológiánkért, közösség-kezdemenyezéseinkért halált kér az ügyész fejünkre, akkor is teológiát meg közösséget kell csinálni.

Csak nagynehezen tudtam megvédeni magamat a propagandacsinálás vádjától-gyanújától. A végén megkérdezték, hogy mit gondolok Zénóék kezdeményezéséről. Elmondtam, amit tudok róla, s Barnabás, a jogi képviselőjük, igazolta, amiket mondtam. Boldog vagyok, hogy végre megszületett ez a kezdeményezés, és nagyon reménykedem Erika gyógypedagógia diplomájában, mert ez a záloga, hogy Isten segítségével tudjanak majd jutni a kezdő fokon, amikor is arra kell még koncentrálni, hogy megéljenek valamiből. Mert az én álmom a jézusi álom: hirdetni a Szeretet Birodalmát, s körbejárva segíteni a bajbajutott embereken. Az én álmom a piarista álom: emberekkel, gyerekekkel foglalkozni. Csak az Ország szolgálatában álló közösség a jézusi életközösség.

Megköszöntöttük Barnabást, akinek 11-én volt a névnapja. Bokor-módra. Öntött István a poharunkba jóféle tokaji itókát, felálltunk és énekeltük: *Szerenj fel kegyes nép... annyi áldás szálljon Barnabás fejére... mindnyájunk fejére.* Aztán Mária mondta, hogy neki haza kell mennie Anyukáját megetetni. Teri lerámolta az asztalt, meggyújtottuk a gyertyát, s elmondottuk a *Vesperást*. Félnyolc múlt, amikor betették az ajtót, s vége lett a kerti partynak. Nagyon jó volt, s megköszöntem Istennek, hogy így is lehet élni. Békességben, szeretetben, örömben.

Városmajor, 2005. június 20.

Nagyon kicsiny csapat az adyligeti. 98-ban kezdtem Széphalomra járni, majd hamarosan át kellett mennünk Adyligetre. Először jöttek a széphalmiak tovább. Később azonban fogyni kezdtek. Ma jó, ha hárman eljönnek. Megértem őket. Minden vasárnap vándorolni, amikor ott van közelükben a saját templomuk. Ma ritkán vagyunk húsznál többen. Akik vannak mind személyes jóbarátaim, akiknek jó része a Bokor, a Hang közösségeiben él. De nekem mégis nagyon fontos, hogy odajárhatok. Közöttük élem meg az eucharisztát, a lakomát. És közöttük beszélhetek sorozatban is, s mondhatom ma is az adyligeti sorozat 10. darabját. Íme:

Én pedig mondom nektek. Máté evangéliuma hat ízben adja Jézus ajkára e mondatot. Az ötödik így hangzik: *Szemet szemért, fogat fogért. Én pedig mondom nektek: Ne álljatok ellen a gonosznak!* Öt példával magyarázza, hogy mit jelent ellen nem állni a gonosznak. Négyet már láttunk belőle mennybemenetelének ünnepén. Ötödik példája: *Aki kölcsönözni akar tőled, ne fordulj el tőle.* Hogyan kerül ez az ötödik példa ide? Csak úgy, ahogy a negyedik példa: az, *hogy a kérőnek adj.* Mind két esetben feltételezi Jézus a gonoszság lehetőségét. Az első esetben azt, hogy nem rászoruló kér, s a másodikban azt, hogy a kölcsönvevő nem akarja megadni azt, amit kölcsönkért.

S bár feltételezi ezt, mégis azt kívánja, hogy mégse forduljak el tőle, hanem kölcsönözzek. Az Isten Országán belüli ügyleteknek feltétlen feltétele, hogy a kölcsönzésnek nincs jogi biztosítóka. Ez azt jelenti, hogyha nem adja meg a kölcsönt, nem megyek bíróságra, hogy az hajtsa be a tartozást. Ez nyilvánvaló a tételből, aminek illusztrálására hozz csak e példát. Abból, hogy ne állj ellen a gonosznak.

Azt szeretném most számotokra megrajzolni, hogyan próbáltam ezt valósítani életem folyamán. A családomon belül adott kölcsönöket természetesen minden papirosra rögzítés nélkül adtam. Gyűjtögető életet folytattam, azaz nem annyit költöttem, amennyit megkerestem. Ehhez az kellett, hogy keressek is. Ezt 43. évemben kezdtem el. Addig szüleim, majd a Piarista Rend gondoskodott rólam, s csak zsebpénzt adott, mint apám gyermekkoromban. Ezt követően az imént mondott életkoromig szocialista hazám gondoskodott rólam - tíz éven keresztül: Rákosi Mátyás, illetőleg Kádár János börtöneiben. Ezután kezdtem el pénzt kereső tevékenységem, szállító munkásként és mellette fordítóként. Családom észlelte elsőnek tartalékaimat. Egyik sógorom meg is jegyezte: a papoknak a bőrük alatt is pénz van, csak most jött ki a börtönből, s már kölcsönözni tud.

A következő partnereim már szállítómunkás társaim közül kerültek ki. Odavágódik hozzám egyikük: Gyurikám, megszorultunk, az asszony nem tud miből főzni a gyerekeknek, adj már egy százast, a következő fizetésnél megadom. Pénztárcámba nyúltam, és nem fordultam el tőle. Látom, hogy a következő fizetésnél ide is ad, oda is ad egy-egy százast, nekem is. Egyet könnyű helyre tesz, estére nagy ivászatot rendez, s egy pár százast még haza is visz az asszonynak, amelyből reggelenként az asszonynak kötelessége egy tízest visszaadnia neki reggelire, cigarettára, egy pofa sörre, ebéd befizetésre. Akkoriban, ha szűkösen is, ennyi mindenjött ki egy tízesből. Ebből tanultam. Két hetenként kaptuk a fizetést. Jön az én emberem egy hét múlva újra és kéri ugyanazzal a szöveggel a százast... hisz becsülettel megadta. Nagyon szívesen, - mondom - de hozzá egy papirost az asszonytól, hogy neki kell a pénz. Rám néz, s megszólal imígyen: akkor káromkodok. Ránevetek: csak káromkodj, nyugodtan, ha ahhoz van kedved! Ezután faképnél hagy. Nem én fordultam el tőle, hanem ő tőlem. Így tettem, mert láttam, hogy nem a családnak megy a kölcsön, hanem az italboltnak. Leszoktak rólam.

A 60-as évek végén a pislákoló parázsból újra lobban a Bokor lángja. Elvünk lesz, hogy ki-ki úgy alamizsnálkodik, kölcsönöz, ahogy akar, de a farizeusoknál rosszabbak nem lehetünk, legalább tizedet kell adnunk mindenünkből. Nincs az újra belendülő közösségeinknek közösségi kasszája, de van a Bokornak. Ebbe tesszük bele - legalább a tizedünket. Hogyan? Odaadjuk papiros nélkül egyik testvérünknek, azt, ami eléri a farizeusok szintjét. Határozat születik meg. Mi a második világban élünk, melyben nincsen munkanélküliség, s van szociális ellátás a munkaképtelenek számára. Tehát az összegyűlő összeg 75%-a a harmadik világ rászorulóira. Ki is síboljuk javukra az országból. Az összeget egybegyűjtő testvérünkhöz megy, aki nyugatra kap útlevelet, s ez a testvérünk az első Hegyeshalom utáni községben, Miklósfalván (Nickelsdorf) feladja az addigra összegyűlt 75 %-ot Prakash indiai jezsuita iskolahálózata javára. 20 % pedig a Bokor, induló fiataljai számára létesített lakáskölcsön kasszájába rakja ugyanazon testvérünk, s adja. amit tud az igénylőknek, nem jogi érvényű papirosra jegyezve a kölcsönt. Az utolsó 5 % pedig a Bokor kiadványainak a géppapír meg - stencil költségeit fedezi. Ebből készül a Karácsonyi Ajándék évi egy majd tizennégy kötete. A gépelőknek nem fizetünk, Éva néni, Miklós, Andi, már hazaköltözött áldozatos testvéreink, és sokan mások gépelik a kötetek egyenként 24 vagy 36 példányát - áldja meg őket haló porukban is érte az Isten.

Így adtunk tehát kölcsönt, el nem fordulván az azt kérő testvéreinktől. A politikai fordulat után már nem kellett síbolnunk. Átkerültünk az első világba, ahol vannak bankok, melyek tárolják pénzünket, s mehetnek az összegek postán Prakashnak a Harmadik Világ Alapítványunk számlájáról, s van Hazai Rászoruló Alapítványunk is, és mehetnek az összegek ez utóbbiak javára is. Jogi érvényű papirosok nélkül adunk s és kölcsönzünk, s nem fordulunk el tőle. Egyéni úton is adunk kölcsönt, ha jónak látjuk. Felírjuk a jegyzetünkbe, s ennyit mondok csak a kölcsönt vevőknek: ha nem adod meg, kitolsz ezzel a harmadik világbeli vagy a hazai rászorulókkal.

Ezek után jöhet már a hatodik mondat is Jézustól: *Mondatott a régieknek: Szeresd felebarátodat, és gyűlöld ellenségedet! Én pedig mondom nektek, szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok üldözőitekért!* Ha ez egyetlen mondat maradt volna meg Jézus ajkáról, elegendő lehetne a teljes jézusi világot-látás, világnézet rekonstruálására. Évtizedekig olvastam ezt a mondatot, s elmentem mellette. Középiskolásként, teológusként, felszentelt papként is.

Papságom hetedik évében írtam egy könyvet, szamizdatban, s bejárta az akkori magyar katolikus glóbuszt. Legtöbb példánya az Ávó kazánházaiban lelt tűzhalálra. De néhány példánya átvészelte a félszázadot. Ezt a címet adtam neki. *Add Uram, hogy lássak!* A könyv kezdődött a jerikói vak koldussal, aki szintén ezt kérte Jézustól. Ohmacht Náci bácsi, akitől a piarista teológián egy egészen másfajta, a katolikus erkölcstudományt tanultam, ő is elkérte

brosúráim egy gépelt példányát, s e szerint tanította csoportjait. Mert mindenki megpróbálta a titkos kisközösségekben menteni, ami menthető, a hitet Jézusban. Mikor harminc évvel később Lékai bíboros eretnekhíreket költi Rómában, az öreg piarista exgenerálisnak, a magyar Tomek Vincének is a kezébe kerül a *Lelkipásztori marketing* című broszúráim a kisközösségekről, s megkérdezi róla valamikor kispapársamat, Medvigy Miskát, aki ezt feleli: Generális atya, minden rendes pap ezt csinálja Magyarországon, mert csak e titkos kisközösségek formájában tudjuk elérni azokat, akik hajlandók a tiszta jézusi beszédet meghallani. Aztán jön a Párt és a hierarchia közös radírja, amelyik meg akarja tisztítani az egyházat e radikális jézusi szótól. Attól, hogy szeressétek ellenségeiteket!

80 éve jelent meg a Szent István Társulat kiadásában Káldi György 17. századi katolikus bibliája egyetemi tanárok részletes magyarázatával együtt. Versünkről többek között ezt írja a magyarázat: *Az ellenségszeretet parancsa az evangélium legfölségesebb sajátossága... Tanács, nagylelkű. hősiesség keresztény eljárás az, ha ellenségeinknek jót kívánunk. Egyébiránt itt is meg kell különböztetni a szigorú parancsot a tanácstól, a hősiesség foktól. Ennél többre igazán nem vagyunk kötelezve.* Azért magyaráz így, mert morálteológiában azt tanultuk, hogy csak az igazságosság a feltétlen parancs és a szeretet nem kötelez, ha nagy kényelmetlenséget okoz.

A Pártnak nem volt szüksége Jézus egyetemes, még az ellenséget is átölelni akaró szeretetére. Forró gyűlöletet akart a nép ellenségeivel szemben. Megtalálta azokat papjainkban, püspökeinkben élükön Mindszenty bíborossal, megtalálta őket saját soraiban is Rajk Lászlóval, Nagy Imrével az élükön. Jézus pedig tisztában volt vele, hogy egyetlen dolog a kötelező: Szeretni Isten teljes szívünkéből, s ennek a párja pedig az, hogy szeressük embertársainkat... csak annyira, mint amennyire sajátmagunkat szeretjük. Ez volt a jó hír, az evangélium, amelyet hirdetett, s amelyért Kaifás a keresztre parancsolta. S a kereszten sem feledkezett meg róla, hogy szeretnünk kell ellenségeinket is, mert ezt imádkozta: Atyám bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek. Ha nem tudta Kaifás s a Jézust ellenszavazat nélkül, egyhangúan halálra ítéző 72 tagú nagytanács, hogy mit cselekszenek, nem volt hiába Jézus imája. Ha tudták, nem segített rajtuk Jézus imája. De ha nem is segített, Jézus utolsó leheletéig hu maradt ahhoz, amit a Hegyibeszédben tanított: hogy szeressük ellenségeinket.

Hogyan jutott Jézus e belátásra? Van, aki azt gondolja, hogy a bemelegítéskor hallott hang nyomán jött rá. Van, aki úgy gondolja, hogy talán a negyven nap alatt a pusztában értette meg azt. Magam részéről mindezeket a lehetőségeket nem tagadva, valami mást gondolok. Be van ez írva a szívünk mélyére, s Jézus talán már akkor is tudta ezt, mikor bezárta názáreti műhelyét. E meglátás miatt nem tudott faipari dolgozó maradni. Ez a meglátás bírta őt reá arra, hogy vándortanítónak legyen. A bemelegítéskor hallott hang, a negyven nap pusztai magány segíthetett elmélyíteni benne e látást. Lehet, de nem ez a végső magyarázat, mert Jézus előtt századokkal Szókratész is felfedezte ezt. Azt mondta, hogy a benne levő *daimonion* - mi lelkiismeretről beszélünk - mondja ezt neki. Őt is halálra ítélték érte a demokratikusan megválasztott polgári tanács Athénben. Mindenki felfedezheti, amit Jézus felfedezett. Minden ember, aki befelé figyel. Mert a Lélek nemcsak pünkösdkor áradt ki, hanem a teremtség hajnalán is, amikor megjelent az első ember. Amikor a katicabogár megtanult repülni, amikor az ember pedig felismerte, hogy repülni tudáson innen vagy túl Istene van, és ez az Isten - szeret, szereti az embert úgy, mint szülő szereti gyermekét.

Mit látott meg tehát Jézus, amikor elhagyta názáreti műhelyét vagy bemelegítkezésekor a Jordán vízébe vagy a pusztában? Azt, hogy szeretnünk kell Istent és minden embert azért, hogy gyermekei legyünk mennyei Atyánknak. Mert ez az isteni szülő felkelti napját rosszakra és jókra, és esőt ad az Istennek tetszően és nem tetszően viselkedőknek egyaránt. Ellenségeinket is barnítja a nap, az ellenségeiknek is ad esőt. Minden gyermekére süt napja, mindegyiknek öntözi a földjét. Mert az Isten szülő, mert anya és apa, mert nem hajlandó

gyerekeit kétfelé választani, s csak az egyiket táplálni, növelni. A másikkal is ugyanazt teszi. A másikkal is, aki nem jó és nem viselkedik úgy, ahogyan kellene.

Jézus nem ismeri a kétfelé osztást: a barátot és az ellenséget, mert Isten sem oszt kétfelé. Nincs szeretet bennem, ha csak az engem szeretőket szeretem. Nem szeretet az, amely kétfelé osztja az embereket. Vámosok is, pogányok is szeretik a maguk fajtáját. De Isten nem jutalmazza őket ezért. Jézus szereti a megszállóknak adót szedő vámosokat is, és szereti a megszállókat is: a pogányokat is. Amikor 52-ben 60 napon keresztül napi tíz órában voltam együtt az ávós őrnaggyal aki elkészítette a jegyzőkönyvet, melynek alapján az ügyész majd halált kér fejemre a bíróságon, üres dumának gondolhatta számon Jézusnak ezt a szeretet-fogalmát. Magamban gondolkodtam, hogyan győzhetném meg, hogy szavam nem üres duma. Jézus sem győzte meg Kaifást. Miért? Mert hatalomban levőt nem lehet meggyőzni az Isten igazáról. S arra gondoltam, ha egyszer üldöznék a kommunistákat, az ávósokat, s én ezt az őrnagyot elrejténém a lakásomban, s megmenteném az életét, akkor elhinné, hogy nem üres a dumám, hanem életet ad, az ő életét menti meg.

Miért győzhetné meg akkor? Azért, mert akkor már nincs hatalomban, akkor már az üldözöttek közé tartozik. Amikor még én is hatalomban voltam, a védett állatok közé tartoztam, az urak közé tartoztam diákként, kispapként, piarista tanárként, én sem értettem meg Jézust, hanem elhittem tanáraimnak, hogy a szeretet nem kötelez, ha az kényelmetlen. Az evangéliumot nem a védett állatoknak találták ki, hanem az üldözötteknek. Csak a börtön árnyékában értettem azt meg. Urak soha meg nem érthetik. Az állammal a trón és oltár szövetségét megkötő urak, világiak s egyháziak egyaránt csak elítélni tudnak. Fiainkat három évi börtönre, s az őket felbujtó papokat meg különféle egyházi büntetésekkel sújtják.

Jézus sem enged a 48-ból, s az őt követők sem. Miért? Mert tudnak valamit. Azt, hogy az Isten tökéletes, és hogy az Isten képemásának teremtett embernek is az a dolga, hogy tökéletes legyen. Ez a tökéletesség nem fakírságot jelent. Jézusról megjegyeztek az ellenségei két igazságot. Az egyik, hogy a bűnösök barátja. A másik, hogy borissza ember. A fakír el van foglalva magával; azzal hogy szögeken tudjon feküdni. Az Isten meg az ő embere nem fakír. Nincs elfoglalva önmagával, hanem kihajlik a mindenkitől megvetettek felé, és szereti a jó bort nagyon. Szereti ez utóbbit is, mert Isten azért teremtett szőlőt, hogy jó bort csináljunk belőle, s vidám legyen az életünk. Tudjunk nótázni, s a bor a torkunk olajozója. *Legyetek tehát tökéletesek, ahogyan mennyei Atyátok is tökéletes.* Ezért *jóhír* - a jó hír, az evangélium. Isten jót akar nekünk, ahogya a szüleink is. Amen.

Óbudavár, 2005, június 22.

Az elmúlt januárban fogtam tollat, hogy mielőtt még hazamennék, hiteles történetét adjam, miként vitézkedtem *e földi téreken*, s még egyik folytatásnak sem került elébe az, hogy Óbudavár. Mindig csak: Városmajor. Sok oka van ennek. Az első és legfontosabb, hogy megvénültem. Ha lemegyek a kert végébe, fel is kell jönnöm, s nekem már ez is feladat. Hogy még csináljak is valamit benne, arra már nem igen futja erőmből. Legfeljebb arra, hogy összeszedjem a gyümölcsöt. Hát idén nincs mit. A májusi cseresznyéből, amikor vagy négy hete lent voltunk, szedtünk még annyit, amennyit meg tudtunk enni. A többi rábíztuk a madarakra. A nagyszemű ropogós cseresznyefán is volt valamennyi, még zöld, de csak volt, azt is kopaszra szedték. Madarak vagy nem-madarak? Nem tudom. A létrát otthagytam. Azt hittem azt is elvitték a madarak, de nem. Ott volt az, ledöntve a fűben. Azontúl semmi, de semmi. Meggy, kajsz, barack, körte, alma, füge – legfeljebb itt-ott egy-egy szem, vagy annyi sem. Dió van valamelyest, no meg a pölöskei muskotály szőlő, mint mindig, bőnek ígérkezik. Tavaly csak a meggyet és a kajszit vitte el a monília, de idén sehol sincs gyümölcs e tájon – mondja a szomszéd. Huszonegy éve vettük a nagyon rég elhagyott, gondozatlan kertet-portát. Őserdőt találtam rajta, de ha átvágtam magam azon, találtam benne régi fákat: almát, körtét, besztercei szilvát, meggyet, s azok teremtek – az őserdő ellenére is. Paradicsom volt. Aztán

következett húsz esztendő munka, s még kertész-mérnöki irányítás is akadt, de az eredmény siralmas. Üvegház-hatás, gyomirtók, permet? Ezek teszik tönkre a természetet? Nem tudom. Mondják meg az okosabbak.

A korábbi években elég volt, hogy a nagyhétre lejött a bokor-ifjúság, s amikor nem voltunk a templomban, rendbe vágták nekem házban-kertben a legfontosabbakat. Az idén is lejöttek, de már nem elég az egyszeri segítség. Kellene az állandó is. Végre rendeletben a Harmadik Világ Alapítványra hagytam a házat-birtokot, de amíg tudok, még le-lejővegetnék. A buszon már rég nem fizetek. Négy óra alatt lent, vagy fent vagyok, s közben olvasni is lehet. Nagy ritkán autó is akad. Ekkor csak két óra az út, de nem lehet olvasni, csak beszélgetni. Az is hasznos, hiszen Bokor-tagokkal, testvérekkel utazhatok. S öreg szabály, hogy nemcsak a találkozó kell, de a négy- vagy hatszemközti beszélgetés is a két találkozó között – valamelyik csoporttárrsal. Amíg Náci majd végrehajtja a végső rendeletet... S addig kellene még egy fiatal házaspár gyerekkel, gyerekekkel, akikkel megoszthatnám a házat-kertet, s akiknek volna még erejük megóvni azt a végső pusztulástól. Mondjuk egy pedagógus házaspárral, akiknek van tavaszi, nyári, őszi, téli szünetük, s el tudnák kergetni a seregélyeket, ha érik a szőlő...

Aztán meg azért is ritkábban jöttem le az utóbbi évben, mert állománymegőrzés okából széjjelverték a templomot, s nem tudtam misézni benne. A szobámban a Városmajor utcában is tudok hétköznaponként misézni, de amíg nem verték széjjel, Budaváriban a templomot, boldogan jöttem, amikor volt egypár napom, melyen nem volt közösségi összejövetelem, s itt lent írtam a *Napló*, vagy szerkesztettem a *Koinónia* következő számait, és délután öt órára átmehettem a templomba – harangozni elsőt. Aztán elrendeztem, ami kellett a miséhez, miseruhába öltöztem, s félhatkor harangoztam másodikat, majd letérdepeltem a baloldali első pad szélére, és csendben voltam. Háromnegyed után, már jöttek a hívek, Erzsike, Gizike, Évike a lányával, Violával, János bácsi, s elkezdtem mondani velük valamelyik szentolvasót. Hatkor meg beharangoztam, s utána mondtam a misét, s prédikáltam. Nem úgy, mint Adyligeten, a Babér utcában, vagy Sashalmon, nem gondosan előre elkészített-megírt szöveget adva elő, hanem csak úgy..., a szív, a térdepelés és a szentolvasó-mondás, az imádságos találkozás bőségéből. Miről? Hát a napi szentről, ha volt, meg a napi olvasmányokról. Egy negyedórányit. És mise után még elmondtuk az esti imádságot is, s megmondtam, hogy még hány napot tudok maradni. Az éppen következő csoporttalálkozóra mentem fel aztán a másnap reggeli busszal. Tizenegyre fent voltunk, s délután már jöhetett is az egyik vagy másik közösség.

Ha igaz, e héten már helyreáll a templom. Megújnodva egy kicsit. Adyligeti barátaimat meg is hívtam már a múlt vasárnap: látogassanak meg Budaváriban a nyáron, ahogyan a korábbi években is. Annál is inkább, mert nagyot fog szépülni a templom. Július 31-én, vasárnap a 9 órai szentmisén fogjuk ország-világnak bemutatni Domin Károly váci kispasztika művész 14 stációját. A templom tölgyfakapuja, Garajszki Jenő műkőből készített szembemiséző oltára után most már keresztútja is lesz a budavári templomnak, amely bizony ezek nélkül sem utolsó, mert a mását felépítették a szentendrei skanzenben is. mint a Balaton-felvidéki tájra jellemző alkotást.

De hát csak fecsegek és fecsegek, s nem folytatom a megkezdett történetet. Dologra hát! Ott hagytam el, hogy Páter Kolakovics magunkra hagyott minket a nagy feladattal '45 tavaszán Debrecenben. Egyelőre nem sokat tudtunk csinálni, belőle, mert az események pörögtek, s azok szabták meg, hogy merre és hová. A nácinak, fasisztának, nyilasnak minősített magyar hadsereg még nem volt szétverve, Szálasi még az országhatáron, Kőszegen elkiáltotta magát: Kitartás!!! De szervezni kellett már az újat, mert államilag rendezett tömeggyilkolászás nélkül hogyan is tudnánk meglenni élni! Szervezik már mellett az új, a demokratikusan gyilkos magyar hadsereget. Kikből? Hát a magyar hadifoglyokból. akik megtöltötték a debreceni kaszárnnyakat. A szervezők megkérdezték őket, hogy mit akarnak:

békés építő munkára menni a Szovjetunióba, vagy fegyveresen harcolni a fasizmus ellen. Hát ezek a magyar foglyok tudták, hogy mi az ősi magyar virtus. Egy sem akart közülük a Szovjetunióba menni békés építő munkára, mind a fegyveres harcot választotta a fasiszták ellen. Meg is alakítottak belőlük mindjárt három gyalogezredet, mert annyian voltak a foglyok kaszárnyaiban. Papok is voltak közöttük, s azok sem a békés építő munkára szavaztak. De nem ám, hanem bejöttek Bánáss préposthoz a plébániára, s elmondták neki, hogy bizony nagyon elégük van már a harci dicsőségből. Nem mehetnének ők haza? Nem vállalná helyettük valaki más, a debreceni papok közül, ezt a feladatot? Bánáss megértő volt, és szólt Csontos Oszkárnak, a nyilastelepi ferences káplánnak, s az elvállalta a feladatot. Az immár nem hadifogoly papok pedig mehettek haza. Oszti pedig kinevezte magát hadtestvezető lelkésznek, és ezen a címen helyben maradhatott, hogy szervezze a demokratikus hadsereg ellátását papokkal, s hogy személy szerint nekem is jusson valami a dicsőségből, hazafiságból. Így lettem én lettem az egyik gyalogezred, az új magyarhadsereg 17. honvédgyalogezredének katolikus tábori lelkésze.

Április közepe volt. Megtettem az előkészületeket. Először is elmentem az ezred ruhatárába. Kaptam egy hatalmas keki színű kabátot meg még egy sapkát is. A kabát mind két ujjára, meg a sapkára is, rávarrt egy ugyancsak katonának besorozott szabó két-két aranystráfot, hogy azok jelezzék: a viselője nem akárki, mert már főhadnagy ám. Ferenc József idejében a tábori lelkészek mind kapitányként kezdték a szolgálatot, de az a fránya Horthy lecsökkentett bennünket egy fokozattal, főhadnaggyá. A demokratikus magyar sereg nem tért vissza a ferencjóscai hagyományhoz, inkább maradt Horthyénál. Piarista rendi ruhámban mentem a szabóhoz. Amikor a varrást befejezte, felvettem reverendámra a katonakabátot, meg a katonasapkát. Feszítettem benne a debreceni utcákon, s bevonultam - egyelőre a rendházba. De volt még más dolgom is. A kannát megtölteni. Miféle kannát? s mivel? Hát amelyikbe belekerül majd húsz liter napraforgó olaj. Enélkül akkoriban nem utazott az ember gyereke Budapestre. A kannának volt pántja is, amivel a hátunkra illeszthettük. Ilyen előkészületek után ki is mentem a debreceni kisállomásra reverendában, aranyperlis kabátban-sapkában, no meg a hátamon a kannával a megjelölt időpontban, talán április 20-án. Ott várta már egy szerelvény a 17. gyalogezredet. Lejelentkeztem az ezredparancsnoknál, egy alezredesnél, aki szintén hadifogolyként jutott e méltóságra. Intézkedett, s hamarosan katonásan jelentkezett a főhadnagy úrnál, már mint nálam, egy magamkorú legény azzal, hogy ő lenne a tisztiszolgám (magyarul:csicskásom),elfogadom-e. Mondtam, hogy igen. Beszédes volt, felajánlotta, hogy majd ministrál nekem, meg hasonlókat. Én meg egyelőre rábízta az olajos kannát, mert jött már a református tábori lelkész, s tette nekem az ökumenikus ajánlatot: végigjárjuk a vagonokat, ő majd hirdeti az *igét*, én meg mondok utána valami áldást. Nem tetszett nekem az ajánlat. Azt válaszoltam, hogy csináljuk csak külön a dolgunkat. (Nem ért a szolgálatom egy fabatkát sem. Mit is tudtam volna nekik mondani? Legfeljebb azt, hogy emberek, majd ezt is kibírjuk valahogy, és hazasegít benneteket az Isten. De ennyit se tudtam. Ha tudtam volna valami emberit mondani, akkor is némák maradtak volna. Tudták, hogy ne szólj szám, nem fáj a fejem.)

Aztán este lett, lehajtottunk fejünk a marhavagonok szalmazsákjaira. Legalábbis a tiszt Urak számára volt szalmazsák, tőlem másfél méterre feküdt az *ales* is. S a szerelvény valamikor megindult a fasiszták irányában, Budapest felé. Nem kapkodta el a dolgot, három nap alatt ért fel szétbombázott fővárosunk valamelyik - nem emlékszem rá, hogy melyikre - pályaudvarára, ahol is engedélyt kértem az alezredes úrtól *eltávra*. Kérésem indoka:nevem Napja van. Gratulált, s megadta az engedélyt. Tudtam, mikorra kell visszaérnem, ha nem akarok lemaradni a fasiszták további üldözésről. De azt is tudtam, hogy le akarok maradni róla. Az engedély birtokában szóltam a tiszt szolgámnak, az felvette a hátára a kannát, s megindultunk a Szentkirályi utcába, mert még mindig ott lakott a család. Fölmenve az emeletre magam elé engedtem csicskásom, s mondtam, hogy csöngessen és jelentsen.

Aszerint tett. Megnyomta a csengőt, anyám kinyitotta az ajtót, és ő katonásan összevágta bokáját és jelentett:

- Alázatosan jelentem, Bulányi főhadnagy úr megérkezett!

Kiszámítottam ennek hatását anyámra, testvéreimre, s pár másodperc múlva én is megjelentem az ajtóban. A tisztiszolga lerakta a kannát, én meg nagykegyesen szabadságot adtam neki: mehetett. ahova akart. Arra sem emlékszem, hogy kinél s hogyan jelentettem be, hogy én is meguntam a hadi dicsőséget. De hogy hatékonyan tettem, azt abból tudom, hogy még aznap jelentkezett egy nálam idősebb és zsidószármazású paptestvérem, hogy ő átvállalja tőlem az ezredlelkészi feladatot, nekem vissza sem kell már mennem búcsút venni az ezredtől, mehetek egyenesen haza Debrecenbe.

Mentem is. Nem is tellett bele három nap, nem is marhavagonban utaztam, s egy fél nap alatt le is értem a cívis-városba. Megérkezve mentem az ezredirodára, leadtam kabátot, sapkát, s szolgálatom fejében felvettem négy napi tiszti zsoldot. Hogy mennyi volt a zsold, nem emlékszem. Csak azt tudom, hogy nem adtam oda házfőnökömnek, hanem kimentem gyorsan a Csapó utcai piacra, s vettem belőle valamit. Mért tettem így? Hát az infláció miatt. Amiért reggel kaptál még egy kiló krumplit, délre már csak egy felet vihettél el.

Jó volt, hogy hazaértem, mert otthon megindult az élet. Április végére már annyi diák ért haza a nagyvilágból, hogy nem fértek el már a kollégium hatalmas osztályaiban sem. Gimnáziumunkban még orosz katonák voltak, ezért a rendház tanári szobáiban rendezték be az osztályokat. Nyolcat is. Indult tanév. Ez négy hónapos volt csak, míg az előző öt: november elejétől március végéig. A '44-45-ös tanév 45 május elejétől csak augusztus végéig tartott. Nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy rám bízta László Miska a nyolcadikban a filozófiát. Vagy öt fiúból állt a nyolcadik, de köztük volt Sveiger Ottó is, aki hamarosan bekerül majd az orvostanhallgatókból gyűjtött kisközösségembe. Halálosan szerelmes lesz majd egy Mezőtúrról jött aranyiszőke bölcsészlányba. Társai lebeszélnek róla, hogy a lány nem méltó hozzá. Xéninek hívták a lányt, aki arról álmodozott, hogy majd egy diplomatának lesz a felsége, ő meg szépségével reprezentál majd a férje mellett. Egyszer együtt utaztam Xénivel, már mint egyetemi lelkész, Nyíregyházára, előadni valami teológiai témáról, Xéni pedig körítésül bemutat majd valami népi táncot. Útközben feldicsértem Xénit. Mondtam neki, hogy benne is mennyi érték rejlik. Leállított:

- Atya, ez olyan, mint amikor az alkoholistának magyarázzák, hogy azért alapjában ő is milyen rendes ember...

Xéni szépen táncolt. Társai lebeszélésre Ottó abbahagyta az udvarlást. Aztán mint kész orvos, csak visszament Mezőtúrra, s megkérte Xéni kezét. Ottó megbecsült tüdőorvos lett Budakesziben, Xéni pedig nagyon jó tanárnő az általános iskolában. Három gyerekük is lett. *A szerelem szélesebb a tenger vizénél...*

'43-ban kettő is, de '44 nyarán már nem volt cserkésztáborom, '45-ben újra lett. Ábrahám Zsóka apja vizes mérnök volt a Szabolcsi Árvízmentesítőnél, s mondta Zsóka, hogy keressem meg az apját. Az apám korabeli mérnök elmondta, hogy a Tisza mellett Tiszadadánál van egy hatalmas almáskertjük. Tányérokat kell csinálni a fák alatt: kapával kivágni a fák alól a gazokat, hogy az eső ne azokat növelje, hanem az almákat. Hozhatok annyi fiút, amennyit akarok. Ha naponként egy órát kapálnak, akkor is elvégezhetik, mit kell. Cserébe ő meg gondoskodik a tábor élelmezéséről.

Két hetes tábort hirdettem, s jöttek a fiúk. A szülők boldogan engedték őket, mert '45 nyarán ennivaló volt a legkevesebb. Jöttek a Bacsai fiúk is, mind a hárman. Kikísérte őket az állomásra a nővérük is, Erzső, aki hamarosan bekerül majd valamelyik közösségembe. Nem is tudom, hogyan ismertem meg, de május 1-én már ismertem. Felvirágozott hajjal jött barátnőjével, Szabó Ecivel (Balogh Lacinak lesz majd hat évvel később az anyja) a nagy-erdei fesztiválról májusi litániára. A templom előtt találkozom velük, s megdicsértem őket (ebben a formában udvarolhat 17 éves lányoknak egy 26 éves piarista):

- Fel vannak virágozva, mint a májusi lovacsák.

Ott van tehát Erzsó is a kisállomáson, s felpanaszolja, hogy minden földi jó csak a fiúknak jut osztályrészül; ők mért nem mehetnek a Tiszára cserkész táborba? Csendben veszem tudomásul e jogos diszkriminációt, s felszállok a kisvasútra, amely röpké három óra alatt odarepít minket a Debrecenről 50 km-re fekvő Tiszadadára. Velem jön civil tanárunk, Czákó Gyurka is, meg velem egykorú, ifjú felesége, Ilona. Valójában ők vezetik le a tábort, én csak két napig maradok, s megyek vissza Debrecenbe tanítani. Megérkezve Tiszadadára, konfliktusba kerülök a megszálló Vörös Hadsereg egyik katonájával. Még '43-ban Saújhelyen a házi szabóval csináltattam magamnak egy nagyon elegáns keki cserkész tiszti zakót, s ebben mentem Tiszadadára. Katonának néz az orosz, s úgy gondolja, hogy közbe kell lépnie. A dadai főjegyző magyarázza meg neki oroszul, hogy nem vagyok katona, csak cserkész. Kierünk a Tisza melletti almáskertbe. A hosszú utat a nyári nagy melegben le kell öblíteni a Tiszában. A cserkész tiszti táborokban a vízi jártassági próbát is letettem. Két fiút leállítok a Tiszába tíz méterre a parttól ahol még nem mély a víz, egymástól harminc méter távolságra. Utána megmagyarázom a már fürdőgatyába öltözött gyerekeknek.:

- Látjátok ezt a négyszöget? Ez a fürdőzési területek. Aki ebből kiúszik, az azonnal hazamegy. Megértettétek?

Megértették. Mondom nekik, hogy mehetnek be a vízbe. Két perc sem telik bele, s az egyik már hatalmas karcsapásokkal úszik a Tisza közepe felé. Sípolok. Nagynehezen meghallja az is, aki már a Tisza közepén úszik. Intek neki, s jön kifelé.

- Csomagolsz, mégy ki az állomásra, s a következő vonattal haza.

Vagy két éve Előd Pista rendtársam egyik diákja belefűlt egy kiránduláson a vízbe. Soha többet nem volt képes táborba vinni gyerekeket. A víz nem játék. Vasfegyelemmel lehetünk csak biztonságban.

Majd rábízva a tábort Gyurkára, Ilonára, másnap hazamentem. Czákó Gyurka Nagyon jó barátom volt, sokat jártam hozzájuk. Iskolánk államosítása után Salgótarjánba került. De a debreceni évek után sohasem találkoztunk többé egymással. Korán meghalt. Egyszer telefonon beszéltem Ilonával, már mint özvegyvel. Nem kerültek be a Bokorba. Kimaradtak a szórásunkból, pedig nagyon odavalóknak gondoltam őket.

Ment a tanév, és még mindig jöttek és jöttek újabb és újabb diákok. Július elején a rendház szobáiban új osztályokat kellett csinálnunk. Tanítottunk délelőtt is, délután is. Délelőtt a korábban, délután a később érkezetteket. Ne veszítsenek a fiúk évet! Ez az újabb tanév meg két hónapos volt: július és augusztus. Szeptemberre pedig indult az új tanév. Visszakaptuk az orosz katonáktól a gimnáziumunkat, mert Berlin már *kapút*. Befejeződött a második világháború. Mehetek haza a katonák. Mondják: felejtő táborokba. Látták Európát, s amit tapasztaltak, nem egyezett azzal, amit tanultak odahaza róla a szemináriumon.

Úgy csináltuk meg a két - négy illetve kettő hónapos - tanévet, úgy érettségiztettük le a nyolcadikosokat, hogy nem kellett pótvizsgákat tartanunk, mindenki megfelelt a követelményeknek, legalább is a kiállított bizonyítványok szerint. Indulhatott az új tanév. Ennek persze az is feltétele volt, hogy a diákokkal együtt megérkeztek a tanárok is. Hamarosan teljes a létszám, meg lehetett csinálni az órarendet. Már a nyári tanfolyamon megkaptam az I/a osztályt. Benne a Boga-fiúkkal, ikrekkel, akinek a szüleit megkörnyékezte Kolakovics is; benne voltak a felnőtt csoportban. Majd három év múlva a Boga mama lesz az államosítás első hitvallója, ő kerül közülünk elsőnek börtönbe. Ott van Barcsák János, meg Orbán - az osztály jeles tanuló, s ott van Vaskovics Misi is, aki nem volt jeles tanuló. A szülei meg is kértek már kora tavaszon, hogy foglalkozzam külön is Misivel. Foglalkoztam, s mi volt a jutalmam? Egy fehér cipő s egy flaska. Tokaji? Óh nem, egy flaska szabolcsi napraforgó olaj. Amikor vége volt foglalkozásunknak, kiöntöttem az olajból egy kistányérba, megsóztam, és a fehér cipóval elkezdtem tunkolni. Felséges volt. Ilyen finomat rég nem ettem. Finomabb volt, mint a pörkölt szójabab; finomabb, mint a baltával faragott paci. S

megkaptam még egy csodálatos osztályt. A hetediket, s taníthattam őket magyar irodalomra. Ezek nem lázadtak, mint a tataiak, tudták, hogy nálam jegyzetelni kell. Ebből az osztályból kerültek ki a majdani közösségek főerői. A padokban ott ült Kállay Emil, Bódor Marci, Berényi Dini, Perczel Dini, Bögel Jóska, s még sokan mások. Mind jelesek, s az irodalom-szerelmesei. Úgy érzem, itt bontakoztam ki, mint magyartanár.. .

Választásra készülődtünk, s jöttek haza az újabb és újabb hadi foglyok. Pesti piarista diákok is. Debrecen volt az első állomásuk. Bejöttek a rendházba. Örömmel fedezték ott fel tanáraikat, piaristává lett iskolatársaikat, engem is. Kitettem magamért. Orosz teával kínáltam őket. Élvezték. Az egyikük:

- Ezért kell hadifogolynak lenni az embernek, hogy élvezni tudjon egy csésze teát. Honnan volt nekem e hónapokban orosz teám? Az oroszoktól? Óh nem. Az amerikai nép ajándéka volt a fasisztáktól felszabadult területek számára az UNRA csomag. Tea, kávé, sajt, margarin, meg nem tudom már, hogy mi volt benne. Küldtem is haza szüleimnek a javát. Ők nem kaptak ilyen csomagot, de tudtak róla Pesten sokan. Amikor megérkeztem haza egy ilyen csomaggal, apám::

- Csak zsidók meg papok kapnak UNRA-csomagot.

Nem volt sem antiszemita, sem antiklerikális. Diákkorában felsőkereskedelmet végzett, s az tele volt zsidó tanárokkal. Még begettőzésük előtt egy zsidó tanára megkereste apámat, s átadott neki egy kisebb zsákot. Tele volt ékszerrel. A gettó megnyílása után eljött apámhoz. Sértetlen volt a zsák. Megnézte, s húgomnak adott belőle egy arany gyűrűt. Nyomtalanul szállt el fölöttünk a hitleri örjülés. Ha ma van zsidó problémája a magyar társadalomnak, azért az elmúlt hatvan esztendő a felelős.

Az induló tanévről beszéltem. Másról is kell beszélnem. A Szent Annáról, a templomról. Saújhelyen volt egy szép barokk templomunk, de az emberek nemigen jártak hozzánk, a plébánia templomába mentek. Tatán csak kápolnánk volt, és senki sem jött hozzánk, csak magukban miséztek tanítás előtt a tanárok, s egy-egy ministráns cikázott az oltárok között bort s vizet nyújtani, hogy a kehelybe öntsük. De a *Szent Anna* Debrecen főplébániája; s elven volt benne az élet. Átjártak reggelente a Svetitsben tanító apácák, s jöttek a *világiak* is, főleg nők és diákok: középiskolások és egyetemisták. Magam minden reggel félhétre lementem, s beültem a szentélyben levő padba. Fél órát ültem, térdepeltem ott. Ezzel biztosítottam, hogy meglegyen a napi elmélkedésem. Hétkor beöltöztem, s a Kalazancius-oltárnál elmondtam a szentmisémet, majd beültem baloldali első gyóntatószékbe. Nyolc előtt mentem át az iskolába, vagy akár később is, ha nem volt első órám. Alighanem itt találkoztam először Arankával, egy négy gyermekes tanítónővel, akinek férjét elvitte egy bombatalálat Pesten, amikor vízért ment a szomszédba. Meg Margóval is, egy korombeli három gyerekes anyával. Majdani *Fiatal édesanyák* csoportom legbuzgóbb tagjaival. Meg jöttek a gyóntatószékembe iskolai tanítványaim szülei is, nyilván tölem idősebbek, főleg az anyák. Férfiak ritkán jöttek be gyóntatószékembe, nem tudhattak mit csinálni intelmeimmel, melyeket meghatározott, hogy hétgyermekes családban nevelkedtem. Egy alkalommal beperdül egy fiatalasszony. Nem kezd gyónásba, csak mondja:

- Maga feloldoz védekezés alól?

Akarnám mondani a szövegem, de nem kíváncsi rá, csak megismétli kérdését, s kénytelen vagyok válaszolni:

- Nem.

Ő meg kilibben a gyóntatószékből. De volt, aki ott ragadt, s én mondhattam a szövegem. Mit? A leghagyományosabbat. Legjobb, ha idézem Bélát, Balogh Laci papját, aki nyolcvan évesen, a tavaszon, a Bokor hatvan évét ünnepeelve, visszaemlékezett ezekre az évekre.

A kéthetenkénti csoport összejöveteleken - egy ideig az egyetemi hittanórákon is - a

hitbeli, világnézeti kérdésekben tájékozódunk, tanultunk Gyurka bácsi előadásai, szemináriumai keretében. Legalább - ha még nem jobban - ennyire fontos volt az egyéni lelkiélet, az önnevelés, a hitélet elmélyítése. Ezt szolgálták a lelkigyakorlatok valamint az "illendő" állandó gyóntató, lelki-vezető választása. Én Gyurka bácsit választottam. Igen alapos, kemény követelményeket támasztott, életemet meghatározó lelki "gyúrásban" részesültem nála. Kéthetenkénti beszámoló gyónás, napi elmélkedés, lelki olvasmány, lehetőleg szentmise, apostolkodás, napi (esti) lelkiismeretvizsgálat, stb. Ezért az "emberfaragó" tevékenységéért mindvégig hálával gondolok rá.

Nem értem be a bűnök felsorolásával, hanem? Neveltem gyónóimat lelki életre. Mondtam és mondtam, amit noviciátus óta belém vertek, s magam is próbáltam, hogy éljem a *kegyelmi életet*. Tanítottam gyónóimat is erre, ha hagyták. Egyik alkalommal Teri gyónt nálam. Utána Béla jött be.

- Atyám, a gyónási normát felemeltétek tíz percre?

Lassan-lassan kevés lett a tíz perc is, s feljöttek szobámba, ahol megvolt a rangos lelkiéleti irodalom akkori csaknem teljes könyvvállománya, s adtam nekik *lelkiolvasmányt* is. Pár év múlva írtam első könyvemet, amit megőrzött az idő. Az *Isten Országá* - ez volt a címe. Ebből rekonstruálni tudnám azt, amiket mondhattam nekik. Tartalomjegyzéke:

I. TÖRTÉNETFILOZÓFIA

1. A világ belepesztul az istentelenségbe.
2. A szabadság boldogítja-e az embert?
3. A szocializmus hozza-e az emberiségnek a megváltást?
4. Beteljesíti-e a szocializmus az emberiség boldogságvágyát?

II. ERKÖLCSTAN

1. Van-e Isten?
2. Isten-e a célunk?
3. Lehetünk-e boldogok Isten nélkül?
4. Eljuthatunk-e Istenhez a magunk erejéből?

III. KEGYELMI ÉLET

1. Hogyan lehet az enyém a kegyelem?
2. Hogyan közeledjem Istenhez?
3. Hogyan töltssem el a napot?
4. Meg kell-e tagadnom önmagamot?

IV. A KATOLIKUS EMBER

1. Ég vagy föld fia? Ember.
2. Szakember vagy ideológus? Mester.
3. Individualista vagy kollektív ember? Személy.
4. Nyárspolgár vagy forradalmár? Apostol.

A könyv mind a 16 pontján belül található a. b. c. stb. alegységek, s minden pont végén kérdések - miként majd jó húsz esztendővel később a *Merre Menjek?* című könyvben. Ide írom a könyv elejét.

A fehér ember hosszú századok előkészítő istentelensége után két század óta mindent megtett, hogy leszakítsa magát Istenről. Hol gúnyosan, hol dühösen, de következetesen megtagadta: Nem ismerlek el, nem létezel. A racionalizmus kigúnyolta az istenhitet, a liberalizmus kiölte a lelkekből a felebaráti szeretetet, a marxizmus hadat üzent istengyermekségünk alapkövének, a szabadságnak, a nacionalizmus magának követelt minden áldozatot. Ennél hatalmasabb erejű szellemi felvonulást aligha rendezett még az emberiség Teremtője ellen. Még sem dobott rája mennykövet, özönvízzel sem pusztította. Nem vette vissza szabad akarát. Az egész felvonulás titkos főrendezőjét, a Sátánt sem parancsolta vissza. Nem akart marionett játékot. Ott cérnán rángatott babák hajtanak térdet. A szabad szellemtől függőségének öntudatos megvallását, a szabad térdhajtást várja. A lélek közegéből

kiáradó magasztaló himnuszt, megható hálazsoltárt, alázatos kérő könyörgést, az emberiség bűneiért engesztelő sirámot.

Akarja és engedi, hogy magunk írjuk magunk sorsát, magunk főzzük ebédünket. S a magunk csinálta sors alatti nyögésünk s a magunk főzte keserű ízű ebéd nyomán tegyük fel, Istenről magát leszaggatta nemzedék, a kérdést: *Lásd, mit érsz magadban?* Tudunk-e Isten nélkül élni? Sorra vizsgáljuk legjobb ötleteink.

Képes-e az emberi ész megmutatni boldogulásunk útját? - Az Istenbe vetett hitet megtagadó ész elpusztítja magát is és öngyilkosságba kergeti az embert.

A szabadság boldogítja-e az embert?- Az Isten törvényeinek engedelmisséget megtagadó szabadság a rabszolgaságnál is nyomorúbb szolgaságba dönti az embert.

A szocializmus hozza meg az embernek a megváltást? - Az Istent és a szabadságot megtagadó szocializmusban az ember megszűnik ember lenni, emberállattá aljasul.

Beteljesítheti a nacionalizmus az emberiség boldogságvágyát? - A hazát imádó nacionalizmus egymás elpusztítására neveli a népeket.

Az ember új isteneket teremtett: racionalizmust, liberalizmust, szocializmust, nacionalizmust, amelyek a maguk számára éppen olyan feltételen hódolatot, megadást követeltek, mint amilyen az igaz Isten követel magának - de börtön nélkül.

Az új istenek egy darabig gazdagon fizettek, de nem volt áldás a gazdagságukon, az óvóhelyeken megirigyeltük az elmúlt, elmaradt századok technikai szegénységét. A fenyegető újabb háború bombái és bacilusai lassan minden látni akarónak megmutatják jól, hogy
A VILÁG BELEPUSZTUL AZ ISTENTELMENSÉGBE!

Odakerült még 45 tavaszán a rendházba Török Jenő. Vagy tíz évvel idősebb volt nálam. Teológiai tanfolyamot szervezett a fiatalok, s részben még felnőttebbek számára is. Én tanítottam a tanfolyamon az aszkétikát. Azt mondhattam el benne, amit a fenti könyv harmadik egységében leírtam (KEGYELMI ÉLET). Azt, amit a gyóntatásaim során mondhattam gyónóimnak.

De közben azért azt sem feledtem, amit a népi íróktól tanultam. Tudtam arról, hogy már '42-ben elkezdődött a falusi tehetségek mentésének munkája, csak a háború megakasztotta a folyamatot. Jelentkeztek is a tavaszon az annak révén gimnáziumba került kis magyarok. (Debreceni rendtársaim szerint: a *csudaparasztok*) Nekik és polgári szülők gyermekeinek rendeztem be a rendház üres szobáiban a konviktusát, amelyet *Móra Ferenc piarista népi diákkotthonnak* kereszteltem el még a 45-46-os tanévben. Már elkészítettem a pecsétet, már küldtem is körleveleimet Észak-Tiszán túl összes görögös római katolikus falvaiba, amikor Nagypapához is eljut a keresztelőm híre.

- Tudja maga azt, hogy Móra szabadkőműves volt?

Nem tudtam, csak annyit tudtam meg műveiből, hogy előadást tartott a *Rotary klubban*. Majd '90 után én is tartok ott előadást, de nem léptem be semmiféle páholyba. A '42-beli tehetségkutató versenyen jutott ösztöndíjhoz a nagylétai Magyar Jani, ő a 45-46-os tanévben már negyedik gimnazista. Miből tartjuk őket? Azt mondom a szülőknek, hogy hozzanak ennivalót, amit tudnak. Hoznak, s bizony eszünk belőle mi is, a tanárok. Akkoriban nem voltak túlsúlyos emberek az országban. Még üzletek is Jani szüleivel. Valahonnan volt egy ruhára való szövetem. Öltönyt varratok belőle Janinak, a szülők pedig disznót nevelnek nekem, amit Pestre szállítok majd szüleimhez. A disznótorra lemegyek Létára, s tanulom a létai erkölcsöket.

- Legény a lánnyal sétálhat a Fő utcán ettől-eddig, és vasárnap délután litánia után, sötétedés előttig. Legény a lányt meglátogathatja hetenként kétszer hétköznapi is. Fogadja őt a lánya tisztaszobában apja vagy anyja jelenlétében - egy óra hosszára. Utána kikíséri a leány a legényt, s ha egy percen belül vissza nem ér, kimegy az anya, hogy segítsen búcsúzkodni lányának.

Van sokszorosítógépem, azon küldöm ki az értesítést a falvakba a tehetségutató dátumáról is, a diákotthonról is a plébánosokhoz. A plébános juttatja el a híveihez is. A polgáriakhoz is, az ösztöndíjra pályázható szegényparasztokhoz is. Kapom a leveleket. Szamosszegről, a főjegyzőtől is, akit Soós Károlynak hívnak:

- Volna-e hely a diákotthonba az ő '30-ban született fiának, ugyancsak Károlynak.

Válaszolok, hogy volna, de ha azonos volna a főjegyző az ugyancsak erre a névre hallgatott s Beszterce-Naszód vármegyének minapi nagyilvai főjegyzőjével, akivel mint kántorral együtt írtam '44 januárjában a nagyilvai gazdák - románok, magyarok - ajtófélfájára a 19+G+M+B+44 szöveget, akkor meg még különösen is. Jön ám Soós, a székely, széles mosollyal Debrecenben, hozza a fiát, és egymás nyakába borulunk. Ennek a székelynek az unokáját is Károlynak hívják, annak a felesége pedig szemész szakorvos, és éppen a napokban jártam nála, hogy megkuruzsoljon. A nagyapákkal kezdi az ember gyereke a barátkozást fiatalkorában, aztán folytatja a fiakkal meg az unokákkal.

A középső Soós, a fiú is, igen rendes gyerek volt. Vízvári Laci osztályába járt, s a Diákotthonban lakott, melynek más piaristákkal együtt, négyhetenkénti váltással, én is prefektusa voltam. Volt segédprefektus is, a Béres Bandi - híres népi táncos -, aki első éves egyetemista, s rozsályi görög katolikus parasztivadék. Miért, miért nem, egyik este nem mentem át hozzájuk fektetésre, s a nagydiákok, köztük az ifjú Soós Károly is, becsalták szobájukba a segédprefektust, s elnadrágolták. El is szakadt a nadrágja, sírt is a megaláztatástól. Nagy ügy lett belőle. Felhívtam a szobám elé a bűnösöket. Egyenként jöttek be szobámba, hogy egyenként kérdezzem meg őket: helyesnek tartják-e, amit csináltak. Az első bűnbánóan megvallotta, hogy nem volt helyes. Kivezettem szobámból, s elküldtem őt a folyosó végibe, hogy ne befolyásolhassa a többieket. Sorba jött a többi bűnös is. Mind bűnösnek vallotta magát. Ezek után behívtam mindet a szobámba. S feltettem ugyanazt a kérdést, s nekik ismét egyenként kellett válaszolniuk. Választák is ugyanazt, de aki a végire maradt, nem azt mondta, amit nekem külön megvallott, hanem azt, hogy bizony Béres Bandi rászolgált arra, hogy lehúzzák és elfenekeljék.

S ekkor történt valami. A KIO akkor még nem volt megírva. Még nem tudtam, hogy Jézus tilt mindenféle verekedést. Katolikus teológus voltam, aki a teológián azt tanulta, hogy van igazságos háború is. És ekkor megtörtént, ami mióta Vácra, a noviciátusba elmentem, soha. Később sem. Hat éves pedagógiai pályámon, későbbi életemben sem, mind a mai napig. Mit? Én is verekedtem. Lekevertem neki jobbról s balról is egyet. Harag azért nem lett belőle. Nem emiatt, egyéb dolgai miatt is, e fiút év végén elbocsátotta az iskolából az igazgató. Berettyóújfaluban kellett folytatni tanulmányait. Karácsonyra meglátogatott. S hozott nekem valamit. Hat éven keresztül voltam pedagógus, iskoláink államosításig. Ő volt az egyetlen diák, akitől ajándékot kaptam: egy maga faragta-esztergályozta Betlehemet.

Felmentem a minisztériumba is. Egykori egyetemi prosezeminárium vezetőm, Keresztury lett 45 után az első *demokratikus* kultuszminiszter. Támogatást igényeltem csudaparasztjaimnak, és kaptam. Íróasztalt készíttettem nekik belőle. Bánszki Tamás, a földéaki parasztyerek, volt a rajztanárunk. Festett is. Megkértem, hogy csináljon egy magyar paraszti Kalazancius-képet. Csizmás kismagyarok kerültek a képre. A Diákotthon vagy a Bánszki-kép felavatására lehívtam Nagypapát is. Forrai Pityu meg zeneművet alkotott a kép leleplezéséhez. Ei tudom dúdolni ma is. Az én, Tamás képétől ihletett szövegemre komponálta a zenét:

Rózás mályvavirág Szalmatető házak.

Mélykék égi világ, Felhők, bodoros árnyak.

De ezt akkor nem árultam el, csak most merek dicsekedni a szerzeménnyel. - Magam vezettem be az ünnepélyt, elmondtam céljainkat, az alapítás egész történetét. A csudaparasztok is ott voltak. Lehet, hogy túl sokat mondtam, mert beszédében nagypapa óvott a parasztgőgtől. Nem értettem.

Megvan-e még Tamás festménye? Nem lehetetlen, hogy őrzi a templom egyik oratóriuma. Nem mentünk még vissza Debrecenbe. Pedig a 18 század elején telepedtünk le. Szidjam ezért a rendkormányt? Nem szidom. Kolozsvárra sem mentünk még vissza. Csíkszeredába eljutunk-e valaha? És csángó földre? Folytatjuk-e még Szabadkát? Majd az életközösség. Egy tanárokból álló, és családos életközösség mindezt elvégzi majd. Egy Kalazanti Szent Józsefre emlékező újabb alapítás. Szabad álmodozni. Álmodozom.

,45 tavaszán megtartottuk a kétnapos tehetségkutató vizsgákat. Volt ott vagy hatvan parasztyerek. Szeptembertől már kettő ott ült osztályom padjaiban: Gyökér András és Jakab Flórián. Mind a kettő jeles tanuló lett. Mind a kettő a hortobágyi, Tisza melletti Egyek községben nevelkedett.

- *Ez a gyerek egyeki, hogy a fene egye ki...*

Városmajor, 2005. június 27.

Gyászoló Gyülekezet!

Ölelni vágyom a világot / és sírni milliók szívében

Beoltani e tiszta lángot / Vágyom milliók szívébe én.

Így írta *A homályból* c. versében halottunk nagyapja, kinek nevét ismeri e nép minden tagja, ki felsőbb iskolába járt: Komjáthy Jenő nevét. Az unokával, halottunkkal, úgy találkoztam, hogy 13 évvel ezelőtt, ismeretlenül, eljött aranyemisemre és bemutatkozott. Nevét meghallva, rákérdeztem a költőre, s ő mondta, hogy a nagyapja volt. Csak egy párszor találkoztunk, de valami barátságféle szövődhetett köztünk, mert megkért pár éve, hogy én temessem hitvesét, és én örömmel mondtam rá igent. Ez ismétlődött most, amikor eljöttek hozzám lányai, hogy adjam meg a végtisztességet édesapjuknak. Magyarszakos piarista vagyok, s csak olyankor mondok ilyesféle kérésre igent, amikor köt valami a halotthoz. Nagyapjához is köt valami, s az unokához is. Azért mondom mindezt el, hogy tudjátok, mért és hogyan vagyok itt.

Lányaitól tudom, hogy apjuk nemigen volt templomjáró ember. De megkeresztelték őt, s megilleti, hogy élete végén is találkozzék a vallással, melyben szülei nevelték őt. Hallottátok az evangéliumból Jézus szavát: *Atyám házában sok lakóhely van, eljövök majd, és magammal viszlek titeket, hogy ti is ott legyetek, ahol én vagyok* – mondja János evangélista szerint – halála előtti napon tanítványainak. S kérdezem: Van e hely a nem-tanítványok számára is? S erre akarok most válaszolni.

Meg kell vallanunk, hogy Istent még nem látta senki. De embernek lenni annyit jelent, hogy kérdezni tud. Megkérdezni, hogy honnan e bennünket körülvevő világ? Honnan az emberi lelkiismeret, mely a nagyapának szívébe és tollára csalta a vallomást, hogy ölelni vágyik, s beoltani e tiszta lángot milliók szívébe. Magam azt a felettünk álló személyt nevezem Istennek, akitől van ez a vágy és a lángot az emberi szívbe beoltani akaró szándék. S tudom, hogy a templomot járó vagy az azt elkerülő ember egyaránt ennek az Istennek színe előtt éli életét. Tudja, vagy csak sejti, hogy egyszer találkozik majd vele, és Isten csak azt fogja megkérdezni tőle, hogy őrizte-e ezt a tiszta lángot.

Életem során boldogan ugyan, de drága árat kellett fizetnem azért, hogy ennek a Jézusnak tanítványa lehessenek. Csak azt kell elmondanom most, hogy mi volt ennek a Jézusnak a szívében. Valójában ugyanaz, ami a nagyapának, s amit nemcsak Isten, hanem a gének szálán a nagyapa is átörökölt az unoka szívébe. Jézus így fogalmazott: Szeressétek ellenségeiteket és imádkozzatok üldözőitekért! És mondta ezt kétezer esztendeje egy olyan világban, amely olyan volt, mint a miénk. Pogány és ellenséget ismerő. És nem volt benne irgalom senki számára sem. Mert ha a Mindentadás, ha a Csak-szeretet belép az Erőalkalmazás világba, akkor sorsa meg van pecsételve. Ha a Fegyvert-nem-ismerés eljön ide, a fegyverek világába, e Fegyvert-nem-ismerésnek mi más sorsa lehet itt, minthogy hullá legyen belőle. Elkerülhetetlenül. Az Istennek, ha elszánja magát rá, hogy közénk látogat, már régen rossz.

Isten legyen irgalmas annak, aki fegyvertelenül eljön oda, ahol végső soron semmi sem számít, csak a fegyver. Isten legyen irgalmas, mert aki a fegyvert a kezében tartja, az nem lesz az. S Jézus tudta, hogy Kaifásnak a főpapnak, és Pilátusnak a császári helytartónak mi van a kezében. Tudta és mégis mondta, hogy szeressük ellenségeinket. S ment bátran a keresztútra s a halálba.

S ezt tudva mondta az utolsó vacsorán, hogy Atyja házában sok lakóhely van, s tanítványait elviszi oda. Testvéreim, azért is mondtam igent a halott lányainak kérésére, hogy ezt a hitemet-reményemet, meggyőződésemet itt és most elmondhassam Nektek. Azt, hogy úgy gondolom, hogy Jézussal találkozni fognak majd Atyja házában azok, akik nem ölni, hanem ölelni vágyanak, s akik e tiszta lángot bele akarják oltani milliók szívébe. Azt, hogy mindezek és én is találkozni fognak egy tiszta örökkévalóságban Jézussal. S hogy közöttük lesz Komjáthy Jenő, a nagypapa és az unokája is. Amen.

66. BALLADÁS NAPLÓ

2002. július eleje

Városmajor, 2005. július 1.

SASHALOM

Kedves testvéreim ezt a levelet kaptam: Küldjük a kérdéseket a vasárnapi zsoltárhoz és evangéliumhoz. 88. zsoltár: Tapsoljatok ma nemzetek, mindnyájan, ujjongjatok Istennek dicsérő szóval! – 1. Ki az, aki ma ilyen lelkesítően tud Istent dicsőíteni ? 2. Hogyan kell azt a sok jószágot meglátni és meg is köszönni, amit mindennap kapunk? S a mai evangéliumhoz: 1. Ki a tanítvány, s hogyan lehet felismerni ? 2. Hogyan szeressem helyesen apámat, anyámat ? 3. Milyenek lehetnek a mi keresztszeink itt a földön, és elhordozásukat milyen módon lehet megkönnyíteni ? 4. Hogyan neveljem magam, hogy az adás és az osztozás örömforrás legyen számomra ? Sok szeretettel és testvéri öleléssel Topál Ildikó és Péter.

Csak egyetlen kérdésre fogok válaszolni, az utolsóra , és abban remélem benne lesz a válasz az összes többire is.

Ha egyszer az ember megvénül, s már érzi, hogy kevés ideje van hátra, akkor csak arról beszél, amit még mindenképpen el akar mondani, mielőtt megjelennék az Úr, Jézus színe előtt.

Testvéreim, csináljatok életközösséget, mert társadalmi munkában, a napi munka fáradtsága után nem hatékony az, amit csinálni tudunk. Jézus sem vállalkozott rá. Ott hagyta a maga faipari üzemét, és felszabadította magát arra, hogy országot csináljon a földön Istennek. Nagyon szép volt, hogy Isten hívására ezelőtt 60 évvel elkezdtünk Debrecenben és az egész országban kisközösségeket csinálni, bár kötelet, halált és börtönt kaptunk érte. Nagyon szép volt, hogy harminc évvel később elkezdtük az ellenséget nem ismerő Jézus kedvéért megtagadni a katonáskodást, és akkori fiataljaink ültek érte Baracskán vagy másutt három-három évet. Mindez nagyon szép volt. Aranyos töletek is, hogy ilyen szépen gitároztok és énekeltek, s ezzel ünnepibbé teszitek emlékezésünket az utolsó vacsorára. De Jézus nem két hetenként este hívta övéit találkozóra vagy énekkari próbára. Ott kellett hagyni apát, anyát, feleséget, gyermeket, hálót, vámot, mindent Péternek és a Tizenkettőnek, s életközösségbe kellett lépniök Jézussal. Reggeltől estig és estétől reggelig közösségben voltak vele, és Jézus is velük.

Lassan hetven éve lesz, hogy egy olthatatlan vágyódás erejében, hogy tehessek valamit Jézusért s az Istenért, elmentem piaristának. De nagyon nehéz volt. Csak azért volt nehéz, mert akkoriban a kislányok nem olyan szépek voltak, mint amilyeneknek ma látom őket, hanem sokkal szebbek. Olyanok, mint amilyeneknek a mai 16 éves fiúk látják őket. S a lányok sem tudtak akkoriban maguk között másról beszélni – akkori szót mondom most – mint a pusszancs katonatisztjelöltekről, a kadétokról. Idő közben azonban megtanultam, hogy Isten és Jézus nem kívánja tőlünk azt az áldozatot, amit tőlem a piaristák kívántak. Nem, mert a maga képére teremtette az embert, és... férfinak és nőnek teremtette azt – bizony a maga képére. Értitek ezt? Alighanem a Szentháromság titka van ebben. Megírtam a KIO-ban, hogyan gondoltam ezt 40 évvel ezelőtt. Ezért aztán Péter mellett, későbbi missziós útjain, ott volt a felesége is. Jézus nem kívánta tőlük ezt az áldozatot. Csak legyen meg mindenkinek a párja. Mert így ember az ember, ha egyszer Isten férfinak és nőnek teremtett minket. A Földön a legszebb dolog a szerelem, ebből lesznek aranyos gyermekeink is, akik most itt bókászni körülöttünk. Szóval Jézus életközösségre hív bennünket a párunkkal együtt. Azokat is, akiknek van már párjuk, s azokat is, akik még csak most keresik a párjukat.

De hát hogyan kell életközösséget csinálni? Hát kell hozzá valaki, aki hív, és kellenek valakik, akik meghallják a hívást és mennek. Mindkettejüknél feltétlen feltétel, hogy nagyon szeressék a Jóistent. A párjukkal együtt, külön-külön is, és közösen is. De hát hogyan kell azt?

Önmagunk nevelésével. Úgy, hogy a gyerekek lefektetése s a lakás rendbetevése után, a villanyt eloltjuk, és meggyújtunk egy szép gyertyát. És belenézünk. Hosszan és a Lélek csendjében. *Nézni, nézni, és ez a tekintet kihúzza lelkemet* – írta nagyon szépen Prohászka Ottokár, aki mellékesen még költő is volt. Aztán ha már eleget néztünk a gyertyafénybe, akkor valamelyikünk megszólal, és mondja azt, amit belül a Lélek mond neki. S amikor elhallgat, előbb-utóbb megszólal a párunk is, s ő is elmondja, amit az Isten súg neki. Jézusnál is így kezdődött. Mielőtt hívta a Tizenkettőt, negyven napig a pusztában élt, s csak az Istennel beszélgetett, mennyei atyja szavát hallgatta. És gyertyafénybe néző imádságaink során meg fogjuk érteni, hogy Istent mindennél jobban kell szeretnünk, teljes szívünkkel, teljes elménkkel és mindem erőnkkel. És azt is, hogy mennyei atyánk is mindennél jobban szeret minket. S azt is, hogy nekünk válaszolni kell erre a nagy szeretetére. És azt is, hogy csak azzal válaszolhatunk, amivel Jézus is válaszolt e szeretetre. Azzal, hogy mindenkor azt teszi, ami mennyei atyjának kedves. S lassan a negyven nap alatt megérti, hogy tanítványokat kell gyűjtenie, hogy életközösséget kell csinálnia velük. Ebből az imádságból, ebből a szeretetből született meg Jézus életközössége a Tizenkettővel.

Aztán jön a következő: mit eszünk, mit iszunk, mibe ruházkodunk, hol lakunk? Ne aggodalmaskodjunk, mert mindezeket csak a pogányok keresik. Mennyei atyánk tudja, hogy mindezekre szükségünk van. Mi csak az Atya országát kereshetjük. Csak azt, hogy életünkkel megvalósítsuk azt, amit az Atya akar tőlünk. Csak azt, hogy tessen az életünk az Atyának. Mindez így van Jézus magánvéleménye szerint is. Jézus is kitalált valami foglalatosságot magának és a Tizenkettőnek, és csinálták. S amikor Jézus megkérdezte őket, hogy volt-e valamiben hiányuk a három esztendő alatt, azt válaszolták, hogy semmiben nem volt hiányuk. Pedig ők is laktak valahol, ruhában jártak és ettek és ittak is, mert különben felfordultak volna. Jézus mesterséget adott a kezükbe. Nem Názáretbe vitte őket, faipari üzemébe, hogy asztalost csináljon belőlük. Megtanította őket meggyógyítani minden betegséget, s meg is gyógyították azokat, akik hittek Istenben. A tanítványok nagyjából halászok voltak. Azt mondta nekik, hogy emberhalászká teszi őket. S azzá lettek, mert ha nem lettek volna azzá, mi most azt sem tudnánk, hogy Jézus volt-e valaha a világon.

Mindenkinek van valami mestersége, tanult szakmája, diplomája. A rokon szakmájúaknak kell megtalálniuk egymást, hogy kitalálják, ma és itt és most, mit kellene csinálniuk, hogy teljesítsék Isten akaratát, hogy tessen életük az Istennek. Én csak azért mentem el piaristának, mert a piaristák biztosították nekem, hogy azt csinálhatom, amire huzatot éreztem: az irodalom szépségeit mutathattam meg az Istentől a szépet megismerni akaróknak teremtett fiataloknak. Biztos vagyok, hogy Isten nem azt kívánja tőlünk, hogy valami olyasmit csináljunk, amihez nincs semmi kedvünk. A katicabogár is katicabogár, és csinálja azt, amire kedve van, és röpül. A hernyó is mászik és harap és begubózik, és pillangó lesz belőle. Ehhez ért, és ezt csinálja. Az Isten gyerekei minden korban biztosan megtalálják azt a tevékenységet, melynek nyomán hála fakad belőle Istenhez azért, amit ők, az Isten gyerekei csinálnak társaikkal. Úgy, mint a számariai, a kilencedik, meggyógyult leprás visszajött Jézushoz, hogy megköszönje Istennek, amit csinált vele. Az én időm már alighanem lejárt. Nem találhatom ki, hogy tőletek mit kíván az Isten. Amit kíván, azt a ti gyertyába nézéseitekből kell megtudakolnotok tőle.

Ha megteszitek, holt bizonyos, hogy egy pár hívni fog benneteket előbb-utóbb: Gyertek el, imádkozunk és imádságban beszéljük meg Istennel és egymással, hogyan tudnánk Jézusban és Jézussal a szívünkben életközösséget csinálni: hol és hogyan és mit fogunk csinálni. S később majd négy-öt magyar összehajol, s megszületik belőle, hogy azt mondjátok majd: kár, hogy ezt már Gyurka bácsiék nem érthették meg. De folytatjuk, amit hatvan éve elkezdtek, folytatjuk azt, amit a baracskai hitvallók csináltak, mert létre hívta Isten körünkben az életközösséget, a Jézus követés teljességét. Azt, amit ő csinált három évig Izrael földjén. Annak mását nálunk, magyarhonban, mert hát magyarok volnánk, Árpád ivadékai.

S azt hiszem, hogy most már válaszoltam is Ildikó és Péter minden kérdésére. Mert ha ide eljuttok, tele lesz a szívetek Isten dicsőségével, és meg tudjátok köszönni majd minden nap a zsoltáros lelkesedésével azt a sok szépet és jót, amit megtapasztalhattok munkátokban, életetekben, ha csak azt keressétek, hogy kedvében járjatok Istennek.

S hogy ki a tanítvány, s hogyan lehet azt felismerni? Hát aki lekoppintja azt, amit Jézusnál látunk. Aki követi maradéktalanul Jézust. Aki életközösséget csinál. Aki közétek áll. Aki folytatja az egyház kétezer éves hagyományát, s a férfi és női szerzetek után megvalósítja a családi szerzetességet.

Hogyan szeressem helyesen apámat és anyámat? A köldökzsinór elvágásával, feleségemhez, férjemhez ragaszkodással, a gyermekeimért éléssel, egy nálunk különb nemzedék felnevelésével.

A keresztyeimmel pedig nem kell sokat törődnöm. Nem nehezebbek azok annál, amiket elbírok. A válságok is életjelenségek, amik együttjárnak azzal, hogy élünk és vagyunk. Az adás és osztozás akkor lesz örömeim forrása, ha osztozom. Erre a legjobb módszer: a fejes. A fejesugrásra gondolok. Fejesugrás a Jézus-követésbe. Biztosan nem ütöm kőbe tőle a lábamat. Amen.

Városmajor, 2005. július 3.

Az adyligeti sorozat 10. beszéde:

Testvéreim! Felette érdekes volna foglalkoznunk a mai evangélium kijelentésével, hogy Jézus a bűnösöket hívja. De itt van az a sorozat, melynek immár tizedik darabja következik, s amely sorozat hitet akar tenni arról, hogy kicsoda is ez a Názáreti Jézus. Az a Jézus, aki ilyen furcsákat beszél, s talán megkérdőjelezi a mi itteni jelenlétünket is, mert tudvalevő, hogy nem azon az alapon hívlak ide benneteket, hogy gyertek csak bűnösök, mert Jézusról akarok beszélni nektek.

Végigmentünk a Vermes által kiemelt Jézus-címeken: Próféta, Úr, Messiás, Emberfia, Istenfia. Elkezdtük megvizsgálni a számtalan többiből *Az Atyának fia*, majd az *Én* megjelöléseket. S ez utóbbiról három beszédet is mondtam, melyekben megállapítottuk, hogy az, emberiségnek új törvényt ad a magánéletre, a közéletre vonatkozóan is, s e törvények vége, hogy ne álljunk ellen a gonosznak, s hogy szeressük ellenségeinket.

Most folytatom, ahol elhagytam. Az *én* személyes névmást ragozzuk is. Birtokos esete is van, melyből birtokos névmást is csinálunk: *az én lakásom*, *az én ruhám* stb. Amikor Jézus befejezi a Hegyibeszédet, ezt használja: *Aki hallgatja az én mondott szavaimat*,.. Mi van azzal? Kösziklára építi a házát. Aki pedig nem hallgatja az én mondott szavaimat, *az* homokra épít. Az első esetben jöhetnek a természeti csapások, nem omlik a ház össze. A második esetben összeomlik, és nagy lesz a romlás. Jézus itt képekben beszél. Mit jelentenek a képek. Csak azt, hogyha haragszunk, ha házasságot törünk, ha válunk, ha esküdözünk, ha ellenállunk a gonosznak, ha nem szeretjük ellenségeinket, akkor homokra építünk, s nagy lesz a romlásunk. Az emberiség egyre fokozódó mértékben ez utóbbit csinálja. A Római Klub tudósai félszázada mondják, hogy elkerülhetetlen biológiai, esetleg nukleáris katasztrófának nézünk elébe. Azt, hogy nagyon nagy lesz a romlás. Azt, hogy megsemmisül a civilizáció. Egyre többen prognosztizálják ezt századunk első felére. Az az esztelen, aki homokra épít. S új és teherbíró civilizációt csak azok képesek építeni, akik nem is haragudnak, nem törnek házasságot, nem válnak, nem esküdnek, nem állnak ellen a gonosznak és szeretik ellenségeiket. Csak ezek építenek olyan alapra, amelyiken a házunk megáll, mert elkerüli azokat a történelmi, ember okozza katasztrófákat, melyek fenyegetnek bennünket.

Egy amerikai katolikus teológus, *George Weigel* szerint a szekuláris Európa válságban van, A zsidó-keresztény gyökerek megtagadása a demokrácia bukásához vezet. Ilyesmit gyakran hallunk manapság, de Weigel nem az európai gazdaságok és jóléti rendszerek ingatag

helyzetére gondol. "Európa népessége gyorsabban fogy, mint a 14. századi pestisjárványok óta bármikor" - írja. A népességcsökkenés elsősorban spirituális okokra vezethető vissza, "arra, hogy az európaiak hátat fordítottak a bibliai tanításnak". Az európaiak az élvhajászatnak szentelik életüket. A meddő élvezetek azonban népességcsökkenéssel járnak. Így egyre több bevándorló érkezik Európába - moszlimok, akiknek egy része radikalizálódik. Zsidó-keresztény hagyományok nélkül nincs demokrácia, nincsenek emberi jogok, nincs szabadság, véli Weigel, aki korábban a 20. századi világégéseket, a náci és kommunista totalitarizmusokat *a pogányság és a technika frigyéből* született ivadéknak nevezte. "Ha Európa megtagadja keresztény gyökereit, akkor az eredmény elborzaszt majd mindenkit, aki elkötelezett a tisztesség, az emberi jogok és a demokrácia mellett."

Voltam két hete a Magyar Szellemi védegyletben. A hajdani MDF politikusai vitatták meg, hogyan lehet megnyerni a következő választást. Ami meglepett, hogy a közönség olyan volt, mint templomokban: öreg. Fiatal alig. S ez arról beszélt nekem, amiről a soproni képviselőválasztás. Arról, hogy a fiatalokat nem érdekli a közügy. El vannak foglalva magánügyekkel. S mi ez a magánügy? Azt hiszem az, hogy miként lehet meggazdagodni. Tehát az, amibe belepusztul világunk: a pénzszeretésbe, a Mammon hajszolásba.

Jézus az okos és a bolond emberről mondja ezt a két képet: a ház szilárdan áll, illetve a ház összeomlik. Az az okos, aki Jézus új törvényeit elfogadja. Az a bolond, aki a Mammon ökörcsapásain jár. S amikor befejezi Máté ezt a grandiózus jézusi tanítást, hangulatjelentést készít a hallgatóságról: *csodálkozott a tömeg*, amely hallgatta Jézus tanítását. Mért csodálkozott? Két dolgot is mond erről Máté. Az egyik, hogy úgy tanított, mint akinek hatalma van. Nem mondja meg, hogy mire van hatalma Jézusnak. Csak következtethetünk rá Máté másik megállapításából: Nem úgy tanított, mint írástudók. Az írástudók tanítanak és nincs hatalmuk. Szövegeinek, mondanak valamit, s marad minden a régiben. És Jézus hogyan tanít? Az ő tanítása után nem marad minden a régiben? De. A különbség az, hogyha Jézust hallgatom, tudom, hogy meg kell változtatnom az életem. Át kell alakítanom a gondolkodásomat. Nyugtalan leszek. Tudni fogom azt, amit Ady oly szépen fogalmazott meg egyik versében: *Óh, nagyon csúnyán éltem, Óh nagyon csúnyán éltem; Milyen szép halott leszek, Milyen szép halott leszek*. Azt hiszem, ez az a hatalom, amellyel Jézus szólt. Elmehekem mellette, de tudom, hogy nem volna szabad elmennem mellette.

Csak ennyit akart mondani Máté? Talán még többet, mert Máté egy másik helyén ezt olvassuk Jézustól: *Mindaz tehát, aki megvall engem az emberek előtt, megvallom majd én is mennyei Atyám előtt, aki pedig megtagad engem az emberek előtt, én is megtagadom őt mennyei Atyám előtt* (10,32-33). Azt érezhette meg az új törvényt hirdetés hallgatósága, hogy nem babra megy a játék. Hatalma van döntenie Jézusnak a sorsomról. Az örök sorsomról. Nem tudta ez a hallgatóság azt mondani, hogy te vagy az Isten fia, te vagy emberi álruhában maga az Isten. De azért van csodálkozás, mert mindenki érezhette, hogy a maga örök sorsa fordul azon, hogy okos vagy bolond, hogy sziklára vagy homokra épít. Jézusnak nem kell azt mondani, hogy ő Próféta, Úr, Messiás, Emberfia, Isten fia, elég ha azt mondja: *én mondom*. S azt mondja, amit csak az az Isten mondhat, aki hitünk szerint dönt a sorsunkról, halálon-túli életünkéről. Arról, hogy sírni vagy nevetni fogunk. Arról, hogy boldogok leszünk, vagy jaj lesz nekünk. Teljesen mindegy, hogy a Próféta, az Úr, a Messiás, az Emberfia, az Istenfia vall meg, tagad meg minket Atyja előtt. Nyugodtan kicserélhetjük, mindegyik állítását erre a rövid szócskára: én. S mindegyik *én* szava helyére berakhatjuk helyettesítőként a Vermes által nagy gonddal megvizsgált kifejezések akármelyikét. Máté szövege ugyanazt mondja akármelyik szó esetében. Miért? Mert meggyőződése, hogy a Próféta, az Úr, a Messiás, az Emberfia, az Istenfia és az *én* ugyanazt a személyiséget jelöli, a Názáreti Jézusét, aki olyan kapcsolatban van az Istennel, amilyenben nincs része annak, aki csak ember, s hogy Jézus nem csupán ember.

Tobzódunk Máté szövegében Jézus én-helyeiben. Lássuk a következőt: *Gyertek hozzám*

mind, akik kimerültek és agyonterheltek vagytok, és én megnyugvást hozok nektek. Vegyétek magatokra az igámat...és nyugalmat találtok lelketeknek ,mert az én igám a hasznos, s az én terhem a könnyű. Isten munkára teremtette az embert, de nem kimerültségre és agyonterheltségre. Ha életedet a pénz-szerzés és a pénz-szeretés, a másik embernél gazdagabbnak lenni akarásnak a szolgálatába állítod, elkap a haladás-mítosz gépszíja, és kimerült és agyonterhelt leszel. Ha nem akarsz embertársadnál gazdagabb lenni, ha beéred azzal az életszínvonallal, amely hazád vagy az emberiség átlagának az életszínvonala, megmenekülsz a kimerültségtől és agyonterheltségtől. Akkor jóleső fáradtsággal hajtod majd álomra fejed. Hogyan tudsz megmenekülni a kimerültségtől, az agyonhajszoltságtól? Úgy, hogy nem a Mammon lesz az Istened, hanem a szeretet; az egyetlen igaz Isten, mert az Isten = Szeretet. Ez a szeretet az az iga, amiről Jézus beszél. Ha képes vagy rá, hogy annyit sem költesz magadra, mint amennyit megkeresel, hiszen tudod, hogy vannak szegényebbek is nálad. Ez az, amely nyugalmat ad lelkünknek. Ez az iga az, melyet Jézus könnyűnek mond.

87. évemben igyekszem reggeltől estig dolgozni, amennyit tudok. S boldog vagyok tőle. Nem tudom, hogy milyen a munkanélküli élet. Megvallom, hogy nagyon félek attól, hogy lesz életemnek olyan szakasza, melyben nem fogok tudni dolgozni. De reménykedem abban, hogy mázlim lesz, s ahogy egy Bokorbeli orvos mondta. Ha semmi szervi bajod nincs, akkor úgy fogsz meghalni, hogy egyszerűen elalszol. De nem akarom a magam példáját hozni a nem-kimerült, a nem-agyonterhelt életre, melytől annyian és annyian szenvednek.

Inkább a Bruderhof életét. Húsz éve barátkozom velük. A múlt nyáron meglátogatott a 40 éves Félix Meier az angliai Darwellbol. Húsz év előtt a nagyapjával, Hans Meierrel kezdtem barátkozni. Átjött az USA-ból a béke-egyházak prágai konferenciájára, s ennek kapcsán eltöltött ötdommagával két napot nálam, Budaváriban. Ennek a fiatalembernek már hat gyereke van, követi nagyapja példáját, akinek tizenegy volt, s apját, akinek csak tíz. Hans Meiernek több mint száz unokája van, s ezek egyike Félix - gyerekképu mosolygós fiatalember. Egy lyukas fillér nincs a zsebében. Egy élet- és vagyon közösségben él. Mit csinál? Egy három tagú *teammel* rajzol. Új és új óvodabútorokat, melyeket legyárt a *factoryjuk*, amelyben dolgoznak az amerikai és angliai telepek gyárrészlegei. Mellékesen még ő a minisztere a *Darwell-i* közösségnek. A mi katolikus fogalmaink szerint ő a papjuk. Ők anabaptisták. Képzeljétek: a 16. században Tirolban kiváltak a zwingliánus egyházból, mert felfedezték, hogy képtelenség, hogy Jézus tanítványa embert gyilkoljon. Alapítójukat elégette máglyán egyházunk az innsbrucki székesegyház mellett. Milyen szerencsém van, hogy én csak a 20. században fedeztem fel ugyanezt, amikor már kiesett főpapjaink kezéből a máglyagyújtó gyufa, s olcsóbban úsztam meg felfedezésemet. Különben nem prédikálhat – nek itt nektek Adyiligetén. Félix minden kimerültség, agyongyötörtség nélkül rajzolja az új óvodabútorokat és *papkodik* Darwellben. Társai ugyanígy. Öt családból két nemzedék alatt lehet egy kétszázas település. Nem izgatja őket a túlnépesedés. Tudják, ha úgy élne az emberiség, ahogyan ők, sokan elférnének rajta. 35 hektáron élnek vagy háromszázan. A Földet Isten úgy hívta létre, hogy sokan elférünk rajta, csak nem a Mammont kell imádni, hanem Jézus igáját kell magunkra venni.

Menjünk tovább. A csodálatos kenyérszaporítás után Jézust királlyá akarja tenni a tömeg. Jézus felmenekül előlük a hegyre imádkozni, de előbb tanítványait biztonságba helyezi a tömeg előtt: rábírja, hogy szálljanak hajójukba. Mire bevégezi imádságát, kitör a tavon a vihar. S Jézus gyalog megy megkeresni őket a tengeren. Kísértetnek nézik, de ő megnyugtatja őket. *Bízzatok! Én vagyok. Ne féljétek!* Péter szeretne hozzá menni. *Gyere!* S rálép a vízre, és sikerül neki is vízen járni. Jön egy nagyhullám, Péter kételkedik, s már bent is a vízben. Jézus kezét nyújtja neki, kiemeli a vízből, s belépnek mindketten a hajóba. A hajóban levők leborulnak előtte: *Valóban Isten fia vagy!*

Ezért nem kezdett Jézus korábban teológiai fejtegetésbe, hogy tudjátok én nem úgy vagyok a Mennyei Atya fia, ahogyan ti vagytok, mert én öröktől fogva vagyok ez és ez... stb.

Majd rájönnek maguktól. Máté is ott van a hajóban. S jó ötven év múlva, amikor megírja a maga evangéliumát tudja, amit tud. Akár használja a Vermes által megvizsgált Jézuscímekeket, akár csak az egyszerű személyes névmással szerepelteti Jézust: *Én vagyok.*

Viharok egyébként nemcsak a tengeren akadnak, hanem társadalmi életünkben is. Jézus tudja már, hogy közel az órája. S Máté ekkor kerít sort Jézus nyolc jajos nagy beszédére, s ebben olvassuk a következőket: *Íme én küldök hozzátok prófétákat, bölcséket és írástudókat. Közülük némelyeket megölték és keresztre feszíttek, másokat megostoroztok a zsinagógában, és városról városra üldöztök. Ezért rátok száll minden istennektetsző vér... Bizony mondom, ezek mind utolérík ezt a nemzedéket.*

Jézus zsidó volt. A zsidó Biblia szerint a zsidók Isten választott népe. Ha lenne magyaroktól írt Biblia, holtbizonyos, hogy abban mi volnánk az Isten választott népe. Istennek azonban nincs választott népe. Egy rendes szülőnek sincs választott gyermeke. Anyámnak mind a hét gyermeke egyformán kedves volt. Istennek is az. A különbséget mi magunk csináljuk, s életünk alakítása szerint leszünk istennektetszők vagy Istennek nem tetszők. Ebbe az Isten nem szólhat bele. Nem szólhat bele, mert szabadnak teremtett minket. Választhatunk jó és rossz között. Jézus a fenti szavakat a zsidóknak mondja; azoknak, akik halálra ítélték őt, és sírva vagy őt káromolva végignézték kivégzését. Azok, akik megértették, hogy ő új törvényt hozott, azoknak sem lehet a sorsa más, mint az övé. Nem azért, mert zsidók voltak. A keresztények is elégetik a máglyán, akik meg merik mondani, hogy Jézus valami mást akart, mint amit ők csinálnak.

Aki istennektetsző véreke, azazhogy emberke - ez a sorsa. Ha zsidók között ilyen, akkor a zsidók üldözik, közösítik ki maguk közül s a földi életből is. Ha nem-zsidók között mondja Jézus szavát, akkor meg nem-zsidók teszik velük ugyanezt. A tanítványnak nem lehet más sorsa, mint a Tanítónak. Miért? Mert a Tanítót és a tanítványt köti az, amit tanít. S a tanítványnak az a dolga, hogy tanuljon Mesterétől. S most következze a mai prédikáció utolsó jézusi mondata, melyre megint csak az egyszerű személyes névmást használja: *Tanuljatok tőlem, mert én szelíd vagyok, s alázatos szívű.*

Miközben ezen a prédikációmon dolgoztam, felhívott egykori debreceni tanítványom Los Angeles-ből, s elsírta bánatát, hogy miként tehetetlenkedik valamelyik amerikai bíborossal. Mondtam neki, hogy ne strapálja magát, ne avatkozzék a nagyurak dolgába, ha nyugalmat akar találni lelkének. Tanuljon Jézustól, aki soha nem kereste meg Kaifást, egyszer találkozott vele, akkor is kötél végén vonszolták elibe. Majd akkor menjen a nagyurakhoz, amikor a bankszámláján lesz már egy pár milliárd dollár. S akkor már nem lesz velük semmi baja. De amíg munkából élő szegény ember, dolgozik és laikus, addig az urakat elkerülve tegye azt, amit tud, ahogyan Jézus is tette. Mert az új törvény kihirdetőjéhez csak az illik, hogy fegyvert nem ismerő, hogy szelíd legyen. S hogy a szívében ne legyen más csak kicsinység, csak alacsonyág, csak szolgálni tudás és szolgálni akarás. Mert a szív Jézusnál a lelkiismeretet jelenti. S a lelkiismeretünkben nem lehet más. csak ez: *Kicsi vagyok én, szolgálni való gyerek vagyok én*, akinek a lelkiismerete csak attól nyugszik meg, hogy szolgálja azt, aki igényt tart a szolgálatára. Szolgáljuk családunkat, a rászorulókat, elsősorban nemzetünkben. Azokat szolgáljuk, akiket elérünk. Ennyit jelent, hogy alázatos szívű. Ezt kell eltanulnunk Jézustól. Amen.

Városmajor, 2005. július 5.

Az adyligeti sorozat 11. darabja:

Testvéreim! Egy novella-részlettel kezdeném mai prédikációm. - És felment a pap a szószékre, és elkezdett beszélni. És ezeket mondá: szerény véleményem szerint így és így állnak a dolgok. S elmondta, hogy miként állnak a dolgok. A hallgatóság pedig megállapította, hogy nem is beszélt a pap olyan rosszul. A legjobb az volt benne, hogy nem

gondolta magáról, hogy ő nyalta kerekre a holdat. Legjobb tudása szerint elmondta, amit gondolt, de nem akart belelovagolni meggyőződésünkbe. Meghagyta emberi szabadságukat, amellyel mérlegelhetjük kifejtett véleményét. S lejtött a szószékről, s nem okozott senkiben sem megbotránkozást, hiszen csak a véleményét mondta el, s a hallgatóság nyugodtan gondolhatta szavai után is, amit magától gondolt.

Eddig a novellarészlet. Csak azért mondtam el, hogy világos legyen előttetek, hogy a **Názáreti Jézus nem így prédikált**. Hanem hogyan? Nagyon másképpen. Így: *Aki apját és anyját jobban szereti mint engem, nem méltó hozzám. Aki fiát vagy lányát jobban szereti mint engem, nem méltó hozzám* (10,37). A novellámban szereplő prédikátor szerény mint az ibolya. Az evangéliumok tanúsága szerint Jézusnak szava sem volt a szerénységre. Baj ez? Kellene lennie? Húsz éves és kispap voltam, s 60 éves igazgatóm megkérdezte tőlem, hogy mi a véleményem egy kispaptársam imént előadott próbaprédikációjáról. Elmondtam. Erre az igazgatóm megkérdezte: Mért nem mondta ezt el, amikor megvitattuk a prédikációt? Azt feleltem, hogy azért, mert magam csak másodéves vagyok, aki pedig a prédikációt mondta, már harmadéves. Erre az igazgatóm: *Ne szerénykedjen már, nem áll az jól magának!*

Azt hiszem, hogy ez a szerénykedés nem áll jól senki ember fiának-lányának. Szerénység illett mindenütt! - mondta magának, magáról Arany. De a szerénykedés valami nem igaz dolog. Ellentétben van a helyes önszemlélettel. Gyakran hallottam ifjúságomban prédikációkban e biztatást: *Magadnál rosszabbnak és butábbnak senkit se tarts!* Szerénységre akartak nevelni e biztatások. Csak álszerénységre nevelhettek. Nem tudom Sztálinnál rosszabbnak, a négy tárgyból megbukott osztálytársamnál butábbnak tartani magamat. Csak hazudni tudom ezt! S bár az őszinteség nem minden esetben kötelező, az őszinteség hiánya magammal szemben azonban lehetetlen. Mért? Mert tudom, hogy ki vagyok, hogy mennyit érek.

Jézus is tudta magáról, hogy kicsoda. *Ki vádolhat meg engem a bűnről?* (Jn 8,46) - kérdezte egyfelől. *Nem azért jöttem, hanem szolgáljanak, hanem azért, hogy én szolgáljak* (20,28) - mondta másfelől. Tudta, hogy kicsoda, s azt is tudta, hogy mi a dolga. Azt mondhatnám: egészséges emberi öntudata volt. Minden álság, álalázat és álszerénykedés nélküli.

Ha már most visszatérünk fentebb idézett kijelentéseihez, meg kell állapítanunk azokról két mozzanatot. Az egyik: mindenek fölött kell szeretnünk őt. A másik: méltónak kell lennünk, válnunk hozzá. Kérdezzük meg Jézust: Miért kellene mindannyiunknak apánknál, anyánknál jobban szeretni téged, és miért éppen hozzád kellene méltóknak lennünk? Jézusnak erre csak két felelete lehet. Az egyik: mert én vagyok a világ legbeképzeltőbb, legénközpontúbb embere, aki Istennek meri állítani magát. S a másik: mert az a rendje a dolgoknak, hogy a teremtmény a Teremtőjéhez igazodjék, őt szeresse mindenek felett, ő hozzá legyen méltó. Mert az embert a maga képére és hasonlatosságára hívta életre, s az ember természetébe, szívébe, lelkiismeretébe beleültetett vágy, szándék, akarat, hogy tökéletes legyen: olyan, mint az Isten. *Istenülő vágyaimba ki látott, Óh vak szívű és hideg szemű barátok!* - mondta magáról Ady Endre. Akkor is így van, ha szabadságot kaptunk Istentől arra is, hogy megtagadjuk őt. Mert Jézus is tanult hittant és megtanulta: *Szeresd a te Uradat, Istenedet mindenek felett...* (Mt 6,5). És emellett még tudta magáról, hogy ő kicsoda. Tudta akkor is, ha Vermes Géza megmutatja, hogy sem Úrnak, sem Messiásnak, sem Emberfiának, sem Istenfiának nem mondta magát, és nem gondolta magát sohasem. Mindezt csak kitalálták az evangélisták róla. Azt is, hogy mondta: Én pedig mondom nektek, és mondta, hogy őt kell mindenekfelett szeretnünk, s hozzá kell méltóknak lennünk? Nem hiszem, hogy az evangélisták kitalációja volna mindez, Ugyan, miért és hogyan mondhatta magát Jézus ilyennek? Két lehetőség van csupán: vagy összetévesztette magát

az Istennel vagy egy volt az Istennel. Lehet választani. Lehet választani a keresztény Hitvallást, és el lehet vetni azt. Harmadik lehetőség nincs. Nekem, személy szerint, nincs lehetőségem az elvetésre. Csak annak megvallására, ami kijött a Jézussal három éven keresztül együttlevők megélt tapasztalatai nyomán: *Valóban az Isten Fia vagy.*

De menjünk tovább! *És aki nem fogja meg a keresztjét, és nem jön utánam (nem követ engem), nem méltó hozzám* (10,38). Olcsó megvallás, olcsó tapsolás, olcsó elismerése annak, amit tett értünk - ez mit sem ér. S most idézek: *Aki idejön közénk Istenvilágából, annak szükségképpen kereszt a sorsa. Ha a Fegyvert-nem-ismerés eljön a fegyverek világába, a Fegyvert-nem-ismerőnek mi más sorsa lehet itt, minthogy hullá legyen belőle.*

Elkerülhetetlenül. Az Isten mértéket-nem-ismerő szeretete szükségképpen kihívja maga ellen a nem-szeretet sátáni világát. Az Istennek, ha elszánja magát reá, hogy közénk látogat - már régen rossz. Isten legyen neki irgalmas. mert aki a fegyvert a kezében tartja, az nem lesz az ...- írtam közel negyven évvel ezelőtt e sorokat a KIO-ban.

Jézus megfogta a maga keresztjét. De mért fogjam meg én is a keresztet, de mért álljak be én is Jézus keresztútjába, de minek nekem is végigmennem a 14 stáción, az összes állomásokon? Ez a kérdő mondat a húsbomba vág. Jobb lenne, ha nem hangzott volna el? Nem tudott nem elhangzani. Szükségképpen eleme volt ez a Fiú vállalkozásának? Nem. A *Fiamat talán meg fogják becsülni* - adja Jézus a szőlősgazda ajkára az Atya reménykedését. Nem volt szükségképpen a keresztút, mert meg is becsülhattuk volna Jézust. Nem tettük. Miért? Mert az a világ, amelyikbe eljött, olyan amilyen. Olyanná tettük, amilyen, s az Isten akarata ellenére. Hogy Éva szakított a fa gyümölcséből, önmagában még kicsi baj volt. De fia, Káin már megölte testvérét. S az emberiség története mind a mai napig ennek a káini tettnek a folytatása. Vannak ellenségeink, és megöljük ellenségeinket. És Jézus tudja ezt. És azt is tudja, hogy attól, hogy őt megöljük, nem változik semmi. Marad a tört vér fekete folt. Folytatódik az, ami előtte is volt. El kell fogyniok a gyilkosoknak ahhoz, hogy Isten Országává lehessen a Föld. Az, aminek az Isten akarta, amikor megteremtette, S amíg vannak urak és gyilkosok, amíg van a főpap Kaifás, s van a császári helytartó Pilátus... amíg vannak urak, akiknek hatalmuk van kivégezni, addig van keresztút. Számomra is, számodra is, Jézus minden tanítványa számára. Lehet a gyilkosok közé is állni.

Nincs más megoldás? Nincs. Miért? Mert *aki megszerzi lelkét-életét, elfogja veszíteni azt, és aki elveszejtette lelkét-életét énértem, megfogja szerezni azt* (10,39). Lelkünket meg lehet szerezni, és lelkünket el lehet veszíteni. A megszerzés Jézus számára az urak világához csatlakozást jelenti. Az elveszejtés az urak világán kívülmaradást jeleníti. 2001 szeptember 11-e óta az uraknak tudomásul kell venniük, hogy privilégiumaik ideje lejárt. Hogy nem tudnak a hagyományos eszközökkel, fegyvereikkel rendet teremteni. Sem Irakban, sem Palesztinában, sehol. A gyilkolással immár az uraknak is számolniuk kell. Nem lehet megnyerni a háborút. A legyőzöttek nincsenek legyőzve. A legyőzöttek is meg akarják szerezni lelküket-életüket. Általános lett a romlás. *Az a magyar nép, mely a háborúkat viselte, egy vékony katonai kasztból állt, amelynek a fő megélhetése a zsold és zsákmányolás volt... A köznép számára, beleértve parasztokat és polgárokat egyaránt, minden háború, a győztes háború is, csapás volt, amit el kellett viselni, mert ilyenkor urai külön adót vetettek ki rá, hazájának serege pedig felvonultában bántalmazta és elvett tőle mindent, amit csak tudott* - írja Engel Pál, már elhunyt történész. Most ez megváltozott. Parasztokból, polgárokból is bárki jelentkezhettek a Kaidánál, hogy életét áldozza az ügyért, és saját élete árán is gyilkol. Lenéznek, megvetik az urakat, akik miniszterelnöki, elnöki székükben sok ezer kilométerre a fronttól, bársony-székük biztonságában küldik ide vagy oda kiemelt havi fizetésért az életüket kockáztatókat. A Kaida öngyilkosai az életüket áldozzák azért, hogy ők is öljenek.

A gyilkolással nem szerzünk meg semmit. A gyilkolással mindent elveszítünk. Csak, ha nem állunk ellen a gonosznak, csak ha szeretjük ellenségeinket és imádkozunk üldözőinkért, csak ha megtartjuk az élet Jézus elmondta törvényeit, akkor szerezzük meg

lelkünket, az életünket. És van még ennek a kijelentésnek egy harmadik mozzanata is: az *én értem*. Miért nem mondja Jézus inkább azt, hogy az Istenért és az ő Országáért? Miért ez a már említett önközpontúság? Nem akarja bizonytalanságban hagyni tanítványait arról, hogy kicsoda ő. Bármikor behelyettesíthető Jézus szavaiban Isten - vele. magával Jézussal. Érte kell keresztutat járnunk a magunk életével.

Újra és újra visszatér tanításában ez az *én értem*: *Boldogok vagytok, amikor majd gyaláznak titeket, ha üldöznek és hazugul minden gonoszt is mondanak rólatok énmiattam: örüljetek, ujjongjatok, mert nagy a jutalmatok a mennyekben...* (5,11-12) - mondja Jézus a nyolc boldogságban. El is hagyhatná ezt az *én értem* kitétel; anélkül is állna a mennyei jutalom ígérete. Nem hagyja el. Ő az abszolút igazodási pont. Nem alkuszik és nem osztozik. Megvan győződve róla, hogy megfogta az Isten lábát? Honnan ez a bizonyossága? Ez az ő személyiségének nagy rejtélye. Ennek titkába nem látni bele. Csak egy a bizonyos: az Isten fiának gondolta magát. Úgy a fiának, ahogyan senki más sem az. Egyetlen a történelemben. Senki mással nem helyettesíthető be.

Újabb kijelentése: *...helytartók és királyok elé hurcolnak majd titeket énmiattam bizonyosságul nekik és a nemzeteknek* (10,18). Mit fognak bizonyítani a tanítványok a helytartóknak, a királyoknak; akár zsidóknak vagy nem-zsidóknak? Ezt: az élet törvénye, hogy az életet, az örökéletet nem lehet gyilkolással megszerezni. Ezt is, de nemcsak ezt. E törvény képviselőjét, Jézust is bizonyítani fogják: hogy Jézus tanításán, szaván fordul az élet, zsidóé és nem-zsidóé egyaránt. Jézusén, aki azonos az Istennel, aki az ő Fia.

Valóban? - kérdezi meg ezt az Útkészítő Machaira város börtönében annak előtte, hogy egy szép leány táncáért átnyújtja majd neki egy király az Ő, a kivégzett Keresztelő János fejét. S eljut kétsége Jézushoz is. Te vagy-e az Eljövendő, vagy mást várjunk? S Jézus válasza magabiztos. Nem azt mondja, hogy bízni kell Istenben, hogy nem hagyja magára övét. Nem, mert Jézus tudja, hogy hamarosan osztja majd a Keresztelő sorsát, s mondani fogja: Istenem, Istenem, miért hagytál el engem? Jézus tudja, hogy Istennek nincs kardja az urak ellen, ő nem Kaida-mozgalmat képvisel. Valami egészen mást. A kardnélküliséget. Ezért ezt a választ küldi Machaira börtönébe: *Boldog, aki nem botráncokzik meg bennem* (11,6). A Keresztelőt aligha nyugtathatta meg ez a válasz. A Keresztelő Istenének szóró lapát van a kezében, s elégeti a pelyvát olthatatlan tűzben. Az *énbennem* az a Jézus, aki egy olyan Istent mutat meg, akinek nincsen szórólapátja, aki nem égeti el egyetlen gyermekét sem olthatatlan tűzben. Olyan Istene van, aki minden gyermekét szereti. A jókat is, a rosszakat is. Napjával barnítja, esőjével öntözi mindegyiküket. Mi sem botráncokozhatunk meg benne, ha a sorsunk azonos lesz Jézussal, akinek küldetése a 14 stációtól terhes.

Mindezt nemcsak a Keresztelőnek, hanem a Szűzanyának is meg kell tanulnia. Gyülekeznek már a viharfelhők Jézus feje felett. Az írástudók megállapítják, hogy Belzebúb, az ördögök fejedelmének segítségével gyógyítja az idegbetegeket. Jézus rokonai is megállapítják, hogy Jézus elvesztette a fejét, hogy magán kívül van, hogy eszement, akárhogy is fordítják a megfelelő kifejezést különböző nyelvekre. Elhatározzák, hogy hazaviszik. Jézust tömeg veszi körül, s tanítja őket. A tömegen keresztül eljut hozzá a hír, és megakasztják: Íme, anyád és testvéreid ott állnak kint, és beszélni akarnak veled. Jézus tanít tovább: kitarja karjait tanítványai felé: *Íme az én anyám, az én testvéreim. Mindaz, aki teszi Mennyei Atyám akaratát, az az én testvérem és nővérem és anyám* (12,49-50). A Szűzanya is választhat: óhajt-e osztozni másokkal? Aki férfi, a testvére, aki nő, a nővére, aki anyjakorabeli asszony, az mind Jézusnak az anyja. Mind, ha vállalja őt. Ha vállalja tanítását és életét. Ha vállalja, hogy fonják már nyaka körül az urak ideológusai, az írástudók, a hurkot. Ha vállalja Jézust az élet törvényének, ha vállalja a lélek megszerzésének egész és 14 stációs terhét. Ha vállalja azt, hogy ő az Isten fia.

Nincs még vége Máténál a jézusi én-helyeknek. Hátra van még a legvastagabbja: *Aki követni akar engem, tagadja meg magát, vegye fel a keresztjét, és kövessen engem. Ha valaki*

meg akarja menteni életét, el fogja veszíteni. Aki pedig elveszíti majd életét értem, megtalálja azt (16,24-25). Itt is ugyanaz az értem, miattam amit az előző nyilatkozatában találunk. S újra ez. Evangéliumának befejező mondatában is ezt mondatja Jézussal: És én veletek vagyok minden nap a világ végezetéig (28,20).

Testvéreim, el is lehet vetni a keresztény Krédót, de az evangéliumokat is el kell vetni velük. Elvetíték. Én nem, és remélem ti sem. Amen.

Városmajor. 2005. július 7.

Az adyligeti sorozat 12. darabja.

Testvéreim! A Próféta, Úr, Messiás, Emberfia s az Istenfia megjelölések mellett három jelentősebb Jézus-megjelölést is találtam Máténál. Ezek: az Atyának Fia, az Én, és Jézus neve. Az első kettővel végeztem, marad a harmadik.

A név görög szóval: *onama* – 22 ízben kerül elő Máté evangéliumában. Hét alkalommal nem Jézus ajkán. Az angyal mondja Józsefnek álmában, hogy a Máriától születő fiú neve Jézus lesz, hogy beteljesedjék Izajás szava, mert a Jézus névének jelentése: velünk az Isten (Emmánuel), s hogy Mária szülése után József valóban a Jézus nevet adta a gyermeknek (1, 21, 23, 25). Máté beszél még a 12 tanítvány nevééről és Cirénei Simon nevééről, akinek vállára rakták a keresztet, és ezenfelül idézi Izajást, hogy Jézus nevében reménykednek a nemzetek, s elmondja, hogy virágvasárnap a tömeg így köszöntötte Jézust: *Hozsanna Dávid fiának, aki az Úr nevében jön* (10,2; 27,32; 12,21; 21,9)

De 15 ízben Jézus ajkán találjuk e szót. Négy alkalommal is beszél azokról, akik megtévesztés céljából érkeznek az ő nevében, vagy tévesen emlegetik majd, hogy az ő nevében prófétáltak, üztek ördögöket s tettek annyi csodát (24,45; 7,22; 22,22)

Más alkalommal pedig arról, hogy megjutalmazza Isten azokat, akik a próféták, az istennektetsző emberek, a tanítványok nevében tették azt, amit Jézustól tanultak (10,41,41,42) De marad még nyolc hely.

Ezek elsejét a Miatyánkban találjuk: *Szenteltessék meg a te neved!* Miért nem azt mondja Jézus, hogy mondjuk, valljuk, tekintsük Istent – szentnek? Miért? Azért mert ez a nyomatékozó stílusfordulat minden kultúrának s nyelvnek sajátja. Hadd idézzem erre a mi magyar kultúránkból Ady nagyon szép istenes versét, melynek címe: *A Sion-hegye alatt.*

Ráncos vén kezét megcsókoltam / S jajgatva törtem az eszem;

„Hogy hívnak téged, szép öreg Úr, / Kihez mondtam sok imát?

Jaj, jaj, jaj, nem emlékezem” ...

*„Csak nagyszerű **nevedet** tudnám.” / Ő várt, várt s aztán felszaladt.*

Minden lépés zsoltár-ütem / Halotti zsoltár. S én ülök

Sírván a Sion-hegy alatt.

Primitív népek nem is merték nevén nevezni az Istent. A zsidók az Úr jelentésű *Adonáj* szóval helyettesítették be Isten *Jahve* nevét, melyet Mózes az égő csipkebokorból hallott. Nem maradtak meg magyar népünk ősi istennevei sem, magának az *Isten* szavunknak az eredetét sem ismeri a nyelvtudomány. Talán iráni, talán finnugor, s ez utóbbinak *ős* szava rejlik benne, de egyáltalán nem biztos. A név magában véve is titokzatos valami, megjelenítő ereje van. Őseink pásztorok voltak, és nyájaikat a rabló népek – mi is közöttük voltunk – bármikor jöhető támadásai mellett, a legveszedelmesebb ellensége a farkas volt, s ennek ősi neve – Arany a Toldiban még használta – a *toportyán* volt. Őseink azonban nem merték kimondani a nevét, mert a név jelzi és megjeleníti azt, akit-amit jelöl. Ha kiejtik nevét, megjelenhetik. Hogy ne kelljen kimondani a nevét, körülírták: a farkakkal bíró, s *farkasnak* mondtak. Nevezhették volna így a kutyát, a macskát, a juhót, a kecskét, a szarvasmarhát, a lovat is. De nem nevezték, mert ezek megjelenésétől nem féltek. A *toportyánférgert* mondták farkasnak, hogy ne jelenjék meg a nyáját pusztító ellenség. Jézus számára kiejthető volt az Isten neve. Miért? Mert Jézus nem félt az Istentől, s minket sem arra nevelt, hogy féljünk tőle,

hanem hogy bízzunk benne. Mert Isten és az ő neve is – szent, Szent, mert szeret. Jézusnál az a szent, aki ad; az a szent, aki szeret. S Isten ezt teszi, és egyáltalán éppen ezért Isten.

Marad még hét hely. Ezeket a helyeken Jézus a maga saját *nevét* emlegeti. Egyébként általunk már jól ismert tartalmakat állít vele magáról. Azaz, hogy itt a maga nevééről. *És gyűlöltek lesztek mindenkitől az én nevemért* (10,22), illetőleg *És gyűlöltek lesztek minden nemzettől* (értsd: nemcsak a zsidóktól, hanem a pogányoktól is) *az én nevemért* (azaz az én nevem miatt – 24,9). Amikor arról beszél a Hegyi-beszédben, hogy hazudván minden rosszat fognak ellenetek mondani, csak azzal fejezte be, hogy *miattam*. Ugyanaz a tartalom. Csak stilisztikai fokozást érzek ebben az – *én nevem miatt* befejezésben.

A tanítványok megrökönyödnek Jézusnak a gazdag ifjú szomorú távozása után a gazdagok üdvözlési lehetőségeiről mondott szavain, és Péter védekezésésként a szigorú szavak ellen utal rá, hogy ők, a tanítványok, mindenüket elhagyták Jézusért, s így ők nem tartozhatnak a gazdagok közé. Jézus jóváhagyja Péter szavait. *Ti, akik követtek engem ... és mindenki, aki elhagyta házát, testvérét, nővérét, apját, anyját, feleségét, gyermekeit, avagy földjeit az én nevemért, a százszorosát kapja majd, és örökölni fogja az örök életet.* (19,28-28). Bennünket már nem lephet meg Jézus feltétlensége, az *Őt követés* fogalmának az a minket mindenünkből kiüresítő jellege. De Jézus itt megtoldja az elhagyandók sorát házzal, feleséggel, gyermekekkel, földekkel, s alighanem ez a megoldás indokolja az *én nevemért* ugyanígy megtoldó, fokozó stilisztikai fordulattal. Azt, hogy nem elégszik meg a múlt vasárnap hallott egyszerűbb *miattam* megfogalmazással.

Más két helyen nem az őt követés módjának feltétlensége hozza ajkára a most vizsgált fogalmazást. A Jeruzsálem pusztulásáról, az emberiség életének végéről mondott szavai után, immár halálra is készen, mondja tanítványainak az elhangzottak befejezéséül, utalván második eljövételére, hogy *Mostantól fogva nem láttok engem egészen addig, amíg nem mondjátok* – s most zsoltárt idéz: *Áldott, az Úr nevében érkező* (23,39). Azt gondolom, hogy itt az emberi történések végéről tett kijelentés adja meg erre az alapot. Indokolja a súlyát ennek a bejelentési módnak, amelyben az Isten nevét, az Adonájt, alkalmazva magára mondja, hogy második eljövele alkalmából az *Úrnak nevében* fog érkezni, amikor is a tanítványok majd újra és véglegesen és örökre láthatják majd Mesterüket. Úgy gondolom, ez indokolhatja a kiemelt stílusfordulatot.

Alighanem ehhez hasonló szituáció indokolja Jézus ötödik *nevemben*-kijelentését is, amellyel Máté lezárja evangéliumát: *Nekem adatott minden hatalom az égben és a földön. Menjeteek tehát és tegyétek tanítványaimmá az összes nemzeteket megkeresztelvén őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében. És én veletek vagyok minden nap az aión* (azaz a világnak mint idő- és korszakegységnek a) *végű befejezéséig* (28, 19-20). Jézus kijelentésének itt két mozzanat is különös súlyt ad. Az egyik, hogy maga mellett említi az Atya és a Szentlélek nevét is. S a másik, hogy *aiont* mond és nem *kozmoszt*, kifejezésre juttatván azt, hogy amit egyébként e mondatában állít, az csupán ebben az *aionban* érvényes, és az utána következő *aionban* már más lesz a dolguk a tanítványoknak. Hogy mi lesz akkor a dolguk, arról nem beszél. Annál jelentősebb az, amit mond erre az *aionra* vonatkozóan. Jézus úgy gondolja, hogy véget ér azzal a küldetéssel, melyet tanítványinak ad, véget ér számukra az ő ügye, Jézusnak az ügye esetében valami. Mi? Ez az emberiség két részre osztása. Az, ami jellemző volt Izrael társadalmára is. Az t.i., hogy voltak Lévi törzséből valók, s voltak a többi Jákob fiúktól származók. Hogy voltak papok, a Lévi leszármazottjai, és voltak nem papok, a többi Jákob-fia ivadékai. Jézus e kijelentése után is megmarad még a két részre osztottságunk. De ez nem elvi, nem megmaradónak szánt kettéosztottság. Jézus úgy gondolta, hogy az emberiségben kivétel nélkül mindenkinek tanítvánnyá kell lennie: Tegyétek az összes nemzeteket tanítványokká! A 25 éve írt *Egyházrend* című könyvem azért is botrányos volt, mert elvileg megszüntette a világ két részre osztottságát: már mint papokra és nem papokra. Ennek megfelelően a Bokor közösségeiben az egymásra következő találkozókon csak soros

elnök van, és sorban mindenkire rákerül a találkozás levezetésének a feladata, ha van pap a közösség tagjai között, ha nincsen. Osztály nélküli társadalom a Bokor, amelyben ugyanaz illeti meg az egyik tagot, mint a másikat. Ahogyan a család is osztály nélküli társadalom, senkinek nincsenek benne privilégiumai, kiváltságai, azaz jogosultság valamire, amire a többiek nem jogosultak. Jézusnak nem volt külön pap és külön *kedves világi hívek* kategóriája. Csak egyetlen kategóriája volt: a tanítványoké.

Ezután következnek Jézus hatodik *nevemben-kijelentése*. A tanítványok megkérdezik Jézust, hogy ki nagyobb tehát az Isten Országában. Jézus erre egy gyermeket állít az Őt körülvevő tanítványok körének közepére, s azt mondja, hogyha nem lesznek a tanítványai olyanok, mint a gyerekek, nem mennek be a Mennyek Országába, s hogy ezért meg kell kicsinyíteniük magukat, S ezután mondja: *Ha valaki befogad egy ilyen gyermeket az én nevemben, engem fogad be* (18,5). A jelenet magáért beszél. Az a nagyobb Isten Országában, aki megkicsinyíti magát. Ahogy a családban is az a nagyobb, aki a család többi tagját a legjobban szolgálja. Bár nem adunk neki erről elismerő oklevelet, mégis tudja mindegyikünk, hogy ki az. (Azt hiszem, hogy legtöbbször az anyák.) Nem a köztársasági elnököt kell befogadni Jézus közösségébe, őt az egész ország befogadja. A legkisebbek, a legelesettebbek között kell keresni azt, akit befogadunk. A múltban Kalazanti Szent József mutatott erre példát, amikor iskolát nyitott a római proletárgyerekek számára, akiknek oktatásáról senki sem gondoskodott. A jelenben pedig Teréz anya, aki az utcán haldoklókat szedte össze, hogy emberhez illő körülmények között vehessenek búcsút ettől az aióntól.

Azonban nem ez a legmélyebb tartalma ennek a jézusi kijelentésnek, Hanem az, hogyha Jézus nevében fogadjuk be ezeket a kicsinyeket, akkor Jézust fogadjuk be. Ezt a kijelentését ünnepibbnek, nagyobbnak gondolom, mint az előbbieket. Azért gondolom nagyobbaknak, mert azok a történelem végéről és a jövőnkről szólnak, ez pedig arról, hogy a jelenben hogyan lesz az emberi társadalomból Isten Ország. A bőrünkre megy, ha nem lesz, és az életünkbe kerül, ha megcsináljuk. Az életünkbe kerül? Igen, de sebj, mert már hallottuk Tőle, hogy az találja meg az életét, aki érte elveszíti azt. Akkor nyerjük azt meg, ha befogadtuk magát, Jézust. Hogyan fogadhatjuk be őt? Úgy, hogy a kicsinyeket fogadjuk be. Mi itt és most - kit? Talán a csángó gyerekek számunkra a kicsinyek? Mindenkinek magának kell eldöntenie, hogy kit fogad be? Hogyan fogadja be tehát Jézust - a csángók vagy nem-csángók formájában? Csak az Isten lehet azonos minden teremtményével. Csak az Isten? Akkor tehát... Nem mondom ki a következtetést. Nem, mert nyilvánvaló. Vagy nem az? Hát az a nyilvánvaló, hogy Jézus azonosnak tudta magát Istennel.

Jöhet Jézus utolsó *nevemben-nyilatkozata*. Jézus arról beszél, hogy Isten akármilyen kívánságunkat teljesíti, ha ketten-hárman, azaz ha valakik egybehangelődnak (*szümphonésósin*, azaz szimfóniában vannak) maguk között, s úgy kéri Istent, amire kéri. Az utolsó nevemben-nyilatkozata Jézusnak ezt az állítását akarja igazolni. Hogyan teszi? Így: *Mert ahol ketten-hárman egyetértenek az én nevemben, én ott vagyok köriükben* (18,20). Ennek a kijelentésének az értelmét a következőkben látom.

Akik Jézushoz akarnak tartozni, azoknak egyet kell érteniük egymással.

Azoknak nem lehet az a végső szavuk, hogy nagyon sajnálom, nem értek veletek egyet, az eszem és a szívem mást mond, mint amit ti mondotok. A lelkiismeretem szava fölött senki sem lehet bírő. Nem hordhatom más zsebében a lelkiismeretemet.

Akik Jézushoz akarnak tartozni, azoknak egymás zsebében kell tartaniuk lelkiismeretüket. Azaz nekem a tiédben, neked az enyémben. Meg kell értenem, hogy miért mondja a lelkiismereted azt, amit mond. Meg kell értened, hogy miért mondja a lelkiismeretem azt, amit mondok. Addig, addig kell ezt az egymást érteni akarást folytatni, amíg meg nem születik köztünk a közös nevező.

És miért van mindez így? Azért, mert Isten nem gondol egy és ugyanazon dologról kétféleképpen. Azért, mert az Isten akarata nem lehet ez is meg az is. Mert az Isten akarata egy.

Jézus így tapasztalta. Ezért kívánta mindegyikunktől a *cedákát*; azt, hogy azt tegyük, amit Isten kíván tőlünk. Ha mindenkitől mást kíván, akkor üzembiztosan mindannyian összeveszünk egymással, s elkezdjük egymást sértegetni, s ez a Sátán Ország. Ez a pokol. Ezért mondta Sartre, hogy *l'enfer c'est l'autre*. Azaz *a pokol - a másik*; mindenki számára a másik ember. A férjnek a feleség. A feleségnek a férj, stb.

Befejeztük. Jöhetnek - majd az őszön - Máté kisebb fontosságú Jézus-nevei. Amen.

Budavári, 2005. július 9.

Tegnap este beszéltem Bódor Antival, a polgármesterrel. Azt mondta, hogy délutánra rendbe teszi a templomot, misézhetek benne újra, több mint egy esztendő után. Ha így lesz, misézek, és a jövő héten Péterrel lehozzuk a 14 stációt, és befúrjuk a függesztő csavarok helyét. S ráakasztjuk Károly kisplasztikáit.

Folytatom, ahol elhagytam történetemet. Kolakovics megbízása egyelőre nem volt aktuális. '45 őszén megváltak a választások. Négy párt indulhatott. A szovjet hatalomtól elfogadott *függetlenségi frontban* öt párt szerepelt: a kommunisták, a szocdemek, a Parasztpárt, a kisgazdák pártja és a KALOTé, azaz a *kisatyáé*, Kerkai Jenő jezsuitáé. Egyik legfőbb munkatársa, a székely Nagy Töhötöm, még '45 őszén átdobta magát az arcvonalon, elfogatta magát, és mondta, hogy Malinovszki marsallal óhajt beszélni. Beszélt, és igazolta magát. Olyan bumaskát kapott a marsalltól, hogy Töhi az arcvonal mögött s azon innen úgy járt kelt, ahogy akart (mint más a WC-re - mesélte majd nekem Jenő a Gyűjtőben). A *Kalot* volt a szovjettől elfogadott katolikus erő az országban.

Serédi Jusztinián, a prímás, meghalt még '45 elején. A Vatikán következő kiszemeltjét, Apor Vilmos győri püspököt meg lelőtték a szovjet katonák, mert nem engedte, hogy a győri püspöki pincéből a nőket *malinki robotra* vigyék. Nuncius hiányában - Kerkai és Töhi kezében volt, hogy ki legyen az utód. Politikailag Mindszenty, a veszprémi püspök látszott alkalmasnak, mert a nyilasok letartóztatták, meg még Bánáss is, a debreceni prépost-plébános, aki Debrecenben jó kapcsolatokat létesített az ott '45 elején megalakult magyar kormánnyal. A két alkalmas mellé vettek még egy harmadik és jelentéktlenebb nevet, hogy kilegyen a három - nevére már nem is emlékszem. A *kisatya* meg Töhi tárgyaltak Mindszentyvel, s elmondták a feltételét annak, hogy Töhi olyan jelentést vigyen Rómába a három személyről, hogy a Vatikán választása Mindszentyre essék. A feltétel az volt, hogy politikai döntéseiben Mindszenty kikérje kettejük tanácsait. Mindszenty megígérte, hogy kikéri majd. Ez volt a *dzentlemen egriment*, s Töhi mehetett Rómába - a Fekete tengeren keresztül. S vitt egy jelentést, melyben gondosan elemezte a három ajánlott személy előnyös és nem előnyös vonásait, de úgy elemezték az okos jezsuiták e vonásokat hogy a vatikáni agy biztosan Mindszentyt válassza. Bejött a számítás, s meglett az új érsek, prímás, bíboros – szegény –, aki '45 tavaszán fölkerült a Magyar Sion ormára.

A Kalot még sem indulhatott a '45-ös választáson, mert a kisgazdák ügyeskedtek a maguk választási győzelmük érdekében, s kihúzták az indulható pártok nevei közül a Kalatot. A hazai kommunisták meg rábólintottak. Így aztán a szavazatok 54 százalékát kapták meg a kisgazdák. Polgári kormány alakul, de a népfront szellemében kapnak benne tárcát a többi pártok is. Nagy Ferenc lett a miniszterelnök, s a csak pár százalékot kapott kommunisták kapják a belügyi tárcát..., és kezükben már is a rendőrség, mely szót ért majd az ideiglenesen itt állomásozó Vörös Hadsereggel. Kezdődhetik a politikai tojástancc. Mindszenty hamarosan elfeledi a dzentlemen egrimentet. A magyar miniszterelnököt, akit rábírnak arra, hogy elmenjen hozzá tiszteletét tenni, egy fél órát várakoztatja az előszobában, mert valami bárócska van éppen bent nála; majd állva fogadja a magyar miniszterelnököt, le se ülteti, és előadja neki, hogy mit vár a magyar nemzet miniszterelnökétől. Nagy Ferenc mint a főtt rák hagyja ott az érseki palotát. Hamarosan megér még egyebet is: a magyar miniszterelnök, mint miniszterelnök nyugatra menekül hazájából.

Bíró István sír-feliratán van, hogy élt 1945 és 1948 között? Ezek lettek volna a polgári demokrácia évei a század közepén hazánkban. Hamarosan majd világos lesz, hogy népi demokráciát építünk, s az valami más bizony. A vészes előjelek nem azonnal jelentkeznek. Még '43-ban a *tengely* szellemében elrendelte a kormány, hogy a gimnáziumokban - a '32-ben a négy felső osztályban a harmadik idegen nyelv, a görög helyére került a francia Vagy angol nyelv- bizonyos százalékban az olasz nyelvet is tanítani kell. Nem volt '43-ban még olasz szakos magyar piarista. Tíz gimnáziumunk volt, s a bizonyos százalék következtében az egyikben be kellett vezetni az olaszt. Debrecenre esett a rendkormány választása, s a minisztérium küldött egy frissen végzett olasz szakos - tanárnőt. 23 éves volt, 160 cm alatti, és vékonyka. A rendtársak számára ő lett a *kolezsanka*, a fiúk meg úgy packáztak vele, ahogy akartak. Felsősök voltak, s pimaszkodtak. Dühében egyszer szegény kolezsanka fölágaskodott, s lekevert valamelyik meláknak a jobb képére egy pofont. A fiú pedig - aligha az evangélium szellemében - mutató ujját a maga balképére tette:

- Ide is kérek egyet.

Volt ennek a kolezsankának férje is, egy jogász. Mi nem olvastuk a hivatalos lapot, elég volt nekünk az iskola gondja, de ő igen. Olvasta a demokrácia védelméről szóló '46. évi VII. törvénycikket, s azt mondta róla, hogy ezzel kikészíthetnek aztán akárkit. Tudomásul vettük ezt, és csináltuk a dolgunkat tovább. Nem kisközösségekben, hanem a két hatalmas iskola, a Svetits és a Piari több mint ezer diákjával. Beindult a Csokonai Színház is. Olyan darabokat játszottak benne, amik megfeleltek a politikai viszonyoknak, s mellette még jöjjön a közönség is. Elküldték a műsort az iskoláknak is. Én voltam az önképzőkör tanárelnöke, s jó kapcsolataim voltak az apácákkal is. Eljut hozzám a színház igazgatójának egy megjegyzése: Bulányin is fordul, hogy megtelik-e a színház. Érthető: több mint ezer diákot azok családjait informálhattam, hogy mit érdemes megnézni! Hát gondoskodtunk róla, hogy legyen, amit megnézni érdemes. Magam is csináltam műsort a színháznak. Minden jegy elkel rá. Az előadás után a kollégium járdájára a református diákok rámeszelték *Éljen a piari!* A következő hétvégre meghirdetett ismétlésre két nap alatt minden jegy elkel. Szerdán hivatnak a rendőrségre. Maga Debrecen rendőrfőkapitánya fogad, s közli, hogy az előadást kénytelen betiltani. A civis város legfőbb rendőre véletlenül kommunista és zsidó. Röviden mondja el nekem a betiltás okát. Majd részletesen olvashatom az újságban is:

- Egekig emelem benne a magyar imperializmust és a zsidók ellen izgatok.

Az előadás címe egy szó. De a Szózatból: *Rendületlenül*. Mi volt a darabban? Három részből, felvonásból állt, s a másodikat zárta egy vers. Fekete horizontfüggöny, előtte gerendákból összetákolts és fehérre meszelt hatalmas kereszt. Megvilágítva pontfénnel az előtte fekete köpenyben szavaló Grünfeld Viki, aki Tóth Árpád versét szavalja: *Tetemrehívás*. S benne van ez a sor: *Valaki megölte az Istent*

A nézőtérén kommunisták is. Valaki meghallotta egyikük megjegyzését:

- Ha még egyszer elmondja, belelöttem volna.

Írtam benne két drámát is. Az egyiket Kodolányi *Juliánusz barátja* alapján (ebben emeltem égis a magyar imperializmust), s ezen belül énekli el Csurgai Pista az Árpádkori *Verses Mária-siralmat*, melyben ez az énekelt sor is hallható: *Sidó, mit tész törvénytelen...* (ez volt az antiszemita izgatás). A másikat pedig Kemény Zsigmond *Zord idője* nyomán: *Budán 1541-ben* címmel, mely után következett egy kórusmű: Kodály Zoltán, *Siralmas én nékem* (Vajon mire gondolt közben az oroszoktól megszállt közönség? A magyar imperializmusra?).

'52 őszén ott van a kinyomtatott műsor az előadóm, az őrnagy úr asztalán is a Fő utcában:

- Tudja Bulányi mester, ebben már minden benne volt. Már akkor letartóztathattuk volna érte.

Bacsa Erzsó megőrzött félszázadon keresztül a műsorból egy példányt, s most, írásait rendezgetve megtalálta, s pár éve elküldte nekem. Így most ide írhatom:

Megismételjük május hó 12-én d. e. 10 órakor

Ha minket elfű az idők zivatarja: Nem lesz az Istennek soha több magyarja. (Arany)

A DEBRECENI PIARISTA ISKOLA és a SVETITS INTÉZET ÜNNEPÉLYE

RENDÜLETLENÜL

a MAGYAR FALUSI TEHETSÉGMENŐTÉS javára rendezi a *Piarista Iskola Diákbizottsága*
a debreceni MAGYAROK NAGYASSZONYA napján 1946. május hó 5-én, délelőtt
10 órakor a CSOKONAI SZÍNHÁZBAN .

Műsor:

LISZT FERENC, MAGYAR ÜNNEPI DAL.

Énekli a *Svetits és Kegyesrendi Intézetek* vegyes kara,

Haj, régi szép, ragyogó magyar nép! Az egykor boldog, szent magyar nép letért az
Úr-Krisztus útjairól. A bűn és a szenvedés évszázadai után várjuk és akarjuk a tisztább
jövendőt. Jövünk legbővebb forrása pedig ott fakad, ahol hit és magyarság a leggazdagabb: a
magyar földműves népben.

MEGNYITÓ.

Dr. László Mihály kegyesrendi igazgató szavai.

Az énekkarokat *Vereb M. A ura és Mándoki Ernő* énektanárok vezénylik.

Anonymus, a krónikás: *Berényi Dénes VII.*, a gimnáziumi Diák-bizottság elnöke.

SZENT MAGYARSÁG,

Árpád pogány népének szívében István, a szent király vetése jó talajra talált. Jézus hitére
térve adósnak érezte magát Krisztusnak, és vitte tovább a jó hírt Kelet felé: úzok,
kúnok, besenyők és az elszakadt pogány magyarok felé. Így tett Juliánusz domonkos barát.

JULIÁNUS. Színmű Kodolányi János Juliánusz barátja nyomán.

Juliánus: Csurgai István VIII. Prior: Bódor Sándor VII.

Gregorius: Antal *János* VI. Paulus: Forrai György VI.

Ottó : DeményPéter VI Gerhardus: Kállay Emil VII. Király: Rédey Tamás VII.

A színműben:

VERSES MÁRIA SIRALOM. Árpádkori magyar ének.

Énekli Csurgai István VIII.

STELLA. Vízkereszti misztériumjáték a XI. sz.-i. Hartvik-kódexből,

Gáspár: Ineze Sándor VIII.

1. írnok: Terényi Lajos VII.

Menyhért: Schmidt Alfonz VII.

2. írnok: Répásy Richárd VII.

Boldizsár. Óvári *Jenő* III. ker.

1. klerikus: Kötő István V.

Heródes: Tökés Ferenc III. ker.

2. klerikus: Csernus István V.

Angyal: Forrai György VI.

Csillagvivő : Zajdon János VII.

BARTÓK BÉLA, ESTE A SZÉKELYEKNÉL.

Énekli Piarista Gimnázium VII. osztálya, kíséri a Piarista Általános Iskola

V. B. osztályának furulyazenekara.

SZÜNET

HAJ, DE BŰNEINK MIATT!

Aranyért, földért, jobbágyért, adta-vette meggyőződését és az országot a két király között
a XVI. század magyarja Ezért Isten a rabló mongol nyilát zúgatta felettünk, mi pedig
»töröktől rabigát vállainkra vettünk.

BUDÁN 1541-BEN, Színmű Kemény Zsigmond Zord idője nyomán.

Izabella: Barna Erzsébet VIII.

György barát: Berényi D. VII.

TörökB.: Korolovics Lajos VII.

Udvarhölgy: Zsuzsovits Edit VIII.

Bomemissza : MárkusBéla II. ker.

Kamarás: Györfi Lajos I ker.

Turgovich főbíró: Grunfeld Viktor VII.

A pogány-dúlta országban hazátlanul bujdosott a két ellenség kergette magyar.

BORNEMISSZA PÉTER - KODÁLY ZOLTÁN, SIRALMAS ÉNNÉKEM...

- XVI. századi ének.

Énekli a Svetíts és Kegyesrendi Intézetek vegyes kara
De pusztította a magyart önmaga is. Nemes a jobbágyat, gazdag a szegényt megvetette.
Ezért táncoltatta halálra a szegény legény, Darvas Kis Kelemen, Sallai Szép Katát, a gazdagleányt.

SALLAI SZÉP KATA. Népballada Molnár István feldolgozásában.

Sallai Szép Kata: Tamás Katalin IV. tan. jel. Darvas Kis Kelemen: Trásy György VIII.
Gazdag legény: Gál Sándor IV. ker. anyák, leányok, legények.

A táncokat tanította Trásy György VIII., kísér a furulyazenekar.

A gonoszság áradt, az ember előbb önmaga, majd az Isten ellen fordult. A bűnök megölték az Istent, az Isten nélkül maradt nép előtt megnyílt a sír.

TÓTH ÁRPÁD, TETEMREHÍVÁS.

Szavalja: Grünfeld Viktor VII, kíséri a szavalókórus.

A költő előtt felrémlik a bűnök nyomán a szörnyű rém, a vég:

Vagy jönni fog, ha jönni kell / A nagyszerű halál,
Hol a temetkezés fölött / Egy ország vérben áll.«

SZÜNET

LESZ MÉG EGYSZER ÜNNEP A VILÁGON!

A megtépett bűnhődő magyar visszatér a szent múlthoz, romlott hazáját a Boldogasszonyra bízta, neki ajánl népet és országot.

ZARÁNDOKLÁS A BOLDOGASSZONYHOZ.

Előadja a szavalókórus énekkara Előimádkozó Hangyál Tibor VI,

A porban játszó apró gyermekek is megtalálják, kiskertjében Boldogasszonyt. Segítségével német vámon, minden akadályon, általtörnek : »Általmegyünk rajta! «

KODÁLY ZOLTÁN, LENGYEL LÁSZLÓ-JÁTEK.

Énekli a Svetits-Tanítónőképző énekkara, játsszák a Piarista Általános Iskola V. A (falusi ösztöndíjasok), V. B és a Gimnázium II. A osztályának növendékei.

Ha majd a magyar falu elküldi fiait a városi iskolákba és a nemzeti élet őrhelyeire, szebb és igazabb, hívőbb és magyarabb lesz itt a világ.

HAZAFELÉ.

Szavalja Magyar János IV. B, falusi ösztöndíjas.

Hiába kísért a Kísértő, hiába mutat a szomorú múlta, ködös jövőre, esendő emberre, minden fiatal magyarok kórusa énekel égre vallomást, hitvallást:

Hiszek! Ha mindhiába: akkor is! / Ha mindenálom: akkor is!

SÍK SÁNDOR, MEGYERI HITVALLÁS.

Költő: Schmidt Alfons VII. Kísértő: Korolovics Lajos VII. Regös: Németi Tibor VII.

Előadja a Svetits Gimnázium II, III, IV., V. o, a Kegyesrendi Általános Iskola V. B. a Gimnázium II A, IV. A, VI., VII., Kereskedelmi Iskola I. és III. osztályainak szavalókórusa. Kísér a furulyazenekar.

»Mert akit egyszer meglehelt a Lélek, / Annak mindegy-lom élet vagy halál:

Az él és áll és énekel és alkot, / Megyeren és Magyarországon,

Hétvilágrészen és a másvilágon, / Az Isten ötét úgy segítse. Amen.«

A hűség a fajtánkhoz és az országhoz, a »Rendületlenül « készíti a tisztább magyar jövődöt.

SZÓZAT.

Énekli az ifjúság és a közönség.

»A nagy világon e kívül/Nincsen számodra hely;

Áldjon vagy verjen sors keze:/ Itt élned, halnod kell

Még csak gyűjtöm a népet a kisközösségek számára. Nemcsak így. Vasárnap délelőttön -ként, mise utánra, az egyik osztályterembe gyűjtöm az érdeklődőket. Válogatott cigány -gyerekek számára, és előre legépelem kérdő mondataimat, s Kállai Emil kiosztja őket azoknak, akiket alkalmasoknak gondol rá. Véletlenül sem maradt meg egy ilyen cédula, hogy láthassam, miket kérdeztem akkoriban. Miket is kérdezhettem? Az akkori tudatomnak megfelelőket, teológiaiakat meg magyarságtudományaikat. Nem voltak egyértelműek a kérdéseim, nem lehetett tudni, hogy milyen választ akarok. Ki kellett találni, hogy igent vagy nemet kell válaszolni, vagy valami harmadikat. Volt az Emil osztály alattiban, a 48-ban érettségizettek között, egy briliáns eszű diákunk. Konviktorunk is volt; fegyelmezett, de nagyon nehezen kezelhető, nagy öntudatú gyerek. Szolnok környékén volt körorvos az apja. Antal Jánosnak hívták. Osztálytársával, Demény Petivel együtt jött a vasárnap délelőtti beszélgetésekre - mind a ketten orvosok lettek, és korán meghaltak. Nem az érdekelte Jancsit, hogy melyik válasz a helyes, csak arra próbált tippelni, hogy én melyiket fogom elfogadni. Jancsi érettségi után Pestre ment tanulni, Demény Peti ott maradt Debrecenben, és be is került az orvostanhallgatók kisközösségébe. Antal Jancsit majd szabadulásom után keresem meg; egyszer el is jött egy kisközösségi találkozónkra, de csak egyszer. Nem tudtam megfogni őt.

S még másképpen is gyűjtöttem a majdani népet. Vasárnap délutánonként, ebéd után kimentünk a Tócos-kertbe. Mulatni mentünk, fiúk, lányok vegyesen. A Bódor mamához. A papát sohasem láttuk, úgy emlékszem, hogy levágták mind a két lábát, s ezért vagy másért nem volt alkalmas társ a mulatásunkhoz, sohasem láttam őt. Annál inkább a Bódor mama, akinek két gyermeke volt A nagyobb, a Marci, akit egyébként Sándornak kereszteltek, s ma sem tudom, hogy mért lett Marci, és az egy-két évvel fiatalabb, Elvira. Bódor mama sem igen ült közénk, de barátságos lénye betöltötte a kicsi házat, otthon éreztük benne magunkat. Ki jött még? Emil, aki osztálytársa volt Marcinak, Berényi Dini, aki majd elveszi Elvirát feleségül, s elsőszülött gyermekük, Rita lesz majd Balogh Laci felesége. S ott voltak a lányok: Szabó Eci (persze udvarlójával Balogh Bélával együtt), Bacsa Erzsó, Kovács Teri. Csak ők tudnák megmondani, hogy kik még. Mit csináltunk? Énekeltünk. Szigorúan Kodályék gyűjtötték népdalokat leány- és legénycsúfolókat, vidám és szomorú népballadákat is. Meg barkochbáztunk. Mivel töltöttük még az időt, már nem emlékezem.

De mást is csináltunk. '46 nyarán e társaság java Tokajba ment. A '45-ös, a dunántúli szakcsi ifjúsági táborban még nem volt közülük senki sem. Csak a pestiekből Felberman Sári, akivel majd '49 tavaszán, szegedi lelkigyakorlatomon találkozom össze, s ő mesél később arról, hogy ő Szakcson is volt. Az Actio Catholica rendezte ezeket az ifjúsági táborokat, a fiatal A.C. titkár, Szappanyos Béla buzgalmából. A debreceni fiatalokat Török Jenő viszi oda, aki tíz évvel idősebb nálam, s Vác és Nagyvárad után kerül '45-ben debreceni iskolánkhoz. Nagy élménnyel jönnek haza. Hallgatták Lénárd Ödön piaristát, az A., C. kulturális titkárát, aki arról beszélt nekik, hogy számunkra a polgári világnak vége, Meg Eglis István szociológiáját, aki Dachaut is megjárta, mert katolikus szakszervezeteket szervezett. És, és mondták és énekelték a zsolozsmát: a Prímát és a Kompletóriumot, és hogy nagyon szép és felemelő és lelki élményt nyújtó volt az egész. A Tábor után meg odahaza Jenő Teológiai Tanfolyamot is szervez, és Katolikus Könyvtárat is nyit. A Tanfolyamon én is kapok katedrát: az aszkétikáét. Brandenstein Béla filozófiájának hatására kifejtettem ott, hogy a legfőbb etikai érték - a szeretet. S dolgozatot is írtam velük, s az egyik hallgatóm, Kovács Márta, lelkendezett dolgozatában, hogy végre valaki ki meri mondani, hogy a legnagyobb dolog a szeretet.

És még más módon is gyűjtöttem a majdani népet. Magam nem mentem el Tokajba. mert más dolgom volt: regöltem. Nem is tudom, hogy hol volt Tiszadada után, '46 nyarán a cserkész tábor, melyet alighanem kurzustársam, Kolláti Pista rendezett, aki szintén Debrecenbe került. Enyém lettek a cserészek közül a nagyobbak, akikkel mozgó-tábort szervezhettem, kerékpáros regös-tábort. Nemcsak a konviktust és a falusi tehetségmentést

ajánlottam fel körleveleimben a plébánosoknak, hanem a nyári regölést is. Meghívásaik alapján állítottuk össze a két hetes utat. Mindennap másutt regöltünk, Hajdú és Szabolcs meg Szatmár különböző falvaiban. A fiúk a házaknál voltak elszállásolva, magam a plébánián. Belépődíjat is szedtünk: ki mit hozott. Volt, aki egy tojást hozott. Nagyon kellett az is. Nem volt még hangosító berendezés a szabadtéren tartott előadásokhoz. S mivel a közönség kötetlenül beszélgetett, megtárgyalta a hallottakat, bizony nemegyszer *ordítani* is kellett, hogy halljanak minket. Be is rekedtünk, főleg én, aki bonyolítottam a műsort. A berekedés legjobb orvossága, hogy megtörtük a kapott tojást, s felhajtottuk; úgy nyersen.

Mit adtunk elő? Legény- és leánycsúfoló népdalokat, szomorú és víg balladákat, tréfás jeleneteket. Az egyiket ideírom, az *Édes egy komám* címűt

Jó napot komám! - Adj Isten komám!

Hát megházasodtam, komám! – Ammá jó van komám!

De nincs jó, komám! - Hát mér nincs jó, komám?

Há' mer vénasszonyt vettem el, komám! - Akkor már nincs jó, komám!

De mégis csak jó van, komám! - Há mér volna jó, - komám?

Mer sok píze van, komám! - Akkor már jó van, komám!

S még sinc sjó, komám! - Hát mér nincs jó, komám?

Mer a pízér házat vettünk, komám! - Hát a' már nincs jó, komám!

S mégis csak jó van, komám! - Hát hogy lenne jó, komám?

Mert hát a ház leégett, komám! - Hát az nincs jó, komám!

De bizony jó van az, komám! - Hát hogy volna az jó, komám?

Mer a vínasszony is benne égett, komám! - Akkó mán jó van, Komám!

Adj Isten, komám! - Adj Isten, komám!

De előadtunk egy Sinka-verset is: *Anyám balladát táncol*, meg is játszva azt:

... *hogy meghaltak azok ima nélkül, nagy szakállal, akasztófán* azoknak járta anyja a sirató táncot.

S mindezt nem is egyedül csináltam. Mándoki Ernő, aki alattam végzett és Vizvári Laci, aki kettővel végzett alattam, szintén kaptak egy-egy csoportot, s regölték ők is a maguk műsorát, más és más községekben. De a Sinka-balladát mind regölte, s szállóigévé is lett körükben annak két sora:

mint aki az utolsófordulattal/az egész műbe értelmet vitt...

S még mindig nincs vége a Kolakovicsot feledtető és mégis végső soron majd neki dolgozóhatásoknak: Lehívtuk magunkhoz Molnár Istvánt. Úgy tudtuk akkor, hogy ő a magyar mozdulat Bartókja-Kodályja egy személyben. Borzongó élmény volt számomra táncolni látni őt. Az ő *Élő népballadák* című, Kalot kiadta kötete rejtette magában számomra akkor a legmagasabb-mélyebb drámai élményt. Láttam Molnárt táncolni egyik balladájában a *Bíró szép Annában*. A női szerepet Ormós Marcsa játszotta, Teri osztálytársa és legjobb barátnője, aki akkor még közöttünk volt. Úgy éreztem, hogy ez a magyar dráma teteje. Minden magyar volt benne: a nyelv, a vers, a dallam, a mozdulat, a ruha, a szín. Lehet, hogy ma már nem hatna rám úgy, de nagyon szeretnék látni még egyszer egy Molnár-darabot, Újra egy élő népballadát. Amit ebből a műfajból láttam börtönből szabadulván, már egészen más volt. Nem érintette meg a lelkem, olyan volt számomra, mint a népszínmű, semmit mondó. Magam is írtam egyet '47 végén. A karácsonyi szünetben agrárfíjúsági tábor szedtem össze a konviktusunkba. Forrai Kati tanította énekelni őket. Voltak vagy húszan: Kúnszentmártonból, a Hortobágyról - hozták magukkal a maguk készített citerát s játszottak rajta csodaszépen -, Szabolcsból mindenünnen. A záróünnepen előadtuk a balladám. A koreográfiát már Béres András csinálta. A balladát, magát Arany János *Zách Klára* c. verse alapján szerkesztettem, melynek sorhossza megegyezett a *Megöltek egy legényt hatvan forintjáért* népballada soraival. A siker mondhatatlan volt. Egy tizenéves szabolcsi lánynak nagyon jó hangja volt. Ő lett *Klára* anyja. A Ballada végén neki kellett háromszor, egyre

mélyebb átéléssel elénekelnie:

Letépte, letépte, Jaj, jaj, leszaggatta, A legszebbik piros rózsám A sárba tiporta..

Csak kétszer énekelte el. Az előadás után megkérdeztem tőle, hogy miért maradt el a harmadik.

- Elsírtam volna maga... - válaszolta.

A szereplők most nyolcvanadik évük felé járhatnak. Sohasem találkoztam velük többet. De biztos vagyok benne, hogy ha élnek még, valami nagyon szépre emlékeznek. Megvan a szöveg, a koreográfiája. Oda is adtam Cserta Gábor fiának, aki elvégezte a táncművészeti szakot a TF-en, hogy előadja egy bokorünnepen, de még nem állt elő vele. Majd halálom után - reménykedem.

Mert Molnár István látogatásának hatására nagyot pezsdült nálunk az élet. Elküldtem siófoki táborába Béres Bandit a regölésekkel összegyűjtött pénzből. Igazi tanítványának bizonyult. A következő tanévben megrendeztük hatvan lánynak-fiúnak, a Svetitsből és a Piariból, a páros népi táncfolyamot Béres Bandi s - ahogyan ő mondta - Bacska kisasszonynak vezetésével. Ennek hatására a legjobbak kimentek a környező falvakba tanítani a páros népi táncot. Meg is írtam tapasztalataimat Papp Elemér piarista rendtársamnak, a katolikus gimnáziumok akkori főigazgatójának. Az meg sokszorosítva elküldte az ország összes katolikus gimnáziumainak. Hadd idézzem a végét:

E beszámolóból talán úgy tetszik, hogy túlságosan nagy jelentőséget tulajdonítottunk a magyar tánc ügyének. Semmiképpen sem nagyobbat mint a magyar nyelv, irodalom; költészet, ének és zene ügyének. Pedagógiai jelentősége ugyanis a magyar táncoknak sem kisebb... A ma dívó táncoknak a hatására megkülönböztetett figyelmünk tárgyává kell tennünk a magyar tánc ügyét. Elsődlegesen nem azért, mert magyar, hanem azért, mert lélek... még hozzá tiszta kifejezésre törő lélek él benne. A magyar mozdulat, a magyar tánc most indul el azon az úton, melyen pár évtizede indult a magyar zene. Kodály és Bartók gyűjtése, kórusműveik elválaszthatatlanul kapcsolódtak össze a katolikus iskolákkal. Tudjuk, mekkora hasznunkra. Ugyanez a lehetőség áll előttünk ma a magyar lélektől mozgatott testalkító művészetben, a táncban. Pár hónapja, hogy megjelent Molnár István gyűjtő és rendező munkájának eredményeként a Magyar táncagyományok Ha a katolikus iskolaügy kinyújtandá kezét a magyar tánc és annak Bartók-Kodály, Molnár István felé - ez az egész magyar kultúrának, a katolikusnak nevelésnek, a lélek ügyének válnék ma még megmondhatatlan javára.

És jámborság nem volt semmi ezekben az években bennem? Hát csak a megszokottak folytattam: a félhetes elmélkedés templomban - az egyik apáca a Svetitsből el is keresztelt: az *elmélkedő piarista* címmel -, a szentmise, a breviárium. A breviáriumnak a Zsinat előtti formáját mondtuk: nyolc órából állt, s ha nagyon igyekeztünk, akkor egy óra kellett az elmondásához. Ha kevésbé daráltuk, akkor ötnegyed óra. Valamikor hallottuk kispapkorunkból, hogy az ördögök nagyon szeretnek a breviáriumot mondó papok körül forgolódni. Mért, Mert összeszedik a nem teljesen kiejtett szavakat. Nem kellett hangosan mondani, de ki kellett ejteni, minek következtében mozgott a szájunk, amikor mondtuk a szöveget.

Ott volt a tanári karban Kiss János is, aki Pesten, nyolcadikban az osztályunkban gyakorolt és *destruálta* a novíciuskákat, bennünket, a következő évben Vácott. Nagyon szerettem őt, nem volt benne semmi álnokság. Az osztályomban ő tanította a latint. Az órarend összeállításakor megkérdezték tőle, hogy mikorra akarja óráit az osztályomban. Mire János:

- Nekem mindegy, csak azt kérem, hogy legyen olyan órám is, mely nem követi a Gyurkáét... mert azért én is szeretnék, valamit csinálni a gyerekekkel.

Úgy mondta, hogy én is halljam. Én, aki meggyöttröm a fiúkat, hogy azok aztán a következő órán már használhatatlanok lesznek. Egy alkalommal meg azzal képesített el bennünket, hogy kijelentette:

- Én, mióta pap lettem, nem imádkozom már.

Kérdően néztünk rá, hogy mit akar ezzel mondani.

- Hát csak azt akarom mondani, hogy ebéd utáni szunyókálásom után, beülök a fotojembe, előveszem a breviáriumot, a nyolc órát egyvégtében elmondom. Ez tart legalább ötnegyed órát, s ez nekem elég. Teljesen kimerít. Ezen túl már nem mondok semmi imát.

Azt tanultuk a morálisban, hogy a breviárium elmondása halálos bűn terhe alatt kötelező. Az egészé, mind a nyolc óráé: matutinum, laudes, prima, tercia, sexta, nona, vesperás, completórium. '43-ban, a Szuha patak melletti állótáborban tapasztaltam először, hogy ez nem megy. Hatvan fiú volt rám bízva. Hajnalban keltünk, s mindenütt ott kellett lennem. Este tábortűz és éneklés, és a végén: *Immár a nap leáldozott, Teremtőnk kérünk Tégedet...* Takarodó, és majd tíz óra, s végre *alszik a tábor, csak a tűz lángol...* S én ott állok, s bele sem néztem még a breviáriumba. Megyek s hozom ki a tábortűzhöz. Annak a fényében kezdem mondani, a hasamon feküdve. Elalszom rajta, s a pörnye kiégeti a finom bibliapapírost. Nem megy. Be kell mennem a sátorba, s aludnom breviárium-végezetlen. Mit lehetett csinálnom? Meggyóntam. Máskor meg Kerkai Jenő van nálam, már Debrecenben, s készülöben a '47-es választásokra. Féltizenegy van, amikor feláll, s én meg veszem a breviáriumot, s mondom neki, hogy megvan még az egész. Mire ő:

- Ha eddig nem volt időd rá, most már ne vedd elő, hanem menj aludni.

Jenő 15 évvel volt idősebb, és a legderekabb papok közé tartozott, akiket ismertem. Lefeküdtem, s megint meggyóntam. Így múlt nem egy magyar úr, hanem egy a noviciátusban szentté levést elhatározó szegény magyar piarista.

Akartunk ám szentté lenni. Megihletett Halász Piusz példája is. Jézusnak 12 halászygyereket sikerült elbolondítania, neki meg Zircen, mint teológiai tanárnak az ottani kispapokból néhányat, s elment velük Borsodpusztára. Mit csináltak ott? Felelevenítették Clairveaut, az eredeti indulást: hét óra imádság, hét óra munka, hét óra alvás. Ahogy a ciszterciek alapítója, a misztika doktora, Szent Bernát meghagyta azt. Ahogy csinálták volna Magyarországon is a Pilisben, ahol a további romlástól letakarva megvannak még a csodálatos szentkereszti templom oszlopai - a 70-es években Beton nagybátyja mutatta meg nekem, aki műemlék-felügyelte a romokat. Egyikükkel, Lékai Ányossal találkoztam a Gyűjtőben, s kérdeztem őt, hogy mért csinálták. Érdekes volt, amit mondott. Korombeli fiú volt, Pesten a ciszter gimnáziumban volt hittanár. Ezt mondta:

- Tudod a hittanárság, az iskolai munka nagyon gyenge kereső. Azzal nem lehet Istenre találni, és a lelkeket elérni.

S még mást is mondott: csak az volt a furcsa számunkra, hogy Piusz mindezt nem tudta velünk csinálni. Mert vagy a vendégszobában ült, s felelgetett ott az érdeklődők kérdéseire, Vagy az ország különböző pontjain lelkigyakorlatokat tartott. Kerkai Jenő nagyon lelkesedett értük: Igen, ez kell, ez a misztikus háttér, amely biztosítja a kulturális, a lekiéleti, a politikai kibontakozást. Hagyó Kovács Gyula bácsi, az előszállási matematikus és rendi gazdasági főke, aki magyar parasztyerek volt s elvégezte Óvározt az Akadémiát, az meg nagyon dühös volt Piusz elbolondító műveletei miatt. Vele is a Gyűjtőben találkoztam. Tőle tudtam meg, hogy egy darab magyar cisztercita havi 730 pengőbe került a rendnek; akkor, amikor az ember *kétszáz fiks-szel könnyen vicceit*, s Piusz elviszi a tanárokat kapálni. Közben sűrűn emlegette *az Isten lovát*, ajánlottam is ott egy fiatal bencésnek, Szilviónak: ha a Szentháromság hippológiai (a ló - görögül: *hyppos*) vonatkozásairól akarna egyszer doktori értekezést írni, forduljon csak bizalommal Gyula bácsihoz.

Mi, fiatal piaristák meg lelkesedtünk Piusz kezdeményezéséért. Híre is ment hamar, s egyes rendtársaink szemében *bogumilek* lettünk. Mi ugyan nem akartunk éjfélkor felkelni és matutinumot mondani, hogy másfél óra után, ötkor újra felkeljünk Laudesre, szentmisére, mint Borsodpusztán, de rendi engedéllyel kisközösséget formáltunk azzal, hogy felkelünk

hatkor közös elmélkedésre. Egy hónapig sem tartott a lelkesedés. Nem tudtunk felkelni, alva maradtunk. Rengeteg mindent nem tudtunk. Nem tudtuk, hogy Jézustól idegen az erőalkalmazás, nem zavart minket, hogy Szent Bernát Montforti Simon fegyvereivel óhajtotta kiirtani a dél-franciaországi albiakat, nem tudtuk, hogy Jézus nem hitbuzgalmi egyesület okán jött közénk. Egyszerűen semmit sem tudtunk. Csak a magyar imperializmust, amelyben megnő Juliánusz barát, aki elmegy megkeresni az Ázsiában rekedt eleinket, hogy erősebb legyen az ország, amikor jönnek majd a mongolok. S e rengetegnem-tudás birtokában kerestük a szentté válás lehetőségeit. Kerestük és nem találtuk. Amit megtaláltunk, az a munka volt, s a hitbuzgalom.

Csudálatos egy társaság volt együtt a '40-es években Debrecenben. Szentgyörgyi Andris, az abszolút teológiai partnerem, akivel mindent meg tudtam vitatni, s akinek minden célkitűzése azonos volt az enyémmel, aki majd gyűjti hamarosan a fiatalabbakat a csoportjába. Mándoki Ernő, a muzsik, akinek mindene volt az ének, a zenekar, s összefogja az énekelni szeretőket Debrecenben akkor is, amikor mi már régen nem leszünk a színen. Nádor Ferike, aki a maga gyermeki bűbájával lekenyerezi főleg a kicsinyeket, akikre annyira hasonlított. Kolláti Pista, aki szintén szerelmes volt a kicsinyekbe, és táboroztatta, őket. Vízvári Laci, aki azzal kezdte a gyerekek gyűjtést, hogy elvállalta, hogy gépi fűrésszel felvágja az ölfát, fűteni a rendházat. Ezekből a gyerekekből csinálja meg majd bábozó csoportját. Hankiss János, az Egyetem franciaprofesszora csinál francia szöveget neki a János vitézből, s piarista diákokkal utazik ki a párizsi világdzsemborira, s ott franciául adják elő a János vitézt. Rónai Jenci, aki kosárlabdázik a nagyobbakkal. Volt egy idősebb apáca, az Aura nővér, aki a Svetits énekkarát gondozta. Ő mondta, hogy ez csudálatos, ahogy mi piaristák mind együtt dolgozunk, nekik ez nem sikerül. A bizalmába avatott: mesélt az apácaéletük nehézségeiről. Nincs külön szobájuk se nappal, se éjjel. Egy közös nappaliban dolgoznak, készülnek, javítanak dolgozatot, s a hálóban csak függönyök választják el az ágyakat egymástól. Ha vékony a cipőtalpuk, fel kell emelni lábukat, s megmutatni a főnökasszonynak, aki erre azt mondhatja, hogy óh, ez még egy darabig kitart. És mégis elvállalták ezt az életformát.. Miért? Inkább kiért... Csak a tettekben mutatkozik meg a szeretet.

67. DEBRECENI NAPLÓ

2005 JÚLIUS KÖZEPE

Budavári, 2005. július 10.

(Regény, 13. folytatás) Aztán jött a fordulat éve. A diktatúrába fordulásé. Kiírták a választásokat. Az utolsót '90 előtt, '47 őszére. Utána már csak szavaztunk. S akkoriban, amikor megtanultuk, hogy csak a Hazafias Népfontra szavazhatunk, született meg egy vicc. Isten a paradicsomban mondja Ádámnak:

- Ádám, válassz feleséget magadnak!

Választhatott ő is - Éva meg Éva között. De '47-ben még nem így volt. Akárhány párt indulhatott. Indult is legalább tíz. Már akkor úgy-ahogy ismert volt a nevem, és Balogh páter pártja is készülődött. Meg is kerestek, hogy vállaljam el a listavezetést Debrecenben. Elhárítottam magamtól; magamban csak úgy- Arany János szavaival:

- Megbocsásson méltóságok,/ Köszönöm a méltóságot!

Aztán majd csak '90-ben nyílnék meg újból számomra a politikai karrier lehetősége, amikor is Solt Otília mondja, hogy Bulányi pátert biztosan megválasztanák. .. Az SZDSZ színeire gondolt. De akkor már nincs politikai párt számomra, bár Béci fehérvári barátai mondják, hogy nagyon nagy felelőtlenség lenne a Bokor részéről, ha nem vállalunk politikai elkötelezettséget. Elkövetjük a felelőtlenséget, mert már csak jézusi elkötelezettséget ismerünk, politikait nem.

'47-ben a kommunisták a biztos győzelem reményében indultak: Egyes lista győztes lista - hirdették a plakátok. Kerkai és a Kalot pártját Barankovics István vezette. Megkereste Mindszentyt, de nem értettek szót egymással. Utána meg elment Schütz Antalhoz, hazánk akkor legjelentősebbnek tekintett teológusához, és Schütz igazat adott neki:

- Nem az egyház nevében, de az egyház javára kell politizálnia.

Ez magyarul annyit jelentett, hogy a püspököket adott esetben megkérdézheti, de pártja maga dönt arról, amiről dönt. A debreceni választóközetben egy kvietált katonatiszt, Zoltán Pali volt Barankovicsék jelöltje. A regőseim elmentek neki regőlni a környező falvakba a választások előtt, s énekelték a kuruc nótát: *Te vagy a legény Tyukodi pajtás / Nem olyan, mint más, / mint Kucogh Balázs, / Teremjen hát országunkban jó bor, áldomás! Nem egy fillér, de két tallér / Kell ide pajtás.* Pali kísérté őket, s mint képviselőjelölt ebben a háttérben mutatkozott be választóinak. Mesélte nekem, hogy mennyire meghatotta a népet a regölés. Annyira, hogy össze is szedte Pali a mandátumhoz szükséges, úgy emlékszem - 14 ezer szavazatot.

A Barankovics párté lett a hatos lista. A vasárnapon, amelyre esett a választás, éppen a kánai menyegző története volt az evangélium, s abban ez a mondat: *Volt ott hat kőkorsó a zsidóknál szokásos tisztálkodás céljára.* Ahány katolikus templom volt az országban, mindegyikben megtanulták a prédikációból a kedves hívek, hogy bizony hat volt a kőkorsók száma, és nem több és nem kevesebb. Mitől okosodtak így meg a papok? Hát attól, hogy a kisatya motorra ültette a Kalot legényeit, hogy minden faluban megtudja a pap, hogy a hatos listára kell szavazni, mert az a Kalot pártja. Nem emlékszem már pontosan, de mintha a mandátumok 17 %-át szerezte volna meg a Néppárt. A győztes lista azonban mégis az egyes lista lett, mert az 20 %-át kapta meg a mandátumoknak. Erről gondoskodott a belügyminiszter meg a pártja. A kommunisták a *kék cédulák* birtokában nem motorra, hanem teherautókra ültek, végigjárták a szavazó körzeteket, s mindenütt leszavaztak az egyes listára. Jöhetett már a fordulat éve. Egyesült a két munkáspárt: a kommunisták és a szocdemek. Akik nem akartak egyesülni a szocdemek közül, azokat majd megtalálom a Gyűjtő fogházban életfogytos ítélettel. A Parasztpárt Veres Péter hadügyminiszter vezetésével hamar megtalálja, hogy hol a helye.

A kisgazdák is megtanulnak kesztyűbe dudálni. A kripto-kommunista kisgazda Ortutay Gyula vezényli le majd a következő tavaszon az egyházi iskolák államosítását. A többi pártok és képviselők pedig mind reakciósnak minősülnek. Akik nem menekülnek ki idejében az országból, mint a pécsi Mateovics Feri, azokat is a Gyűjtő fogházban találom majd.

Debreceni rendházunkkal szembeni épületben volt a Parasztpártnak egy bérelt lakása, abban találkozott pártjuk értelmiségi csoportja. Rájuk láttam a szobám ablakából. Becsületem volt ott, mert én hívtam életre az országban az első népi kollégiumot. Meghívtak, s elmentem. A választások után is. Egy egyetemi tanár mérlegelte az eredményt, s mondta:

- Sohasem lehetett tudni, hogy mennyi a klerikális reakció ereje: most tudjuk: 17%.

Értelmes ember volt, maga is tudta, hogy nem így vannak a dolgok. Klerikális, nem-klerikális, de reakciós volt az országban majd mindenki: mert mindenki azt kívánta, hogy az oroszok menjenek haza. A Parasztpárt értelmiségi csoportja, az okosok, tudták: szovjetellenes politikát nem lehet csinálni. A nem-okosok pedig azt tudták, hogy akkor meg nincs miről politizálni. Csak túlélésről lehet szó. A 150 évet a törökhódoltságban a magyarokból azok éltek túl, akik nem lettek törökössé. A szovjetossá lenni nem akarók pedig mit csináltak? Vicceket. Egyre emlékszem még.

Az elvtársak elmennek a törökökhöz megérdeklődni, hogy mi volt a titka, hogy százötven évig itt tudtak maradni. A törökök gondolkodnak... Majd:

- Hát tettük, amit maguk is csinálnak, egyet kivéve.

- Mi az?

- Nem mondtuk, hogy felszabadítottuk őket. Maradtak csak kutyahitű gyaurok azok, akik nem álltak be közénk. Hát így.

Nem reménykedtünk semmi fordulatban, semmi jobbrafordulásban. Politikailag defetisták voltunk: ez is eltarthat százötven évet. Megkettőzött buzgalommal dolgoztunk tovább. Ennek az utolsó, '47-48-as tanévnek a történetéből csak fozslányokra emlékszem. Az én osztályom, a IV/a, még gimnáziumi osztály maradt, de az utána következő osztály már átminősült VII. általánosnak, s a katolikus elemi is hozzánk csapták, azokból került ki az általános iskola I.- V. osztálya, s a gimnázium alsó két osztályából lett az általános iskola VI. - VII. osztálya. A gimnáziumból pedig, jaj, részben kikerültem. '47-ben leérettségiztettem Emilék osztályát, s átraktak irodalmat tanítani a kereskedelmi III. évfolyamába. *Szerelme egébül mély pokolba szédült...*, a jelesek is mind bezúgtak nálam. Pár hét után meg kellett állnom. Megkérdeztem őket, hogy mi van velük. Az egyik jeles tanuló:

- Eddig még nem volt egyetlen érdekes magyar óra sem.

Egy nem-jeles tanuló pedig:

- Rossz a tanrend, csak 2 óra torna van, és 28 óra nem-torna. Meg kellene fordítani: 28 tornaóra kellene és 2 egyéb.

Ezek után kezdődött számomra a favágás. Leadni az álmaimból. Megszűnt kéjhömpöly lenni számomra az irodalomóra. Nem volt vevő arra, amit nyújtani tudtam. A Párt meg elrendelte átnevelésünket. A kultuszminiszter küldött hozzánk az iskolába öreg kommunistát a tanároknak megmagyarázni, hogy merre menjünk. Senki sem szólt hozzá közülünk előadásához, csak én. Megmondtam, hogy nincs nekünk erre szükségünk. Vannak nemzetünknek prófétái, azokra kell hallgatnunk. Talán Németh Lászlót, Szekfű Gyulát említettem. Az előadó megsértődött:

- Hát ha nem akar tanulni...

Valóban nem akartam tőlük tanulni. Sörlei Zsiga, az újonnan jött piarista igazgató, bocsánatot is kért az előadótól, mert hogy goromba volt a hozzászólásom. Nem esett jól e megjegyzése, hiszen csak azt mondtam ki, amit mindenki, a tanári kar minden egyes

tagja gondolt a szívében.

A választások előtti utolsó nyár még fele-fele módon telt el. Regöltem is, A.C. táborba is mentem. A regölés az előző év kitaposott útján történt, de már annyira egybenöttem majdani népemmel a gyóntatások, a Teológiai tanfolyamok, a vasárnap délelőtti kérdés-feleletek s a délutáni együtt-szórakozások erejében, hogy belekapcsolódtam a Török Jenő szervezte A.C.-táborba is. Szappanos Gyuszi is tudomást szerzett magyarságtudományi érdekeltségemről – meg is bízott egy ilyen kézikönyv írásával, írtam is szorgalmasan, s a megírtak nyugszanak is a rendi levéltárban. Felkért, hogy a '47 nyári és Gyulán rendezendő A.C.-táborban legyek a téma előadója. (Ahogyan én magamat ismerem, már '46 nyarán elmentem volna Tokajba is, ha lett volna ilyen felkérés.).

Mondtam, Gyulán a magamét. Nem tudom, hogy mit. Csak olyan lehetett a hallgatóság számára az, amit mondtam, mint az Őszövetség jó fele. Arról szólt az ének, hogy hogyan lehet megmenteni a magyarságot (az Őszövetség jó fele pedig arról, hogy hogyan lehet megmenteni a zsidókat). Szóval vallásos volt, amit mondtam, de csak a mi megmentődésünkről szólt az ének: a magyar parasztság felemeléséről, a magyar népi kultúra tisztaságáról és szépségéről, s az ebből kibontakozható keresztény-katolikus és nemzeti jövőről stb., stb. Vagy három előadást is tartottam, s a végén odajött hozzám Bögel Jóska és a következőt mondta:

- Atya, nekünk nincs olyan egyetemes, mindenkinek szóló szövegünk, mint a marxistáknak?

Nem tudom, mint válaszoltam Jóskának. Egy hétig tartott a gyulai tábor rengeteg szép és felemelő programmal. De ez az egy mondat megmaradt róla emlékezetemben: egy gyerek, egy pár hete érettségizett gyerek mondata. Tele volt a tábor egyetemistákkal, papokkal is. S ez a gyerek észrevette, hogy teljesen korszerűtlen volt, amit mondtam. Érezte, hogy ezzel a szöveggel lekéstem. Másra van szükség. A legjobb tanulóim közé tartozott, magyar szakos tanárnak iratkozott be az egyetemre, s majd ő mondja, hogy azzal, amit tanult nálam az utolsó két évben a gimnáziumban, egész az alapvizsgáig megélhetett jelesen. Csodálatos, hogy Isten hogyan újít. A fiatalokkal újít. Mostani ifjúsági miséimen a felvetett kérdésre mindig a legfiatalabb kezdi a válaszolást, s a végén kerül sor a legidősebbre. A *Regnumtól* tanultam ezt: ott ezen a módon történt az atya-gyűlés. Megmértem, és könnyűnek találtattam. A Bögel papa orvos volt. A Bögel mama s a Jóskától idősebb két Bögel-lány járni fog csoportjaimba. Jóska már nem. Alighanem ügyeskedett, de talán azért a Pártba nem lépett be - gondolom. Nagyon tisztas és vallásos katolikus család volt.

Gyulán családoknál voltunk elszállásolva, magam egy orvosnál laktam. Csak arra emlékszem, hogy tejet kaptam reggelire. fehér kenyeret, vaját és mézet. Elmondhatatlan luxusnak számított ez '47 nyarán. Esténként a Körös partján volt a tábortűz. és énekeltünk csodaszép népdalokat. Magmaradt egy pár felvétel. s rajta fiúk és lányok. Olyik még él belőlük..., a nyolcvanat közelítik.

A karácsonyi szünetben megvolt még az agrárifjúsági tábor, s hogy még mi minden volt, nem tudom, csak azt, hogy erősen sűrűsödtek a feladatok. Kaptam a kinevezéseket. A debreceni A.C. ifjúsági vezetés posztját bízta rám Laci bácsi, a debreceni püspöki helynök. Meg még ezenfelül az egri egyházmegye nyíregyházi részlegévei egyeztetve a Tiszántúli A.C.-nek is lettem valamije, ami előadás-sorozatok rendezésével járt Debrecenben s talán Nyíregyházán is. Az iskolai munka is bonyolultabbá lett, mert négy előljáróm is lett: a házfőnök meg a három igazgató. S tudni akarták, hogy hol vagyok, mit csinálok. Nehéz dolgom lett:

- A munkám elvégzem, de hogy az iskolai munkán kívül még hol és mit csinálok, azt nem tudom négy felé jelentgetni, mert van úgy, hogy magam is csak az utolsó pillanatban tudom meg, hogy hova kell mennem, mit csinálnom.

Látván nyomoromat, Pintér Laci bácsi segíteni akar nekem, s e segítséssel ismét csúcspontra fut az életem: fizetett titkárnőt kaptam. Soha ily magasságba nem jutottam, hogy még titkárnőm is legyen. (Semmire sem tudtam használni szegényt, helyette megkaptam élete terheit, bánatát, s hamarosan lemondtam e méltóságról.)

Közben pedig gyűlik-gyűlik bennem egy tapasztalat. El- és utóvégre hatodik pedagógusi évemet töltöm már, és tíz év után a piarista, már amelyik, igazgatóságra érett, és spekulálok. A spekulációnak az a vége, hogy sok az eszkimó és kevés a foka. A fókák a diákok, az eszkimók a piarista diákok. Az nagyszerű, hogy ilyen névsorom van: Török, Csányi, Szentgyörgyi, Mándoki, Vízvári, Kolláti, Rónai, Nádor - ottani munkatársaim, s még magam is. Mindannyian akarunk valamit csinálni a gyerekekkel, de egymás orra elől kapdossuk el őket. Ennyi apostoli buzgalom mellett, mint amennyi e gárdába szorult, bizonyulnak keveseknek a fókák. Lassan-lassan megismerem a nyíregyházi Kir. Kat. Gimnázium javát. Ebben a *tiszibácsik*, a görög és a római hittanárok, abszolút tekintélyek. Magam a debreceni iskolában csak a *Bulányi* vagyok, aki mellett van még egy csomó más piarista is, és abszolúte nem vagyok *a* tekintély. Csak egy lehetőség vagyok: vagy kellek nekik, vagy nem. Ebből pedig következik valami. Mi? Az, hogy tollat ragadok, s leírom ezt a helyzetet a rendkormánytnak. S azt a következtetést, hogy át kell szervezni a rendtartományt. Nem kellene ezek a mamutházak húsz piaristával. Kis házak keljenek. Egy házfőnök, egy gimnáziumi diákotthoni prefektus, egy munkásfiú-otthoni prefektus, egy-egy hittanár, meg egy magyar vagy más szakos tanár, és kész. Az igazgató lehet már civil is. S ez esetben elegendő lesz a foka, de a mostani helyzetben nem elegendő. Elküldöm, Sík Sándor elolvassa, s azt válaszolja, hogy iskoláink államosítása előtt állunk, ezért most nem aktuális. Majd ha visszakapjuk őket, gondolkodunk azon, amit mondasz. '90 után kapjuk vissza az iskolákat, de már nincsen háromszáz magyar piarista, száz sincsen, s hívnak bennünket mindenüvé (Debrecenbe is, de hiába!), s a rendtársak jó része ragaszkodik a húsz piaristas házakhoz, s nekem már nem osztanak lapot, mert életem a nyolcadik, majd kilencedik évtizedébe fordul, s bölcs ötletekre nemigen van rendtársaimnak szükségük, csak hadra fogható erőkre.

" Következik az utolsó félév, s megindul a nagy komcsi akció iskoláink államosításáért. Nagygyűlésre hívják a katolikus szülőket a Svetits hatalmas előadó termébe. Az előadók a *kisgazda* kultuszminiszter szellemében elmagyarázzák, hogy egy természetes történelmi folyamatról van itt, kérem. szó, s ezt a nyugati államok már mind elvégezték, ma már nem lehet a közoktatás egyházi monopólium, ez ma már az állam feladata kell legyen, s a többi. És elmondja azt is, hogy ez semmiképpen sem irányul a vallás és a hitoktatás ellen. A hitoktatást biztosítják ugyanúgy, ahogy eddig volt, csak a szülőknek majd kérniük kell, ha akarják, hogy gyermekük hitoktatásban részesüljön, stb., stb. S ekkor áll fel a Boga-mama s felolvassa erről az előző hónapban kiadott pártszemináriumi eligazítást, amelyben benne volt a kisgazdákra bízott propaganda szöveg ellenkezője: az, hogy az államosítás után le kell morzsolni, és hatékony eszközökkel a hitoktatásra jelentkezőket. Felolvasta. A felolvasásból bíróság előtti vádemelés lett, s elítélték hat hónapra. Ott töltötte büntetését' 48 ószétől a megyei börtönben, ablakaira ráláttunk a rendház emeletéről.

És ezzel elkövetkezett Kolakovics napja. Mindannyian tudtuk, hogy itt az óra..., és vége, visszavonhatatlanul vége van valaminek. S kezdődik a küzdelem a létért, a puszta létért, hogy *olyan idők jönnek, hogy ha az egyház meg akar maradni, a föld alá kell vonulnia*. Nem tudom, hogy s mikor kezdődött a csoportok formális megszervezése. Talán csak a nyáron? Lelkigyakorlatot tartás előzménnyel? Biztos, hogy ezen a nyáron már nem regöltem. Arra emlékszem, hogy Fegyvernekre hívtak minket regőini, és Nádor Ferike kerékpározott el a regösökkel, de útjukban a rendőrök visszafordították őket. De van egy tájékozási fix pontom: augusztusban elmegyek a házi orvosunkhoz, hogy segítsen rajtam; mert állandó jelleggel fáj a fejem. Teszi azt, amit tehet, s a vége az, hogy szól a házfőnöknek:

- Gyurkát ki kell vonnotok két hónapra minden munkából.

Már megint ez a fejfájás. '36 augusztus 26-án délután be kellett mennem az újpesti patikába, mert fáj a fejem. Most, 12 év múltán újra jelentkeznek, s már hiába megyek a patikába. A házfőnök tudja, hogy a háziorvosi javallat végrehajtásához ő nem elég. Szólnia kell a tartományfőnöknek, az meg Sík Sándor, akit '47 nyarán nevezett ki Tomek Vince e posztra, mert megválasztották Tomeket Rómában az egész piarista rend általános főnökének. Sík Sándor semmiképpen sem akarta vállalni a tartományfőnökséget. De Tomek leültette őt az asztalhoz, s diktált neki:

- Szerzetesként engedelmességi fogadalmat tettem, s az előjáróm parancsait teljesítenem kell, tehát elvállalom a rám bízott feladatot... - Hogy pontosan így volt-e az eset, nem tudhatom, mert nem voltam ott. De a lényegét illetően biztosan igaz. Találkozom tehát két hónapi kikapcsolódásom tárgyában Sík Sándorral szeptember első napjaiban, s ő mondja nekem a házi orvosi verdiktet. Én meg ezt felelem:

- Rendfőnök úr, ennek semmi értelme nincs, mert karácsonyig biztosan elvisz az ávó, s addig nekem még meg kell szerveznem az egyetemisták csoportjait.

Látta, hogy nem lehet velem okosan beszélni, s rám hagyta. Én meg beszereztem magamnak egy évtizedekre szóló nyavalyát. Persze lehet, hogyha rám parancsol, és kénytelen lettem volna én is engedelmeskedni, az sem segített volna. Újra és újra olyan fejförgéseim támadtak, hogy földre tepert, és csak intravénás koffeines injekcióval tudott az orvos talpra állítani. Azért imádkoztam, hogy lelkigyakorlataim során elkerüljenek ezek a görcsök. Majd csak a börtön segít valamit. Isten vagy/és a szervezetem tudta jól, hogy a börtönben el lehet ugyan pusztulni, de intravénás koffein-injekciókhoz nem lehet jutni. Majd szabadulásom után elvisznek valami nagyon híres professzorhoz. Megvizsgál és ezt mondja:

- Nézze, tisztelendő úr, nem tudom magának receptre írni, hogy ne legyen stresszes az élete.

Valamikor, a 60-as évek közepén abbamaradnak, lassan-lassan elcsitulnak ezek a fejfájások. Hát ez az a '48 nyárvégi igazodási pont, s ebből azt következtetem, hogy akkor már nyakig bent lehettem a munkában, amelyet semmiképpen sem akartam felbontani. De hát mi közöm van nekem az egyetemistákhoz? Csak annyi, hogy egyházi pályafutásom új csúcsponthoz ér. Laci bácsi kinevez egyetemi lelkésznek. Az állam államosítja iskoláinkat, de hívja, várja szolgálatába iskoláink tanárait. Mindszenty pedig felfüggeszteti azokat a paptanárokat, akik hajlandók állami iskolában tanítani. Évfolyam társaim közül négyen mennek el Rákosi állami iskolába tanítani, fel is függesztik őket, s egy-két év múlva mind a négyen megnősülnek. Alighanem mind a négyen úgy haltak meg, hogy nem rendezték ügyüket az egyházzal. Az egyházmegye vezetőt pedig biztatja Mindszenty, hogy enyhíthetnek paphiányukon: alkalmazzák a munka nélkül maradt paptanárokat. Taróczy Tóni a Szent Annában lesz káplán, Gyüre Laci Békéscsabára kerül, Török Jenő a budapesti Kada utcai lelkésségbe, Kiss János Kabára, Szentgyörgyi Andris a gyakorló gimnázium hittanára lesz, én meg a debreceni egyetemre kerülök lelkésznek, s igazgatója leszek a Szent László kollégiumnak a nagyerdő közelében, a Péterfián. Tíz vagy tizenöt vidéki egyetemista fiúnak biztosít olcsón szállást a kollégium. Ki is költözködöm közéjük. De azért inkább a rendházban lakom, a Varga utcában, mert a rendházat nem államosították.

Hogy a nyaram mivel telt el, nem tudom már. Se regélés, se A.C.-tábor, de intenzívebbé válik a kisközösségi élet. Azt már tapasztaltam, hogy csoportjaimban hiába veszem elő teológiai jegyzeteimet, ahogy Kolakovics ajánlotta. Aki szóba áll velem, annak nincs szüksége arra, hogy igazoljam neki Isten létezését, a lélek halhatatlanságát vagy az örökéletet. Mindezek természetesen nekik. Hallatlan dologra szánom el magamat. Katolikus pap létemre előveszem a szentírást. Ilyen nem volt korábban! Kempis, az igen. Filótea, az igen. De szentírás? Azt minek? Félve vettem elő az Apostolok Cselekedeteit, s ott olvastuk:

Mindnyájan egy emberként voltak a Salamon-csarnokban. Mások közül senki se mert közéjük

elegyedni, de a nép sokra tartotta őket. S magunkra ismertünk e sorokban. Rólunk volt szó mindabban, amit olvastunk. És izgalommal beszéltük meg, amit olvastunk. Nem alakult még ki a közösségek liturgiája. Azt hiszem, korán rászoktunk arra, hogy meggyújtottuk a gyertyát. Azt is, hogy imádkoztam behunyt szemmel, s mondtam, amit a Lélek ajkamra adott. Ez is merő újdonság volt. Talán az abba nem hagyott reggeli elmélkedések segítettek ebben? Majd a csend után a közösség tagjai is mondtak valamit. De már sorban, és mindegyik. Talán nem is imádságot, csak hozzászólást. De soros elnök még nem volt. Mindig én voltam az elnök, az első imádkozó. Nem volt szükség soros elnökre, mert tudta mindegyikük, hogy nekik is össze kell gyűjteniök évfolyamtársaikból a maguk közösségét, s ott majd ők lesznek az elnökök. Nagyon hamar megszületett a találkozók záró imádság, egy Sík Sándor vers:

*A virágtalan, gyümölcstelen ágtól, A meddőségtől, a lanyhaságtól,
A naptalan és esőtelen égtől: Ments meg Uram a szürkeségtől!
Édes az ifjak méntás koszorúja, Fehér öregek aranyos borúja,
Virága van tavasznak, télnek. Ne engedj Uram koravénnek!
Csak attól ments meg, keresők Barátja, Hogy ne nézzek se előre, se hátra.
Tartsd rajtam szent, nyugtalan ujjad, Ne tórd Uram, hogy bezáruljak
Ne hagyj Uram, megülednem, Sem eszmében, sem kényelemben.
Ne túrje megállni az ostoba van-nál, S nem vágyini többre kis mái magamnál.
Ha jönni talál olyan óra, Hogy megzökkenne vágyam mutatója,
Kezem kezében, ha kezdene hűlni, Más örömén ha nem tudnék örülni,
Ha elapadna könnyem a más bűnén, A minden mozgást érezni ha szűnném,
Az a nap, Uram, hadd legyen a végső: Szabadíts meg a szürkeségtől!*

S nem tudom, mikorra és mikor, de írtam én is egy imádságot. Talán csoport-kezdetre, talán még' 48-ban, nem emlékszem már rá. Azt is ideírnám:

*Betlehemben megtestesült, keresztre feszített Istenember, Názáreti Jézus!
Feltámadásoddal beigazoltad minden szavad Hiszek neked Hiszem, és büszkén vállalom, hogy
testvéred vagyok. Hogy Te vagy a fő, és én a tag abban a titokzatos Krisztus-testben,
amelyben mennybemeneteled után mint második Krisztus itt maradtál köztünk az Egyházban.
Életem végső értelme, hogy ez a Titokzatos Test betöltse hivatását: a golgotai áldozat
gyümölcse, a kegyelem eljusson azokhoz, akikért meghaltál - minden emberhez.
Eljusson és üdvöztse őket!*

*Köszönöm, hogy a magyar nemzet gyermekévé tettél. Akarom is szolgálni minden
erőmmel országom és nemzetem. De – túl minden országon és nemzeten - életem nagy
célja a Hegyi beszédben meghirdetett Isten országa. Egész éneket, úgy ahogy Tőled
kaptam, az Isten országának építésére ajánlom. Akarom, hogy a lelkekben megszülessék
az Ország, amelyben szent az Isten neve, s amelyben az ő akarata történik, miként a
mennyben. Nincs kikötésem, feltétel nélkül adom át magam e második Krisztusnak, az
Egyháznak: rendelkez velem! Íme, itt vagyok! Küldj! Küldötted, apostolod akarok lenni.
Ha élet, élet. Elviselem, bármilyen nehéz is legyen. Ha meg halál, majd ad hozzá erőt,
aki Tarziciusnak és Ágnesnek adott. Azt is elfogadom. .*

*Tudom, hogy nem a magam érdeméből mondom el mindezt Neked, Uram és Mesterem.
Tudom, hogy Te választottál, s ezt meg sem érdemlem. De ha kiválasztottál, én
ragaszkodom e választáshoz. Éppen ezért ígérem, hogy szentséges Tested és Véred vétele
által egyre szorosabban és elszakíthatatlanul fűzlek magamhoz, hogy benned éljek, és
kettéválaszthatatlanul egy legyek Veled!*

*Ígérem, hogy eltanulom Egyháztól az örök élet igéit, s addig tanulom, amíg
csak úgy nem fogom tudni hirdetni tanításodat, hogy megértsék és befogadják azok,
akikhez küldesz*

*S ígérem végül, hogy állhatatos leszek a szürkeségben is. Akármilyen piciny és
rejtett lesz a feladat, amelyet reám biz az, akit fölém rendeltél az Isten országát építő*

munkában, megteszem. Akarok lenni az Isten sürgönydrótja, amelyen átmegy az üzenet!

Nem akarok más dicsőséget, csak Krisztusét, a kereszti dicsőségét, hogy Krisztussal imádkozhassam, dolgozhassam, s kiegészíthessem szenvedését az emberiség boldogságáért. Az Isten e szép világát meg nem vetem, de semmi sem kell belőle, ami benne Krisztussal ellenkezik Csak Őbenne legyen örömöm és dicsekvésem: Ne dicsekedjem másban, mint a mi Urunk keresztyében, akiben keresztre feszült nekem a világ, és én a világnak. Add Uram, hogy soha el ne feledjem szavad: Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért. Boldogok vagytok, midőn szidalmaznak és üldöznek titeket, és hazudván minden rosszat mondanak rátok énértem. Örüljetek és vigadjatok, mert jutalmatok bőséges lesz a mennyekben!

Szentháromságos egy Isten, adj erőt, hogy ennek örüljek, ezen vigadjak a mi megfeszített, de feltámadott Urunk, Jézus Krisztus által. Amen.

Talán e két imádság rögzíti, mi volt bennünk és bennem. Talán túljutottam már a magyarságtudományon - mintha arról beszélne. A csoportok egyébként részben koedukatívok voltak. Volt bölcsész csoport, orvos csoport, volt fiatal édesanya csoport, volt férfi csoport, volt egy gimnazista lánycsoportom is az államosított Svetits növendékeiből, s idővel lett a fiatal házasság csoportja is.

S nem volt lelki nap, de volt lelki délután. Vasárnapokként, talán havonként egy, a Szent Anna oratóriumában. Délután háromkor. Egy szünettel végigbeszéltem az időt estig. Csak leírtam magamnak egy pár szót, és ment, és elég volt.

S megtanultunk lassan konspirálni. Nem egyszerre érkezni, s nem egyszerre távozni. De úgy emlékszem, hogy azért nem nagyon konspiráltunk, s főleg nálam, a rendházban találkoztunk. Időnként még fellopakodtak hozzám a falusi ösztöndíjasaink is, akik már állami otthonokban laktak, valahol az iskola közelében. De belőlük nem került senki sem csoportjaimba.

S ott volt még működési területnek a templom is. Minden vasárnap, azt hiszem 9- kor, a domonkosok templomában volt az egyetemisták miséje. S az egyetemisták énekkara énekelt. Ezt örököltem elődömtől, a domonkos Piusz atyától, aki regös csapatot is szervezett az egyetemistákból még az előző évben, s talán-talán járt velük még regölni '48 őszén is. S ott volt maga az egyetem is. Heti egy órában előadtam. Ha nagyképű volnék, azt mondanám, hogy... De nem, inkább csak azt mondanám, hogy a nulladik órában, negyednyolckor hittanórám volt. A bölcsészkar dékánjával megegyezve helyben, időpontban. Hajói emlékszem voltak az órákon ötvenen-hatvanan.

S közben folyt az osztályharc. Kivezényelték az őszen az egyetemi ifjúságot az utcára. Antiklerikális tüntetésre. Köztük voltak a csoportjaim tagjai is. Nem elmenni, egyet jelentett volna kirúgásukkal az egyetemről. Felvonultak az egyházi objektumok elé. Egy jogász vezette őket. Megálltak a rendház végiben is, és mondtak rigmusokat is. A II. emeleti folyosó végére mentünk Szentgyörgyi Andrisal. ahol az ablak a Szent Anna utcára nyílt. Már csak ennyire emlékszem.

- Fasisztákat lámpavasra, Bulányit is jó magasra! Húzd meg!

Szomorkás mosollyal néztem a terelt tömeget. Aztán elvonultak a Nyilas-telepi plébánia felé. Késő este, sötétben feljön hozzám a tüntetést levezénylő jogász. Bemutatkozik: Tatán végzett piarista diák. S elmondja, hogy mindenképpen disszidálni akar, s a tüntetésszervezéssel is akarta megbízhatóságát bizonyítani, hogy sikerüljön a disszidálás. Ne haragudjak érte, ilyen világban élünk. Nem haragudtam.

Azon sem csodálkoztam különösebben, hogy pár nap múlva egy négytagú - úgy gondolom - MEFESZ-bizottság keres meg a rendházban: Tiltakozzam Mindszenty reakciós politikája ellen! Beszélgetünk, s elmondom, hogy a bíboros az előttem járó nemzedékhez tartozik, és sok mindent már nem úgy látok, mint ő stb. Leállítanak: nekik a tiltakozásomra van szükségük.

- Rendben van, mondom, de kössünk egy alkut.
- Mi legyen az?
- Ha maguk tiltakoznak a Rákosi politikája ellen, és is tiltakozom a Mindszentyé ellen.

Nem kötnek velem alkut, hanem felállnak, mennek, én meg készülök a holnap reggeli egyetemi hittanórámról. Alighogy elkezdem a reggeli sötétben az órámban, nyílik az ajtó, s bevonul közel száz népi kollégista. A hittanosok is vannak vagy ötvenen. A téma: Isten létezésének igazolása. Csendben meghallgatják a 45 percet. Befejezem, s mennék. A tegnapi négynek a vezetője kéri, hogy maradjak még. Leülök az első padba. Szónokolni kezd arról, hogy nem a vallás, nem a hittan ellen akar szólni. Csak azt akarja közölni a hallgatósággal, hogy a nép egyetemén nem taníthat olyan személy, aki nem határolja el magát Mindszenty népellenes politikájától. Befejezi szavait, s én megkérdem, hogy kívánja-e, hogy hozzászóljak. Nem kívánja. Felállok, s elhagyom az egyetemet, hogy többé ne tegyem be oda a lábam. Megyek kifelé. Az ott maradt népi kollégistákból sokat ismerek. Református debreceni diákok, akikkel találkoztam a tavaszon a kollégiumban, a tanulmányi versenyen. s nagyot beszélgettünk Németh Lászlóról, másokról is. Annyi közülük volt ehhez az akcióhoz, mint az enyéimnek a minapi tüntetéshez, melyen lefasisztáztak.

A következő napokban meglátogatják a Szent László kollégiumot is. Nem voltam ott. Vastag botokkal érkeztek munkások, diákok. Egyikük felállt egy asztal tetejére, s felszólította az ott lakókat, hogy költözzenek el, s majd egy bizottság dönti el, hogy alkalmasok-e, hogy kollégisták lehessenek. Erre a bizottsági ülésre már elmegyek. Egy szelíd és igen szegény nyíregyházi katolikus fiút alkalmatlannak találják. Tudomásul veszi, de javasolja az ott levőknek, hogy nótázzunk egyet. S rázendít:

- *Mi vagyunk az ifjú gárda, mi kegyelmet senkinek sem osztunk...*

Budavári, 2005. július 13. .

(Regény:]4. folytatás) Sík Sándor Kossuth-díjas lett, és a díjat ő, rendtartományunk főnöke, jó szerzetesként felajánlotta a provinciának. Felújíthattuk belőle fehérnemű állományunkat: kaptunk belőle - ahogyan akkor mondtuk - *Kossuth-gatyát*. Mert volt már új pénzünk a pengő után: '46 nyarán jött be a jó forint. Előtte, az utolsó hetekben, már az ezer vagy millió pengőből lett milpengőért se lehetett kapni semmit a piacon. Amikor megjött az első tanári fizetés a minisztériumtól jó forintban, kaptunk valamennyit belőle a házfőnöktől. Csodálatos pénz volt: emlékszem, hogy nyár volt, s vásárolhattam egy kiló szőlőt egy Piac utcai standon hatvan fillérért. *Mind megette, mind megette a kutyafajtája...* Máig sem jutottunk el a milforintig, s két éve még a tenkei piacon, Szalonta határában, nyolcvan forintért vehettem egy kiló izabella szőlőt. S ha most kimegyek a piacra, 300 Ft-ért kaphatok egy kiló meggyet, barackot, de ez még csak ötszázszoros infláció. Igaz, háború nélkül, míg a milpengőt megelőzte a második világháború s a szovjetmegszállás. Csak Erdélyben Ceaucescu gazdálkodása-garázdálkodása következtében vágta le a lejből éppen a napokban négy nullát.

A '45 tavasza és '48 nyara közti csoportkezdetekre nemigen emlékszem világosan, de olyannyira voltak, hogy iskoláink államosítása után Sík Sándor hamarosan össze is gyűjti tatai rendházunkban az ifjúsági munkában érdekelt fiatal piaristákat. Lehattunk vagy húszan. Én már három világi apostollal érkezem: Arankával, Gyuszival és Erzsóval, s ők is előadnak, nemcsak én. Rendtársaim közül már csak Veszprémi Tiborra emlékezem, mert meggyóntam nála, s elmondtam, hogy nagyon elrendetlenedtem a breviáriumozásban, s ő azzal igyekezett megnyugtatni-felelelni, hogy ezt mondta:

- Gyurka, az Isten nem zsarnok...

E mondata megmaradt bennem jó félszázada után is. A tanácskozáson elmondtuk négyen is, ki-ki a maga módján, amit Debrecenben csinálunk, hozzá is szóltak rendtársaink,

Sík Sándor meg figyelt. A tanácskozás végén a három világi jelenléte nélkül kívánta Sík összefoglalni ezt a korai és egyetlen kisközösség tárgyú rendi találkozót. Szavai megmaradtak bennem:

- Ez a munka jó munka, katolikus munka és kalazanciusi munka. De jegyezzétek meg jól, hogy az egyházban alázat nélkül semmire sem lehet menni.

Nem fejtette ki, hogy mi ez az alázat. Nem mondta meg, hogy a munkánkban mi a *nem* alázat. Csak arra emlékszem, hogy hazaérve megnéztem az evangéliumok összes alázat-helyeit, s nem tudtam kitalálni, hogy mi bajunk lehet nekünk az alázattal, mert e szó és fogalom Jézusnál nem öngyalázást, hanem a maga gyakorlatát, az Atya akaratának feltétlen szolgálatát jelenti: *Tanuljatok tőlem, mert én alázatos szívű vagyok*. Később majd megtanulom, hogy az egyházban az alázat "a nadrágvarrás keresését" is jelenti; akkor is ha a kommunisták akarnák, hogy keressük nadrágunk varrását. Alighanem erre gondolhatott Sík Sándor, s erre akarta felhívni figyelmünket.

Abból is gondolom, hogy 45-től a legális munka mellett folyt a földalatti munka is, mert Teri egyik szintén jeles tanuló osztálytársa, Tóth Hanna, gyógyszerész akart lenni, s ezért érettségi után Szegedre kellett mennie, mert Debrecenben nem volt gyógyszerész fakultás. S elvitte oda az otthoni munka hírért. Lakos Bandinak vitte, akivel egy évben születtem, együtt szolgáltam a hazát a Tunyogiban, s egy évben szenteltek is. Ő volt az, aki Szegeden leginkább tartotta a lelket az ifjúságban. És Lakos Bandi meghívott '49 tavaszára a *hírós városba, mely Tápéval határos*. Jártam én már '47-ben is ott egy iskolai kirándulással, melyen akkor még falusi ösztöndíjasainkat mutattam be; talán ott is a színházban, vagy másutt. De Hanna már nem ennek a hírért vitte el, hanem a kisközösségnek, és annak, hogy *van egy katolikus pap, aki tud másról is beszélni vallás címén, mint a hatodik parancsról*. Az elmenésnek csak egy akadálya volt: nem volt pénzem Szegedre utazni. Hogyan, hogyan nem, élt Debrecenben egy Szociális Missziós nővér, aki megszólít a Szent Anna előtt, s kezembe nyom egy százast, hogy ezt jó célra adja nekem. Nem gondoltam csodára, csak arra, hogy valaki elpletykálhatta neki, hogy mennék én Szegedre lelkigyakorlatot tartani, ha volna útiköltségem. De a magam fajta hitetlennel nem tud történni semmi csoda, mert mindent kimagyaráz.

Így vagy úgy, talán a húsvéti szünetben eljutok Szegedre. Megvan ott is a rendház. Csonka Miska bácsi még a házfőnök, s ott van a fiatalok közt az utánam két évvel szentelt Kovács Miska is. Szeretettel fogadnak, s elkezdem a lelkigyakorlatot. Szegeden a jezsuiták Mária Kongregációja, Páter Hunya s a piarista Lénárd Ödön voltak a nagymenők. Lénárd, az A.C. kulturális titkárja, s az iskolák államosítása ellen kifejtett tevékenysége következtében már börtönben ül. A Mária Kongregáció pedig már megbénult: csak templomi imádkozás címén mernek találkozni, de az ávo azt is megtudja, ami a legzártabb körben hangzik el. *Tégla* van már mindenütt - akkor még nem mondtunk olyat, hogy III/III-as. Minderről egy bátor kongreganista tájékoztat, aki el mert jönni lelkigyakorlatomra. Ezen ismerem meg Felberman Sárít, aki végzős vegyész, és az őszre már Pesten lesz. Aztán a bennszülött szegedieket, akikből a Csanádi egyházmegye Kalász-titkára Acsai Ilus, s a '46-ban a piaristáknál érettségizett Kopasz Pista lettek feledhetetlenek. Ilus majd hamarosan Zöldi Pálné lesz, a férje pedig Derecskén tüdőorvos, s onnan jár be majd Ilus Debrecenbe Arankához - jó tanácsokért. Ott szüli meg hat gyermekének elsőjét, Máriát, s Ilus lesz majd anyósa jó két évtized múlva Demeczky Jenőnek, akinek elárulom, hogy voltam Zöldiéknél - már Sümegen -, s láttam ott valakit, akit érdemes megnéznie. Leutaztatom őt valami címen, s megnézi. Azt hiszem, ez volt az egyetlen *kerítés* életemben... De sikeres. Kopasz Pista meg Pálffy lányt vesz el feleségül, s Pistával majd a Gyűjtőben találkozom, s később keresztapja leszek tíz gyermeke egyikének, Kopasz Gyurikának, akinek bátyjaival együttfocizok majd a 60-as években Peremartonban. Elmondom a lelkigyakorlaton, ami a tarsolyomban van. Fellendül ettől az élet Szegeden. Fellendül? Biztos így van, mert '52 decemberében

majd Lakos Bandi lesz a harmadrendű vádlott, s kap jutalmul 14 évet. Lakos Bandi nagyon jókat tud mondani. Beszélünk a népéről, s köztük Júliáról, aki harmadéves medika, ezt, mondja:

- Tudod, ennek a Júliának papi kéz még be nem tette a lábát lelke területére.

A lelkigyakorlat végén a jól végzett munka örömevel megyek haza Debrecenbe. Folyik tovább a csoportélet. A nyárra pedig minden apácák buzgólkodása folytán, összeszednek az ország minden részéből nyolcvan középiskolás leányt. Máig sem tudom, hogy ki volt a szervező, csak annyit tudok meg, hogy a Missziós Nővérek Krisztina körúti székházában lesz a lelkigyakorlat, s én leszek az elmélkedő - enyémekek délelőtti. Hogy ki intézte ezt, azt sem tudom. Talán Stadler Frida néni, a KIOSZ (Katolikus Lányok Országos Szövetsége) vezetője, aki nagyon jó barátja volt Sík Sándornak? Lehet, hogy innen fújt a szél. De azt már biztosan tudom, hogy a háziasszonyságot rábízták egy Vadas Éva nevű missziós nővérré, aki majd minden hónapban rendez nekem valami összejevetelt Pesten, Budán. Ezeken előadhatok, s a Nővérek egész holdudvarát megismerem az elkövetkező években. Éva, azaz Szalézia nővér lesz majd' 52-ben a negyedrendű vádlott - csak tíz év jutalommal, mert a nőket kíméli még az ávó is. Nem tudják, mi van ebben a nőben. Majd még 90. éve felett is dolgozik, s nála nélkül nincsen Bokor.

Tudtomon kívül, de ott van a 80 leányból két debreceni is: Stetka Éva és Ury Jutka. Éva az idősebb. Délutánra különböző előadók érkeznek, én meg meghallgatom valamennyit. Egy kiváló irodalomtörténész, Györgyi néni, ad elő a lányoknak. A hagyományoknak megfelelően arról, hogy *a lányok hívatása az, hogy édesanyák legyenek*. Hát ez sok annak, aki hozzám jár kisközösségbe, ahol egészen mást tanulnak a hivatásról. Stetka Éva szót kér: .

- Igen, Györgyi néni; a fiúknak pedig az a hivatásuk, hogy édesapák legyenek.

Györgyi néni csomagol, mert ezeket a lányokat Bulányi atya már úgy megbolondította, hogy semmit sem lehet csinálni velük. Éva költő, már korábban megmutatta nekem verseit, és csak csodálkoztam tehetségén. Megkeresi Rónay Gyurkát, s kötetei jelennek majd meg. Egy nagyon szép verset írt a Bokorról, még az 50-es években. Sírní lehet rajta, olyan megható. Hadd írjam ide, az a címe, hogy *Elszántak*.

*Mentek az országúton egy távoli falu felé / Lábukat lemarta a por
Tarisznyájuk kiürült azért csak énekeltek / Szalagosan lobogtak a felhők
Sodrottszirmú sárga kikericsok hajladoztak a fűszálak között / Kanyarodott az út
Ők csak mentek fedetlen fejjel a szélben / Födetlen fejjel július lángjaiban
Botjukra tűzték a tarisznyát csillaggömb ült a botjuk végén
Mezítláb mentek a homokban folyamok homokján csillogott a kvarc
Elhagyták a várost
Ahol házakat emelnek az emberek házakat ahol élni aludni lehet
Gránátvirágos játszótéereket az autók néma suhanását egy havas decemberi napon /
Nem ültek vonatra még a szekér is elhagyta őket
Kidőltek társaik ki hazament ki megházasodott
Ki meg csak ott maradt sebes lábbal az út porában
Eszelősen nézve a fogyatkozó menetelőket
S ők léptek előre, mikor már nem is vitte őket a lábuk
Még énekeltek, pedig már nem jött ki hang a torkukon
Még léptek előre egy távoli falu felé,
Pedig az út is kicsúszott talpuk alól, s a hideg ég
Szívékre hajolt, úgy folytatta éneküket*

'63-ban jelent meg ez a vers a Magvetőnél *Az egyenlőtlen lépés* c. kötetében. Elmondjam-e, mit éreztem? Igaznak éltem meg minden sorát, fájdalmasan igaznak. De ennek a története még odébb van.

A pestiek a legnagyobb szájaúak. Ott van Lászlóffy Csöpi, aki odajön az egyik reggel

hozzám, s mondja, hogy édesapja azzal engedte el reggel, hogy vigyen magával fogkefét is. Nem értem. Mire Csöpi megmagyarázza: Hátha tán már nem jöhetnénk haza? Érzik a lányok a levegőből, hogy itt nem babra megy a játék. A jézusi hivatás valamivel több, mint hogy a lányok anyává legyenek. S ott van Schmidt Márti, aki hamarosan meghív saját csoportjába, s a nála pár évvel fiatalabb süldő lányok közt ott ül a rekamién egy Péch Lilla nevű is. Ő majd 25 évvel később laikus nőként elsőnek tart lelkigyakorlatot egy laikus férfivel (Angellel - de hol van akkor még ő) együtt a fiataloknak, mert akkorra újból nagymenő leszek, és abban az évben már 13 lelkigyakorlatot tartok... '73-ban. Ury Jutkától pedig levelet kapok a lelkigyakorlat után egy pár hónappal. Megőriztem? Megőrizte a Történeti Hivatal! Kaptam vagy ezer oldalt tőle, de csak két darab ért az ezerből valamit. Az egyik Jutka levele.

Kedves Lelkiatyám! Akármit csinál az Atya, nem hagyjuk élni. Ha megkapta a Márti zűrös levelét az Atya, talán jobban megérti, ha ezt a zűrös levelet is megkapja. Jóformán mind a két levelet együtt írtuk, tehát a problémák jóformán ugyanazok.

Mi a kereszténység lényege? Az, hogy reggeltől estig imádkozom, vagy élem Krisztus természetét, harcolok az emberek boldogságért azzal, hogy adok Pl. tanítók mást az iskolában,

s ezért mondjuk ő jobban felel, mint én. Vagy élem azt, hogy szomszédoknak italt adni és éheztem és ennem adtatok, stb.

Miért mondják azt, hogy Isten trónusa körül a szűzek állnak. Magyarul: besavanyodott apácák. Én is ott akarok állni, de nem állandó ima után és litániák halmaza után. Nem ez az Isten. Isten nem békés unalom. Azt hiszem, Isten harc és győzelem. Küzdés a nyomorultakért, az önmagam teljes megtagadása, a másukért élés. Mi az Isten? Mi a keresztény élet? Az erőszakosan nem ragaszkodás, az adás, a boldogság a keresztvállaláson keresztül. Természetesen ehhez is kell az ima meg egyebek, sőt akitől már azt kívánja az Isten, tegyen úgy, és neki ez lesz a tökéletes boldogság. Nem ez a kereszténység lényege, nem? Egyáltalában nem magamat, hanem Krisztust kell adnom. De hogyan? Nem a természetemet kell adnom? Ha ég egy ház, akkor menjek oltani, vagy rohanjak imádkozni?

A lelkiatya probléma ugyanaz, mint Mártinál, annyit fűzhetek még hozzá, hogy engem ugyanúgy ismer az Atya, igazán elkezdhetnénk valamit. Nagyon-nagyon kérem az Atyát, hogy minél előbb válaszoljon Mártinak is, nekem is.

Nagyon ránk férne és az újakra egy kis rázás. Lehet, hogy egész pogány úton haladunk. Nem lehetne egy pár napos rázást csinálni Pécelen? 28-án, azt hiszem, úgyis feljön az Atya. Még egy pár valakit hívnánk. Nagyon ránk férne, és pláne az újakra. A legvadabb dolgokra készen üdvözléssel.

Jutka 16. évében van, amikor a levelét írja. Ez az az életkor, amelyben az emberek még megbolondíthatók. Majd holtbizonyos, hogy Jézus fiacskái is ilykorúak voltak.

És, és... ott van egy 17 éves lány is, akit Bolarits Andreának hívnak. Jézus már rég hazahívta őt is (Csöpit is, Lillát is), de ha van a Bokornak harmadik nemzedéke, ez nem kis mértékben Andi tíz unokájának is köszönhető. Ma délelőtt, itt, Budaváriban a 9 óras misén, egy Andi-unoka hozta át hozzám misére Antalfáról a népet, akinek lelkigyakorlatot tartott a párjával, az amolyan Andi-nagyságrendű Orsival.

- Persze a pestieknek magamnak kellene csoportot szerveznem. De hát ez Debrecenből nem megy. Ha feljövök Pestre, persze hogy meglátogatom őket, de más lesz a megoldás. Juhász Miklóst Saújhelyből átrakta hamarosan a rendkormány Kanizsára, ott érte az államosítás, s Veszprém azonnal lecsapott rá: meghívta őt az egyházmegye főiskolájára a dogmatikai tanszékre, még '48-ban. A népet pedig az Egerből odahelyezett debreceni Balogh Béla öröklí meg. A piaristák meg rájönnek, hogy ha a veszprémi egyházmegyének Miklós megfelel arra, hogy főiskolai tanár legyen, akkor nekünk is jó valamire, s '49-re felkerül a Kalazantinumba. Csak hat éve hagyta ott mint növendék. S most ugyanott spirituális lesz.. Kereszt- és becenéven szólítja a kispapokat: Pityunak,

Lajcsinak, Emilnek - a Debrecenből jöttéket is, s a pesti lányoknak már meg is van a csoportvezetőjük. Pillanatokon belül lesz Miklósnak két lánycsoportja is, s legalább egy fiú csoportja (benne egy Mádi Ferenc névre hallgató és '48-ban Veszprémben érettségizett diákunk is), s Miklós lesz majd (Bolarits) Andi első gyermekének táv keresztapja is - mert amikor Pisti születik, ő éppen börtönben van. Mondjam-e, hogy '52-ben Miklós, és teljes joggal, a másodrendű vádlott - tizennégy év jutalommal. Azt hiszem, még ebben az évben eljutok Sopronba is a szürke nénékhez, Ludviga nővér (Krisztina körutat megjárt) gyermekeihez lelkigyakorlatra. Megismerem a lelkészüket is, Lányi Jánost is. Életem nagy barátsága lesz ebből az ismerkedésből. Közelebbről majd Márianosztrán barátkozom meg vele az 50-es évek vége felé: együtt ülünk egy hatalmas perzsaszőnyeg előtt, s miközben kötjük a csomókat, napi nyolc órát beszélgethetünk. '68-ban majd, csak zárt péceli templomajtó mögött bemutatott ezüstmisén, Miklós és János bácsi lesz a szónok. Igen, bácsi, mert 17 évvel volt idősebb nálam. A KIO egyik első olvasója lesz, s az egyházmegyéjében nagytekintélyű paptól tisztelettel fogadják az ő előadásain keresztül a mű meglátásait.

- Honnan veheti ezeket? - kérdezik paptársai.

S talán belefért még ebbe a gazdag évbe a pécsi lelkigyakorlat is. Cserháti volt ott az egyetemi lelkész, éppen akkoriban adta át a tisztét a cisztercita költőnek, Ágoston Juliánnak. Mintha Cserháti hívott volna még meg, úgy emlékszem. Kerkovits Gyula volt az ifjúság vezére. Emlékszem még Kozma Gyuszira és Baján Marikára. Marika apja a zalaegerszegi városi kórház főorvosa volt. Lánya mesélte el a családjában megesett Mindszenty-történetet.

Vasárnap délután kettőkor van a litánia Zalaegerszegen, s egyik káplánjával mondatja azt el a zalaegerszegi plébános, akit Mindszenty Józsefnek hívnak. A káplán mondja a litániát, a plébános pedig csendítés után bezárja belülről a templom ajtaját. Kevéssel utána megnyomja valaki a kilincset. Mindszenty kinyitja az ajtót. A városi főorvos áll ott.

- A litánia kettőkor kezdődik... - mondja, és bezárja az orra előtt újra a templomajtót.

Nagy fegyelemben éltek a káplánjai is. Elnevezték a szeminárium analógiájára a Plébániát *pemináriumnak* (Mindszenty meg-nem-magyarított neve Pehm volt).

Nagyon lelkes és jókedvű társaság volt a pécsi. Sűrű kapcsolataim támadtak velük a lelkigyakorlatot követő években is. Később azonban, a börtön utáni éveimben, már nem tudtam ezeket feleleveníteni. Talán a későbbi Cserháti-hatásnak köszönhetően, nem tudtam újra táncra penderíteni őket, pedig Kerkovics Gyuszt nagyon szerettem volna. Nem ment. A többieknél sem. Elkerültek. Talán Cserháti-hatástól függetlenül is? Egyszer újra próbálkoztam Gyuszival:

- Nézd, ennyire vagyok csak képes - hangzott az elutasítás.

Az egyik találkozót, a középiskolásokkal, a Tettyén rendezik nekem. A fiúk között van egy nagyon csendes és halk szavú: 15 éves. Majd jó húsz év múlva kerül be a papi csoportba. Egy nagyon jelentős Bokor-lelkigyakorlatot az ő plébániáján rendezünk majd '73-ban - Cserhátszentivánban. Vele és papbarátaival megyek majd a 70-es évek derekán Csíkszentdomonkosba, evangéliumot analizálni tanítani az ottani plébánost, Bálint Lajost (jó tíz év múlva majd gyulafehérvári érsek lesz belőle). Járok ki hozzá Tápiószőlőbe vasárnaponként misézni... és 82-ben, amikor megvonják tőlem hazám püspökei a nyilvános papi működés jogát, ő megszűnik számomra. '97-ben, amikor már megszűnnek a korlátozó intézkedések, akkor sem keres meg. Mindez nagyon fáj. Azért is nem írom ide a nevét. Vannak veszteségeink is...

De '49-ben még csak növekedéseink vannak. A zeneakadémiára kerülnek saújhelyi, Debreceni tanítványaim, s talán ezek hatására is, meghívják maguk közé az akadémiára járók is. Köztük van Picur, egy szürke szociális nővér (Szalázia a kékek közé tartozik), s ott van Maresz is, azaz a bajai Katanics Mária. Opera-jegyet szereznek nekem, hogy zeneileg is gazdagodjam, s látom-hallom a Székelyfonót meg a Kékszakállút... De más

is csinálnak. Sohasem adtam még elő egyetemi tanároknak. Picur megszervezi nekem egy előadás erejéig őket is. Harminc éves vagyok s előadok a tisztes zeneakadémiai professzoroknak. Ebből érthető, hogy így kezdem:

- A professzor uraknak beszámolok most arról, hogy miket tanítok evangélium címen növendékeiknek...

Maresz a későbbi évtizedek során is megkeres. Egy alkalommal meghív a Rádió 6-os stúdiójába. Bárdos tanár úr kórusát vezényli: *Az nem lehet*. Végig sírom a kórusművet. Minden szava hozzám szól:

*Az nem lehet, hogy annyi szívfohásza / Örökké visszamáljon rólad, ég!
És annyi vér - a szabadság kovásza - / Posvány maradjon, hol elönteték.
Támadni kell, mindig nagyobb körökben, / Életnek ott, hol a mártir-tetem
Magát kiforrja csendes földi rögben: / Légy hű és bízzál jövődben, nemzetem...
És vissza nem foly az időnek árja, Előre duzzad, feltarthatlanúl?*

*Csak szélein marad veszteg hinárja, / S partján a holt-víz hátra kanyarúl,
Bízást! ... mi benn vagyunk a fősodorban: / Veszhet közülünk még talán nem egy:
De szállva, ím, elsőik között sorban. / Váznunk dagad, hajónk előre megy!*

Eljutok Miskolcra is. Hittanár ott Orosz Árpád. Rokona is, egykor hitoktatója is Bácsa Erzsébetnek. Elmegy hozzá Erzsó a vakációban, és mesél neki a debreceni dolgokról. Ennek eredményeként egy papi lelkigyakorlatra kapok meghívást a miskolci Szent Annában. Tisztes korú és fiatal papok hallgatják szövegemet. Egyiknek sem jut eszébe, hogy eretnek volnék. De azért egyikük megjegyzi:

- A szegénység nem parancsa Jézusnak, az csak evangéliumi tanács.

Ha parancs, ha tanács, '51 őszén egy jelentős csapat jön Miskolcra a debreceni egyetemre, s friss vért pumpál az ottani életbe.

S megyek lelkigyakorlatot tartani a kisvárdai zárdába is, ahol összeszednek vagy ötven fiataalt. A lányok egy része bent alszik a zárdában - nyilván vidékiek, s az egyik nővér mondja:

- Még éjfélkor sem aludtak, hanem vitáztak maguk között azokról, amiket az atyától hallottak.

Az elmúlt napokban találkozom egy tisztes aggastyánnal, és mondja, hogy ő is ott volt azon a kisvárdai lelkigyakorlaton.

Szolnokon is tartok lelkigyakorlatot, ott találkozom Dénes Klárral.

Győrben is, ott találkozom Jahn Fricivel.

Kiskunfélegyházán is, ahol Filoména nővér a háziasszony.

Hódmezővásárhelyen is, és ott találkozom egy domonkos apácával, akit sohasem látok újra, akinek a nevét sem tudom, csak azt tudom, hogy a három nap alatt Jézus ügyében összeért a lelkünk.

Alighanem kihagytam valamit. Mindszentyt a látogatásom utáni napon elsüllyesztette az ávó, s hogyan, hogyan nem, egyetemi lelkészeknek, pesti és nem pesti hittanároknak volt - a karácsonyi szünetben, tehát '49 legelején - egy lelkigyakorlatuk, s azt Hunya Dániel tartotta, a Papi lelkiség c. folyóirat szerkesztője, s az ország első számú lelkiéleti tekintélye. Úgy emlékszem, hogy a dunaparti kápolnában jöttünk össze, s olyan vértanúi levegője volt a lelkigyakorlatának. Hittünk magunkban. Abban, hogy helyt állunk. Két év múltán, a szerzetesek internálása s az ezt követő megegyezés után, a karácsonyi szünetben újra Hunya tart majd nekünk lelkigyakorlatot. Annak már egészen más a hangulata. Miért? Mert Rákosi volt az erősebb. Nem ment a vértanúság. Lefeküdtünk. Megegyeztünk...Nem felejttem el Hunya egy mondatát:

- *Testvérek, megyünk a pöcegödör felé... .*

Így mondja, többes szám első személyben és nekünk, akik olyannyira bízunk erőnkben. Hunya messzibbre lát, leméri a kompromisszumok összegyázi következményeit... Csak azt tudom, hogy én nem akarok a pöcegödör felé menni. És a püspökeink, szegények,

akik nem tudják, hogy mikor viszi el őket is az ávó, azok mit tudtak? Van erről egy történetem. 1951-ben két püspök beszélget egymással a Központi Szeminárium egyik ablakmélyedésében:

- Ezekért a bűneinkért majd osztrák kolostorokban fogunk vezekelni, mondja az egyik.

- Bárcsak már ott tartanánk! - válaszol a másik.

A lefekvés-magatartás kezdetén a hierarchia is tudta, hogy az út, amelyre lépett az emberi gyengeségnek, a bűnnek az útja. Ismerte még Jézus útját. aki csak kötélvégen hurcoltan tárgyalt a trón és oltár szövetségének embereivel, főpapjával, s az államhatalom helytartójával, és nem talált módot a megegyezésre. bár Golgotára kellett mennie. bár tanításával, példájával tanítványait is golgoták felé igazította. - Nem következett be semmiféle vezeklés sem osztrák, sem egyéb kolostorokban..., de ez már odébb van, mástörténet. Most még lélekben legalább együtt vagyunk püspökeinkkel.

De most, '49 első napjaiban, még tele vagyunk tűzzel és tettvággyal. Megtudtuk, hogy ülést tart a budai Margitban a püspöki kar. Keressük meg őket! A küldöttek közé engem is beválasztanak. Ott találjuk a Néppárt még külföldre nem szökött tagjait, s köztük Mateovics Ferit. Készítettünk valami szöveget, ezt kellene a Püspöki Karnak magáévá tennie. Közöljük Grösszel, hogy mit kíván ebben a helyzetben az ország katolikus népe. Gröss tudja, hogy mit kíván tőle Rákosi, s arra meg - még - nem hajlandó. Nem vállalja szövegünket. Valami ilyesfélét mond:

- A katolikus nép csak tőlünk kívánja ezt, magától nem kívánja.

Megyek az egyetemi lelkészek küldöttként az A.C.-be, Czapik egri érsekhez, aki A.C.-igazgató is, s mondom, hogy miféle nyilatkozatot szeretnének. Ő sem vállalja:

- A tanár úr most azt gondolja, hogy én gyáva vagyok. De sok bajt el lehet kerülni, ha megfontoltabban viselkedünk. (Mindszenty viselkedésére utal vele.)

Nem tudom, melyik hónapban, de alighanem, még ebben az évben létrejön egy papi csoport is Pesten. Tagjai: Ikvey Laci (ő lesz majd '52-ben az ötödrendű vádlott – 10 évvel)), Kiss Laci (egyetemi lelkész volt s nagyon korán elvitte betegsége), Eglis Pista (a második Bulányi-perben, 56-ban, ítélik majd el, s találkozom vele a Gyűjtőben), Himfy Feri (az '50-es évek végén kerül majd börtönbe) és még mások is, akikre nem emlékszem, de mindegyikük jelentős személy volt. Hozták barátaikat is. Magyar Feri is így került egyszer vagy kétszer közénk. Nem volt a csoportnak szigorú struktúrája, de annyit azért tudtunk, hogy fognunk kell egymás kezét. Himfy Feri a Klosz, a Frida néni kedvelt papja volt, és még nagyon sokaké. Feri mondta az egyik korai találkozómonkon:

- Gyurka majd összefog minket.

Mi volt a titka ennek a korai elismerésnek. Nem az, amit a jezsuiták mondtak. Ők elterjesztették rólam, hogy zsidó vagyok. Élt még akkor a családi gyóntató, a Pesten konty alá nyúló prédikációkat mondó bunyevác, Péter Ohmerovics, s ő kiosztotta rendtársait azzal, hogy ő aztán ismeri a Bulányi családot, s tudja, hogy nem vagyok zsidó. A titka más volt. Csak annyi, hogy felfedeztem magamnak az evangéliumot. Úgy érzem, hogy amit most 87. évemben mondok, az már 49-ben kész volt. Nem tudom, hogy melyik esztendőben írtam akkori, a *Szeretet az Isten* c. szamizdatom, de hogy már 49-ben Szegeden s Budapesten is azt mondtam, amit ebben a kis munkámban megfogalmaztam, az biztos.

Belenéztem ebbe a brosúrámba: 128 oldal a terjedelme. 31 fejezetcím van benne, a., b., c. stb. alpontokkal. Ideírom az utolsó fejezetet. A címe:

Vegyétek magatokra az én igámat !

a. Miért küldte el az Atya a Fiút? S miért küldte így és ilyennek? Rejtettnek, szegénynek és végül meggyalázódónak? Nincs ezekre a kérdésekre más felelet. mint a jánosi: mert Szeretet az Isten. A golgotai kereszt mögött ez a szeretet világít. Ebből a szeretetből jött közénk a Názáreti. S ezt hozva magával vállalta engedelmesen a küldetést egészen a

kereszthalálig. Vállalta saját elhatározásából. szabadon. Szabad volt és mégis engedelmessé lett értünk ! Mert szeretett bennünket. Azt akarta, hogy megismerjük az Istent, hogy bemutassa őt a maga példátlan életén – nekiünk. Nekiünk, akik ha szabadok vagyunk, igazságtalanságokra használjuk azt. Nekiünk, akik elveszünk mások szabadságát: rabbá tesszük embertársainkat. Szabadon önzőnek lenni, s rabként dolgoztatni embertársainkat a magunk javára - ez az egész tudományunk. Szabadon élni és halni másokért - ez pedig Jézus tudománya. E rejtett, szegény és gyalázatba fúló emberi élet önkéntes odaadása az emberiségért. Emberi élet, amely önként másokért vállalt élet. Az önző szabadság s az embertipró szolgálat két oldalú gyötrelmében vergődő világnak mutatta be Jézus ezt az életet - csak azért, hogy lássunk.

b. A szalón-Krisztus bitorolja Krisztus nevét. Nincs köze hozzá. Nem ismeri az áldozatot, és nem hív áldozatra. A Názáreti ismeri is, és hív is áldozatra. Kitárja magát az egész emberiség felé, és hív: menjünk, csináljuk utána. Vegyétek magatokra az én igámat! Fel akarlak emelni benneteket a Szeretet, az Isten, a Szentháromság, az Atya világába, hogy tökéletesek legyetek, mint Ő. Eljöttem megmutatni, hogy az ember hogyan lehet olyan, mint az Atya! Szeressétek egymást, amint én szerettelek titeket, hogy ti is úgy szeressétek egymást! Csináljatok mindent szépen utánam, mert nem lehet különbség a tanítvány mesterénél! Szent Pál tudja, hogy a követés végső biztosítéka: eggyé lenni Krisztussal. innen adódnak biztatásai: legyetek Krisztusban, keresztelkedjétek meg, haljatok meg és támadjatok fel Krisztusban, öltözzétek magatokra Krisztust! Hogy képessé legyetek ugyanazt az érzést ápolni magatokban, amely Krisztus Jézusban megvolt: a magatokkal nem törődés, a másokért élés az élni akarás érzését.

c. Jézus, Dávid fia, könyörülj rajtunk! Add Uram, hogy lássak! Téged már látok. Látom, tudom, hogy Te magad vagy az erőszakosan nemragaszkodás, a másokért élés, az engedelmesség, az önkéntes mindent adás, a szeretet. Azt is látom, tudom, hogy kemény ára volt és van annak, hogy te a Szeretet vagy. Hogy keresztet hív létre ez a Szeretet. Azt is tudom, hogy az azonosulás a Szeretettel a Kereszttel egyesíti az embert. Most azt kérem mindent adni akaró lélekkel, engedelmesen mindent Reád bízó, hagyó hittel, reménnyel, hogy add nekem, hogy lássak Mit? Hogy meglássam, miként lesz a kereszt gyötrelme - boldogság. Hogyan fog boldogítani a kereszt engem és a világot? A boldogságkereső ember hogyan éri el végső célját; azt, hogy boldog legyen? S azt is lássam, hogyha az emberiség elindul Krisztus nyomában, hogyan születik meg ebből a nyomorultak, a proletárok megváltása! Hogyan lesz evangélium és jóhír és üdítés és felüdülés – kereszt?

Nincs benne egy mondat, amit ma nem tudok vállalni. Nincs benne egy mondat, amely nem illenék bele a húsz évvel később írt KIO-ba. Ez utóbbtól '40 év választ el, az előbbtől majd hatvan. Honnan ez az azonosság? Hát csak onnan, hogy ma is, negyven éve is, hatvan éve is ugyanaz a forrásom: Máté. Márk, Lukács, János.

'88-ban tartottam Márcziék lakásán három előadást, s ez korai kísérlete volt e könyvemnek. Magnóra vettük, s a szöveg megjelent a Karácsonyi Ajándék 157. számú kiadásában. Ebben találom, hogy '48 nyarán tartottam egy lelkigyakorlatot debreceni népemnek a Svetitsben. Már elfeledkeztem róla, s úgy emlékeztem, mintha én a magam debreceni népét nem lelkigyakorlatoztattam volna. Nagyjából így is volt. Megvolt még a Manréza, s a péceli apácák *Fraurézája* is. S '49 karácsonyán odaküldtem őket. Emlékszem arra, hogy Bacsó Erzső, Wingert Magdi, Kovács Teri az egyik évben szüleimnél, Mátyásföldön szilvesztereztek, ott mennek évvégi hálaadásra, s apám tanítja őket bridselni. A téli nagy sötétben a vonattal túlméntek Pécelen, Isaszegig utaznak, s úgy kell egy másik vonattal egy állomást visszajönniök. Mesélik, hogy Luzsénszky atya lelkigyakorlatoztatta őket, nagyon aranyos volt de nagyon hagyományos szöveget kaptak tőle. Ez az atya disszidált, s majd '93-ban találkozom vele Lyon közelében a Le Corbusier által épített, építészetileg híres domonkos kolostorban, ahol a Droits és Liberté dans l'Église meghívására veszek részt egy három napos konferencián, s ott ismerem meg Dorothea

Nassabit Eschbornból és Hubert Toumes-t, egy délfranciaországi városból.

De a fiúk meg voltak elégedve. Thoma Bandi azzal jött haza, hogyha Bulányit hallgatom, az az érzésem, hogy fel kell akasztanom magam, de Varga László a diadalmas kereszténységről beszélt. Varga majd hamarosan disszidál. '56-ban pedig, miután felfedezte a vértesszőlősi ősemet - Bandi átment az orvostudományi karról az antropológiára, mert nem bírta a fizikát -, ő is disszidál. Louvain de la Neuve-ben találkozom újra vele, az antropológia professzorával. Ez '90 nyarán van, mert, Lowenben ünnepeljük a hét nyelven megjelenő *Concilium* nevű folyóirat 25. születésnapját - s ott találkozom, végre személyesen is, Schillebeeckx és Küng professzorokkal.

A következő országos lelkigyakorlaton már ott vannak fiúk és lányok, debreceniek, pécsiek, pestiek Télen volt és öt napos. Magam rendeztem, tíz előadóval, és tíz szentről. Mindegyikük kapott egy félnapot, A szállást alighanem Szalézia nővér intézte, mi meg vándoroltunk előadótól előadóig. Próbálom összeszedni a tizet. Szent Benedekről Szunyogh Xavér beszélt a Szabina kápolnában. Szent Ferencről Balanyi Gyuri bácsi. Loyolai Szent Ignácra Páter Kollár, Avilai Szent Terézről Lakos Bandi, Szalézi Szent Ferencről Rónai Gyurka. S többre nem emlékszem. Volt egy városok közti megbeszélés is. Ezen Demény Peti mondja:

- Hát mi élünk Debrecenben, az atya nyomasztó szellemi fölénye mellett.

Lehet, hogy nem beszéltem? Mai eszemmel Pál, Ágoston, Tamás, és az Aquinói tehették volna ki a tizet, de nem ugrik be hozzájuk az előadók neve. A magamé sem.

Volt még egy lelkigyakorlat, annak helyet már csak a *Regnum* székházában, a Damjanics utcában találtunk, Simon Satya, a piarista filozófia tanár volt ott az *ász*. Beszélt a Pavlov-féle feltételes reflexről is:

- ... s a végén a kutya odarohant a csengőhöz, s maga húzta meg.

Ott volt a hallgatóságban Zádovszki Béla debreceni orvos is, ő csak Simon Satya beköpesit jegyezte, s volt mit jegyeznie. Egyébként ő volt az egyetlen, aki úgy hagyott ott bennünket, hogy előtte eljött hozzám elbúcsúzni:

- Atyám, én itt hagyom ezt a te vértanúképző főiskoládat.

Nem tudom már, mikor lehetett, talán '50 tavaszán, a dunaparti kápolnában Sík Sándor tartott lelkigyakorlatot az egyetemi lelkészeknek, hittanároknak. Ennek egyik szünetében bementünk Lakos Bandival Sík szobájába, mert megtudtuk, hogy Endrey Mihály püspök, az A.C.-igazgató azt mondta, hogy a Püspöki kar elé viszi az ügyet:

- Nyilatkozzék a Kar, hogy ő-e az A.C.-igazgató, vagy pedig Bulányi.

Sík azt mondta, hogy menjetek át hozzá, s beszéljétek meg vele a dolgot. Nem értettük, hogy mi a baj. Ma már értem. Hát ezeknek a lelkigyakorlatoknak híre ment, s Endrey azt vette észre, hogy van ám Actio Catholica az országban, de rajta kívül. Azzal mentünk át Endreyhez, hogy mi nem akarunk semmit sem csinálni az Actio Catholicán kívül, hanem csak azon belül. Endrey fogadott bennünket, de hűvös volt, és elzárkózó. Végül is Bandi találta meg a kulcsot a szívéhez.

- Püspök úr, azt mondja meg nekünk, hogy mit kell tennünk, hogy az eredeti ártatlanság állapotába visszajussunk.

Bandi ezzel utalt arra, hogy összeületeink bűbe estek, s elvesztették eredeti ártatlanságunkat. Endrey erre elnevette magát, s e pillanattól kezdve minden rendben volt. Áadtam neki broszúráinkat. Úgy emlékszem hét füzetet adtam át neki. Két füzet volt az *Isten Országá*, kettő volt a *Szeretet az Isten*, egy a kicsiknek írt rajzos hittankönyvem, egy hatodik a nagyoknak, az általános felsősöknek írt nem rajzos hittankönyvem, s egy hetedik, a Török Jenő által írt *Tájékozódás*, amely beszámolt Mindszenty-ügyről, békepapságról, szóval az egyházpolitikai helyzetről. Az első négy megmaradt, az utolsó háromnak nyoma veszett, pedig de szeretném olvasni őket most, közel hatvan esztendő után. Ezzel rendeződött az ügy. Tanulni lehet belőle. Mit? Azt, hogy aki püspökké lesz, nem feltétlenül rossz ember, de szeret

úr lenni ő is a maga portáján. Ha valami baj van, meg kell nézni, hogy mi van. Hátha csak az, ami Endreynél is volt!

Most következett ránk az aranyélet. Endrey összetrombitálta nekünk az egész országot, annak minden apostoli erejét: egyetemi lelkészek, hittanárok, apácák és a KLOSZ. S az A.C. piros plüss foteljeiben ülve elhatározott, hogy '50 nyarán három szintű lelkigyakorlatok lesznek. Felső azoknak, akik már két lelkigyakorlaton is voltak, középső, akiknek ez lesz a második lelkigyakorlatuk, és alsó, akiknek ez lesz az első lelkigyakorlatuk. Akkor azt is tudtam, hogy mindegyikhez milyen anyagot tudok majd adni. Meg nem hirdetve, suttogó propagandával, a föld alatt.

Aztán az egészből nem lett semmi. '50 nyarán, egy nagyon csúnya éjszakán teherautók álltak meg nagyon sok férfi és női rendház előtt. Felzörgették a házakat. Húsz percet kaptak öltözködésre, csomagolásra. Internálták őket. A nyugati és a déli határ közeléből, ahol közel voltak az imperialisták, meg azok láncos kutyája, Titó. Vitték őket északra és keletre, ahol a Szovjetunió nagyobb biztonságában élhetnek. A jezsuita Pálos Tónit is, azt hiszem Pécsről. Egybeterelték őket. Ő lett a rendkormány által kinevezett előljárója az internált jezsuitáknak. Csak egy rövid glottgatyában. Ott volt az én Páter Ohmerovicsom is. Nem nézhette ezt. Odaállt a maga 130 kilójával a kicsiny és vékonyka Tóni elé, és mondta, hogy úgy gondolja, hogy ez a glottgatyá nem illik tisztségéhez. Tóni meghallgatta őt, s megígérte, hogy négy centit majd még levág a glottgatyából..

A tatai piaristákat meg Újhatvanba szállították egy-két héttel később. Tata is közeliben volt az imperialistáknak. Az újhatvani nép összesereglett a rendház körül, mert azt hitték, hogy el akarják vinni kedves ferenceseket. Ez kellett az ávónak. Odamentek. Jól összeverték a piaristákat is, a ferenceseket is. Később majd kórházban kúrálják ki némely piaristákat, de a ferencesek nem úszták meg ilyen könnyen. Ők 10 évet kapnak lázításért - velük is találkozom majd a Gyűjtőben.

A szerzeteselőjárók pedig összegyűlnek; beszélni kell Grósszel. El is mennek hozzá, s kéri, hogy tárgyaljon Rákosival. Grósz nem teheti, mert ez a Vatikán feladatkörébe tartozik.

- Bezzeg ha ti papjaitokat vitték volna el. akkor tárgyalnátok!

Grósz megtörik és hajlandó tárgyalni. Tárgyal és ott van Sík Sándor is a tárgyaló - asztalnál. A másik oldalon pedig maga Rákosi. Tárgyalás közben, azt megsegítendő, viszik a tatai piaristákat Újhatvanba. Sík felemlíti a tárgyaláson Rákosinak az ott történeteket. Mire Mátyás:

- Mert fellázították a népet.

Augusztus vége felé Pesten vagyok. Ott hagytam Debrecent, s éjszaka nem alszom rendházban. Nem kell siettetni a dolgokat, ha már '48 karácsonyáig nem vitt el az ávó. Magam is bent vagyok a pesti rendházban, amikor Sík Sándor beszámol a tárgyalási eredményekről.

- Nekem azt kellett volna mondanom neki, hogy Uram, Rákosi Uram, maga most hazudik! De hát ilyet nem lehetett mondanunk, mert akkor vége a tárgyalásnak.

S a tárgyalásnak meglett az eredménye. Az ezernél is több államosított katolikus iskolából visszakaptunk nyolcat. Kettő belőle a piaristáknak is jutott: a pesti és a kecskeméti gimnázium. De az előbbi már nem a folyóparton, hanem a Mikszáth téren, a Sacré Coeur házában. Beszélek Lakos Bandival, s mondja:

- Folytatódik az egyházüldözés, de most már püspöki asszisztenciával.

Magam is írok a helyzetről egy kétlapos dolgozatot. Majd ez is ott lesz a Fő utcán az őrnagy úr előtt. Bandiéhoz hasonló tenorban. Ez sem maradt meg. Bár a Történeti Intézet megőrizhette. Talán egyszer már nem lesz titkosítva, és elküldi nekem.

Megyek vissza Debrecenbe. Jön le Sík Sándor:

- Gyurka, kell nekem Pestre egy jó magyartanár! Gondolkozzál rajta, hogy jössz-e?

Hogy mit jelentett ez nekem?! Álmaim netovábbját. Tanítani magyart ott, ahol Sík és Bátor voltak az elődeim! Gondolkodom, és ezt felelem:

- Rendfőnök Úr! Nem tudom itt hagyni a csoportjaimat. Maradnék Debrecenben.

Tudomásul veszi, és maradhatok.

S elkezdők egy új munkaév. Nem tudom még, hogy ez az utolsó előtti.

Budavári, 2005. július 15.

Elsején mentünk le. Megkezdeni a vakációt. Hajnali háromnegyed ötkor kelés, busz, Metró, Népliget, helyfoglalás és 6,45-kor indul a Volán, s meg sem áll Veszprémig. Húsz perc várakozás, az alatt megnézem a piacot, s veszek egy kiló meggyet meg ugyanannyi őszibarackot, s az ötszázásból még adnak is vissza valamennyit. 9-kor indul az immár ugyancsak Európa-szintű busz Zánkára. Vázsonyban öt percre megállunk, tíz percen belül letesz minket a busz Budaváriban. Benézek a templomba, minden úgy van, ahogy a múlt héten hagytuk.

Leszedjük a bicikli lakatot, bent a házban 20 fok, átöltözöm, megyek le a kertbe. Érik a meggy. A tíz meggyfán ha akad egy negyed kiló. Nem dézsmálta meg senki, ilyen a termés. A hat öreg diófán is lesz, ha igaz, két-három kiló. A pölöskei muskotály változatlanul ígéretes, és elkezdett virágozni a tüskétlen szeder is, talán lesz valami gyümölcs is rajta, amikor jönnek nyaralni három hét múlva barátaink. A kertet ezzel elintézve megyek a számítógépemhez, fogadja az elejét a július 1-gyel jelzett szövegnek, amelyet floppyn hoztam le. Ebéd 12-kor, két sakkparti, s alvás. Délután 5-kor átmegyek a templomba, mindent rendbe teszek, s háromnegyed hatkor elkezdem a szentolvasót. Jönnek a hívek – négyen. Misézek, prédikálok. Elindult a vakációs élet.

Másnap délelőtt 10,30-ra megtelik a templom, Szentantalfáról jön a Rab család. Tíz éve halt meg az édesanya, s erre az alkalomra összegyűl a család. Patriarkális! Mindössze nyolc gyerek van, s az unokák száma harminc körül, mintha a Bruderhofban volnék. Mise után meghívnak paprikáskrumplira. Megyek, s fél kettőig velük vagyok, s barátkozom. Megbeszéltük ezt a gyászmisét már két hete. A nyolcadik gyerek, az egyetlen lány – tanítónő, már találkozott velem, amikor Szentantalfán megnyitottam pár éve egy művészeti kiállítást. Onnan ismerjük egymást. A hatodik fiú hoz vissza, s útközben elmondja, hogy a mezőörsi plébánosnak, Szabó Gyuszinak jó barátja, s gyűjtést rendeztek Böjte Csabának, s ő maga meg ott volt pünkösdkor Rekecsinbe. Felhívja mobilon Gyuszit, s megállapodunk, hogy majd meglátogat a nyáron Budaváriba, s akkor tovább barátkozom a Rab családdal. Alszom egyet, s ötre átmegyek a templomba harangozni, hatkor misézek, s a többi.

Vasárnap következik, reggel nyolcra megyek harangozni. 9-re megtelik a templom, jönnek a szentantalfai lelkigyakorlatozók. A mise végén ismerkedem az ifjúsággal. Apjukat, anyjukat kamaszkoruktól ismerem. Meg vannak elégedve a teljesítményemmel, én is az övékkel: hárman is gitároztak a misén. A végén kapok egy puszit Orsitól, mert röviden prédikáltam, s mehetnek vissza, hogy szilenciumot tartsanak, miközben megírják majd záró elmélkedésüket.

A délutánom szabad, s befejezem a július 10. dátumú, 13. fejezetét regényemnek. Hétfő délelőtt meg lefestek zöldolajjal négy padot s két asztalt, alulról-felülről. Jótékony fáradtságot érzek. Délután belekezek a regény 14. folytatásába. Péter meg telefonál, hogy szerda délelőtt érkezik Ildikóval, s mellékesen hozza még a 14 stációt is. Megérkeznek, s megyünk át a templomba, hogy kijelöljük véglegesen a stációk helyét. Mászkálok a padok tetején. Péter megunja: ha még egyszer felmászok, akkor ő abbahagyja, amit csinál. Mondom neki, hogy erőszakos, de engedek az erőszaknak. Félegyre megvagyunk, mind a 14 helyen ott az x, délután jöhet a fúró meg az akasztás. Megesszük Teri ebédjét. Csodálatosan főz, sikerült már 85 kilóról lemennem 73-ra. Félkettőkor elbúcsúznak tőlünk, mennek Badacsonylábdiba Pusztai Árpádhoz s felségéhez – gén-nem-módosított kukorica tárgyban. Estére jönnek vissza.

Én meg alszom egyet, s félháromra megyek a polgármesterhez, aki tudja már, hogy megérkeztek a stációk. Négyre áll, azaz függ a falon a 14 stáció. Megyek vissza a számítógépemhez, majd öt-re újra templomba harangozni. Öten vagyunk a misén, fényárban úszik a templom, s *A szentkereszt felmagasztalása* című votív misét mondom, s bemutatom a stációkat, és dicsérem Domin Károlyt, és mondom, hogy ebből a stációból egyetlen van a világon, s ez itt van Budaváriban.

Péterék nehezen tudnak elszakadni Árpádéktól, de kilenc előtt megérkeznek, s megmutatom nekik, amit még nem láttak: a 14 stációt függeni a budavári templom falán. Majd Vázsonyon keresztül Pestnek-Vácnak vesszük az utat. Fehérváron eltévedünk, s aztán nehezen mégis megtaláljuk az autópályát. Tizenegy-re itthon is vagyunk, s én a gépem elé ülök, hogy olvassam drótpostám. Van benne egy rendkívüli. Olyan, amilyen még sohase volt

Egy ismeretlen nevű pap keres meg engem, hogy mondjam meg már, hol lehet beszerezni a *Keressétek az Isten Országát!* meg a *Szent Pál teológiája* c. műveket. Hát még ilyen nem volt. Az is elképzelhető, hogy egy Bokorhoz nem tartozó pap engem megkeres? Nem átverés az egész? Egyelőre nem. Drótpostázok neki, felvilágosítom a hogyanról, s ő másnap visszajelez, hogy köszöni a gyors választ. Van Isten az égből.

Városmajor, 2005. július 17.

Csütörtök reggel elkészítem a 66. Naplót – nyomdakészre. Teri viszi ki Nácihoz, és hozza be az elkészült 65. Naplót, én meg dolgozom a *regény* 14. folytatásán. Jön Kundra Pista, és P. Gábor; az egyik könyveket visz, a másik ülőkéket készít erkélyi székemre a deszka lap helyett. Benső Bea telefonál Tihanyból: kellene megint egy mise az Apáti Árpád-kori templomromnál szombaton 15 órakor, negyed háromkor jönnének értem autóval, ha Budaváriban vagyok. Mondom, hogy ott leszek, s jöhetnek, vihetnek. Majd újra szól a telefon: Berec Kati hív Rácalmásról. Aktuális már a gyászmise apjáért és hamvainak kerti temetése. Megegyezünk napban és az órában, amikor visz Rácalmásra.

Dolgozhatom tovább a 14. folytatáson, a '49-es és '50-es évről. Megrohannak az emlékek, egyre több és több tolul fel a múltból. Közben meglegyint a gondolat, hogy ki fogja mindezt elolvasni. *Csunya* mondta a '60-as évek végén, amikor a KIO-n dolgoztam:

– Te, ezek a teológiai dolgok egy-két év alatt elavulnak.

Nem tudott leállítani, írtam tovább *teológiai dolgaimat*. Most életem alkonyán ugyanígy vagyok ezzel a regénnyel. Megint Arany János jut eszembe. Egész életén keresztül készült a Csaba trilógiára. Pótolni akarta vele meg nem született *naiv eposzukat*. De érzi az évek múlását, s 1855-ben, amikor már közel negyven éves, ír egy *Előhangot* a trilógiához:

Merjem-é futtatni gyöngye fáradt tollam? Lesz-e erőm írni, ahogy elgondoltam?

Az élethegeynek már tetején állok: / Emelkedtem eddig, ezután csak szállok.

Belátom az ösvényt, melyen ide jöttem, / Derült is, borult is a lejtő mögöttem:

De ami elül van, azt borítja felleg: / Ki tudja veszélyt a lemenetelnek!

Ki tudja, ha lábam mélységre botolván, / Nem jutok-e aljra mielőtt gondolnám,

S nem lesz-e világi pályám köre csonka: Bevégtetlen élet! Bevégtetlen munka!...

Kétséges az útad: ha fogsz lenni célnál? / Szegény ember, addig hogy el ne alélnál?

Mi emel? Mi tart fönn? Mi sugall? Mi bízta?... / Kebelem egy hangja. Követem is aztat.

Egy hang, mely csilingel az égi madárban, / Hogy lerombolt fészket rakja késő nyárban;

Mely a pók fonálát százszor megfonatja, Noha füstbe százszor menjen áldozatja;

S mely, hatalmasb szóval, a költőben riad: „Ha későn, ha csonkán, ha senkinek: írjad!”

Éppen ötven évvel vagyok idősebb most, mint mikor Arany írta e sorokat. S nem lett meg a naív eposz. Örült, hogy élete alkonyán elkészült a Toldi középső részével:

Daliás időkről mit még barna hajjal, / Kezdtém, s félbe' hagyék küzdve kórral, bajjal,

Most mikor agg lettem, hajam is fehérül: / Imhol a bús ének TOLDI SZERELMÉRül.

A nyárban bizakodom erősen. Három dolgot is szeretnék még megcsinálni: a regényt, a Hamvas szintézist arról, amit a kereszténységről gondolt, s a Máté-evangéliumot Vermessel vitázva. De itt a szombat, s jön nyolcra Kundra Pista és megyünk Bócsára. Mi van ott? Hát a Muskó Gabiék tanyája, a *Mag I.* közösségből. Gizike nem tud jönni, így is megyünk heten. Kecelről meg hárman jönnek: Erika, aki heteken belül nagymama lesz, és hat gyermekéből a két kicsi. Gabiék meg négyen vannak: István, a férje meg a két fiú, s meghívtak még egy bócsai családot, azok is négyen. Bócsa Kecskemét alatt van, az 54-es úton Soltvadkert felé. 10-re megérkezünk, beszélgetünk, barátkozunk. Ezek nélkül a barátkozások nélkül soha sem működnek, és sohasem is működtek a kisközösségek. Erről nem szabad megfeledkezni. Jézus is időnként elvitte tanítványait – pihenni. Ülünk a frissen ácsolt szalekben. Nagyszerű kiránduló idő: se hideg, se meleg.

Félegyre elkészül az ebéd. Hatalmas trakta. Hideg gyümölcsleves, kacsasült, s Anikó fagylalt-tortája. Mindenből nagyon keveset eszek, de így is elég, amit eszem – másnap reggelig. Kókadozom, beküldnek a házba aludni egyet. Alszom egy órát. Három után a szalekben misézek nekik. Mielőtt indulnánk, meghívom az egész társaságot a július 31-i stáció-avatásra, s előtte-utánra balatoni nyaralásra. Elférnek akárhányan a tetőtérben. Jön-e valaki közülük?

Ötkor elbúcsúzunk. Mária és Teri hátul kornyadoznak, Pistával elől beszélgetünk. Holnap utazik a Hang-táborba, s jön Marosvásárhelyről Ipó Gyuri és Hosszú Gyula Váradról is hatodmagával. Mondom Pistának, hogy hirdesse ott is ki a július 31-ikét s a nyaralási lehetőséget. Hétre hazaérünk. Feltápolygok a II. emeletre. Sok volt nekem a tizenegy óra. Megint egy verssor jut eszembe:

Rám néz egy öreg szem, hej bizony öregszem...

Olyankor, amikor a tükörbe nézek. Amikor felérek, nem nézek a tükörbe, csak leroskadok a masinám mellé, s folytatom – ott, ahol reggel elhagytam – a 67. Naplót. Hogy amikor Náci majd telefonál, hogy készen van a 66., Teri vihesse a 67-iket.

68. NAGYTEMPLOMI NAPLÓ

2005. július vége

Budavári, 2005. július 19.

Azt hiszem, hogy '49 karácsonyán volt az első házi liturgiánk. Gaizler Gyusziék Kandia utcai házában. Gyuszi csak pár évvel lehetett fiatalabb nálam. Katonatisztnek tanult, s egyetlen gyermeke volt egy nyíregyházi orvos-házaspárnak. A szülők beíratták őt debreceni orvosi fakultásra - még mielőtt hazajött volna a hadifogságból. Megjön onnan '45 szeptemberére, s hamarosan felségül veszi a kalocsai dzsentrilányt, Madarász Jutkát, aki szintén akkor iratkozott be medikának Debrecenben. Hamarosan megszületik Jucó baba is. Gyuszi jelentkezik '48-ban az egyetemi lelkésznél. Az meg örül neki. De hamarosan jönnek a szülők, s kérik, hogy ne foglalkozzam az ő fiúkkal: féltik, csak most jött haza hadifogságból. Egy darabig a fiú elmaradt, aztán jött megint. Amikor majd a börtönben álmodok, azt álmodom, hogy megyek hozzájuk a Kandia utcán. '49 karácsonyán az ő ebédlőjükbe gyűlik a nép eleje: 12-15-en lehetünk, s körbeüljük az asztalt. A prédikációt akkoriban sohasem írtam le, de erre az alkalomra írok egy elmélkedést, és felolvasom a misében. Csend. Döbrent vagy nem - nem tudom. Elmélkedéshez hozzáímadkozunk, de prédikációhoz? Még nem alakult ki a háznál mondott misék liturgiája. Ez az első alkalom. A Környezetvédelmi Lexikon (1993) szerint viszont az ott elhangzott elmélkedés a magyarországi zöld filozófia kezdete. Arról van szó az elmélkedésben, hogy miért is született Jézus a szegények közé.

- *Mért szegénykedel bele Szaturnáliásnak akart örömkönni?*

Kolakovics járt tótoknál-cseheknél is, s abból az lett, hogy rakásra szentelték a földalatti papokat, hogy ne kelljen békepapok miséjére járniok. Bennünket nem zavart különösebben a békepapok miséje.

Rávetették őket, szegényeket. Ők is tárgyalnak, ha már Gröszék is tárgyaltak. Már az '50 augusztusi megegyezés után volnánk. Debrecenben van még talán vagy harminc katolikus pap: világiak, szerzetesek, görögök. A rendházban nincs már házfőnök, magam vagyok. A plébániára járok ebédre. S jönnek meg mind a békepapi találkozóról. Mind, az öreg Molnár prépost is, aki Bánáss örökébe lépett. Megdolgozták őket, hogy menjenek el. Az ebéden Molnár felém fordul:

- A vértanúságot már eljátszottuk...

Mert én nem mentem el, egyedül a jelenlevők közül. Inkább elmegyek Pannonhalmára, egy kicsit írni, és megpihenni is. A bencések is kaptak két gimnáziumot. Igaz emberekre találok ott. Az egyikük mondja ebéd közben.

- Csak ne volna az embernek az az érzése, hogy nekik van igazuk.

Ez a *nekik* a kommunisták. Ha eltekintünk a módszerektől, akkor elfog ez az érzés: igen, itt van a nagy történelmi leszámolás órája..., a feudalizmus ezer éve után. Érettségiznek, egyetemre mennek a századokon át jobbágysorban, gazdasági cselédsorban élő milliók gyerekei. Nehéz talpon maradnia annak, aki ezen gondolkodik. Veres Péter regényeinek tisztasága, Illyés Gyula életműve, Ady és József Attila - mindezek nem a klerikális és feudális múltból beszélnek, de egy szociális jövőről. Most csak Jézus szava segíthet abban, hogy állva maradjak: Szeressétek ellenségeiteket! S a Sátán a gyilkosság atyja. És az Isten Országja nem ismeri az erőszakot. S mi, keresztények, bizony ismertük azt minden mennyiségben és ezer éven keresztül, és már Konstantintól kezdve. Most fizetünk. De aki hajlandó Jézus szemével nézni a történelmet, az hajlandó vértanúvá is lenni.

A Csonka-váradai egyházmegye talán legderekabb papja mondja nekem:

- Én is azt tenném, amit ti. De fejfájós vagyok, s ezért félek a börtöntől.

Nem tudja, hogy hogyan vagyok a fejfájással. Féltő, hogy ez célebsz betegség is. Kikezdi azt, aki komolyan veszi. Léh magiszter úr is fejfájás volt... Míg Pannonhalmán

járok, egyik csoporttag összetrombitálja a népet:

- Nyilvánvaló, hogy abba kell hagyni már ezt az egészet...

Néznek reá, és senki sem hagyja abba. Valamikor városi ifjúsági elnök volt az ajánlattevő. Az apja professzor, s az anyja kiborul: ráveszi fiát, hogy ne járjon közösségbe; ő meg kiköti, hogy azért gyónni, a templomban, nem a szobámban, azért járhasson hozzám.

Fogy a levegő körülöttem. Hol vagyunk már attól, hogy Laci bácsi végigvisz az összes esperesi kerületekbe s én beszélek mindenütt a jézus üzenet tartalmáról, meg a kisközösségekről. Hallgatják, s csodálkoznak. De Kiss Laci, aki káplán a Szent Annába, az nem. Ezt mondja:

- Ha jól értem, amit Gyurka mond, akkor azt mondja, hogy szálljon meg bennünket a Szentlélek. Jó. De én azt mondom, hogy amíg rendben vannak a halotti anyakönyveink, azaz elláttuk szentségekkel a haldoklókat, addig megtettük, ami telik tőlünk.

Messze vagyunk már ettől. Nincsenek már rendben a Halotti anyakönyveink. Nagyon meggondolják az emberek, hogy kiteszik-e magukat annak, hogy papot látnak bejönni a házukba. Apámat '48-ban lecsukják. A nem-egyházi rendcsinálást Rákosi a Magyar Közösséggel kezdi. Akiket fel nem akasztottak közülük, azokkal majd a Gyűjtőben találkozom. Olyan volt a perük, mint később a Grósz-per. Mindenkit belesöpörtek, akik útjukban volt. Az apám is útjukba volt? Igen. Mivel. Azzal, hogy bankigazgatói állása volt. Nincs ilyesmire szükségük. Megállapították, hogy még '43-ban jártak nála a Magyar Közösség emberei? Miért? Mert magyar neve volt, a nem sváb, s gondolták, hogy beszervezhetik őt is a készülő kiugrásba: Horthyval, a németek ellen. Apámnak nem volt kifogása ellenük. Tudta, hogy a németek elveszítik a háborút. Közgazdász volt. Kiszámította, hogy mennyi emberrel, nyersanyaggal rendelkeznek a szövetségesek, s mennyivel a tengely. Már kisfiú koromban is magyarázta nekem, hogy ezért vesztették el már az első világháborút is, s hogy miért lett Trianon. Hat hónapra ítélték el és állásvesztésre. A börtönirodán csinálta a börtönszámvitelt. Három hónap után elengedték. A Mosoly Albumnál helyezkedett el. Vándorfényképész lett belőle 55 éves korában. Mesélte, hogy elvtársak, rendőrök elvitték nyáron a huszadik faluba élő nagymamához az unokát, ott készítette fel a pap, s ott lett első áldozó. S azt meg kell örökíteni. Zárt ajtók mögött felöltöztetve elsőáldozási szerelésben a gyereket.

Különösen '51 tavasza után fogyott a levegő, amikor a Grósz pert követően egy ávós (a bajszos püspök) beköltözik a helynökségre, és Laci bácsi szól, hogy csak a hátsó lépcsőn menjek fel hozzá (hogy ő ne lásson). Hamarosan már a hátsó lépcsőn sem kell felmennem, mert összevonják az egyházmegyét a csanádi-val, s Laci bácsira nincs szükség többet. Molnár prépost is elkerül Debrecenből, békepap jön a helyére. Egyedül maradok a rendházban. '51 november 30. a végső dátum, amire át kell adni a rendházakat. Ama nyolc kivételével. Ügyesen egyezkedett Rákosi Mátyás. Magunk hajtjuk végre magunkon a leépítést. Ha nem egyezkedünk, folytatniok kell az internálásokat az ország északi és keleti részein is. Hova internálnának? Talán az elepi juhistaállókba, ahova a kulákokat vitték. Ha ők kibírták... Karhatalommal kellett volna kiüríteniök az összes rendházakat. Most magunk ürítjük magunkat magunktól. Azért ez is egyházüldözés. Megegyezéssel. A Párt akarataiból mi magunk Üldözzük magunkat. Keserves dolog ez. Az irodaigazgató bejön '51 novemberében rendházi szobámba, s látja, hogy még nem költöztem ki, s elkezd kiabálni velem, szegény.

- Mért kiabálsz velem saját szobámban?

Elhallgat, s egy félóra múlva hoz egy stanicli alján öt deka pörköletlen kávé-t engesztelésül. S mondom neki: nyugodt lehet, 30-ára kiköltözködöm. De hová? Hát a sekrestye mögötti egyik raktárhelységbe. Legalább háromezer kötet a könyveim száma. A nélkülözhetőket már széjjelvitték szüleik lakására, padlásra-pincébe a fiúk megőrzésre.

A sekrestye mögött, a templom szélességében, van egy folyosó, s abból nyílnak a helységek. Ezeket a helységeket piarista őseim építették három százada. Ez volt a kezdeti rendház és iskola. Ide költöztetnek a fiúk. A szobám bútorai!, meg a szükséges könyveket a rendház második emeleti szobájából, melyben kipakoltam '44 augusztusában a cukrosládákat, amikor megérkeztem Tatáról. Közben eltelt jó hét esztendő. De ne szaladjunk ennyit előre.

'50 szeptemberére beindul az új tanév. Még növekedik a csoportok száma. S elkezdem az összes csoportok önként jelentkező tagjai számára a Teológiai Tanfolyamot: van benne dogmatika, morális, ószövetség, újszövetség és Babits-óra, havi egy alkalommal. Egyszer meglátogat édesanyám is. Talán Arankánál lakik. Aranka tíz évvel idősebb nálam, s számomra az akkori évek csúcsa. Tanítónő a katolikus elemiben, és napi áldozó. Aláírja az iskolában ő is a tiltakozást Mindszenty reakciós politikája ellen. A fizetéséből tartja el négy elárvult gyermekét. Utána jön másnap reggel a Szent Annába. Állandó gyónóm. Meggyónja az aláírást. Feloldozom, és kiszabom az elégtételt:

- Két héten keresztül nem áldozhatik!

Rohan vissza az iskolába, és kihúzatja nevét a listáról. Mind hősök ők, mind... Járt már szüleimnél is, Mátyásföldön. Anyuka olyankor érkezik, amikor Babits-óra van, s el akar jönni. Megyünk a Budai Ézsaiás utcába. Ecinél-Bélánál van a Babits-óra, hogy a magyar-szakos Eci is ott lehessen, akinek van már egy kislánya is: a Laci. Én eskettem a szülőket, én kereszteltem Lacit. Laci is hallgatja, amiket mondok Babitsról, s közben Teri dajkálja. (Jól dajkálta.) Édesanyám meg boldog; nem hiába bízott a fiában, már akkor is, amikor elvitte, nem is olyan régen, csak tizenöt éve Vácra, a noviciátusba. No a családos csoport létszáma is. Majd mindet én eskettem, Gyuszt-Jutkát kivéve. Bélát-Ecit, Tibort-Mártit, Attilát-Babát, Pistát-Sárit. Petőfi Sanyi és Csöpi Miskolcra jönnek, oket Orosz Árpai eskette. Sanyi' 51 szeptemberében érkezik. Csöpi pár hónappal később, amikorra Sanyi elrendezi neki első éves matematikusként, az új debreceni otthont. Megjön Csöpi, s a fiúk is látják, hogy domborodik a hasa. Nevetve kiáltják hívják maguk közé Sanyit:

- Apává fogadunk...

A lányok között van Csongor Juszti. A bátyja jezsuita, az öccse, Juszuf az én osztályomba járt '48-ig. Emil osztályába jár a papnak készülő Zajdon Jancsi. Szerelmes Jusztiba, s felel magyarórán a Csongor és Tündéből, s véletlenül Csongor és Jusztit mond - nagy a nevetés. Juszti még csak hetedik gimnazista, amikor államosítják a Svetitset. Állami iskolába kerül, nekik is tiltakozniuk kell Mindszenty ellen. Juszti nem teszi. Kizárják az ország összes középiskoláiból. A baromfi feldolgozó üzembe megy, fagyos csirkéket vagdosni, pucolni - elfagynak ujjai. Majd Pestre jön, s beáll Naszályi Emil illegális ciszterapácái közé.

Lehívom Debrecenbe magam is Naszályit. Találkozik lányaimmal, s ezt mondja nekem:

- Te ezekből lehetne valami, de nekik kellene szentelned az életed!

Eszem ágába' sincs. Amiről Jézus álmodott, az több mint apácázárda. Tegyétek tanítványommá az összes nemzeteket! Ahhoz meg kell az emberiség tíz százaléka, amelynek csoportjaiban elfér a 90 százalék. Celibátusra pedig legfeljebb egy vagy két ezrelék vállalkozik.

Azért járom az országot is. Ilus meghív Szegedre a Kalász-munkában nevelkedett fiatal asszonyai közé. A lelkigyakorlaton ott van az Iskolanővérek generálsnöke, Ildefonza is. A helyszín a Dóm egyik toronyszobája. A csanádi püspök (Hamvas) is részt akar venni egyik előadásomon. Ilus lebeszéli róla.

- Ha a püspök atya is felmászik közénk a lépcsőn, lebukunk. Híre megy, hogy van ott valami.

A püspök lemond róla. Majd találkozunk tíz esztendő múlva a Központban egészen más szituációban... hogy alkalmazzon káplánként, s akárhol! Hol vagyok már attól, hogy a Dómban prédikálhatok! Ilus még él, ő tudná megmondani, mi lett a csanádi

egyházmegye Kalász-fiatalasszonyaiból.

Ilus közben felkerült az A. C.-be Endrey mellé, aki tud meghívásomról. Hajlandó akárkit megkérni a lelkigyakorlatra, csak ne én tartsam. Ilus hajthatatlan. Endrey tudomásul veszi, de Ilus nem vehet részt a lelkigyakorlaton. A lelkigyakorlat három napjára Ilus mégis eltűnik az A.C.-ből. A negyediken újra ott van. Endrey hivatja.

- Hol volt?
- A szegedi lelkigyakorlaton.
- Még be is vallja?
- Nem, csak megmondom.

Nem emlékszem már, hogy mikor volt ez a lelkigyakorlat. Csak arra, hogy mikor Endrey először kapott hírt az én három napos reggeltől estig tartó ifjúsági lelkigyakorlataimról, melyeken még éjfélkor is azt vitatják a fiatalok, amit a nap folyamán hallottak, valakinek mondja:

- Keresztény világnézetéről beszél ezeknek a pisiseknek! Tartson nekik három beszédet Liziói Kis Terézről, s küldje haza őket.

S eljutok újból Sopronba is. A szürke nénékhez? Nem, csak a soproni ávóhoz. A vonaton ellenőrzés, mert határzónában vagyunk. Hova megyek? Mondom, hogy a szürke nénékhez. Amikor leszálok, közre fognak, s visznek az ávóra. Kikérdeznek. Mondom, amit mondhatok. Elszedik a nálam levő broszúrákat. Telefonálnak Pestre. De még nem jött el az én órám. Fegyveres őrt kapok, s az visz vissza az állomásra. Felszálok. Velem szembe ül kihúzott szuronyos puskával az öröm. Én meg reverendában. Győrnél eltűnik. Leszálok Pesten, s megyek ki Mátyásföldre. Se eleven, se holt nem vagyok. Majd megyek vissza Debrecenbe.

„51 nyarán vagyunk. Orosz Árpi népe jött fel Pestre a lelkigyakorlatomra. Meghívom Endreyt. Eljön, s ő mondja a nyitó misét és prédikál is. Arról beszél, hogy az állam és annak törvényei... A mise végén pedig csak ennyit mond nekem:

- Száraz vagyok - s kérdelem, hogy ez mit jelent. Azt, hogy nem tudja többet támogatni lelkigyakorlataimat (a fiatalok utazási költségeibe nem tud belesegíteni).

Egyszer bejutok Sík Sándorhoz is. Különös dolgot mond:

- Nyilvánvaló, hogy most már csak a templomokban lehet dolgoznotok.

Nézek rá kérdően, s nem mondom, hogy a templomban nem lehet kisközösséget csinálni. Nem mondom ki, mert ezt ő is tudja. Csak nézek és nem szólok semmit. S ő sem folytatja. Majd pár hónap múlva kapom a jelentést a kihallgató őrnagy úrtól. Sík Sándor tépi a haját a folyosón:

- Nem tudtam parancsolni nekik...

Eljut hozzám egy hír a győri aulából:

- Bulányit nyilvánvaló, hogy beszervezte az ávó. Csak azért tart még mindig lelkigyakorlatokat, hogy lebuktassa a fiatalokat.

Nevessek vagy üvöltsek?

Nagyon szép volt az utolsó év. Megaranyozták a miskolciak. Nagy csapat jött belőlük, de Sanyin és Csöpin kívül már csak Merza Jóskára és majdani feleségére, Szedlacsek Katira emlékezem. Jóska matematikus és Kati is az. Jóska minden reggel hét előtt ott van a Szent Anna sekrestyéjében. Állandó ministránsom lesz. Vasárnaponként meg udvarol Katinak, aki kollégiumban lakik. Legalábbis ezen a címen viheti ki őt, és nem jelenti be, hogy misére viszi. Karácsonyra olyan misét rittyentek a raktárhelységben, amelyet csak tudok. A műsora megmaradt. Az elmélkedése elveszett, pedig minden tudományomat beleadtam, s még reménykedő szívemet is. Az utolsó - egyelőre biztosan az utolsó -

Karácsonyest

A boltíves teremben csak egy hangulatlámpa ég, s halkan kezdődik az ének.. .

Kicsi madár,jaj de fenn szállsz! / Mi az oka alább nem jársz?

Alábszállnék, de nem merek; Mert itt senkit nem ismerek.

Miközben tovább zümmögjük a dallamot, egyikünk elkezd a szöveget: INCIPIT DEIFICATIONIS NOSTRAE HISTORIA: Ültette pedig az Úristen kezdettől fogva a Gyönyörűség Kertjét: ebbe helyezé az embert, akit alkotott... Látta az asszony, hogy a fa evésre jó... és evék, s ada férjének... - eztán teljes sötétben énekeljük

Kicsi madár, jaj de fenn szállsz! / Mi az oka alább nem jársz?

Alábszállnék, de nem merek; Mert itt senkit nem ismerek.

Rég megmondtam, bús gerlice, / Ne rakj fészket útszélire

Mert az úton sokan járnak, / A fészkekből kihajdásznak.

Miközben tovább zümmögjük a második dallamot, valamelyikünk folytatja: Mivel hallgattál feleséged szavára... átkozott legyen a föld munkád alatt... por vagy és visszatérsz a porba! - A zümmögés abba marad, s miközben meggyújtjuk az adventi koszorú első gyertyáját, s halljuk az *első örömhírt*: Ellenségeskedést vetek közéd és az asszony közé... az széttiporja fejedet... - Majd következik az előbbi dal második strófája:

Rakjál fészket a sűrűbe, / Bánatfának tetejébe. / Aki kérdi ezt ki rakta,

Mondjad, hogy egy árva rakta; / Kinek sem apja sem anyja, / Sem egy igaz atyafia,

Majd újból a szöveg: És rátámadott az öccsére, Ábelre, és megöle. És mondá az Isten: eltörlöm az embert..., mert megbántam, hogy alkottam őt. - Majd az egyetlen koszorúgyertya fényében felzendül Kodály éneke: ,

Jöjj el, jöjj el, Emmánuel, / csak Téged áhít Izrael/És hozzád sóhajtotnánk,

Mert Isten híján hontalan, / Meglásd, meglásd, ó, Izrael. / Hogy eljövend Emmánuel.

Sokára jutottunk el az evangéliumhoz: ... és jászolba fekteté, mert nem kaptak helyet a szálláson. Ezt a követte a *Puer natus in Betelehem, alleluja...* ének, majd elmondtuk akkori Hűségimánkat, s következhetett végre az elmélkedés ezzel a címmel: Karácsony 1951-ben - aminek a szövege nem maradt meg, vagy lappang még. Kíváncsi volnék, mi volt benne, mert ez alighanem ebben volt a végrendelet: elmondani, amit rá akartam bízni enyéimre, mielőtt eltűnök a szomorú magyar éjszakában, 32 évesen, és teljesen kiszolgáltatottan az erő világának.

De a boldog karácsony után még folytatódott az élet. Gaizler Gyuszi szerzett nekem egy nénit, aki napi 3 Ft ellenében megebéldeltetett, Bacsa Erzsó meg szerzett egy albérletet a Dobozi bérházban. Munkaviszonyom '51 novemberévei megszűnt, nem kaptam többé az egyetemi lelkészi kongruát. Hogy miből fizettem ki a napi 3 Ft-ot s az albérletet, nem tudom. De a csoportjaim mind éltek tovább, és templom nélkül is gyóntattam őket. Mert a templomban a napi reggeli csendes szentmise elmondásán kívül már nem csinálhattam semmit. Nem volt jogsim már a papkodáshoz. A Teológiai Tanfolyam is ment tovább. És Éva néni rendezte még számomra a pesti előadásokat. És eskettem a párokat, és még liturgiát is találtam ki orvosavatásra, amikor Sveiger Ottót doktorrá avatták. Nem volt vég-érzetünk. Nem gondoltuk, hogy abba kell hagynunk egyszer. Úgy gondoltuk, hogy *Ne báná a holnapot, A rendelés a forró mába küldött. Egyetlenegy a szükséges. Szeress! S a többi hagy az Úristen kezére* (Sík S., Máglyafüst).

Egy alkalommal találkoztam Sándor Pistával is. Szaléziánus dolgozó testvér, szerzetes volt ő Rákospalotán a Klarisszeumban. A debreceniek utat találtak hozzájuk. A Kolakovics-féle munkásfiú és munkásleány csoportok folytatásai: Orth Miska, az asztalos, aki majd szakérettségi után egyetemre került és mérnök lesz. És Szabó Magdi, egy tündérszép szőke leány, aki majd a felesége lesz. És besegítettek nekik Bigi (Balássy Géza) és Berényi Dini. Ők is jártak Rákospalotára. Sándor Pista nagymenő volt. Sokszorosította broszúráinkat, amiket mi csak gépelni mertünk. Amikor a munkásfiataljait elviszik katonának és kék ávóssá teszik őket (palota-örök, akik majd vigyáznak az ávó rabjaira), akkor is vissza-visszajárnak Pistához. Papokat a kommunisták csak agyonverik,

tárgyalásos akasztás nem lehet a sorsuk. De Pista nem pap, csak dolgozó szerzetestestvér, őt nyugodtan fel lehet akasztani: 1953 június 28-án 21 óra 10 perckor hajtották végre a halálos ítéletet. Nem akarom elvitatni őt a szaléziánus testvérektől. De a Bokornak is ő az első vértanúja. Egy hónappal korábban viszi el őt az ávó, mint minket...

S nem érdekelt engem soha, hogy kit szerveztek be enyéim közül, és kit nem. Volt akiről sejtettem, volt akiről biztosan tudtam. De ugyanúgy bántam velük, mint azokkal, akiről nem gondoltam ilyesmit. Egy alkalommal megkértem egyiküket, akiről biztosan tudtam, hogy be van szervezve, s ő csak ennyit mondott.

- Atya, engem ne tessék küldeni senkihez sem!

A Történeti Hivatal megőrizte a jelentést, amit készített rólam:

Jel e n t é s - Budapest, 1951 január 20.

Középmagas termete van, szép szabályos arca, barna hullámos haja, kék szeme s mindig szelíd, de határozott tekintete. Van az egyéniségében valami, ami föltétlen meghajlásra kényszeríti az embert. Ezt mutatja az a tény, hogy Bulányi atyával szemben csak két csoportja áll azoknak az embereknek, akik ismerik őt. Az egyik minden fönntartás nélkül, nagyon szereti, a másik ugyanígy gyűlöli. Közömbös csoport nincs. Az a valami, ami meghajlásra kényszerít benne, az, ami Juhász atyából hiányzik: a saját erejéből, saját magából és magától kialakított, határozott egyénisége. Nincs benne idegen, mástól átvett íz, minden cselekedete, minden szava, minden elhatározása sajátos, egyéni. S amit tesz vagy mond, annak a biztos tudatában teszi vagy mondja, hogy az a lehető leghelyesebb. Őt nem lehet senkinek megcáfolni, nem lehet semmit jobban csinálni nála, nem azért, mert ő ezt megakadályozza, hanem azért, mert minden tekintetben de facto ő legtöbb maga menetében és szemében,

A hivatásával szorosan összefüggő kötelezettségeit megalkuvás nélkül teljesíti. A miséi nem gépiesek, érzik belőlük a meggyőződés. Gyóntatásnál már van olyan színezete pedagógiájának, ami arra enged következtetni, hogy a szent cél érdekeinek megfelelően (a szent cél pillanatnyilag a csoportmunka) - akkor is, ha törvényt sért - elhalványít vagy kiélez problémákat aszerint, hogy mire van szükség. De hogy ő ezt teljesen nyugodt lelkiismerettel teszi, az biztos. Tudja magáról, hogy szeretik, és ezt kellően értékeli is magában. Minden ember úgy viszonylik hozzá, ahogyan ő akarja, és nem úgy, ahogyan akar. Nagyon ritkán téveszt pedagógiát, hiszen ezért lehet egy országos mozgalomnak az irányítója.

Politikai magatartását elég nehéz megmagyarázni, megérteni. 1946-ban, amikor megkezdődött a mozgalmi munka, nagy föltűnést keltett az a szokatlan álláspont, amelyet képviselt, és amelyet azóta is képvisel. Ennek lényege az, hogy az egyház csődbe jutott, mert a bolsevizmus valósítja meg azt, ami az ő feladata lett volna. Ez persze nem jelenti azt, hogy a bolsevizmusé az igazság, hanem azt, hogy aki önkritikát gyakorol, az minden erejével azon van, hogy visszaszerezze az eljátszott lehetőségeket. Ez az álláspont vagy meggyőződésből jött, vagy arra volt jó, hogy mint különlegessel emelje saját népszerűségét. Akármelyik is az indítója - sikerrel járt. Ilyet még, hogy az egyház hibás volt, senki sem mert mondani, Ő mert, és mert új volt, rendkívüli volt, vonzotta az emberek érdeklődését. Senki sem nagyon mondott még ellene.

Piarista áldozó pap, hivatalosan még egyetemi lelkész, bár ezt a pozíciót már rég nem tölti be. Mozgalmi vonalon P. Palánkai és az A. C. mozgat csak olyan számú tömeget, mint ő. Középiskolás, egyetemista, paraszt és munkás ifjak százai tartoznak az ő irányítása alá. A két utóbbi az Egyházon belül is illegálisan, mert nem hivatalosan. Ő az értelmiségi ifjúság vezetője, s ha másba is beleszól, abból féltékenység származik. Így az egyénileg meghódított munkás és paraszt ifjakon keresztül tartja befolyása alatt nagy- részt az egész mozgalmat.

Egyetlen egy csoportmunkát végző pap sem tudott olyan fesztelen, de mégis fegyelmezett

viszonyt létesíteni a vezetőségi tagokkal, mint Ő. Mint mindent, ezt is tervszerűen vitte végbe. Még tavaly nyáron egyszer elmentünk a sétahajóval, s útközben beszélt is erről. Ez a beszélgetés inkább csak a fiúkra vonatkozott. Szerinte két embernek az egymáshoz való viszonyát lényegesen befolyásolja a megszólítási forma. Ezért ő már akkor tanulmányozta a gyermekeit olyan szempontból is, hogy a tegeződési formával kiket hozhat egészen közel magához úgy, hogy azok értékelni tudják ezt a viszonyt, s ne fadjuljon el bizalmaskodássá, hanem elválaszthatatlanul hozzá fűzze őket.

Rendkívüli adottsága van ahhoz, hogy kit milyen formában hódítson meg. Teljesen ez a munka tölti ki az életét. Nemcsak mint egy foglalkozással járó kötelesség, hanem mint hívatus. Csoportmunka és Bulányi atya nem választhatók el egymástól. Minden energiája, minden gondolata ebben merül ki. Sokszor nagyon is. Egyszer a nyáron úgy érezte, hogy nem jól csinálja a munkáját, s tönkre ment bele.

Legszorosabb kapcsolat Pintér László debreceni püspöki helynökhöz fűzi. A helynök nagyon szereli őt, és minden vonatkozásban - a csoportmunkában is - mindenben teljesen egyetért vele. Azokról a kapcsolatairól tudok, amelyek Juhász atyának is megvannak. Biztos, hogy több is van, csak utána kell nézni. 1946-ban ismertem meg őt az ifjúsági ankét során. Kezdetül a dédelgetett gyerekei közé tartoztam. Pillanatnyilag nem lehetne ezt kimondani, bár most is lelkiatyám, és teljhatalmú parancsolóm. Lehet, hogy csak azért tűnik így, mert ritkábban találkozom vele, de lehet, hogy a rendőrséggel kapcsolatos hírek valóban eltávolították tőlem. - "Baba"

Miután szabadultam, valamikor a 60-as évek elején megkerestem "Babát". Akkor már asszony volt, s három gyerek anyja. Egy nagyon rendes fiú vette feleségül, a kisközösségek egyik tagja. A barátságomat kínáltam fel neki. Csak ennyit válaszolt rá:
- Tudja az Atya, hogy kinek ajánlja fel a barátságát?

Helyrehozhatatlanul sérült attól, amire rákényszerítették. Nagyon korán meghalt. Ott voltam halálos ágyánál. Magához vette a szentséget.

'52 nyarán már csak egyetlen lelkigyakorlat tartására volt lehetőségünk. Debrecenben rendezték meg. Háromnapos volt, s minden nap más tanyára mentünk ki. Ez volt a végső összefoglalás. Voltak Szegedről is, Pestről is, máshonnan is, de főleg debreceniek voltak. Nem tudom visszaidézni a tartalmát. Utána hazamentem Mátyásföldre, s nem tudtam semmit sem csinálni. Csendes szentmisére naponként elmentem a mátyásföldi templomba, miséztem, breviáriumoztam, s olyan voltam mint a beteg légy.

Augusztus 27.-ére bementem az elállamosított folyóparti iskola még le-nem-államosított (színpaddá nem tett) kápolnájába megünnepelni rendalapítónk emléknapját.

Találkoztam ott Kovács Terivel, aki ebben az évben végezte el az egyetemet, s állást kapott valahol a nagy Magyar Alföldön, de mielőtt még elfoglalta volna azt, Bárczi tanár úr elintézte, hogy bekerülhessen a Nyelvtudományi Intézetbe - Pesten. Sétáltunk egyet a Váci utcában, aztán kimentem a Nyugatiba. Emillel utaztam Debrecenbe, akit a Rend átutalt megőrzésre az Esztergomi egyházmegyébe. Ugyan miért? Mert hát a két iskola ellátásához Rákosi mondta meg, hogy mennyi piarista szükséges, s több volt belőlünk, mint amennyit ő szükségesnek látott. Emil teológus volt, a Központiba járt tanulni, majd negyven év múlva visszaigényeljük őt Rendünkbe. Mintha éjszaka utaztunk volna, s nagyon meleg napra virradtunk. Megmiséztem a Szent Annában, hazamentem.

Már a nyáron elhatároztam, hogy ez a munkaviszony nélküli élet nekem nem élet. Jelentkezem a vármegyénél: helyezzenek el valamelyik általános iskolában tanítani! Ezt fontolgatva rendezkedem Dobozi bérházi albérletben is, s délután elmegyek Gaizle Gyusziékhoz, ahol a nyáron is folyt, és nélkülem is a Dogmatika-kör Schütz Antal Dogmatikája alapján. Belekapcsolódom, de hivatkozva arra, hogy az elmúlt éjszaka utaztam, s hogy van még a breviáriumomból, korábban elbúcsúzom tőlük. Haza megyek, elmondom a breviáriumot, s lefekszem idejében.

Alsom egészen féltizenkettőig. Csengetnek, nem hallom meg. A főbérő nyit ajtó, s arra ébredek, hogy négy férfi van a szobámban, meggyújtják a villanyt, felülök az ágyamban hálóingben, azok meg rám rivallnak.

- Van fegyver magánál?

Közben már lerakom a lábam is, és megvonom a vállam, s nem mondom, hogy láthatjátok, ha van szemetek. Ők is beérik ezzel, s mondják:

- Öltözködjék

Öltözködöm. Kezembe kerül a karórám:

- Hozhatom?

- Hozhatja.

Aztán meg a breviáriumom:

- Ezt is hozhatom?

- Azt hozza, amit akar, csak siessen.

Aztán rám rakják a karperecet, s előttem egy, utánam megy, s beülünk a Pobjedába. Kettő meg ottmaradt a szobámba, összeszedni, amire nekik volt szükségük.

Valaminek vége. S mi az, ami kezdődik?

Budavári, 2005. július 21.

Csak a Kossuth utcáig vittek, s kitessékeltek. Bevittek a rendőrségre. Megbilincseltem kezemet magam előtt tartottam, mintha imádkoznék. Egy rendőr bent rám szól:

- Engedje le a karját!

Beraknak egy zárkába. Lefekhetem a priccsre. Várok. Sokat. Sok időt vesz igénybe a házkutatás. A négyből csak kettő jött velem. A másik kettő a lakásban maradt. Egy jó óra múltán - gondolom - nyílik a zárkaajtó.

- Jöjjön!

Megyek vissza a Pobjedába megbilincselve. Két ávos között ülök hátul, mázsásak, s a válluk a vállaimon. A Széchenyi utcán hajtunk kifelé. Imádkozom, hogy csak jobb felé ne forduljunk. Miért? Mert arra visz az út Szovjetunió felé. Bal felé fordulunk, s megkönnyebbülök. Valahol a nagy magyar éjszakában vizelési ingerem támad. Megállunk, leszedik a karperecet. Elvégzem a dolgom. Megkérdezik, hogy nem fogok-e zűrözni. Biztosítom őket, hogy nem. Nem rakják fel a bilincset, a breviárium - hogyan, hogyan nem - ott van mellettem. Megkérdem:

- Ezt imádkozhatom?

Hozzjárulnak. Utolsó alkalom. Ki tudja, mikor mondhatom majd újra ezt az áldott, s annyiszor elmulasztott breviáriumot? Mire végzek vele, pirkad. Budapesten vagyunk. Befüggönyözik az ablakot. Nem tudom, hova visznek. Kb. öt óra lehet, amikor megállunk. Egy börtönudvaron vagyunk. Kiszállok, betessékelnek az épületbe.

- Álljon a falhoz. A falhoz úgy kell állni, hogy a homlokunk érintse a falat. Órák hosszat állok. Közben reggelit osztanak.

- Kér reggelit?

Mondom, hogy nem. Ők ismerik már ezt a választ. A fogságba esett vad sem eszik. Napok kellene hozzá, amíg a szervezet erőre akar kapni. Egy ór megcsajnál. Láthatja, hogy alig állok a lábamon.

- Nem lehet mindent kibírni, üljön le.

Széket tesz alá. Ülök. Nagyon sokáig. Jön hozzám egy ór:

- Jöjjön!

Magamban azt gondolom, hogy most kezdődik a hirig. Belöknek egy szobába. Tele van ávóssal. Antantszójuk ledobva, neki vetkőzve. Látszik, hogy rengeteg a dolguk

- Vetkőzzék le!

Szégyenlősen alsógatyára vetkőzöm

- Mindent!

Ott állok meztelenül. Kikérdezik összes adataimat. Anyám nevét is, katonai rendfokozatomat is, meg a többi. Mindenemet megvizsgálják. A szájamba néznek, előre Is kell hajlanom, hogy máshova is vethessenek egy pillantást. Kifűzik a cipőmből a pertlit, nadrágomról levágják az összehúzó vasat.

- Öltözzék fel.

Fognom kell a nadrágom, hogy le ne essék. Amikor új fiút hoznak be a szobába, engem valamelyik őr kivisz, és bedug egy szűk, és zárt faketrebe:

- Vetközzék le, de pucérra.

Levetközőm és várok. Negyed óra múlva kinyitja és kezembe nyom egy darab szappant. S berángat egy tussolóba.

- Szappanozza be magát!

A tussoló alá állva beszappanozom magam, s állok a víz alatt. Fél percen belül:

- Törülközzék meg! - s kezembe nyom egy törülközőt. Negyed perc múlva elveszi a törülközőt, s visz vissza a ketrecbe:

- Öltözködjék fel!

Nem a saját alsómat és ingem találok, hanem egy vasaltan hosszú szárút s hasonló inget. Felöltözöm és várok. Hosszú idő után jön egy másik őr és megfogva grabancomat jobb vállamnál - vezet. Egy ajtóhoz érünk. Bemegyünk. Minden forduló előtt pisszeg. Később tudom meg, hogy azért pisszeg, mert mostantól fogva nem láthatok senkit, csak azt, akit ők mutatnak nekem. Hosszú folyosóra kerülünk. Mindenütt ajtók vannak. Egyet kinyit. Senki sincs benne. Csak két priccs, meg egy W.C. kagyló. Beküld:

- Vigyázzban kell ülnie az ajtó felé fordulva. Falhoz támaszkodás nincs. Ha fel akar állni, hogy sétálhasson, kopog és engedélyt kér.

És bezárja az ajtót. Az ajtón a letartóztatott kötelességei és jogai olvashatók. Jogom van a szabályoknak engedelmeskedni. Otthon vagyok. Ilyet már hallottam, ha nem is így fogalmazták. A noviciátusban. Ott már betörtem, és boldoggá is lettem tőle. Belül nincs kilincs. Egyszer valaki azt mondta rólam, hogy a börtönben is velem volt az Isten. Hát ezen csak nevetni lehet. Zárj be valakit három napra egy szobába, melyen belül nincs kilincs, és nem tudja, hogy kinyitják-e, és mikor, és holtbizonyos, hogy nincs az az ateista, aki fel ne fedezné, hogy van Isten. Ilyenkor már csak az van. Prohászka írta *A háború lelke* c. könyvében, hogy a lövészárokból megtanul az ember imádkozni. A kilincs nélküli magánzárka elmondhatatlanul alkalmasabb erre a lövészároknál. Nem akarok sétálni. A két priccs között van vagy harminc centis köz. A priccs 70 cm. széles. A priccsek és az ajtó között egy jó méter, s azon belül a kagyló.

Amikor végre magamban maradok, első sóhajom: Megszűnt a felelősségem. Én már többé nem vagyok felelős semmiért. Az elmúlt hónapokban az nyomasztott leginkább, hogy magunkra maradunk, hogy mindenki elhúzódik tőlünk, s ilyenkor megkísérli még a magamfajta is a gondolat: egyedül te tudod, hogy merre kell menni?

De nem sokat filózhatok ezen, mert nyílik az ajtó, és beraknak hozzám valakit:

- Most szabadulok. Akar-e valakinek üzeni valamit?

Nem tudom még, hogy ez szokásos ávós trükk, mert a benyomott személy ávós, aki még meg akar tudni tőlem valamit. Elgondolkodom, hogy kinek üzenjek és mit. Nincs üzennivalóm. Már a nyár folyamán is programtalanná váltam, s mondom neki:

- Nincs semmi amit üzenjek.

Egy órán belül újra nyílik az ajtó, s viszik el a *szabadulót*. Megint nem maradok sokáig egyedül, újra nyílik az ajtó. De nem nyomnak be senkit.

- Kihallgatásra!

Elkapja grabancom a jobb vállamnál, pisszegések, forduló, lépcsők. Bevisz egy szobába, melynek nyitott, de elfüggönyözött ablakai utcára nyílnak, hallom az utcazajt. Az őr

katonáson jelentkezik.

- Őrnagy úrnak jelentem, hogy a letartóztatott előállt!

Leültetnek. Az őrnagy úr száján széles vigyor:

- Na Bulányi, hát itt van!

Az őrnagy úr az, akivel éjjel a Dobozi bérházban megismerkedtem, s aki vezette a Pobjedát. Kiejtéséből, ponemjából látom, hogy egy nálam nem sokkal idősebb, vastag pesti zsidó gyerek. Nem tart sokáig a kihallgatás. Nem kérdez semmit, csak láthatóan örül, hogy végre a helyemen vagyok. De bántó az, amit csinál velem. Érezteti, hogy egy nagy senki vagyok. Majd most vallani fogok szépen... Végül is megszólalok, s valami olyasmit mondok, hogyha olyasmit csinálnak velem, ami elvinne tűrőképességem határáig, akkor nem felelek azért, amit csinálni fogok. Ez kellett neki. Az, hogy megszólaljak.

- Na Bulányi maga aztán egy sz.. alak. Előre felmenti magát, hogy köphessen.

S ragozza ezt a témát minden fekvésben. Alig várom, hogy megelégedje. Nem válaszolok többet neki. Szól az őrnök, aki pisszegések között visszavezet a zárkamba. Nincs breviárium, de van szentolvasó. Mondani próbálom, de nem igen megy. Hozzák az ebédet. Nem kérem. Falat sem menne le a torkomon. Augusztus 29-e van, Keresztelő Szent János fővételének a napja. Nem gondolok a szimbolikára, a maga, *fővételére*. Fogalmam sincs, hogy hol vagyok. A zárkában nincsen ablak, csak befalazott átláthatatlan üveg. Valamikorra este lesz. 9 órakor takarodó. Az őrnök beszél, de a villanyt nem oltja el. Elmagyarázza viszont, hogyan kell aludnom. Úgy, hogy az arcomat s a két csukómat mindig lássa. Nem fordulhatok oldalra, nem bújhatok a takaró alá. Nappal vigyázzülésben ülök, éjjel vigyázzfekvésben fekszem. Levetkőzőm ingre, gatyára. Kabátom, nadrágom a fejem alá tehetem. Van a priccs fejtámláján egy pokróc is, azt magamra húzhatom. Tudok aludni. Elalszom. Hatalmas rúgás a zárkaajtón. Az őrnök nem látja valamim: az arcom vagy a csuklóm. Megpróbálok újra elaludni, megint vigyázzban. Hallok távolról újra egy rúgást... most másnak nem látja valamijét az őrnök. Végre reggel lesz. Hajnali szürkületben, ötkor az ébresztő. A kötelességek és jogok között van egy napirend is, ami eligazít - ebből tudom, hogy ötkor ébresztenek. Nyílik az ajtó, s én vigyázzállásban jelentem, hogy

- Szakaszevezető úr, tisztelettel jelentem: zárkalétszám egy fő.

Jön a házi munkás (egy rab), aki egy lavórt nyújt be, vizet önt belé, s mellé tesz egy szappant és törülközőt. Pár perc múlva újrajön, s mindent elvisz. Beadja egy pár zárkába a lavór-szappan-törülköző-készletét, majd a kiosztás sorrendben összeszedi. Aztán megy tovább, s fél óra alatt lemosdatja így a folyosóját, az emeletét. Utána hamarosan újranyílik az ajtó.

- Reggeli...

Mondom, hogy nem kérek, s már zárja is az őrnök az ajtót, s elkezdhetem a vigyázzban lilést. Augusztus 30-ika van. A menetrend a tegnapi. Visznek kihallgatásra az őrnagy úrhoz. Ugyanazt csinálja, amit az előző nap. Nem szólok. Tegye velem azt, amit akar. Nem ütnek. Pedig biztos voltam benne, hogy ennek el kell következnie. De a lelkem kezd összetörni. Eljutok a takarodóig. Aztán következik a harmadik nap. Annyira megvisel az őrnagy pimaszsága, hogy valami ismeretlen dolog kezd történni bennem. Elhatározom, hogy megmondom neki, hogy kész vagyok azt csinálni, amit kell, csak ne bántson. Ez én vagyok? Nem gondolkodom róla. Nem fogok gyanút, hogy tettek valamit az ételembe. A második nap folyamán megjött már az étvágyam, és eszem. És Isten elé sem viszem a dolgom, csak meg akarok szabadulni ettől a bánásmódtól, mint akinek fog- vagy fejfájása van, s keresi az orvosságot s az orvost bajára.

Így virrad rám a negyedik nap. S visznek kihallgatásra, s az őrnagy úr... sehol. Egy másik őrnagy fogad. Két hónapon keresztül ezzel az emberrel töltök majd el átlagban napi tíz órát. Ő alighanem többet dolgozik ennél is, mert be kell számolnia a főnökének,

hogy mire jutott velem, s kapja a hasznos instrukciókat is a folytatásra. Ellenőrzik is őt. Van úgy, hogy valaki bejön a kihallgatás alatt, s ő nagyon keresi a nadrágvarrást, amikor feláll.

Én ezt az embert megkedveltem. Tudtam róla, hogy az a dolga, hogy összeállítsa e két hónap napi tíz órája alatt a végső jegyzőkönyvet, s az ügyész számára, hogy az majd kérhesse a tanácstói számomra azt, amit kérnie kell. Hogyan kedvelhettem meg őt? Egyetlen oka van: ez az ember valahogyan becsülte is engem. Persze van egy másik is. Ekkor még nem tudtam, hogy *a rosszfiú után jön egy jó fiú*, s attól megpuhul a rab. Sok mindent megtanulunk, s kikupálódunk majd a szakmában.

Tisztáztuk együttlétünk szabályait: ő az előadó úr számomra, vagy ha ismerem a rangfokozatokat, szólíthatom őt azon is. Ami személyemet illeti, hát ő azért itt nem szólíthat engem Bulányi atyának, de mivel inas korában a főnököt mester úrnak kellett szólítania, így hát engem Bulányi mesternek fog titulálni. Ez sokkal emberibb volt, mint harminc esztendővel később az egyházi bíróságon, ahol én főtisztelendő professzor uraknak szólítottam paptestvéreimet, akik Gál Ferencet kivéve mind jóval fiatalabbak voltak nálam, s azok meg *önöztek* engem a bírák a vádlottat, amikor dialógusra hívtak, s nem bírósági tárgyalásra. Tökéletes szereposztással: Lécai szigorúan Bulányi atyázott, ők meg önöztek. Ez adta meg nekik a tekintélyt. Az inkvizíciós múltat nem lehet feledni. Ezek a *paptestvérek* tudták, hogy nagyon igaztalan dolgot csinálnak velem, Jámbor Árpád viszont úgy tudta-élte, hogy ő igaz ügynek szenteli életét: akkor is, ha engem odajuttat, ahova való vagyok:

- Nézze Bulányi mester, a maga világnézete számára nálunk nincs szabadság, maga meg akarja nekünk lelkiigazgatóztatni a kapitalistákat, de mi azt nem várjuk meg. Hiába emlegeti nekem az elepi juhistaállókat, ahova a kulákokat vittük, egyszer fizetni kell ám, s mindenért. Ahova maguk beteszik a lábukat, ott megrohad a levegő, akár a seregben, akár a munkahelyen...

Nem hitte el nekem, amit Jézustól tanultam; azt, hogy szeretni kell minden embert, de meg volt győződve róla, hogy én azt gondolom, amit gondolom. Nem volt felhőtlen azért a kapcsolatunk. Amikor mozgalmunkról beszéltem, azt mondta, hogy ez a szó szent neki:

- Dehogyan csinált maga mozgalmat, a hullámos hajam, a kék szemem, meg a serdülő lányok rajongása volt az egész és nem mozgalom. És ahogy maguk konspiráltak. kiszolgáltatta népét, csak a Párt irtalma, ha fiait nem visszük el mind Duna-Tisza csatornát építeni...

Az inkvizíciós múltat nem tudják feledni, bár a magyar történelemben nemigen gyakorolhatták. Karácsony János írja *Magyar egyház történetében*, hogy a 16. század elején püspökeink a reformáció terjedése miatt nem vádolhatók gondatlansággal, mert a török hódoltság következtében nem volt, aki előállítsa nekik a reformátorokat... Én magamtól mentem a dialógusra, s ezeknek a *paptestvéreknek* tudniuk kellett, hogy nagyon nem igaz dolgot csinálnak velem. Lécai biztosan tudta, s a ők is minden bizonnyal is. De Jámbor Árpád őrnagy úr úgy tudta élte, hogy ő igaz ügynek szenteli életét, amikor odajuttat, ahova szerinte való vagyok:

- Nézze Bulányi mester, a maga világnézete számára nálunk nincs szabadság, maga meg akarja nekünk lelkiigazgatóztatni a kapitalistákat, de mi azt nem várhatjuk meg. Hiába emlegeti nekem az elepi juhistaállókat, ahova a kulákokat vittük, egyszer fizetni kell ám, s mindenért. Ahova maguk beteszik a lábukat, ott megrohad a levegő, akár a seregben, akár a munkahelyen...

Nem hitte el nekem, amit Jézustól tanultam; azt, hogy szeretni kell minden embert... Az egyház történetét ismerve, mért is hitte volna el? Úgy gondolhatta, hogy valójában nem volnék ellenség, ha nem volnék hülye. Becsületes hülyének gondolt. De azért nem

volt felhőtlen a kapcsolatunk. Amikor mozgalmunkról beszéltem, azt mondta, hogy ez a szó szent neki:

- Dehogyan csinált maga *mozgalmat*. A hullámos haja meg a kék szeme, s a serdülő lányok rajongása volt az egész, és nem mozgalom. És ahogy maguk konspiráltak! Kiszolgáltatta népét nekünk, s csak a Párt irgalma, ha fiait nem visszük el mindet Duna - Tisza csatornát építeni...

Számukra az a mozgalom, hogy valaki reggel 8-kor találkozik a Délinél egy micisapkás lánnyal, akit megszólít, hogy Jó estét, ez itt a Keleti pályaudvar? Erre a lány átad neki egy írást vagy elmond egy mondatot, amit a *valaki* elvisz a megbízójához. Hát ez nem Isten Országa, Jézus nem így dolgozott a Tizenkettővel. Ismerte és szerette őket. Amikor pedig én folyamatosan *anyaszentegyházat* emlegettem, megunta:

- Majd megnézheti magának ezt a maga anyaszentegyházát húsz év múlva, hogy mi mit csinálunk belőle.

Nem hittem el neki. Még messze volt '64, és még messzebb '76, és beláthatatlanul messze '82 és '87, amikor majd a Vatikán is azt teszi velem, amit ők diktálnak neki. Az együtt töltött idő alatt megismertük egymást, a jegyzőkönyveket ő is aláírta, innen tudom, a nevét. Azt is elmondta, hogy pár évvel idősebb, mint én, és szakmája szerint vasesztérgályos, és Csepelen dolgozott, és sajnálja, hogy most itt fasisztákkal kell töltenie az időt. Ezt az utóbbit már nem hittem el neki. Autó vitte haza őt, s hozta is be - ez is kiderült a beszélgetések során. Gondolkodtam, hogyan lehetne ezt az embert Jézushoz vinni. Ha üldöznék őt, s én elrejténém a lakásomon, s megmenteném az életét, akkor talán elhinné, hogy van értelme annak, amit Jézus nyomán mondok neki. Talán. De az is lehet, hogy ugyanolyan volt, mint az engem letartóztató őrnagy, s alakítania kellett a jó fiút, a számomra szimpatikus kommunistát. Sohase találkoztam később vele. Az ávósok a civil életben elmennek szabadult áldozataik mellett, mintha sohasem látták volna őket. Tapasztaltam.

De azért hálás lettem volna '82-ben, ha akadt volna az inkvizíciós kihallgatásokon valaki, aki azt produkálta volna, amit Jámbor Árpád. Mondjuk így:

- *Ei kell ítélniünk mindenképpen, mert ez következik a Vatikán keleti politikájából. Az elítélésed az ára, hogy az egyházi verkli hazánkban tovább mehessen. Persze Úgy. ahogy ők akarják. Sajnálunk, de nem dialogizálhatunk veled. Meg kell játszanunk a tévedhetetlen egyház tévedhetetlen bírójának a szerepét...*

Gondolkodtam azon is a két hónap alatt, hogy miért nem vernek. Mert nem volt értelme. Én nem titkoltam semmit. Amit csináltam, azt elmondtam nekik is. Nem volt rejtegetni valóm. De ennyi elég volt ahhoz, hogy az ügyész majd halált kérjen. Nem kellett fegyvert találniok a ruhás szekrényemben. Egy debreceni ávós mondta még '50 körül.

- Bulányi olyan fanatikus, hogy minket is meg akar téríteni.

Amikor Jámbor Árpád beszélt nekem a papok meggyőzésének ávós munkájáról, megkérdeztem őt, hogy engem miért nem akartak meggyőzni:

- Na nem, a Bulányi atya olyan elfoglalt volt, hogy nem akartuk zavarni őt.

Volt bennük önbecsülés. Nem tették ki magukat, hogy szóba eredjenek azzal, akinél semmi reményük nem volt a sikerre. Peregték a hetek. A fényképeimet, melyeket népemről készítettem, mind elhozták lakásomból. Nézegeti őket:

- Bulányi mester, hogy tudott összeszedni ennyi stramm fiút és ennyi ronda nőt? Nekem mind stramm volt, és egyik se ronda. Büszke voltam rájuk, s úgy gondoltam, hogy hazámban ők a keresztények eleje. Egyszer Endrey is felhívta őket magához. Ilus beszámolt róla, hogy Endrey népe, Illés Mari, a váci Kalász titkára, hogyan várta a nagy öntudatú társaságot. És volt öntudatuk. Azt gondolták magukról, hogy újra kezdik a jézusi szent kíséreltet. S én is hittem és hiszem, hogy újra kezdtük... akármit mutatunk is jelen formánkban. Ma sem tagadjuk meg, hogy mit akartunk, Akkor sem, ha ma már

látjuk, hogy mennyit ér nem a walesi, hanem a Bokor-tartomány. Mennyit? Nem tudom, hogy kevesebbet-e, mint a Jézust követő nemzedék. A Bokor 60 éves. Hol állt az egyház 60 esztendő után, úgy az első század végén? Megvoltak az evangéliumok. De a páli levelek is, melyekből megtanulhattuk, hogy Jézus kiengesztelte az ősbűn miatt reánk engesztelhetetlenül haragvó Istent. S megvolt a Jelenések könyve is, melyben Isten atomháborúval pusztítja el a *szentek* vérént ontó Római Birodalmat, s maga Jézus tapossa az isteni bosszúállás vérsajtóját. Mi nem produkálunk ilyet. Legalábbis fűjjük még, hogy *kicsiség, szegénység és erőnemalkalmazás*. A szövegünk nem kétféle még, legfeljebb az életünk. És ez a hűség a tiszta jézusi szöveghez bármikor képes lehet zsarnokoskodni az életünkön... hogy ne maradjunk el a szövegünkötől.

Közben azonban a zárkán is voltam, s idővel beraktak hozzám nemszabadulókat is. Egy munkásfiút, aki disszidálni próbált. Kérdezem tőle, hogy miért akart.

- Hát nem lehet a melóssal kitolni! Elvben 1,20 a fröccs, de csak 1,80-ast lehet kapni a kocsmában. Nem lehet megélni abból a nyomorult havi 600 Ft-ból., amit adnak havonta.

Jó injekció volt ez nekem a kihallgatásokra. Kép a *létező* szocializmusról, amiből majd '56 lesz, de amiről még senki sem álmodott '52-ben, pedig milyen közel volt már. Közel - történelmileg. De nem nekünk, a börtönben. Ezt a fiút egyébként a kereszténységből egyetlen dolog érdekelte. Az, hogy hogyan van egy katolikus pap a nőkkel. Én őszintén elmondtam neki, hogy bizony az ember sokszor falra mászik kínjában, de én eddig még nem feküdtem le senkivel. Rám nézett, s csak ennyit mondott:

- Nem hiszem.

Harmincnegyedik évemben voltam akkor, s ez elképzelhetetlen volt számára. És lassan kialakult a börtönbeli imádságéletem is. Minden nap mondtam szentolvasót. Többet is. S minden egyes Üdvözlégnél gondoltam a kisközösségeim egy-egy tagjára. Végigmentem naponta rajtuk. Ezt az Üdvözlégyet most Gyusziért mondom, ezt Jutkáért, ezt Sanyiért, ezt Csöppiért... S így nagyon értelmesnek látszott a rózsafüzérezés.

Egy ilyen szentolvasót imádkozás során történt velem valami, ami hasonló volt a '36 szeptemberihez, a noviciátusihoz. Imádkozás közben eleredtek a könnyeim. Sétáltam a zárkában, a priccsek között, a kagyló majd az ajtó felé fordulva, s vissza a priccsek közé, s nem tudom, hogy mennyi időn keresztül, de talán egy óra hosszat folytak a könnyeim, s boldog voltam. Azt hiszem ugyanaz volt ez, ami akkor, tizenhat évvel korábban történt: a kilátástalanságban megadtam magam. Elfogadtam a sorsomat. Összetörtem. S Isten cserében magához szorította a szívemet. Sírtam örömben.

A munkásfiú előtt. Ő csak azt látta, hogy folynak a könnyeim, s utalt is rá, később, hogy én is sírok, nekem sem olyan egyszerű ez a sors. Nem magyaráztam meg, hogy boldogságomban sírtam. Ha elmondom, hogy boldogságtól sírtam, arra is csak azt mondta volna, amit a le-nem-fekvésre.

Egy alkalommal benyit az ő a zárkába, s felszólít, hogy vessem le felső ruhámat. A legjobb ruhámban tartóztattak le, amiben Pesten is voltam, s amiben hazajöttem. Ad helyette egy véres és szakadt ruhát, amiből kilátszik a térdem. Az őrnagy Úr észleli a ruhát is, a tekintetemet is. Telefonon felszól az osztályra:

- Adjanak ennek az embernek egy tisztességes ruhát!

Amikor majd elvisznek a Fő utcáról, az ő mondja, hogy nem találják a ruhámat. Ha megtalálják, majd utánam küldik. Elfejtették. Úgy gondolták nem lesz többet szükségem rá - itt fog elrohadni. Amit adtak helyette, ezt sem hoztam el - majd elmesélem a történetét.

A jegyzőkönyvek aláírása kínos volt. Az volt benne, amit mondtam, de átfogalmazva. Ha én azt mondtam, hogy a csoporttalálkozáson ez meg ez volt, a papiroson ezt találtam: az illegális összejövetelem, az államellenes találkozón. .. Rendre vitatkozás lett belőle. Valójában igaza volt. *Földalatti kisközösségek menthetik csak meg az egyházat!*

- magyarázta Kolakovics. S ez minősült illegálisnak és államellenesnek.

Hogy meg kell menteni az egyházat, a hitet Istenben, a hűséget az elmúlt néhány év alatt megismert evangéliumban - mindezt töretlenül megőriztem magamban e két hónap alatt. Az is világossá vált előttem, hogy a harmincas években megismert népi irodalom, elsősorban Sinka költészete, volt a Keresztelő János számomra. Egy igazságos Magyarországot és kereszténységet kell csinálni, s ennek lett csodálatos és elsődleges személye Kerkai Jenő, aki létrehozta a Kalotát, aki kishaszon bérletbe akarta juttatni a magyar parasztságot. Elsősorban az egyházi nagybirtokokból. S utána jöttek a 40-es években a kommunisták, akik egyszerűen kiosztották, és ingyen, a földet a föld nélkülieknek, hogy aztán elkezdjék termelőszövetkezeti csoportokba kényszeríteni őket, és kinevelték Kerkai álmodozását *a kisparaszti mennyországról*. Tudták, amit magyaráznak majd nekem a letűnt világ urai is a következő években a Gyűjtőben: csak a nagybirtok a termelékeny és exportképes. És egyre határozottabbá lett bennem annak a tudása, hogy Jézusnak semmi köze ezekhez a még oly jószándékú rendcsinálásokhoz, melyek mindegyike feltételezi, hogy pénzzel s fegyverrel ki kell kényszeríteni azokat a társadalomból. Helyemen maradtam; tudtam, hogy át kell alakulnia az emberi gondolkodásnak az örökélet, a szeretet ígéire. Épen maradtam.

S így került sor október utolsó napjaiban az *ökör úr*-szállításra. Nem volt szegény ávónak annyi személygépkocsija, hogy egyenként szállítsa át a rabokat Pestre a Markóba. Teherautón vitte őket. Leponyvázottban, melynek két oldalán volt egy-egy hosszú pad. Akiknek elkészült már a jegyzőkönyvük, akik egy ügyhöz tartoztak, azok kerültek be egy teherautóba. Gondolom, az én bűntársaim kerültek az én teherautómra. De nem láthattuk egymást, nem beszélgethettünk egymással. Hogy lehet ezt megcsinálni? Hát úgy, hogy még az épületen belül rátettek a fejünkre egy nagy piszkos rongyot, azt meg leszorították egy autós szemüveggel, s ezzel tökéletesen vakká tettek minket. Aztán megfogtak a bal vállunknál s vezettek minket. Ha nem jó irányba léptünk, akkor *Ökör úr nem arra*, s helyes irányba tereltek minket. Nehezebb volt már a felszállás. El kellett találnia lábával az ökör úrnak, hogy hol van a hágcsó, onnan pedig a platóra kellett lépni. Nekem csak úgy sikerült, hogy rátértem a platóra, azután felálltam, s a platón levő ór az ökör urat a helyére vezette, s meghagyta neki, hogy aztán beszéd nincs. Amikor az összes ökörurak vagy ökörhölgyek fent voltak már, s az ór jelezte, hogy közöttünk van, megindultunk, áthajtottunk a hídon, s megérkeztünk a Markóba. Egyenként megszabadultunk vakságunktól, s magam is egy hatalmas zárkába kerültem. Voltak benne vagy húszan. Barátságos levegő fogadott. Az egyikük mindjárt meg is kérdezte.

- Megnézted, hogy mi van kiírva a Markó kapujára?

Zavaromban nem azt mondtam, hogy ökör úrként érkeztem, hogyan nézhettem volna meg, hanem zavartan csak annyit válaszoltam, hogy nem néztem, s kérdeztem, hogy mi van kiírva. Széles mosollyal jött a válasz:

- Hát az, hogy itt szép lehetsz, de okos az nem!

A Fő utca után ez maga volt a mennyország. Nem voltak priccsek. Szalmazsákok voltak egymásra rakva. Ezeket estére leterítettük. A fejünkre húztuk a pokrócokat. Megszűnt a vigyázzbanülés és -fekvés. Nem voltak kíváncsiak arcunkra, csuklóinkra, s nem rugdosták az ajtónkat Csodálatosakat aludtunk.

Nem a nép ellenségeivel voltam összezárva, hanem a néppel, azoknak megtévedt tagjaival. De hát itt sem volt minden fenékig tejfel. Míg a Fő utcában nem volt semmi bajom a kosztal, itt már igen. A megtévedt elemek pár hónapos ítéleteket kaptak, s azok meg gondolták, hogy kitelelnék. Azzal akarták rábírní őket, hogy ítéletük után azonnal jelentkezzenek munkára, hogy karcsúsító volt a koszt. Napi 30 deka kenyér, amit reggel azonnal megettünk a fekete kávénak nevezett innivaló mellé. Az ebéd egy kanálnyi *valamit-visz-a-víz* leves, egy kanálnyi főzelék vagy tészta, estére vagy az egyik vagy a

másik. Nem feküdte meg a gyomrunkat, tudtunk tőle aludni. S volt egészségügyi szolgálat is, a Fő utcán senki sem kérdezte, hogy mi a bajunk. Itt a Markóban naponként jött a *Mengele*. Hitler hírhedt orvosáról nevezte el a rab társadalom az orvost, aki meghallgatta a panaszokat, s utána szólt a házi munkásnak, akinek a nyakába volt akasztva egy gyógyszeres asztal sok-sok rekeszével és megszámozva:

- Kettőt a nyolcasból.

Ha a házi munkás jelentette, hogy az a rekesz már üres, akkor Mengele változtatott:

- Négy szemet a hatosból.

Nap közben hol az egyiket, hol a másikat vitték ügyészi kihallgatásra, hogy az ügyész ne csak a rendőrségi jegyzőkönyvek, hanem személyes beszélgetések alapján is tudjon valami ítéletet kérni a vádlott számára a tanácstól. Egy-két hét múlva rám is sor került. Erősen másvallású hölgy fogadott, s anyai jósággal beszélgetett velem. Nem értette szegény, hogy miért hivatkoztok én Jézusra, amikor én fiatal ember vagyok, s Jézus olyan régen élt. Nem akartam megmagyarázni neki. Jámbor Árpád sokkal értelmesebb volt. és immúnisnak bizonyult.

Valamikor december elején került sor a tárgyalásra. A múzsákhoz folyamodom, hogy méltóképpen zenghessem el, ami ott történt. Megbilincselve érkeztünk a zárkából, s mentünk át az épület bírósági részlegére. A folyosókon civilbe öltözött emberek. Azonnal kiszúrok belőlük két hölgyet, akik apácák voltak, rá volt írva az arcukra, hogy azok. Ezek megtudták valahogy a tárgyalás napját? Láthatják majd Vadas Évát vagy Jolsvai Hedviget, ahogy bilincsbe verve hozzák őket a folyosókon a tárgyalásra. De csak ott, mert a miénk zárt tárgyalás. Csak a tanács tagjai, az ügyész, az ügyvédek meg a vádlottak s néhány ávos jöhetnek be. Nem sokat vacakoltak velünk. Másfél óráig tartott az egész cirkusz s kiosztottak ez alatt kb. 100 évet.

Leszedik a bilincseket, mert ugye lehetséges, hogy felmentenek bennünket, s akkor elmehetünk. A kirendelt ügyvédek megkeresik védenőiket. Papirosra van írva nekik a nevünk, s rajta egy kis eligazítás, hogy mivel vagyunk vádolva. Azonosítanak minket. Megkérdezi, hogy én vagyok-e az a Bulányi György. Megmondja, hogy ő a kirendelt ügyvédem. Megkosztottak már a zárkán: ezek a jogászok húsz Ft-ot kapnak egy vádlottért. Három név van a listájukon, kapnak tehát e pár óráért 60 Ft-ot Nem rossz órabér!. A melósé csak óránként 3 Ft. Perceken belül bevonul a Jónás-tanács. Jónás is erősem másvallású. (Nagyiparos ő... majd '56 november elején nincs idege kívánni a 4-ike hajnalt, s már előtte megszívja szegény a gázcsapot.)

A magyar nép nevében nyitja a tárgyalást. Felolvassa a vádlottak nevét, sorban a rendűségünk szerint. Elsőrendű vádlott magam vagyok, aztán következik Juhász Miki, majd Lakos Bandi. Ezután Ikvay Laci majd Vadas Éva. Aztán a többiek. Sigmund Ernő, Jolsvai Hédi, Sötér Pista és a végén Boros Pista. Egymásra pillanthatunk. Sigmund Ernő apám korabeli esztergomi egyházmegyes pap, Jolsvai Hédi *szürke* Missziós nővér. Sötér Pista kapucinus, s Boros Pista kassai egyházmegyes. Török Jenő nincs köztünk. Megtudta valahogyan a letartóztatás dátumát, s meglépett. (Pár hónappal később majd a nagykorúton leszólítják: *Török atya...*, s betessékelik egy Pobjedába; 14 évet kap) Egy beépített, egyébként nagyon buzgó cisztercita pap ügyét külön tárgyalják. Himfy Ferire meg később kerül sor. Bigit, a munkaszolgálatost, is külön tárgyalják: 15 évet kap. Ügyészi vádbeszéd következik. Megtudom belőle, hogy azért tárgyaltam Mindszentyvel, mert vissza akarom hozni a Habsburgokat. Majd elnevettem magam: 13 évesen apám felpofozott, mert a szabad királyválasztást képviseltem. Az ügyész halált kér rám. Pár perc alatt elmondja mindezeket. Ugyanígy végez az ügyész a többiekkel is. Következnek az ügyvédek. Kirendelt ügyvédem megértést vár a tanácstól: nem tehetek arról, ami tettem, mert klerikális nevelésben részesültem. Utolsó szó jogán mi is elmondhatjuk a magunk védelmére, amit tudunk. Magam Tiborcot idézem a Bánk bánból.

Két percen belül elhallgattat és leültet. A többiek is. A bíróság ezután visszavonul tanácskozni. Mi várunk. Öt perc múlva visszajön a tanács és kihirdeti a nép nevében az ítéletet. Magam életfogytot kapok, Miki és Bandi 14 évet. Laci, Éva és Ernő bácsi 10-10 évet. Hedvig és a két Pista megússzák 7-7 évvel. Fellebbezünk-e?- kérdezi a bíró. Mind fellebbezünk, Évát kivéve:

- Én elszenvedem, amit rám mértek.

Az ügyész gondolkodási időt kér. Jónás berekeszti a tárgyalást. Mikor maghallottam az életfogytot, egy pillanatra megszédültem, de csak egy pillanatra. Utána meg büszke voltam: annyit kaptam, mint Mindszenty.

Ránk rakják a bilincset, a megyünk vissza a fogda-részlegbe, a zárkánkba:

- Na megmértek? Hány mázsát kaptál? A megmérés azt jelenti, hogy belerakják az ember fenekének a lyukába a kofamérleget. A mázsza megmérés eredménye:

- *Most jöttem Vácról, öt mázsát pihent a vérem...*- szól a zsványnota: öt évre ítélték.

Volt ott egy politikai elítélt is, egyetemista korú. Beszélője is volt már. Vele üzentem szüleimnek, meg is kapták. Édesanyja felkereste szüleimet. '56-ban disszidált az USÁ-ba, küldött is egy képet magáról, családjáról.

Lassan-lassan közeledett a karácsony. Elhatároztam, hogy karácsonyt varázslok zárkatársaimnak. Egyenként beszéltem velük. Odajött hozzám egy szocdem szervezett munkás:

- Állítsa le magát! Ha volna Isten, nem teremtett volna ilyen pizsokvilágot.

Az újesztendő beköszöntét átaludtuk. Voltak viták is - jelentéktelen témákról. Az egyiknek során hangzott el ez a leminősítő szó:

- Te alfabéta!

Aki használta, aligha volt messze az analfabétaságtól. S vártuk az elszállításunkat, mert nincs itt maradandó városunk, még annyi börtöne van hazánknak, s azt mind meg kell ismernünk. Zárkatársaim megmondták, hogy a magamfajta visszaigényli az ávo. Valamelyik intézetükbe kerülünk. Eljött annak is a napja. Szent Ágnes ünnepén, január 21 -én rekeszes rabóval szállítottak el. Könnyű nyári ruha volt rajtunk, odakint pedig kemény tél. Szerencsére hamar célba értünk. Ócska káromkodások között fogadtak bennünket. Ott volt Éva is a szállítmányban. Este volt, mire kiértünk. A kisfogházba kerültem. Magánzárkába. Nem lehetett tudni előre, hogy meddig tart. Volt, aki két évig is ilyenben élt. Halálra ítélt is, és minden zárka nyitásnál számíthatott rá, hogy viszik akasztani. Két év után tudta meg, hogy *kegyelmes úr*. Ez volt a rab-címük a fel nem akasztott halálra ítéltnek.

Elveszik civil ruhánkat, illetőleg azt, amit a Fő utcában adtak a magamé helyett, leltárba viszik, s kapok téli rabruhát, *szumánt*. S nincs fázás többé. Vacsoraosztáskor egy tele csajka sárgarépa főzeléket adnak be az etetőnyíláson egy hatalmas kenyérvég-darabbal, magyarul: serclivel. Ha volt étel, melyet, sajnós, utáltam, hát ez a sárgarépa-főzelék volt. A piaristák nem is főzték, még hazulról ismertem, hogy ilyen is van. Elfogyott. Az őr kinyitotta az etetőt

- Kér még?

Mondtam, hogy igen. Ez még egyszer megisméltódott, s kaptam még egy serclit is. Mind elfogyott. Ismerték a Markót. Feljavítottak! Elkövetkezett életem legszentebb szakasza. Mitől volt az? Hát attól, hogy napirendet tartottam. Zavartalanul. Felkeléstől lefekvésig. Volt benne rózsafüzér-imádság, melyben végigvettem népem s családom tagjait, s volt misemondás, elmélkedés. Ekkor kezdtem, hogy próbáltam rekonstruálni az egész latin misét. Ha 16 éven keresztül elmondjuk ugyanazt a szöveget, elő lehet keresni az emlékezetünkéből. Még egy szent leckét és evangéliumot is. Megvolt a teljes

miseszövegem. Az elmélkedéseim miről szóltak, nem tudom. Volt délutáni adoráció és esti imádság is. A napot pedig kitöltötték az órák. Magyar irodalom, német irodalom, népdal - ezek voltak a profán tárgyak. Dogmatika és morális és szentírástudomány - meg a szent tárgyak. A népdal-órák abból álltak, hogy nagyon halkán, alig hallhatóan dúdoltam őket. Az ör meghallotta, odahívta társát, és együtt hallgatták. Észletem. S hagyták, hogy dúdoljak. Ebéd után pauzát tartottam. Leültem szalmazsákos priccsem végibe, fajnak dőltem, s szundítottam egyet. Hetenként kétszer vittek borotválni. Ennek a szertartása ez volt: kinyitják a zárkát, megmutatják az irányt és:

- Futólépés. Állj!

Két zárkányira volt a borotválás helye. Egyszer megpróbáltam, hogy léptem két hosszút, és ott voltam:

- Ha én egyszer azt mondom magának, hogy futólépés, akkor fusson! - mondta az ör.

Lehetett gyengélkedőre is jelentkezni. Orvos elé kerültem, hogy elmondjam száz nyavalyámat, a fejfájástói kezdve a gyomorégésig, s még nem tudom miket.

Az orvos elé kerülök.

- Mi a panasza?

Levegőt veszek, hogy felsoroljam, ám az ör, aki odavezetett, rám kiált:

- Ha egyszer kérdezik, akkor beszéljen.

Még jó, hogy begyakoroltam a nyavalyasort, s el tudom mondani, amit összegyűjtöttem. Az orvos gúnyosan mosolyog, majd szól az őrnek:

- Elviheti.

- De szódobikarbónát kérek - mondom még elmentemben. És kapok.

Egyszer, takarodó tájon, hat hét után, kiszólitának a zárkából. Állok a falnál. Odajön hozzám a szolgálatvezető törzsőrmester, és csendben, bizalmasan megkérdezi:

- Cukorrépa egyeléshez ért?

Biztosítom őt - március közepén -, hogy igen. Visznek valahová. Hatalmas épületbe kerülök, melyben villanylámpák égnek, s beraknak egy zárkába. Uram Isten? Priccs megint, szalmazsák nélkül? Elszoktam már a puhafán alvástól. Nem tudok aludni. Az ör észleli s bead egy pokrócot. Aztán mégis elalszom.

Hatalmas zenebonára ébredek. Nyílik az ajtó:

- Fogja minden cuccát - a pokrócom a minden cuccom! Víz egy másik emeletre, egy másik zárkába, s abban Juhász Mikit, Lakos Bandit, és Berta Lali bácsit, egy apánk korabeli tábori főesperest találok. Ez volt a *Csillag*, melyben most már, hat hónap után, láthatjuk egymást. Örülünk egymásnak, elmeséljük, hogyan folyt az életünk. Munkánk nincs, sétálni nem visznek, őrizzük a napirendet. Semmi új nincs benne. Március van. '53-at írunk. Közösen imádkozunk s elkezdjük a posztgraduális *teológiai* tanfolyamot, egymást tanítjuk. Berta Lali bácsi nem érti, miről beszélget a három 35 év körüli fiatal titán. Végül megszólal:

- Nekem csak amolyan kisüsti *szövegeim* vannak, de annyit mondok nektek, hogyha fiatal korotokban nem alapítotok apácarendet, akkor öreg korotokra nem lesz, aki beföttet hoz nektek.

Apró incidenseink vannak az örökkel. Kihallgatják a posztgraduális tanfolyamot, berontanak:

- Mit csinálnak itt?

Mondjuk, hogy mit.

- S maguk azt hiszik, hogy erre még szükségük lesz? Majd befejezi a megszokott ávós szöveggel:

- Itt fognak elrohadni.

Más alkalommal megint betör egy ör.

- Ki itt a zárkaparancsnok?

Lakos Bandi jelentkezik. Durr, durr...- lekever neki két pofont.

- Tisztítsák fel a padlót! Szappannal.

Ekkortól kezdve tudjuk, hogy a puhafának lehet citromsárga színe is, ha szorgalmasan mosogatjuk szappannal. Jó félév múlva megérkezik Török Jenő is a zárkánkba, s nézi, hogy Mikivel mit csinálunk, miközben felültetjük őt az összerakott szalmazsákok tetejébe, hogy ne zavarjon minket a munkánkban. Nézi és megszólal:

- Mik ezek a padló-kultikus cselekedetek?

Nem érti, de nem is kapott még két pofont, mint Lakos Bandi. Őt is megokosítaná. De szép is ez a padlószín. Van börtön-esztétika is, de van ám!

Hetenként van könyvosztás. Annyi könyv lehet a zárkán, ahányan vagyunk benne. Kiművelődöm a kolhoz-irodalomban. A tartalmukat nem tudom megjegyezni, csak a szovjet-tartományok nevét jegyzem meg. De elérkezik az ünnepi pillanat. Beadnak egy német nyelvű könyvet, A szerzőjéről még nem is hallottam. Úgy hívják, hogy *Lao-ce*. A címe pedig: *Tao te king*. Izgalommal olvasom, s amikor leteszem, azt gondolom, hogy ebbe is bele tudnám fogalmazni azt, amit Jézustól tanultam. De nem változtatok. Maradok Jézusnál. Máskor meg kapok egy Babits kötetet. Lelkigyakorlatot tartok zárkatársaimnak a *Jónás könyve* alapján. Majd 15 esztendő után ugyanezt teszem a halászteleki bérmezőkkel. Ez lesz az alapja a pulikutya-naplónak, melynek vezetésére, írására próbálom rábírní fiúkat, lányokat. Közben okos tanácsokat adok nekik az életre.

- Nem kell minden pénzünket elkölteni, félre kell tenni, hogy amikor megházasodunk, legyen spórolt pénzünk telket venni, meg arra, hogy fel tudjuk építeni a házunkat. Angel öccse, Micu is résztvesz a lelkigyakorlaton. Megszólal:

- Én nem spórolok, és csak olyan lányt veszek feleségül, akinek háza van.

Megunják az ingyen-szellemi életet. A raboknak dolgozniok is kell. Napi 15 Ft a tartás és 17 Ft a nevelés. A vasaló üzembe kerülünk. Napi nyolc órát vasalunk. Nem a mi holminkat, azt vasalatlanul kapjuk: az inget, a gatyát, a ruhát. Csak őri holmit vasalunk.

Nehogy túl jól érezzük magunkat, ezért munka közben nem szabad beszélgetni. Megtanuljuk úgy ejteni a hangot, hogy nem mozog a szánk. Az ór nem veszi észre. De van rab munkavezető is. Egy rajkos. A neve: Kardos György. Éppen a napokban zengte valaki róla, hogy atyai jóbarátja volt valamelyik könyvkiadónál. Ő észrevette a szájmozgatás nélküli beszédemet. Odajött hozzám, és figyelmeztetett:

- Ha még egyszer észreveszem, jelenteni fogom.

A mellettem levő asztalnál vasalt Kelemen Gyula bácsi. Apám korú szocdem volt. '47-ben államtitkár lett, de nem akarta a két munkáspárt egyesülését. Így lett ő is a nép ellensége, és életfogyttal. Mondom neki egy alkalommal.

- Gyula bácsi, a mi sorsunk, életünk azoknak az embereknek a bűnhődése, akikben nem volt annyi alázat, hogy hajlandók lettek volna együttüvölni a farkasokkal,

- Már hogy tudsz ekkora butaságot mondani. Akik hajlandók voltak rá, bőven kárpótolták őket érte, s nem volt alázatra szükségük.

Gyula bácsi ateistának vallotta magát, de Fülesnek megvallotta, hogyha egyszer kimennek az oroszok, térden csúszva megy végig a Bazilika kövein.

A Füles- Fülei Szántó Bandi volt. Vallásos gyerek volt. Nálam gyónt a börtönben, Életfogytra ítélték, de szüleinek sikerült felére levinni az ítéletet. Igazolták, hogy gyermekük nem beszámítható, s levítették büntetését 10 évre. Egyszer Gyula bácsi odaszól Fülesnek:

- Könnyű annak, akinek papirosa van róla.

De Füles sem maradt adós:

- Azt akarod mondani, Gyula bácsi, hogy neked nincs papirosod róla?

Fülesből majd tanszékevezető professzor lesz a pécsi egyetemen, s meghív majd a 90-es évek elején valami általa rendezett nyári egyetemre előadni, s elképesztem a jogászokat az *Egyetlen csúcsérték?* c. előadásommal. Előtte elpletykálom neki, hogy a rektorasszonya,

Marcsa, közénk tartozott ifjúságában Debrecenben. Füles meg is említi neki, hogy meghívott engem előadónak. Mire Marcsa.

- Hát az még él?

A legigéretesebb gyermekeim egyike volt. Ötödik gimnazista korában még Teri legjobb barátnői közé tartozott, aztán miután Forrai Pityu elment '46-ban piaristának, - miért, miért nem - Marcsa beállt kommunistának. Egy év alatt két évet végzett, s '47- ben már ő felvételizteti Terit történelemből az egyetemen. '60-ban elmegy Pityu temetésére.

A temetés után Terivel ülnek egy padon, s beszélgetnek. Marcsa mondja:

- Szeretném legéppuskázni ezt az egész papi népet...

Budavári, 2005. július 23.

- Az úgy volt, hogy szerda este Rozina és Gyuri csak nyolcra tudtak eljönni hozzám. Azért jöttek, hogy kivegyék gépemből a Püskinél megjelenendő IV. kötetét a *Naplónak*, mert Rozinának mindenre van ereje, mióta munka s két egyetem mellett belevetette magát a *Lelkisegély* szolgálatba. Arra is, hogy elkészítse a nyomdának, amit annak már csak ki kell nyomtatnia. 9-kor elbúcsúztunk, mert tudják, hogy 4,45-kor szól az ébresztő óránk, s 6,45-kor indul a Volán a Népligetből, s negyed tizenegykor lerak Budaváriba. Megérkezve bevinném gyógyszereimet, s tapasztalom, hogy az esti sietségben elfelejtettem a gyógyszeres zacskómba belenyomni a Mono Mack-szemeket. Remélem, hogy nem lesz baj belőle. Vagy két éve írta fel ezt nekem Arató Éva, amikor szívnyomásra panaszkodtam. Beszedtem, aztán újra jelentkezett a nyomás. Elmentem újra Évához, s mondom a panaszom.

- Szedi a Mono Mackot?

- Nem.

- Minden nap kell szednie egy szemet belőle.

S azóta nincs is baj a szívemmel. Reménykedem, hogy kihagyhatok egy pár napot. Hiába. Szerdán még megvagyok nélküle, de csütörtök este, amikor le akarok feküdni, jelentkezik a nyomás, és nincs egy árva szem Mono Mackom sem. Elő a természetgyógyászattal. Orromon keresztül mélyen be szívom a levegőt, majd a szájamon kiengedem. Nem segít. Lefekszem, s próbálok elaludni. Nem megy. Felkelek s kimegyek a házból. s leülök az éjszakában az orgonásban. Elkezdek hányni. Minden kijön belőlem. Na ez biztosan segít majd. Visszamegyek a házba, beveszek még egy fél eunocint. Egy órát alszom is tőle, de a szívnyomás nem enged többet. Hajnalban kelek. Leülök a számítógépem mellé, s háromnegyedhétig dolgozom a *regény* 16. folytatásán. Hétkor megy egy busz Zánka felé. Ott lakik Szabó Dezső, a piarista diák, s nyugdíjas körorvos. Kicsöng a telefon... Hívom a mostani körorvost: *Hétvégen nem elérhető*. Helyi segítséget veszek igénybe: felhívom Horváth Józseféket, ahol az asszony buzgó, időként hétköznap is misémre-járó. Mondom Horváthnak sikertelen eredményeimet.

Igen, mert ilyenkor Szabó Dezső locsol, Lábdy meg (a mostani körorvos) hétvégen mindig elutazik. Majd ő megkeresi a telefonkönyvben a nagyvázsonyi orvos nevét, és visszahív. Pár perc múlva vissza is hív, s mondja, hogy Sebestyén Gyula az orvos neve. Hívom. Egy nő veszi fel a telefont. Mondom a történetemet, s hogy csak arra volna szükségem, hogy a doktor úr felírja nekem a Mono-Mackot. Ő meg, hogy a férje még alszik. Várjak, megkérdezi tőle. Perc sem telik bele, s hallom:

- Tessék jönni.

- Mondom, hogy megyek. Csakhogy Vázsony hét kilométer. Elindulok, Még bent vagyok a faluban, amikor jön egy autó Vázsony irányában. Kitárom a karom. Az autó fut még, majd megáll. Mondom, hogy hova akarok eljutni.

- Tessék beszállni, mi Veszprémbe megyünk.

Beszállok, bemutatkozom, s mondom a történetem, és hogy Sebestyén vár az Óvoda

utca 2-ben, a lakásán. Tudják ők, hol van az, nekik kicsi kitérő az, s a telefonbeszélgetés után tíz perccel, leraknak a ház előtt, ahol ki van írva: Dr. Sebestyén Gyula. Nagyon megköszönöm jószágukat, s ők mondják, hogy semmi az. Becsöngetek. Az asszony jön kinyitni a kaput, s betessékel. Leülök, s a Mono Mack gyógyszer megírva előttem az asztalon. Jön az orvos is, kéri a TAJ-számom, megmutatom.

- S hogy váltja ki?

- Becsöngetek a vázsonyi patikába, és várok.

Az orvos mosolyog, előveszi a mobilját, s felhívja mobilján Sárikát, a gyógyszerészt. Sárika kint van a piacon, de egy negyed óra múlva otthon lesz. Elmondom, hogy nincs autóm, de stoppal jöttem, mert küldött nekem egy autóst a Jóisten. Kértem, hogy mivel tartozom. Mosolyog:

- Ő meg majd hazavisz Budaváriba.

Beszélgetünk egy negyedórát. Mindent megtudok róluk. Kispap-fiúk van Pécsen, erdélyiek, reformátusokból lett katolikusok. Az asszony nagyenyedi, az ember bánffyhungyadi. Letelik a negyedóra, megyünk a patikába. Az orvos kiváltja a Mono Mackot. Odaadja, én meg kérdezem, hogy mivel tartozom. Megint semmivel. Beveszek belőle egy szemet.

Az úton Budavári felé én is elmondom röviden a históriámat. Sebestyén mondja, hogy hallott már rólam. Azt is elmondom, hogy grafomániás volnék, s ha bejönne egy percre, adnék nekik valamit. Szívesen bejön, s mondom, hogy ez a lelkigyakorlatos házam előadóterme. Leül. Előveszek egy *KIO-t*, azt neki ajánlom, meg három kötet *Naplót*, azt meg a feleségének Köszöni. Megkérdi, hogy hat-e már a Mono-Mack. Mondom, hogy nem. Reménykedve a majdani hatásban, lefekszem pihenni pótolandó az éjszakát. Ebédre felkelek, s még mindig érzem a nyomást. Félháromra jön értem Benső Bea, s visz háromra Tihanyba, Mirk Pista bácsi házába. Kértem, mennyien vannak.

- 59 a létszám.

Megérkezünk három előtt öt perccel. Nem megyünk az Árpádkori Apáti templomromba, mert ott esküvő van. A nagyszobában készítette elő a misét Tádé. Ott van a Bokornak egy érdekes szelete. Az első nemzedéket magam képviselem, a másodikat vagy tízen, s a többi már a harmadik és a negyedik nemzedék. Kicsit rendbe teszem Tádé sekrestyési munkáját, majd szólok a muzsikusoknak, hogy kezdhetik. Nagyon szépen gitároznak. Utána meg elkezdem a szentmisét – Bulányi-módra. Eljutunk az evangéliumig. Felolvasom a konkolyt meg a hozzáfűzött jézusi magyarázatot. S én meg kérdezem, hogy miféle országa van az Emberfiának, melyben gonosztevők is vannak, s miféle ország az, melyben elégetik az angyalok a gonosztevőket. Mindent megmagyarázok. Majd elmondom, hogy Jézus nem szokott olyan példabeszédeket mondani, melyek után megveregethetjük a vállunkat, hogy mi aztán rendes emberek vagyunk. Most sem, mert hát a konkoly lehet, hogy mi magunk vagyunk. Fél óra alatt befejezem, s mondok egy kérdő mondatot: *Miben vagyok én a konkoly?* Három perc csend, s körbeadom a tányért, melyen rajta a kenyér. Senki sem passzolja tovább a tányért, a három évesek is elmondják, hogy ők miben konkolyok. Felemelő érzés volt számomra hallani őket. Bizalom támadt bennem a jövőben. Elmondjuk még a Hiszekegyet, s átengedem a folytatást a muzsikusoknak. Majd öt óra, mire végzünk. Bea haza hoz, de jön vele Ágó és Lukács is. Megmutatom nekik Budavárit meg Bokorligetet.

Lassan kezd már hatni közben a Mono Mack. Vacsorázom, lefekszem. Reggel nyolckor megyek harangozni, Tízen felüli a létszám, mind budaváriak. Beszámolok a misében a tegnapi tihanyi találkozónkról, s elmondom a hivatalos egyetemes könyörgéseket. 45 perc alatt befejezem a misét, melyen van három piciny Godán-unoka is. Ebéd, majd két órakor ébredés. Semmi bajomat nem érzem már. Leülök a számítógépem elé, írom tovább a regény 16. fejezetét. Négy felé felállok, mert megjött a Pótkáv éleje: Jutka, Laci, Gyöngy, Dani, s a mindenek feletti szám: a 14 hónapos Bori, a világ egyik leggyönyörűbb kislánya. Elviszem

őket a templomba, dicsekszem Jenő szembemisező oltárával, Károly 14 stációjával, megmutatom nekik a Schönstadtiak szép új templomát, megnézzük Vincze Péter telkét. Korompai Éviét is, s a *déllő* domb irányában, a forrás felé hazajövünk, s a kapuban ott állnak a többi nyaralók. Imre, Vera, Márti, Feri. Teljes a létszám. Leülünk vacsorázni. Vacsora után az Andi-nép távozik, s a maradék hat ember meg levonul a rondellára zsugázni, mert megkezdődik vele az idei nyári Bokor-bridzs bajnokság.

70. ATYHAI NAPLÓ

2005. augusztus első fele

Budavári, 2005. július 27.

Olykor meg kell állni. Tegnap előtt jöttünk le. S kezdődik a váltott életforma. Mit váltok? Az íróit a parasztival. Mértékkal, mert a hőmérő árnyékban is 35 fokot mutat. Idebent, ahol kopogtatok, pedig 24 a fokok száma. Terinél – a 60 cm vastag és primitív vályogfalak miatt – csak 22. Így aztán a paraszti életforma csak mértékkal kap helyet. A reggeli húsben ügyködöm legfeljebb két órát. Tegnap rendbe tettem a Balaton felé eső szőlősort, folytatva Vera múlt heti, bridzselést kiegészítő tevékenységét, ma pedig felkötöttem a tüskétlen szedert, amely kezd már érni. Ha elég érik meg belőle, készülhet hideg leves belőle a látogatóknak vasárnapra, akik vagy jönnek vagy nem. Szombaton áldja meg a veszprémi érsek Károly stációi-plakettjeit, én meg vasárnap Jenő szembemiséző oltárát. Lehet, hogy Jenő le sem tud jönni a nagy eseményre, mert Erika nem végez odáig a dolgával, s nem akar gyereket (*lyányt* – s ez azért mégis csak különbség!) szülni Jenő nélkül. Utána már jó lesz Erikának az anyja is, a nagy Erika.

A templom nem tud egészen rendbe jönni. Nem kerültek még elő: a korondi váza és gyertyatartó, a műanyag fotójekbe való párnák és a rájuk fektetett kézimunkák, s a valami-kori, oltárként szolgáló, asztal, melyre a Károly stációit tartalmazó füzeteket raknám, hogy vehessen belőlük, aki otthon is meg akarja nézni őket. És nem olvasható még a templomkapu belső oldalán a Jenőt és Károlyt dicsérő műves felírat, hogy dicsérje őket – a kaput ajándékozó lelkipályozók dicsérete alatt. Mindezeket a polgármester, ill. a felesége nyújtáná, de már három hónapja csak nagyon lassan és részletekben nyújtja. De azért biztosít:

– Gyuri bácsi, mire jön az érsek, minden kész lesz.

Én meg, mivel Bódor Anti nem templomot járó ember, csak polgármester, nem mondom neki, hogy a templom minden szépsége talán nem a veszprémi érseknek szól, hanem valaki másnak.

A délelőtt második, a melegebb fele már az íróé (megörökíteni a paraszti tevékenységet is). Amikor a harang kondul, azt is abba hagyja. Megesszük az egytálétel-ebédet, meg a veszprémi piacon vásárolt gyümölcsöt – *ótafai* borral, melyet Kaszapék hoznak Nelli nénitől, aki literjét 150 Ft-ért adja. (Így már mulathat egy magyar úr!) Utána egy vagy két sakkparti, majd szunyálás, és folytatódik a *regény* 19. része. Nagyon szalad munka közben az idő, s már is öt óra, amikor is az író-parasztból sekrestyés majd pap lesz. Megy harangozni elsőt, rendbe teszi az oltárt, felöltözik papnak, megnézi az olvasmányokat, másodikat harangoz. S amikor eleget *térgepült* már az olvasmányok felett, azaz ha tudja már, hogy mivel fogja táplálni a híveket, akkor elkezd valamelyik olvasót, amibe majd besegítenek a hívek is, ha jönnek, ha lesznek. Kedden csak a kántornő és a szomszéd Erzsike segítettek bele, de tegnap már ott volt János bácsi is, és Gizike is. Hányan jönnek ma a 35 fokos melegben a hús templomba? Mert a templom is Teri szobájának falaihoz hasonló mives módon *építetett 1836-ban...* Nem tegnap. Aztán harmadikat harangozok, s elkezdem a szentmisét. A tegnapi misét Erzsike férje, Karcsi, is megdicsérte – felesége jelentése alapján –, amikor ma hajnalban leszólítottam gazirtó vegyszer tárgyában. Azt a mondatot dicsérte meg, mellyel bevezettem a szentmisét, melyet *A jó halál kegyeméért* mondtam, és Ildikónkért ajánlottam fel. Mert hétfő reggel még kimentem a Szent László kórházba meglátogatni őt, s megkérdeztem, hogy én mivel segíthetek neki. Azt mondta, azzal, hogy gondolkodok rá. Hát e misével is gondoltam rá, mert valaki azt mondta, hogy azért kell imádkozni, hogy hamar menjen el – mindene rákos a petefészeketől kezdve fölfelé, a tüdejéig.

Erzsike a legértelmesebb asszonyok egyike a faluban. Meg lehet vele beszélgetni magyar tájnyelvi problémákat is, pl. a sajátos budavári(?) kérdő mondati hangsúlyt is: nem lejtés,

hanem szünet. (*Pista itt van. és Pista – itt van?* Nem emelik meg a *itt* szó magasságát, csak megállnak egy másodpercre a mondat folytatása előtt.) De úgy látszik, nem azt mondta el Karcsinak, hogy mért ragyogott Mózes arca, s hogy Jézus, hogyan mondhat olyan bolondot, hogy az ember adja el mindenét. A prédikációval talán úgy van ő is, mint az egyszeri asszony, akinek nagyon tetszett a prédikáció. Meg is mondta, hogy ma gyönyörűen prédikált a tisztelendő úr. Az meg megkérdezte:

– És mi tetszett benne? – Az asszony gondolkodik, majd felcsillan a szeme:

– Az, amikor a tisztelendő úr azt mondta, hogy Mezopotámia.

Nem tudom, hogy a mai beszédben megtalálom-e majd a Mezopotámia szót, csak azt tudom, hogy háromnegyed hétre befejezem, miután elénekeltük az *Immár a nap leáldozott...* kezdetű gregorián éneket, s a tetejébe még gyermekkorunk esti imádságát: *Én édes Istenem, hálát rebeg lelkem...* Hazamenve vacsora közben meghallgatjuk a TV-ből, hogy hol robbantottak, mint lesz az egyetemi pótfelvételivel, és hogy miben is áll a hőségriadó. A sporthírekben pedig az újabb montreali vízilabda diadalokat, az időjárás-jelentésben pedig az újabb hőrekordokat. Ezután Terivel folytatom – sajnos, csak kettesben, *két asztallal* – vég nélküli bridzsbajnokságunk, majd idejében nyugovóra térünk, hogy lehetőleg hajnali hat óra előtt belefogjak a második szőlősor rendbetevésébe. (Lefekvés előtt fél eunocin és Tömörkény novellák olvasása – erősen ajánlatos.)

Tavaly semmit sem tudtam csinálni a kertben, s az idei nyár sem lesz elég rendbetevéséhez. Abban reménykedem, hogy megszán a Bokor harmadik nemzedéke vagy talán Rényi Zsolt a cserkészeivel, s az őszi szünetben eljönnek, hogy rendbe vágja a fiatalság, amire egy tehetetlen vénség nem képes már. Úgy legyen..., és megyek harangozni.

Budavári, 2005. augusztus 2.

Pénteken este háromnegyed hétkor befejeztem a szentmisét, s utána bejött a templomba a plébános Révfülöpről, a kántora, az itteni polgármester meg a segítsége, Viczai Attila – mindketten feleségestül, egyéb asszonyok s a kis Viola, hogy felvirágozzák a templomot olyan szépre, amilyennek még sohasem láttuk. Este 8-kor még átviszem Domin Károly keresztútjának harminc füzetét, s akkor még javában folyik a nagy rendezkedés. Másnap reggel hatkor kelek, lemegyek a szőlőbe, s elkezdem gaztalanítani a harmadik szőlősor egyik oldalát. Nyolc felé hallok Teri hallo, hallo kiáltását, s megyek nyomában szerszámaimmal felfelé, s diófa ebédlőben ott állnak már Károly és Éva, Péter és Ildikó – ünnepi díszben. Betessékeljük őket a házba, magam előttük megyek... lemosakodni, mert dől rólam még az izzadság.

8, 20-ra megyünk a Kultúrházba, megnézzük ott a budavári művészek kiállítását, s onnan megyünk a templomba, ahol Rompos Patricia olyan gyönyörűen énekel, hogy attól szebbet az Operaházban sem lehet hallani. Felfedezem a hallgatóságban Miklovitz Lacit és családját, Meg régi-régi budaváriakat, akik eljöttek erre az alkalomra. Milyen alkalomra? Hát jön az érsek Veszprémből, hogy megáldja Károly 14 stációját, melyek pontos helyét három hete mértük ki Péterrel, s melyekhez maga a polgármester fúrta ki a lyukakat, s akasztgatta fel Attila segítségével – természetesen a magam gondosan figyelő jelenlétében. Megérkezik az érsek háromnegyed tízre, kéri a művészt, hogy fáradjon be a sekrestyébe, majd kijön a templomba hozzám: megismerkedünk, s kérdezi, hogy koncelebrálok-e vele. Mondom, hogy szívesen, ha felszólítást kapok. Megyek beöltözni. Hárman állunk az oltárnál. A harmadik a plébános. Ő olvassa a szentleckét, én az evangéliumot. Az érsek beszél, nagyon szép verssorokat idéz irodalmunkból, s elmondja, hogy a megáldott keresztút *példázza, hogyan kell viselnünk a mi életünk keresztjeit is...* Meg nem rándulnak arcizmaim. Elmondjuk a szentmisét. Sokan áldoznak. A végén a polgármester köszönti a művészt, én meg felolvasom a *Köszönetnyilvánítást*, melyet aláírtak a falu nevezetes meg kevésbé nevezetes lakói: Teri meg én is. Kifele menvén veszik kétszáz ficcsért Domin keresztútját azok, akik odahaza is

meg akarják nézni, vagy imádkozni akarnak előtte – ahogyan hangzik propagandaszövegem. (Érsek és plébános ingyen kap belőlük.) Kifelé menet pedig a közönség olvassa az ércebe vésett feliratot:

A 14 stáció Domin Károly alkotása és ajándéka; a keretek Miklovitz László műve és ajándéka – 2005. nyarán

12,20-ra megyek a Szent Márton ház kertjébe ebédelni. Két öreg diófa árnyékában állnak az asztalok. Hús a diófáktól a levegő – a 35 fokos rekkenő nyárban. Már esznek, de gyorsan helyet készítenek nekem az érsek mellett, kinek másik oldalán pedig Godány Robi (öt gyerek apja, meg a magyarországi Schönstadt vezetője) ül. Az érsek úr az ebédet arra használja, hogy teljes közvetlenséggel és húsz percen keresztül előadja infarktuszának orvosilag is pontos történetét, mint nyilvánvalóan közérdekűt. Amikor a rétest is megettük, az érsek úr asztalt bont, én meg engedélyt kérek arra, hogy rázendítsek: *Aki ételt, italt adott, annak neve legyen áldott, Mi jóllaktunk hála Isten, adjunk annak, kinek nincsen!* Mindenki ismeri, harsogva éneklí az ebédelő társaság.

Megvolt Márfi Gyulával a második találkozásom. Volt első is? Egyoldalú. Amikor '97-ben rehabilitáltattam a magyarországi püspökökkel a mostani pápa, s beírhattam a Hittani Kongregáció által számomra '85-ben készített s általam vonakodás nélkül *azonnal* aláírt Hitvallásba... Mit írhattam bele? Amit már '85-ben is akartam, de akkor nem volt szabad... Beírhattam végre azt a Ratzingert felháborító zsinati tanítást, hogy *az ember a lelkiismerete által jut el Istenhez*... Nos akkor, '97-ben, a püspökök közül rehabilitációmhoz egyes-egyedül Márfi Gyula szólt hozzá a sajtóban, s azt mondta, hogyha már most aláírtam, akkor aztán aszerint is tanítsak. Erre a buzdítására akkor sem, azóta sem mondtam semmit. Ha tudta a történések lefolyását, akkor azért nem; ha nem tudta, akkor meg azért nem. A tájékozottal, meg a tájékozatlannal nem érdemes vitatkozni, ha egyszer nem azt mondja, amit gondol, hanem, azt, amit kell. Most megvolt a békességes találkozás, s nagy figyelemmel hallgattam végig az infarktus-történetet, s nem emlékeztettem őt a korábbi találkozásunkra. Hagytam: maradjon meg az teljességgel egyoldalúnak. Hátha kapok egyszer jó pontot érte Attól, aki egy-két alkalommal szintén néma maradt... nagyurak előtt.

Negyedháromra jött értünk Benyhe Pisti, akinek nemesgulácsi házában nyaralnak Mikék. Jött, vitt és este hétre haza is hozott. Tizenöt éve még az anyja, Andi, mutatta meg nekem a parasztházat, amit a fia vett. El voltam ámulva a csodapalotától, amivé lett a parasztház, és amikor beléptem, csak Karinthy Herczeg-paródiáját tudtam idézni: *Fényűzés elszórva a falon*... Ekkorát még sohasem beszélgettem Pistivel. Pedig félszázadnál régebben volt, amikor három évesen felmászott a fotőjre, kivett egy Babits kötetet a könyvszekrényből, felém nyújtotta és megkérdezte: Babitsot ismered? Még azon a lelkigyakorlaton sem beszélgettem vele ennyit, melyet vagy harminc éve ő szervezett nekem Lovason... (ahol egyébként található egy törökszederfa, amelyet mind ez ideig nem tudtam beojtani vadalanyn fáimba, pedig sokszor megpróbáltam már. Ezennel felhívást intézek a nagyvilághoz, hogy Lovason törökszederfa áll és él, és kerestetik egy oltásszakértő, és minden pénzt megadok neki, ha beojtja vadalanysaimat – persze inkább csak vatikáni valutában. Biztosra mehet: fogadja a vadalanyn a törökszedret, mert már egyszer sikerült az ojtás, csak hogy ághegyre oltották, s letörte a szél a lombbá növekvő új hajtást, a hatalmas és bőrs leveleket.

Rengeteg mindenről beszélgettünk Pistvel a három-négy óra folyamán. Természetesen világmegváltásról is, de arról is, hogy Hódmezővásárhelyen van egy fertály, ami megmaradt a török hódoltság idején katolikusnak, és hogy mi lehetett ennek az oka. S hogy szeretnék már egyszer egy hiteles vallástörténeti térképet látni 16-17. századi hazánkról. Meg arról is beszélgettünk, hogy honnan a csudából tűnnek elő a magyar görög katolikusok? Van erről egy elméletem: református magyarokból lettek, akik optáltak a prédikátorok fehérre meszelt falaitól a rutén, vlach pópák Tisza-felsőfolyási ikonjaihoz. Mert el nem tudom képzelni, hogy

a törökök előtti félezer évben királyaink elviseltek volna ortodox magyarokat. Provokálok és provokálok e tételemmel, de nem veszi fel egyetlen egyház- vagy nem egyháztörténész sem a kesztyűt, csak mondják, hogy Gyula és Ajtony még Bizáncban keresztelkedtek meg, István előtt, a 10. században, s emlegetik a veszprémvölgyi apácák görög nyelvű alapító levelét... – ahogy Pirigyi is.)

Estére megnéztem a montreáli vízilabda döntőt, s hogy Kemény Dénes időt kért, amikor már nem volt szabad néki. Majd aludni próbáltam... De be voltam sózva, nem is igen sikerült. Félnyolcra már átmentem a templomba, s vittem az éjszaka írt áldás-szöveget:

Istenem, áldd meg ezt az oltárt, melyet Jenő testvérünk szívének minden szeretetével épített Neked. Áldd meg, mert amíg e templom hirdeti Budavári népének hitét Tebenned, papjai ezen az oltáron mutatják majd be Neked egyházunk legszentebb vallási cselekményét: azt a lakomát, melyet Jézus rendezett a szenvedése előtti estén tanítványainak. Áldd meg ezt az oltárt, hogy az történjék rajta, amit tanítványainak Jézus meghagyott: Ezt tegyétek majd ti is az én emlékezetemre. Áldjad meg ezt az oltárt, hogy ezért misézzünk rajta, s el ne feledjük soha életét és tanítását. Azért, hogy szeressünk Téged és testvéreidet, s akár az életünk árán is. Áldjuk meg tehát ez az oltárt az Atya + a Fiú + és a Szentlélek + nevében. Amen. És háromszor meghintettem szenteltvízzel a paramentumoktól megszabadított és így láthatóvá tett egész oltárt. Nem spriccelőből, amivel az érsek hintett Károly stációi felé, hanem egy szép kis kerámia vázába mártottam bele egy kertemből metszett fenyőágot, s azzal a hintettem a megáldott vizet. S mindezt Jenő nem láthatta, nem hallhatta, mert Erika várta odahaza az – ő óráját. Tavaly nyárvégen eskettem őket Inárcson, s az esküvő lakodalmas részében még én is táncoltam... egy másik világszép kislánnyal – a hatéves Annával... Ennek következtében a mise végén fel sem olvastam a köszönetnyilvánítást, minek folytán egyelőre csak a Naplóból veheti tudomásul annak szövegét:

Kedves Garajszki Jenő Testvérünk! Hogyan köszönjük meg Neked, hogy egy lelkigyakorlatod alkalmával arra gondoltál, hogy a szembemisézésre szolgáló egyszerű asztalt kicseréled majd egy műkőből készített művészi oltárral? Hát úgy, hogy most elmondjuk Neked, hogy ennél az oltárnál már nagyon sokszor bemutattuk Isteniünknek vallásunk legszentebbnek gondolt közösségi áldozatát. Adja Isten, hogy Te, feleséged – Erika, a most született kicsi lányod, születendő többi gyermekeid, kisközösséged, életközösségek minden tagja még nagyon sokszor ünnepelhessék itt, az általad készített nagyon szép és művészi oltáron az eucharisztikus áldozatot. Isten megáldjon Téged azért, amit Budavári templomáért, Istenben hívó népéért tettél. Testvéri szeretettel, Budaváriban, 2005. július 31-én.

Ezután következnek az aláírók s azoknak is az élén Bódor Antal, a polgármester és többi budaváriak. Majd a Dogmatika-kör szeptemberi találkozásán megkapja Jenő a hiteles okmányt is, melyen rajta a község hitelesítő pecsétje is. De addig is és azután is ércből készült emléktábla hirdeti a tölgyfakapu belső oldalán:

**A szembemiséző oltár Garajszki Jenő alkotása és ajándéka a Bokor inárcsi
Hang-közösségéből – 2003. nyarán.**

A megáldásra a vasárnapi 9 órás szentmisén került sor, melynek zenei aláfestéséről Györgyné, Kollár Gabi ajkai zene- és énekkara gondoskodott – a kóruson helyezkedve el. Nyitószámukra jöttem ki a sekrestyéből Tölts Janival. Ő tartotta a szenteltvízzel teli kerámiavázát, s az áldás után vele öltöztettük fel szentmisére az oltárt, miközben a kórus már indította is a maga részéről a szentmisét. Aztán következett az Atya, Fiú, Szentlélek nevében. Majd a többi. A Kyrie és a Glória alatt ültünk Janival a díszes székeken, melyet az érsek kedvéért hoztak oda a hívők adományából vásárolt műanyagszékek helyett. Jani olvasta a szentleckét arról, hogy a csendes szellő susogásából ismeri fel Illés az Urat, én meg az evangéliumot a kananita asszonyról. S utána mondtam egy normál Bulányi-szöveget, s *szerencsémre* azt találtam mondani, hogy Jézus ugyanabban a helyzetben volt, mint tegnap este Montrealban Kemény Dénes a vízilabda-edzőnk, amikor 35 másodperccel a befejezés

előtt időt kért – 7:8-as állás mellett. Jézusnak is időt kellett szereznie, s ezért gorombáskodik a kananita aszonnyal... Hogy végül is a Libanonon kétszer is átkelve lesátánozza a szegény Pétert is. Jézus is időt kért, mert azt gondolta, hogy lehet Izraelből Isten Országát csinálni, pedig csak keresztre lehet jutni azzal a szöveggel és életstílussal, amely az övé, s amely kereszt hogyan, hogy nem, de nagyon is azonos volna életünk nehézségeivel, amiket – a tegnapi érseki prédikáció szerint – mindannyian hordozunk. Ha ez nem világos? De kötekedjenek, akik kötekedni akarnak.

Hát azért említettem az edzőt *szerencsémre*, mert a mise után akik bejöttek a hűsre, az én kerti diófaebédlőmbébe, mindannyian Kemény Dénest vitatták. Vénségemre még megtanulom, hogyan kell jól prédikálni. Mondani valami foghatót is, mint pl. Kemény Dénes vagy azt, hogy Mezopotámia. Mezopotámia, hogy kerül ez ide? Csak úgy, hogy az egyszeri öreg néni nagyon dicsérte a prédikációt... – ahogyan pár lappal korábban már elmeséltem.

Kik jöttek be hozzám mise után. Hát a György zene- és énekkar jó tízen, a Káptalanfüreden nyaralók öten, az adyligetiek meg a Mag-közösségbeliek, akiknek ez lett volna a nyári találkozójuk. El is jöttek Az adyligetiek közül Sándor Edittel és Tapi, a Mag I.-ből pedig Feriék hárman, a Mag II.-ből meg Virág Mária, aki hozta Tivadart, Gabi Bócsáról meg a barátnőjét, aki már járt itt vagy négy éve lelkigyakorlaton, Máriát, no meg Sztupi, aki csak saját magát hozta. De majd mindannyian siettek el, és én Terinek, szegénynek, azt a pontos eligazítást adhattam csupán, hogy főzőn ebédet akárhány személynek, s majd meglátjuk, hányan maradnak. Hát ebéd előtt egy félórával kiderült, hogy lakodalmas házunkban – a meghívókon kívül – összesen hárman maradtak a meghívottak, akik Jézus óta köztudottan csak kevesen vannak. Azokból is ketten ebéd után azonnal elmentek, mert hogy nagyon messziről jöttek, és maradt csak Sztupi. Az kívárta, hogy ebéd után egy kicsit *hunjak*, s utána elvitt a *Művészetek völgyébe*, a közeli Kapolcsra. Találtunk ott egy hatalmas vásárt, melyben Sztupi vásárolt is magának egy művészi háncs-szatyrot. Kapolcsra Vázsonyból Leányfalun keresztül mentünk a hátsó úton, Vigántpetend felől, de hazafelé már más úton *jövének*, mint a napkeleti bölcsek. Tapolca felé, ahol is találtunk egy bevásárló központot; részemről – sárgadinnye reményében. Bementünk, de csak semmit érőt találtunk, s végül is Sztupi vásárolt nekünk kopasz barackot. Budaváriba jutva ki se szállt a kocsiból abban reménykedve, hogy dugó előtt hazaér még fővárosunkba. Terivel ezek után leosztottunk, de alig vettük kezünkbe a lapot, kopogtatást hallunk, Virt Laci, az ezer éve látott nagyon jó barát, kopogtatott be kilenc éves fiával, Gabival. Márcziék ezüst lakodalmán láttam őket utoljára, amikor is a két éves Gabi táncolt Tücsök hegedűjének muzsikájára. Teri átvette Gabit, jót sakkoztak, s Laci elmondta életének lakodalom utáni szakaszát: két gyermeket nevelnek még Gabin kívül: mind a kettő lélegeztető gépen él, s odahaza, feleségével gondozzák őket. Láziban, a Bakonyban élnek, onnan jár be Laci Győrbe egy mentálhigiénéseket gyűjtő otthonba. Felesége csak akkor mozdulhat ki a házból, ha ő otthon van. Ezért szakadt meg kapcsolata a Bokorral. Az elmúlt hónapokban jelent meg életükről egy könyve, majd elküldi. *Mind hősök ők, mind férfiak...* ha nő is a második, vagy az első.

Virt Laci írt egy gyönyörű könyvet – Márton Áronról. Kiket nem avattak szentté csak az elmúlt félszázadban is a pápák! S Márton Áron szentté avatásáról szó sincsen, legalábbis hozzám még nem jutott el a híre. Laci felvetette a kérdést, hogyan látom én ma Mindszenty alakját. Elmondtam. Tudtommal ő a szovjet övezetbe került főpapok legnagyobbjának mondott keresztény hőse... De azzal, hogy november 4-én bemenekült az amerikai követségre, lefokozta magát politikai hőssé. Ha hagyja, hogy újból bebörtönözzék, Kádár pár év múltán kényszerül kiengedni őt, s Márton Áron mintájára Mindszenty visszaparancsolhatja a békepapokat, az *egyezkedőket* oda, ahol voltak '48 végén, letartóztatásakor. S ekkor bizony más lett volna a század második felének magyar egyháztörténete, és Tomka Feri nem írhatta volna meg könyvét,, amiről szó se essék már. Az idő szaladt, s Laciéknak menniük kellett.

Vacsoráztunk és jöttek Kaszap Pista és Márti, a nagyon hűséges testvérek, a szomszédból, Antalfáról. A reggeli szentmisére voltak hivatalosok ők is. El is indultak 9 előtt tíz perccel, s este nyolcig furikáztak egyfolytában... Mobilon kapták az értesítést, hogy gyerekeik dolgait kellett intézniök, akik a Művészetek völgyében vendéglőt nyitottak, oda kellett menniök, majd Gábor fiúk kezében felrobbant a gázpalack... kórházba vinni őt s a többi. Arról beszélgettünk, hogy hol tartunk ma. A Bokor jövőjéről, hogy sorsunk: az ateizmus vagy vissza az egyházba, amely pedig nemigen akaródzik átvenni jézusi tartalmainkat. 25 éve nem szentel papot a Bokornak, s a Bokron kívül idáig még egyetlen pap sem jelentkezett közénk. Jól zár az egyház hatalma. *Deus providebit*, azaz szegény ember szándékát boldog Isten bírja. Az éjszakában mentek haza. Így múlt el ez a nap.

Másnap hajnalban nekifogtam a harmadik szőlősor másik oldalának, s mire mindennel kész lettem, ebédidő lett. Délután meg hozzáfogtam e Napló-darabhoz, s írtam, írtam egészen ötig, amikor is átmentem harangozni, rendbe tenni, amit kellett. Majd felöltöztem, s betérdepeltem a padba elolvasni a napi olvasmányokat: Mózes szomorúságát, kiborulását, a választott nép lázongását, hogy mért nem hagyta őket Egyiptom húsos fazekainál, meg Jézus csodálatos kenyérszaporítását. Én is búsan kezdtem a második harangozás után a fájdalmas olvasóba, mert Terin kívül senki sem jött. De háromnegyed után, miközben mondom, hogy *és áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus, akinek vállára az urak rárakták a keresztet*, hallok valami halk húr-pendülést. Nem értem. Budaváriban senkinek sincs gitárja. Aztán befejezem az olvasót, megfordulok, hogy menjek harangozni, s rám mosolyog öt szempár: visszajöttek az káptalanfürediek. Van már közönség. Terinek is elmondtam volna azért, amit kigondoltam *térbetyülés* közben, de azért ő már szegény ismeri minden lemezemet. Így egészen más. Kezdem azzal, hogy valamit mondok a mise elején arról, hogy ki és mi volt Ligúri Szent Alfonz, a napnak a szentje, Kristóf pedig gitároz, és Orsika énekel, szintén majd operaénekesnői szinten. Aztán az evangélium után öreg papként leülök az érsek számára beállított székek középsőjébe, s beszélgetősen prédikálok. Mózes bajáról, amely így vagy úgy mindenkit megtalál, s elmondom, hogy mit találtam ki rá orvosságul – '36-ban a noviciátusban, s '52-ben is a Fő utcán. Hát azt, hogy megadtam magam, elfogadtam, s istenmegtapasztalás-féle lett érte mind a két esetben a jutalmam. Aztán meg áttértem a csodálatos kenyérszaporításra, s elmondtam, hogy az egzegéták racionálisabb fele azt mondja, hogy azért volt annyi maradék, mert ki-ki előszedte a maga ennivalóját. Egy érvet mondtam is e másik fél javára: az Írás szerint asszonyok és gyerekek is voltak az ötezer férfi mellett, akik eljöttek a távoli falvakból Jézust hallgatni, Jézusnál gyógyulni. Lehet, hogy ezek a férfiak nagy-nagy lelkesedésükben csak Jézusra gondoltak. De az asszonyok bizony el nem indulhattak anélkül, hogy össze ne pakolták volna, ami az egész napos kiránduláson a család élhetéséhez szükséges. A kenyérszaporításban alighanem az volt a csodálatos, hogy Jézus hatására mindenüket megosztották egymással a letelepítettek.

Mosoly a nők arcán..., meggyőztem őket, befejezhettem prédikációm. A misében elmondjuk a Miatyánkot, s heten körbefogódzunk: *Legyen békeesség köztünk mindenkor!* Áldozunk két szín alatt: mindenkinek kezébe adom a kelyhet is, ahogy Jézus az utolsó vacsorán, aztán az áldozás után elmélkedem még egyet a nem tudom már miről. S a mise befejezése után, mert már este van, elénekeljük, hogy *Immár a nap leáldozott*, s ráadásnak elimádkozzuk, hogy *Én édes Isten, Hálát rebeg lelkem, Hogy egész napon át Úgy szeretnél engem...*

Eloltom a gyertyákat, farmerre vetkőzöm, bezárom a templomot, a kapun kívül megcsókolom őket, s kérdezem, hogy bejöttek-e. Mondják, hogy most igen. Ráérnek, nem úgy mint tegnap. Elfoglalják a diófa ebédlő melletti orgonást. *Teri terít*, majd hozza az enni és innivalót, s elindul a nagy beszélgetés.

Tamás és Gabi adventisták. Nem találtak jobb baráttra, mint Kristóf és Orsi, akik pedig katolikusok; és ők pedig katolikusokként nem találtak jobb baráttra, mint adventistákra. És Tamás kérdez.

– Mért mondtad a mise végén, hogy többet nem mondasz, mert nem akarod, hogy ki-forduljanak még a tanítványok is a kafarnaumi és nem-kafarnaumi zsinagógákból a Bokor tisztelt tagjai? Ő, Tamás, azért még nem annyira bokros, hogy tudná...

Széles mosoly Kristóf és Orsi arcán, mint akik tudják jól. Hát azért, mert nincs más megoldás a világ problémáira, mint a jézusi tanítás és annak lényegi formája. Ez utóbbi meg nem az összejáró közösség, hanem az életközösség, amelyben a tudatátalakulásból életátalakulás is lehet.

Tamás továbbkérdez:

– Mi kell ahhoz?

– Egy valaki, aki hív, és más valakik, akik a hívást elfogadják és jönnek.

– Mért nem vagy te az a személy, aki hív?

– Mert már vén vagyok, s a tizenévesek nem értik a szavam.

– Hívd az idősebbeket!

– Nem jönnek, s ezért nem is hívom őket, csak mondtam az egyetérteni látszóknak, hogy induljon meg a szekér, én majd felkapaszkodom. S nem indult meg a szekér, mert már Jézus is csak tizenéveseket tudott elbolondítani, s később az egyházban is, csak a tizenévesek mennek noviciátusba.

– Már miért ne mehetnének az idősebbek is?

– Mert már nem vállalják az újoncképzést. Van azért egy ellenpéldám is: Pinkafő! Azt meg lehetne néznetek. Itt van a közelben a nyugati határ közelében.

Közben Teri figyelmeztet, hogy kezd hasadni a ligetszépe. Tamás elektronikus fényképező géppel lesi, hogy levesse magáról csészelevelét a bimbó, s amikor ez megtörténik, a szemünk láttára fesel ki a gyönyörű egy napos-sem virág, mert a délelőtti melegben lekonyul, s vége. Az est leszálltakor nyílik, virágzik a sötétben, hajnalban még virít teljes pompájában, s a meleg végez vele. Mulandó, mint az ember. Mulandó és szép, mint Berzsenyi Emmije.

Én is üdvözlő dalomat kiöntöm,

S egy virágbimbót tűzök, édes Emmim,

Gyenge melledhez; valamint te, oly szép,

S mint mi, mulandó!

Elbúcsúzunk. Vége a napnak, mely gazdag volt, mint az előző kettő is.

Budavári, 2005. augusztus 7.

Befellegzett a paraszti életformának. Harmadikán reggel fel kellett jönnünk. Nyomda - késszé kell tenni a 69-es *Naplót*, az augusztus-szeptemberi *Koinóniát* s az *Aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni...* c. regény-füzetet, a folytatását az elsőnek: *E fiúból pap lesz...* S mellette még készülni a következő hétre, melynek mottója: *Én nem hiszem, hogy normális vagyok.*

Csütörtök reggel meg kellett mutatnom a szemem a Rókus-ambulancián, ahova Soós Karesz felesége, Mária, irányított. Mária szemész szakorvos a mátyásföldi Rendelő intézetben. Hogy kerülök én oda? Hát úgy, hogy egyre vacakabbul látok, s elmentem a Marosba, ahova tartozom. Ott egy néni megnézte a szemem, s megállapította, hogy szürke hályogom van, s még van valami baja szemfenéknek is, és egyik sem gyógyítható, de ha éppen akarom, ír nekem egy szemüveget, bár ily idős korban a dioptria már nem változik.

Én meg elkérem Nácitól Mária mobilját, s abba mindezt belemondom.

– Hogyan láthatnálak?

– Úgy, hogy kimegyek holnap reggel Mátyásföldre.

Kimegyek, fogad, megvizsgál, s mondja, hogy nagyon is gyógyítható, de Dr. Czvikovszky György, aki megoperál majd, azonnal el nem érhető. Két hónap kell hozzá. Mindez június 16-án történik. Kinyitom a naptáramat, s mondom, hogy augusztus 15-én szabad vagyok. Mire Mária mondja, hogy jó, s a többi az ő gondja. Hamarosan levelet kapok tőle: hozzak írást házi orvosomtól, hogy van-e belgyógyászati akadálya a *Cat.* műtétnek. Arató Éva meg elküld a laborba, s utána kiállítja a bizonyítványt: nincs akadálya, ha szedem gyógyszereimet. Ezt elküldöm postán Máriának, aki meg elintézi, hogy augusztus 4-én reggel fogadjanak a Rókus-ambulancián. Két óra alatt megúszom a vizsgálatot, s mondják, hogy 15-én 7,30-ra menjek a kapott papírral a Rókus kórházba, hogy megműtsék a balszemem.

S már megyek is haza, hogy *Napló, Koinónia, Dudás* – minden elkészüljön a hét végére. Dolgozom keményen. Közben jön Öcsi, aki mostanában talán legfőbb társam a világmegváltásban, meg Maurer Gyuri, hogy a Püski-féle *Napló IV.*-hez kimásolja gépemből a képeket. Szombat délután négy órára meg jön értünk Virág Mária, hogy vigyen a pesthidegkúti templomba, ahol összeadjuk Lacival Verát meg *Szót*. Valójában Laci kötözi össze őket, s ő mondja a prédikációt is, hiszen ő a csoportvezetőjük, magam pedig csak öreg házibútorként celebrálom a szentmisét, mert hogy Vera az Attila-utcában lakott Terivel s velem, azaz hogy odaszületett, s ennek következtében nagy a barátság... meg azért is, mert időnként előfordul az ifjúsági miséken is. De vagy éppen ezek miatt – igyekeztem én is kitenni magamért. Így:

Testvéreim, szeretettel köszöntelek Mindannyiokat. Hát itt vagytok. Itt, mert Vera, akinek összeszedtem valamikor a ropit, elkelt a halpiacon, mert megtalálta Robit. Isten oltára előtt vagytok, hogy kezdjetek egymással valamit. A legnagyobbat, amire az ember képes. Folytatni Isten vállalkozását: megcsinálni Országát a Földön, aminek számukra az az eleje, hogy Robi Verára talált, Vera meg Robira. Ők vállalkoznak most arra a szeretetre, amiről Jézusunk tanított, s amit a Bokorban tanultak. Kezdjük el tehát a szentmisét – az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.

Az Atya, aki csak szeret és szeret,
a Fiú, aki megmutatta nekünk, hogyan kell ezt csinálni,
s a Lélek, aki egybeköti Verát és Robit, s ezenfelül még mindannyiunkat is egybe akar kötni – legyen Veletek!

Testvéreim, nézzünk magunkba: akarunk-e mindenkit szeretni, ahogy Jézus mutatta nekünk...

Gyónom a mindentadó Istennek... Irgalmazzon nekünk a mindentadó Isten, bocsássa meg bűneinket, s vezessen el minket Magához, az örökéletbe! **S KYRIE** után:

Imádkozzunk Hozzád, Istenünk, aki a hitvesi köteléknek Magadhoz illő értelmet adtál: ahogyan az Atya szereti a Fiút, ahogyan a Fiú szereti az Atyát, és szeret mindenkit, az egyházába meghívottakat is – a szeretet e mindent adni akaró isteni tökéletességére hívod most Verát és Robit. Kérünk, add nekik Szentlelked segítségét, hogy ezt az istengyermeki hivatásukat a Te és mindannyiunk örömeire teljesíteni tudják. A mi Urunk...

Ezután volt a beszéd, az esketés, meg a kiszemelt hívők könnyörgése. Aztán megint én következtem, s mondtam a felajánlási könnyörgést:

Urunk, fogadd jóságosan adományainkat, amelyeket örvendező lélekkel teszünk oltárodra. Azért is ajánljuk ezeket fel Neked, hogy oltalmazd atyai-anyai jóságoddal Verát és Robit, akiket a házasság szentségével már egybekapcsoltál – Fiad, Jézus által.

Az Úr legyen veletek! Emeljük fel szívünket! Adjunk hálát Istenünknek! Bizony méltó és Neked tetsző, hogy mindenkor hálát adjunk Neked, mert a te jóságodból született meg Vera és Robi. Mert gondos szülőkre bíztad őket. Mert találkoztak egymással. Mert megláthatták és kölcsönösen elbűvölhették és meg is szerethették egymást. Mert testvéreket is adtál nekik az egyház közösségében, akikkel együtt akarják építeni a csak osztozást és felezést ismerés földi

országát. Ezekért és minden egyéb javaidért mennyei pártfogóikkal, az őket őrző angyalokkal együtt, most jószágodat dicsőítjük, s velük együtt vég nélkül zengjük: Szent vagy...

Az áldoztatást nem mi, hanem Vera és Robi végezték. Egyikük tartotta cibóriumot az ostyákkal, a másik a kelyhet a borral, s jöttek, akik áldozni akartak, s vettek a Testből, s bemártották azt a Vérbe.

Aztán megint én következtem: Imádkozzunk! Istenünk, te a magad képre formáltad meg Verát és Robit. Jézusunk, te a magad testével és vérével tápláltad most őket. Segítsd e házaspárt, hogy Szentlelked ereje által ketten együtt sokaknak tudjanak igaz örömeikre lenni. A mi Urunk és Testvérünk Jézus által, aki az Atyával és Szentlelkükkel együtt él és szolgálva szeret mindörökkön örökké. Amen.

És még egy áldás búcsúzóul: Áldást kérek most rájuk Istenem! Áldjon meg Titeket az Isten! Legyetek egymásnak igaz felei: Robi Verának, és Vera Robinak! Legyetek Isten szentjeivé és választottaivá! Legyetek Isten Szentlelke szerinti szegények! Ha szomorkodtok, mindig találjatok vigasztalásra! Legyetek szelídek, hogy átalakuljon tőletek a Föld színe! Éhezzétek és szomjazzatok Isten akaratának teljesítését, és mindig legyetek tetszők Isten szemében! Legyetek sokak jótevői! És nemcsak azért, hogy mások is segítsenek rajtatok, ha bajba kerültök, hanem azért, mert jónak lenni – jó. Legyen mindig tiszta a szívetek, hogy megláthassátok Istent! Teremtsetek, ahol jártok, békességet, hogy Isten gyermekeinek mondjanak titeket! Viseljétek el az üldöztetést is, ha Jézusért bánatának titeket! És sohase feledjétek, hogy mindezért tiétek a legnagyobb jutalom: az Isten, a Mennyek Országa, s ráadásul még az is, hogy mindezek ellenében még boldogok is lesztek, amit Nektek mi, mindannyian szívből kívánunk.

Áldd meg őket Uram, hogy legyen egész életük egy nagy igyekvés, hogy tetszésed szerint járják útjukat! Add meg, hogy igyekezetük kivirágozzék bennük és gyermekeikben, akikkel majd megajándékozod őket!

És áldjon meg titeket is Szülők, Nagyszülők, vér szerinti Testvérek és Mindannyiokat is, akik barátai és testvérei vagytok e párnak Jézusban, akik mindannyian és évtizedek óta kedvesek vagytok személy szerint nekem is!

Áldjon meg Titeket – a Mindentadó Isten, az Atya, a Fiú és a Szentlélek! Amen. Majd a végső szó: Ez a lakodalmas nászmise most véget ért. Éljünk mindannyian Jézus testvéreiként – szeretetben, örömben és békességben. Majd **ÉNEK** után:

Most pedig Vera kezébe nyomom a mennyasszonyi csokrot. A két ministráns megy elől egymás mellett, utánuk az új házaspár, aztán a tanúk, s végül a két öreg pap. A templomon kívül gratulálunk. Amikor így felálltunk, akkor a húrokba lehet csapni. Most.

Félkilencig maradtunk, aztán Mária hazaröpített minket. Vasárnap meg nagy terveket szőttünk egy csellengő Bokor-házaspárral, hogy végét vessek csellengésüknek... Talán valami sikerrel? Talán... Aztán meg keményen dolgoztam tovább, s estére jelenthettem Kundra Pistának, hogy mindennel készen vagyok, viheti az anyagot másnap a nyomdába.

Városmajor, 2005. augusztus 8.

Ez az a nap, amelyen bizonyítom, hogy nem vagyok normális. De még csak reggel van, amikor Kundra Pistának átadom az anyagot, s azonnal hozzáfogok, hogy elkészítsem a jövő vasárnapi, soproni Bokor-nagytábori szentmise prédikációjának a szövegét. A délután közepére el is készül.

SOPRONI HOMÍLIA – 2005. AUGUSZTUS 14-ÉN

Akkor került sor Jézus és a tanítványok e külföldi nyaralására, amikor a Mester éppen nem tudta, hogy miként tovább. A csodálatos kenyérszaporítás után megindul feléje az ötezer férfi, hogy királlyá tegye, s Jézus a tanítványokat gyorsan bekényszeríti a bárkába, hogy evezzenek Kafarnaum felé, maga pedig felmenekül egy hegyre imádkozni. Másnap a kafarnaumi zsinagógában válaszol azoknak, akik királlyá akarták tenni őt: Nem vagyok

Mózes, mennyből alá szállt Kenyér vagyok. Kenyér az örökéletre. Erre jó nacionalista tanítványai közül is kifordulnak egyesek a zsinagógából, s Jézus a Tizenkettő felé fordul: Ti is el akartok menni? Péter válaszol: Hova mennénk? Nálad vannak az örökélet igéi. Ekkor kelnek át a Libanonon nyaralni, s Jézus pedig úgy bánik a szegény kananita asszonnyal, ahogy a kutyánkkal se bánunk. Miért? Mert ő se tudja, szegény, hogy merre és hová. S ilyen állapotban nagyon idegesítő, ha segítséget kérnek tőlünk. Nem tudni hány hétig, mennyi ideig nyaralnak ott. Csak amikor már Jézus tudja, hogy merre és hová, akkor kelnek át újra a Libanonon, hogy hazamenjenek, Izraelbe. De még Izraelen innen, Fülöp Cezáreájában elárulja a nyaralás alatt megszületett nagy eredményt: Jeruzsálemben kell mennie és sokat szenvednie a vénektől, a főpapoktól és az írástudóktól, és azok megölik őt, de a harmadik napon majd feltámad. Hát ez az eredmény – meg Péternek sok. Most ő borul ki: Nem eshetik meg ez Veled, Uram! Amit ezért Péter hall Jézustól, ahhoz képest a kananita asszony olcsón úszta meg, mert Péter ezt kapja: Távozz, te, Sátán! Bántalmamra vagy. Nem gondolsz az Isten dolgaira, hanem az emberi dolgokra gondolsz. Alighanem Jézus sem heverte ki a maga új eredményét arról, hogy merre és hogyan tovább. Péter pedig még kap valamit az előzőknek hegyibe: Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát: vegye fel a keresztyét, és kövessen engem!

Eszembe jut egy jó félszázados történet. Két hónapot töltök napi tíz órás beszélgetésben egy derék ávós őrnaggyal. Látja, hogy ki vagyok borulva, s atyai jósággal megkérdezi: Mi van magával Bulányi mester, hiszen még egy ujjal sem nyúltunk magához. Mire én: Semmi, csak olyan fejfájós vagyok. Mire ő: Fejfájós emberek ne csináljanak ellenünk földalatti mozgalmat. Én is kérdezem az ávótól szerzett tudományommal Pétertől meg főleg Jézustól: Kiborulás emberekkel akar az Atya másféle világot teremteni a földön? Kardot hüvelybe dugást, osztozást – ilyen fejfájós-félékkel? Isten Országát? S azt válaszolják nekem, hogy sajnos, sajnos, ez van; s hogy azt kell szeretni, ami van.

Megvan már e táborzáró szentbeszéd első pontja. Álmodhattam én hatvan esztendővel ezelőtt a *Fényes szelek* mozgalmával együtt, hogy *holnapra megfordítjuk az egész világot...* De nem fordítottunk semmit, csak vagyunk itt, a táborban vagy félezren, s akarnánk, akaródnánk valamit, ami állítólag azonos azzal, amit az első nemzedékünk akart: a jézusi Isten Országával. Újra kezdeni a szent kíséretet, felvenni a nem Nagymajtényban, hanem Konstantin idejében letörött zászlót, s újra megpróbálni felemelni azt. Mert hátha igaz, hogy van Isten, mert hátha igaz, hogy azért teremtett embert, mert azt gondolta, hogy ez a szegény ember alkalmas arra, hogy megteremtse a Szentháromság mását a földön. A másiknak a lábát megmosni akaró, az ellenségeit is szeretni akaró, s a hat és félmilliárd emberrel osztozni akaró embereknek égi országát itt, lent a Földön. Azokkal az emberekkel, akik vannak. Fejfájósakkal, pánikolósakkal, lúdtalpasokkal, amilyenek közöttünk is találhatók. Ezeket kell megbecsülnöd, Bulányi. Ezeket kell szeretned, s még magadat is elfogadnod. Ez az utóbbi sem a legkönnyebb. Neked sem, a testvéreidnek meg még kevésbé.

Jöhet a második pont. Aki nem tudná, annak elárulom, magam az első nemzedékhez tartozom, mert 1910 után láttam meg a napvilágot. Már csak mutatóban van egy kevés belőlük itt. Nagybárára közelebb vannak a nyolcvan évhez, mint a hetvenhez. De nem róluk akarok beszélni, hanem azokról, akik már nem lehetnek itt, a nulladik nemzedékről. Valami közülük van nekik is hozzánk. Ők neveltek fel minket. Apáink és anyáink, akik még a 19. században születtek, s mi most a huszonegyediket tapossuk már. Apám 1970-ben halt meg hetvennyolcadik évében, de még elolvasta KIO-t, és a maga mély katolikus meggyőződése alapján azonosult vele. De többet akarok mondani. Ez a nulladik nemzedék buzgó, templomjáró, szentségekkel élő katolikus emberekből állott. Ők írtak be engem a pesti piaristákhoz, a másikat a debreceni Svetits Intézetbe, a harmadikat meg a miskolci Kir. Kat.-ba, vagy a pesti Sacré Coeurba, az Angol kisasszonyokhoz.

Csak azért van Bokor, mert egyházunk olyan jámbor keresztényekké nevelte e nulladik nemzedéket, hogy ők beírártak minket ezekbe az iskolákba. Magam is csak azért tudtam a negyvenes években halló fülekre találni az országban, mert egyházunknak ezek az intézetei nevelték fel az első nemzedéket, s ezekben az intézetekben formálták a füleiket olyanra, hogy meg tudták hallani, és el tudták fogadni, amiket én az evangéliumokból kibányásztam számukra. Mért mondom el nektek mindezeket? Csak azért, hogy elmondhassam e táborzáró szentmise második mondanivalóját. Mi lenne az? Hát az, hogy Jézus szülei zsidók voltak, és gyermeküket körülmetélték és bemutatták a templomba, és járatták hittanra a zsinagógába. S hogy mindezek következtében Jézus is zsidó vallású volt, s ennek következtében tanított nemcsak a hegyen vagy a tó partján, hanem a zsinagógákban és a templomban is. És hogy zsidóként is halt meg, s hogy a tanítványai is zsidók voltak. A tanítványai is, akik Jézus feltámadása után a zsinagógában és a templomban is tanítottak. S nem hagyták ott a zsinagógákat egészen az első század végéig. Csak 92-ben, amikor kiközösítette őket egyházuk Jamniában, mert akkortól fogva el kellett volna átkozniok a zsinagógákban saját magukat, mint az Isten ellenségeit.

Testvéreim, minket sohasem közösített ki egyházunk. A harang nekünk is szól, s hív szertartásainkra. Ezek nevelték fel a nulladik nemzedéket, ezek nevelték az első nemzedéket is. Ezek adták kezünkbe az evangéliumokat. Ezek magyarázták meg nekem a váci piarista noviciátusban, hogy egész életemet elrontom, ha nem leszek szentté. Ezekből lett a Bokor. Jézus tanítása beépíthető akármelyik vallásba, mert Isten egyetemes, azaz az egész emberiségnek szóló tanítása. És nem építhető be a pártokba, s nem építhető be a szellemi műhelyekbe... De egyházunkba talán igen. S templomai várnak bennünket, s hiszem, hogy ma is érnek nagyjából annyit, amennyit a nulladik nemzedék idején értek... és ma is jámborságra nevelnek.

Mehetünk tovább a harmadik mondanivaló irányában: maradjon meg mindenki a maga egyházában, s ezen a talajon állva mondja el minden jóakarátú embernek, hogy a jézusi üzenet nélkül felfalja magát az emberiség. S mondjuk el ezt az üzenetet ma is, és magunknak is. Miféle üzenetet? Hát először is azt, hogy ahhoz, hogy megvalósuljon az Isten Ország, a legalapvetőbb, hogy legyenek emberek. Meg vagyok én bolondulva, hogy a népességrobbanás idején ezt merem mondani? Nem vagyok megbolondulva. A népesség ugyan egyelőre még robban, de nem nálunk, nem magyaroknál, s nem Európában, nem a fehér emberek körében. Az ateizmus keresztény kultúrtermék, és a gyereket nem vállalás is keresztény kultúrtermék. Fogyunk, és elfogyunk, s még ebben a században megérhetjük, hogy Európa mohamedán földrésszé lesz, mert a mohamedánok még jámborok, ők ragaszkodnak még vallásukhoz, és tudják, hogy Isten legalapvetőbb kívánsága tőlünk, hogy hűségesek maradjunk párunkhoz, s hogy elfogadjuk gyermekeinket, akiket Istentől kapunk, ahogyan Vera és Szó megvallotta mindezeket egy hete a pesthidegkúti templom falai között egyházunk kérdéseire. Őrizzük egyházunk és a Bokor talán legtöbbet érő hagyományát. Melyiket? A nulladik nemzedék hagyományát: én hét gyermekes családból születtem, Teriék is heten voltak testvérek, Jóskáék pedig kilencen. Ebből állt össze az első nemzedék.

S a második nemzedéknek biztosan egyik legnagyobb tette, hogy Náci és Zsike tizenhat gyermeknek adott életet, Imre és Ancsa tíznek, Bandi és Gabi szintén tíznek, Laci és Orsi kilencnek... s már kilenctől lefelé nem is említek meg senkit, mert elunnátok a Bokor-statisztikát. Együttélés, csak polgári házasság, egykezés-kettőkés ne is említtessék közöttünk! Tudjátok mi ez? Megmondom: nemzetgyilkosság! Csak ennyi? Nem, ennél is több! A Teremtő Isten terveinek áthúzása, az emberiség kiirtása. Mert az élet pusztta továbbvívéséhez családonként 2.7 gyermek szükséges. Ennyi gyerek mellett marad meg egy nemzet. Ennél kevesebb csak fogyasztja, pusztítja azt.

Mehetek tovább a negyedik mondanivalóra. Nem, tudom, hogy a kétezer esztendő alatt volt-e egyházunkban *mozgalom*, amely nemet mondott volna arra a jézustalanságra, arra bűnre,

amelyet mindeztideig *eszetlenül* megdicsőítettünk, mint legfőbb erényt. Mi az? Hát a tömeggyilkosság. Arra, hogy *itt az idő, hív a haza...*, gyere gyilkolni az ellenséget! Nem a gyilkolni tudás tartja meg a nemzeteket. *Halat a Visztula, s gyermeket a lengyel asszony ad örökre, s nincs ott halál, ahol dalolni és szülni tudnak* – énekli Ady Endre (*Ének a Visztulán*). A lengyeleknek 150 évig nem volt országuk. Felszabdalták hazájukat az oroszok, a poroszok, az osztrákok. De születtek, s ma áll a közel negyven milliós Polónia. Csak egyes személyek voltak a katolikusok között, akik összetépték a katonai behívót. De mozgalom, csoportos megtagadása a katonáskodásnak, ilyenje egész katolikus egyházunknak csak egy van, s az a Bokor. Az egész világon. A habánokat kiközösítette emiatt egyházunk, a nazarénusokat is, másokat is. Minket nem. Nem, mert nem kapcsoltuk ezt össze egyébbel. Nem bántottuk hitletéteményünket, csak kiigazítottuk azt – a II. Vatikáni Zsinat *Gaudium et Spes* konstitúciójától is támogatva. Testvérek, legyünk nagyon büszkék fiainkra, akik leülték a maguk három esztendejét Baracskán vagy másutt. Az egész világ emlegeti a hat millió embert kiirtó holokausztot. A hatvan millió embert kiirtó Gulagot jóval kevesebben. Mi pedig ezzel a világhatalommal szemben tanúsítottunk ellenállást. *Oly küzdelemre, mely világcsoda kétségbe esett kacaj lőn Nagyida* – idézem Arany Jánost. S estünkben mi a Nagyida? Nagyida az, amit egyházunk csinált és csinál már harmadik évtizede velünk... ezért a behívó összetépésért – minden hűségünk ellenére is.

Mehetünk az ötödik mondanivalóra. Egyházunk kétségbeesett nagyidai kacajának kellős közepén fogalmaztam meg valamit, ami Bokor-szlogenné is lett. Mit? Azt, hogy hűséges maradok jézusi meggyőződésemmel. Hogy nem tarthatom a meggyőződésemmel másnak, a hierarchiának a zsebében sem. Ezt a szlogent ki kell egészítenünk valamivel. Jézus, aki szintén hűséges maradt a maga meggyőződéséhez – vallásának hierarchiájával szemben, Kaifással szemben is –, az utolsó vacsorán imádkozott valamiért. Miért? Azért, hogy a tanítványai egyek legyenek. Lelkiismeretünk szentsége nem lehet a végső szó. Azért nem, mert ezen az alapon, ha tízen vagyunk, tízfélét gondolunk és tíz felé akarunk menni. Legyen a számunkra a te és a többi testvérem lelkiismeretének a szentsége is a végső szó. Addig kell imádkoznunk, és addig kell ebbe ágyazottan elmondani a magunk érveit, és figyelve hallgatnunk testvéreinkét, amíg meg nem találjuk a közös nevezőt, amíg figyelni nem tudunk testvérünk, testvéreinknek lelkiismeretére is. A lelkiismeretünk legvégső szava az, hogy megtanuljunk újra egyet gondolni. Azt, amiért Jézus – János evangéliuma szerint – halálára készülődön is imádkozott. Azt, hogy mindannyian egyek legyünk. Azt, hogy mindannyian megtaláljuk a közöst. Mert Isten akarata bizony egy és nem tízféle. A lelkiismeretem szavának el kell jutnia a te zsebedbe is, a lelkiismereted szavának el kell jutnia az én zsebembe is. *Lelkiismeretünk szavának el kell jutnia egymás zsebébe*. Az Isten akarata egy és ugyanaz, és nem tízféle. Addig kell imádkoznunk, és érvelve a másakra figyelni, amíg meg nem találjuk az egyet, a közöst. Az az Isten akarata, amiben meg tudunk egymással egyezni. Amíg ezt meg nem találjuk, csak tévelygünk, s mondjuk a magunkét. Minek? Azért, hogy széjjelmenjen a Bokor? Valamikor tudtunk még egyet gondolni, és növekedtünk bölcsességben és kedvességben Isten és az emberek előtt. A *Bruderhof* is egyhangúan hozza döntéseit. A pinkafői katolikus életközösség, a *Franziscusgemeinschaft*, nem nyugszik, hanem imádkozik és újra tárgyal, amíg meg nem találja a közös nevezőt, s amíg végül is tud egyhangúan dönteni. Enélkül csak a Sátán Országát tudjuk építeni. Ott mindenki mindenkivel harcban, véleménykülönbségben áll, amint azt az evilági országokban is tapasztalhatjuk. Minek az erejében? Annak, hogy nem hordják a zsebükből egymás lelkiismeretét. Csak a magukét, csak a maguk buta fejüket, önző szívüket. A lelkiismeretem mondja nekem, hogy kérjem tőletek: Testvéreim, gondolkodjatok azon, amit most mondok: én nem vállalom, hogy szembeszálltam volna egyházzal. A '82. évi eltiltást a pártállam kényszerítette ki Lékaiból. Az 1997. évi *ratzingeri* rendezése ügyemnek, ezt világosan tanúsítja. Jézus sem szállt szembe egyházzal. A kereszten megbocsátotta, amit egyháza előljárói tettek ellene. Én

is megbocsátom azt, amit tettek ellenünk, ellenem. Nem szabad mindörökre haragudni. Akkor is abba kell hagyni, ha nem kérnek tőlünk bocsánatot.

Mehetünk a hatodik mondanivalóra, a legnehezebbre. Az Isten az adás Istene. S ez az Isten olyanná formálta meg bolygónkat, hogy nem hat és fél milliárd, de ki tudja hány fér el rajta. De csak az adás jegyében. A gyilkosság és a vevések erejében nem. Talán még egy sem... csak a patkányok!!! Tudjátok, hogy a Föld gazdagjai közé tartozunk? Tudjátok, hogy az emberiség négyötöde szegényebb nálunk? Persze, hogy tudjátok.

Mi megtanultuk már, hogy nem gyilkolhatunk. A mostani időt azért kaptuk Atyánktól, hogy megtanuljunk még valamit. Mit? Az osztozást. Hiszem és vallom, hogy a Bokor akkor él tovább, ha ezt is megtanulja. Hogyan? Jézusunk mintájára. Jézuséra, akinek egy lyukas fillér sem volt a zsebében. S ha lett volna, nem szalasztotta volna Pétert a galileai tengerre halászni, hogy a hal szájában találja meg azt a pénzt, amivel megfizeti a templomadót. Ez a Jézus otthagya a maga kenyérkereső foglalkozását, becsukta mindörökre a maga názáreti műhelyét. Csak annyit kérek tőletek, hogy ezt a tényt vegyétek tudomásul. S ha tudomásul veszitek, akkor azt is tudomásul vehetitek, hogy Jézus a maga egyházából ki nem szakadva küldte tanítványait, hogy az egész világot tanítvánnyá tegye. Hogyan kell valakiket tanítvánnyá tenni? Hát ahogyan Jézus tette. Elszeretett tizenkét gyereket az apjától és anyjától, és életközösségre lépett velük. És sikeresre. Mert, amikor megkérdezte az utolsó vacsora előtt tőlük, hogy volt-e valamiben hiányuk, azt válaszolták, hogy semmiben.

Hogyan kell megcsinálni ezt az életközösséget, én már meg nem mondom nektek. Nyolcvanhetedik évemben nekem már kiszolgál az én piarista életközösségem. Nektek magatoknak, a harmadik s majd a már itt bókászó negyedik nemzedéknek kell azt kitalálnotok. Amit én tudok hozzá mondani, az nem sok. Nem fiúkból, nem lányokból, hanem párokból kell összeszednetek a magatok tizenkettőjét. A férfiakból, a nőkből álló szerzetesi közösségek után meg kell teremtenetek a *családokból* álló „szerzetességet” egyházunkban. Ez az egyik. A másik pedig: nem a fa- vagy egyéb iparban kell dolgoznotok, hanem emberhalászoknak kell lennetek, s ezért emberekkel kell foglalkoznotok! Szerencsétlenekkel: drogosokkal, fogyatékosokkal, vagy nem hátrányos helyzetűekkel. Mindegy, csak emberi lelkekkel, ahogyan Jézus is tette, amikor tanítványaival körben járt és gyógyított: gyógyította a test és lélek betegségeit. Az életközösség leszoktathat minket arról, hogy a médiák reklámjaira figyeljünk, s hogy meg akarjuk magunknak szerezni azt a sok számárságot a fülünknek, az orrunknak, a bőrünknek, meg a nem tudom minknek. Azon az alapon, hogy mi ezeket megérdemeljük. Köszönjük a vállveregetést. Nincs szükségünk rá. Nem szenvedünk Vang-An-Si kétszázmillió kulijának a betegségében. Mi az? Hát az, hogy Most remény sincs meggazdagodni. Nem akarunk gazdagabbak lenni, mint az emberiség hat és fél milliárd kulija. Nem akarunk a másikinál többet birtokolni. Nem akarunk kapzsis lenni. Adzsik akarunk lenni. A többet birtokolni akarás ördögét, a pleonexiát száműzzük a magunk köréből. Száműzzük? Adja Isten, hogy képesek legyünk azt száműzni.

Mert hogyan is énekelte Megyeren Sík Sándor 1926-ban a Hitvallásban? Így:

Mert akit meglehelt a Lélek,/ Annak mindegy-lom élet vagy halál, / Az él és áll és énekel és alkot Megyeren és Magyarországon, / Hétkilágreszen és a másvilágon. / Az Isten ötöt úgy segítse. Amen.

Budavári, 2005. augusztus 18.

Aztán tíz napig nem írtam naplót, mert következett tíz olyan nap, amilyen még nem volt. Jó, hogy még olyan fiatal vagyok, hogy ezt is kibírtam. Mondom sorjában a történeteket. A soproni homília megírása után este meg kimentem a Népligetbe, hogy megkeressem a Csavargót. Vajh ki ő és merre van hazája? Nem ki, hanem mi – egy autóbusz, mellyel 13 órát utazom majd egyfolytában. Hová? Hát Atyhára. Jeleztem már pünkösdkor, a Rekecsini naplóban, hogy nem hiszem, hogy normális vagyok. Igent mondtam Parajd és

Székelyudvarhely között Jenőnek és Veronikának. A szerelmesek szoktak igent mondani. Én is beleestem ebbe a betegségbe. Már régen, 43-ban, amikor először láttam meg a nagy őt..., a Székelyföldet.

Féltizenkettőre értünk a határhoz, Borsba. Ott csak három órát vesztegeltünk, félháromig, az órákat viszont megcsavarhattuk, s már is félnégy lett, aztán egy másfél óra múlva már fenn is voltunk a Királyhágón, ahol a Csavargót eddig segítők jól megvacsoráltak, s félhatkor már repültünk is tovább. Csucsá körül végre el tudtam aludni. Mire másfél óra után felébredtem, már Kerelőszentpál körül jártunk (itt verte meg Békesit Báthory, s erről szól Gyulai Pál verse: Báthory a csata után egy özvegyasszony két fiának egyikét kivégzi. Hogy melyiket, azt az anya döntse el, s az anya száját hagyja el az átok: Báthory, Báthory verjen meg az Isten!). Nyárádtónél megint pihentünk egyet, majd átvágtunk a segesvári útra, arról pedig Balavásárnál Szovátának, s már félóra se kellett, hogy Parajd és Korond között Jenő megállítsa a buszt, leszedjen róla, s átültesse terepjárójába, s vitt fel a hegyekbe, a Firtossal átellenben, az 5 kmnyire levő Atyhába. Ott már folyt a Székely Szellemi Egylet egy hetes tábora, hétfő reggel kezdődött. Mire én megérkeztem, már kedd reggel volt.

Egy ötven év körüli székely nagyon szép házában volt a tábor. Engem a konyhára vittek. Tehénből fejt tejjel, ordával, juhsajttal kínáltak, meg háznál füstölt szalonnával, mely olvadt a számban, mint a vaj, meg még szíves asszonyi szóval is: a felesége szavával. Utána megmutatták a szobámat, hogy pihenjem ki az út fáradtságát. Nagyon reméltem, hogy pótlom majd az éjszakai kimaradást, de nem sikerült. Előkerültem egy félóra múlva a szobámból, s mentünk Jenővel megnézni Atyhát. Valamikor volt még talán ezerötszáz lakosa is, de ma már csak kétszázötven. Harapni friss volt a levegő. Jenő azt mondta nekem, hogy Atyha a Kárpát-medence legmagasabban fekvő települése. Majd minden második háza üres. Nem kevés közülük meg is vásárolható. A fiatalság itt is városba költözik, s még alig van, ki ezt a helyet felfedezte volna. Jenő igen, s ő már vett is egy hatalmas telket, s jövőre építkezni akar: kiköltözködik Székelyudvarhelyről. Meglódult a fantáziám... Mi lenne, ha...

A fák rogyásig telve gyümölcssel. Itt még nincs permetezés. Ottani honos almák, körték, besztercei szilva, fosóka, meggy, cseresznye és dió és dió minden mennyiségben, meg borszölő. Azzal fejeztem be a körutat, hogy ezt a falut nem utoljára látom, csak először. Újból pihenni próbáltam. Nem sikerült elaludnom. Ötkor volt az ebéd. Napjában kétszer esznek a táborban. Kilenckor reggeliznek. Életmódra is tanít a tábor. Hat órákor Jenő megkérdi tőlem:

- Kezdhetjük-e vagy csak reggel?
- Aludni még úgy sem tudok, miért ne kezdenők?

Elmondtam hallgatóságomnak, hogy pünkösdkor megígértem Jenőnek, hogy megfelezem az időm. Kevesebb jut Sopronra, hogy itt lehessen három napig velük. S elkezdtem a közepén, s amivel éppen tele volt a lelkem. Nagy merészen felolvastam, amit Sopron számára készítettem. Lesz, ami lesz. És nagyjából talán megértették, miről beszélek. Utána öt perc szilenciumot kértem tőlük, hogy gondolkodhassanak a hallottakról. Majd megkértem tőlük, hogy a legfiatalabb kezdje a hozzászólást. Egy tizenöt éves és román nevű fiú volt a legfiatalabb, csak az édesanyja magyar. Az anyja is ott ült a hallgatóságban. Csak annyit tudott mondani, hogy érdekes volt. A következő azt mondta, hogy utopisztikus. A harmadik megkérdezte, hogy mi az élet feladata. A negyedik állította, hogy az ellentmondások viszik előbbre a világot.. Az ötödik tudakolta, hogy miért kellett Jézusnak szenvednie. A hatodik megkérdezte, hogy mi a Bokor. A hetedik állította, hogy Jézus nem volt zsidó. A református Hegyi Péter, a közeli Siklódról jött agrármérnök meg valami olyasmit mondott, hogy ő úgy él, mint a katolikus papok: már a harmadik asszonynál tart, de oltár előtt még nem volt. Hogyan keressen Jézust? Mi az a Bokor? Jézus nem volt zsidó! Mért volt reformáció? Mi a Biblia? Pál szerepe mi volt? Hogyan lehet megtapasztalni Jézust? Csak a katonáskodás megtagadás jellemzi a Bokort? Valóban megjelenik Szűz Mária? Ezek voltak a kérdések, a hozzászólások.

Gyorsan eljutottam Péterig, s mondtam a celibátus történetét. VII. Gergely pápa ügye ez, s csak a 11. században, Magyarországon a középkorban ki sem hirdetik. A trienti zsinat után visznek minket szemináriumba, hogy ráneveljenek. Jézus nem akarta ezt. Feleséges emberre bízta egyházát. Kínunkban olykor falra mászunk, és sűrűn járunk gyónni. Mert Isten nőre, illetőleg férfira vágyódónak teremtett meg bennünket. Ebbe kell ágyazódnia nagy tervének, az Isten Országa megvalósulásának is.

Azt hiszem, ezzel megvettem az alapját annak, hogy a harmadik nap végére hitele lett szavaimnak. Elolvastam még nekik a Virágballadát. Valami esti imádságot is énekeltem nekik. Aztán közel tíz óra lett. Aludni mentünk, és tizenegy órát aludtam, egy pár felébredéssel. Reggel hétkor letussoltam, s utána kiültem a ház elé. Nyolckor kezdődött az egy órás torna. Húsz percig velük csináltam, aztán sétálni mentem, s kilenc órakor reggeliztünk, s ettem, amit tegnap. Tízkor kezdtünk, s ötig dolgoztunk. Óránként, másfél óránként negyedórás szünetekkel.

Nagyon jól sikerült ez a lelkigyakorlat, de hogyan számoljak be róla? A levegőjéről kellene, de azt a résztvevők tudnák elmondani. Akiknek van emilük, azokat meg is kértem, hogy írjanak valamit róla. Magam csak azt tudom elmondani, hogy a szünetekben mindig megálmodtam, mit fogok nekik felolvasni a soproni homília mintájára. Kezdtem, azt hiszem, a Hova és kihez menjen az istenlánya? c. novellámmal. Ennek volt talán a legnagyobb sikere. Jenő megajánlotta nekem ezért az egy novelláért az irodalmi Nobel-díjat. Azután következett a Mesebeli legény, amit elmondtam a Babér utcában az ó, az új és az örök szövetségről. Aztán meg, ami a legutóbbi számában megjelent Franz Mussner nagy tanulmányáról, melyben a Római levél alapján boncolgatta, hogy Izrael elfogadja-e valaha Jézus igényét, hogy ő az Isten Fia, aki kegyelemből kifizette a számlánk, mely Ádám s Éva óta terhel bennünket. Erre a tanulmányra három választ is adtam a világhíres professzornak: mottót, Jézusét odaátról valót és illőt. Ettől féltem egy kicsit, de nagyszerűen vették a lapot. S biztosan volt egy ötödik felolvasásom is, de nem tudok már visszaemlékezni rá, hogy mi is volt az. Biztosan a kapott hozzászólások befolyásolták leginkább a választásaimat.

S volt fűszerezés is. A versek. A legnagyobbak: Szabó Lőrinc Vang-An-Si-je, Illyés Gyula, Dithyrambus a nőkhöz, Ady, Gyáva Barla diák és Ének a Visztulán, Sinka, Hontalnok útján. A másik fűszer: az imádságok és az énekek: az első Hűségimánk még 49-ből, a mostani, a Bokor-himnusz, s még nem tudom mi. Az öt órás estebéden még elmondtam, hogy hajlok egy atyhai ház megvásárlására, de ezt nagyon befolyásolná, hogy szeptember elsejétől volna-e hallgatóságom egy három napos lelkigyakorlatra. Gondolkozzanak rajta! Majd holnap sorba kérdezem őket erről.

Vittem egy jó pár könyvet is meg Napló-füzetet; többet is, mint amennyien voltak, s ajándékba. Majd dedikálom nekik, ha kívánják. Kitettem a könyveket az asztalra, hogy válogassanak belőle. Belátogatott a helybeli pap is. Nem először találkoztunk, korábbi székelyudvarhelyi előadásaimat is hallgatta. Kívánta, hogy szóljak az atyhaiakhoz is. Szerdán este félhétkor miséztem, prédikáltam a falu népének is, s a lgy. résztvevői is ott voltak rajta. Sokan áldoztak. Estebéd után Albert mindjárt átrepített a templomba, ahol megnéztem, hogy megtalálok-e mindent, ami kell, aztán betérgyepültem az első padba, s próbáltam lelkem megtölteni Jézus igazságaival.

Fél nyolc körül lett vége. Utána Péter meginvitált Siklódra. Kérdeztem Jenőt, mehetek-e. Elengedett. Szováta – Balavásár – Segesvár – Székelyudvarhely négyszögének északkeleti sarkában van ez a Siklód. Mentünk vagy 15 km-t Etédnek, s onnan még tíz km-t Küsmödn keresztül Siklódra, de micsoda utakon! A lelkem is kirázta. Ekkor esett ki a zsebemből a kulcsomóm, aminek hiányát majd csak a Népligetben konstatalom. Erős szürkületben érkeztünk Siklódra. Péter elvisz a szüleihez, őket ajándékozta meg a kiválasztott könyvvvel: a Jászolba fektették egy példányát dedikálom a szülőknek. Nem viszi magához őket Csíkszeredába, mert a városi lakásban raboknak éreznék magukat. Itt, Siklódon, van egy

tehenük, kicsi kertjük, azt gondolják. Ott találom a harmadik asszonyt. Jó húsz évvel fiatalabb Péternél, a titkárnője – mutatós fehérszép. Aztán megyünk a templomhoz. Péter megy a papért. Közel félórát nézegetjük. A hollandok rakták rendbe, mert Siklódnak valami történeti szerepe volt a reformációban. A mennyezeten freskósor-féle – mély szimbolikával. Tanulmányozására kellene egy-két óra, de nem lehet, mert már ránk sötétedik. Meg akarom spórolni a visszautat, s ajánlom, menjünk Szovátnak. Péter említette, hogy van egy erdei út arra. A pap is mondja, hogy most járható, mert nem esett eső. Az út Szovátraig csak 10 km. Mezőn és erdőn keresztül rázkódunk, de egy fél óra múlva – erdélyi viszonylatban – kultúrterületre érünk, s hamarosan el is érjük azt az utat, melyen a Csavargó is jár. Közben Péter beszél: depresszív és alkoholisták voltak. Felment akkoriban a Küsmödi csúcsra egy barlangba. A barlangban hangyászoló medvére talált. Nem bántották egymást. Sok száz millió lej büntetést fizet, aki medvét lő. Péter tudta ezt. A medve is tudta? – Tíz órára értünk Atyhára. A kirándulástól jól kimerülve sem tudok hosszabban aludni, mintahogyan odahaza sem – a saját ágamban.

Következik a harmadik nap. Kilencig járom a falut és gyönyörködöm. Jenő mondta, hogy sok a gomba a környező erdőkben. El kell ide jönni hamarosan és hosszabb időre, és két lgy. között nagyokat gombászni. Nézem a házakat s a kerteket, meg a gyümölcsfákat... potyog a fosóka... mézédés. Reggeli után folytatódik a munka. A Nap második felében sort keríték a tegnapi kérdésre. Majd mindegyikük azt mondja, hogy ő bizony jönne szeptember elején második lgy-ra is, hogy tud-e valakit magával hozni, hogyan mondja meg? Jenő beleszól:

– Tíz napon belül megüzenem neked az eredményt.

Azután kerül sor a dedikálásra. Béla választotta a KIO-sorozatot. Jenő mondja, hogy építészeti szakértőt nem kell hoznom, mert Sebestyén Erzsike férjének ez a szakmája. Tudja, hogy mit érdemes vásárolni, meg alkudni is tud. Albert meg megszervezi a szükséges átalakítási munkákat.

– Tudod, a székely mindenhez ért.

Ezt tudom hazulról is. Madaras Csaba (gyergyói székely) segített Miknek a budavári tetőtéri „kutyaól” kialakításában, de majdnem ő volt a faipari mérnök, s Mik a segédmunkás. Elkövetkezik az estebéd – helyi szilvapalinkával. Itatja magát. Könnyen issza, akinek hetvenéves korában új gyomrot készített nyelöcsövéből Bárczi tanár úr a Szabolcs utcában. Utána fényképezés. Aki akarja, megnézheti eredményét a WWW.szsze.ro web-lapon. És ölelkezés. Férfiak között is. Tehát nem Bokor-újvári szerint, ahol lesmároljuk egymás felségét, s a férfiak pedig követik Arany szavát: És Bendegúzt és Detre százsz, Kéz kezét ropogva ráz. Hétre lérünk a Csavargó országútjára, s várunk rá 7.40-ig. Szerencsére jönnek le kocsijukkal az udvarhelyi nők, akik otthon alszanak, s naponként pendliznek Udvarhely és Atyha között. Ezek csillapítják Jenőt, aki dühös a Csavargóra. A Csavargó végre jön. Ismerősök üdvözlnek. Az a székely, akitől a két év előtti udvarhelyi előadásomért a Wass Albert-plakettet kaptam, a feleségével és fiával együtt utazik Budapestre megnézni a Várban a Munkácsy-kiállítást, s utána mennek Pomázra, ahol kezdődik az egy hetes magyar történeti tábor – országos hírvé előadókkal.

A Csavargó – a járt úton – délnyugatnak fordul, hogy a Kis-Küküllő mentén eljusson Balavásárra, majd ott északnak, hogy a Nyárád völgyét elérve Nyárádtőnél kiérjünk a kolozsvári országútra, ahol megpihenünk, majd folytatjuk utunkat, s én elaszom. Alszom vagy három órát, s Királyhágónál ébredek, ahol a Csavargó irányítói ismét kiadósan vacsoráznak – a hajnalban. Ezt követően másfél óra alatt Borsban vagyunk, ahol – bár nincs kocsi, csak egy pár van előttünk – két órát vesztegelünk, mert senki sem siet, már a határőrök közül. Átérve a határon, rákapcsol a Csavargó a jó magyar utakon. Keveset alszom is, és a Pest alatti dugók következtében negyed óra késéssel érkezünk a Népligetbe, negyednyolckor.

Péter és Ildikó vár. Terit otthon hagyták, minek jöjjön ki, amikor úgyis hazamégy. Péter észreveszi, hogy szemem egyet villan: Sopronban tízkor kezdődik az érdemi rész, oda még befuthatnánk, ha Teri itt volna. De semmit sem szólok, s megyünk a Városmajorba. Ha már ezt elbaltázták, majd javaslom, hogy menjünk Budavárin keresztül Sopronba, legalább megszedsük a tüskétlen szedret, aminek érettjét egy jó hete megszedsük a múlt héten. Biztosan van bőven rajta újra érett.

A Városmajorban megmosdom, inget váltok, elintézem az elintézendőket. Van kilenc is, amikor indulunk, tizenegy után érünk le. Viszek ki négy befőtt üveget, megnézem a szedret. Ildikó elvállalja szedést, Teri ebédfélét rittyent, én meg lecsalom Pétert a Káposztásba. Minek? Útközben mesélte, hogy mennyi pénzt zsebelt be Bächer Iván kivágott diófákért, megmutatom neki ott az enyéimet, amelyek huszonegy éve nőnek-nőnek, de nem teremnek. Megnézi, s megállapítja, hogy legalább 40 centi átmérőjüknek kellene lenniök, s csak 30-asok. Mire felérünk, Ildikó megszeds a szedret, és kész az ebéd: húsleves metélttel, fasírt meg cékla hozzá. Megesszük, félegy felé indulunk. Péter közben megnézi a térképet. Tagyonnak megyünk, ott Tapolcának fordulunk, s onnan Sümegnek. Sümegről egyenes az út – a 84-es – Sopronnak. A városban kicsit bókászunk, míg megtaláljuk az Erdei iskolát, a táborhelyet. Elhelyezkedünk a kijelölt szállásunkon.

Péntek délután meghallgattuk Miket. Szombat reggel Imre és a sashalmiak szép miséjét, délelőtt Benyhe Pistit, délután pedig a katonáskodás hősi, börtönviselt megtagadóit. Magam pedig – Atyhától felelkesülve – az egész másfél napot azzal töltöttem, hogy próbáltam szervezni az ott levő félezer emberből egy jó B-lgyot. Aztán szombat este már leállítottam magam. Beláttam, hogy nem lehet összehozni. Helyette reggel nagyot beszélgettem Vincze Péterrel és Máriával, majd elmondom a záró misét, s benne a prédikációm, melynek főpróbáját Atyhán tartottam.

Ha valami nem sikerül, sohasem adom fel végleg. Most sem. Írtam helyette egy levelet a KV-nak a következő héten Budaváriban.

Kedves Testvéreim a KV-ban!

Szeretnék részt venni egy B-lgyon. Próbáltam egyet szervezni az elmúlt napokban a soproni Bokor-nagy táborban, de nem sikerült. Ezért kérem a segítségeteket. 1972-ben volt az első B-lgy, s számomra az utolsó – olyan-amilyen – 2002-ben.

Félreértések elkerülése végett elmondom, hogy mit értek B-lgyon. Négy napos, és csak csoportvezetők a meghívottak.

Pl. kezdődik szerda este 6 órakor szentmisével, vacsorával, bemutatkozással, zsolozsmázó esti imádsággal. Az imádság után teljes szilencium a másnapi zsolozsmás, szentmisés, elmélkedés reggeli áhítatunk végéig. Ennek kezdete hét óra, vége félkilenckor. Ezután reggeli, és 9-kor kezdődik az előadás, melynek tartama max. 60 perc. Utána egy félóra teljes szilencium akárhol, melyen elkészül a hozzászólásunk az előadáshoz. Fél tizenegy-től 12-ig adjuk elő, amink van, s az utolsó félóránál, 12 és 12,30 között az előadó válaszol. Hozzászólások ideje tehát annyi amennyi a másfél órából egy-egy személyre (ha pl. az előadóval együtt húszan vagyunk, akkor 90 perc osztva 19-cel = azaz 4-5 perc) jut. Félegykor ebéd. Egytől háromig szabad idő. Háromkor félóránál rövidebb elmélkedés, utána 15 perces közös csend a kitett oltáriszentség jelenlétében. Négykor előadás, majd félóra szilencium akárhol, félhatkor hozzászólások, s az előadó válasza 19,30-ig. Ekkor vacsora 20 óráig. Utána szabadidő. Kilenckor esti imádság zsolozsmával. Utána szabadidő, de legkésőbb tíz órakor szilencium és villanyoltás. Ébresztő reggel hat órakor. A többi napokon ugyanígy. Tehát:

7– 8,30	reggeli áhítat
8, 30 – 9,00	reggeli
9 – 12,30	előadás, stb.
12,30 – 13	ebéd

13 – 15	szabadidő
15 – 15,45	napközi áhítat
15,45 – 16	szabadidő
16 – 19,30	előadás, stb.
19,30 – 20	vacsora
20 – 21	szabadidő
21 – 21,30	esti áhítat
21,30 – 22	szabadidő
22 – 06	szilencium.

Mindebből látható, hogy napi igénybevételünk étkezések nélkül. 9 óra 45 perc. Étkezés 1,30 perc, és szabadidő 12 óra 45 perc. Én ennyit 87. évemben könnyen kibírok s ezt a résztvevőkről is felételezem.

Mindez csupán javaslat tájékoztatásul. Ami a vasárnapot, a záró napot illeti, ebédig ugyanez a menetrend. Utána csak egy óra a szabadidő, 14 órakor találkozunk, s rövid 10 perces áhítat után megkezdődik a két órás szilencium, mely alatt megírjuk záróimádságunk. 16 órakor van a befejezés az Agendánk szerinti liturgiával, 18-ra befejezzük és estére mindenki otthon lehet.

Van javaslatom a témára vonatkozóan is. Mind a hét félnap előadója ugyanarról a témáról beszél:

Hol áll jelen pillanatban az emberiség, egyházunk, bokrunk és magam, továbbá merre kell mennie az emberiségnek, egyházunknak, bokrunknak és magamnak?

Helyszínnek javaslom Szentantalfát és Budavárit, a kettő együtt – a nagyobb kényelem érdekében. A csoportvezetők házastársai láthatnák el a konyhai szolgálatot. A résztvevők nem segíthetnek be, de a konyhai szolgálatot végzők beülhetnek szabadidejükben imádkozni, hallgatózni.

Kérem a KV tagjait, hogy beszéljék meg a témát, s amit jónak látnak, azt közöljék a csoportvezetőkkel. Csak annyit teszek még hozzá, hogy nekem bármelyik időpont jó, mert ennek elsőséget biztosítok. Köszönöm. Szeretettel köszönt Mindannyiokat Gyurka (bácsi). Kelt, Budaváriban, 2005. augusztus 21-én.

Budavári, 2005. augusztus 19.

Mise után gyorsan csomagoltunk, s Kundra Pista félháromra felrepített bennünket a Városmajorba. Megnéztem a drótpostám, s neki ültem a következő feladatomhoz. Juhos Bandi jóvoltából sajtó alá rendezni a 49-ben írt brosrúramat (Szeretet az Isten). Mért kellett ehhez Bandinak jó lenni. Csak azért, mert egyetlen példány maradt fenn belőle. Bár sokan gépelték tíz indigóval '52 előtt. Ki tudja hanyadik indigó alatt készült ez a példány az akkor idők nagyon ócska átütő papirosán, amelyet tovább halványított az a bizonyos vasfog, az idő. Olyannyira, hogy szkennelő aligha ismeri fel. Ezért kellett Bandinak jónak lennie. Kisillabizálta, s amit kisillabizált, elküldte nekem Öcsivel. Ezt kellett nekem mondatról mondatra átolvasnom „sajtó alá rendezés” címén. Ezen kezdtem dolgozni.

Aztán ötre visszajött Pista Szabó János miséjéről, elszámolt a soproni könyvvásár eredményéről, kiegészítette készletét, majd megbeszéltük gondjait, amik mostanában bőven akadnak. Amikor elment, vacsoráztunk, s én idejében megkerestem ágyikóm, mert be volt írva noteszomban másnapra: 7,30 Rókus. Ehhez pedig hat órakor fel kellett kelnem, s megborotválkozva, üdén és fiatalon Terivel elindulnom. Mivel gázszerelés miatt nem közlekedik utcánkban a busz, a városban pedig a 2-es Metró, átvágtunk a parkon, felültünk a Nyúl utcánál az 56-os villamosra, a Moszkva téren pedig a hatosra, hogy szemben a Nemzetinél ott, ahol a hatos megáll, leszálljunk, s onnan besétáljunk a Rókusba. Párt perccel a naptáromba beírt időpont előtt átadtam a portán a papírosomat. Rábólintottak:

– I. emelet, s a lift pedig arra van – és mutatták merre.

Kis csődület fogadott, leültem. Azért hamarosan sor került rám. Egy fiatal doktornő megnézte szemem és papírosom, belecseppentett valamit mind a két szemembe, s megkérdezte, hogy adjon-e valami nyugtatót. Megkérdeztem, hogy miért kellene nekem nyugtató. Hát mert műtét előtt áll. Mondtam, hogy attól még én egészen nyugodt vagyok. Erre megmondta, hogy melyik számú kórterembe menjek, s hogy onnan visznek majd a műtőbe. A kórterembe csupa öreg úrral találkoztam, persze a korelnök azért én voltam.

Fél órán belül jött a műtős. Mondta a nevem. Bevallottam, hogy én vagyok. Erre ő egy guruló székbe ültetett és tolt maga előtt. Betolt a műtőbe, s kirakott egy székre. Nagy volt a sürgés-forgás, mindenki tudta a dolgát. Egy negyedóra múltán lefektettek egy ágyra, odajött egy orvos, s mondta, hogy érzéstelenít. Műtendő balszemem alá beszúrt egy injekciós tűt. Ezt éreztem. Majd azt mondta, hogy ami most következik, az kicsit kellemetlen lesz. Elkezdte nyomni az érzéstelenítőt a szemem alá. Nagyon kellemetlen volt! Csak eltátottam a számat, de hangot azért nem adtam ki. Vége lett. Rátett valamit a balszememre, s ekkortól kezdve csak félszeggel láttam a világot. Félóra múltán egy harmadik ágyra fektettek, csináltak velem valamit, s megkérdezték, hogy éreztem-e? Mondtam, hogy semmit.

Csak feküdtem és feküdtem. Matattak valamit a femnél, úgyhogy megkérdeztem:

- Mikor kerülök a műtős asztalra?
- Már azon van.
- Akkor egy félóra alatt készen leszek?
- Negyedóra múlva készen leszünk.

Ezután különböző tárgyakat kezdtek ráhelyezni be nem kötött szememre, melleimre. Majd vakító és gyönyörűséges és vakító fényeket láttam a bal szememmel egy negyedóra hosszat, de érezni nem éreztem semmit. Egy negyedóra múltán ráraktak valamit műtött szememre, ragasztó szalaggal rögzítették is. A mellemről s a jobb szememről pedig levettek mindent, s az orvos azt mondta, hogy menjek a kórterembe, ahol dél felé majd még megnéz. Mentem, de kocsival.

A kórteremben csupa vitézkötéses embert találtam. Egy látogató hölgytől megkérdeztem, hogy én is olyan vagyok-e, mint a többi. Mondta, hogy pontosan. A mellettem levő ágyon ült, s játszott egy langaléta fiúval valami gyerekkártyajátékot. Nagyon fiatal lehetett, s megkérdeztem: Nővér vagy anyuka? Biztosított, hogy anyuka. Hamarosan mindent megtudtam róla. Öt gyermeke van, Győrben élnek. Kullancs csípte, mikor három hetes terhes volt ezzel a gyerekével, aki nagyon hátrányos állapotban látta meg a napvilágot. Elhatározta, hogy három éven keresztül mindent megtesz érte, s ha nincs javulás, intézetbe adja. A férje tiltakozott ellen: Mégis csak a mi gyerekünk. Könnyű neki, műbútor asztalos, s a fél világról kapja a megrendeléseket. Ő meg otthon van, s van még négy egészséges gyereke. Egyébként nagyon jó ember a férje. Halk, csendes és hallgat rá. A gyerekekhez fordulok: Milyen a te anyukád? Mire ő széles mosollyal válaszol: Csillagos ötös.

Megkérdem az anyától, hogy hallott-e Virt Laciról. Hogyne, ott is volt a hétéves lánya temetésén a napokban Láziban. A nagyobbik leány? Igen. Róla mesélte a minap nekem Laci, hogy ő van jobban, s a szájával szépen fest. Tovább érdeklődöm közös ismerősök felől. Kérdem, hogy a gyerekek vajon egyházi iskolába járnak-e. Mosolyog, s mondja, hogy ők evangélikusok, és nem járnak templomba, mert ateisták. Nézek, mint Jenő a moziban. Mindenről úgy gondolkodik, ahogy én, és ateista... Beszélgetünk már egy jó órája. Kultúrát, főiskolákat elvégzett és szerény asszony.

Kimegyek levegőzni. Telefonálok Virág Máriának, aki vállalta, hogy kocsijával hazavisz a műtét után. Mondom neki, hogy jöhet, mert dél körül, valamikor szabadulok. Még sétálok egy kicsit az udvaron, aztán visszamegyek a kórterembe, s mondom az asszonynak:

- Ha már így kikérdeztem magukat, illő, hogy én is bemutatkozzam. – S a következő tíz percben elmondom az életem.
- Ha ilyen papokkal találkoztunk volna, akkor nem lennénk ateisták.

Felírom a címüket, hogy küldjek neki a könyveimből. Hozzák az ebédet. Nekem is jár. Jön Mária, leülünk kint a folyosón. Megérkezik az orvos. Behív, leveszi a kötést meg a szemem védő bigyót, s megnéz. Minden rendben. Papirost ad. Holnap menjek a beutaló orvosomhoz, aki majd leszedi a kötést. Szemcseppet is ír. Napjában ötször kell cseppentnem. Mindent nagyon szépen megköszönök neki. Küldjek neki egy KIO-t? Vissza a kórterembe. Mindenkitől elbúcsúzok. Máriával együtt elhagyjuk a Rókuszt. Megkeressük kocsiját egy távoli parkolóba. Útközben erről az anyáról beszélek neki. Megállapodunk, hogy holnap nyolckor jön, és visz ki Mátyásföldre. És félkettőkor megnyomjuk a Városmajorban a kapucsengőt, Teri meg felenged. Túl vagyok a nagy műtéten.

Másnap már reggel korán kivitt Mária, a Virág – Máriához, a dr. Kéthelyihez Mátyásföldre, ahol levették szememről a védő bigyulát, s belenézett szemembe Mária, a szemész, s megállapodtunk, hogy tíz nap múlva újból eljövök kontrolra, addig meg csepegtetem, s napjában ötször, a Tobradex névre hallgató szemcseppet még egy hónapon át. Csepegtetem is mindig, amikor az eszembe jut. Ötször biztosan nem, de amikor eszembe jut, akkor engedelmesen. Aztán megnéztük Virág Máriával Mátyásföldet, kiadósan és ráérősen. Mária még sohasem látta. Találtunk még '45 előtt, s még az első világháború előtt épült kúriákat – csak a ház körüli kertek nem voltak már hatszáz négyszögölesek, mint ifjúságomba. Amikor kigyönyörködtünk magunkat Ó-Mátyásföld szépségeiben, átmertünk a gödöllői országút másik oldalára, a proli negyedbe, ahol a telkek csak 200 négyszögölesek, s ahol '31 tavaszán apám is házat vett. Megmutattam Máriának, hol volt a három szoba és veranda, s hogy hova építtetett apám még két szobát, melyben lakom majd börtön után, és később is újra, apám halála után kettesben édesanyámmal.

Nosztalgiaimat kielégítve Mária vitt haza, fel sem jött, csak sietett haza, anyukáját ellátni. Én meg folytattam a hajrát: Juhos Bandi számítógépbe vitte '49-ben írt brosrám, melynek előkerült egy egyetlen példánya. Halvány, megkopott, de mégis kisillabizálható szöveg. Ezt igyekeztem sajtó alá rendezni, mert ha elkészülök vele, mehetek le végre egy hályogos és egy hályogtalan szemmel Budaváriba leszedni a közben megérett szedret, meg szőlőt is, amit már megcsípett a darázs. Hogy hogyan készültem el vele, nem itt mondom el, csak csinálok neki egy kis propagandát.

Ez az a szöveg alighanem hűséges képet ad arról, miket mondhattam akkor, amikor jó ötven éve beszáguıldottam kishazám, hogy mindenütt lelkigyakorlatokat tartva buzdítsak a túlélésre, meg ennek eszközére: a kisközösségekre. A brosrú címe. *Szeretet az Isten.*

71. ATYHA UTÁNI NAPLÓ

2005. augusztus vége

Budavári, 2005. augusztus 19.

Reggel van, nyolc óra. Már voltam kint a kertben, össze is szedtem a hangyákat. Szorgalmasan gyilkolom is őket, miközben ütöm a billentyűket. Ha buddhista volnék, most vihetném őket ki egyenként a kertbe, hogy amikor újra kimegyek, megint megtaláljanak. De jó, hogy Jézus nem kirándult Indiába.

Jön a két szolnoki fiú, akik tegnap este érkeztek Pusztavámról. Nálam aludtak. Terike már meg is reggeliztette őket. Délig itt vannak, addig dolgoznak a kertben. Megyünk a pincébe, s ellátom őket vagy húsz szerszámmal. A diófáim alját kellene lekaszálniok, hogy megtaláljam a diót, ha majd már hullik a fákról. Van vagy húsz meggyfám is, de nem teremtek az idén semmit, elvitte a termést a monília, pedig a meggyboromnak híre van Bokor-szerte – azok körében, akik ittak is belőle. Meg kellene tisztítani a fákat. Megmutatom nekik, hogyan. Jövök fel, s közben találok még tüskétlen szedret, hiába szedtem le az éretteket tegnap ebéd előtt. Elbújtak, mint az elefánt a cseresznyefán. De azért megtaláltam őket, hiába bújtak. Terikének meg elmondom a mai menetrendet: a fiúkkal együtt ebédünk 12-kor. Ők karikáznak utána vissza, Pusztavámra. Magam ebéd után lepihenhetek, és utána jönnek 14 órára a papok – Mezöörsről. Négyen ígérték. Azokat meg kell kínálni: tehát süssön valamit nekik. Este hatkor meg együttmisézünk velük. Utána lehet, hogy még maradnak vacsorára. Tehát legyen, ami kell... !

Így kiosztva mindenkinek a feladatokat, ülhetek vissza a masinám elé. Csakhogy eszembe jut: nem szedtem még be mai gyógyszeradagomat. Hat bigyót szedek napjában egyszer. Van úgy, hogy csak délután jut eszembe. Arról, hogy kezdek kóvályogni. Hétfő óta azonban rendkívüli a helyzet. Megműtötték balszememet, s naponként ötször kell valamit belécsepegtetnem. Tegnap csak kétszer jutott eszembe, reggel meg este, amikor lefeküdtem. Gyorsan megkapja a szemem a második adagot.

A tegnapi napom rendkívüli volt. Mindenképpen le akartam jönni még hajnalban Budaváriba. De ahhoz el kellett volna készülnöm előző este a dolgommal. Nem sikerült. Csak hajnal félháromra lettem vele készen, pedig hajtottam erősen. Délután meg kifogyott a nyomtatómból a festék. Telefonálok Kundra Pistának. Megy az áldott jóbarát a boltba, s hozza az új patron. Félhat van délután. Ezután kilenc órát dolgozom még egyfolytában. Hajnali háromra rakom össze, ami elkészült: 68 oldal lett a *Szeretet az Isten*. Hát az mi? Egy 56, azaz ötvenhat éve írt könyvem. Egyetlen gépelt (szamizdat) példány maradt belőle. Nem nálam. Úgy kaptam Debrecenből vagy az ország valamelyik más részéből. Az ugyancsak áldott Juhos Bandi, Csongrádon, számítógépbe vitte a már alig olvasható szöveget. Bütyköltem postán elküldött floppyját hétfőtől kezdve. Félszemmel is, mert csak kedden vették le róla a kötést. Ahhoz, hogy csütörtök reggel 6,45-kor a Népligetben felszálljak a szombathelyi Volánra, Pistának telefonálnom kellett volna este tízig, hogy jöhet az anyagért – nyomdába vinni. De hol voltam én még tízkor attól, hogy telefonáljak! Még Terike sem volt kész sajtóhibavadászatával! Csak tizenegyre készült el vele, s megnyugtathattam, hogy nincs felkelés hajnalban... Majd dolgoztam tovább, s másnap hajnali félháromra kész is lett a nyomdai csomag.

Álomra hajthattam ezután fejem. Aludtam és aludtam egészen – félhatig. Nem délután, csak hajnali félhatig. Éreztem: hiába erőltetnem, nem megy tovább. Már mint az alvás. Rendbe tettem tehát magam, majd hétkor telefonáltam Pistának, azaz hogy csak az üzenetrögzítőjének. Aztán meg a Volánnak. Egy bájos női hang feldiktálta, hánykor indulnak buszok Veszprémbe, sorjában egészen délig. Felírtam, s vártam, hogy Pista megnézze üzenetrögzítőjét. S hogy közben valami hasznosat is csináljak, drótpostán írtam négy

válaszlevelet – készítendő a következő atyhai – Udvarhely vármegyében van ez az Atyha nevű község – lelkigyakorlatomat.

Végre negyedkilenckor Pista meghallgatja üzenetrögzítőjét. Telefonál, s én mondom, hogy kész az anyag, jöhet érte meg értünk. A nyomda a Sasadi út eleje körül található, s a veszprémi Volán egyetlen budai megállója pedig – majd-ugyanott. Az anyag kilencre a nyomdában. Mi pedig öt perccel utána a Volán Helyközi megállójában. Fél tízre megérkezik buszunk, s repülünk vele Veszprémbe. Ingyen..., ha már egyszer megöregedtünk. Próbálok aludni a buszon. Nem megy, ahogyan a *Csavargón* sem sikerült vagy három hete. Előveszem zsolozsmáskönyvem, s elmondom az egész napit, az összes órákat. Utána meg a *Mérleg* legutolsó számát olvasom, s abból is *Herbert Vorgrimler* minapi tanulmányát, melynek címe: *Isten, mint „abszolút titok”*. Megállok minden mondata végén. Meg akarom érteni. Ezért lefordítom őket. Magyarról magyarra. Olyanra, hogy értek is valamit belőle. Bemutatom egy mondatán a fordítást.

Vorgrimler: Az ember szükségszerűen a transzcendenciára nyitott lény – ez azt jelenti, hogy az ember mindkét szellemi képességével, melyek személlyé teszik, azaz a megismeréssel és a szabadsággal „mindig egyszerre van jelen a mindennapi tapasztalati, ill. tudományágai körébe eső egyes megnevezhető és a többitől elkülöníthető tárgyak viszonylatában, ugyanakkor meg is haladja azokat”. (Az idézőjelbe tett szavak Rahner-éi.)

Bulányi (azazhogy a fordítás magyarról magyarra): Ember vagyok én is. Nyitott arra, hogy *transzcendáljak*. Mi ez? Alighanem az, hogy ki tudok lépni magamból. Azaz, hogy képes vagyok megismerni valamit. Van mindennapi tapasztalatom is. Tapasztalom pl. azt a Volán-buszt, mely visz Veszprém felé. Jelen vagyok tehát *ennek a busz-tárgynak a viszonylatában* – gondolom, erről van szó. Szabad is vagyok. Mire? Hát pl. arra, hogy megismerjem a Volán buszt. Mindez bizonyítja, hogy nyitott vagyok a transzcendenciára. Még pedig szükségszerűen, azaz képtelen vagyok nem felismerni a Volán-buszt.. Továbbá: meg is haladom ezt a buszt. Hogyan haladom meg? Úgy, hogy képes vagyok megismerni őt, a busz meg nem képes megismerni engem? Gondolom – igen. Aztán nemcsak tapasztalatból fakadó megismerésem van, hanem szabadságom is. Ha akarom, bekötöm a szemem, bedugom a fülem, s nem veszem tudomásul a buszt. Ha meg az ellenkezőjét akarom, akkor nem kötöm be a szemem s nem dugom be a fülem.

Vorgrimler (akivel közölnék e magyarról-magyarra fordításomat, persze németül): Nagyon szép. Pályázzak meg egy ösztöndíjat a most induló három éves posztgraduális Rahner-tanfolyamra, s akkor talán többet fogok érteni mondatából!

Bulányi: Köszönöm, talán inkább elolvasom a tanulmány következő mondatát, s azt is lefordítom. Hátha okosabb leszek tőle. Istenem, Istenem, miért is nem születtem németnek, hogy a pofonegyszerűt is el tudjam mondani majdnem érthetetlenül? De hát magyarnak születtem, s ennek folytán én szeretem a mellérendelő összetett s méginkább az egyszerű mondatokat...

Fél tizenkettőkor megérkezünk Veszprémbe, háromnegyedkor van egy busz Nagyvázsönyba. Pár perccel a déli harangozás után megérkezünk oda. A busz megy tovább Szombathelyre, mi pedig gyalog megindulunk a hét kilométerre fekvő Budavári felé. Ha autó közeledik, megállok, s kiteszem jobbkarom, azaz hogy *stoppolok*. Tíz percen belül az egyik autó megáll. Egy bájos fiatal nő ül benne, s egy pici kislány furulyával. Boldogan mutatja be tudományát, s fújja: *Boci, boci tarka*. Csak percekig tart az út. Nagyon megköszönjük a szállítást, s félegykor kinyitom a biciklilakatot a kapun. Haszonélvezem az egész világot: a Kundra Pistát, a Volánt, a zsolozsmáskönyvet, a Mérleget, a bájos hölgyet, a kertet, Terit... Átöltözöm, s egy vödörrel megyek le a kertbe szedni a tüskétlen szedret.

Teri félkettőre kész az ebéddel. Hahózik, felmegyek. Ebédelünk, s aközben szól a telefon: a szolnoki Gáspár és Gergő érkeznek a hatos misére. Ebéd után *görög-pótló* – az éjszakai rövidet alvást pótlom –: alszom négyig, pótolva az éjszakai mulasztást. Öt óra lesz, mire

magamhoz térek, s már megyek is harangozni, beöltözöm, s betérdelek az első padba az olvasmányokkal. Gondolkodom, hogy mit mondjak majd a szentbeszédben. Mire beharangozok, már ötven vagyunk. Teri, azaz a kántor, János bácsi, Gáspár és Gergő, no meg magam. Ülve prédikálok. A szerencsétlen Jeftéről, aki azt gondolja Istenről, hogy fel kell áldoznia neki tulajdon leányát. Arról, hogy mitől hasonló az Isten Országá a királyhoz, aki lagzit készít a fiának, s gyilkolnak a meghívottak, és gyilkol a király is. Csak attól hasonló, hogy az Isten Országá is ebből a gyilkoló világból készül, mert itt élnek azok az emberek, akiknek mindjárt meghívja Isten – nem gyilkolni, hanem szeretni. De e meghívást csak kevesen választják. Akik választják, azok Jézus ajkán – *a választottak*. Ezek vannak kevesen. S végül még beszélek a választott (a *votív*) mise szövegéről is: a szerzetesi hivatásokról szólót választottam ki. Csak annyit mondom róla, hogy életközösség, azaz szerzetesség nélkül semmire sem jutunk. Ennél olcsóbban Jézus sem próbálta, s hogy a kibuc csak közös termelés, csak téesz, de nem az, amire Jézus gondolt, és – s ez nagyon fontos! – amit csinált is. Mit? A Tizenkettővel együtt – emberek baján segített, s közben nyomta nekik a sódert. S vinni lehet ebbe az életközösségbe a Mancikát is, mert Mancikára vágyódóknak teremtett bennünket az Isten. De félállásban vagy csak négy hetenként, összejáró közösségben, aztán végleg nem lehet Isten Országát csinálni. Jézusunk sem vállalkozott rá, hanem reggeltől estig egyfolytában csak az Országot csinálta. Jutott is vele valamire! Mire? Hát a Golgotára csak... De arra legalább emlékezünk, s elgondolkodhatunk róla, hogy mi meg hogyan próbáljuk folytatni, amit ő kezdett. Áldozáskor még elmondtam, hogy ezt meg azért rendelte Jézus, mert ebből a Jézus-fajtából *egy egyetlenegy – száználmasan kevés*. Éppen hat és fél milliárd Jézusra van szükség, hogy megvalósuljon az Ország. Megvalósul, ha asszimiláljuk őt. Ha Jézussá válunk. Ezen asszimilálás okából áldozunk. A mise végén elénekeljük a zsoltosma esti himnuszát: *Immár a nap leáldozott...* s elmondjuk még az esti imádságát: *Hálát rebeg lelkem, hogy egész napon át úgy szeretted engem...*

Hazamentünk, vacsoráztunk, nagyot beszélgettünk. Azt mondták, hogy feleleteket kaptak a tizenöt perces prédikációban kérdéseikre – az elmúlt héten volt a szolnokiak évről-évre megrendezett tábora Cserépváralján... onnan maradtak a kérdéseik. Gergő még tanul. Gábor már végzett rajztanár. Eltettük magunkat másnapra.

Már a számítógép előtt találtak, mire megjelentek nyolc körül, hogy készen állnak a munkára. Most meg elmúlt féltizenkettő. Fáj is már a hátam. Meglocsolom a szemem, s megnézem, mire jutottak. Lekaszálták hat diófám alját, hogy meglássuk a diót, ha majd potyogni kezd. Meg elkezdtek tisztítani húsz meggyfámát a moníliaától, amely elvitte az idei termést. Kettőt tisztítottak meg. De jönnek egy jó hónap múlva egy hétvégére a szolnoki fiatalok – mindent rendbe tenni. Élednek reményeim, hogy a tavalyi gyapjashernyó-vész után rendbe teszik a kertem. Ha közben a seregélyek meg nem eszik a szőlőm, nagyon finom muskotályszőlővel táplálom majd őket.

Megebédeltünk. Meggylevest – a két hét előttről maradtat, és húsos tésztát, ami tegnapról maradt, meg szőlőt, amit a darazsak már elkezdtek dézsmálni. Ők tudják, melyik érik előre – már augusztus közepén.

Budavári, 2005. augusztus 20.

(Regény - 19. folytatás) Lényegében '52 nyarán fejeztem be azt a hajtást, melynek közvetlen kezdőpontja a találkozás Kolakoviccsal - '45 februárjában. Ez hét és fél év. Követte közel nyolc és fél esztendő, melyre meg a börtön nyomta rá bélyegét. Azzal utaztam haza Debrecenbe '52 augusztusának utolsó napjaiban, hogy pedagógus-állást vállalok a vármegyénél, mert abszurdnak éreztem szituációm: a dolgozók evilági országában élve - már jó félelve nem volt munkaviszonyom: '51 novemberévei hivatalosan is megszűntem egyetemi lelkész lenni Debrecenben, s nem kaptam többé az egyházmegyének folyósított állami kongruát, amit Rákosi biztosított az egyházi birtokok államosítása fejében.

- Az lett volna még szép, ha magát beengedjük iskoláinkba - mondta erről a szándékomról pár héttel később a Fő-utcában *őrnagyom*.

Most nyolc és fél év után lett végre - ha nem is egyetemi lelkészi vagy piarista tanári - munkaviszonyom. S e már meglevőnek birtokában hívom fel telefonon az Állami Egyházügyi Hivatalt. Nem emlékszem, hogy kivel beszéltem, talán azért nem, mert semmit sem mondott a neve. Ennyit közöltem azzal, aki felvette a telefont:

- Tudom, hogy ma Magyarországon Önöknél kell jelentkeznem, ha papként akarok működni, hát ezt most megteszem: jelentkezem.

Nagyon udvarias és barátságos, szinte örvendező - bejöttem végre, önszántamból utcájukba, megtanultam a rendet, melyet már ők csinálnak - volt a fogadtatás. Azt hiszem, nagyon pontosan emlékszem a válaszra:

- Nézze főtisztelendő úr, azt megértheti, hogy ezek után az ifjúságot nem bízhatjuk magára, de jelentkezzen egyházmegyei elöljárójánál, Hamvas püspök úrnál, s neki mondja el, amit akar.

Ez magyarul annyit jelentett, hogy szó sem lehet arról, hogy piaristaként taníthassak két iskolánk valamelyikében, de az egyházmegyei szolgálat nincs kizárva. Hiába laktam Mátyásföldön, a váci, s éltem valaha piaristaként a kassai (Sátoraljaújhely), majd a győri (Tata) egyházmegye területén, az AEH utolsó egyházi állomáshelyem (Debrecen) alapján könyvelt el. Debrecen pedig már '51-ben beolvasztotta az állam a csanádi egyházmegyébe, melynek püspöke ekkor, '61-ben - Hamvas volt. Levélben kerestem meg a püspököt hivatkoztam az AEH-ra. Válaszában pedig a püspök megjelölte a napot és az órát, amikor fogad a pesti Központi Szemináriumban, ottani szállásán. Találkozásunk pontos történetét mondom most el. Adott időpontban kopogtatok ajtaján. Bemegyek s köszönök:

- Laudetur Jesus Christus!

- Amen, maga börtönben is volt?

- Igen.

- Majd írok magának.

- Laudetur Jesus Christus!

És mehetek ki a szobájából. A püspök idős pap bácsi. Tíz évvel ezelőtt még Ilus alig tudta lebeszélni, hogy felmásszon a szegedi dóm toronyszobájába, hogy meghallgassa lelkigyakorlatom, melyet a KALÁSZ az egyházmegye fiatal parasztasszonyai számára tartottam. Ennyire nem érdekli a püspököt, hogy mit csinált ez a jóember az elmúlt tíz év alatt? Nem. Érdekelhetné őt, de e jelenet koreográfiája a lehallgató készüléknek szólt. 1961-ben így kellett beszélnie a püspöknek egy börtönt járt pappal - egy püspöki lakosztályon, mely üzembiztosan fel van szerelve lehallgató készülékkel. Ennek következtében zárja a püspök rövidre az ügyet. Az AEH lehallgatja a találkozás történetét, és nincs, amiért szemrehányást kell elszenvednie - a sűrű AEH-s zaklatások során - a püspöknek. Hamvas részéről a folytatás mindennek megfelelő, mert hozzám intézendő levelére a csanádi "bajszos püspök" nyomja majd rá a pecsétet. Három hét múlva kapom a levelet a püspöktől:

- Nem kívánom egyházmegyémben alkalmazni.

Érted ezt kedves olvasóm? Mert én igen. Az AEH nagyon udvarias velem szemben, de nem a püspökkel. *Gyalázatosan bántak velünk* (Cserhádi) -, ha nem kedvük szerint jártak el hivatalukban, és akkor is, ha kedvük szerint jártak el: azt teszi velük, amit akar. Így van ez. Ha meg nem engedelmeskedsz nekik, akkor rábíz az ávóra. Ateista diktatúrában a papoknak két lehetőségük van. Az egyik: Jézus Krisztus keresztre, igája, amelyik jó és hasznos iga. A másik egy számomra elviselhetetlen iga, mert megaláztatnak és csirkefogónak is érezné magát a magamfajta az AEH igáját hurcolva. De ízlések és pofonok különbözők... Tudomásul veszem az engedelmeskedők szituációját, s

emlékezem Jámbor Árpád szavaira:

- Megnézheti majd Bulányi mester, hogy mit csinálunk mi húsz év alatt a maga *anyaszentegyházából*.

Szavainak elhangzása óta csak nyolc év telt el, de már ekkor is nézhetem... Egyébként csak három hónapot töltök el a Szolidaritásban. Nem tudtam megtanulni a gépi kötés tudományát, átraktak a raktárba - havi 1000 Ft-ra szállítva le a fizetésem. Teljesen érthetően, de számomra elfogadhatatlanul. Ezért áprilisban már a Jászberény úti ócskavas telepen jelentkezem, mert azt hallottam, hogy itt akárkit felvesznek. Így is van. A személyzetis ezzel vesz fel:

- Tudjuk a múltját, de itt nyugodtan dolgozhat...

Közel van számomra a Jászberényi út. A Nagy Lajos király (diákkoromban: *Hajcsár út*, melyen a vágómarhát terelték a vágóhídra) útnál leszállok a Hévről, s a villamossal megyek még két megállót. Három műszakban dolgozik a telep. Egyik héten délután félháromkor már otthon vagyok, a következőn este féltizenegykor, s a harmadikon meg reggel félhétkor. Ezt a harmadikat, az éjszakai műszakot kedvelem a legkevésbé, mert nem tudok nappal aludni: tizenegykor már kész vagyok az alvással, és utána kába vagyok. Mégis jobb, mint a Szolidaritás, mert szabad levegőn vagyok, fizikai munkát végzek, és kevésbé fáj a fejem. Persze amikor három hetenként, vasárnap hajnalban fejezem be az éjszakai műszakot, s nem mehetek haza aludni, mert megyek az óbudai temető kápolnába, akkor egy kicsit nehéz. Ilyenkor kóválygok mise, prédikáció, gyóntatás és a plébániai ebéd alatt, s alig várom, hogy koradélutánra hazaérjek.

Egyik plébániai ebéd végén Mécs Laci bácsi, mielőtt felmenne szobájába, a papok füle hallatára utánam szól:

- Gyurka, azt akarom kérdezni tőled, hogy van-e intenciód.

Mire odaérünk egymáshoz, a papok már felmentek, s Laci bácsi halkán mondja, a börtönviselt a börtönviseltnek, akik kevés szóból is értik egymást:

- Te, ebéd alatt egy szót se, senki előtt...

Tisztában van vele, hogy a plébánosnak jelentenie kell azt, amit az ebéden és nem az ebéden hall. S talán nemcsak a plébános az, aki majd jelent. Ja kérem, diktatúrát csak így lehet csinálni. S ha az egyház el akarja kerülni az üldöztetést, akkor a papoknak átlátszóknak kell lenniök. Átlátszóknak? Nem. Csak szerepjátsszóknak. Azt a szerepet játsszák, amelyet a diktatúra kíván tőlük. Aki nem játssza, mint Mécs László, örüljön, hogy megtűrik egy békepapnak a plébániáján, szobája rejtekén. De bizalmas szót csak annak mondhat, akiről biztosan tudja, hogy nincs beépítve. De ezt nagyon-nagyon kevesekről lehet tudni. Mécs László feltételezte rólam, hogy nem vagyok beépítve...

Több pappal találkoztam a Gyűjtőben, akik tíz évet kaptak államtitok megsértéséért. Beszervezték őket azzal, hogy amit aláírtak (a beszerzésüket), az államtitok, aminek elmondásáért tíz év a büntethetőség felső határa. Lelkük terhén könnyítendő, megvallják ezt egyik paptársuknak. De az is be van szervezve, s nem mer kockáztatni. Biztonság okából tehát jelenti értesülését. Kapja érte a társa a tíz évet. Megsértette az államnak azt a titkát, hogy beszervezték őt. Úgy kell diktatúrát csinálni, hogy ne merj egy bizalmas szót váltani senkivel. Erdős Matyi bácsi meséli nekem a 80-as években Lékairól, akivel együtt ebédel, vacsorál naponként az esztergomi érseki palotában:

- Amit mond evés közben, akárha a *Szabad népből* is olvashattad volna.

Rettenetes árat kellett fizetnie annak, aki megegyezett velük. Elviselhetetlent. S mégis ezt választották. Miért? Mert el akarták kerülni a Krisztus keresztjét. Mesélik, hogy a II. Vatikáni Zsinaton a folyosói beszélgetések során alakul ki az a vélemény, hogy jobb, ha vannak a szovjet-zónában püspökök, mintha nincsenek. Nem tudták, hogy mi ennek az ára? Tudniok kellett! Konstantin óta egyfolytában. Ha mégis ezt választották, ebből számomra az következik, hogy az egyházi vezetés nem akar

akolutológiát. Mi ez? Matyi találta ki bécsi magántanári értekezésében ezt a szót a Bokorra, s teológiájára. Az *akolouthein* ige annyit jelent, mint "követni". 90 ízben kerül elő ez a szó az Újszövetségben, s az evangéliumokra ebből 78 esik: a jézusi szókincs jellemző darabja. Lehet ügyeskedni, s ebből lehet kereszténységet csinálni, de csak névben lesz köze ennek a kereszténységnek Jézushoz. Jézust csak megalázni lehet, betörni nem. Ebben kell követni őt. Emiatt az akolutológia miatt lesz a *Bokor* egyházunkban közbotránnyá.

Mit vergődtem kispap koromban a szenttélevés útjával! Hogy sajnos csak piarista tudok lenni, s nem tudok elmenni karthauzinak, ahol egy szót sem szólhatok, csak imádkozhatom, azaz nem tudom önként és sajátmagamat felfeszíteni a keresztre. Azt nem tudom, amit Jézus tett. Az elmúlt évtized következtében már világosan látok: nem hallgatásra és adorálásra teremtett meg minket az Isten. Hanem arra, hogy szeressünk és tegyük a dolgunk, ahogy Jézus tette. Kövessük őt, s lesz ami lesz. Akolutológiára. Majd harmadnapon feltámad, felmegy a mennybe, s ott ül az Atya jobbján. Végre megértettem: nem nehéz követni őt. Boldog örömmel tettem. Meg is vigasztalt érte. Sírtam a Fő utcán, áldoztam a Kisfogházban, szabadultam Vácról, aztán meg Nosztráról. Már 45 éven keresztül egyfolytában boldog vagyok, s a végső találkozáskor - ezt csak hiszem és nem tudom -, akkor sem fogok csalódni. Az a szenttélevés útja, hogy megpróbálok becsületes lenni. Tenni azt, amit a szívem diktál, ahogy tudom. Csak jó kisfiúnak meg jó kislánynak kell lennünk. Falra mászni sem kell. Ezt nem Isten találta ki. Csak mi emberek s az egyház. Azért, hogy aki becsületes és próbálja a mancikátlan életet, e gyötrő hiány következtében keresse az Istent meg az akarátát. Pótcselekvésként! Méltatlan ez! Istent nem pótcselekvésként kell szeretni, hanem teljes szívünkől és minden erőnkől.

A Jászberényi úton lemezt préseltünk, és sokszor megsebeztek a bádoglemezek. Elgémberedett az ujjunk attól, hogy nyomni kellett a kezükben levő elektromos vezérlőt, amivel irányítottuk a préselt bálákat és a préselendő lemez-anyagot. Vagy behordtuk a kokilla vasat a törőtorony alá, lezártuk az ajtót, s ráengedtük a pártonnás vasgolyót a toronyból, hogy összetörje a vasat. Azután meg kihordtuk a tört darabokat, s a vagonba raktuk: menjen a kohóba. Máskor meg csak vagon ki- vagy berakást kellett csinálnunk. Nem tudom már, hogy napi hány, de nagyon sok tonna anyagot kellett megemelnünk, ahhoz, hogy *meglegyen a pénzünk*. Ez minden hónapban egy kicsivel több vagy kevesebb volt, mint 1500 Ft. Próbáltam barátkozgatni is. A fiatalabbakkal. Nem tudtam velük Jézusról beszélni. Megmaradt bennem egyikük keserű szava:

- Mert az ember el sem verhet egy éjszaka egy rongyot!

A *rongy* - ezer forintot jelentett. Minden proli gróf a szívében, ha szocializmusban élünk is. Átellenben volt a *Kőbányai* sörözője. Munka után ármentem velük egy pofa sörre, össze is tegeződtem velük. A korombeli öregebb szakik furcsán néztek rájuk, amikor hallják, hogy a fiatalok visszategeznek. Az ember tegezi a gyereke korúakat meg az asszonyt, de azok nem tegezik vissza - itt még él a patriarkális társadalom *törvénye*.

Megkeresett egy fiatal férfi. Vagy tizenöt éve ministrált nekem Mátyásföldön. Dolgozott a Tempó vállalatnál, szállító munkás volt ott. Szeretettel ajánlotta nekem:

- Menj oda, az nagyon jó munka, és jó a fizetés is.

Elmentem. Az Astoriával átellenben a Kossuth Lajos utcában volt az irodájuk az emeleten. Nagy terembe léptem: egy sereg nő dolgozott benne íróasztaloknál. A személyzetis nőhöz kerülök. Mondom neki, hogy azt hallottam, hogy van felvétel. Kikérdezi tőlem az adataimat. Kérdi, hogy nős vagyok-e. Mondom, hogy nem. Aztán azt, hogy van-e gyerekem. Erre én:

- Mondtam, hogy nőtlen vagyok.

- Ember, attól még lehet gyereke!

Erre nem gondoltam. Aztán kérdez tovább?

- Korábbi munkaviszonyai?

Fény derül múltamra. Hallgatja, hallgatja, s a végén ezt mondja?

- Jelenleg betöltötték már a szabad helyeket. Próbáljam meg majd máskor.

Ebben a pillanatban feláll íróasztalától, s közeledik hozzám egy korombeli, nagyon mutatós zsidó nő:

- Szervusz, az Östereich Irén vagyok.

Én meg meglepetve és örömmel:

- Te megismertél engem?

- Dehogyan ismertelek meg, csak hallottam a neved, s elkezdtem figyelni, s megállapítottam, hogy Te vagy az a Bulányi, akivel gyerekkoromban együtt játszottam a Ferenc-téren.

Tizenkét éves koromig naponként együttjátszottam vele a Ferenc téren, amíg ki nem költözködtünk Mátyásföldre. Kérdéseimre gyorsan elmondja családjának történetét: ki él apjából, anyjából, két bátyjából, s én is elmondom, hogy Pubika kivételével mindenki él közülünk, s az öt mellé még született két testvérem.

- És mért vagy most itt?

- Tróger akarok lenni nálatok.

A személyzetis csak néz. Irén is órá:

- Irénke, ha te akarod, menj be a főnökhöz.

Irénke bemegy, három perc múlva kijön, s fel vagyok véve. Hurrá, tróger lehetek a Tempónál! Másnap reggel 6,30-ra menjek a Wesselényi utcai telepre, a Rókus kápolnától öt percre. Van már hétköznapi templomi miséző lehetőségem is egy mellékoltárnál. A Wesselényi utcában egy tölem fiatalabb, jó kedvű szőke nő a telepvezető. Ő oszt be munkára, munka után neki adom le a menetlevelet. Amikor majd harminc esztendő múltán megtudja az újságokból, hogy ki vagyok, már nyugdíjban van, leveleivel időről-időre felkeres: beszámol társaimról, akikről tud, s emlékezik a régi szép napokra.

Jelentkezésem napján a pár percnnyire fekvő Kazinczy utcába küld dolgozni az *Aprófém tömegcikk* vállalatához, vagy nem tudom micsodához. Egy zsidó a főnök. Átküld napközben a Holló utcai részlegükbe. Ott is zsidó a főnök. Maszek zsidó kiskereskedő-iparosok álltak össze államosítás idején, s csináltak egy szocialista üzemet. Időnként szállítunk, akkor felteszem a nagykosarakat tele aprófém-tömegcikkkel a bérelt kisteherautó platójára, s melléje fekszem, és süttetem magam a nyári, majd őszi nappal. A Holló utcaiak megszeretnek. Az öreg zsidó mindenkit tegez: nőket, férfiakat, engem is. Senki sem tegezi vissza, én sem. Jóságos nagypapa. Egyetlen baját is megvallja nekünk:

Nem tud már... Az elmúlt éjszaka felállt végre a f..., de csak vizelnem kellett.

Egy fiatal férfi és két nő alkotja még a részleget. Ülve bütyköljük az aprófémet. Beszélgetünk, s fény derül a múltamra. Az egyik nő Budakeszin lakik. Mindent mesél, s azt is, hogy a lányának az általános iskolában van egy nagyszerű tanárnője: Antal Xéniának hívják, a férje pedig orvos a helybeli tudószanatóriumban. Mondom:

- Egykori debreceni egyetemistáim, és nagy szeretettel küldöm üdvözlétemet nekik.

Talán le is írtam Ottóéknak e szavakat. Pár nap múlva az asszony egy nagy bonbonos csomaggal érkezik munkába:

- Xéni küldi nekem.

Nem fogadom el. Nem lehet leírni engem bonbonnal. Biztosan érzi ezt Ottó is, akinek külön liturgiát rendeztem a Szent Anna-templom emeleti oratóriumában, amikor doktorrá avatták. Letettem ugyan a fogadalmat arra, hogy nem csinállok többé közösséget, de - tudattalanul ugyan, a lelkem mélyén - már gyűjtöm újra a népem.

Öt hónap múlva a telepvezető nem küld ki munkára, mert a központ leszólt neki telefonon, hogy küldjön fel a Kossuth Lajos utcai irodára. Rosszat sejtek, de nem tudom, mi lehet az. A személyzetis fogad:

- Én, mint pap biztosan megértem, hogy ő, mint kommunista, végrehajtja, amit a

Párt rábíz: letelt a próbaidőm, s a szövetkezeti törvények szerint öt hónap után tagosítani kellenék engem a Tempónál, de ez a szövetkezeti törvény előírja, hogy büntetett előélettel nem lehet senki sem szövetkezeti tag.

- Kiszédülök az utcára. Most mit csináljak? Beugrik egy név: Kisházi Ödön.

Szocdemes volt, nem akarta a két munkáspárt egyesülését '47-ben, s ennek folytán valamikor nagy sakkcsatákat vívtam vele a Gyűjtőben, s most ő - megtérve és akarván immár az egyesülést - a munkaügyi miniszter. Fel a minisztériumba. A miniszter ugyan nem, csak egy nagyon csinos titkárnő fogad. Mondom a mondókám:

- Ha két diplomával, hat nyelvvel tróger sem lehetek hazámban, akkor nem tudom, hogy mit csináljak... Vigyenek vissza a börtönben, mint közveszélyes munkakerülő?

A nő megnyugtató: ő azonnal jelenti a dolgot a miniszternek úrnak, s az majd intézkedik. De én nem várhatok csak úgy a miniszteri intézkedésre. Itt az ideje, hogy 43 éves koromra már valami szakma is legyen a kezembe. Nem tudom, hogy ki protezsál be az angyal földi csavargyárba, de pár nap múlva megismerkedem ott egy szakma rejtelseivel. Fiatal férfi keze alá kerülök. Megmutatja, hogy mit kell csinálnom. Ezt gyakoroljam. Gyakorlom, s beletörök valamit a gépbe, amin gyakorlok. Nagynehezen kiveszi, amit beletörtem, s nagyon barátságos hangon közli, hogy őt inas korában az ilyenért a mestere felpofozta. Tehát vigyázzak jobban.

Megtudja, hogy katolikus pap vagyok, s az egyik nap tiltott irodalmat hoz nekem

- hét kötetben. '45 előtti irodalmat, most tiltottat, s azzal, hogy nagyon vigyázzak rá. Jó sokat olvasok belőlük. Spiritisza irodalom. Megállapítom, hogy az első keresztény századok *gnózi*s van benne: olyan tudás, amely hitet követel, de semmiképpen sem ért fel a keresztény tanítással azzal, amit a dogmatikából tanultam. .. s történelmileg a negyedik században elbukott. Majd harminc évvel később találkozom a fiatal férfival, aki már akkor öreg ember. Akkor, amikor a Szellemi Búvárok Egyesületében egy nő, tanításomat hallgatva Jézusról, meghív egy Szív utcai tornaterembe a maga ezoterikus csoportjába előadni, s ott van egykori csavargyári okítóm, aki azonosít. Úgy látszik, semmi sem marad nyom nélkül. Az első századok eretnek kereszténysége is él, és lelkesít valakiket. Minden, ami gondolat. Ez engem is vigasztalhat, amikor ma dőcög a Bokor.

Két hétig tart csak a szakmatanulás. Táviratot kapok a Tempótól:

- Alkalmazás tárgyában szíveskedjék bejönni központi irodánkba!

A személyzetis fogad:

- A munkaügyi miniszter közölte velük, hogy a szövetkezeti törvény szerint tag ugyan nem lehetek szövetkezetükben, de alkalmazott az igen, így hát alkalmazhatnak próbaidőm után is.

Irénke is hallja, és nevetve mondja:

- Ja, akinek hatalmas barátai vannak... Ha nem lesz állásunk, majd hozzád megyünk protekcióért.

A Wesselényi utcai telepről a Nefelejcs utcaiba kerülök. Még mindig '61-et írunk. Öt év után hűségjelvényt kapok, s csak '69 végén hagyom ott a telepet, amikor búcsút veszek Tempótól is... és máshonnan is.

Nagyon mozgalmas az életem. Még a Jászberényi utcai ócskavas telepen gyűröm az ipart, amikor elcsábítanak az óbudai temető kápolnából. Bartos Marci, a mátyásföldi plébános a csábító:

- Gyurka, minek mész vasárnaponként olyan messzire? Gyere hozzánk! Prédikálni ugyan itt nem prédikálhatsz - Marci nem volt békepap, mint Nagy Miklós Óbudán -, de misézhetsz és gyóntathatsz.

Már a Tempó dolgozója vagyok ekkor. Szép az élet. Minden kerek. Hétköznapokon ülve végzek műveleteket az aprófémeken, s vasárnaponként helyben szolgálhatom az Urat. Egyszer egy fiatal nő térdepel be Mátyásföldön a gyóntatószékembe. Két lélek ekkor összeér! Évtizedekkel később úgy számol be erről a találkozásról, hogy majd felgyulladt a szeretettől

az a gyóntatószék. Utána miséznek. Mise után bejön a sekrestyébe egy hat év körüli kisfiúval. Köszön és bemutatkozik:

- A Trásy Gyuri felesége, Éva vagyok.

Trásy Gyuri táncolta a Sallai Szép Katában a kardtáncot '46-ban Debrecenben a Csokonai színházban. Pestre kerül, s tánccsoportot vezet - lányoknak. Mindegyikük majd megdöglök érte, csak Várkonyi Éva nem. Tehát ő kell Gyurinak. A végén elveszi felségül, még '53-ban. Bár Gyuri akkor már az ateistát játssza, s Évike buzgó katolikus, Miklós csoportjában is benne van.

Éva szüleinek pedig nyaralójuk van Mátyásföldön a József utcában, két percre a templomtól. Külön regény tárgya lehetne közel félszázados barátságunk. Ma is tart. Tegnap ő szervezett nekünk a Bokorportán egy aranylakodalmas szentmisét, s pár nap múlva majd együttmisézünk egy hazafelé menő testvérünk betegágyánál... Hatodik gyerekének, Katinak, majd én leszek a kereszta. *Isten egyenesen ír görbe vonalakon* is - ahogy egy portugál közmondás tartja -, s ha Trásy Gyurival, egykor debreceni cserkészemnél befürödtem is, de a felségénél, Évánál nem. Isten azért intézte úgy, hogy igent mondjak Marci csábításra, hogy ez a gyóntatószéki találkozás megtörténjék. Vagy ezt csak jámbor papok mondják? Nem akarom a kérdést eldönteni. Higgye mindenki azt, amit akar! Azt is, hogy Isten ilyen módon intézi ügyeinket. Véletlenek által! Van olyan, hogy véletlen? Vagy csak Gondviselés van? Kérdés kérdésre hág. Nem tudom eldönteni.

Bartos Marci meg, azt hiszem, csak azért csábított el, hogy a papjai nyári szabadságát meg tudja oldani, mert szeptemberben már egymás nyakára hágtunk, s éreztem, hogy semmi szükség sincs rám. S ez a Marciéknak búcsút mondás dugatja össze a fejem Fekete Gabival, aki gondolkodott a dolgon, s megkérdezte tőlem, hogy mit szólnék Pécelhez, Halász atyához. Mondtam, hogy próbálja meg! Halász atya azt mondta Gabinak, hogy nagyon szívesen látja Bulányi atyát.

Ebből meg olyan barátság lesz, hogy Halász Bandi lesz életem abszolút barátjává. Olyan, amilyen még Miki sem volt. Mind a kettőt én temettem. Mikit, mint a Bokor egykori szinte-szinte alapító tagját (ott van temetésén Mádl Ferenc is), Halász Bandi pedig, aki halálig hűséges tagja volt a Bokornak, és negyven esztendőn keresztül. Egy hatalmas templomi, majd kultúrházi búcsúztatást kap a Bokortól - Bandi utolsó állomáshelyén, Szadán.

Új szakasz kezdődik az életemben '61 őszén - Pécellel. Vasárnap is kora hajnalban kelek, nyolcra ki kell érnem Pécelre. Nem volt egyszerű. Mátyásföldről a Rákoslígeti busszal Keresztúrig. Onnan meg ugyancsak busszal, még egy ászállással, Pécelig. A 8-as misén gyóntattam, a 9-kor és 10-kor miséztem és prédikáltam, a 12-es misén ismét gyóntatok. Négy pap volt Pécelen. Bandin és rajtam kívül egy nyugdíjas pap és a káplán. 6, 7, 8, 9, 10 és 12 órakor voltak a misék. Négyen prédikáció is volt, s mindig ketten ültünk a gyóntatószékben. Utána ebéd, s végnélküli pasztorációs beszélgetések a délután folyamán. Este Bandi kikísér a buszhoz.

Pörköldtem-e mindeközben? Mi tagadás, igen. Édesanyám is észrevette egyik pörköldésem. Beszélgetünk, ő varr, stoppol, és közben anélkül, hogy rám nézne, mondja:

- Mert tudod, ha egy pap megnősül, akkor jobb, hogyha meghal.

Ezért nem lett a pörköldésekben nősülés? Nem ezért. Azért, amiért nem disszidáltam, hiába kértek rá szüleim. Nekem tartanom kellett egy zászlót. Mért kellett? Ez volt a sorsom. Belerokkantam volna, ha nem viszem. Inkább kínlódtam, és ha kellett..., mentem gyónni.

És gyűlt a pénzem. A Tempónál a menetlevelen behozott összeg 35 %-át kaptuk. Akivel nem volt baj, fél év múlva, megkapta a 40%-ot. Ha még mindig nem volt baj vele, megkapta a 45 %-ot. Egy év sem telt bele, s megkaptam a 45%-ot. Havi 200 órát kellett dolgozni. S lehetett összesen még 10% túlórárt csinálni. A minimális órabér 15 Ft volt, s ha 150 kiló feletti tárgyakat mozgattunk, akkor 22 Ft, ha gépet szállítottunk,

akkor 25 Ft volt az órabér. Megkapta hat és félhét között a menetlevelet a telepvezetőnőtől a brigádvezető. Átöltöztünk az öltözőnkben. Elindultunk, s megkerestük a menetlevélen szereplő vállalatot. Lejelentkeztünk a gondnoknál. Ha olyan helyre mentünk, ahol még nem ismertek bennünket, akkor elmondtunk a szövegünket:

- Tíz órát kérünk igazolni, a 22 Ft-os bérkategóriában. Csak egy ember adhat ki nekünk munkát. Mi lesz a munkánk? (Felsorolta.) Ha elvégeztük, akkor hazamegyünk (akár már délben is).

Ha a gondnok okoskodott, akkor megmondta munka után a brigádvezető a telepvezetőnek:.

- Elvtársnő, nem jó a hely, ennek ne adjon el máskor bennünket!

Tudták ezt a régi kuncsaftok, és nem okoskodtak, csak írták a kívántat. Ennek az eredménye kiszámítható: 220 óra 22 Ft-jával, s ennek a 45%-a: 2,191 Ft Két hetenként kaptuk a fizetést, s az általában a *rongy* felett volt. Működött az alkalmi fordítói munka is, s ez is hozott valamit. Kaptam pénzt a vasárnapi kisegítésért is, és voltak intencióim is (ha valaki misét rendelt, fizetett valamit érte - külföldről kaptam, az IKKA által). Az IKKA értesített, hogy hány dollár érkezett hozzájuk nevemre, s azt én elvásárolhattam: Kávét, kakaót, bort, inget meg még nem tudom micsodákat. Négy lábon álltam gazdaságilag. Az ötödik láb volt a legjelentősebb. Nem költöttem szinte semmire. Vittem hazulról a tízórait, szinte ingyen kaptuk az ebédet, ahol dolgoztunk, s anyukának odaadtam, amivel hozzá kellett járulnom a családi költségekhez. A család vette észre legelőször, hogy pénzem van, s igényelték a kölcsönöket tőlem. És adtam. Az egyik sógorom, Livia húgom férje,. Sándor meg is jegyezte:

- A papoknak a bőrük alatt is pénz van. Csak most jött ki a börtönből, s már kölcsönözni tud.

Így állván a helyzet, egy év múlva elhatároztam, hogy albérletbe megyek. Miért? Nem volt jó otthon? Nem egészen. Külön szobám volt. Kettőt a szüleim laktak. Kettőt Kamilla és férje, a Berkesi Laci. Az ötödikben laktam én, s szüleim két szobáján keresztül kellett elérnem azt. Ez volt a baj? Nem ez, hanem az, hogy nem éltem családi életet. Apám már 69. évében volt, főkönyvelő volt a paplangyárban, s mire hazaért, már csak erőt gyűjtött a másnapi nagyon korai felkeléshez. Én még korábban keltem, s amikor megérkeztem, húztam be a szobámba. Nem nekem mondta apám, de visszajutott hozzám.

- Ez a gyerek már nem is törődik a szüleivel!

Igaza volt? A maga szempontjából bizonyára, de én csak a 43. évemben voltam, s új életet kellett kezdenem: s az nem arról szólt, hogy majd szórakoztatom a szüleimet. Nem jó az, ha nincsenek megelégedve velünk. A saját életemet éltem. Csak köszöntem, s húztam befelé a szobámba. Egyszer nem tudom honnan, de nagyon későn mentem haza. Anyám a második szobában alszik, s még ég a villany. Köszönök, ő pedig:

- Gyurikám úgy izgultam érted... Hogy nem vittek-e újból el? Miért nem telefonáltál legalább?...

Hallgatom, majd amikor vége lett, csak ennyit mondtam:

- Anyukám, két eset lehetséges, vagy haza jövök vagy nem. Jó éjszakát!

Később mondja majd édesanyám, hogy ez neki nagyon fáj, de aztán megnyugodott: nem kell izgulnia értem: az Istenből és Benne élt. Gond nélkül szentté avatnám, de egyházamnak erre nincs szeme. Csak azokra, akik felfeszítik magukat a celibátus keresztjére. Papokra és apácákra. No meg a tömeggyilkos királyokra...

Életem korábbi szakaszából semmi sem maradt azon kívül, ami könyvet, mint nem mindennap használtakat, a debreceni fiatalok kimentettek a rendházból, s lakásomat nemzeti ajándékként megkapta egy ávos. A legértékesebb könyveimet, mint neki használhatatlanokat, a *zsibogóra* vitte - mondták később debreceni tanítványaim, akik

megvásárolták azokat. Így bútorom nem volt semmi, csak a rajtam levő ruhák meg egy reverenda, amit még '56-ban kaptam a rendháztól - ez volt minden vagyonom 43 éves koromban. Apróhirdetés adtam fel az Új Emberben:

- Albérletet keres dolgozó katolikus pap.

Egyetlen választ kaptam. A Nagy Lajos király útról. Elmegyek megnézni. Megnyomom A csengőt, nyílik az ajtó:

- Atya, hát maga az?

Egy tőlem valamivel idősebb asszony fogad, három felnőtt gyereke van, Havasy Gyuszi népéhez, csoportjához tartoznak. Kisközösségbe. Hamar megalkuszunk, azaz hogy megadom a Meleg-mama által kért összeget a szobáért, amely a II. emeleten a parkra néz, s közvetlenül az előszobából nyílik Hét évet töltök majd itt el. Megyek a bútorboltba. A *Hangulat* típust választom. Heverő, szekrény, két könyvszekrény, dohányzó asztal, két fotó, két szék s külön egy mívesebb, cseresznyefából készült íróasztal, meg két szőnyeg. Hazulról hozok egy kis kerek asztalt, s valamire, már nem emlékszem mire, teszem az írógépet. Ma is szolgálnak még, mindegyik darab, 45 év után is.

S mi volt ez a saját élet? Könyvek meg emberek. Mégis csak magyar tanár volnék, s '56 után valahogyan nekilendül a könyvkiadás. Veres Péter *Kelletlen leánya*, Vass István *Római barangolása*, Kodolányi *Vízözönje*, Németh László *Újabb drámái*, Illyés Gyula *Kézfogásokja*, s egy másik kötete, s benne *Dithirambus a nőkhöz*, Sántha Ferenc, *Az ötödik pecsétje* és *Árulója*, és a kortárs Heinrich Böll minden regénye, melyek hogyan-hogyan nem, eredetiben jutnak el hozzám. Hasonlók éppen Dürrenmatt drámái is, amelyeket korszakos jelentőségüknek gondolok, mert a görög drámában az isteni végzet okozza a tragédiát, a keresztényben (Shakespeare, Molière) a bűn, de Dürrenmatt specifikál: a pénz és a hatalom okozza a tragédiát. Ezt pedzi Kodolányi *Vízözönje* és Sántha *Árulója* is. És a *Világszínpad* köteteiben olvasom Silone *Egy jámbor keresztény kalandjait*, és Fritz Hochwälder *Szent kísérlétét*. És eljut hozzám Hochhut *Helytartója*, és T. S. Eliot drámái, s köztük a *Gyilkosság a székesegyházban*. S falam *West Morris* angol regényeit, de a francia katolikus irodalom már ezekben az években néma marad számomra. Újraolvasom Claudel és Mauriac műveit, de Cesbronne már kiesik a kezemből, ugyanakkor Martin du Gard *Thibault családja* (Egy lélek története) nem. Tíz év nagy kihagyás, s lehetőleg mindent be kell pótolni. Minek? *Egy hang az égi madárban, hogy a fészkét rakja késő nyárban...* Rettenetesen fiatalnak érzem magamat. Ha meglátok egy ifjú párt, ahogy tolják a gyerekkocsit, elszorul a szívem...

Töltekezni kell! De minek? A fene tudja, de kell. És a teológia? XII. Piusz még a 1950-ben tarvágást csinál a teológiában a Humani generis kezdetű enciklikájával. Congart, Lubacot nem ismerhetem, Schütz Antalnál befejeződött számomra a teológia. Rahner csak tizenöt évvel öregebb nálam, s nem jut el hozzám semmi, ami felajzana. A Vigiliában Mihelics Vid értesít: az 50-es évek végén Latin-Amerikában bázisközösségek támadnak - akkor, amikor mi már megbűnhödtük érte a múltat s jövőt -, s egy Camillo Torres nevű katolikus pap elmegy harcolni a gerillák közé... - Jézus nevében? És XII. Piusz még beszünteti a francia munkáspapi mozgalmat, mert a papokat elvitte a marxizmus és az osztályharc (jöjjenek ide - gondolom -, itt csak az ávó vinné el őket, vagy beállhatnának békepapnak, mert van ám nemcsak dicsőséges marxi, de létező szocializmus is). És semmit sem tudok a II. Vatikáni Zsinat előkészületeiről, s nem tudom, hogy ez a Giuseppe Roncalli (XXIII. János - honnan a csudából és minek rángatta elő e lemondott pápa-nevet?), ez az elhízott vénség, akar még valamit csinálni XII. Piusz után az egyházzal. Olvasok és olvasok, s nem tudom, hogy hamarosan mindez olaj lesz a tűzre. Miféle? Nem tudom. Csak olvasok. És készülök, és készülök, de nem tudom mire, hiszen lettem a fogadalmat, hogy soha többet nem csinálók én kisközösséget..

Másfelől pedig ott vannak az emberek, a régiek meg akárki újak, akiknek utána kell mennem. De minek, ha nem akarok közösséget csinálni velük? Csak azért, mert nekem a

Jézusnak megnyerendő emberek a társadalom. Ők az én családom. Én csak ezekkel tartom érdemesnek beszélgetni. Csak ezekből vannak barátaim. Nekem ők a világ. Akikkel együtt harcoltam meg papságom első tíz évét. Azoknak nyúlok utána, akik nem zárkoznak el előlem, mint Xéni és Ottó, s nem bonbont küldenek, hanem engem akarnak. Kik voltak? Ez már egy másik ének. Nem tudom, de valójában készítem a következő menetet, s arról álmodom, hogy még nem fejeződött be az életem, s lesz még egy második menetem is, *a második hullám....*, ahogy majd Jóska címez egy kötetet. Nem a hullám, hanem az elevenem. .. s erről fognak beszélni az elkövetkező fejezetek. S még egy idézet a Tengeri-hántásból: *Elég is volt ma regölni.*

Városmajor, 2005. augusztus 25.

Egy aranylakodalmas párnak írtam –

Évának, Marcinak

Találkozhattunk volna éppen már '58-ban is, egy szép kegyhelyen,
a márianosztrain, de nem, csak jó tíz évvel később,
Fekete Gabi albérletében, ahova még Miklós hozott Titeket,
aztán az Attila úton négyesben – Andinkkal,
s harminc éve az ócsai lelkigyakorlaton, csak akkor már sokakkal,
Máriával és Karcsival is..., kik egytől-egyig mind hazamentek már.
És már korábban, négy hetenként az Öregek II.-ben, amiből ugyan
tizenkét éve kiszakadtam már, de helyére állt, s már nagyon rég,
és ugyancsak négy hetenként, és mindig szentmisével kezdve, a Pótkávé.
S még ami nagyon emlékezetes: egy másik elgyén, Ópusztaszeren is
találkoztunk, erről írtál egy verset is... Te, Marcikám.

Barátságunknak nem voltak mélypontjai. Elviseltétek,
ha megértettem azokat is, akiknek ti – mert nekimentek a Krédónknak –
nehezebben szenvedtek el. Örömeitek is, fájdalmaitok is –
egyek voltak enyéimmel. Értettük, becsültük is, sőt, sőt...
még szerettük is egymást. Jó emlékeznem erre az
egybefonódás-kötődésünkre, mely majd négy egész évtizede
tart... és tart, mert alapja van. A Végző. Az Egyetlen...,
hogy mindhárman Egyet szerettünk, és szeretünk még ma is.
Hogyan? Csupáncsak mindenekfelett, – s ahogyan tudjuk.

Közös a fájdalmunk is, mert mindaz, amit akartunk,
csak annyira sikerült, amennyire. Ne bántson ez minket?
Nem lehetséges! De Mesterünk sem dicsekedhetik:
amit ő csinált, az egy kicsit ugyan régiebb miénkénél...
de vajon szebb is-e annál? Ki tudja? Mostani alakja aligha.
De biztosan szebb volt az övé még az első hatvan év után,
mint a miénk, s mi megérjük-e nem a kétezret, de csak a százat is,
s akkorra milyenek leszünk, ha leszünk – egyáltalán?
Milyenek? S megint csak az, hogy *ki tudja?*

Illyés Gyula versét kell idéznem – akár Reá, akár magunkra:
*Végül, ezt mondtam, önvigasztalásképp:
volt bárkié a szádék, maga az isten se tudhatta volna másképp.*
Vagy ha ez nem eléggé jámbor szöveg, akkor Sík Sándorét:
Bűnbánat illet: bűnös szolgál vagy: Felét sem érte langy szolgálatod

A munkának, mely tellett volna tőled! Csak verd a melled! Kényes puhaságod...
De ezt nem folytatom, mert nem hiszem, hogy illenék ránk, inkább ezt a másikat, ez talán jobban talál: *Ki érti Isten terveit, miért Ríkatja meg kedvenceit?* És még inkább Mihályét: *Egyszerre őszült meg mint az Isten, Ki megteremtén a világot, embert, A félig istent, félig állatot, Elborzadott a zordon mű felett, És bánatában ősz lett és öreg...* Az Isten sír, és húzatja a cigánnyal, zokog: *Húzd rá cigány, ne gondold a gonddal!* És folynak? Nem! Ömlenek a könnyek szeméből. Miért? Miért? Mert maga az isten se tudhatta volna másképp...? Nem tudja, ma sem tudja, s még mindig nem tudja! Tudni fogja-e holnap? *Ilyen bánatfolt nincs felvarrva, Csak a fájából kinőtt magyarra –* zokogja Isten, aki talán még sem magyar, s ő miből nőtt ki? Miből? Ki tud erre válaszolni? Én nem. Csak a vállára borulni, csak együtt-sírni vele, hogy nem sikerült, hogy neki sem sikerült, hogy nem és nem, és neki se, és a Fiának se, és a Léleknek se. És ki vigasztalja őt? Neki ki mond baráti jó szót? A Fiú, akit megfeszítettek? A Lélek, aki elbújik szégyenében a máglyafüstök szaga és bűze elől – Ő?

S ne vigyél minket kísértésbe... és hogy *ne* szabadíts meg attól, ami bennünk a legkülönb..., hogy *sorsosaid* lehetünk, hogy együtt érezhetünk, és egyútszenvedhetünk Veled! És ne kívánd, hogy ujjongjunk. hogy Fiad a Golgotán – értünk(?) vagy inkább csak Kaifás, a főpap miatt(!) – megfeszült, s hogy örömtől ittasan dübörögjük: meg vagyunk váltva!!! Csak fogadd el, hogy a gyarló ember nem érti a történeted velünk. Nem érti, és nem érti... Mit? A siralom völgyét? Óh nem, hanem a többet birtokolni akarás történelmi szennyét, és zsidó vagy magyar őseink és hőseink vízbe fojtását és futását a Vörös tengernél vagy a Zagyva vizénél. Nem érti, és csak remél, mert amíg az ember él, remél. Mit? Azt, hogy van értelme annak, amit szívével átölel..., az életet, a folytatását annak, amibe hatvan éve belefogtunk, és remél, mert valamit hagy Arra is, Aki csak van, és csak szolgál és csak szeret... és mindörökkön és örökké. Amen.

Városmajor, 2005. augusztus 29.

Az én mennyei Atyám is így tesz veletek, ha meg nem bocsát mindegyiketek a testvérének. Testvéreim! Nagyon hiányoztatok nekem a nyár folyamán – ez az első, amit el kell mondanom. A második, hogy annak a jegyében vagyunk itt, hogy Jézusnak van mennyei atyja, mi pedig mindannyian testvérek volnánk. Jézus szemlélete alapján testvérekké kell válnunk, mind a hat és fél milliárd embertársunk testvéreivé kell lennünk. Hogyan valósul ez meg? – kérdezem. S felelek is mindjárt rá: *hát osztózással.* Csak akkor válunk azzá, amire mennyei atyánk teremtett minket; azzá, hogy testvérek legyünk – ha osztozunk. S már is felmerül a kérdés, hogy milyen alapon vagyunk mi testvérek. Azon az alapon, hogy egy és ugyanaz az apánk, a mi-atyánk, az Isten? Hát persze, hogy ezen az alapon, mondja nekünk Jézus: ezért tanítottam tanítványaimat így imádkozni, hogy Miatyánk – mondaná kérdésemre Jézus. Mindezek a számára abszolút evidenciák. Annak ellenére is azok, hogy az emberi történelemnek erre a szemléletre csak egy *semmisítő* szava van, s ez a szó az, hogy ez a szemlélet *utópia*.

A tavaszon egyik közösségemben a házi feladat arról szólt, hogy Jézus nem csinált tanítványai körében papokat meg kedves híveket. S egyikünk, amikor rá került a hozzászólás

sora, csak ennyit mondott: *Passz, mert mit mondjak egy utópiáról?! Hát addig lehet Jézus nevében összegyűlnünk, amíg az összejövésnek egyetlen célja, hogy ez az utópia ne legyen utópia. Hogy az én bajom legyen a te bajod, és a te bajod pedig az én bajom. Enélkül minden összejövés és templomjárás csak pótcselekvés. Mit akarna pótolni a pótcselekvés? Hát csak a tanítványok dolgát. S mi az? Hát csak az, hogy az utópia ne legyen utópia. Csak az, hogy testvérekké váljunk. Ennél kevesebb nem is elég? Nem bizony, a kevesebb nem elég! De nem ám!*

Az a problémakör, aminek boncolásába valamikor karácsony után itt, Adyligeten, belefogtam, ennél szűkebb. Mi az? Hát csak az, hogy Jézus a mai misében elhangzó szavaiban miért nem úgy fogalmaz, hogy *a mi atyánk is így tesz veletek, ha meg nem bocsátunk egymásnak*. Mért úgy, hogy az *én Atyám*? Az a probléma, hogy miért használja ezt a magát kiemelő, ezt az utóbbi fogalmazást: *az én mennyei atyám is így tesz veletek*? Éppen tizenkét beszédet mondtam el a tavasz folyamán, melyek igazolni akarták volna, hogy Jézusnak megvolt az alapja erre a magát kiemelésre. Mert hiába térdepelt le tanítványai előtt lábukat megmosni, csak magát vallotta *Prófétának, Úrnak, Messiásnak, Emberfiának, Isten fiának*. Csak magának tulajdonította a szerepet, melyben mondhatta, hogy *én pedig mondom nektek*; és mondhatta, hogy aki engem hallgat, az sziklára építi házáat; és mondhatta, hogy aki életét értem vesztí, az találja meg életét; s mondhatta, hogy aki az ő nevéért eladja mindenét, az százszor annyit kap, és még ráadásul az örök életet is. Itt hagytuk abba vizsgálódásunkat a nyár elején, s most nyár végén itt folytatjuk azt.

A világhírű és magyar származású Vermes Géza által említett öt jézusi önmegnevezés után megvizsgáltunk még hármat: *az Atya fia, az én, és a neve* – önmegjelöléseket. Hátra vannak még a többiek, a kisebb jelentőségűek, azokkal folytatom. Ezeknek elseje a *vőlegény*. Emlékeztek, hogy nem bőjtölhetnek a tanítványok, amíg köztük a Vőlegény, s hogy kizáródnak a Vőlegény lagzijából a balga szüzek, akiknek nincsen olajuk: *Bizony mondom nektek, nem ismerlek titeket*.

Hogyan kerül Jézus ajkára ez az önmegjelölés. Úgy, hogy a Törvényen és a prófétákon nevelkedett Jézus ismerte Isten szerelmét választott népe, Izrael iránt. Ennek a szerelemnek az engem legmélyebben megható darabját szeretném most felolvasni nektek Ezékiel könyvének 16. fejezetéből:

Így szólt hozzám az ÚR igéje: Emberfia! Ismertesd meg Jeruzsálemmel, hogy milyen utálatosak a dolgai! Ezt mondd: Így szól az én Uram, az ÚR Jeruzsálemhez:

Kánaán földjéről származol, ott születél; apád emóri, anyád pedig hettita. Ilyen volt a születésed: Amikor megszülettél, nem kötötték el a köldökszinórodát, nem mostak tisztára vízzel, nem dörzsöltek le sóval, pólyába sem tettek. Senki sem szánakozott rajtad, semmit sem tettek meg veled ezekből, nem könyörültek rajtad. Kidobtak a mezőre, mert utáltak, amikor megszülettél. De én elmentem melletted, és megláttam, hogy véredben fetrengsz. Azt mondtam neked, bár csupa vér voltál: Maradj életben! Igen, azt mondtam neked, bár csupa vér voltál: Maradj életben!

Nagyra növeltelek, mint a mező fűvét. Nagyra nőttél, fölserdültél, melled kitelt, szőröd kinőtt, de teljesen meztelen voltál. Elmentem melletted, és láttam, hogy már a szerelem korában vagy. Ezért rád terítettem ruhám szárnyát, és betakartam meztelen testedet. Megesküdtem neked, és szövetségre léptem veled – így szól az én Uram, az ÚR –, és az enyém lettél. Megfürdettelek vízben, lemostam rólad a vért, és bekentelek olajjal. Tarka ruhába öltöztettelek, és delfinbőr sarut húztam a lábadra; gyolcsba takartalak, selymet terítettem rád. Földíszítettelek ékszerekkel, karpereceket tettem a kezeidre, és a nyakadra láncot. Orrodba orrperecet tettem, füleidbe fülbevalót, a fejedre pedig ékes koronát. Földíszítetted magad arannyal, ezüsttel; gyolcsba, selyembe és tarka ruhába öltöztél; ételed finomliszt, méz és olaj volt. Igen-igen megszépültél, sőt még a királyságot is elérted. Szépségednek híre ment a népek között, mert tökéletessé tették azok az ékszerek, amelyeket

rád raktam – így szól az én Uram, az ÚR. De elbizakodtál szépséged miatt, és hírhedt parázna lettél. Elárasztottad paráznaságoddal, aki csak elment melletted, és az övé lettél...

Testvéreim, én azt hiszem, hogy az Isten azért Szentháromság, mert Ő az örök szerelem. Mint a férfi, aki a világ minden kincsét rára kényszeríti arra a nőre, akit szeret. Ebből a szerelemből, az Istenéből lett a teremtés, és Isten irántunk táplált szerelméből lett ezen belül az ember. S ezért csak szerelemből születhetett meg a Fiú megtestesülése is. Csak szerelemből lehetett, hogy elmondta nekünk az élet igéjét, bár Fülöp Cezáreájában tudta már, hogy ezért a Golgotára kell mennie. Szerelemből érthető, hogy egy *utópiára* tette rá az életét. Azért áldozta fel magát, hogy ez az utópia egyszer majd ne legyen utópia. A mennyei Atyja iránt érzett örök szerelme alapján Jézus ezt a nemcsak Izrael, hanem az egész emberiség iránt érzett szerelmét nem akarta a férj szóval megjelölni, bár lagzijára hívott mindenkit, okosokat és balgákat egyaránt, s beírta a völegény megjelöléssel. Miért? A Törvény és a Próféták iránti tiszteletből? Vagy csak azért, mert még nem ültük meg vele a nászt? Még nem háltuk el házasságunk az Istennel? Még csak a nyoszolyó lányok státusában vagyunk? Nem tudom. Jézus tudja, hogy mi volt benne, amikor ezt az önmegnevezést választotta. De biztosnak gondolom, hogy ezt is szerelemből választotta. Mert hát ez Istennek s a Fiának gyógyíthatatlan optimizmusa, hogy mi vele majd táncra perdülünk. Majd egyszer. Mert ilyen a szerelem. Milyen? Vak és naiv és ostoba? És ilyen az Isten is, amikor életet ad, teremt, és teremtményeket hív meg, hogy csináljanak vele Isten Országát? Ilyen. Gyógyíthatatlan az Isten. Az, mert szeret. S a szeretet nem innen való. Nem a mi világunkból, hanem odaátrol. De ő mégis reménykedik. Miért? Mert hát szerelmes. És Babitscsal mondhatom azt, amit ő mond *Az örök folyosó* című verse végén. Mit mond? Azt, hogy *és megint előlről*. Azt, hogy szerelmes. És szerelmében vak és optimista... *Ez a megint előlről*...

Menjünk a következő önmegjelölésre! Ez a *tanító*. Az Újszövetségben ez a szó 59 ízben kerül elő, s ebből 41 a szinoptikusokra esik, s Máténál is megtalálható 12 ízben, mert hát Jézus nem ács és nem terapeuta, hanem tanító... Annak jött. És így beszél magáról: *Ti tanítónak mondotok engem és én az vagyok* – és akkor mondja, amikor megmossa tanítványainak a lábát – a János- evangéliumban. Máténál pedig azt mondja, hogy a tanítót körülvevő tanítványsereg nem lehet különb a tanítónál. Nem, mert ha a tanítót üldözik, a tanítványokat is üldözni fogják (10, 24-25). És még azt is mondja, hogy ne hívassák magukat a tanítványok majd rabbinak, mert *egy a ti tanítótok*, ti pedig mindnyájan testvérek vagytok (23,8).

Mintha ellentmondás húzódnék meg e két nyilatkozat mélyén. Abban áll az ellentmondás, hogy egyfelől nem maradhatsz meg a tanítványi státusban, mert az a dolgod, hogy tanítvánnyá tegyed a föld határáig az összes nemzeteket, tehát tanítóvá kell lennünk mindnájunknak. Legalábbis azoknak, akiknek van fülük a hallásra, s akik megértették, hogy az emberiség élete fordul azon, hogy elfogadjuk-e Jézus tanítását. Pillanatnyilag caak hatszáz milliónyinak kellene elfogadnia. Miért annyinak? Mert ha tizenkettővel osztjuk a hat és fél milliárdat, akkor annak éppen hatszáz millió tanítóra van szüksége. E tanítványok 12 fős kisközösségeibe belefér az emberiség többije, a közel hat és félezer millió. Másfelől pedig azt mondja, hogy egyetlenegy a Tanítója az első tizenkettőnek is, és nyilvánvaló egy a tanítója a többi hatszáz millió tanítónak is – Jézus elképzelése szerint.. .

Milyen tehát az a tanító, amit-akit Jézus elképzelt? Másolat? Jézus kicsiben? Duplum? Ebben az esetben érthető lenne, hogy egy a ti tanítótok. Vagy szó se lehet erről? Hiszen Jézusnak nem az engedelmesség-srófra járt az esze. Ez az urak, a papok és katonák stílusa és világa. Minden ember külön és külön személyiség, még az ujjunk sem egyforma. Minden ember azonosítható az ujjlenyomata alapján. S mennyivel többek vagyunk, mint az ujjunk lenyomata! Minden jézusi tanító is külön személyiség. Tapasztaljuk ezt mindenütt. A kisközösségekben is, ahol ha tízen ülnek, a felvetett kérdésről mind a tízünknek, mindegyikünknek van véleménye, s ezek a vélemények, mind a tíz, különböznek egymástól.

Ez rendjén is van. Akkor mi nincsen rendjén? Hát csak az nem volna rendjén – ha nem találánánk meg a közös nevezőt.

Az urak világban ez egyszerű. A parlamentben csatározhatnak ugyan a különböző vélemények, mert a képviselőket választjuk. De a munkahelyi főnökünket nem választhatjuk meg. Azoknak jogunk van – engedelmeskednünk, és jogunk van ellenkező esetben – átiratkoznunk a munkanélküliek listájára. Ez úgy van a világban, hogy a valóban számító dolgokban nincs demokrácia. Ezt a tíz embert bocsásd el! – szól a munkahelyi főnök – harmincan is meg tudjátok csinálni, amit idáig negyvenen csináltatok. Ha nem bocsátod el a tízet, magadat bocsátod el, s a helyedre kerül valaki más, aki majd végrehajtja azt, amit parancsolok. Ő lesz majd a főnök, s ő így kibírja majd a létszámcsökkenéssel járó többletmunkát. Keresni a nadrágvarrást – ez a siker, az előrejutás titka. A világban, amelyről mondom el hogy befér a *létező* egyház is?

A tanítványok életében azonban meg kell valósulnia annak, hogy egy a ti tanítótok. Azaz a közös nevezőnek. Mert enélkül nincsen Isten országa, enélkül nem valósul az Isten akarat, enélkül nincs, amire rábólintana az Atya. Hogyan valósul az meg? Csak úgy, hogy a tanítványok megegyeznek valamiben. Mert *ha ketten közületek egyetértve kérnek valamit a földön, meg fogják kapni mennyei atyámtól* (19,24). Enélkül nem.

Minden jó prédikációnak egy kérdésbe kell torkolnia. Kész vagyok-e a megegyezésre testvéreimmel? Meg lehet-e velem egyezni? Vagy csak azt tudom, hogy a meggyőződésemet nem hordhatom senki másnak a zsebében. Tudunk-e ennél többet is magunkból kihozni? Azt, hogy meg kell értenem, hogy testvérem mi okból hajtja a magáét. Azt, hogy a testvéremnek meg kell értenie, hogy mi okból hajtom a magamét. Azt, hogy nem a saját zsebemben kell hordanom a lelkiismeretemet. Azt, hogy nem a saját zsebedben kell hordanod a lelkiismereted. Azt, hogy egymás zsebében kell hordanunk lelkiismeretünket. Mert ha nem így teszünk, meg nem valósíthatjuk Jézus és a mennyei Atya akaratát. De ha egy lesz a Tanítónk, akkor már hasad a hajnal. Akkor már kezdődhetik a Jézus akarta új világ. Az új, amelyben megértjük, hogy nem lehet többem, mint neked, s nem lehet többed mint nekem. Az új, amelyben kezdődik az osztozás. A gazdagokat a gazdagságukban megnyugtató alamizsnálkodás helyett az osztozás, ami megvolt a Lélek eljövése után a jeruzsálemi közösségben. Az, hogy *senki sem mondott semmit a magáénak, mert mindenük közös volt*.

A prédikáció kérdése tehát az, hogy akarom-e, hogy egyetlen Tanítónk legyen. Akarom-e, hogy megszülessék az Ország, melyben megszűnik értelmetlennek lenni a verekedés, mert minek verekedjünk egymással, ha egyszer mindenünk közös. Van-e Ország enélkül? Bizony mondom nektek, hogy nincs. Enélkül csak – Világ van. De Ország nincs. A vőlegény s a Tanító vár valamire. Mire? Nem mire, kire! Terád!

Budavári, 2005. szeptember 8.

A július nagyon nyugalmas volt, de augusztusban megsűrűsödtek a dolgaim. Ahogy elment Gergő és Gábor, délután már jöttek is Mezőörsből, Rábakecemből a papok: Szabó Gyuszi, Tóth Miki, s velük együtt Zoli, egy papjelöltből lett soproni hitoktató. Nem volt felhőtlen ez a találkozó. Szabó Gyuszi témája volt rajta a meghatározó. Van egy székérderéknyi anyaga arról, hogy '89-ig miként táncolt a hierarchia, s a papság jó része a Párt füttyszavára. Ezt kellene rendezni, kiadni. Ha van valaki, aki jól tudja mindezt székérderéknyi dokumentáció nélkül is, az magam vagyok. S mégis azt mondtam Gyuszinak, hogy nincs ennek semmi értelme, hogy mindez csak pótcselekvés a részéről. Majdnem fel akart állni, s menni haza.

Mért *sértettem meg*, amikor csak az igazságot, a valóságot akarja megmutatni vele? Gyuszi olyan szép munkát végez a mezőörsi iskolaalapítással. Kinőhetne belőle egy jézusi életközösség. Megvan hozzá az egyik legfontosabb mozzanat: a közös munka. Félek, hogy szomorú egyházi múltunk dokumentációjával mellékvágányra kerül élete eddig legszebb

teljesítménye. Elsődlegessé válik életében az, ami Jézus életében csak másodlagos volt. Jézus életében elsődleges volt az Isten országa, s másodlagos volt, hogy kikészítette a főpapokat, az írástudókat és a véneket. Nem mondható el Jézusról, hogy életének ez a másodlagos terméke volna tárgya az evangéliumnak.

Az urak mindig ezt csinálják a történelem folyamán. A szegényeknek jóhírt hozókat kikészítik az urak, Golgotára juttatják őket. Jézus előtt és után is. Nem kell leleplezni az urakat. A hierarchia, a papság – az urak világába tartozik. Ha leleplezzük őket, ha nem. De ha leleplezésük elsődleges célunk lesz, annyit sem tudunk az Isten Országáért tenni, mint amennyi Jézusnak sikerült. Mennyi sikerült neki? Csak három évig tudta hirdetni a jóhírt.

Hagyni kell a hierarchia szerepének megítélését. Azt, hogy mit csináltak '45 és '89 között. Ki az, aki ezt ne tudná? Csak az, aki nem akarja tudni. A hierarchia tudja a legjobban. Azt is, hogy mért csinálták. Mért? Nem akartak Golgotára jutni. Nem, mert az urak világába tartoznak. Ők küldenek a Golgotára. Kiket? Azokat, akik a szegényeknek akarják hirdetni a jóhírt. De hát ez disznóság! Ezt meg kell mutatni!

Lehet! Ha Golgotára akarsz jutni. Csakhogy ezért nem érdemes a Golgotára jutni. Csak a Jóhír hirdetéséért és megvalósításáért érdemes oda jutni. A dokumentáció megjelentetésért nem érdemes. Ki adná rá a pénzt? Ki olvasná el? Mi lenne az eredmény? Egy nagy semmi. Tapsolna hozzá az antiklerikális és az anti-istenes világ. S a hívők? Azok nem tapsolnának. Miért? Azért, mert úgy éreznék, hogy bántjuk az egyházat. S még valamiért? Mert énünk rosszabbik felével mindannyian az urak pártján vagyunk. Mit akarok ezzel mondani? Azt, hogy mindannyian urak szeretnének lenni. Azt, hogy mindannyian a gazdagok közé akarunk tartozni, Az Isten Országát megvalósítani akaró kétszázmillió kuli azért akarja Vang-An-Si halálát, a szegényekért élni akaró szent halálát, mert Vang-An-Si világában *remény sincs meggazdagodni*.

20-án és 21-én még lent maradtam, s miséztem szombaton-vasárnap a budaváriaknak. Találkoztam is a két misén egy-egy új emberrel, akiket még sohasem láttam. Ki tudja, hátha lesz e találkozásokból valami.

Hétfő reggel feljöttem, mert délután jött András Jenő és Veronika, Éppen Kundra Pistát találták nálam, s kitisztáztuk, hogy szeptember elsején Pista kocsijával érkezünk négyen Atyhára. 23-án meg nagyot beszélgettem Ko. Lacival az új munkaév legfontosabbnak tetsző dolgairól: egy igazi B-lelkigyakorlatról, meg egy levélről, melyet Erdő Péternek írhatnék annak alapján, amiket a soproni nagytáborunk záró szentmiséjében mondtam el. 24-én pedig tartottam egy mini-lelkigyakorlatot Szíjártó Marika csoportjának, összesen három főnek, egy szentmisével, melyen a soproni beszédemet mondtam el, amit ők nem hallottak még. Utána leutaztak Balatonakarattyára, hogy folytassák lelkigyakorlatukat. A szentmise után megkérdeztem Marikát, hogy eljönne-e velem Atyhára? Megcsillant a szeme, s felhívta Tibort, a férjét, mobilon, hogy az mit szólna hozzá. Ezt mondta: Csillagom, menj!

A következő napokban elkészítettem a *Koinónia* augusztus-szeptemberi duplaszámát, meg még a 70.-ik, az *Atyhai Naplót*, s elkezdtem készíteni a kezdődő új munkaévhez szükségeseket. A munka év szeptember 10-én indul a Pótkávéval, amelynek egészen rendkívüli lesz az évnyitója, mert annak oszlopos tag-párja éppen aranylakodalmát ünnepli, s erre az alkalomra hivatalosak lesznek alapközösségük tagjai is, meg még egy pár személy... S mindez okon kicsiny szobámban el nem férnénk, mi okból a Bokorportán lesz megrendezve a találkozó. A szentmisére ki kell gondolni, azaz meg kell írni egy prédikációt. Szervezi az egész Trásy Évi, aki egy emlékező albumot állít össze ez alkalomra, s abba is írnom kell valamit. Ugyanakkor 11-én folytatnom kell másnap, Adyligeten a sorozatomat, amelyiket Máté evangéliumáról tartok, melynek 12. elemét június első felében mondtam el, s most következik a 13. rész. Végül is úgy határoztam, hogy az aranylakodalom már szombat estének számít, tehát mondhatom rajta, amit majd másnap Adyliget közönségének mondok az évközi 26. vasárnapon, s az album számára írandó lesz majd a speciális aranylakodalmi szöveg.

Közben 26-án meglátogattam Mátyásföldön Máriát, a Soós Karesz feleségét, immáron Virág Mária segítségével nélkül, csak úgy, az apostolok lován. Dr. Kéthelyi Mária, szemész-szakorvos megnézte műszerei segítségével műtött szememet, s azt mondta, hogy Gyurka bácsi, gyönyörű a szemed. Hetven éve megállapította Székely Eci, egy 16 éves mátyásföldi lány, hogy hullámos barna hajam a gyönyörű, s most Mária a szememről vallotta ugyanezt hetven év után... kívánhatok-e a sorstól ennél többet?!

28-án egy kanadai hölggyel töltöttem a délutánt, s megbeszéltem vele a világ állapotát, amelyen csak az életközösség javíthatna valamit, és esetleg. Azt is, hogy ennek ellenére én sem megyek el a *Bruderhof*-ba, mint a Bokor annyi más tagja. Ki-ki közülünk más és más okból nem teszi ezt. Én azért nem, mert nekem – és azt hiszem Jézusnak is – kevés az, hogy közösen keressük meg a kenyerünk. Én ingyen akarom adni azt, amit ingyen kaptam, s enni akarom azt, amit elém tesznek, mert méltó a munkás a maga élelmére. S ha a szociális államhatalom teszi elém az élelmemet, nekem az is jó. Röviden: emberekkel akarok foglalkozni, és a föld határáig menve. Ha persze a kezem közben belelóg valamibe, vagy megkapom a végső behívót, az más. Akkor megyek, ahova hívnak. De sem Petőfi, sem a Názáreti nem alkuszik. Meg még az sem, akinek a nevét személyi igazolványomban találhatom.

28-ára terveztük Péter debercsényi házának avatását, szentelését, 12,30 kor szentmisével a falu népének, s a szenteléshez szükséges sok minden egyébbel, gerstli levesssel vagy palacsintával, kinek-kinek az ízlése szerint... de a *kirándulás elmaradt*... Miért? Mert az esőzések miatt nem készült el a ház. Majd meglesz a szentelés, ha elkészül. Csak otthon miséztem reggel 8-kor, mert betámított valaki – telefonon jelezve a szándékát. Már az sem tudom, hogy ki volt az. Lázasan dolgoztam tovább a Koinónián és a 70. Naplón. Meglátogatott kedden Sztupi, mert Barnabásnak 30. és Barnabás apjának 60. születésnapja közeledett, s ő ez alkalomra mindegyiket egy KIO-val akarta megajándékozni, melyekbe írnom kellett valami szépet... olyat, ami telik tőlem.

A hó utolsó napján pedig 10 órára nem kisebb emberhez voltam hivatalos, mint Makovechez, ahova Péter vitt el. Jó másfél órát töltöttünk el ott. Nem közönséges élmény volt. A témánk metafizikai magasságú volt. Csak annyit tudok elmondani, hogy majd mindenben szót értettünk. Közben felajánlottam neki az összetegeződést – korom alapján... '35-ben született, én meg '19-ben. Azt mondta, hogy ha ilyen vénség kínálja fel ezt neki, akkor ő nem vonakodik. Én meg hátra fordultam keresvén, hogy hol az a vénség. Megajándékozott egy könyvvel, melynek a címe: Makovec. A napokban jártam a Püski-boltban, s láttam ott egy ilyen kötetet. Megkérdeztem Püski Istvánt, hogy mennyiért árulják. Mire közölte velem, hogy potom tizenötezerért. Én csak egy 70. Naplót vittem a látogatásra. Majd dedikálok utólag neki egy KIO-t. Ha pedig áttanulmányoztam Makovec könyvet, még életemben elajándékoznám valakinek, aki nagyobb hasznát veszi, mint magam. Lehet ajánlatot tenni, hogy kinek ajándékozzam. Már gondolok is valakire. Ha egy építészmérnököt eskethetnék a harmadik nemzedékből, annak a számára lenne ez méltó esküvői ajándék.

Aztán estére jött Melinda Pécsről. Két szivacságyamat átvittem Teri szobájába, s aludtunk egészen másnap ötig. Hajnali hat előtt egy pár perccel már be is szálltunk házam előtt Kundra Pista kocsijába. Szíjártó Marikát odahozta Tibor, a hat óra előtt már úton is voltunk. Borsban előre állítottuk az óránkat egy egész órával, mert Erdély felé egy órával hamarabb kel fel az égre a Nap, s este, félhat előtt már meg is érkezünk Atyhára – tíz és fél órnyi utazás után. De ez már szeptember 1-én volt. S ami történt szeptember 5-e estig, arról már csak a következő naplóban számolok be.

Városmajor, 2005. szeptember 9.

Megjött az utolsó pillanatban, amit kértem drótpostán: mondjanak ők valamit arról a két teljes napról, amit augusztus közepén Atyhán töltöttem. Íme:.

Kedves Bulányi atya, Jenő megkért, hogy írjak egy pár sor véleményt az Atyhában történt eseményekről. Elsőül:

Ildikó

Még egyszer szeretném megköszönni neked, Gyurka bácsi, hogy megtiszteltél bennünket jelenléteddel az atyhai táborban. Végre egy olyan illetékes személlyel találkozhattam, akinek a lehető legegészségesebb a gondolkodása a vallásról, hitről. Nekem személyesen nagyon tetszett az, hogy mindegyikünknek lehetőséget adott, hogy elmondhassa véleményét, hogy nagyon sok kérdésnek helyet adott, figyelmesen meghallgattál. Én úgy gondolom, hogy senki nem maradt válasz nélkül, mindenkinek adott valami értékeset a tarsolyába, szívébe. Énbennem megerősítetted azt, hogy helyesen gyakorlom az én saját magam által kialakított vallásomat, hitemet, azt hogy mindenkinek saját egyéni, intim hite kell legyen, ne a mások által megszabott utat tapossa. *Legyetek jókisfiúk és jókis lányok!* Még ha egy kicsit viccesnek is hangzott, nagy igazságot mondtál. Ennek az egyszerű mondatnak nagyon sok mondanivalója van. Nagyon hasznosnak tartottam, hogy felolvastad azokat a szép verseket, mert a mai rohanó világban bizony megféledekezünk a költészetről, pedig mindegyiknek megvan a maga értékes üzenete. Én általában nagyon szeretem a vidámságot, ebből is sokat kaptam tőled. Nagyon köszönöm neked, hogy a találkozásunk ideje alatt napsugarat vittél a szívünkbe, lelkünkbe. Mélyen érintett, mint érték, mindenszavad, mondatod. Mindig eszembe jut a jóságos mosolyod, az őszinte tekinteted.

Jómagam:

Csodálatos volt a kisugárzásod, anélkül hogy megszólaltál volna már fenséges hangulatot teremtettél. El kell mondani, hogy előadást vártunk tőled és ehelyett párbeszédet kaptunk, ugyanis a kérdéseink alapján építetted fel az egész előadást, közvetlen beszélgetésnek tűnt és mégis volt egy vezérfonala a beszélgetésnek. Lenyűgözött az egyszerűség, ahogy a válaszokat fogalmaztad, és ahogy a te saját életedből vett példákkal válaszoltál a kérdésekre, akinek volt füle, az halhatta a sorok közti mondanivalót. A szépsége az egésznek még az volt, hogy megtanítottál egyszerűen gondolkozni, mi ebben a szupercivilizált világban megszoktuk, hogy minden bonyolult, ezzel szemben te megmutattad, hogy nem kell elbonyolítani a dolgokat, csak amiket Jézus mondott a lehető legegyszerűbben kell érteni. Ha ezt meg tudjuk tenni, akkor az írások legnagyobb része fölösleges magyarázkodás. Jézus tanításain kívül, a többivel nemigazán érdemes foglalkozni, azt viszont, amit Jézus tanított, ha megértjük, és meg tudjuk tenni, hogy aszerint is éljünk, akkor meg lehet változtatni ezt a világot, és megszűnik az amit most rossznak nevezünk. A beszélgetések alatt megállt az idő, abban a szeretetteljes jókedvvel fűszerezett hangulatban, amit teremtettél a társaság számára, szinte észre sem vettük, mikor telt el az a két nap. Amikor elbúcsúztál, csak akkor fogtuk fel, hogy már vége van, és már csak a szellemed marad köztünk. Köszönjük neked ezt a csodálatos két napot, és amit a lelkünkben hagytál. Tisztelettel Gergely Miklós

72. NAPLÓ A KEZDETEKRŐL

DEBRECENI ÉRETTSÉGIZÓ-EGYETEMISTA LÁNYOK-FIÚK MENNEK A
GYULAI A. C.-TÁBORBA 1947. NYARÁN
2005. SZEPTEMBER

Városmajor, 2005. szeptember 10.

Hogyan, hogyan nem előkerült egy példánya az 1949-ben írt *Szeretet az Isten c. brosúrámnak*. Miről szól? Jézusról - ahogyan akkor láttam, fiatalon, harminc évesen. Már öt éve túlvoltam mindazon, amit a teológián tanultam róla, s hét éven keresztül... Ez a Jézus-kép volt az első szerelem, annak minden naivitásával és bájával. Már nem is Isten volt a tárgy, hanem csak Jézus. Arcuk ettől kezdve egybemosódik számomra. Mindig Jézusra gondolok ma is, amikor ezt mondom: *Istenem!* Mondhatnám e brosúráról, hogy ez volt az akkori KIO-m – csak húsz évvel korábbi kiadásban. Akkor így szakadt ki lelkemből, hogy miként keressen az Isten Országát. Teológiai tanáraink is elolvasták. Volt, aki azt mondta, hogy naiv, amit írok, és volt köztük, aki közel hatvanévesen kisközösségi munkába kezdett tőle: a Náci bácsi, azaz Dr. Ohmacht Nándor! – 31 fejezete volt munkámnak: ideírom címeiket:

I. A te hited meggyógyított téged! (Lk 18,42)

1. A jerikói vak koldus
2. Add Uram, hogy lássak!
3. Boldog akarok lenni!
4. Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet!
5. Komolyba vett ideológia
6. Szeressétek ellenségeiteket!
7. Hogy, fiai legyetek Atyátoknak. ..
8. Ne álljatok ellen a gonosznak!
9. Ez a ti órátok.
10. Semmibe vett teológia
11. Kinek fáj itt, ami *Krisztust* gyötri?
12. Öregbítsd bennünk a hitet! (Lk 17, 5.)

II. Add Uram, hogy lássalak!

13. Az Isten-szabású ember
14. A majomszabású ember
15. Az emberszabású Isten
16. Szalon-Krisztus
17. Osztályhazugság
18. A proletár Krisztus
19. Hogy hívnak téged szép öregúr?
20. Kiüresítette önmagát...
21. Megalázta magát...
22. Mivel nem volt számára hely...
23. És engedelmes vala nekik...
24. Ki az én anyám?
25. Örömhírt vinni a szegényeknek...
26. Szegénnyé lett értünk.
27. Meddig tűrjelek még titeket?!
28. Aki életét gyűlöli a világon...
29. Vedd el tőlem e poharat...!
30. Miért hagytál el engem?
31. Vegyétek magatokra az én igámat!

A 16. és a 17. fejezetet idemásolom.

16. Szalon-Krisztus

Nem mehetünk végig a történelmen. Nem nézhetjük végig, akármilyen érdekes volna is! - Hogyan vetítette belém egyén, kor, nép... ekkor és akkor a maga természetes vágyait egy-egy maga csinálta istenarcba. Magunkra kell térnünk. Az *oltáros* Isten világában mit csináltunk mi magunk? Hogyan próbáltunk meg mi kibújni a harapófogó öleléséből? Mi, akik nem hiszünk többé a bálványokban, olimpuszi- vagy *öreg* istenekben? Mi, akik vallásos keresztények, gyakorló katolikusok vagyunk? Mi, akik tudjuk, hogy az egy igaz élő Isten az Isten, és senki más. Mi, akik tudjuk, hogy elküldte közénk képmását (2Kor 4, 4). Jézus Krisztust, hogy így emberi alakot öltve mutathassa be nekünk az Isten Önmagát. Mi, aki tudjuk és valljuk, hogy Jézus, a názáreti József, az ács fia - az Isten. Jézus, akinek alakja és tanítása a négy evangéliumban apróra meg van rajzolva. Mi csináltuk? Nem! Mi nem teremtettünk új Istent. Nem, mert kiteptük volna magunkat az Egyházból, ahová vallási gyakorlatainkkal tartozunk. Elviseltük tehát az Istent, elfogadtuk Őt, aki minden istenek között a legszörnyűbb Oltárt, a Golgotát mutatja nekünk? Ó nem! Meg se tagadtuk, és el se viseltük! Hát akkor mit csináltunk? Átalakítottuk. Hogyan? Mi is úgy, hogy gumi harapófogónk legyen. Hogy hihessük azt, hogy tart, és úgy, hogy ne szorítson. Úgy, hogy lehessen imádkozni hozzá bajban és nem bajban. Érje be azzal, amit mi tartunk okosnak oltárra tenni. Úgy, hogy szívesen kövessük, ha hív, és egész természetünkkel akarjunk olyan lenni, mint Ő. Megformáltuk tehát, átformáltuk Őt olyannak, hogy megfeleljen a mi élőlényi természetünknek. Belevetítettük tehát vágyainkat, megrajzoltuk Benne önmagunkat. Mi, akik meg vagyunk hívva Krisztus-képmásnak, csináltunk Krisztusból magunk-képmását. Az *Alter-Christusból* csináltunk *alter-homo-t*. Három képet rajzolunk meg az átalakított, a meghamisított Krisztusból. A gyermek Jézus, az emberek között járó tanító Jézus és végül a golgotai szenvedő Jézus arcképét.

A *gyermek Jézus* - Egy nagyon szép kisgyermek mosolyog felénk a szentképekről. Rózsásaz arca, arany a haja, ragyogó fehér az inge. Az arca telt, a bőre bársonyos, puha. Árad róla a jólápoltság és a tisztaság. Bűz, piszok, szegénység messze van tőle. Érzik minden porcikáján, hogy sohasem volt hiánya fürdőben, baby-szappanban, Hoffer-hintőporban, vagy Nivea-krémbe. Hogy sohasem hiányzott neki, ami kellett. Meg volt a babakocsi, a babaágy, a babaszék, a járóketrec. Hogy nem kellett nyomorognia, nélkülöznie, fáznia. Ha valami hozzá illő helyre akarnók vinni, talán leginkább a Rózsadombra vihetnék. A Rózsadomb egyik luxus villájába, melyben egy illatos mama és egy méltóságosúr-papa egyetlen gyermeke játszik a parkettán drága játékokkal, a látható lángú, a hangulatos kandalló tövében. A mását errefelé keresnők. Ottan körül, ahol születését mennyezetig *érő* karácsonyfa s a biedermeier szalonok levegőjét hozó *Stille Nacht* ünnepli őt.

A *felnőt Jézus* - *Tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű...* - ezzel közeledik felénk a tanító, a férfi Krisztus. Tekintete bársonyos, mosolygós és simogató. A keze is simogató és áldó. Szeme nem lövell villámokat, és keze ostorhoz nem nyúl. Szava nem kemény. Megért bennünket. Megérti, hogy annyiak vagyunk, amennyik. Annyit teszünk, amennyit tudunk. Hogy igyekszünk úgy berendezni életünket, hogy az oltárra ne sok kerüljön abból, ami kedves. Megértő. Ha vétkezünk, alig várja, hogy megbo-csáthasson. Elibénk jön, átölel, vigasztal s örül, ha kimondjuk: igazán sajnálom. Megértő, igazi Jóisten. Jóistenke! Akinek a Lelke szól belőlünk: *Ó, a Jóistenke ezt már igazán nem kívánja*. Valóban nem kíván, nem követel semmi olyasmit, amit ne lehetne megtenni. Halkan és szelíden figyelmeztet a legszükségesebbekre. Hogy a vasárnapi misén ott legyenek, legkésőbb evangéliumra. Természetesen, ha csak lehetséges. Ha nem jön közbe akadály: vendég, vagy más hasonló. Van egy-két ilyen igazán elviselhető, megtehető kívánsága, s ezek sem szigorú és feltétlen kívánságok. Afféle durvaságok, mint *Onnan*

lészen eljövendő ítélni... vagy Távozzatok tőlem átkozottak az örök tűzre... vagy Aki nem gyűlöli apját, anyját... vagy Tagadja meg önmagát, vegye fel a keresztyét... - ettől a Krisztustól távol vannak. És ha valaki komolyan venné a kétségtelenül elhangzott szavakat, s a belőlünk szóló Lelke aggódva és féltve figyelmeztetne, hogy *Okosnak kell lenni, mint a kígyó és szelídnek, mint a galambok*, akkor tudjuk, hogy az efféle kifejezésekben nemegyszer *szónoki túlzással* élt Jézus. És azt is tudjuk, hogy nem eszik a levest olyan forrón, mint ahogy megfőzik. A szívét bezáró, irgalmasságot nem ismerő nemzedéknek el nem mondaná ez a Jézus, hogy *Jaj nektek képmutatók!* Ki nem űzne minket a templomból. Annál sokkal finomabb, disztináltabb. Jó *sliffje* van. Emlékeztet a Bourbonok királyi udvarának illatos abbéira, bíborosaira. Legotthonosabban a szalonok világában tud mozogni. Az előkelők, az úriemberek értik meg legjobban, akik szívesen látják őt maguk között. Úgy elvegyül köztük, mintha közülük való volna. Meg is dicsérik, amikor nem hallja: tökéletes úriember, nem is lehet észrevenni rajta, hogy pap. Ő sem veszi észre, hogy a házigazda kizsákmányoló és egykézű a javából - az ilyenek nem akad meg. Fel nem hányja. Sőt, *pertuban* van vele, kedves barátja, vasárnap délután, éjjel, vagy "minden csütörtök este" együtt is tarokkozik vele. Ez a *szalon-Krisztus*, vagy valamelyik papja. Persze nagyon szomorú, mikor látja, hallja a parasztok, a munkások, a nincstelene, a szalon világán kívül élőknek Istent vagy Krisztust káromlását. Fáj neki, hogy itt is, ott is, ahol csak tehetik, hajlandók úriembereket, papokat, apácákat akasztani, benzinnel leönteni és meggyújtani. Vagy, ha ezt nem is, gombot fogni, vagy köpni egy hegyeset a láttára, láttukra. Fáj, fáj, de hát mit tehetünk? Ahhoz, hogy ez másképp legyen, ott kellene hagyni a szalonok világát, s a kunyhók és barakkok közelében ütni fel a tanyát. De, hát édes Istenem, ki kívánhat tőle, tőlünk ilyesmit?! Magától sem kíván, mástól sem. Megérti önmagában, megérti mibennünk, hogy ragaszkodunk ahhoz, amit megszereztünk. Tudja, hogy apák, anyák, gyermekek, testvérek vagyunk. Ha még magunkat, magunk sorsát hajlandók volnánk is kockáztatnunk a becsületért, őket igazán nem taszíthatjuk nyomorba. Éppen ezért maga az Istenünk súgja szívünkbe: lendítsd csak a karod, írd csak alá az ívet. Úgy sem emiatt fogják elítélni. Ha te alá nem írod, akkor is elintézik. Minek tennéd tönkre magadat? Azt a *Jóistenke* igazán nem kívánja tőled. Valóban, ez a gyengéd, finom, humanista Szalon-Krisztus nem kívánja tőlünk.

A *golgotai Krisztus*- Vele hamar végezhetünk, mert ez nincs. Hogyan? Úgy, hogy nem illik bele a képsorozatba. Az aranyhajú gyermekhez, a parókás, illatos abbéhoz hogyanis lehetne odarakni befejezésül az átluggatott kezű-lábú, vergődő, akasztott Krisztust? E halk, finom rózsza és halványkék színekbe a Golgota véres és sötét tónusát? Ki kellett hagyni! Hogyan? Hát nincs benne, mind a négy evangéliumban? Hát nem prédikálnak róla minden nagypénteken? Mindegy! - Nem kerülhet oda. Ez a harmadik Krisztus-kép már nem kell. Nem azonosíthatom magam vele. Az első kettővel igen. Akarom, hogy a gyermekem olyan legyen, mint a gyermek Jézus. Megengedem, hogy a fiam olyan abbé-pap legyen, ha éppen kedve tartja. De hogyan mondjam ki e golgotai Krisztusra akár magam, akár gyermekeim sorsául, hogy: igen. A kereszten vér, seb és hörgés. Ez nyugtalanító, kellemetlen és visszataszító. Ilyen nem akarok lenni. Jó, jó, ez igazán érthető.

De, hát a templomban éneklük virágvasárnap: *A mi Urunk Jézus Krisztus kinszenvedése...* Ez a golgotai Jézus mégis csak - van. Kell valami megoldást találni, átstilizálni őt szalon levegőre. Ez nem megy. A kereszt - kereszt, a seb - seb akkor is, ha drágakövekkel rakom össze a feszület minden porcikáját. De emlékeztet a golgotaira. Hiába. Ezt a gyógyíthatatlan tényt át nem stilizálhatom. Olyan súlyos ez a még racionalistáktól is vallott és tartott tény, hogy a názáreti Jézus kinszenvedett a Golgotán. Az én Krisztus képemből azonban mégiscsak ki fog maradni. Hogyan? Úgy, hogy a golgotai Krisztus megvolt ugyan, de utánzásra nem hív, ez a sötét kép reám már nem vonatkozik. Nem kell utánacsinálnom. Ebben már nem kell Hozzá hasonlítanom, ugyanis mint Isten csinálta meg, amit megcsinált a Golgotán. S Ő, mint Isten erre képes lehetett, de én, szegény, gyarló, földi ember, hogyan is gondolhatnék arra,

hogy ilyesmire vállalkozzam. Nem is számomra mutatta meg ott Önmagát, csak értem. Nem is kíván tőlem ilyesmit, mert ami Istennek jól állhat, hozzám, emberhez semmiképpen nem lehet illő. A mi Krisztusunk itt is hű maradt finom, humanista önmagához. Életének utolsó napjai, az Ő, a maga dolga. Nekünk nem kellemetlenkedik velük.

Tökéletes ez a gumi harapófogó. Van Istenünk, akihez szólhatunk, akihez imádkozhatunk, akivel jóban lehetünk. Akinek adhatunk is. Havonként egy-két misét, esetleg szagosat, félig meghallgatottat. Van Istenünk, s ez így nekünk jó. Jó, mert nem követel tőlünk semmit, ami nehéz. Ki lehet jönni Vele. Szavait, melyek biztosan felénk irányulnak és kellemetlenek, retusálás alá vesszük és Amen. Az afféle furcsa kijelentéseket, hogy ne álljatok ellen a gonosznak, hogy szeressétek ellenségeiteket szónoki túlzásnak minősítjük. Nem azért mondta, hogy úgy csináljuk. Kész a gumi harapófogó. Van, és nem szorít.

17. Osztályhazugság

Jól megvoltunk ezzel a Krisztussal. Könnyen kijöttünk vele! Hiszen mindent megértett. Azt is, hogy nem sokat törődtünk vele. Nem, hiszen annyi a gondja-baja az embernek, hogy nem ér rá mindenre. Meg aztán minek is zaklattuk volna különösképpen. Hiszen meg tudtuk szerezni, amire szükségünk volt. Mit sopánkodtunk volna ott hiába? Se neki, se nekünk nem volt rá szükségünk. Inkább csak úgy katolikus öntudatból támogattuk az ügyeit - vallás templom, körmenet, táncestély és egyéb körül. Ahogy illett. Nem is lett volna - úgy látszott - semmi hiba körülötte, ha nem jön 1945. De jött. S a történelem szekere végigkocsikázott rajtunk, és felgyújtotta a szalonokat. Vagy ha éppen el nem égette is, de a lakóit kihajigálta belőle. Kit kicsit, kit nagyon, de valamiképpen mindegyiket. Milyen jó annak, akinek Istene van. Ha bajba kerül, imádkozhat Hozzá. Kérheti Őt, segítsen rajta. És nekünk is volt kihez imádkoznunk. Kezdtünk pontosabban járni a misére, a nem szagosra is, hétköznapi is. Körmenetre is mentünk, zárándokolni is mentünk. Előadásokat is hallgattunk zsúfolt termekben, beszédek is a zsúfolt templomokban. Hadd lássák azok az istentelenek, hogy van Istenünk. Imádkozunk is. Egyre többet. Kikoptatjuk a templom küszöbét. Imádkoztunk Istenünkhöz. Egyre sűrűbben és egyre szenvedélyesebben. Minél inkább fogyott a talaj a lábunk alól, minél inkább múltak hónapok... az évek, annál inkább, annál hevesebben. Valahogy így: nekünk a múltban annyi szépet, jót, örömet, finom hangulatot adó *Stille Nacht-os* Kisjézuska, gyöngeségeink, keresztet hordani nem akarásunk felett készségesen szemet hunyó Jóistenke, magad sem szenvedő abbé-illatos Szalon-Krisztus, mi Istenünk! Ments ki bennünket ebből a világból! Vidd el innen azokat, akik nem tisztelnek, nem szeretnek Téged. S akik minket sem akarnak hagyni Téged tisztelni, szeretni. Hát nem veszed észre, hogy lassan mindenünket elveszítjük? Mindenünket, ami olyan széppé, meleggé, kedvessé tette életünket, amiben Te is olyan jól érezted magad közöttünk? Földet és gyárat, autót és házat, szép lakást és nagy lakomákat, és mindenekfelett és előtt biztonságos nyugalmat? Mikor akarsz már segíteni rajtunk? Lásd, múlnak az évek. Egyik tavasz a másik után. Imbolyog, nagyon imbolyog már a házunk, s Te is benne. Te, ami házi-istenünk is imbolyogsz, és omlik, omladozik a ház, melyet annyi gonddal építettünk, melyet annyira szerettünk. Miért nem segítesz? Miért nem szólsz? Kérünk, jajgatunk, kiabálunk, és Te még csak nem is felelsz? Legalább biztass, hitegess, mondj valamit! Mondd, hogy holnap, vagy holnap után. De a mi istenünk nem szól, lassanként semmit, egyre kevesebb a hitegetése is. S ha időnként újból *reményt* mutat is, segíteni nem segít semmit. Együtt imbolyog velünk és bennünk. A mi istenünk süket. Süket, mint az ágyú. Nem is hallja a kiáltásunk - úgy látszik. Hagyja, hogy múljanak az évek, hogy kihúzzák a talajt a lábunk alól, hogy elveszítsük mindent, amit szereztünk, s belekerüljünk az egyre reménytelenebb bizonytalanságba.

Újból szólongatunk: Nem Te mondtad, hogy bármit kérünk hittel, megadod nekünk? Mi hiszünk Benned, miért nem adod meg, amit kérünk? Miért nem segítesz rajtunk, miféle Isten az, aki nem segít azokon, akik Benne hisznek? Isten-e az, aki nem segít azokon, akik Őt kérik? Nem félsz, hogy elfogy majd a hitünk Benned? Ki *fog* akkor szeretni Téged?

Nem gondolsz arra, hogy majd azt fogják mondani, hogy nem is vagy? Mert, ha volnál, már *rég* elvitted volna *ezeket* innen. Miért nem lehet megkapaszkodni Benned? Már azt se bánnám, ha szorítanál egy kicsit, csak tartanál. Csak egy kicsit biztosabb volnál. Érezném, hogy vagy, és velem vagy. Miért vagy olyan, mint ha nem is volnál? Csak süket, és szenvtelen. Kisjézuska! Jóistenke! Szalonkrisztus vagy-e Te? Tudsz-e Te egyáltalán segíteni a Benned bízókra? Vagy pedig együtt imbolyogsz velünk imbolygó házunkban? Hát akkor ennyi erőd sincs számunkra?! Mit várhatunk Tőled? És ki vagy Te ezzel a bárgyú süketséggel és szívtelen tehetetlenséggel? Ki vagy?

Megmondják a szomszédban. A szemináriumokon. Csak kérdezzük meg őket! Készen a felelet az ideológia alapján. A ti Istenetek, a ti Krisztustok osztályhazugság. Valóságos léte nincs, csak tudatjelenség. Megszületett azoknak agyában, akik a 45 előtti világ haszonélvezői voltak. A kizsákmányolókéban. A polgári világ alkotása. Azoké, akik a szalonokban éltek. Azoké, akik útban voltak odafelé. Akiknek reményük volt arra, hogy odakerüljenek. Azok alkották ezt a Krisztust, hogy lelkiismeretükben igazolják, isteni, természetfölötti jóváhagyással megpecsételjék a magukért és maguknak élő szívtelen életüket, népellenes bűneiket. Ezért csináltak maguknak Istent, aki szintén gazdag, előkelő és *polgári* Isten, aki nem követeli meg, hogy a szűkölködő felé kitárjuk szívünket, s odaadjuk az élet nálunk levő, magunknak szerzett javait. Egy osztály hazudta meg a maga számára az Istent, hogy nyugodtan emésztessen, önvád nélkül ehesse a másét. A szemináriumon persze mondanak többet is. Azt is, amit nem kérdeztünk. Folytatják a tanítást: hamarosan lealkonyul ennek a vallási mezbe burkolózó hazugságnak. Kihúzzuk alóla a talajt, a gazdasági alapépítményt, és nyomában összeomlik az egész fölülépítmény. Ha a politikai reménykedés nem fecskendezne ebbe a hazugság-hitbe újból és újból erőt, már alig volna. A gazdasági alapok végső felszámolása és a politikai remények végső megsemmisülése után magától meg fog szűnni. Ha a havi fizetés és a hozzá való hűség között kell választani, nem kétséges, hogy hűtlen lesz hozzá. E Krisztus képviselőit a benne hívő nép fogja keresztre küldeni. Karlendítéssel és aláírással, mint erre már példát mutattak. Összeomlik és szétporlad - együtt azzal a világgal, amely megalkotta magának.

A felelet egy kissé nagyon is gyors és vad. De nemigen tudunk mit mondani rá. Nem, mert jól mondja. Jól, hiszen a mi Krisztusunk minden bizonnyal meg fogja érteni, ha majd megtagadjuk. Hogy nem megyünk el a templomba, nem valljuk meg Őt, az Övéit az Ő szolgálait. Meg fogja érteni, hiszen Ő maga tanított rá, hogy ami túl van a tetszésünkön, ami kellemetlen, *azt már a Jóisten sem kívánja*, hogy lehet Őt tisztelni, becsülni, szeretni - oltár nélkül is. Lehet szentáldozáshoz járulni, Vele egyesülni egykézéssel-kettőkézéssel, szívünknek a nyomorúságban levők előtti bezárásával. Ez a Szalonkrisztus igazán meg fogja érteni, hogy egy kis templomba járásért nem kockáztathatom családom létalapját, a havi fizetést, a boldogulást, a jövőt. A Szalonkrisztus megérti. Hiszen Ő maga tanította, hogy a Golgota csak Magára, s ránk nem vonatkozik, hogy azt már utánacsínálni nekünk, földi embereknek nem kell. Folyik a tanításból, hogy nem megyünk el a Golgotára Érte. Inkább Ő pusztuljon, mint mi. Egy kicsit siratjuk: kár volt, jó volt, szép volt, de felejtjük majd.

És lassanként talán mi magunk is megértjük, hogy nem is baj, ha a mi Krisztusunknak lealkonyul. Megérdemli a sorsát. Nem érdemli meg az oltárt, az áldozatot. Nem érdemli meg, mert nem tud érte mit adni. Nem tud segíteni, nem tud boldogítani. Nem és nem, és egyszerűen azért nem - mert nincs! Nem is szorít, de nem is tart. Amíg gazdasági helyzetünk annyi jóval járt, hogy az maga is tartott, addig jó volt sallagnak, pótkávénak, önvád-altatónak. Olyan műtyürkének. Bűntakarónak. A mögötte levő bűnök azonban fejére nőttek, lehetetlenné tették. Nem baj, pusztuljon! *Halálra való, nem kár érte.*

Városmajor, 2005. szeptember 12.

A Dogmatika-körben Szent Pál teológiájával foglalkoztunk az elmúlt években, s ennek során előkerült a *Krisztus keresztje* c. munkám is, s kiderült, hogy mi maradt ki e '74-75-ben készült munkámból. Hát Pál *egy* – nagy jelentőségűnek gondolt – *szavának* az elemzése. E harminc esztendő utáni tanulmányozásunknak lett az eredménye egy betét, amelyet ki-ki beilleszthet a maga kötetébe. Még pedig a 370. lap negyedik bekezdéseként, még pedig oly módon, hogy a harmadik bekezdés utolsó előtti második sorában az *istenektetsző* szó után áthúzza a kettőspontot, és helyére pontot tesz. Áthúzza még az utána következő négy sort is egészen a *d)* pontig. S az áthúzottak helyére beilleszti az alábbi betétet. Mivel ez hosszú, azért aki meg akarja spórolni magának a másolást, kaphat egy másolatot belőle – amit csak bele kell rakni a megjelölt helyre –, ha megkeresi a Napló szerkesztőségét. Íme a betét:

A *kathistémi* (kathisztémi) ige jelentése: *odaállítani valakit valami feladatra, valamivé tenni valakit*. 21 ízben szerepel szavunk az Újszövetségben. Ebből ötöt Jézus ajkán találunk: Az *úr* az okos és hű szolgákat a maga házanépe és minden vagyona fölé rendeli (Mt 24, 45.47; Lk 12,42.44); valamint: *Ember, ki tett engem fölétek bírónak vagy osztónak?* (Lk 12,14). A Corpus Paulinumban háromszor találkozunk e szóval. Az első kettő – az ökumenikus fordítás szerint: *Mert ahogyan az egy ember engedetlensége által sokan lettek bűnösökké, úgy az egynek engedelmissége által is sokan lettek igazak* (Róm 5, 19). Ugyanez a vers Csia Sándor fordításában: *egy ember engedetlensége a sok embert a vétkeesség állapotába döntötte... egy ember engedelmissége a sok embert az igazságosság állapotába fogja visszaállítani*. S a magam fordítása: **bűnösökké tétettek... majd istenektetszőkké tétettek**. A harmadik páli hely: Titus tegyen valakiket presbiterekké, ahogyan őt is azzá tette Pál (Tit 1.5). – A többi hely: ApCsel 6,3 7,10.27.35 17,15; Zsid 5,1 7,28 8,3; Jak 3,6 4,4; 2Pét 1,8.

E három kifejezés: hatálytalanítás, betudás, valaminővé-tétel – hordozza a páli gondolkodás első lépcsőjében *letagadhatatlanul érvényesülő kívülről irányítást; azt hogy az Isten dönt a sorsomról: hatálytalanít, betud, valaminővé tesz*. Jézus *nem hatálytalanítja* a szolgák hűségét és adásra kész magatartását. Jézus *nem tudja be* a szolgáknak más valakik hűségét, ill. adni készségét, ha egyszer azok hűtlenek és adni restek. Nem hatálytalanítja sem azt, hogy rosszak vagyunk, sem azt, hogy jók vagyunk, és nem tudja be nekünk egy másvalakinek a jó-, vagy rossz-voltát. Jézus nem tesz sem bűnösökké, sem istenektetszőkké minket. Ezzel szemben Jézus megjutalmazza kinek-kinek a hűségét és adni készségét. Jézus tanításában az ember kovácsa a maga sorsának: *Ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát*. Ha adsz, akkor kapsz – örökre is! S Jézus maga nem kezdeményez? De igen, rád néz, és ennyit mond: *Kövess engem!* De meg nem rúg, ha nem indulunk el utána. Tiszteli szabadságunkat, melyet Atyjától kaptunk.

Nem hatálytalanítja Éva-Ádám vétkeit s ennek nyomán – ha van ilyen – eredeti bűnünk. Nem tudja be nekünk Jézus Golgotára menő hűségét. S nem tesz istenektetszőnek bennünket, ha elhisszük Pálnak a hatálytalanítást és a betudást,

Városmajor, 2005. szeptember 13.

Még a tavasz végén megkaptuk a KV-tól a KD-t. A KV a Bokor képviselete, a csoportvezetőktől a csoportvezetőkől évről-évre megválasztott hét személy. Ők gondoskodnak a kocsiról (=a Bokor) egybetartásáról. Úgy is, hogy elkészítik a KD-t, egy szép kis füzetet, melynek címe: *Közös dolgaink*. Október 31-ig lehet hozzászólnunk a benne írtakhoz. Ebből csinálja meg nekünk a KV még karácsony előtt a *Reflexiók* kötetet, melyben olvasható, amiket írtunk a füzetéről, a KD-ről.

Stréber vagyok, s már most elküldtem a szerkesztőnek, Beának, amit írtam belé. A KD 4.2 pontjához szólok hozzá. Kovács Laci írásához: *Mitől Bokor a Bokor? – A Bokor és az Egyház kapcsolata*. Íme:

Úgy gondolom, hogy tényt állapítok meg: *jelen pillanatban olyan emberek járnak csoportjainkba, akik a jézusi értékeket vallják.* Ezen értékek summája a szeretet, amelynek Jézusnál velejárója volt, hogy a társadalmi gúla aljára parancsolta magát, s hogy egy lyukas filér sem volt a zsebében. Az elmúlt kétezer esztendőben a jézusi eszményvalósítás legkülönb útjának a szerzetesség látszott, amely megvalósította ugyan az osztozást, de koránt sem sikerült ezzel a társadalmi gúla aljára kerülnie, inkább részesei lettek a szerzetesek a társadalom kiváltságosainak.

Azt is gondolom, hogy ezeknek az értékeknek a valósítása az utolsó 15 évben jóval nehezebbé lett, mint amilyen korábban volt. Meg kell kérdeznünk magunktól, hogy a mondott értékek vallása nem lett-e körünkben pusztá verbalitás? Az emberiség leggazdagabb 20 százalékhöz tartozik társadalmunk, s e társadalom elvárásaitól csak többé-kevésbé tudjuk függetleníteni magunkat. Azt is meg kell kérdeznünk magunktól, hogy mennyivel vagyunk jézusibbak – nem eszményeinkben, hanem gyakorlatunkban – a társadalomnak a csoportjainkat nem látogató tagjaitól (akár járnak templomba azok, akár nem). Korábban élesen különböztünk a társadalom többi tagjaitól: nem léptünk a pártba, nem lettünk a pártállam spiclijei, ami biztosította legalábbis társadalmi alulértékelésünket, a jézusi kicsiség-eszmény közelítését, s ennek következményeképpen a társadalom szegényebb rétegéhez tartoztunk. Előnyökkel, kiváltságokkal járó bizonyos munkaviszony-fajtákat eleve nem választottunk, s kisközösségbe-járásunk, a katonáskodást megtagadásunk, legalább is egyeseket közülünk, még inkább a társadalmi gúla alja felé taszított. Mára vitatottá lett körünkben, hogy miféle viszonyunk lehet az egyes pártokhoz, nem kell már katonáskodnunk, s a többet birtokolni akarás szándékától is eléggé mesze kerültünk. Legalább is erre mutat, hogy az életközösség felé, mely azonos ellátmányt ígér mindegyikünk számára, nemigen teszünk lépéseket. Summája a fenti megfontolásoknak egy kérdés: *ténylegesen mennyivel vagyunk jézusibbak, mint azok, akik nem járnak csoportjainkba?*

Egy további különbség is adódik, ha összehasonlítjuk magunkat '89 előtti önmagunkkal. Kivételképpen akkor is adódott közöttünk egy-két protestáns, de mindannyian templomjáró és szentségekkel élő katolikusok voltunk. Ez az egységes kép mára már a múlté. Találhatók körünkben Isten létezését megkérdőjelezők, magukat agnósztikusoknak vallók, s magukat a templombajárástól elhatárolók is – akár a jézusi eszményekre hivatkozva, akár az egyházi hitvallást megkérdőjelezve, s vannak templomjárók is. Talán ezt lehetne mondani ma e társaságról: *a jézusi eszményeket emlegető, azokat többé-kevésbé valósító emberek részben templomjáró, másrészen a templomot elkerülő emberek összessége.*

Tiszta vizet szeretnék önteni poharunkba. Köztudott, hogy nem ilyenek voltunk '89 előtt. Magam részéről állíthatom, hogy etekintetben nem változtam: változatlanul a jézusi értékeknek katolikus egyházamon belüli érvényesítésére törekszem, azaz a *Hitvallásunkat* vallom, s küzdök tökéletlenségeim ellen erőm szerint. Az ateizmust, agnószticizmust, elegyháziatlanságot – akár a hitvallás megtagadást, akár a templomba nemjárás gyakorlatát illetően – leküzdendő jelenségnek tekintem. Hű vagyok gyökereinkhez (a nulladik nemzedékhez), a kezdethez s az első 45 esztendőhöz.

Ha valaki olyan felekezetet akarna alapítani belőlünk, amelybe mindezek beleférnek, akkor én abba nem lépek. Ha valaki templomot járó tagjainkból akarna más hitvallást valló felekezetet alapítani, abba sem lépek be. A jézusi értékek vallási gyülekezetet kívánnak hordozóul. Jézus maga is hűséges maradt a maga zsidó felekezetéhez, s tanítványait is erre bízta: *amit mondanak, őriztétek meg!* Akármilyen vallásba beleépíthetők Jézus eszményei, melyeket Mennyei Atyjától hallott. Nincs értelme annak, hogy változtassunk azon a valláson, amelybe beleszülettünk. Egyéni tökéletlenségeim követnek mindenüvé, s a Mennyei Atya tökéletességére bárhol, egyházamban is törekedhetem. Akik erre törekszenek, bármely vallásban is nevelkedjenek, képessé lehetnek megvalósítani, amiért Jézus az utolsó vacsorán imádkozott, hogy *mindnyájan egyek legyenek!*

Vissza tehát a kezdetekhez!

A 80-as évek elején Ruiz piarista generális diplomata táskájában kivitte a KIO s a Merre menjek? c. munkáimat Rómába, s átadta Poggi monsignorénak. Az eljuttatta a Klérus Kongregációhoz, mely megvizsgálta, s hamarosan jelezte Poggi Ruiznak, hogy nincs benne semmi, ami sértené a katolikus tanítást. '85-ben aláírtam a Hittani Kongregáció által számomra készített Hitvallást. '97-ben beírhattam ebbe a lelkiismeretről szóló zsinati passzust is, melyek beírása iránti kérelmemet korábban a Kongregáció prefektusa nem engedélyezte, s a Prefektus (ma már pápa) intézkedett, minek következtében a Magyar Püspöki Kar azt nyilatkozta, hogy megszűntek a '82-ben hozott korlátozó rendelkezések. (Persze nem szüntették meg, s ezt minapi levelemben Erdő Péternek az orra alá dörgöltem, s nemcsak neki, hanem a piarista rendtartomány vezetőjének is.)

A vallásoknak hierarchiája van, azaz magyarul: uralkodó rétege. A hierarchiával nem tárgyalhatunk egyenrangú félként, csak papi vagy laikusi státusunknak megfelelő, alárendelt helyzetünkből. Tehát csak a kezdeti s az általam végig megőrzött alapokon lehet tárgyalni vele. De úgy gondolom, hogy tárgyalnunk kell, s ezen az alapon kell, ha otthonunkban otthon akarunk lenni, ha nem akarunk új felekezetet alapítani. Ha ez utóbbit nem akarjuk, akkor tárgyalnunk kell. S nem egyenrangú félként, de Jézusra hivatkozóan ragaszkodva ahhoz, ami nyilvánvalóan jézusi tanítás.

Akár egy káplán, akár egy plébános, akár egy püspök, akár egy bíboros, akár egy pápa érhető el számunkra – meg kell közelíteni őket. Kell – elfogadottságunk, helyzetünk javítása érdekében.

Nagyon tisztelhetjük a másképpen gondolkodókat, de vallom, hogy én a katolikus hitvallást vallókat gyűjtöttem Bokorba, s akik ezt a hitvallást tagadják, valami más elnevezést kell a maguk számára kitalálniuk. A Bokor nevében nem képviselhetnek ateizmust, agnoszticizmust vagy más hitvallást. Ha ezt tenné, akkor ipso facto kiközösítene engem.

Ha tárgyalásaink (káplánt, plébánost, püspököt, érseket, bíborost, pápát megközelítésünk) során ez a kérdés előkerül, meg kell vallani, hogy a Bokor hitvallása azonos a katolikus egyházéval.

Ha megnövekedik azoknak a tábora, akik ám ateizmus, agnoszticizmus, vagy más hitvallás alapján vallják a jézusi örökséget, annak őszintén örülök.

De tiszta vizet kell öntenünk poharunkba!

Városmajor, 2005. szeptember 14.

Már nagyon elszoktam attól, hogy nagyurakkal levelezek, beszélgessek. De éjszaka, amikor a *Csavargón* (buszjárat a Népliget és Székelyudvar hely között) próbáltam aludni Atyha és a Népliget között, azt hiszem, akkor támadt bennem a gondolat, hogy fel kellene elevenítenem régi magamat. Akivel annyit leveleztem vagy húsz éve s azóta is, közben pápa lett belőle. Mit lehet tudni, hátha az is pápa lesz húsz év múlva, akivel most kezdenék levelezésbe a nagyurak közül, mondjuk egy magyar bíborossal. Lenne már egyszer egy magyar pápa is! Így esett választásom egyikükre, a mostani esztergomira, Erdő Péterre, aki annak idején lesegítette rólam a téli kabátot, amikor a budapesti szent inkvizíció elé léptem... – nem: járultam, ha már egyszer nem kötéllel vonszoltak oda. De az ám! Jó, ha vigyázok a stílusra. Mindenütt más plajbászt kell használni, s ezt már tudta az egyszeri kántor is, akitől megkérdeztek, hogy mit kóstál a halott énekes búcsúztatása, persze alkalomhoz illő verseket is gyártva hozzá. Mire a kántor ezt felelte: Ha evvel a vastagabb pennával írom, akkor öt pengőforint, ha a vékonyabbal, akkor csak három. S lehet még ezzel a harmadikkal is, akkor csak egy pengőforint lesz, de azt magam sem ajánlom...

Magam meg elővettem a *tisztes* pennámat. Azt, amelyik tud magából szíves szót is eresztetni, ha azt írja is, amit azért még igaznak gondolok... és sokat rágva a pennát, végül is ez kerekedett ki belőle:

Eminenciás Úr! Dicsértessék a Jézus Krisztus! Tizenöt éve nem kerestem meg országunk hierarchiáját. Most, nyolcvanhetedik évemben, mégis megteszem; hátha később már nem lesz rá alkalmam.

Ruiz piarista generális '80-ban hazánkban jár, s diplomata táskájában kiviszi Keressétek az Isten országát! és Merre menjek? c. munkáimat az országból. Rómába érve átadja azokat Poggi monsignorénak, aki eljuttatja azokat a Klérus Kongregációhoz, mely megvizsgálja és Poggi közli Ruizzal, hogy nem talált a Kongregáció bennük semmi olyant, ami sértené a katolikus hitet.

Lékai László bíboros 82.06.09 – 1100-2/1982 számú nyilvánosan is közzétett levelében értesít, hogy országunk főpásztorai megvonják tőlem egyházmegyéik területén a nyilvános papi működés jogát. '89 végén világútlevelet kapván nincs akadálya, hogy Bécsben, Rómában, Clevelandban, vagy bárhol másutt, ahol megfordulhattam, nyilvánosan is működhessenek papként. Egyértelműnek látszik ebből, hogy politikai nyomás hatására közölték velem s a nyilvánossággal a politikai jogmegvonást.

'89 után országunk kormánya bocsánatot kér tőlem, s igyekszik kárpótolni mindazért, amit '89 előtti papi tevékenységgel az ateista kormányzattól el kellett szenvednem. A főpásztorok pedig '89 után is megmaradnak '82. évi jogmegvonásuk mellett.

E jogmegvonás 15. évfordulóján Rendem generálisa levelet visz tőlem a Hittani Kongregáció bíboros prefektusához: „Hazámban az apagyilkosoknak is megbocsátanak büntetésük letöltésének 15. évében, de ezt országunk főpásztorainak hiába mondom, mert azt válaszolják, hogy ügyem az Ön kezében van”. A prefektus a generális által üzeni, hogy beírhatom a Kongregáció által számomra '85-ben megfogalmazott, s általam azonnal aláírt Hitvallásba, amit az aláírásakor kértem: a Zsinat szövegét a lelkiismeretről (Dignitatis Humanae), a Prefektus pedig elintézi a magyarországi főpásztoroknál, hogy rendezzék ügyemet. Így kerül sor '97 szeptemberében a püspökkari nyilatkozatra, mely „megszünteti a korlátozó intézkedéseket”.

Sajnálatosan – ma, a nyilatkozat 8. évfordulóján, sem szűntek meg a korlátozó intézkedések. '97. év októberében Debrecenben a Nyilatkozatért hálát mondó szentmisémet nem hirdeti meg a plébános, s a főcelebráns-káplán mellett mondhatom el; a nyilatkozatra hivatkozva nyilvános és meghirdetett szentmisére engem felkérő budapesti plébános püspöki megrovásban részesül; az Ön egyházmegyéje területén működő katolikus könyvesboltok sem terjesztik műveimet. Mindezekbe belesimulva saját Rendem is csak nagy ritkán, még évenként egyszer sem kér meg, hogy annak keretén belül nyilvános papi működést folytassak. Jelenleg is csak meg nem hirdetve misézhetek vasárnaponként a kis adyligeti kápolnában. Bár vannak biztató jelenségek is: az utóbbi két évben a Babér utcai és a sashalmi templomokban misézhettem egy pár alkalommal meghirdetetten is.

Mindezek erejében miket képzelhetnek hitemről katolikus hittestvéreim, azt nagyon fájdalmasan tapasztalhatom. Szeretnék úgy meghalni, hogy ne legyen a katolikus hívőkben és papokban kétség katolicitásomat illetően; abban, hogy hűségemet Jézushoz mindig egybekapcsoltam a hűséggel katolikus egyházzal, ahogyan Jézus is egybekapcsolta hűségét az Atyához a hűséggel a maga zsinagógájához, zsidó vallásához.

Jelen levelem célja, hogy szíveskedjék mérlegelni: Jézus ügyét szolgálja-e a „korlátozó intézkedéseknek” fenntartása a „jogmegvonás” 23. évében, nyolc évvel megszüntetésüknek kihirdetése után. Konkrétan azt kérdezem a Bíboros úrtól, hogy van-e mód rá, hogy lakóhelyemen, Budapesten, vasárnaponként nyilvánosan meghirdetett misét és prédikációt mondhassak, s hogy legalább a Klérus Kongregációtól megvizsgált könyveimet elfogadják egyházmegyéje, s talán a többi egyházmegye területén is a katolikus könyveket terjesztő boltok.

Bíboros Úr! Nagyon örülnék, ha volna módja ügyemben legalábbis előbbre lépni, s végét vetni annak a történelem-hamisítási trendnek, amelyet Tomka Ferenc legutóbbi könyve is szolgál, méghozzá az „Apostoli Szentszék kiadójánál”? Nagyon bízom főpásztori bölcsességében. Isten áldása legyen munkáján!

E levelem másolatát rendi előjárómon keresztül eljuttatom Rendem római generálisához is.

Eminenciás Úr iránt a Jézustól tanított szeretettel és rangját megillető tisztelettel.

Amikor végül is elkészültem a pennarágással, felhívtam telefonon rendi előjárómat, Urbán Józsit. Már 41 éves a tartományfőnökünk. Inkább az unokámat, mint a fiamat látom benne, mert Vincze Péterre emlékeztet, nincs egy ősz szál a fején. Szerencse, hogy nincs felsége. Biztosan állandóan féltékeny lenne, mert Józsi olyan, akiért meg szoktak d... a nők. Mondom, hogy bemennék hozzá másnap reggel, ha tudna fogadni.

– Gyurka bácsi, kiszaladok én hozzád holnap délelőtt.

Szabadkozom, s mondom, hogy bemegyek én hozzá, hisz az én ügyemről van szó. Alighanem tudja, hogy nincs autóm, jön tehát ő. Pontosan a megbeszélt időpontban. Leteszem elé a fenti levelet. Meg még egyet, ami rendünk római asszisztensének szól:

Dr. Ruppert József generális asszisztens úrnak – Róma, San Pantaleon, s küldi Bulányi György.

Kedves Jóskám! Mivel hogy halálom hírért még nem hallottad, s a tényállást bizonyítva láthatod abból, hogy levelet írok Neked. Tapasztalhatod is, hogy még mindig rontom a levegőt, immáron nyolcvanhetedik éve. Egyetlen testvérem él még, nálam hét évvel fiatalabb, s olvasva *Naplóimat* mondja: *hét évvel öregebb nálam, s ugrál, mint pók a falon.*

Ezer éve nem láttuk egymást, s most is csak azért kereslek meg, hogy dolgoztassalak. Légy szíves ezt az irományom olaszra fordítani, s odaadni generálisunknak azzal, hogy igazán nem bánám, ha el tudná juttatni ő, nem én, a szürke egér, egykori levelező társamnak is, aki pillanatnyilag a XVI. Benedek nevet viseli.

Annyit még megkérdezek, hogy Te fiatalodsz-e, s elárulom, hogy én erősen. Oly annyira, hogy készülök is már vasmisémre, amire már most meghívlak. A dátuma egészen közeli: 2008. január 31, s a helyszíne, ha Józsiék is úgy akarják, a pesti és dunaparti piarista kápolna. Hívok majd rá egy harmadik Joseph-et is, de az legfeljebb apostoli áldását fogja elküldeni.

Szeretettel ölel s a régi barátsággal

A provinciális atya lassan és nagyon figyelmesen olvassa az eminenciás levelet. Amikorra befejezi, kérem, hogy olvassa el a másikat is. Olvassa, és mosolyra húzódik a szája. Végez vele és kérdezi:

– El kellene vinnem a levelet Erdő Péternek?

– Ha megtennéd, nagyon megköszönném.

– De hát magunknak is kellene tennünk valamit...

– Annak idején Emilt behívtatok, s feladatot bízattok rá. Én nyolc éve, amikor *megszűntek a korlátozó intézkedések* magam kértem Emiltől, hogy szeretnék egy adventi beszédsorozatot tartani a dunaparti kápolnában. Azt felelte, hogy meg kell beszélnie ezt a konzisztóriummal, s a konzisztórium válasza az volt, hogy legfeljebb évi egy-két alkalommal lehetséges, amit kértem. Nem kísérleteztem többet. A nyolc év alatt meghívtatok Szegedre kétszer. Egy lelkigyakorlatot tartani a tanároknak, és egyet a diákoknak. Ti tudjátok, hogy mit akartok tenni.

– S ha Erdő Péter azt mondja majd, hogy az egyházjogba ütközik, hogy egyházellenes újságokban publikálsz?

– Mondjad neki, hogy boldogan publikálom őket a jobboldali és egyházi sajtóban is, de nem fogadják el ott írásaim. S azt mondja meg Erdő Péter, hogy publikált írásaim melyik mondata ellenkezik Jézus evangéliumával. Azt hiszem, nem talál ilyen mondatot.

Végül is megajándékozom a *E fiúból pap lesz, akárki meglássa...* füzetemmel.

– Rólad szól?

– Igen, s azt hiszem, hogy nagyon fog érdekelni: benne vannak kalazantinumi éveim is.

S nagyon nagy szeretettel válunk el. Mindig az otthon levegőjét érzem, amikor találkozom vele. Totya meg is küldi Szegedről *Urbán József* szavait, melyeket elküldött az *öregdiak-csevej.l@ gimn-db.piar.hu*-nak: *A múlt hét péntekén voltam Gyurka bácsinál. Nekem nem tűnt eretneknek, el sem nagyon hajlott, bár nyolcvanhét éves. Windows XP-t használt, meg Wordöt, naponta digitalizálja a gondolatait. Úgy láttam, hogy igazhitűként készül a vasmiséjére. Szeretnék olyan hívő Jézus-követő lenni, mint Ő. Bár lehet, hogy azzal is megelégednék, hogy mondjuk annyira legyek művelt, olvasott, nyílt, elfogadó, mint Ő. Azt mondta a beszélgetésünk egyik izgalmas pontján, hogy így kilencven felé kezdi nem érteni a világot. - Oké. Vitatkoztunk tovább. Jé, a Jézus közösségében ilyet is lehet?*

Városmajor, 2005. szeptember 15.

(Regény 20.) Fekete Gabinál találkozunk, Kiss János altábornagy utcai albérletében. Kik? Hát a négy börtöntöltelék: Gabi, Éva, Miki meg én. Évenként négyszer, a névnapunkon megköszöntjük egymást.

- Ha ebből is baj lesz, azt mondjuk majd nekik, hogy büntetésünket letöltöttük, s ezzel a névnapozással már nem ártunk hazánknak. Mi már úgyis fertőzöttünk vagyunk, legfeljebb csak magunkat fertőzzük tovább.

Olvasmányainkról számolunk be, meg munkaviszonyunkról. Gabi takarít keresztény családoknál, Éva gépel Demény Palinak, Miki egy újpesti asztalosgyárban segédmunkás, s a váci piarista templomban misézik, s nevelgeti ő is a Gyombolai gyerekeket, akik ministrálnak neki. Ez kérem, az egyetlen *összejáró közösségünk*, három havonkénti találkozással. Nem írunk levelet, nem teszünk be írógépünkbe indigót, nem telefonálunk egymásnak, megállapodunk a következő találkozásban. Beírjuk ennek időpontját zsebnaptárunkba, s havonként kitépjük az elmúlt heteket, mert van ám éberség is, elvtársak... Módosítás nincs. Amit beírtunk a noteszunkban, az szent. Potyoghatnak a cigánygyerekek az égből, akkor is ott vagyunk, és késés nélkül.

Ha visszatekintek a szabadulásom utáni első négy esztendőre, nincs annak semmi célja-rendje, csak örülünk, hogy kiszabadukoltunk - ahogy akkoriban mondtuk - a kicsiből a nagyobb egérfogóba. Csak telik az idő, csak olvasok, és nincs reménysugár. Persze azért nagy-nagy lelkesedéssel járok be, és sűrűn, a rendházba, ahol egy ott ebédelés vagy vacsorálás után a házfőnök behív szobájába. Nagy Miklós most ott a házfőnök 4, aki már Debrecenben is házfőnököm volt.

- Gyurka, akármikor jössz, kapsz ebédet, de az én szobámban, mert a konzisztórium úgy határozott, hogy hat hétnél sűrűbben ne jöjj be a rendi közösségbe!

Elszédülök... Itt sem lehetek otthon, itt is fertőzött vagyok. A konzisztórium fejének magyarázhatta meg az AEH, hogy mi a teendő. A konzisztórium fejével, Sík Sándorral, már csak egyszer beszélek: 63-ban, a halála előtt, amikor mondja nekem, hogy nincsen jól. Szabadulásom után nem hányja szememre:

- Ugye mondtam nektek '51 végén, hogy már csak a templomban lehet találkoznodok csoportjaitokkal. ..

Nem mondja. Leverték a forradalmat, Kádár országában élünk, tudomásul veszi a valóságot: Kádárt, az AEH-t, a reménytelenséget, s azt is, hogy nem érzi már jól magát a bőrében, pedig még csak 70. éve körül jár. Sík utódaival, a következő tartományfőnökökkel, már csak akkor találkozom majd, amikor ők hívnak engem, s az AEH megbízásából közölniök kell velem valamit. Hovatovább a rendház is idegen, ha nem - ellenséges területté alakul számomra.

Megértem a házfőnököt. Az AEH vigyáz rájuk, nem fertőzhettem őket. Egyszer Hegyi

Feri, egykori igazgatóm a debreceni kereskedelminkben, egy rendházi ebédelésem után behívott szobájába:

- Gyurka, minden tisztelem a tiétek azért, amit tettetek. De megvallom - furcsa, hogy éppen Neked -, én olyan hálás vagyok a békepapoknak: taníthatok németet gimnáziumunkban és a Központiban a kispapoknak. Hidd el, nincs értelme a további áldozatoknak!

Alighanem semmit sem válaszoltam neki. Én sem csinállok semmit. Nem készülök újabb Golgotára. Magyar Pistát, régi barátomat, meg magamtól látogatom meg, s elmondja, hogy '57-ben behívták őt az ávóra, és én voltam ott a legfontosabb téma, mert az ő heverőjén aludtam a forradalom utáni napokban, amikor már nem tudtam kimenni Mátyásföldre a kijárási tilalom miatt. Őt sem látogatom többé. Miért? Nem vagyunk egy súlycsoportban. Ők tehetnek valamit, magam meg csak szeretném megtalálni, hogy mit is kellene csinálnom, s ismét: *örülök, hogy luk van a fe..*

De barátkozom Emillel. Vele folytatódik a '45-ben indult barátság, az akkor 16 éves fiúval, aki szabadulásomkor már törökőri káplán, s aki '53-ban, szentelésekor levelet írt szüleimnek:

- Én vagyok az első, akit az Atya tanítványai közül pappá szenteltek... s a többi.

'61 elején az ávó százhusz főt tartóztat le, s ítél el kisközösségi munka miatt. Ez már a harmadik kisközösségi per, a vádlottak között ott ülnek már a *Regnum* papjai is. Az esztergomi apostoli kormányzó pedig elhatárolja magát a letartóztatottaktól még tárgyalás és ítélet előtt, mégpedig a magyar katolikus püspöki kar nevében - és a sajtóban. De ez a 120 fő csak egyik fele azoknak, akikkel ekkor elbánik az ávó. A kisebbik, mert a nagyobbik fele sok százra rúg. Itt az ideje a végleges rendcsinálásnak. Most sorra kerül mindenki, aki él és mozog...

Az apostoli kormányzó behívhatja magához Emilt, s közli vele, ha nem bocsátja el az egyházi szolgálatból, akkor Emilt börtönbe zárják. Így hát az a jobbik megoldás, ha elbocsátja őt. Emil folytatta, amit Debrecenben tanult. Vele együtt Kovács Teri is, akit nem az apostoli kormányzó bocsát el, mert hiszen ő - csak laikus és ebből a fajtából is csak nő. Őt ugyanezen okon a budaörsi általános iskola bocsátja el, mert segítette Emil illegálisnak minősülő munkáját. Emil három évre megy kitanulni a rádió-műszerész szakmát, Teri pedig megy a posztógyárba szövést tanulni. Nő az áldozataim száma. Lakos Bandi, aki a szegedi egyetemistákat próbálta összefogni, nagyon nehezen viselte a börtönt, s egyszer a következőt találta mondani nekem:

- Gyurka, nem bánt a lelkiismeret, hogy belerángattál minket ebbe?

- Felnőtt, nagykorú ember voltál. Tetted, amit jónak láttál. Debrecenből rángattalak?

- válaszoltam neki.

Lakos Bandi, börtönből szabadulván, disszidál. Ausztriába magyar fiúk konviktusába kerül. Amikor szabadulásunk hírét hallja, üzen nekünk:

Ha egy emberben tartani tudjátok a lelket, ne gyertek ki, mert én itt egy emberben sem tudom.

Hogy ügyetlenedett el így ez a ragyogó szegedi lelkipásztor? Úgy, hogy kapitalista területre ért. A hazai bolsevizmus volt az a rezonáltató doboz, amely érthetővé tette jézusi szavainkat. Üzenem *most* a választ Lakos Bandinak, égi hazájába:

- Bandikám, vissza ne jöjj, mert olyan a helyzet már nálunk is, mint Ausztriában. Az, amit mi megláttunk, nem kell senkinek. Nem érnek rá. Nincsen fülük. Nem kell összekevernünk az evangéliumot Marxszal. Azt lehet csak prédikálni, hogy boldogok a *lelki* szegények, akiknek tömött lehet még ettől a briftasnijuk. Ha mást prédikálsz, kiüríted vele a templomot, mint én most Adyligeten. ..

Miki sohasem mondott nekem olyasmit, mint Bandi. Biginek, Emilnek, Terinek pedig még gyerekkorukban mondtam el Jézus üzenetét, s ők sem mondtak nekem ilyesmit.

Új emberek nem akadtak horogra? Senki. Csak a régiekkel barátkoztam, leginkább Müliékkel. Bigi Magdiba volt szerelmes (Magdi is Bigibe), de '56-ban, amikor Bigi szabadul és disszidál, Magdi már Müli Pista felesége. Magdi Miki csoportjába tartozott '52 előtt, de én is találkoztam vele lelkigyakorlaton. Kedveltem őt, de nem ettük különösebben egymást. Müli Pistának lehettem rokonszenves, mert bujdosásom idején többször is találkoztunk, s szabadulásom után pedig sokat. Pistának volt egy két személyes kajakja. Én is kajakoztam már az Ipolyon, alighanem '39-ben. Együtt mentünk most Pistával kajakozni a Dunára. Magdit otthon hagyjuk, s ő kérdezi férjét:

- Mikorra jössz meg?

- Tízre.

Amikor elmegyünk, kérdem Pistát, hogy mért mondott tizet, hiszen sokkal hamarabb megjövünk?

- Ilyen kérdés esetén, mindig ráteszek két órát. Így egyszerűbb az élet, mert ha nem érkezem pontosan, problémák adódnak belőle - szólt a tapasztalt férji bölcsesség. Magdi majd később is, tíz év múlva, amikor már tagjai lesznek az *Öregek II.* nevű közösségemnek, zsörtölődik Pistával. Egyik csoporttalálkozónkon mondja:

- Otthon, találkozóra készülés címén, Pista stréberkedik Gyurkának, nekem meg ott van munka után a háztartás és a két gyerek.

S ez a nagy barátság mégis véget ért. Mülinek problémái voltak, s velem beszélgette meg őket. Egyszer el kellett napolnom őt, mert egy csoport jött hozzám. Nem tudta megbocsátani nekem. Búcsúlevelében írta:

- Benned a rendalapító megette az embert!

Máig sem értem, hogy mi fordította el tőlem. Ennyire nem értette meg, hogy akarok valamit csinálni az életemmel, hogy nem érem be azzal, hogy a barátja lehetek? Nem könnyű dolog a férfibarátság, bár mégiscsak az az igazi, mert nem fordulhat szerelembe - amiben meg más nyavalyák adódnak.

Mi volt az életem a szabadulás utáni négy esztendőben? Reggel miséztem valamelyik templomban, mentem a Tempóba dolgozni, vasárnap kiutaztam Pécelre Halász Bandihoz, és olvastam, és olvastam. Meglehetősen kilátástalan volt az életem, mert nagyon hiányoztak az emberek, a tanítványok - minden, börtönben tett fogadkozásom ellenére is. Ilyenkor az ember az anyjához megy. Vele fogtam össze: csináljunk rendszeres családi találkozókat, üljük meg a név- és születésnapokat! A hat élő testvéremből csak Livi lakott Pesttől távol, Szolnokon. Apám, anyám s az öt gyerek név- és születésnapja - ez már évi 14 lehetőség a találkozásra.

Szervezzük meg a találkozókat! - mondom anyámnak.

S ő segít boldogan, mert minden igazi anya kotlós. Azt szereti, ha maga körül látja csibéit. Megszervezzük, s én ügyeskedem. Kisközösségi tapasztalataimat felhasználva megpróbáltam, hogy körben menjen a szó, s mindenki figyeljen a másikra. Betegségekről beszámoló kör lett belőle. Javasoltam, hogy legyen több kör. Első körben mindenki elmondja, hogy mi a nyavalyája, s utána tegyen fel valami kérdést, amihez hozzászólhatunk. Észrevették magukat, hogy harmincas éveikben(!) betegségekört csinálnak a találkozókból, de nemigen voltak kérdéseik. Itt nyílt meg a lehetőség, mert nekem voltak kérdéseim. Nem politikaiak. Péceli prédikációim anyagából. Kezdetben érdeklődést mutattak, de aztán megunták. Egyik öcsém megjegyezte.

- Gyuri ránk erőlteti a témáit.

A felesége meg így nyilatkozott:

- Tudod, Gyurikám, ha pap volnék, én is úgy gondolkodnék, mint Te.

Ez a szekér nem megy. Újítottam: megrendeztem '63 nyarán mátyásföldi házunkban-kertünkben apám 70. születésnapja alkalmából az első *nagycsaládi* találkozót. Voltunk közel harmincan rajta; '66 őszén pedig szüleim aranylakodalmát egy Fogarasi úti

vendéglőben. Én álltam a költségeket, és mint rendező szónokolhattam. Majd húsz év múlva folytatom ezt a hagyományt budavári kertemben.

Mindez azonban nem segített rajtam. Pedig igyekeztem. A Tempóban törekedtem testvéri-baráti kapcsolatba kerülni a fiúkkal. Én a negyvenes éveimben jártam, s ebben a szakmában hamar kimustrálódunk, és is abbahagytam, mire ötven lettem. *Púpon* (nyakszirten) el kellett tudni vinni egy száz kilós ládát, gurtniba beállva kettesben a három mázsát is, a nehezebbet pedig pajszer, palló, görgő segítségével felvittük a teherautó tetejére is, meg onnan le, ahova kellett. Volt hely, ahogy így fogadtak minket:

- Jönnek az erőművészek.

Kik kerültünk ide? Politikai rovott múltú én voltam az egyetlen a négy telep száz fölötti létszámú melősgárdájából. Alkalmasságom e munkára annak tudom be, hogy fogságom alatt mindennap csináltam ötven fekvőtámaszt. Meg még annak is, hogy alighanem hajthatatlan voltam, s ezért nem volt más megoldásom. Egy ízben egy délpesti békepap plébániáján szerettem volna vasárnap kisegíteni, aki azt mondta, hogy semmi akadály, szívesen lát, csak szerezzem meg a városházán székelő AEH-snak a támogatását. Felmentem hozzá, s elmondtam mit akarok, és azt, hogy abszolút háborúellenes vagyok, s a nagycsaládokban látok fantáziát. Még közelében voltunk a Ratkó korszaknak. Gúnyosan elmosolyogta magát és mondta:

- Főtisztelendő úr, ez kevés!

Mi lett volna az elegendő? Hát III/III-assá lenni. Vagy párttagság vagy ez. Enélkül nem lehetett az alulértékesítettek kategóriájából feljebb kerülni. Az internálásból szabadulás feltétele is ez volt: alá kellett írni a nyilatkozatot. A börtönből hamarabb szabadulása is ez. Nem engedhette meg magának a rendszer, hogy az érvényesülhetés a körön kívüliek is lehessen. Segéd munkásnak, takarítónőnek persze nem kellett e két kategóriába tartoznia. De ha ki akartál ebből a körből tömi, akkor feltétlenül. Vitted valamire ebben a négy és fél évtizedben? Nem úszhattad meg hovatartozásod igazolása nélkül. Hogy jószándékkal tetted, hogy igyekeztél senkinek sem ártani e két kiváltságos kategóriához tartozván, ezt én nem vonom kétségbe. Hogy mérgezted a levegőt, mert úgy nyilatkoztál és viselkedtél, hogy senkinek se legyen kétsége, hogy közéjük tartozol, ezt viszont az életosztónőd biztosította. S így mire megszületett negyvenöt esztendő után a rendszerváltozás, már nem volt érintetlen réteg, mellyel változtatni lehetett volna a személyi állományon. Ennek számomra egyik bizonyítéka, hogy semmi sem került elő az íróasztalok fiókjából. Aki írt e 45 esztendő alatt, úgy írt, hogy megjelenhessen. Ennek pedig feltétele volt, hogy eme körön belüli lehessen. Én csak elviseltem, ha a Tempó telepvezetői lebulányielvtársztak. Németh László viszont megköszönte e titulust, mert azt a befogadás jeleként értékelte. Ennek következménye, hogy a rendszer áldozatai megtartották áldozat-státusukat '89 után is. Teri csak a nyugdíjazása előtt egy-két évvel kap státust a Nyelvtudományi Intézetben, addig csak bizonytalan időre szóló szerződéses tudományos munkatárs, s elbocsátják ötvenöt esztendőskorában. S ha fel is tűnnek új nevek a politikai arénában, hamarosan fény derül többé-kevésbé *elkötelezett* múltjukra. S ha nem derül, bennem akkor is gyanús, hogyan kaphat bizalmat egy addig ismeretlen személy? Hát úgy, hogy ő is be volt szervezve. A '89-cel kezdődő éra abszolút szabálya, hogy egy újjal sem lehet hozzányúlni azokhoz, akik felelősek azért, ami történt e 45 esztendő alatt. Azok vezényelték le a személyváltozás nélküli rendszerváltozást, akik benne voltak az előző rendszerben. Papok és nem papok esetében egyaránt. Nagyon nagy tisztelet a - kivételeknek. Ezeknek száma elenyésző. Hogy kik mindenkik nem voltak kivételek, azokról nagyon is egyértelmű történeteim vannak, amiket nem mondhatok el, s később sem, ha csak nem élek másfélszázadot. .. Kideríti majd a történelem? Aligha. Mért? Horváth Bélával, a *Vigilia* egykori, de disszidált költőjét idézem, aki Frankfurtban írja, és '59-ben: *A történelmet mindig az írja meg, aki győz*. No meg Szabó Lőrincsel, a vátésszel,

aki 33 évesen írja: látom... hogy az ész az érdek rimája, és hogy magát sugaras hőssé a bitang is, hogy költi át, s ha van is, kézen-közön elvész az ideál... Egyiküktől Júdás-csókot is kaptam. Arany írja:

Ha egy úri lócsiszárral találkoztam, s bevert sárral, félre álltam s letörültem... Magam nem álltam félre, és nem törültem le. Jézus is helyben maradt, s nem törültem le. Én még nem is kérdeztem tőle semmit. Bűnbánata jelel ént értékeltem. Engesztelésként.

Kik voltak akkor a Tempó szállítómunkási rétege? Szakmanélküliek vagy a szakmából kikopottak. Nagyobbára azért, mert iszákosak lettek. A legelején, még a Nefelejcsutcában odavágódik hozzám egyikük:

- Gyurikám, megszorultunk, az asszony nem tud miből főzni a gyerekeknek, adj már egy százast, a következő fizetésnél megadom.

Pénztárcámba nyúltam, és adtam. A következő fizetésnél látom, hogy ide is ad, oda is ad egy-egy százast, nekem is. Egyet könnyű helyre tesz, estére nagy ivászatot rendez, s egy pár százast még haza is visz az asszonynak, amiből az osztály íratlan törvénye szerint - reggelenként az asszonynak kötelessége egy tízest visszaadnia neki reggelire, cigarettára, egy pofa sörre, ebéd befizetésre. Akkoriban, ha szűkösen is, ennyi minden jött ki egy tízesből.

Ebből tanultam. Két hetenként kaptuk a fizetést. Jön az én emberem pár hét múlva újra, és kéri ugyanazzal a szövegel a százast. .. hisz becsülettel megadta.

- Nagyon szívesen - mondom -, de hozz egy papirost az asszonytól, hogy neki kell a pénz.

Rám néz, s megszólal imígyen:

- Akkor káromkodom. - Én meg ránevetek:

- Csak káromkodjál, nyugodtan, ha ahhoz van kedved!

Ezután faképnél hagy. Nem én fordultam el tőle, hanem ő tőlem. Így tettem, mert láttam, hogy nem a családnak megy a kölcsön, hanem az italboltnak. Leszoktak rólam... S bántotta a csöröm, hogy nem érdeklődnek az én ügyem iránt, csak elfogadnak és befogadnak. Végül is leszólítom Janót. Olyan buzgó társunk volt ő, hogy a vállalat, melyhez kiközvetítettek bennünket, betelefonált, hogy a Janót ne küldjék többet hozzájuk. Ne, mert arra, hogy mit kell nekik csinálniok, van náluk már egy-két ember. Janó pedig ötletekkel állt elő, hogy miként kellene a gyárudivart átrendezni, stb. Egyik utunkon, a teherautó platóján utazva a városon keresztül, leszólítom ezt a buzgó Janót:

- Janókám, te mit gondolsz, mért vagyok én itt köztetek?

Meglepő volt számomra a válasza, tökéletes helyzetfelismerése:

- Hát, gondolom, azért, mert azt prédikáltad, ami a Bibliában van, s nem azt, amit kell.

S mért nem kezdtem én prédikálni nekik azt, ami a Bibliában van? Tudták, hogy mi van a Bibliában, és nem érdekelte őket. Egyikük megtisztelt a bizalmával. Elmondta, hogy a gyerekük a Szondi-utcai plébánián első-áldozásra készítő oktatásra jár. Nagyon meg kellett dicsérnem őt e közlésért. Közben Pécelen Halász Bandinak meg gyúrtam az agyát, hogy a jézusi vallásos cselekményekből a századok során ,a konstantíni fordulatot követően, az élet kezdetére meg a végére koncentrááló aktusokat csinálunk: *megöntjük a bubát*, amikor hinni még nem tud, csak sárgát meg zöldet csinálni, első gyónókká és áldozókká tesszük őket, amikor még elhiszik meséinket. A bérmlás már a templomba járást abbahagyás szentsége lesz, s halálukat megelőzően megkapják az utolsó kentet. Felnőtt emberekként meg elviselik az egy jegyesoktatást, hogy részük legyen a templomi esküvő szívet gyönyörködtető pompájában, amikor bűg az orgona, ki van világítva, fel van virágozva a templom, s ők a piros szőnyegen fiatalságuk és ruhájuk pompájában vonulnak az oltár elé... s mindez feledhetetlen élmény. Kattannak is a fényképező gépek a családi fénykép album számára. Mit csinálunk mi azokból a vallási cselekményekből,

amiket Jézus ránk bízott, hogy lepecsételjük vele azokat, aki mögéje álltak? S tíz év telik el, míg rábírom Bandit arra, hogy templomba nem járóknak gyerekeit ne keresztelje meg, s ennek az lesz a következménye, hogy keresnek egy megértő és nem hülye papot, aki megkereszteli az akármilyen szülők gyermekét, mert milyen nagy dolog, hogy ebben az ateista világban valaki még meg akarja kereszteltetni a gyermekét.

S most kezdjek én egy munkásnak beszélni arról, hogy a papok nem képviselik Jézus álláspontját, aki tanítványainak meghagyta, hogy csak hívőket kereszteljenek, s aki csak az akkoriban már férfi korban levőknek számító tanítványainak adta a kenyeret meg a bort? Amikor XI. Piusz már a század első felében megvallotta, hogy az egyház már elvesztette a munkásosztályt, s nem akarja megkereszteltetni se gyermekét? Mért nem próbáltam velük kisközösséget csinálni? Mert letettem magamnak a fogadalmat, hogy nem csinállok többet, ha semmi sem lehetséges, ha a legígéretesebbek sem akarnak tudni rólam, legfeljebb bonbont küldenek. Ha csak annyi lehetséges, hogy egy beszerzek magamnak egy újabb életfogytot, akkor minek? S közben megtudom, hogy XII. Piusz leállítja az '50-es évek első felében a francia munkáspapi mozgalmat. Miért? Mert legjobbjai bemarkázódottak. Mért? Mert átvették Marx és a munkásmozgalom szemléletét, hogy osztályharcot kell csinálniuk a tőkés urak, egyáltalán az urak ellenében, mert Marx úgy látta őket, mint Jézus a maga korabeli urakat: írástudók, főpapok és vének... Elfogadják a papokat a munkások, ha viszik transzparensüket. Hát nem erre neveljük papjainkat - mondja XII. Piusz. Hanem mire? Mondjam-e, hogy az urak barátai legyenek? Mert azok adják nekünk a pénzt, mellyel katedrálisainkat tatarozni tudjuk.

Szóval, semmiféle lehetőséget nem láttam pasztorálásukra. Elképzelhetetlennek tartottam, hogy akár egyet is meghívjak lakásomba, hogy Jézus problémavilágába bevezessem őket. Így volt, nem tagadhatom. Jézus a szegényekért jött, s nekem nem volt programom számukra. Én csak az egyetemistákat tudtam megbolondítani, akiknek az ávó, míg én börtönben ülök, megmagyarázza helyzetüket, s ez aligha történt anélkül, hogy rábírta volna őket arra, hogy legfeljebb azt akarják, amit béke - vagy nem békepapok - mint Halász Bandi is korábban - képviselnek.

S azok között, akikkel a különböző vállalatoknál találkoztam, azokkal sem tudtam, mit csinálni?

A Nefelejcs utcai telepen dolgoztam, amikor kiközvetítették vagy négyüket, hogy a Medimpex propagandaanyagát szállítsuk el Vörösmarty téri új székházuk pincéjébe. Több napon keresztül tartott a munka. Még ott helyben is, ahova szállítottuk a sok teherautónyi anyagot. A Propaganda Osztály dolgozói pedig már ott voltak az új székház ötödik emeletén és sűrűn kezdtek lejárni lifttel a pincébe. Hol egyik, hol másik gyógyszer propagáló anyagát keresték - spanyol, angol, francia, olasz vagy német nyelvűt. Eljött az én órám. Társaimnak az összekötözött anyagok nem sokat mondtak, de én filosz-tudományommal már szállítás közben is rendeztem gondolataimban az anyagot. S a mikor kerestek valamit, megtaláltam. Pár nap után a tásaimat másfelé rendelték, de engem továbbra is megtartottak.

És lettem *álomdolgozó*. Már nem akartam minél hamarább húzni haza, maradtam délután ötig, s már reggelenként befele menet is számígtattam, hogy mit fogok csinálni. Mi volt velem? Boldog voltam, hogy valahol végre újra megbecsülik munkámat. Tudtam a sok száz különféle gyógyszer-brosúrák számát, helyét. Mindent azonnal oda tudtam adni, amit kértek. Volt ott egy bánatos nő főnöknék is, de az nem csinált semmit. Jöttek az Osztály dolgozói is, s köztük fiatalok, akik csak átmenetileg dolgoztak ott, mert egyetemre készültek, s azok megkérdezték tőlem, hogy miért vagyok itt. S amikor kezdett volna már valami kialakulni, akkor titokzatos hatalmak beleszóltak. Talán két hónapig voltam náluk, aztán elbocsátottak. Legteljesebb elismeréssel, megajándékozással. Okot meg nem jelölve. Ébereknek kell lennünk, elvtársak. Azok voltak.

A fiatalok közt volt egy Lehel nevű 19 éves fiú. Fogorvos lett belőle, és a Csiky Edit

húga lett az asszisztense, akinek mesélt is rólam, s hogyha egyszer majd papra lesz szüksége, engem keres meg... De sem Ő, sem más nem keresett meg. Senkit sem tudtam megnyerni közülük. De egy napon dolgozók jöttek az Exportcsomagoló vállalatától, s azok között volt egy tisztas asszony, aki így mutatkozott be: Finta Lajosné, öt gyermek anyja.. Én meg mélyen meghajoltam előtte. Azt hitte gúnyolom, csak amikor én is megmondtam, hogy ki vagyok, akkor már tudta, hogy a meghajlásom egészen mást jelentett. Egyszer bejött hozzá az egyik gyermeke is, a 16 éves Erzsike. Menekült székely család voltak Egyházaskeszénből, a Hargita aljáról. Rákoscabán laktak, hamarosan bekerülnek a gyerekek Halász Bandi ifjúsági hittanára, s később, majd közel tíz év után csoportjainkba is.

- A Medimpex sem felejtett el, újból és újból vissza-visszahívott egy-két hétre, amikor szükségük volt rám. Egy alkalommal közölték velem, hogy egy angol nyelvű propaganda könyvükben kell kijavítanom a sajtóhibákat, amik sajnálatosan benne maradtak a szövegben. Az anyagot leszállítják lakásomra. Két hétre szóló munka volt, s a menetlevelet ők intézik a teleppel. Én meg három nap alatt megcsináltam. Vásároltam magamnak egy segítséget hozzá, aki az ötszáz kötetet kinyitotta. Előbb a nyolcadik lapon, ahol az első sajtóhiba volt, aztán meg a következő lapokon. Tízesével rakta elém a köteteket, én meg javítottam, amit kellett. Egy 65 éves hölgyet vásároltam meg erre a célra. Édesanyámat. Bejött három délután Mátyásföldről a Nagy Lajos király útra, s amikor átadtam neki a végén köszönettel munkájáért a ráeső komoly összeget, ezt mondta:

- Gyurikám, ez az első pénz, amit életemben kerestem.

Emillel olykor találkoztam, Terivel ritkábban. Emil az édesanyjával lakott a Várban egy albérletben. Teri a Pozsonyi úton egy másik albérletben, munkahelyi főnökének kicsiny szobájában. De mind a kettő a helyén volt már. Emil a Rókusba került, Teri is vissza a Nyelvtudományi Intézetbe. Nem alakult ki köztünk munkakapcsolat, csak úgy barátkozgattunk... szőrmentében. A közösség lett volna a nem szőrmente, de nem is gondoltunk rá. Mindegyikünk megégette már magát.

De időközben felkerült Debrecenből Merza Jóska, s felkeresett valamikor, talán '63-ban, jó tíz év után. Ebből alakult ki valami. No, nem közösség, arra Jóska sem gondolt. De beszélgető társa lettem. Voltam is náluk, fenn a Széchenyi hegyen, tán a Kalóz úton. Szedlacsek Kati már a felesége volt, s volt már három gyerekük is: Jocó, Kati meg Pepe. Időnként elmentünk Jocóért, aki már járt hittanra a Szent Imrébe, s Jóska dolga volt szállítani őt le és fel a hegyre. Ígéretes barátkozás volt. Minden elkötelezettség nélkül. Nagyokat beszélgettünk. A lakásomra jött, én meg időnként felajánlottam, hogy menjünk le a parkba egy kicsit levegőzni. Gyanútlanul tettem. Később megvallotta, hogy a frász kerülgette ilyenkor. A lakótelepi park ablakai a parkra néztek, s az emberek ráláthattak, *kivel* sétál ő ott. Eszembe sem jutott, hogy mit jelenthet egy egyetemi tanársegéd számára, ha valaki kiszúrja, kivel rója a parkban a köröket. Egy alkalommal szemére hánytam:

- Nem folytattatok, amit elkezdtünk.

Nem szólt semmit sem, csak jóval később mesélte el '52. augusztus 28. utáni törekvéseinket, kezdeti görög katolikus teológiát tanulását - a folytatás szándékától hajtva, s minden közösségi munkának elhalását. S akkor mondta, hogy fenti megjegyzésem fájdalmas beolvasás volt.

De volt Ottón és Jóskán kívül más debreceni is, aki Pestre került: Gaizler Gyszi. Hallottam róla, hogy belemászott alaposan a forradalomban, s megválasztották őt az egyetemen nem tudom minek. S csak úgy került el a következményeket, hogy Pestre került. Ő is megkeresett szabadulásom után, ha nem is azonnal. Találkoztunk a budai hegyekben. Jocó baba már közben megnőtt, tizenöt év körül lehetett már, s a beszélgetés során ő volt, aki mintha fenntartás nélkül mellém állt volna. Madarász Jutka, Gyszi felesége is ott volt. Négyesben sétáltunk majd egy fél napot. Közben azért megtudtam, hogy Gyszi egy fő

békepap kártyapartnere lett, akinek házában a plébánosnál lakott egy ávós, tagja a kártyakompaniának is, tehát óvatos voltam. Alighanem már '64 ősze után volt a találkozás, amikor már volt öt új - a megállapodás erejében felszentelt – püspökünk is.

Gyuszi nyitott a sétán:

- Mi a véleményed püspökeinkről? - kérdezte kicsit kajánul.

Én meg vettem a lapot: amilyen az adjon Isten, olyan a fogadj Isten, s válaszoltam neki valami ilyesmit:

Gyuszikám egy hívő katolikus, egy pap, aligha érezhet indítást arra, hogy bírálja püspökeit, inkább arra, hogy imádkozzék azért, hogy minél jobban töltsék be nehéz szolgálatukat. Gyuszi is kuncogott, én is, hogy jól kivágtam magamat. De egy délután hosszú, s a nyilvánvalóan az adott viszonyokhoz felzárkózó Gyuszival szemben hamarosan rátaláltam a régi hangra, s nyomtam az '52 előtti sóderem 64-es változatát. Jutka hallgatott, s Jucó baba lelkesen helyeselt szavaimra. Megállapodtunk a következő találkozásban. Vasárnap kora délelőtt a Domonkosok temploma előtt, s megyünk ki a hegyekben. Nehezen találtunk a mise után egymásra, és Gyuszi mondta, hogy a kirándulásból nem lehet semmi, mert neki ilyen és ilyen okokból most a Balatonra kell lemennie kocsijával. Értettem.

Majd valamikor '80 körül jelentkezett, hogy be akar kerülni az *Öregek* I.-be. De a közösség egyhangúan úgy foglalt állást, hogy nem kívánja jelenlét. Még rendszerváltás előtt Andrassy úti lakásán hetenkénti-kéthetenkénti (?) rendszerességgel voltak nagyon népes találkozók. Nem titokban. Egyértelmű számomra az útja..

Nem is találkoztam vele többet az életben, csak egyszer, s akkor mesélte boldogan, hogy rehabilitálták.

- Mért kellett Téged rehabilitálni?

- Hát tudod, hogy el kellett jönnöm Debrecenből...

Rehabilitálták, s mint nyugdíjast kinevezték - címzetesen - egyetemi tanárrá. Végig orvosként dolgozott. Börtön, rádióműszer, szövőgyár elkerülte.

Pestre került - már '49-ben, érettségije után - a Zeneakadémiára a debreceniek közül a vak Dobos Kálmán. Öt is meglátogattam, de nem alakult ki köztünk semmi barátság féle. Én is mentem olykor Debrecenbe. Mikor ott jártam, voltam Arankánál is, akinél különb biztos nem akadt debreceni népemben, s megmaradt egy mondata bennem:

- Atya, kár volt.

Szava hidegzuhany volt számomra. A legbuzgóbb csoporttagom 15 évvel a kezdet után úgy látja, hogy nem érte meg az áldozatom. Mit? Hát a szolgálni akart ügyet. Annyira nem szolgálta, hogy érdemes lett volna elszenvednem, amit kellett. Így látta. Engem szeretett: Nem! Csak azt, amit látott belőlem. Kevesebbet a valóságnál.

A debreceniek közül megkeresett S... és M Egyiküknek el kellett mondanom, hogy *férjét* alighanem behálózta a hatóság, a másik meg maga mondta el, hogy belépett a Pártba, mert a forradalom után arra az eredményre jutottak, hogy a párt olyan lesz, mint a tagjai. Ezért léptek be. Beléptek, s a Párt megtorolta a forradalom részeseit. Hittek benne? Aligha. Folytatása volt annak, amit még a Parasztpártban hallottam '47-ben egy egyetemi tanár szájából: Szovjet-ellenes politikát nem lehet csinálni...

Idekívánkozik valami, amit még '93 elején, csak a Professzorok házában elmondható (templomban nem) aranymisémet követő napokban írtam: *Magyar honban ki a betyár, ki a szent?* - kérdezte a 40-es évek második felében egy Mécs László-vers. Lehet, hogy nem pontosan idézem. Akkor sem tudott válaszolni kérdésére társadalmunk, ma sem. A két megválaszolatlanság között van valami különbség. Akkoriban nemigen mertünk, ma pedig, amikor már jóval inkább merhetnénk, nem akarunk rá válaszolni.

A mai magyar közéletben az 1956 előtti 11-12 év egyfajta "történelem előtti időnek" számít, mellyel foglalkozzék a szaktudomány, ha jónak látja, de a napi politika csak az

56-os örökséget emlegeti. Ha mégis visszanyúl az időben, akkor 1944 előttre gondol: újból és újból elhatárolja magát a nemzeti szocializmus embertelenségeitől, még annak jelvényeitől is. Teszi ezt egy nagyon furcsa és akart emlékezésvesztéssel. Nem akar emlékezni arra, hogy 1944 márciusáig a Donnál vagy másutt ugyan elpusztult vagy másfél százezer katonánk, s arra sem, hogy az ekkor bekövetkezett német megszállásunkig nem végeztünk ki honfitársaink közül akár egyetlenegy sem azért, mert - a hitleri nyomásra megszületett zsidó-törvényeink - zsidónak minősítették őket. Arra sem kíván a mai közélet emlékezni, hogy amerre Hitler járt, mindenütt egy szálig elpusztult a zsidóság, kizárólag nálunk maradt életben több százezer belőlük. Ez akkor is tény, ha országunk határain túli haláltáborokban *idegen, tehát nem-magyar hatóságok* akármennyit is pusztítottak el zsidó honfitársaink közül.

Az emlékezésvesztés nemcsak ebben nyilvánul meg. Emlegetjük ugyan 56-ot, de nem emlékezünk. Nagyban privatizálunk, pedig akkor a jelszó ez volt: *földet, gyárat vissza nem adunk*. Teljes értékű NATO-tagságra törekszünk, pedig a jelszó akkor az volt, hogy *semleges országgá akarunk lenni*, miként Ausztria. A kiáltványok akkor a bűnösök felelősségre vonását követelték. Az 1956-ot megelőző esztendő bűnöseiről lehetett akkor csak szó. Ma pedig nem ismer közéletünk ilyen feladatot. Nem ismer, bár élnek még a fel nem akasztott áldozatok közül. Nem ismer, bár még messze nem jutott ki a temetőbe az utolsó tagja is annak az apparátusnak, amely a megszállók nyomására megteremtette a magyar történelem (egyik?) legelvetemültebb rémuralmát.

Az emlékezetvesztés e rémuralom első, 56 előtti szakaszára vonatkozóan éri el a csúcspontot. A kommunista Nagy Imre és kommunista társai temetése alkalmából a Hősök terén tízezrek gyűltek egybe, s e tízezrek csak azért nem voltak ott a 302-es parcella felavatásánál, mert nem *fért* ott el ennyi ember. De amikor másfél évvel később magánpénzből és magánkezdeményezésből felavatták azt a 298-as parcellát, melynek tömegsírjaiban kétezernyi honfitársunk lett egymásra hajigálva 1945 és 1956 között - magyar állampolgárok hajigáltak magyar állampolgárokat -, akkor alig néhány százan voltunk jelen beszentelésükön. Magánemberekként voltunk ott. A hat parlamenti párt egyike sem képviseltette magát. A kormány sem. Antall József sem. A köztársasági elnök, Göncz Árpád sem. Felkérésre ünnepi beszédet mondtam a parcella-avatáson. Barátaim(?) óva intettek: szereplésemmel nemcsak személyemet járatom le, hanem az általam képviselt ügyet is. Vállalni az emlékezést az 1945 és 1956 közti időre, ez mintha nem illenék bele a 90-es évek politikai életének *bonton-jába*. Akik mégis emlékeznek, lejáratják magukat s az általuk képviselt ügyet. Mért csak arra a néhány kommunista honfitársunkra szabad emlékeznünk, akiket kommunista társaik kivégeztek? Mért nem szabad emlékeznünk arra a sok ezer nem-kommunista honfitársunkra, akiket kommunisták végeztek ki? Olyan ez az emlékezetvesztési elvárás, mintha nem volna szabad emlékeznünk a Szálasiék által kivégzett ezrekre, csak arra a néhány pártszolgálatosra, akiket alighanem azért Szálasinak is ki kellett végeznie hatalmának fenntartása céljából. Rajk László is méltó az ünneplésre, pedig ő a kommunista rémuralom belügyminisztere, tehát élenjáróan tevékeny részese és egyik legfőbb felelőse volt annak, hogy a 298-as parcella tömegsírjai telítődtek. *Ne bántsát a magyart!* - mondta Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér. Úgy látszik, ez a tétel ma csak időbeli korlátozásokkal érvényes: a 45 és 56 között megölt magyarokra nem érvényesítendő. Korlátozások nélkül érvényes azonban a kommunistákra: ne bántsát a kommunistát! Se 44 előtt (Horthy!), se 44-ben (Szálasi!), még kevésbé 45 után vagy 56 után, és természetesen 89 után sem bántandó a kommunista. Azt akarom, hogy bántsák őket? Semmiképpen sem. Egyszer már fel kell hagyni a megtorlásokkal. Legalábbis azoknak, akik Jézus tanítványainak vallják magukat. Ilyennek szeretném magamat is, s ezért a megbocsátást akarom, de **nincs kinek megbocsátani, mert senki sem vallja**

bűnösnek magát azért, ami 44 után ebben az országban történt. Csak az emlékezetvesztéssel van bajom.

Egy disszidens magyar mesélte: azért disszidáltam, mert utálok a hazudozást, s ha itthon maradok, hazudoznom kellett volna, ha élni akarok. Hálával Isten iránt, de önérettel is vallhatom: itthon maradtam, nem hazudoztam, s elvállaltam az ezért járó életteret, amely a *zárt intézetek* és a *segédmunkás-sors* között húzódott. Mai végnapjaimban (75. évemben) pedig nem akarok hallgatni, hanem nyomára és okára akarok jutni ennek a lassan-lassan idültté váló memória-vesztésnek. Le kell valahogy zárunk a múltat, hogy szilárdabb alapokra építhessük a jövőnk.

Aki a hódítóval együttműködik, az csirkefogó! - oktatta egy apa a 40-es évek második felében akkor serdülő, 16 éves fiát. Igaz ez? Bethlen Gábor tízezer janicsár élén lovagolva vonult be Gyulafehérvárra, s szerzett magának a porta - konstantinápolyi tartózkodása során megszerzett - kegyéből erdélyi fejedelemséget. Magyar honban ki a betyár, ki a szent?

Nem folytatom régi naplószövegem, csak kérdezem a nagyon szerettem M.. -től, hogy ki a betyár, ki a szent s ki a csirkefogó.

És a pestiek? Talán Felbermann Sári és Pista voltak gyakoribb látogatások célzott személyei. Andi ritkábban, s Karcsi és Mária is meghívtak magukhoz, talán két alkalommal. Fricit és Erzsót Tatabányán talán többet látogattam.

Úgy emlékezem, hogy sötétek s üresek voltak ezek az évek. Bár jártam Pécelre, rengeteget olvastam, találkoztunk négyesben, s beszéltem azokkal, akik szóba álltak velem, de kilátás semmi, de semmi sem volt arra, hogy valamit tehetek még. Történnie kellett valaminek. Történt, csak nem tudtam, hogy bele fog szólni sorsomba. Mi? Meghalt XII. Piusz '58 őszén, s pápává választották Giuseppe Roncalit, s miután XXIII. Jánossá lett, három év után, '61 karácsonyán összehívja II. Vatikáni Zsinatot, s egy hónap múltán ki is jelöli megnyitásának napját, '62 október 11-ét. Nem gondolom, hogy köze lesz sorsomhoz. Hogy milyen hatással lesz sorsomra, még kevésbé gondolom. Meg kell majd kérdenem magamtól: Kinek is a katonája vagyok én?

Városmajor, 2005. szeptember 17.

A mai vasárnap kimarad Máté-sorozatam folytatása a felolvasott evangélium miatt... – így kezdtem vasárnapi prédikációm Adyligeten. Azért, mert a szöveg az egy dénárról szolt A *Napló* szorgalmas olvasói is alighanem észre fogják venni, hogy ezt a szövegemet mintha olvasták volna már. Olvasták is a 27. füzetben vagy a harmadik kötetben – eredeti szövegében, melyet kicsit átdolgoztam, mert hát közben történt azért egy és más dénár-tárgyban azóta. Bevallottam ezt a adyligetieknek is, bár Terin és Ákoson kívül egyáltalán nem biztos, hogy volt valaki ott azok közül, akik három évvel ezelőtt az eredeti szöveget hallották. Az átdolgozott szöveg meg ez:

Egy dénár

Az egyik szeptemberi vasárnap, éppen három éve, a mise végén beszélgettünk az adyligeti kápolna kapujában. Egy négy gyerekes anya elmondja, hogy a gyerekek meg a férje nem tudtak eljönni a misére, de férje megbízta őt: figyelje, hogy megemlítem-e prédikációmban megint az egy dénárt. Naná, hogy megemlítettem! Pár szóval, de vastagon! Az utóbbi öt-hat évben ritkán hallható szentbeszéd tőlem dénár nélkül. Idézek a beszélgetést megelőző beszédem szövegéből: Mi az, amit nem akarunk, nem teszünk és nem vállalunk? Csak azt, amit Jézus mutatott nekünk. Mit mutatott? Kivonult a termelésből – már akkor, amikor a termelés még nem támadta meg pusztá életünket is, de megtámadta az örök életet. Mivel támadja ez a csúnya termelés? Azzal, hogy lehetővé teszi a Mammon imádását, a többet birtokolni akarást, az egy dénár elutasítását s a reciprocitás, a kölcsönösség nem-vállalását.

Mit jelent ez a nem vállalás? Ezt: nem vállalom, hogy ahogy magamnak kívánom, úgy teszek veled is.

A mai vasárnapon viszont nem kell figyelnie senkinek, hogy megemlítem-e, mert az egy dénár az előírt textus – ahogy hallottátok! Ha tetszik nekem ez az egy dénár, ha nem – erről kell beszélnem. Azt emlegetem derűre-borúra jó egynéhány éve, hogy a mennyek országát példázó gazda a napszállat előtt egy órával munkába állónak is bizony egész napi bért, azaz egy dénárt fizet. Miért tesz így? Csak azért, mert ennek a szerencsétlen flótásnak – aki a nap nagyobb részét csak átácsorogta Budán a Moszkva-téren vagy más ilyen helyen –, ennek is szüksége van arra, hogy újratermelődjenek energiái; hogy el tudja látni a családját, stb. – ha már a Jézus korabeli Izraelben egy dénár volt a napi munkabér. És annyi volt! Többek között azért is gondoltam ezt, mert a menyei Atyának nincsenek kiváltságos gyerekei. Aki dolgozni akar, annak járnak az Isten által megteremtett Föld javai. Akik meg nem akarnak dolgozni, azoknak meg nem jár semmi. Akik pedig akarnak dolgozni, azoknak mindnek jár az egy dénár. Hiába nagyon tehetséges vagy szorgalmas valaki, akkor is csak egy dénár jár, mert a tehetségesnek is meg a szorgalmasnak is – csak egy gyomra van, s az ő lábára is csak egy pár cipő fér. S ha tokaji aszút szeretne valaki önteni a torkába, meg kell várnia, amíg jut a hat és félmilliárdnak is. Ha váltás cipőt akar, meg kell várnia, amíg jut a hat és félmilliárdnak is, s a többi. Ellenvetés: nem lehet egyszerre legyártani hat és fél milliárd pár cipőt, ezért egy váltás cipőnk lehet akkor is, amikor még nincs mindenkinek két pár cipője. *Nagyon okos a panasz jó lovagom Pázmán* – kezdem Arannyal, s folytatom magam: de a harmadik pár cipőt már csak akkor vásárolhatod meg, amikor mind a hat és félmilliárdnak van már két pár cipője. Hát ezt a testvéri, ezt a családi rendet biztosítaná a példabeszédben emlegetett egy dénár, mert az egy dénárból neked is csak annyira telik, mint nekem.

De hát nem csak adyiligeti templomkapu előtti beszélgetés van az életemben. Az egyik csoporttalálkozón megmagyarázta nekem egy már több mint 50 éve Bokor-tag, egy 70 feletti öreg úr, hogy az üdvösséget jelenti az egy dénár, amit a nem-zsidók hamarabb kapnak meg a példabeszédben, mint a választott nép tagjai... s ezért a példabeszédet lezáró logion: *így lesznek az utolsók elsőkké*.

Mi következhetik ezután? Annak az eldöntése, hogy kinek van igaza. Ezért aztán senki sem csodálkozhatik azon, hogy az elmúlt héten áttanulmányoztam az ide vonatkozó századvégi (20. századvégi) *külföldi* szakirodalmat. A belföldit nagyon sok okon nem. Főleg azért nem, amiért nem harangozott a kurátor – püspökérkezéskor. Miért? – kérdezi a püspök. Ezer oka is van – mondja a kurátor. Mi az? Az első: nincs haragunk... A püspök: A többit már nem kell elmondanod, fiam! Hozom a külföldiből elsőül is az utolsó három vers *parafrázisát*, kifejtő fordítását.

Emlékezteti a tulajdonos a tiltakozót arra, hogy egy dénárban egyeztek meg: ez a jogos bér a munkájáért. Szerződésük érvényben van. Felszólítja tehát, hogy vegye a bérét és menjen, stb. Nem folytatom, mert csupa okosakat mond. Csak még a végét: *Máté újból hozza az elsőt és az utolsót, és mondja, hogy a jóság következtében lesznek első az utolsókból, és a szeretetlenség következtében lesznek az első utolsókká.* Mondja mindezt a már '76-ban meghalt német luteránus professzor, Walter Grundmann. De az *Érted Vagyok* folyóiratunk következő számából majd megtudhatjuk, hogy Máté csak odacsapta ezt a befejezést az elsőkről meg az utolsókról, de semmi köze sincs a dénár-történethez.

Számomra a szentírásfordítások és értelmezések királya a Traduction oecuménique de la Bible. 1972-ben készült francia protestánsok és katolikusok közös munkájaként. Az én példányom 1983-ból való, az van ráírva, hogy húsz évvel ezelőtt már kétszáznegyvenezer példánynál tartottak. Rövid betűneve: TOB. Összesen ennyi magyarázatot fűz a példabeszédhez. *Jézus meg akarja magyarázni, hogy Isten jósága meghaladja a bérfizetés emberi kategóriáját, aminő a jogos bér... s arra hív, hogy ne legyünk irigyek Isten szeretetének bőkezűségének láttán.* Ez a mondat számomra annyit jelent, hogy a TOB

szerzőgárdája nem vállalkozott arra, hogy megfejtse a példabeszéd teljes jelentéstartalmát. Nem csodálkozom... veszedelmes is az!

Jöjjenek a németek. Egyikük – E. Fuchs – azt állítja, hogy ezzel a példabeszéddel éri el a Máté-evangélium a maga csúcspontját. Ez már tetszik nekem! S mi okon éri el? Mert *átalakítja a totális követelmény az értelemszerű kontrapontot totális istenre-utaltsággá, melyben az Isten kegyelmes igenjének az eseménye a döntő mozzanat, ami egy radikális követelmény tartalmává lesz: az igennek megfelelően cselekedni!* Ezt a mondatot nem kötelező megérteni. Nekem sem igen sikerült – talán azt mondja, hogy jónak kell lennünk!? A németek így fogalmaznak. Ők értik? Nem hiszem. S azt sem, hogy ennek a jézusi ság-ségnek illusztrálására találta volna ki történetét Jézus.

Most már jöhetnek... a magyarok... Jobb híján, csak magam. A példabeszédet megelőzi a gazdag ifjúról szóló történet, amely megszomoríthat minden gazdagot, s megdöbbeníti a tanítványokat: *Akkor ki üdvözülhet?* Az áldott Péter emlékezteti Jézust, hogy ők mindent elhagytak ám érte, s várják jutalmukat, megtudják Jézus Péternek mondott szavaiból, hogy megnyugodhatnak, mert százannyit fognak kapni e földi életben, s az örök élet csak ráadás lesz. Ezután mondja Jézus: hasonló a mennyek országa egy gazdához, aki egy dénárt fizet annak is, aki csak egy órát dolgozott. Mondok egy magyarázatot. Lehet, hogy a magyarázat nem jó. Nem jó egyáltalán, vagy önmagában jó volna az, csak valakiknek – nekem, vagy neked, vagy neki, vagy nekünk – nem lesz jó. Ha jó nem is lesz, de érthető lesz, arról kezeskedem. Lássuk!

Ha a teve át is bújik a tű fokán, aki gazdag, semmiképpen nem lehet jó az Istennél – ez világos, mert írva van: *Boldogok a szegények, és jaj a gazdagoknak!* De akkor a tanítványoknak hogyan lehet százannyi földje meg háza, mint amennyit elhagytak? Azaz hogyan lehetnek a tanítványok gazdagok? Úgy, hogy előbb százannyi testvérük és nővérük lett: *Nem volt közöttük egyetlen szűkölködő sem, mert akiknek földjük vagy házuk volt, eladták azokat...* Az ApCsel-ből vett citátum azt mutatja, hogy a tanítványok megértették a példabeszédet. Aki közéjük állt, nem negyed- vagy fél-ebédet kapott, hanem egészet – az első perctől fogva – mint a gazdagok.

A gazdag keresztény – abszurd ellentmondás. De a szegény keresztény is az. A tanítványoknak saját bevallásuk szerint nem volt a három év alatt Jézus mellett *semmiben sem hiányuk*. A *szegény kereszténynek* nincs jézusi tartalma, értelme, az csak nagykonstantini fikció! Ha szegény, csak azért szegény, mert nincs százannyi testvére és nővére. Ha van, akkor már nem szegény, mert ami azoké, az övé is.

Van még egy függelékem is: Isten, aki megteremtette a világot, nem manicheus; nem mondja, hogy az anyag rossz. A szőlő is anyag, a tokaji szőlő is anyag, s az öt puttonyos aszú is anyag, és nagyon jó anyag. De jelenleg hat és félmilliárd gyereke van az Istennek, és nem ismeri a kivételezést. Mindenkinek kell jusson belőle, ha évi egy likőrös pohárral, akkor annyival. De semmi kifogása nincs az ellen, ha jut mindegyikünknek évi fél liter is. Nincs, mert Isten nem manicheus, aki rossznak tartja az anyagot. Isten jónak tartja az anyagot, hiszen ő teremtette – ez a *bonum practicum*, az anyagi, a nem erkölcsi értelemben vett jó!

Gazdagság és szegénység addig van, amíg nincs osztozás. Elgondolható az olyan keresztény, aki nem akar osztozni? Sok minden elgondolható. A fából vaskarika is, meg az osztozni nem akaró keresztény is elgondolható? Óh nem! Ez a fából vaskarika meg- tapasztalható. Hol? Akárhhol. Ebben a kápolnában is. Most is. Éppen annyi van belőle, amennyien most itt vagyunk. Add Uram, hogy eltűnjön körünkől ez a fából vaskarika, ez a jézusi képtelenség. Add, hogy megértsük: az egy dénár nekünk tökéletesen elég, ha a testvérünknek is csak annyi jut. Ha osztoznánk, felmenne a dénár árfolyama, a pénz anyagi és erkölcsi árfolyama, a pénz becsülete. Ha osztoznánk, Isten új nevet találna ki a Sátánnak. Jézus nem nevezné többé Mammonnak. Nem bizony, mert a pénz csak addig Mammon, amíg

nekem több van belőle, mint neked, vagy neked, mint nekem. Ha neked is ugyanannyi van belőle, mint nekem, akkor már nem Mammon.

Valóban csúcs ez a példabeszéd. De nem Máté csúcsa, hanem Jézusé. Nem Máté zsenialitásáról beszél – Máté meg sem értette, azért biggyesztette a végére az elsőket meg az utolsókat –, hanem Jézuséről, hogy az egy dénár lehetővé teszi az Országot. Ha nem verekszem a kettőért – a pleonexia, a többet birtokolni akarás, ördögétől hajtva, ha megvárom, hogy pl. az egy dénár a hadi kiadások megszűnte folytán kettőt érjen, akkor ráérek kincseket gyűjteni, amelyeket a moly s a rozsdá meg nem emészt. Ráérek utánamenni a fizetésképtelen keresletnek, akkor ráérek segíteni azoknak, akik rászorulnak segítségemre. Akkor megvalósul Vörösmarty jézusi álma: *Testvérim vannak, számos milliók. Ők védnek engem, én megvédem őket. Nem félek tőled, Sors, bármit is akarsz.* – És ez az álom a felvilágosodás álma. A vallások dogmáinak a világából az istenadta emberi természethez visszatérés álma. Mert ez a természetünk az Isten természete. Ez az álom az Istené. És Jézus az Isten álmát álmodja. Ez a Vörösmarty-féle álom pedig azonos Jézus álmával az Isten Országáról.

Az elmúlt napokban volt egy papi találkozónk s az egyikük ezzel a mondattal kedveskedett nekem: *'89 óta egyfolytában az osztozkodásról beszélsz, de csak beszélsz, és nem osztozol.* Megkaptam a magamét. Hát mért nem teszem? Mert még senki el nem jött hozzám ezzel: *Osztozzunk!* Ha eljönne, akkor megbeszélhetnénk a módját. Kitanultam a módját. Piarista vagyok. Egyházam kétezer esztendő tapasztalataival rendelkezem. Tudom, hogy kell csinálni. Tudom a szerzetesség történetéből. De amit gyűjtöttem életem folytán, azokkal osztom meg, akik hajlandók azt csinálni, amit Jézus csinált. Ő nem kibucot, nem téeszt csinált, hanem embereket gyógyító-tanító vállalkozásba fogott, s biztosította ott az Isten jelenlétét. Hogyan? A maga személye által. '89 óta egyfolytában várom a '89 óta művelt szájjáratásom eredményét. A KIO-ban pedig már '68-ban megírtam, hogy a jézusi adásnak *tulajdonformája* is van. Türelmesen és nagyon türelmetlenül várom valakik jelentkezését. Szinte mást sem várok. De objektumot nem építek, lakása van mindenkinek. Előbb meg kell állapodnunk, hogy mit fogunk csinálni, s aztán összeköltözhetünk, s elkezdhetjük csinálni, ami elhatároztunk. A legelső az, hogy megállapodunk abban, hogy mivel biztosítjuk a magunk számára Jézus jelenlétét. '36-ban otthagytam a szülői házat, s elmentem Vácra, a piaristák noviciátusába, s ott megmondták nekem, hogy mit csináljak. Azzal kezdték, hogy letérdepeltettek imádkozni.

A példabeszéd tegnapi, mai és holnapi jelentése, hogy Marxnak igaza van. S ha valaki a szájára meri venni Jézus nevét, annak tudnia kell ezt. S ha Marx becsődöl, csak azért csődöl be, mert Jézusnak nincsenek tanítványai. Ha volnának, akkor megvalósulna Marx igaza. Hogyan? A család-mintájú szerzetesség általánossá válásával, mert egy tisztességes családban mindenkinek ugyanannyi jár. Egy dénár.

Ennyi volt a szentbeszéd. A hívők könyörgése után még elárultam, hogy délelőtt már elmondtam ezt a beszédet a Bokor fiataljainak, s megkérdeztem tőlük: *Mért nem jelentkeztetek még?* S Berci válaszából is egy mondatot: *Túlprovokatív volt a kérdés...*

73. CSATÁRKAI NAPLÓ

2005. október eleje

Budavári, 2005. szeptember 21.

Kedves Mindnyájan, akikkel augusztus közepén és szeptember elején Atyhán találkoztam!

Mondjam-e, hogy a szívembe zártalak Titeket? Mondom, mert igaz, meg azért is, mert tervezek valamit. Mit? Ki akarlak hozni Benneteket egy hétre vagy tíz napra egyelőre még csonka hazámba, Budaváriba. Ott van az én kis lelkigyakorlatos házam. Van hozzá egy jó negyedhektárnyi kert is, s benne *orgonás, rondella, ebédlő* – ülőhelyekkel s asztalokkal. A kerítésen túl pedig átellenben a déllő domb, s alatta a mosóháznál, patak partján ismét székek, asztalok, meg azon túl erdei sétányok. Kiváló külső környezet a lelkigyakorlathoz. A belsőt – pedig Ti magatok hoznátok Magatokban.

Hol van ez a *Budavári*? A Balaton-felvidék közepén a nagyvázsonyi vártól is, a tóparttól is 7-7 km-nyire, ahonnan csak egy ugrás Tihany, Badacsony, Hévíz, Sümeg meg még Veszprém is, ahol áldozhattok István vagy Koppány, a két Árpádfi, szellemének. Mért ez a neve Budavárinak? Azért, mert Nagy Lajos királyunk özvegy édesanyja unta az életet egyedül Visegrádon, s a fiához akart költözni Budára. De a királynak felesége is volt, aki nem akart anyóست a maga közelében. (Megesik az ilyen más mennyel is, s még a 21. században is.) Kompromisszum született: jöhet az özvegy Buda helyett, tőle kicsit északra, Óbudára. De Óbuda a budavári prépostság területén feküdt akkoriban, melyet még Szent István királyunktól kaptak, ha már püspökség nem jutott nekik, mert kellett a jóból egy Királyhágón túlra, Nektek is Gyulafehérvárra.

Nagy Lajos királyunk vásárolt hát a papoktól földet özvegy anyjának, de nem pénzzel fizetett, hanem birtokért birtokkal: majd száz mérfölddel nyugatra, a Balaton-felvidéken egy jókora területtel. Azzal, melyet errefelé, az egész környékben, a föld népe mind csak *Budavárinak* mond. Valami tudós térképíró vagy más talán, találhatta ki az *Óbudavár* nevet (a *mai* Óbudát kapta a királytól a budavári prépostság), s ezt találjátok most a térképen – Nagyvázsony és Zánka között. Ez a vásárlás valamikor a 14. század közepén esett. Az urak világa firkálhat a térképre akármit, a nép emlékezete ezer esztendő múltán is híven őrzi, hogy a terület, amelyen élnek, Szent István óta a *budavári prépostság birtoka* volt. Azt, hogy *prépostság birtoka*, elfelejtették, nem tudják már az idevalósiak, csak az maradt meg a fejükben, hogy: *budavári*. Ha majd Orbán Balázs feltámad, s áttelepül Székelyföldről ide, Balaton-felvidékre, megírja ezt nektek, székelyeknek annak rendjén és módján... – azért a magyarok is olvashatják, amit majd ír. (Mert a siklódi székely, a Hegyi Péter ezt mondja nekem Etédéről: Ezeket a magyarokat Árpád hozhatta ide, cigányokkal is dolgoztatnak, de mi, székelyek nem, mert nem szeretünk se parancsolni, se engedelmeskedni, ezért csak magunk dolgozzuk meg, ami a miénk.)

S kell mondanom valamit magáról, a házról is, amelybe hívlak benneteket. Kicsiny, de van benne minden, ami céljához szükséges. A földszinten egy konyha, kamra, vécé, s külön egy boyleres fürdőszoba, egy régi-régi gerendamennyezetes szoba, melynek függőnye Bálint Lajos csíkszentdomonkosi plébános (később gyulafehérvári érsek lett belőle) ajándéka, aztán egy előadó terem, melyben elférünk húszan, s mellette egy kicsiny cellácska nekem – ágygal számítógéppel, könyvtárral. No meg a konyhából egy lépcső a tetőtérbe, amelyben van közel húsz ágy meg egy vécé, no meg egy terasz asztalokkal s kilátással a Balaton-felvidékre, mely ugyan a Firtossal nem vetekszik, de azért még szép... – csonkahazai körülményeinkhez képest (Székelyföldet nem tudom idehozni, de azt láthatjátok odahaza). Az ágyakhoz csak pokróc meg párna tartozik, s a fázósabbaknak egy-egy dunyha is jut. Akik jönnek, mind hoznak hálózásokat. Ha szóltok valami a Firtos-aljai jó tündérnek, aki ide s visszarepít Benneteket,

akkor idejövésük összköltsége – most számolok... – összesen s naponként: nulla forint, nulla fillér lesz. A szállás legalább is. De az egyéb is, ha hoztok magatokkal szalonnát meg szilvapálinkát vagy egyebet, mert van itt a házban egy fehérsereg – még nálam is fiatalabb vagy tíz évvel, jó hatvan éves a pártagsági könyve a Bokorban –, az elkészíti Nektek reggelire-ebédre-vacsorára. Ez azért üzleti vállalkozás ám – mégpedig vatikáni valuta alapján. Erre a célra vásároltam, építettem lelkigyakorlatos háznak huszonkét éve – mennyei jutalom reményében. Ehhez képest a forint, a lei, az euro vagy más valuta igazán nem jöhet számításba.

S mit fogtok itt csinálni? A hét vagy tíz napból három lesz a lelkigyakorlat. Ezen a három napon magam foglak szórakoztatni Benneteket a már megtapasztalhattátok – atyhai módon. Hát ez kemény lesz. Reggel héttől délig: nagy imádkozás után reggelizhettek is a kerti ebédlőben, s déli harangszóra ebédeltetek is, utána meg kipihenhetitek a délelőtti tortúrát ágyatokban vagy leszaladtok a firtosi tündér kocsiján, s megmártóztok a Balaton vizében. Aztán délután háromtól megint én szórakoztatlak Benneteket, amíg fel nem jönnek a csillagok. Közben vacsora előtt még misét is hallgattok, aztán megkeresitek az ágyatokat, hogy erőt gyűjtsetek a következő nap megpróbáltatásaihoz. S ez így megy három napig, s a végén megint megírjátok majd záró elmélkedéseiteket, melyben – *írásban* – rögzítitek, hogy mekkora szentek vagytok pillanatnyilag, meg mekkora szentek akartok lenni a következő lelkigyakorlatig.

A nem-lelkigyakorlatos napokon meg azt csináltok, amit akartok. Részemről – korareggel kaphattok egy rövid elmélkedést, este meg egy szentmisét prédikációval a templomban, melyet az utóbbi években elláttam minden széppel-jóval, ami tellett a Bokortól. E reggeli meg esti két pót-szentülési lehetőség között meg áztathatjátok magatok a Balatonban, vagy kirándultok a közeli vagy kevésbé közeli környékre (Tihany, Badacsony, Hévíz, Veszprém), s ha kértek, még kaphattok esetleg kitanult idegenvezetőt is.

Mindezek után következik az, hogy mindezek mikor történnek. Nekem évi három hónapnyi szabadságom van. Szeptember elejétől május végéig tart a Bokorban a munkaévem, ez alatt esik meg csoportjaimnak az évi tíz négyhetenkénti találkozója. Június-július-augusztus meg a szabadságidőm. Ezt a három hónapot ezennel Nektek kínálom fel. Ha elkezdetek igénybe venni június elején, kijön belőle kilencszer is a tíz nap, vagy tizenkétszer az egy hét. Akik találkoztak velem Atyhán, meg azok barátai, akiknek kell az ilyesmi, mind hivatalosok. Persze abban a reményben, hogy választottak is lesznek az itt történendő szentültetések erejében. Azért ha kell, a munkaév alatt is ellátogatok Atyhára vagy máshová Székelyföldre vagy Erdélyországba, ha meghívtok. Akárhova – kedvet csinálni nektek látni – Budavárit.

Ezt az egészet csak azért találtam ki, mert engem meghívásaitok kedvet csinálni jó lehet, de e meghívások olyan belátogatósdit eredményeztek, s ezek a szentté levésre azért kevésbé alkalmasok. A Budavári-féle lelkigyakorlatos forma sem biztosít ugyan bérletet az üdvösségre, de azért valamivel többnek ígérkezik, mint két atyhai *belátogató*s találkozásunk. Azért találtam mindezt ki, mert feltettem magamban, hogy bizony jó volna, ha nálatok is lennének kisközösségek. Ezeket meg, úgy gondolom, hogy akkor tudnátok egybehívni, ha eltöltene Titeket Isten Lelke. Ebben segíthetnének a budavári lelkigyakorlatok.

S még valamit felkínálhatok. Valamit a gyermekeiteknek. Budaváritól vagy két-három kilométerre – a teraszomról odaláthattok – van *Bokorliget*, s benne egy nagy ház tetőtérrel, hálóhellyel. A Bokorliget 26 hektárnyi területen fekszik, s csak 5 kilométerre a Balatontól, Szentantalfán. Gyerekek táboroztatására szolgál a liget. Harmadik nemzedékünk üzemelteti: húsz-harminc éves fiatalok. Erdélyben is jártak már párszor a dévai, bélfenyéri gyerekeket táboroztatni. Azt a szerepet töltik be számukra, amelyet Atyha kívánt betölteni számotokra..., hogy majd igényeljenek ők is lelkigyakorlatot, melyet magam tartanék, vagy inkább a fiatalok. (Azért magam is átruccannék hozzájuk *Ótafára*, ahogy az itteniek mondják Szentantalfát.) Elmennek ők gyerekeiteket táboroztatni Erdélybe is, ha megszervezitek őket,

mint a dévai vagy bélfenyéri gyerekeket Böjte vagy Kiss Marci atya. De ha látni akarják a Balaton-felvidéket, hozhatjátok őket is, veletek egy időben is, s meglátogathatjátok szabadidőtökben őket.

Hát ezt gondoltam ki magamban legutóbbi atyhai látogatásom óta eltelt időben, s ha jön hozzám Veronika és Jenő a napokban, akkor az *szsze* meg a szelek szárnyára bízom levelem, hogy eltaláljon hozzátok. Abban a reményben, hogy hamarosan beérhassam 2006. évi naptáramba érkezésetek idejét. Csak ki kell választanotok a megfelelő napot. Egy-egy alkalommal 15-20 főt tud a ház befogadni.

Utoljára még elmondom, hogy a Firtos-tündér menjen csak Borsba Várad alá. Ha áten-gedik őt a határon, elmondom, hogyan kerülhet ki bármi matricát. A 4-es úton Pilis alatt váltson az 50-esre, s Pest felé fordulva a körgyűrűn szelje át a Dunát, s érje el a 70-est, amin eljut Fehérvárra (nem a Gyuláéra, hanem a Székesre). Ott megkeresi a Veszprémbe vivő 8-ast. A Veszprém körüli körgyűrűn Tapolca felé fordul, s megy Nagyvázsonyig még húsz km-t, s balra fordul Zánka felé, s onnan tíz percen belül megtalálja már Óbudavárt, ahol templom után száz méterre sem – talál egy parkolót, mellyel szemben egy kapun kiírva: **Fő utca 25.** Ha ezen bementek, ott vagyok, s várlak Benneteket kitárt karokkal, s nem karókkal, ha megírájátok, mikor jöttök. Az egész út Borstól, ha jól tud vezetni a tündér, összesen öt-hat óra.. Ha éjjel Váradon megpihentek valahol, s onnan jókor hajnalban útra keltek, az ebédet már nálam kanalazzátok. Úgy legyen!

Mondjam-e, írjam-e azt, amivel kezdtem? Nem, mert a pap sem prédikál kétszer, csak egyszer. S a levél aláírása: Gyurka bácsi Budaváriból – mikor is kint, a kertben érik a pölöskei muskotály, melynek szüretelésére október 14-én kerül sor. Csak közben süssön jó melegen a nap, hogy édes legyen a szőlő. Ott lesz a Kundra Pista is a *Mag I.* meg *Mag II.* nevű közösségeim többi tagjaival, s ha valaki erre járna közületek, bizonyára befogadja őt a szüretelő társaság. Arról magam kezeskedem. Amen, nincs tovább.

Budavári, 2005. szeptember 22.

Kedves sashalmi Testvéreim! Ezékiel próféta azt mondja az első olvasmányban, hogy amikor a lélek *elfordul az igazságtól, és gonoszságot művel, akkor emiatt hal meg.* Nagyon jó kérdéseket kaptam, és sokat a sashalmi közösség egyik tagjától. De én maradok ezek közül csak az elsőnél, amely így hangzik: *Mi fordítja el 2005-ben hazánkban a lelket az igazságtól?*

Először is mi az igazság? Hát az, amit Jézus tanított nekünk. Tartalma: *Boldogok a szegények.* Mi fordítja el ettől 2005-ben a magyart? Hát a Mammon. Az mi? A pénz. Az igéje pedig: *Boldogok a gazdagok.* Mondok erre egy példát a Bokor mai életéből. Egy harminc éve Bokor-tag anyuka mondja nekem. Jaj, Gyurka bácsi, a lányom nagyon szeretett volna elmenni hozzád a múlt vasárnap délelőtti Bokor-misére, de nem tudott. Kérdezem, hogy mért nem tudott. Az anyja mondja: Tanulnia kellett, tudod, nyelvvizsgát kell letennie... a nem-tudom-mihez.

Másodszor: mi az a bokormise? A szobámban van négyhetenként. Reggel 9-kor kezdődik, s tart vagy féltizenkettőig. Tízen-tizenötön vagyunk rajta, s körbeüljük a misére szépen megterített asztalt. Nagyjából 15 és 25 év köztiek – engem kivéve. Abban különbözik az itteni misémtől, hogy nem kell prédikálnom rajta. Megállapodtunk abban már nagyon régen, hogy a négyhéttel korábbi mise végén választunk egy kérdő mondatot. Aki kitalálta, az kifejtheti a kérdés tartalmát, amikor eljutunk a napi evangélium végére misénkben. Röviden, öt percben. Ezután jönnek a válaszok rá szép sorjában Milyen a szép sor? Olyan, hogy a legfiatalabb kezdi el. Utána következnek azok, akik már régebben látták meg a napvilágot. Ez a válaszkör legalább egy, esetleg másfél órát tart. A végén kezembe veszem a paténát, s csöndet tartunk. Majd imádkozni kezdek. Összefoglalom a hallottakat, s felajánlom a szentmisét arra, ami következett számomra a válaszkörből. Ezután továbbadom a paténát a bal kéz felől ülőnek, s ő is felajánlja azt, amire akarja. Aztán ő is továbbadja a mellette ülőnek. Amikor a paténa

visszaér hozzám, folytatódik, másfél óra múltán, a szentmise: felajánlom a kenyeret és bort, majd megmosom ujjaim stb., a gitárosok meg közben a húrokba csapnak. Áldozáskor a kelyhet is körbe adom. Úgy, mint Jézus tette az utolsó vacsorán.

S most vissza a 30 éve bokoranyuka lányához, aki nem tudott szegény eljönni rá, bár nagyon akart volna, mert már ráérezett az ilyen két és fél órás misének az ízére. Az áldott szocializmus idején megértettük, hogy nem lehet megkeresztelnünk a csecsemőket, mert azok csak sárgát meg zöldet tudnak csinálni, de hinni nem tudnak, Jézus pedig azt mondta, hogy azokat kereszteljük meg, akik hisznek. Tehát hitet tudnak tenni amellett, hogy arra akarják felhasználni az életüket, amit tőle tanultunk. Az áldott szocializmus idején azt is megértettük, hogy a keresztény katona, azaz az állami parancsra keresztény tömeggyilkos is *abszurd ellentmondás a köbön*. A Bokor fiataljai pedig inkább leülték Baracskán, vagy másutt a három évet, mint hazafiatlan bitangok, semminthogy letegyék a katonai esküt az ellenség kiirtására, mert Jézus nem ismer ellenséget. Jézus számára senki sem ellenség, hanem az Atya szeretett gyermeke: felkelti napját a gonoszokra is, esőt ad az istenektetszőkre meg a nemtetszőkre is. Ez is beletartozik az igazságba, a jézusiba. Mégpedig vastagon.

'89. évi felszabadulásunk után pedig, azaz ma, a lelkes Bokor-anyuka lelkes katolikus lánya nem tudja odaáldozni vasárnap délelőttjét az Istennek. Nem, mert nyelvvizsgára kell tanulnia, mert ennek kell áldoznia.

Az a kérdés, hogy miért, s hogy minek-kinek áldozza. Számomra nem kérdés, mert az áldott kapitalizmus idején, azaz ma, már lassan csak a nyugdíjasok érnek rá eljönni a havi csoporttalálkozókra, amelyekre az áldott szocializmusban el tudtak menni még a nemnyugdíjasok is. El bizony, bár pártunk és kormányunk nem díjazta ezeket a találkozókat, s akik mégis elmentek rájuk, azokat alulértékeléssel, értsd: kisebb havi fizetéssel jutalmazta, s volt olyan is, akinek e találkozók megszervezéséért jutalmul az államügyész kötelez javasolt meg kért a nép bírától.

Ma pedig, 2005-ben olyan tempót diktál az, akit Ady Endre így nevezett, hogy *Mi Urunk, a Pénz*, hogy... nem is mondom tovább. A II. Vatikáni Zsinat jóvoltából misére is akkor járunk, amikor tudunk. Szombatestre, vagy vasárnap a nap bármelyik órájában, akár este is, amikor és ha ráérünk. Gyerekkoromban az egész vallásos társadalomnak, város-on-falun, a vasárnap délelőttöt Istennek kellett áldozza. Hat napot jártunk iskolába, s szombat estére el kellett készülnöm minden tanulással, házi feladattal, s össze kellett csomagolnom táskámat, hogy hétfőn reggel csak megfogjam azt. Mert vasárnap reggel be kellett utaznom Mátyásföldről a Hévvél a Keleti melletti végállomásig, végigtrappolnom a Rákóczi utat meg a Kossuth Lajos utcát, hogy félkilenc előtt legkésőbb öt perccel ott legyek az osztályteremben, ahonnan átvonultunk osztályfőnökünk vezetésével a dunaparti piarista kápolnába misére. Annak a végén meg visszatráppolhattam a járt úton, s tizenegy után valamivel haza is értem, átöltözhettem, s készülődhettem az ebédhez. Ebéd után meg szórakozhattam. Hogyan? Regényt olvashattam, vagy ha jó idő volt, labdázhattam kertünkben apámmal, testvéreimmel.

Olyan ez mára már mint egy özönvíz előtti történet, pedig csak hetven-nyolcvan évet fordult gyerekkorom óta a világ. De nagyot. Akartunk ugyan gazdagok lenni, de talán nem az Isten semmibe vevésével. S most semmibe vesszük az Istent? Félek, hogy igen. A Mammon kényszerít rá minket? Dehogy is kényszerít, magunk áldozzuk neki az életünk. Rettenetes árat fizetünk neki. Az életünket hajítjuk oda oltárára. Az életünket? Hogyan? Elmondom. Az előrejelzések szerint – bár boldog-boldogtalan hazánkba akar költözni keletről-délről, amióta olyan a dzsidipink, hogy már csak az emberiség húsz százaléka gazdagabb nálunk, s nyolcvan százaléka meg szegényebb mint mi – 2050-re e csonkaországi társadalom létszáma a jelenleg még tízmilliőről hatmillióra süllyed. Az előrejelzések azt nem mondják meg, hogy a hatmillióból kétmillió lesz a roma meg a Bokor-tag, több vagy kevesebb, s nem-romák, nem-bokortagok létszáma pedig négy millió körül lesz, több vagy kevesebb.

Ennek a nemzetgyilkosságnak az az oka meg kezdete, hogy a vasárnap délelőttől is kizsorul az Isten. Kizsorul úgy, hogy helyette diplomákat szerzünk. Egyet, majd kettőt, meg hármat. Meg nyelvvizsgákat, egyet, kettőt meg hármat. Ugyan miért? Azért mert informatikát, meg közgazdaságtant, meg menedzser szakból kell sok-sok diplomát szerezni, hogy tudjunk angolul, spanyolul meg japánul gagyogni, s mindezekért jó sok pénzt kapjunk. Schütz Antal, a piarista, a század első felének legnagyobb magyar teológusa mondta nekünk a harmincas években – egy Szent Tamás-óráján: *Aki marha, hat nyelven is marha*. Mindez csak azért történik, hogy sok nyelven tudjuk elmondani, hogy ennek és ennek a globalizált multinacionális projektnek mi a költségvonzata. Megmondom csak magyarul: az életünk meg egy nemzet halála a költségvonzata.

Ne menj tanárnak, úgy is kifogynak gyerekeink az iskolából. Miért? Mert nincsenek. Menj inkább gyogyopedagógusnak, mert lassan-lassan csak hátrányos helyzetű gyerekek születnek. Mitől lesznek hátrányos helyzetűek? Attól, hogy nincsen anyukájuk. Mert harminc éves korukig a nők nem is házasodnak, csak lefeküsznek valakikkel. Utána pedig sajnálják a gyeseen töltött időt, mert az megakasztja őket érvényesülésükben. Az anyai szeretet melegének hiánya következtében lesznek a gyerekek hátrányos helyzetűek. Azt nem pótolja a túrórudi, meg a kinderparadiz. Egy anyukának otthon kell lenni. Egy anyuka az, aki otthon van. A tanulást fejezze be 22-24 éves korában, s akkor menjen majd munkába, amikor már felnevelte a maga hat gyereket, vagy amennyit az Isten ad neki.

Vagy szerezheti a diplomákat, a nyelvvizsgákat, dolgozhat az érvényesülésén, de az életébe kerül. Elhasznál élete folyamán egy jó pár férfit, házasság előtt meg után, s járhat ettől az újmóditól pszichológushoz, meg kondi-fitness-terembe, meg akárhová, de boldogtalan lesz mindenképpen – diplomástúl, nyelvvizsgástul, érvényesülés ellenére is. Nem ér rá csoporttalálkozóra menni, ahol megtanulja, hogy mitől lesz boldog. Attól, hogy boldoggá tesz egy egyetlen férfit, mint feleség, és nem hátrányos helyzetű, hanem testben-lélekben egészségessé tesz hat gyereket, vagy amennyit az Isten ajándékoz neki.

A '80-as években kidolgozta a Bokor az *életegyvetemet*. Elsősorban lányok számára, de jöhettek rá fiúk is. Mit tanítottunk ott? Azt, amitől férjek, gyerekek boldogak lesznek. Biológiai, irodalmi-művészeti meg teológiai ismereteket. Olyan ismereteket, amik – ha felnevelték a maguk hat gyermekét – társadalmilag is, munkaviszonyilag is hasznosíthatók lesznek, ha kiröpülnek majd a családi fészekből a gyermekek

Hát kedves Bisztrai Gyuri, aki a kérdést megfogalmazta, ez a jézusi igazság az Úr 2005. esztendejében. S bizony a Mammon fordítja el tőle azt, akit el tud fordítani. Testvéreim, a padokban ülő kisközösségek meg még nem kisközösségek, nagyon bízom Bennetek, hogy titeket nem fordít el. Őrizzen meg titeket ettől Jézus teste és vére, akivel táplál Benneteket ez a szentmise is. Legyetek ti a jézusi példabeszéd harmadik fiúja-lánya, akik nem mondják: megyek és nem mennek. Nem mondják: Nem megyek, és mennek. Hanem ezt mondják apjuknak: Atyám, megyek a szőlőbe, és el is mennek. Amen.

Városmajor, 2005. október 3.

(A regény 21. folytatása). Giuseppe Roncallit '56 őszén választják meg pápává, 78 éves már ekkor. Négy éve pápa már, amikor 62 októberében végre összegyűlnek a püspökök. Két hónapot vannak együtt, s nem születik semmiféle határozat. '63 tavaszán pedig meghal a pápa. Az év őszén már Montini pápa alatt folyta~a munkáját a zsinat, és újabb két hónapi munka után kihirdeti első két dokumentumát a liturgiáról s a tömegtájékoztatási eszközökről. '64 őszén megint egybegyűlnek a püspökök, és két hónap után, november 11-én, már három dokumentum születik, s köztük a *Lumen Gentium*, talán a legjelentősebb, mert magáról az egyházzól mondja el üzenetét. Végül '65 őszén közel három hónapi tárgyalás után kihirdet a zsinat még tizenegy dokumentumot, és Szeplőtlen fogantatás ünnepén pontot tesz munkájára a világ összes püspökeinek gyülekezete, a zsinat. Száz évvel előtt volt az előző, és szintén a

Vatikánban, de azt Garibaldi széjjelverte. Annak előtte meg háromszáz éve a tiroliai Trentóban. A kétezer év alatt összesen húsz volt belőle, az utolsó félezerben meg összesen három. Nem minden nap történik ilyesmi.

Hogyan érintett ez engem? Hordom a Magyar Acélban a vasrudakat a mérlegre... - leltároznak az erőművészek -, s olvasom az *Új ember* cenzúrázott, nem különösen figyelmetémbresztő híradásait, s nyilván hallok arról, hogy vége lesz a latinul misézésnek, de nem olvasok még belőle semmit, s tán arról is hallok, hogy az atyák megszavaztak valamit Szent József szerepéről a liturgiában. De történik valami, ami már közelebbről érint. A magyar egyház életében történik az. Mi az? '64 szeptemberében részleges megállapodást köt a Vatikán szocialista hazámmal, s ennek látható-fogható eredményeként rövid egy hónap múltán már fel is szenteltethet öt hazai papot püspöknek. Vége már XII. Piusz hallgató egyházának? Bizony vége. Nem volt nálunk püspökszentelés '51 tavasza óta. Most már újra lesznek püspökeink. Persze olyan papokból, akik bírják pártunk és kormányunk bizalmát, akinek majd dolguk lesz ország-világ előtt megvallani, hogy egyház és állam viszonya nálunk kielégítő, sőt még kitűnő is. A Rákosi meg Mindszenty okozta két rendkívüli évtized után helyreáll, ami öröktől fogva meghatározza a nemzetek életét, a trón és az oltár szövetsége? Igen, helyre áll. Casaroli, a vatikáni érsek s majdani vatikáni államtitkár, maga jön Budapestre tárgyalni az AEH államtitkárával. Internált püspökeinkkel nem tárgyal, csak leutazik hozzájuk Hejcére, hogy letérdeljen előttük, s áldásukat kérje.

- Szerettem volna belerúgni ebbe a digóba... - mondja majd az egyik, s ezzel az álnok letérdepeléssel mélyen megalázott, mert a Vatikántól véglegesen félreállított hitvalló főpásztor.

Elmegyek Lányi Jánossal a Bazilikába a püspökszentelésre. Azokéra, akikkel *gyalázatos dalokat* művelnek majd a felszentelést engedélyező hatóságok, ahogyan halála előtt még e felszenteltek egyike megvallja. A püspökszentelés után János bácsival állunk az utcasarkon, oda is köszön nekünk az egyik újonnan szentelt püspök, Cserhádi, amikor autójába száll, s mondja János bácsinak:

- Majd beszélgetünk...

Nem került sor rá. Majd halála előtt két héttel vallja meg az osztrák tévének:

- Gyalázatos dolgot műveltek velünk...

János bácsi már 60-ban szabadult Márianosztráról. Évekig hevertetik, s csak utána kap papi alkalmazást. Két püspök internálva Hejcén, ki tudja hány pap a börtönökben, s még egy jó hosszú évtizeden át..., de ők már megállapodtak. Nyilván - jövőendő nagy jók reményében. Persze a Vatikánban is, de pártunk és kormányunkban is él a remény. Eszembe jut őrnagyom számomra baljós szava: *Megnézheti magának, hogy mit csinálunk mi a maga anyaszentegyházából.* A Zsinat műve ez a továbblépés a *csinálásban*? Igen is meg nem is. A Zsinat úgy tárgyal az egyház és a világ viszonyáról majd 65-ben, hogy nem nevez néven senkit. A atomháborúra kész - Hirosimán és Nagaszakin már túllevő - nyugati imperializmust sem, de a Gulagon a hatvan millió embernek javát már elpusztító bolsevizmust sem ítéli el. Csak a helytelen tanítást szabad elítélni, de a tökések vagy az elvtársakat nem. Jézus ezt még nem tudta. Ő nem volt ilyen kíméletes. Nemcsak elveket hirdetett, de megjelölte azokat is, akik elveinek halálos ellenségei: *írastudók, főpapok és vének.* S mire jutott vele? Csak a keresztfára. Ezt akarjuk elkerülni? Tanítványaiként? Nem lehetséges, mert *nem lehet külön a tanítvány mesterénél. Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak...*

Mondják, hogy a zsinat szüneteiben tárgyalták meg a kérdést a püspökök, s ott jutottak eredményre:

- *Jobb, ha püspökeink vannak - olyanok, amilyenek lehetnek -, mintha egyáltalában nincsenek.*

Hallottam én már ezt a hajdudorogi püspöktől is, aki nem engedte papjait barátkozni velem, s illegális lelkigyakorlatot tartani meg kisközösségeket alakítani, ezt sem engedte

meg nekik. Miért?

- Mert elviszi őket az ávó, s ott maradnak falvaikban híveik szentségkiszolgáltatók nélkül.

Mert ha keresztre kerülünk, az ezzel jár. Persze Jézus ezt nem tudta. Ő nem is volt pap, zsinagógája sem volt, de anélkül is el tudta mondani, hogy *Szeressétek ellenségeiteket!* meg hogy *Boldogok a szegények*. Azt, ami! az urak sohasem érthetnek meg. Az urak, akiknek nagy vagyonuk meg hadseregük van. Ők a hadvezérek meg a fő-gazdagok. Jézus a szentség kiszolgáltatását el tudta végezni szegény - az emeleti felső teremben meg csakúgy, átutaztában is, Emmauszban, és templom nélkül is. S azt gondolta, hogy a szentség kiszolgáltatásának csak akkor van értelme, ha a szentségek tanítása igazának a szolgálatában állanak. Nem rendelkezett még történelmi tapasztalatokkal - úgy látszik? Csak látszik. Éppen a történelmi tapasztalatok alapján mondta, hogy ezeknek az uraknak nincsen helyük az o Országában... S ezért küldte el a gazdag ifjút.

Sokkolt engem ez a részleges megállapodás, melynek szövege ma is, több mint negyven esztendő után is zárolt és titkos. Csak nekem van igazam, vagy én vagyok hülye egyedül? Vagy nem vagyok hülye, s aki másképpen látja a dolgokat, nem tudja mit beszél. Nem tudja, mi van az evangéliumban, vagy nem akarja tudni. Tizenöt éve már, hogy megírtam az '52 előtti brosúráim arról, hogy *Szeretet az Isten*. Érvényes az még? Mintha kezdtem volna elbizonytalanodni. Egyszer, még a börtönben, Miki mondott valami jézusit, s utána még valami olyasmit mondott nekem, hogy lehet, hogy én ezt már nem is vallom, s akkor csak a maga nevében mondja. S én nem tiltakoztam ellene. Hatással volt rám börtönbeli, a tíz éves posztgraduális tanfolyam? Majd tíz évet töltöttem együtt politikaiakkal, akik mind hatalomváltásban és egy másféle hatalom megragadhatóságában reménykedtek. S én magam is hatalmat gyakorló szerettem volna lenni '49 előtt, s túl harmincadik évemen is, mert hát vissza akartam volna szerezni országunkat a történelmi határoktól. Az meg nem megy fegyverek és hatalom nélkül!

Újra kérdéssé lett, hogy mit is akart ez a keresztre feszített Jézus. Élhető vagy csak halható, amit akart? S ha csak halható is, valóban ő és az ő útja - az út? Valóban nincsen más? Meg kell tehát még egyszer nézнем magamnak az evangéliumokat! A Jézus ajkára adott szavakat. Mindet. Akkoriban olvastam Joseph Jeremias tanulmányát, hogy csak az *abba* szó származik bizonyosan Jézustól, minden egyéb szava lehet a szerkesztő evangélistáké. Elgondolkodtatott ez. De hamarosan olvastam, hogy a német luteránus professzor, Jeremiás, tanulmányát megcáfolták: az *abba* szóról sem bizonyos, hogy Jézustól származik. Elolvastam még egy vastag s frissen írt német könyvet Jézusról, s munkához fogtam. Azzal, hogy a Jézus ajkára adott kijelentéseket vizsgálom meg, de azokat mindet, ha már nincs bizonyosság arról, hogy mit mondott ő, s mit adtak csak a szájára az evangélisták.

Vagy ötven ívlapra kigépeltem a négy evangélium Jézus ajkára adott mondatait, az összeset, az evangéliumok teljes anyagának jó felét. El is vágtam egy-egy mondatot, hogy egy sornál hosszabbak ne legyenek azok papírosomon. S utánuk egy sort szabadon hagytam. Dolgoztam vele egy pár hétig, mert közben kerestem kenyerem a Tempónál, meg jártam ki Pécelre Bandihoz. Amikor meglettem ezzel, akkor meg elkezdtem a kigépelte mondatok végére meg a következő sorban - betűket írni. Minek? Ezek a betűk jelezték, hogy milyen témák jutottak eszembe akkor, amikor egy-egy jézusi sort elolvastam. Persze teológiai témák jutottak eszembe. Az első mondat, amit kigépeltem, amit Jézus hallatott belülről, keresztelesekor:

- *Ez én szeretett fiam, akiben nekem kedvem telik.*

Írtam hozzá betűket: a, b, c... stb. Az *a* jelezte az istentant, a *b* Jézus istenfiúságát, a *c* hogy az Isten szeret, a *d* hogy szereti a Fiát, az *e* hogy kedvünk telhet egy más valakiben. Még nem tudtam, hogy analitikus tételeket gyártok, még nem tudtam, hogy *tartalomelemzést*

végzek. Nemis tudtam, hogy van ilyen is a világon. Csak írtam a betűket, s kiírtam egy külön lapra, hogy mit jelentenek ezek a betűk. Aztán eljutottam a zs betűig, s elkezdtem használni jelölésül a nagybetűket: A, B, C... stb. Amikor ezek is elfogytak, akkor a görög betűket, a kicsiket, aztán meg az arabs számokat. Hónapokat vett ez a munka igénybe. De egyre jobban izgatott.

Amikorra meglettem vele, kezembe vettem a külön lapot, melyen rajta voltak a betűk-számok jelentései. Ezeket a jelentéseket szedtem utána csokorba, s a végén 27 témára vontam össze a száznál is több betűt, azaz hogy témát. A 27 témát valamiféle rendbe is raktam. A kigévelt evangéliumi mondatok elé - hamarosan rájöttem, hogy írnom kell egy sorszámot: 1, 2, 3... stb. Mindegyik és sorszámmal ellátott mondatomnál találtam egy csomó jelet. Az első témát is hordozták bizonyos betűk, a másodikat is, mind a huszonhetet. Rendkívül izgalmas volt újra végig menni az evangélium mondatain. Hogy melyik témához tartoznak azok a 27-ből. Az ötven gévelt lapon nagyon sok jelet találtam, a 27 téma mindegyikéhez.

Amikor ezzel is megvoltam, írtam az egyes témákról az összes odavonatkozó helyeket feldolgozó dolgozatot. Ez is hónapokat vett igénybe. De hát ott voltak a nyári vakációk is, mert nemigen mentem nyaralni. Arra emlékszem, hogy nyaraltam egyszer Zamárdiban pár napot Frici és Erzsóknál, Frici szüleinek nyaralójában. Miséztem is a parti szabadkerti kápolnában. Meg elmentem helyettesíteni János bácsit, aki közben plébániát kapott, s miséztem Sajtoskálon, Iklanberénybe, meg Lócson, azaz *Luócson*, ahol *szíép, kiék* szeme volt az embereknek. Meg meglátogattam Sándit meg Évit, akiket én eskettem még '43-ban, s már három nagy gyerekük volt. Észrevettem, hogy nem nagyon igénylik látogatásaim. Miért, nem szerettek? De. Csak kényelmetlen voltam számukra politikai megbízhatatlanságom okán. Másodszori látogatásom után Sándi kísért ki a vasúthoz, s mondta:

- Ha pap volnék, én is úgy tennék, mint Te, de nekem gondolnom kell a családomra...

S voltam Szabó Jóska szüleinél Sajtoskálon '63-ban, mikor is Kádár amnesztiát adott a politikai raboknak, de Jóskának nem, mert őt az imperialisták kémjeként ítélték el. A kémkedés abban állt, hogy elárulta, hogy faluja közepén volt egy nemtudomhány emeletes kaszárnya, s egy vak embernek ezt a tényt elárulta. A vak ember az imperialistáknak dolgozott. Jóskát meg elítélték 15 évre. '56-ban elengedték feltételesen. '58-ban jött Hruscsov Tatabányára. Jóska feladata lett volna, hogy falujának népét, ahol plébánoskodott, elvezesse Hruscsovot hallgatni. Nem volt hajlandó rá a szerencsétlen. Erre behozták a márianosztrai kegyhelyre, hogy letöltse a hátralevő 12 évét. Ott meg az operatívok kezelésbe vették.

- Szabadulhat, ha aláírja, hogy nekünk fog dolgozni.

Nem írt alá semmit.

- Tudja, hogy mi lesz ennek a következménye?

- Tudom, le kell töltenem büntetésemet.

Visszahozták hát Márianosztrára, s a '63-as amnesztia sem vonatkozott rá. Szülei meg vigasztalhatatlanok voltak. Írtam egy kérvényt Jóska érdekében, s leutaztam Sajtoskálra, hogy aláírással szüleivel, majd onnan felmentem a győri püspökhöz. Bejutottam hozzá, s vele is aláírtam. Mondta a püspök, hogy az irodaigazgató majd rányomja kint a pecsétet.

Kimegyek, s mondom az irodaigazgatónak, hogy mit a dolga. Kinyitja a kérvényt s mondja:

- Hát ez nem lehetséges!

Dühbe gurulok.

- Akkor megyünk vissza a püspökhöz!!!

Visszamegyünk s a irodaigazgató mondja:

- Püspökúr is tudja, hogy pecsétet csak arra nyomhatunk, amire a vármegyei AEH-s engedélyt ad.

A püspök tehetetlenül áll. Kimegyünk, s mondom az irodaigazgatónak, hogy intézkedjék, s ajánlott levélben értesítsen és mihamarabb az eredményről. Egy héten belül megkaptam a pecsétes kérvényt. Így élet egyházunk '63-ban. De már nem sokáig. Lesz ez még cifrább is,

amikor már a püspökök maguk nyomhatják a pecsétet arra, amit az AEH engedélyez nekik. Mindegy. Az eredmény a fontos. Jóskát a kérvény hatására egy pát hét múlva szabadon engedik. S hatvan éves korában megy majd nyugdíjba a győri vagonygyár segédmunkásaként. Ilyen kiválóra fordul majd az egyház helyzete. De nem a szabójóska-félék számára!

Nemigen tudok beszámolni a 60-as évek nyaralásairól. De mégis. Eszembe jut, hogy miután Szabó Jóska szabadult, külföldre utaztam vele, mert kaptam szocialista útlevelet. Megterveztünk egy nagyon szép utat: a felvidékre, amelyet sohasem láttam még. Csak Ipolyságot, amikor '39-ben odavittük kajakjainkat a Kalazantinumból. Most Hidasnémetiben léptük át vonattal a határt. Megnéztük a kassai dómot, s a Tátrában béreltünk szállást. Onnan kirándultunk Iglóra, Lőcsére, Podolinba, a Csorbatóhoz, s estére mindig hazajöttünk szállásunkra. Még Lengyelországba is átruccantam. Jóska nem, ő még megbízhatatlanabbnak számított, s oda már nem kapott útlevelet. Láttam Krakkót, a piaristáknál szálltam, meg is ajándékoztak, aranyosak voltak. Hazafelé menet meg belátogattunk Túrócszentmártonba, ahol Anyukának vásároltam egy nagyon szép ruhát. Halála után Marcsuka húgom örökölte. Továbbutazva nagyokat sétáltunk Pöstyénnek még a monarchia levegőjét lehelő parkjaiban, Nagyszombaton pedig a ferenceseknél szálltunk meg. Otthon éreztem magam. Csak ritkán kellett elővennem német vagy latin nyelvtudásomat. A nagyszombati püspökséget megkerestük szállás okán, s elkezdtem dikciómat latinul, mire a bennünket fogadó pap nevetve rám szólt:

- Csak beszéljen magyarul...

Iglón is - az üzletekben szólhattam magyarul, a nagyszombati kofák meg hangosan kiabálták a *naccságos asszonvt* - hamisítatlanul tiszta kiejtéssel. Nem is szólva Pozsonyról, ahol gyufát vásároltam, s nem tudom már hogyan kértem, de az eladó kisasszony rám szólt:

- Dobozt kér vagy csomagot. A doboz az egy gyufa, a csomag meg egy tucat...

Onnan már, s vonattal Pestre jöttünk. Nagyon szép utunk volt.

Ezután történt, hogy Andi házassága tönkre ment. Váltak. Próbáltam békíteni őket.

János tiltakozott:

- Csak mint magánember szólhatsz hozzá, papként nem!

- Nálam ez a kettő egy, nincs magán meg papi véleményem, csak jézusi!

Persze nem jutottam semmire, Jánosnál volt már akkor egy harmadik személy is.

Évek múltán újra megkerestem, házasságuk 25 éves fordulója után:

- Jánoskám, nem volna itt az ideje, hogy szentségi házasságod helyreállítsad?

- Meg kell dicsérnem hajlíthatatlan következetességed - volt elegáns válasza. Ezt követően már csak gyermekei esküvőjén, s az utóbbi években: unokáinak esküvőjén találkoztam vele, akiket- egyelőre- mindet én eskethettem. Jaj de nagyon sajnálom, hogy ez a szépeszű, míves tollú ember kiesett körünkéből. Miért? A *harmadik* volt a felelős érte? Az csak következmény volt. Belépett életébe - egy Miki miatti házkutatás során - a hatalom... Ahogyan a hierarchia életébe is belépett, és sokakéba. A diktatúra hatalommal bír, nem is kicsivel.

Magára maradván - Andit már többször látogattam, Felvidéki nyaralásom után is. Az osztályával készült ő is a Felvidékre, S én lelkesen magyaráztam neki, hogy miket érdemes megnézni, és térképeket adtam neki. Később mondta:

- E lelkes magyarázat után kezdtem újra hinni Neked.

Eszembe jut, hogy levélben megkerestem - vagy ő engem? - kalazantinumi legjobb barátomat is, akit szentelése után Kolozsvárra helyezett a rendkormány, s ő, bár mosoni gyerek volt, ott maradt Erdélyben: elmentem Börzsei Marcihoz. Amikor szabadultam, Görgényszentimrének volt a plébánosa. Többször is meglátogattam. Nagyon finom lelkű ember volt, s a kultúrája is. Mosoni faluja nyelvéből doktorált Kolozsvárott Szabó Attilánál. Sokat sétáltunk. Láttam, hogy a Görgényi havasokról tavasszal lezúduló Görgény vize minden évben új medret vág. Mondta, hogy a közeli Üvegcsűr magyarjai mind szálas

és szőke emberek; tótokból elmagyarosodott magyarok. Lehet benne valami benne, mert a gyulafehérvári egyházmegye legutóbbi sematizmusában ezt találom: *1770 - ig erdőség volt a falu helyén. Ekkor b. Bornemissza József üveggyárat alapít... szakembereket telepít be Morva és Csehországból, munkásokat Székelyföldről...* Mesélte az is, hogy valahogy elterjedt róla a vegyes lakosság - református és katolikus magyarok, meg görögkatolikus románok - faluban, főleg a románok körében, hogy akiért ő imádkozik, akár az imát fizető legény, akár a leány, annak feléje hajlik választottjának a szíve. Nem is misét kérnek, csak a nemtudomminek nevezték - román a szó - imádkozást. Másszor is, később is voltam nála, amikor Márton Áronnal találkoztam bérmláskor. Ha sokáig élek, legalább egyszer szeretnék keresztülmenni a Görgényi havasokon. Három út is vezet keresztül rajta. Szászrégen, Parajd és Székelyudvarhely felől, de talán a parajdin tud elmenni az autó is. Gyalog többnapos járás volna az út. Az volna a szép, lehetne útközben gombászni is, de ezzel elkéstem egy félszázadot.

Más nyaralásaimra nem emlékezem. Csak írtam, és írtam, amibe belefogtam, hogy tisztában legyek vele, hogy mit is gondolok, azaz hogy Jézus mit gondolt. Mert miért, miért nem, ő volt számomra az *etalon*. Alighanem azért, mert megkérdőjelezetlenül élt bennem, hogy ő az *Isten Fia*, s ezért szükségképpen egyetlen eligazítóm.

Hol tartottam ekkor én? Nem tudom, mi okból, de '64 karácsonyán tettem először indigót a gépembe. Pécelieknek prédikáltam el a templomban. Akkoriban még soha nem írtam meg előre szentbeszédem, utólag kellett rekonstruálnom, ami bennem volt, hogy a szöveg míves legyen. Pécelen még nem használtam magnót. S megmaradt a szöveg.

Megváltás és megváltás

...Emmánuelnek fogják hívni, s ez azt jelenti: Velünk az Isten! - így énekel Izajás. Igen, az Isten velünk, de mi az Istennel vagyunk-e? Az angyalok éneke kétezer év alatt beborította-e a földet? A jászolban fekvő gyermek és annak békessége meghódította-e az emberi szíveket? Az ateizmus napról napra tömegeket, sőt nemzeteket hódít meg. A megkeresztelték arányszáma évről évre fogy. Mitől terjed az ateizmus? Mitől fogynak a keresztények?

Isten lemondott szentháromsági hiánytalan létéről, s eljött hiányoktól szenvedő embernek. Emberként bölcsőnek jászlat, halálos ágyként akasztófát választott. Istenként embersorsot, emberként a kiközösítettek sorsát választotta. A keresztények dicsőítik Öt ezért, maguk pedig igyekeznek életüket kényelmessé tenni, s e kényelmet minden rendelkezésre álló erővel megvédeni és gazdagítani. Az ateizmus megállapítja, mi és ki az ember földi üdvösségének akadálya. Az ateisták pedig meghirdetik az akadályok elleni feltétlen harcot; kerül, amibe kerül, de ártalmatlanná tenni a kiváltságokat élvezőket - ha kell, véres harcok árán is.

Látnivaló: a kereszténység, illetőleg Krisztus és a keresztények közti ellentmondás, s az ateizmus és az ateisták közti összhang: lehet egy eszme helyes vagy helytelen, de a benne lévő hatékonyság kifejlteni csak akkor tud, ha zászló és tábor egyetért egymással. A keresztény zászló, a Krisztus, pedig más, mint a keresztény tábor.

Ezt azonban nem valljuk be magunknak. Hogy csináljuk ezt? Hát először is úgy, hogy áthúzzuk Krisztus és a keresztény sorsazonosság között az egyenlőséget. Krisztus jászolban született; Ő megtehetette, Isten volt, rám ebből nem következik semmi. Krisztus szegényen élt, nem biztosította magát; Ő megtehetette, Isten volt, rám ebből nem következik semmi. Krisztus olyanokat mondott és úgy viselkedett, hogy három év alatt minden igazsága és jósága ellenére is, és társadalmi közakaratból akasztófára került; Ő Isten volt, Ő megtehetette, rám ebből nem következik semmi. Attól én nyugodtan lehetek keresztény, azaz krisztusi, ha az életemben, ha nagyítóval nézem is, akkor sincs semmi, ami krisztusi. A krisztusinak az élete nem krisztusi!? Ki ne látná az ellentmondást? Látjuk is, és meg is magyarázzuk, hogy elfogad hassuk.

Így szól a magyarázatunk: Neki mindezt csak azért kellett csinálnia, hogy megváltson bennünket. Meg is váltott vele, s a megváltás - kétezer éve már - készen is van. Nekünk

tehát felesleges beléféküdünk a jászolba; vállalnunk, hogy ne legyen fejünket hová lehajtani és akasztófára juttatni magunkat. Talán csak nem akarjuk mindannyian újból megváltani a világot? Kiáltunk csak oda a fejfelé szaladó forrófejűeknek: Megállj, hékás, Krisztus már megváltotta a világot.

Ez pedig így világos. Ezekután már csak az a kérdés, hogy mi szükség a keresztny, azaz krisztusi emberekre a világon? A kérdés teljességgel felesleges. Mert két mondattal korábban már válaszoltunk rá: Semmi. Nincs szükség krisztusi életre. Ebből a műfajból egy és csak egy kellett. Egy - a megváltáshoz. S az övé erre éppen elég volt.

De akkor mire valók a keresztny? Ez is buta kérdés, mert fölösleges, hiszen nyilvánvaló! Arra, hogy élvezzék a megváltást. És ez program? Hogyne volna az! Ha nem veszik el másnak az életét, élettársát, vagyonát, jóhírét, vagy ha el is veszik, de megbánják, s mondanak öt miatyánkot, öt Üdvözlégyet - akkor *ők*, és csak *ők*, a megkereszteltek, élvezhetik a megváltás gyümölcsét. Így kedvesek Isten előtt, és így jutnak a földi életen túl a mennyországba. Program ez bizony! Nem vesszük el a másét; ha elveszük, meggyónjuk, s kapjuk cserébe az üdvösséget.

Mit szól például egy családjával együtt utcán háló és meghaló indus az ötszobás családi házzal rendelkező s tőle az utcakövetet bizony elvenni nem akaró s mindezek mellett a megváltás gyümölcsét élvező keresztnynek a programjához? Vagy mit szól egy nagyon sok millió éhezőt és rongyost számláló nemzet egy töke kihelyezési-, termelésifelesleg- és piachiánygondoktól gyötört fejlett ország hitvalló keresztnyeinek e gondok közepette folyó megváltásgyümölcs-élvezéséhez? Megmondom. Dühbe gurul a mi megváltásgyümölcs-élvezésünkön, káromkodik egyet, ateistává lesz, s akármily éhezések, börtönök s életkockázatok árán is, de nem nyugszik, míg családi házunkból ki nem kerget, s összes fenti gondjainkat le nem veszi vállunkról. Nem állok érte jót, hogy még azt sem fogja megengedni, hogy templomainkban Jézus jászlaról, fejéthovalenemhajításáról, felakasztásáról szóló történeteket hallhassunk. Még azért sem állok jót, nem viszi-e börtönbe papjainkat, hogy eszeveszett istentelenségében megakadályozzon bennünket abban, hogy a megváltás gyümölcsét élvezzük.

Most már jöhet a második kérdés. Mit szól a mi programunkhoz Krisztus? Summásan mondjam? Mondom: *Miattatok gyaláznak engem a nemzetek!* De adhat egy nem summás választ is, felolvashatja nekünk a négy evangéliumot. Kezdve a gazdagokon, jóllakottakon, nevetőkön, hízelgést gyűjtőkön. Folytatva a négy boldogságon, amely a szegények, éhezők, sírók és kiközösítettek csoportjáié. Ráismerünk az első, a négyjajos csoportban a mi krisztusi zászlónk alatti programunkra s képviselőire? Gazdagnak, jóllakottnak, nevetőnek s elismertnek lenni akaró önmagunkra? S a négy boldogságban a csak Krisztusra hárított-monopolizált, és abból magunkat szépen kiemelő programra? Esetleg meg is kérdezné tőlünk: Az én keserves életem s nevetségbe fúlt halálom gyümölcsének élvezését adtam programba nektek, amikor a hűtlen sáfárt dicsértem, aki szétosztotta, amit Isten vagyonkezelőként bízott rá, mert tudta a sáfár, hogy ezért és csak ezért fogadom be az örök hajlékokba? Elmondtam-e - kérdezné tovább tőlünk -, hogy nem lehet a gazdagságnak is, meg az Istennek is szolgálni? Mondtam-e úton-útfélen, s meg nem-szűnően ismételve, hogy adjátok oda, amitek csak van a szegényeknek? Mondtam-e, hogy csak az szereti felebarátját, aki nem ismer idegent, ahogyan a számariai ember? Mondtam-e, hogy a magad kifosztása, szegénnyé tévése másokért - csak csupán tanács?

Azt mondtam, hogy az ítéleten azt fogom számon kérni, hogy hozzányúltunk-e a máséhoz, vagy azt, hogy távozzatok az örök tűzre, mert éheztem, s nem adtatok ennem, ruhátlan voltam s fel nem ruháztatok, nem volt lakásom, s lakást nem adtatok? Csak a ma élők közül kétmilliárd mindannyiunknál összehasonlíthatatlanul szegényebb felebarát vádoló bizonyossága fogja kiáltani felénk a nem hazudó, nem ijesztgető Isten megfellebbezhetetlen ítéletét. Egyetlen dologra vagytok érzékenyek. Ez a paráznság. De nem ezért fogtok

elkárhozni. Ezt úgy-ahogy megbánjátok, s ezért én hetvenszer hétszer betakarom átszegezett testemmel mezítelenségteket, s élvezitek megváltásom gyümölcsét. De hogy az egész nektek adott programot kisíboljátok az evangéliumból, hogy eleve megtagadjátok, hogy utánam jöjjetek, és felvegyétek a ti kereszteteket - ezt, amit meg sem bánhattok, mert el sem ismertek, ezt nem tudom el- és betakarni. Mert ez maga a megátalkodás, a Szentlélek elleni bűn, amelyről megmondtam, hogy nincs rá bocsánat sem ezen, sem a másvilágon...

Mitől terjed az ateizmus? Mitől fogynak a keresztények? Azt gondolom, e két kérdés nem kérdés többé. S e két kérdéssel együtt lesöpörtünk az asztalról még valami mást is. Egy szívünkhöz nőtt balhiedelmet. Azt a magunk vigasztaló önáltatást, hogy a kereszténység azért nem terjed, mert kereszténynek lenni nehéz. Attól félek - akár az utolsó ötven évben is, az összes vallásüldözéseket beleszámítva is -, ateistát többet akasztottak, többet börtönöztek be, mint keresztényt. S azok mégis növekednek, s mi mégis fogyunk. E balhiedelemnek éppen az ellenkezője az igaz. A kereszténység is terjedne, ha nehezebb volna. A kereszténység is terjedne, ha a tábor ugyanaz volna mint a zászló. Ha az ellentmondás megszűnnék, ha a keresztény valóban a krisztusit és nem eleve a krisztusi megtagadását jelentené.

Nem azért fogy a kereszténység, mert nehéz, hanem mert ennek a kereszténységnek nincsen értelme. Gondolkodó és becsületes ember nem hiheti, hogy ezzel a kereszténységgel valaha is előidézhetjük azt a megváltást, amit Krisztus reánk bízott. Azt tudniillik, hogy az ő krisztusi életének vállalásával megteremtjük a gyűlöletet felszámoló felebaráti szeretet világát. A már megszerzett és majd megszerzendő javak magunk számára birtoklásán épülő krisztustalan keresztény megváltásgyümölcs-élvezés – ez fogalmilag zárja ki a felebaráti szeretet világát.

Az ateizmus görbéjének emelkedése egyre meredekebb, a kereszténység görbéjének az esése egyre meredekebb. Kiszámítható az idő, amikor görbénk eléri a koordinátán a zero értéket? Vagy a hitünk arra tanít, hogy jön majd nép és nemzedék, amely megérti a betlehemi éjszaka angyalénekét? Támadhat a mi nemzedékünkben is krisztusi kereszténység, amely megérti a mi jóakarattunktól különböző, az angyalénektől hirdetett krisztusi jóakaratot, amely megadja előbb nekünk, majd általunk és felvett keresztjeink által a világnak is a békességet, az angyalok karácsonyi jókívánságát? Azt a kívánságot, amely egyre dübörgőbben és követelőzőbben zúg végig a világon? Megadja azt, aminél kevesebb sem Istennek, sem embernek nem elég, s ami Krisztus nélkül nem lesz meg soha- a békességet?

Hát ennyi volt a prédikációm '64-ben Pécelen, amikor lényegében még nem tudtam semmit a II. Vatikáni zsinatról, s amikor újra elkezdtem nagyító alatt tanulmányozni a Jézus ajkára adott evangéliumi szövegeket dolgozni. Amikor vakációban meg naponta, munka után és bele az éjszakába... írtam és írtam e munkát, s mire készen lettem a 27 dolgozattal, már tudtam a vázát a KIO-nak, ha nem is tudtam még, hogy ez lesz végül a címe: *Keressétek az Isten Országát!* S a '65-ös év vége felé el is kezdhettem volna gépelni az akkor még három könyvre tervezett munkát: dogmatika, morális, és az Isten Országá, de akkor valami megakasztott.

Közbejött, hogy befejeződött a Zsinat, s megélné a postám. Könyveket kaptam külföldről, s a Zsinatról szólókat. Az alapvető tájékozódást Max Lackmarm több kötetes munkájából kaptam, egy lutheránus paptól, akit meghívott a Zsinat megfigyelőnek mint az *Evangélikus és katolikus újraegyesülés* képviselőjét. Mind a négy ülésről írt egy-egy kötetet. Az osztrák katolikus Styria adta ki művét. Számomra élmény volt falni köteteit, mintha jelen lettem volna a zsinaton. S egy Mester István nevű pap, akinek a nevét sem ismertem, s aki disszidált, és a Hittani Kongregációban kapott valamiféle beosztást, elküldte nekem füzeteként a Zsinat dokumentumait kihirdetésük sorrendjében, azok legelső kiadását. Leálltam a munkámmal. Előbb meg kellett ismernem a nyomdafriss legújabb katolikus tanítást. Latinul szóltak a dokumentumok. Lefordítottam őket. Azaz

Évának gépbe diktáltam a fordítást, és indigót is tettünk bele, vagy tizet. Ezzel tíz évvel előztem meg hivatalos egyházunkat, mert a Szent István Társulat csak 1975-ben adja ki a maga fordítását.

Talán a Zsinat okozta eufória volt, ami előidézte ezt a második fogadalmam-ellenes gesztust. Az első az volt, hogy négyesben azért és negyedévenként mégiscsak találkoztunk. A *Lumen Gentiummal* kezdtem a fordítást, s lefordítottam még a *Gaudium et Spes*-t, de végigolvastam, azt hiszem, majd mindegyiket, mielőtt folytattam volna a magam dolgát. Nehéz volna most, negyven év után pontosan beszámolni akkori benyomásaimról. Kezemben van *Sandro magister* jelentése az internetről: *Róma 2005. június 22: ... a II. Vatikáni Zsinat történetének "az igazsághoz hű és nem elfogult megírása még várát magára"* - jelentette ki Camillo Ruini bíboros. Abból az alkalomból, hogy a Vatikán kiadójánál megjelent egy vatikáni monsignore tollából egy könyv: *Ellenpont a II. Vatikáni Zsinat történetéhez* címmel. Ruini magyarázza a címet: azért ellenpont, mert szöges ellentéte a zsinat ama értelmezésének, melyet a katolikus történetírás ezidáig adott és világszerte monopolizált. Ismét idéz a magiszter Ruinitól: "A zsinatnak a múlttal szakításként és új kezdetként értelmezése a végéhez közeledik... ideje, hogy a történetírás rekonstruálja a zsinat történetét, amely végre a valóságnak megfelelő történet lesz".

Érti mindezt a kedves olvasó? Elmondom, hogy mire gondolok. A reformista egyházi közvélemény hajlik arra, hogy a zsinat szakította a múlttal, a konzervatív pedig azt gondolja, hogy "folytonosságot alkot minden eddigi korszak hitével" (II. János-Pál). Ténylegesen az elmúlt negyven évben egyházunkban az történt, hogy akik a Zsinatra hivatkozva merészebben újítottak, azokat elhallgattatta a hierarchia. Ruini, úgy gondolom egy új korszak kezdetét jelentette be: ezután már senki se hivatkozhat az újító gondolatai alátámasztásául a Zsinatra.

Hogyan voltam tehát én akkor, amikor először olvastam a Zsinat dokumentumait? Örültem, hogy találok bennük olyasmit is, amit korábban nem olvastam egyházam hivatalos dokumentumaiban. Mondok néhány példát rá:

Krisztusa szegényen és üldözötten vitte végbe a megváltás művét, az egyházat is ugyanerre az útra szólítja hivatása (LG 8).

... az újszövetségi könyvek közül is méltán kimagaslanak az evangéliumok, mert elsősorban ezek tanúskodnak a megtestesült Igének, a mi Üdvözítőnknek életéről és tanításáról (DV 18).

Az isteni törvény rendelkezéseit lelkiismeretében fogja fel és ismeri el az ember; köteles is lelkiismeretét minden tevékenységében hűen követni, hogy eljusson céljához, Istenhez. Nem is szabad őt akadályozni abban, hogy lelkiismeret szerint cselekedjék... és csak a lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni (DH 3., 11).

Méltányosnak látszik továbbá, hogy a törvények megértően intézkedjenek azokról, akik lelkiismereti okokból nem fognak fegyvert, de készek békés formában szolgálni az emberek közösségét (GS 79).

Ami pedig a többieket illeti, azok számomra mind belesimultak abba, amit idáig a teológián okosabb professzoroktól hallottam-olvastam, s amit magam is tanultam Schütz Antaltól a '30-as években. A 80-as évek elején meg közösségeinkben alapos vizsgálat alá vetettünk a Zsinat főbb dokumentumait, s megállapítottuk, hogy miben térnek el az evangéliumokban található jézusi szemléletről, melyet akkor már a KIO kötetei is segítettek megmutatni nekünk. A KIO szemlélet, amely a '81-es hivatalos római megnyilatkozás szerint nem térnek el a katolikus tanítástól.

Ma pedig azt gondolom, hogy Ruini bíboros akciójának igaza van, mert a katolikus történetírás is áldozatul esett annak a reménységnek, hogy a Zsinat folytatódni fog, s bátor kicsiny lépéseit további bátor lépések fogják követni. A Zsinat eufóriát hozott: végre lehet az egyházban szabadon véleményt nyilvánítani. Lehetett volna, ha lecserélték volna

a Kúria személyi állományát. De nem cserélték le. S akik abban reménykedtek, hogy bátran léphetnek tovább a zsinat által megkezdett úton, megütötték bizony a bokájukat. Küng nem írhatta meg kérdőjellel: *Tévedhetetlen?* Nem bizony.

Congar a zsinat után írt a *Concilium* című és valamikor radikálisan reformista folyóiratban egy tanulmányt arról, hogy a zsinati határozatok érvényesülése nagyon lassú folyamat. Egy határozat megszületése és gyakorlatban érvényesülése, ez nagyon is kettő. S még erősebben az, ha nem cserélik le a határozat előtti szemlélet képviselőit vezetői posztjukról. Nem cseréltük le. VI. Pál nem is akarta. I. János-Pál alighanem akarta, s ezért halt meg pápasága 33. napján. II. János-Pál pedig megerősítette a konzervativizmus pozíciót, s nem utolsó sorban azzal, hogy nagyobbára csak ultrakonzervatív személyeknek adományozott bíborosi kalapot.

Mindebből akkor az következett számomra, hogy csak bátran tovább. Miért? Mert én nem azzal foglalkoztam, hogy mit kell tanítani-csinálnia az egyháznak, hanem csak azt akartam megmutatni, hogy Jézus mit tanított. Nem kontesztáltam. Hogy mi következik ebből a mai egyházra, azzal én nem foglalkoztam. Ezért mondhatta a Klérus Kongregáció, hogy nincs a KIO-ban semmi, ami sértené a katolikus hitet. S a '64-es a Zsinattal egykorú péceli prédikációm? Talán az sem sértette.

Miután lefordítottam a *Lumen Gentium*-ot és a *Gaudium et Spes*-t, nyugodtan folytathattam munkámat, s elkezdtem két indigót betéve a gépbe diktálni Évának eredményeimet. Hatalmas tollat rágások után diktáltam, nagy előkészületek után. S '68 nyarának végére el is készült a hat vastag broszúra. Egyetlen példányom sem maradt belőle. Közben egyebet is diktáltam, mert lassan-lassan felfutott a Fordítás Irodánál a fordítói pályám is. Amikor végére értünk a hatodik kötetnek, felálltunk Évával, s elénekeltük a Te Deum-ot. Közelében voltam már 50. születésnapomnak. Csak több volt ez már mint a húsz évvel korábban írt *Szeretet az Isten*. Ez a fiatalkor, a KIO pedig a férfikor gyümölcse volt. Hat kötetes öt könyv lett végül is a 27 dolgozathból. Az első: *Honnan jött?* A második: *Miért jött?* A harmadik: *Az út* - de két kötetben. A negyedik: *Nem fogadtuk be.* Az ötödik: *Az ország.* Ez volt a hat kötetes ötkönyv.

S közben mi történt? Jártam a Tempóba, jártam Pécelre, s barátkoztam tovább azokkal, akik szóba álltak velem. Müliékkel, Sárával, Évával, Andival a pestiek közül. Fricivel-Erzsóval, Jóskával, Terivel a debreceniek közül, de történt valami egyéb is.

Éva néni Fehérváriné Ildikóéknál lakott albérletben a Breznó-közben. Egy alkalommal megkeresi Ildikót, a derék katolikus asszonyt, a szomszéd házból egy derék katolikus férfi, egyetemi docens, dr. Demeczky Mihály, s mondja, hogy három fiából a legidősebbet, Jenőt nem elégíti már ki az, amit a templomban hall, kellene egy alkalmas személy, aki foglalkoznék a fiával. Ildikó már jól ismer engem, sokszor jártam már náluk, beszélgettem is velük: férjével, apjával, anyjával s a három gyerekkel. Szól Ildikó Évának, s Éva majd megkérdezi tőlem, hogy vállalom-e Jenőt. Mért ne vállalnám? Ez csak egy személy, ez nem ellenkezik a fogadalmammal. S Jenő el kezd járni hozzám délutánonként. Egy személyes filozófiai tanfolyamra. Azt mondom neki, amit leírtam már Demény Palinak is, Halász Bandinak is. Nem tudom mennyi ideig tartott a tanfolyam. Azt sem, hogy hetenként vagy két hetenként találkoztunk. Ha ez 65-ben történt, akkor Jenő 16 éves volt. Az elbolondíthatók, a Jézus számára megnyerhetők korában. Próbáltam ezt az egyszemélyes műfajt más fiatalokkal is. Éva is prezentált nekem két fiút, egy szemészorvos gyerekeit. A gyerekek anyja volt Éva köréhez tartozó, s buzgón kért '62 előtt az Éva által szervezett előadásaimra. Meg is látogattam őket. A férjével is próbálkoztam barátkozni. Nem lett a tanfolyamomnak semmi eredménye. Csak jófiúk voltak, engedtek szüleik kérésének, hogy látogassanak engem.

A másik tanfolyam is eredménytelen volt Halápi Évával, a keresztlányommal. Ő volt szüleim első unokája, 46-ban született. Amikor kijöttem a börtönből, már 15. évében járt, s felcsapott ateistának. Mikor? Már nagyon régen. Még emlékszem rá, hogy '62 nyarán.

Mátyásföldön, a Repülőtéri HÉV megállóban állunk: anyám, a húgom, Livi, Évike és én. Vasárnap van, és Livi megszólítja lányát:

- Évikém, voltál ma már szentmisén?

- Nem voltam, és nem is megyek. S ezt vedd egyszer és mindenkorra tudomásul, Anyám!

Csend következett, és a kanál megállt a levegőben. Rá vagy három évre írtam neki egy levelet:

- Évikém! Csecsemőként kereszteltek meg, nem tudtál igent mondani arra, amit ott csináltunk Veled, s én lettem a keresztapád. Ezennel kijelentem, hogy visszaminősítem magam számodra keresztapából Gyuri bácsivá, ha nem adsz nekem lehetőséget arra, hogy tartsak Neked egy tanfolyamot arról, amit csecsemőkorodban nem mondhattam el neked.

Ekkor már egyetemista volt. Eljött az egyszemélyes tanfolyamra ő is. Becsülettel végighallgatta, amiket mondtam neki, és utána maradt továbbra is ateista. Valami gyermekkori sérülés folytán *incapax* volt tartalmaim számára, akinél egyébként jézusibb viselkedésű embert nem találtam mind a mai napig családom tagjai között. De elvégezte a tanfolyamat, s én maradtam számára keresztapa, ő meg ateista. Abban reménykedem, hogy Jézus nem fogja számon kérni tőle rengeteg misemulasztását, amit élete során felhalmozott.

De Jenőnél sikerült a tanfolyam, mert benső igénye volt a tisztánlátásra. Neki története lesz a Bokorban. És másvalakinél is sikeres voltam: Turiák Ildikónál, aki Trásy Évi barátnője volt. Úgy lett azzá, hogy egészségügyi dolgozók voltak mindketten a MÁV kórházban. Ildi apácának készült. A Csávossy páter gründolta Unum-apácáknál, akik nem élhettek együtt, mert Rákosinak nem volt szüksége szerzetesekre. A noviciátust azért elvégezhetette. Hogyan? Úgy lett novícia, hogy mesternője ezt mondta neki:

Kislányom, naponként munka után térdepelj be hazament bármelyik utadba akadó templomba, nézz rá a karórásra, hol áll a nagy mutató, s amikor egy számmal az előre jut, akkor hazamehetsz. Végigcsinálta a noviciátust, de fogadalmat nem tehetett. Azért, mert közben megismerkedett velem, vagy csak azért, mert még mindig nem volt módjuk az együttélésre, nem tudom. De annyit azért mondtak neki:

- Tedd le a fogadalmat Bulányi atyánál!

Ott meg nem tudta, mert akkoriban még én sem gondoltam szerzetalapításra. Ma már gondolok rá. Nem apácarendet akarnék alapítani, hanem családi szerzetet. De nem jelentkezik rá ő sem, mert pillanatnyilag el van foglalva: a rákjával birkózik - az életéért. Hát övele találkozom Trásy Éviék lakásán valami jeles alkalommal, melyre meghívást kapunk, Ildi meg én is. Lecsapok rá, s őt is meghívom egyszemélyes tanfolyamomra. Akármit mondok is, mindenre üdvözült arccal mosolyog: ő is úgy gondolja. Nem tudok mit mondani annak, aki velem mindenben egyetért. Ki kell találnom valamit, amit nem tud: ő lesz az első, akit görögre próbálok tanítani. Pár év múlva majd sorozatban rendezem görög-tanfolyamaimat - 15 meg húsz főnek. A Bokorban, és Székesfehérváron is, még a Regnum teológiai tanfolyamán is. Mekkora sikerrel, már nem emlékszem rá, de ebből is maradandó kapcsolat lesz. Őt összeismertetem majd Jenővel is. Jenő boldog:

- Ildivel lehet másról is beszélni mint veled, Gyurka bácsi.

Nem mondja meg, mi az a más. Jenőt el is kapja a gépszíj. De majd más kötél üti el őt, mert Ildi - minden rábeszélőkéességem ellenére is - hajthatatlan: ő apáca akar lenni.

Vissza a görögre. Honnan ez az új szerelmem? A középiskolában négy éven keresztül tanultam heti hat órában. Jelesre le is érettségiztem belőle. Klasszikus görögöt tanultunk: Xenophónt, Homéroszt, Sapphót, Szophoklét, Platónt, meg a többieket. A noviciátusban pedig az újszövetségi *koiné* változatát a görögnek. A teológián már nem került elő, azt latinul tanultuk. Megvoltam nélküle szentelésem, Kolakoviccsal találkozásom után is, s a börtönben is. De utána, amikor elkezdtem írni a 27 dolgozatot, s a pontosítások okán újra és újra elő kellett vennem a görög szöveget, feléledt rég felejtett érdeklődésem a görög nyelv iránt.

A '60-as évek során- tempósként- sokszor miséztek a Nefelejcs utcához közel, a Rózsák téri templomban. Ott találkozom egy alkalmilag szintén ott miséző francia pappal, Pere Poupard-dal. Később lesz az egyháznak egy ily nevű bíborosa is, máig sem tudom, hogy ő volt-e az, akivel francia beszédbe vagy csak nyögésbe elegyedtem, mert francia nyelvtudásom is csak könyvtudás. Mindegy, de a beszélgetés eredményeként, küld nekem hamarosan egy *Schmoller-t*. Mi az? Egy görög szöveget, mely sorba veszi az Újszövetségben előforduló görög szavakat, s idézi azok összes előfordulásait, a szó környezetszövegét is, s megjelöli azokat a helyeket, melyeken megtalálhatók azok a görög nyelvű szentírásban. Így tökéletesedhetik a KIO módszere. Csak felütöm a Schmollert, s már tudom is, hogy pl. a négy evangéliumban még hol fordul elő az éppen vizsgált tartalmú szó, s analizálhatom egyenként összes előfordulásait, hogy a végén megállapítsam, mi annak a szónak a pontos jelentéstartalma - Jézus ajkán. Ezt a módszert mutatja majd be a KIO 12. numerusa, melynek címe: *Az istennektetés*.

Az elkövetkező évek folyamán eljutok majd az Abonyi utcába, ahol a reformátusok könyvtára található, s örömmel fedezem fel annak református lelkész őrzőjében az egyik Tarr-fiút, akinek egyik öccsével jártam be naponként Hévvél a 30-as években Pestre iskolába. Apjuk olyasféle elkötelezett református volt Mátyásföldön, mint apám katolikus változatban. Ő aztán ellát engem bőven Schmollerrel, s én ajándékozom vagy csak adom a görög tanfolyamok igényesebb résztvevőinek a Tarr-fiútól majdnem szimbólikus áron kapott köteteket.

S közben történt valami. Mi? A Nemzetközi Vásár? S nekem ahhoz, mi közöm? Csak annyi, hogy a Tempó dolgozott az ott kiállító *átkos imperialistáknak* is. Ami minket, a melósokat illetett. Nagyon szívesen is. Miért Hát csak azért, mert nemcsak aláírták menetlevelünket, hanem... még meg is ajándékoztak bennünket a nap végén, ha jól tüsténkedtünk nekik, egy-egy csomag külföldi cigarettával, szardíniás dobozzal. Kapni egy csomag *Pal-Mal-t* akkor olyan kincsnek számított, amilyen nem sok embernek jutott birtokába a '60-as években! Én is sikereket arattam velük családomban. A Tempóban az évek múltán elkezdtek hasznosítani. Le-leszóltak a központból, ha lebetegedett valamelyik telepvezető, hogy vegyem át egy-két napra a telepvezetői tisztet, s én átvettem. Az Österreicher Irén férje, Novák elvtárs volt a telepvezetők főnöke. Egy ilyen telepvezetési megbízatás kapcsán támadt egy kis afférem vele. A telepvezető reggel hatkor kezdte munkáját, s délután hatig tartott az. Reggel kiállították a menetlevelet, melyekkel elmentünk a munkába, délután pedig becsurogtunk, s leadtuk azt. Közben nem sok dolguk akadt, adminisztráltak, amit kellett, meg felvették az estleges új rendeléseket. Valaminő váltással dolgoztak. Novák meg azt kívánta volna tőlem, hogy hattól-hatig sorvadjak magas méltóságomban. Megmondtam neki, hogy ezt nem teszem:

- Melósként tíz órát dolgozom (papíron), legfeljebb négyig maradok (- kellett nekem a délután, hogy írjam a KIO-t).

- Akkor levesszük a százalékát!

- Tessék levenni!

Nem maradtam négy után, és nem vette le. Gondoskodott már két óra felé a váltásról, s mehettem haza. Idők múltán a Nemzetközi Vásáron is előléptem munkaszerzővé: tárgyaltam *külföldiül*, s eladtam nekik melósainkat. S szereztem vele valutát szocialista hazámnak, úgy bizony! E munkám során Novákkal együttdolgoztam. '67 májusában is. Egy ilyen alkalommal mondja, hogy nagyon előnyösen lehet budai telkeket venni, a Csátárkán. Meg is mutatná, hogy hol. Munkaidőben voltam s a főnökömmel, tehát készségesen mentem Trabantján oda, ahova vitt. Korábban nem tudtam, hol a Csátárka, most megtudtam. Álomszép táj, paradicsom a Gugger-hegy alján. Öreg gyümölcsfák a nagyjából üres telkeken. Nagyon tetszett. Alig volt élet rajta. Államosíthatták valamikor - valakiktől. Gondolom Rákosi elvtársnak *ajánlották* fel annak idején a tulajdonosok, s most Kádár hasznosítani akarta az üres telkeket addig is, amíg

majd épít rajta valamit a szocializmus. Ha megvesszünk egy ilyen telket, az államnak joga van bármikor visszavásárolni tőlünk. Ezért csak faház építhető rajta.

Tizenöt évvel később vásárolja majd vissza. De majd jó dupla áron - a fák miatt, amiket ültettünk. Meg azért meg közben felment a telkek ára is. Mi vagyunk a legvidámabb barakk a szocialista táborban, már a melós is tud telket vásárolni, no meg a papok akiknek a sógorom szerint a bőrük alatt is ott a pénz. Nekem is. De visszavásárlásuk után is használhatjuk majd, amíg nem kezdenek rajta építkezni. Úgy a '80-as évek első felében, közepén kerül majd erre sor. Talán 30.000 forint lett volna a féltelek. Mondtam Nováknak, hogy gondolkozom rajta, s hamarosan visszatérek rá. Délután már kint voltam Imre öcsémmel a telken, neki is tetszett nagyon. Megállapodtunk, hogy ketten együtt megvesszük félteleket, s az ő nevére. Tíz évre el voltam tiltva közügyektől. Hátha ez is közügy? Biztos, ami biztos. Egy nemzeti ajándékot adtam már szocialista hazámnak. Másnap összehoztam öcsémet Novákkal, s májusban már építettük is a kerítést meg a kaput. Imre szerzett deszkavégeket - *bordeszkat*, hivatalos nevén - borítónak, én meg egy becsületes palócot, talán Havasi Gyuszi emberét, aki összerakja a betonterasz egyik oldalán a faházat. Öt méter hosszúra, három és fél méter szélesre terveztük. A négy méteren elfért egymás végiben két heverő, s az ötödik métert leválasztottuk: ott volt a 4x1 méteres a konyha - kis benyílóval - s benne gázrezsó. A maradék 1x1 méteren - de külső ajtóval s a terasz felől - pedig a helység, ami nélkül minden konyha felesleges. A terasz alakját is szépen kiképeztük, hogy legyen rajta egy kiszélesedés, s ott egy asztal, melyen még bridzselni is lehet. A nyár végére már állt a ház. A debreceni Pór Jóska-Ági (Jóska anyukája benne volt a debreceni fiatalasszonyokból alakult csoportunkban), az agrármérnök házaspár segítségével megterveztük össze a kertet is. Volt benne egy öreg mandulafa is. Úgy megmetszette, hogy Teri majdnem sírt, hogy nem lesz termés rajta. De lett bőven, bárcsak később tanultuk meg Lékai sokatmondó jelmondatából, hogy *succisa virescit*, azaz a kommunistáktól megnyesett egyház is kizöldül, mert a kommunisták meg ő is metszették, s alaposan.

Imrével megállapodtunk, hogy én használok szombaton, ő meg vasárnap - akkor én Pécelen vagyok. Hétközbe pedig akármelyikünk. Ha banzájt rendeznénk valamelyik hétköznapon, azt tudatjuk egymással telefonon. Így aztán elkezdtem szombatonként kijárni a Csátárkára. S akadt mindig valaki, aki kijött velem. Terényi Lajcsi piarista, aki osztálytársa volt Emilnek, s Kecskemétről felkerülve pesti gimnáziumunkban tanított, s aki felhívta figyelmemet Toynbee '56-ban megjelent könyvére: *An historien 's approach to religion* (*A vallás egy történész szeméve!*), melyet hamarosan majd lefordítunk magyarra, s okosodunk belőle. Aztán Merza Jóska három gyerekével: Jocóval, Ágival, Pepével. Meleg Ilus meg Kovács Teri. Trásy Évivel s ötödik gyermekével, Kátival, akinek Ildi meg én lettünk a keresztszülei. Ildi és nyomában Andi is, meg Jenő, és hamarosan majd az egész Bokor, de ezt '67 áprilisában nem is sejtettem még. Veszélye nem volt. Láthatta az egész világ, hogy dolgozunk a kertben. De mikor a nap leszállt, behúzódtunk a házba, s gyertyafénynél, mert villanyunk nem volt, beszélgettünk. Meddig? Az utolsó buszig. Azt tíz és féltizenegy között értük el a Törökvézi és a Csátárka út találkozásában.

De egy kicsit előreszaladtam, vissza tehát barátkozásaimhoz az Úr 1967. esztendejében. Ősz volt, s egy délután becsönget még Nagy Lajos király utcai albérletembe egy középkorú férfi. Bemutatkozik: Barcza Barna, Vác-egyházmegyei káplán. Vácon él, szüleinél, mert betegszabadságot kapott a cukra miatt. Ott felkereste dr. Juhász Miklóst, aki hamarosan megállapította:

- Te a Gyurkának való ember vagy!

Ezért van itt. Eljött. Megtudom, hogy 13 évvel fiatalabb nálam, matematikusnak készült, de börtönbe került Bisztrai Lacival együtt, utána meg sofőrje lett Endrey Mihály püspöknek. Mindezek miatt csak 31 évesen szentelték pappá. Egy nagy férfi-barátság indul útjára azon a borongós őszi délutánon. Rendszeresen találkozunk. Ekkor már túl vagyok a KIO második

könyvén, s Barcza konzseniális vevő azokra a tartalmakra, amelyek a megírt kötetekben s immár nemcsak tudatom mélyén, de felszínén is található. Tart is a barátság több mint harminc éven át. Csak halála előtt pár évvel ér véget... de ez már későbbi történet. Gyűlnek az ígéretes kapcsolatok. Hosszú, nagyon hosszú az előkészítési idő. Nem úgy, mint a 40-es években, Debrecenben, ahol pillanatokon belül fürödhettem a boldog atyaságban. Itt valami más, nem atyaság, hanem testvériség készül, melyben hamarosan megszűnök *atya* lenni, és csak Gyurka, vagy Gyurka bácsi leszek. Javítok: ez nem *csak*. Ez több! Jézust sem atyázták a tanítványok: *Egy a ti atyátok!* Az, aki az övé is.

Vissza Pécelre. Elkövetkezik a '68-as év, melynek elején ezüstmisés leszek. Zárt templomajtók mögött ünneplem - a legközelebbiekkal, csak tizenkettővel. Kikkel? Hát mindenekelőtt szüleimmel, meg Babucival és férjével, Lacival, akiket én eskettem. Ők a családom. Aztán a közösségemmel, a börtöntöltelék négyekkel: Éva, Miki, és Fekete Gabi, na meg én magam. Ez már nyolc. Aztán a házigazdával, Bandival, s a börtönben szerzett leghívebb barátaimmal, Lányi Jánossal és Szabó Jánossal. Ez már tizenegy. S hogy kilegyen a tizenkettő, ott van még egy szintén meghurcolt, a régi népemből, akit megkérdezek, hogy eljönne-e rá a régiiek képviselőjeként. Igent mond rá. Ő a Kovács Teri. Nem tizenhárom fő, hanem csak tizenkettő. Jézus volt - a tizenharmadik.

Miki az ünnepi szónok. A szentlecke szövege alapján (*Én pedig ne dicsekedjem másban mint ami Urunk Jézus Krisztus keresztségében...*) arról elmélkedik, hogy lehet-e dicsekedni, és ha lehet, akkor miben. Hát a Krisztus keresztségében, abban lehet. Ez a szöveg olvasható újmisésképmén is, melyet kétezer példányban nyomtatott ki 25 éve a Rendem. Az ezüstmisémre már egyet sem nyomtatunk, csak Meleg Ilus rajzol vagy húsz példányban egy fekete keresztet, s írja a kis lapra piros gyöngybetűkkel: *Csak a mi Urunk Jézus Krisztus keresztségében dicsekedjem...* 1943. II.1.-- 1968. II.1. Aztán átmegyünk a plébániára, ahol Elza, Bandi szakácsnője, rittyenti az ünnepi nagyebédet. Erről az Elzáról mondanom kell valamit. Haláláig kitartott plébánosa mellett, követte őt Szadára is, és gondozta Bandi beteg nővérét, Mártit, és amellet még minden vallásos könyvet elolvasott, amihez hozzáférhetett. Bandi dugta is előle a *vastagabbakat*. Egyszer ezt mondta Bandinak:

- Ha én egyszer az Úristen elé kerülök, beolvasok neki...

Úgy látta, nem igazságos. Avilai Teréz is mondta: Uram, ha így bánsz a barátaiddal, ne csodálkozz, hogy annyi az ellenséged! De hát sem Teréz, sem Elza nem olvasta a KIO-t. Én meg igen, s abból tudom, hogy Isten nem bábjátékozik, nem rángatja zsinóron az embert. Ennek következtében úgy köpjük szembe, ahogy akarjuk, még a Fiát is keresztre feszíthetjük.

Az ebéden Lányi János mondott pohárköszöntőt, s elmondta, hogy Nosztrán egy hipis alkalmával szalmazsákunkban megtalálták miseborunkat, s én meg magamra vállaltam a büntényt azzal, hogy *Te, János bácsi hamarosan szabadulsz, tehát maradj csak csendben*. S mentem tíz napra a szigorítottba. Efféle szépeket mondott rólam szüleim nagy-nagy örömeire. De nemcsak Bandi, mert Sík utódja, Albert István tartományfőnök is rendezett Mikszáth Kálmán téri kápolnánkban egy ezüstmisét nekem, s ott ő mondta a prédikációt a helytállásról, meg miegyébről, s a mise után még ezt súgta oda nekem:

- Ennyit mondhattam, többet nem. ..

Mintha, mintha már világosodott volna a Bokor égalja, de én még nem sejtettem semmit sem. Pedig kaptam egy ezüstmisés ajándékot felülről is. A péceli napra szabadságot vettem ki a Tempótói, de másnap már mentem dolgozni társaimmal Budára a Petzvál utcába. A vasraktárban kellett rendet teremtenünk, s elkövettem egy műszaki hibát: betettem jobb lábamat a mélyedésbe, mely tárolta a vaslemezeket. S amikor tettem, amit kellett, elkezdtek a lemezek ráfordulni a mélyedés másik felére, és súlyuk alól már nem tudtam kihúzni lábamat, s ott maradt. A lemezek meg hullottak, hullottak egyik a másik után. A társaim segítségért kiabáltak, s jöttek a pájszerrel, s pár perc alatt kiszabadították lábamat a közben talán

tonnányira növekedett súly alól. S én akkor ott, miközben a mázsás súlyok hullottak lábamra, ott és azonnal tudtam, hogy megkaptam a nagy ajándékot. A keresztet? Dehogy is! A sok hónapos betegszabadságot. A mentők bevitték a kórházba, az orvosok megállapították a diagnózist: *mélyvéna-szakadás*. Feküdni kell vele, s lassú a gyógyulás. Ez kellett nekem. Miért, minek? A KIO III. könyvének második felében jártam, s *Tervhivatalom* szerint nekem '68 végére be kellett fejeznem nemcsak a III.-at, de megírnom a IV. és az V. könyvet is. Miért? Mert öregedtem, januárban már ötven éves leszek!

'67 év végén otthagytam Nagy Lajos utcai albérletem. Karcsi, Meleg mama harmadik gyereke, házasodott, s kellett a hely. Hét évet töltöttem náluk. Oda járt Jenő, Ildi, Barna, s mindazok, akik megkerestek e hosszú hét év alatt. A legidősebb gyerekek, Erzsinek én voltam tanúja esküvőjén, Ilus majd csoportomba kerül, Karcsi meg a *Regnum-ban* nevelkedett, Emődi Lacinál. S megismertem baráti körüket Metzger Évit, Wágner Icát s még másokat. Otthon voltam náluk. Meleg-mana segített, amikor esténként vendégeim jöttek, s nálam vacsoráltak.

Megint hirdetem az Új emberben, s megint egy jelentkező volt: egy gyermektelen házaspár, nagyjából korombeliek, de ismeretlenek voltak számomra, én is számukra. Tíz hónapot töltöttem náluk. A Bethlen-udvarban laktak, az Attila út elején, a Dózsa György szobornál. Az ablak az Attila útra nézett. Budára jöttem hát lakni, életemben először, s onnan jártam dolgozni meg Pécelre... s immár Budára vitt haza a mentőkocsi is. S odajött nagyon sűrűn Éva is, és diktálhattam neki a KIO III. kötetét.

Itt talált meg Debreceni Zsuzsa. Apját kémkedésért felakasztották, anyját is elítélték, aki együtt ült Évával Kalocsán. Zsuzsát gyám nevelte, s miután szabadult, Éva is törődött vele. A törődés eredménye lett a látogatás. Örültem neki is, mint mindenkinek, aki eljött hozzám, s beszélgetésbe fogtunk. Zsuzsa hamar közölte velem, hogy ő ateista. Szemem sem rebkent:

- Nagyon érdekes, éppen most kezdtem foglalkozni ezzel a kérdéssel, lenne szíves legközelebbre leírni nekem, hogy mi minden juttatta el erre az álláspontra?

Megígérte, s beszélgettünk tovább, mintha mi sem történt volna. Kérdezett, és én válaszoltam neki azok alapján, amikkel akkor tele voltam. Amikor legközelebb jött, kértem a dolgozatát. Azt felelte, hogy nem írta meg, mert már nem ateista. (Inkább elhiszi, hogy van Isten, csak ne kelljen dolgozatot írni róla?). De jött utána rendszeresen - lelkipéztetésre.

Barna is jött rendszeresen, s mondta, hogy van neki egy unokabátyja, az is pap. Úgy hívják, hogy Dombi Ferenc. Olyan problémái vannak, hogy körbejárt már mindenkit, a ciszter Halász Piusztól kezdve Kollár jezsuitáig, de nem kapott feleletet kérdéseire. Barna kérdezte:

- Elhozhatom őt?

- Persze, nagyon szívesen látom.

Nehezen állt kötélnek.

- Úgy sincsen válasz kérdéseimre - mondta Barna unszolására.

De a végén azért csak eljött barlangomba Barnával együtt. Bennem akkor már úgy ahogy megszűntek - egy időre - bizonyos kérdések, csak feleleteim voltak. Hadd mondjam így: szerelemben éltem. A KIO IV. kötetét (*Nem fogadtuk be*) két hónap alatt írtam meg. S az V. kötet (*Az Ország*) már csak specifikálta Sátánra, evilágra és Istenre az első III. könyvben lefektetett alapokat. Elmondtam benne, milyen a Sátán Ország, milyen az Evilági Ország s milyen az Isten Ország. Szóval mégiscsak eljött Feri.

Jó két órát töltött ott s vitte a KIO egyik kész kötetét, s jött hamarosan a következőkért. S egy életre meghatározta őt. Majd pár év múlva mondja: az Isten is KIO-ul beszél bennünk! Aztán pár évre rá majd *lélekkeresztiséget* kap. De ez már más történet lesz.

Amikor Évával a nyár végén vagy az őszön elmondtuk a Te Deumot, azonnal hozzáfogtam az egész átdolgozásához, s akkor már betettünk tizenkét indigót. S ezzel - magamban eltűnt, érvényét veszítette Nosztrán tett fogadalmam. Már újra érdemes lesz beszerezni egy életfogytot? Ki törődik ily csekélységekkel, ha - úgy hiszi - egyszer újra, na meg az egész világnak elmondandó eszméi vannak.

74. SZÜRETI NAPLÓ

2005. október második fele

Városmajor, 2005. október 4.

Időnként nyár végén kell adventi elmélkedést írni. Az átfutási idő miatt. De a csapból nyárvégen is az folyik, ami decemberben. Csak az. Nézzük, hogy mit visz a víz!

2. adventi vasárnap

Nem volt Zakariás fia Jánosnak más meg jobb dolga, mint kimenni a pusztába? Nem volt valami tisztos munkaviszonya, amelyben tette volna a dolgát? Nem volt családja, melyről gondoskodnia kellett volna? Mért adta fejét sáska- meg vadmézkosztra, testét meg teveszőre meg bőrvőre? Mért nem maradt odahaza? Mért nem evett meg öltözködött úgy, mint polgártársai? Mit akart különködéseivel?

Feltűnősködött! Mégpedig sikerrel: kivonult hozzá a pusztába Júdea egész vidéke és Jeruzsálem minden lakója. De miért feltűnősködött? Miért nem ült meg a fenekén? Azért, mert nem tudott szegény, nyugtalan volt. Azt gondolta, hogy így, ahogy van, nem mehet tovább. Mi? Hát a világ sora, vagy legalábbis Izraelé. Valamit csinálni kell már mert így nem maradhat. El kell jönnie az Úrnak! És Zakariás fiának, Jánosnak, a dolga, hogy elkészítse az Úr útját, egyenessé tegye az ösvényeket, hogy eljöhessen rajta az Úr. Kikereste magának a *Törvény és Próféták* című szöveggyűjteményből az erről beszélő passzust – Izajás könyvéből.

Hiába feltűnősködött? Nem egészen. Akik kimentek hozzá, megvallották bűneiket, ő pedig egy vallásos cselekményt végezhetett el rajtuk. Mit? Belemerítette őket a Jordán vizébe. Mire volt ez jó? Hát akik megvallották bűneiket, elhitték, hogy vallomásuk fejében tett valamit velük az Úr. Mit? Hát nyugtázta a vallomást. Igazolta őket: Tiszták vagytok, megbocsátok nektek, rendben a szénátok. S aztán hazamentek. Családjukba, munkájukba, falujukba. Ez kell a zsidónak azaz a magyarnak... Ha teszünk valami vallásosat, akkor hazamehetünk, s rendben vagyunk. Főleg ha messzebb megyünk! Ha kidobunk mondjuk egy-két tízest, s meglátogatunk egy szép tájat s rajta valami kegyhelyet. Megnyugszik tőle a lelkünk.

Nagy jók reményében tette, legalábbis János, mindezeket. Nem minden ez a bűnbánat és megmerülés a Jordán vizében. Miért? Mert hát ő csak útkészítő, s nem az igazi. Nem az, aki eljövendő. Ő majd János után jön, s nem a Jordánba fogja meríteni őket, hanem magába az Úr Lelkébe. S akkor lesz majd rend, ha nem is a nagyvilágban, de legalábbis az Úr választott népében. Ebben reménykedett János, Zakariás fia.

S mi kétezer esztendővel azután, hogy eljött már az Eljövendő, miben reménykedünk? Ez a kérdés így semmit sem ér. Csak amúgy. Hogyan? Hát így: Én magam – egy a hat és fél milliárd emberből, aki él a földtekén –, én, én miben reménykedem? Gorombáskodjam magammal? Megtehetem, s elmondhatom: abban, hogy sikerül elvégeznem azt az iskolát, amelybe felvettek, megszereznem azt az állást, melyet megpályáztam, kifizetnem a számláimat..., és minek soroljam a többit? Avagy én is nyugtalan vagyok, mint János? Azt hiszem, hogy történnie kell valaminek és magyarhonban, és... és ennek érdekében teszek valamit. Valami jánosit. Mit? Semmit. Csak azt, amit eddig. Elmegyek egy szép kegyhelyre, s tele vagyok a reménnyel, hogy majd csak tesz valamit az Úr?

De hát volt ideje már kétezer vagy ötvenezer éve, s mit tett? Mit? A világ maradt olyan, amilyen volt? Jobbá vagy rosszabbá sem lett talán. S van az Istennek olyan küldötte, aki megmozdít engem, s teszek is valamit, ami több mint vallási cselekmény? Kivonulok legalább a pusztába, sáskát és vadmézet eszek, teveszőrt meg bőrvővet veszek magamra? Ugyan már, nem ettem bolondgombát!

3. adventi vasárnap

S más is nyugtalankodott. Már készül is otthagyni faluját, családját, szakmáját, s elmenni Jánoshoz. El is megy majd, de a Jordánba megmerülés után nem megy haza falujába,

családjába, szakmájába. Ott sem marad János mellett, csak kivonul egy másik pusztába, s vadállatok között él negyven napig, s mellékesen még böjtöl is.

Amikor majd kijön a pusztából, nem merít be a Jordán vizébe senkit. Hagyja a vallási cselekményeket. Van a vallásában ebből elég. Majd él azzal, ami van. Elmegy szombatonként a zsinagógába. Ez volt a szokása. Ott meg gyakorolta a másik szokását. Mit? Hát tanított. S mit? Azt, amire rájött a negyven nap alatt.

Azután megpróbált valakiket magához bolondítani. Elszeretni őket az apjuktól-anyjuktól. A bolondíthatókat, a fiatalokat, a tizenéveseket. És sikerült neki. Hamarosan majd Tizenkettővé teszi őket, s három éven keresztül együttjárkálnak Vele. Fel s alá, Galileától Jeruzsálemig, meg vissza. Miért? Mert elhitték, hogy nem János és nem más, hanem Jézus a Messiás. Az, akiről János beszélt. Az, aki az Eljövendő. Az, aki megérkezett. Ő, aki maga az élő Isten fia.

S aztán elmentek a maguk útján, s megtalálták mind a maguk halálnemét. Egyikük sem halt meg paplanos ágyban. Ki kereszten fejjel felfelé, ki kereszten fejjel lefelé, ki meg kard élén, vagy letaszítva a mélységbe. Ahogy a mindenkori urak akarják. Az ő szokásuk szerint. Így volt, de ez mind történelem, meg messzi múlt, s ezért nem érdekes.

Más az érdekes? Hogy én mit csinálok, miután vallási cselekményben részesülök? Hazamegyek utána vagy nem? Elbolondítható vagyok-e? Jelentkezem-e? Vagy túl provokatívnak minősítek minden csábítást? Csak ez az érdekes. Az, hogy látogatom tovább a vallási cselekményeket, amíg ki nem növöm őket, vagy megmaradok mellettük halálomig – ágyban párnák között, ez nem érdekes – legalábbis Jézusnak nem.

Csak az az érdekes, hogy magam nyugtalan vagyok-e? Én is, miként János meg a Messiás? Nyugtalan, mert így nem maradhat, ahogy van. Magyarhonban sem, az EU-ban sem, meg a nagyvilágban sem. Vagy nem vagyok nyugtalan azért ennyire. Van annyi történelmi tapasztalatom, hogy nem lehet ezen a világon változtatni. Legalábbis lényegesen nem, mert az urak vigyáznak. S aki nyugtalankodik, hamar lenyugtatják. Kereszten vagy máglyán vagy más nyugtatóval. Valami szedatívummal, amivel megszabadítják őt a világtól, s a világot tőle. Az ám, hazám.

Én pedig ne dicsekedjem mással, mint Jézus keresztyével... – az ilyesféle nagy szavak engem már hidegen hagynak, úgy sem lesz belőle semmi más, mint ami mindig is volt... Ez az én jelszavam? Ha ez, akkor biztosan nem gyűjtök senkit. S bevégezem életem, s azok is, akiket nem gyűjtöttem – ágyban és párnák között.

Vagy nem? S elmegyek a pusztámba, s nem jövök ki belőle, amíg meg nem hallom belülről, egészen belülről: *Te vagy az én szerelmes lányom vagy fiam!* S megyek a magam útján, s lesz, ami lesz! Mi? Hát a szerelmes lányok és fiúk útja és sorsa. Akárhogy is nevezik majd a helyet, ahol kilehelem a lelkem. De fennmarad majd a hely neve. Tanúságot teszek róla. Azon az alapon, hogy ezek a helynevek megmaradnak az emlékezetben, s mindörökre.

4. adventi vasárnap

Örülj kedves Szűz! – így magyarájtja majd 1541-ben Erdősi Sylvester János az angyalnak, Gábielnek, Máriához intézett szavaiban a megszólítást. Minek örüljön a kedves szűz? Hát csak annak, hogy Gábiel körülnézett a fiatal fehérnépeken, s megakadt a szeme rajta. Ahogy Vörösmartynk képzelte: *Mely leánynak szíve rejt szerelmet, / Gondolatja mégis feddhetetlen, / Tiszta, szent és tetszhető az égnek, / Arra szálljon csóкод áldomásul.* Meg azért örüljön, mert el tudta mondani: *Íme, az Úr szolgáló leánya: történjék velem szavaid szerint!*

Mert előre nem lehet tudni semmit. Csak igent kell mondani az Istennek. S hálaénekekkel: *Magasztalja lelkem az én Uramat. / Örvendezve élek szárnyai alatt./ Szolgálója lettem, lepillantott rám, / Alázattal zengi dicséretét szám.* Sose tudakoltam, ki írta e sorokat, csak fújom jó negyven éve Bárdos tanár úr e szívemet szorító dallamát. Mert sokféle öröm van az életünkben, de egyhez nem hasonlítható semmi sem. Ahhoz, amely beleköltözik szívünkbe,

amikor igent mondunk lelkünk legbensőbb hangjára – az Istennek. Lehet majd belőlünk fájdalmas anya is, de az első csók íze nem feledhető, az mindörökké megmarad.

Ha megkérdezhetnénk Jánost vagy Jézust vagy Máriát: Mondjátok már meg most, hogy érdemes volt-e Machairában karddal lefejeződni, lelked a golgotai kereszten kilehelni vagy ott fájdalmas anyává lenni? Bizonyos vagyok, hogy azt mondanák, hogy érdemes volt. Miből gondolom? Csak abból, hogy magam sem cserélnék senkivel. S késő vénségemben is vallom, hogy *nem bánom, nem bánom, csak szívből sajnálom*, hogy nem tudtam tisztábban követni az én legbensőbb hangomat, s hogy csak annyira sikerült, amennyire. De **sohasem** – *legyen az Isten átka rajtam / fordulnék vissza* – bárha beledögleném is – magyarátom Babits vastagon szedett, mert versében latinul írt szavait.

Bár ezután az angyal eltávozik, s én ott maradok, s kiszámíthatatlan, ami majd történik velem, de mindegy az, mert már igent mondtam már, és kész. És semmi sem történhetik velem, mert ott vagyok az Isten tenyerén: *S ha napom süllyed az ég peremén, te fogod le majd az én szemeim...*, ahogy a Csicsijja, bubuja... kezdetű bölcsődal énekl.

Az Advent vége közeledik, s jövő vasárnap Karácsony lesz már, s kérdezem magamtól, hogy milyen lesz a karácsonyom? Mi értelme van az ilyen kérdésnek? Liturgikus napok és liturgia mért hozna változást az életemben? Senki, de senki, sem egyház, sem Isten nem tud helyettem szentülni. Csak én magam. S nem is a szentülést kell kérdezni, hanem valamit, ami ennél sokkal több. Azt, hogy ki tudok-e bújni mai bőrömből? S valamit végre elhatározni, ami megváltoztatja az életem? Arra, ami túl provokatívna minősül, végre igent mondani. Elindulni valamerre, amerre még nem jártam. Jánosnak, Jézusnak, Máriának utána menni, s végre tenni azt, amit eddig még nem. Tenni, aminél kevesebb nem elég, és nem elég. Nem, mert az Isten sem méricskél, hanem csak ad és ad, és nem méricskél, hanem szolgál és szeret... Ahogyan Weöres mondja. *Uraktól nyüzsgő a végtelen ég, / És szolgál csak egy van az Isten. Leszek-e az Isten szolgáló leánya vagy fia?*

S végül Karácsonyra

Kisdedet találtok pólyába takarva és jászolba fektetve – Hát eljött az Eljövendő. Kisdedként és pólyába takarták, ha már ez a kezdete az ember életének. Csak egyben tér el többi társától: jászolba fektették. Meglehet a véleményed az apjáról. Gondoskodhatott volna legalább bölcsőről. De nem gondoskodott. Nem. S azért nem, hogy egyszer s mindenkorra tudomásul kelljen vennie mindenkinek, amit Weöres Sándor tudott, hogy az Isten nem tartozik az urak közé.

Ki az úr? Akinek többje van, mint embertársának. Ennek az alapján parancsol annak, akinek kevesebbje van, mint neki. Ezért aztán az Isten nem parancsol, nem kényszerít, csak hív, csak csalogat. Mire? Országot csinálni vele. Olyan országot, melyben neked is egy dénár, meg nekem is. Olyan Országot, melyben nem mond senki semmit magáénak, mert mindenük közös. Olyat, amilyenről az egyszeri párttitkár is beszélt. Hogyan? Csak úgy, hogy amikor majd a kommunizmus megvalósul, minden lesz a GUM áruházban, s akármit is elvihetünk belőle haza, fizetés nélkül. A hallgatóság még csak a szocializmust építi, és egy asszony kérdést tesz fel: Szilkskinbunda is lesz az áruházban? Természetesen – feleli a párttitkár. Akkor én majd kilencet viszek haza belőle, az is tehetem? – kérdi az asszony. Mire a párttitkár: Asszonyom, vetkőzzék le pucérra! Nem teszem – mondja az asszony. Miért? – kérdezi a párttitkár. Mert szégyellem magam – válaszolja. Mire a párttitkár: Majd azt is szégyelli, hogy kilencet vigyen haza...

A gazdagság nem bűn, hanem alkalom arra, hogy alamizsnálkodjunk – tanítják a keresztény századok. Az Isten pedig jászolba rakja a fiát. Csak azért, hogy világos legyen: nem építheti közülünk Országát az, akinek többje van, mint a másik embernek. Senki! A Fia sem! Majd ha a Gyermekek kinövi a jászlat, elmegy a Jordánhoz, s az apjuktól-anyjuktól elcsábított fiatalokat megtanítja gyógyítani, ezt mondja nekik: *Ingyen kaptátok, ingyen adjátok!* S egy lyukas fillér sem lesz az ő zsebében sem, tanítványaiéban sem.

Nem lehet Országot építeni, csak a köztulajdon alapján. Ezt Jézus is, Marx is egyformán látta. S még valaki más is: *S az új Városban elrendelte Ilona / Hogy Jézuskának legyen arany jászola. / Ha nincs aranyból s megmarad ami volt, a szalma, / Még ma is állana a Kisdéd Birodalma. / Szegényeké volt a Birodalom / Mert Betlehemben nem aranyból volt az alom...* – írja 1959-ben a kezdeti *Vígilia* egykori lírikusa, Horváth Béla.

Írni könnyű, egyszer már tenni kell. Kinek? Nekem! Semmi sem menthet fel. Nem tudok senkit küldeni. Ha az Istené vagyok, akkor csak hívhatok. Mire? Országépítésre! Kiket hívok? Szegényül és szegényeket. A gazdag ifjút is! Ha eladja mindenét, akkor jöhet. Az Isten vár: *Előttem szolgálaim a századok. / Fújják a szikrát, míg láng lesz belőle.*

Boldog Karácsonyt!

Városmajor, 2005. október 5.

Sorozatban beszélek tavasz óta itt, Adyligeten. *Vége felé immár közelít az ének* – mondta Arany a Toldi szerelme utolsó szakaszainak egyikében. Az én Máté-sorozatam is a vége felé közelít. Vermes Géza megvizsgálta azt az öt kifejezést, amellyel Jézus önmagát jelölte. Mi is megtettük ezt, s ezenfelül még egy sereg Vermes által nem vizsgált jézusi önmegjelölést is megcsócsáltunk. Ezt folytatjuk a mai vasárnapon is. Elkezdem: *nagyobbnak és többnek* is mondta magát Jézus.

Nagyobbnak – a templomnál. Akkor mondta magát ennek, amikor a farizeusok Jézus szemére hányták, hogy tanítványai szombati napon megéhezve kalászt tépegettek, s ezzel áthágták a szombat vallási törvényét. Jézus Dávid és serege példáját idézi válaszul a farizeusoknak az Írásból: megéheztek, s ettek az Istennek felajánlott kenyerekből, melyekből csak a papoknak volt szabad enniük, s nem vétkeztek vele, mert megéheztek. A törvény van az emberért, s nem az ember a törvényért. S mondja Jézus még, hogy a papok is tevékenykednek szombaton a templomban, és nem vétkeznek vele. A tanítványai sem vétkeznek a kalásztépéssel, mivel *a templomnál nagyobb van itt, körükben*. Egyértelmű, hogy Jézus magára gondolt (Mt 12, 6).

Többnek is mondja magát – Jónás prófétánál meg Salamon királynál. Írástudók és farizeusok jelet kérnek Jézustól. Jézus azt válaszolja nekik, hogy csak a gonosz és házaságtörő nemzedék kér jelet. Az Istennel kötött szövetségüket-házasságukat törő választott nép kér csak jelet ahelyett, hogy megtérne. A niniveiek viszont megtértek Jónás próféta szavára. De a házaságtörő népet prominensen képviselő farizeusok Jézustól csak majd akkor kapnak jelet, amikor majd keresztre feszítik őt: a feltámadás jelét. Ez a valóságos helyzet – bár Jézus több Jónásnál. Sába királynője messzi földről is eljött, hogy hallgassa Salamon bölcsességét. Az írástudók és a farizeusok meg nem hallgatnak Jézusra, pedig Jézus több mint Salamon (Mt 12, 41-42). – egyébként Jézus nem is mondatat magát prófétának. Még a Keresztelőt is fölibe emelte a prófétáknak (Mt 11,13), sajátmagát meg sohasem illette ezzel a névvel. A *próféta* tehát – nem önmegjelölése Jézusnak. De menjünk tovább!

A zsidók, s köztük a farizeusok is, a Messiást Dávid fiának gondolták. Jézus nem vállalja ezt az önmegjelölést sem. Megkérdezi őket, hogy kicsoda is a Messiás. Válaszolnak: Dávid fia. Jézus pedig Dávid zsoltárát idézi: *Mondá az Úr az én uramnak: Ülj a jobbmra!* (Zsolt. 109,1) S ezután megkérdi tőlük: Ha tehát Dávid *a maga urának nevezi a Messiást, akkor hogyan lehetne a Messiás Dávidnak csak a fia?* S azok nem tudnak válaszolni. Nem, mert Jézus az Úr, akit az Isten a maga ültet a maga jobbára.

De vállalja önmegjelölésként a *király* nevet. Istent is mondja egy ízben királynak: Jeruzsálemre se esküdjenek tanítványai, mert *az a nagy király városa* (Mt 5,35). Magát pedig elsőül az ítéletablóban: *Amikor eljön az Emberfia a maga fölségében, s vele az összes angyalok, s leül fölséges székébe.... Akkor mondja a Király, akik jobbján ülnek majd: Jöjjetek, Atyám áldottai...* S Jézus magát mondja itt királynak, aki éhezett, s enni adtak valakik neki. S

amikor rákérdeznek, hogy mikor látta valaki éhezni őt, ezt feleli nekik – a király: Amit a legnyomorultabbnak tettek, azt vele tették (Mt 24, 26.40).

Jézus tehát használja magára a „király” megjelölést, de különös tartalmat ad e szónak. Azonosítja közben magát minden rászoruló emberrel. Sőt, ez az isteni felséggel felruházott Jézus nem pusztán önmagát azonosítja a legnyomorultabbakkal, hanem magát az Istent is. Két azonosítás is található tehát az ítéletablóban. Az első: Jézus egyenlő az Istennel. A második: Isten azonos a legnyomorultabb emberekkel. Mintha a teológia még nem dolgozta volna ki ezt a második azonosítást. Csak az elsőt, aminek eredményeképpen Jézus a Szentháromság második személye. Ez a szentháromság-teológia eredménye. De van egy istentani vetülete is a második azonosításnak. Mi az? Hogyan lehet a teremtetlen Isten azonos a teremtetten és testi-lelki segítségre rászoruló emberrel? Ennek a kérdésnek a megválaszolása Isten személy-voltár nem érinti, de kitágítja azt. Hogyan? Isten olyan valaki, aki valaminő módon azonos a rászoruló emberrel. Milyen ez az azonosság? Csak csupán szolidaritást jelentene ez részéről a rászorulóval? A jézusi példabeszéd ennél sokkal többet állít. Nem azt mondja, hogyha jót tesztek, akkor azt én, Jézus, az Isten, javatokra írom. Nem, hanem azt, hogy velem, magammal, az Istennel tettetek jót. Ez a jézusi istenfogalom biztosan nem fér bele Arisztótelész, és a filozófia istenfogalmába. De ez nem akadályozhatja meg egy Jézusra hivatkozó teológiát abban, hogy túllépjen a filozófia istenfogalmán, s ezt a jézusi kijelentést is figyelembe vegye akkor, amikor arról gondolkodik, hogy kicsoda és micsoda az Isten. Ez volt az egyik hely.

A másik helyet már János evangéliuma említi, de nem akarom most csak azért elhagyni, mert nem Máténál találom. A főpapok azon az alapon adják a gyilkolási hatalommal is rendelkező világi hatóság kezére Jézust, hogy Izrael királyának mondta magát. S Pilátus megkérdezi Jézust: *Tehát király vagy te?* S Jézus válasza: *Te mondod, hogy én király vagyok* (Jn 18,37). Vannak, akik Jézus e szavait úgy értelmezik, hogy csak te, Pilátus mondasz engem királynak, de én nem vagyok király. János evangélistának azonban nem lehetett célja az általa leírt jézusi válasznak ez az értelmezése, annak a maga király-voltát elutasító jelentése. Nem, mert szövegében János korábban hosszan beszélteti Jézust Pilátusnak a maga királyságáról: *A királyságom nem ebből a világból való. Ha ebből a világból való lenne a királyságom, alattvalóim harcolnának értem, hogy ne kerüljek a zsidók kezére. Így hát királyságom nem innen való* (Jn 18,36). S ezután teszi fel a maga kérdését Pilátus, s nem a főpapok vádjában megfogalmazottat. Nem azt, hogy a zsidók királya vagy-e, hanem azt, hogy akkor valami-képpen mégis csak király vagy te? S Jézus válaszában értelme ezek után csak ez lehet: *Én valóban király vagyok*.

Ha ezt összevetjük az ítéletablóban látott „király” önmegjelöléssel, akkor számomra egyértelmű, hogy Jézus, az Isten, mindenképpen király. Mégpedig nem olyan, mint a földi királyok, aki nyomorgatják alattvalóikat (Mt 20,25), hanem olyan, aki azonos a föld minden nyomorgatottjával.

Ezzel tulajdonképpen végére értem Jézus önmegjelölésének. Legalábbis azok főnévi alakjainak. De ki kellene ezt még egészítenem két igei megjelöléssel. Az egyik a *jöttem*, a másik a *vagyok*. Lássuk az elsőt.

Már negyven évvel ezelőtt, amikor a KIO-t írtam, észrevettem, hogy különös rangja van Jézus ajkán e szónak, hogy *jöttem*. Azért, mert arra használja, hogy elmondja: miért jött? Miért? Nem azért, hogy a maga vallásának törvényét, amelyet Mózesről s a prófétáktól kaptak, érvénytelenítse. *Nem azért jöttem, hogy érvénytelenítsem, hanem azért, hogy tökéletessé tegyem, hogy valóság legyen belőle* (Mt 5,17). Mért jött még? *Nem azért, hogy hívjam a magukat istennektetszőknek mondókat, hanem hogy hívjam a bűnösöket* (Mt 9,13). Mért jött még? *Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy békét hozzak a földre. Nem azért jöttem, hogy békét hozzak, hanem azért, hogy kardot. Azért jöttem, hogy szétválasszam és egymás ellen fordítsam embert az apjával, lányt az anyjával, menyét az anyósával, hogy*

ellensége legyen az embernek a maga házanépe (Mt 34-35). Ezért jött Jézus? Ne csodálkozzunk rajta! A törvénytökéletesítésért s annak megvalósításáért jövő, a nem az ál-istennektetszőket, hanem a bűnösöket hívó Jézus, kihívja maga ellen az egész világot. Jézus nem lelkipásztor, aki csak olyanokat mond, ami nem borzolja fel a kedves hívek idegzetét. Jézus – ha tetszik nekünk, ha nem – csakcsupán meg akarja változtatni a világot. Meg, mert nincs megelégedve azzal, ahogyan ezidáig folyt *a világi élet, mely egyszer fázott, másszor lánggal égett*. Alighanem magam sem vagyok lelkipásztor, s e jézusi szavaimmal kiürítem előbb-utóbb ezt a kis adyligeti kápolnát is. Nem érdekli Jézust szavainak pasztorális következményei. Most még szólhat, most még nincs a kereszten, elmondja tehát, hogy miért jött. Felháborító dolgokat tenni s mondani jött!!! S teszi és mondja, amíg el nem némítják. Akkor is azt teszi, amit tesz, ha népének legkülönbje, akinél különbet nem szült izraeli asszony, aki Illés, aki már el is jött, az is megbotránkozik benne Tehát akkor is így tesz, és így beszél, ha a Keresztelő is megbotránkozik, amikor kétségei támadnak, hogy Jézus az-e, akit ő bejelentett Izraelnek, mint az Eljövendőt. És most Machaira várában rabként üldögélvén üzen Jézusnak: Te vagy-e az Eljövendő, avagy mást várunk? Jézus meg válaszol neki: *A vakok látnak, a sánták járnak... s a szegényeknek hirdettetik az evangélium, s boldog, aki meg nem botránkozik bennem* (Mt 11,5.6). S ti is boldogok vagytok, ha hajlandók vagytok továbbra is vasárnap esténként idejárni. Mert a szegényekhez jött Jézus, és azonosul velük, a bűnösökhöz jött, s nem azokhoz, akik meg vannak elégedve magukkal, s magam ellen fordítja a háza népét, meg még ráadásul az egész világot. Azokat mind, akinek jó a világ úgy, ahogy van... Kiket? Az ál-istennektetszőket, a gazdagokat – legyenek azok apánk, anyánk, anyósunk, a házunk népe.

S miért jött még Jézus? Hát nem uralkodás céljából. *Nem azért jött, hogy őt szolgáljuk, hanem* hogy a példáját kövessük, aki megmossa lábunkat, aki azért jött, *hogy bennünket szolgáljon* (Mt 20,28). Mert urakból van már elég, s egyszer már magunkra kellene öltetnünk az Isten, aki azonosul a nyomorultakkal. S azért, mert *uraktól nyüzsg a végtelen ég, és szolgál csak egy van, az Isten* – ahogy Weörös Sándor írja. S ha százszor keresztre is feszítjük szavaiért, akkor is el fog jönni dicsőséggel és hatalommal (Mt 24,30), s hogy megfizessen mindenkinek, mégpedig a cselekedetei szerint (Mt 16, 27). Aszerint, hogy azonosultak-e a nyomorultakkal, a szegényekkel. Kivel is bennük? Az Istennel, a Királlyal?

Mikor fog eljönni? Nagyon hamar. A tanítványok még végig sem fogják járni Izrael városait és itt lesz (Mt 10,23), valakik az őt körülvevő hallgatóságból még életben lesznek akkor (Mt 16,28), nem múlik el ez a nemzedék, amíg ő el nem jön (Mt 24,34). De hát végigjárták már a tanítványok Izrael városait, s mind meghaltak már a körülötte állók, s hol van már a Jézust hallgató nemzedék? És nem jött még mindig el!!! Ezeknek a be nem teljesülése miatt az elmúlt század elején egy nagy nyugati teológus felhagyott a teológiával, s elment helyette Afrikába, Lambarénébe leprásokat gyógyítani. Jézus pedig mondott Lukács evangéliumában olyat is, hogy amikor majd eljön az Emberfia, vajon talál-e hitet a földön? (Lk 18,8) Hát nincs dicsőséges újraeljövetel? A szentírástudomány erről csak annyi okosat tud mondani, hogy Jézus az ószövetségi próféták módjára keveri a messiás jövendőt a közellivel. Nálam e benemteljesülés ellenére is hiteles Jézus világfelforgató szándéka, s tudom, hogy belepusztul a világ, ha meg nem változik. Mindenképpen meg vagyok győződve arról, hogy tönkremegy e szép földi világunk, ha át nem alakul az Istennel azonosodás útján. Azaz, ha megmaradunk gazdagoknak, s ha teljesítjük a feltételeket, melyek szükségesek, hogy a forintot leváltssa az euro. Tönkre bizony, ha nem csináljuk meg az Isten Országát. S biztos vagyok benne, hogy nem vagyok hülyeségeket beszélő álpróféta.

Nem, mert a *jön* igének van a görögben egy igekötős változata is, s annak jelentése az, hogy *elmúlik*. Ezt használja Jézus a maga eszkatológiai, azaz a végső dolgokról mondott beszédében: *Ég és föld elmúlnak, de az én ígéim el nem múlnak* (Mt 24,35). Nem. Azok az

élet igéi maradnak mindenképpen. S ha tovább felelőtlenkedünk, akkor kultúránk, civilizációnk, nemzetünk halálával fogjuk igazolni, hogy Jézusnak igaza volt. Amen.

Kellene még egy kérdő mondat, amire válaszolni lehet. Megvan. Érdemes volt kiengedni a szellemet a palackból? Letérni a lelkipásztori útról? Arról, mely biztosan vezet, s erőt ad, hogy kibírjuk az élet mindennapi nehézségeit? Mondjuk a férjünket vagy a felségünket? Érdemes volt-e megérteni Jézust és szembesülni kihívásával? Azzal, hogy utánam jössz-e? Hogy magadra veszed az Isten gondját? Nem kellett volna megmaradni a lelkipásztorok megnyugtató vezetése mellett, hogy isten vagy a Szűzanya majd csak megsegít minden gondjaimban? Érdemes volt megismerkedni Isten gondjaival? Erre a kérdő mondatra kellene feleletet adnunk Amen. Mondom is rá a magamét:

Mért osztanám mi nem való, hogy osszák?

S a mondhatatlan mért reméli szám?

Jobb volna nyugton és szó nélkül élni,

csak étellel s szerelemmel beszélni.

De nem lehet. Már nekem ez az élet.

Már nekem ez a legjobb szerelem.

Az én egyetlen mezőm erre széled,

ez egy kapú van nyitva még nekem.

Ha ez bezárul, az már az ítélet,

melyet fejemre mérend kedvesem...

– írta Babits Mihály az Úr 1913. évében ama versében, melynek címe: *Hadjárat a semmibe*.

Városmajor, 2005. október 7.

Még szeptember volt, igaz, utolsónapja már, s jövőendő jók reményében lementünk Budaváriba. Hajnalban? Nem, csak reggeli hét órára a Volán Sasadi úti megállójához. Le a feltúrt Városmajor utcán, majd balra fordulva a 139-es busz Déli pályaudvari megállójához. Nem kell neki még tizenöt perc sem, s már ott is a Sasadi útnál. Jön a Volán, mindig van hely, és olvasok egyfolytában Veszprémig. Ott veszek gyümölcsöt, velőt, krumplit, kenyeret meg baltanyelet. Mért e nagy készüllet? Mert estére jönnek ám a szolnoki, a győri meg a péceli-bicskei fiatalok. Az esti misére már ott is lesznek. Megérkezve Budaváriba, Terike befűt mind a három cserépkályhába, s 24 fokos meleg támad szobákban, konyhában, tetőtérben. Én meg előkészítem a szerszámokat. Ott vannak már a bokorligetiek is. Nem emberek – csak gereblye, lapát, ásó. Szedek diót, szőlőt, ami van, s nézem a fákat, melyektől tisztul majd a terep. Elrendezem még egyszer s utoljára a tetőteret, hogy helyén legyen pokróc, dunyha meg párna. A külső térbe pedig majd fölkerül a gázkályha, mert oda már nem jut el a konyhából a cserépkályha melege.

Délután ötkor meg átmegyek a templomba. Szokásosan. Harmadikat is harangozok, de csak három a hívek száma: Gizi, Erzsi és Teri – a falu hitének három oszlopa. Nekik prédikálok. Felajánlaskor befut az esti busz, s arról az első fecskék bejönnek a templomba is. Három fiú és két leány – Győrből, Szolnokról, Pusztavámról. A győri Matyit, a szolnoki Gábort jól ismerem, de a pusztavámiakat most látom először. Vacsorázunk barátkozunk, 8-kor meg csörren a telefon. A szolnokiak már Pest alatt járnak. Féltizenegyre meg is érkezik a kocsí. Hatan (!) kerülnek ki belőle, de az egyik visszaszáll, megy a vonattal jöttékért, akik kilenc óra óta várják már a szállítást. Számuk már legális: összesen csak öten kerülnek ki belőlük. A létszám a háziakkal együtt – tizenhét. Éjfél után valamikor alszik a ház. Csak magam virrasztok. Nem tudok aludni. Majd kettő felé. S hét óra előtt pár perccel ébresztenek. Hétkor már teljes díszben kezdjük a reggeli zsolozsmát: Uram siess segítségemre...

Kilenc fiú, nyolc leány. Reggeli után szétoszlunk. Teri megkapja Juditot konyhalánynak. Matyi az asztalos is kap egy pusztavámi leánykát segítségül. A fiúk nekifognak a fa döntögetéshez, a lányok a kajszi és a meggyfák pucolásához, levágják a monília ágakat –

metszőollóval, rókafürésszel, földön állva, vagy a létra fokán. Délutánra jól elfáradnak. Magam is. Ötkor átmegyek harangozni. Hat előtt jön a csapat, s ketten is gitároznak. Nagymise. Október elseje, Liziói Kis Teréz ünnepe. Köszöntöm a kántort, aki most békén imádkozhatik. Megemlékezem a másnapi Őrangyalok ünnepéről, mert hát szüleim ezen a napon kötöttek frigyét. Mikor is? Csak 1916-ban, s holnap vasárnap lesz, s akkor nincs megemlékezés ilyesmikre. Mindent elnyom a vasárnap liturgiája. Prédikálok pedig a napi két olvasmányról, Jézus öntudatáról, hogy csak ő ismeri az Atyát, s őt is csak az Atya. Vacsora után meg – nagy beszélgetés.

A tizenöt fiatalból csak ötnek van kérdése. A kérdések mind a jézusi élet körül forognak. A végére tisztázódik valami. A jézusi élet Jézus élete. Akármelyikünk élete pedig időbe, országba, körülményekbe, személyiségünkbe ágyazott élet. Nem lehetünk másolatok. De Jézus példát adott nekünk, s ettől nem függetlenedhetünk. Nem lehet Isten Országát építenünk két hetenként egy este. Jézus sem vállalkozott rá. Mikor leesett nála húszfilléres, otthagyta szakmáját, körülményeit, s elbolondította, akiket tudott, s azokkal együtt építette Atyja Országát. Nem kéthetenként, hanem minden nap reggeltől estig, és estétől reggelig. S az is hozzátartozik ehhez a példához, hogy sem neki, sem a tizenkét fiatalnak nem volt egy lyukas fillér sem a zsebében. Attól fogva, hogy leest a húsz filléres az értelmükben meg a szívükben. Tizenegy felé csendesedett el a ház. A mise végén még megállapodtunk, hogy a vasárnapi mise félnyolckor kezdődik, s elmondtuk a végén az esti zsoltosmát.

A reggeli misére már csak tíz fiatal maradt. Öt elment hajnalban – tanulniok kellett nekik. Matyi rendbe tett az orgonás asztalát meg a templomkaput. Gergő hozzáfogott a kertkapuhoz, melynek egyik szárnyát a szomszéd hatalmas akácának gyökerei tolják rá évek óta a másikra. Úgyhogy csak biciklilakattal tudjuk zárni a kaput. Délutánra lett meg vele. Végül is kiemelte a kapuszárnyat hatalmas betonlábastul, mely mögött feltárta Gábor segítségével a húsz cm vastag gyökeret. Szerencsére a szomszéd Karcsinak volt egy benzin-fűrésze, mellyel elvágta a gyökeret két helyen is, s így több bajt már nem okozhat. Délutánra állt helyre a kapu mindenestül. A többiek meg rendbe vágta a kertet, a csatateret a tegnapi öldöklés után. Háromkor levitték kocsival a pestieket a vonathoz. Négykor elmentek a szolnokiak is. Leültünk Terivel két asztalos bridzselésre, megvacsoráztunk, s vártuk Kaszapék kisbuszát, akik mandula-szüreteltek Bokorligeten, hogy hazaszállítsanak.

Az úton nagyot beszélgettem Mártival és Istvánnal. Ott volt az egész mandulaszüretelő nyolc fő a szombatesti misén. Miről? Arról, hogy akármilyen is az egyház, Jézus példája meghatározó. Ő hűséges maradt népe templomához, zsinagógájához. Mi sem követhetjük őt, csak egyházainkban. Miért? Mert hát odagyűlnek azok, akiknek transzcendens huzatjuk van. Kilenc előtt hazaértünk, felhozták csomagjainkat, s én elkezdhettem másnap reggel egy új hetet, aminek a végén járok már. S holnap reggel korán megyünk a Melegesre pótkávézni, Verához, Terit ünnepelni, s örülni annak, hogy testvéreink vannak, akikkel szép az élet – amennyire ez a lenti változat szép lehet.

*

Haza is jöttünk már. Két óra hosszú volt a mise, Terit megköszöntöttük, nagyon sok fogásos finom ebédet ettünk, csak egy hiba volt: nem volt Verának kártyája. Börtönemlékeim hamar gyártottunk egyet, s aztán félőtkor elindultunk, s hatra hazaröpített minket a Bajnok.

Városmajor, 2005. október 6.

AKI VAN...– Ha majd elmegyek Izrael fiaihoz, és azt mondom nekik: a ti atyáitok Istene küldött engem hozzátok, és ők megkérdezik tőlem, hogy mi a neve, akkor mit mondjak nekik? – kérdezi Mózes az égő és el nem égő csipkebokorban megszólaló Istentől. Isten pedig ezt felelte Mózesnek: *Vagyok, aki vagyok.*

Nem volt Jézus korában senki Izraelben, aki nem ismerte volna ezt a történetet. Minek következtében, ha Jézus azt mondja Máténál: *Ahol ketten vagy hárman összejönnek a*

nevemben, én ott vagyok a körükben (Mt 18,20), akkor ezen a mondatán áthallik, áthallható számukra a fenti történet, mint olvasmányemlék: a *Vagyok, aki vagyok* nyilatkozatáé. Árpád apánk, Szent István, Mátyás király vagy a 19. században Széchenyi, Kossuth, Deák, hogy történelmünk legnagyobbnak gondolt alakjait idézzem, ragadtathatták-e magukat, bármelyikük is, olyan nyilatkozatra, hogy majdan Árpád, Szent István, Mátyás, Széchenyi, Kossuth vagy Deák körükben lesz azoknak, akik a nevében gyűlünk majd össze ketten-hárman? Tény, hogy nem ragadtatták magukat. Jézus öntudata nagyobb, mint Árpádé, Szent Istváné stb. Azt kérdezem, hogy mi az alapja ennek az öntudatnak? A felsorolt hat férfiú reálpolitikus volt. Árpád felmérte a törzsek erőit és hazát szerzett. Szent István legyőzte törzsszövetségi ellenfeleit, és európai értelemben vett királyságot alapított. S *Nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára*. Széchenyi elmondta, hogy Magyarország nem volt, hanem lesz. Kossuth detronizálta a Habsburgokat, megelőzve a történelmi fejlődést 70 évvel. Deák kivívta a '48-as törvények újrászentelését. Jézus pedig csak egy utópiát talált ki, melyért saját népének főpapja-vezetője íteltette halálra, s azóta is mindenki kereszten, máglyán, vagy egyéb vesztőhelyen végzi, aki azt hiszi és hirdeti, hogy ez az utópia nem utópia. Azaz a tökéletes sikertelenségnek kétezer esztendőn keresztüli történelmi bajnoka a Názáreti. Akik meg a Jézusra hivatkozók közül nem végzik vesztő helyen, azok nem emlegetik utópiáját, helyette lelkipásztori bölcsességgel azt emlegetik, amit a zsidó teológiai főiskolát egy gnósztikussal megfejező Saulus-Paulus hagyományozott át – kereszténység címén. Mégpedig úgy, hogy soha nem találkozhatott azzal a Jézussal, aki három esztendőn keresztül mondta a maga igéit az Isten Országáról – Galilea és Júdea napsütötte dombjain.

Kérdezem tehát: honnan ez a jézusi és mindenek feletti öntudat? Valójában válaszoltam is már kérdésemre. Mindenek feletti ez az öntudat. Isteni ez az öntudat. A büszke kijelentésnek nincs számomra más magyarázata, csak ez az isteni öntudat. Csak ezzel az öntudattal lehet ilyesmit mondani, hogy ő ott lesz azok körében, akik az ő nevében gyűlnek majd össze a történelem folyamán. Ennek az isteni öntudatnak vannak híjával azok, akik ilyesmit nem mondtak magukról. Például Árpád, István, Mátyás, Széchenyi, Kossuth vagy Deák.

S nincs más magyarázat a másik – *Vagyok* szót tartalmazó kijelentésének sem, amivel Máté mint legméltóbb jézusi kijelentéssel zárja a maga evangéliumát. Melyik ez a kijelentés? Ez: *Nekem adatott minden hatalom a mennyben és a földön... tegyétek tanítványaimmá az összes nemzeteket... tanítsátok őket mindarra, amit parancsoltam nektek... és én veletek vagyok... a világ végső befejezéséig* (Mt 28, 18-20). Máté tudott szerkeszteni. Szerkeszteni az tud, aki tudja, hogyan lehet munkája végére olyan mondatot rakni, amelynél többet mondó, célját jobban szolgáló nincs. Ez a mondat olyan.

Nevetséges ez az öntudat? Azt hiszem, hogy igen, ha egy három esztendő után közbüntényes halállal kivégzett ember szájába van adva. Nevetséges ez az öntudat a minden mennyei és földi hatalomról... Nevetséges ez az öntudat, amely az összes nemzetekhez el akarja juttatni a maga utópiáját. S a legnevetségesebb, hogy ő vele lesz azokkal, akik ez utópia szolgálatába adják majd életüket. És minden nap velük lesz. És ez így fog tartani akkor is, ha e tanítványoknak – általa megjövendőltén – nem lehet más sorsuk, legalábbis még jó ideig, mint Neki magának. Nevetséges, nevetséges és nevetséges, hogy ő ott van velük. minden nap, és egész a világ végső befejezéséig. Azaz ez az utópia végigkíséri majd az emberiséget egész történelme során.

Újból kérdezem, hogy honnan ez a képtelen öntudat. És most sincsen más magyarázat, mint előbb. Csak az isteni öntudat a magyarázat reá. Ez az *isteni* a magyarázat. Az, hogy Istennek gondolta magát Jézus. Ha nem gondolta, és mégis mondta, akkor alighanem elmekórtani esettel állunk szemben: akarom a magam biztos kinyírását a hatalomtól. Ha pedig nem mondta, csak Máté kitalálta, akkor Máténak irodalmi Nobel-díjat kell adni ezért az evangéliumi kompozíciójáért, mert az – költőileg – bravúros teljesítmény. Történelmi hatásfokával senki sem mérközhetik.

S ezzel befejeztem azoknak a főnévi és igei kifejezéseknek a vizsgálatát, amelyekkel Jézus jellemezte, minősítette önmagát. S most már megpróbálhatom összefoglalni, hogy milyen szándék vezetett ebben a beszédsorozatban. A krédónk becsületének a megvédése is. Azt hiszem legkorábbi krédónk csak két szó: Jézus Krisztus. Ez a két szó valójában három: Jézus a Krisztus. Vagy Jézus kortársainak nyelvén: Jézus a Messiás, Jézus a Felkent. Ebből alakul majd tovább a krédónk: Hiszek egy Istenben... hiszek az ő egyszülött Fiában. Máté már itt tart.

A krédó – hitvallás. Minden vallás attól és annak a következtében vallás, hogy van hitvallása. Mi a hitvallás? Vallási ismerettár? Igen is és nem is. Ismerettár, de nem tudományos. A tudományos ismerettár igazolható. A hitvallás ismerettára meg nem igazolható. Nem bizonyítható és nem cáfolható. Nem azt tartalmazza, amit tudnunk lehet, hanem csak azt, amit hihet az, aki azt hinni akarja. A nem tapasztalható dolgokról számol be, az Isten világáról, amiről nincsenek tapasztalataink, következtetéseink sem perdöntőek, csak nem igazolható és nem cáfolható elképzeléseink lehetnek... – amiket aztán hihetünk meg elutasíthatunk, ahogy a kedvünk tartja.

Az, amit Jézus tanított, a vastagját illetően – nem hitvallásba tartozó. Hanem mibe? Az emberi lélekbe, a minden emberi lélekbe beleírt, s abból kitörölhetetlenül benne levő mély meggyőződéshez tartozik. Ennek a meggyőződésnek tartalma röviden csak ennyi: Jó kisfiúnak, jó kisleánynak kell lennünk! Hogy azok legyünk – ez az élet parancsa. Aki ezt semmibe veszi, az előbb-utóbb elveszti életét. Utódaiban kihal. Eltűnnek az élet parancsait semmibe vevő népek is. Akármilyen hitvallásúak is. Ady Endre megfogalmazásában:

Kezében óriás rostával / áll az Idő és rostál egyre, / Világokat rostál ki / vidáman és nem keseregve / s busul csak az, akit kihullat.

S aki kihull, megérdemelte, / Az ocsút az idő nem szánja, / Aszott nemzetek, hűlt világok, / Tört életek miazmás vágya / halálra valók s nem kár értük.

Szóljak próféták új szavával: / Nem kik mertek tagadni multat, / De kik nem magvak a Jövőnek, / Mindig azok, akik kihullnak: / Világok, népek, girhes eszmék.

Fonnyadtak, összezsugorodtak, / (Így szól az új próféta-ének,) Az Úr, az Idő áll örökké, / De elmulnak a renyhe népek / S velük együtt a tiszta Lóthok.

Óh, aszottak és be nem teltek / S óh, magam is faj-sorsom osztván, Be igazság szerint hullunk ki / A kegyetlen rostán, / Kedvét nem töltvén az Időnek.

Már most minden vallás közös bűne, hogy az élet parancsait igyekszik semmibe venni. Miért? Mert akik körében terjeszteni akarja magát, azok hont akarnak foglalni karddal. Miért még? Mert akiknek el akarja adni a maga vallását, azok mind meg akarnak gazdagodni, azok mind többet akarnak birtokolni, mint amennyi a felebarátjuknak jut. Miért még? Mert a vevő közönség fölibe akar emelkedni társainak, nagyobb akar lenni, mint a társai, uralkodni akarnak rajtuk. Az élet parancsa pedig, hogy kard, a többet birtokolni akarás és az uralkodás töröltessék a szótárból. Nézd meg bármelyik vallás lelkitükrét! Nem kérdez rá egyikükre sem e parancsoknak. Ezekhez viszonyítva csak jelentéktelen dolgokra kérdez rá.

Ezért írja megint Ady Endre: *Nem volna más vallás, összesen csak ennyi, az Istent imádni, s az embert szeretni.* De hát nincs ilyen vallás. Csak olyan van, mint előbb mondtam. Az élet parancsait megnyirbáló. A minden ember szeretését lehetetlenné tevő. Az Isten imádását elcsavaró.

Ha viszont el akarok jutni azokhoz az emberekhez, akiknek valami huzatjuk van Istenhez, úgy kell csinálnom, mint Jézusnak: szombatontként szokása szerint bement vallásának zsinagógáiba. Akkor is csak ezt tudja csinálni, ha majd a zsinagógában levők is kiabálnak nagypénteken Pilátusnak: Feszítsd meg őt! A bélyeggyűjtő körbe nem mehetek, ott senki sem kíváncsi Istenről beszélő szövegemre...

Ez az oka annak, hogy teljeséggel célját tévesztett Istenről beszélni úgy, hogy szembe kerülök annak a vallásnak a krédójával, amelynek szentélyeiben hallatni akarom hangom,

hogy elmondjam az összes nemzeteknek, amiket Jézus tanított..., hogy Jézus tanítványaivá tegyem az összes nemzeteket.

Az általam vizsgálatra kiválasztott evangélium, Mátéé, vallja, hogy Jézus az Isten fia. Nem úgy, mint mi, emberek, akik szintén Isten lányai-fiai vagyunk. Megkülönböztetetten. Hogy csalt-e Máté, nem tudom sem bizonyítani, sem cáfolni. Akkor csalt, ha mindazokat, amiket Jézus ajkára adott, nem hallotta tőle. Akkor csalt, ha Jézus ezeket mondta ugyan, de ő, Máté, nem hitt ezeknek a szavaknak, s mégis leírta úgy, mint aki hisz ezeknek a szavaknak.

Jézus nem írta le tanítását. Nincs mód az evangéliumok Jézus ajkára adott szavait megrostálni azon az alapon, hogy nem egyeznek Jézus szavaival, mert nem áll rendelkezésünkre az az írás, melyet Jézus nem írt meg. És nincs mód olyan evangéliumot találni, amely nem vallja Jézus Istenvoltát. És nincs mód ezeket hazugságnak vagy tévedéseknek minősíteni. A tudományok minden támadása ellenére is hisznek benne, akik hinni akarnak.

A mi keresztény vallásunknak is megvan a maga hitvallástörténete. Ennek bármelyik korábbi vagy későbbi fejlődési fázisába is beleilleszthető az élet parancsa, hogy szeretnünk kell embertársainkat, s az Istent is szeretnünk kell, aki előbb szeretett minket. Ha neki megyünk a krédónknak, nem tudjuk elmondani vallásunkon belül Jézus üzenetét, amely egyetemes és vallásosokon felüli. Akkor nem tudjuk elmondani templomainkban az élet parancsát, amely bele van írva minden nő és minden férfi lelkébe, hogy jónak kell lennünk. Semmi jézusi értelme sincs tehát igazolni akarni, hogy Máté meghamisította Jézus üzenetét, és annak sincs, hogy nem hamisította meg. Nem lehet igazolni. Lehet hinni neki, meg nem hinni. Mivel én fel akarom használni ezt az adyiligi kápolnát, ezt a római katolikus szentélyt arra, hogy elmondjam, mit tanít az emberi természet, s ezzel egyezően mit kíván Jézus Krisztus, ezért megvallom a római katolikus krédót. Megcáfolni úgy sem tudom. Vallást pedig nem változtatok, mert a többi vallás hitvallását sem tudom igazolni. Nem változtatok, mert a többi vallásban is üzembiztosan megütöm a bokám, ha Jézus utópiáit kezdeném magyarázni.

Valahol otthon kell lenni! Ha rúgva, ha bántva, ha megszegyenítve is! Az utópiáknak, a prófétáknak sehol sincs becsületük. Idegenben semmi, hazájukban is alig. De talán van néhány tanítvány, aki kitart mellettük. Ez lehetővé, kibíráhatóvá teszi számukra a létezést. Ha ezek is elhagyják őket, marad számukra a végső vár: a lelkiismeretük, mely nem engedi meg nekik, hogy alábbadják. Hogy engedjenek a 48-ból. S ha sorsuk súlya alatt összetörnek, akkor is saját vallásuk kultúra-kincséből vett idézettel mondják ki az utolsó szót: *Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?*

Városmajor, 2005. október 15.

A KIO, a Keressétek az Isten Országát! Ez van a tarsolyomban, mire betöltöm az ötvenedik évem. Ideírnék valamit annak első könyvéből, melynek címe: Honnan jött? Már mint a Fiú, Jézus. A könyv 5. numerusának címe: *A Fiútól az Atyáig*. Alcímei: Ismeri az Atyát – Szereti az Atyát – Teljesíti az Atya akaratát – Beszéli az Atyától hallott tanítást – Dicsőíti az Atyát – Imádkozik az Atyához – Megbeszéli dolgait az Atyával – Magasztal, hálát ad, áld – s kilencedik alcím ez: Kéri az Atyát.

Kéri az emberekért, kéri önmagáért. Övéiért mondott kérőimái is igazolják, hogy a Fiú teljesen beletapadt Atyjának szándékaiba, s nem kaphatott ott helyet más, mint a küldetés, az Ország ügye – e ezzel lesz még alkalmunk foglalkozni (82 num). Az *alkalmazkodóan visszaszerető, az Atyát semmi órában el nem hagyó fiúi magatartásnak legmegrendítőbb bizonyítékai azonban a Fiú önmagáért mondott kérőimádságai*. A Miatyánkban és a Getszemáni kert imádságaiban is elhangzik a "Legyen meg a Te akaratod!" – kitétel. Hogy Jézus számára ez küldetése során mennyi küzdelmet jelentett, mibe kerülhetett Neki ennek a mondatnak megfogalmazása, azt csak sejthetjük egy-egy szavából, melyeken áttetszik egy embertelen emberi magánynak a keserősége. "Az Emberfiának nincs hova lehajtani fejét...

Meddig leszek még veletek, meddig tűrjelek még titeket?... de, amikor eljön az Emberfia, gondoljátok, hogy talál hitet a földön?"(Lk 9,58.41; 18,8). Sejthetjük ezekből.

A halálát megelőző napokban azonban már nem kell sejteni. Akkor már nyilvánvaló, mekkora küzdelmet és milyen gyötrelmet jelentett számára az az azonosulás az atyai akarattal, mely egész életének nyíltan hirdetett programja volt. Az utolsó napokban, amikor a küldetés már végre ment. Az Ő vére, az Ő életére. *Az erről árulkodó első szó az elfogatás előtti utolsó nyilvános beszédében hagyja el ajkát.* A földbeeső búzaszemről beszélve teherlik egyszerre csak lelkére, hogy közvetlen közelben van már az Ő földbeesésének órája. S beszédét megszakítva kiált fel Atyjához: "Szabadíts meg attól az órától Atyám!" Hosszú óra lesz az az óra. A Getszemáni kerti verejtékezéssel kezdődik, s a nagy "Miért?" kiáltással végződik. A lélek és test megcsúfolása lesz. Az Atya akaratába belesimuló fiúi akarat azonban e beszéd alatt még pillanatokon belül győz. A küldetéstudat pillanatokon belül elnyomja a gyengeséget: "De hiszen éppen ezért az óráért jöttem"(Jn 12,27-8). A Fiú nem hagyja el Atyját, nem hagy fel az akaratba-simuló Atyát-szeretéssel, s a válaszoló Atya jelzi is a tudomásulvételt.

A kertben – a személyes szabadságvesztést, a letartóztatást megelőző órában – azonban lélektanilag *hat már, hogy ami elkövetkezendő, az végre és életre, lélekre és becsületre megy.* A Fiú, aki itt és most, a kertben nemcsak Fiú, de ember is – most először! – *alkuba bocsátkozik Atyjával.* A Fiú teszi ezt. A Fiú, aki tudja, mi az Atya terve, mi az időtlen és így változtathatatlan elhatározás; s amely tervnek és elhatározásnak egyébként a Fiú csakúgy tervezője és elhatározója, mint az Atya. A Fiú most terv- és elhatározás-változtatásra gondol. Olyasmire, amiről a Fiúnak tudnia kell, hogy nem lehetséges. De a Fiú valóságos ember is, akinek emberi tudata, gondolkodása, biológiai létezésre és biológiai halálfélelme van. S ez a valóságos emberség érvényesíti magát és indul az alku: "...és imádkozott, hogyha lehetséges, múlték el tőle az óra és mondta: Abba, Atyám! Minden lehetséges Neked. Vedd el ezt a poharat tőlem", ill. "Atyám, ha lehetséges, múlték el tőlem e pohár", ill. "Atyám, ha akarsz, vedd el ezt a poharat tőlem" (Mk 14,35-6; Mt 26,39; Lk 22,42). Ezekkel a szavakkal Jézus, az ember, szembekerül Jézussal, az Istennel. Küldetése során a Fiú ezt az órát és ezt a poharat az Atyától elfogadta. A rettegetve undorodó és gyöttrődő (Mk 14,33) megpróbál felmentést kapni a küldetés végbeteljesítése alól. S így ez a szembekerülés nem csupán személyiségén belül következik be, s talán e gyötrelmes órán elsődlegesen nem is ott, hanem közte és az Atya között támad vergődő feszültség: az ütközés át- és túllép a Fiú személyének körén. Át és túl, mert isten- és embervoltát elválaszthatatlan egységbe kovácsolja az az egyetlen személyiség, amelynek minden kortársa ismerhette, láthatta Őt. Mondhatta volna e szavakat önmagának is, de Atyjának címezi.

Mintha nem is önmagával vitázna, *mintha egyetlen személyisége számára végleg akartnak és eldöntötnék tetszenék a küldetés visszautasítása.* Mintha már csak az Atyát kellene megnyernie. S ezért: "Minden lehetséges Neked, Atyám". Amit valamikor kristálytisztán látott, az most jaj de nagyon messze van. Valamikor mondta, hogy a Fiú csak azt teheti, amit az Atyánál lát – s most arra akarja reábírní Atyját, hogy tehesse azt, amit az Atyánál nem lát: a változást, a küldetés visszautasítását. Valamikor mondotta, hogy tápláló eledele tenni Küldőjének akaratát – most az volna számára a tápláló kenyér, ha tehetné ellenkezőjét. Most akarna valamit tenni, ami nem az Atyától van, hanem önmagától. Pedig mindezek lehetetlenségek, s ezt a Fiúnak tudnia kell. De ez a halálfélelemben vergődő, gyöttrődve verítékező "ember" – nem tudja. Nem tudja, mert ebben a Názáreti Jézusban, akiben idáig a maga embersége olyan szépen odarendelődött a maga Fiú-voltának a szolgálatába, most az isteni természetnek fölibe nő ez az életösztön és megcsúfolódni nem-akarással megterhelt emberi természet. *S így mondhat olyasmiket, amikről az isteni természet tudásának világosan kell látnia, hogy képtelenségek.* Önmaga kiüresítésének vállalásában ez is benne volt. A képtelenségnek már előreveti árnyékát az a körülmény, hogy Jézus magával viszi imádkozása

helyére a három tanítványt. A vacsorán arról beszélt, hogy övéi majd elhagyják, s Ő mégsem lesz egyedül. Nem lesz, mert Atyjával készül beszélgetésre az önmagát megbilincselni engedést megelőző órában és ...mégis ember-igénye van. Akarja, hogy a három ott legyen a közelében. (Mt 26,36-8.43; Mk 14,37-41) Miért akarja? Mert a vacsorán mondott szavak ellenére is egyedül érzi magát. Ezért kell az emberközel. Hogy panaszkodhassék nekik. A három év során most először igazán. Minden korholásíz-mentesen. Nem mások értetlensége miatt. Most – kizárólag maga miatt. Halálos szomorúságról beszél, s kéri őket, ne hagyják magára, maradjanak vele, virrasszanak vele, virrasszanak kedvéért. Nem akarja, hogy aludjanak. Nem akarja az ember nélküli és ezért embertelen magányt... pedig imádkozni készülni.

E vergődésben és gyötrődésben fogant első imádság nem is hoz teljes rendet, teljes eredményt. A teljes rend ez lenne: Legyen meg a Te akaratod. Valamikor nyugodtan és kiegyensúlyozottan hangzott: Nem a magam akaratát keresem... nem azért szálltam alá a mennyből, hogy a magam akaratát cselekedjem. Most hosszas birkózás és alkudozás után vergődve és gyötrődve születik meg a *mindazonáltal*: "Mindazonáltal ne az legyen, amit én akarok, hanem amit Te", ill. "Mindazonáltal ne az én akaratom teljesedjék, hanem a Tiéd" (Mk 14,36; Mt 26,39; Lk 22,42). Új formája ez a Jézus és az Atya közti én-te-viszonynak. *Valamikor a "magam akarata" úgy hangzott, hogy az nincs.* Egy meg-nem-levő "én akaratom", ennek az "én akaratom"-nak teljes hiánya – éppen ez volt a nagy igazolása annak, hogy Őt küldték. S most ez az én akaratom – van. Van és nem tehet ellene, hogy ne legyen. S az első getszemánibeli imádkozás e második felében kérésének (és nem csupán beletörődésének) tárgya, hogy ne győzedelmeskedjék ez az "én akaratom". Mindazonáltal ne győzedelmeskedjék. Annak ellenére, hogy az imádkozás első szakasza annak jegyében folyt le, hogy győzedelmeskedjék: "Hanem, amit Te...hanem, amint Te...hanem a Tiéd...". Amikor a Fiú nincsen "egyedül", akkor mindez "mindazonáltal" és "hanem" nélkül fogalmazódik. Tehát még mindig egyedül érzi magát. Még mindig nem találta meg az Atyát, még mindig nem simult bele akaratába. S ezért még mindig emberre van szüksége: megy is a háromhoz, s fáj, nagyon fáj Neki, hogy nem osztották meg Vele vergődése gyötrelmeit, s beszél nekik az őket érhető kísértésekről az Ember, akit gyötör a pohár és óra előli elmenekülés kísértése. S beszél nekik a test gyöngeségéről Az, Akinek teste rettegve és utálkozva döbben vissza az elkövetkezendő megcsúfolódástól (Mk 14,37-9; Mt 26,40-1; Lk22, 45-6).

Az alvó, majd felébredő három nem számolhatja fel a Fiú egyedülség-érzetét. S ezért a Fiú megy vissza oda, ahol ezt várhatja. Imádkozni megy. Imádkozni, mert *a mindazonáltal még nem belesimulás, csak beletörődés*; és a beletörődés nem elég Jézusnak, az Istennek, és nem megnyugvás Jézusnak, az embernek. Nem elég a Getszemáni kert nagy Vergődőjének ahhoz, hogy képes legyen továbbmenni küldetésének útján. S kezdődik előlről a vívódás. Előlről ugyan, de már egy mindazonáltal birtokában. S ez vívódás most már más, mint az első menetben. A "minden lehetséges" és a "ha lehetséges" egy kicsiny és mégis sokatmondó eltolódással most már a "ha nem lehetséges" szavakkal fogalmazódik újra.

Az "Atyám, ha nem múlhatik el e pohár nélkül, hogy ki ne igyam..." szavak arról beszélnek, hogy az imádkozó Jézus lelkében kezd felülkerekedni az isteni természet és az isteni tudás hangja. Kezdi látni, hogy amit kért, nem lehetséges. Kezdi látni, hogy nem minden lehetséges az Atyának. Ennek a látásnak az erejében az imádság most már mindazonáltal nélkül folytatódik: ha nem lehetséges, hát "...legyen meg a Te akaratod" (Mt 26,42.44).

De azért még ez sem teljes eredmény. Nem, mert *még mindig szeretné, hogy megmászjon az Atya akarata, ha lehetséges volna.* Nem, mert még mindig kell az emberközel. Most is odamegy hozzájuk, de már nem kelti őket fel. Enélkül fog újra imádságba "ugyanazon szavakkal" (Mt 26,42.44). Imádságának ez a harmadik menete nem szavaiban, hanem végeredményében ismerős: "Keljetek föl, menjünk. Nézzétek, itt jön, aki elárul

engem... Mondtam már nektek, hogy én vagyok... Tedd hüvelyébe kardodat! Ne ürítsem ki a kelyhet, melyet az Atya adott nekem?" (Mt 26,46; Jn 18,8.11). A szavakon érezhető Annak a nyugalma, Aki azt mondta magáról, hogy Ő az Út. Ezzel a feltétlen nyugalommal teszi meg első lépéseit a maga keresztútján. (Mt 26,47-50; Mk 14,42-9) Ezekből az eredményekből nyilvánvaló, hogy az imádság harmadik menetében megszületett az, ami már elég: az egyedülség felszámolódása bármily körülmények között is. Maga megy elébe a helynek és órának, és elhárít minden akadályt a pohár és óra elől. Amiért könyörgött az első menetben, hogy ne legyen; amit elfogadott a második menetben, hogy legyen, ha nem lehetséges másképp, – azt most a harmadik menet erejében feltétlenül vállalja. Vállalja, mert a Fiú válasz-magatartása az Atya kelyhet adására nem lehet más, csak az elfogadás és az alkalmazkodva visszaszeretés. *Csak ez lehet*: akkor is, ha a biológiai léthez ragaszkodó, a halálfélelemben vergődő emberi természet késleltethette ennek az elfogadásnak feltétlenségét.

Az utolsó és legnagyobb válság színhelye már a kereszt. Agóniájában belekiáltja a világba a "Miért" képtelenségét. Bele, mert úgy tudja, az Atya magára hagyta. Az elmúlt napok s az imént lefolyt órák lelki-testi gyötrelmei következtében újra lélektani képtelenség lesz számára akarni azt, ami alig elviselhető és ájultató gyötrelmem. Mert embernek lenni egyet jelent a bennünket fojtogató gyötrelemtől való szabadulni akarással. A Názáreti szabadulni akart a gyötrelmekről... és teste oda volt szögezve a keresztre. Nagyon erős szegekkel és azzal, ami minden és akármilyen szögnél erősebb, egy időtlen Isten időtlen, tehát változhatatlan akaratával, amelyen módosítani nem volt lehetőség. Hogy nem volt, ennek a gyötrelmen túljutott már a Getszemániban. A kereszten már nem volt vergődés ebben a „minden lehetséges Neked”-tárgyban. Oda volt szögezve a látható erős és a nem látható még erősebb szegekkel. Ez a tökéletes kiszolgáltatottság hozta létre a fulladástól-haláltól kerülgetett Keresztrefeszítettben a teljes elhagyatottság tudatát, vagy legalábbis tudatállapotát. Egyedül van, nincs vele senki, nincs vele az Atya. Magára van hagyva, elhagyta Őt minden és mindenki, elhagyta Őt az Atya. A gyötrelmem súlya alatt most nem azt éli át, hogy azt teszi, ami az Atyának kedves. Most csak azt, hogy kihúzhatatlanul bevert szögekkel oda van szögezve és fokozódik benne a fulladás rémülete. Hogyan is mondhatna valaki ily pillanatban mást, mint a teljes magárahagyatottság szavát? Valaki, aki legyen akárki és akármi, de – ember!?

Mindez azonban csak intermezzo lehet a Fiú életében, mintahogy intermezzo volt a "Ments meg ettől az órától" és a "Minden lehetséges Neked" is. *Az emberi természet*, a test gyengesége, *csak egy-egy percre nyomhatja el az isteni természet szupremáciáját* az emberi fölött. Az értékrendnek a Fiúban előbb-utóbb helyre kell állnia. Győznie kell annak, amit egy életen keresztül megélt, vallott, hirdetett, amiért imádkozott. Annak, hogy nincs egyedül, az Atya vele van, nem hagyta Őt magára: éppen azért, mert mindenkor azt teszi, ami Neki kedves. Mire kimondja a szót, hogy a küldetés, a rábízott munka "beteljesített", addigra már újra megszületett lelkében a haza- és visszatalálás, és hallhatóvá lesz a felhők mögött fényeket látó hang: "Atyám, a kezembe ajánlom lelkemet" (Lk 23,46). A kivégzésekben szakember pogány százados valami szokatlant látott. Márk szerint – látva, "hogy így_ lehelte ki lelkét", gondolta a százados azt, hogy a Kiszzenvedett valóban Isten Fia volt (Mk 15,39). Nem ragaszkodott minden hátralevő percéhez, megadta magát a halálnak. A százados elfogadást látott.

A Fiú az időben úgy fogadta el az atyai mindentadást, hogy időbeli mindenét – életét is, becsületét is – odaadta. Ez időbeli mindentadást a Atya elfogadta a Fiútól válaszként a maga mindentadó atyai szeretetére. *A Golgota – időbeli kép, de a Golgotának a tartalma: a mindentadás, az időtlenség világán belül is érvényes.* Az indító "férfi"-szeretetbe való maradéktalan "női" belesimulás – ez következtethető ki a mindentadás időtlen tartalmaként.

Eddig a szöveg, mely '68 őszére kész. Aki írta, tíz éve letette a fogadalmat, hogy többé nem csinál kisközösséget, de tudja, hogy a dolgunk, hogy választ adjunk Istenünk indító

szeretetére. Még tíz esztendővel korábban adta is a tőle telhető választ, s aztán eljutott a maga részéről oda, hogy az általa adott választ megismételni, ennek semmi, de semmi értelme. De most, húsz évvel az első menet után, csak azt tudhatja, hogy neki újra válaszolnia kell, és nem tud más választ, mint a húsz év előttit...

Eljön egyszer hozzám a Bethlen-udvarba, az ezüstmisém utáni hónapokban Trásy Éva, és mondom neki, hogy csoportot kellene összehozni. Csodálkozott.

– De hát idáig azt mondtad, hogy ez nagyon veszélyes, s éppen ezért nem is szabad!

Mit mondhattam volna neki? Azt, hogy már rég túl vagyok a fogadalmamon? Azt, hogy valójában már rég csináljuk, szombat esténként a Csatárkán? Akármit is, Éva ekkor még nem állt kötélnek. Igaz keresztény feleségként urának hatalma alatt élt és állt? S férje debreceni volt, ennek következtében tudta, hogy mitől óvja feleségét. Úgy bizony. De mondtam másoknak is.

Nem emlékszem rá, mikor, de tudom, hogy az első börtön utáni közösségem három – ismét – fiatalból állt: Jenő, Ildi és Zsuzsa. Felhívtam, mikor idáig értem az írásban, telefonon egyiküket, aki most éppen rákkal viaskodik az életéért – talán ő tudja, hogy mikor is volt az első találkozás. Ő sem tudta, de arra emlékezett, hogy a Bethlen-udvarban találkoztunk először négyesben, s nagyot sétáltak utána hármasban a Tabán lejtőin. Hát akkor megvan a dátum, mert '68 karácsonyán már Mátyásföldön vagyok. Házigazdám a Bethlen-udvarban ajánlott levelet küldött nekem, de a postás délelőtt jár, amikor én tempózom, s ő meg nem volt hajlandó átvenni a levelet. Kérdésemre nem válaszol, s a postás naponta hagy üzenetet, hogy mikor vehetem át a postahivatalban. Nem értettem a dolgot, s a negyedik napon bementem a postára. Azt írja levelében házigazdám, a főbérllő, nekem, hogy két héten belül felmondja albérletemet. Nem volt semmi bajunk egymással, mi ez? Nem értettem. A következő napokban valaminek a kapcsán meg az asszony mondja nekem:

– Maga nem is mondhat semmit ...

Nem emlékezem már szavai folytatására, de egyértelmű volt abból, amit mondott, hogy az ávó világosította fel őket múltamról. Erről én nem beszéltem nekik, csak annyit mondtam, hogy Rákositól elbocsátott szerzetespap, piarista vagyok. Új albérletet kellett keresnem. Barátaimnak elmondtam helyzetem, senki sem tudott segíteni, szüleim viszont készségesek voltak. Időközben ők ugyan eladták a mátyásföldi ház felét, s csak két szobát tartottak meg; s egy harmadikból alakították ki a mellékhelyiségeket. De ott lakott Évike, az unoka – utolsó éves építészmérnök-hallgatóként. Évike egy félévre átkötözködik nagyszülei szobájába, s én megkapom a kisebbik szobát, amiben laktam a börtön utáni évemben is. Hét év következik most a családi házban. Ezekben az években alakul ki a második menet az első, a debreceni után, de immár mátyásföldi és csatárkai színhelyen.

'68 őszén kezdődhetett ez az első menet, a KIO befejezése után, amikor is azonnal hozzáfogtam a második kidolgozáshoz, s dolgoztam rajta két hosszú évig még, mire elkészült a második kiadás, a '70. év végére. Mintha e két évben még nem igen lettek volna példányaim, az első *kiadást*-fogalmazást legfeljebb két-három indigóval gépelte Éva, már mint Szalézia nővér. Nem nagyon emlékezem, hogy mit csinálhattam első csoportjaimban, de alighanem analizáltunk. Kiírtam egy-egy jelentős jézusi szónak az előfordulásait, s a foglalkozás abban állhatott, hogy ezeket analizáltuk.

Előre ugrok most valamelyest. '63-ban Kádár nagy amnesztiát adott. Kijöttek börtönükből a harmadik kisközösségi per elítéltejei, a *Regnum* papjai is. Ez utóbbiak javát '64-ben Kádár visszaviszi folytatni átnevelésüket, mert három év kevés volt erre nekik: szabadulásuk után ott folytatták a munkát, ahol letartóztatásukkor abbahagyták. Most már hosszabb átnevelést kapnak: tartott az egészen '70-ig. Vezetőjüket, a nálam csak egy évvel fiatalabb Emődi Lacit szabadulása után megkeresem, s találkozásunkkal belép a *Regnum* az életembe. Ennek köszönhetem, hogy a KIO-n kívül van még egy munkám, amelyet megvizsgál majd '80 körül a vatikáni Klérus Kongregáció, s nem talál benne semmit, ami ellenkeznék a katolikus hittel.

Hogyan lép bele a Regnum az életembe? Hát úgy, hogy ennek kapcsán ismerem meg Betont, azaz Balás Bélát, a későbbi kaposvári püspököt. Beton gyűjti a készülő lila-hit-tankönyv kísérleteit. Buzgó papok próbálnak írni hittankönyvet az általános iskolák felső tagozata számára, s Beton elhozza még '70-ben hozzám ezeket a kísérleteket, kéziratokat. Végigolvasom őket, s ezt mondom neki:

– Te, ezek gyengébbek még a Hamvas-féle katekizmusnál is.

– Mi lenne Gyurka bácsi, ha Te írnál egyet!?

Nem kellett kétszer mondania. A KIO-val éppen elkészültem, s négy hónap alatt, '71 húsvétjára, megírtam a *Merre Menjek?* című munkámat. Annak ellenére, hogy máig sem jelentek meg példányai a katolikus könyvesboltokban, csak úgy, suba alatt terjednek a Bokorban, már három kiadást ért, s most fogy belőle az ötödik ezer. Mindezt azért mondom el, mert e könyv 66 fejezete mindegyikének a végén található tíz-tíz kérdés, s a kérdések egy része analízisre szólít fel. '71 elején írtam őket, tehát ilyesféle feladatokat végezhattünk közösen az első évek találkozóin. Kis mustrát állítok össze ezekből a kérdésekből, elhagyva a helyek felsorolását.

Mit jelent a *megszentelni* szó az alábbi helyeken? Milyen állítmány köti az „Atya” alanyhoz a „Fiú” határozót? Végezd el az *igazság* szavainak az analízisét! Analizáld a *hűség* szót Jézusnál. Végezd el a *szeretet* szavának analízisét Jézusnál! Analizáld és szintetizáld Jézus *esztelen* és *balga* szavát! Jézus *okos* szavát! *Kard* szavát! *Béke* szavát! Mondott-e Jézus olyant, hogy üldözni fognak valakiket? Írj egy dolgot Jézus *juh* szaváról! Analizáld és szintetizáld Jézus *kereszt* szavát! *Nagy* szavát! Milyen tulajdonságokat állított Jézus a *gyermekről*? Az isteni vagy az emberi megbocsátásról beszél Jézus Máténál? Analizáld és szintetizáld Jézus *világosság* szavát! A *gyümölcs* szavát! Mikor és mit mondott Jézus a *papokról*? Miért mondta Jézus a jelenben boldognak a benne hívőket? Van-e remény-jelentése Jézusnál a *hinni*, a *hit* szónak? Analizáld és szintetizáld Jézus *világ* szavát! Mit jelent Jézusnál az *óra* szó? Állapítsd meg Jézus *angyal* szavának alapján – Jézus angyal-tanát!

A találkozókat gyertyagyújtással kezdtük: elmélkedtem valamit hangosan, kötetlenül. Ők meg hozzáimádkoztak. Aztán eloltottuk a gyertyát, s következett a munka: a fenti bekezdés kérdéseire hasonlóknak a vizsgálata. S a végén megbeszéltük azokat a problémákat, kérdéseket, híreket, amiket magunkkal hoztunk. A végén még imádkoztunk, (énekelünk) valami kötött szöveget. Legalább három órát tartott, s kéthetenként jöttünk össze. Ez a társaság kapja majd később a *Fiatalok I.* nevet. Ma, 37 év után, van aki túlvan a hatvanon! De a nevük most is az maradt. Így hálnak meg, majd ha eljön az ideje: *Fiatalok*...

Az ő sikerükön felbuzdulva fűztem Évát is, bár sikertelenül. Másoknál voltam sikeres elsőre. Jóskánál, Terinél, Meleg Ilusnál, Andinál, s talán Fricinél, Erzsónál is, de nem egészen a kezdetekben. A menetrend náluk is olyan lehetett, mint a fiataloknál. Az ő nevük lesz majd az *Öregek I.* Méltán! A korelnök a Teri. Ha '69-ben állt először fel a csapat, ő már éppen túlvan a negyvenen, a többiek meg még innen azon. De hozzájuk jön a júnior. Honnan? Szalézia is gyűjt egy csoportot, s abban találok, s abból emelem át ide, az *Öregek I.*-be. Ő még csak 37 éves, de már múltja van. Tanár, s a 60-as évek elején őt is kiszorják az iskolából, mint Terit. Most – a '60-as évek végén – a Térképészeti Intézetben dolgozik. Ő lesz a csoportban a *férfi eszű nő* cím viselője. S eszméimet hallgatván a férfiak és nők egyenlő jézusi megbecsüléséről, aminek az egyházban is érvényesülnie kell, alkotja meg a *papok és mamok* kifejezést. A neve: Péch Lilla. Ő is az első menet szülöttje még. A '49-es krisztinai 80 fős és nyolc napos lelkigyakorlat gyümölcseként mutatja be '50-ben az egyik pesti résztvevő leány, Schmidt Márti, már a maga csoportját. Cserkészreiből alakítja, s amikor hívására elmegyek hozzá, a rekamiéján ül négy leány: az egyikük – Lilla. Debrecenben pedig Jóska még Teri külön csoportban volt. Teri az *Öregek*, Jóska a *Fiatalok* között. Az '51-ben egyetemre kerültek közül alakultak meg – az akkori *fiatal* csoportok.

Harmadikul a papokból csinálók csoportot. Vitathatatlanul első tagja Halász Bandi, aki idősebb három évvel nálam. A második Bisztrai Laci. Hogy került elő? Bandi hívta el évekkorábban egyszer Pécelre, hogy ismerkedjünk össze. Rámenős volt az ismerkedés. Én előadtam vadabbnál vadabb újdonságaimat, azaz Jézus legmerészebb álmait – a KIO nagyban készült már –, s Laci mindenre, de mindenre igent mondott. Ekkor felálltam, odamentem Lacihoz és ünnepélyesen megöleltem. Bandi megszólal.

– Na, Lacikám szentté vagy avatva.

Természetesen a harmadik Barcza Barna volt, a negyedik meg Dombi Feri. Az ötödik meg a váci egyházmegyes Szegedi Laci, aki nem tudom, hogyan s ki által került elő, de ismertem már '49 óta. Akkor középiskolás volt, s a Tettyén ismertem meg, amikor Ágoston Júlián meg Cserháti meghívtak a pécsi egyetemistákhoz. Ez a hat fő volt a kezdeti csapat. Később sokan megfordultak benne, még megyéspüspök (Nem a Beton, neki volt papi közössége Emődi Lacinál) is került ki közülük. Délelőtt jöttünk össze 9-re, együttebédeltünk, s kitartottunk háromig. Mindig másutt, kinek-kinek a plébániáján.

Közben meg dagadt a csatárkai informális csoport az esti beszélgetésekkel. S kezdtem magam kényelmetlenül érezni. Miért? Még mindig tartottam magam a debreceni normához. Fiúkkal letegeződöm érettségi után, de a nőket magázom, ők meg tetszikelnek engem. Tarthatatlanná vált. Sektásnak éreztem magamat saját népemben. Mindenki tegeződött mindenkivel, csak én nem. Egy szünnapon kirándultunk egyet. Meg akartuk nézni a pálvölgyi barlangot. Be volt zárva. Beültünk egy fagyira a közeli cukrászdába, s előadtam ügyemet. Meghánytuk alaposan, s a végén férfiak, nők közakaratóból megszületett a döntés: végre tegeződhetem a nőkkel is. S ekkortól fogva megváltozik a helyzetem. Mindenkit tegezek, és mindenki tegez engem is. S korhatár sincs. Általánossá vált időközben a társadalomban is, hogy a gyerekek tegezik szüleiket is. Tegezeik szüleik barátjait is. Tegeznek tehát engem is. Az elmúlt hetekben járok az egyik családnál, s a 18 éves fiú – egy a tíz gyerek közül – lejönnapotoz. Meg fogtam két kezemmel a fejét, s mondtam neki:

– Ha nagyon szertartásos akarsz lenni, mondhatod, hogy Dicsértessék..., de ha nem akarsz az lenni, akkor csak azt mondhatod, hogy *Szia, Gyurka bácsi*. Mert jónapotot csak a sarki hordárnak mondunk.

Ha lehet, elkerülöm a *Jó napot!* köszöntést. A jó reggelt, meg a Jó estét! sokkal barátságosabban hangzik. Intimitást tudok belevinni. A Jó napot! – csak tréfásan jön ajkamra. Azzal szemben, akivel tegeződöm. Ugyanilyen módon mondom mostanában már bokorbeli hűgaimnak is, hogy kezicsókolom.

Már ebben a nem-sektás állapotomban kérde tőlem Dombi Feri '68 őszén, hogy elmennék-e hozzá Halásztelekre egyet prédikálni... Mindenszentek ünnepének estére? Ilyet én még soha vissza nem utasítottam. Megtelt a templom. Ünnepi levegő volt. Nem tudtam, mert nem volt lelkipásztori gyakorlatom, hogy a közönség egyenesen a temetőből jött, a halottaitól, s várta, hogy azokról mondok majd valamit. De én nem. Az evangélium a nyolc boldogság volt, s én beszéltem az országról, mely a boldogoké, mert ők a szegények, az üldözöttek, s akik majd meglátják az Istent. Beszéd közben fel s alá sétáltam az oltár előtt és mondtam és mondtam, amit a frissen elkészült KIO alapján mondhatott az, akinek a szíve tele volt e nagyszerű ország boldogságaival. Feri utána ezt mondta:

– Belelovagoltál halottak napi kegyeletükbe!

Hogy kik mindenki voltak ott, nem tudom, de később megtudtam, hogy Mlecsenkov Angel is ott volt, s az ő fiatal lelkébe nem lovagoltam bele, s más fiatalok is voltak ott. Olyanok, akik féllábbal a plébánián laktak, Ferivel sülve-főve együtt voltak. Mit csináltak? Én csak annyit tudok plébániái előéletükről, hogy ők számolták meg vasárnap este a perselypénzt, és súlyra egyenként megsaccolták, hogy mennyi van benne. Felírták a becsléseket, aztán hozzáfogtak a számoláshoz. Akinek a becslése a legközelebb esett a számolás eredményéhez,

az győzött. Halász Bandi ilyesmit nem csinált. Ő egy tiszteletreméltó papi személyiség volt, akitől az ilyesfélék messze álltak. Hamarosan mondott Feri nekem mást is. Mit? Ezt:

– Gyurkám, hagyd ott a Tempót. Gyere ki hozzám adminisztrátoromnak. Úgy is a fordításokból élsz már. Én fizetek neked havi 500 Ft-ot, s befizetek még 100 Ft-ot az SzTK-ba érted, s lesz munkaviszonyod. Ennek fejébe kijössz minden vasárnap misézni prédikálni, gyóntatni, s még egy hétköznap velem meg a fiatalokkal analizálni.

Ennek két válás lett a következménye. Ott hagytam a kilenc év után a Tempót – ez volt az egyik. Látták, hogy nincs irgalom: csak szállító munkásként dolgoztat pártunk és kormányunk akarataból hazám, bár már elmúltam ötven éves. Ez volt az egyik válás, és békességben. A Tempó elnöknője adott fizetés nélküli szabadságot is, hogy utána jár hassak valami koromnak megfelelő munkaviszonynak. Még a Kádár-titkársághoz is fordultam. Választ is kaptam tőlük: Kérték megértésemet; annak a megértését, hogy titkárságuk állasközvetítéssel mégsem foglalkozhatik. Megértettem, s a kör bezárult. Ez volt az egyik válás. A másik meg: otthagytam ugyancsak kilenc éve után Halász Bandit, meg Pécelt. De ez már nem volt válás. Sűrűn jártam, vissza, ha nem is vasárnapokon, mert Bandi kezdte prédikálni a kisközösséget. Nem, nevezte nevén a dolgokat, de rendezett szabályosan visszatérő templomi alkalmakat – ifjúságnak, fiatal házásoknak, asszonyoknak, férfiaknak, s ezekre hívott előadni engem is, új barátaimat is. Alighanem '69 szeptemberére került sor erre a két válásra, mert a Fiatok I. tagjai időnként eljöttek vasárnapi miséimre, de azokat már Halásztelken találták.

Városmajor, 2005. október 15.

Megvolt a szüret. Először 21 év óta: volt egy mázsa szőlő. Nem tudom, miért s hogyan. Ugyanúgy nem gondoztam, ahogy az előző években. Megszokta ezt a rideg tartást. Meghívtam a fél világot szüretre. El is jött rá négy fehérszínű ember. Ez már öt személy, s fogadtuk őket ketten.

Mi már lementünk csütörtök délután. Kettőig nálunk tanyázott, ebédelt a Papok I. nevű társaság. Mi meg kettőkor csapat-papot hagyva kiszaladtunk a Déli pályaudvar elé, felültünk a 139-es buszra, ami lerakott bennünket a Sasadi útnál, s ha három perc telt el, már ott is volt a minket Veszprémbe repítő busz. Oda is röpített félőtre. Vásároltunk a piacon csirkecombokat, kenyeret meg savanyú káposztát, összeszedtem a hibás őszibarackokat – ingyért, s attól finomabbak. S már mehettünk is tovább, mert ötkor indult egy busz Nagyvázsönyba, kis kitérővel. Lerakott félhatkor ott, mi meg elindultunk az onnan hét kilométerre levő Budaváriba, s gyalog. Mentünk is vagy kétszáz métert, s jött egy autó, kitártam karom, megállt, s mondtam, hova igyekszünk, Beszállunk, megindulunk, s aki hajtott a kocsit, megszólal:

– Nem a Bulányi György atya tetszik lenni?

Elmondta, hogy ő a Szabó Balázs, és Debreceni Zsuzsával járt nálam, amikor ott volt nálam Budaváriban egy indiai pap. Kevés volt az idő, kicserélni az emlékeinket, s elváltunk háromnegyed hatkor. Izgatottan megyek ki a kertbe megnézni: meghagyták-e nekünk a termést a seregélyek. Meghagyták. Teszem a tennivalóimat, Teri meg befűt. A kertben vagy a szobában, de jól megfázom, s a következő napokban minden zsebkendő kevésnek bizonyul. Idejében lefekszünk, hogy idejében felkelhessek. Hétkor már kint vagyok a kertben, s megkezdem a szüretet. A harmadik sorral. Kilencre végzek vele. Akkorra érkeznek a szüretelők. Beállítom a három fehérszínűt – Gabi külön érkezik Bócsáról – a rondellának nevezet lugasba. Az ember, a Pista – a puttynyos fiú, ő viszi az ollókkal lecsípett fürtöket a kert végibe, s önti a szomszéd Karcsi műanyag dobozaiba. A három fehér nép végez a rondellával. Ráállítok kettőt a második sorra, egyet meg közülük magamhoz veszek – az elsőbe. Féltizenegyre végzünk. Karcsi megy előttünk kocsijával Dörgicse felé, ahol a szőleje, présháza, pincéje van, s mi utána négyen Anikó kocsijával.

Gabi marad Terivel, agyusztálja az ott maradt szőlőt, s csinál belőle mindenkinek egy műanyagzacskónyi szőlőt, amit ki-ki hazavisz. Kihozzuk Karcsi szemelőgépét, s leszemljük a szőlőt. Felállítjuk a prést. Belehordjuk a szemeket. Kipréseljük. Kicsorog belőle egy hektó must. Mindent helyre teszünk, elmosunk. Karcsi megkínál minket borával. Aki kér, annak ad másfél liter vöröst, másfél liter fehér juhfarkút. Fizetni akarunk. Nem lehet. Csak ajándékba adja. Elfogadjuk. Háromnegyed egyre mindennel készek vagyunk. Mobilon telefonálunk Gabinak, Terinek, hogy egyre tálalva legyen. Karcsi bepakolja 5 húsz literes zárható vödörbe a mustot, s hozza.

Megebédeljük a két kiló csirkecombos tejfeles tésztával elvegyítve, savanyúsággal, eszünk a tésztákból, amit hoztak a szüretelők, meg Teri kapott névnapjára húgaitól, s iszunk hozzá szentantalfai fehéret. Ebéd után pihenés. Én is megpróbálok, de nem megy. A társaság jó felének sikerül. Karcsi Közben Karcsi is megebédelt, s áthozza mustos vödröket meg egy 120 literes műanyag hordót. Kimosom a hordót, s beállítom pincénk mélyére. Pista beleönt 4 vödröt. Az ötödiket kint hagyom, Megszűröm teaszűrővel, s minden szüretelő kap belőle másfél litert, hogy mustot is vihessen haza. Én is elteszek belőle egy falkával, hogy ihassanak belőle a tisztaújvárosiak is, akik a jövő héten érkeznek lelkigyakorlatra. A maradékot beöntjük a vödörbe. Közben meg elszalajtom Terit Anikóval Antalfára cukorért. Kell a mustba, mert csak 11 fokos. Anikó beleenged 8 kilót, és egy hosszú faléccel jól megkavarom, lezárom a pincét. A Must magára marad forrhat. Két hét alatt kiforr. Karácsonyra letisztul. Majd szorgalmasan hordom felfelé az újévben, s mindenkit leitatok belőle. Ez lesz a budavári muskotályos. Extra minőség – Jézus is borissza ember volt! Példát adott nekünk! Az ám!

Három órára minden kész. Az előadó szobában teljes a körletrend. A konyhában nem, az a Teri dolga. Meggyújtom a gyertyát. Elmondjuk a reggeli zsoltosmát. Utána hosszan elmélkedem. Nyomomban az egy ember s a négy fehérség is: Ida, Anikó, Gabi, Mariska. Már négy óra. Mindenki fogalmazhat egy kérdést. Mik a Bokor mai problémái? Mi az élet értelme? Mért kell misét mondatni a halottakért? Mitől vagyunk mindannyian egyedi darabjai az Istennek? S végül Gabi kérdése: Félünk-e haláltól? Megszavaztatom a társaságot. A kérdések két-három szavazatot kapnak, de Gabié ötöt. Ezt tárgyaljuk ötig. Én megvallom, hogy mindig meg akarok halni, ha szenvedek, egyáltalában nem félek a haláltól, mert a Jóistentől én nem tudok félni, s Jézus sem tanított istenfélelemre. Úgy képzelem a találkozást, hogy hátba vág, s azt mondja: Gyere, olyan lúdtalpas, mint te, van itt már más is! A többiek meg mást mondanak. Van, aki fél is tőle.

Ötkor magukra hagyom őket, megyek harangozni. Hatkor misézem nekik a templomban, s egy jót prédikálok. Olyat, hogy derüljenek tőle. Háromnegyed hétre megvagyunk vele. Utána meg kocsiba szállnak, visznek a szőlő s must mellé még növényeket: fűgét, nádat is. Anikó marad. Teri terít vacsorára. Anikó meg eszik három almát. Megnézzük Vágó tanár urat: kiből lesz milliomos? S lefekszünk. Anikót 5,50-kor kell keltenem, mert még át akar menni a templomba. Az éjszaka főleg a náthámnak élek. Kettőkor forró fürdőt veszek, félórásat. Ötkor kelek. Anikót keresem háromnegyed hatkor. Megtalálom nem ott, ahol mondták, hogy aludni fog, hanem Teri szobájában, s mondom neki: Öt ötven, s megtalálasz a templomban. Halk igen – a válasza. Hat után pár perccel ott is van. Mondok neki egy misét, s még prédikálok is egy rövidet. Abban állapotunk meg hogy hét órakor indulunk. Hét előtt öt perccel ülök Anikó kocsija mellett. 7,10-kor sikerül elindulni. Másfél órás nagyduma Anikóval. Teri elismerését váltja ki az, ahogyan vezet. Országos rekordot fut: 8,40-kor letesz a Városmajorban. Az eddigi rekord Tarnai Imréé: ő egy és háromnegyed óra alatt hozott fel – sok éve már. Azóta tán jobbakk lettek a kocsik.

Megvolt a szüret. Ülhetek le a számítógépem elé. Tizenegy üzenet. Köztük a legérdekesebb: a vatikáni államtitkár úja fordíttatja a II. Vatikáni Zsinat dokumentumait... főleg a *Dei Verbum* van rosszul lefordítva. Magyarra is? Meglátjuk, hogy mi lesz ebből, XVI.

Benedek működik, Ruini bíboros sincs megelégedve azzal, ahogy értelmezzük a zsinatot, s most az államtitkár az egyházi jóváhagyással kiadott fordításokkal sincs megelégedve ...

75. MÁLNAÜLTETÉSI NAPLÓ

2005. November eleje

Budavári, 2005. október 20.

... méghozzá délután négy óra, s eszembe jut, hogy tegnap reggel 8-ra mentem Ildihez misézni, aki égi pártfogónknak készül, s ezért szállítom neki helybe a szentmisét... Nem önzetlenül, hanem haszonlesésből: égi nagy jók reményében. S ez alkalommal nagyvonalúan – annak ellenére, hogy szerda volt – a jövő vasárnapi szentmise szövegét választottam. Miért? Így csak egy könyvet kellett szállítanom: az A-liturgikus év vasárnapi szövegeit. Ildit leggyorsabban akkor érem el, ha gyalog megyek – Városmajorból a Nagyenyed utcának Alkotás utcai sarkára. Az útidőm – sajnos, de való – húsz perc. Kedden este beledolgoztam az éjszakába, s ennek következtében csak nagysokára, jóval éjfél után tudtam elaludni, s amikor felébredtem, már 7,27-et mutatott az óráim. Hogy mennyi idő alatt rángattam magam meg a táskám rendbe, elgondolható, ki is számítható, mert 08,00-kor megnyomtam Ildi kapucsengőjét. Igaz, lihegtem, s leroskadtam miséző karszékembe, ő meg tüsténkedett, hogy minden az asztalon legyen, ami csak kell egy ünnepi szentmiséhez. Miért? Milyen nap volt? Semmilyen, de egy szentmise – az csak ünnepi lehet számunkra. Rettenetesen hosszú volt, legalább ötnegyed óráig tartott, mert a pap hosszan – nem prédikált, de – elmélkedett, s ugyanígy a hívők is, akiket csak Ildi személyesített meg. Hogy miről, soha meg nem tudhatni, hacsak Ildi el nem pletyizi, vagy nincs poloska a házban. Akármilyen is volt elmélkedéseink tárgya, a jövő vasárnapon, Adyilgeten nem felhasználható. Benne volt minden Bokor-bánatom... s Ildi vette a lapot – a maga módján. Hát ebbe bele kell törödni. Mibe? Hát abba, hogy a magam módján a világmindenségben egyedül csak én tudom venni a lapot, s azok a fránya többiek, Ildi vagy nem Ildi, mind a maguk módján veszik, s nem azt mondják, amit én hallani szeretnék.

A vasárnapi textus – e vasárnapon – meg az, ami. Írástudók próbálkoznak. Adalékot, bizonyító anyagot szerezni a főpap gyilkosság-tervéhez. Újra sikertelenek. Csak annyit tudnak meg Jézustól, hogy az egész Tóra a főparancson áll vagy bukik. Ha szeretsz, akkor teljesítetted azt a törvényt, melynek betartását az Isten várja és elvárja tőled – tegnap és most meg a számadáskor és mindörökké... Ha meg nem szeretsz, akkor mi van? Hát ha nem szeretsz, tapasztalhatod, hogy mi van. Jó az, amit tapasztalsz? Nem hiszem. Bár etetheted magad, hogy Neked ez a jó. Etetheted. S hamarosan majd rájössz, hogy etetted magadat. De nem akarlak befolyásolni. Tégy úgy, ahogy akarsz! Az Isten sem kényszerít minket, engem sem. Én miért akarnálak Téged?

A vasárnapi textus részletesebben: Szeretni – Istent mindenekfelett, magamat valahogyan, a többi embert meg úgy, mint magamat. De mit jelent az a szeretet, amit Isten, magam és a többiek számára produkálok? Ha volna egy etimológiai Világszótár, de nincsen ilyen, s nem is készült még ilyen... szóval ha volna, benne lenne az emberiség ezernél is több nyelvén ez a szó is (a többivel együtt), és magyarul is, hogy szeret. S az ezerszer soktízezer szó mind egyenként vissza volna vezetve a maga nyelvi őskére. Valahogy így: ez a huszonöt északamerikai indián szeret-megnevezés visszamegy egy már rég nem beszélt, mert kihalt nyelvre; nevezzük e holtnyelvet őshuronnak, stb. Megtalálnám ebben a szótárban azt is, amit a mi magyar nyelvtudományunk tud mondani. Egyetemista voltam még, amikor majd hetven éve megjelent egy nagyon szorgalmas és tehetséges egyetemi magántanár tollából a Magyar Szófejtő Szótár. Abban azt olvasom, hogy a mi szeret szavunk ismeretlen eredetű igei töből származik. Török, árja, finnugor származtatása nem fogadható el. Tudjátok mit jelent ez? Csak annyit, hogy az árja, a török meg a finnugor népek mindegyike, vannak vagy jó százan – fél Eurázsia minden népe – mind más szót használnak, mint mi arra, hogy szeret. Van még jó pár szavunk, melynek eredete szintén: uncertain. De jelen esetben most mégis filózom: ezt a

szeret szót mi nem tanultunk senkitől. Ezt valamelyik ősünk kimondta, a többiek átvették tőle, s azóta azt mondjuk boldogan, ha jó hozzánk valaki, hogy – szeret. Tovább filózom: Le vannak sajnálva azok a nyelvek, nemzetek, amelyek átvették ezt a szót, amelyeknek-akiknek jó volt szanszkritül, ősgermánul, őstörökül, ősfinnugorul. S most jön a nemzeti büszkeség, mert büszke magyar vagyok én keleten nőtt törzsököm fája, nemcsak Kölcsényé. Azért vagyok büszke magyar, mert a szeret szavunk eredete ismeretlen. S azért ismeretlen, mert a szomszéd népek kínálgathatták a maguk szavát erre, nekünk nem kellett, nekünk volt már, mert találtunk magunktól szót rá. Éppen azt, hogy szeret. Azért vagyok büszke rá, mert mi tudtuk ősidőktől fogva, hogy miként nevezzük azt, amit Jézus a Tóra summájának mondott. Ha nemcsak büszke magyar volnék, hanem ezóterikus is volnék magyarként, magyarságom okán – ezt a fogalmat, hogy ezóterikus magyar, magam találtam ki ám! – akkor még azt is mondanám, hogy ez az emberiség ősnyelvéből való, s maga az Isten is így mondaná ki e fogalmat, ha volna neki fogalmat nyelvbe öltöztető szája. De azért lantom idegét idáig feszíteni nem akarnám, mert nem vagyok magyarként sem ezóterikus. Csak megállapítom azt, amit Bárczi tanár úrtól tanultam. Azt, hogy úgy látszik talán, hogy senkitől sem tanultuk, tudtuk magunktól. S ha ennyi igaz volna, ez se lenne kutya. De most büszke magyarságomnak búcsút mondok, s kevesebb büszkeségre okot adó dolgokról kezdek beszélni.

A szeretetetről. Ez kell az Istennek is. Az, hogy szeressem. Nem is akárhogyan, de mindennekfelett. S most vallomás következik arról, hogy mit produkálok, teszek le Isten asztalára? Ha meggondolom, úgy telt el a mai napom, hogy még semmit sem. Szerdán megint éjfél utánig dolgoztam, hogy elkészüljön a vastag füzet: A Názáreti Jézus Máténál Adyligeten címmel. Hajnali ötkor keltem, s most már éppen délután háromnegyed öt van, s eddig mindig mással foglalkoztam: a tennivalóimmal. Hogy semmit ne feledjek összecsomagolni, hogy hat előtt kilépjek lakásomból, hogy 6,45-ig kiérjek a Népligetbe a Volánbuszhoz, és így tovább. Jó szerencse, hogy pap vagyok, s lent vagyok Budaváriban, és délután ötkor mehetek harangozni, a templomban tüsténkedni, a mise szövegeit elolvasni, majd még kétszer harangozni, két tized szentolvasót a hívekkel elmondani, majd misézni, prédikálni. Háromnegyedhétkor lesz mindennek vége. Mire minden gyertyát eloltok, mindent helyre teszek a következő misézéshez, s hazaérek, hét óra. Hurrá, két órát letettem Isten asztalára, mert pap lehetek... De álljon meg a menet! Neked, barátom, ez munkaviszony-féled, olyasvalami, amit a többi emberek, az útidőt is beleszámítva, napi tíz-tizekét órahosszat tesznek. Hozzád hasonlóan korahajnalban kelnek, jó tizenkét óra után érnek haza, s odahaza várja őket a tenger feladat, amit csinálnak, mert csinálniuk kell, s utána ágyaznak, hogy erőt gyűjtsenek a másnapi rohanáshoz. Mi az, hogy mindennekfelett? Legfeljebb a mindennek után tehetünk le valamit az asztalra, ha éppen eszünkbe jut. És olykor bizony eszünkbe jut, s van is, aki elrebegi gyermekkorai esti imádságát: Édes jó Istenem, hálát rebeg lelkem... Ágyban, párnák közt, s altatónak. Lassan, nyugodtan. Eltart ez... Meddig is? Egy teljes percig is. Egy órában van belőle éppen hatvan perc, huszonnégy órában ezernégyszáznegyven. Ha minimál béren vagy nyugdíjban vagyok, az ezernégyszáznegyven percre kapok ugyanennyi forintot, s ebből egy egész forintot visszaadok Istennek, mert szeretem őt mindennekfelett. Az ám, hazám, meg Istenem!

Csúnya és igazságtalan vagyok. Magammal szemben is, s még inkább másokkal szemben. Mert van ám vasárnap is, s ilyenkor van, aki elszalad a közeli templomba, esetleg autóval és szentmisén vesz részt. S mindez egy óránál is többet vehet igénybe, bár nem feltétlenül. Van olyan is, aki már ötkor autóba ül, hogy elszállítson egy öreg papot Adyligetre, s még esetleg, ha nem akad más, vissza is viszi, s nyolc óra már, mikorra hazaér. S viseli családjá elismerését a papszállításért, meg a benzinköltséget. S van még másmilyen is. Olyan, aki négy hetenként eljár például egy olyan közösségbe, amely háromtól nyolcig ülésezik, s azt gondolja magáról, hogy Isten Országá céljából ülésezik ott. Útidővel együtt ez már négy hetenként hét órára rúg. Számoljunk csak mindent össze. Négyhetenként találkozó – ez hét óra.

Vasárnaponként mise – négy hét alatt ez is felmegy négy órára, s ez már összesen 11 óra. A napi egy perc esti imádság is felmegy havi félórára, ez már 11 és fél. Kerekítsünk 12-re. Egy napban van 24 óra. Négy hétben 28 nap. $28 \times 24 = 672$ óra. Ezt ha elosztjuk ezzel a havi 12 órával, melyet Istenre szántunk, akkor kijön már, hogy 25 percnél is több néhány másodperccel az az idő, amit a tökéletesebbje Istenre szán. Van ám ilyen mindenekfelett is. Sőt még több is, mert a közösségi találkozóra készülni is kell. Van házfeladat, melyet el kell olvasni. Ha mindent jól megszámlítunk, kijön a napi fél óra is. Már amelyiküknél.

Jelentem, kérem szépen, hogy még ez sem a csúcs. Valamikor a múlt század közepén volt olyan is, hogy lekivezetés. Nem gyónás, mert azt öt perc alatt el lehetett intézni. Ennek a lekivezetésnek a során megtanultuk, hogy Istennek négyféle időt adhatunk. 1. Imádságot s ebbe tartozik a misére járás s a lekivezetésben részesítés-részesülés is. 2. Karitásztevékenységet. 3. Embereknek utánamenést közösségbe gyűjtés céljából. 4. Istenről tanulást és közösségbejárást. Nem papokról beszélek most, akiknek ez a munkaviszonyok, hanem világi hívekről, közönséges laikusokról... Bár akikről beszélek – ha papok, ha nem papok – egymást mind testvéreknek mondták és tekintették. Volt a múlt században olyan közönséges világi hívő, aki időelszámolást is vezetett: minden nap este szerves része volt ez lelkiismeretvizsgálatának, s az időelszámolás kimutatta, hogy napi három és fél órát tudott odaadni Istenének.

S volt nem a múlt században, hanem kétezer évvel korábban, aki mindezt kevesellte, s otthagyta jól menő názáreti faipari üzemet, s ami idő nem kellett neki alvásra, azt mind arra fordította, hogy tanított réteken, tereken és hogy beteget gyógyított. Magában csinálta mindezt? Dehogyan magában. Tizenkét gyereket elbolondított apjától-anyjától. Az apák káromkodhattak is, hogy elviszi őket akkor, amikor már éppen hasznukat is láthatnák. Ezekkel együtt csinálta Jézus a maga mindenekfelettijét, ami totálisan igénybe vette nem a napi félóráját, hanem napi 24 óráját. S kitől kapták mindehhez ellátást? Pilátustól? Kaifástól? Egyházmegyei hivataltól? Önkormányzattól? Nem, finnyások voltak, s ilyesmit nem vettek igénybe. Miből éltek akkor? Nincsenek pontos feljegyzések erről. Áfás számlát biztosan nem állítottak ki. Jézus csak annyit mondott magának is, a Tizenkettőnek is, hogy a gyógyító erőt s tudományt: ingyen kaptátok, ingyen adjátok (Mt 10,8)! Meg azt, hogy egyétek, amit elétek tesznek (Lk 10,8)! Ami pedig a szállást illeti, ha úton voltak, jó volt arra a szénapajta, meg a Getszemáni kert, ha már tavaszodott, s Jeruzsálemben voltak (Mt 26,40).

Amikor szerda reggel befejeztem Ildinél az égi pártfogóban reménykedő szentmisét, még beszélgettünk tízig egy sort. Közben meg is reggeliztetett. Ettem, amit elém rakott, pedig nem gyógyítottam meg őt a rákjából... mert nem végezhettem el a tanfolyamot az Ácsnál: hogyan is kell csinálni azt. Folytattuk elmélkedéseinket, s Ildi mondott még valamit. Mit? Csak ennyit:

– Tudod, azt nem lehet bírni Benned, hogy mindig Neked van igazad.

Őszinte részvét testvéreimnek. S folytatta:

– Hogy mindig kitalálsz valamit, s azt hiszed, hogy úgy is kell csinálni. Jelen pillanatban, tizenöt éve egyfolytában nyomod ezt a kakaót, hogy Jézus mintha azt mondta volna, hogy Példát adtam nektek..., s Ő otthagyta azt a bizonyos fafeldolgozó üzemet. Mért nem fogadod el, hogy van más megoldás is?

Csak annyit mondtam neki, hogy én elfogadnám, ha látnám. De látni csak azt látom, hogy temetjük rákkal vagy nem rákkal testvéreinket, s akkor sem állnak újak közénk, ha nem hagyjuk el a magunk fafeldolgozó üzemet. S az az egyetlen reménységem, hogy valakik majd elhagyják és megtalálják Jézus mai tevékenységét, melyben az emberek javára teszünk valamit, s közben pedig mondogatjuk, hogy eljön ám, és már itt is van az Isten Országá. Ez az egyetlen reménységem a normalizálódás ellen. Mi az a normalizálódás? Az, hogy megint úgy lesz, mint hatvan esztendő előtt is volt. Mi volt? Nem voltak kisközösségek. Összejárók se. Olyanok sem, amelyek fel tudtak nevelni időelszámolást végző embereket, s kijött náluk a

napi három és fél óra Istenért. Ezeket kísérik mi ki a temetőbe, s engem is kikísértek majd, s nem lesz, aki bosszantja testvéreit azzal, hogy mindig neki van igaza, s hogy Jézus példát adott, a mi nem követjük Őt. '89-ig nem is követhettük, csak részben, mert Rákosi meg Kádár az összejáró kisközösségeket sem díjazta, legfeljebb életfogytiglani börtönnel..., hát még az állandóan együttlevőket, élőket, azokat meg még lehetetlenné is tette. De most már csinálhatnánk! De nem csináljuk, s összejáró közösségeinkbe sem jön már a kutya sem, mert semmi értelme. Ha találnak – most már találhatnak, nincs már ávó, aki elvigye őket – egy jó szövegű papot, esetleg olykor elmennek meghallgatni, egyébként pedig jó nekik a közelünkben levő templom papja is.

Hát ennyit mondtam volna el a mai vasárnapon Adyligeten arról, hogy Istent mindennekefelett kell szeretnünk. Amen.

Városmajor, 2005. október 24.

A 75. Napló címfotóján a tiszaujvárosi kedves szektás testvérek láthatók. A káplánjuk odahaza így szólítja őket. Könnyen megfejtethető a kép alapján, hogy a budavári templom előtt kapta le őket egy hatodik kedves szektás testvér, a képen látható egyetlen férfi felsége, Évike. Az már nem látható, de kikövetkeztethető, hogy a káplán alighanem jó nyomon jár. Mit keresnének egyébként Budaváriiban? Már három éve is itt voltak egy teljes Igy-ra, s most újból eljöttek. Miért? Mert nem hagytam nekik békét. Addig-addig, amíg csak Erika meg nem telefonálta, hogy október 21-én, munka után kocsikba ülnek 15 órakor. Meg is érkeztek nyolc óra körül, s mivel azt mondták, hogy ettek a kocsiban, azonnal munkához láttunk. Meggyújtottuk a gyertyát, s én elmondtam nekik, amit este hatkor a templomban prédikáltam, de az elmélkedés magja csak az volt, hogy azt hallottam róluk, hogy mindentevők. Értették szegények, hogy mit akartam vele mondani. A káplán számára szektások, Budavári felől nézve meg mindentevők. Szegények, senkinek sem tudnak igazán jók lenni.

Eloltottuk a gyertyát, s jöttek a kérdések. Először Babáé: Előrevisz-e a mindentevés a katolikus egyházon belül, ha azt arra használják, hogy Jézust minél jobban megismerjék és hogy Jézusban éljenek. Aztán Andreáé: Miért vitte félre Szent Pál az egyházat? Jóska: Az oltáriszentség a katolikus egyház legfontosabb szentsége-e? Erika: Jézus ígérete szerint az Egyházat a Szentlélek vezeti, az egyház vezetői hallgatnak-e a Szentlélekre? Évike: Miért engedi meg az Isten, hogy valaki dúsgazdag legyen, a másiknak pedig a feneke kilógjon a nadrágból. Olimpikon Évi: Honnan kapta B. Gy. a löketet, hogy Isten útján igyekezzék járni. A kérdések kitarlottak végig. Elkezdtük a tárgyalást péntek este. Tizenegy felé elmentünk aludni. Reggel 7-kor folytattuk munkánk zsoltározással, reggelivel. Délig meg dolgoztunk témáinkon. Délután folytattuk háromtól ötig. Ötkor mentem harangozni, hatkor miséztünk, majd vacsoráztunk. Jött este a negyedik menet. Vasárnap reggel 9-kor miséztünk, majd reggeliztünk, s következett az utolsó a nagymenet. Annak a végén tartottunk egy óras csendet, elkészítettük a záró elmélkedésünket, majd a záró liturgiával bezártuk mini Igy-unkat, megebédeltünk, s háromkor már robogtunk is hazafelé, mert hatkor miséztem Adyligeten.

S mire jutottunk? Azt hiszem az volt a legfontosabbja, hogy megerősítettem őket abban, hogy lehetnek továbbra is mindentevők. Micsoda engedékeny pacák lettem én vén koromra!? Mire megvénülünk – írta Jókai Mór. Mi lesz akkor? Alábbhagytam, engedtem a 48-ból? Mondják meg a tiszaujvárosiak. Magam csak annyit mondok, hogy vagy visszatalálunk abba az egyházba, amelyben és -ből indultunk, s Ratzingerig menően igazoltam, hogy még mindig benne vagyunk, s abban akarok meghalni, s amelyből a Párt parancsára akartak és akarnak kiutálni bennünket, vagy pedig harminc éven belül nyom nélkül eltűnünk, azaz hogy még sem egészen, mert fennmarad az irodalmunk. Bizony fenn, mert harminc év múlva már a katolikus könyvesboltokban is kaphatók lesznek írásaim. Honnan tudom ezt én? Jövendölésből. Ki jövendölte? Tudom a nevét is: Mikulás Gábor. Olvastam jövendölését az oregdiak-csevej-1@gimn-db.piar.hu lapjain. Olvassátok ti is: *Számomra... öröm, hogy a rendszerváltozás után*

már nem csak az állam, hanem az egyház utóbbi fél évszázadának története is beszédtema. És van arra remény, hogy még ebben az emberöltőben megtörténik az egyházon belüli rendszerváltás is Magyarországon (én ma az egyházat a politikai időszámítást figyelembe véve az 1980-as évek első felébe teszem). Szóval, van remény! Pl. egészen biztos vagyok abban, hogy harminc éven belül egyházi kiadók boltjaiban is minden további nélkül lehet majd kapni Bulányi György könyveit, és a katolikus sajtóorgánumok is szabadon közölnek majd olyan véleményeket is, amellyel a fenntartók nem feltétlenül értenek egyet (vö.: cenzúra).

Hogy igaz próféta-e Mikulás Gábor, nem tudom. Az igaz prófétáknak Jézus szerint otthon nincs sok becsületük. De nekem azért jól jön, hogy vele támasszam alá, amivel a tiszaujvárosiakat megnyugtattam. Nem baj, ha le-kedves-szektás-testvéreimeznek is bennünket. Sőt, ez a nagyszerű. Ma így lehet hazai egyházunkba befogadtatni bennünket. De ennek feltétele van. S a kedves tiszaujvárosiak ezt a feltételt az egész Bokor számára példamutatóan teljesítették. Bevonultak az egyházközség termeibe. Ott tartják imakörnek nevezett csoporttalálkozóikat. És időnként beül közénk a plébánosuk is, a káplánjuk is. Amikor Tiszaujvárosban jártam, a plébános atya bizony meghallgatta az én legvadabb szövegemet is, és ha le nem is nyelte, nem tiltakozott ellene.

Kívülről nem lehet otthon lenni. Ellenség pusztított sorainkban, mennyi püspök halt meg elvetve és számkivetve, amíg a kollaborálókkal megcsinálhatták, amibe belementek: Gyalázatos dolgok történtek velünk –, ahogyan az egyik kollaboráló halála előtt még két héttel megvallotta az ORF-nak. Könnyített vele lelke terhén. Áldja meg érte őt az Isten. Cserháti Józsefnek, és pécsi püspöknek, és a Katolikus Püspöki kar titkárának hívták őt. Boruljanak az ellenállók lábaihoz? Kérjenek bocsánatot tőlük? Nem megy az ilyesmi. Ha ez menne, azt jelentené, hogy már megvalósult az Isten Országá. Azt, hogy már nem is lesznek többé kollaborálók. Hogy a trón és az oltár szövetsége már mindörökre a múlté. Kettőn áll a vásár. Mi vagyunk jobb helyzetben. Nekünk kell békülékenységet mutatni.

És tudsz erre egy jézusi példát mutatni? Nem tudok. Ő csak kötél végen tárgyalt főpapokkal, írástudókkal, vénekkel, a Nagytanáccsal. Hát akkor? Mondjam azt, hogy a Lélek mondja nekem, hogy legyek megértő és békülékeny? Mondom. Mondom, mert csak így jutunk előre. Sík Sándor mondta még '49 elején: Azt jól jegyezzétek meg, hogy az egyházban csak alázattal mehettek valamire. Most van számunkra itt annak az alázatnak az ideje, amiről ő beszélt. S ami alázatról Jézus beszélt, annak meg akkor volt ideje, amikor a Párttal, s az általa leigázott egyházzal harcoltunk. Értelmes beszéd ez? Én azt hiszem, hogy az. S aki akarja, megérti. Aki meg haragszik, haragudjon tovább. Én más úton megyek. S csak remélem, hogy valakik majd megértene.

Megbeszéltük a tiszaujvárosiakkal a másik öt kérdést is. Semmi olyasmit nem mondtam nekik, amit idáig le nem írtam volna. A Szent Pálra vonatkozókat meg – nyolc kötetben is.

Városmajor, 2005. október 27.

Hajnali 6,15-re érkezett Kaszap Márti a Városmajorba, s hozott is vagy kétszáz tő málnatövet Szadáról – Inczedy Péter jóvoltából. Nyolckor már Nagyvázszyban voltunk, s miután az asszonyok ki is rámosták ott a fél ABC-t, félkilenckor már Terit, engem s a málnatöveket rámosták ki Budaváriban. Maguk meg robogtak tovább Bokorliget irányában. Kik? Márti, az apja és két fiatal: a Zsolt és a Balázs. Márti és apja temetőket, rokonokat látogatott, a két fiatal pedig lendített valamit a manduláson. Majd félöt előtt telefonálnak, hogy ide tudnak-e érni hat órára, budavári misémre.

Mi meg azonnal hozzáfogtunk a munkához Elkészítettem 20 liter permetlevet, hogy az kiirtsa a gyomot szőlő-sorokban. Teri vállalta a permetelést. Én meg elvermeltem a málnatöveket, utána pedig gyalog és telefon segítségével megmozgattam minden követ, hogy találjak valakit, aki megfordítja a földet, kiforgatja a tarackot, elboronálja azt a kb. 2-300

négyzetméternyi területet, melybe beültethessem a málnatöveket. Végül is találtam egy antalfai vállalkozót, aki elvállalta, hogy az ünnepek alatt megcsinálja. Mondtam neki, hogy másodikára tudnék lehozni fiatalokat, akik segítenének nekem az ültetésben. Azt mondta, hogy telefonáljak, s ő majd megmondja, hogy elvégezte-e, amit vállalt – 3 000 Ft-ért.

Közben lassan dél lett, ebédeltünk, pihentem egyet, s hozzáfogtam a fakitermeléshez. Fákat kellett kiszednem onnan, ahova a málna került volna. Egy fiatal meggy és kajszi fát jól körülástam, kiszedtem gyökerestül, s beraktam egy vízzel teli hordóba. Majd másodikán kiültetem őket oda, ahova valók, vagy ha nem lesz időnk rá, akkor elvermelem őket, más tíz fiával együtt, melyeknek gyökerei már régebben szívják magukba a vizet a hordóban. Volt a málnának szánt területem haszontalan s vékonyabb fa, ezeknek tövét egyszerűen elfűrészeltam, de volt egy nagy fa is, egy tönkrement, öreg besztercei szilva, az nem adta meg magát a két szakképzett és ifjú, 77 ill. 87 éves fakitermelőnek. Már erősen alkonyodott, amikor megjöttek Mártiék. Márti zseblámpájának világánál aztán a két fiatal egy jó negyed óra alatt kiemelte a szilvafát, magam meg karókkal, madzagokkal kijelöltem a felszántandó területet.

A tervezett mise elmaradt, a vacsora is, csak bedöntöttem magamba három deci antalfait, s beültünk 7,10-kor a kocsiba, és dumáltunk, dumáltunk Zsolti kérdéséről: Miért cipeli magával az egyház az egész Őszövetséget? Egészen 9-ig, amikor is kiraktak bennünket a Szamos utca sarkán. Az antalfai megtette a magáét, Márti szerint – sziporkáztam. Jól esik az elismerés. Van dicséret-pedagógia is a világon... annak örül a gyerek – akkor is, ha már 90. évét közelíti.

Városmajor, 2005. október 29.

(Regény, 23. folytatás) Gyűjtöm a népet. Minek? Nem tudok mást csinálni. Enélkül az élet értelmetlen számomra. Visszatért a '45 s a '48 utáni szituáció? Alighanem. Mert én hiába akartam volna gyűjteni őket, ha nem lettek volna olyanok, akik vevők a szándékomra. Mi mozgatott? Az, hogy nem igaz az, hogy az emberi történelem csak olyan lehet, mint amilyen eddigelé volt. Az a meggyőződés, hogy lehetséges az Isten országa. Lehetséges, hogy szolgálni akarjak. Lehetséges, hogy adni akarjak. Lehetséges, hogy ne üssek és ne üssek vissza. Kerestem, hogy kit nyeljek el..., hogy e szándékból akarjunk is legyen.

Már kint vagyok Halásztelken. Vasárnap délelőtt én prédikálok, s Feri gyóntat. Este meg én gyóntatok, s ő prédikál. Elmondja ő is, amit délelőtt prédikáltam, de a maga módján. Mit jelent ez? Majd húsz év múlva kezébe adom Szabó Mártának az egyik Hang-kötetet. Elolvassa:

– Ugyanazt mondja, amit Te, csak egy kicsit érthetőbben.

Csütörtökönként pedig délelőtt beszélgetünk Ferivel, s délután, amikor Öcsi, Andris, Piroska, Magdi s mások megérkeznek a munkából, analizáljuk versről-versre a Második Korintusi levelet. S közben beszélnek egy csúcsgyerekről, aki elment valamikor kispapnak, majd a nyáron megismerem: Náci a neve. Egy alkalommal Feri a szokásos délelőtti beszélgetésünk helyett elmegy valahova, s látogatói érkeznek. Két fiatalember Fehérvárról. Marha elegánsok, a nyakkendőjük pedig valami egészen különlegesen pipec. '58-59-ben Feri Fehérvár-belvárosi káplán volt, ő tanította hittanra őket. Problémáik vannak, s tíz év után őt keresik meg. Ilyen hatásfokkal kell hitoktatni. Beszélek velük. Nemcsak elegánsok, értelmesek is. Műszaki egyetemre járnak Pesten. Az egyik Márczi Imre, a másik Fogarasi István.

Amikor megjön Feri, megkérdem, hogy kivethetem-e hálóm rájuk. Természetesen igent mond, s Imre hamarosan bekerül a Fiatalok I.-be, majd '73-ban feleségül veszi Sárossy Annát, s ez lesz az első házaspár, akit a második nemzedékből eskethetek. Mégpedig a pesti Jézus Szíve templomban, első templomi élményeim színhelyén még a '20-as években, ahol 1926. szeptember 6-án elsőáldozó is lettem. Nem maradt meg az emlékképem, de

visszagondoltam a képre, s látom rajta lelki szemeimmel ma is a dátumot. Ha megérem a következő szeptembert, majd illő módon, az elsőáldozásra váró fiatalok körében, megünneplem elsőáldozásom 80. évfordulóját. A szentmisébe ágyazott esküvőn Sillye Jenőék gitározna, de a bevonulásra és befejezésre megszólal a templom orgonája is, s az orgonánál Kistétényi Melinda ül.

Még '45-ben ismertem meg Melindát Debrecenben. Forrai Pityu nővérének, Katinak – Forrai Katalin nevét, az óvodások zenepedagógusát, ki ne ismerné? – volt a barátnője. Pityunak, a hetedik gimnazista fiúnak megvallottam, hogy amikor Sinka verseket szavalok, mintha pentatón dallamokat hallanék ki belőlük. Egyszer azzal jön, hogy itt van most náluk egy leány, abszolút hallása van, menjek át, szavaljak neki is Sinka verseket, ő közben majd kottázza, amit szavalok. Melinda volt a lány, és igazolta sejtéseimet.

Ancsa 74-ben megszüli Imrének Sárát. Fiatalon leszek tb. nagyapa, mert '74 karácsonyán már közös lakásban élek velük – az Attila út másik végében, a Moszkva tér közelében. Ancsa még nyolcszor szül Imrének lányokat, de azért a közepe tájon egy fiút is: Misit – ötödik gyereknek. Utána megint következik öt leány. Az első háromnak lettem nagyapja: Sára, Borcsa, Tücsöknek. Mire Ancsa megszüli a negyediket, Sünit, addigra megjutalmazza őket az I. kerületi tanács: kapnak a Márvány utcában egy jó száz négyzet méter alapterületű lakást. Az Attila úti lakás lesz a 70-es évek közepétől a Bokor első dajkáló objektuma, a Márvány utcai a második. Azért kapták, mert kibírtak engem? Nem, azért ennyire nem láttak bele életünkbe, hanem azért kapták, mert akkoriban a három gyerekesek a lakásra várakozók listájának elejére kerültek.

Kell mondanom valamit erről az együttélésről. Sára nem volt könnyű eset. Nem bírta a járókát. Nem bírta kiságyat sem. Semmit, ami korlát. Egy alkalommal Imre-Ancsa elmentek valahova este, és Sárát rám bízták. Lefektették, de felállt kiságyában, s üvöltött torkaszakadtából. Átmentem szobájukba, s próbáltam lelkére beszélni. Akár a falnak. Végül is hasra fektettem őt, s jobb kezem nagyaraszával leszorítottam. Vergődött mint hal a szatyorban, s üvöltött, ahogy a torkán kifért. Egy negyedóra után feladta a küzdelmet, s magát megadó csendes sírásba kezdett. Tudtam már, hogy nyert ügyem van. Pár perc múlva az igazak álmát aludta. Rá vagy két hónappal Imre-Ancsa a Tátrába utaztak, s vitték magukkal Sárát. Sára csak macijával együtt volt hajlandó utazni. Sötét este lett, s még mindig a vonaton ültek. Úgy gondolta Sára, hogy a macijának aludnia kellene már, de az nem volt hajlandó beverni a szundit. Hasára fordította, s kis kezének nagyaraszával leszorította ő is a macit, s csodálatosképp a maci is megadta magát, és Sára elkönnyelhetette élete első pedagógiai sikerét.

Azt hiszem, Sára volt a legfiatalabb hívem. '74 decemberében költözködtek be az Attila úti lakásba. A rákövetkező hetekben Kovács Teri is, magam csak december 23-án. Akkor már egyedül éltem a mátyásföldi házban. '70-ben meghalt édesapám, és Anyukával kettesben maradtunk. Amikor közelítette már a 80. évét, lakást vett Kamilla nővérem mellett az Örs vezér téri lakótelepen. A mátyásföldi házrész pedig eladta. Még egy féléven keresztül lakhattam benne. Nem volt leányálom az egyedül lakás. Esténként csoportjaim voltak, sokáig maradtak, s csak berogytam ágyamba. Reggel pedig befűtés, mosogatás, vásárlás, ebédfőzés, háziasszonyi készülés is a másnapi csoportra. Délig elmentem az időm ezekkel a háziasszonyi teendőkkel. A lakásügyi manővereket Marcsuka húgom férje, Török Lajos intézte. A mátyásföldi házrészleg eladását is, az Attila utcai lakás megszerzését is. Hármunknak kellett '74-ben lakás: Terinek, Márcziéknak s nekem. Én kaptam meg a nagy szobát, ebben csoportoztunk is. Márcziék a kisebbiket, melyet csak a fürdőszobán keresztül lehetett megközelíteni, Teri az udvari kicsiny szobát, s volt még a lakásban egy hall is, mely mindnyájunk ebédlőhelyéül szolgált.

Imre hét órákor ment el, s pár perccel utána a ház otthon maradó része bevonult a szobámba misére: Teri, Ancsa és Sára. Teri félkilencre csak felszaladt a ház melletti lépcsőn a Várba – akkor ott volt a Nyelvtudomány Intézet, melynek alkalmazott munkatársa volt, s

csinálta az Értelmező Kézi Szótárt, meg a Tájszótárt. Egy dohányzó asztalt terítettem meg. Volt éneklés is, elmélkedés is, hozzáimádkozás is. Ez utóbbit csak Teri és Ancsa művelte, de Sára is jelen volt, s magaviselete példás volt. Később csatlakozott hozzánk Borcsa és Tücsök is, s így növekedett híveim száma. A gyerekek fegyelmezésével nem volt dolgom napközben sem. Csak akkor, amikor Ancsa felszólított a közbelépésre. Ez csak ritkán fordult elő. Olyankor, amikor végére ért tudományának. Ilyenkor az éppen üvöltő hölgyet beraktam fotőjömbe, melyet a kezelés végéig nem volt szabad elhagyniok. Ezután hátat fordítottam a fotőjnek, s leültem írógépem elé. A soros üvöltő hölgyhöz időnként hátra fordultam:

– Most már abbahagyhatnád, mert zavar a munkában...

Majd ismét:

– Ha nem hagyod abba, kénytelen leszek bekötni a szádat.

Továbbüvöltés esetén felálltam, szekrényemhez mentem, s orra előtt elkezdtem hajtogatni egy tiszta zsebkenőt, hogy az szájbekötésre alkalmas legyen. Erre az üvöltés alábbhagyott, s kiabálássá változott

– Ne kösd be a számat!

– Én nem akarom bekötni, de ahhoz az kell, hogy csendbe maradj, hogy dolgozni tudjak.

Volt úgy, hogy eljutottunk a szájbekötésig, volt úgy, hogy enélkül is szípagás váltotta fel a sírást, majd teljes lett a csend. Ekkor én cinkos mosollyal hátra fordultam, s csak ennyit mondtam:

– Kérek egy puszit.

A hölgy odajött, adott egy puszit, s megnyugodva távozott szobámból.

A közös misézések, az egyoldalú szájbekötések nem feledhető alapot vetettek barátságunknak. Mind a három hölgy tizedik születésnapjára ünnepi ódát költöttem a '80-as évek folyamán, elő is adtam a decenniumos mise után a Márvány utcában, ahol sűrűn megfordultam ünnepi misézés, teológiai tanfolyam, csoporttalálkozó okán. Az ünnepi ódákban elmondottam kapcsolatunknak intím eseményit. A Sára számára gyártott ódában megörökítettem azt az eseményt, amellyel sikerült egyszer kiborítanom az ifjú hölgyet. Mi módon? Ülök kint, az Attila úti konyhánkban, csinállok valamit, vélhetőleg eszem, és Sára is ott van, s lehet ekkor két és fél, vagy három éves. Teri vagy Ancsa elől hagyott egy kanalat, Sára kezébe fogja azt, s kérdezi tőlem.

– A tiétek ez a kanál?

Én meg fa arccal megismételem.

– A tiétek.

– Azt akarom kérdezni, hogy a tiétek-e ez a kanál!

Megismétlem:

– A tiétek.

Sarának elfogy a türelme:

– Hát nem lehet azt megérteni, hogy azt kérdezem, hogy tiétek-e ez a kanál!?

A többi hölgyel is voltak ehhez hasonló történeteim, de hát első unokája csak egy lehet bárkinek is, s nekem a Sára volt az.

Tücsköt azért meg kell említenem, mert két éves volt, amikor az Egyházrend c. dolgozatomat írtam, s az új ajánlott egyházrendet ábrázolta egy kúp, s a kúp ott volt a gépem mellett az egyik könyvszekrényem párkányán. Minden névnapot, születésnapot, keresztelőt ott ünnepeltük az Attila úti nagy szobámban. Mindenki láthatta a kúpot. Egy alkalommal megkérdi valaki, hogy mi az? S a két éves Tücsök vágja rá a feleletet:

– Bokorstruktúra!

Még nem járt Tücsök iskolába, de már ott laktak a Márvány utcában, ahol nagyon sűrűn megfordultam. Feltűnhetett neki, hogy sűrűn veszem ki zsebemből noteszemet, hogy beírjam, ki mikor vesz igénybe lelkivezetés céljából. Megszólal:

– Nekem mikor adsz már egy órát?!

Nem tudom már, mit mondtam neki. De éles szemével észrevehette, hogy ennek az egész meginduló Bokor-gépezetnek az az olajozója, hogy sorban mindenki kér tőlem egy-egy órát, mert mindannyiunkkal, s magammal is el tudtam hitetni, hogy Isten Országát csak úgy lehet csinálni, ha szentek leszünk, ha lekoppintjuk – amennyire tudjuk – eszményünknek, Jézusnak a példáját, s csináljuk a szeretet-elszámolást, a pénz-elszámolást s a legfontosabbat: az idő-elszámolást. Mert ez a három valutánk van: szeretet, pénz és idő. Mire használjuk ezeket, ezen fordul, hogy mit ér a velszi tartomány. S bizony havonként beszámolunk mindezekről – gyónásaink alkalmával. Jó, hogy Dombi Feri adminisztrátora lettem, s nem kellett már tempóznom, s mindenki számára ki tudtam szorítani a havi egy órát, aki igényelte: házaspároknak kettőt, mert ők közösen látogattak meg: hármában gyóntak, nem kettesben. Majd lehet választani Halász Endrét, Barcza Barnát, Dombi Ferit, s a többieket is. Mikor ezek is leterhelődnek, s dugig lesz az ő naptárunk is, kitaláljuk, hogy nemcsak a papok lehetnek lelkivezetők, hanem a laikusok is, s főleg a laikus nők.

Imre különös fazon volt. Engem leginkább Asszisi Szent Ferencre emlékeztetett. Majd a levegőből élt: főleg száraz kenyérrel táplálkozott, s akár megülhette volna menyegzőjét – ő is Szegénység Úrnőjével. De nem lett ebből semmi. Vincze Gabi ráúszított egy fehérnépet, aki nagyon szeretne angolul tanulni. S hamarosan bejelenti majd a Fiatalok I-ben, hogy megismerkedett egy tinédzser külsejű és farmerbe járó nőszeméllyel. Már minden el van rendezve, már tüzzük ki az esküvő napját, amikor egy lelkigyakorlaton barkochbázunk. Ancsa a hunyó, s megállapodunk a kérdésben, melyet Ancsának majd ki kell találnia:

– Az a téglá darab, amellyel kidörzsölöd a térded fölött a farmeredet.

Egy óra hosszat kerülgeti, de csak nem tudja kitalálni, s a végén megmondjuk neki. Csak legyint: nincs neki ilyen téglája, nem dörzsöli ki a farmerjét. Gabi angol nyelv tanulási ajánlata azonban eléri a célját, s Imréből '93-ra kilenc lány, s egy gyerek apja lesz. Elütötte a hajókötel. Szerencsére. '71 nyarán Imre egy egyszemélyes lelkigyakorlatot tart nálam Halásztelken. Nagy hallgatásokkal. '70-ben végezte az egyetemet, s nincsen munkaviszonya. Napi hat órát akar zongorázni, mert a gyenge áramú villamosság nem, csak a zongora érdekli őt. Valaki mondta neki, hogy nagy tehetség, de ennyit kell gyakorolnia. A lelkigyakorlat végére elérem nála, hogy vállal egy évre munkaviszonyt, többre nem. Eközben folyik az angol tanítás, s az egy év leteltével már nem nekem kell meggyőződnöm, hogy folytassa a munkaviszonyt, ha jól akar magának, ha el akarja venni Ancsát. Esküvőjük után meglátogatom őket albérletükben. Látványosan száradnak a kenyerek, s tologatnak maguk előtt egy fél tükörtojást. Nem bírják megenni... A zsák foltjára akadt... A folt meg zsákjára.

A hinta meglódult. '52 nyarán volt az utolsó lelkigyakorlat, és már csak egyetlenegy. Csakcsupán 18 évet kellett várnom a folytatásra, s akkor lett egyszerre három is. A legelső a Fiatalok I-nek. Létszám velem együtt: 5 fő és férfi többséggel: Jenő, Imre és én. Fehérnép meg kettő: Ildi és Zsuzsa. Átlagéletkor, ha magamat kiveszem belőle, aki ekkor már 52. évében járó véncsont vagyok: 23 év. Helyszín: a csatárkai faház. Tart három teljes napon keresztül. Háziasszony főleg Zsuzsa, mert ha Ildi mozdul, valami mindig leesik, összetörik. Valamit főznek ebédre. Reggelire, vacsorára csak teát. Két ágy van egyvégtében, hárman gumimatracon alusznak. Hajnalban kelünk, elmondjuk a zsolozsmából a primát, utána szentmise, melyen elmélkedem, s ők hozzáimádkoznak. Nem *vacsoránézők* – mindannyian áldozunk. Egy partikulával többet konszekrálok. Megvan még az akkori burzám, s benne a kis ezüsttartó, abba rakom a hatodik partikulát, s mise végén kiakasztom a burzát az orgonabokorba. Ebéd utáni elmélkedésre, esti imádságra visszahozom, hogy imádságaink szentségi jelenlétben történhessenek. S napközben mit csinálunk? Hát analizálunk. Két-három verssel elmegy egy fél nap, annyi mindent kell megbeszelnünk szövegünkről. Milyen szöveget analizáltunk? Hát szentírást. Melyik könyvből? Nem emlékszem. Csak azt tudom, hogy előttem a görög szöveg, s ott van a Schmoller is. Az utolsó félnap szilencium. Ez alatt írjuk meg záró elmélkedésünket: mit értettünk meg, mire teszünk ígéretet, hogy életünk egy

kicsit szentebbül folyjék, mint a lelkigyakorlat előtt. Ez újítás volt. Nem emlékszem, hogy lett volna valami ilyesmi az első hullámban, a '40-es években. Alighanem a kicsi létszám is inspirált erre. Felolvassuk – elimádkozzuk – szövegünket Istennek és egymásnak a záráskor, amikor is Tedeumot éneklünk, meg Bárdos tanár úr Pécelen tanult Magnificatját:

Magasztalja lelkem az én Uramat, / Örvendezve élek szárnyai alatt.

Szolgálója lettem, lepillantott rám / Alázattal zengi dicséretét szám...

A Bokorhimnuszt, a Hűségimát még nem, mert ezek még nem készültek el. Majd elkészülnek hamarosan a következő években.

A particula ott van előttünk az asztalon, s mire a végső áldást adom, már sírok mint a zálogos csacsi. '52-ben sírtam utoljára a Fő utcán. Akkor azért, mert megadtam magam a sorsomnak. Most a hálától sírok... hogy 52 évesen megérhettem, hogy újra van népem... hogy újra tarthatok lelkigyakorlatot. Ezek a sírások az én istenélményeim, amikor a boldogságtól eltörik a mécses. Másmilyenek nincsenek. Szegény ember vízzel főz. Nem hetvennek, ötvennek, harmincnak tarthatok Igy-ot, mint húsz év előtt, csak négy fiatalnak. De biztosan remélem, hogy ebből lesz már valami. Mi? Hát a folytatás.

Pár héttel később ugyanott s ugyanúgy az Öregek I.-nek is tartok lelkigyakorlatot. Hogy ez-e a nevük már, nem tudom, de valamikor rávettem a Csatárkán szombatolókból Terit, Jóskát, Meleg Ilust és Lillát, hogy kezdjük el a rendszeres, két hetenkénti összejárást. Átlagéletkor: 38 év. Ez mégiscsak több, mint a 23! Ugyanaz volt a Igy. menetrendje, ami a fiataloknál. De már nem sírtam. A könnyek adományát, tíz-húsz évenként kapom meg, vagy még ritkábban. Nagyon tiszta kell lennem ahhoz..., nagyon tele kell legyen lelkem hálával... s a hála nem erős oldalam, inkább az, amiről Babits ódát is írt:

S ha Tibur gazdadalnoka egykor ily / mértéken zengte a megleledést, / hadd dalljam rajt ma himnuszát én / a soha-meg-nem-elégedésnek! (In Horatium – Levelek Irisz koszorújából, az első Babits-kötet első verseként 1008-ban)

S van még ezen a nyáron egy harmadik lelkigyakorlatom is, mert összeállt a papokból is egy hat fős csapat: Halász Bandi, Bisztrai Laci meg én, mint öregek, s a fiatalok: Thiry Pista, Barcza Barna meg Dombi Feri. Thiry Pista mátyásföldi gyerek, még '48 előtt tartok a mátyásföldi gimnáziumban egy még legális lelkigyakorlatot. Osztálytársa volt Laci öcsémnek – s Pista akkor 15 éves – innen ered kapcsolatunk. '56-ban szentelik, 61-ben már egyházi szolgálaton kívül – mondja az esztergomi sematizmus. Ez magyarul: börtönt is jelent. Nem rég szabadult. Megkeresett, s meghívtam a papi csoportba, Igyra is. Átlagéletkor, most már velem együtt: 46 év. A helyszínre már nem emlékezem, csak kizárásos alapon mondom, hogy csak Pécelen lehetett, ott volt hely, ágy, konyha, s a konyhában Elza.

Bent vagyok az 1970. év közepén. Dolgozom át a KIO-t. Három csoportba járok. Lelkivezetek. Népem van. Boldog vagyok, s jön a karácsony. Talán a Csatárkán tartjuk, olajkályhával meg a leheletünkkel fűtve ki a kisházat. Csak azt tudom, hogy készíték Karácsonyi ajándékot. Egy füzetet, melyet Éva anyánk háromszor is legépel. Belekerül majd 25 évvel később a Jászolba fektették c. kötetembe. Adom azoknak a füzetet, akikkel együtt karácsonyozom. Mi van benne? Egy magyartanár karácsonyi áhítata. Horváth Béla, Arany, Vörösmarty, Szabó Lőrinc, Vass István, Németh László, Sántha Ferenc, Kodolányi János Jézus felé mutató műveinek idézetgyűjteménye – sok-sok kommentárral. Csak Horváth Bélának, a 30-as években induló Vigilia folyóirat ifjú költőjének verséből valami:

Ha nincs aranyból s megmarad ami volt, a szalma,

Még ma is állana a Kisdéd Birodalma...

Következett az 1971. esztendő. A két fiú másika, akik meg akarták '69-ben látogatni Dombi Ferit Halásztelken, s csak rám találtak – Fogarasi Pisti volt. Pistinek nem lesz akkora szerepe a Bokor életében, mint Imrének. De hogyan, hogyan nem, a '71. évi csatárkai Igy-on ott van már ő is másodmagával, s aki elkísérte őt oda, az nem más, mint a minap feleségévé lett Simonyi Zsóka. Zsókanak sem lesz nagy szerepe a Bokor életében, de Zsókanak van két

öccse, Gysza és Béci, akik nagymenők lesznek majd a Bokorban, s beterelek a '70-es évek folyamán még szüleiket is abba. Imre valami miatt nem tud eljönni a lelkigyakorlatra, s így a létszám: 6 fő, mert Zsuzsa, Ildi, Jenő megismétlik a tavalyit.

Az Öregek I. viszont vált. Helyszínt. A Balaton mellett, a déli parton lelkigyakorlatozunk, mert Lilla szüleinek van ott egy szobája. A jelenlevők a tavalyiak meg még egy halásztelki hölgy: Lonci. A Papok I. meg legnagyobb bánatomra nem igényel a tavalyi után újabb lelkigyakorlatot. De kárpótolt ezért a halásztelki három kötelékes lelkigyakorlat. Sokan voltunk rajta: Öcsi, Náci, Andris, Piroska, Magdi, Cika, Karcsi... Ezek voltak? Nem tudom már, de biztosan voltunk vagy tizenöten. Fel is vették magnóra, s elkezdték hallgatni szövegét mások is, a részt-nem-vevők is... és botrányos következményei lettek. Megsértődtek tőle valakik. Ettől a szövegtől:

Amikor az igenből nem lesz.

Nem szabad naivaknak lennünk önmagunkkal szemben sem. Valamit el kell mondanom. Isten megmérhetetlen kegyelméből húsz egy néhány esztendővel ezelőtt, papságom hatodik-hetedik évében kereszténnyé lettem. Az akkori események hatására megértettem, amit a teológián soha nem értettem meg. Azt, hogy mi az, amit Jézus akart.

Ha egyszer valakinek a fejében megvilágosodik az, amit Jézus akart, nem tudja befogni a száját. Mondania kell, amit megértett. S ez a jézusi mondanivaló olyan, hogy lehetetlen embereket nem találni hozzá. Lehetetlen rá nem csodálkoznia annak, „ki életcélját el nem égeté”; annak, akit az igazság belülről kötelez.

Húsz esztendeje papokból és nem-papokból támadt egy olyan gárda, melyről egészen biztosan állíthatom, hogy nem érezte magát semmivel sem kevésbé elkötelezettnek, mint amennyire mi most annak érezzük magunkat, akik itt vagyunk. Tudták, hogy szóba kell állniuk azzal, hogy egészen eléggő áldozattá legyenek, Isten munkatáiraivá. Aztán elmúlt 20 esztendő, s a mérleg különös, amit most meg kell vonnom. Ha végiggondolom azt a 12 papbarátomat, akikkel testvéri közösséget alkottunk annak a jegyében, hogy semmi sem drága... akkor ma van közülük egy, akivel úgy-ahogy megértem még magamat, de rendszeres munkakapcsolat nélkül.

Ha a nem-papokból veszem azt a 12-t – most negyven év körüliek –, akik a legígérete-sebbek voltak, összesen három az, aki valamit erően szóba áll velem, s akarja ugyanazt, amit húsz esztendővel ezelőtt akart. Ha valaki húsz évvel ezelőtt azt mondta volna nekem, hogy 12 papbarátomból és 12 nempap fiamból-lányomból 40 esztendőskorára az lesz, ami lett, azt hiszem szóra sem érdemesítettem volna őt. Mint nevetséges és irigy rágalmat – érvelés nélkül elutasítottam volna. El, mert olyan lobogó nemzedék volt a legsúlyosabb társadalmi szorítások éveiben, hogy csak rágalomnak érezhettem volna a feltételezést.

Nehogy úgy járjon az itt ülők nemzedéke is. Nehogy a háborgó ifjúság napjai múltán, benőjjön az ő fejük lágya is, s fogalmazzanak olyasmiket, hogy ja, hát persze, 30 esztendőskor előtt ki nem idealista? Lelkigyakorlatunk célja, hogy megtegyük ma azt, aminek következtében hűségesek maradunk ahhoz, ami ma a lelkünkben él. Mik a feltételei annak, hogy hűségünk megmaradjon? Hogy továbbéljen az, és hogy fejlődjék?...

Hát ennyit a lgy. szövegéből, amit megőrzött a magnó. Ebből írja meg majd egy év múlva Andi a Bokorhimnusz a Megkötöm lovamat szomorú fűzfához... nótájára, melyet Bartók Béla jegyzett le 1918-ban Újszászon.

34 évvel ezelőtt ez a szöveg áradt belőlem. S ma mit gondolok róla? Csak azt, hogy ez az akkor 53. évében járó fiatalember elfelejtett valamit. Mit? Azt, hogy negyven éves korában Nosztrán ő is letette a fogadalmat magának, hogy soha többé az életben nem csinál többé kisközösséget, nem tesz indigót a gépébe. Csak azt, hogy '64-ben el kellett kiáltania magát:

– Hát akkor én kinek a katonája vagyok?

Csak azt, hogy utána hét éven keresztül írta a KIO-t, hogy megtudja: kinek is a katonája. Csak azt, hogy annak a kétszer tizenkettőnek az életében is történhetett valami, hogy ők is

lehetettek valami fogdalomfélét maguknak, s a sorsuk nem engedte meg nekik, hogy elbődüljenek 64-ben, s hogy KIO-t írásba, s hogy papok ültek még a börtönökben. Csak azt, hogy ideje volna már békében hagyni az embereket, hogy élhessenek végre az elmúlt két és fél évtized sokkjai után... Csak azt, hogy halvány gőze sincs e lelkes 53 éves fiatalembernek, hogy hol fogja saját maga is végezni röpké 11 esztendő után. Ott, ahol az egyház ellenségei – a régi, jól bevált recept szerint: a megcsúfolódás helyén. Mindezt nem tudja, csak örül a harminc évvel fiatalabbak s a maga megérett (?) lelkesedésének.

Ez a népgyűjtés mindig népvesztéssel is jár. Ha kimondják, hogy Atyám, én itt hagyom ezt a te vértanúképző főiskoládat!, ha nem mondják ki. De valakik mindig elmaradnak. Csak úgy, csendben, felmérve erőiket. Nemcsak a hitványa, hanem az eleje is. Meg nem mondom, hogy mikor találkoztak utoljára a négyek, a négy börtöntöltelék. Kitartott ez a három hónaponként találkozó közösség vagy jó tíz évig. A vége felé már a Csatárkán is találkoztunk, s Miklós és én hoztuk újkeletű népünket, hogy bemutassuk őket a többi öreg harcosnak. Miklós hozta egyszer az egyik Gyombolai házaspárt (Évát és Marcit), másszor a másikat (Gyuláékat). Hozhatta, mert hetenként találkozott velük, a gyermekek Tomeg Marikára, a volt apácára bízva, s foglalkozásuk abban állt, hogy Miklós olvasta négyüknek a KIO szövegét, ők meg bele-beleszóltak, amikor akartak, és kitisztázták, amit ki kellett tisztázniok. Én is hoztam a Fiatalok I. és az Öregek I. népét, akik szintén ismerték már a KIO-t. Hogyan s mikor fordította befelé a címet ez a nagymultú, mert az 52 előtti időt a húsz évvel későbbivel egyedül átívelő közösség, nem tudom pontosan megmondani. Éva anyánk pályája töretlen volt: Gépelt és vezettem az általa összegyűjtött közösséget. Gabinak nem sikerült már népet gyűjtenie. S Miklós, akinek sikerült, nem kíváncszott papi csoportomba beállni.

A kegyelemdőfést alighanem az adja meg e közösségnek, hogy Andi is összeismerkedik a csatárkai találkozások során Évával, Marcival. Az az Andi, aki nagyon közeli viszonyban van Miklóssal, hiszen fiának, Pistinek – Miklós a keresztaja, s levelez Miklóssal, családi fényképeket is küld neki – a börtönbe. S most Andi meghívja Évát, Marcit hozzám, az Attila útra, s a találka eredményeként igent mondanak Marciék az Öregek II.-re, melyet Andi szervez Müliéből, Greszéből, Hampeléből, Trásy Éviből, magából és belőlem. Andi még egy ideig duplikál: jár az Öregek I.-be is, a II-be is, aztán véglegesen amoda csapódik. Szociometrailag ő lesz abban a közösség abszolút második embere.

Lassan elkezdenek összeállni a nem általam vezetett közösségek. 68 nyarán az első között Trásy Évának mondtam, hogy közösségeket kell csinálnunk. Ekkorra már ő is közösségben van. Nem tudom, hogy nem az szülte meg az első nem az én közösségemet, hogy én nem lehetek azon ott. Trásy Gyuri így engedélyezte a közösséget Évának, s ebből született meg a Hölgykoszorú. Éva szervezte volna össze őket? Ott van Sári, Andi, Ildi, s Picur is, azaz Borsai Ilona, aki a 40-es évek végén még zeneakadémiai tanáraival is összehoz, s a Hölgykoszorúba elhozza egyik rendtársát is.

Andit '71 őszén elkísérem Debrecenbe – a klinikára. Valami képtelen betegsége támadt, amelybe 40 éves korában majdnem belehalt. Felvételre várva – az őszi avarban leülünk egy padra, s feladom ott neki az utolsó kenetet. Bejutva a kórházba, meglátom a fehérköpenyesek között Demény Petit. '48-ban érettségizett, rendíthetetlen tagja volt az akkori évek közösségeinek. Olyannak látom, mint húsz év előtt, amikor utoljára találkoztunk. Ő is észrevesz, s néz erősen, kutatva emlékeiben. Biztosra veszem, hogy nem ismert meg. S nekem valami azt súgja, hogy sokkolnám, ha odamennék hozzá. Nem megyek oda. Már tíz éve szabadlábbon vagyok. Megkereshetett volna, ha találkozni valója lett volna velem. Abba hagyja a nézést, s megy a munkája után.

Andi befekszik, Teri húgai (Ducus és Ági) látogatják naponta, viszik neki a meleg lágy tojást, és Andi se meghalni, se gyógyulni nem tud – 40. évében. Jutka lánya pedig 14. éve elején jár, s a 8. általánosba, és viszi a háztartást, mert János közben már otthagyta őket. Tavasszal a debreceni klinikáról Andi átkerül Pestre a Fiúmei úti kórházba. Valamikor

kiengedik, amikor már járni tud. Egy ízben megy az utcán, s kihajol feléje a volán mellől egy fiatal teherautósóför, s mond neki valami nőnek valót. Andi elmondja a közösségben az esetet azzal, hogy most már bizonyosan megmarad, ha a férfiaknak újra megakad a szemük rajta. Majd két évtized után végez vele ugyanez a kór, s meghal alig valamivel túl 60. évén. Nem tudom, hogy milyen időrendi sorban alakulnak a közösségek. Éva anyánk nagyon gyorsan összeszed egyet, én vezetem, s annak népéből halászom át az Öregek I.-be Lillát... Zokon is vette a kihalászást – nem Lilla, hanem Éva anyánk. Akik még élnek, megírhatnák, mikor táltosodtak meg. Akik meg már meghaltak, azokét majd én rekonstruálom valahogyan.

Még valaminek a kezdete ez az esztendő. Megszületik a Karácsonyi Ajándék első kötete. Borítójára a Képes Krónika egy-egy iniciáléja kerül. A címlapjára pedig ez: Testvéreknek Ajándék Testvérektől 1971 karácsonyán, s egy Sík Sándor-idézet a Megyeri Hitvallásból: Hiszek a kevesek egymásba tett kezében, a testvérszóban, a bajtársmarokban... A Lélekben hiszek, mely megzúdul ott, ahol akar... Közel 100 lapon, ívméretben, 10-es betűkkel, laponként 3 600 leütéssel. Háromszor 12 példányban gépelve – Éva anyánk műve. Különlegessége, hogy a szerzők nincsenek megjelölve. (Indigót használunk, de a szerzők nevét el nem áruljuk – éberség, éberség elvtársak! S ez így marad végig. Az utolsó gépelt, azaz szamizdat kötet '88 karácsonyára gépelődik. Ez már a – 158. kötet. '72-ben már két kötetre rúg a Karaj, aztán négy kötetre, s valamelyik évben elérjük a 14 kötetet, s ezen már nem lépünk túl. Ez lett a csúcs. Bekötöttem őket, jó másfél méter tesznek ki polcomon az A/4-es alakú kötetek, s a legtöbb esetben képtelen vagyok megállapítani, ha kinyitom őket, hogy kinek az írását is olvasom. A lélek játszott a húrjainkon, s ezerféleképpen.)

Indul a '71. évi, az 1. kötet a *Régi írással* – 1949-ből. A hetedik írás címe a 10. lapon: Számvetés. Ebből, ismeretlen szerzőtől idézek valamit mutatóba:

Sokat kínlódom Uram, Utad járásával. Nem megy még nekem... Eredményeim: Adás: fizetésem 4 %-a – kevésnek tartom, jövőre 6%-ot szeretnék. Szolgálat: talán itt azért nem kell szégyenkezni. Tanulás: silány az eredmény. Tanítás: mennyiségileg körülményeimhez képest kb. arányos, de minőségileg... Időáldozat: Isten Országa ügyek: átlag napi 3,6 óra... Ha a tanítás minőségére gondolok, máris nem ért 3,6-ot. És ha azt nézem, hogy a kitűzött óraszám: 4,5, lenne, akkor nagyon siralmas. – Olyan ez, mint egy gyónás. Az anonimitás nemcsak az éberséget garantálta. Az őszinteséget, a szemérmes is.

'69 őszén, a halászteleki munkaviszonnyal új szakasz kezdődött az életemben, A péceli szakasz ehhez képest zárt volt. Egy kizárólagos és mély barátság Halász Bandival, de az egyházmegye, a környékbeli papok ismeretlenek maradtak. Feri meg vitt mindenhová. Hová mindenhová? Megtudom a Melléktermékekből. Még a KIO véglegesnek szánt változatát készítem – az a főtermék. Újabb írásaimat Éva anyánk A/4-es füzetekbe rögzíti. Ezek voltak a Melléktermékek. 15 ilyen füzet készült. Ezek elején találok négy triduumot. Egyet '68-ból egyet '69-ből s kettőt '70-ből. Ezekben alighanem már Feri lehet a ludas. Nem tudom már, hogy hol mondtam el őket, de alighanem a környékbeli falvakban: Szighethalmon, Szigetszentmiklóson, Csepel-Királyerdőn, s talán Halászteleken is. Mindegyik egy három beszedes KIO-rövidlet. Vittem a magnóm, s Éva legépelte.

Így jutottam el a Csepeli főplébániára is, ahol Fóti Jancsi volt a káplán. Halász Bandi öccse, Ervin volt a plébános. Elkövettem egy nagy hibát: nem mentem be plébánoshoz, csak a káplánjához. Banditól tudom meg, hogy ilyet nem szabad csinálni. Mért, ha egyszer a káplánnal volt dolgom? Azért, mert ez a szabály, és pont: a plébánost meg kell látogatni, ha egyszer a plébániára megyek – ha pap vagyok! Jancsi összeszedte nekem az egyházmegye vele nagyjából egyidős papjait, s azok vallatóra fogtak. Miért? Mert Fóti Jancsi így vélekedett:

– Mindig tudtuk, hogy a Feri hülye, de mióta veled barátkozik, egészen meghülyült.

Ott volt közöttük Rózsa Huba is. A vallató úgy folyt le, hogy amikor feltettek egy kérdést, akkor az ötödik szavamnál bedobtak egy új kérdést. Leállítottam őket: Nagyon köszönöm az

új kérdést, fel is írom, s miután a korábbi kérdésre adandó válasszal kész leszek, rátérek erre az újra. Fóti Jancsi utólag azt mondta:

– Lelassítottad a vitát.

Le bizony, mert nem hagytam hülye gyereket csinálni magamból. Ily módon jutottam el Csepel II-re, a Jézus Szíve templom ifjúsági csoportjába, ahol a plébános Csíkos Feri, egy verbita szerzetes – Halásztelek Feri előtti plébánosa. '69 decemberében, este 6-tól 8-ig volt a nevezetes esemény. Miért nevezetes? Majd elmondom. Ott voltam már félhatkor. De csak nem akart rám kerülni a sor. Közben még a villany is kiment, s a második óra utolsó húsz perce maradt nekem. Mit lehet húsz perc alatt csinálni? Mindent, csak azokat nem, amikre készültem. Végül is, amikor a dobogóra kerültem, azt mondtam, hogy egy egyetlen kérdést hoztam magammal. Ezt: Mi a kereszténység lényege, amely minden más vallástól megkülönbözteti? Adtam gondolkodási időt, majd odaálltam krétával a tábla elé, hogy feljegyezzem, amiket majd mondnak. Voltak legalább harmincan, s mint később megtudtam: a város, Budapest, minden részéből. Akkoriban csak a vagányabb papok mertek ilyen ifjúsági hittanokat csinálni. Híre ment annak. Aztán jegyeztem a válaszokat. Ha ismétlődött a válasz, akkor csak egy vonalat húztam melléje. Leszavazott mindenki. Összeszámláltam a szavazatokat. Volt ott minden, ami egy buzgó katolikus húszévesnek az agyától kitellett. Ezután ünnepélyesen áthúztam az egészet, s csak ennyit mondtam:

– Nem. A kereszténység lényegi vonása: az erőszak nem alkalmazása. Ezután kitört a vihar. Tudatukban ott voltak a keresztes hadjáratok, a lovagrendek, Szent István, Szent László, a magyarság mint a kereszténység védőbástyája, s az összes többi jézustalan smonca. Megvédtem magamat:

– Tessék akkor kitörölni az Evangéliumból azt, hogy Szeressétek ellenségeiteket. Meg azt, hogy Legyetek tökéletesek, ahogyan mennyei Atyátok tökéletes, aki napját felkelti jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és hamisaknak.

Nem tudom már, hogy mivel rekesztett be Csíkos Feri az ifjúsági összejevetelt. De mért volt mindez nevezetes? Hát csak azért, mert három ember találkozott itt egymással először az életben: Géczy Gabriella, Vincze Endre és Bulányi György. Majd harminc esztendő múltán megnyerek a Bokornak egy új embert, a Szőlősi Zolit, s megismertetem őt kortársaival, a harmadik nemzedékkel, s akkor ezt mondja nekem:

– De hát ez a harmadik nemzedék lényegében egy-két család.

Nos, az egy-két család egyike – a Vincze gyerekek voltak. Abból a tízből, akiket idő közben Géczy Gabriella szült Vincze Endrének. Most írhatnék egy kisregény-betétet a nagy regényen belül ezzel a címmel: Birkózásaim a Vincze családdal. De inkább nem, csak fejezet-címeket, vázlatpontokat adok... Írják majd meg ők! Hatott rájuk a Csepel II-i találkozás, de nem estek hasra. Megesküdtek már '70-ben, de fogalmam sincs arról, hogy ki eskette őket. Egyet tudok biztosan: nem én. Gyerekeiket az ország nagymenő papjaikkal kereszteltetik, csak a hatodik gyereknél leszek én a keresztapa. Gabi eljön egy megbeszéltsé csatárkai találkozóra, késik másfél órát, ejtek erről egy halk szót. A válasz:

– Haza is mehetek!

Bandi a *Karaj* '72-es kötetében tanulmányt ír kiváló kecskeméti piarista diákként és Aranyt idézve: Engem esz a lúg, ha a fejed mosom. Én voltam a kötet szerkesztője, beraktam, igazat adtam neki. Ma is igaz, amit '72-ben leírt. De minden elismerése mellett is, inkább csak a negatívumainkra volt szeme. Nehéz volt beintegrálni őket. Egyszer még kiabáltam is velük:

– Hát ki a fenével csináljak én Isten Országát, ha még ti is le akartok húzódni az útfélre?

Aztán nagy nehezen mégis csak egyenesbe kerültünk. Gyóntatójuk, lelkivezetőjük már én lettem. Sűrűn potyognak ki Gabiból a Vincze gyerekek. Péter ott üvölt a járókában a 72-es alószentiváni A-lelkigyakorlaton. Krisztit már én eskethetem. Anikó-Andi 3-4 évesen sírnak Súlyben, az első gyerektáborban, s tehetetlen vagyok; végül is Andi felugrik, lenyomja nekem

az esti pusztit, s békésen elaludnak. '77 farsangján házibulit rendeznek, táncolnak, s hogy nekem is legyen táncos párom, kezembe nyomják a két hónapos Orsit. Péter 14 évesen kíváló minőségben csinálja Budaváriban az előadó mennyezet-simítását, s pár év múlva majd csoportvezetője lesz Zsombor *unoka-unokaöcsémnek* (mert a húgom lányának a fia). Gyémántmisés képen az oltár előtt bal felől Orsi és Péter felesége, Kati látható – ott lóg a kinagyított kép az ágyam fölött. Harminchat évvel a csepeli találkozás után még mindig beszélő viszonyban vannak velem. Egyet is értünk egymással? Olykor... de hát már öregek... Bandi betöltötte már a hatvanat. Ezüstlakodalmukra nem hívtak meg. Megérik-e az aranyat? Már tizenöt év sincs odáig. Ha tudok, elmegyek – ha hívnak, ha nem. Nem is lesz módjuk már azt előlem eltitkolni...

De azért nemcsak Vinczéék vannak a világon. Az 1972. évben történt valami nagyon jelentős a Bokor életében. Mi? Az első B-lgy. Hát az mi? Olyan lelkigyakorlat, melyen csoportvezetők vesznek részt. Milyen van még? Hát A-lgy, melyen olyanok vesznek részt, akik még nem vezetnek csoportot. Alsószentivánon volt, Dombi Feri hatalmas plébániáján, új állomáshelyén. 18-an vettünk rajta részt. Kik? 7 pap 5 öreg, 6 fiatal. Hogy mindegyiküknek megvolt-e már a maguk külön csoportja, erre nem esküdnék meg, de a csoport-kezdeményük biztosan megvolt. S nem csinálhattam nekik harmadjára is olyat, amilyen az első kettő volt. A már '70-ben is lelkigyakorlatozó papokon (Bandi, Gyurka, Laci, Feri, Barna,) kívül ott van már Havasy Gyuszi és Szegedi Laci is, akik ekkorra már tagjai a Papok I.-nek. Az Öregek közül: Teri, Andi, Jóska, Ilus, Lilla. A Fiatalok közül: Öcsi, Ildi, Imre, Náci, Jenő – és sofőr-jogon Bisztai Gyuri. Gyuri, aki nem tudott részt venni az előző nyári halásztelki lelkigyakorlaton, mert Balaton-Világos helyszín-megjelölés jutott el hozzá Halásztelek helyett, s felháborodva vette tudomásul, hogy nagybátyja, Bisztrai Laci nem akar elmenni Alsószentivánon, ezért ráültette őt motorbiciklijére, s elhozta közénk.

Négy napos volt lelkigyakorlat. Az utolsó félnap volt a zárás. Maradt a hét félnapra hét elmélkedés és hét előadás. Szétosztottuk a feladatokat, majd mindenkinek jutott valami: előadás vagy elmélkedés. Öntudattal, boldogsággal töltött el – gondolom – mindnyájunkat ez a vezetői seregszemle. Csak az zavart, hogy amikor hazafelé mentünk, Náci kijelentette, hogy a legbutább papot fogja kiválasztani lelkivezetőjéül. Hamarosan megtudtam az okát: *Cherchez la femme!* Valamelyik nyáron Dombi Feri szólt neki, hogy segítsen már az első gimnazista Tojzán Erzsinek egy kicsit: nem megy neki a latin. Emberfeletti feladatot bízott ezzel Nácira. Magam kispapi éveim alatt soha meg nem szólítottam egyetlen egyetemi hallgatónő társamat, hogy eljussak a szentelésig. Nem lehet latin tanárkodnunk fehérnépeknél! Abba bele kell hálnia a papi hivatásnak, vagy legalább is a nőtlenségnek. Bele is halt, s Náci 72-ben diákonusként búcsút mond a központi szemináriumnak, s hamarosan összeesketem Zsikével. Zsike 16 gyermeket szült cserébe Nácinak, egy egész kisebb fajta szemináriumot (seminarium = faiskola), egy osztályra való gyereket. Egyelőre megközelíthetetlennek látszó csúcsot futottak ezzel a Bokorban. Mikor Zsike Érden bejelentette nekem, hogy várja a tizenkettediket, ünnepélyesen kezét csókoltam neki. Mire Zsike:

– Gyurka bácsi, én vagyok a világ legönzőbb asszonya, mert nem bírom ki, hogy ne legyen mindig egy kisbabám!

Ferit '71 őszén helyezik el Halásztelekről. Helyébe jön egy másik Feri, a Szenderfi. Én egyelőre maradok. Itt látom először Ancsát. Imre hozza ki őt misére. Szenderfi azt mondja, hogy meghívták ebédre, s így én megkínálhatom Imrééket is ebéddel: töltött káposztával. De kijön hozzám egy frissen végzett vizesmérnök leány is. A nyáron a Balatonnál ismerkedett meg vele Andi, ahol a szintén vizesmérnök Hampel három gyermekét is őrizte, nevelte: Babut, Esztert és Lacit. Lacit meg is pofozta. Ez volt a nő, ha kellett a gáton... Egy-két hónap telik el csak, s már csoportja, csoportjai vannak. Ez is külön regényt érdemelne. De az elején még nincsen semmi regényes benne, csak ő lesz közelesen a három legközsímertebb nő egyike a Bokorban: Andi, Ildi, Margit. Egyébként szívbeteg. Le is tol Gresz Pista, amiért

működtetem őt, inkább tolókcocsi kellene szereznem neki. Az első találkozás óta eltelt jó 34 év, s még mindig tolókcocsi nélkül él. Ezen az őszön barátkozom össze a helybeli Ferenczi Andriszal és Piroskával, Kovács Árpival és Gyöngyivel, és a szentmiklósi Aczél Gézával és Mártival, s még sokakkal, akiknek legtöbbje eltűnt számomra az idő súllyesztőjében, már a nevükre sem emlékszem, de az említettek így vagy úgy mind megmaradtak életemben, azaz a Bokor életében. A felsoroltakból Gyöngyi egyszer akkor jön hozzám Mátyásföldre, amikor anyám húga, Lili néni is ott van, aki megkérdezi Gyöngyitől:

– Hanyadikos vagy?

– Három gyerek anyukája vagyok – mondja maga nagyon halk és szerény hangján.

Városmajor, 2005. november 5.

Ezeknek kediglen öte esztelen vala, és az öte eszes – fordítják félezer éve, 1541-ben mai szövegünket Sárvárott.

Testvéreim! Alig pár napja múlt Halottak napja, s hamarosan öt éve lesz, hogy elő-adhattam a Revital (a halálközeli élményeket vizsgáló) konferencián: A halál, mint állomás – a kereszténységben címmel, s arra készítettem egy kis jelenetet ezekről az eltévedt, bolond lányokról, bár Jézus inkább a főpapok, írástudók és vének szidásával foglalkozott, s azok között akkoriban még nem akadtak nők. Írtam is róluk, a bolond fiúkról, egy egyfelvonásost – *Az álmodozó* volt a címe –, melyet részben vagy egészben elő is adott az Isten akkor még a kápolnáinkat sűrűbben látogató széphalmi népe. A nőkről viszont írtam egy, a nőket igazán felértékelő karácsonyi novellát már vagy tíz éve. Könnyen tehettem, mert egyházunk jóvoltából – nincsen feleségem. Az volt a címe: *Hova és kihez menjen az istenlánya?* Most, nyár végén ítélték oda nekem érte a Nobel-díjat. Igaz, nem Svédországban, csak Atyhán, s a székekelyek. Szegény ember vízzel főz, s így az atyhai elismerés is jól esett. Megkértem mise előtt Editkét, hisz prédikáció alatt úgy sem énekelhet, hogy vállalja el a bolond lányok szerepét, magam pedig az Úrét fogom alakítani, azaz csak olvasni. Fogjunk hozzá!

BALGÁK: Uram, uram, nyiss meg nekünk!

ÚR: Igazán mondom: nem ismerlek titeket.

BALGÁK: Hát nem a Szeretet-Isten tetszel lenni?

ÚR: De, az vagyok.

BALGÁK: Akkor csak tessék elővenni a kulcsokat!

ÚR: Hát azt éppen megtehetem, de mire juttok vele?

BALGÁK: Kinyitod szépen, mi pedig besétálunk az ajtón.

ÚR: S odabent aztán, mit csináltok?

BALGÁK: Majd meglátjuk, ha odabent leszünk.

ÚR: Fölösleges fáradozás lenne besétálnotok, mert úgylis ki akarnátok jönni.

BALGÁK: Honnan tudod olyan biztosan?

ÚR: Hát annyira azért ismerlek titeket: a balgák nem érzik jól magukat itt nálam.

BALGÁK: Csináld úgy, hogy jól érezzük magunkat!

ÚR: Nem tudom.

BALGÁK: Hogy-hogy nem tudod? Mi az, hogy nem tudod? Nem a mindenható Istenhez van szerencsénk?

ÚR: Igen, igen... de én inkább mindent-adónak nevezném magam.

BALGÁK: Nekünk úgylis nagyon jó. Hát akkor csak elő a kulcsokkal!

ÚR: Csináljatok egy vaskarikát fából, s máris mehetek befele.

BALGÁK: Te is tudod, hogy olyat nem lehet csinálni!

ÚR: Látjátok, így vagyok ezzel én is. Ha az az élet törvénye, hogy olajat csak adásainkkal szerezhetünk magunknak, akkor – mindenható ide, mindenható oda – nem lehet az olajat másoktól kölcsönbe kapni.

BALGÁK: Mit akarsz ezzel mondani? Nem értjük.

ÚR: Hát csak annyit, hogy hiába engednék be titeket. Mert azt nem tudnám összehozni, hogy jól is éreztétek magatokat idebent, és ki ne kívánczoztatok.

BALGÁK: Mi az, hogy nem tudod megcsinálni? Hiszen mindenható vagy.

ÚR: Már mondtam, de úgy látszik, ti még mindig nem értitek, hogy ami lehetetlen, az lehetetlen. Magamból és szabadnak teremtettelek titeket. Választhattatok, hogy mit akartok: engem vagy valami mást? Engem választotok-e, aki olyan vagyok, hogy csak szolgálni szeretek, meg odaadni azt, amim van, és mindenképpen békességben lenni, s nem ütni oda sohasem. Ilyen vagyok, és úgynevezett mindenhatóságomban sincs módom és lehetőségem másmilyennek lennem, mint aki és ami vagyok. Itt a kapun belül terül el az én országom. El is találunk ide mind, akiknek tetszik ez a szolgáló, mindentadó, osztozó és soha oda nem ütő életstílus. Akiknek ez tetszik, akik ezt választották, akik ehhez szoktatták magukat odalent: az okosok! S ehhez szokván odalent, itt, idefent ugyanazt akarják csinálni.

BALGÁK: És te ezt még mennyországnak nevezed?

ÚR: Hát én már csak igen, számomra ez a mennyország.

BALGÁK: Hát mi nem kérünk ebből. Csak tartsd meg magadnak, meg a hülye okosaidnak!

ÚR: Jó, megtartom... Akkor szerencsés utat!

BALGÁK: Annyit azért csak megtehetnél, hogy segítesz tájékozódni az idefenti világban, s megmondod, hogy merre menjünk?

ÚR: Hát hova akarnátok menni?

Balgák: Hát valami exkluzív helyre, ahol nem rontják a levegőt az "okosaid", ahol nem papolnak olajról meg adásról. Ahol jó show-kat lehet látni. Lehetnek akár vallási témájúak is azok, csak izgik legyenek.

ÚR. Hát akkor, ha ezt akarjátok, akkor csak erre, balra.

BALGÁK: Nem tévedünk el?

ÚR: Biztosan nem. Ki van írva.

BALGÁK: Mi van ki írva?

ÚR: Menjete csak nyugodtan balra, ott találjátok szép sorjában, egymás után az S. O.-üzemeket

BALGÁK: Mi az, hogy S.O.-üzem?

ÚR: Hát Lucifer üzemelteti őket, s manapság már mindent rövidítenek, a Sátán Országá üzemeit is.

BALGÁK: No de ilyet! És van belőlük többféle is?

ÚR: Persze, van belőlük mindenféle, igények és ízlések szerint.

BALGÁK: Te melyiket ajánlod nekünk?

ÚR: Azért az egy kicsit sok lenne. Egyiket sem ajánlom, de azért ahogy elnézlek titeket, nektek talán leginkább az első lenne a megfelelő. Egyébként ez a legkedveltebb és a legnagyobb is közülük.

BALGÁK: Biztosan megismerjük?

ÚR: Igen, ki van írva: Észak-atlanti bár, belépés felekezeti különbség nélkül – keresztények, ateisták, a New Age hívei, mindenki szívesen látva.

BALGÁK: Ez jól hangzik. De biztosan nem tévedünk el?

ÚR: Óh nem... Sajnos, már régen eltévedtetek.

Hát ennyit a bolond lányokról, vagy irgalmasabban – a balga szüzekről. Ahogyan mondtam, az elmúlt héten volt Halottak napja, és lent voltam Budaváriban. Vagy kétszáz négyzetméteren én is kivágtam a nemtermő fákat: Minek foglalják el a helyet? Málnát telepítettem a helyükre. Annak termését talán még megérhetem. Ha 2006-ban nem is, de 2007-re, ha élek még, igen. Öt szorgos fiatallal végeztük az azt hiszem nagyon jó és szakszerű munkát. Délután ötkor abbahagytuk, magam meg mentem elsőt harangozni. A sekrestyében nem találtam meg a Halottak napjára szóló olvasmányokat, hazabattyogni már nem volt erőm

érte, kiszedte belőlem azt a málnaültetés. Előszedtem a napi olvasmányokat, s egy nagyon a bolond lányokra rímelő szöveget találtam ott. A hivatalosokról szólt. Imígyen.

Történt, hogy mikor Jézus egy szombaton a farizeusok egyik előljárójának házába ment ebédelni, az ott ülő farizeusok közül az egyik mondott egy Jézusnak nagyon tetszhető vallásosat. Ezt: *Boldog az, aki kenyeret eszik az Isten királyságában.* Jézus pedig erre egy példabeszédet mond az ott ülőknek a nagy lakomáról, melyre nem mennek el a meghívottak, nem mennek el a hivatalosok. Miért nem mennek? Házat vettem, ökröt vettem, feleséget vettem, kérlek, ments ki engem – mondják a szolgáknak. Erdősi Sylvester János szép, félezer esztendő magyarításában: *Legyek okadott ember tenálad.* Mindannyian megadták az okát annak, hogy mért nem mennek. Inkább az üzletük után mennek. S a példabeszéd vége: Mert mondom tinéktek, hogy senki nem fog enni az én vacsorámból a férfiak közül, akik hivatalosok voltak. A hivatalosok köszönik a méltóságot, fontosabb dolgaik vannak. Megkérlik a meghívó királyi embert, hogy legyenek már okadottak uruknál. Fogadja el őket az Isten olyanoknak, hogy megmagyarázhassák neki, hogy fontosabb dolguk is van nekik, mint kenyeret enni az Isten Országában. S mindezt a választott nép, a hivatalosok képviselői mondják. Az Isten igazán megértheti ezt. Meg is érti, és aszerint cselekszik. Hogyan? Hát csak úgy, hogy *Bizony mondom nektek, nem ismerlek titeket.*

Testvéreim, két dologról szeretnék beszélni. Az egyik az Isten csődje. A másik, hogy hogyan tudja elviselni Isten a csődöt. Csődben van? Azt állítom, hogy igen. Mikor van csőd? Amikor nem sikerül egy vállalkozás. Az Istené mikor nem sikerül? Ha abszolút hülye gyerekek minősítik a tolmácsait, akik mondják, hogy mit kellene csinálnia az embernek. S ez a helyzet? Én úgy látom, hogy igen? Bolond lányokból és bolond fiúkból áll a világ. Isten tolmácsai mondhatják egyre hangosabb szóval, hogy haladás-mítoszban gondolkodunk, s nem fenntartható a többet birtokolni akarás. Csak az ellenkezője a normális, a fenntartható. Már nem is csak kiszámíthatók a katasztrófák, hanem jelen is vannak, még a kontinensünkön is, még a hazánkban is. Székelyföldre a nyárvégen csak lezúdult a víz, de Moldvában már tenger lett belőle. Ha nem robbantjuk is fel atommal a Föld bolygót, elviselhetetlen lesz a katasztrófák miatt az élet. Egyre több lesz a hátrányos helyzetű gyermek, mert nem érünk rá normális életet élni. Isten nem arra teremtette a világot, hogy gyilkoljuk egymást a pénzért. Nem arra, hogy gazdagabbak legyünk, mint embertársaink. Nem arra, hogy több pénzünk legyen, mint a többinek. Már csak húsz százalék van, aki gazdagabb minálunk. De ez a húsz százalék még mindig gazdagabb akar lenni, s ezt ígéri Gyurcsány, Orbán, a 80 százalék pedig be akarja hozni a lemaradását.

Pénteken este volt egy közösségi találkozó nálam. Egyikünk hozott vacsorára egy sok száz forintba kerülő hét és fél decis finom bort. Előző nap meg lent voltam Budaváriban, s a réten Lindával levagdostunk csipkebokor-ágakat. Ebéd után meg hatan nekiestünk az ágaknak, s egy félóra alatt együtt volt az öt kiló csipkebogyó, s közben megint beszélgettünk. Egy erős füles zacskóban hazahoztam. Idehaza kiválogattuk belőle a már puha bogyókat. Megfőztük, megtörtük, leszűrtük, hozzáraktunk 45 deka cukrot, s lett belőle két liter csipkeszörp. Egy litert estére a közösségi asztalra tettünk. Verte a Zweigeltet. Benne volt a rét zamata, meg a szedése, a pucolásé, meg a beszélgetéseké, meg annak, hogy mi magunk csináltuk. Van még visszaút! Azt hiszem, kicsi dolgokon is fordul. Költsége? 45 forint volt. Meg rengeteg jó és szívet melengető beszélgetés. S ennek az útja az áldott szegénység, a 450 Ft helyett a 45 Ft.

Jézus azt mondja nekünk, ha meg nem fordulunk, hogy bizony nem ismerlek titeket. S mi hiába mondjuk neki, hogy a mi utcánkban tanítottál, a mi utcánkban tettél annyi csodát, ha hiába beszélt nekünk, ha hiába tette csodáit. Én nem hiszem, hogy pokolba küld minket, mert az Atya szívéből szakadt gyerekei vagyunk akkor is, ha fütyülünk a Fiára. De megcsináljuk a poklot már idelent is a magunk számára, ha fütyülünk a szavaira, a halálunk után meg majd megtaláljuk a lenti pokolnak megfelelő odaátit, mint a bolond leányok.

S a másik kérdés, hogy hogyan tudja elviselni Isten azt a csődöt, amelyet a nyakába zúdítunk. Tehetetlen vele szemben. Adta nekünk a létet, s azon belül önmagát. Istengyerekek vagyunk, s meg sem semmisíthet bennünket. Csak áthelyezhet minket majd egy másik országba, amikor az evolúció vagy magatartásunk következtében lakhatatlanná lesz a lenti világ. De azt csinálunk, amit akarunk. Szabadok vagyunk, mint az Isten maga. S lehetünk bolondok vagy okosok. S nem akarunk okosok lenni, s viselnie kell, hogy nem akarunk.

Egyet tehetnek az okosok. Nem engesztelni kell őt, sok-sok pénzért távoli kegyhelyekre zarándokolva, mert azzal semmire se megy. Attól még marad a világ olyan, amilyen. Én azt hiszem, hogy az Isten sír a csődje felett, s mi vigasztalhatjuk őt. Azok, akik ellenére dolgoznak a csődnek. Ha csak annyival, hogy leszedik a csipkét, hát annyival. S a nyakába borulhatnak Istennek, és vigasztalhatjuk őt. Mivel? Csak annyival, hogy ezt mondjuk neki: vagyunk még, akik nem akarunk gazdagabbak lenni. Vagyunk még, akik életközösségben akarunk élni. Vagyunk még, akik tudjuk, hogy nem mondhatunk semmit sem a magunkénak, mint a jeruzsálemi őskeresztények, kiknek mindenük közös volt. Várj türelemmel! Sej, a mi lobogónkat fényes szellők fújják... – Reménytelen eset ez a Bulányi. Szólhat akármiről a textus, ő csak eljut az életközösségig. Amen.

Városmajor, 2005. november 6.

Még azt is el kell mondanom, hogy mért Málnaültetési ez a naplófüzet. Mindenszentek ünnepét ide haza töltöttem, legalábbis a nap első felét. Kora reggel miséztünk kettesben, majd jött egy család hozzám hat gyerekekkel, aztán nagy beszélgetésre Pista Szentendréről és Pisti Mohácsról. Nálam voltak félegyig, mi meg félháromra a Sasadi útnál, hogy menjünk Veszprémbe. A négy napos ünnep miatt ez a busz kimaradt, de háromkor jött egy másik, s mi két átszállással, Veszprémbe és Mencshelyen, megérkeztünk félhét előtt a sötét éjszakában Budaváribába. A sötétben is kitudtam nyitni a bicikli-lakatot, 17 fok volt a lakásban, a gázkályhával meglöktük a melegedési folyamatot, melyet aztán továbbvitt a maga lassú módján a cserépkályha.

Mit rohangálok én mint *pók a falon* még e szent napon is? Hetek óta szervezem a másnapot. Már a múlt héten levittem Márti jóvoltából a málnatöveket, s tisztítottam a terepet azoktól a fáktól, amik útban voltak. S szerveztem azokat, akiket tudtam, málna ültetésre. Mindenekelőtt egy vállalkozót, aki felszántja, azt a kb. kétszáz négyzetmétert, ahova a málnatöveknek majd kerülni kell. Végül is találtam egy antalfai vállalkozót, aki elvállalta háromezerért. Telefonon is rákérdeztem, hogy meglesz-e másodikára. Biztosított róla, hogy igen. Lebotorkáltam még este megérkezésem után a sötét kertbe... s nem volt megszántva. Újra telefonáltam: reggel 8 és félkilenc között jön. Nem jött, de megérkeztek 10 óra után egy pár perccel a málnaültetők. S megyünk le a kertbe. S ott találjuk a ménkü nagy gépet, amely három fogással felforgatja a talajt öt méter szélességben. Három hatalmas karma van, mely beleváj vagy negyven cm-nyire a talajba, a gazba, a tarackba, amely háborítatlanul tenyész húsz esztendő óta e szűz talajon – mióta az őserdőt kiirtottam. Hatan esünk neki kapával a talajnak, hogy kiszedjük belőle a tarackot. Mire a szőlő harmadik sora mellett az első másfél méter kitisztul tőle, kihúzhatom a madzagot a szőlőtől 120 cm-re. Az 50 méter hosszú soron ide rakjuk le 80-80 cm-re az első málna sort. A hat főből van egy leány is. A négy erős férfire marad a többi tarack kiszedése. Mi meg kiszedjük verméből a málnatöveket. S egy nyolcvan cm-re vágott lécsel segítségével lerakjuk őket szálánként. Én ásom a lukat, amikor olyan mély, hogy egészen eltűnik a felszín közeléből a gyökér, akkor a Linda nevű hölgy behúzza kapával rá a kiásott földet, én meg tartom a tövet úgy, hogy a kifeszített madzagot érje a töve. Nem elég, ha eltünteti a kiásott lukat, fel is kell a málnát *csirkélni*. Nagyot nőhetett talán a tekintélyem Linda előtt e szótól, mert korábban fogalma sem volt arról, hogy van-e ilyen szó a világon, és hogy az mit jelent. Hun meg vagyok elégedve munkájával, hun meg mondom, hogy még erről vagy arról felől kell még egy kis föld. Aztán körbetapossuk, és megyünk

nyolcvan centivel arrébb. Honnan vagyok én ilyen okos? Nem attól, hogy a papok mindenhez értenek, nem attól, hogy én volnék az ember, hanem attól, hogy felhívtam a szadai termelő asszonyságot, akitől vásároltam a málnatöveket, ő meg közölte velem az egész technológiát. Pl így:

– S milyen mélyre ültessem a töveket?

– Ahogy adja magát – volt a válasza, bízván benne, hogy, ha pap is vagyok, annyit csak tudok, hogy a gyökérnek kell alul lennie, s el is kell tűnnie jól a föld alatt.

De azért sokat okosodtam az előszóval adott technológiából. Többet, mintha könyvből kellett volna azt olvasnom.

Csomor Gabi megcsinálta a málnatartó kerítésrendszert Zsoltival. A két érettségiző vágta ki a fákat, s tüzelő lesz belőle, ha kiszáradnak. Lindával szedtem a csipkebogyót... November 3-án estére már haza is értünk. S másnap nagy sikere volt a csipkeszőrpnek.

76. ADVENTVÁRÓ NAPLÓ

2005. december eleje

Városmajor, 2005. november 6

A sashalmi KUTAT, azaz Kutassátok az Isten Országát nevű közösségtől kapom a kérdéseket, ezekből választottam ki egyet a mai alkalomra. Így hangzik: *Atyának se szólítsatok senkit! Te mit tettél a Bulányi atya megszólítás ellen? Kinek fontos most, hogy így szólítsák, és miért igényli ezt a megszólítást? Milyen megszólítást ajánlasz a Bulányi atya helyett?*

Jó nyolcvan esztendővel ezelőtt a gyerekek az iskolában tisztelendő bácsinak szólították papjukat. Szüleink pedig tisztelendő úrnak, plébános úrnak. Az orvosnak is azt mondtuk, hogy doktor bácsi, szüleink pedig azt mondták, hogy doktor úr. Ez volt a társadalmi szokás A jezsuiták közül került ki családi gyóntatónk, mert nekünk olyan is volt. Szüleim is, mi, gyerekek is úgy szólítottuk őt, hogy Páter. Emlékszem, hogy húgom négy éves volt, amikor elmentünk a jezsuita templom sekrestyéjébe, a kapus testvérrel lehívtuk a Pátert, s ő sorban meggyóntatta apámat, anyámat, nővéremet és engem, s amikor kijött a gyóntatószékéből, négy éves Livia húgom szemrehányóan és sírva mondta neki: *A Páter mindenkit meggyóntat, csak engemet nem.* Ennek hatására Livia húgom fél esztendő múltán első áldozó lett, s előtte meggyónhatott. A *Páter* latin szó, s annyit jelent, hogy atya. Akik a ferences szerzetesekhez jártak, azok atyázták papjaikat. Felnőttek is, gyerekek is. Azt mondták, hogy Otmár atya, Oszkár atya. A keresztnévükhöz, szerzetesnevükhöz hozzá tették az *atya* szót. A jezsuitáknál a vezetéknevük elé tették a Pátert. Pl. Páter Bangha, Páter Csávossy. Ahány ház, annyi szokás.

Polgári társadalomban nőttem fel. Tanító úr, tanár úr, doktor úr, mérnök úr – így szólítottuk a nadrágos embert. Az iparosokat meg Gál úr, Kovács úr. Gyerek koromban a szomszédunkban lakott egy Gál nevű egyetemi tanár. A postás fülem hallatára Gál úrnak szólította őt. Elfogta a pulykaméreg, s ezt mondta a postásnak: Gál úr a másik utcában van, ő a borbély. Én Gál professzor vagyok. A parasztokat meg gazdának szólították. Szűcs gazda, Fehér gazda. Ha öregebb volt nálunk, akkor bácsiztuk őket: Szűcs bácsi, Fehér bácsi.

Aztán jött a szocializmus, s vele az elvtárs megszólítás. Az egyszeri cigányról mesélik, hogy nem volt számára könnyű az átállás, s a párttitkárt *elvtárs úrnak* szólította. Szocializmus ide, szocializmus oda, a párttitkárnak még azt mondtuk, hogy Szűcs elvtárs, de már az orvos vagy mérnök esetében Szűcs doktor urat, Szűcs mérnök urat emlegettünk. Magam a szüleim számára maradtam Gyurika, de mikor levelet írtak nekem, ez került a borítékra: *Nagyságos és főtisztelendő Bulányi György piarista tanár úrnak.* A nagyságos cím járt a tanárnak, a főtisztelendő pedig a papnak A diákok a gimnáziumban tanár úrnak szólítottak, s a fogadó órákon az Anyukák is kérték a tanár úr jóindulatát a tanár úrtól. A piaristáknál nem volt Páter meg atya, csak egyszerűen tanár úr.

Hogy lett Bulányi atya akkor belőlem? Úgy, hogy '45-ben Debrecenben volt egy diákunk, a Forrai Pityu, aki 44-ig a jezsuiták Szatmárnémetiben levő gimnáziumában, konviktusában tanult, s az ő szüleinél ebédelt a horvát jezsuita Páter Kolakovich. Alighanem ő kezdhette el, hogy engem is atyának szólított. De ez nem volt általános. Az iskolában tanár úr voltam, s csak a buzgóbb fiúk s lányok, a gyónóim számára kezdtem atya lenni. A debreceni egyetemisták számára csak a csoporttalálkozókon voltam Bulányi atya, az egyetemen, amikor rólam beszélgettek, fedőnevet kaptam: én voltam a *tanár úr*. S Bulányi atyaként vonultam be a köztudatba az egész országban, akármerre is jártam lelkigyakorlatok tartása céljából.

'52-ben, amikor elvitt az ávó, az engem két hónapon keresztül napi tíz órában kihallgató őrnagy is ezt a nevet ismerte, és azt mondta, hogy ő itt még sem szólíthat engem atyának. Inas korában azt, aki a szakmájára megtanította, mesternek kellett szólítania, hát ezért ő engem most majd Bulányi mesternek fog mondani, én meg mondjam neki, hogy előadó úr, vagy őrnagy úr. A börtönben pedig nem volt már semmiféle nevünk, csak számunk.

Megszólításunk egyszerű volt: Álljon a falhoz, mit gondol, ki kíváncsi a maga büdös pofájára!? Börtönből szabadulásom után megint atya lettem, de csak a '60-as évek végéig, mert kezdtem magam a Bokorban olyan szektásfélének érezni. A fiúkkal érettségi után már Debrecenben összetegeződtem, de a lányokat szigorúan magáztam, azok meg tetszikeltek engem. Mért éreztem magam szektásnak? Mert mindenki tegeződött mindenkivel, engem kivéve. Összeültünk ebben a tárgyban, s határozat született, hogy a lányokkal is tegeződjem. ennek folytán jutottam mai nevemhez. Nem pászolt egymáshoz a *te* meg az *atya*. Az első nemzedék számára Gyurka, a fiatalabbak számára pedig – ezek eleje most 65 éves – Gyurka bácsi lettem.

Mindez azonban a nagyvilágot nemigen zavarta. A '80-as években, amikor bíborosokkal kezdtem levelezni, én eminenciás úrnak szólítottam őket, ők meg engem főtisztelendő atyának. Így leveleztem sűrűn a mostani pápával, XVI. Benedekkel is, mert ő volt akkoriban a Hittani Kongregáció bíboros prefektusa. Az állami rendszerváltozás évében 30 000 példányban jelent meg rólam, azaz hogy tőlem egy könyv, melynek címlapján ez olvasható: *Páter Bulányi*. A Gyurka bácsi nem tudta megtörni a Bulányi atya, a Páter Bulányi, Vater, Father, Padre, Pere Bulányi nevet, a Bokron kívül ma is maradtam a Forrai Pityu által rám ragasztott Bulányi atya. Akár a hazai, akár a külföldi sajtóban.

Most már válaszolhatok a nekem feltett kérdésre, hogy mit tettem a Bulányi atya megszólítás ellen. Semmit sem! Nem tettem érte semmit. Ellene tettem-e? A Bokron kívül nem, mert mindenki úgy szólít, ahogy akar. A Bokron belül a '60-as években megírtam a KIO-t, amikor is szembesültem Jézus szavával, hogy mi mindannyian testvérek vagyunk, és ezért senkit nem atyázunk, s így lett belőlem Gyurka, s maholnap, ahogy temetem az első nemzedéket, leszek már mindenki számára Gyurka bácsi. Talán a síromra is ez kerül majd, ha lesz egyáltalában sírom, hogy itt nyugszik Gyurka bácsi.

Mivel amit én most csinállok, mégiscsak prédikáció, s nem Bulányi György megnevezésének történetét vizsgáló doktori értekezés, illenék valamit mondanom Jézus fenti tilalmának háttéréről, hogy miért is olyan nagy baj, ha valakit atyának szólítunk a földön. Olyan nagy baj, hogy megkérdezi a Kutat közösség tőlem azt is, hogy milyen megszólítást ajánlok a Bulányi atya helyett. Nem ajánlok semmit, mert a kenyeret kenyérnek, a követ kőnek mondják az emberek, a katolikus papot meg lassan félszázada atyázzák, amíg csak be nem lép valaki a Bokorba, ahol megtanulja, hogy nincsen semmiféle kiváltság, megnevezési kiváltság sincsen, mindenkinek van neve: Jóska, Pista, Gyurka; Sári, Marcsa, Borcsa, amelyiken szólítjuk egymást. Mindenki tegeződik mindenkivel, hiszen a Jóistent sem magázzuk, tetszikeljük, csak nevén szólítjuk, s mondjuk neki: Édes Istenem!, vagy a bajban: Jaj, Istenem. Nem nagyságolunk, nem főtisztelendőzünk, nem eminenciázunk a Bokron belül senkit sem. Mindezeket hagyjuk a jézusi kicsiséget nem ismerő és kiváltságokat bizony nagyon is ismerő széles nagyvilágnak.

Meg kell néznünk Jézus gyakorlatát. Elsőül is: Jézusnak semmi kifogása nem volt az ellen, hogy az ember gyereke a maga apját apának, atyának mondja. A tékozló fiú is mondja apjának: Apám, add ki örökségem (Lk 15,12), és Melyik apa az közületek, aki ha fia halat kér tőle, hal helyett kígyót ad neki? (Lk 11,11) Másodikul: Van nemzedéken belüli különbség: mi is, a Bokorban is, bácsizzuk meg nénizzuk az öregebbeket. Jézust se szólították a tini tanítványok Jézusnak. Megtisztelték, ahogyan a mátyásföldi postás nem akarta megtisztelni Gál professzor urat. Tanítónak szólították, ahogyan Jézus is nevezte az írástudó Nikodémust. És úrnak is nevezték, amely megnevezéssel Izraelben az Istent is illették. Jézus ezt elfogadta. *Ti tanítónak és úrnak mondotok engem, és helyesen mondjátok, mert az vagyok* (Jn 13,13). S előtte pedig megmosta a tanítványok lábát. Tanító-voltából, úr-voltából nem következett uraskodás, hanem a szolgák magatartása következett. Az, ami a testvérek körén belül oly annyira természetes: abban segítünk egymásnak, amiben tudunk. Példa erre: Nekem jogsim van itt prédikálhatni és prédikálok, a KUTAT közösségnek nincs jogsija itt prédikálni, de van

más jogsíjuk, s elhoznak ide, meg hazavisznek, s ezzel segítik a sashalmi közösségek meg egyházközség ügyét. Harmadikul: az Atya szó olyan volt Jézus számára, mint a többi zsidó számára a Jahvé, az AKI VAN. A zsidók ki se ejtették, helyette csak Adonájt mondtak, ami Urat jelent. Nagyon szent volt számukra. Jézus számára is az volt az Atya szó. Valakije volt ő az Atyának. A Fia. És mi is mindannyian az ő gyermekei, az ő lányai meg fiai vagyunk. Nem akarta, hogy embereket tiszteljünk meg ezzel a szóval.

De mindezeket nem tudtuk. Magam sem tudtam a '40-es években, s nagyon örültem, hogy főtisztelendő úr helyett atyának szólítottak. Ez melegebb, kedvesebb és bensőségebb volt. Mi az, hogy nem tudtam!? Pap voltam, ennyire csak ismerhettem az evangéliumokat!? Most nagyon szomorú dolgot kell mondanom: Azt is tudtam, hogy Jézus azt mondta, hogy *Szeressétek ellenségeitek*, s én mégis kész voltam 42-ben bevonulni, hogy megöljem az ellenségeinket. Azt is tudtam, hogy könnyebb a tévének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni az Isten Országába, s mégis egy nagybirtokos szerzetesrend tagja voltam, s messze magasabb volt az életszínvonalam a magyar társadalom átlagánál. S ezek valamivel súlyosabb tanítások voltak, mint az, hogy ne atyázzanak minket. Nem törődünk mi azzal, hogy mit tanít nekünk Jézus. Ránk is hozta a történelem ura büntetésül az istentelen bolsevizmust. Talán most jobban figyelünk majd az evangéliumra? Ki tudja?

Van még egy utolsó kérdése is a Kutatnak: Kinek fontos most, hogy így szólítsák, és miért igényli ezt a megszólítást? Azt hiszem, hogy senkinek se fontos most, és senki sem igényli. Hát akinek ez jön az ajkára szeretettel, attól elfogadom szeretettel. Tudom, hogy a tiszteletét és szeretetét akarja kifejezni vele. De azért ott vagyok igazán otthon, ahol azt mondják nekem: Gyurka, Gyurka bácsi. Amen

Városmajor, 2005. november 7.

A Dogmatika-kör nevű közösség lassan-lassan már vagy öt és múlta tekint vissza. Most már vagy két éve a KIO-t tanulmányozzuk, húsz-húsz lapot olvasva el belőle egy-egy alkalomra. Természetesen magam is elolvasom. A múlt alkalommal indítást éreztem arra, hogy megfejelem a közel 40 éve írt szöveget, s fel is olvastam a Körben, amit írtam. Sikere volt: Íme, itt a KIO regény-változata! –mondta egyikünk.

KIO 18c. Az Isten – úr?

Isten minden, csak nem úr! S ha mégis úrnak mondjuk őt, akkor ez csak azt jelenti, hogy a Szentháromság világában ő az első, a kiindulási pont, akitől a szolgálat ered. A Szentháromság világában az az Úr, aki szolgál. Ugyanúgy, mint a Szentháromság legközvetlenebb földi lenyomatában, a házasságban és az abból kinövő családban a nő, a feleség, az édesanya az, akinek mindenki bajára van szeme, akihez fordulunk, ha bármi bajunk van, ha megütöttünk magunkat, ha fáj a torkunk, éhesek vagyunk, ha elszakadt a ruhánk.

A férfi csak nagy szavakat mond, s leteszi az asztalra, amit keres. De hogy abból teljék mindenre, ami kell, ez már az asszony dolga. A férfi csak az egyik gyereke az asszonynak. Olyan sokat mond nekem, hogy anyám mindig fiamnak szólította apánkat, pedig még a polgári iskolát sem fejezte be, s apám közgazdasági egyetemet végzett. Apám meg mindig csak Anyukát emlegetett előttünk, s egy ízben előkerült a kérdés, hogy apám hogyan is szólítja anyánkat, s szinte a titok határát súrolta a válasz, valahogyan magunk is restelltük, hogy Gizuskámnak mondja őt. Nekünk olyan furcsa volt, mert édesanyánk neve csak az, hogy Anyuka.

Hogy apánk lett volna a családfő, erről nem volt tapasztalásunk. Csak arról, hogy minden lehetséges bajunkkal anyánkhoz fordultunk. Ő volt az, aki segített. Rajta fordult az életünk. Emlékszem anyánk szavára, aki mondta olykor: Csak egy férfi ne legyen beteg! Elesett volt a beteg férfi.

Anyuka nem volt, nem is lehetett beteg. Ennek nem volt értelme. Anyuka az, aki természetesen mindig otthon van, és helytáll. És minden lehetséges bajunkban segít. Anyuka a családfő. Anyuka hordja a nadrágot? Szó sincs róla. Amikor olyat kértem tőle, amit Apuka nem engedne meg, csak ennyit mondott: S ha hazajön apád? S már nem akartam semmit sem.

Anyuka abszolút elsőse mindannyiunk megsegítésében egyértelművé tette számomra, hogy ő a családfő, a vonatkozási első pont! S alighanem ez nyilvánul meg abban is, hogy a nők döntenek el, hogy ki lesz a férjük. Hogy a férfi kéri meg a leány kezét az apjától, az anyjától, ez csak lebonyolítási eljárás. A döntés ott van náluk, mint az egyszeri leány esetében: Meglát először életében egy ministráló fiút, s odasúgja az anyjának, hogy ez a fiú lesz a férjem,

Az Isten Országában a rend – szolgálati rend. A vonatkozási első pont, akitől kiindul az ország élete tapasztalatunk szerint – ez a női principium. Nem véletlen, hogy a Szentháromságban a női alkalmazkodó magatartást megtestesítő Fiú vállalja el a Szentháromságon kívüli küldetést, amely a szolgálatba és a Golgotáig érő szolgálatba vezet, és nem a férfi principiumot megtestesítő Atya.

19d. Messiás-tanítványok

Alig hagytak időt a Messiásnak az urak, akik nem szolgálni akarnak, hanem uraskodni és uralkodni. Hogyan tudja elvégezni a Messiás a maga irdatlan nagy, az egész emberiségre, minden elveszetre vonatkozó feladatát? Csak úgy, hogy minden tanítvány attól tanítvány, hogy elvállalja a Messiás programját.

Nem magánvállalkozás a Messiás vállalkozása, emberiség-szélességű vállalkozás. Neki tizenkettőre tellett, futott az erejéből. Ha válla magasáig érünk, akkor is szükséges, hogy legyen annyi tanítványa, amennyi kell ahhoz, hogy az emberiség le legyen fedve Messiásokkal, hogy mindenkire jusson belőle egy Messiás. Legalább az emberiség tíz százalékanak el kell vállalnia a messiási életalakítást ahhoz, hogy megvalósulhasson, amit akar. Legalább ennyi százaléknak el kell vállalnia a messiási életalakítást, hogy az elveszetteket megtalálhassuk.

A pap csak egy ezrelék. A messiás maga sem volt pap, s nem is akarta ezt az urak világba tartozó egy ezreléket. Legalább tíz százalékot akart, s nem az urak világába tartozókat. – Ennyi a két betét.

Magam meg azt mondtam, hogy negyven évvel ezelőtt nem tudtam volna még ilyen regényesen fogalmazni, s ha tudtam volna is, nem biztos, hogy lenne a KIO-nak annyi hatása is, amennyi e negyven év alatt mégis csak volt. Az elmúlt negyven év nem mesére várt, hanem az analízisre és a szintézisre. A mesén még könnyebben túltette volna magát. Mert a mese annyi lett volna, hogy dehogy váltott Jézus meg minket; azt, komám, minden egyes embernek magán kell elvégeznie azzal, hogy igyekszik és megtanul szeretni... s ezzel válunk istennektetszőkké, az ám! Ettől a mesétől meg ki hatódott volna meg? Ezért aztán nem írom át a KIO-t. S ha lesz második kiadása a hálás utókor részéről, nem biztos, hogy kim akarja majd egészíteni az eredeti szöveget a két fenti betétet. Legfeljebb lapalji jegyzetben vagy függelékben közli majd a regényes változat példajaként.

Városmajor, 2005. november 14.

Valaki telefonon bejelentkezett, hogy meghallgatna engem Adyligeten, s jönné félhatra hozzám, s ki is vinne. Jött, és beültem kocsijába, s a nagy sötét téli éjszakában sikerült eltévednünk, s csak hatra értem oda. Gyorsan beöltöztem s elmondtam az évközi 33. vasárnapra készített homíliám Jézus példabeszédéről – a talentumokról.

Hogy kerül a csizma az asztalra? Mit akar Jézus ezzel a Capital-játékkal, hogy *Gazdálkodjál okosan*, amikor neki egy lyukas fillér sem volt a zsebében, s tanítványainak sem? Szerencsénkre van ennek a mátéi történetnek egy dublója Lukácsnál. Ott a Zakeus-történetet követi. A lukácsi változatban mind a három szolga 10-10 mínát kap, s azok csinálnak belőle 20-at, 15-öt, s a harmadik beköti a maga tíz mínáját zsebkendőjébe. Ezzel

még nem sokra jutunk, de Lukács azzal vezeti be a maga mínás történetét, hogy Jézus azt azoknak mondja, akik úgy gondolták Zakeusnak mondott szavai alapján, hogy azonnal meg kell jelennie az Isten Országának. S ezzel megyünk már valamire? Alighanem.

Annyit tudok csak, hogy azóta már elmúlt kétezer esztendő, még mindig nem jelent meg Isten Orzága. Nem, mert az Isten Orzága nem égi tünemény, melyet Isten leenged számunkra a zsinórpadlásról. Az Országot sajnos meg kell csinálnunk, mégpedig nekünk, s a Szentháromság csak drukkol nekünk, mint a közönség a lelátón, hogy löjjék már be azt a gólt, akik a pályán vannak. Ország dolgában pedig mi vagyunk a pályán. Az ügyes lelkipásztorok rendre elhítetik a hívőkkel, hogy Isten már közelesen leengedi nekünk a mennyből ezt az Országot. Ilyen ügyes lelkipásztor volt Szent Pál is. Elsőül is elhitette, hogy Jézus lényegében rendbe tett már mindent a Golgotával, mert kiengesztelte halálával a ránk Ádám-Éva bűnéért engesztelhetetlenül haragvó Istent. Másodikul: hogyha ezt elhisszük neki, akkor meg vagyunk váltva. Ezért megkeresztelkedhetünk, s ennek erejében már szentek is vagyunk. Lényegében ezzel elvileg be is fejeződött a világtörténelem, s összesen csak annyi a dolgunk, hogy várjuk az ég felhői között megjelenő Jézust, aki olyan hamar megjelenik majd ott, hogy már megnősülni sem érdemes. Megjelenik azért, hogy magával röptessen minket a mennyei Országba. Azért arra is buzdít – legyünk már igazságosak Pállal szemben is –, hogyha már egyszer a Világosság lányaivá-fiaivá lettünk – hitünk és megkeresztelkedésünk következtében, akkor ne tegyük a Sötétség cselekedeteit, hanem tegyük a jót, szeressünk.

Úgy vagyunk ezekkel az ügyes lelkipásztori manőverekkel szemben, hogy mondják csak papjaink, a templom a mesemondások helye, s akinek esze van, úgy sem veszi komolyan. De azért még mindig többet érnek ezek a mesék, mint Jézus történetei, amelyek rendre felháborítanak minket a maguk irreális, utopisztikus voltával..., mint például hogy tartsuk oda a másik arcunkat, hogy elégedjünk meg az egy dénárral, meg a többi hasonlóval. Jók a mesék. Mire? Arra, hogy ne kelljen szembesülnünk a valósággal. S ahogy Ady Endre mondta: *Mese ellen minden káros*. Azaz a mesék ellen nem tettünk semmit. Nemcsak a papoknak vannak meséink. A másféle uraknak is vannak. Ady az első világháború idején írta a *Mesebeli János* című meséjét. Elmondom Nektek is a mesét, hátha nem tanultátok meg gimnazista korotokban.

Bajban van a messze város, Gyürkőzni kell a halállal: Gyürkőzz János, s rohanj, János.

Királyfiak s nagy leventék, Ha palástjukat ott-hagyták: Rohanj, ha rongy is a mentéd.

Mesebeli király-lyánnyal Hogyha akarsz találkozni: Hadakozzál a sárkánnyal.

Csak a mese s csak az átok Tartott eddig így-úgy is még S jók e csakok és csalások.

Így csináltad ezt már égen, Van egy kis tapasztalásod Csalatásban és fenében.

De csinálod, mert csinálod, De csinálád, mert erre lettél, S ha már álltad, hát kiállod.

Vagy nem állod s megbénultan Gunnyasztani fogsz, ha merhetsz, Öreg bűnödön, a Multon.

Kellesz a nagy arénára, Akkor is ha életednek Életed lesz majd az ára.

Ha már egyszer idegenbe, Valamikor ide bujtál, Rohanj jól kimelegedve.

A király-lyány: mese János, De nincs előbb a mesénél S mese ellen minden káros.

Bajban van a messze város, Gyürkőzni kell a Halállal: Gyürkőzz, János, rohanj János.

Elmondom, hogy mi a mese értelme. 1914-ben egy szerb orvgyilkos – természetesen a szerb nemzet hőse – megölte az osztrák-magyar trónörököszt Szarajevóban. A trónörökös nem szerette a magyarokat. A magyar urak tudomásul vették, hogy ezt meg kell bosszulni, s Ferenc Jóska mindent meggondolt és mindent megfontolt, s elindította az első világháborút. Ennek következtében elvesztettük hazánk jó kétharmadát. 18 millió ember lakott benne. Ebből tíz millió volt a magyar, két millió volt a nagy részükben biztosan elmagyarosodó német, s hat millió az oláh, tót, szerb és rutén. Azért nevezem őket így, mert ők sem azt mondják a maguk anyanyelvén, amikor rólunk beszélnek, hogy *magyarok*, hanem úgy, ahogy a maguk az anyjuktól hallották, hogy ki vagyunk. A ruténok velünk éreztek, legalább is uraik jól érezték magukat Magyarországon, s nem akartak sem csehszlovákok lenni, sem ukránok.

Az öt és fel milliónyi oláhnak, tótnak, szerbnek adták oda hazánk két harmadát. Ha leültünk volna tárgyalni velük, megkaphatták volna azt a területet, amely az öt és fél milliónak járt, s mi megőrizhettük volna hazánk területének két harmadát, s népünk egy harmada nem került volna szülőföldjén idegenbe. S nem kellett volna az első világháborúban elpusztulnia másfél millió honfitársunknak. A nagyurak pedig mondták a szerencsétlen nem-uraknak, hogy *Rohanj János*.

Mit akart tehát mondani Jézus ezzel a talentumos, mínás példabeszédével? Csak annyit, hogy kinek-kinek az a dolga, hogy megcsinálja Isten Országát. Ki-ki a tehetsége szerint. Hogy az ügyet nem lehet a papokra, meg nem-pap nagyurakra bízni. Az Isten szemében csak az elkötelezettségünk mértéke szerint címen lehet kiválóbbnak lenni. Azon a címen, hogy a tíz mínából csinálunk-e húszat, hogy az öt talentumból lesz-e tíz. Zsebkendőbe kötni, elásni nem lehet nagy kényelmesen, amit kaptunk. Mindenkinek össze kell gyűjtenie a maga tizenkettőjét. Ha tehetségéből csak hatra telik, akkor hatot. Ha még kevesebbre, akkor kevesebbet. De mindenkinek ellene kell dolgoznia az urak világának, akik nem akarnak Jézusnak népet gyűjteni, csak keresztre feszíteni őt.

Írtam egy olvasói levelet a Koinónia szerkesztőségének. Az októberi számban jelent meg Hans Küng nyugati teológusnak a húsz tézise arról, hogy mit jelent kereszténynek lenni. Nem bíráltam meg őt, csak én is leírtam húsz pontban, hogy mit jelent kereszténynek, Jézus tanítványának lenni. Majd a decemberi számban olvashatjátok is, de már most is hallgathatjátok. Ezt írtam: Ha már húsz tézis, legyen húsz az enyém is. Kereszténynek lenni annyit jelent, hogy

1. Jézus a példaképe.
2. Abban példakép, hogy istennektetsző életet élt azáltal, hogy teljesítette mennyei Atyja akaratát.
3. Úgy teljesítette, hogy nemcsak Istent szerette, hanem kivétel nélkül minden embert is. Csak ez esetben hiteles számára az istennektetszés.
4. A szeretet meg számára abban állt, hogy segített azoknak az embereknek a baján, akikkel találkozott, hogy nem ártott senkinek, s megmagyarázta mindegyiküknek, hogy nekik is így kell tenniük.
5. Egy-ügyű ember volt, s az ő ügye az Isten Országáé volt: hogy úgy legyen a földön is, miként az égben él ez az Ország.
6. Akik figyelnek rá, azok a tanítványai, s ezek is mondják és mutatják Jézus példáját embertársaiknak.
7. Jézus becsukta názáreti faüzemét, s tanítványaival élet- és vagyonszövésre lépett. A tanítványok elhagyták mindenüket azért, hogy Jézussal életközösségbe kerüljenek.
8. Jézusnak egy lukas fillér sem volt a zsebében: a templomadót is úgy tudja megfizetni, hogy egyik tanítványát halászni küldi, s az a kifogott hal szájában talál egy pénzért.
9. Jézus és tanítványai azt ették, amit elibük tettek gyógyítói és tanítói szolgálataikért.
10. Szállásgondjaikat, ha úton voltak, úgy oldották meg, hogy Szamáriában bekéredztek egy szénapajtába, Jeruzsálemben meg kimentek aludni a Getszemáni kertbe.
11. Pénzt, sarut, váltásruhát nem vittek magukkal – az iskarióti Júdás volt a pénztárosuk.
12. Jézus főfoglalkozása az volt, hogy tanított tóparton, hegyen, síkságon, zsinagógában, templomban az Isten Országáról. A gyógyítás csak illusztrálta a tanítását. Tanítónak szólították őt, nem orvosnak. Akik követték példáját, azok meg tanítványok voltak, és nem orvos-asszisztensek.
13. Emberfiának, Istenfiának, Isten Felkentjének, az Atya fiának, Völegénynek, Tanítónak, Királynak mondta magát. Meg Annak, aki velünk van a világ végezetéig, s aki eljött közénk, hogy beteljesítse Isten embernek adott törvényét, s aki Királyként dönt majd örök sorsunkról.
14. Ha őt befogadjuk, akkor minden rászoruló be kell fogadnunk, akiket csak tudunk azok közül, akiket elérünk.

15. Ha befogadjuk őt, akkor Királyként a maga jobbára állít minket, s birtokoljuk majd a kezdettől fogva nekünk készített Országot.
16. Aki megtagadja őt, azt ő is megtagadja Atyja színe előtt.
17. Az urak világa (főpapok, írástudók, vének) keresztre feszítette őt, de ő előre megmondta, hogy harmadnapon halottaiból feltámad.
18. Az egyház vagy akármilyen vallás, felekezet csak annyiban hivatkozhat rá, amennyiben életét és tanítását követendőnek mondja, és igyekszik is követni példáját.
19. Istentől kapott szabadságunk következtében lehet viszont tanítónk a Mammon is, és zúgolódhatunk Jézus tanításai ellen, de ebbe belepusztulunk. Értelmetlenné válik az életünk istengyermeki hivatásunk elvetése miatt, a Föld bolygó elpusztításának következtében pedig lehetetlennek is, amely nem bírja ki a Mammon által diktált fenn nem tartható fejlődést.
20. Ég és föld egyszer elmúlnak, de Jézus tanításának istenektetsző, Isten akaratát teljesítő mivolta el nem múlik, mert Isten maga sem múlik el, hiszen örökkévaló, azaz időt s elmúlást nem ismerő.

Mit tegyek még ehhez hozzá? Csak egy imádságot: Istenem, megadtad nekem azt a nagy ajándékot, hogy életem során soha sem kellett olyat mondanom, amit nem gondolok. Legyen áldott érte a Neved. Azért adtad meg, mert olyan szülők neveltek, olyan piarista tanárok tanítottak, akiknek a példája nyomán tulajdonképpen eszembe sem jutott soha, hogy hazudnom is lehet. Ezért is legyen áldott a neved. Aztán meg azért, hogy olyan természetet kaptam tőled, hogy teljesítménycentrikus lettem. Hogy a Teller Jóska tanár úr azt mondta egyik velem kortárs piaristának: Piarista nem mondja, hogy szent ember, hanem hogy rendes ember. Rendes ember akartam lenni, aki megteszi a dolgát. Megadtad nekem, hogy maholnap elkezdhetem 88. esztendőmet, s Nemes Ákos még mindig érdemesnek talál arra, hogy vasárnaponként ideszállít engem, s mondhatom és mondhatom, amit nekem az Isten adott. Ma is elmondhatom, hogy hálát adok Neked, mert soha nem jutott eszembe, hogy elássam, amit Tőled kaptam, vagy a zsebkendőmbe kössem. Hogy miként gazdálkodtam velük, majd megítéled Te, az én Istenem. Amen

Városmajor, 2005. november 15.

Frici temetésére

Kedves Erzsó, kedves Gyuri és kedves unokák és kedves gyászoló közönség! És mindenkinek előtt kedves Frici! Mindannyiunktól közül talán én ismertem meg leghamarább a férjet, az apát, a nagyapát. Egy kedves, nyurga fiút, aki naponként vonatozott Tatabányáról a tatai piarista gimnáziumba, s a '43-44-es tanév elején, mely ez évben a bombázások miatt csak november első napjaiban indult. Akkor ismertem meg őt. Én lettem a IV/A-ban az osztályfőnöke. 14 éves volt. Nem volt jó tanuló, de igyekvő volt, és soha semmi baj nem volt vele. Tehetségéhez képest a maximumot nyújtotta. Csak egy rövid évig taníthattam: magyarra, németre, honvédelmi ismeretekre, s az osztályfőnöki órákon mindarra az életbölcsségre, mely tellett egy 24-25 éves piarista tanártól. Igazán nem gondolhattam akkor, hogy az osztályból ez a fiú részese lesz nagyon hosszúra nyúló életemnek.

A következő tanévben már Debrecenben tanítottam, s megismerkedtem ott egy horvát jezsuitával, aki a Vatikán megbízásából megmagyarázta nekem, hogy szovjet megszállás alá kerülve hitünket csak úgy fogjuk tudni megőrizni, ha földalatti kisközösségeket hozunk létre, melyekben majd két-három magyar összehajol, és tanulmányozza azokban, amit Jézus ránk bízott. Tüzet fogtam. Debrecenben elkezdtem ezt a munkát, melynek híre ment az egész országban, és iskoláink államosítása után viharadárként bejártam az egész országot. Győrbe is eljutottam, hogy egy három napos bentlakásos, immár illegálisnak minősülő lelkigyakorlaton elmondjam Jézus jóhírét, s azt, hogy kisközösséget kell létrehozni, hogy hűségesek tudjunk maradni hozzá. Kb. 20 fiatal fiút és lányt találtam ott, s köztük volt Frici is.

Frici ekkor már 21 éves volt, aki klerikális reakciónak minősült, s ezért nem vették fel a jogi egyetemre.

E munkáért kivívtam pártunk s és kormányunk figyelmét, s '52 nyarán egy fekete éjszakán elvitt az ávó, s hamarosan az ügyész halált kér fejemre. Az egész országban elterjed letartóztatásom híre, de csak egyetlen ember ül vonatra, hogy Debrecenbe utazzon, s megérdeklődjön ott, hogy mi is történt velem. Frici volt az, s ekkor már 23 éves. Becsönget lakásomba, s házigazdám ijedten mondják az érdeklődőnek, hogy menjen feljebb egy emelettel, a Bacsáék lakásába, majd ott felvilágosítják, hogy mi történt velem. Ő felment, ott találta Bacsá Erzsébetet, az ifjú magyartanárt, aki megadta neki a kért felvilágosítást. Olyan jól, hogy hamarosan el is veszi érte Erzsót feleségül.

Esküvőjükről csak értesültem a Gyűjtő fogházban, de gyermekük keresztelőjére már leutazhatom Tatabányára. Hosszú volna elmondaani barátságunk több mint hat évtizedes történetét. Csak annyit említek meg belőle, hogy írásaimnak élete végéig szorgalmas olvasója volt, s talán két hónapja sincs utolsó telefonváltásunknak. Mindezzel kedves gyászoló gyülekezet, csak azt akartam elmondani, hogy okadott, ha én adhatom meg a szeretet minden halhatatlan léleknek kijáró egyházi végtisztességét. Nagyon is okadott, mert nem közönséges szeretetszálak fűznek halottunkhoz.

S most Hozzád fordulok, Frici, aki leráztál már magadról mindent, ami földi, s megérkezted az örök lakóhelyre. Hiszem, hogy találkoztál már Jézussal, aki keblére ölelt Téged, mint jó testvért, aki nagyon jó fű voltál, nagyon jó férj, és nagyon jó édesapa, aki életed végéig tudta a jézusi szót és meg is valósítottad: nem azért jöttél, hogy Téged szolgáljanak, hanem, hogy te szolgálj azokat, akiket Neked Istenünk adott: szüleidet, feleségedet, fiadat, unokáidat, barátaidat s köztük engem is.

Elmondhatatlanul többet tudsz már mindannyiunknál. Miért? Mert tiszta volt a szíved, és ezért már megláthattad az Istent. Másodszor vagyok Tatabányán temetésen. Korábban jó tizenöt éve egy másik barátom temetésén, a Hanc Lacién. Keresd meg őt az üdvözültek seregében. Öleled meg őt a nevemben is, s mondd neki, hogy aligha túlórázok már sokáig, s a feni ország valamelyik sétányán, egy padon, majd nagyot beszélgetünk arról, hogy hogyan is próbálkoztunk idelent az Isten dolgával. Azzal, hogy Isten Országát teremtsünk a földi téreken. Szeretnék végső földi búcsúként valami nagyon szépet adni Neked. Olyant, amit csak a költők tudnak adni. Életem végére belebolondultam a velem kortárs, Wass Albertbe. Őt fogom idézni. Szavában ismerj magadra, Fricikém!

Volt egyszer egy ember, aki az ő háza udvarán oszlopot épített az ő Istenének. De az oszlopot nem márványból faragta, nem kőből építette, hanem ezer meg ezer csillámló homokszemcséből, és a homokszemcséket köddel kötötte össze. És az emberek, akik arra jártak, nevettek rajta, és azt mondták: bolond. De az oszlop csak épült, egyre épült, mert az ember hittel a szívében építette az ő Istenének. És amikor az oszlop készen állott, az emberek még mindig nevettek, és azt mondták: majd a legelső szél összedönti. És jött az első szél, és nem döntötte össze. És jött a második szél, és az sem döntötte össze. És akárhány szél jött, egyik sem döntötte össze, hanem mindegyik szépen kikerülte az oszlopot, amely hittel épült. És az emberek, akik ezt látták, csodálkozva összesúgtak, és azt mondták: varázsló. És egy napon berohantak az udvarára, és ledöntötték az ő oszlopát. És az ember nem szitkozódott, és nem sírt, hanem kiment megint az ő udvarára, és hittel a szívében kezdett új oszlopot építeni az ő Istenének. És az oszlopot most sem faragta márványból, sem nem építette kőből, hanem megint sok-sok apró homokszemcséből és a homokszemcséket köddel kötötte össze.

Testvéreim, hiszem, hogy feltámadunk, hogy találkozunk odaát. Amen.

Városmajor, 2005. november 20.

Homília Krisztus király vasárnapján – Megkérdeztem a múlt szerdán Budaváriban a szomszédomat, Gyarmati Karcsit, aki parasztember, s brigádvezető volt a Magyar tenger

tszcs-ban, hogy mért választja szét a juhász a juhokat a kosoktól, a nőtényállatokat a hímállatoktól. Azt mondta, azért, mert a kosok nyugtalanítják a juhokat, nem engedik nyugodtan legelni őket. A nyugodt legelésből pedig tej és gyapjú lesz, ami a juh haszna. De hát – mondtam – nem arra valók a kosok, hogy nyugtalanítsák a juhokat? Különben hogyan lesznek kis bárányok? Mire ő azt mondta, hogy arra csak évenként egyszer van szükség.

Egyes fordítások szerint Jézus a juhokat a kecskéktől választja el, de mi értelme volna annak, hiszen az két külön állatfajta? A neves Jeruzsálemi Biblia, misekönyvünk fordítása is tartja magát kosokhoz. Kérdezem: Jézus, a Király, aki az Atya áldottait jobbjára állítja, nem tesz itt nemi diszkriminációt? A juhok az áldottak? A kosok az átkozottak? Ezt kérdeztem már szerdán, Budaváriban az esti misében. Csütörtök este pedig egy e-mailt találtam gépemen. Megvallom, hogy egy nő küldte, a Bokor második nemzedékéből. *Üdítő olvasmány* – ez volt a tárgy-megjelölése. Íme:

Mire az Örökkévaló megteremtette a nőt, már hatodik napja túlórázott. Megjelent nála egyik angyala, és kérdezte:

– Miért fordítasz ennyi időt erre az egyre? – Az Örökkévaló pedig így felelt neki:

– Láttad már a hozzá készített tervrajzaimat? Tökéletesen moshatónak kell lennie, nem lehet műanyagból, és mozgatható, egyenként cserélhető részeinek kell lennie, és fontos, hogy ételmaradékokkal is üzemeltethető legyen. Az ölében egyszerre négy gyermeknek kell elférnie, és fontos, hogy csókja a felhorzsolts térdektől a megtört szívekig bármit képes legyen meggyógyítani. És akkor még nem is említettem, hogy mindezt egyszerre, és csak két kézzel kell majd végeznie. Az angyal egészen elképedt e követelményeken:

– Mindössze két kézzel?! Az kizárt! Ráadásul ez csupán az alapmodell? Túl sok munka ez egyetlen napra. Szerintem elég, ha holnap fejezed be.

– Eszem ágába sincs várni! – tiltakozott az Örökkévaló. – Hiszen már olyan közel állok ahhoz, hogy befejezzem ezt a teremtményemet, amely amúgy is olyan közel áll a szívemhez. Már most is képes meggyógyítani saját magát, amikor beteg, és napi 18 órát képes robotolni! Az angyal erre közelebb lépett, és megérintette a nőt.

– De hát olyan puhára csináltad őt, Seregek Ura!

– Mi tagadás, tényleg puha – értett egyet az Örökkévaló –, de ugyanakkor nagyon szívós is ám. El sem tudod képzelni, mit képes elviselni vagy elvégezni!

– És tud majd gondolkodni is? – kérdezte az angyal. Mire az Örökkévaló:

– Nem csak hogy gondolkodni lesz képes, de érvelni és alkudozni is! Az angyal ekkor észrevett valamit, és kezét kinyújtva megérintette a nő arcát.

– Hoppá! Úgy tűnik, szívárog ez a modell. Mondtam neked, hogy túl sokat próbálsz belezsúfolni ebbe az egybe.

– Az nem szívárgás – pirongatta meg angyalát az Örökkévaló –, hanem egy könnycsepp!

– Hát az meg mire való? – tudakolta az angyal. Az Örökkévaló nem késlekedett a válasszal:

– A könny arra való, hogy kifejezze vele örömét, bánatát, fájdalmát, csalódottságát, szeretetét, magányát, gyászát és büszkeségét. Az angyal egészen odavolt.

– Te egy lángész vagy, Uram! Mindenre gondoltál! Tényleg bámulatos teremtmény a nő! És valóban az! A nőkben olyan erők rejlenek, amelyek ámulatba ejtik a férfiakat. Elviselik a nehézségeket, és viselik a terheket, de tudnak boldogok lenni, szeretni és örülni is. Mosolyognak, amikor pedig sikoltani akarnának. Dalolnak, amikor pedig legszívesebben sírnának. Sírnak, amikor boldogok, és nevetnek, amikor idegesek. Küzdenek azért, amiben hisznek. Bátran szembeszállnak az igazságtalansággal. Válasznak nem fogadnak el „nem”-et, amikor meg vannak róla győződve, hogy létezik jobb megoldás is. Képesek lemondani bármiről, hogy családjuknak ne kelljen nélkülözni. Megijedt barátnőjüket elkísérik az orvoshoz. Feltétel nélkül szeretnek. Amikor gyermekeik kitűnnek valamiben, elsírják magukat, és tapsolnak örömeikben, amikor barátaik díjakat nyernek. Boldogok, amikor fülükbe

jut, hogy valahol egy kisbaba született, vagy hogy két fiatal összeházasodott, és a szívük szakad meg, amikor meghal egy barátjuk. Meggyászolják egy családtag elvesztését, mégis erősek, ha azt látják, hogy a környezetükből minden erő elszállt. Tudják, hogy egy ölelés, vagy egy csók a megtört szívek gyógyítója lehet. A nők minden formában, méretben és színben kaphatók. Autóba pattannak, repülőre ülnek, mennek, rohannak vagy egyszerűen csak írnak egy e-mailt – s mindezt azért, hogy lásd, mennyire fontos vagy nekik. A női szívek tartják mozgásban a világot. Örömet, reményt és szeretetet árasztanak magukból. Mindazonáltal ha van egy hibájuk, hát az az, hogy elfeledkeznek arról, mennyit érnek.

Ennek az üdítő olvasmánynak a hiteléről alighanem azoknak kellene nyilatkoznia, akiknek sikerült életük folyamán egy ilyen csodalényt szeretettel elviselniük. Magamnak ez nem adatott meg, mert ennek a lehetőségétől engem a piaristák elvágta. Mindazonáltal lehet valami a jézusi diszkriminációban. Emiatt írtam meg közel tíz éve karácsonyra a székelyektől Nobel-díjjal kitüntetett novellámat: a *Hova és kihez menjen az istenlánya?* címűt. Idézek belőle valamennyit.

– Tudod lányom – mondta a Jóisten –, ezek a férfiak valahogy mindig elbarmolják a dolgokat. Arra gondoltam, Te talán többre jutnál. Keresnél magadnak tizenkét lányt. Lehet azért talán egy-két fiú is köztük, de azért ennek még gondolj jól utána. Szóval keresnél te is magadnak tizenkettőt, s elmagyaráznád nekik, hogy mi a módi nálunk. Abban reménykedem, hogy te talán többre jutsz majd, mint a bátyád.

– Hallgatta, hallgatta anyja beszédét az istenlánya, aztán nagy nehezen megszólalt: De Anyám, a lányok férjhez mennek, aztán gyermekeket szülnek, meg szoptatnak, nincs nekik módjuk... Itt elakadt a beszédben, mert nem tudta, hogyan fejezze be a megkezdett mondatot. Nem tudta megmondani, hogy mire is nem képesek azok a szegény lányok, akik férjhez mennek, gyerekeket szülnek meg szoptatják őket.

– Mire nincs nekik módjuk? – próbált segíteni neki a Jóisten. De hiába próbált. Még annyit tudott mondani szegény istenlánya, hogy "szóval...". Le se tudta vinni a hangját, csak elakadt az a magasban. Magának a Jóistennek kellett továbbvinnie a megfeneklett beszélgetést.

– Hát éppen azért küldenélek Téged, mert a lányok férjhez mennek meg szülnek meg szoptatnak. Hát éppen azért, mert a szülés meg a szoptatás miatt nemigen tudják csinálni azokat a dolgokat, amikre a férfiak mindig találhatnak módot. Mikre? Hát csakúgy példaként mondok most kettőt neked a vastagjából: hont foglalni, meg vallást alapítani... Ilyesfélét csinálnak, erre találhatnak ők mindig módot. Ráérnek. Rá, mert nem kell se szülniük, se szoptatniuk. Az ilyesmikből pedig rendre az lesz, hogy van olyan, aki király; meg van olyan, aki nem király... Meg hogy van olyan, aki pap; meg olyan, aki nem pap..., meg így tovább. Érted ugye, lányom? Van olyan, aki parancsol, meg olyan, aki engedelmeskedik. Ahogyan odahaza is csinálják, csinálnák, ha hagyják nekik. Az északi féltekén már egyre kevésbé hagyják. Elfogyott a pamut a Jóisten kezében, másik motringot vett ki fonalas kosarából, aztán folytatta volna:

– Hol is hagytam el? – gondolkodott erősen. Ja igen, a királyoknál meg a papoknál. Tudod, nemcsak az van, hogy parancsolgatnak s engedelmeskedtetnek. Hanem, hogy persze össze is vesznek egymással. Az egyik király a másikkal. A másik pap az egyikkel. Mért teszik? Hát csak azért, mert egymást is engedelmeskedtetni akarják, ha már egyszer az isten kegyelméből vagy mi a jójából lettek királyok meg papok. Légy a hűbéresem, fizess nekem adót! – mondták régebben. Csatlakozzál ehhez meg ehhez a szövetséghez vagy szerződéshez – mondják újabban, de ez ugyanazt jelenti, amit a régi szöveg. Figyelsz-e rám?

– Figyelek Anyám, erősen – mondta az istenlánya.

– Jó, akkor mondom tovább. Tudod, ezek a királyok nemcsak veszekednek, de verekednek is egymással. Annyira az engedelmeskedtetés-srófra jár az eszük, hogy mind csak parancsolni akarna, aztán egyik se enged a másiknak, s jön a verekedés. Jaj, leányom,

olyan értetlenek. A papok is csak ezt csinálják. Itt van most ez a szerencsétlen kis rigai ortodox pátriárka is! Ha a konstantinápolyinak engedelmeskedik, megharagszik rá a moszkvai pátriárka. Ha a moszkvainak, akkor meg a konstantinápolyi.

– Aztán – folytatta a Jóisten – még engem is belekevernek gyerekes éretlenkedésükbe. Azt mondják, nem maguk miatt tökéletlenkednek ám ők, hanem az én kedvemért nem engedhetnek a negyvennyolcból. Nem engedhetnek, mert mindegyikük – akár pap, akár király – az én helytartómnak, megbízottamnak, meg még mimnek nem képzelem, meg állítja magát. Így aztán nemcsak hogy verekednek, hanem az én megbízásomból, kívánságomra meg öröömre és nagyobb dicsőségemre verekednek. Ekkor végre megszólalt az istenlánya:

– Anyám, ezek a királyok meg papok olyan buták, hogy ezt el is hiszik Rólad, vagy csak hazudják ezt a népeknek? Hazudják, hogy azok jobban engedelmeskedjenek nekik?

– Melyik micsodás – válaszolta neki a Jóisten. Látom lányom, forog az eszed. Tudod, van közöttük olyan, amelyik ilyen buta. Van, aki meg csak hazudja. De akár buta, akár hazudós, mindenképpen belekevernek minket számázkodásaikba, pusztító és véres verekedéseikbe. A legborzasztóbb pedig az egészben az, hogy amelyikük nagyobb tudást tud ütni, azt gondolja, hogy ez bizonyítja is már, hogy igaza van. Tetejébe még hálaadó istentiszteletet is tart, mert hát a tömeggyilkosságból épülő győzelmet – mi sem természetesebb, hogy – én adtam neki. Persze nemcsak az egyik oldalon az én érdemem a sikeres vérengzés és országpusztítás. A másikon is az. Akit pedig legyőztek, nagyon bizakodik bennem, hogy én, mint igazságos isten, mindent megteszek majd annak érdekében, hogy a másik táborban levő gyermekeimet legyilkolják, s így ő busásan megfizethessen az elszenvedett vereségért.

– Keserves história ez, lányom. A bátyád próbálta megmagyarázni a Tizenkettőnek, hogy mindebből aztán összesen és semmi sem igaz. Semmi, mert "ez a véres Isten nincsen". De mire az a tizenkét fiú ebből valamit megértett volna, addigra a királyok s a papok közakarattal már keresztre is feszítették bátyádat. Ami pedig utána lett, arról már jobb, ha nem is beszélek. A kard, a keresztt meg az Isten... – ezt a hármat egy szuszra engedik ki szájukon a Jézust nagy buzgón emlegető apostolutódok, meg apostoli királyok. Olykor magam is csodálkozom magamon. Hogyan is teremthettem ezeket az okos férfiakat – s még ők mondanak titeket tyúkeszüeknek. Hát ennyit a novellámból.

Az üdítő olvasmány szerzője azt válaszolhatja erre, hogy túlórázás nélkül készültek a férfiak, csak úgy, rendes menetben. Miként a tigris vagy oroszlán. Magam pedig azt mondanám a mai evangélium kapcsán, hogy anyámtól kaptam enni, ha éhes voltam. Nők húzták fel a vizet a kútból, ha inni akartam. Anyám varrta a ruhám, ő vetette meg ágyamat. Ő ápolt, ha beteg voltam, s ő látogatott meg a Gyűjtőben is, Márianosztrán is. S az egész azzal kezdődött, hogy nem kevés fájásokkal világra szült engem. No meg még azt mondanám el, hogy Jézus elfelejtette megemlíteni az ítéletablóban, hogy segítettek neki, amikor hadvezér volt, és hont foglalt. Segítettek neki, amikor vallást alapított, s nyomában el kellett égetnie az eretnekeket. A férfi foglalkozásokat kihagyta az irgalmasság hat cselekedetéből, csak a nőktől preferáltaknak juttatott helyet az általa említettek között.

Ha tehát Jézus mai szövegében mégis csak juhok és bakok szerepelnének, akkor ennek a bizonyos férfi-diszkriminációnak vannak némi jézusi alapjai az evangéliumban. Nem tudom, hogyan kellene a férfiaknak irányt venniük a nőktől a múltban különösen is gyakorolt irgalmasságok irányában, amelyek bizony nemzetmegtartóknak bizonyultak eddigéig. Amióta pedig a nők irányt vettek a férfi-foglalkozások felé, egyértelmű adatok jelzik, hogy felzárkóztak ők is a nemzetpusztítás irányához. S hálátelt szívvel köszönöm Istenünknek, hogy a Bokor létrehozhatta magában katolikus egyházunk első és eddigéig egyetlen, Konstantin utáni alakulatát, amely kiszállt mindenféle háborúból és honvédségből. Kiszáll a vallásalapításból is, s ezért elhiszi a maga egyházának a krédóját, hogy messze elkerülje az új vallásalapítás kísértését, aminek részemről halk, de határozott jele, hogy hamarosan elmondjuk majd a Hiszekegyet is. Amen.

Városmajor, 2005. november 21.

Virrasszatok, legyetek éberek – ezeket a fordításokat középkori szentírásfordításainkban még nem találom. Még Károlyi Gáspárnál sem. A 17. században tűnnek fel először. Korábban a görög *grégorein*, a latin *vigilare* ige fordítása csak ez: *Vigyázzatok!*

Jézus – az evangéliumok tanúsága szerint – mindössze három ízben használja igénket. Azért kell vigyáznunk, mert nem tudjuk, mikor jön meg urunk; derekunk legyen tehát felövezve, lámpásunk égjen, tüstént megnyissunk neki, ébren találjon minket. Ez Lukácsnál (12, 35-37) található. A másik kettő pedig Márknál s Máténál, párhuzamos helyeken. Az egyik a végső dolgokról szóló beszámolóban: amikor majd meglátjuk az Emberfiát a felhőkben nagy hatalommal és dicsőséggel eljönni, akkor kell vigyázni s virrasztani, készen lenni. A másik helyen pedig Jézus a Getszemáni kertben mondja a kiválasztott három tanítványnak: Várjatok meg itt, és vigyázzatok énvelem... És az ő tanítványaihoz megtérem, és úgy találom őket, hogy alunnának. Így nem vigyázhattatok énvelem egy óráiglan? Vigyázzatok és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne hulljatok. Bizony az, hogy a lélek vigyázó állat, de az test nehéz és erőtlens. Így fordítja ezt a második helyet Erdősi Sylvster János 1541 előtt, félezer éve Sárvárott.

A Kutassátok az Isten Országát! nevű sashalmi Bokor-közösség kérdezi tőlem: *Mit jelent ébernek lenni? Vannak-e éberségre nevelő gyakorlataid? Nekünk mit ajánlasz? Milyen gyakorlatokat? Jézusnak mi a tanítása az éberségről?* – Válaszolok rájuk.

Jézusunk azt tanította, hogy ne aludjunk, vigyázzunk, készen legyünk, de ennek a jézusi tartalma alighanem csak annyi volt, hogy legyen meg, s tegyük meg az Atya akaratát, ahogyan a Miatyánkban mondjuk és a Getszemáni kertben, nagyon nehéz órájában, Jézus maga is imádkozott. Egyházunk azt tanítja, hogy szentírásunk szerzőit az Isten Szent Lelke ihleti, én pedig mint magyartanár azt is gondolom, hogy a költőket pedig alelekük ihleti. S azt is, hogy sugallat meg ihlet, ez a kettő nagyon rokon valami lehet. Meg még azt is, hogy nem régebbe halt meg egy nagyon nagy magyar művész, költő: Wass Albert a neve. Egészen fiatal ember volt, amikor írt egy mesét. Azt mondanám most el nektek. Az özmését egy évvel korábban már elmondtam tőle. Mai meséjének az a címe, hogy *Előhang*. Mondom, hát.

Volt egyszer egy ember, aki az ő háza udvarán oszlopot épített az ő Istenének. De az oszlopot nem márványból faragta, nem kőből építette, hanem ezer meg ezer csillámló homokszemcséből, és a homokszemcséket köddel kötötte össze. És az emberek, akik arra jártak, nevettek rajta, és azt mondták: bolond. De az oszlop csak épült, egyre épült, mert az ember hittel a szívében építette az ő Istenének. És amikor az oszlop készen állott, az emberek még mindig nevettek, és azt mondták: majd a legelső szél összedönti. És jött az első szél, és nem döntötte össze. És jött a második szél, és az sem döntötte össze. És akárhány szél jött, egyik sem döntötte össze, hanem mindegyik szépen kikerülte az oszlopot, amely hittel épült. És az emberek, akik ezt látták, csodálkozva összesúgtak, és azt mondták: varázsló. És egy napon berohantak az udvarára, és ledöntötték az ő oszlopát. És az ember nem szitkozódott, és nem sírt, hanem kiment megint az ő udvarára, és hittel a szívében kezdett új oszlopot építeni az ő Istenének. És az oszlopot most sem faragta márványból, sem nem építette kőből, hanem megint sok-sok apró homokszemcséből és a homokszemcséket köddel kötötte össze.

Vasasszentgotthárd, 1926. nov. 14.

Így, advent táján írta tehát, és 21 évvel ezelőtt az erdélyi Mezőség egy kicsi falujában, amikor én még 8 éves kisfiúcska voltam. Csak nyolc éves voltam, de tudtam már akkor is, amit Bisztrai Gyuri közössége kérdezett tőlem. Azt, hogy van-e nekem valami gyakorlatom az éberégre, meg hogy tudok-e valamit ajánlani nektek. Már akkor is volt, s ma is ahhoz tartom magam.

Nem tudtam én olyan szép mesét írni róla, mint Wass Albert Előhangja, de gyakorolni azért tudtam, amit gyakoroltam. Akkoriban Budapesten lakott családjunk a Mester utcában. S lakásunktól öt percrenyire, a Gát utcában volt egy kis templom. S reggelenként oda elszaladtam, és szentmisét hallgattam. S ebből korán megtanultam, hogy miként kell vigyáznom.

Van egy fiatal barátom Székelyföldről, aki most Franciaországban él a családjával. A múlt hónapban itthon járt, találkoztam vele, s elmesélte, hogy 1600 km-t zárandokolt a nyáron, s gyalog. Lyonból Composztelláig, s nagyon jól tett neki. S nagy lett érte a becsülete egész családjára előtt is. Azt is elmondta, hogy napi ötezer Ft-jába került a zárandoklása, amely két hónapon keresztül tartott. Nem akartam elmondani neki, hogy az én gyakorlatom napi nulla fillérbe került, és mégis hozzásegített ahhoz, hogy tíz évvel később el tudtam menni a piaristák noviciátusába Vácra. Ott sok mindenre megtanítottak engem – ugyanilyen áron. S ezeknek a gyakorlatoknak lett a következménye mindaz, ami velem későbbi életem folyamán történt.

Azt akarom csak mondani mindezzel, hogy nem kell magunknak kitalálni semmiféle gyakorlatot arra, hogy éberek legyünk, hogy vigyázzunk. Egyházunk tálcán kínálja nekünk. Most is, és mindenütt. Hazánkban és a nagyvilágban. Most éppen azzal, hogy Rorátéra harangoz nekünk. Ha meghalljuk, kezelésbe tud venni minket az Isten, és biztosítani tudja azt, amiről Jézus beszél mai evangéliumában. Azt, hogy el ne aludjunk, hanem vigyázzunk.

Mert ha elmegy a világ bármely vallású szentélyébe, az segít neked, hogy te is megépítsd a magad udvarán az oszlopot Istenednek. Homokszemcsékből meg ködből. Abból, amit megtalálsz az udvarodon, anélkül hogy a pénztárcádba kellene nyúlnod.

Lehet mást is csinálnod, de annak is következményei lesznek. Milyenek? Azt mondanám el. Úgy érzem, hogy akármilyen nagy dolog a sugalmazás, amely megmutatja nekünk az utat, az ihlet is az Istentől való, mert költők, muzsikusok nagyon tudnak segíteni nekünk abban, hogy ez a sugalmazás meg is határozza az életünk. Most meg egy verset olvasok fel nektek, melynek költője már halott volt akkor, amikor Wass Albert a maga Előhangját írta, pedig élhetett volna szegény akkor is: nagyjából csak fele annyi időse lett volna, mint most én. Az a címe a versnek, hogy *A Sion-hegy alatt*.

Borzolt, fehér Isten-szakállal, / Tépetten, fázva fújt szaladt / Az én Uram, a rég feledett, / Nyirkos, vak, őszi hajnalon / Valahol Sion-hegy alatt.

Egy nagy harang volt a kabátja, / Piros betűkkel foltozott / Bús és kopott volt az öreg Úr. Paskolta, verte a ködöt, / Rorátéra harangozott.

Lámpás volt reszkető kezemben / És rongyolt lelkemben a Hit / S eszemben a régi ifjúság: / Éreztem az Isten-szagot / S kerestem akkor valakit.

Megvárt ott, a Sion-hegy alján / S lángoltak, égtek a kövek, / Harangozott és simogatott, / Bekönnyezte az arcomat, / Jó volt, kegyes volt az öreg,

Ráncos, vén kezét megcsókoltam / S jajgatva törtem az eszem; / „Hogy hívnak téged, szép öreg Úr, / Jaj, jaj, jaj, nem emlékezem.”

„Halottan visszajöttem hozzád / Én, az életben kárhozott. / Csak tudnék egy gyermeki imát” / Ő nézett reám szomorún / S harangozott, harangozott.

„Csak nagyszerű nevedet tudnám.” / Ő várt, várt s aztán felszaladt, / Minden lépése zsoltár-ütem: Halotti zsoltár. S én ülök / Sírván a Sion-hegy alatt.

Ebben a versében Ady Endre azt zokogja el, hogy nem vigyázott. Nem vigyázott és odajutott, hogy nem tudta már az Isten nevét, nem tudta megszólítani őt. Nem, mert abbahagyta gyermeki imáit. Nem abbahagyni, ki nem jönni a gyakorlatból. Figyelni a harangszóra, amely hívogat minket, és menni a templomba. És akkor minden rendben lesz.

S mivel tudott ilyen verset zokogni, e zokogásának erejében meg tudta találni az utat Istenhez egy Mária-kegyhelyen. Nem a messzi Medjugorjében, Lourdes-ban, Fatimában vagy Composztellában, hanem közel, csak idehaza, kicsi és akkor még nem csonka hazánkban,

Máriapócscon. S erről beszél mai prédikációm harmadik betétje, Ady Endrének az a verse, melynek címe: *A pócsi Mária*.

*Ma Máriától jönnek a szívek, / Ma Mária-kép minden durva lábnym.
Szívemben sír a pócsi Mária / Egy őszi, emlékes délutánon.*

*„Óh, Mária” – mindig új-új csapat / Énekel a poros, tarlott mezőkön,
Ezek hozzák magukkal a hitet / S porfelhőben fölöttük ez a nő jön.*

*Óh, Mária, Pócscon is lakozó / Regina vitae és maga az Élet,
Itt, Érmindszenten, útra készülőn, / Ma, csúf napomon, Veled hadd beszéljek.*

*Egy idő óta megnőtt a szívem / S a szép bűnöktől keservesen tiszta
S most hirtelen csak Téged keres / Egy szűzetlen és bűnös kálvinista.*

*Tegnap volt az oláh Mária-nap, / Tegnap temettem minden élet-rangot
S ma jönnek meg a pócsi búcsusok / S ma táncolnak a kicsi, móc harangok.*

*Hogy ki vagyok, ma kezdem sejteni? / Rossz ébredő és sokat próbált fekvő,
Az Életnek rosszul nőszült veje, / Vallástalan és nőtlen, öreg vő.*

*Ma kell kihúzni a szomorú tört / melyet az Élet szívembe belévert,
Ma felejték el minden igazat / S ma bocsátok el minden régi némbert.*

*Ma tudom, hogy csak Mária maradt, / Szívemet most már csak Mária lássa,
S e Mária nem régi, fancsali, / De mindenek egyesítő, nagy mása.*

*Mária a nagy, fehér jégtorony, / Mária a zászlóknak szent zászlója,
Mária a mennyei paripa, / Ha vágatván visszaköszönök róla.*

*„Óh, Mária” – hallga – giling-galang, / „Óh, Mária”, és mégis ez a minden:
Ma érkeznek Pócsról a búcsusok / S processziók én rossz idegeimben,*

*Óh, Mária, ma már azt üzenem / azoknak, akik halálomra lesnek:
Úgy kívánja a pócsi Mária, / Maradjak meg magamhoz érdemesnek.*

*Ma egyszerűbb, emberibb a dolog / Ma már tudom, hogy nem nagy csoda élni:
Egy Mária, még ha pócsi is, / Pogányokkal is tudhat jól beszélni.*

*Mikor már minden hit-húr elszakadt, / S az emberben a barátja se hisz már,
Jön Mária s Pócsról a búcsusok, / Jön a szívünk, múltunk és játszva visz már.*

*Ma már hiszem: nagy döntés vár reám / Legyőzni mindent, mi ellenem támadt
Mutatni egy példátlan életet / S nem bocsátani el az én Máriámat.*

*Óh, Mária, ma úgy zeng a szívem, / Mint szűz-nyövä, bátor diák-koromban:
Akkor lehet akárki is vitéz, / ha a hite és már mindene romban,*

*Most érkeznek a pócsi búcsusok, / szívem s őszi, száz diák-lelki emlék,
Giling-galang, ének, Ősz, Mária: / Lesz Mária és életem is lesz még.*

*„Óh, Mária” – jön a te életed, / Hozzák messze, szilágyfalvi oláhok,
Most jönnek már az édes babonák, / Most jönnek az igazándi morálok.*

*Óh, Mária. Most jön a hazudó, / igazi és Halált-incselő Élet
Óh, Mária, Élet, giling-galang, / Áldassál, hogy ma találkoztam véled.*

Csak ennyi a gyakorlat. Csak ennyi, amit ajánlok, Testvéreim, Néktek. Biztosan nem csal meg, s elkísér halálig, amikor találkozom Jézussal, aki jön elibém a felhőkben ragyogásban és dicsőségben, hogy odaadja nekem, amit az Atya készített mindenkinek, aki figyelni tud a hívó harangszóra. Amen.

Városmajor, 2005. november 22.

(A regény 24. része) Már rég nem Bulányi-történet ez, hanem Bokor-történet. Kettő ez a kettő? Aligha. Mérsékelnem kell azért magam. A csoportok történetét majd megírja más, aki akarja, de a második hullám kezdete még egészen személyes történetem. Az alsószentiváni B-lgy-ot követi egy A-lgy. Ott van rajta Géczy Gabriella, s míg mi szentülünk, Péter üvölt a kertben a járókában. Ott van Teri húga, Ducus Debrecenből, s Szabó Edit meg két fia ugyan-csak Debrecenből. S ott van a fehérvári Bohn Pisti is, aki előző nyáron nem jött el a háromkötelékes lgy-ra Halásztelekre, minek következtében Dombi Feri megüzente neki, egykor fehérvári hittanosának, hogy a kutyáját sem bízna rá. Lassan járj, tovább érsz! Pisti ma is megvan még, amikor már sokan nincsenek vagy alig vannak. Pisti akkor a Központi szeminárium másodéves növendéke, s a lgy-on feltesz egy kérdést:

– Csak azt mondjátok meg, hogy mi szükség van itt ránk?

Pistit papnak nevelik a Központi Szemináriumban, ahol azt tanulja, hogy a laikusok majd az ő hívei lesznek. A lgy-on meg részt vesz húsz laikus, s egyáltalában nem a híveiként viselkednek. Úgy gondolják, hogy Jézus meghívottai, akár a teológusok, a papnak készülők. Választottak és nem hivatalosok. Olyan apostoli öntudatuk van, hogy a Központi Szeminárium is megnyalhatná tőlük a szája szélét. Érzem, hogy sok minden fordul e fiú lelkében a válaszon, s mondom: 1848-ban csak a nemesség alkotta a magyar nemzetet. S ez a nemesség kitágította az alkotmány sáncait – kilenc millió jobbágy számára. Ez történik itt most. A papok munkatársakat kapnak. Belőlük szervezik meg a maguk jézusi kisközösségét, s a pap megtízszerezi a maga energiáit. Jézus maga sem volt pap. Laikus volt, s laikusként hívta a Tizenkettőt Isten Országá építésére. Mert ez az Ország mindenkié. Papoké és nem-papoké. Pisti megnyugszik, s azóta eltelt már több mint harminc esztendő, s a maga nyugodt módján gyűjti Istennek népét Törökbálint plébánosaként. A következő évben már B-lgyon vesz részt Cserhátszentivánban. Ő az egyik reggelen a mise előtti énekes-zsoltáros áhítat felelőse. Amikor elkezdené énekét, hajtják az ablakunk alatt a csordát kifelé, s egy tehén elbődül. Mire Pisti:

– A hangot majd én adom meg.

Azt hiszem, még ’71-ben vagy ’72-ben írom a *Lelkipásztori Marketing* c. munkámat. Kevesen tudják akkor még az országban, hogy mi fán terem a marketing. Magam is csak onnan tudom, hogy az IBUSZ megrendeli egy erről szóló amerikai füzet fordítását a Fordító Irodánál, s az nekem adja ki a munkát. Megtudom belőle, hogy a korszerű vállalatvezetés nem nélkülözheti a piackutatást, az üzemelemzést és a marketinget. Alkalmazom a gazdasági irányítás eme nélkülözhetetlen eljárásait a lelkipásztorkodás területén.

A piackutatás célja megállapítani, van-e kereslet a vállalat termékei-szolgáltatásai iránt. Ezt alkalmazva a magyar katolikus egyház valóságára, két egyházközséget van módomban felmérni. Egy nagyon jólmenőt, a pécelit, és egy átlagost, a szigetszentmiklósit. Pécelen 10 % jár vasárnaponként templomba, Miklóson 3,2 %. A 20 és 40 év közötti férfiak 3 százaléka jár

Pécelen, és 1.5 százaléka Miklóson templomba. A legnépesebb csoport Pécelen a 60 év feletti nőké (217%), Miklóson a 6-14 éves fiúké (6,6 %). Konklúzió: főleg idős asszonyok és kicsi gyerekek igénylik szolgáltatásainkat.

Üzemelemzés: egyházunkban szolgáltatás nyújtásával kizárólag a pap foglalkozik. Húsz jó tapasztalattal rendelkező civil személy becsléseinek átlaga alapján felmérem a pap időfelhasználását. Az egyes kategóriák utáni szám mutatja, hogy a feltételezett havi 200 munkaóra hány százalékát fordítja az általam fontosnak gondolt feladatokra:

Templomi munka (38)

Gyerekek (13)

Közösségi önképzés (4)

Magányos önképzés (6)

Adminisztráció (21)

Hagyományos kapcsolatok (14)

Apostolnevelés (2)

Utánamenés a hívőknek (2)

Konklúzió: e történelmileg kialakult feladatkör ellátása semmi mást nem szolgál, csak a ránk bízott ügy biztos és nem is olyan nagyon lassú teljes tönkremenését.

A marketingnek a legegyszerűbb meghatározása: a vállalatvezetés filozófiája, azaz egybelátása mindazoknak a kérdéseknek, amelyeknek szerepük van a vállalat sikerében. Azaz: mit akarok eladni és kinek? És így tovább...

Hát mi Jézus evangéliumát szerettük volna eladni.

Ezt az írásomat megjelenteti majd magyarul és németül a bécsi Magyar Lelkipásztori Központ. Rá pár évre a Magyar Püspöki Kar körlevelet ad ki ellene: le akarja szakítani a füzet a híveket a püspökökről. Érv: meg sem említi a füzet a püspököket. S '81-ben megvizsgálja majd a római Klérus Kongregáció is, s megállapítja róla, hogy semmiben sem sérti a katolikus hitet. De mindezt akkor még nem tudjuk, amikor megmagyarázzuk Pistinek, hogy a holtbiztos metódus: majd papként szedje össze ő is a maga tizenkettőjét, s az összeszedettek is a magukét... és így tovább. Így fordítjuk majd meg holnapra az egész világot a kisközösségekkel.

Ezen a nyáron azonban mindebben még csak annyit lépünk előre, hogy van már kisközösségi nyaralás is. Káptalanfüreden, Metzger Éviék nyaralójában. A résztvevőkből az öregek között Andi és Éva nevére emlékszem, Terin és Iluson kívül. De ott vannak a fiatalok: Jenő, Imre Ancsával, Ildi. Fürdünk a Balatonban, s kirándulunk Tihanyba s az alsóörsi *Villa Balatonicába* is, amely a Piaristák nyaralója. Talán az előző évben nyaraltam én is ott, és mutattam meg Előd Pistának, rendünk dogmatika-tanárának a KIO első két kötetét. Azt mondta rá, hogy érdekes. Bemegyünk a kápolnába, s elénekeljük Bárdos Magnificatját is. És hamisan. Kiszúrja ezt egy ott nyaraló kispap, a Totya. Piarista kiadásban ő olyan, mint a Bohn Pisti. Máig is áll a maga lábán, s a Bokor lábán is.

Ezen a nyaraláson halljuk először Anditól:

– *Megkötöm magamat Isten kötelével...* – a tavalyi háromkötelékes lgy visszhangjaként.

Még nem tudjuk, hogy Bokorhimnusz lesz belőle, sőt még azt sem tudjuk, hogy Bokor vagyunk.

Andi megy kórházba, mi pedig elkészítjük '72 karácsonyára a Karajt, immár két kötetben, s több, mint 200 oldalon. Az első kötet elején a Bokorhimnusz kottája és szövege, a második kötetet meg Czakó Imrének ajánljuk. Ki volt ő? A Bokor második vértanúja. Sándor Pistát felakasztották '53-ban, Imrét petrencerúddal nyársalták fel '72 januárjában. Az egri egyházmegye fiatal, csak két éve szentelt papja, aki szentelése után bekerült a Papok I.-be, magévá tette eszméinket, s azonnal össze lehetett ismertetni őt debreceni első nemzedékünk maradványainak egy részével: Teri húgával, Ducussal és Balog Béla fiával, Lacival is. Egyeki káplánként került hozzánk, de használhatatlan volt. Miért? Mert magáévá tette azt az

eszménket is, hogy Jézus a hívők megkeresztelésére buzdította tanítványait, az újszülöttek pedig nem tudnak hinni. Meg kell várni, amíg hinni tudnak. Az egyeki plébános káplánjának, Imrének meg az volt a dolga, hogy megkeresztelje azokat az újszülötteket, akiket pedig a káplán atya nem volt hajlandó megkeresztelni. Önálló lelkésszé tette tehát őt a szatmári részeken püspöke: magyarázza meg a híveknek, hogy miért nem kereszteli meg csecsemőiket. Motorbiciklijén pedig járta az ország északkeleti országrészben az általa létrehívott kisközösségeket. Esténként tudott találkozni velük, s a késő éjszakában hajtott haza plébániája felé. Egy kivilágítatlan szekér petrencerúdjaiba futott bele. Rendőrségi hír nem volt. Bírósági tárgyalás nem volt, csak értesítették a családot a szerencsétlenségről. Úgy gondoljuk, hogy nem ok nélkül ment a szekér kivilágítás nélkül 1972. január 28-án. Azért, hogy felnyársalja Imrét. Az ajánlás pedig ez volt: Ez az év vitte el. Nem volna jó, ha elfelednők. Szavát már nem halljuk. Helyette szóljon testvéreinek egy kis csoportja. Legyen ez ajándék Imrének, a mi kinyújtott kezünk feléje, hogy ő se feledjen minket... hogy a maga új és teljes világosságát beletükrözze lelkünkbe.

S kötet végén pedig olvasható a *Fatimai Hiszekegy*. '72 elején írtam, amikor bújtak már a hóvirágok a hó alól a laposban, ahova néztek ablakaim az alsószentiváni pébánián. Hogy kerültem oda? Elmentem három napos magán lgy-ra. 72 órán keresztül nem nyitottam ki a számat. De táskairógépemet magammal vittam, s a végén ez szakadt ki a lelkemből: Hiszek az egy Istenben. Hiszem, hogy nem volt soha kezdete, és nem lesz soha vége. Hiszem, hogy időtlenül létezik. Hiszem, hogy láthatatlanul és tapasztalhatatlanul létezik, és hogy nem olyan, mint a látható és tapasztalható világ. Hiszem, hogy nincsen létrehozó oka, mert időtlenül és anyagtalanul önmagától létezik, Ő az önmagában való Élet. És Tőle van minden, ami van. Élettelen és élő, és minden Tőle kapta a létezést. Ő a teremtő oka mindennek, ami van.

Hiszem: hogy az Isten – szeretet. Hiszem, hogy az Ő senkitől sem kapott, időtlenül birtokolt élete – a szeretet élete. Hiszem, hogy az Ő élete a szeretet közösségi, családi élete. Hiszem, hogy az Isten időtlenül odaadja teljes önmagát. Hiszem, hogy aki odaadja önmagát, az, az Atya. Hiszem, hogy akinek odaadja önmagát, az a Fiú. Hiszem, hogy az, akit az Atya odaad a Fiúnak – az a Lélek. Hiszem, hogy a mindent odaadás nem áll meg a Fiúnál. Hiszem, hogy az Atyától a Lelken keresztül, s ezzel a Lélekkel megajándékozott Fiú visszaadja teljes önmagát az Atyának. Hiszem, hogy a Fiúévá lett Lélek eközben visszaáramlik az Atyához. Hiszem, hogy ebben az időtlen és szünetet nem ismerő áramlásban áll fenn az Isten szentháromságos élete. Hiszem, hogy ebben a szeretetkörforgásban kielégül az Isten adásigénye és kapásigénye is. Hiszem, hogy az Istennek ennek következtében nem hiányzik semmi. Hiszem, hogy így birtokolja az oszthatatlan létteljességet, az isteni mindent. Hiszem, hogy ebben a mindent adó közösségben az Isten mértéket nem ismerően boldog. Hiszem, hogy nem hajthatja Őt semmi kényszer. Hiszem, hogy tökéletesen szabadon adja oda magát teljesen és mindenestől. Hiszem, hogy mindennek semmi más oka nincsen, csak Ő, tehát csak az, hogy Ő ilyen. Csak az, hogy Ő maga a Szeretet. Hiszem, hogy nincs emberi szó, amely teljesebben tudná kifejezni, hogy mi Ő: a szeretet az Isten, és az Isten – Szeretet.

Hiszem, hogy szeretetből hívta létre a nemlétből az embert, az emberiséget. Semmi másért nem teremtett meg bennünket, csak azért, hogy részesítsen a maga szeretetéletében, annak boldogságában. Mégpedig azon a minden emberi elképzelést meghaladó fokon, amely mértékben a teremtmény számára az egyáltalán lehetséges. Isten nekünk is mindent kíván adni, s a teremtmény annyit kaphat meg az Istentől, amennyinek a felvevására a teremtményi lét egyáltalán képes.

Hiszem, hogy a maga képére és hasonlatosságára teremtett meg minket. Szabadoknak teremtett meg bennünket azzal a lehetőséggel, hogy választhatjuk, és elutasíthatjuk Őt: választhatjuk a szeretetet, és el is utasíthatjuk. Hiszem, hogy csak azért teremtett meg bennünket a bűnválasztás lehetőségével, mert különben nem tudnók választani Őt, a Szeretetet,

hiszen szabadság nélkül nincsen szeretet. Hiszem, hogy belénk lehelte a maga Lelkét, s ez a Lélek a lelkiismeretünkön keresztül meg nem szűnően szólít, hív bennünket a szeretetre, amíg csak el nem hallgattatjuk szavát.

Hiszem, hogy a földi lét minden szenvedése, a betegség, az ínség, a természet és az emberek felől jövő megpróbáltatások, mind csak arra vannak, hogy akármilyen nehéz sorsunkban is bizonytságot tegyünk: csak a szeretet életútját választjuk. Hiszem, hogy állhatatosságunkat Isten gazdagon jutalmazza.

Hiszem, hogy az Atya elküldte hozzánk a Fiát. Hiszem, hogy a Fiú testet öltött és közöttünk élt. Hiszem, hogy azért jött el, hogy az ember számára hallható emberi nyelven elmagyarázza nekünk, hogy az Isten szeretet, és éppen ezért az embernek a szeretetre kell rátennie életét. Hiszem, hogy megmagyarázni jött nekünk, hogy az Istenhez, a szeretethez akármilyen áron is hűségeseeknek kell maradnunk. Hiszem, hogy meghalt értünk, hogy a hűség feledhetetlen példáját mutassa nekünk. Hiszem, hogy a szeretetre tanítva és élénk élve azt, hathatós erővel megújította bennünk az Isten életét. Hiszem, hogy Jézus benne van azokban, akik szeretik őt. Hiszem, hogy benne vannak mindazok, akik, szeretik őt. Hiszem, hogy Jézus és az ember egymásban levése erőt ad az embernek a szeretetre.

Hiszem, hogy Jézus a halottak közül harmadnapon feltámadt. Hiszem, mert a tanítványok látták Őt, s negyven napon keresztül továbbtanította őket az Isten Országába, a szeretet életének a titkaira. Hiszem, hogy negyven nap múltával visszament Atyjához, ahonnan jött. Hiszem, hogy időtlen isteni élete nem szenvedett változást. Hiszem, hogy Szentháromsági élete hiánytalan volt az alatt a harminc-egynéhány esztendő alatt is, amíg a Szűztől szült testben itt, közöttünk élt.

Hiszek a Szűzanyában, akinek osztályrészül jutott az elképzelhető legnagyobb emberi méltóság: a megtestesülésre magát elszánó Fiú édesanyja lehetett. Hiszek abban a talán tizenharmadik évében járó názareti lányban, aki vállalta a világ szemében a legnagyobb csúfságot, a leányanyaságot is, de ezen az áron is igent mondott az Isten hívására. Hiszek ebben a leányban, aki, egészen rábízta magát az Istenre.

Hiszek abban, hogy a feltámadás kétségtelenre bizonyította Jézus minden szavát. Ezért hiszek abban, hogy a hit annyit jelent, hogy igaznak tartom Jézus minden szavát. Hiszek abban, hogy hinni annyit is jelent, hogy hűségesen odarendezem életem a jézusi tanításhoz, a szeretetbe.

Hiszek Jézus szavának, s ezért hiszem, hogy életem egyetlen feladata, hogy visszaszeressem az engem Önmagát odaadva, Golgota-áron is megszerető Istent. Hiszek abban, hogy szeretnem kell az Istent. Átölelve őt minden képességgemmel. Nem úgy, mint tikkasztó nyárban a patak hús vizét, nem úgy, mint amikor az ember átöleli szerelmesét. Nem a hús és vér képességeivel, de azzal a maradéktalan értelmi-akarati-érzelmi hűséggel, amely barátot baráthoz fűz. Hiszem, hogy Jézus barátjának akar engem, és hiszem, hogy nincs különösebb élethívatom, minthogy egész életemmel igent mondjak erre a hívásra, és barátja legyen annak az Istennek, aki magamhoz hasonló emberként élt közöttünk, hogy megkönnyítse számomra e felkínált barátság elfogadását és teljesítését.

Hiszem, hogy csak akkor lehetek Jézus barátja, csak akkor szerethetem vissza az Istent, ha igyekszem Hozzá hasonlítani. Mindenekelőtt abban, hogy Ő mindenkit, minden embert szeret. Hiszem, hogy minden embert szeretnem kell. Hiszem, hogy nem tekinthetek senkit sem ellenségemnek. Hiszem, hogy nem lehet számomra egyetlen ember sem közömbös. Hiszem, hogy minden embert felebarátomnak kell tekintenem, az ellenségemet is. Hiszem, hogy nincs más hívatom, minthogy minden embert, akivel csak találkozom testvéremmé tegyek – a szeretetben.

Hiszem, hogy aki szeret, az ad. Hiszem, hogy élethívatom az adás. Életemben minden egyéb csak foglalkozás lehet, de a hívatom: az adás. Azt kell adnom, amim van: jó szót, mosolyt, pénzt, időt. Mindazt, amit munkával-szeretettel megszereztem. Hiszem, hogy adnom

kell annak, aki kér. Hiszem, hogy adnom kell annak, akit testi vagy lelki ínségben találok: kéretlenül is. Hiszem, hogy adásaimnak nincs felső határa. Hiszem, hogy az adásban nincs elég, csak még tovább. Hiszem, hogy mindentadásra teremtett meg az Isten, aki Maga a Mindentadás. Hiszem, hogy szegénnyé kell tennem magam felebarátaimért, hogy testvérüknek tekinthessenek.

Hiszem, hogy azt is szeretnem kell, aki bánt. Hiszem, hogy nem szeretem azt, akit visszabántok. Hiszem, hogy ki kell törölnöm szótáramból ezt a szót: jog. Hiszem, hogy nem az a hivatásom, hogy megbüntessem a bűnösöket. Sem a rám támadókat, sem a másokra támadókat. Hiszem, hogy a bántásokat csak a mindent eltűréssel lehet kevesbíteni az emberiség életében. Hiszem, hogy a Golgota vállalásával is példát adott nekem Jézus. Hiszem, hogy vállalnom kell a magamat meg nem védés következményét: az üldözöttséget is.

Hiszem, hogy aki szeret, az szolgál. Hiszem, hogy nekem is vissza kell utasítanom a pusztai Kísértőt. Hiszem, hogy nekem is el kell menekülnöm azok elől, akik "királlyá" akarnak tenni engem. Hiszem, hogy nekem is közembernek kell lennem, mint a názáreti Ácsnak, mint fizetés nélküli Vándortanítónak. Hiszem, hogy csak akkor tudok szolgálni, ha nem uralkodom. Hiszem, hogy akkor tudok csak adni és sohasem venni, ha kisember vagyok. Hiszem, hogy akkor tudok csak simogatni, és sohasem ütni, ha a társadalom kicsinyei között vagyok. Hiszem, hogy Isten csak akkor tud barátjává választani, ha olyan kicsiny vagyok, mint ama názáreti ismeretlen falusi kislány. Hiszem, hogy vállalnom kell a jézusi szolgálat feltételét: a társadalmi kicsinységet és az alulértékelődést.

Hiszem, hogy, akit nekem az Isten élettársul rendelt, mindenki előtt kell szeretnem. Hiszem, hogy csak olyat rendelt nekem, aki velem együtt akarja járni a jézusi szeretet útját. Hiszem, hogy az Istent ölelem át, amikor őt ölelem. Hiszem, hogy kettőnk szeretetkapcsolatát a maga szentháromságos szeretetélete boldogító földi másának akarta számomra. Hiszem, hogy a gyermek, a népes család életbe hívása és Istennek nevelése az én első és legalapvetőbb feladatom élethivatásomnak, a szeretetnek a gyakorlásában – elválaszthatatlanul egy ez a család a hitvesi szeretettel. Csak így lehet kedves az Istennek az ölelés: csak ha termékeny a szeretet.

Hiszem, hogy az Isten munkára teremtette az embert. Hiszem, hogy nekem is el kell végeznem a magamét annak érdekében, hogy megtermelődjék, és szolgáltatódjék az, amire embertársaimnak, magamnak is szükségünk van.

Hiszem, hogy a családi életet is, munkát és munkahelyet is fel kell használnom arra, hogy növekedjék Jézus vetése. Hiszem, hogy az a hivatásom, hogy megszülessék a földön Isten Országai. Hiszem, hogy a Jézus szeretetében egybe kell kapcsolódnia minden osztálynak és nemzetnek. Hiszem, hogy el kell tűnnie mindannak, ami akadályozza hogy az emberek testvérek lehessenek. Hiszem, hogy építeni kell a Szeretet Országát. Hiszem, hogy az emberi élet mindent egybefoglaló hivatása: elvezetni mindenkit Krisztushoz. Hiszem, hogy túl a családon és munkán – ez az én felelősségem is.

Hiszek a Lélekben, aki vezeti Jézus itt hagyott művét, az Egyházat. Hiszek az Egyházban, amelynek Krisztushoz kell vezetnie az emberiséget. Hiszek a Sziklában, aki Krisztus akaratából az idők végezetéig rendező személye annak, hogy megújuljon a Föld színe. Hiszek a szentségekben. Hiszek a keresztségben és a bérmlásban, amely újra és újra lepecsételi a hívőt, a Krisztus útján járni akarót Isten számára. Hiszek a bűnbánat szentségében, mert az Isten minden bűnbánónak megbocsát, és mert emberi szóval is hallani akarom testvérem ajkáról az isteni megbocsátás szavát. Hiszek az Oltáriszentségben, amely táplálja bennem a szeretetet, a bennem levő krisztusi életet. Hiszem, hogy a házasság és az egyházrend szentsége erőt ad, hogy abban, amit választottam, végig kitartsak. Hiszem, hogy a nagybeteg szentsége megerősít földi életutam utolsó órájában.

Hiszek a békében, amelyet Isten mindig megad azoknak, akik az Ő útján járnak. Hiszek Jézus békéjében, amely el nem hagyja az embert kísértésben, betegségben, börtönben, sőt a

Krisztusért vállalt halál előtti órában sem. Hiszek Jézus ügyének történelmi diadalában, hogy valósulni fog a történelmi jövőben az, amit megígért: vetése növekedni fog, kovásza megkeleszti ezt a világot, a mustármag fává nő és lombot ereszt, és nem lesz lobogó, amely magasabban szállna a jézusínál. Hiszek a történelmi diadal ma is tapasztalható jelében: hogy százannyi testvérem és nővérem lehet, ha le tudok mondani a csak magamra gondolásról, ha másokért akarok élni.

És hiszek az imádságban, amely erőt ad a szeretetre, és megnöveli karom erejét. Hiszek az imádságban, amely elér oda is, ahová nem tudok eljutni. Mindazokhoz, akiket szeretek, s akikért megteszem, vagy megtenném, ha tehetném, mindazt, ami a szeretetemből telik. Hiszek az imádságban, amely a szeretet láthatatlan sugárzásával egyetlen fényerőtérre teszi a világot, amelynek világosságában Jézus felé találhatnak, akik még a sötétben bolyonganak. És hiszek a találkozásban. Abban a találkozásban, amelyért Isten a világot teremtette, amelyért a Fiú eljött közénk, amelyért a Lélek lakást vett bennünk és vezeti Isten népét, az Egyházat. Hiszek a találkozásban az örök lakóhelyen. A találkozásban az Örök Szeretettel, amikor is megmutatja majd magát nekem úgy, ahogy van. Hiszek az örök Lakomában, amelyen a Fiú a lakoma, és a Fiú a felszolgáló. Hiszek a kielégülésben, az emberi szív nyugtalanságának megszűntében, a boldog beteljesülésben. Hiszek a találkozásban az első és utolsó emberrel, mindazokkal, akik nem zárták el magukat a hívástól, akik a múltban, jelenben és jövőben járják az utat, amelyet a Lélek sugall, s amelyet a Fiú elibénk élt. Hiszek a Szeretet erejében, hiszek a Szeretet diadalában. Hiszek a boldogságban, amelyet egyedül a Szeretet adhat az embernek ebben, és az eljövendő világban. Ámen.

77. KARÁCSONYVÁRÓ NAPLÓ

2005. DECEMBER

Városmajor, 2005. december 1.

(A regény 25. része) '70 őszén eltemettük apámat. '68 karácsonyán már újra Mátyásföldön élek, s láthattam leépülését: agyi zavarai támadtak. Be kellett szállítanunk az idegklinikára, ahol debreceni tanítványom, Antal Jancsi vette gondos kezelés alá. Utolsó hónapjaiban sokat volt anyámmal együtt Szolnokon Livia húgomnál, aki nagy szeretetével amennyire csak tudta, igyekezett gond nélkülivé tenni életüket, s Livi orvosának is rajta volt szeme apámon. Telefont kapok Livitől: menjek le Szolnokra, mert apánk állapota válságosra fordult: inkább csak órái, mint napjai vannak hátra. Vonatra ülök. Apám ágyban fekszik. Körülötte anyám, Kamilla nővérem és Livi. Apám Oltáriszentséget kíván papfiától. Elmegyek a szegényházi plébániára, melyen a régi harcostárs, Himfy Feri a gazda. Viszem apámnak, akit kért, s megáldozik, majd fekszik nyugodtan tovább. Anyám megpróbál tejet belediktálni. Határozott hangon, s a régi eréllyel utasítja vissza:

– Nem kérem!

Egyszer csak felugrik. Mit csinál? Kimegy vécére, majd visszafekszik. Mi pedig tehetetlenül figyeljük. Kamilla egészségügyi dolgozó, ő figyel fel valamire, majd megállapítja, hogy nincsen pupillareflex. Azt, hogy csendesen és észrevétlenül beállt a halál. Anyám egyszerűen összecsuclik, úgy vesszük fel a földről. Magam pedig elmondom velük együtt az egyház haldoklókat búcsúztató imáját, a hivatalos szertartást. Laci öcsém kultúrház-igazgató, a felesége pedig táncdalénekesnő, aki megmutatja a kis Kabosnak a parti cédulát:

– Te, Zsuzsa, ez valami nagyon szép!

Szomorúan a nagy veszteség miatt s ugyanakkor az örökéletbe vetett biztos reménységgel tudatjuk, hogy a hűséges férj és gyermekeinek élő édesapa október 22-én este hat órakor életének 78. és boldog házasságának 55. évében az Úr Jézussal és a szentkenettel megerősítve, szerettei körében csendesen elhunyt. Testét október 30-án délután 3 órakor a rákoskeresztúri temetőben szenteljük be, és helyezzük nyugalomra a római katolikus egyház szertartásaival, míg majd feltámasztja az Úr az utolsó napon. A szentmise áldozatot a mátyásföldi templomban okt. 31-én reggel félkilenc órakor mutatjuk be érte, hogy mihamarabb magához fogadja őt az Isten, akinek hűségesen szolgálni élete legfőbb törekvése volt. S az egésznek mottója: Mi tudjuk, hogy a halálból átmentünk az életre, mivel szeretjük testvéreinket (1Jn 3,17).

Albert Pista, a piarista tartományfőnök temette, nagyon szép beszédet mondott, csaknem olyan szépet, mint a piarista kápolnában az ezüstmisémen három évvel korábban. Nagyon sokan voltunk. Családtagok, munkatársak, De a gyászoló közönség majd fele már a Bokorból kerül ki. Odajönnek hozzám, és mondják:

– Mi megmaradtunk Neked!

Családilag is nagyon szép évek következnek rám. Apám nem találta helyét nyugdíjba menése után. Nem tudott beállni a háztartásba, panaszkodott is anyámra nekem:

– Anyád már reggel óta hatodszor jön be a konyhából azzal, hogy annyit fiam, azért megtehetnél...

Anyám négy évvel volt fiatalabb apámnál, s váltig mondta, amikor apám nyugdíjba ment, hogy ő is... De apám soha egy szöveget nem vert be a falba. Fiatal korában rádiót épített, majd áttért a fotózásra, és franciául tanult, meg teológiaiilag képezte magát, de ház körüli munkát sohasem végzett. Nyugdíjas korára meg programtalanná vált. Én meg börtön, bujdosás, újabb börtön meg tíz évi tempózás után nagyon megügyesedtem, s értettem csaknem minden ház körüli dologhoz. Apám hagyományát az öcsém vitték tovább. Imrének második feleségétől hallom egyszer, mikor náluk vagyok:

- Ez a kilincs már három napja le van törve...
- Lakatoshoz kellett volna feleségül menned... – válaszolta rá öcsém.

Anyám és köztem az elkövetkező esztendőkből árnyéka sincs semmiféle feszültségnek. Szinte-szinte megifjodik, és boldogan szolgálja fiát... és a Bokrot, mely lelkiezés, csoporttalálkozás okán egyre sűrűbben keresi fel Mátyásföldön az Emma utcát. Egy alkalommal boldogan vallja meg nekem:

- Életem legszebb évei ezek...

Egy alkalommal gyónik is fiánál. Az ő legnagyobb bűnét. Azt, hogy elment Marcsuka húgom esküvőjére a *Lenin-kápolnába*, ahogyan apám az állami házasságkötő termet nevezte. Lajos, húgom férje, elvált ember volt, s csak ott lehetett az esküvőjük. Apám nem ment el, magam sem. Anyám meg elment, s ez volt a bűne, amit *meggyónt*:

- Tudod, a szívem szakadt volna meg, ha Marcsukával ezt megteszem...

Megérettem, s *feloldoztam* őt. A szeretet vitte rá, hogy szembekerült férjével s fiával. Livit azért nem tudtam kiűzni a nyeregből. Állandóan hívta anyámat Szolnokra, s ment, amikor tehette, pár napra, de előre gondoskodva Gyurikájáról. Ez történt '72 előtt is, a karácsony előtti napokban. Nem Csatárkán van már a Bokor karácsonya, hanem Mátyásföldön. Enyém az egész ház. Beférünk sokan. Kiosztjuk a közös ajándékot, a két kötetet: *Testvérektől ajándék Testvéreknek*. S mindenkinek írok valami szívhez szólót egy műves képeslapra. Amikor együtt van már az egész társaság, eszembe jut, hogy nem írtam még valakiknek. Leülök, s írni kezdek. Ancsa megszólal:

- Maradjatok csendben, hogy szépet tudjon hazudni nekünk...

Nem kellett csendben maradniok. Folyt belőlem a *szép*, mint víz a csapból, mert tele voltam boldogsággal, hogy népem van újra, és növekvő népem. Hadd írjam ide a '72. évi karácsonyi elmélkedésemet.

Akinek az volt a rendeltetése, hogy bizonyosságot tegyen a világ Világosságáról, Machaira várának börtönébe került; majd szép leány szép táncáért fejét külön egy táltra tették. Sikertelen volt az élete. Akit meghirdetett, aki mint a világ Világossága a világba jött, a Golgotán végezte. Sikertelen volt az ő élete is. Foucauld atyáról, életének utolsó nagy szakaszában, nagyobbára már a barátai is elfelejtkeztek, s nagyon jelentéktelen esemény volt a századforduló eseményei között, hogy egy berber támadás során az ő élete is áldozatul esett. Az Isten Országát építő emberek élete rendre sikertelen élet. Szabályszerű ez. Senkinek sem sikerül a mi Urunk Jézus Krisztusnál ügyesebbnek lennie. Aki azt csinálja, amit Ő csinált, az – rövid távon – egyértelműen sikertelen életet él. Az Országot építő életek azonban hosszú távon rendre sikerült életeknek bizonyulnak. Nagypénteket feltámadás követ. Keresztelő Szent János gyalázatos végét az idők végéig terjedően világelismertség követi: – Nem szült nálánál nagyobbat anya. A szerzetesség általános válsága idején Foucauld atya kistestvérei és kishővérei nincsenek válságban, behálózzák az egész világot, terjednek...

A rövid távú sikertelenség persze még nem biztosítja a hosszú távú sikernek, hiszen sok okon lehet egy élet rövid távon sikertelen. Csak a jézusi értelemben vett Országot-építő élet sikertelensége biztosítja a hosszú távú sikert. Aki belenéz tehát Jézus szemébe, s szóba áll azzal, hogy rövid távon sikertelen lesz az élete, de semmiképpen sem tud szóba állni azzal, hogy hosszú távon is sikertelen legyen az. Semmiképpen sem, mert hosszú távon azt akarja, hogy nyomos legyen az élete itt, e földi téren, hogy a sikertelenség életáldozata gyümölcsöt teremjen, és szebb, Istennek tetszőbb és Istent inkább akaró legyen az a világ, amely majd lesz akkor, amikor ő már nem lesz ebben a világban.

Ilyen módon az Országot építő emberek számára nem közömbös a kérdés, hogy mik a feltételei annak hogy az életünk hosszú távon sikeres élet legyen. Régtől fogva megszoktuk, hogy a döntő fontosságú kérdéseket mindig Jézussal akarjuk megválaszoltatni. Most is az Ő életművét akarjuk vallatóra venni, amikor keressük annak feltételeit, hogy életünk hosszú

távon sikeres legyen, hogy nyomos legyen a pályán..., az a sikertelen pálya, amit itt a földön bejárunk.

Elmélkedéseim során, Testvéreim, azt a választ kaptam Tőle, hogy az Ő életében volt három radikalitás, azaz gyökerekhez nyúlás, a dolgokat gyökerében megragadás: a cselekedetek radikalitása, a tanítás radikalitása, s a következmények levonásának a radikalitása; azzal a hozzátevéssel, hogy ez a sorrend nem mindegy.

Jézus első radikalitása a cselekedetek radikalitása. Sokszor észrevettük már, hogy nagyon is más a jézusi értelmező szótártól kapható információ, mint a Tudományos Akadémiánál gyártott értelmező szótárak információja. A „cselekedetek radikalitása” - ezen a birtokos kapcsolaton az evilági értelmező szótár valami olyasmit ért, hogy „valakivel szemben radikális vagyok”. A jézusi szótárban más van. A „cselekedetek radikalitása” a jézusi szótárban az önmagammal szemben érvényesített radikalitást jelenti. Aligha van ennek a radikalitásnak világosabb jele, mint a betlehemi éjszaka. Biztosan tudhatjuk, hogy a legelső keresztény nemzedék is elámult ettől a radikalitástól. A Filippi-levél megőrzött egy biztosan a legelső évtizedekben készült keresztény himnusz, s benne e tételt: az Isten „kiüresítette önmagát”. „Kiüresítette” - ezzel a szóval feledkeztek rá legősibb őseink Jézusnak erre az első számú radikalitására. Bár Isten volt, mégsem ragaszkodott ahhoz, hogy egyenlő az Istennel, hanem kiüresítette önmagát, levetette az Isten alakját, fölvette a szolga alakját; s emberként istállót, jászolt, szalmát, marha-meleget választott világba beköszöntésének körülményeinek. A kicsiségnek, a szegénységnek – a jézusi életalakítás és tanítás e két, a későbbiek során mindenütt feltűnő vonásának a jegyében, amelyek kísérik a világtörténelem legnagyobb eseményeinek, az Isten emberré levésének – pillanatát, aminők a csillag, az angyal éneke, mit sem változtatnak ennek a beköszöntésnek halk szavú és rejtett jellegén. Igaz, csillag tűnik fel az égen; de ezt a csillagot összesen három ember veszi észre a sok száz és százmillió emberből. Angyal éneke hangzik a légből, de ezt csak egypár betlehemi pásztor hallja meg. E teofániás jelzések is odaalkalmazkodtak az Isten hozzánk jövésének szerény stílusához; úgyhogy semmiféle „legenda-képződés” sem tudta megtörni a beköszöntésnek ezt az abszolút halk, abszolút szerény, abszolút kicsiny és abszolút szegény jellegét.

A második radikalitás - a „tanítás radikalitása”. A pusztában megelmélkedte, hogy minden józan számítás szerint nem is lehet más következménye a választandó útnak, mint ami lesz, de ő akkor is azon fog járni. Megelmélkedte a pusztában, hogy akármi is az, amire füle volna a választott népnek, ő csak azt mondja el Izraelnek, amit rábíztak, amire küldetést kapott. Pontosan egy az egyben azt mondja el, ami megfelel a betlehemi beköszöntés és a názáreti folytatás stílusának. Az ismeretlenség és a szegénység folytatásának. Olyan tökéletesen sikerült ezt a betlehemi istállós és jászolos kezdetet folytatni, hogy amikor három-négy évtizeddel később közbotránnyá lett a tanítás radikalitása, rácsodálkoztak a „Mit akar ez az egy ember?” alapján. Úgy hangzott ez akkor: Mit akar ez az ács? De az ács nem riadt meg. Ha kellett, megkeményítette arcát, és úgy indult neki az utolsó ősznek, a jeruzsálemi és júdeai tanítói pályaszakaszának, hogy nem volt hajlandó lecserélni mondanivalóját valami egyébre. Ragaszkodott mindenfajta elmosás, opportunizmus és árulás nélkül a tanítás radikalitásához, amely csak szavakba és normákba foglalta e különös Tanítónak az életét, a jézusi cselekedetek radikalitását.

A jézusi élet harmadik radikalitása a következmények levonásában megmutatkozó radikalitás. Kaifást lecserélte Kéfással. Kaifás füle hallatára elmondotta a gonosz szőlőműködésről szóló példabeszédet. Elmondotta azt a mondatot is, amibe beleremegett Kaifásnak és a főpapoknak a szíve: „Elvétetik tőletek az Isten országa.” „Jaj, ne történjék ez velünk!” - tudósít felkiáltásukról az egyik evangélium. Elmondotta, mert nincs megalkuvás a jézusi életben. Nincs megalkuvás önmagára vonatkozóan, nincs megalkuvás a tanításban, és nincs megalkuvás senkivel, még az ószövetség főpapjával szemben sem.

E három radikalitás az első válasz, amit Jézustól kapunk ama kérdésre, hogy mi a titka a sikernek hosszú távon. A második válasz – e három radikalitás sorrendje. Nem mindegy a sorrend! Jézus elmondhatta tanításai során ellenfeleinek, a tanítása következtében egyre inkább gyilkossá formálódó ellenfeleinek: „Ki vádolhat meg engem a bűnről?” Elcsodálkozunk, olykor hamiskásan évdünk Szent Pál öntudatán. Jó dolog a liturgiában a többszám első személyben mondott bűnbánat, de jó dolog az Országot építő munkában a páli hangmegütés is: legyetek olyanok, amilyen én vagyok. Nincs hatékonyság, nincs hosszú távú siker, ha azok, akiknek hirdetem az országot, nem tudják elmondani magukban rólunk: „Olyan akarok lenni, mint ő; ő, aki mondja nékem a jézusi tanítást”. Senki sem hatódik meg a szövegeinktől. A szövegeink – nagyon sokakat eltávolítanak tőlünk, a szövegeink nagyon alkalmasak arra, hogy jószándékú emberek is elkülönüljenek tőlünk. De ez nem vád önmagunk ellen, mert Jézus is elkülönített a szövegeivel magától sokakat, talán jószándékú embereket is. Csakhogy mielőtt Jézus kinyitotta volna szóra a száját, kalapálta az egyéniséget rejtett ács-szerepkörében. És a tanításával szinkronban levővé kikalapált egyéniséggel körbenjárva és jót cselekedve tanította azt, amit tanított. Olyanoknak hirdette mondanivalóját, akik úgy érezték, hogy ez az ember mindent megtesz értük; ennek mi nagyon fontosak vagyunk.

Többé-kevésbé mindannyian úgy vagyunk, hogy viszonylag rövid idő alatt, két-három év alatt elsajátítjuk a tanítást. Úgy gondoljuk, hogy jellemünk kiformalására és a tanításhoz igazítására még van időnk, mert hát az hosszú dolog. Nem így volt Jézusnál, más volt nála a sorrend. Ez a sorrendcsere könnyen besorolhat bennünket a köpködők kategóriájába. Sántha Ferenc Árulójában Eusebius magyarázza az újságírónak a császári katonáról is, a huszita katonáról is, hogy ezeknek csak az a fontos, hogy köpködhessenek. Mindegy, hogy ilyen vagy olyan vagy amolyan felfogást képvisel a másik ember, nekik csak az a fontos, hogy köphessenek. „Köpj, fiam!” – tartja oda Eusebius a császári, majd a huszita katonának az arcát. Borzasztó portré. Érdemes megvizsgálni magunkat ennek a fényénél: a tanítás radikalitásához való hűség címén nem vagyunk-e mi Jézus katonáiként is olyanok, mint Sántha e huszita harcosa vagy császári zsoldosa? Nagyobb türelmetlenségre van szükség önmagunkkal szemben: az első radikalitás megteremtése – életünk legsürgetőbb feladata. S végül a harmadik radikalitás. E két radikalitás birtoklása biztosan megóv bennünket attól, hogy botorul azt képzeljük, hogy a „kivonulás”, az elvi és hangzatos elkülönülés – az Ország életének és növekedésének az útja. A szekták története és sorsa – elegendő tanulsággal szolgál. Világosan meg kell értenünk, hogy alapvetően az első számú radikalitáson fordul minden. És azt is, hogy nem váltódik meg a világ attól, hogy megértettük a jézusi tanítást és mindenkinek a fülébe kellemetlenkedjük, hogy „nem vagy keresztény”, „semmi közöd nincsen Jézushoz”. Ettől még nem történik semmi. A világot Isten Országává formálni dumával nem lehet! Csak a szentek tudják ott és akkor, ahol és amikor éltek. Csak a szentek tudják a világot istenibbé formálni. De nem a puszta szövegükkel, hanem az életükkel, magatartásukkal és ebbe ágyazott szövegükkel hatották meg embertársaikat.

Testvéreim, arra keressük a feleletet, hogy miként lehet nyomos e földi téreken – a rövid távon üzembiztosan sikertelen életünk. Hogyan lehet hosszú távon sikeres az életünk? Konkrét ismérvet is kiértelmeztem erről. Van valami, ami nagyon jól, egyértelműen tapasztalhatóan megmutatja már e földi, sikertelen létünkben, hogy nyomos lesz-e az életünk, hogy lesz-e annak hosszú távon sikere. A sikertelen életű Jánosnak tanítványai voltak. Nagyon bensőségesen ragaszkodtak hozzá. Nehéz napokban, akkor is, amikor mesterük már börtönben volt; nem rejtették el, hogy a börtönbe került Jánoshoz hozzátartoznak; jött és ment általuk a posta. A golgotai sikertelenségű Jézus pedig olyan fiatalembereket tudott maga köré gyűjteni, akiknek az ajkáról ilyen jellegű mondatok hangzottak el: „Kész vagyok Veled a börtönbe és a halálba is elmenni... Menjünk mi is és haljunk meg Vele együtt!” Ezek a tanítványok nem tudtak meg nem hatódni attól, amit láttak és hallottak.

Amit láttak – ez a hangsúlyosabb most. Mert ha életemből hiányzik a cselekedetbeli radikalitás, akkor attól, hogy valaki tőlem tanulta meg a jézusi szöveget, még meg nem hatódik. Úgy kell élnem, hogy meghatódjon a másik. Meghatódjon akkor is, amikor elmúlt már az első, a tejfog-meghatódottság, amely annak az erejében jött létre, hogy tőlem hallotta mindazt először, amit most már ő is tud. De ez nem elég ahhoz, hogy ezt mondja: Kéz a kézbe, elmegyek veled akárhová. Ha pedig nem elég, akkor nincs közösség. Ha pedig nincs közösség, akkor nincsen Isten Ország. És ha nincsen Isten Ország, akkor hogyan vagyunk mi Országot építők?

Jézusom, előttem van most, advent utolsó hetében a Te istállód és a Te jászlad; előttem az önmagad ellen fordított radikalitásod. Hajlamos vagyok-e radikálisnak lenni önmagammal szemben? Lehajtott fővel nézek-e majd bele szentestén, Jézusom, a jászladba, vagy csillogó tekintettel kapcsolódok bele a te csillogó tekintetedbe? Csillogó tekintettel annak a radikalitásnak az erejében, amely meghatározza majd idei adventem utolsó hetét? Jézusom, adj nekem erőt, hogy életem hátralevő szakaszát úgy formáljam, hogy életemmel felzárkózhassam amellé, amit tanítók testvéreimnek. Add meg Uram!

Aztán elkövetkezett a '73-as év. Hogyan, hogyannem, de megjegyeztem, hogy ebben az évben már 13 lgy-ot tarthattam. Nem emlékszem mindegyikükre, de a javára talán igen. Először is ebben az évben már volt két B-lgy-unk is. Az egyik Cserhátszentivánban Szegedi Lacinál, a másik pedig Pilisszentlelken Havasy Gyuszinál. Hogy kiket hívjunk meg ezekre, azt a csatárkai Tizenkettővel s a már meglevő csoportok tagjaival beszéltük meg. A *Papok I.* küldte Tádét, a csaknem újmisést, aki Dombi Ferinél szerzett magának egy példányt a *Merre menjek?*-ből, s attól gyúlt szerelemre irántunk, mint esztergomi karkáplán. S amint már szó volt róla, Pisti is megemberelte magát, s ő adta meg a hangot, nem a csorda egyik tehene. Harmadikul ott van Trásy Évi is, mert Gyuri megtört már annyira, hogy nemcsak a Hölgykoszorúba járhat Évi, de az Öregek II.-be is, ahol én is jelen vagyok. Jó tíz éve már annak, hogy betérdelt a mátyásföldi gyóntatószékbe. S beérett röpke két év alatt Margit is, mert összehozott időközben két csoportot, és tagja lett a Fiatalok I.-nek. Ott van Tölösi Magdi, aki buzgón analizál Halásztelken, és tagja lett a Fiatalok III.-nak. S Fiatalok II. nincs is? De van. Azt Ildi vezeti azokból, akik kiszorulnak a Fiatalok I.-ből: tagja ennek az új közösségnek Bisztrai Gyuri meg az Imre felesége, Ancsa. A B-lgy változatlanul négy napos, minden napra két előadóval, csak az elmélkedéseket tartja végig, minden reggel, minden délután kezdetén, egy arra felkért testvérünk. Magam mind a kettőn ott vagyok. S végül ott van Tatabányáról Frici, az Öregek I. új tagja. A nagyon hűséges és jó tanítvány, aki '52-ben leutazik Debrecenben megtudakolni, hogy hogyan vitt el az ávó. Éppen tegnap temettem őt Tatabányán. Tőlem telhető szép beszédet mondtam, aki akarja olvashatja a 76. Napló-füzetben.

Ez már két lgy. A harmadiknak a helyére nem emlékszem, de a résztvevők személyéből valakikre igen. Ott van három piarista kispap: a Totya, a Lupusz, s a Bocsa Jóska – alighanem prefektusi engedély nélkül, mert sétáik alkalmával lopva kerestek meg csak – és ott van tizenhárom évi péceli szolgálatom gyümölcseként egy ifjú házaspár, Kertész Imre és felesége, Jutka. Ez amolyan rangos lgy, amelyen nagyon fel kellett kötnöm a felkötendőket. Egy másik lgy-t pedig Zebegényben tartok a Deák család nyaralójában. A házi asszonyok Ildi és Hajba Erzsí, a résztvevők pedig központista kispapok. Ott van köztük Csiki Lajcsi is.

Egy harmadik lgy-ot pedig Pilisszentlelken tartok papoknak, s a közben felgyógyult Andi a háziasszony Azt hiszem e lgy után jelenti közösségében, hogy végre bezárult. Mi? Hát jó másfél év után az oldalsebe, amit még a debreceni klinikán vágtak rajta, hogy megmentse életét. Nehezen indul ez a lgy. Tíznel kevesebb a megjelentek száma, s érdeklődöm, hogy mi legyen a napirend. Leállítanak azzal, hogy csak mondjam a mondókámat, s aztán majd meglátják. A szünetekben gyúrja őket a házigazda, Gyuszi meg a háziasszony, Andi. A résztvevőkből meg kell említenem Tarnai Imrét, a nógrádmegyeri plébánost. Azért kell, mert

jövőre már az ő plébániáján is tartok lelkigyakorlatot. De nemcsak ezért. Hanem azért is, mert a lgy folyamán tesz egy kijelentést:

– Én mindig ezeket gondoltam, amiket Gyurka mond, csak azt hittem, hogy ezeket nem szabad kimondani.

A lgy után létre is hoz esztergomi papokból meg esztergomi nem-papokból egy közösséget, melynek neve az lesz, hogy *Vegyes*. Ma már nem vegyes: a papok mind eltűntek belőle. Van még a lgy-on egy másik jelentős személy, a szegedi spirituális, valami Gyulai Bandi. Andi fogja kezelésbe: levelez is vele egy évig. De abbanmarad az, s Bandi más utat vesz.

Ez eddig 2+3, de emlékszem nagyon jól egy hatodikra is még, Székesfehérváron gyűlik össze, a május 1. körüli napokban. Ezen is Ildi a háziasszony. A lakást elhagyják ezekre a napokra a tulajdonosok: Simonyi Zsóka szülei azok. Fogarasi Pistvel, a férjével együtt Zsókának ez már a második lgy-a. Ott van Bisztrai Gyuri nővére, Kati és férje, Solti Laci. Ott van Vincze Bandi és Gabi, aztán Bisztrai Gyuri és Évike. Ott van Vigyázó Mari és talán a férje, Szuli Laci is, ha már ekkor elütötte a hajókötel. Babits versekkel sűrűn tarkítom szövegemet, s Gyuri megjegyzi:

– Gyurka bácsinak ez a Beethovenje.

De nem költözik ki a lakásból Zsóka két öccse: Gysza és Béci. Gysza már 19 éves, Béci meg 16. A szünetekben szóba elegyednek velünk. Gysza rám bízva naplóját. Odaadom Andinak, s ő olvassa el. Visszaadja:

– Ez nem közönséges gyerek.

Gysza le is gépeli az első betűtől az utolsóig a *Merre menjek?*-et, s a székesegyházi káplánnal, Molnár Lojzival összefogva hittanórákra gyűjti a fél fehérvári ifjúságot. Béci pedig két év múlva megbolondítja a soproni egyetemet. Fehérvár lesz a második számú Bokor-központ. Sűrűn utazom le Fehérvárra Pisti diakónussá, pappá szenteléseire, szülei temetéseire. Megismerem ennek kapcsán nővérét, Jutkát, aki pedig majd Cserta Gabinak lesz a felesége, a Bokor gitáros fejedelmének. Mert ha egyszer a hinta meglendül, azt jó időre semmi meg nem állítja. (Tavaly nyáron is eskettem valakiket, Gabi gitározott, s meg is rendeltem, hogy a temetésemen ő gitározzon, s majd gondoskodom, hogy megtudja az időpontot, mert most még meg nem mondhatom.) Gyszát hamarosan esketem majd Hajba Ágival, egy *Regnum*-i leánnyal. Bécit pedig később Mohai Magdival, és a péceli plébánián... Ezt követően majd hamarosan meglátogatom őt – a baracskai börtönben, mert ő is radikális: nem ismer ellenséget.

Összeszedtem a '73-as 13 lgy-ből hatot. A többi alighanem Pilisszentlelken volt. Plébániáját Gyszi átalakítja, hogy erre a célra alkalmas legyen. A hegy aljáig viszi a busz az érkezőket. Onnan Trabantjával szállítja az érkezőket – hetesével! A benzint meg nagyon előnyösen ruszki katonáktól vásárolja a környékben. Prima, kincstári árú. Kell egy kis zsold-kiegészítés szegényeknek.

A Bulányi-történet Bokor-történet? Hát a bések azért lettek bések, azért mennek B-lgyra, hogy létrehozzák a maguk csoportjait. Hozzák is, és beszámolnak róla alapközösségeikben: Papok I., Öregek I. és II. Fiatalok I., II. és III. Kettőről azért magam is beszámolok. Halász Bandi is megtáltosodik. Bérmlás van nála Pécelen. Hat csoportra bontja őket, kisközösségekben folyik a végső okítás. Kér tőlem hat db. fiatal és erre alkalmas erőt. Adtam. Jenőt, Imrét, Öcsit, Ildit, s még nem tudom, kiket. Működött is a hat csoport egész a bérmlásig. Utána mintha elvágták volna. Szép sorban elfogyott a hat csoport. A végén már csak Öcsi járt ki két hetenként Halásztelekről. Hozzá csatlakozott a maradék, de az ő csoportja is fogyott, fogyott. Végül is azt mondta, hogy ő jön minden két hétben, s amikor már senki sem várja őt, akkor majd nem jön többet. Végül is nem fogytak el, s él immár 34 év óta a péceli Szentírás- azaz *Szi-kör*.

Kovács Laci '69-től a Rezső téren káplán, s oda járnak a Bíró Lajos utcából Andi gyerekei hittanra. Ezt a káplánt szúrja ki Andi, s '71-ben Laci már meg is hívja Dombi Ferit, hogy magyarázzon hittanosainak arról, amiről Andi beszélt neki. Kritikus a Ko. Lacitól nevelt nép: a padsorokban ott ül Bircsák Márti is, aki állandóan lelövi poénjait, mitől Feri enyhén dühös lesz. A következő menetben megjelennek Demeczky és Márczi. Ezeknek a poénjait már nem tudja lelőni Márti, de elképül azon, hogyan lehet ekkora igazságokról olyan faképpel beszélni, amilyennel ők beszélnek. Erre jön a harmadik menet: Jöjjön tehát a Bulányi. Ez lesz a tökéletes siker, mert kiszúrja őt egykori iskolatársa (két évvel járt csak alattam), a békepap-plébános, és Laci széles ívben repül a Tisztviselő telepről a Tabánba, ahol hasonló a plébános, de ott is megismer egy pár beleváló fiataalt: Schanda Beát, Máté Tóth Andrást. Mindez a Gondviselés útja, mert Laci '74-ben már a Domiban van, a Thököly úton egy nem békepap-plébánosnál, Sík Zoli bácsinál, aki elviseli Lacit is, a szövegét is. S megtörténik a következő években a csoda. Úgy járnak a fiatalok vasárnapesti miséire, mint a moziba, ahol *Jó estét kívánok* köszöntéssel kezdi az esti liturgiát Laci, s e misehallgatókból (Tisztviselő telep, Tabán s Domi) csoportok alakulnak majd.

Ebben a tanévben is kezdődik valami új: a nem-pap által tartott lgy. Egy pár, a Lilla és az Öcsi által tartott az első ilyen. Lilla 39 éves, Öcsi 32 ekkor. A következő évben Gubik Miska mélykúti népének tart ilyen civil lgy-ot Andi (43) és Jenő (25). Eljutunk karácsonyig. A karácsonyi találkozók szentmisébe ágyazottak, s ki tudja már, hány karácsonyi közösségi misét mondok ebben az ében? S azokon osztjuk a már négy kötetes '73. évi Karajt. Az egyik kötet, a sötét fa színű nagyon vastagra sikerült. Felfedeztük a magunk számára az ősegyház két nagyon jézusi írását. Az egyiknek a címe: *A tizenkét apostol tanítása (Didakhé)*. Az analízis nincs benne a kötetben, csak a szöveg fordítása (görögből), és a szintézise. A KIO módszerével végeztük, és az analízist végző közösség tagjai írták a szintézis egyes fejezeteit. Hasonló kincsre találtunk a Diognétoszhoz írt levélben is. De a nagyobb kincs a *Didakhé*. Lehet, hogy ősiabb, mint Máté és Lukács szövege. Az egyház első századaiban kánoni írásnak tekintették. Aztán később elveszelődött, s csak a 19. század végén találták meg kéziratát. Korábban csak az egyházatyák által idézett szövegrészeket ismertük.

A következő év elején főleg Jóskával vetem s hányom meg azt az ötletet, hogy meg kellene osztanom a felelősséget, mert nem nagyon bírom már, hogy mindennek én magam vagyok a gazdája. Egy karácsony utáni sétán a budai hegyekben határozzuk el, hogy összehívjuk a béseket ennek megbeszélésére. Létre is jön a találkozó Tápiószőlőben Szegedi Laci plébániáján. Juliska néni, Laci házvezető asszonya, máig sem felejtethető finom ebédet főz nekünk, de bés testvéreimet ez sem hatja meg, nem kell nekik vezetőség, éppen elég, ha én vezetem őket. Jóska is elnémul, hiába állapodtam meg vele abban, hogy ő majd milyen kakaót nyom. Lebénul, mikor Teri kijelenti, hogy őt ne képviselje senki. A sikertelenség nem vette el kedvemet. Újra és újra előhoztam, hogy mennyire szükségem volna valakikre, akikkel megoszthatnám gondjaimat, és az egész közösség megbízásából. Mik voltak ezek a gondok, ha egyszer a közösségek autonómok voltak. Hát főleg a lgy-ok szervezése volt a nem közönséges feladat, amiben segítségre szorultam... meg még ami hozzájött.

Ebben az évben is két B-lgy-ot tatottunk. Az elsőnek a színhelye Balatonszabadi-Sóstó volt, ezen részt vett előadóként a Regnumból Beton is. Az ő jelenlétében adtam elő egy képviselő lehetséges feladatairól. S mivel ő sem tiltakozott ellene, belement a társaság, hogy próbáljuk meg ezt a képviselőt. El is határoztuk, hogy a bések összetételének megfelelően lesz majd a képviselőnek hat tagja. Minden, egyházban szokásos diszkriminációt elutasítva két fiataalt választunk, és az egyiknek nőnek kell lennie. Két öreget, s az egyiknek nőnek kell lennie, s két papot, de amíg – csak átmenetileg – egyházunkban nőket nem szentelnek papokká, legyen mind a kettő férfi. Rá pár hétre volt a társaság másik felének a B-lgy-a Pilisszentlénken. Ott már könnyebb dolgom volt: elmondtam, hogy mi történt a Balaton mellett.

S mi legyen a képviseletnek a neve? Talán Teri mondja először:

– Hát ha képviselet, akkor KV = kávé. Ezt lehet deklinálni: a kávé ez és ez történt... a kávé után még ottmaradtunk... Lehet konjugálni: amikor legutóbb kávéztatok... majd amikor újra összejöttök kávézni... Konspiratív szempontból is kitűnő! Kávéztunk, de nem ittunk rajta feketét... vagy ittunk, mindegy. Ha nem is pillanatok alatt, de simán átment a köztudatba ez a név. Vannak az alapközösségek különböző nevekkal, s van a csoportvezetőket összefogni hívatott szerv: a kávé.

Erre a nyárra tizenegy taggal nőtt meg a bések száma. Az első Éva anyánk volt, akinél lebuktam, mert egyik gépelésünk során letámadott:

– Te lelkiyakorlatokat tartasz!

Neki nem akartam tartani, s ami nem tartozott rá, arról nem beszéltem neki sem. A következő kettő a régi debreceni népemből fejlődött Ducus és Balogh Laci volt. Aztán Halász Bandi népéből Imre és Jutka. A központisták közül Náci és Pisti után Gromon Bandi. Ez már hat fő. Aztán következett két feleség: Márci Imre Ancsája, Bisztrai Gyuri Évikéje. Kajakozó párom is tagja lett az Öregek II.-nek, a Müli Pista. Gyors karriert futott be Gysza és társa a Fiatalok II.-ből, a Vigyázó Mari.

Nőttünk, nőttünk, de még mindig nem volt nevünk, azaz, hogy volt: bulányisták voltunk. Nem tetszett nekünk. Szerettünk volna mi is olyat, mint amilyen volt testvérvál-latunknak, hogy Regnum Marianum. S ez az év hozta meg nevünket is. Ugró Miklóstól származik. Egy teológiát végzett újságírótól, aki egy Párt-intézetből kapott megbízást: készítsen szociológiai felmérést a magyarországi kisközösségekről. A többi kisközösségfajtáknál is megtalálhatta, aki bizalmat szavazott neki. Magam nemcsak beszélgettem vele, hanem megajándékoztam egy frissen írt tanulmányommal is, melynek címe: *A jézusi célkitűzés magvalósításának szociológiai vonásai*. E tanulmány 5.2. részébe olvassa Ugró Miklós a következő megállapítást:

*Mivel az Isten Lelke elég hatalmas damaszkusi fordulatokra is, ezért a kezdet kezdetétől fogva mind a mai napig megtörténhetett és megtörtént, hogy egy-egy fogékonyabb egyéniség mintegy első szülővé ugrik elő az egyház életszövedékében Isten ajándékainak a hatására. Ezek az előugrások rendre friss vérkeringést idéznek elő az Egyház életén belül. Mindennek azonban az a következménye is támad, hogy egy adott földrajzi területen egymásmellettiségi, tehát sokaság-szituációba kerülhet két egymástól elkülönülten előugró első szülő immáron esetleg több nemzedéket fejlesztő – nevezzük így – **csoportbokra**. A jézusi célkitűzésből folyóan a két bokornak törekednie kell arra, hogy a két bokor között kommunikáció induljon meg, amelynek eredményeképpen a két első szülő, valamint az említett ajándékok révén létrejöhethő és észrevehetővé váló újabb első szülők csoporttá alakuljanak.*

Látható, hogy '74-ben, amikor e tanulmányt írom, már azon gondolkodom, hogy az egyház különböző (kis)közösségei, miként tudjanak integrálódni. S az integrálódást – papíroson – eszmeileg előkészítés szándékával a különböző, a más és más időben támadó egyházon belüli kisközösségeket nevezem – mindegyik fajtájút – bokornak. Gyakorlatilag pedig barátkozom a Regnummal, s készen állok barátkozni majd a focoláréval s a karizmatikusokkal is. Ugró Miklós munkája végeztével eljön hozzám, s beszámol munkájának eredményéről:

– Van a Regnum, van a Focolaré, vannak a karizmatikusok és vagytok ti, a Bokor – mondja.

– Tessék?

Mondom én, mint aki először hallja ezt a keresztelői elnevezést arra, amit közel harminc esztendeje csinál, s aminek először hallja ezt a nevét. Eddig csak *bulányistá*koztak minket, s most Ugró Miklós előléptetett bennünket Bokorrá. S ahogy következnek egymásután a csoporttalálkozók, mindegyiken elmondom e keresztelőt, s hümmögve veszik tudomásul, hogy Ugró Miklós ezt meg ezt mondta. Nem gondolom még, hogy ez lesz a nevünk. Csak az

imént írtam a *Szociológiai tanulmányt*, s abban a különböző és különféle új sarjadásokat nevezem bokornak, és többes számot használlok. Ugró Miklós hogyan adhatna nevet nekünk? Majd kitalálok én egy igazán szép nevet magunknak, s felkínálom azt testvéreimnek. Írok is valamit erről Karácsonyra. Ott is van a 74/4 kötet bevezető írásaként, a kötet elején:

A f o r r á s (görög nyelven: PÉGÉ) – Élete van a szavaknak. Olykor csendes, olykor fényes. A forrás idáig számomra szépen megbújt a szótár egy nem sokat forgatott lapján. Csakhogy a minap történt valami. Egy igénytelen kis bokor igényt jelentett be: legyen már neki is valami neve. Neve, ami az övé. Neve, amely a bokor minden ágát-gallyát eszünkbe juttatja...S ekkor a szótár ama nem sokat forgatott lapjáról előugrott – a forrás, bemutatkozott szépen görögül: pégé vagyok, s én leszek majd a bokor neve... Írtam a szó propagálására négy A/4-es oldalt. De hiába, mert a Pégét propagáló szövegemben már háromszor én is bokornak mondom magunkat. Találok a 74/5-ös Karajban egy másik írást is: Kis-tedeum egy lelkigyakorlat végén, s annak egyik invokációjában ezt a verset: A mi kis bokrunk megerősödéséért, melyet a harmadik kötelék-téma megvitatásával ajándékoztál nekünk – Magasztallak érte, Uram!

Ugró Miklós győzött, s lehet, hogy nem is tudja, hogy ő a névadója e társaságnak, melynek nevét hamarosan zengeni vagy gyalázni fogják országunk s kontinensünk határain túl is. Urbi et orbi..., mert hősök ők, akik szembeszegültek a hatalommal, s el is ítélték őket – a Városban is, s nyomában a Világban is mindenki, aki hűségesen figyel a tévedhetetlen tanító hivatal szavára.

De akkor még nem is álmodjuk a dicsőség, a gyalázat holnapi énekeit, csak boldogan forgatjuk az immár öt kötetre rúgó Karajt, az Ajándékot Testvérektől Testvéreknek 1974 karácsonyán. Mert megszorodtak a testvérek, és leírják, amit a szívük diktál, s boldogan forgatják fehér lapot téve a géppapír nekik jutó esetleg 12. stenciles példánya alá. Minden csoportvezető kap egy sorozatot, s a csoport tagjai pedig megkapják szép sorban a köteteket csoportvezetőjüktől, s olvassák benne a maguk ajándékát, és egyre több és több testvérük szívének vallomását. S azt sem tudom még, amit a napokban mesél nekem egy tőlem harminc évvel fiatalabb testvérem:

– Beleszerelmesedtem ezekbe a régi Karajokba, s szabad időmben csak ezeket forgatom.

Mert voltak valakik, akik az udvarukon oszlopot építettek hittal az ő Istenüknek, és homokszemcsékből építették azt, és köddel kötötték össze a homokszemcséket... az ő Istenüknek... és hittal...

Városmajor, 2005. december 4.

A 2. adventi vasárnap beszédét Adyiligeten mondom el. – Testvéreim! A mai vasárnapon három ember szívébe is láthatunk: Izajáséba, aki két és fél ezer esztendővel ezelőtt élt, a 2Péter levél szerzőjébe, aki a Jézus utáni második század elején írja levelét, meg a Keresztelő szívébe, akihez még nem ment el Jézus Názáretből bemerülni a Jordán vizébe. Mind a három optimista, bizakodó hangot üt meg, ahogyan Isten tolmácsaihoz az illik. Csak Jézus nem szólal meg. Magam meg igyekszem Jézus szemüvegén keresztül megnézni mindazt, amit Isten e három tolmácsa mond.

Kezdjük az elsővel: Izajásnak három tétele van. Az első: az Úr eljön hatalommal, és karjával mindent uralma alá vet. A második: az Úr karjaiba veszi bárányait, ölében hordozza őket. A harmadik: nekünk kell utat készítenünk az Úrnak, simává kell tennünk azt, ami göröngyös.

Az első tételre, az Úr eljövésére azt mondom, hogy csak a végítéleten vethet majd hatalma alá mindent az Úr. Addig csak tönkremegy, elpusztul, aki szembeszegül az Úrral. De amíg el nem pusztul, addig is belehal bűneibe, aki keresztrefeszíti az Úr tolmácsait, és ebben a keresztrefeszítésben bizony nem akadályozza meg őket hatalmával az Úr. Nem teszi, mert az Úr nem bábjátékot játszik, hanem történelmet, melyben úgy packázhatunk vele, ahogy

akarunk... ha a végén belepusztulunk is. Mondjak példát? Hol van már a Római Birodalom, amely az oroszlánok elé dobta a Jézusban hívőket... hol? De amíg élt ez a birodalom, nyugodtan dobálhatta Jézus elkötelezett híveit, s az Úr nem akadályozta meg őket a dobálásban. Azaz a történelemben nem vet mindent karjának hatalma alá az Úr. Ezt – ha tetszik, ha nem – tudomásul kell vennünk!

A másodikra, a bárányokat karjába emelésre csak annyit mondok, hogy Jézus is az ölében hordozta azokat, akik engedték neki. S teszi ezt Jézus minden követője: a maga tehetsége szerint megteszi, amit tehet azokért, akiket fel kell emelnie anyagi, szellemi, lelki nyomorúságukból. S mivel az Úr ezt kizárólag azok által végzi, akik megértik szándékait, ennek következtében Izajás harmadik tétele is belesimul a jézusi tanításba: sima úttá kell tenni, ami göröngyös! *Csak hogy tisztán, szentül éljünk, s az egekben részesüljünk* – ahogy Kodály karácsonyi bicíniuma énekli.

Menjünk a második olvasmányra. A 2Péter levél szerzője úgy gondolja, hogy az Úrnak, Jézusnak már rég el kellett volna már jönnie. Csak azért késik, mert várja, hogy mindenki bűnbánatot tartson. Ha ez meglesz, akkor teljesíti ígétét és megkapjuk az új eget, új földet, az istennektetés hazáját. Tisztának és feddhetetlennek kell lennünk erre a napra. Ha tehát mindnyájan megtérünk Istenhez, akkor lesz világvége.

A gondom e szöveggel kapcsolatban csak annyi, hogyha bűnbánatot tartunk, ha megjobbítjuk, és ha jézusira formáljuk az életünket, akkor egyfelől számunkra el is érkezett már az istennektetés hazája. Másfelől pedig nem érkezett el, mert transzcendens értelemben ez csak halálunk óráján történhetik meg, amikor találkozunk az Úrral, Jézussal és az összes üdvözltekkel. Azért, van ez így, mert olyant, hogy mindenki bűnbánatot tart és jézusira alakítja az életét, az emberiség a maga eddigi történelme alapján még nem produkált, s aligha fogj ezt megcsinálni a jövőben. Úgyhogy magam hajlok arra a nézetre, hogy ez a jelenlegi nemzedék is csak halála óráján találkozik ezzel a totálisan megvalósult isteni országgal, az istennektetés hazájával. Igen, mert a történelem egyelőre Jézus után is csak olyan, mint amilyen előtte. S hogy Isten mikor szakasztja végét az emberiség egésze számára a földi életet, erről meg azt gondolom, hogy ezt senki ember nem tudja, még a Fiú sem tudhatta. De azt is gondolhatom, hogy Isten maga magától soha nem szakasztja majd végét. Gondolhatom, hogy csak akkor fog e földi élet véglegesen befejeződni, amikor a mai fenn nem tartható gazdasági fejlődés a maga ostoba ígéreteivel lehetetlenné teszi számunkra az életet a Föld nevű bolygón, s átadjuk azt a patkányoknak.

Mehetünk a harmadik olvasmányra, melyben a Keresztelő bejelenti, hogy ő csak a Jordán vizébe meríti alá a bűnbánókat, de utána jön majd valaki, aki hatalmasabb nála. Hatalmáról annyit árul el, hogy ez a valaki nem a Jordán vizébe meríti majd bele a bűnbánókat, hanem Isten szentlelkébe. Mit jelent ez? Mi történik azzal, akit belemerítenek Isten Szentlelkébe? Gondolom, hogy a teljes azonosulás Istennel jön létre benne. S azt is gondolom, hogy ez azt jelenti, hogy úgy fogunk gondolkodni, ahogyan az Isten gondolkodik, és hogy eszerint fogunk élni, cselekedni is. Van erre lehetőség? Azt hiszem, hogy van.

Az emberiség egyik fele ateista, agnósztikus, és a maga módján vallásos, azaz templomba nem jár, hitvallással nem azonosodik, és szentségeket, szertartásokat nem igényel. Ugyan miért? Azt mondja, hogy ő racionalista. Csakhogy Isten nem racionalistának teremtette az embert. *Racionalistának lenni – emberalatti dolog. Embernek lenni, ez több mint racionalistának lenni.* A rációval csak az eszünket használjuk, s el nem érjük azt az Istent, aki megteremtett minket. Jézus jelszava nem a ráció, nem az ész volt, hanem a szív. A szívünkben jönnek – Jézus tanítása szerint – a gondolatok. S ezek a gondolatok lehetnek gonoszak is. Akkor is lehetnek azok, ha a rációnk igazolja őket. Példa erre: ha én meg nem ölöm a rám fegyverrel támadó ellenséget, akkor ő öl meg engem. Tehát gondoskodnom kell erősebb fegyverekről, mint amilyenekkel ellenségem rendelkezik, s elkezdődik a fegyverkezési harc

eszkalációja – az ész, a ráció alapján. A szívem, ha gonosz, igent mond erre az örülségre, s már is felette racionális és ésszerű a tömeggyilkolás.

Az emberiség másik felébe kell tartozni, amely megvallja az Istent. Nem feltétlenül az ész alapján. Elég ha a szíve azt súgja neki, hogy hidd el, hogy van Isten, aki létrehozta a világmindenséget, s benne Téged is, kedves ateista vagy agnósztikus embertársam, és kedves a magad módján vallásos és templomba nem járó embertársam! Csak menj tehát el az emberek egy vallási gyülekezetébe, hogy leszokjál a magad csak-racionalitásáról, s hogy beszélgethessél azokkal, akiknek a szíve azt mondja, hogy higgyél abban, hogy Isten van felettünk. Csak emelkedjél fölé a merő racionalitásnak, és próbáld megtudakolni közös erővel körükben, hogy mit kíván tőled a te Istened. Menj el vallásod gyülekezetébe, s majd egyre inkább a szíved fog irányítani, s az fogja megmondani neked, hogy mit tegyél és mit ne tegyél.

Jézus nem volt racionalista, hanem a maga zsidó vallását gyakorolta. S amikor hallotta, hogy az unokabátyja prédikál és bemeéíti a hozzáérkezőket a Jordán vizébe, hallgatott szíve hangjára, s elment ő is hozzá. Meghallgatta, amit mond, be is mértékezett, s ennek hatására hallotta, hogy azt mondta neki egy belső hang: *Te vagy az én szeretett fiam, benned telik kedvem*. S utána megint a szívére hallgatva kiment még negyven napra a pusztába is, s amikor otthagyta a pusztát, már tudott valamit, amit korábban nem tudott Izrael népe. Mit? Azt, hogy az Isten – nem a Seregek ura. Hogy az Istennek nincs is serege. Hogy szórólápátja sincsen. Hogy pelyvaégetéssel sem foglalkozik, és hogy nincsen olthatatlan tüze, melybe beledobná azokat a szerencsétlen embereket, akik racionalistának vallják magukat, s ennek következtében logikusan pusztítják el magukat s az emberiséget.

Istennel beszélgetéseinek eredményeképpen megtudta, hogy milyen az Isten. Milyen? Nem lép be a Központi hatalmak, a Tengelyhatalmak, a Varsói Szerződés, az Észak-atlanti Szövetség, a NATO tagjai közé sem. Ezek is racionális dolgok. Inkább vallja Babits Mihály versét, melyet az első világháború kellős közepén írt, s melyért elbocsátották tanári állásából a hazafias racionalisták. Címe: **Zsoltár gyermekhangra:**

Az Úristen őriz engem mert az ő zászlaját zengem,

Ő az Áldás, Ő a Béke nem a harcok istensége.

Ő nem az a véres Isten: az a véres Isten nincsen.

Kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétkes abban.

Az Úristen örök áldás, csíra, élet és virágzás.

Nagy, süket és szent nyugalma háborúnkat meg se hallja.

Csendes ő, míg mi viharzunk, békéjét nem bántja harcunk.

Az Úristen őriz engem mert az ő Országát zengem

Az Ő országát, a Békét, harcainkra süketségét...

Hogy daloljak más éneket, mint amit Ő ajkamra tett...?

Van tehát lehetőség úgy gondolkodni, ahogy Isten gondolkodik, ha túllépünk a hazafiak racionalizmusán.

Tudok rá történelmi példát mondani, hogy négy-öt magyar összehajolt Jézus körében, s az lett belőle, hogy elhajították katonakönyvüket, s a maguk részéről egy nagy és történelmi nemet mondtak a tömeggyilkosságra. De ez abból lett, hogy egy vallási gyülekezetbe mentek, ahol belemerültek Isten szentlelkébe. S addig van jövője az emberiségnek, amíg vallási gyülekezetbe megyünk, ott összehajolunk és megtudjuk, hogy mit kíván tőlünk Isten Szentlelke, akibe belemerülünk. Abba is hagyhatjuk a vallási gyülekezetbe járást, lehet emberalatti módon viselkedni, s nem a szívünkre hallgatni, és nem fogjuk megtudni, hogy mi az, amit Isten a történelmi mában kíván tőlünk. Semmit sem fogunk megtudni, ha négy-öt magyar össze nem hajol.

Csak hajtani fog a Mammon: légy gazdagabb, s add oda neki ezért mindenedet, amíg majd a keringési elégtelenség el nem visz téged is egy kórházi ágyon, s nagyon félek, hogy esetleg

nem Jézussal, hanem a külső sötétséggel találkozol majd akkor, amikor nem pumpál már többet a szív, amelyet nem azért működtetél, amire kaptad.

De nem gorombáskodom senkivel szemben sem, mert újból és újból összejárhatsz testvéreiddel egy Jézus Lelkével működtetett gyülekezetbe, és megtalálhatod, hogyan kell elkerülnöd az infarktust, a Mammonhalált. Jézusnak és a Tizenkettőnek egy lyukas fillér sem volt a zsebében, s emiatt sem Jézus, sem a Tizenkettő nem panaszkodott, ellenkezőleg azt mondták, hogy semmiben sem volt hiányuk. Csokonai tudta, hogy az a bajunk, hogy a *miénket* történelmileg leváltotta az *enyém és a tiéd*. Marx is tudta ezt, de azt is tudta, hogy nem hajlandó senki sem visszaállítani a teremtés eredeti rendjét. S nem remélte, hogy az ember az esze helyett a szívére tér. Nem is volt neki olyan kategóriája, hogy szív. Racionalista volt, s csak az eszére akart térni. S nem volt szüksége az összehajló négy-öt magyarra s azok szívére. Az eszéből pedig Gulag lett, s elpusztult ott hatvan millió ember. S mi örvendezhettünk 15 éve, hogy véget ért rémuralma, s végre és újból a Mammon karjaiba vethetjük magunkat. S elkezdhattunk veszekedni egymással, hogy az MDF-re vagy az SZDSZ-re kell szavaznunk, vagy el sem szabad mennünk szavazni. De mind a háromnak közös következménye lett: elkezdtek sorvadni a Szentlélekben fogant kisközösségeink, s nem tudtuk megtárgyalni, hogy miként kell megvalósítanunk azt az élet- és vagyonszövetséget, melyre példát mutatott nekünk az a Jézus, aki a negyven nap alatt belemerült Isten szentlelkébe, s otthagya a pusztában a maga Mammon-függését.

Valaki hatalmasabb jött a Keresztelőnél a Keresztelő után. Befogadjuk-e őt? Összehajol-e még a négy-öt magyar? Vagy reménytelenül megkövesedett már a szívünk? És nincs is már szívünk, csak eszünk van? Eszünk, mellyel már csak agyalni tudunk, Eszünk, amely csak arra képes, hogy elhatárolódni tudunk egymástól. Eszünk, amely csak pótcselekvésre készítet bennünket. Hangozzék tehát az adventi ének:

Jövel, jövel, Emmánuel, / Csak téged áhít Izrael.

És hozzád sóhajnt untalan / Mert Isten híján hontalan.

Meglásd, meglásd, ó, Izrael, / hogy eljövend Emmánuel.

Énekelni tudunk, de csodát tenni magunkkal és magunkban nem tudunk. Az adventben is olyanok vagyunk, mint előtte. De valamire azért képesek vagyunk. Meg kell kérdeznünk magunktól: mivel szerzünk örömet Istennek ama alkalomból, hogy emlékezünk arra, hogy elküldte Fiát nekünk? Mivel? Amen.

Városmajor, 2005. december 4.

Advent 3. vasárnapján – János nem a Messiás, ő arra sem méltó, hogy a saruszíját annak megoldja. Nem ő a Vőlegény, nem övé a menyasszony, ő csak a Vőlegény barátja, aki örül a Vőlegény hangjának... Annak kell növekednie, neki meg kisebbednie – így számol be János evangélista a Keresztelőről, akinek még Jézus megismerése előtt a tanítványa volt. Egészen addig, amíg meg nem mondta neki a Keresztelő, hogy kicsoda is ez a Jézus. Mit mondott róla? Csak azt, hogy Jézus az Isten báránya, s hogy *Jézus elveszi a világ bűneit*.

Kicsit beleolvastam Schnackenburgba, egy három kötetes német nyelvű János-kommentárba. Mit tanultam belőle? Azt, hogy azért bárány Jézus, mert a zsidóknál bárányt áldoztak, öltek meg a templomban az Istennek. Mi célból? Hát például haragja engesztelésére. A bárányhalál tehát Istent engesztelő halál. Mért kell Istent engesztelni? Hát a bűnök miatt? Kinek a bűnei miatt? Hát akár a magunk, akár őseink, akár az egész emberiség, akár az ősszülők bűnei miatt. De van a tudósok között olyan is, aki azt gondolja, hogy nem erről van szó, hanem arról, hogy Jézus kimódolja valamiképpen, hogy a benne hívők már többet nem követnek el bűnt. Igaza lehet tudásunknak, ha egyszer a szövegünk arról beszél, hogy Jézus elveszi a világ bűneit? Lehet, hogy igen, s lehet, hogy nem.

Aztán magam meg a szótárba néztem bele, s abból megtudtam, hogy a János-evangélium éppen 26-szor használja az *airó* igét. Ennek jelentése a szótár szerint: *emelni, felemelni*,

felvenni, elvinni, magával vinni, elvenni, levenni, magához venni, eltávolítani, megölni, elragadni, meghódítani, birtokba venni, kiirtani, megsemmisíteni, kezeket imádságra, esküre emelni, lelket feszültségben tartani, kiáltani, felhúzni (felszedni a horgonyt; elindulni). A szótáram olyan szótár, hogy az *airó* igének csak az *újszövetségi* jelentéseit említi. A szó az Újszövetségben 101 ízben fordul elő, ebből 85 előfordulás az evangéliumokra esik. Kedvelt igéje tehát az evangéliumoknak. Ezt a rengeteg jelentést összefognám egy egyetlenegy magyar szóban, hogy tudjuk mindig ugyanaz az *airó* ige szerepel. Abban, hogy – *izélni*.

S így kérdezem: mit izélnék János evangéliumában ezzel az *airó* igével. Adok rá huszonhat választ. Először is a világ bűneit izéli János szerint Jézus, aztán galambokat izélnék a galambárosok, hogy ne tegyék már Jézus atyjának házáat kereskedők házává. Az inaszakadt keljen fel, izélje az ágyát és járjon. Aztán köveket izélnék a zsidók Jézus megkövezése céljából, s ezt bőségesen, és jó sokszor. Jézus maga izéli le azokat a szőlővesszőket, amelyek nem hoznak termést. Senki sem izéli el Jézus életét, ő maga adja azt oda. Jézus viszont izéli a zsidók lelkét azzal, hogy nem mondja meg nekik nyíltan – véleményük szerint –, hogy ő a Messiás. Kaifás szerint, ha Jézust futni hagyja, akkor jönnek a rómaiak, és izélni fogják helyüket és nemzetüket. Jézus leizélteti a követ Lázár sírjáról, bár Lázárnak már szaga van. Senki sem izéli majd el a tanítványoktól az örömet, amikor majd újra látja Jézus őket. A tanítványokat az Atya nem izéli ki a világból – Jézus imádsága szerint –, csak megőrzi őket tőle. A zsidók kiabálnak Pilátusnak: Izéld, izéld, feszítsd meg! Valakik leizélik Jézus testét a keresztről. Valaki elizélte a követ Jézus sírjáról, s Magdolna ezért nem találja őt, mert elizélték a sírból, s ha megtudja, hová izélték, akkor ő elmegy és visszaizéli.

Összefoglalom: galambot, ágyat, követ, szőlővesszőt, lelket, helyet, nemzetet, örömet, tanítványokat, Jézus testét lehet, meg nem lehet izélni, s ezenfelül még bűnt is, s az egész világ bűnét, s János azért nem méltó Jézus saruszíját megoldani, mert Jézus tudja majd elvégezni, amit senki más nem tud megcsinálni: elvenni a világ bűnét. Hogy tudja-e, nem tudja-e, az majd elválik, de a Keresztelő annyira ezt várja egy Messiástól, s annyira Messiásnak gondolja Jézust, hogy közli is egykori tanítványával, János evangélistával ezt a várakozását.

Mit várt a Keresztelő a Messiástól? Hát például azt, hogy ne kelljen a Messiás előhírnökének, a Keresztelőnek, Machaira városában raboskodnia, fejének egy szép lány táncáért tálra kerülnie, Izraelnek római megszállás alatt maradnia, s hasonlókat. S mikor mindezeket nem tapasztalja, akkor tanítványai által meg is kérdezteti Jézust: Te vagy-e a Messiás, vagy mást várjunk? János elbizonytalanodott: talán még sem Jézus az, aki elveszi a világ bűneit. S Jézus nem azt válaszolja a Keresztelőnek, hogy várj csak még egy kicsit bátyám, majd mindjárt elveszem. Hanem valami mást. Ezt: Mondjátok meg Jánosnak, hogy a vakok látnak, a sánták járnak, és a szegényeknek hirdetődik az evangélium, s boldog, aki nem botránkozik meg bennem. Lefordítom magyarból magyarra ezt a választ: az a boldog, aki nem várja sem Istentől, sem annak Felkentjétől, a Messiástól, amit az Isten nem tesz. Mit? Isten nem számolja fel az ember szabadságát. Ha egyszer szabadnak, embernek teremtette őt, nem bánja meg, amit tett, s nem kezd világtörténelem helyett bábozni, bábjátékba.

Másba kezd. Elküldi a Fiát, aki teszi azt, ami Isten terveibe beleillően tehető: gyógyít betegeket, s megmagyarázza a halló fülekkel rendelkezőknek, a szegényeknek, a jó hírt. A jó hírt az Isten Országáról, amelyben nem hatalmaskodunk, hanem szolgálunk, nem akarunk többet birtokolni, mint embertársaink, azaz vállaljuk, hogy nekünk is csak annyi jusson, mint embertársainknak, s nem verekedünk, csak elviseljük azokat, akiknek katonái, fegyverei meg börtönei vannak, de mi se katonák, se fegyverforgatók, se börtönőrök nem leszünk.

Nem, bár Isten angyala azt mondja Józsefnek, hogy Mária fiút szül, s Jézus lesz a neve. Bár a Jézus név, a *Jehosuah*, azt jelenti, hogy *Isten az üdvösség*, Jézus ezt az üdvösséget, az ember megmentődését, sokak és a Keresztelő várakozásától eltérően értelmezi.

Egy nagyon rövid kitérés arról, hogy mi ez az üdvösség. Károly Gáspár a 16. század végén *megmentésnek, megtartásnak* fordítja a megfelelő görög kifejezést. De a középkori magyar nyelv *üdvösségnek* fordítja a szót. Szerepel a szó már az első magyar nyelvű könyvünkben, a 14. században írt Jókai kódexben. A mai magyar nyelv az *üde, üdítő, üdülő* szavakban használja ezt a honfoglalás előtti, ősi szavunkat. Őseink úgy értették, hogy Isten majd felüdít minket. Az egyház id-ház, azaz üdítő ház. Az ünnep idnap, azaz üdítő nap. De a magyar nyelv, a magyar lélek, a magyar ember – istenértéséről egy külön prédikációt kellene tartanom.

Most azonban arról van szó, hogy Isten az üdvösség, s Jézus a 12 éve vérfolyásban szenvedő asszonynak, mikor az asszony Jézus ruhája érintésétől meggyógyul, azt mondja, hogy *a hited mentett meg téged*. Ugyanezt mondja Bartimeusnak, a vak koldusnak: *a hited mentett meg téged*. Mária Magdolnának is ezt mondja: *a hited mentett meg téged*, s a leprájától meggyógyult szamaritanusnak is azt mondja, hogy *a hited mentett meg téged*. Miféle hite volt a beteg asszonynak, Bartimeusnak, Magdolnának, a leprásnak? Úgy gondolták, hogy Jézus, az Isten segít rajtuk? Úgy gondolták, s ez feltétele volt gyógyulásuknak. Magdolna esetében pedig annak, hogy Isten megbocsátotta a bűneit, és ő sírt is a boldogságtól.

S ha meggyógyulok, miként a másik kilenc leprás is, akkor már minden rendben van? Még nincsen minden rendben. Ha jeleket és csodákat nem láttok, nem hisztek – mondja Kafarnaumban Jézus, mikor arra kéri, hogy gyógyítsa meg a százados fiát, aki halálán van. Jézus nemcsak terapeuta volt. Tanító is volt. Gyógyító tevékenységével csak utat keresett az emberhez, hogy betegségén túl is, betegségétől függetlenül is megmenthesse az ember *magát*. A vakok látása, a sánták járása csak eszköz volt ahhoz, hogy megmenthesse *magát* az is, aki nem vak és nem sánta. Hirdette a jóhírt, és azt kívánta, hogy a jóhírben is higgyünk. S ez már nehezebb feladat volt. Az, hogy a jóhírben is higgyünk. Mért? Mert *ha valaki hozzám akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét naponta, és kövessen engem. Ha valaki meg akarja menteni életét, veszítse el azt. Aki pedig elveszíti életét értem, az menti meg az életét. Mit használ, ha megnyeri az egész világot, magát pedig elveszíti* (Lk 9,23-25)? Abban, hogy meggyógyít Jézus, könnyű hinni. De csak az menti meg az életét – ha vak meg sánta, s ha nem vak és nem sánta –, aki Jézus jóhírében is hisz (Mk 1,15).

Isten nem tud megmenteni bennünket. Isten csak Jézust, jézusokat tud küldeni, akik elmondják Isten üzenetét nekünk. Beszámolnak Isten életének szentháromsági rendjéről, s felkínálják nekünk annak a rendjét. Háromféle választ adhatunk. Jézusnak, a betlehemi éjszakában emberré lett Istennek a választ, s ez a válasz az, hogy elmegy a Golgotára. A másik válasz Kaifásé: az, hogy tanúsítjuk, hogy Jézus istenkáromló, s ezért méltó a halálra. S egy harmadikat, egy kitérő választ: azt, hogy *kérlek, ments ki engem*, vagy a 16. század ízes magyar nyelvén – fogadj el *okadottnak*, amikor ki akarok szállni a buliból, s nem akarok menyegzőre menni.

Isten tudomásul veszi mind a három választ. Jézusét is, Kaifásét is, a menyegzőre el nem menőkét is. Tudomásul veszi, s a világ megy tovább a korábbi nyomokon. Isten nem bábjátékozik. Marad a történelelemnél, ha már egyszer rábízta a világ sorát a nagy bumm-ra, az evolúcióra s arra, hogy az ember már értheti, hogy mi történik a Szenháromságon kívüli világban. Értheti, mert az emberbe belekerült az Isten, aki tudomásul veszi, ha a maga fajtájú, az istenszerűvé lett, mert gondolkodni tudó ember azt mondja neki, amit Arany János az őt érdemjellel kitüntetni akaró Ferenc Jóskának: *megbocsásson méltóságod, köszönöm a méltóságot*.

Heteroszotéria – az Isten megment engem. Autoszotéria – az Isten nem akar megmenteni engem, mert az én dolgom, hogy megmentsem *magamat*, mert a hitem ment meg engem. Jézus autoszotériát tanított. Pál kitalálta, hogy Isten kegyelemből, Jézus kereszthalála által, Kaifás gyilkossága által megmentette az embert. Pelágiusz a 4. században elmondta, hogy

Isten nem végzett heteroszotériát. A Krédónkba nem került bele, hogy Isten megmentette a világot, mert Jézus halála által megváltotta a világot. A dogmatika-könyveinkben ráfogjuk Ágostonra, majd Anzelmre ezt a Pál *félreértésén* alapuló heteroszotériát.

De ha ki is magyarázunk mindent a dogmafejlődéssel, a kimagyarázás nem segít az emberiségen, ha egyszer rajtunk fordulnak a dolgok, s mi rendre a harmadik választ adjuk Istennek. Fogadja el, hogy okadtak vagyunk, amikor nem akarunk menyegzőre menni, nem akarunk Isten felajánlására jézusi választ adni.

Advent van, várakozás van, várakozunk, s ha templomba járunk, ilyen prédikációt is hallunk, s elképzelhető, hogy valami megszólal a szívünkben, s megkérdezi tőlünk, hogy te barátom, milyen választ adsz a Téged válaszádsra megteremtő és felhívó Istenednek. Milyent? Egyet tudok biztosan. Azt, hogy az engem válaszádsra megteremtő Isten a végtelen szeretet, s engem is végtelenül szeret, és nagyon jól akar nekem. S azt is, hogy éppen azért, mert végtelen szeretet, végtelenül türelmes is, s szeretetével nem akar engem belezavarni valami olyasmibe, amire még nem vagyok képes. De súgja és mondja azt, hogy négy-öt magyar összehajoljon, hogy négy-öt magyar valamit kitaláljon, hogy valósuljon az, amiért és amire megteremtette a világot, és abban azt is, akinek a nevét megtalálom a személyi igazolványomban. Amen.

Városmajor, 2005. december 10.

Advent 4. vasárnapjára egy jó harminc esztendő szövegem felmelegítését választottam, mert nem tudtam szebbet kitalálni e régi szövegemnél. Csak egy kicsit megigazítottam a régit.

Khaire kekharistomené! – mondja Lukács görögül Gábielnek a Szűzhöz intézett szavait: *Üdvözlégy kegyelemmel teljes*. S lefordítja ezeket a szavakat magyarra félezer éve Erdősi Sylvester János így: *Örülj, kedves Szűz!* Mert ez a híradás Jézus születéséről, az Annunciatio – költők, művészek ihletője, bár a lukácsi híradásban nincsen se rím, se mérték, még szótagszám sincs. Ugyanez a helyzet a világirodalom legszebb szerelmes versénél is, amelyet Petőfi Sándor irt Juliskájának, abban a versben, melynek a címe: *Minek nevezzetek?* Ebben sincs rím meg mérték meg effélék, csak áradás, szabadon hömpölyögnek a költő szívéből a vallomások, az állítások arról, hogy minek is mondja kedvesét, miként a zsoltárokból, hogy miket is mondjunk Istenünknek: szépet, magasztalót és meghatót

Aki a szeretetről akar beszélni, annak rá kell bíznia magát a poézisra. A költészetnek – mert művészet – még van eshetősége, hogy felszínre hozhatóvá és hallhatóvá tegyen valamit az emberi szív mélyeiből. Még ha nem művész is, ahogyan Gábel és Mária sem voltak azok. Csak szívük volt, és az áradt. Aki nem tud imádkozni, használjon számárvezetőt: Isten meghitt barátainak a szavait. Van a Máriát-szeretésnek is egy *Minek nevezzetek?*-je. Ez a lorettói litánia. S felém kandikál a Máriát tisztelő múltból, Prohászka-tól egy könyvcím, egy lorettói invokáció: SZÉP SZERETET ANYJA. Legyen ma estére ez az ihletőm. Melegedjék fel általa a szívem.

1. Szép

Ami van, az mind egy, azaz másoktól megkülönböztethető. Ami van, annak mindnek alakja, körvonala van. S a dolgok alakja – ez a szép. Az alakítás termi a szépséget. Ami van, mind azért van, hogy szép legyen. Aki van, mind azért is van, hogy szépet teremjen. Ha nem is születünk mindannyian művészek, de mindannyian művészi munkára lettünk: magunkat alakítani, magunkat széppé tenni – ezért és erre lettünk. Nem lehetünk olyan csúnyák, hogy át ne ragyogjon akár púpon, akár rácson, bénaságon is a szépségünk – ha van. S nem lehetünk olyan szépek, hogy a magunkból ki nem formált szeretetnek a hiánya torzónak ne tegyen minket. Mária, nem tudom, milyen volt arcod és alakod. De mivel tudad, hogy csak szolgáló lehetsz, olyan széppé kellett formálnod magad, hogy nem tudok megfedkezni Rólad, s e pillanatban szeretnék trubadúrod lenni, azaz trovatore-ként, „kitalálóként” kitalálni és lábaidhoz rakni rólad egy poémát, amelyet Te csalsz ki ma szívemből.

2. Szeretet

Amikor még nem volt idő, akkor még csak ölelés volt. Az ölelés volt maga a lét. Kezdetben volt a Szeretet: az Atya Fiút ölelt, és a Fiú Atyát ölelt. Kezdetben csak Te voltál, időtlen Nász, örök Szeretet. Mindaz, ami nem szeretet, későbbi. Az csak kezdődött. Kezdet nélküli – ez egyedül a Szeretet. Téged, Mária, meglátogatott ez a szeretet. Úgy, ahogyan közülünk senki mást. Az örök Szeretet testetlen Lelke borult Reád. Be is borított isteni öleléssel, amelyben testnélküli a nász. Amikor Lukács ezt végiggondolta, trubadúr lett belőle is: a történetíró dalra fakadt. Te pedig, Mária, meg is élted, amit ő csak végiggondolt. Milyen lehetett az a hálaadó *Magnificat*, amely Mária, Téged tett költővé és muzsikussá, s olyan magadat-faragó művésszé, hogy hiába múlnak az ezer évek, nem akarunk Téged elfeledni? Milyen?

3. Anya

Aki jól ölel, anyává lesz. Szül akkor is, ha férfi: *Fiacskáim, akiket fájdalommal szülök újra, amíg kiformalódik bennetek a Krisztus* – bújja anyahangon egy férfi, Pál. Csak ölelésből fakad élet. Atya és Fiú nászából lett az Istenbe meghívott ember. Belőlük születtünk. Belőlük születünk újjá is. A Lelkükből. De mindenekelőtt a Fiúból, aki nem is tejével, hanem húsaival-vérével táplál minket.

Amikor az Atya Fiút ölelt, már látott minket, mert a Fiúban szólított létre és öröklétre mindannyinkat, embereket. Isten elég önmagának! – ez filozófus beszéd. Az ölelés, a szeretet gyermeket akar – ez pedig a szív, a kinyilatkoztatás hangja. Isten olyan valaki, aki embert akar – mert a szeretet soha sem lehet termés nélküli, nem lehet gyümölcstelen.

A primitív népeknél az Isten – Atya és Anya egy személyben. A mi kinyilatkoztatásunk – férfi-képű. A Lélek nem-nélküli, s a másik két személy hímnevű nevet visel: Atya és Fiú. Sok a férfi elem kinyilatkoztatásunkban, és hiányzik a női. De csak az elnevezésben, mert a Fiú belesimul az Atya akaratába, életébe, s így a Szentháromságban a nő-elvet, az alkalmazkodó nőiesség magatartását a Fiú képviseli. A megtestesült Fiú új életre szül bennünket, s így az idő világában reácsodálkozhatunk anyaságára. Csak a Fiú elnevezés gátolt meg abban, hogy rácsodálkozunk a Fiú nő-vonásaira.

Sok volt a férfi-elem, s ezért a mérleg borult. Hiányérzetünk volt. Fel kellett magasztalnunk a nőiséget és az anyaságot is. Nem lehetett elég a férfi- és az apa-kép. Apa, anya és gyermek – ez az, amire az emberi szív rácsodálkozik. A Mária-kultusz szükségképpen. Még a mértéke is. Mert kielégületlen maradt az emberi szív a csak-férfi világnak rajzolt szentháromságban. A *hüperdúlia*, a szenteket megillető csodálatot meghaladó és az olykor a hüperdúliát is meghaladó túlzások, istenítések is szükségképpen voltak. Maradnak is, amíg istenképünk magára nem ölti a női és anyai szeretet vonásait is. Mária, Tebenned éltük meg, s éljük meg még ma is istenképünknek ezt a hiányzó vonását.

4. Szépség és szeretet

A szépségből születik a szeretet? Igen, mert a szépség indítja önátadásra a másikat. Vagy fordítva igaz? A szeretetből születik a szépség? Így is igaz, mert csak a szeretet tud szerelmessé tenni, s ez olyan olyan széppé formálni az, akibe szerelmes, hogy kiváltja belőlünk az önátadást.

Szépség és szeretet együtt járnak. Felcserélhetők, mint a legegyszerűsebb létállítmányok. Az *egy, igaz, jó* – ezeket elmondhatom mindenről, ami csak létezik. Ugyanígy állíthatom Istenről – s a Hozzá-tartozókról is –, hogy szép is, és szeret is.

A Szentháromság – műalkotás. A magát formáló Örök Szeretet remekműve. A Lélek alkotó keze-munkája nyomán készült. Az örök, az isteni nász ténye ez a műremek. Szeretetből fakadó örök szépség és szépségből fakadó örök szeretet. Még muzsikos sem vállalkozott reá, hogy megszólaltassa ezt a titkok titkát. A Szentháromság az. Pedig ez az isteni valóságba írt műremek – ez a kezdet: innen forrásozik mindaz, ami van.

A teremtet világ minden szépsége csak kép és lenyomat. A legkülönb ezekből maga az ember. Olyan szép lehet, hogy kiválthatja belőlünk a teljes önátadást, a Petőfi megénekelte

csodálatot és önátadást. A Minek nevezzetek? önátadását. Ki embernek adhatom így oda önmagamot? Annak, aki partícipálja az Istent, aki részesedik belőle. Annak adhatom át magamat, aki a szeretet a Szeretetből és szépségét a szeretet szépségéből meríti.

5. Mária

Mária, szép vagy, mert átölelt az Isten. Szép vagy, mert részesedtél az örök szeretetből. Szép vagy, mert szolgálni akartál. Szép vagy, mert belekapcsolódtál a Szépség örök forrásába.

Mária, szeretet vagy, mert átölelt az Isten, mert részesedtél az örök szeretetből, mert szolgálni akartál, mert belekapcsolódtál a szeretet örök forrásába.

Mária, anya lettél, mert átölelt az Isten, mert részesedtél az örök szeretetből, mert szolgálni akartál, és mert belekapcsolódtál az anyaság örök forrásába.

Mária, rád akarunk aggatni mindent, ami emberre aggatható. Miként a férfi arra nőre, akibe szerelmes. S mi nem aggatható reá arra, aki az Istentől való? Az a kiválasztás, amely Téged ért, feljogosít minket erre a magasztalásra, megmagasításra. Isten kezdte el a megmagasításodat, mi csak folytatjuk. Időnként sokat mondunk? Nem baj, majd kijavítjuk. Másképpen ugyan, de megint csak sokat fogunk mondani. Mert nem mondhatunk le róla, hogy istenivé ne projiciáljuk az emberből azt is, ami női; azt is, ami anyai.

S Te mégis csak Istenanya vagy, és partícipálsz a magad nőiességében és anyaságodban az istenit úgy, mint senki más. Ezért magasztalunk – Szép Szeretet Anyja.

6. Lajtha László erdélyi gyűjtéséből

vegyük elő most a Hozsanna 184. B énekét:

Mária, Mária, mennyei szép hajnal, Kit szépen köszöntött Gábiel arkangyal.

Mária, Mária, üdvösség hajnala, Kire felvirradott boldogságunk napja.

Mária, Mária, mennyei szép virág, Kit áldva magasztal a mennyei világ.

Mária, Mária, mennyei szép csillag, Ki a gyászos égen értünk szépen csillog.

Mária, Mária, hazánk védasszonya, Özvegyek és árvák megvigasztalója.

Mária, Mária, gyászban is fényesség, Árva magyaroknak Te vagy az ékesség.

Városmajor, 2005. december 20.

Bizonyára senki sem emlékszik már rá, mit mondtam el 2004 karácsonyán a Bokorportán, meg szerte az országban minden felé, ahova csak meghívtak testvéreim, hogy karácsonyi misét mondjak nekik. Mondhatnám nyugodtan tehát az idén is a tavalyit, alighanem észre sem vennétek. De nem teszek ilyet. Helyette csak emlékeztetek Benneteket arra, hogy 2004 karácsonyára írtam egy időtlen drámát. Hat jelenettel, melynek hármát a Szentháromság időtlen világában forgatják, s a szereplők: az Atya meg a Fiú és a Lélek. Másik hármát meg földi színhelyen: egyet Betlehemben, s mondja ott a magáét a Krónikás. Másikat Szilvarcsán az őszi erdőn, s mondja, amit tud: Eső virág András, Harmadikát meg a Bokor különböző kisebb és nagyobb karácsonyi közösségeiben négy rangos, de névtelen Bokor-tag. S lezárta ez egészet egy a súlyos problémákat feloldani kívánó énekes utójáték. Ezt el is énekelhetjük most, ha tudjuk.

Ki ma született, Üdvözítőnk lett...

Hóp-csup-csup, hóp-csup-csup, Üdvözítőnk lett.

Menjünk mi is hát Betlehembe át, Hóp-csup-csup...

Vigyük a dudát meg a furulyát, Hóp-csup-csup...

Ott majd dudálunk, sok jót kívánunk, Hóp-csup-csup...

Majd megfelel ő az Isten előtt, Hóp-csup-csup...

Aztán végtére Ámen a vége, Hóp-csup-csup...

Aztán a karácsony utáni napokban azt mondta nekem egy bizonyos Mária... – bizonyára lelki rokona az Eső-Virág Andrásnak, tehát nem a Szűz Mária, mert az nem trafikál olyannal, aki még Medjugorjéba sem megy el... Szóval azt mondja nekem a bokorportai karácsonyi

mise után ez a bizonyos Mária, hogy nem *oldó utójáték* illett volna Időtlen drámám végére, hanem még egy kis szentháromsági forgatás lett volna az illő befejezés. Nem tekintettem szavát férfi módon üres asszonyi fecsegésnek, hanem gondolkodtam azon, amit mondott. Csak kupálódunk mi is férfiak..., már amelyikünk. Aztán próbálkoztam egy negyedik szentháromsági forgatással, amit most majd előadok. De hát ezt megelőzte már három időtlen forgatás, amit ugyanúgy elfejtettünk e hosszú 2005. év során, mint az időtlen dráma egészét, így hát egy nagyon kicsit ismételnünk kell. Az első szentháromsági jelenetben a Fiú bejelenti, hogy hatalma van megszületni, a másodikban, hogy hatalma van az életét odaadni, a harmadikban pedig azt, hogy hatalma van az életét vissza is venni. Az Atya meg a Lélek megtárgyalják vele, hogy mivel is jár az idő világában ez a hatalom. Nem mondom el a tárgyalásnak a summáját sem, tessék tanulmányozni a szakirodalmat. Helyette inkább előadom a negyedik forgatás hiteles eredményét, az Időtlen dráma jelen pillanatbeli végét. Kérdezem: Most meg mire lesz a Fiúnak még hatalma? Nem lőjük le a poént, majd a végén megkérdezlek titeket, hogy mire is volt neki hatalma még.

7. jelenet

Ismét a Szentháromság időtlen világban, s az idő felől nézve a 2005. év elején, a Bokorújév napján.

Ismét a **Fiú** kezdi a diskurzust:

Nem vagyok elkeseredve. Akkor sem, ha úgy látszik, hogy Konstantin után a rám hivatkozók mindent elfelejtettek abból, amit tanítottam. Akkor sem, ha csak ezer év után támadt Francesco, aki újra megértette, amit azalatt a három év alatt mondtam. Nem lettem reménytelenné, mert vannak a 20. században is, akik értik, hogy miért jöttem. Nem is mind feltétlenül katolikusok, de az enyéim, mert szeretnek. Nemcsak minket, de szeretnek mindenkit... még a kissé tökéletlen magyarokat is. S ezek a magyarok is szeretnek minket meg felebarátaikat, ha nem is beszélnek mind magyarul, ha nem is mind katolikusok. Bokornak is nevezik magukat, s abból, amit tanítottam, ők annyit mégis megértettek, hogy csak kicsiny, szentháromság-mintájú, család-mintájú közösségekben óvhatják meg magukat a Mammon szívtelenségétől, hogy magukhoz tudjanak ölelni, visszaölelni minket. Vannak vértanúik, vannak hitvallóik, s még azt is tudják, hogy tovább kell lépniök. Tudják, hogy nem elég nosztalgiazni apáik-anyáik, nagyanyáik-nagyapáik teljesítményeiről. Tudják, hogy le kell mondaniok (Juj!) az erszényükről is. Még nem tudják, hogy hogyan lesznek képesek ezt a lépést megtenni, de tudják, hogy ezt is meg kell még lépniök.

Örülök, hogy bízol bennük – szólalt meg az **Atya**. Ha nem hazudnak maguknak, lépni fognak. Van harmadik nemzedékük, s ezek fiatalok. Neked is csak fiatalokkal sikerült, ami sikerült. A Te Tizenkettődben az átlagéletkor húsz év alatt volt: a *fiacskáidnak* nevezted őket. A Bokor öregjei szép munkát végeztek. Semmiféle szentnek mondott uralom (*hier-archia*), se világi, se más, meg nem rettentette őket. Kitarítottak. Becsületesek voltak. De mintha sok lenne nekik már a *jóból*. Mi viszont újra élünk minden új emberi nemzedékben. Úgy teremtettük meg őket, hogy a fiatalok még nem hazudnak, hanem azt mondják: amit látnak. *A bolondok meg a gyerekek mondják meg az igazat*. Azért, mert gyerekek, mert bolondok. S Szent Pál beszélt még a mi bolondságunkról is. Ki kell egészíteni tehát a sort: A gyerekek, a bolondok nem hazudnak meg még mi sem. Szép sor ugye: gyerekek, bolondok meg az Isten, a Szentháromság?! S különben is, első nemzedéküknek már egyre több és több tagja él velünk együtt házukban, az örök lakóhelyen: Andi Budapestről, Bandi bácsi Szadáról, Gyuszi bácsi Nagysápról, A kis Effi és Feri bácsi innen, Fehérvárról, Hanc Laci meg a napokban hozzánk költözött Jahn Frici Tatabányáról. Ők is szorítanak az unokáknak...

S ekkor megszólalt a **Lélek is**: Én azért bízom bennük, mert lassan rájönnek arra, hogy a magunk képére teremtettünk embert. S arra is, hogy ezért lett az ember – nő és férfi. Lassan véget ér majd a csak-férfi-világ odalént. Az első lépés már megtörtént: a nők is férfiak

akarnak lenni. Persze majd leszoknak erről. Le, mert észreveszik, hogy ezzel kipusztítják magukat. Majd megértik, hogy nem az a dolguk, hogy a nők is gépészmérnökök és informatikusok legyenek. Azt, hogy nekik az *élet egyetemét* kell elvégezniök. Ha diplomát akarnak szerezni, akkor azt kell megtanulniok, amit oly szépen fogalmazott meg egy templomba nem járó, de katolikusnak született honfitársuk. Illyés Gyula ő, s a *Ditirambushoz a nőkhöz* c. versében írja:

*Nem a zablák, nem a zengések,
hanem a kosáron a fül;
nem az ostromok, a bekerítések;
hanem a korall-sor a nyak körül,
meg a tűzhely körüli székek;
nem a viharok, a mének, a diadalzengések,
hanem a szitaszél-veretéseik,
ha a liszt megtömörül,
hanem a néma kitekintések
a téli ablak függönye mögül;
nem a havasok, a jeges meredélyek,
hanem a kézimunkázó vetések,
a vasárnap is orsópergetők,
hanem a csecsemő lebegtetések,
hanem a csermelyek, a csevegők,
nem a vezényszó, Rohamra! s Imához!
hanem a megfordított vánkös.*

Majd megértik, hogy sem a férfi, sem a nő – önmagában még nem ember. S azt is, hogy a nők nemcsak arra valók, hogy megszüljék gyerekeiket. Majd lassan kihálnak a papjaik, s megértik, hogy a férfiak magukban mindig maradnak kardot rántó, vagy büntető csodát produkáló Péterek. Az a hallatlan dolog tetszik nekem a Bokorban, hogy már vagy húsz éve egy-egy nagymamát választottak maguknak vezetőül. Meg hogy rájöttek egy katolikus férfivilágon belül, hogy a laikus is ember... Sőt, hogy az utolsó laikus nő is – ember. Ilyen nem volt még a világtörténelemben. Majd azt is megértik, hogy a nők nem háttér-ország, hanem ők az ország közepe. Hogy a tanítványoknak pároknak kell lenniök. Hogy nem arra teremttük a nőket, hogy a férfiak visszarángatói, hanem élen menetelő párjaik legyenek. Hogy nem sikerülhet addig az Isten Országá, amíg nem egymásra figyelő párok csinálják azt. S a **Fiú** ekkor újra megszólalt: Lehetetlen volt számomra párokat választani. Még írni-olvasni sem tanították meg a lányokat. Váló levelet csak nekik adhattak; ők szerencsére nem!

Házasságtörésért csak őket büntethették, a férfiakat nem. De tapasztaltam, hogy Magdolna szíve tudta, hogy csak egy a szükséges. S a keresztem alatt is csak asszonyok voltak. Ennyit tehettem csak. Bár nem tartozhatott Magdolna a Tizenkettőbe, az evangelisták mégis többször említik őt, mint a Tizenkettő bármelyikét, egyet, Pétert kivéve.

Ne mentsd és ne vádold magad! – mondta erre az Atya. Majd megtanulják, amit megtestesülésedkor még nem láthattak. Majd észreveszik életedben a sajátosan női *principiumot*, a női vonást-magatartást. Azt, hogy Te mindig csak vissza akartál szeretni engem. Belekapcsolódní akartál abba, amit kigondoltam, hogy legyen meg az akaratom. S éppen azért tudtad megtenni, amit megtettél, mert megvolt Benned ez a Körünköl vitt és el nem feleddet tudomány: belekapcsolódní, eggyé vální, magadba fogadni. Azt, amit olyan feledhetetlenül mondott költőjűk: *Nem a vezényszó: Rohamra! Imához!, hanem a megfordított vánkös.* A vánkös megfordítása; az, hogy anya-meleget érezhessenek közeledben. Hogy a teljes biztonság érdekében megkérdezze a férfi asszonyától: Jó lesz ez így? S amire az ő, az asszony

– férjét is, nemcsak gyermekeit szerető női szíve igent mond, az lesz az, ami szentháromságivá formálja a világot. Az, ami kettejük közös akaratából születik meg. Igen – mondta a *Lélek* –, Francesconak is nászt kellett ülnie. Ha mással nem is, hát a Szegénység Úrnővel. Finom, érzékeny, a mi szentháromsági szándékainkba belesimulni akaró lelke érezte, hogy ki kell egészítenie magát. Klárával akkor nem egészíthette magát. E csonkaság vállalását az ő századában a Bennünket szeretés alapfeltételének tanították. S Francesco mégis meg tudta vigasztalni testvérét, aki nem tudott asszonyi ölelés nélkül élni: Te, semmi baj, ez igazán nem akadály a Isten Országának. Francesco sem volt pap, ahogy Te sem voltál pap, s Te is megérezted, hogy Magdolna a legfogékonyabb azok között, akik körülvettek odalent. Nagyon bízom benne, hogy lassan-lassan rájönnek, hogy képünkre és hasonlatosságunkra *androgúnoszt*, hím-nőt teremtetünk, s az *anér*, a férfi, a *gűné*, az asszony nélkül, egyik a másik nélkül – nem ember, s a másik nélkül az egyik sem az. Csak a férfi és a nő, ketten együtt hordozzák képünket-másunkat.

S amikor megértik ezt odalent, akkor tudok majd igazán szabadon áramlani, s úgy egyé tenni őket, hogy a világ legtermészetesebb dolgának fogják mindketten azt is tartani, hogy a gyerekért kell élni, a folytatásért. A mi folytatásunkért, a gyermekeink, a testvéreik-testvéreink folytatásáért, a mi Országunkért. Azért, hogy egyetlen családdá legyen az Isten egész népe, s mindegyik gyerek az Isten folytatása legyen. S nem sírhat a te gyereked úgy, hogy ne fájjon neked, s az enyém sem sírhat úgy, hogy ne fájjon Neked. Mert egyek vagytok ti mindannyian, ahogy imádkoztad is Tieid előtt az utolsó vacsora végén, amely imádságot balga folytatód-félremagyarázóid főpapi imának mondtak, amikor te még *alpapnak* sem mondtad magadat soha.

S újból a *Fiú* ragadta magához a szót: Tisztává tettem őket az általam tanított ige, a Szentháromság életének megmagyarázása által. Azzal, hogy elmondtam, hogy idefent mindenünk közös. Ami az Atyáé, a Fiúé is. Ami a Fiúé, az a Léleké is. Azt, hogy a szeretet nem ismeri az *enyémet és a tiédet*. A szeretet csak azt ismeri, hogy *miénk*. Jeruzsálemben az őskeresztények ezt megértették. Bízom a jövőben, hogy a kezdet nem marad folytatás nélkül. Hogy nem tudom mikorra, de megszületnek azok a tanítványaim, akik nemcsak azt tudják, amit Marx tudott. Nemcsak azt, hogy a termelő eszközöket köztulajdonba kell adni, hogy az emberi munka termékei mindenki számára elérhetőek legyenek. Hanem azt is tudják, hogy erre az erő, a gyilkos hatalom ereje teljesen alkalmatlan. Nagyobb baj lesz belőle, mint nélküle. A szeretet csak az adást ismeri, a vevést nem. A termelő eszközöket nem lehet köztulajdonba venni. Azokat is csak adni lehet.

S végül szavukat egymáséba öltve mondta **mind a Három**: – Jó nekünk, hogy értjük egymást. Értjük, mert isteni a szívünk, s az istenien jó szívből – ez a lelkiismeret – csak istenien jó gondolatok és jó tettek születhetnek. Majd csak megvalósul, majd csak megérti szívünkről szakadt gyermekünk, az ember, hogy minden isteni tudásunkat, akaratunkat, szívünk mozdulást, érzelmünket egybefogja az, amiről az érmindszenti költő is énekelt... Azt, hogy az összesen csak ennyi árad a mi szentháromsági világunkból: *egymást szeretni*. Nem több ennél a mi életünk, az Isten szentháromsági élete és Orzága se. Csak ennyi: szeretni. Bizony csak ennyi. S ennyi az ország teljessége is. Mi ez a teljesség? A mi szentháromsági, a magántulajdont nem ismerő életünk teljessé válása a magunk időben kitágításából megszületett emberekkel: az egymást szeretés, a mindenkit szeretés az emberek között is. S a végén **Hárman** még énekeltek is egyet. Egy Kodály-biciniumot. Azt hogy

Örvendjen az egész világ, Istentől plántált aranyág.

Kin örül dicső mennyország.

Aronnak ékes vesszeje, Megvirágzott csemetéje.

Mint mondolának gyümölcse, Kívánatos ékessége.

Ó szép fénylő csillag Pásztorok fölött villog.

Állhatatosságban ragyog, Kiért szívünk igen buzog.

S valahonnan a földről folytatták is:

Ne féljünk már az ördögtől, Ne rettenjünk bűneinktől.

Csakhogytisztán szentül éljünk. S az egekben részesüljünk. Amen

Mert odafenn is tudják, hogy az emberi történelem közepe a betlehemi éjszaka – mondja végül az **öreg krónikás**, aki bele akar lesni a Szentháromságos élet titkaiba. Sikerül-e neki, senki meg nem mondhatja, amíg idelent van. Csak annyit tudhat, amennyit tudott, ki tudja hány ezer év előtt, Hermész Trismegisztosz is. Mit? Azt, hogy: **fenn mint lent, és hogy lent, mint fenn**. A legnagyobb dolog a Földön a szerelem, s ez a szerelem szentháromság-mintájú.

S a legnagyobb dolog odafönt a Szentháromság élete, s ez az isteni élet bizony szerelem-mintájú. Hasonlítunk az Istenre? Ha igen, akkor alighanem Isten is hasonlít ránk.

Ki tud-e ez a szerelem bennünk annyira tágulni, hogy legyőzzük az enyém s a tiéd béklyóit, gondolati megkötöttségét? Megvalósítjuk-e a családok szerzetesi életét, vagy erre még várnia kell a Szentháromságnak, ez az a kérdés, amit 2005 karácsonyára el tudtam hozni nektek, Testvéreim. Annak következtében is, hogy köztetek él az a bizonyos Mária, aki azt mondta, hogy nem jó befejezés az *Oldó utójáték*. Amen.

Ezután öt perc csend, majd kezdjétek a hozzá-imádkozásokat.

78.SZIVESZTERI NAPLÓ

2005. DECEMBERVÉG

Városmajor, 2005. december 15.

(A regény 26. része). '74 nyarának végén meg kellett állnom. Hiába vettem be altatót, az sem segített. Nappal is használhatatlan voltam. Édesanyám már megvette a lakást Kamilla nővérem közelében az Őrs vezértéri lakótelepen, és egyedül éltem a mátyásföldi házban. Elmentem az SztK-ba s kértem beutalót egy idegklinikára. Azt mondták, hogy az nem megy olyan egyszerűen, de ha jó nekem a József Attila kórház is, akkor mehetek azonnal. Nem értettem a kérdésüket:

- Orvosi kezelésben részesülök ott?
- Persze, hogy részesülök, de az afféle zárt intézet...
- Akkor minden rendben – válaszoltam.

Megírták a papirosomat, s én bevonultam az intézetbe. Ott volt az újlaki templom felett Óbudán, a magasban, gyönyörű volt a kilátás. Egy Süle Ferenc nevű orvos kezébe kerültem. Elmondtam neki a bajomat. Kikérdezett, s én mindent vallottam neki, amiről gondoltam, hogy érdemes tudnia. Egyről nem tájékoztattam őt, mert nem gondoltam, hogy az is érdekes lehetett számára. Eszembe se jutott, csak most, hogy több mint harminc év múlva gondolkodom akkori állapotomon, fogok gyanút. Valamelyik nyári lgy-omon elhatároztam, hogy leszokom a jó tíz éve elkezdett cigarettázásról, mert hát még sem illik a Bokor-alapítóhoz(!) meg a nagy szentüléshez ez a pöfékelés. Nem volt még akkoriban nikotin-tapasz. *Ein Mann, ein Wort...*, leteszem és kész. Süle sem kérdezett semmi ilyesmit, hogy tájékoztathattam volna.

Számomra az intézet fegyelme semmiféle nehézséget nem jelentett. A noviciátus elmondhatatlanul zártabb világ volt, mint a József Attila, nem is szólva a Fő utcáról meg a Gyűjtőről. Kijárkálni nem lehetett, s talán hetenként volt egy látogatási nap, ha valakitől hisztériázás miatt meg nem vonták ezt a kedvezményt. Hamarosan szorosabb kapcsolatba kerültem Süle Ferencsel. Mivel az Intézet is gyakorolta a *csoport*terápiát – merő újdonság lehetett ez akkoriban –, megmutattam neki azt a tanulmányt, amelyet nem rég Barcza Barna írt lelkievezetési gyakorlatunkról, melyben benne volt a három elszámolás is. Elolvasta, s csak ennyit mondott:

- Jó, csak meg ne bolonduljon tőle az, aki csinálja.

Hetenként volt csoportterápia. Mindenki beszélt arról, amiről akart. Süle csak ült és hallgatott. A betegek általában életkörülményeikben találták idekerülésük okát. Az egyik asszony beszámolt alkoholista férjéről, akinek viselkedése miatt került volna ő ide. Ekkor megszólalt:

- Gondolja meg asszonyom, hogy egy lityi bor is többet jelentett már a férje számára, mint maga!

Nem teketóriáztak sokat ott az emberekkel. Magam a csoportterápián csak a bölcsességeimből közöltem egyet és mást, s nem viselkedtem gyógyulásra váró alanyként. Sülét ez nem zavarta, de megállapította, hogy túlsúlyos vagyok, s böjtre fogott, egy hetesre. Almákat rendelt nekem: kicsiket, savanyúakat, ízetleneket. Egy nap után ennek következtében még jobban kezdett fájni a fejem, s szóltam neki, hogy abbahagynám. Meghallgatott és nem engedett – végig kellett csinálnom a hetet. Látogatóim voltak, de én csak egyre emlékezem: Ancsa jött be Sárával. Sára nem volt még egy éves, az általvetőjében hozta őt anyja, s lerakta egy asztalra. Odajött egy ápolónő:

- Hát ezt meg kell zabálni!

Nem tudom, hány hét után engedtek ki. Akkor már tudtam aludni, s egy kicsit ennek következtében jobban is éreztem magam. A kiengedés előtti napokban kezdett újból zúgni a fejem, panaszkodtam állapotomat Sülének:

- Vissza kell mennie az életbe!

Közeledett a Karácsony. Karácsonyra el kellett készülnie a Karajnak. Jóska állt be helyemre. Meleg Iluséknál folyt a kötetek végső összerakása. Arra már ott voltam én is, s Jóska csak vigyázott, hogy *széjjel ne tépjem testvéreimet*. Nem nekem mondta, csak valamelyikünknek. Éva anyánk is panaszkodott Jóskának rám, hogy nagyon feszült vagyok diktálás közben, s Jóska megkérdezte, hogy szedem-e a bigyulákat, amiket felírtak nekem. Nem nagyon szedtem, de a szólás használt, és azután már rendesebben csináltam. '71-ben egy kötet volt a Karaj, '72-ben kettő, '73-ban négy, s az idén már öt kötet. Éreztük, hogy nem csak pislákolunk, hanem újra élünk, ahogyan éltünk már egyszer 25 évvel korábban. Növekedésünk, gyarapodásunk észlelhető volt mások számára is. A Regnumiak jövendőlték is:

– Most majd megint ti következtek...

Arra gondoltak, hogy majd mi megyünk megint börtönbe. Nem úgy lett. '72-re kiengették a papokat, mindet a börtönökből, csak Lénárd Döncinek nem kegyelmeztek. Puhult a diktatúra, Kádár meglátogatja VI. Pált és büszkén jelenti, hogy nincs már pap börtöneiben. De a pápa jól értesült, és mondja, hogy Lénárd Ödön piarista még ott van. A beszélgetés valamikor '76-ban történik a Vatikánban, Kádár intézkedik, és Dönci is szabadul. Ránk csak majd a '70-es évek végén kerül újra sor, de akkor újra megtöltjük a börtönöket, és tart ez az állapot a rendszerváltozás utolsó pillanatáig.

Az ávó azonban dolgozik ebben a pár börtönmentes évben is. Csak figyel, de már nem börtönözhet, Segít már neki a hierarchia. A hierarchia dolga lesz, hogy megfojtsa azt, ami az ávónak nem tetszik, de a maga eszközeivel már meg nem folythatja. Az ávó észleli, hogy élünk, de ebből számunkra most már nem következik újabb börtön. Ahhoz nekünk hét világrészre szóló botrányt kellett kavarnunk. Talán azért sem következett, mert az ávónak megmagyarázta talán Kádár, hogy mi már megszenvedtük a múltat s jövendőt. Kádár a Helsinki-megállapodás aláírására készült, amely biztosítja a szabadság-jogokat. S így a puhuló, de a harcot fel nem adó diktatúra csak annyit tudott tenni szegény, hogy Lékai László veszprémi püspököt Esztergomba hozatta apostoli adminisztrátornak. Lékai nem volt a 64-ben a püspöki tisztre emeltek között. Még a második menetbe sem került bele, csak '72-ben szentelték püspökké. De ő a az ávó készíti jövő embere: '74 elején már ő az esztergomi érseki szék apostoli adminisztrátora, melyet a Szentszék '73-ban megüresedettnek nyilvánít, bár Mindszenty még él, s bár a pápa megígérte neki, amikor '71-ben kicsalták az országból:

– Amíg élsz, te maradsz Esztergom érseke.

Figyelő szemek sejtették Lékai nyomulásából, hogy ő az *eljövendő*, aki majd rendbe tenni rendeltetik, amit az ávó nem tehet már rendbe, s aki folytathatja, amit az ávó kezdett: – érseki jelmondatának szellemében visszavágja (*Succisa virescit*), amit az ávó nem volt képes visszavágni... Még nem látszik, hogy pontosan mit. Mi sem tudjuk még egész pontosan, ő is szegény aligha. Mit? Azt, hogy bennünket vág vissza, s mindazt, amit a földalatti egyház tenni tudott.

A Bokor élete ez időben még mindössze három egyházmegyére terjedt ki: az esztergomira, a vácira és a fehérvárirra. Lelkigyakorlatainkat ezért a Budapest közelében levő falvak plébániáin tartottuk. Akármilyen titokfegyelemmel dolgoztunk is, az elhárítás rendre tudomást szerzett rólunk: hogy ekkor meg ekkor ebbe és ebbe a faluba készül húsz ember, hogy a plébánia épületében három- vagy négynapos lelkigyakorlaton vegyen részt. Beépített testvérek által szerez tudomást, egyebünnen? Nem tudjuk. Az ávó nem tartóztat le bennünket, vissza sem fordít, amikor leszálltunk a vasútállomáson. Helyette értesíti a területileg illetékes főpásztort, aki pedig kiküldi a színhelyre a püspöki vikáriust (helyettesét) vagy irodavezetőjét, hogy zavarja haza a lelkigyakorlatozókat. Nem sikerült nekik. Kezdték a plébános meggyűrésével. A plébános vagy Bokor-tag volt, vagy szimpatizánsunk. Ezt mondták az őket meglátogató egyházi méltóságoknak:

– Akik idejöttek, imádkozni jöttek. Akik idejöttek, a barátaim... Azért van ez a nagy üres ház, hogy imádkozzanak benne. Örülök, hogy jönnek.

Volt magas egyházi látogatóik között olyan is, aki nem adta meg magát könnyen. A plébánostól megtudva, hogy a lelkigyakorlat vezetője *civil* (egy harminc év körüli többgyermekes fiatal mérnök), bemegy a lelkigyakorlatozók közé, s keresetlen egyszerűséggel megkérdezi az említett vezetőtől:

– Magának kiadott erre megbízatást?

Márci Imrének hívták a fiatal családapát. Az halkán, de határozottan válaszolt:

– Jézus Krisztus.

Ezek után a püspök helyettese nem tudott mást csinálni, mint hogy dolgvégezetlenül hazament. '74-ben még egyikünk sem álmodott arról, hogy tizenöt esztendő múltán majd glasznoszty meg peresztrojka következik. Bent voltunk az egérfogóban, s nem lehetett helyzetünk normalizálódására számítani. Életünket vagy egzisztenciánkat naponként vittük a vásárra. Jézustól kapott megbízatásunkról nem volt papirosunk egy olyan világban, amelyben sokan igyekeztek följegyzéseket készíteni (későbbi néven: III/III-asok), hogy azokkal *lefedjék* magukat. Jézus nem bízott minket felemás (kollaboráló) magatartásra, s így nem is kaptunk az ávótól *fedőnevet*. Jézus másra bízott: legyen a beszédünk *igen és nem*. Vagy igen vagy nem, de az igen is, a nem is, a kettő együtt – nem volt benne Jézus szótárában. Nem is volt papjaink közül egyetlenegy sem, akikre kispapokat bízhattak volna püspökeink. A szemináriumi előljáróknak élvezniök kellett a kormányzat, a Párt bizalmát. Mi nem élveztük azt, s így a szemináriumok kispapjai csak titokban, előljáróiktól rejtve kereshettek meg bennünket.

Egyetlen erős szálnak kellett megtartania minket vállalkozásunkban. Erről a szálról beszél 1974. évi karácsonyi elmélkedésem is.

Szeretetről csak szerelmes beszéljen!

Testvéreim, Izajás mai szentmisénk első olvasmányában arról beszél, hogy maga az Isten az, aki a szabadulást hozza az Ő népének. A latin-amerikai teológia, a Harmadik világ teológiája – felszabadítási teológiának mondja magát. Támadóinak ez a teológia azt válaszolja, hogy sokkal többről akar beszélni, mint merő forradalmi teológiáról. Az ember teljes értékű felszabadításáról akar beszélni akkor, amikor Istenről szóló logoszt, azaz igét akar keresztény teológiaként beleállítani a keresztény igehirdetés és a Krisztust-értelmezés történetébe. Az Isten szabadulást akar hozni az embernek, maga az Isten akarja azt elhozni. Aztán lett az egészből – egy csecsemő. Egy csecsemő, aki magát sem tudja megvédeni. Mások megvédésére, mások szeretetére reászorulón fekszik egy egyszerű pólyácskába bugyolálva. Olyan egyszerűbe, amilyent hosszú úton magával hordhat egy úton levő várandós asszony, akinek az úton elérkezhetik az ő órája. Isten maga hozza a szabadulást az Ő népének – éneklí Izajás sok-sok századdal a betlehemi éjszaka előtt... És lett belőle ez az egyszerű pólyácskába betakart csecsemő, és lett belőle istálló és jászol, amelybe meleget csak a marha lehel. A Kúnszentmárton mezővárosában született karácsonyi népi ének elmondja, hogy mi mindene nem volt meg ennek a Kisbabának. Nincs Jézusnak ruhácskája, / Nincs Jézusnak subácskája... /Úgy kell néki, jól van néki, / Minek ment Jeruzsálembe, / Mért nem jött Kúnszentmártonba...

Ez lett az Izajástól megígért szabadulásból, amelyet Isten maga hoz el az Ő népének. A folytatás méltó párja volt a kezdetnek. Olyan, hogy Istennek az izajási vonalában álló legkülönb és legnagyobb tolmácsa, a prófétáknál is nagyobb tolmács, Keresztelő Szent János Machaira várának börtönében ül. S onnan elküldi Jézustól még meg nem hódított tanítványait Jézushoz ezzel a kérdéssel:

– *Te vagy az Eljövendő, a megígért szabadító, maga az Isten által hozott szabadulás, vagy mást várjunk?*

Az ember szabadulásra váró lény. El kell jutnunk oda, hogy jóllakjunk és legyen melegítő ruhánk és meleg lakásunk, hogy megvilágosodhassék előttünk: mérhetetlenül többre van

szükségünk ahhoz, hogy megszabaduljunk a szorongatásoktól, a lét fojtogatásaitól és kínjaitól, mint hogy ennivalónk, ruhánk és lakásunk legyen. Az embert szorongatja a betegség, szorongatja a halál, szorongatja a sikertelenség, szorongatja az élet értelmetlensége, és szorongatja a magány. Rengeteg minden szorongatja az embert. Ezekből a szorongatásokból, amelyek sokszor kínosabbaknak és értelmetlenebbnek tetszenek, mint az éhség és fázás, ruhátlanság és lakástalanság szorongatásai, várja az ember a szabadulást, amelyet Isten maga hoz el számára. Várja... És jött egy szeretetet és védelmet igénylő kiszolgáltatott csecsemő... Várja, és a folytatás olyasvalami lett, amitől az Isten első számú tolmácsa nyugodtan rohadhatott Machaira várában, várva a pillanatra, amikor egy szép táncoló leány kedvéért, egy szép asszony öleléséért, ennek az első számú prófétának a fejét egy tálcára teszik. Isten maga hozza a szabadulást?

Életének egy nagyon válságos percében Keresztelő Szent János megkérdőjelezte a századokon keresztül folyó ígéretnek az értékét, és megkérdőjelezte az ígéret teljesedését. Mi is kérdezzük: Mi szabadít meg bennünket a szorongástól? Mi adja nekünk a szabadulást? Az embert nem teszi boldoggá az, ami majd csak lesz. Nemcsak a köszönöm szépennel lehet dugig és unalomig tele a padlás. Ígérettel is tele lehet ez a padlás. Annyi az ember és az emberiség történetében a semmivé lett ígéret. Szabó Lőrinc emlékezem, aki húszévesen írta le e sorokat: Nézd, új jakobinusok állnak a Volga vizénél! / s már csattog az ostor, új urak ostora új rabokon. / Új rabok, új éhség, új börtönök! / Újra hiába zökkent régi sínéről újabbra a régi világ: / új függönyök mögött pereg az ember Tragédiája, / s üres egekbe vezérli a bűn a szeretet dalát.

Szolzsenyicin művei döbbenetes erővel számolnak be róla, miként nem valósulnak meg a legharsányabb és legmegalapozottabbaknak látszó ígérek. Hogy ezekre az ígéretekre, amelyek hamis ígéreknek bizonyultak az ember számára, egyáltalában sor került, csak úgy volt lehetséges, hogy beleunt az emberiség azokba az ígérekbe, amelyeket Isten, Jézus és az Anyaszentegyház nevében ígértek neki. Többet érőnek látszott minden olyan ígéret, amely zárójelbe tette Isten, Jézus és az Egyház nevét. Többnek, mert unalomig megelégtelt az ember, hogy megetessék a jövőben és a majd bekövetkező boldogsággal; a magam bűnét és a másoktól és helyettem és nevemben elkövetett bűnöket megbocsátó Istennek a megbocsátásából fakadó boldogsággal.

Az ember nem éréktelen a jövő iránt. De a jövő csak akkor szolgálhat bele az ember felszabadulásába, ha van valami jel, amely záloga, biztosítéka és előkészítője az ígéret jövőbeli teljesülésének. Az Isten maga hozza a szabadulást... De hogy ezek a sorok muzsikálnak az ember számára, ahhoz valami behelyettesítésre van szükség. Meg kell érteni, hogy ez az Isten egészen bensőségesen egyet jelent a szeretettel. A Szeretet maga hozza a szabadulást az embernek. Csak ez hozza a szabadulást, semmi más. Nem! Mert az az igazság, hogy ember vagyok: szeretném, ha szeretnének. Mesélhet akárki akármit, és szólhat prófétai bizonyoságtévő erővel akárki akármit... akár az eredeti bűn eltörlésével megszűnt elidegenedés végleges és végérvényes megszűnéséről is – mindez csak szó a számomra. Szó, amelyik semmit sem szól hozzá az életemhez: szeretném, ha szeretnének. Ha van, aki szeret engem, akkor szorongásaimban van orvosság; akkor van, akihez odabújhatok, akkor van, aki engem megért... akkor nem vagyok egyedül. Az Isten maga hozza a szabadulást, a Szeretet maga hozza a szabadulást. Legyen az Isten akárki más, mint a Szeretet, ha nem az, akkor nem hozhat számomra semmiféle szabadulást. A prófétai ígérek abban az esetben jelenthetnek számomra valamit, ha ez az Isten maga a Szeretet. Tapasztalni akarom... nagyon közelről, életközeltől, emberközeltől és embertől akarom tapasztalni, hogy szeret. Tapasztalni akarom, hogy értem van, hogy fontos vagyok neki, hogy összehasonlíthatatlanul és mérhetetlenül több vagyok számára, mint valaki, akire csak reá kell köszönnie, meg kell emelnie a kalapját, széjjel kell húznia a száját jobbra és balra 1 cm-re.

Amikor idáig eljutok az elmélkedésben, már látom, merre kell tovább mennem. Te is azt akarod, hogy szeressenek; én is azt akarom, hogy szeressenek; ő is azt akarja, hogy szeressék. Micsoda sírás- és zokogáskórus állítható össze ebből a tenger szorongásból, szabadulást és megszabadulást várásból. Nem kell nagy ész, hogy rájöjjenek: Nem szerethetnek engem, ha én nem szeretek. Közel négymilliárd ember vár egytől, kettőtől, háromtól, négytől, tíztől szeretetet, s az Isten nem tud négymilliárd és negyvenmilliárd példányban újra és újra megtestesülni. De valamit tud. belelehelni a maga Lelkét négymilliárd emberbe. Olyan lelket lehelt belé mindegyikünkbe, hogy mindegyikünk tud tíz másikat szeretni. Van negyvenmilliárd ember, én reám is juthat tíz, akinek én nagyon fontos vagyok. Meg kell tanulnom tehát a szeretet művészetét, csak így következik el a szabadulás számomra.

A szeretet művészetét meg kell tanulni. Azt kell szeretnem, aki igényli, hogy szeressem őt. Borzasztó szorongások és fel nem szabadultságok következnek be abból, ha olyasvalakit akarok szeretni, aki nem szorul reá a szeretetemre. Nem kell fojtogatnom, nem kell gyilkolnom szeretetem felkínálásával azt, aki nagyon jól megvan énnélkülem. Ha ezt csinálom, nem őt akarom szeretni, hanem magamat akarom szeretni azzal a rövidzárlattal, amely önmagától csak önmagáig, boldogtalan önmagáig ér. Meg kell tanulnom a szeretet művészetét. Azt kell adnom a másiknak, amit vár tőlem. Figyelnem kell tudni a másikra: mi az, amit igényel tőlem.

Ugyanakkor nem lehet végső szempontom, hogy mi az, amit ő vár tőlem. Miközben teszem, amit kíván tőlem, világosan éljen bennem a végső szempont: meg kell tanítanom szeretni. Meg kell tanítanom őt is arra, ami biztosítja számára a végleges felszabadulást. Maga az Isten hozza a szabadulást nekünk. Ha megértettük, hogy Isten a Szeretet, akkor a szeretet hozza a szabadulást nekünk.

Ez a szeretet teljesítményekben fog jelentkezni: mennyiségben kifejezhető teljesítményekben, minőségben kifejezhető teljesítményekben. Kitakarított szobában, leadott fizetésben, időben fölkelésben, munkahelyi helytállásban és egyéb nagyon prózai, mindennapos cselekedetekben fog majd megjelenni. Nem fog himnikus érzéseket kelteni szívünkbe, de valamit belerak majd a szívünkbe. Egész életünkre szólóan egy hangot, amelyik hang világosan szól: Azt teszed, amit kell... a jót teszed... azt teszed, amire lettél... az értelmeset teszed. És ahogy a vasreszelék rendeződik az üveg alá tett mágnespatkó hatására, úgy rendeződöm én is majd annak erejében, hogy tanulom a szeretet művészetét. Úgy rendeződöm minden porcikámmal és egész életemmel – Isten rólam, rólunk, emberekről elgondolt gondolata szerint.

A Szeretet maga hozza a szabadítást az ember számára a szorongásokból, az élet értelmetlenségéből, a magányból, s abból, amit Goethe Faustja így fejezett ki: Egy kutya se élne így tovább. Bizony nem. Ha a szeretetre megteremtett ember megpróbál valami egyéb törvényhez igazodni, akkor olyan az élete, hogy egy kutya sem cserélne vele.

Szeretetről csak szerelmes beszéljen, mert aki nem szerelmes, az hiába beszél a szeretetről. Nem lesz meleg a saját szíve, és másoknak sem fogja meleggé tenni a szívét. Csak a szerelmes beszéljen a szeretetről. Vagy, szerényebben fogalmazva, aki nem adja föl soha a reményt, a küzdelmet és a törekvést, hogy újra és újra szerelmes legyen; aki tovább harcol érte – ha el is halványodott a szerelem életében –, hogy az a szerelem megint olyan erős legyen, mint amilyen volt.

Kibe lehet szerelmesnek lenni? Abba, aki engem nagyon szeret, aki mindig van számomra, aki nem fordít nekem sohasem hátat, aki nem szeszélyes, s akivel szemben nem lehetek olyan pimasz, hogy ne álljon újra szóba velem. Abba, aki látva bőgő képemet és folyó könnyeimet, ezt mondja: Nem számít semmit, kezdehiünk mindent újra. Amíg szerelmes vagyok abba, aki ilyen, addig nem fáradok bele abba, hogy mindennap újra kezdem a szeretetet. S amíg mindennap újra kezdem a szeretetet, addig fiatal vagyok. Addig nem vagyok életunt, addig meg tudok birkózni betegséggel, börtönnel, halállal is. Addig megbirkózom magánnyal és mindazzal, amit az élet jelent. Még a legborzasztóbbal is, saját bűneimmel. Amíg szerelmes

vagyok, addig nem legyintek saját magamra. Amíg szerelmes vagyok, addig ember vagyok, aki tovább tud menni az úton. Amíg szerelmes vagyok, addig szeretni tudok; s amíg szeretni tudok, addig engem is szeretnek. S amíg szeretnek, addig nincs szorongás a szívemben.

A Szeretet hozza a szabadulást. Ezért ezt a szeretetet kell deklinálnom az eszemmel, és ezt kell deklinálnom és konjugálnom az akaratommal, és ezt kell beleraknom abba, ami értelemnél és akaratnál mélyebben van bennem. Ezt kell átölelnem az érzelmeimmel. Őszülő vagy nem őszülő fejjel – betlehemi éjszakának Kisbabája, fel tud-e melegedni a szívem irántad? Mert amíg föl tud melegedni a szívem, addig boldog is tudok lenni. Amen.

A szerelem mindig termékeny. Sohasem meddő. Hallottátok ezt a mesét: *a Kisbaba felnőtt, szerelmes lett az Istenbe, aztán senkit sem talált, akire szeretetét árasztotta volna, s visszament Atyjához azzal, hogy nem sikerült...* Ilyen történet nincs. Ez a történet nem Jézus története. A Bokor története is addig jézusi történet, amíg van benne termékeny szerelem. A karácsony előtt induló év is, hiába őszöltem a József Atillában, ilyen év volt. '75 nyarán már három B-lgy-ot tartunk: Ócsán Bisztrai Lacinál, Súlyben Szegedi Lacinál, és Szentlelken Havasy Gyuszinál, mert 11 új bést hívhattunk meg. Kik? Hát az alapközösségek és a Kávé tagjai – közös és egyhangú döntések alapján. Boldog örömben és reménységben, mert ezek a testvéreink is beindultak. Mind a maguk módján. Mit csináltak? Gyűjtöttek valakiket: népet az Isten Országá építésére.

Kiket? A régi debreceniekből Erzsót és Emilt, akik az Öregek I.-ben leltek otthonra. S beért az Öregek II.-nek a népe is. Ott vannak a Pelék: Mária és Karcsi, a Gyombolaiék: Éva és Marci, s beért Sári is, akivel még '49-ben találkoztam az első szegedi lgy-omon, s aki már '45-ben is ott volt Szakcsón, a háború utáni első ifjúsági táboron, melyen rajta kívül még egyikünk sem vett részt. És Sári férje, Pista, nem volt ott? Ő nem, s később sem lett bés. Megakadt fejlődésében vagy más okon? Ki tudja? Pedig sokat jártam hozzájuk, nagyon szerettem is Pistát, évek hosszú során hozzájuk jártunk rendre újévezni, s bekerült Pista talán az Öregek II.-be is. Aztán valahogyan elmaradt belőle.

Egy alkalommal a KIO első kötetéről beszéltem Pistával, s a Fiú szentháromsági szerepéről volt szó – már nem tudom melyik szerepéről –, s Pista ezt találta mondani:

– Úgy lehetséges az, amit kérdésbe tettél, hogy nem is volt a Szentháromság második személye Jézus.

Megállt szavára az ütő bennem, s csak ennyit mondtam:

– Körünkben nem lehet ilyet mondani.

Talán nem is gondolta komolyan, amit mondott, csak jópofáskodni akart... Majd harminc évvel később azt fogalmazták valakik közülünk, hogy *katolikus gyökerű* közösség a Bokor. Nem csak ilyen gyökerűnek, hanem *katolikus* közösségnek éltük meg magunkat mindnyájan még harminc éve, mely szívesen látja ugyan a nem katolikus (pl. protestáns) érdeklődőket, de a katolikus Krédót nem kérdőjelezhetette még meg senki, mert nem felbontani jöttünk a törvényt, hanem jézusivá tökéletesíteni, s ahhoz felzárkózni.

És beérni látszott Müli Magdija is, aki részt vett '50-ben a pesti lányoknak tartott börsönyi lgy-omon, s Mülivel együtt istápolat bujdosásom idején 56 után, s akit majd '61 után otthon-otthon hagytunk, amikor Pistával kajakozni mentünk. S beért a seminarista Lajcsi is, az akkor még szemhatárunkon kívül eső Erdő Péter évfolyamtársa. Meg beért Zsuzsa is a Fiatalok I.-ből, aki részt vett a börtön utáni első lgy-on a csatárkai faházban, és még Zsike is, aki a Bokor abszolút rekordere, mert, miként Mária Terézia is, 16 gyereket szült Nácinak, és egyenként mindet...

– *Ha minket is elfűj az idők zivatarja, nem lesz az Istennek soha több magyarja* – énekelte 1848-ban Arany János. Lehet, de amíg él a Bokor, mindig lesz az Istennek magyarja. Miért? Mert addig nem felejtjük, hogy ha az Isten nyulat ad, füvet is ad hozzá, s ránk is érvényes, amit Ady énekelt Polóniáról: *Halat a Visztula s gyermeket / A lengyel asszony ad örökké..., S*

nincs ott pokol és nincs ott Halál, / Ahol dalolni s szülni tudnak. Olyannyira katolikusok voltunk, hogy nem kevesen túlteljesítették akkor jelszavunkat a *féltucat gyerekről*, pedig senki se mondta nekünk, mint a jezsuita páter kettőkézű szüleimnek: Kedveseim, nagyon szeretem magukat, de a pokolba kerülni nem akarok maguk miatt... s lett ebből még öt Bulányi-gyerek.

Erről jut eszembe, hogy alighanem ezen a nyáron nyaraltunk először Sikondán. Az előző évben pedig hol? Már meg nem mondom. Miért? Mert akkoriban még nem írtam Naplót, melyből most egyszerűen csak kikereshem. Nem írtam, de ha írtam volna, akkor már túl lennék a harmincadik kötetem, s ezt az irdatlan mennyiségű betűtömeget ki olvasná el? Mással voltam elfoglalva: szerencsére mást kellett írnom. Két évet is nyaraltunk ott, nem is tudom már, ki szerezte ezt a lehetőséget nekünk. Volt ott egy fiúszobánk, meg egy lányszobánk. Reggel miséztünk, elmélkedünk, zsolozsmáztunk, nap közben meg fürödtünk, aludtunk, s este meg nótáztunk bele az éjszakába, s erről jutott most eszembe Sikonda.

Énekeltük a *Felszállott a páva* Ady-írta, mindegyik szakaszát. De hittél: *Vagy lesz értelmük az új magyar igéknek...*, s mi közben a mi hitünkre s igéinkre gondoltunk. Belemelegedtünk, s éjfél fele járt már az idő – népdal kincsünk kifogyhatatlan volt –, s a sor rám kerülván, rázendítettem én is egyre:

– *Meghalt, meghalt a cigányok vajdája, vajdája. A vajdáné sátorfáját siratja, siratja: Gáre gyopár bigyánszkule gajdule, gajdule, hoppingále, szavalingi szuszkiri, szuszkiri.*

S ahogy énekelünk, egyszer csak cigányok másznak át a kerítés bezárt vaskapuján, s mondják, hogy ezt énekeljem nekik el másodszor is. Énekljük, s ők a lábunkhoz guggolván, révülten hallgatják. Volt-e valami értelme e feltehetően cigány szavaknak, nem tudom, de megfogta őket fajuk dallama, a *vajdáné síratójáé*. Ma is borzongok ettől a páratlan, cigányokkal találkozástól életemben, amikor megérezhettem, hogy két etnikum, az övéké meg a miénk, egy pillanatra egybeforr, mert azt énekelem, amit ők a magukénak tudnak. S ez is beletartozik abba a szerelembe, melytől kótyagos volt Jézus, s nyomában én is és más is azzá lett. Abba, hogy a szerelem nem ismer határokat, egybe akar ölelni mindenkit. A cigányokat is. A hétgyerekes Takács Gusztai mondta egyszer:

– A jövő századra már csak takácsok meg cigányok lesznek az országban.

Bokor-gyerekek is, ha jól látom. Hogyan csináltuk, amikor mindenki sírt, hogy nem lehet megélni abból, amit keresünk? Mindenki magában is valahogyan, de a két-három hetenkénti csoporttalálkozókon – közösen is. Ott hogyan? Szövegeket analizáltunk, s mivel a jézusi szövegeket a KIO már analizálta, valamikor ráfanyalodtunk a páliakra. Az elmúlt hetekben volt egy kis létszámúvá zsugorodott közösségi találkozó, s azon egy, csak pár esztendő Bokor-múlttal rendelkező, huszonéves meg találta kérdezni:

– És mitől lelkesedtetek be?

Gondolkodtam, s rávágtam:

– Alighanem az analízistől is.

– Hogyan kell azt?

– Ha kedvetek van hozzá, szívesen megmutatom.

Ráállottak, s én mondtam:

– Vegyetek elő papírt és ceruzát. – Majd kiosztottam nekik három különböző szentírást. Egy Károly-, egy Békés-Dallos- s egy Csia Sándor-félét, magamnak pedig elővettem a görög eredetit s annak Jeromos-féle latinra fordítását. Este nyolc óra volt már, s nem a szokásos kilenckor, hanem tízkor mentek haza.

– Keressétek meg a Római levél 1. fejezetének 1. versét!

Felolvasta mindenki a maga szövegét, én is lefordítottam az eredetit, meg a latinját.

– Most maradjunk vagy jó öt percet csendben, s próbáljatok ebből a versből lehetőleg tövagy egyszerű mondatokban megállapításokat formálni.

Amikor már mindegyikünk abbahagyta az írást, ki-ki felolvasta, amit legyártott. Utána meg azt mondtam, hogy próbáljunk most közösen megegyezni, hogy melyeket fogadjuk el a

leírt mondatokból. S hozzáfogtunk az egyezkedéshez. Munka közben rendre elmondtam a harminc évvel korábban kialakult elveit az analízisnek:

– Kódexmásolás nincs! Elmélgedések sincsenek, akármilyen helyesek legyenek is önmagukban meg jámborak! Csak azokat a megállapításokat fogadjuk el, amelyeket a szerzőnek, aki leírta valamikor ezt a verset, *sükségképpen gondolnia kellett*, amikor versét megfogalmazta. A szóban forgó vers ezt mondta: **Pál, Krisztus Jézus szolgálja, meghívott küldött, akit elkülönítettek Isten jóhírére.**

Jó egy vagy másfél óra múltán a következő tételekben állapodtunk meg:

1. Pál – Jézus szolgálja vagy rabszolgálja.
2. Pál Jézust szolgálja.
3. Jézus – a Krisztus, azaz a Messiás.
4. Pál – küldött.
5. Pált valaki küldte.
6. Pált vagy az Isten vagy Jézus küldte.
7. Pál meghívásban részesült.
8. Pált elkülönítette valaki. Isten vagy Jézus lehet ez a valaki.
9. Isten – van.
10. Istennek van jóhíre.
11. A jóhír hirdetendő.
12. Pál ennek a hirdetésnek szolgálja, meghívottja, elkülönített küldöttje.
13. Pálban nem saját akaratából született meg az elhatározás, hogy hirdesse a jóhírt.
14. Pál ismeri Isten jóhírét.
15. Jézust szolgálni – ez Isten jóhírének hirdetését jelenti.
16. Jézust szolgálni kell.
17. A kortársai közül lett Pál elkülönítve erre a feladatra.
18. Van, akit Isten nem különít el erre a feladatra.

A munkát elvégezve, azt mondtam, hogy most gyűjtsunk gyertyát. Eloltottuk a villanyt, és sötétben maradtunk. A hosszú csendet magam törtem meg. Mivel? Egy elmélgedéssel. Miről? Próbáltam behelyettesíteni magamat Pállal. Megköszöntem, hogy én is megismertem Jézust, hogy a szolgálja lettem, hogy elkülönítettek... Aztán vagy öt perc múlva abbahagytam. Újra csend lett. Aztán szép sorjában megszólalt a három fiatal, s ők is imádkoztak, és nem röviden, és nem szabványosat. A lelkük mélyéből imádkoztak. És nagyon úgy tetszett számomra, hogy mindannyian lelkesek lettünk újra, harminc év után is attól, amit csináltunk.

A megszokott rend szerint azért választottunk a találkozó végén a következőre házifeladatot is. Nagyon kíváncsian várom a januári, a következő találkozást. Azt, hogy igénylik-e az analízis folytatását? S azt is, hogy igényelnek-e egy olyan lelkigyakorlatot, melyen reggeltől estig és három napon keresztül csak ezt csináljuk? Lehet, hogy nem. Lehet, hogy leves-felmelegítésnek érzik. De apáik nemzedéke ezen nevelkedett, nagyapáiké is, és ennek erejében lettek lelkesek, és csináltak is valamit. Az Isten Országában az írástudónak *régit és újat* kell előhozni kincseiből (Mt 13,52).

Mit írtam akkoriban Napló helyett? Csak '79-ben mentem nyugdíjba. A Tempót már '69-ben otthagytam, 71 őszén Dombi Feri elment Alsószentivánba, s hamarosan nekem is kitellett ott Szenderfi plébánosnál az esztendőm, tehát csak fordításokból éltem. Ez a fordítás viszonylag kevés időmet vette igénybe, így is fényesen megéltem belőle. Olyan anyagokat kaptam, hogy egy délelőtt megkerestem velük ezer forintot is. Milyeneket? Példaként elmondok egyet. Az ELTE filozófiai tanszékén működött egy professzor, s az logika-történetet akart előadni. A logika történetét pedig megírta egy német tudós, akinek *Ueberweg* volt a neve. Öt kötetben írta meg. Az öt kötet lapjain felül volt egy-két sor magyarázó német szöveg, alatta pedig az illusztráló szövegek – görög, latin, ófrancia, ónémet, óangol nyelven.

Lektort is kellett szereznem. A Nyelvtudományi Intézet hivatalosan igazolta, hogy az erre alkalmas személyt Kovács Teréznek hívják. Sürgősséggel rendelték. A fordítási alapidíjra járt 25-25 % kiegészítés, mert sürgős volt a munka, mert különleges szakszöveg volt, mert kihalt nyelveken írták. A lektorálásért is járt 50 %. Azt is én kaptam meg. Hogyan? Úgy, hogy egy példányt a lektor javított... – néhány stiláris mozzanatot. Ez összesen 125 % felárat jelentett.

A közelemben – akkor már újból az Atilla úton laktam, csak a másik végén, a Moszva tér közelében – élt egy asszony, aki nem tudott eljárni sehova sem dolgozni, mert vigyáznia kellett 200 cm magas kisfiára, aki értelmi fogyatékos volt – egy három éves gyerek értelmi képességeivel. Reggel 8-ra mentem, ő várt már az előre elkészített és összegémelt, beindigózott hat lappal – negyven példányban. Úgy diktáltam, hogy nem kellett megállnom, ha lapvégre érkezett. Csak kidobta a teleírt lapot, kiszedte a következőből a gémkapcsot egy-két másodperc alatt, s így én folyamatosan diktálhattam tovább a szöveget. S készülnöm a diktálásra nem kellett? Hát csak annyit, hogy otthon átolvastam a szöveget. A német és a középkori skolasztikus latin szöveget gond nélkül értettem, kezembe se kellett vennem a szótárat. A ritkásan előforduló görög meg ó-francia stb. szövegekkel bíbelődtem egy kicsit, de jegyzetet nem kellett készítenem, tudtam azokat is kapásból fordítani. Déli 12-re elfogyott a negyven lap. Azokat a gépelőm másnapra széjjelszedte, az indigókat berakta a következő alkalomra szóló negyven egységbe, s én megkaptam a hat példányt, amikor újra mentem. Hetenként egy pár délelőttöt dolgoztam, s kerestem egy-egy alkalommal jó ezer forintot. A hármezer forintos havi fizetés akkoriban már jó fizetésnek számított. S a gépelőm is jól járt: az alapidíjon felül kapott valamit a plusz példányokért is, s a lektorálás következtében dupla alapidíjat. Nem én fizettem őt, hanem közvetlenül a Fordító Irodánál vette fel a munkájáért járó pénzt. A szövegeket pedig az Irodába Éva anyánk szállította, akivel sűrű kapcsolatot tartottam fenn Bokor-beli dolgok diktálása címén, aki naponként adta le anyagjait ott, mert Demény Pali gépelője volt. Nekem csak havonként kellett bemennem, hogy hazafuvarozzam a pénzt. Mire költöttem? Majd elmondom, ha odaérünk, mert most még csak '74 végén járunk.

Az imént kérdeztem, hogy mit írtam akkoriban Napló helyett. Hát Pál-szintézist. *Szent Pál teológiáját* nyolc kötetben, s jó húsz éven át, ha nem is egyfolytában. Jézussal könnyű dolgom volt. Az ajkára adott anyagot feldolgoztam röpké hét év alatt, s közben még trógeroltam is a Tempónál. Pállal nehezebb volt a dolgom. Nem volt a páli anyag hosszabb a Jézus ajkára adott anyagnál, de Pál teológus volt, Jézus meg néptanító. Jézus főleg csak mesélt és mesélt, Pál meg úgy fogalmazott, mint aki elvégezte a jeruzsálemi teológiai főiskolát, meg még Arábián is volt – hitem szerint – egy három éves posztgraduális tanfolyamon. Meg sem kíséreltem a jézusi anyagnál használt módszerrel dolgozni: azzal, hogy kiírom a teológiai tartalmú mondatokat, s betűket írok hozzá. Csak megpróbáltam a páli anyagot beönteni a hét év alatt megformálódott jézusi végeredményekbe. A *Honnan jött?* tematikában a páli anyag csak egy hosszú fejezetet adott: *Szeretet és Szentháromság* – egyetlen numerusát a *Szent Pál teológiája* c. művem 113 numerusának. A *Miért jött?* pedig elnyelte az egész páli anyagot. Az *Út*-ból csak egy vékony kötetecske lett: *Erény-e az engedelmesség?* címmel. Pál életét már nem írtam meg, hiszen ő még sem testesült meg Betlehemben – ezért hiányzik a *Nem fogaduk be!* paralellje. S hiányzik Az *Ország* megfelelő kötete is, mert ez az ország Pált kevésbé érdekelte, mint Jézust.

Több mint húsz éven keresztül dolgoztam rajta. Már ebben a '74-es esztendőben megjelenik a Karajban nyolc numerus a 113-ból, és sorban évről-évre a többi numerus anyaga. De annak okát, hogy ennyire nem volt beönthető a páli életmű abba a jézusi keretbe, amelyet a KIO-ban megalkottam, meg kell mutatnom. *Szent Pál teológiája* c. művem első numerusának címe: ORSZÁG ÉS EGYHÁZ. Ebben található egy táblázat. Ebből kivonatolok, hogy megmutathassam, hogy a két anyag nem összeillő. A táblázat felsorol egy csomó szót, s megadja, hogy hányszor fordulnak elő ezek a szavak Pál 13 levelében, az Evangéliumokban,

az Újszövetség egészében, s milyen gyakorisággal. Ha arányosan fordulnak elő, azaz ugyanazon gyakorisággal, akkor a gyakorisági mutató: 1. Ha Pálnál nagyobb a gyakoriság, azaz, ha többször használja, mint az evangéliumok, akkor nagyobb. Ha kevesebbszer, akkor kisebb ez a mutató. A szavak sorrendje követi a görög ábécét.

	<u>Pál</u>	<u>Ev. v.</u>	<u>Úsz.</u>	<u>Gyakoriság</u>
basileia = ország	14	126	162	0,2
dikaiošúné = istennektetszés	57	10	91	11
ekklészié = egyház	62	3	114	41
euaggelion = jóhír	60	12	76	10
mathétés = tanítvány	0	234	262	nulla
pistis = hit	140	24	243	12
kharis = kegyelem	10	12	155	17
Khristos = Krisztus	379	55	529	16

Látható, hogy az ország és a tanítvány szavaknak Pálnál 0,2 vagy 0 a gyakorisága – ezek az evangéliumok szavai. A többi szavak pedig 11-szer... 41-szer sűrűbben fordulnak elő a páli levelekben, mint az evangéliumokban. Ez a tényállás lehetővé tesz egy megállapítást: az evangéliumok Jézusa TANÍTVÁNYOKBÓL álló ORSZÁGRÓL beszél, Pál pedig EGYHÁZRÓL, melynek KRISZTUS a KEGYELEM és a HIT erejében megszerezte az ISTENNEKTETSZÉST, ahogyan azt a páli EVANGÉLIUM előadja. – Pálnak esze ágában sem volt az, hogy ő Jézus tanítványa lett volna. A *küldöttje* volt annak, akit sose látott. Az volt? Ő minden esetre úgy gondolta, és az életét adta ezért a gondolatáért.

Hát az ő életművével szórakoztam én jó húsz esztendőn keresztül. A nyolcadik kötet majd 1998 nagyböjtjében jelenik meg – a Bokorliget kiadónál. S most meg '74-et írunk, és Sikondán nyaralunk, s az egész úgy került elő, hogy azt akartam elmondani, hogy miket csináltam én délelőttönként, amikor testvéreim szorgosan építették a szocializmust, én meg még nem írtam Naplót, s annak kötetei nem jelentek meg a Püski kiadónál. Írtam a Pál szintézist. Elmondhatatlan mennyiségű papírost összefirkáltam, s kerestem és kerestem a páli lélek gondolattekervényei között azt az alapot, amelyből élt és dolgozott egy ember, aki szerelmes volt a Jóistenbe, no meg Jézusba, akit sose látott, sose hallott, de csak róla tudott beszélni: *Élek. De többé nem én, hanem a Krisztus él bennem.* Neki nem voltak kétségei, miként a Keresztelőnek, Pál mélyen meg volt győződve arról, hogy Jézus – a Messiás, a Krisztus.

Lezárom ezt az évet az 74/5-ös Karaj-kötet *Előszavának* utolsó mondatával: *Te pedig, aki a füzetet olvasod, gondolkozz el: Urunk 1974. esztendejében ilyenek voltunk, Tudjuk, merre kell mennünk. De hogy tovább? Ha szeretsz, erre válaszolj!*

Városmajor, 2005. december 16.

Miközben a messzi múltban járok, a jelen nem a megszépítő messzeség tündér ragyogásában él, csak annak mindennapos nyomorúságaiban, bajaiban, melyekről hírt kaphatnak a beavatottak. Csak annyit árulok el, hogy a Rekecsinyi naplóban olvasható volt egy botrányos szöveg: a *Kísérlet a folytatásra* című, és e félév alatt már sok tinta elfolyt miatta, ha a Dunát beszennyezni nem is tudta, s a Napló olvasói nem tudtak meg talán róla semmit. Hát félév után azért megeresztek valamit, amivel én is dagasztottam a tinta-folyást. Az a címe, hogy

Szabad-e még sírni a Kárpátok alatt?

Én sírtam a Bokor pusztulásán. Mért nem lehet beszélni arról, ami számszerűen kimutatható tény, amit mindenki láthat, ha látni akar? Rosszul beszéltem róla? Javítsátok ki!

Lehetséges álláspontok:

a/ Elvégeztük küldetésünket, s vegyük tudomásul, hogy elmúlt az az idő, amikor a Hivatal számára jelentettünk valamit: '64 után már csak bajnak vagyunk itt. Keressünk tehát más foglalkozást!

b/ Egyáltalán gőg azt képzelni magunkról, hogy valami szerepünk lehet Jézus ügyének továbbvívésében. Milliárdokba kerülő teológiai főiskolák mellett – még hazánkban is – mit akarunk a magunk eszközeivel?

c/ Jézus hasonló gőgjét megbocsátjuk neki, mert ő az Atyának Fia. De ő is hozzánk hasonlóan végezte. Nemcsak a Getszemániban, hanem a kétezer éves egyházban is. S aki megmondta, hogy *az Ország helyett csak az egyház jött*, máig kiközösítve. Nagyot akar a szarka, de nem bírja a farka. Jézus esetében is ez a helyzet, Francesco esetében is. Csodálkozunk, hogy nekünk sem megy?

d/ Én nem tudom feladni, s azt gondolom, hogy tovább kell kísérletezni. A négy-öt magyar összehajol metódusával.

e/ Megengedhetem, hogy a lélekkel is baj van (okosabbak akarunk lenni a másíknál, nem a közöset keressük), de a metódussal is az van.

f/ El kell dönteni, hogy új egyházat akarunk gründolni, vagy mondani kell olyasmiket, hogy *nem jöttem fölbontani a Törvényt*. Van harmadik megoldás? Ha nincs, akkor ehhez kell tartanunk magunkat. De azt nem lehet csinálni, hogy én tartom magam hozzá, te pedig nem. Vagy-vagy! Ha nem egyeztetjük nézeteinket, nem vagyunk közösség.

g/ Azt is el kell dönteni, hogy lehet-e a dolgokat havi néhány órában csinálni, vagy csak reggeltől estig. Magam mindig törekedtem arra, hogy reggeltől estig csinálhassam, s az első történelmi lehetőségtől kezdve hangot adtam ennek. Ez akkor is így van, ha Hans Meiernek is szerepe volt abban, hogy hangom megeresztettem. Az első történelmi lehetőség ('89) és Hans Meier színen megjelenésének ideje nem véletlenül esik egybe. Történelmet csinálhatnánk a férfi és női szerzetesség után a családi szerzetesség alapjainak kidolgozásával. Ha ezt elmulasztjuk, mehetünk Kukutyinba zabot hegyezni.

h/ Azt is tudomásul kellene venni, hogy a Bokor döntő módon az ilyen reggeltől estig dolgozók munkájából épült fel az első két nemzedékben, s a harmadik nemzedéknek nem áll rendelkezésére, – és nehezebb körülmények között – hozzájuk illő korú papja.

i/ Nagyon fontos, hogy a tények világából át ne csússzunk az érzékenykedések világába: ha valaki valakit megbántott, kérjen bocsánatot, s utána megint a tényeket elemezzük, s ne csukjuk be szemünk az előtt, hogy amit hatvanegy néhány éve kezdtünk, romokban hever – s alapvetően a fenti alapkérések kitisztázatlansága folytán.

j/ Aki engem félt attól, hogy valamit feladok abból, amit megláttam, azt megnyugtathatom: éppen a meglátottak, a kísérlet folytatása céljából ragaszkodom a tények vizsgálatához, s az ebből fakadó egyházi és szerzetességi problematikához.

k/ Azért ragaszkodom ezeknek a megnezéséhez, mert a jelen trend görbéinek továbbhúzásából számomra a harminc éven belüli teljes eltűnés vonalai látszanak adódni. S újra kezdeni jóval nehezebb mint folytatni. Látom ezt a jézusi, ferenci s az anabaptista történetből. A Didaché azért volt lehetséges, mert Jézus megfogalmazta a maga mondanivalóját, a ferenci folytatási kísérlet is, az anabaptista is ugyanezért. S századok telnek el, amíg egy új kísérlet kibújik a Lélek talajából. S Jézus előtt nincs ilyen átütő megfogalmazás. Nem perdöntő érv – nincs is olyan –, de ezért is abszurdumnak gondolom, hogy nekimenjünk Jézus istenfiúságának. Hagyjuk ezt a tanszékvezető professzorokra.

l/ Érvényben levőnek gondolom, amit a nyáron megfogalmaztam, s reménykedem benne, hogy olvasói szóba állnak a tényekkel s mindavval, ami a tényekből következik.

Ennyi volt a szöveg, amit a decemberi Gyökérre készülön papírra vetettem, s az olvasó mit ért belőle, nem tudom. De azt láthatja, hogy az élet olyan, mint a gyermeking... A Bokor élete is? Mert erről van szó.

Városmajor, 2005. december 17.

'75 végén költöztem el Mátyásföldről. Hárman is laktunk ezidőben – albérletben. Teri, Imréék és magam. Lakást vásároltunk. Spórolt pénzünk hármunknak nagyjából fele annyi volt, mint amennyibe került egy kétszoba hallos, cselédszobás lakás az Attila úton. A többit összekéreggették Imréék, Teri a rokonoktól. Én nem, mert az én spórolt pénzem kitette az összerakott pénz nagyobb részét. Fordítási műveleteimmel hamarosan rendezni tudtuk a teljes vásárlási összeget... Nem csináltunk élet- és vagyonszétválást, csak lakóközösséget. A közös költségeket háromfelé osztottuk: egyharmadot fizettünk mindhárman. Ki-ki ura volt a maga szobájának, a közös helyiségekben pedig – hall, fürdő, konyha, kamra – mindent elraktunk magunk után. Ennek következtében nagy békességen éltünk: Teri is magával, én is magammal, Márcziék is magukkal no meg azért egymással is. Amikor Márcziék három gyerekkel lakást kaptak, helyükre jöttek Végh Bandi és Györgyi. Amikor ők is lakást kaptak, következtek Petyáék, után meg Velőssyék. S aztán nem akadt utódjuk, s hamarosan Terivel elköltöztünk a Városmajor utcába, azt hiszem, jó tíz év után.

Márcziék s Teri már elfoglalták a maguk lakrészét, amikor én beköltöztem. Magam talán december 23-ára értem én oda. A megelőző napokban Ancsa eljött Sárával Mátyásföldre, s könyvespolcaimról leszedte, és spárgával összekötözte, szállíthatóvá tette könyveimet. A szállítás napjának reggelén még Éva anyáknak diktáltam valami fordítási anyagot, s amire készek lettünk vele, már ott is volt Hampel Karcsi és Mazug Laci, akik a bútorokat és a csomagokat felrakták egy teherautóra, és repültünk mindnyájan az Attila útra. Fel is hoztak mindent, el is helyezték a bútorokat úgy, ahogy mutattam nekik. Közben meg odaért Demeczky Jenő, aki a könyveket megszabadította Ancsa spárgáitól, s szépen a polcokra rakta. Magam az egyebeket raktam helyére, s még nem volt este, amikor szőnyegek, függöny, minden a helyén volt, s én leülhettem, írógépem elé dolgozni, hogy folytassam a munkámat ott, ahol abbahagytam. Mit csináltam? Alighanem a Pál-szintézist, mellyel csigalassúsággal haladtam, de a Karaj ezévi negyedik kötetébe már belekerült a 11-14. numerus: Az Örömhír, Az Ígéret, Az Örökség, A Remény, s ez utóbbinak, a 14. numerusának g) pontjában egy *Kitekintés* az eddig elvégzett munka gyümölcseként:

Ígéret, örökség, remény – ezek a szavak tehát Pálnál szinte teljesen transzcendens tartalmú kifejezések. A damaszkuszi fordulat feladta a nacionalista, a zsidó reményt, de drága árat kellett ezért fizetnie. Az immanens remény elsorvadása volt érte az ár. Pál úgy fordult el a zsidó ügytől, hogy egyúttal elfordult az ember immanens ügyétől is? A szeretetparancsot megőrizte, és ez természetesen gyakorlatilag nem tette számára lehetségessé az elfordulást, elvben azonban mégis érdektelenné vált az emberiség immanens sorsa iránt. A szeretetparancs megőrzésével átadta a Mediterráneumnak a jézusi immanens remény lehetőségeit, de nem gondolta végig, hogy mily perspektívákat nyújt az emberiség immanens életében a jézusi szeretet kovásza. Képtelen volt önnön személyi életérzésétől függetlenül nézni az emberiség jövőjét. Pál kívánt meghalni és Krisztussal lenni, és csak a rábízottak érdekében fogadta el a Krisztussal találkozása időpontjának kitolódását (Fil 1,23–24). Ugyanezt kívánta kortársai számára is. Ha kortársai ezen a címen abba akarták hagyni a tisztességes, a munkás életet, felemelte szavát az immanens rend megbontói ellen (1Tesz 4,11; 2Tesz 3,11). De ezt a transzcendens remény teljesülhetésének érdekében tette. Dolgozzatok és éljeteke becsülettel, hogy találkozhassatok az eljövendő Jézussal! Ti tudjátok, hogy ez a találkozás az ember igazi reménye. De addig is, amíg ez beteljesülhet, tegyétek, amit a szeretet parancsol. – Valahogy így gondolkodhatott. De a föld színének átalakulása a szeretetparancs erejében a századok és évezredek során – ez a perspektíva, az ily értelmű immanens remény, nem fogamzott meg Pál lelkében. Számára az Ország odatúl van, ígéret és remény erre az "odatúl Országra" vonatkozik. A szeretetparancsnak csak a föld színét átalakító hatásában, csak a szeretetparancs teljesítésével együttjáró békében reménykedni – ez Pál számára nyomorultabb létállapotot jelent, mint amilyent a nem szeretetparancs szerinti immanens élet kínál.

Ez az eltolódása a jézusi célkitűzéstől szoros következménye annak, hogy a Krisztus-esemény értelmezése során azt tekinti nagy hangsúlytevással fontosabbnak, amit – szerinte – Jézus csinált. Úgy gondolja, Jézus megcsinálta nekünk az Országot, s a mi dolgunk, hogy ezt a nekünk megcsinált transzcendens Országot minél hamarabb birtokunkba vegyük. Ezért, és csak ezért fontos, hogy magatartásunk Jézust követő magatartás legyen. Az immanens és transzcendens jézusi célkitűzés egysége Pálnál megbillen a transzcendens javára. A parúzia elmaradása után ennek messzemenő következményei lettek, mert menetközben – s alighanem a páli hangsúlytevés erejében is – elhomályosult a jézusi immanencia-terv. A nagykonstantini fordulat után aztán az Egyház már a szeretetparancs erőteljes megcsonkításával foghat hozzá az immanens élet "keresztény"(?) alakításához. Valami része ebben Pálnak is lehetett.

A fogalmazás olyan óvatos, hogyha a Pál-szintézist is beletehettem volna pár évvel később Ruiz piarista generális diplomatafűzőjébe, talán arról is megállapította volna a Klérus Kongregáció, hogy semmiben sem sérti a katolikus hitet. Miért voltam, ilyen óvatos? Csak azért, mert abszolút szabály volt számomra: nem áthágni azt, ami egyházam számára már nem elviselhető. Ez egyfajta katolikus életöszön, amely rám ragadt annak következtében, hogy Schütz Antaltól tanultam a dogmatikát. Csak tényeket állapítok meg, és nem szeretetlenül, nem a meg-nem-értés szándékával, hanem empátiával. Empátiával Pál iránt is, aki életét áldozta az általa értett Jézusért, az általa értett isten-ügyéért.

Hogy ez évben hol voltak a Bokor-karácsonyok, nem tudom már, de alighanem java részük az új, az Attila úti szálláson. Az ezévi Karaj megőrizte négy karácsonyi elmélkedésemet is. Ha sehol nem dupláztam, azaz mindegyik alkalomra más és más elmélkedést készítettem, akkor is legalább négy volt e karácsonyestéimből. Az egyik alkalommal nagyot gondoltam: nemcsak elmélkedést írtam, de liturgiát is, az elejétől a végéig.

A szentmisét kezdő keresztvetés után így üdvözöltem testvéreimet:

Az Atyaisten, aki „Legyen!” szavával belénk ajándékozta Önmagából mindazt az isteni szeretet-szépséget, amit a teremtmény csak magába fogadni képes;

a Fiúisten, aki „Igen” szavával magára öltötte teremtményi életünket-sorsunkat, hogy emberi alakba, arcba, mosolyba öltöztetve Isten-testvérként oldalirányú kapcsolatba is léphessen velünk;

az Atya és Fiú Lelke, aki elvállalta a küldetést, hogy megszületésüinktől kezdve Püünkösödön és a szentségeken keresztül újra és újra lakást vegyen bennünk, és belülről mimagunkként indítson, hogy teljessé érlelődjék bennünk mindaz, ami Istentől való;

és a Szűzanya, aki „Legyen” szavával méhében lakást adott a Magzatnak, emlőjével táplálta a Kisdedet, anyai gondoskodásával emberré nevelte a legnagyobb kalandot elvállaló Istent;

ez az Atya, Fiú, Lélek és Szűzanya, ez a négyszeres „Legyen!” erősödjék meg bennünk is ezen a megtestesülésre emlékező baráti lakománkon,

ez a négyszeres „Igen!” legyen mindnyájatokkal...

A Kyriét és a Gloriát érintetlenül hagytam, nyilván énekeltük, hogy *Kirie, elejszon, ó Istenünk örvendezni és háladalt zengedezni, jöttünk most...* meg azt, hogy *Dícsőség, dicsőség mennyben az Istennek...* De a könyörgést már magam írtam:

Könyörögjünk! Istenünk, Te nem ragaszkodol zsákmányként a magad kincseihez, hanem nagylelkűen odaajándékozod nekünk azt a szeretetet is, amellyel Lélek által mindenkor odaadod magadat Fiadnak, s a betlehemi éjszakában odaajándékozod nekünk legdrágább kincsedet is, Fiadat; kérünk Téged, hogy méltó gyermekeid lehessünk testvérünké lett szent Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus által, aki Veled és a Szentlélekkel él és szeret mindörökkön örökké. Amen.

Ha nem maradt volna meg ez a harminc éves szöveg, ugyan meg nem tudnám mondani, hogy mikor is cseréltem le először a máig hivatalos könyörgési záradékot: *aki él és uralkodik* a jézusi örökség hatására arra, hogy *él és szeret*. Harminc évvel ezelőtt már mondtam, s

ugyan nem reménykedtem abban, hogy valakik, Bokron kívüliek is átveszik ezt a záradékot. De mostanában már itt is, ott is hallom, hogy vannak papok – Bokron kívüliek –, akik szintén tudják, hogy az Isten nem uralkodik, ezért aztán az ő záradékul is így hangzik már: él és szeret. Mert idegen az uralkodás attól, aki csak szeret, s akivel úgy packázik minden emberi teremtménye, ahogyan csak akar. S Isten elviseli. Miért? Mert ilyen nincs is? Nem. Azért viseli el, mert szeret.

És az elmélkedés és nyomában a hozzáimádkozások után a felajánlási imádságot már megint magam írtam. A Karajok megőrizték Philipps-magnóm jóvoltából testvéreim hozzáimádkozásait is. Ha egyszer majd valaki bele akar tekinteni a 70-es évek Bokor-lelkületébe, gazdag anyagot találhat a megőrzött imádságokban. A felajánlász írt könyörgés pedig ez volt:

Istenünk, felajánljuk Neked magunkkal együtt a Kenyeret és a Bort, hogy Fiad szent Teste és Vére által olyan néped lehessünk, amely méltán vallhatja magáénak Fiadnak Emmánuel nevét. A mi Urunk Jézus Krisztus által, aki Veled és a Szentlélekkel együtt él és szeret mindörökkön örökké. Amen.

S ha már a könyörgéseket magam írtam, készítettem erre az alkalomra prefációt is. Valóban méltó és igazságos, hogy mindenkor dicsérjünk Téged, Istenünk, de kiváltképpen most, amikor arra emlékezünk, hogy a betlehemi éjszakában szent Fiad elküldted nekünk. Te nem sajnáltad magad, és egyetlen Fiadat elengedted közénk, hogy Szűz Mária méhében, az istálló szegénységében, Heródes elől menekülésben kezdje el életét, mellyel megmutassa nékünk, miként kell a te szent tetszésedre élnünk. Mivel pedig ennyire szerettél minket, ezért az összes angyalokkal, a Boldogságos Szűz Máriával és Szent Józseffel együtt a Hozzád ragaszkodó mennyei és földi szentek közösségének kórusában a te dicsőséged himnuszát zengjük, és velük együtt nagy-nagy örömmel valljuk

A Sanctus után következik a misében a kánon. A II. Vatikáni Zsinat már elkészített a korábban használt egyetlen, a trienti zsinat szövege mellé még három kánont. Nagyot gondoltam, s én is írtam egyet:

Dicsérünk Téged, Örök Hatalom, mert méltó vagy minden dicséretünkre. Az idő kezdetén kinyújtottad kezedet és elmondhatatlan hatalmad erejével megszületett a Mindenség, amelynek törvényeit és határait emberi elménk csak sejteni képes. Benépesítetted Földünket hatalmas csodáiddal, kirajzoltad rajta a hegyeket, síkságokat és tengereket. Az élettelen anyagokban szunnyadó erőkből virág és erdőszőnyeggel borítottad be a szárazat. Amikor már zúgott az erdő és illatoztak a mezők virágai, benépesültek a vizek és szárazok az élőlények ezernyi nemével, és úsztak a bálnák, repült a katicabogár s párjukat keresve daloltak az éneklő madarak. Évmilliók előtt, s az általad rendelt időben, felemelte földre néző fejét egy pár az élőlények sokaságából, megpillantott Téged, és megszületett az ember.

Dicsérünk Téged, Örök Szeretet, mert méltó vagy minden dicséretünkre. Belelehelted Lelkedet teremtményedbe, odaajándékoztad neki értelméd fényességét, megismertetted vele szent akarodat, szívébe tetted a magadéból a szeretet édes örömét, hogy részt adj neki abból a boldogságból, amely a tiéd. Vigyáztál minden lépésére, szíven keresztül szóltál hozzá, hogy mindig a te arcodat nézze, a te szent akarodat követve örömét abba lelje, hogy szent tetszésed szerint éljen. Prófétákat küldtél közéjük minden időben, hogy ügyeljenek testvéreikre: el ne engedjék kezedet, s el ne csábuljanak utakra, amelyek nem Hozzád vezetnek.

Dicsérünk Téged, mindenedet nekünk Ajándékozó, mert méltó vagy minden dicséretünkre. Kiszemelted magadnak a pásztort káldeus Urból, és megígérted neki, hogy ivadékában megáldod minden földi és mennyei áldásoddal teremtményedet, és ivadéka által egészen szent és egészen Neked tetsző családoddá formáld népét. Letekintettél egy mondhatatlanul szép lelkű lányra, a názáreti Máriára, hogy a megígért Ivadék édesanyja legyen. Elküldted az Ivadék útjának előkészítésére a prófétáknál is nagyobb Jánost, hogy bemutassa Ábrahám népének az Ivadékot.

Az Ivadék pedig megfogant Mária méhében, megszületett Betlehem istállójában, dolgozott Názáret ácsműhelyében. A Jordán vizénél felfedte a titkot, hogy az Ivadék a te egyetlen szerelmes Fiad, akiben Neked jókedved telik. Fiad pedig elindult, és hirdette az Országot, amelynek Királya Te vagy szent Fiaddal együtt, és amelynek népéül már az idők kezdetén felfoghatatlan ajándékként meghívtál minket. S hogy méltó népe lehessünk Királyságodnak, Fiad megtanított minket annak törvényére, a szeretetre. Tanítónkká és minden bajunkban mellénk álló pártfogónkká lett, hogy feledhetetlenül szívünkbe vésse, hogyan kell nekünk is az ő példáját követve szeretnünk egymást.

Amikor pedig összefogtak Ellene teremtményeid, akik nem akarták a szeretet tanítását hallani és a szeretetnek útjain járni, akkor és mielőtt még halálra adta volna őt áruló tanítványa, közülünk választott barátaival Jeruzsálemben ünnepi asztalhoz ült, hogy hamarosan megtörendő Testét és kiontott Véréit nyújtsa ételül és italul nekik. Megkötötte ezen a lakomán velük és az Ő nyomaikban járókkal az Isten új és örök szövetségét, megígérve nekik, hogy akik Őt befogadják, azoknak az Atya házában előremenvén lakást készít, és elviszi őket testvéreiként az örök Lakomára, ahol nem-múló örömeinkre a mennyei asztalnál majd fel-szolgál nekünk.

Ezután következtek a kenyeret és a bort Jézus Testévé és vérévé átváltoztató szavak, azaz a tulajdonképpeni kánon-szöveg, melyen nemigen illik változtatni. De ennek folytatása már megint saját szövegem volt:

Fiad parancsa szerint, Istenünk, összeültünk és emlékezve megújítjuk azt a százszor szent jeruzsálemi vacsorát, amelyet követően Fiad halálra adta Önmagát. Megemlékezünk vérig kitartó hűségéről, amellyel teljesítette a rábízott küldetést, hogy húsvétvasárnap hajnalán igazolja tanítását, mert aki életét odaadja, annak nem árthat a halál, mert a szeretet örök és el nem múló, mert a szeretet maga az Isten.

Megünnepeljük tehát Fiad feltámadását, és hittel valljuk, hogy értünk kiontott vérének erejében hatalmas pártfogónkként ül jobboldon, és mindenben segítve közbenjár értünk.

Tekints tehát Istenünk erre a mi emlékező vacsoránkra. Add, hogy Fiad Testének és Vérének vétele átalakítson minket, a te népedet, s hogy a te dicsőségedre gyermekeid között hirdessük Országod, és szavaink és életünk által a tieidet magunkkal együtt elvihessük Hozzád. Gyengeségeinket jól ismerve, szeretetedbe ajánljuk, Istenünk, minden testvéreinket. Elsőül Fiad földi helyettesét, XV. Benedeket, akire Jézus reábizta a maga egész nyáját. Szeretetedbe ajánljuk Péter püspökiünket, hogy bátran szolgáljon Neked. Emlékezzél meg Lénárd Ödön testvéreinkről. Kérve kérünk Téged, erősítsd meg őt a kereszt hordozásában, s oldd le róla a bilincseket, amelyeket már tizenhetedik éve visel Teérted. Emlékezzél meg Éva nővéreinkről, és nevük ünnepén a béke és boldogság ajándékaival halmozzad el Őket. Emlékezzél meg közösségeinkről s azok minden egyes tagjáról, hogy a te szeretetedben szüntelenül haladjanak előre, és mindazokról is, akiknek ők utána mennek, és akiket szavuk és életük példája által hívogatsz szeretetedbe. Emlékezzél meg szüleinkről, gyermekeinkről, s könyörögve kérünk, hogy Rólad bizonyosságot tevő életünk által ők is közelebb kerüljenek Hozzád.

Most pedig, Urunk, szívünk szeretetével fordulok a Te látásodra már eljutott testvéreink felé. Megemlékezünk elhunyt szüleinkről, testvéreinkről, gyermekeinkről és rokonainkról, s kérjük őket, imádkozzanak értünk, hogy mi is eljuthassunk mennyei Országodba..., hogy ott a boldogságos Szűzzel, Szent Józseffel, Isten minden szentjeivel és közösségeink elhunyt testvéreivel együtt mindörökre élvezzük a békét, amely eltölti majd szívünket, amikor Jézusunkkal véglegesen egyesülve színről színre láthatunk majd Téged. A szentáldozás utáni imádság pedig így hangzott:

Istenünk, a betlehemi éjszakában világosságot gyújtottál nekünk. Kérünk Téged, el ne halványuljon bennünk ez a világosság, hanem világítson messzire e kicsi hazában, az egész Duna-medencében és minden népnek. A mi Urunk Jézus Krisztus által, aki veled él és szeret mindörökön örökké. Amen

S ezután következett a szentmise végső áldása:

Áldjon meg minket az Atya, aki végtelen jóságával a betlehemi éjszakát elkészítette számunkra,

áldjon meg minket a Fiú, aki mérhetetlen ajándékként a betlehemi éjszakában eljött hozzánk, és

áldjon meg minket a Szentlélek, aki nem átalított szívünkbe költözni, hogy az ő Lelkében ujjongva örülhessünk a betlehemi éjszaka békéjének, ezért

áldjon meg minket az Atya, a Fiú és a Szentlélek. Amen.

Utána pedig nagy-nagy lakoma következett, a '70-es évek szegénységének-gazdagságának megfelelő, és sok vidámsággal, melyben volt nótázás is bőven, s Tádé elmondta Kossuth-beszédét – felkiáltandó a holtakat –, s akkorát ütött az asztalra, hogy soha többé nem tudták, képzett asztalos-testvéreink sem, helyre állítani az ütés következményeit. Űsse part ezt a Tádé-félét, hamarosan egyéb ütések következtek. Mert elkezdődött a vészteljes '76. év.

Nem úgy indult. Az elején még nem sejtettünk semmit. Minden ment a megszokott rendben. Három B-Igy-tal, 14 új bés testvérrel gazdagodtunk – Fehérvárról, Szanyból, Pécelről, Szigetszentmiklósról, Ócsáról, Sümegről. A nyáron megesketttem Demeczky Jenőt is, aki Sümegen talált feleséget, ügyeskedtem is abban, hogy Jenő elkerüljön valami megbízással Acsay Ilusékhoz, és meglássa ott jövődöbelijét, Máriát. A három B-Igy-on Lilla, Halász Bandi és Jóska elmélkedtek – alighanem ott voltam mindegyiken. S mintha sejtettünk volna valamit, Azt, hogy erősíteniünk kell. Elmentem megint saját magamnak Igy-ot tartani Alsószentivába, Dombi Ferihez. S azzal jöttem haza, hogy imádkozzunk közösen Pünkösdig 100 órát. Azt, hogy várjuk a Szentlelket!

Ebből egy új hagyományunk támadt. '89 után már nyomtatva kapjuk a kezünkbe minden évben a *Lélekváró imádságokat*: Hamvazószerdától Pünkösdig minden vasárnapra. De '76-ban még buzgóbbak voltunk, minden napra írtunk testvéreink számára adventtől pükösdig – *punktákat*. Mi fán terem az? Így nevezzük azt, amit a szemináriumokban a spirituális hajnalonként mond a kispapoknak, hogy azok arról egy félórát elmélkedjenek. Hát a mi punktáinkat 76 adventjétől 77 pünkösdjéig írta és gépelte a fél Bokor. Megállapításokat és kérdő mondatokat tartalmazott az egy-egy napra szóló. Megtaláltam a két vastag gépelt kötetet. Mustrának ideírom az elsőt:

76. nov. 28. Advent 1. vas. Lk 21,26: *A világmindenséget összetartó erők megrendülnek.*

1. *Jézusnak hatalma van a világot összetartó természeti erők felett.*
2. *Első eljövetelkor az emberiséget összetartani akaró erők jöttek el.*
3. *A világban érvényesülő erők között vannak múlóak és megmaradók,*
4. *Második eljövetelkor lesznek erők, melyek megszűnnek, s olyanok, melyek megrendülnek, de megmaradnak.*
 - a. *Milyen a viszonyom a mikro- és makrokozmosz erőihez? Meg tudom-e őket csodálni? Isten nagyságát növeli-e bennem a rácsodálkozás? Az emberi értelem átfogó és felfedező erejét tömjénezem-e csupán?*
 - b. *Saját köröm egysége mellett gondom van-e a többi ember egységre is? Vizsgálom-e magam beszűküléseit? Örülök-e mások sikereinek? Adtam-e már hálát ezekért is?*
 - c. *Ottthon vagyok-e a kozmoszban, amely el fog múlni? Van-e olyan jézusi értékrendem, hogy meg tudjam különböztetni: mi az elmúló és mi a megmaradó? Tudom-e, hogy csak az Isten ereje a megmaradó erő? Milyen egyéb erőkkel akarok még együttműködni az emberiség egységének érdekében?*
 - d. *A jószándék is elegendő ahhoz, hogy megrendüléssel bár, de megmaradó házam legyen? A vállalt, de nem mindig befejezett teljesítgetések nemde segítik a megrendülést? Milyen kötelekkel törekszem meg is maradni? Mennyire marad ki Isten ereje az életemből? Mennyire vált már Erővé bennem? Vágyom-e arra, hogy megmaradásra méltónak, és ne elnehezedett szívűnek találjon a mi Urunk?*

Géppel összetűzött füzetekben kaptuk meg a *punktákat*, melyek tanították volna a Bokrot elmélkedni. Teljes volt a jószándék bennünk, s nem tudtuk, hogy nagyon is itt az idő, amely megpróbál bennünket.

Amikor az év első vagy második hónapjában hazajöttem Alsószentivánról, már tele voltam az erősítés akarásával, s az Öregek I.-ben jelentettem be először terveimet, s mondtam:

– A Szentlélek azt mondta nekem, hogy imádkozzunk Hamvazószerdától Pünkösdig közösen száz órát...

S elmondtam részletesen, hogy miként gondolom ezt. Közösségekben folyják az imádság, s amennyire időm engedi, magam is szívesen meglátogatom e célból azokat a közösségi találkozókat, amelyeken ez az imádság, majd megvalósul. S után következtek a hozzászólások. Jóska ült a baloldalon, s kezdte:

– Idáig racionális embernek ismertelek meg Téged, de ha a Szentlélektől vannak üzeneteid, azokhoz nem tudok hozzászólni, Passz!

Megadta ezzel a hozzászólások alaphangját. A többiek sem voltak különösebben elragadtatva tervemtől, inkább csak a közösség újabb tagjai, mint Acsay Ilus is, mutatott nagyobb megértést jámbor terveim iránt. De engem nem abból a fából faragtak, melyet könnyű eltörni vagy hajlítani. Elmondtam tervemet a többi közösségben is, s a Bokor végül is azonosodott vele, s meglett Pünkösdig a száz óra. Pünkösdi vasárnapján fejeződött be Ócsán egy B-lgy, s a záró imádságok után átvonultunk a plébániáról a templomba, s ott volt vagy ötven, vagy talán közel száz ember is a Bokorból. Csak arra emlékszem, hogy úgy zengett Sillye Jenő énekének dallama az ott levők ajkán, hogy ilyen szépnek azóta sem éreztem azt, bár már százszor is elénekeltük különböző alkalmakkal:

Jöjj el, jöjj el, jöjj el Fénylő Láng, Szentlélek, jöjj szállj le ránk, Szentlélek jöjj, szállj le...

Jöjj el, jöjj Igazság, Remény, Jöjj maradj velünk csodás Fény!

Jöjj el, jöjj el, jöjj el Fénylő Láng, Szentlélek, jöjj szállj le ránk, Szentlélek jöjj, szállj le...

Jöjj el jöjj, Örök Szeretet! Jöjj tisztíts meg lelkünket!

Jöjj el, jöjj el, jöjj el Fénylő Láng, Szentlélek, jöjj szállj le ránk, Szentlélek jöjj, szállj le...

A mise végén, kijöttünk a templomból. Egymásra néztünk. Boldogok voltunk? Bizonyára, de a száz óra közös imádkozás után valami egyéb is volt a szívünkben. Ezt az egyebet szólaltatta meg egyikünk.

– Mit vártatok? Azt, hogy tüzes nyelvek lebegjenek rajtunk?

Akiken valamikor lebegtek, Getszemániból jöttek, s Júdás és János kivételével, Péterrel az élükön mind eljutottak a maguk Golgotájáig, s nincs híradás róla, hogy megismétlődött volna velük a pünkösdi csoda, csak a martírológium tarja számon a nevüket.

Hazamenve mi is tettük dolgunkat tovább: szerveztük az A-lgy-okat, s ugyancsak nem törődünk sokat avval, hogy mi folyik a politika és az egyházpolitika világában. De ez a világ is tette a magáét. Lassan, de biztosan.

VI. Pál 1973-ban megüresedettnek nyilvánítja – még Mindszenty esztergomi érsek életében – az esztergomi érseki széket. 1974-ben Lékai László az esztergomi érsekség apostoli adminisztrátorává lesz. 1975-ben meghal Mindszenty, 1976 februárjában pedig Lékai Eszterom prímás-érsekévé lesz. Májusra megkapja az ennek a tisztnak kijáró bíborosi kalapot. Mindez köztudott. De kevésbé köztudott, hogy rá négy hónapra, 1976. szeptember 28-án pártunk és kormányunk részéről elkészül egy írás, mely meghatározó lesz sorsunkra. Készítője Bay László az AEH Katolikus Főosztályának vezetője. Egy hiba folytán kerülhetett kezembe, s én publikáltam a Népszabadságban pár esztendővel ezelőtt.

Javaslat a Bulányi-féle ifjúság közti, ifjúsági szervezkedési felvetésre a püspöki kar vezetői előtt. – Szervezett illegális ifjúsági tevékenység folyik Budapesten és vidéken egy hét tagú központi vezetőség irányítása mellett 14 csoportban, csoportvezetők felügyeletével. Az illegális tevékenység fő szervezője és vezetője Bulányi György. A szervezetben 50 egyházi személy, köztük 28 aktív pap vesz részt. A csoportban tevékenykedik 3 seminarista, 2 volt

apáca. Bulányi saját teológiája alapján fejt ki káros tevékenységét. Elsősorban a jelenleg működő püspöki karral szemben. A szervezkedés mintegy 250 főre terjed ki. A szervezkedésben részt vevő papok rendezik az illegális összejöveteleket. A szervezet működése kiterjed az esztergomi, váci, székesfehérvári, egri, csanádi, pécsi, győri egyházmegyék területére.

1. Október hónapban a Bulányi-féle szervezkedést tárjuk fel Lékai bíboros előtt, beszéljük meg vele, mikor tárgyaljunk erről a témáról a püspöki kar érintett tagjaival. - Lékai bíborossal történt megbeszélés után célszerű volna az ügyről külön tárgyalni Ijjas érsekkel. Kikérni tanácsait a probléma lerendezésére.

2. Lékai bíborossal kialakított időpontban a Bulányi-féle szervezkedést tárjuk fel az érintett egyházmegyék ordináriusai előtt.

3. A szervezkedés tényeinek felvázolásánál dramatizálva nagyítsuk fel a történeteket és élezzük ki annak politikai veszélyességét: - az állam és az egyház jóviszonya; a püspöki kar politikai szavahihetősége, hitele; az ifjúságra, társadalomra vonatkozó veszélyessége; a Vatikán és államunk kapcsolata szempontjából.

Mutassunk rá, hogy:

a.) Ez a szervezkedés teljesen megfelel a nyugati szélsőséges, reakciós, emigráns egyházi erők törekvéseinek.

b.) Elsősorban a püspöki kar ellen irányul: elvtelen, kollaboránsoknak tekintik őket, arról beszélnek, hogy halott az egyház, tehát szükség van élő földalatti egyházra stb.

c.) Egyes papok és püspökök akarva-akaratlan Bulányiék szervezkedésének propaganda hátterét és bázisát erősítik azáltal, hogy tények és megalapozott okok nélkül arról beszélnek, hogy nincs hazánkban vallásszabadság, hogy a vallásos emberek, vallásos állampolgárok gyermekei egyetemeinkre nem kerülhetnek be, és hogy a vallásos szülők gyermekeinek hitoktatása miatt állandó zaklatásnak vannak kitéve stb. (Udvardy püspök)

d.) Mint illegális szervezet áttételesen az állammal szemben is veszélyes.

4. Fejtsük ki az érintett püspökök előtt, hogy a Belügyminisztérium illetve a rendőrség teljes joggal adminisztratív akar fellépni ez ellen az illegális szervezkedés és vezetői ellen. Mi úgy ítéljük meg, mivel ez a szervezkedés elsősorban teológiai tévelygésen és a hierarchiával való szembenálláson alapul, nem irányul direkt módon az államhatalom ellen, ezért nincs szükség adminisztratív állami beavatkozásra. Amennyiben a püspöki kar biztosítékot tudna nekünk szolgáltatni, hogy a szervezkedést vizsgálják, egyházfegyelmi úton rendezik, úgy esetleg lehetőség van arra, hogy ezt az ügyet egyházon belül intézzék el. Ezért javasoljuk, hogy a püspöki kar beszélje meg ezt a témát, és amennyiben vállalják az ügy lerendezését, készek vagyunk a rendezéshez tényanyagot nyújtani Lékai bíboros részére.

5. Az ordináriusok és a papi békemozgalom vezetői biztosítsák, hogy a Bulányi-féle szervezkedéssel kapcsolatban megfelelő elítélő papi és egyházi közhangulat alakuljon ki.

6. Az egyházi sajtó megfelelő módon foglalkozzon az illegális szervezkedés, a földalatti egyház koncepciójának elítélésével. A Teológia c. katolikus sajtóban teológiailag kellene szétzúzni a Bulányi-féle teológiai koncepciókat, valamint az ennek nyomán terjedő pünkösdi kis közösségek szervezésére irányuló propagandát. Budapest, 1976. szeptember 28. (MOL-XIX-A-21-d AEH TÜK 153. doboz, 0033a-3/1976. Készítette Bai László, az AEH Kat. Főoszt. vezetője. Bp., 1976, szept.28. Hiteles szöveg!!!)"

'64-ben kötötte meg a Vatikán a máig titkos részleges megállapodást szocialista hazánkkal. A börtönök nagyjából tíz év alatt megtisztultak papjainktól, a megfelelő ember odakerült a magyar Sion ormára, most elkövetkezhetik a számlabenyújtás órája. A püspököknek tudomásul kell venniük, hogy veszélyeztetjük állam és egyház (a Vatikánt is beleértve) jóviszonyát, a püspököket elvtelen kollaboránsoknak tekintjük, Magyarországon vallásszabadság van, egyház fegyelmi megoldásra van szükség, papi és egyházi közhangulatot kell kialakítani ellenünk, az egyházi sajtónak kell teológiailag szétzúzni állításainkat. Várj már egy

kicsit jó Bai László! Olyan gyorsan nem megy ez. Majd hat esztendő alatt készül ez el, s újabb öt évet kell várnod, amíg az egésze a Vatikán is ráteszi a pontot, s akkor megvalósul az, amiről álmodol, s úgy lesz, ahogy kívánod a létező szocializmus halála után is, mind a mai napig.

Kikézbésítik-e ezt az írást Lékainak, vagy csak szóval mondják el, mert tudja annak minden betűjét, amióta csak beszervezték – mikor is? Van, aki úgy tudja, hogy már 1945-ben! –, nem tudhatni. Mielőtt bármit tenne, felkeresi a magyar piarista tartományfőnököt, Albert Pistát, s megkéri őt az egyszerűnek látszó megoldásra: ha ki lehetett hívni '71-ben az országból Mindszentyt, tegye meg ezt a szívességet a piaristák egyetemes főnöke is, aki a- úgyis magyar ember, '76-ban Bulányival. Honnan tudom mindezt? Onnan, hogy Albert Pista elmondta nekem: nem vállalta Lékai kívánságának közvetítését Tomek Vincéhez.

Ennek az értesülésnek a birtokában az év novemberében hosszú levelet írok Lékainak: *Főtisztelendő Bíboros, Prímás, Érsek Úr!* címmel. Bemutakozom, elmondom életem folyását, Kolakovicsot is, és hogy Tomek Vince Döncinek, Miknek és nekem engedélyezte, hogy '56-ban idehaza maradhassunk, ha itt van ránk szükség. Hogy mennyire örültünk, hogy a múlt évben a Szentatya is az egyház reménységének mondta a kisközösségeket, s hogy ez év márciusában – a Magyar Közlönyben – már törvényeink is biztosítják munkánk legális voltát. Hogy amikor megtudtam az év elején az esztergomi spirituálistól (Szendy), hogy problémái vannak személyemmel kapcsolatban, megvizsgálás céljából megküldtem neki teológiai munkáimat. A spirituálistól tudtam meg, hogy e kéresemről tartományfőnökömmel kíván beszélni. A tartományfőnökömtől meg megtudtam, hogy ki akar hívni hazámból. Nagyon szomorú vagyok, hogy nem tekintett testvéremnek, s nem feddett meg, amikor baja volt velem. Elhatároztam, hogy naponként 24 Memorare imádságot mondok érte, és mások is ezt teszik barátaim közül. Nagyon remélem, hogy személyes meghallgatásom rendezni fogja kapcsolatainkat. S a befejezés: *Imádságaimat a Bíboros Úr szándékaira abba nem hagyva fiúi tisztelettel köszönti Jézus Krisztusban Eminenciádat.*

E levelemet követi a Püspöki Kar karácsonyi, decemberi ülése. A kapott instrukciók szellemében Lékai ismertet és kioszt egy dolgozatot, melyet Szendy spirituális írt: Bulányi György – valószínűleg hiányos teológia műveltségéből fakadó – téves nézeteiről. Továbbá minden egyházmegyes püspöknek kiosztja az egyházmegyéje területén működő bulányista papok névjegyzékét. Mindez egy kicsit sok és váratlan a püspököknek. Olyan személyek szerepelnek a listákon, akiket Lékai természetesen nem is ismerhet.

Endre Mihály váci püspök szót kér. Listáján szerepel Halász Bandi, Bisztrai Laci is:

– Egyházmegyéim legjobb papjai, pertu barátaim.

Udvardy szegesi püspök is tiltakozik. Ijjas kalocsai érsek pedig odaszól Lékainak:

– Te, Laci, a Bulányi írt Neked egy levelet, válaszoltál már neki?

Harminc esztendő telt el, akkoriban nem volt időm feljegyzéseket készíteni. De Cserhátit időnként meglátogattam, a konferencia után is, és ő mesélte:

– Végigjártam a listámon levő összes papokat. Volt olyan, aki rákérdezésemkor hallotta először a nevedet. Voltak olyanok, akik hallottak már rólad, s volt egy egyetlenegy, aki már találkozott is veled.

Lékai láthatta, hogy Bai László írhat akármit, de a püspöki kar még nincs eléggé megdolgozva. Jó munkához idő kell. Hat év. Akkor már teszik, amit Bai és fölöttesei akanak, de most '76-ban még nem.

S januárban sor kerül egyetlen négyszemközti találkozónkra is. Paskai akkor a Központi Szeminárium rektora. Ő maga jön el az Attila útra a hírrel, hogy a Bíboros fogad. Megyünk, s útközben annyit mond, hogy neki személy szerint nincs semmi baja velem. (Majd lesz.) Bekerülök a Bíboroshoz, s hosszasan előadja nekem, hogy a szeminárium hortus conclusus, zárt kert, amelybe nem mehet be az, aki nem tartozik oda. Ez azt jelentette, hogy a kispapok sűrűn járnak ki hozzám beszélgetésre, csoportba. Nem mondtam rá semmit. Aztán rákapcsolt:

– Hazánkban csak erkölcsi okok következtében kerülnek papok börtönbe...

Ez már sok volt nekem, s elbődültem:

– Az én egyházam bíborosa mond ilyet? Senki pap nincs börtönben már Lénárd Ödön piaristán kívül. Róla állítja azt, amit mondott?

Halkan válaszolt:

– Nem állítom.

Vagy két hosszú órát töltöttünk el, és késő este lett, és megszántam ezt a nálam tíz évvel idősebb embert, s megkérdeztem:

– Hogy lehet ezt bírni?

Csak megvonta a vállát, s hallgatott. A végén bocsánatot kértem tőle, ha valamivel megbántottam volna. Ő is tőlem. Aztán kikísért az előszobába, felsegítette a kabátom, s nagyon-nagyon halkan ezt súgta a fülembe – úgy vélhette: lehallgató készülék nem hallhatja:

– Visszaadom én ezt az ügyet nekik...

Sokat gondolkodtam rajta: tényleg reménykedett benne, hogy vissza tudja adni? Vagy csak egy jópontot akart szerezni nálam, azaz etetni akart? Arra hajlok, hogy nem gondolhatta komolyan. Majd egyszer valaki megírja hitelesen beszervezettségének pontos történetét, s az eldöntheti a kérdést. Ma arra hajlok, hogy nem lehettek reményei. S ez magyarázza meg azt a hangot, melyet az elkövetkező években használ ellenem, ellenünk.

EPILÓGUS

58 éves vagyok, amikor kijövök a bíborostól, most meg elkezdem 88. évemet. Ha ez a könyv Bulányi történet, akkor megírtam már annak kétharmadát. Ha Bokor-történet, akkor csak a felét. Írjam-e tovább? Mi szól ellene? Az, hogy a 2005. évnek megette a java energiáit, s ideje volna ebben a 2006. évben többet törődnöm magával a dologgal, az Ország jelenével. S még mi? Az is, hogy a '76-tól '89-ig tartó közel másfél évtizedről van már három könyv. Szokolczay Péter *Bulányija*, mely 30 000 példányban kelt el. *Egyházrend* c. könyvem Szociológiai Társaság-beli vitáján mondta egy derék katolikus ember:

– Azt szeretném, hogyha senki sem olvasná el ezt a könyvet... (már mint a Péter Bulányit)

Miért mondta? Mert olyan szégyenletes benne hazai egyházunk vezetőinek a szerepe. Ez a *Péter Bulányi* a budapesti inkvizíciós perem története. A másik könyv majd találhat még kiadót. Címe: *Nagypénteki levél*. Ez meg a római inkvizíciós perem története. Csak kétezer példányban fogyott el, mert 1993-ban már csak az *Irotron* kiadó (a Bokor) tudta kiadni, mert megszűnt már a magyar társadalom érdeklődése azok iránt, akik... Nem folytatom. Ez a második könyv is szégyenletes, ha lehet még szégyenletesebb. Miért? Mert nem lehet ráfogni a Hittani Kongregációt vezető bíborosra, hogy a kommunisták markában lettek volna, miként hazai püspökeink. Strukturális eretnokségben él egyházunk. Elvileg él diktatúrában, ahogy egy holland katolikusnak könyve írta: *A történelem utolsó diktatúrája*. Fogja a konstantini fordulatnak, a trón és az oltár szövetségének. A harmadik könyv pedig csak pár száz példányban kelhetett el: Habos László, *Acélajtók megett* c. könyve: beszámol fiataljainkról, akik '79-től ültek börtönben a rendszerváltozás utolsó pillanatáig, mert nem fogtak fegyvert, mert szerették ellenségeiket.

Nem írom meg ennek a rendszerváltozásig tartó 13 esztendőnek a történetét, mert a fenti három könyvben minden benne van, amit ólunk, a Bokorról tudni érdemes. S nem írom meg az utána következő 16 évét sem, mert a pártállam bukása után, az új rend bocsánatot kért tőlem, és kárpótol, mind a mai napig, de egyházam nem fejt el sötét múltamat, nem bocsát meg és nem kér bocsánatot. Maradok számára változatlanul ellenség, mert nem módosítok nézeteimen.

Mért nem teszem? Nem tehetem. Nem, mert nem adhatok fel egy álmot. Jézusét. Azt, hogy az Isten Országáa lehetséges a kicsik, a szegények és az erőszakot nem alkalmazók számára. Azok számára, akiknek elég az egy dénár. Csak szorítok testvéreinek, hogy ők se adják fel, s hogy nyoma, jézusi nyoma maradjon annak, hogy hatvan évet éltünk, s a tömegben mi pengettük a lantot.

Ez az utolsó 16 esztendő volna a legszegényletesebb. Aki nyomon akarja követni történetünket, megtalálja a *Koinónában*, a *Naplókban* meg az *Érted Vagyok* c. folyóiratunkban. Mindenképpen megpihenek, s megvárom a fogadtatást. Van-e füle a mai olvasóközönségnek, vagy pedig *összevéri annyi mással / A jövőndő nemzedék, / Mely se kérdi tán, se tudja, / Nem is igen lesz rá gondja: / hogy itt éltem, s a tömegben / Én is lantot pengeték.*

79. ÚJÉVI NAPLÓ

2006. január

Városmajor, 2006. január 1.

Szilveszter előtt két nappal körbetelefonáltam néhány testvéremet, hogy eljönnének-e hozzám 31-én délután hatkor évvégi hálaadó misére, meg utána kocsonyára. Voltak, akik el tudtak jönni. Tizenkettőt hívtam, s a végén különböző betegségek (köztük *megindokolt lustaság* is) miatt csak nyolcan jöttünk össze, de így is nagyon jó volt. Részletek a liturgiából:

Gondolatom szeret ölteni hosszú redőzetű tógát – írja vagy száz éve Babits Mihály. Magam is szeretek olykor ilyet ölteni, s ilyenkor előveszem Erdősi Silvester Jánost, a felejtethetlen Erazmus mestertől tanuló 16. század eleji magyar diákot. Nagy tudományával ő fordította először magyarra az Újszövetséget, és mindig megilletődött lélekkel hallgatom ízes Felső-Tisza-vidéki élő magyar nyelvét, mert hogy Jánosunk a messzi kelet-szatzmári Szinyérváralján született. El is mentem oda vagy jó két éve, s múzeumába leróttam kegyeletem adóját nála meg a református papnőnél, a tiszteletes asszonynál – a tiszteletét.

János első leveléből: *Fiacskáim, utolsó üdő vagyon, és miképpen meghallátok, hogy az Antikrisztus eljövendő legyen, mostan es sok Antikrisztusok kezdínek lenni. Műközzőlünk menínek ki, de nem műközzőlünk valók valának... De tünektek kenetístek vagyon az Szenttiül, és mindeneket tuttok...*

A János-evangéliumból: *Kezdetben vala az beszíd, és az beszíd az Istennél vala, és Isten vagyon az beszíd. Ez kezdetben az Istennél vala. Mindenek űáltala löttének, és azmielőtt semmi űnála nélkül nem lött. Űbenne ílet vala, és az ílet világosság vala az embereknek, és az világosság az sötíttségben világosságot ád, és az sötítésig űtet meg nem foglalja...*

Ezek után következett a homília, mely csak hálaadás volt:

Citálom Schütz Antal piaristának 1919 szilveszterén mondott beszédéből: *Misericordia Dei, quod non sumus consumpti.* Jeremiás siralma énekli ezt a babiloni fogság végén: az Isten irgalma, hogy nem pusztultunk el. Használok most a prófétai távlatot, s visszagondolok több mint félszázadra, amikor Péter Gábor népétől hallottuk, hogy *itt fog elrohadni.* Megmenekültünk, és nem rohadtunk el ott, hanem szépen felöltözöttek Kodály bicíniuma hangjai mellett (*Örvendjen az egész világ...*) elkezdhattuk ezt az évvégi szentmisét.

Majd holnap a Bokorportán teologizálok, hogy azt csináljam majd az egész 2006. esztendő minden napján, de ma megkíméllek Benneteket tőle. Csak sorban, elsőként akarom elmondani, hogy ebben az évben is sokkal többet kaptam, mint amit megérdemlek, hogy jó az élet és szép, s én igazán a hüpermázlisták közé tartozom, hogy immár 87 éve örülhetek az életnek idelent. Elmondanám e hosszú élet mai kincseit, hogy mindezt megköszönjem. Mindenek előtt az első számút.

Azt, hogy tizenegy közösségem van, melyekkel négyhetenként találkozhatok. A *Pótkávé, a Gyökér, az Öregek I, a Papok I.* – ez négy. Ezeknek az átlag életkoruk egy kicsit felette van talán a tiéteknek. Aztán az utolsó tíz évben gyűjtött *Mag I. és Mag II.* Ez már hat. A *Dogmatika- és a Merre Menjek-kör,* melyekben bizony nálatok fiatalabbak is ülnek. Ez már nyolc. S aztán a fiatalok három köre, a magát *IKV-nek* nevező közösség, az *Ifjúsági-megbeszélő szentmise,* s a *Haladó görög,* melyen régi keresztény írásokat tanulmányozunk görög nyelven. S ezzel ki is van a tizenegy. E 11-et igyekszem folyamatosan újakkal töltögetni, s bármikor kész vagyok egy tizenkettediket is elindítani, ha módom lesz rá. Ezek jelentik számomra az életet. Szent Pál azt írta a filippieknek: *vágyódom elköltözni és Krisztussal lenni, de miattatok nagyobb szükség van arra, hogy életben maradjak.* Én ezt nem merem elmondani, csak azt, amit Tóth Árpád írt a *Testamentum* c. versében, Azt, hogy botor fejjel én még odaírtam is inkább visszajönnék:

*Szeretnék néha visszajönni még, / Ha innen majd a föld alá megyek,
Feledni nem könnyű a föld ízét, / A csillagot fönn és a felleget.*

Feledni oly nehéz, hogy volt hazánk, / Könnyek ízét és a Tisza vizét

Költők dalát és esték bánatát: / Szeretnék néha visszajönni még.

Ó, én senkit se háborítanék, / Szelíd kísértet volnék én nagyon,

Csak megnézném, hogy kék-e még az ég, / És van-e még magyar dal Váradon?

Nem folytatom, mert attól tartok, még elsírom magam. Megyek helyette második megköszönni valómra, az adyligeti minden vasárnapi szentmisére, melyeken elmondhatok mindent, amivel tele a szívem, s a négyhetenkénti sashalmira, melyen már valamivel óvatosabbnak kell lennem. Ez a második, amit meg kell köszönnöm. Azt, hogy még mindig nem fogyasztottam el mondanivalóimmal az ott engem hallgatókat, mert hát Jézusban és Jézustól megedzettek a padokban ülők, ha kevesek is.

S a harmadik az, hogy szerkeszthetek szöveget. Négyhetenként a Koinóniáét, s lassan-lassan kéthetenként a Naplóét, s hogy nemcsak beszélhetek, de írhatok is, s külön megköszönöm legújabb gyermekem, a Bokor-történetet, melynek most jött ki a nyomdából a harmadik füzete: *Vagy bolondok vagyunk, s elveszünk egy szálig...* S megköszönöm ennek ihletőjét is.

S mit még? Hát a lelkigyakorlatokat: a Bokorportán a KV-nak, Budaváriban a tiszaujvárosiaknak, és Atyhán kettőt is ez évben – székelyeknek s erdélyi magyaroknak, s nem utolsósorban a soproni Nagytábort. Nyaranként a naponkénti prédikálási lehetőséget Budaváriban. S az idei négy karácsonyestet: a Mag-ban, Fehérvárott, Ajkán, meg az éjféli misét Adyligeten. Nem folytatom. Azt köszönöm meg, hogy csak szüretelhetek és szüretelhetek... és nemcsak bort, hanem attól többet érőt is. Igazán nem tudom, hogy van-e boldogabb ember nálam a világon, csak azt tudom, hogy senkivel sem cserélnék. S nem én teremtettem meg azt a világot, melyben így lehet élnem. Valaki más. S annak kell megköszönnöm az év utolsó szentmiséjén mindazt, amit kaptam tőle. Amen.

Utána a miséző asztalt körbeülő testvéreim is elmondták, hogy mit köszönnek meg, s mise után átmentünk Teri szobájába, ahol szépen megterítve várt a nagy asztal, s rajta a kocsonya, melyet egy nagy konyhaművész, Ádamosi Margit készített. Gromon Bandi, az egyik meghívott, okosított fel minket, hogy ecettel kell a kocsonyát meglocsolni. Meglocsoltuk. S még valamivel: kiforrott, s letisztult karácsonyra az októberben Budaváriban leszüretelt *pölöskei muskotály*. Azzal is locsoltuk. 9 után elmentek a vendégek, s nem vártam meg az új esztendő. Megtalált az engem reggel hétkor is – a szövegszerkesztőm előtt. Mert...

Városmajor, 2006. január 3.

Újév napján este 18 órakor, amikorra mindenki kipihenhetette a szilveszteri daj-dajt, misét mondtam a Bokorportán. Sokan voltunk. Az átlagéletkor nagyon alacsony. Topál Pétert s feleségét, Ildikót kértem meg, hogy üljenek mellém. Ők olvasták fel a két olvasmányt. Ezeket mondtam:

1939-ből van egy belgiumi kiadású latin és francia nyelvű misszálém, mely még apámról maradt rám. Ő küldte be nekem a márianosztrai börtönbe, benne is van a rabszámom, olyan, mint egy vidéki telefonszám, hatjegyű. Ebben január elseje még a mi Urunk körülmetélésének és karácsony nyolcadik napjának ünnepe. A legutóbbi egyetemes zsinat keresztelte át mai nevére: *Szűz Mária, Isten anyjának ünnepére*, de meghagyta az imént olvasott befejezést a zsinat előtti evangéliumból: *miután eltelt a nyolc nap, hogy körülmetéljék a gyermeket, Jézusnak nevezték, ahogy az angyal nevezte őt Mária foganása előtt.*

Nektek viszonylag könnyű a dolgotok, mert meghallgatjátok, amit papjaitok prédikálnak, s magatokban meg gondoljátok, amit akartok. A papoknak pedig ma prédikál-niok kell, hogy ez a Mária nevű személy szűz is, meg anya is. Úgy, ahogy Álmos vezérünk anyja is szűz volt és anya, mert népünk hagyományai szerint – nem ugyan a Szentlélek – de egy turulmadár ejtette teherbe. Nem a férje, Ügyek. Egyik paptestvérünk tíz éve azt prédikálta, hogy ő többet nem hazudik se karácsonykor, se húsvétkor. A főpásztor megkérte, hogyha már úgy látja, hogy Jézus nem született szűztől, nem támadott fel, mondja ezt csak a plébánián, de ne a

templomban. Testvérünk azonban hajthatatlan volt, s a főpásztor – egyházunknak törvénykönyve szerint – kénytelen volt kiközösíteni őt.

Egy másik testvérünk pedig hozzászólt egy a Koinónia januári számában megjelenendő írásomnak egy mondatához. Ehhez: *Az ateistának, az agnósztikusnak is megvan a maga hite, s a maga módján vallásosnak is, nemcsak a hívőknek.* Azt válaszolta rá, hogy vannak olyanok, akik morcosak szoktak lenni az ilyen állítások miatt. Én meg azt, üzenem neki, hogy ne legyenek morcosak, inkább vegyék elő az Értelmező Kéziszótárt, melyben ezt találják: *hisz = a valósággal egyezőnek, igaznak tekint.* Az ateista bátran mondja, hogy aki szűz nem lehet anya. Az agnósztikus meg azt vallja, hogy ő az efféle kérdést nem tudja megválaszolni, mert az ilyen számára nem eldönthető. Az ateista is, az agnósztikus is – a maga álláspontját *a valósággal egyezőnek, igaznak tekinti, tehát hiszi* azt – az Értelmező Kéziszótár alapján. Jogukban van a Magyar Tudományos Akadémiához fordulni: javítsanak bele a szerkesztők a Szótárba!

Mivel én a vallásos Jézus-hívők katolikus csoportjába tartozom, az említettek egyikének álláspontját sem tehetem a magamévá, hanem pontosítom helyette az Értelmező Kéziszótárt. Hisz = igaznak tart egy álláspontot, bár sem igazolni, sem cáfolni nem tudja azt. Ez csak kiegészítés, nem megmásítás, s ezért én nem fordulok a Magyar Tudományos Akadémiához. Azért nem tudom sem igazolni, sem cáfolni hitünk állítását, mert nem tudom, hogy Istennek van-e módja rá, s akar-e egy szűzet anyává tenni. És hiszek abban, hogy Szűz Mária Jézus anyja, mert meg akarok maradni abban a vallásban, melyben nevelkedtem.

Mért akarok? Azért, mert a jézusi örökség elkötelezettje vagyok. Ez meg ennyit jelent: *tudom*, hogy ez a jézusi örökség hozhat az ember és az emberiség számára megmentődést. Hát ez a megmentődés meg micsoda? Tartalmát egy még az Árpád korban kialakult fordítás *üdvösségnek* magyarította. Úgy gondolták ősünk, hogy a jézusi örökség tesz minket üdévé, s ettől *id-ház = üdv-ház = egyház* a vallásunk, s egy ilyen üde, üdítő világba kerülünk halálunk után is – az üdvösségbe.

Jézus, aki a maga szóban forgó örökségét annyira igaznak tekintette, hogy életét is áldozta érte – ez a Jézus sem változtatott vallást. Nem bizony. Ha egyszer a nyolcadik napon körülmetélték, akkor ennek Jézus számára az volt a természetes következménye, hogy a maga zsidó vallásának megszokott tartalmaiba öntötte bele azt, aminek igazáról mélyen meg volt győződve. Nemcsak azért, mert József és Mária a zsinagógába járatták őt hittant tanulni, hanem azért is, mert bármely vallást alkalmasnak látott a maga Istenéhez megtérésünk munkálására. A magét, a zsidót is, és a másét is. Ezért maradt meg zsidónak, s ezért dicsérte zsidó vallású létére a maga nemzetével és vallásával szemben a niniveieket, akik megtértek Jónás prédikálására, míg a zsidók nem tértek meg Jézus prédikálásra, bár Jézus nagyobbak gondolta magát Jónásnál.

Mindebből az is következik, hogy nem feltétlenül a zsidó Jézus zsidó vallását, vagy a magam katolikus vallását tekintem a jézusi örökség legkülönb hordozójának. Az a legkülönb, amely a legteljesebben képviseli és gyakorolja is e jézusi örökséget. Isten biztosan és világosan látja, hogy melyik vallásban élnek azok, akik leginkább megteszik Atyja akaratát.

Nem akarnék azonban az ateisták és az agnósztikusok kárára sem elfogultnak lenni. Ha történetesen az ateisták vagy az agnósztikusok vállalnák fel a legteljesebben a jézusi örökséget, akkor ők lennének azok, akik az Atya akaratát leginkább teljesítenék, annak ellenére is, hogy tagadják Isten létezését, vagy hogy az ilyen transzcendens természetű kérdésben nem hajlandók állást foglalni. Nem tartom kizártnak ezt a lehetőséget sem, de meg kell vallanom, hogy magam az Istent megvallók között találtam meg életem folyamán azokat, akik úgy-ahogy, de hajlamosak voltak a jézusi örökség vállalására-szolgálatára. A másik két csoport legfeljebb tapsolt bátor hűségünkhöz, de csak a legritkább esetben mutattak hajlandóságot arra, hogy Jézus szolgálatában sorsközösséget vállaljanak velünk és Jézusunkkal. Lehet, hogy egyházunk bűnei miatt jártak el így, megengedem. De magam

várom tőlük is, hogy magukévá tegyék azt, amiért Jézus elvállalta a kereszthalált – még pedig saját vallása főpapjának ítélete, vezénylese alapján. Miért? Mert úgy gondolom, hiszem, sőt tudom, hogy az ember csak akkor jut el a számára lehetséges üdítő állapotba, az üdvösségre, ha magáévá teszi ezt a jézusi örökséget: ha nem akar magának többet, mint amennyi testvérenek jut, azaz ha vállalja a kicsiséget, a szegénységet, az erőnemalkalmazást, azaz akkor, ha nem akar többet birtokolni, mint a másik, ha elég neki az egy dénár.

Megfigyeltétek, mit mondtam? Azt mondtam, hogy én mindezt *tudom* is, hogy nálam ez kétszerkettő. S még valami mást is mondok. Azt, hogy vallásom istenmegközelítései annyiban érdekelnek engem, amennyiben azok ennek a tudásomnak a szolgálatában állnak. Amennyiben arra nevelnek, segítenek engem, hogy ebbe az üdítő állapotba, azaz üdvösségre juttassak engem.

Ha tehát a mai napon Szűz Mária istenanyaságát ünnepli egyházam, akkor én ebből a mai *id-napból* = *üdvnapból* = *ünnepből* segítséget akarok meríteni megmentődésemhez, azaz üdvösségemhez. Ahhoz, hogy én is, a testvéreim is üdék legyünk.

Elkezdék tehát elmélkedni ennek a Máriának az életéről a mai evangélium szavai alapján: *Mária szívébe véste a pásztorok szavait, s gyakran elgondolkodott rajtuk.* S megkérdezem magamtól, hogy követem-e egyházunk e legfőbb szentjének most elmondott magatartását. S mondatokat igyekszem megfogalmazni a szívem legbelsejéből s megcsinálom a nem-tudom-kinek a Loretói litániája mintája nyomán a magam litániáját, ahogyan tudom, s mondom a magam Máriát dicsérő, magasztaló énekét.

Mária, szeretlek, mert meghallgattad, amit az angyal mondott Neked.

Mária tisztellek, mert Isten szavára elvállaltad a leányanyaságot.

Mária csodállak, mert elvállaltad, hogy jegyessed csúnyát gondoljon Rólad.

Mária, te vagy az eszményem, mert azt mondtad az angyaltól jövő isteni felszólításra, hogy *Legyen nekem a te szavaid szerint.*

Mária igazán nagyon tisztellek Téged, mert nem mondtad Józsefnek, hogy menjen csak egyedül Betlehembe, mert Te várandós vagy, és nem teheted ki magadat szülési bonyodalmaknak.

Mária, nagyon is tisztellek Téged, mert nincs hír arról, hogy az úton nyafogtál volna, s idegesítetted volna szegény Józsefet, akinek volt baja a tiéd nélkül is elég, hiszen neki kellett gondoskodnia a számról, melyre ráakott Téged, s a számr tudvalevően csökönyös egy állat.

Mária szerfölött csodállak is Téged, mert bele tudtál simulni házastársad akaratába, s nem keserítetted meg köztöködésekkel a szegény férfi embernek, a férjednek az életét.

Mária te vagy az én egyik legfőbb eszményem, mert minden zokszó nélkül tudomásul vetted hogy szülőszobád csak egy istálló lett, s gyerekedet csak jászolba fektethetted, melyben rá meleget csak a marha lehelt.

Mária szeretlek Téged, s ha a piaristák megengedték volna, a te-fajtájú lányok közül választottam volna magamnak felet, társat.

Mária tisztellek, mert a későbbiek során sincs híradás arról, hogy egyéniséged kibontása érdekében férjednek, vagy másoknak a lábára léptél volna.

Mária csodállak, mert a kánai menyegzőn tudtad mondani, hogy csak tegye a háznép azt, amit a Fiad, egy férfi mond.

Mária, te vagy az eszményem, mert azt is szó nélkül lenyelted, ami nagyon fájhatott neked. Lenyelted Fiad szavát: *Ki az én anyám? Aki megteszi Atyám akaratát, az nekem mind testvérem, nővérem és anyám.*

Mária szeretlek, mert nem hisztiztél zokogásoddal a keresztt alatt, csak álltál, bár Mária Magdolnáról bizony el tudom képzelni, hogy nem állta meg hiszti és zokogás nélkül.

Mária tisztellek, mert Fiad menybemenetele után, beálltál imádkozni a tanítványok közé és kérted, hogy jöjjön el a Szentlélek

Mária csodállak, mert elfogadtad, amit az élet nyújtott Neked, s fiad távozta után János házába költöztél.

Mária te vagy az eszményem, mert nem csináltál problémát magadból, s minden arra mutat életedben, hogy megértetted Fiad tanítását, s a mennyei Atya akaratát kívántad teljesíteni életed utolsó napjáig is: *Legyen nekem a te szavad szerint!*

A fenti invokációkat most abbahagyom, mert egyikére sem mondtátok, hogy *Kériünk Téged hallgass meg minket!* Nem strapálom tehát magam tovább, mert egy Bulányi litánia már csak ilyen lehet. Helyette pedig megpróbálok megfogalmazni egy kérdő mondatot, melyre majd felelhetek mint hívők, s ebből alakul majd ki szentmisénk egyetemes könyörgése.

Van-e valami bajunk egyházunkkal, vagy csak saját magunkkal? Akadályoz-e egyházunk minket a Jézus-követésben, vagy csak saját magunk vagyunk akadályai annak? Van-e bajunk a Máriát szeretéssel, tisztelettel, csodálással, eszményül választással? S ha van, akkor ezért Mária s az egyházunk a felelős, vagy csak mimagunk?

Városmajor, 2006. január 5.

Ez a félév elszaladt. Nem, az egész év elszaladt. A tavalyi ilyenkori Napló száma: 57. most meg a 79.-iket írom. Kitért rajtam a grafománia. Az 57. Naplóban kezdtem el a *regényt*, a 78.-ikban befejeztem. Egyelőre. 300 tömött lap, kicsi betűkkel. Most kellene egy kiadó – a Bokron túli olvasó közönségnek. Lesz-e, nem tudom. Ha lenne, és sikeres lenne, akkor talán folytatnám. De elegendem van a visszaemlékezésekből. Szeretnék egy kicsit a jelenben élni.

Pár nap, és felváltom a 88.-ikat, nem a Naplóból, hanem életéveimből. Ideje volna már egy kicsit az odatúllal is foglalkozni? Nem tudom, hogyan kell azt. Rajtam talán a betegség sem segítene. Bár *itt is török, ott is szakad*, de ezek az én nyavalyáim nem olyanok, hogy megállíthatóak. Kaptam füldegókat, amiket betehetek, ha testvéreim nagyon halkán beszélnek, suttogva imádkoznak a csoporttalálkozókon. Leszedték mindkét szememről a szürke hályogot, s most látok szemüveg nélkül is. Leszedték egy basaliómát a hátam közepéről – de mindezeket *ambulanter* végezhettk el hozzáértő orvosi kezek. Tíz napig vendégeskedtem a Szent János kórházban, hogy kapjak egy nootropil-infúzió kúrát, mert görcsbe rándult balkezem két ujjá, meg leesett (magyarul: lebénult, orvosi irgalomnyelven pedig: elnehezedett) a bal karom, mint egy darab hús... de rendbe tettek, s megnyugtattak. Arató Éva, a házi orvosom, s mondtam neki és asszisztensének, hogyha még két évet összeügyeskednek nekem, akkor meghívom őket vasmisémre is. Mondták, hogy többet is összeügyeskednek.

Ha pedig nincsen betegség, akkor nem férek a bőrömbe. Áprilisban meglátogattam egy jó hétre Angliában az ottani Bruderhofokat, májusban Erdélyben s Moldvában jártam, s augusztusban és szeptemberben a székelyföldi Atyhára is felkapaszkodtam – majdnem vettem ott egy portát is. Kis-hazámban pedig jártam Sopronban, Rácalmáson, Tatabányán, Tata határában a Melegesen, Nagyorosziban, s Budaváriban – itt málnát is telepítettem. Pórné Ágától kapok tavaszra negyven tö szőlőt is, pölöskei muskotályt, mert föllelkesített az elmúlt év: karácsonyra már pölöskei muskotályt ihattam... a saját boromat!

Mindezek mellett s mellékesen írtam egy dolgozatot is a Bokor Képviselőtársaság lelki gyakorlatára. Hozzászóltak. Egyikük nem tudott ott lenni, s a szokásos nyári pótkávénnyaláláson, Budaváriban megmutattam neki írásom, s azt mondta róla, hogy ő is így gondolja. Olyan katolikus, egyházas volt ez a dolgozatom. Nyugodtan ültem babéraimon. Aztán szeptemberben kitört a vész: házifeladattá tettük a Gyökérben, s voltak, akinek nagyon nem tetszett: borzalomnak mondták Olyannyira, hogy a kritikus hangok nyomán meg is fogalmaztam egy kérdő mondatot: *A kommunisták meg az egyházam már elítélt, most harmadiknak a Bokor fog elítélni?* Zúgott keményen a vihar, de aztán nyilatkoztak testvéreim,

hogy nem vonják kétségbe hűségemet Jézushoz. Gott sei Dank! És megnyugodtam. Egy kicsit.

A vészhez magam is hozzájárultam. Kezdtett reszelni az ördög vagy a Lélek, hogy nem kellene-e életem utolsó szakában visszamenni oda, ahonnan elindultam. Már mint a piaristák egyik rendházába. Lépéseket is tettem. Szeptember első felében írtam egy levelet Esztergom érsekének – *rendezni végre közös dolgainkat...* Tartományfőnökünket kértem meg: vigye el ő az érsek-bíborosnak a levelet. Nehezebb kapcsolatba kerülnöm vele, mint a jelenlegi pápával – bíboros korában. Csak november közepén tudta átadni Erdő Péternek, amikor itt járt a piarista generális, s annak aztán Erdő Péter végre időpontot adott. A generális jelenlétében nyilvánítottam ki rendházba költözködési szándékomat is.

Most már másfél hónapja Erdő Péter birtokában van hozzá intézett levelem. Karácsony előtt postai úton is elküldtem neki. Ajánlottan és tértí vevénnyel. A tértí vevény az elmúlt napokban visszaérkezett. Válaszlevele még késik. Mindörökre? Ez is lehetséges.

Közben hallatlan megtiszteltetés ért: megkeresett a piarista kispapok prefektusa: Elmennék-e kispapjaihoz beszélni életemről? Persze, hogy elmennék, de tud erről a meghívásról a tartományfőnökség is? – kérdeztem, s ő megnyugtatóan. Ott volt az estémen a tartományfőnök is, de semmit sem közölt velem esztergomi látogatásának eredményéről. Kérdésekre mondta csak, hogy aligha fog a bíboros válaszolni. Karácsonyra pedig meglátogatott Mikszáth Kálmán téri házunk főnöke, s kérte, hogy írásba is fektessem le beköltözési szándékomat. Lefektettem egy emilbe: *Kedves Házfőnök Úr! Körülményeimbe beállt változások következtében november közepén közöltem Provinciálisunkkal, hogy szeretnék beköltözni Rendem keretébe. Amint már említettem, kisközösségeim vezetése megkívánja, hogy szobám ne legyen klauzúrában. Dicsértessék a Jézus Krisztus! Erre már kaptam választ is: Kedves Gyurka Bácsi! Leveled megkaptam. Nagyon boldog, Isten áldásában teljes Újévet kívánok! Sok szeretettel: Tőzsér Pál.*

Mikor éltem én utoljára klauzúrában, ahova nők nem tehetik be lábukat? Azt hiszem 1944 augusztusáig éltem így, amikor is felutaztunk az oroszok elől Pestre. Mire visszamentem, már a Vásári család is – feleségestől, lányostul bent lakott rendházunkban, s esténként László Miska, a házfőnök, szobájában volt a traccsparti – Vásári volt 45 elején már az új debreceni kormány pénzügyminisztere. Azaz '36-tól '44-ig éltem klauzúrában. Mikor legutóbb Terivel meglátogattuk Emilt a dunaparti piarista rendházban, mondta ugyan, hogy szobája klauzúra, de simán beengedte Terit is a klauzúras szobába. *Tempi passati!* – mondják az olaszok. Magyarul: régi jó idők!

Ha egyszer a rend megbomlik, nehezen áll helyre. Valamikor a múlt század '20-as éveiben vezették be rendtartományunkban újra a klauzúrákat. El is hangzott akkor a káptalanon az egyik piarista ajkáról a vészes figyelmeztetés: *Uraim! Akkor meg fog enni minket a piszok!* Nem evett meg. Lettek, voltak inasok. Jó kezdő állás volt az a falvak népfelügyelőjének. Akkor még olyan is volt. *Az istenek térdén fekszik* – írta Homérosz –, hogy húsz év után váltok-e újból színhelyet, meg a csoporttalálkozóim.

Miközben gözerővel dolgoztam a regényemen, történt egy és más. Mi? Birkóztam a Bokorral. Azért, hogy legyen újból B-lelkigyakorlat. Olyan, amelyen csak csoportvezetők vesznek részt. Olyan, amilyen volt 72-től 89-ig. Olyan, amilyen az utolsó közel két évtizedben szépen elhalt. Mért múlt ki? Ezt be kellene vallanunk, de akkor szembe kellene néznünk a valósággal. Mi az? Hát csak annyi, hogy felbomlottak az ágak, melyeket elsődlegesen csoportvezetők alkottak. Legalább 11 csoportvezető alkotott egy ágat. Ha elérte a 22 főt, akkor keletkezhetett egy új ág. Ma már csak annyi van az ágakból, hogy a megkevesbedett csoportvezetők össze tudnak hozni egy-egy lelkigyakorlatot a csoportvezetők és a csoporttagok részére. Már '90-ben elkiáltottam magamat, hogy akkor össze kell vonni az ágakat. Az akkori 15 ágból legyen csak annyi, ahányszor van 11 csoportvezetőnk. Senki sem figyelt kiáltásomra. Volt, aki ezt is mondta: *Engem ne vonjon össze senki!*

Amikor a nyár végén fellelkesültem az atyhai székely lelkigyakorlat sikerén, s Atyháról félnap késéssel megérkeztem a soproni nagytáborunkba, elkezdtem szervezni egy ilyen B-lgyot. Nem volt vevő rá. Mindenkinek tele volt már a naptára. Azt mondták, hogy majd a jövő nyárra. De már két éve ezt mondják... Újítani voltam kénytelen. Két ember mondott lgy-tervemre igent. Kettő, akik már nem csoportvezetők, és csoportba sem járnak, csak nagytábort látogatnak. Elhatároztam, hogy ezeket szedem össze, ezeket a Bokorból már kiábrándultakat. Meghívtam őket egy hét végére Budaváriba. Ebből sem lett semmi... azaz hogy mégis valami. Egy ilyen csoport nélküli, Bokorból már kiábrándult, de *szívem szottyá* testvérem mellé állt tervemnek, s hosszas szervező munkája eredményként létrejött az őszre velük két találkozó. Két darab három órás. Az egyikken hárman voltunk, de a másodikon már tizenegyen. Mind a kettő nagyon jó levegőjű volt, testvéri, őszinte, informatív és nem beolvasó. Mindez, akár hiszitek, akár nem, még rám is jellemző volt. Ha csuda történik, tavaszra lelkigyakorlatozom velük... – esnek csodák, mert él az Isten.

Aztán más is történt. Időnként átmegyek a szomszédba, az Alkotás meg a Nagyenyed utca sarkára, Ildihez. Hajnali 8 órára. Gyalog is mehetnék, megpróbáltam már. De lehet tömegközlekedési estközökkel is. Kimegyek hazulról, elbattyogok a 28-as busz megállójáig, azzal megyek egy állomásnyit, a Moszkva térig. Onnan már közel a 21-es busz végállomása, s az is megy velem egy állomásnyit, s letesz Ildi kapujába, majdnem. Ez egy kicsivel továbbtart, de nem merít ki annyira. Minek megyek oda? Csak azért, mert állítólag Ildi, a gyerek (csak idén lesz hatvan éves) haldoklik. De csak állítólag. Azonfelül, hogy mindössze 35 kiló (fele az enyémmnek), csak rákja van. De elviselik egymást: a rák az Ildit, s Ildi a rákot. Minek megyek? Hát misézek neki egyet. Olykor hárman is vagyunk, Trásy Évivel vagy Debreceni Zsuzsával. A misével nem takarékoskodunk, eltart ötnegyed órát, mert evangélium után kiöntjük szép sorban a lelkünket. Utána kapok egy kakaós, vajás, kalácsos reggelit, nagy beteghez illőt, s tíz után valamikor már otthon is vagyok – a járt úton.

Meg még más is történt. Megkeresett Gerlóczy Feri a HVG-től, a Bokor régi barátja. Megkérdezte, hogy vállalnék-e egy vitaestet Tamás Gáspár Miklóssal meg Vida János sinológussal. Kérdeztem, hogy miről. Hát az átkosról! Vállaltam. Ha arról beszélhetek, ami bennem van, akkor igent mondok. A háztetőkről is, a vörös csillag mellől is mondom, amit rám bízta. Arról pedig, hogy kommunizmust kell csinálni, ha élni akarunk ezen a glóbuson, meg duplán szívesen. Beszéltem is arról, hogy termelőeszközöket köztulajdonba venni nem szabad, de adni – ez Jézus minden igaz tanítványára igaz – több, mint kötelező. Már mint akkor, ha a mi állampolgárságunk – Szent Pál fogalmazása szerint – mennyei. Meg is volt a beszélgetés 2005. december 10-én délután 5-kor a Magyar Képzőművészeti Egyetem Intermédia Intézetében, az Epreskertben. A házigazda egy piarista diák volt, s a népes hallgatóság sorában ott volt a Bulkai házaspár meg még egy számotokra ismeretlen tag az egyik újabb csoportomból. Három órát vitáztunk Ferivel meg Gázsival, mert a sinológus benáthásodott. Legnagyobb sikere annak volt, hogy elmondtam: Jézus nem arról beszélt, hogy ne legyünk kapzsik, hanem arról, hogy ne akarjunk többet birtokolni, mint amennyi jut a testvérünknek is. A sikerem akkora volt ezzel, mint a Bokorban. Hogy az mekkora, azt hiszem, köztudott. Aki azonban többet akar tudni minderről, azzal közlöm Feri leveléből az alábbiakat: *Kedves Gyb, beszélgetésünk legnagyobb sajtónyilvánossága (legalábbis a legértékesebb benne), szerintem az, hogy az interneten a <http://www.gerlo.hu/kommunizmus-vita/> oldalon olvasható a beszélgetés szövege és megnézhető a videó-változata is, technikailag remek minőségben, és fent vannak a weboldalon mindenféle kapcsolódó anyagok. Legközelebb, ha folytatni fogjuk a beszélgetést, az interenetes élő adást is megoldjuk!* Ha mindehhez hozzáteszem, hogy a piarista házigazda azt mondta, hogy tiszteletdíjat is fogunk kapni, akkor... *akinek ennyi jó kevés, azt érje gáncs és megvetés!*

Végül még azt is elmondom, hogy volt családi karácsonyom is. Találkoztam Livivel, egyetlen élő testvéremmel a keresztlányomnál, Livi legidősebb lányánál, aki Zsombor

édesanyja, és Zsombor talán még mindig jár Vincze Péter csoportjába. (Ezzel bé van kapcsolva családom is a Bokorba!!!) S ha elmondom, hogy meglátogatott karácsonyra Bulányi Tamás is – az egy éve temettem Imre öcsém fia –, s jött vele anyja és a *párja*, akitől remélem, hogy fiút fog szülni, s nem vész ki ősi kabar (bulán-bülén = jávorszarvas) nevünk, akkor minden fontos dologról beszámoltam, ami eszembe jutott ebből a féléből, mely csak úgy elszaladt.

S most átveszi a stafétabotot a futásra az új félév, melynek május havára (27-én 17 órakor) másfél órája írtam be egy másik előadást, amely valamivel közelebb áll szívemhez, mint az *átkos*. A Hamvas Béla kollégiumban lesz (Bp. V. Váci-utca 40) az esemény, melynek címe: *Hamvas és a kereszténység*. Dúl Antal, Tiel Katalin, Tóth Béla s magam lesznek rajta előadó, s eszmecserezünk majd a témáról egymással és a közönséggel. Elvállaltam azzal a megjegyzéssel, *hogya élek még akkor*. Ha nem, akkor arról nem én értesítelek majd Benneteket.

Városmajor, 2006. január 7.

Idén erre a napra esett a *Bokorújév*. De hova esett? Halljatok csudát: egy egyházi épületbe esett! Nem Bokorporta, nem Szemere utcai általános iskola, nem protestáns Szilveszter Gimnázium, de nem ám, hanem egy valódi római katolikus egyházi tulajdonban levő ház volt, ahova esett, Óbudán! Jegyzőkönyvi dicséret azoknak, akik ezt kimódolták. Igeliturgiával kezdődött, melynek hiteles szövege:

Testvéreim, tegnap Urunk megjelenésének, holnap megkeresztelkedésének ünnepe, ez utóbbinak az evangéliumát választom. Testvéreim, álljatok fel.

Ezt hirdette: „*Aki utánam jön, hatalmasabb nálam. Arra sem vagyok méltó, hogy lehajoljak és megoldjam saruszját. Én vízzel keresztellek, ő majd Szentlélekkel keresztel benneteket.*” Azokban a napokban történt, hogy eljött Jézus a galileai Názáretből, és megkereszteltette magát Jánossal a Jordánban. Amikor feljött a vízből, látta, hogy megnyílik az ég, és a Lélek galamb alakjában leszáll rá. Szózat is hallatszott az égből: „*Te vagy az én szeretett Fiam, benned telik kedvem.*”

Testvéreim, mire eldölt, hogy én végzem a mai igeliturgiát, már kész volt a holnapi adyligeti prédikációm, s így most csak azt hallhatjátok. Mondom.

Megjelent Jézus akkor, amikor. Ha nagyon jámbor akarnék lenni, megkérdezném, hogy az én életemben Te, Jézusom, mikor jelentél meg. De hát erről már elmondottam egy vastag könyvben, amit tudtam. Most jelent meg a harmadik része: *Vagy bolondok leszünk, s elveszünk egy szálig...* címmel. Hogy pedig tinektek mikor és hogyan jelent meg az életetekben, ennek ti tudjátok a pontos történetét, s előbb vagy utóbb, de ti is hozzáfoghattok a megírásához, s én ebben nemigen segíthetek. Valami másról kell tehát beszélnem.

Megnéztem a *Napló* eddig megjelent négy kötetét, s mind a négyben találtam egy homlíát a mai vasárnap evangéliumáról. Újra olvastam őket. Közös mondanivalójuk: nem hiszem, hogy a Jordán vizébe bemerülés következménye az ég megnyílása, az Atyától hallott elismerés, a negyven napi vadállatok közötti böjtölés, s az azt követő tanítványgyűjtés. Egy szóval mindannak, hogy meglódult ez a jézusi hinta, s elindult ez a hamarosan Golgotán végződő pálya – ennek nem lehetett véső oka egy a Keresztelőtől produkált bemerítési liturgia. Ha pedig úgy volna, ahogy gondolom, akkor a hintameglódulásnak előtörténete van, melyet nem ismerünk ugyan, de attól az még volt, s ki kellene találni azt az anyagot, amely megadná a hintameglódulás előtörténetét.

Virág Mária tavaly ilyenkor mondta nekem, hogy Ottlik Géza mintájára megírhatnám, hogy hogyan neveltek papot a Horthy rendszerben, ha már egyszer regényében (*Iskola a határon*) Ottlik elmondta, hogy hogyan neveltek akkoriban katonatisztet. Én meg most magamnak mondom, hogy ennyi Jézusról firkálásom után, megkísérelhetném a jézusi pálya eme rejtett szakaszának a megírását is. Nem a kisgyermek Jézus történetét, mert azt megírta

Lagerlöf Zelma – csodásan és csodákkal: agyagból készít a Gyermekjézus galambokat, s azok elrepülnek... A serülő gyermek, s az abból fejlődő férfi történetét kellene megírnom, és nem csodákkal. De hogyan, amikor nemigen van anyag hozzá, hiszen Jézus sohasem beszélt a maga názáreti évtizedeiről.

Van azonban egy kiindulási pontunk. Lukács számol be róla – *mindennek gondosan utána járva* (Lk 1,3), amikor is elmondja, hogy *a gyermek növekedett és erősödött, megtelt bölcsességgel és Isten kegyelme volt rajta* (Lk 2,40). Csakhogy ezzel még nem megyünk előre, mert ez még a gyermekről szól, s Jézusnak magának is nagy véleménye volt a gyerekekről, s természetesnek találhatta, hogy Isten kegyelme, jóindulata kíséri mindegyiküket, fejlődésüket is, s azét is, akinek nevét Jézusnak hívták. Azzal megyünk előre, amit Lukács ezt követően mond.

Azzal, hogy József és Mária évről-évre húsvétkor feljártak Jeruzsálembe. S akkor is felmentek, amikor Jézus 12 éves lett. A magukat önállósítani szerető gyerekek módjára Jézus három napra eltűnik szülei szemei elől, *s azok a templomban találják, ahol a rabbik között ült, s hol hallgatta, hol meg kérdezte őket* (Lk 2, 41-52). Hogyan lehetett ez lehetséges? Úgy, hogy abban, amit a gyermek Jézus mondott, kellett valami különösnek lennie. Lukács írja, hogy *mindenki, aki hallotta, csodálkozott értelmén és feleletein* (Lk 2,47). Így Lukács. Magam pedig azt kérdelem, hogyan nem zavarták el körülből a rabbik a gyereket. Alighanem úgy maradhatott ott, hogy először csak szépen odaült, és csendben maradt. Aztán amikor megmelegedett a helyén, egy idő után kérdezett is egyet mást. Elviselhették a rabbik, mert értelmesek voltak a kérdések. Majd a kapott válaszok nyomán a gyermek is elmondta, amit gondolt. S azok is értelmesek voltak. Végül is nem zavarták el a rabbik, s ülhetett körülben a gyermek tovább.

Szülei számonkérő szavaira pedig azt válaszolja, hogy *nekem Atyám dolgaiban kell lennem*. Nem nagyon értették szavait, pedig azok világosak voltak. Ha értették, ha nem, József mindenképpen fülön foghatta a Gyermekjézust, s három nap késedelemmel újra Názáretnek vették útjukat. Volt mit hallgatnia az úton – gondolom – a késedelem okozójának. Figyelemre méltatandónak gondolom még Lukácsnak azt a megjegyzését is, hogy Jézusnak *az anyja ezeket a dolgokat szívében őrizgette*.

Náci, a Bokor 16 gyermeke és vagy tízvalahány unokása a Gyökér-közösségben már szóvá is tette a *Napló* füzetek nyomán, hogy micsoda nő-kultuszt csinálók én itt Adyiligetben. Most folytatom ezt az adyiligeti nő-kultuszt: nem a szülei őrizgették a közös jeruzsálemi tapasztalatot, hanem az anyja. Nem véletlen, hogy az én nem érzelmi húrokat pengető kicsiny adyiligeti közösségemben is akadnak nők, s a többi templom felnőtt közönségének pedig legalább háromnegyedét nők teszik ki. Azért nem véletlen, mert akár Jézust, akár általában az Atya, az Isten dolgait – nem annyira az értelmünkkel, hanem a szívünkkel halljuk meg. S Jézusnak az evangéliumok egyetlenegyszer sem adják ajkára az evangélisták az ész, az értelem (*nous*) szavát, míg a szívét (*kardia*) ugyanezen evangélisták 56 ízben használják, s azt majd mindig Jézus ajkára is adják. Isten szavát a szívünkkel hallhatjuk meg, s ebből a szervből Máriának, a nőnek – úgy látszik – bővebben talált adni a teremtő Isten, mint Józsefnek, a férfinak.

A nők mai napra szánt dicséretét ezennel elvégezve, elgondolkodtató, hogy Máténál is Lukácsnál is megtaláljuk Jézus ajkán ezt a mondatot: *Hálát adok neked Atyám, hogy elrejtetted ezeket az általam mondott dolgokat a bölcsék és okosak előtt, de feltártad a kisgyerekeknek* (Mt 11,25; Lk 10,21). Most a fiatalok dicsérete kezdődik. Ezért választhatott Jézus nagyon fiatalokat, majdnem gyereket tanítványaiul. Nőket még nem választhatott, s a Bokor már évek óta kénytelen elviselni bölcsességeimet: ha Jézus ma testesülne meg, nem papjelölteket hívná el tanítványaiul, hanem fiatal, egészen fiatal párokat – lányokat és fiúkat, akik szeretik egymást. Nem barátjukat, barátnőjüket hívta volna, hanem *párokat* választott

volna ki közülük magának. Igenis, kialakulatlan, még éretlen fiatalokat, akik tudják a szívükkel is nézni mindazt, amik az Atya és Jézus dolgai.

Az ember személyisége már fiatal korában is alakul. Jézus esetében is így lehetett ez a maga názáreti éveiben, amikor is gyarapodott *bölcsességben, testileg is Isten és az emberek előtt kedvességben* (Lk 2,52). Teljes képtelenség lenne azt gondolni, hogy Jézus a názáreti évtizedek alatt nem élt volna szellemi életet, nem járatta volna az eszét. Attól és úgy fejlődünk, hogy elkezdünk másképpen gondolkodni, mint az előttünk járók, mint a szüleink. Persze ez a szülőknek többnyire keserves história. Egy Adyligeten nálunk olykor megforduló 16 éves fiúval beszélgettem egy alkalommal prédikációról, s megkérdeztem, hogy ő mit gondol arról. A válasza ez volt: *Szeretném, ha a szülem, már hagynák, hogy saját káromon tanuljak*. Az Isten által akart személyiségfejlődésnek természetes útja ez. Nem a csirúbú-csiribá, nem a szent csiribú-csiribá hatására lódul meg a hinta? Nem hiszem. Idejében meg kell indulnia egy gondolkodási folyamatnak, s nemis akármilyennek ahhoz, hogy valakinek falrengetően új gondolatai támadhassanak.

Jézus pedig az emberiség történetének egyik, ha nem a legnagyobb gondolkodója. Víz alá nyomás következtében senki sem válik gondolkodóvá. Égi hang hallása következtében sem lesz senki gondolkodóvá. Úgy gondom, hogy Jézus sem! Az égi hang hallása olyasvalami, mint napjainkban Medjugorjében járni, s hallani, látni vélni valamiféle Mária-jelenést. S mi lesz abból? Ha Jézus a maga harmincas évei elején el tudta mondani azokat az eszméit, amelyeket az evangélisták olyannyira nem feledhettek, hogy negyven vagy hetven évvel később le is írtak, akkor ebből üzembiztosan következik, legalábbis számomra, hogy ezeknek az eszméknek a gyökerei mélyen belenyúlnek a Názáretben eltöltött esztendőkhöz. Egy gondolkodó serdülőt, egy gondolkodó fiatalembert, egy gondolkodó és érett, harmincas éveiben levő férfit feltételeznek azok az eszmék, melyeknek az evangéliumok révén a birtokába jutottunk. A kérdés csupán az, hogy van-e módunk visszakövetkeztetni Jézus gondolati fejlődésére. Meg kell kísérelnem. Hogy sikerülni fog-e nekem, majd meglátjuk a kísérlet végén.

Most, ez alkalommal csak onnan indulnék el, hogy a *Forrás* – így nevezi ma a bibliatudomány – szerzője adott egy bevezető összefoglalást Jézus tanításáról. Máté is, Lukács is a maga evangéliuma elejére rakja azt. Lehet, hogy a pusztai sátáni megkísértés fikció, de akkor is ha fikció, mindenképpen összefoglalja Jézus tanításának summáját. A pusztai megkísértésről van szó. Ebben egy ízben a Sátán is, Jézus pedig a Sátánnak adott mind a három válaszában – az Ószövetséget idézi. Megpróbálok ezen a nyomon elindulni. Az evangélisták egyetlen ízben sem említenek más szerzőket, csak az Ószövetség szerzőit. Úgy tetszik, hogy Jézus sem olvasott mást, mint az Ószövetséget. Ezt pedig a názáreti évtizedek alatt hallotta-olvasta, s nem a Jordán vizébe alámerülése után. Akkor már nem sok ideje lehetett erre. Mely szerzőket olvasott, s mit tett a magáévá abból, amit olvasott? Ez talán nyújt valami betekintést Jézus názáreti szellemi fejlődésébe.

A kritikai kiadások oldaljegyzetei jelzik az evangélium szövegének ószövetségi olvasmányemlékeit. Például: amikor az angyal hírül adja álmában Józsefnek, hogy Mária fogan a Szentlélektől, az evangélistának eszébe jut egy Izajás-hely: *Íme a Szűz méhében fogan...* Még a Sátán is így jár el. Akkor, amikor Jézust a templom párkányára állítja, és biztatja, hogy ugorjon le onnan, a Zsoltárral biztatja őt: *meg van írva: Angyalainak parancsot ad... hogy meg ne üssed lábadat*. És Jézus is így tesz. Amikor a Sátán az egész világot ígéri neki, ha hajlandó őt imádni, azzal utasítja el az ajánlatot és ajánlót, hogy Mózes ötödik könyvét idézi: *meg van írva: Az Urat, a te Istenedet imádd, és csak neki szolgálj!* (Mt 4,1-11) Ezek az idézések nem feltétlenül szószerinti idézetek, hiszen sem az evangélista, sem a Sátán, sem Jézus nem hordozzák magukkal a zsinagógák tekercsgyűjteményét, de emlékeznek olvasmányaikra, és ahogyan eszükbe jut, mondják, s olvasmányemléküket az adott helyzethez igazítják.

Csak Máté szövegét néztem meg, s abban kb. 150 alkalommal jelzik az oldaljegyzetek, hogy ez és ez a hely is emlékeztet az Ószövetség valamelyik könyvére, s annak melyik helyére. Izajást mutatják ezek az oldaljegyzetek a legtöbbet, aztán a Zsoltárokat, s harmadikul Mózes 5. könyvét. Magam azokat a helyeket kerestem, melyek arról beszélnek, hogy Jézus azonosul velük, vagy elutasítja olvasmányemlékeit. Mert Jézus szellemi fejlődésének útja csak az lehetett, hogy elfogadta vagy nem fogadta el, amit hallott, amit olvasott. Akár a hit-tanórákon a zsinagógákban, akár később.

Hogy Jézusnak is eszébe juthatott e 150 helyen, hogy szavaihoz hasonlót mondtak az Ószövetség szerzői, ezt nem lehet sem tagadni, sem állítani. Bele is simulhatott a hagyományba mind a két esetben, túl is léphetett rajta. Azok a helyek az érdekesek, amelyeken Jézus más eredményre jut, mint az áthagyományozott tanítás. *A régieknek mondatott, én pedig mondom nektek* kezdetű szakaszok mutatják, hogy mi is a jézusi újdonság. Az, hogy nem ismer sem válást, sem pereskedést, sem megtorlást, sem ellenséget, sem vagyongyűjtést. Azt állítom, hogy az effajta, a nemzet egész történelmi múltját megtagadó eredményekre nem lehet egy perc alatt eljutni.

Személyes példát mondok erre. Apám, amikor négy éves voltam, templomba nem jár szabadgondolkodó volt. Amikor megtért, templomba kezdett járni, de gondolkodása nem alakult még egészen át jézusira, félig sem. Maradt az, aki volt, csak vallásos kiadásban. Amikor 17 évesen elmentem piaristának, nacionalista magyar voltam, aki az élete árán is vissza akarta szerezni és fegyverrel az ezeréves Magyarországot. A piarista nevelés alakított rajtam, mint apámon a templomi és a jezsuita kongreganista nevelés, de én is maradtam, aki voltam. Jogban, igazságban, megtorlásban gondolkodtam, és Isten különös ajándékának gondolom, hogy harminc éves korom körül megértettem, hogy mi is az Isten Ország, hogy mit is akart Jézus, hogy mért kellett elmennie a Golgotára.

S azt képviselem, hogy ez bizony hosszú folyamat volt, s életrajzi regényemben – E fiúból pap lesz... – meg is írtam ennek állomásait. Kemény szellemi gyötrődés és kupálódás volt, és évtizedekig tartott. S csak az egész folyamat végén lettem készen arra, hogy nem bántam meg, hogy az államügyész halált kért fejemre. **Nem tudom elképzelni Jézusnál sem másképpen ezt a folyamatot.** Már a pusztában visszautasította a hatalmat, amikor pedig egész nemzete, pártállás nélkül, és mind készen volt arra, hogy lerázza magáról a rómaiak igáját, s az első század hatvanas éveinek végén ki is tört a nemzeti lázadás. Azt gondolom, hogy a jézusi tudatátalakulás sem egy perc gyümölcse volt. Hogy mi is az Isten akarata, erről kellett gondolkodnia a hosszú názáreti évek alatt, miközben faragta a mezőgazdasági szerszámokat. Amikor elindult a Jordánhoz, alighanem látta már, hogy mi az Isten akarata, s a Keresztelő által végrehajtott liturgikus cselekmény során az ég megnyílása, a hallhatóvá vált mennyei hang, mindez – csak a pecsétet nyomja rá egy hosszú folyamatra, melynek csak a vége volt a Jordánhoz menés.

Mivel tudom igazolni elméletemet? Ha tetszik, akkor semmivel. Ha tetszik, akkor az emberi természettel, a fejlődés rendjével, a lélektani törvényszerűségekkel. S mit ér egy ilyen igazolás? Nem tudom, de nekem ez nyugtatja meg a lelkemet. S nem is kerülök szembe ezzel az elméletemmel egyházammal, mert egyházam többek között tanítja azt is, hogy Jézus valóságos ember volt. Amen.

Ezt követően Beáta beszámolt – röpke másfél óra alatt – az év eseményeiről, Cserta-nép muzsikált, s aztán batyubál... A gondos szervezők biztosították, hogy ezután egy felette kényelmes lakosztályban kipihenhettem a félnap fáradozásait. Mire felkeltem, ehettem én is, s be is ülhettem egy ebédszünet alatti kiscsoportos megbeszélésre. Utána fel is köszöntöttek, mint korelnököt, s megünnepeltünk egy decenniumot: Ko. Laci, ki hitte volna, megérte 70. esztendejét. Aztán következett a fénypont, Laci újabb drámája Valentin atyáról, melyben bokoreszméink-eszményeink az egekig dicsőültek. Az ifjúsági színjátszó csoport megint kitett magáért, Laci pedig készítheti színműveinek díszkiadását. A végén pedig volt egy áldás:

Isten **áldd meg** a magyart... (végig énekeltük) **Áldjon meg** Téged az Úr... Van tehát nyelvünkben egyfelől a megáldás. És van másfelől az igekötő nélküli szimpla áldás: **Áldalak Téged, mennyei Atyám**, mert elrejtetted ezeket a bölcsek és okosak elől! – A megáldás az Isten szakmája, mi csak kérjük őt, hogy gyakorolja azt. De az áldás már a mi szakmánk: mi áldjuk az Istent. Röviden: az Isten megáld minket, mi pedig áldjuk Őt.

Az általam ismert nyelvekben mi a helyzet? A görögben az eulogein *jótmondást* jelent. Ennek tükrörfordítása a latin *benedicere*. Ennek jelentése is a jótmondás. Ezt halljuk a liturgiában, amikor közvetíti a tévé a pápa áldását. *Benedictio dei omnipotentis...* (ezt énekeltem, s rajzoltam a keresztet a levegőben). A német *Segen*-ről azt mondja a szótáram, hogy latin jövevényszó, de fogalmam sincs, hogy melyiké. Az angol *bless*-ről pedig még ennyit sem tudok. A francia *bénédiction* s az olasz *benedicere* egyértelműen újlatin változatok.

Középkori fordításaink is kísérleteztek a tükrörfordítással: *Jót mondjatok*, de ezeket elsöpörte a magyar hitvilág szava: az *áld*. Mit akar mondani az áld szó? Megtaláljuk a vogul *jolti* szóban, melynek jelentése: rendel és terem. A *tárem jolti* szókapcsolatban pedig jelentése: imádkozik.

Büszkék lehetünk erre, mert nekünk finn-ugor- meg ugorkorból hozott szavaink vannak istenkapcsolatunkra, mikor az európai népek csak lekoppintották vagy lefordították a latin szavakat. Mi nem. Mi például a szótériából *üdvösséget* csinálunk. Azaz tudjuk, hogy ha figyelünk Jézus tanítására, akkor üdeség, üdv lesz a jutalmunk – már földi életünkben is. S mi azért járunk vásárnapokon az Isten házába, s nem a pláza vásáraiba, mert a vásárnap az *idnap* = *üdvnap* = *ünnepe*. S azért is vagyunk hűségesek egyházunkhoz, mert az nem eklézsia, a görög *ekklészié* szó egyszerű lekoppintása. Hanem mi? Hát *id-ház* = *üdvház* = *egyház*, stb. S ha keresztény őseink jó másfélezer esztendővel ezelőtt megkerestek volna minket őshazánkban, Magna Hungariában, akkor nemcsak Szűz Mária lenne *Boldogasszony*, de a Istent is Boldognak mondanánk, mint köz-mondásunkban: Szegény ember szándékáét *Boldogisten* bírja. S talán még Jézust is megtiszteltük volna a *Boldogjézus* megnevezéssel, mert szentté avathatták ugyan az előző században IV. Béla leányát, de számunkra marad ő *Boldogmargit*. S hadd lóduljon meg a fantáziám: ha nem a konstaníni kereszténységet ismerik meg őseink, hanem az azelőttit, a jézusit, akkor Géza fejedelmünk helyett, Álmosunk s Attilánk egy messi elődjének vezetése alatt csatlakozhattak volna őseink ahhoz a Jézushoz, akinek a tanításában az Isten *csak él és szolgálva szeret*. De semmiképpen sem uralkodik, és nem készít csapásokat nekünk, mint a csak szenvedni akaró jámbor Vassula látomásaiban és hallomásaiban...

Mivel remélem, hogy felszítottam Bennetek a magyar öntudatot, s a harmadik nemzedék egy tagját a haladó görög tanfolyamon felszólítottam, hogy próbálja mérlegelni katolikus tudatával az olvasottakat, és ő azt mondta, hogy neki csak jézusi Bokor-tudata van, ezért most egybekapcsolván a jézusi magyar- és Bokor-öntudatot, megpróbálók e két öntudat alapján áldásokat fogalmazni a 2006. év bokorújévén.

Áldott legyen az Isten, aki csak él és csak szolgál és csak szeret, és csak ad, és nem torol meg, és csak várja, hogy megtérjünk hozzá, ha még valamiben nem volnánk otthon nála.

Másfelől pedig **áldjon meg bennünket az Isten azzal, hogy szívünk is legyen...** azaz egyfelől **áldjon meg bennünket azzal is, hogy hűségesen ragaszkodunk meggyőződésünkhöz...** De mivel tudjuk, hogy nekünk csupa olyan testvérünk van, akik szintén rendelkeznek szívvel és lelkiismerettel, ezért **másfelől áldjon meg bennünket az Isten az empátia Szentlelkével**, hogy kitaláljuk, hogy mért nem ugyanazt mondja testvéreink szíve, amit a mi szívünk és lelkiismeretünk mond.

Áldjon meg bennünket tehát az Isten az egymással megegyezést keresés lelkével!

Áldjon meg bennünket a közös nevezőt megtalálás lelkével!

Áldjon meg minket az egyet-akarás lelkével!

Áldjon meg minket a jézusi örökséghez ragaszkodás mindennél szentebb lelkével!
Áldjon meg minket a soha-meg-nem-elégedés Horátiuszéval ellenkező lelkével!
Áldjon meg az Isten bennünket avval, hogy ragaszkodunk összejáró közösségeinkhez!
Áldjon meg Isten bennünket a továbblépni tudás lelkével!
Áldjon meg minket az Isten, hogy gondolkozzunk sokat arról, hogy miként tudnánk eljutni a Jézustól megmutatott, nem összejáró, hanem együttélő közösséghez!
Áldjon meg bennünket az Isten a magunkkal szemben gyakorolt türelem Szentlelkével!
Áldjon meg bennünket az Isten a magunkkal alkalmazott türelmetlenség Szentlelkével!
Áldjon meg Bennünket az Isten a reménység Lelkével!
Áldjon meg bennünket az Isten azzal a hittel, hogy folytatni fogjuk tudni azt, amit 61 esztendővel ezelőtt elkezdtünk – naivul, őszintén, de Istent és az ő népét őszintén szeretve!
Áldjon meg Bennünket az Isten a hála Lelkével!
Áldjon meg bennünket az Isten a Köszönet lelkével... elsősorban azon testvéreinket köszönve meg irányában, akik megálmodták számunkra az idei Bokorújévet.
És végül áldjon meg bennünket az öröm Lelkével is, melynek egyik szerszáma az ének...
Megkötöm magamat... – alatta megfogluk egymás kezét, majd Józso hazarepített minket.

Városmajor, 2006. január 15.

Másnap elmondtam a bokorújévi beszédem Adyligeten is, s ott Eszter meg a férje nagyon megdicsérte. Mondtam neki, hogy csak ismételtam. Mire ő: Hát akkor ezért. Én meg azt válaszoltam, hogy Bokorújévkor mondtam el nagyobb lelkesedéssel, mert volt ott vagy kétszáz bokortag, meg fiatalok, s rám – gondolom másra is – felette lelkesítően hat a nemcsak értő, de nagy létszámú hallgatóság.

Utána sűrű hét következett, minden nap egy csoporttalálkozó. Péntek reggel meg délelőtt meg Ildinél miséztem, s elámultunk az első olvasmányon: Sámuelről királyt kér a nép. A Bírak korában vagyunk: *Te már megöregednél, fiaid pedig nem a te utadon járnak. Tégy valakit királyunkká...ahogyan minden népnél szokás.* Sámuel bepanaszolja őket az Úrnál. Az Urat is felháborítja a nép kérése: *Nem téged vettek meg, hanem engem vetettek meg, hogy ne legyek a királyuk.* Ennek ellenére azt mondja Sámuelnek, hogy teljesítse csak a kérést, de mondja meg nekik, hogy mi lesz a király joga, aki uralkodni fog felettük. Hát Sámuel elmondja. Nyolc versen keresztül mondja (1Sám 8,10-17): *Fiaitokat elveszi, harci kocsijaihoz... Lányaitokat is elveszi kenőcskészítőknek... Elveszi legjobb szántóföldjeiteket... Tizedet szed, ti pedig szolgáljátok...Mondja, de mindez nem hatja meg a népet: Mégis legyen királyunk!* Sámuel megint panaszkodik az Úrnál rájuk, de hiába: *Hallgass a szavukra, és válassz nekik királyt!*

Olyan ez, mint ami lehetett Árpád pajzsra emelése előtt. Addig, s még egy kicsit azután is, a törzsek a maguk szakállára tették, amire kedvük volt. Egészen Augsburgig. Géza tanul az ott történetekből és Vajkból már király lesz. Vége a törzsek szabadságának. Koppány, Ajtony, Gyula fiai, Vászoly – elmennek a maguk útján, s az *Ősgesztát* már Szent István után írják meg. A királyok dicsőségéről...

Sámuel is elindul, s felkeni Saul, akit követ majd Dávid és Salamon, és Izrael *ősgesztái* is a királyok utáni korban kerülnek megírásra. Dicsérik is e királyok nagyságát, de e nyolc versben megmaradt, ami a mi ősgesztánkban nem maradt meg, csak Vass Albert regényében (Kard és Kasza) sír fel az ének az elvesztett ősi szabadságról. Arról, hogy hogyan is volt, amikor még nem volt király!

Az evangélium (Mk 2,1-12) pedig már abba a világba vezetett, melyben inaszkodtunk a bűneink miatt, ha van király, meg ha nincs..., s Jézus megszabadít azoktól, ha bízunk benne.

Féltízre meg eljött értem Demeczky Mária, s elvitt anyjához, aki sorba járja öregségére (három évvel fiatalabb nálam) a gyerekeit, s most Máriára esett ápolásának sora. Anyja nagy

idők tanúja, '49-ben ott volt szegedi lgy-omon, börtönöm után is meglátogattam őt, azaz a Zöldi családot Sümegen. Mária akkor 15 éves volt, s a 18 éves Jenőt valami ürüggyel leküldtem Sümegre, hogy nézzen meg ott valakit. Jól megnézte, még mindig nézi. Hála legyen...

Másnap meg egy másik Máriával (Virág), férjével és Terivel színházba mentem a Váci utcába: *A lónak négy lába van, mégis megbotlik*. Szórakoztató burleszk. A rendezés tette azzá? Nem tudom. Osztrovszkij-dráma, a 19. század végéről. Amiket a tévébe lehet látni, azoknál élvezhetőbb volt. A nézőközönség soraiban egyetlen Bokor-tagot sem láttam. Harminc éve még olyan darabokat adtak, hogy a szünet mindig csoporttalálkozó is volt. Az *átkos*-ban. Visszasírom? Azt azért nem.

Vasárnap következett. Délelőtt ifjúsági mise. A téma: Hiszünk-e a csodákban? Mintha nem lettünk volna a témában okosabbakká. Mit nem tehet meg az Isten? De mikor tesz csodát? Dani megvallotta, hogy ő látott csodát, három éves korában. Nálunk volt az Attila úton Mikulásestén. Én voltam a Mikulás. Tudta, hogy a Gyurka bács a Mikulás. S mikor vége lett, leselkedett utánam a folyosóra nyíló ajtó ablakánál. S látta, hogy Kimentem az ajtón, s utána a folyosó korlátja felett elrepültem. Hiteles történet. Félek, hogy bologgáavatási eljárás esetén nem felhasználható.

Délután Adyiliget következett: évközi 2. vasárnap.

– *Mit kívántok?* – *Hol laksz?* – *Gyertek, nézzétek meg!*

Ezzel indult meg Jézus tanítványgyűjtése. Az, amit Jézus akart. Ami nélkül ő nem tudta elképzelni az Országot. Atyját. Aminek ideplántálásért jött. Amiért Isten megteremtette a világot, amelyben évmilliárdok után megjelent a teremtés értelme: az ember.

Itt Adyiligeten van kétszer három ember. Általában elsőnek érkezik az Ákos, a Terike meg én. Mind a hármunknak van kisközössége. A másik három, akik miatt gondolom, hogy halálomig kitart ez az adyiligeti szentmise, a Sanyi, az Edit meg a barátnőjük, akinek a nevét még nem jegyeztem meg. Tőlük kérdeztem, hogy járnak-e kisközösségbe. Mondták, hogy nem. Aztán pár hét múlva rákérdeztek, hogy baj-e, ha nem járnak. Valamit mondtam nekik, talán megnyugtatót, talán nem.

Most elmondom a kisközösség kétezer éves történetét. Kezdődik azzal a jelenettel, amivel prédikációmát kezdtem. Ebből születtek meg a tanítványok. Jézus egy egész éjszakai imádkozás során hívta meg a hozzácsapódott fiatalok köréből a tanítványokat, a Tizenkettőt – nagy kezdőbetűvel írva e szót, mert írva van, hogy *Tizenkettővé tette őket*. Ez volt a kereszténység történelmén belül az első kisközösség. Sokfajta kisközösség van. A vasárnapi templomba járók közössége, akármilyen kicsiny is, nem kisközösség. Az énekkar sem az, a vallásos, a hitbuzgalmi társulatok közössége sem az.

Mert a kisközösség jellemzője, ismérve az, hogy olyan emberekből áll, akiknek maguknak is az a dolguk, hogy kisközösségeket hívjanak egybe. Ezt VI. Pál úgy fejezte ki, hogy a kisközösség tagjai tárgyai is, alanyai is az evangelizációnak. E tudós teológiai megfogalmazásnak az az értelme, hogy a kisközösség tagjai hallgatják is az evangéliumot, meg mondják is. VI. Pál méltán mondta őket *az egyház reményeinek*.

Visszatérve a történelmükhöz, meg kell állapítani, hogy két fajtájuk van: az összejáró kisközösség, meg amelyik nem jár össze, hanem mindig együtt van. Jézus olyan fajtájút csinált a Tizenkettővel, hogy nem jártak össze, hanem mindig együtt voltak. Ez a fajta kisközösség tartott három évig, a mennybe menetelig, meg még egy kicsit tovább, Pünkösdig – Máriával együtt. Aztán hamarosan elhalt. Azért halt el, mert a Tizenkettő nem látott fantáziát benne: már mért maradjanak együtt, ha Jézus nincsen látható módon közöttük?! Széjjeloszlottak és ment mindegyikük, amerre látott: északnak Antióchiába, délnek Alexandriába, Nyugatra Korintusba és Rómába, Keletre meg Indiába. És ott nem csináltak kisközösséget? Nem. Nagyközösséget csináltak, egyházasdit csináltak. Nem bajmolódtak a kicsivel, ha egyszer Péter pünkösdi prédikációjának hatására megtért négyezer ember és

megkeresztelkedett. Nem tudom, hogyan csinálta, mert akkoriban még nem volt slag. Egyenként merítgette őket víz alá? Majd másfélezer esztendő múltán Xavéri Szent Ferenc egy millió embert keresztel meg Indiában. Hogyan csinálta, nem tudom. Minek vacakolni az evangelizációval kicsiben – gondolták a századok s az évezredek. Jól van ez így? Nincsen jól.

Jézus szándéka szerint történt így? Nem. Mert ő mennybemenetele után azt mondta a Tizenkettőnek, hogy tegyétek tanítványokká az összes nemzeteket. Jézus szájában a *tanítvány* pedig nem jelenthetett mást, mint amit ő csinált azzal a 12 gyerekkel vagy fiatalemberrel három esztendőn keresztül. Kisközösséget, de azt ám. A kisközösség Jézus után szinte azonnal elhalt. A tanítványt a görög nyelvű Újszövetség a *mathétés* szóval jelöli. Ugyanabból a töből származik a szó, mint a mi matematika szavunk. Az evangéliumok 234 ízben használják, az Apostolok cselekedetei még 28 ízben, de a többi 22 könyvben már egyszer sem kerül elő a tanítvány szó. Kész, vége, nincs tovább, nincs szükség rá!

Aztán mégis. Kétezer évvel később, 1945 februárjában egy Kolakovics nevű horvát pap jön Debrecenbe, s kezd ott kisközösségeket csinálni. Csinálja egy teljes hónapig, aztán továbbáll. De mielőtt továbbállna, szól nekem, hogy folytatni kellene, amit ő elkezdett. Én odáig csak nagy közösségeket akartam csinálni, s megkérdeztem tőle, hogy minek csináljak kicsit. Azt felelte, hogy olyan időknek nézünk elébe, hogy majd csak ezeket a kicsiket tudjuk csinálni, nagyokat nem. Elhittem neki, s elkezdtem csinálni. Februárban már 61. éve les, hogy elkezdtem csinálni. Bepaliztak? Csak a fiatalokat lehet bepalizni, magam is csak 26 éves voltam akkor.

Milyen kisközösséget tudtam csinálni? Olyant, mint amilyent Jézus csinált? Nem olyant. Ő éjjel-nappal együtt volt tanítványaival, én meg elengedtem őket azt mondván, hogy menjenek haza, majd két hét múlva újra találkozunk két vagy három órára. Miért mondtam? Mert a horvát pap azt mondta, hogy titokban kell csinálni. Csináltuk tehát *rejtve* azt, amit csináltunk. Csináltuk, és melléktermékként négy év alatt rájöttem az evangéliumra. Arra, hogy mit akart Jézus. Egy másfajta világot, amit amilyen addig volt. Nem a jog, hanem a szeretet világát. Megúsztuk, megúsztam: nem szegeztek fára, csak rossz fiú lettem a magunk Kaifásai szemében.

Aztán elmúlt 45 évvel később az a világ, amelyben rejteni kellett, amit csináltunk. Én meg – megint melléktermékként – megértettem, hogy Jézus miért nem csinált összejáró kisközösséget. Azért, mert nem lehet Isten Országát csinálni második műszakban, azt csak reggeltől estig, meg estétől reggelig lehet. Élet és vagyonszövetségben, ahogy Jézus csinálta, és úgy, hogy nem volt egy lyukas fillér sem a zsebében.

E megértés birtokában csinálom én most az összejáró kisközösséget. Minek? Hogy azokban megmagyarázzam, hogy az Isten Országát nem lehet az ilyen összejáró kisközösségekben csinálni, csak élet- és vagyonszövetségben, amilyen Jézusé is volt. Hát nem magyarázhatom ugyanezt itt, Adyligeten a templomban is? De magyarázhatom. Akkor meg mit akarok az összejáró kisközösségekkel? Csak a hozzászólásokat. Mert itt, Adyligeten a magyarázatom után nem a hozzászólások következnek, hanem kinyitom a könyvet, s felolvasom az egyetemes könyörgéseket, melyeket egyházunk fogalmazott meg arra a vasárnapra, ti pedig mondjátok a végén, hogy *Kérünk téged, hallgass meg minket*, s utána meg elmondjuk, hogy *Hiszek egy Istenben, mindentadó Atyában*, s a többit. S marad a tört vér fekete folt.

Értetek tehát engem: azért kell kisközösséget csinálnunk, hogy ott hozzá lehessen szólni szép sorjában egyenként ahhoz, amit mondok, s meg lehessen magyarázni, hogy mért képtelenség számunkra az, amit Jézus csinált a Tizenkettővel. Azt, hogy öregek vagyunk, betegek vagyunk, meg a többit. S marad újra a tört vér – fekete folt. Tessék a fiatalokhoz fordulni! Tessék azokhoz fordulni, akik még elbolondíthatók!

Megértettem. S most visszamegyek oda, ahol kezdtem a szövegemet: – *Mit kívántok? – Hol laksz? – Gyertek, nézzétek meg!*

Most a módszerre térek, Jézuséra, és megkérdem tőle, hogy miként kell csinálni az elbolondítást.

Első szabály: olyan helyekre kell menni, ahol elbolondíthatók vannak. – Jézus korában a Keresztelő mellett voltak az elbolondítható fiatalok, akiket már a Keresztelőnek is sikerült elbolondítania. Magam részéről ez azt jelenti, hogy a Bokor fiataljai közé kell járnom, mert azokat már sikerült egyszer elbolondítani- '45-ben, hogy összejáró kisközösségbe verbuválódjanak. Csakhogy ezek már részint meghaltak, részint nagypapák és nagymamák lettek, s a fiatalok nem koppintják le, amit a szüleiktől, még kevésbé azt, amit a nagyszüleiktől látnak.

Második szabály: az elbolondításra vállalkozónak fiatalnak kell lennie. Tíz-húsz évvel lehet csak idősebb, mint azok, akiket el akar bolondítani. Hogy senkit ne zavarjon a szóhasználatom, közlöm, hogy Szent Pál beszélt az Isten bolondságáról, s ennek következtében az Isten országa meg a bolondság, bolondítás szépen megférnek egy gyékényen. Mindet csak zárójelben mondom, s a gyengébbek kedvéért. Zárójel bezárva. Van ennek a második szabálynak egy nagyon szomorú következmény rám nézve. Az, hogy magam hatvan-hetven évvel idősebb vagyok, mint az elbolondíthatók, tehát teljesen alkalmatlan vagyok már az elbolondításra. Tehát csak gibicként, akinek semmi sem drága, mondhatom a magam bölcsességeit. Mondom is, mert tőlem már csak annyi telik, hogy mondjam azt, amit másnak tennie kell.

Harmadik szabály: Leszólíthatónak kell lennie. Ennek érdekében ki kell költözködnöm abból a környezetből, melyben kötelmeim vannak. Jézus is otthagya Názáretet, és egy olyan faluba költözködött, ahol éltek azok a fiatalok, akiket a Keresztelő már elbolondított. Meg van írva, hogy Jézus miután meghallotta, hogy a Keresztelőt fogságba vetették, *elhagyta Názáretet, elment és letelepedett a tengerparti Kafarnaumban.*

Negyedik szabály: Ki kell módolni, hogy megbolondítandók szólítsanak meg. Ez a legnehezebb! Valakinek valami jót kell mondania rólunk, vagy magunknak kell valami szemmel láthatót, s megszólításra méltót csináljunk. András és János azért szólították le Jézust, mert mesterük, a Keresztelő azt mondta róla, mikor elsétált előttük a Jordán mellett, hogy Jézus az Isten báránya, s nem kevesebbre vállalkozik, mint arra, hogy elvegye a világ bűneit. Ez már valami, ennyi már elég a két fiatalnak, hogy utánamenjenek s leszólítsák Jézust olyanformán, hogy megkérdték tőle: hol lakik.

Ötödik szabály: Amilyen az adjon Isten, olyan legyen a fogadj Isten! Nem lehet a kezdet kezdetén semmiféle elvárással élni, csak örülni a leszólításnak. Nyugodtan mondhatok példát a magam életéből, hiszen tökéletes alkalmatlanságom a feladatra már megmutattam az előbb. Tizenkét beszédet mondtam az elmúlt évek során a Babér utcában. Ennek fogható eredménye egy harmadik gyereket váró fiatal pár. Bejöttek a sekrestyébe, érdeklődtek, felkínáltam magamat, magunkat. Azóta eltelt jó egy év. Már háromszor meglátogattak minket. Fognak-e jönni kisközösségbe vagy nem – nem tudhatni, az Isten tudja.

Mondok egy másik példát is. A Babér utcából átváltottam a sashalmi templomra. Az ottani Bokor-közösségek kérdéseire válaszolok minden hónap utolsó vasárnapján, főleg a Bisztrai Gyuri kérdéseire. Múlt hónapban Gyuri a bábúit árulta Münchenben, s Áts Bandira maradt a kérdések gyártása. Semmit sem gyártott, helyette azt mondta, hogy ne teológiai elméleteket mondjak, hanem olyat prédikáljak, hogy jövőre kétannyian legyenek a templomban. Mit tehettem? Elmondtam tíz éve készített novellámat: Hova menjen az Isten lánya? Erre bejött három ember a sekrestyébe. Egy hölgy, úgy az ötvenes éveiben, s elmonda, hogy Anyukájának van egy barátnője, aki hallgatott engem '49-ben Szegeden. Egy másik elkérte prédikációm szövegét, mert megy valahova, ahol azt szeretné felolvasni. Harmadikul pedig egy fiatal óvónő, aki megkérdezte, hogy hol prédikálok vasárnaponként, mert szeretne engem hallgatni. Megállapodtam vele, hogy január 8-án várom félhatra a házam előtt, s kirepíti őt is Nemes Ákos Adylyigetre.

Hát így kell prédikálni! Így? Tudjátok, hogy hány embernek kínáltam már fel ezt a lehetőséget? Már rég szétfeszítettük volna a falakat, ha eljöttek volna.

Egyszer volt Budán kutyavásár! Annak is végét szakasztotta Kaifás három év után. Elégedjek meg a gégerákos Babits halálos ágyán írt szavaival, melyeket a sikertelensége miatt dühöngő Jónás prófétának mondott: *A szó tiéd.../ Te csak prédikálj, Jónás. Én cselekszem. / Ninive nem él örökké. A tök sem, / S Jónás sem. Eljön az ideje még, / Születni fognak újabb Ninivék, / És jönnek új Jónások, mint a töknek / Magvaiból újindák cseperednek, / S negyven nap, negyven év, vagy ezer-annyi / Az én szájamban ugyanazt jelenti...*

Az Isten dolga meg gondja nagyobb egy ember gondjánál. De ha mégis rám rakja a maga gondját, azt hordozni kell. Jónás hordozta, aztán az Isten maga csillapította le, hogy olyan komolyan azért ne vegye azt? Így van? Nem tudom. Csak azt tudom, hogy nem tudom nem hordozni az Isten gondját, s én már biztosan így halok meg. Amen.

Városmajor, 2006. január 16.

Emil hétfőn reggel telefonált: hogyan vagyok a mai napommal? Mondtam, hogy délután csoporttalálkozó, és délelőtt 9-re jönnek hozzám. Mire ő: Jöhetnek 11-re a tartományfőnökkel? Mondtam, hogy szeretettel várom őket. Jöttek. Elmondták, hogy nem a Mikszáth Kálmán téri házba kellene mennem, hanem a dunaparti palotába, s az Emil melletti szobát kapnám meg, mert ott van a Sapientia Egyetem, s így annak a sürgés-forgásában nem volna feltűnő a Bokor mozgása. Én meg elmondtam, hogy elküldtem a szeptember 15-e keltű levelet Erdő Péternek ajánlva és térítvevénnel, hogy biztosítva legyen a tény, hogy levelet küldtem neki. Barátságos volt a beszélgetés, de csak előkerült a Népszabadság és kapcsolt sajtótermékek témája:

– Nem is a Bíboros, de a rendtársak miatt – mondta a tartományfőnök. A válaszom a múltkori volt: a rendtársak is megmondhatják, hogy jézusi-e, amit írok.

Nem tudom, hogy sikerül-e összedrótozni, ami félszázaddal korábban elvált egymástól. Magyarul: fel tud-e használni valami jézusi feladatra a Rendtartomány, vagy csak szorong miattam, hogy mit is fogok csinálni a szent falak között. Ez utóbbi esetben nem megyek közéjük. Csak akkor, ha kellek nekik úgy, ahogy vagyok, s arra kellek, amit hordozok magamban. Ha az nem kell, akkor maradok a Városmajor utcában.

Városmajor, 2006. január 19.

A hét elején megírtam már a következő vasárnapi adyiligitit:

Testvéreim, hallgassatok meg bevezetőként egy két jelenetes egy felvonásos darabot. Nem Shakespeare írta, csak magam.

1. jelenet – a galileai tengerparton, szereplők: Jézus és Péter

- Kimódolom majd, hogy emberek halászává váljál!
- Köszönöm szépen, de tudod, Uram, hogy én csak a halakhoz értek.
- Persze, hogy tudom. Éppen ezért nem értem, hogy minek közlöd velem azt, amiről te is tudod, hogy nagyon jól tudom?
 - Hát csak azért, hogy inkább maradnék a halaknál, mert azok megfogásához értek én.
 - Nincsen szükségem halakra, meg halfogókra, nem vagyok halkereskedő. Hallottad a Keresztelőtől, hogy mi a szakmám.
 - Nem emlékszem már rá, hogy mit mondott a Keresztelő az öcsémnek.
 - Hát csak azt, hogy ki szeretném operálni a világból a bűnt.
 - Ehhez én Uram, nem értek.
 - Erre akarlak megtanítani.
 - S minek ehhez nekem emberhalásszá válni?

– Csak azért, hogy akiket majd kihalászol, azok is segítsenek vállalkozásomban, mert ez a bűn-kivétel a világból nem egy-emberes feladat, ahogyan azt a Keresztelő gondolta, s rám cédulázta.

- Hány kell hozzá?
- Egyelőre beérem veled s az öcséddel.
- Hárman már megbirkóznánk a feladattal?
- Biztosan nem. Népfőiskolát akarok alapítani, s ti lesztek benne az első növendékek. Ha aztán valami kisikeredik Belőletek, majd Ti is csináltok ilyen iskolát.
- Hány kell belőle?
- Pillanatnyilag nem sok. Elég lenne kb. ötvenmillió iskola, hogy az emberiség másik, a nagyobb része, az ötszáz millió, beíratkozhasnék az ötven millió iskolába.
- S miből fogunk megélni, ha mindenki iskolába jár?
- Te ma ettél?
- Ettem.
- Akkor rendben.
- De hát holnap?
- Elég a napnak a maga baja. Isten gondoskodik a mindennapi kenyérről, ha valami hasznos dolgot csinálunk?

Mit fogunk csinálni?

- Annyi az emberi nyavalya, hogy ki se látunk majd a tennivalókból.
- Hol kezdjük orvoslásukat?
- Az anyósodnál.
- S ebből megélünk?
- Bizony meg. Eszitek majd, amit elétek raknak...

2. jelenet – három évvel később az utolsó vacsora előtti napokban:

- Amikor erszény, tarisznya és saru nélkül elküldtelek titeket, volt-e hiányotok valamiben?
- Semmiben.

Vége az egyfelvonásosnak, több jelenet nincsen. Huszonöt éve írtam az Egyházrend c. könyvem. Egy évvel utána már össze is gyűlt a budapesti egyházi törvényszék, melyen felelnem kellett a benne leírtakért. Ez volt benne, amit hallottatok a két jelenetes, egy felvonásos színműben, Kinek léptem vele a lábára? Megmondtam már: egyházi törvényszék elé kerültem.

Jézus nem akart egyházasdit játszani. Az egyházasdi Jézusnak nincsen ínyére, mert nem szolgálja a szakmáját. Miért? Hát csak azért, mert nemigen lesz tőle kevesebb a világ bűne. Még hozzá is rakunk nagy buzgalmunkban. Hogyan? Csak úgy, hogy az egyház is segít bűnt termelni. Bűnt a világ számára. Mivel? Azzal, hogy összefog az urakkal! Melyekkel? A mindenkoriakkal. Rosszat akar? Dehogysis akar rosszat. Teli van jóakarattal. Ugyanúgy, mint mimagunk is. Az egyházasdiban imádkozunk Jézushoz, hogy vegye el már a bűnt. De Jézus nem tudja elvenni. Magában nem, csak velünk együtt. Be kell iratkozni az iskolájába.

Az emberi történelem eddigelé még csak egyházasdira volt képes, még összejáró közösségekre sem. Csak arra, hogy legyen templom, pap meg kedves hívek. Jézus pedig nem volt pap, hanem tanító. Péter meg az öccse nem voltak sem papok, sem kedves hívek. Tanítványok voltak.

Ez az egyházasdi felel meg a társadalmi igényeknek. A templomba járók igényeinek is. Mindenki azzal van elfoglalva, hogy pénzt keres. A kedves hívek is, akik, vasárnaponként benyitnak egy templomba, ha ráérnek. Ha nem érnek rá, akkor nem. De a templom nyitva áll, s működik a kedves hívek adományából meg az államsegélyekből. Ebből van a papnak a

fizetése. Annak is meg kell élnie. S hogyan veszi ki ez az üzem a világból a bűnt? Sehogy. Ha valaki betéved ebbe az adyligeti templomba, egy kardos ember szobrára pillanthat. A kard emberölő szerszám. A romlatlan emberi szív pedig úgy tudja, hogy nem szabad embert ölni. Jézus is úgy tudta. Azt tanította, hogy szeretni kell mindenkit, az ellenségemet is. Nem azt, hogy Esztergomban, Fehérvárott, Veszprémben meg Gyulafehérváron egy negyed-Koppányt a vár fokára tüzzünk. S mindezt egy szentnek mondott Istvánnak a kardja erejében. De mi mégis az utóbbit csináljuk. Ezt csinálta József meg Árpád is, s ezt dicsóíti az egyház meg annak adyligeti temploma, s mellékesen még a belvárosi bazilika is, meg az Istentől ezer év óta megőrzött szent jobb. Hogy gyilkolt István keze, ez nem érdekelné Jézus Istenét? Nem, mert a gyilkolás Isten javára megbocsátható, sőt dicséretes volna. Ezt csinálja az egész emberi történelem. Jézusnak pedig ez a történelem nem tetszett. Másmilyent akart. Olyat, amelyikből kivesszük a bűnt, meg a kardot.

A mondott Egyházrend c. könyvembe végét akartam vetni az egyházasdinak? Dehogy is. Csak tettem egy ajánlatot egyházamnak. Csinálja tovább az egyházasdit, de a papok kezdjenek játszani valami Jézusra emlékeztetőt is. Energiájuk egy részével a buzgóbb hívekből próbáljanak jézusi kisközösségeket összehozni. Elítélték a könyvemet? Nem ítélték el. Nem, mert csak olyat írtam benne, amit Jézus tanított. De azt mondták, hogy úgy, ahogy az egész könyv hangzik – az, amit megírtam –, az téves, veszélyes és félreérthető. S mivel büntettek ezért? Elégettek a máglyán? Nem. Kiközösítettek? Nem. Felfüggesztettek, azaz megvonták tőlem a papi működés jogát? Nem. Hát akkor mit csináltak? Kitaláltak számomra egy olyan büntetést, amilyen még nem volt a kétezer esztendő egyház történetében. Én voltam az első, és ez idáig egyetlen, akit evvel büntettek. Mi volt az? Megtiltották, hogy papként nyilvánosan működjek. Először nem is tudtam, hogy mit jelent ez a büntetés. Később tapasztaltam meg. Működhetek papként a Balaton partján, ha már Magyarországon élek, tehát nem a galileai, hanem a magyar tenger partján. Működhetek erdőn-mezőn-réteken. Működhetek a szobámban, bárki magánlakásában, a Professzorok házában, a csillaghegyi reformátusok templomában, vagy Budaváriban a lelkigyakorlatos házamban. Írhatok a Népszabadságban, az Élet és irodalomban, meg a Magyar Narancsban, s ott propagálhatom eszméimet. Csak éppen egyházam tulajdonában levő épületekben nem nyithatom ki a számat

Amikor már 15 éve viseltem ezt a büntetést, írtam egy levelet a mostani pápának arról, hogy az én házamban 15 év letöltött büntetés után az apagyilkosnak is megbocsátanak. Igazi katolikus-hitű ember volnék én, elmondom a Hiszekegyet is, akkor hát mi baj velem, ha csak azt mondom, amire Jézus tanított. Célt ért a levelem, rendezték az ügyemet. Bizony ám! Nyolc év óta már misézhetek katolikus templomban is. De csak suba alatt. Ez mit jelent? Azt, amit itt is tapasztalhattok. Nem hirdeti meg a plébános. Nekem kell hallgatóságot gyűjtenem. Hogy mekkora sikerrel, tapasztalhatjátok. Mért van akkora sikerem, amekkora? Hát csak azért, mert a katolikus templomjáróknak nem az kell, amit én prédikálok – Jézus gondolatait propagálva. Hanem valami más kell. Mi? Az egyházasdi. Menjen az az üzem, amelyben annyi a dolgunk, hogy mondjuk: *És a te lelkeddel meg Kériünk Téged, hallgass meg minket*. Ne bosszantsanak minket azzal, hogy vegyük ki a világból a bűnt. Jó nekünk, ha azt prédikálják is, hogy Jézus már elvette. Jó az, akkor is, ha semmit sem látunk ebből a bűn-eltételből. De hagyjanak nekünk békét. A pap papoljon, mi meg csináljuk a magunkét: rámondjuk, hogy *Kériünk Téged hallgass meg minket*.

Szólt vagy jó tíz éve egy szerzetes-elöljáró még Paskainak, az akkori magyar bíborosnak, hogy miket firkálok én a Népszabadságban – hallgattasson már el! Nem próbálta meg, nem is sikerült volna neki, mert a Népszabadság nem egyházi tulajdonban van, hanem azt mondta, amit Gamáriel mondott. Mit? Ha Istentől való, amit mondok, hiába hadakozna ellene. Ha meg nem Istentől való, akkor majd csak elfogy a szövegem. Az ám! A szövegem sorsa Isten kezében volna? Nem az övében van. A tiétekben van.

Meg kell tanulni a jézusi szöveget! Ha csak hallgatjuk, nem tanuljuk meg. Minden iskolában van felelés meg vizsga, még pótvizsga is. De ez olyan iskolás, gyerekeknek való, meg véget ér. Kinövünk belőle. A kisközösség nem ilyen iskola. Abból nem lehet kinőni, az halálunkig tart. Van egy rákos testvérünk, még csak hatvanadik évében jár, s betegsége miatt szobájához van kötve. Hogyan jár ő kisközösségbe? Nem kell neki járnia. Tudnak járni a kisközösségbe tartozó testvérei. Az egyik már majd 90 éves, a többiek meg még csak a 80.-ik évük felé menetelnek, s vannak fiatalok is, akik még csak 60.-ik évük felé közelítenek. Azok mennek hozzá. A közösség áttette találkozóit az ő lakásába. Rákos testvérünknek pedig az esze még forog, s a nyelve is, olykor még többet is, mint kellene. Kitartunk neki haláláig. Feladtam neki már az utolsó kenetet, kézrátétellel imádkoztam is érte, hátha megtanulom életem végére ezt a jézusi szakmát! Ha meggyógyulna, akkor majd visszajön a közösség az én szobámba.

A kisközösségben nincsen vizsga meg pótvizsga. Ott csak szép sorban imádkozunk. A magunk szavaival, ahogyan a Lélek ajkunkra adja. A kisközösségben nincsen prédikáció. De van házifeladat: egy szöveg, melyet odahaza elolvasunk és kialakítjuk az olvasottakról a véleményünket. A kisközösségben szép sorjában elmondjuk ezt az odahaza kitalált véleményünket. A kisközösségben nem vágunk egymás szavába, hanem sorban meghallgatjuk társaink véleményét, és igyekszünk nagyon figyelni, és tanulni abból, amit ők mondanak. A kisközösségben, ha mindenki elmondta magáét, új kört kezdünk, melyben társaink hozzászólásaitól megokosodott, újabb nézeteinket közöljük. Lehet, hogy harmadik körre már nincs is szükség, mert kimerítettük a témát, s azt, ami a témáról tudatunkban található. Ez a körben beszélő, egymás szavába nem vágó, a másakra figyelni akaró metódus nagykorú emberekké fejleszt minket. Ez pótolja a feleltetést meg a vizsgát és a pótvizsgát. Ez nevelhet fel bennünket jézusi tanítványokká, ha az, aki összeszedte a közösséget, jézusi gondolkodású ember.

Említett könyvemben javaslatot tettem egyházamnak: fejlessze ki az egyházasdi mellett ezt a kisközösségi, ezt a Jézustól mutatott egyházépítési munkát. Van-e, s lesz-e, aki figyel erre a javaslatra, nagyjából ezen fordul az egyház jézusi, jézusibb jövője. Igaza van-e tehát Gamálielnek meg Paskainak? Azt hiszem, hogy nincs. Mert igenis lehet Isten ellen hadakozni. Nagy ennek a történeti múltja. Jézus biztosan az Istentől jött, mert biztos, hogy a szeretetet prédikálta és a Szeretet-Istent próbálta megmutatni életével is, Kaifás, a főpap pedig kivégezte őt. Mi pedig ezt követően hamarosan áttértünk az egyházasdira, és dicsértük Jézust, aki elvette a világ bűneit. Nem vett el azt. Megmaradt.

Rajtatok, rajtunk fordul, hogy Kaifás és utódai sikerrel hadakoznak-e ellenünk. Ha kisközösségekké alakulunk, ha átformáljuk tudatunkat Jézus tudatára, ha megpróbáljuk a lelkiismeretünk szerint formálni életünk, ha megsokszorozzuk Jézust, akkor is hadakozni fognak ellenünk, de sok lúd disznót győz. Lesz-e sok lúdja Istennek, ezen fordul a győzelem. Tehát rajtunk!

Embernek lenni számomra annyit jelent, hogy nem adjuk fel szépbe szőtt hitünket, s valljuk, hogy *Lesz még egyszer ünnep a világon!*

Városmajor, 2006. január 20.

Ezen a héten csak három kisközösségem van. Táblázhatom rá a személyes találkozókat. Hétfő délelőtt M. Gábor. Évenként ha találkozunk. Hat gyerek apja. Olyan ötvenes. Hívom újból közösségbe. Oda való volna, mindent olvasott: KIO-t, Pál-szintézist. Nem megy. Miért? Hagyományos katolikus a felesége.

Kedden délelőtt Jutka. Vele is évenként találkozom, mert nem akar megbántani. Mivel bántana? Olvassa Naplókat, s mondja:

- Folyton bántod az egyházat... – Mire én:
- Folyton Jézusról beszélek, s csak nagy ritkán az egyház jézustalanságairól.

– Igaz – megengedi.

Szerda délelőtt jön Béci megbeszélni a tavaszi lgy-ot azokkal, akiknek az utolsó 15 évben már elviselhetetlen lett az egyház-hűségem. Majd jön újból, átengedem neki a szervezés munkáját. Csinálja úgy, ahogy jónak gondolja, majd egyeztetünk.

Szerda délután jön Zoli és Jutka – harmadik gyerekükkel. Én eskettem őket kilencedik éve egy gimnázium kertjében. Nem akarták, hogy bejegyezzük az egyházi mátrikulába is, ami ott történt. Ma is hajthatatlanok. Ők is elsajátították az egész bokor-tudományt: aszerint nevelnek otthon s az iskolában. Mondom nekik:

– Egyházjogilag törvénytelennek számítanak a gyerekeitek, az iskolában ki fog ez derülni. Az is hogy meg sincsenek keresztelve... Nem érdekli őket. Jézusénak tudják magukat.

Csütörtök délután jön Bandi és Gabi. Nemigen járnak már templomba. Ha nem kellenek jézusi tudatukkal, nem illegetik-billegetik magukat az egyházközségben uzsonna-készítési tudományukkal. Biztosítanak, hogy nem akarnak megbántani. Csak irgalmasan válaszolnak ellenvetéseimre. Hiába kérdezem őket: nem jók a kérdéseim...

A Bokor a te kettős hűségedbe fog belepusztulni – mondta már húsz éve Ko. Laci. S én járom a Kállai-kettőst: Jézus-hűség is, egyház-hűség is. Jézus is így tett: hűség a jóhírhoz, hűség a zsinagógához is. Falra hányt borsó.

Mi lesz ebből? Harminc év múlva már a kutya se tudja, hogy voltunk valamikor? Vagy ha lehunyom a szemem, megindul az egyházhűséget is akarók kivonulása a Bokorból, s felvirágozhat a csak Jézus-hűség diadala? Létrejön, ami nem volt a kétezer év során még soha sem: jézusi szándékú emberek – egyház nélkül. Csatlakozik hozzánk minden jószándékú ember: ateista, agnósztikus, egyházhoz tartozás nélküli hívő? Az, ami sohasem volt még!

S mindezért magam volnék a felelős azzal, hogy megírtam a KIO-t, a Pál-szintézist, meg a többi. Mit tehetek, ha még mindig élek? Újra szövegeket kellene analizálni, mint harminc-negyven éve? Hogy lássunk hús-vér embereket. Hogy lássuk, mi az, ami lehetséges az ember számára, s mi nem. *Ilyen bánatfolt nincs felvarrva senkire, csak a fájából kinőtt...*

*

95. TÖRÖKBÁLINTI NAPLÓ

2007. március 2 – 4.

Törökbálinti három nap

Kérdések a törökbálinti egyházközség prédikációihoz

A keresztény ember időbeosztása. Család, közösség, jézusi út, munka, megélhetés.
Fontossági sorrendek. Hogyan döntsünk adott helyzetben megfelelően?
Családos ember számára ma hogyan követhető a Krisztus által tanított szegénység?
Mit jelent az igazi megbocsátás? „Hetvenszer hétszer.”
Mennyire kell, érdemes figyelnem a társadalmi, politikai, gazdasági helyzetet körülöttem?
Mennyire illetve milyen mértékben foglalhat állást a Magyar Katolikus Egyház az aktuális politikai helyzetekben (olyanokban pl., ami az egyházat is érinti?)
Napjainkban hogyan éljük meg helyesen Jézus kérését: Adjátok meg az Istennek, ami az Istené, a császárnak, ami a császáré?
Mit tart a leghatékonyabb módszernek arra, hogy emberek jobb belátásra térjenek (hit, jó szándék, jóakarát, stb.)
„Erőnyerés” a hétköznapiakhoz – honnan, hogyan?
Jézussal való kapcsolat megújítása
Feladataink fontossági (idő, energia) sorrendjének helyes kialakítása
Honnan „szerezzünk” időt?
Hogyan valósíthatja meg a mai európai ember a krisztusi szegénységet – különösen ha családos? Hol van a határ a szükséges és a felesleges / túlzott javak között?
Hogyan lehet rendet teremteni a hétköznapiakban?
Mik az evangelizáció lehetséges módjai a mai ember számára?
Kitartás és állhatatosság az imában
Az Istenbe vetett bizalom megélése
Hogyan neveljük magunkat?
Hogyan kell hirdetni az evangéliumot?
Mit jelent az, hogy Jézus megváltott minket? Mit jelent a megváltás?
Ma hogyan értelmezzük, mi a Pokol és a Mennyország?
Magyarország megújulásáról, ami nem független az egyház megújulásától.
Milyen egy Jézusnak tetsző egyházközség?
„Nincs senkinek nagyobb szeretete annál, mint aki ÉLETÉT adja embertársáért.” Ez a gondolat a mindennapokban hogyan valósulhat meg?
Jézus elvárja-e minden követőjétől, hogy hozzá hasonló módon szelíd legyen? Nem inkább egyfajta fejlődés (lelki út) során juttatja el az embert erre a meggyőződésre? Hogyan tudja segíteni az embert, hogy megszabaduljon azoktól a gátaktól, amik önvédelemre, de legalábbis a másik ember védelmére készítetik?
Az evangélium hirdetésének gyakorlati lépései
Hogyan vehetnek részt azok a hívők az evangélium hirdetésében, akik nem tudnak beszélni a hitükről?
Jézus amerre járt gyógyított, csodákat tett (alapot teremtett a tanításnak). Az egyház miért nem alkalmazza nagyobb mértékben ezt a lehetőséget?
Hogyan lehet az, hogy bizonyos szekták hatékonyabban tudják megszólítani az embereket, aktívabbak a híveik?
Milyen tévtanításoktól, szellemi irányzatoktól kell óvni a hívőket?
János evangéliumából Jézus búcsúbeszédei
Milyen kell, hogy legyen a „szeretet”? (Deus est caritas. Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívből, teljes lélekből, teljes elméből, teljes erőből. Az igazi szeretet életét adja barátaiért)

Miért nem esketi meg egyházunk az elváltakat?

Első nap: hitünk

Kedves, kedves, nagyon kedves Testvéreim! Köszönöm, köszönöm, nagyon köszönöm a kapott kérdéseket. 32 kérdést kaptam. Csoportosítottam is őket. 13 csoportot kaptam. Ezeket aztán összevontam hat csoportba. De mivel csak három napom van, s nem 32, 13 vagy 6, végül is a hat csoportból csináltam hármat. A három neve: hitünk, életünk, apostolkodásunk.

Három egymást követő nap, három szentmise, benne három szentbeszéd. Célja? Húsvéti előkészület, egy jó gyónás, vagy akármi más, ami történik egyikünk vagy másikunk lelkében. Mi történhetik? Hogy történhessék, a beszédnek meg kell céloznia valamit vagy valakit. Ha nem, közhelyeket tudnék csak mondani, amiket tud mindenki, aki templomba jár. Ezért köszönöm kérdéseiteket.

Bevezetésül mondok egy valóságos régi történetet, ha már Törökbálinton vagyunk. Káplánt helyeznek egy sváb faluba. Svábul megy benne minden: prédikáció, gyónatás is. A káplán csak az iskolában tanult németül. Izzadva fabrikál össze egy öt perces német nyelvű prédikációt. Utána, hogy kitisztuljon a feje, sétálni megy. Talál egy síró kislányt az utcán. Reverendát visel a káplán, mindenképpen illenék neki segítenie. A kislány csak egy szót mond: mujdö, mujdö, és sír rendületlen. A káplán tehetetlen. Nem szerepelt a szó a káplán gimnáziumi tanulmányaiban. Búsan megy hazafelé. Elpanaszolja pasztorális sikertelenségét plébánosának, aki sváb. Az meg elmondja káplánjának, hogy mujdö Mutter-t jelent, s a kislány az anyja után sírt. A káplán vigasztalan: hogy fog ő ezek után a gyónatószékek tanácsokat adni a gyónók problémáira. Plébánosa megnyugtatta: nem fognak azok problémát hozni, mert a jámbor svábnak arra kell a gyónás, hogy elmondja a bűneit, s a svábnak két bűne van, s mindegyikük ezt vallja meg. Az egyik bűn a *kflucht*, a másik meg a *streujt*. Az egyik azt jelenti, hogy káromkodott, a másik pedig hogy szórakozottan imádkozott. Oldozza fel őket a káplán, s elégtételül adjon két Vater unser-t, meg két Ave Mariát. Abból sem lehet baj, ha azzal kezdi a gyónó, hogy ő sváb. Ez azt jelenti, hogy csak németül tudja mondani a gyónás előtti imát. Azt nem kell erre válaszolni, amit az egyszeri pap adott válaszul a bejelentésre, hogy a gyónó sváb. Mit mondott? Ezt: Nem baj, nem halálos bűn.

Testvéreim, ezzel teljesítettem a jó prédikáció alapvető követelményét: mondtam példát, kettőt is. Nem járhattok tehát úgy, mint az a derék néni, aki nagyon megdicsérte mise után a papját, hogy milyen nagyon szépen prédikált. Mire a pap megkérdezte a nénit, hogy mi tetszett neki a legjobban a prédikációban? A néni zavarban van, gondolkodik, aztán kivágja: Hát az, amikor a tisztelendő úr azt mondta, hogy Mezopotámia. Mindezzel csak arra utalok, amit említettem az elején, hogy csak közhelyeket tudok mondani, ha nem konkrétan beszélek. De hát vannak a kérdéseitek. Lássuk először is a 29.et: *Milyen tévtanításoktól, szellemi irányzatoktól kell óvni a hívőket?* A hívő számomra, és Jézusunkat követve, olyan embert jelent, aki igyekszik teljesíteni a mennyei Atya akaratát! Olyat, aki istennektetsző. Ezért ajánlatos mindennek előtt a maguk háza táján szétnézni. Mit gondolunk másképpen, mint ahogy Jézus tanított. Mondom mindenekelőtt a 32. kérdést: *Miért nem esketi meg a pap az elváltakat?*

Kit célzok meg vele? A nagy világban sok-sok ezer, talán millió templombajáró ember valós gondját célzom meg. Azokét, akik nem áldozhatnak. Mért? Hát nincsen rendezve a házasságuk. Mért nincsen rendezve? Mert hát az nem rendezhetőnek mondatik. Nem, mert együttélnek párjukkal, de korábban már volt egy házasságuk, amit templomban kötöttek meg. Ha van ilyen most e templomban, ha nincs – itt van valami, aminek megbeszélését nagyon fontosnak gondolom.

Abból indulok ki, hogy Isten minden bűnünket megbocsátja, ha megbánjuk. Honnan tudjuk ezt? A legegyetemesebb kinyilatkoztatásból. Abból, mert a szívünk mondja, hogy így van. A cinikus Heine is tudta ezt: *Az Isten megbocsát? Persze, hiszen az a szakmája.* Mindig

is megbocsátott. Jézus előtt is. Ő mondja: *A niniveiek felkelnek az ítéleten Jézus kortársai ellen, mert ők hittek Jónás prédikációja szavának és bűnbánatot tartottak, de ti nem tartotok bűnbánatot.* Az Isten átöleli a bűnbánót. Csak egyetlen esetben tehetetlen az Isten. Jézus ellen is lehet káromkodnunk, és megbocsátja, ha nem tudjuk, hogy kicsoda Jézus. Az egyetlen eset, ha a Lélek ellen káromkodunk. Csak azt nem bocsátja meg. Miért nem? Mert a Lélek ellen káromkodni annyit jelent, hogy hazudunk: a lelkiismeretünk tudja, hogy bűnt követtünk el, s mi nem ismerjük el a bűnünket bűnnek. Ez a Szentlélek elleni bűn, amit Isten nem tud megbocsátani, mert nem bánjuk meg. Isten tehát védtelen a bűnét bánó ember ellenében: meg kell azt bocsátania.

Az egyház pedig minden megbánt bűnt megbocsát. Ha raboltam, öltem, ha milliárdokat és milliárdokat halmozok fel magamnak, amikor minden percben emberek százai halnak éhen a földön, akkor is. És nem tesz érte felelőssé, nyugodtan megáldoztatja az egyház a gazdagokat is. Egyetlen esetben tesz kivételt, ha elhagyom páromat, akinek Isten oltára előtt örök hűséget fogadtam. Ezt nem bocsátja meg. Azt mondja az egyház, hogy ezt nem lehet megbánnom, s ezért nem is áldoztat meg. Milyen alapon teszi ezt? Azt mondja, hogy a házasság felbonthatatlan, mert Jézus azt mondta, hogy *amit Isten egybekötött, azt az ember szét nem választhatja.*

Nézzük meg ezt az ügyet közelebbről: Jézusnak ez a szava valóban ezt jelenti-e? Jézus mondja, hogy Ne ölj! Ne paráználkodjál? Ne kívánd más javait! Ne kívánd meg embertársad feleségét! Ne törj házasságot! Így van. De kérdezem: E szavai azt jelentik-e, hogy ember megölhetetlen? A felebarátom javai megkívánhatatlanok? A házasság megtörhetetlen? A házastársától nem lehet elválni? A házasságot nem lehet felbontani? Nem ezt jelentik ezek a tiltások. Egészen mást jelentenek. Azt jelenti, hogy embert nem szabad megölni. Az embertársaim javait nem szabad ellopnom, nem szabad elrabolnom. A házasságot pedig nem szabad felbontanom! S az emberi történelem nagy bőségben mutatja, hogy tesszük mindazt, amit nem szabad. Ölünk és lopunk, és rablunk, és házasságot törünk, és válunk. Bűnöket követünk el. De nem mondhatjuk, hogy ember megölhetetlen, a más javai ellophatatlanok, a házasság törhetetlen, a házaselek elválaszthatatlanok, a házasság szétválaszthatatlan, felbonthatatlan.

Mindezek következtében Isten megbocsát a rendőröknek, a katonáknak, ha megbánják bűneiket, ha ott hagyják a rendőri, a katonai pályát, hogy soha többet ne öljenek embert. A tolvajoknak is megbocsát, ha megbánják tolvajlásukat, jóvá teszik bűnüket visszaszolgáltatva a tulajdonosnak azt, amit elloptak tőlük. A gazdagoknak is, ha szétosztják javaikat a szegények között. Megbocsát a rablóknak is, a házasságtörőknek is, ha megbánják bűneiket. S megígérik, hogy többet ilyeneket nem akarnak tenni. Sőt még a politikusoknak, a képviselőknek, az államférfiaknak is megbocsát, amikor háborúba keverik a társadalmat, s állampolgári kötelességgé teszik, hogy katonai esküt letéve tömeggyilkosokká legyünk. Ha pedig nem óhajtunk tömeggyilkossá válni, akkor börtönbe zárnak vagy háború esetében a helyszínen felkoncolnak. És a politikusok, képviselők, államférfiak, miniszterek, miniszterelnökök, királyok is mind szentáldozáshoz járulhatnak.

Kétségtelen, hogy Jézus azt mondta, hogy nem szabad válnunk. És az is kétségtelen, hogy Jézus nem mondta, hogy a házasság felbonthatatlan. Felbontható az, amit nem szabadna felbontanunk. Ma már társadalmunkban a megkötött házasságoknak több mint a fele felbomlik. Talán a templomban kötött házasságoknak is majd a fele. Fiatalon, több mint negyven éve, megkérdeztem egy kiváló református lelkipásztort: Hogyan esketheted újra az elváltakat? Mire ő ezt válaszolja: Azon az alapon, hogy imádkozom értük, hogy ne történjék meg újra életükben az a tragédia, ami egyszer már megtörtént. Az, hogy elválnak. Azóta egyházunk is váltott. Szentszéki eljárással érvényteleníthető a templomainkban megkötött házasság, ha húsz évig együttéltek is, és házasságukat Isten gyerekekkel áldotta is meg. Van, aki nem vállalja ezt az érvénytelenítést, mert jól tudja, hogy házassága bizony házasság volt. Kitartott húsz évet, és gyermekeknek is adtak benne életet. De nagyon sajnálják, hogy

egyikük vagy másikuk, vagy mindkettejük hibája, bűne folytán tönkrement ez a házasság. S van katolikus pap, aki megáldja új házasságukat. Milyen alapon? A bűnbánatuk alapján. Megvallom, hogy én is megáldom az ilyenek új, második házasságát, ha bűnbánatuk igazolásául vállalják, hogy tagjai lesznek egy kisközösségnek, hogy tegyék benne és annak segítségével azt, amit ott tanulnak, s amire Isten Lelke indítja őket. Ha nemcsak áldozni akarnak, hanem Jézus tanítványaivá is akarnak lenni.

Menjünk a következő kérdésre, a 20.ra: *Ma hogyan értelmezzük, mi a pokol, mi a mennyország?* Előbb mondtam ezt a szót: Megvallom. Most újból mondom: Megvallom, hogy én nem hiszem, hogy Isten poklot, vég nélküli szenvedést készít nekünk. Nem teheti. Azért nem teheti, mert az én Istenem maga a szeretet. S a szeretet nem okoz senkinek fájdalmat, még kevésbé örök fájdalmat. Ezzel nem azt mondom, hogy nincs pokol. Csak azt mondom, hogy nem az Isten csinálja. Ha nem ő, akkor ki? Mi magunk csináljuk magunknak. S most előszedem egy régi patronomat – az öt balga és az öt okos szűzről, ahogyan az egyházközi zsinaton is tettem. Címe:

Nem ismerlek titeket

BALGÁK: Uram, uram, nyiss meg nekünk!

ÚR: Igazán mondom: nem ismerlek titeket.

BALGÁK: Nem a Szeretet-Isten tetszel lenni?

ÚR: De, az vagyok.

BALGÁK: Akkor csak tessék elővenni a kulcsokat!

ÚR: Hát azt éppen megtehetem, de mire juttok vele?

BALGÁK: Kinyitod szépen, mi pedig besétálunk az ajtón.

ÚR: S odabent aztán, mit csináltok?

BALGÁK: Majd meglátjuk, ha odabent leszünk.

ÚR: Fölösleges fáradozás lenne besétálnotok, mert úgyis ki akarnátok jönni.

BALGÁK: Honnan tudod olyan biztosan?

ÚR: Hát annyira azért ismerlek titeket: a balgák nem érzik jól magukat nálam.

BALGÁK: Csináld úgy, hogy jól érezzük magunkat.

ÚR: Nem tudom.

BALGÁK: Hogy-hogy nem tudod? Mi az, hogy nem tudod? Nem a mindenható Istenhez van szerencsénk?

ÚR: Igen, igen... de én inkább mindent-adónak nevezném magam.

BALGÁK: Nekünk úgyis nagyon jó. Hát akkor csak elő a kulcsokkal!

ÚR: Csináljatok egy vaskarikát fából, s máris mehettek befele.

BALGÁK: Te is tudod, hogy olyat nem lehet csinálni!

ÚR: Látjátok, így vagyok ezzel én is. Ha az élet törvénye, hogy olajat csak adásainkkal szerezhetünk magunknak, akkor – mindenható ide, mindenható oda – nem lehet azt másoktól kölcsönbe kapni.

BALGÁK: Mit akarsz ezzel mondani? Nem értjük.

ÚR: Hát csak annyit, hogy hiába engednék be titeket. Mert azt nem tudnám összehozni, hogy jól is éreztétek magatokat idebent, és ki ne kívánczoztatok.

BALGÁK: Mi az, hogy nem tudod megcsinálni? Hiszen mindenható vagy!

ÚR: Még mindig nem értitek, hogy ami lehetetlen, az lehetetlen. Magamból és szabadnak teremtettelek titeket. Választhattatok, hogy mit akartok: engem vagy valami mást? Engem választotok-e, aki olyan vagyok, hogy csak szolgálni szeretek, meg odaadni azt, amim van, és mindenképpen békességben lenni, nem ütni oda sohasem? Ilyen vagyok, és úgy nevezett mindenhatóságomban sincs módom és lehetőségem másmilyennek lennem, mint aki és ami vagyok. Itt a kapun belül terül el az én országom. El is találunk ide mind, akiknek tetszik ez a szolgáló, mindent-adó és soha oda nem ütő életstílus. Akiknek ez tetszik, akik ezt

választották, akik ehhez szoktatták magukat odalent: az okosok! S ehhez szokván odalent, itt, idefent ugyanazt csinálják.

BALGÁK: És te ezt még mennyországnak nevezed?

ÚR: Hát én már csak igen, nekem ez a mennyország.

BALGÁK: Hát mi nem kérünk ebből. Csak tartsd meg magadnak, meg a hülye okosaidnak!

ÚR: Jó, megtartom... Akkor szerencsés utat!

BALGÁK: Azért azt megtehetnéd, hogy segítesz tájékozódni az idefenti világban, s megmondanád, hogy merre menjünk?

ÚR: Hát hova akarnátok menni?

Balgák: Valami exkluzív helyre, ahol nem rontják a levegőt az "okosaid", ahol nem papolnak olajról, meg adásról. Ahol jó show-kat lehet látni. Lehetnek akár vallási témájúak is, csak izgik legyenek.

ÚR. Hát akkor, ha ezt akarjátok, akkor csak erre, balra.

BALGÁK: Nem tévedünk el?

ÚR: Biztosan nem. Ki van írva.

BALGÁK: Mi van ki írva?

ÚR: Menjetek csak nyugodtan balra, ott találjátok szép sorjában, egymás után az S. O.-üzemeket

BALGÁK: Mi az, hogy S.O.-üzem?

ÚR: Hát Lucifer üzemelteti őket, s manapság már mindent rövidítenek, a Sátán Országá üzemeit is.

BALGÁK: No de ilyet... És van belőlük többféle is?

ÚR: Persze, van belőlük mindenféle, igények és ízlések szerint.

BALGÁK: Melyiket ajánlod nekünk?

ÚR: Azért az egy kicsit sok lenne. Egyiket sem ajánlom, de azért ahogy elnézlek titeket, nektek talán leginkább az első lenne a megfelelő. Egyébként ez a legkedveltebb és a legnagyobb is közülük.

BALGÁK: Biztosan megismerjük?

ÚR: Igen, ki van írva: *Észak-atlanti Bár, belépés felekezeti különbség nélkül* – keresztények, ateisták, a New Age hívei, mindenki szívesen látva.

BALGÁK: Ez jól hangzik. De biztosan nem tévedünk el?

ÚR: Óh nem... Sajnos, már régen eltévedtetek.

Megvallom tehát, hogy én valahogyan így tudom elképzelni a túlvilágot. Hogy így vannak-e odaát a dolgok, nem tudom. De nagyon remélem, hogy 89. évemben már nem kell sokat várnom, s akkor majd meglátom, hogy jól képzeltem-e el az odaát-ot. Az S.O.-üzemekbe azért szeretnék nem bekerülni. Idelent sem vagyok nagyon kíváncsi rájuk.

Az idő szalad menjünk tovább a következő kérdésre, a 19.re: *Mit jelent az, hogy Jézus megváltott minket: Mit jelent a megváltás?* A múlt század elején egy tudós és szent francia pap, Loisy abbé azt mondta, hogy Jézusnak az Atyát kiengesztelő halála nem evangéliumi tanítás, hanem csak páli. X. Piusz ki is közösi tette érte, mint modernistát, de a II. Vatikáni Zsinat eltörölte az anti-modernista esküt, melyet az én korosztályomnak még le kellett tennie pappászentelése előtt. Plébánosotoknak már nem kellett letennie. A megváltás Páltól kitalált tanítása ez lenne: Ádám-Éva evett a fa gyümölcséből. S emiatt Isten megharagudott rájuk, s kizárta őket az üdvösségből. Nemcsak őket, hanem minden leszármazójukat, az egész emberiséget. Haragvó öreg úrnak képzelte el az Istent, aki csak saját Fia véres kereszthalála által hajlandó kiengesztelődni az őt megbántó emberiség iránt. A Golgota után aztán már megszűnt a haragja. Így Pál. De ezt az Isten még az ENSZ is elítélné, mert az ENSZ nem fogadja el a kollektív bűn elvét. Azt, hogy az apák vétkéért el lehet ítélni a fiaikat is.

Pál azt tanítja, hogy aki elhiszi, hogy Jézus a Golgotán kiengesztelte az Istent, s az ennek következtében nem haragszik többé az emberiség egészére, s aki ember e hite jeléül meg is

keresztelkedik, az nem kerül örök pokolra, hanem találkozik odaát Jézussal és az Atyával. Aki pedig ezt nem hiszi el, és nem keresztelkedik meg, ez elkárhozik. A II. Vatikáni Zsinat már tanítja, hogy minden jószándékú, akármilyen vallású, az ateista ember is üdvözülhet, mert mindannyiunk a lelkiismeretünk szavára hallgatás következtében jutunk el az Istenhez.

Jézus nem tanított semmit sem az ösbűnről, egy árva szót sem említett az eredeti bűnről, még meg sem említette Ádámnak vagy Évának a nevét. Azt mondta, hogy a Jézus előtt századokkal élt niniveieknek könnyebb dolguk lesz az ítéleten, mint annak a nemzedéknek, amely Jézust hallgatja. Azért lesz könnyebb, mert a niniveiek hittek Jónás próféta szavának és bűnbánatot tartottak, de a Jézust hallgató nemzedék nem hisz neki és nem tart bűnbánatot.

Jézus sohasem mondta magát megváltónak. Jézus Üdvözítőnek mondta magát. Azt mondta, hogy ő a zsidókat egy olyan kisközösségbe hívja, mint amilyent Péterrel és a Tizenkettővel Jézus maga is csinált. Ezt az alakulatot mondta *kahal*nak, egyháznak. Ez az *egyház* az ómagyar nyelvben még így hangzott: id-ház, azaz idv-ház, üdv-ház. Egy olyan ház, amely üdítő és üdülő ház, amelybe bármilyen vallású ember bekerülhet, aki hajlandó úgy élni, ahogyan Jézus tanítja, hogy élnünk kell. S mivel kivétel nélkül minden embert, akármilyen vallását, a maga módján vallását is és az ateistát is hívja ebbe az egyházba, ezért Jézus az egész emberiség Megmentőjének, vagy magyar nyelven – magyar ősünk nyelvi, költői zsenialitásának következtében – az egész emberiségnek üdülését biztosító és mindannyiunkat Felüdítő Üdvözítőjének mondta magát.

S most visszatérek a már megemlélt 29. kérdésre: Milyen tévtanításoktól, szellemi irányzatoktól kell óvni a hívőket? Hát elsősorban attól, hogy bármelyik vallás lenyelte volna a bölcsességet, hogy bármelyik vallás tévedhetetlen eligazítást tud nyújtani nekünk a valóság egészéről: a teremtett valóságról, melyet műszereinkkel – legalább is felületileg – kitapogathatunk, de a mélyeiben a legnagyobb, a Nobel-díjas tudósok sem képesek átlátni. És még kevésbé tud eligazítást adni a teremtetlen valóságról, az Istenről és a teremtett valóságon túli odaátról. S nem szabad bántani ennek következtében azt, aki akármelyik vallásról vagy az ateisták akármilyen csoportjáról meg meri kérdezni ezt az egyetlen mondatot: Te tévedhetetlennek gondolod magadat?

Maga Jézus is mondta a kérdésre, hogy mikor lesz a világ vége, hogy azt csak az Atya tudja, de ő, Jézus, nem tudja azt. Tehát hallgassunk az öreg Aranyra, aki vallotta, hogy *Szerénység illet mindenütt*. Engem is, titeket is, egyházunkat is, és akárkit is, akik nem vagyunk Isten, aki egyes-egyedül mindentudó. Amen.

Második nap: életünk

Harminckét kérdést kaptam, s tegnap csak négygel tudtam végezni. Rá kell kapcsolnom: ma tizet szeretnék megválaszolni belőlük. Sváb történetekkel nem fogom húzni az időt. A mai tízből négy érinti a politikát, igyekszem olyan gyorsan végezni velük, ahogy tudok. Az első: *Napjainkban hogyan éljük meg helyesen Jézus szavát: Adjátok meg az Istennek, ami az Istené, a császárnak, ami a császáré?* Jézus korában minden rendes zsidónak az udvarában jól lezsírozva el volt ásva egy görbe kard, hogyha üt az óra, rárohanjanak valamelyik városban a római helyőrségre. Jézus gyerekkorában is rárohantak a tibériásira, s utána megtorlásul ötezer zsidót keresztre feszítettek a rómaiak. Ha Jézus megérte volna csak hetvenedik évét, láthatta volna az egyetemes nemzeti szabadságharcot és Jeruzsálem ostromát, melyet meg is jövendölt.

A római császár és hadserege és adószedő intézménye a zsidók szemében ellenségnek számított. Ha Jézus azt mondja, hogy fizessék meg a zsidók az adót, akkor az ellenséget pártolja. Ha azt mondja, hogy ne fizessék, szembekerül a kollaboránsokkal, az urakkal, a helyi politikai elittel: a főpapokkal, írástudókkal és vénekkel meg Pilátussal. Idézi a kérdés a választ: a császárnak meg kell adni, ami a császáré. Két esetben is: ha ellenség a császár, meg ha nem ellenség.

Miért? Mert az Apeh s Jézus korabeli elődje, a vámosok karhatalomtól támogatott intézménye érte a módját, hogyan kell kiszedni a népből azt, ami kiszedhető. A nép pedig mindenképpen a maga ellenségének tud mindenkor és mindenféle adószedő hatóságot. Az urak világa pedig mindig törvénytisztelő. Miért? Temesvári Pelbártunk, a XV. századbéli Európa-hírű ferences prédikátor megmondta: *A törvény olyan háló, melyen a kismadarak fennakadnak, a nagyok meg átszakítják azt.* Ez utóbbinak mai és itteni bizonyítéka: a főváros is, a vidék is tele van olyan sokszáz milliót érő palotákkal, amelyeket – akár pár százezer forintos havi fizetésből is – egy élet munkájával sem lehet felépíteni. Csak lopással, amit a hatalom tesz nekik lehetővé. Jézus még a maga názáreti műhelyét is becsukta.

Miért? Érdektelen volt az evilági országgal szemben. Érdektelen, mert az – az urak világa, s Jézus nem tartozott az urak közé. Fizetés nélküli, gyógyító vándortanító volt, aki nagyobbára adományokból élt. Rá figyelő hallgatósága, a tanítványai is mind kismadarak voltak, akik fennakadhatnak a törvényhálón. A kismadár nem akar fennakadni a hálón, tehát ügyeskedhetik, hogy ne akadjon fenn. Döntenünk kell: az urak közé akarunk tartozni, akiknek nem kell ügyeskedniük, mert hálót szakítanak, vagy a kismadarak, a szegények közé. Jézus szegény volt, boldogoknak a szegényeket mondta, a tanítványai szegények voltak, s jajt kiáltott a gazdagok felé, s ezek a gazdagok, az urak világa, három év alatt keresztre is juttatta őt. Jézus az osztály nélküli társadalom, a szeretet civilizációjának megteremtésében volt érdekelt. Jézus az Isten Országát akarta felépíteni, az evilági országot csak – elviselte. A szegény ember ügyeskedik meg fizet.

Jöhet a következő kérdés: *Mennyire kell, érdemes figyelnem a társadalmi, politikai, gazdasági helyzetet körülöttem?* Megkérlek Benneteket, gondolkozzatok. 17 esztendővel ezelőtt térdre kényszerítették azt a Szovjetuniót, melynek katonáiról azt gondoltuk, hogy 150 esztendeig maradnak itt, mint a törökök. Milyen Erő tehetette meg ezt velük? Akkora erő, hogy nem a mi kis országunk, hanem a nálunk sokkal erősebb országok vezetői is ennek az erőnek a kezébe kerültek. Akaratának végrehajtói. Szavazgatni ugyan szavazgathatunk, de akárkire is szavazgatunk, csak ez Erő akaratának végrehajtója lehet, akire szavazunk. Abban a pillanatban bukik meg, akit szavazatunkkal megválasztottunk, amikor az Erő akarja. S bizony megbukik, ha nem azt teszi, ami ez erőnek az érdeke. Óhatatlanul megbukik. Ez az erő nem titkos erő, csak név nélküli. Ha nevet akarunk mondani, neve: a globális töke. Ezer és tízezer dollár milliárdokkal rendelkezik. Úgy teszi tönkre a Földet, ahogy akarja, s biztos kézzel löki Bolygónkat a katasztrófa felé. Egy percnyi figyelmet sem érdemel részünkről: meg tudta dönteni a második, a szovjet világot is, mit figyelsz rajta?

Harmadik kérdés: *Milyen mértékben foglalhat állást a Magyar Katolikus Egyház az aktuális politikai helyzetben?* Tisztázni kell valamit. Egyház címén van az Isten népe – ez az egyház 999 ezreléke –, s van a Püspöki Kar. Ez utóbbinak Konstantin császár óta ezerhétszáz esztendő a múltja, a magyar történelemben pedig ezer esztendő. Ez a Kar alkotta István királyunk mellett és után az ország első rendjét, a főpapi rendet. Ez a rend a király után következő leggazdagabbakból állott. Csak utána következtek a főurak, majd a nemesek, a polgárok, a jobbágyok és a rabszolgák. A király és a főpap széjjelválaszthatatlan egységben élt. A király nevezte ki a főpapot, a főpap koronázta a királyt. Majd ezer esztendőn keresztül. Muhinál, Mohácsnál a kalocsai érsek – a hadsereg főparancsnok is. Az elmúlt században írja a magyar kultuszminiszter a vatikáni államtitkárnak: *Eminenciádnak meg kell értenie, hogy nem lehet püspök olyan személy, aki nem bírja a legteljesebb mértékben kormányunk bizalmát.* Mindszenty húsz évre megtöri ezt a bonthatatlannak hitt szövetséget, de 1964-ben a Vatikán és a magyar ateista, kommunista diktatúra már részleges megállapodást ír alá – hetven évre titkosított szöveggel –, mely helyreállítja ezt a trón és az oltár szövetséget. S a Vatikán kinevezhet olyan személyeket püspöknek, akik bírják a legteljesebb mértékben ennek az olyan- amilyen kormányának a bizalmát. Ez a megállapodás ma is érvényben van. Van tehát az Erő, melyről az előbb beszéltem. S ennek a kezében van a magyar kormány, a püspökeink

pedig bírják ennek a kormánynak a bizalmát. Hát éppen állást foglalhat Püspöki Karunk abban, ami nem sérti a mondott Erő hazai képviselőinek kijelölt dolgát. A Koppány testét négyfelé vágató Szent Jobbot akadálytalanul hordozhatjuk a Bazilika körül. Ez nem sérti. Az adóból az Egyházra eső részt megbeszélték kormányaink a Vatikánnal. Az Isten népe pedig, az egyház 999 ezreléke, biztosan kismadár; s ha nem volna is az, az egyházon belül biztosan kismadár, és nincs joga az egyház nevében bármit is szólnia. Hierarchiánk István király korában biztosan nem volt kismadár, s el sem tudom képzelni, hogy – Mindszenty húsz esztendejét leszámítva – valaha is ne tartozzék a nagy madarak közé, az urak világába. 1848-ban a szabadságharcra szemben is hűek maradtak a forradalmat leverő uralkodóhoz. Az urak világához tartoznak. Az urakhoz illően foglalnak állást. Nem is tehetnek mást.

Jöjjön a negyedik kérdés: *Magyarország megújulása lehet-e független az egyház megújulásától?* Jézus korában a zsidó egyház, a zsinagóga, osztotta a Római Birodalom ellen lázadó nemzetének a sorsát. Egyházastul lázadtak, egyházastul verték le őket, és kétezer esztendőn keresztül nem volt Zsidóország, csak zsinagóga volt. A Jézushoz csatlakozó zsidók, mint zsidóktól üldözött és kiközösített eretnekek viszont megszűntek zsidóknak maradni, felszívódtak a Birodalom latin és görög nyelvű társadalmában. Magyarország tönkre teheti magát az egyházzal együtt, de a Jézushoz ragaszkodó magyarok továbbvihetik az életet –, jelenleg még meg nem tudom mondani, milyen országhoz, nemzethez tartozás keretében. De nem hagyhatjuk figyelmen kívül a múltat. Kétezer éve a zsidók üldözték, gyilkolták a Jézushoz tartozó zsidókat, és ezek a Jézushoz tartozó zsidók nem vettek részt a nemzeti lázadásban, hanem elhagyták az ostromra készülő Jeruzsálemet, és elmenekültek a Jordán túli Pellába. A jézusi ember bizony függetleníti magát attól az evilági országtól, amelyben él.

Hogyan beszélhetek így? Annak az alapján, hogy globális tőke által készülő katasztrófa szembetűnően mutatkozik meg a mai magyar társadalomban. Minő formában? A demográfiai katasztrófa formájában. Ki ne hallaná közlünk: Minek házasodjak meg, minek szüljek gyereket? Az utolsó közel tíz évben a Statisztikai zsebkönyv nem adja már meg az élveszületések számát! Magyarország már kimondta maga fölött a halálos ítéletet, s hiába van a magyar társadalom megkeresztelve, ez a megkeresztelt magyar társadalom produkálja ezt a nem közölhető élveszületési adatot. Kérdezzétek, hogy mit tehet ma egy jézusi ember!

A kérdésekre tehát adhatok már egy gyors választ: *Magyarország pusztulása bizony nem független az egyház pusztulásától.* Ha pusztul, együttpusztul a kettő. A magyarság és a magyar kereszténység közösen mondja ki magáról a halálos ítéletet, amikor nem akar házasodni, kitolják a nők a gyermekszülést harmincas éveikre, s egy-két vagy egy gyereknek sem adnak életet. S a kormányférfiak, az urak világa, a közeljövőre már hat milliós Magyarországról, illetőleg milliók ázsiai betelepítéséről beszélnek. Azért beszélhetnek így, mert nem tudjuk, nem akarjuk már továbbadni az életet. Az evilági ország és Isten országának egyaránt közös vonása, hogy létehez gyereket kell szülni. Pelenkamosás nélkül nincsen Evilági ország sem, Isten Ország sem. Országunk és egyházunk *megújulásáról* még bizony semmit sem tudok mondani. Végeztünk a politikai ízű kérdésekkel.

Jöjjön előbb az ötödik s a hatodik, immár nem politikai jellegű kérdés: *Milyen legyen a szeretetünk? Az igazi szeretet életét adja barátaiért. Ma ez hogyan valósulhat meg a minden napokban?* Jézustól tanultuk, hogy az életünket kell adni barátainkért. Ő hogyan csinálta? Elment Kaifáshoz, Pilátushoz, s megkérte őket, hogy feszítsék már keresztre? Nem kérte meg őket. Meg kellett előbb Jézust kötnöniük. Mért kötözték meg? Mert csinált valamit Jézus a maga minden napjaiban. Nekünk is csinálnunk kell valamit a mi minden napjainkban. Mit? Az alapértéket, meg ami erre reá épül. Mi az alapérték? Az, ami nélkül nincsen evilági Ország sem, Isten Ország sem – a pelenkamosás. A magamfajtajúak, a celibátusra kötelezettséget elvállaló papok-apácák – nem számosak. Egy pár százezreléknyi részét adjuk a magyar társadalomnak. Azért kell tehát a magyar, a keresztény, a katolikus társadalom 999

ezrelékének, akik már számítanak valamit, az életét adnia, amiért életüket adták a szüleink. Azért, hogy mi megszülessünk, hogy továbbadják az életet.

Ez a jézusi embereknek a legalapvetőbb vonása. A Bokor azokból az emberekből született meg, akiknek ilyen szüleik voltak. Hét meg tíz gyerekesek. S a Bokor folytatta ezt a hagyományt. Ezt mondtuk: családonként 2.7 gyerek szükséges a puszta megmaradáshoz, ennek következtében a családonként 3 gyerek csak tisztességtikai alapkövetelmény. Ami ennél több, ami már jézusi magasságú, az a családonként négy gyereknel kezdődik. Így is jártunk el. Az egyik Bokor-beli asszonytestvérünk négy gyereket szült császármetszéssel, többet nem szülhetett, de hogy jézusi magasságokba emelkedhessék, a négy mellett felnevelt még hat fogadott gyermeket, hogy legyen neki tíz. Se szeri se száma azoknak a Bokor-családoknak, amelyekben öt, hat, hét, nyolc, kilenc, tíz gyermeket szült az édesanya, s van közöttük egy, aki 16 gyermeket szült. Amikor megtudtam, hogy várja 12. gyermekét, ünnepélyesen kezet csókoltam neki. Ő meg ezt válaszolta: Gyurka bácsi, én vagyok a világ legönzőbb asszonya, mert nem bírnám ki, hogy ne legyen mindig egy kisbabám. Hát így kell szeretni! Hát így kell az életünket odaadni.

S ez csak az alapérték, amire épül a többi. A többi, amiért a szó legszorosabb értelmében is odaadjuk az életünket. A Bokorban van két vértanunk. Egyet felakasztottak az elvtársak, a másikat közlekedési baleset áldozatává tették; minden rendőrségi hír nélkül hantolták el. Sándor Pistának és Czákó Imrének hívják őket. Mind a kettő nagymester volt a kisközösségek létrehozásában. Egyházunk sem indította el még boldoggá avatási perüket, pedig már 55 és 35 éve halottak. Nem is fogja. Mért nem? Mert a keresztyén meg a jézusi kettőt jelent. Mert a Bokorhoz tartoztak. És se szeri, se száma a Bokorban azoknak, akik beiratkoztak az *Ismerjük meg hazánk börtöneit* mozgalomba. Vannak vagy félszázan, sok lenne felsorolni a nevüket. Amikor az elvtársak elítélték őket, azt mondták nekik: *Magukat saját püspökeik is elítélik.* Igazat mondtak? Igazat. Azért ítélték el őket, mert nem voltak hajlandók letenni a katonai esküt. Abban meg azt kell ígérnünk, hogy elpusztítják ellenségeiket. Egy bíboros mondta: *Az eskümegetagadással maguk megbontják az egyensúlyt a Varsói Szerződés és a NATO között.* A bíborosok az urak világába tartoznak, azért adnak ilyen választ. Jézus nem tartozik oda, és – remélem – a Bokor tagjai sem.

Csak el kell kezdeni a jézusi úton járást, üzembiztosan megjön az, hogy életünket adjuk gyermekeinkért, kisközösségi társainkért, Jézusért, az emberiségért. Kaifás és Pilátus biztosan újra megmozdulnak. Olyan halálbiztosan, ahogyan Jézus esetében is, s hallják a mieink is: Méltó a halálra, Feszítsétek meg! És gyilkolnak minden mennyiségben. Miért? Csak hát mert az urak világához tartoznak.

Menjünk tovább a hetedik kérdésre: *Mit jelent az igazi megbocsátás, a hetvenszer hétszer?* Péter kérdezte meg Jézust, hogy hányszor bocsásson meg a testvérének; hétszer? Jézus válaszát tartalmazza a hetedik kérdés. Magam meg azzal az Istennel akarok majd találkozni, aki nekem hosszú életem során hétszázhetvenhétszer bocsát meg. Mert ha csak ötszázszor bocsát meg, az nem igazi megbocsátás. Az igazi megbocsátást attól várom, aki engem szeret. S aki engem szeret, az nem mérícskél. Annál nincsen felső határ, amin túl aztán nincs tovább, csak örök harag. Olvastam valamikor egy verset: a vers hőse kitépi saját anyjának a szívét és rohan az úton a szívvel, amelyért pénzt kap valami ördögi hatalomtól. S rohanás közben elesik, s megszólal édesanyja kitépett szíve: Fiam, nem ütötted meg magadat?

Az igazi megbocsátás azt jelenti, hogy hajlandó vagyok újrakezdeni a barátkozást. Az egész világgal, mind a hat és fél milliárddal nem tudok barátkozni. Csak azokkal, akikkel találkoztam, s életem folyamán jól elbeszélgettem velük, s ezért emlékezem rájuk. Vannak közöttük olyanok, akik kiszálltak életemből. Miért? Sok okon. Például Béla, egy aranyos debreceni orvostanhallgató, aki ezzel búcsúzott el tőlem örökre vagy hatvan éve: Atyám, én itt hagyom ezt a te vértanúképző főiskoládat! Fájt a szava, és soha többet nem láttam őt. De ha holnap csengene a telefon, s bemondaná nevét, csak azt tudnám mondani neki: Itt vagy

Pesten? Feljössz hozzám? És ha feljönne, úgy ölelném át, mint hatvan éve. Egy alapállásra van szükség az igazi megbocsátáshoz: mindenképpen átölelem, aki hagyja magát átölelni. Ilyennek gondolom Istent is.

Jöjjön a nyolcadik kérdés: *Jézus várja övéitől, hogy szelídek legyünk, de hogy szabaduljunk meg a gátaktól, melyek önvédelemre vagy mások megvédésére készítetnek?* Jézus azt tanította, hogy ne álljunk ellene a gonosznak, s ha megpofoznak bal felől, tartsuk oda másik arcunkat is. Ment ez nekem? Az a kérdés, hogy hol. A szülői házban, amikor apám lehasaltatott, s vonalzóval elfenekelt, hamarosan kiabáltam, hogy elég. Utána a piaristákhoz mentem, azok nem ütöttek. A börtönben már ütöttek, de ott volt annyi eszem, hogy semmiféle ellenállást nem tanúsítottam. Életem második felében, már börtönön kívül, elkerültem az olyan helyeket, ahol verekedtek. Nem álltam be rendőrnek, katonának, békés foglalkozásokat kerestem magamnak. A Kossuth térre sem mentem, ahol találkozhatnék a rendőrökkel.

A kérdés másik fele azt kérdezi tőlem, hogy nem volt-e készítésem mások megvédésére. Ha megmenthetném száz ártatlan ember életét, ha lelőném azt, aki éppen meg akarja gyilkolni őket, lelőném-e? Nem lőném le. Miért? Mert ha hagyom őt ölni, az egy halálos bűn. Akkor is, ha megakadályozom őt, mert szándékában mindenképpen gyilkos. Ha lelövöm, akkor én is halálos bűnt követelek el, s ez már két halálos bűn. Nem teszem. Jézus nem lőtt le senkit. A mennyei Atya se gyilkol. Csak az egyoldalú és teljes leszerelés eredményezi az Isten Országát. Ha egy személyt tudok csak leszereltetni, magamat, akkor én legalább hasonló lettem hozzájuk. Vállalnunk kell az azonnali leszerelést, ha csak egyedül tesszük is. Példát adunk. Példát, melyet követni lehet és kell. Jézus a Getszemániban visszadugatta a hüvelyébe Péter karját, s visszarakasztotta Malchus fülét. Nem lehet készítésünk a gyilkosságra. Hetedik testvérem születése előtt az orvosok azt mondták édesanyámnak, hogy vesse el magzatát, mert életveszélyes neki szülni. Azt válaszolta, hogy akkor inkább haljon meg, de nem lesz gyilkos. Ő is leszerelt, élete kockáztatásával is.

Kilencedik kérdés: *Családos ember számára hogyan követhető a Jézus tanította szegénység?* Heten voltunk testvérek, két nagymama is velünk élt, összesen tizenegyen ebédeltünk, s jutott mindegyikünknek reggeli is, tízórai is meg a többi. Még fagyis is. Mindenkinek egy tölcserrel. Amikor egyik testvérem kevesellte, anyám megkérdezte tőle: Melyik testvéredet adnád oda, hogy neked két tölcser jusson? Apám közgazdász volt, s egy takarékpénztár tisztviselője. Az, hogy egy fizetésből nem tud megélni a család, nem jutott senkinek az eszébe. Édesanyám Anyuka volt. Az Anyuka az, aki mindig otthon van, akire mindig mindannyiunk számíthat: ha megváltuk a kezünket, ha fáj a torkunk, ha bármi bajunk volt. De hát ez múlt század eleji történet. Ma hogyan lehetséges ez? Át kell menni a szomszéd faluba, a 16 gyerekes Náciékhoz, aki egy fizetésből tartja el családját. Ők ma élnek, s meg kell kérdezni tőlük, hogy ez hogyan sikerül nekik. Elmondják majd, hogy követhető-e a családos ember számára szegénység.

Van egy Anyuka-elvem. Így szól: Egyetlen társadalom sem maradt még fent, melyben az Anyukák elmentek házon kívülre dolgozni. A nőknek nem kell karriert csinálniuk. Az elmúlt évtizedekben a Bokor kidolgozta és megvalósította az Életegyetemet, hogy a nők se maradjanak buták, ha már nekik is adott értelmet az Isten. Három éves tanfolyam volt: megtanulták rajta, hogyan legyenek jó feleségek, jó édesanyák, s hogyan legyen elég a családnak, amit az ember keres.

Jöjjön a mai utolsó kérdés: *Hol a határ a szükséges és a felesleges/túlzott javak között?* Kérdéssel válaszolok: Hol? S megkérdem, hogy tudjátok-e, mit gondolok a magyar irodalom legnagyobb regényének. Honnan tudhatnátok? Ha megmondom. A regényt Wass Albert írta, már ötven évvel ezelőtt. A címe: A funtineli boszorkány. Hőse egy fiatal erdélyi oláh leány: Nuca. A havasokon él. Van két kecskéje és tud csapdázni. A csapdába esett vadak bőrét kikészíti, s leviszi a dédai korcsmárosnak, aki málé-lisztet, olajat ad neki érte. S megél vad-

húsból, tejből, túróból, puliszkából és forrásvizet iszik rá. Mindez neki szükséges ahhoz, hogy élni tudjon.

Hol élek én most? Egy Váci utcai csodapalotában, évi másfélmillióba kerülök rendemnek, és Sass Marci ingyen repít ide hozzátok meg haza. Felesleges és túlzott javak között élek. Nuca számomra Jézus-inkarnáció, és én meg csak dumálok nektek arról, hogy Jézus miket prédikált az Isten országáról. Nucát elintézik az urak, papok és csendőrök. Nekem meg sikerült megúsznom. Ha felakasztottak volna, ha máglyán elégettek volna, lehettem volna én is valami gyenge Jézus-inkarnáció. Így meg csak, így meg csak az van, ami van. S a katasztrófán innen. Ha majd benne leszünk, élünk majd úgy, ahogy Nuca élt. Puliszkából. Amen.

Harmadik nap: istenkapcsolatunk és apostolkodásunk

Hitünk volt az első napi szövegem címe – ez a dogmatika. Életünk volt a másodiké – ez a morális. A mai, a harmadiké pedig az aszketika-misztikába tartozik meg a lelkipásztorkodás-tanba. A 32-ből túlvagyunk 14-en, mára már csak 18 maradt. Mind a két témára jut 9-9. Lássuk előbb az istenkapcsolatunk kérdéseit.

Az első: *Honnan szerezzünk időt?* Nincs bolt, amelyikben kapható. Hogyan kell szert tenni rá, egy fél nap alatt el tudnám mesélni. Van rá egy percem. Időelszámolást kell készíteni. Ez napi öt perc ráfordítást kíván. Ez a lelkiismeretvizsgálat leghatékonyabb módja. Eredménye csodás. Tükröt kapsz magadról: megtudod, hogy ki vagy. Lefekvés előtt negyedórás pontossággal felírod, hogy mire használtad az eltelt napot. A végén összeadod, s pontosan ki kell jönnie a 24 órának. Aki rászánja erre a napi öt percet, annak hamarosan kialakulnak a maga idő-ráfordítási kategóriái. Ezek mindenki esetében különbözők. Hogy mégis valami képetek legyen e kategóriákról, felolvasom valakiét, akinél idő során az alábbiak alakultak ki. Összesen 17-féle: alvás, egészség, lazítás, betegség, pénzkeresés, ima, Pál-szintézis, készülés közösségre, kultúra, kapcsolatok felfelé, oldalirányban, lefelé, András, közösség, templom, karitás, család. A napi eredményt beírjuk a havi táblázatba. Tíz naponként az egyes kategóriákra fordított összesített időket elosztom tízzel, s a hónap végén kész a tükör, megtudom, ha harminccal elosztom az időfelhasználásom napi átlagait. Eredmény: mélyen elszégyellem magam. Következmény: ebbe a tükörbe nem nézek bele soha többé, vagy pedig elkészítem kockás papíron a következő hónap 17 rubrikáját. Az elejére beírom az előző hónapban kapott végeredményeket, mint tényszámokat, s melléje írom a következő hónapra tervezett javításaimat e botrányos végeredményemen, a célszámokat, s folytatom a napi öt perces műveletet. Ha mindezt csinálod – mondjuk legalább öt éven keresztül –, akkor haláloed után hajlamos vagyok megindítani szentté avatási peredet, melynek nálam első feltétele, hogy szánj már rá napi öt percet arra, hogy megtudd, hogy ki is vagy Te. Kicsoda? Hát az vagy, amire fordítod az időd: *isten napját, nemzet életét* – ahogy Vörösmartynk mondta.

A második és harmadik kérdés csak azokra vonatkozik, akik megcélozzák szentté avatási perük megindítását: *Mi legyen a keresztény ember időbeosztása, s benne a fontossági sorrend?* Mindnyájunknál első helyen állunk – és mindenképpen – mi magunk. Ez adja a 17 kategória első nagyobb egységét. Legalább 10-11 órát vesz igénybe a napi 24 órából. Ha kevesebbet szánunk rá, ideg- vagy egyéb klinikákra kerülünk. Alvás, étkezés, tisztálkodás, lazítás – tartoznak ebbe az első egységbe. Ha ez a napi 12 órát meghaladná, meg kell kérdezned magadtól, hogy nyugdíjas, leszázalékolt vagy mi is vagy Te?

A következő egység neve: a család. Más és más a gyerek, a serdülő, a házas, a nagyszülő, vagy a magam korosztályának, már a halálra készülőknek, a helyzete. Nem foglalkozhatok mindegyikkel, csak kiemelek belőle valamit, aminek idő-elszámolásra rábírt egykori Bokor-fiatalok lelkievezetőjeként jutottam a birtokába. A serdülő fiatalok körét emelem ki. Serdülőknek mondom azokat, akik észreveszik már, hogy ők fiúk vagy lányok. Eme

észlelésük következményeként napi egyre több órát vesz igénybe, amit a másik nem egy bizonyos kiszemeltjével töltenek. Hangsúlyozom, hogy csak keresztény serdülőkről beszélek. A nem keresztényeknél nincs ilyen jelenség, azok a harmadik találkozás után lefektetik egymást, s előbb-utóbb partnert váltanak. Ez sokkal kevésbé időigényes módja a serdülésnek. Ha azonban keresztények, akkor tudják a sorrendet: előbb a pap áldása, és csak utána van a lefekvés. E sorrendismeret esetén áll fenn a mondott helyzet, s válik tarthatatlanná, hogy napi három órát is kell sétálni a természet lágy ölén, és beszélgetni és beszélgetni egymással vég nélkül. Ennek a helyzetnek vet véget a pap áldása, s utána normalizálódik a helyzet.

Erről is mondanék valamit hasonló tapasztalati forrásból. Nagyon megkevesbedik az idő, amit a férjje és feleségé lett szerelmesek egymásra szánnak. A férj dolgozik, a feleség neveli otthon a pulyákat, s valami döcögni kezd a kapcsolatukba. Rájönnek, hogy egymással is kell azért valamennyi időt tölteniük, és ágyon kívül is. Megállapodnak tehát, hogy megcélozzák a napi fél óra beszélgetést egymással, mert annak határértéke veszedelmesen kezdett közeledni a zéró felé. Kiszúrom, hogy a feleség időelszámolásában megvan a harminc perc, de a férjében csak húsz. Hát ez hogyan lehetséges? A férj nem tudja, s az asszony nagyot nevet: ő beírta azt is ebbe a kategóriába, hogy beszélgetett vele, miközben férje a kádban fürdött, a férj pedig ezt a maga tisztálkodásának a rovatában könyvelte el.

A kategóriák harmadik egysége a munka. Ismerem a mai valóságot: ember, asszony reggel megy dolgozni, egyikük viszi az óvodást, a másikuk az iskolást, késő délután, munka után, hozzák haza a gyerekeket, s kezdődik a második műszak: vacsorakészítés, segítség a gyerekeknek, hogy elkészítse házfeladatát, vacsorázás, TV elé roskadás, a gyerekek fektetése, ágyba-zuhanás és vége a napnak. Reggel kezdődik minden előről. Ismerem, de nem veszek tudomást róla. Azért nem, mert így nem lehet Isten Országát csinálni. Ez a modern rabszolgaság kora, melyet a Mammon, a Mindenható Tőke irányít. Kizsákmányolja mindegyiket az asszonyt, de az embert is, és idegbajos gyerekeket nevel. Nem engedek a magam 48-ából: az Anyukának otthon kell lennie, egy fizetésből meg kell tudni élni. Enélkül nem jut idő a 17 kategóriára, melyben ott van a kultúra, és ott van az Isten, és ott van az Isten Országá is.

Jöjjön a negyedik kérdés. *Hogyan lehet rendet teremteni a hétköznapiakban?* Csak indián mesébe illő történeteket tudnék mesélni, amelyek azonban valóságosak, megéltem őket gyerekkoromban, Mátyásföldön a szülői házban. Félhétkor keltem, hétre kimentem a Hévhez, nyolcra a piarista iskolába értem, egyig ott tanítottak, kettőre hazaértem, három órákor elkezdtem a tanulást másnapra. Tanultam egyfolytában háromnegyed hétig, utána vacsora, hideg vízzel mosakodás a hideg fürdőszobában, lefekvés, s 14 éves korig nyolckor villanyoltás. Apám nem vett részt a háztartásban, anyám teljes hatalommal csinálhatott maga mindent, és csinálta is. S heten így felnevelkedtünk, a jelen rohanásban pedig kiirtjuk nemzetünket. Csak annyit válaszolok a fenti negyedik kérdésre, hogy Mammon Úr alapján meg se kíséreljük a rendet teremtetést, előbb ülünk le, és gondolkodjunk arról, hogyan detronizálhatjuk életünkben ezt az urat. Persze csak akkor, ha élni akarunk.

Most öt kérdés következik egyszerre: *Honnan s hogyan nyerjük erőt a hétköznapiakban? Hogyan újítsuk meg istenkapcsolatunkat? Hogyan neveljük önmagunkat? Hogyan lehessünk állhatatosak az imában? Hogyan éljük meg a bizalmat Istenben?* Feltételezem az öt kérdés megfogalmazóiról, hogy hajlamosak a detronizációra, s azért fogalmazták meg e kérdéseket, mert élni akarnak. Mindenekelőtt mondok egy történetet. A 60-as években ismertem meg egy érettségizett egészségügyi dolgozó lányt, aki apáca akart lenni. Elment ahhoz az apácahoz, akinek a rendjébe be akart lépni. De nem volt annak rendháza, mert az elvtársak feloszlatták az ő rendjét is. A főnökhasszony azt mondta a lánynak, hogy csak kezdje meg a noviciátusát. Hogyan? Hát úgy, hogy napi munkája előtt vagy után térjen be egy útjába eső templomba. Üljön be vagy térdepeljen be az egyik padba, nézze meg az óráját, s amikor a nagymutató újból odaér, ahol éppen akkor áll, keljen fel, s menjen tovább az útján.

Testvéreim, az Isten másra se vár csak rám, Rád, meg a harmadikunkra, meg a többiekre. El akarja mondani nekünk, hogy mire használjuk az életünket, de nem mond el semmit, ha nem adunk neki időt rá. Ez a lány a 60-as évek végén bekerült abba a csoportomba, amelyhez később plébánosok is csatlakozott, s olyan használható embere lett Istennek, mint amilyen a ti papotok is. Isten magához szólította őt az elmúlt tavaszon. Befejezte földi pályafutását, megtette azt, amit Isten várt tőle. Erőt nyert az imádságban, meg tudta újítani az életét, végig bízott Istenében, nevelte önmagát, meg fogadott lányát, szép életet élt, másoknak hasznára volt, mindig számítani lehetett rá. Ő is csinált időelszámolást, s bizony nem volt üres az ima-kategóriája sem.

Nem ment férjhez, bár egy olyan fiú volt szerelmes belé, akiért sok lány nyalta volna meg a szájaszélét. Van ilyen lány is. Nem szentelheték őt pappá, mert nő volt szegény. S azt minden rendes katolikus tudja, hogy Istennek kétféle teremtménye van: elsőrendű, meg másodrendű. Ez utóbbiak a nők, akik ennek folytán semmiképpen sem lehetnek papok. Pedig értelmesek szegények: egyetemi tanár, Madame Curie is, Nobel-díjas is akad közöttük. Aztán szívük is van: sohasem szavaznák meg a háborúkat, templomainkat is jórészt ők töltik meg. De katolikusokénál papokká nem szentelhetők. Most mondom el azt, ami nélkül nincs jó prédikáció: a példát, példafélét vagy csak viccet. Megkérdezik II. János-Pál pápát, hogy már miért ragaszkodik annyira ahhoz, hogy csak férfiakat lehessen pappá szentelni. S a válasz: Azért, hogy biztosítva legyen, hogy a szentmiseáldozaton legalább egy férfi biztosan jelen legyen, hogy reprezentálva legyen rajta az emberiségnek ez a templomban ritkábban járó fele is. De hát ez a téma nemcsak viccet érdemel. Patronjaimból hallottatok egyet az egyházköz-ségi napon, mely novellámért egy székelly barátom irodalmi Nobel-díjra ajánlana, melynek címe: *Hova és kihez menjen az Isten lánya?* Ebben mondja a Jóisten: Tudod, lányom, a férfiak mindig elbarmolják a dolgokat. Hogy ne barmolják/juk el, ezért nem udvarolok tovább a nőknek. Abbahagyom, s rátérek az utolsó kilenc kérdésre, melyek összefoglaló címe: apostolkodás.

Kérdéseitek elseje: *Jézus gyógyított, csodákat tett; az egyház miért nem alkalmazza ezt a lehetőséget?* Válaszok: Jézus korában még nem tanították 6-9 éven keresztül az egyetemeken a gyógyítás tudományát, s e tanulás nélkül a gyógyítás ma kuruzslásnak minősül. Ami pedig a csodákat illeti, Lourdes-ban az orvosok jegyzőkönyvezték a csodás gyógyulásokat. Ezek legnagyobb részét ma már természetes okokkal meg tudják a mai orvosok magyarázni. Kérdés tehát, hogy vannak-e a természet törvényeivel nem magyarázható események? Szélesítve a problémát: belenyúl-e Isten az általa megteremtett világ törvényszerűségeibe? Dolga-e az egyháznak, nekünk egyenként, a papoknak, a hierarchiának: a püspököknek, a pápának, hogy csodákat tegyünk? Azt hiszem, hogy nem. Jézus az Isten Országának mátéi ítéletablójában *etetést, itatást, felruházást, befogadást, betegek és rabok meglátogatását* kívánja tőlünk. Azt hiszem, hogy a gyógyítást hagyhatjuk az orvosokra (magunk is hozzájuk megyünk, ha valami bajunk van), a csodákat pedig hagyhatjuk Istenre. Megint megvallom, hogy még senkit sem tudtam meggyógyítani, még kevésbé tudtam csodát tenni, s nem is kértem Istentől ezt az utóbbit. Azt hiszem, hogy az, amit Jézus kíván tőlünk, ennél sokkal több: a szeretet civilizációjának a megteremtését kívánja. Ehhez csak szeretnünk kell, s hogy ez mit jelent, tisztáztuk tegnap.

Jöhet a második kérdés: *Jézus búcsúbeszédeiből mit tanulhatunk?* E búcsúbeszédek János evangélista kompozíciója: Jézus velük töltött utolsó óráinak a hangulatát akarja tolmácsolni nekünk. Számomra az a legnagyyszerűbb benne, hogy a halál és megszégyenülés előtt álló Jézus nem önmaga bajaival foglalkozik, hanem ilyen helyzetben is képes tanítványaira figyelni, és azt mondani, amire nekik szükségük van: *Nem hagylak árván titeket. Atyám házában sok lakóhely van. Ha elkészítem, elviszlek titeket is oda...* s a többi.

Jöhet a harmadik kérdés: *Mi az oka annak, hogy a szekták hatékonyabbak, mint mi; hogy aktívabbak a hívei?* Erre csak azt tudom válaszolni, hogy a tapasztalt tények alapján Istennek

nincsen – választott népe. A zsidók sem voltak azok, s mi, katolikusok, sem vagyunk azok. Isten gondoskodása az emberiségről nem Ábrahámmal, Jézussal vagy Mohameddel kezdődik, hanem az ember megteremtésével. Azt csak a különböző vallások képzelik magukról, hogy Mózes vagy Jézus vagy Mohamed élete, tanítása, példája helyettesítheti a rájuk hivatkozók életpéldáját. De ezzel még csak azt válaszoltam meg, hogy mi miért vagyunk kevésbé hatékonyak, kevésbé aktívak, de nem azt, amit a kérdező kérdezett: Miért hatékonyabbak a szekták? Hát azért, mert ők nem bízzák valaki másra a hatékonyságot és az aktivitást. Mi rábízunk a rabbikra, a papokra, a muftikra. Mondok egy példát az egyszeri plébánosról, abból tanulhatunk. Elmondja vasárnaponként a tíz órás nagymisét, megebédel, pihen egy kicsit, majd átmegy kettőre a templomba, hogy elmondja a vasárnap dukáló litániát is. Egyre kevesebben jönnek a litániára, s a plébános elhatározza, hogy amikor már senki se jön, akkor utoljára mond vasárnap litániát. Bekövetkezik minden buzdítás és hirdetés ellenére is ez a helyzet. Ketten vannak rajta csak: a plébános és a harangozó. A következő vasárnap a plébános ebédutáni pihenése után, két órákor, elmegy sétálni a faluba. Találkozik egy atyafival, aki a plébánost látva megáll, s megbotránkozva mondja: De Plébános úr, hát most litánia van. A plébános válaszol neki: Az volna bizony, de senki se jön el rá. Az atyafi nem érti, és mondja a következőt: *De hát litániának, annak lennie kell!!!* Három felkiáltójellel. Ez az bizonyos helyettesítési mechanizmus. Arra tartjuk a papot, azért fizetjük az egyházi adót, hogy litánia pedig legyen akkor is, ha senki se megy el rá. A szektákban még nem él ez a mechanizmus. A szekták előtt még ott van Jézus közösséggyűjtő gyakorlata, melyben a Tizenkettő nem helyettesítette senkivel se önmagát, hanem ott volt, ahol Jézus tanított. A szekták az emberiség és az Isten reménye. Amíg ők vannak, addig még arra is van remény, hogy mi, katolikusok is, megembereljük magunkat példájuk nyomán.

Érdemes lenne elgondolkodni azon, hogy miként kezdődött mindez nálunk, ez a litániás, elkutyulási folyamat. Amikor Jézus magára hagyta a Tizenkettőt, Pünkösöd után azonnal kezdődött. Hogyan? Így: Péter beszédet mond Jézusról, nagy tömeg hallgatja őt, lehajtják bűnbánó fejüket, s utána Péter mit csinál? Előveszi a slagot, s megkeresztel egyszerre négyezer férfit. Nem lehet ilyen jó prédikációt tartani, kedves Péter – mondom neki. Ha nem így történt, akkor Lukács rosszul tudósít bennünket az Apostolok Cselekedetiben.

Most egyszerre következik négy kérdés: *Mi a módszere annak, hogy az emberek jobb belátásra térjenek? Mik az evangelizálás legjobb módjai? Hogyan hirdessük az evangéliumot? Mik a hirdetés gyakorlati lépései?* Válaszként elmondom Jézus módszerét az evangélium hirdetésére. Mi az? Csak beszélt és beszélt és beszélt, s közben gyógyított. Liturgikus, vallási cselekményt pedig a három év alatt egyetlen egyet csinált, ami valójában kettő volt. Igaz zsidóként megülte a széder-estét, megvacsorázott tanítványaival, elfogyasztotta velük a sült bárányt, s ugyanakkor, azaz utána a vacsora maradékából adott még nekik testeként-véreként egy darab kovásztalan kenyeret, majd megitta őket a borospohárból. S mondta: *Ezt tegyétek az én emlékezetemre!* Ezt? Amit Jézus a három év alatt csak egyetlenegyszer tett? Dehogya is ezt. Arra kell emlékezniük a tanítványoknak, amit Jézus a három esztendő alatt tanított és tett. Amit az utolsó vacsorán tett, azt is tegyék, de nem erre kell emlékezniük ezzel, hanem a többire. Mért nem arra emlékezünk pl., hogy szeressük ellenségeinket is?

Amikor 65 éve pappá szentelt egyházam, még én is boldog lettem volna, hogy egyszerre négyezer embernek prédikálhatok, aztán rájöttem valamire. Arra, hogy Jézus nap mint nap a maga Tizenkettőjének prédikált. Nem nagyiparos akart ő lenni a minden napokban, hanem csak kisiparos. Miből tudom ezt? Abból, hogy mennybemenetele után ezt mondta nekik: *Menjete el az egész világra, s tegyetek minden nemzetet a tanítványaimmá.*

Azokban a boldog időkben, amikor a magyar anyák még nem karriert akartak építeni, hanem gyerekeket szültek, '43 őszén, Tatára helyeztek, s megkaptam többek között az I/A osztályt, hogy magyar nyelvtanra meg Petőfi János vitézére tanítsam őket. 62 gyerek figyelte,

amiket mondtam. A mai pedagógusok elborzadnak e számon. Magam csak dolgozatjavításkor borzadtam el, amikor bizony ráment egy egész délutánom, mire kijavítottam az osztály dolgozatait. De csak a nyelvtanra kellett megtanítanom őket meg arra, hogy Iluskának a patakból kilátszott a térde – Kukorica Jancsi gyönyörűségére. Csak arra, de nem arra, hogy Jézus tanítványai legyenek. Ahhoz a 62 sok lett volna, ahhoz elég a 12 is.

A szekták azért hatékonyabbak, mert azokban nem lehet katolikus módra vallásosnak lenni. Milyen az? Kifizetni az egyházi adót, s ha éppen ráérünk, elmenni vasárnap a templomba, s ha prédikáció után késve, még felajánlás előtt érkezünk, akkor érvényes a misénk. Tanítványokká kell tenni az emberiséget. Az emberiség létszáma: hat és fél milliárd. Ha ezt 12-vel elosztjuk, marad 600 millió. Katolikus pap pedig van összesen fél millió. Ha ezt 12-vel beszorozzuk, az már – vagy még csak – 6 millió. Hogy mindezt elmondjam értelmesebben is: mondani mondhatjuk, hogy van Glóbusunkon 1 milliárd katolikus, de ezek nem tanítványok, csak megbotránkoznak, ha litánia idején a papot sétálni látják.

Jézus azért küldte a Tizenkettőt, hogy elvégezzék az emberiség Istenhez térítésének feladatát, küldetését. Apostoloknak akarta őket! Mennyit akart? Annyit, amennyi meg tud birkózni a feladattal. Mennyi tud megbirkózni? Hátha hat milliárd az emberiség létszáma, akkor kell ezekből az apostolokból 600 millió. Olyanok, akik tanítványok. Akik tanítóik segítségével emlékezni képesek arra, amiket Jézus a három esztendő alatt tanított, és tanítványokká lesznek, azaz elmondják másoknak, amit Jézustól tanultak.

Ha nincsen hatszáz millió belőlük, az sem végső baj. Jézus azt tanította, amit a lelkünk mélyén mindannyian tudunk. A mohamedánok is, az indiaiak is, a kínaiak is. Azt, hogy akkor szeretjük vissza Istenünket, ha jók vagyunk mi, emberek, egymáshoz. Ha muftik, ha lámák, ha boncok mondják el ezt azoknak az embertársainknak, akikhez mi nem jutunk el, nincsen semmi baj. De a sétáló és padban ülő, s a templomba el sem menő katolikusok koncepciójával fel kell hagynunk.

Jöjjön az utolsó előtti kérdés: *Hogyan evangelizáljanak azok, akik nem tudnak beszélni hitükről?* Az ember – beszélni képes élőlény. Ha tele van szívük azzal, amit Jézusról tanultak, akkor beszélni is fognak róla. A Bokorban ezt annak idején így mondtuk: lehetetlen, hogy ne találj környezetemben két magadnál butább embert. Azoknak Te is elmondhatod, amit megtanultál a csoportodban Jézusról. Ha keveselled a kettőt, végez helyette karitászmunkát!

S végül az utolsó, a 32. kérdés: *Milyen egy Jézusnak tetsző egyházközség?* Kell hozzá egy pap, aki elolvasta a Lelkipásztori marketinget, s ezért jól tudja, hogyha a fejetetejére áll, akkor se tud eljutni mindazokhoz, akiket a püspöke rábízott. Ki kell nevelnie tehát csoportvezetőket, akiknek segítségével meg tudja tízszerezni, százszorozni az energiáit. Ha akarnátok ilyen egyházközséget látni, felkereshetitek Magyarországon Törökbálintot. Bohn Istvánnak hívják a plébánosát. Amen.

Búcsúzásként ideírok még egy patront az egyházközségi zsinat anyagából, amit hallottatok már decemberben.

HOVA ÉS KIHEZ MENJEN AZ ISTENLÁNYA?

Akár hiszitek, akár nem, kiváló értesülések birtokába jutottam. Megtudtam, hogy a Jóisten készül valamire. Hogy mire? Még egyszer megteszi, amit egyszer már elkövetett. Újra elküld valakit hozzánk. Azt is tudom, hogy kit. Ezúttal a lányát. Hogy mért éppen a lányát? Úgy hírlik, hogy nincs elragadtatva attól, amire a Fia jutott. Hogy honnan tudom? Hát csak úgy kiszivárgott valami bennfentestől, aki szeret hallgatózni. Nekem legalább is úgy mesélték, hogy éppen ültek a szövőszékük előtt, egy olyan nagyobbacska szőnyegen dolgoztak, s közben, hogy jobban teljék az idő, beszélgettek.

Tudod lányom – mondta a Jóisten –, ezek a férfiak valahogy mindig elbarmolják a dolgokat. Arra gondoltam, Te talán többre jutnál. Keresnél magadnak tizenkét lányt. Lehet azért talán egy-két fiú is köztük, de azért ennek még gondolj jól utána. Szóval keresnél te is magadnak tizenkettőt, s elmagyaráznád nekik, hogy mi a módi nálunk. Abban reménykedem, hogy te talán többre jutsz majd, mint a bátyád.

Hallgatta, hallgatta anyja beszédét az istenlánya, aztán nagy nehezen megszólalt: De Anyám, a lányok férjhez mennek, aztán gyermekeket szülnek, meg szoptatnak, nincs nekik módjuk... Itt elakadt a beszédben, mert nem tudta, hogyan fejezze be a megkezdett mondatot. Nem tudta megmondani, hogy mire is nem képesek azok a szegény lányok, akik férjhez mennek, gyerekeket szülnek meg szoptatják őket.

– Mire nincs nekik módjuk? – próbált segíteni neki a Jóisten. De hiába próbált. Még annyit tudott mondani szegény istenlánya, hogy "szóval...". Le se tudta vinni a hangját, csak elakadt az a magasban. Magának a Jóistennek kellett továbbvinnie a megfeneklett beszélgetést.

– Hát éppen azért küldenélek Téged, mert a lányok férjhez mennek, meg szülnek, meg szoptatnak. Hát éppen azért, mert a szülés meg a szoptatás miatt nemigen tudjátok csinálni azokat a dolgokat, amikre a férfiak mindig találunk módot. Mikre? Hát csakúgy példaként mondok most kettőt neked a vastagjából: hont foglalni, meg vallást alapítani... Ilyesfélét csinálnak, erre találunk ők mindig módot. Ráérnek. Rá, mert nem kell se szülniük, se szoptatniuk. Az ilyesmikből pedig rendre az lesz, hogy van olyan, aki király; meg van olyan, aki nem király... Meg hogy van olyan, aki pap; meg olyan, aki nem pap..., meg így tovább. Érted ugye, lányom? Van olyan, aki parancsol, meg olyan, aki engedelmeskedik. Ahogyan odahaza is csinálják, csinálnák, ha hagyják nekik. Az északi féltekén már egyre kevésbé hagyják.

Elfogyott a pamut a Jóisten kezében, másik motringot vett ki fonalaskosarából, aztán folytatta volna: Hol is hagytam el? – gondolkodott erősen. Ja igen, a királyoknál meg a papoknál. Tudod, nemcsak az van, hogy parancsolgatnak s engedelmeskedtetnek. Hanem, hogy persze össze is vesznek egymással. Az egyik király a másikkal. A másik pap az egyikkel. Mért teszik? Hát csak azért, mert egymást is engedelmeskedtetni akarják, ha már egyszer az isten kegyelméből vagy mi a jójából lettek királyok meg papok. Légy a hűbéresem, fizess nekem adót! – mondták régebben. Csatlakozzál ehhez meg ehhez a szövetséghez vagy szerződéshez – mondják újabban, de ez ugyanazt jelenti, amit a régi szöveg. Figyelsz-e rám?

– Figyelek Anyám, erősen – mondta az istenlánya. – Jó, akkor mondom tovább. Tudod, ezek a királyok nemcsak veszekednek, de verekednek is egymással. Annyira az engedelmeskedtetés-srófra jár az eszük, hogy mind csak parancsolni akarna, aztán egyik se enged a másiknak, s jön a verekezés. Jaj, leányom, olyan éretlenek. A papok is csak ezt csinálják. Itt van most ez a szerencsétlen kis rigai ortodox pátriárka is! Ha a konstantinápolyinak engedelmeskedik, megharagszik rá a moszkvai pátriárka. Ha a moszkvainak, akkor meg a konstantinápolyi.

Aztán – folytatta a Jóisten – még engem is belekevernek gyerekes éretlenkedésükbe. Azt mondják, nem maguk miatt tökéletlenkednek ám, hanem az én kedvemért nem engedhetnek ők a negyvennyolcból. Nem engedhetnek, mert mindegyikük – akár a pap, akár a király – az én helytartómnak, megbízottamnak, meg még mimnek nem képzelem, meg állítja magát. Így aztán nemcsak hogy verekednek, hanem az én megbízásomból, kívánságomra meg örömömre és nagyobb dicsőségemre verekednek.

Ekkor végre megszólalt az istenlánya: – Anyám, ezek a királyok meg papok olyan buták, hogy ezt el is hiszik Rólad, vagy csak hazudják ezt a népeknek? Hazudják, hogy azok jobban engedelmeskedjenek nekik? – Melyik micsodás – válaszolta neki az Jóisten. Látom, lányom, forog az eszed. Tudod, van közöttük olyan, amelyik ilyen buta. Van, aki meg csak hazudja. De akár buta, akár hazudós, mindenképpen belekevernek minket számázkodásaikba, pusztító

és véres verekedéseikbe. A legborzasztóbb pedig az egészben az, hogy amelyikük nagyobb tud ütni, azt gondolja, hogy ez bizonyítja is már, hogy igaza van. Tetejébe még hálaadó istentiszteletet is tart, mert hát a tömeggyilkosságból épülő győzelmet – mi sem természetesebb, hogy – én adtam neki. Persze nemcsak az egyik oldalon az én érdemem a sikeres vérengzés és országpusztítás. A másikon is az. Akit pedig legyőztek, nagyon bizakodik bennem, hogy én, mint igazságos isten, mindent megteszek majd annak érdekében, hogy a másik táborban levő gyermekeimet legyilkolják, s így ő busásan megfizethessen az elszenvedett vereségért.

– Keserves história ez, lányom. A bátyád próbálta megmagyarázni a Tizenkettőnek, hogy mindebből aztán összesen és semmi sem igaz. Semmi, mert "ez a véres Isten nincsen". De mire az a tizenkét fiú ebből valamit megértett volna, addigra a királyok s a papok közakarattal már keresztre is feszítették bátyádat. Ami pedig utána lett, arról már jobb, ha nem is beszélek. A kard, a kereszt meg az Isten... – ezt a hármat egy szuszra engedik ki szájukon a Jézust nagy buzgón emlegető apostolutódok, meg apostoli királyok. Olykor magam is csodálkozom magamon. Hogyan is teremthettem ezeket az okos – s még ők mondanak titeket tyúkeszűeknek – férfiakat?

Addig-addig mondta ezeket, meg az ilyesfélét a szövőszék mellett a Jóisten, amíg csak nagyot nem sóhajtott az istenlánya. – Jól van, Anyám, elmegyek... Megpróbálom. Hátha a lányok értelmesebbek. S megértik, hogy nem az a kedves Neked, aki nagyobb tud ütni. Hanem, aki megfordítja a vánkost; meg aki tudja még, hogyan kell a szita szélét megvergetni, mikor a liszt megtömörül; meg a rétestésztát úgy meggyúrni, hogy egy nagyasztalom kézfejjel addig lehessen húzogatni, vékonyítgatni, amíg elszórhatjuk már rajta az almát, a mákot vagy a túrót.

Rendben van lányom – mondta neki a Jóisten –, most már csak azt mondd meg, hova s kihez röpjön a főangyal, a Gabriella. Kit választasz magadnak földi apául? Én eredetileg ugyan anyára vagy ifjú párra gondoltam, de egyes székesfehérvári pszichológusok úgy gondolják, hogy a férfiak saját lányaiktól tudnak leginkább emberséget tanulni. Hát kit választasz? Odalent kinek a jánygyermeke akarnál lenni? Néger akarsz lenni vagy indonéz, mongol vagy japán, esetleg kínai? Avagy talán a rablásban és tömeggyilkolásban világbanokká lett fehérbőrűek, a keresztények közé mennél inkább? Netán azok közül is a magyarokhoz? Melyikükhöz? A vasárnap templomba járók valamelyikéhez? Kisközösségekbe tartozókhöz? Netán valamelyik most házasodni készülő harmadik nemzedékbeli bokorbelihez? Ott akarnál elsőszülött lány lenni? Vagy éhezők, nyomorgók közé születnél inkább? Avagy azért inkább oda, ahol a boylerben mindig találsz melegvizet, meg ahol van TV is, meg telefon? Úgy csinálom, ahogy Neked a legkedvesebb. Tegnap szóltam is már a főangyalnak, hogy ma szót ejtek Veled a dologról. Erősen készülődik, zsírozza is a szárnyait a hosszú útra. Mondjad már, hova küldjem Gabriellát.

Mit mondott, mit nem a Jóistennek – el nem mondhatom. Hiába nyomogattam akármelyik gombot is a masinámon. Azon túl, hogy "Gabriellát", üres maradt a képernyőm. S nem tudtam meg, hova és kihez ment emberlányának megszületni az istenlánya, hogy megvalósuljon végre a Földön a szeretet civilizációja. Az az Ország, amelyben nem uralkodunk, nem gorombáskodunk egymással, ahol nincs több ruhám s cipőm, külön étel és italom, mint testvéremnek. Az Ország, ahol osztozunk, és csináljuk egyebekben is azt, ami odafent a módí. Odafent, az istenlányáék világában, ahonnan az istenlánya le akarna jönni, hogy végre legyen már valami abból, amit a Jóisten öröktől fogva megálmodott rólunk.